

Iulian BOLDEA
(coordinator)

***DEBATES ON GLOBALIZATION.
APPROACHING NATIONAL
IDENTITY THROUGH
INTERCULTURAL DIALOGUE***

Studies and Articles

Section: Language and Discourse

"ARHIPELAG XXI" Press
2015

DEBATES ON GLOBALIZATION. APPROACHING NATIONAL IDENTITY THROUGH INTERCULTURAL DIALOGUE

PROCEEDINGS OF THE 2ND INTERNATIONAL CONFERENCE "GLOBALIZATION BETWEEN INTERCULTURAL DIALOGUE AND NATIONAL IDENTITY", TÎRGU MUREȘ, ROMANIA, 2015
ISBN 978-606-93692-5-8

EDITED BY:

THE ALPHA INSTITUTE FOR MULTICULTURAL STUDIES
MOLDOVEI STREET, 8
540522, TÎRGU MUREȘ, ROMÂNIA
TEL./FAX: +40-744-511546
EMAIL: IULIAN.BOLDEA@GMAIL.COM

PUBLISHED BY:

"ARHIPELAG XXI" PRESS, TÎRGU MUREȘ, 2015
MOLDOVEI STREET 3
TÎRGU MUREȘ, ROMÂNIA
TEL./FAX: +40-744-511544

Contents

FROM REALITY TO WORD AND BACK

Alexandru Gafton, Prof., PhD., "Al. Ioan Cuza" University of Iași	
Emanuel Gafton, The Oskar Klein Centre, Department of Astronomy, Stockholm University	
.....	11

THE TERMINOLOGY OF PEDOLOGY: DYNAMICS, CONCEPTUAL-SEMANTIC DEVELOPMENT

Doina Butiurcă, Prof., Assoc. Prof., PhD., PhD, Sapientia University of Tg. Mureș	33

IMAGES AND WORDS

Mariana Flaișer, Prof., PhD., PhD, "Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iași.....	41

MONEY- SEMANTIC, PHRASEOLOGICAL AND PAREMIOLOGICAL VALUES

Silvia Pitiriciu, Assoc. Prof., PhD, University of Craiova	47

POSITIONNEMENTS INTERSUBJECTIFS DANS LE DISCOURS DE LA SCIENCE

Steluța Coculescu, Assoc. Prof., PhD, "Petroleum-Gas" University of Ploiești.....	55

ANOTHER APPROACH TO LEARNING ENGLISH. ABANDONING SHIP DRILL

Alina Balagiu, Assoc. Prof., PhD, "Mircea cel Bătrân" Naval Academy of Constanța	67

THE AUTHOR- USER INFORMATION CHANNEL IN THE DIGITAL ENVIRONMENT. ITS KEY ACTORS

Elena Tîrziman, Assoc. Prof., PhD., PhD, University of Bucharest.....	75

NEGATION AND POLYPHONY

Diana Costea, Assoc. Prof., PhD., PhD, Petroleum-Gas University of Ploiești.....	81

THE SEMANTIC FIELD OF THE WORD "HORSE"

Adela-Marinela Stancu, Assoc. Prof., PhD, University of Craiova.....	87

LES HUMANITÉS NUMÉRIQUES- UNE PROVOCATION

Corina Moldovan, Assist. Prof., PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca	99

PROGRAMATONIMS: BETWEEN PROPER NAMES AND COMMON NAMES

Inga Druță: The Philology Institute of the Moldavian Academy of Sciences, Chișinău 109

ASPECTS REGARDING ROMANIAN MEDICAL TERMINOLOGY

Eugenia Mincu, Assoc. Prof., PhD, The Institute of Philology of the Moldavian Academy of Sciences, Chișinău 118

TITU MAIORESCU AND THE ROMANIAN LANGUAGE

Dumitru Draica, Assoc. Prof., PhD, University of Oradea 127

LA VALEUR ANAPHORIQUE DU DÉMONSTRATIF(EXEMPLES
EMPRUNTÉS AUX FABLES DE LA FONTAINE)

Rodica Mihulecea, Assoc. Prof., PhD, “Lucian Blaga” University of Sibiu 136

THE PRAGMATIC MEANING OF POSSESSION

Ionela Gușatu, Assist., PhD and Roxana Sfetea, Prof., PhD, “Carol Davila” University of Medicine and Pharmacy, Bucharest..... 146

LOANWORDS AND LOAN-TRANSLATIONS- LOSS OF IDENTITY OR ACHIEVEMENT
OF PRESTIGE?

Liliana Florina Andronache, Assist. Lecturer, PhD, “Carol Davila” University of Medicine and Pharmacy, Bucharest 150

HIDRONYMIA MEDIEVALIA EUROPEA. OBSERVATIONS ON THE TRANSLATION OF
EUROPEAN HYDRONYMS, IN TEODOR CORBEA’S DICTIONARY – DICTIONES
LATINAE CUM VALACHICA

INTERPRETATIONE

Adrian Chircu, Assist. Prof., Hab, PhD, “Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca 156

A RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE TERM PHRASEOLOGICAL UNIT

Tatiana Bushnaq, Assist. Prof., PhD, Al Asmarya Islamic University, Zliten, Libya 167

DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS IN EFL SEMINARS

Elena-Cristina Berariu, Senior Lecturer, PhD, “Dimitrie Cantemir” University of Tîrgu Mureș and Andrea Peterlicean, Senior Lecturer, PhD, Sapientia University of Tîrgu Mureș 177

DISCOURSE ANALYSIS: MULTI-INTER-TRANSDISCIPLINARY FIELD

Merima Carmen Petrovici, Assist. Prof., PhD, Ecological University of Bucharest..... 183

A COGNITIVE SEMANTIC ANALYSIS OF THE POLYSEMOUS CATEGORY MOUTH

Oana Pastae, Assist. Prof., PhD., “Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu 188

THE ROMANIAN SPIRIT AND THE EUROPEAN MODEL IN CONSTANTIN NOICA’S PHILOSOPHY

Maria-Zoica Ghițan, Teaching Lecturer, ”Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca 198

EXPLORING MINORITY: THE CASE OF ROMANIAN LITERATURE IN TRANSITION

Oana Ursu, Assist. Lecturer, “Al. Ioan Cuza” University of Iași 206

PHRASAL VERBS IN MEDICAL DISCOURSE

Adrian Năznea, Assist. Prof., PhD, University of Medicine and Pharmacy, Tîrgu Mureș ... 211

LINGUISTIC GLOBALIZATION OR A TRANSIENT LINGUISTIC TREND?

Liliana Florina Andronache, Assist. Lecturer, PhD, “Carol Davila” University of Medicine and Pharmacy, Bucharest 217

CONVERSION TO PROPER NAMES

Cristina Furtună, Assist., PhD, “Valahia” University of Târgoviște 222

ON THE STATUS OF NOMINAL STRUCTURES

Ionela Gușatu, Assist., PhD and Roxana Sfetea, Prof., PhD, University of Medicine and Pharmacy „Carol Davila” Bucharest..... 232

THE MYTH OF NEUTRAL LANGUAGE OR CONVEYING GENDER ATTITUDES THROUGH LANGUAGE

Giulia Suci, Assist. Prof., PhD, University of Oradea 238

INTERPRETATION. REDEFINING IDENTITY- A CASE STUDY

Alina Andreica, Assist., PhD, “Iuliu Hațieganu” University of Medicine and Pharmacy, Cluj-Napoca..... 244

ASPECTS OF REALIA TRANSLATION IN THE NOVEL ION BY LIVIU REBREANU

Nagy Imola Katalin, Assist. Prof., PhD, Sapientia University of Tîrgu Mureș 251

CHROMATIC TERMS- FROM SIGN TO SYMBOL

Cristina Radu-Golea, Assist. Prof., PhD, University of Craiova..... 267

THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE, CULTURE AND IDENTITY, ASPECTS OF THE INTERFERENCE

Katalin Balazs, Assist. Prof., PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca 273

MEANS OF EXPRESSION ON THE PHONEMATIC LEVEL IN REBREANU'S SHORT PROSE

Rodica Roman, Assist. PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu 278

TRANSLATION TECHNIQUES OF MEDICAL TEXTS. A CASE STUDY

Simona Nicoleta Staicu, Assist. Prof., PhD, "Victor Babeş" University of Medicine and Pharmacy, Timișoara 288

LITERATURE AS METAPOETIC MODALITY

Ion Plămădeală, The Philology Institute of the Moldavian Academy of Sciences, Chișinău . 298

ENSEIGNER LES PROCÉDÉS DE TRADUCTION: AVANTAGES, LIMITES ET INCONVÉNIENTS

Raluca-Nicoleta Balațchi, Assist. Prof., PhD, "Ștefan cel Mare" University of Suceava 306

LES ANTHROPONYMES DANS LES EXPRESSIONS IDIOMATIQUES FRANÇAISES

Coralia Telea, Assist. Prof., PhD, "1 Decembrie 1918 " University of Alba Iulia 311

THE ENGLISH PROVERBS AND IDIOMATIC EXPRESSIONS BASED ON THE WORD "MONEY"

Corina Mihaela Geană, Assist. PhD, University of Craiova 320

MORPHOLOGICAL FEATURES OF THE ADJECTIVE IN ROMANIAN AND ENGLISH

Alina Ungureanu, Assist. Prof., PhD, University of Pitești 325

ASPECTS OF "DECONSTRUCTION" IN THE MODERN TEXT OF CHRISTIAN PRAYER

Daniela- Luminița Teleoacă, PhD, Scientific Researcher III, "Iorgu Iordan-Al. Rosetti" Institute of Linguistics, Bucharest 333

TRANSLATIONAL EXPLICITATION OF POLYSEMOUS ENGLISH DISCOURSE
CONNECTIVES. CORPUS-BASED CASE STUDIES

Sorina Postolea, PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași 347

ASPECTS FROM THE CONTEMPORARY HISTORY OF TRANSLATION

Simona Constantinovici, Assoc. Prof., PhD., West University of Timișoara 358

WHEN THE AUTHOR IS ABSENT: THE USE OF PASSIVE FORMS IN A CORPUS OF
ROMANIAN TEXTS ON ECONOMICS

Teodora Ghivirigă, "Al. Ioan Cuza" University of Iași 369

THE FIRST COMPLETE TRANSLATIONS OF THE OLD TESTAMENT IN
ROMANIAN. BIBLICAL AND PHILOLOGICAL PERSPECTIVES

Elena Emanuela Chitic Ciurciun, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași 379

IDENTITE CORPORELLE. LA PHILOSOPHIE DU LANGAGE EROTIQUE DES
MESSAGES DANS LE DECHIFFREMENT DE L'EROTISME FEMININ

Mădălina Camelia Ingram (Ținteia), PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași, Universite Paris
12 Est-Creteil France 388

SORIN STATI'S THEORIES: PROBLEMS OF THE PHILOSOPHY OF LANGUAGE

Lucian Dumitru Băiceanu, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași 398

CONTROVERSIAL ASPECTS OF PREDICATIVE VERBS

Maria-Laura Rus, Assist. Prof., PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș 404

ENGLISH IDIOMS OF MYTHOLOGICAL ORIGIN

Zoltan Ildiko, Assist., PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș 410

FALSE FRIENDS ENCOUNTERED IN THE NAVAL ARCHITECTURE LANGUAGE

Anca Trișcă (Ionescu), PhD Student, "Dunărea de Jos" University of Galați 414

EXPANDING THE BORDERS OF LINGUISTIC RESOURCEFULNESS THROUGH
CONLANGS : A STUDY ON H.C. ANDERSEN'S "THE LITTLE MERMAID",
TRANSLATED INTO ESPERANTO BY L.L. ZAMENHOF

Norica-Luminița Butnaru, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași 419

FOREIGN LANGUAGE LEARNING AS INTERCULTURAL DIALOGUE

Florentina Alexandru, Assoc. Prof., PhD, “Dimitrie Cantemir” Christian University, Bucharest 430

TRANSLATING METAPHORS IN THE NEWS: THE UKRAINIAN CONFLICT

Anca Bratu, PhD Student, ”Al. Ioan Cuza” University of Iași..... 440

“WHY, SOMETIMES I’VE BELIEVED AS MANY AS SEVEN IMPOSSIBLE THINGS BEFORE BREAKFAST.” SEVEN FACTORS OF THE ST ANALYSIS OF FUNCTIONAL RELEVANCE TO THE STUDY OF THE TT

Olivia-Cristina Rusu, PhD Student, “Al. Ioan Cuza” University of Iași 450

THE INTERNATIONALISATION OF LANGUAGE IN TRADE. NAMES OF FIRMS

Iustina Burci, Scientific Researcher II, Romanian Academy, “C.S. Nicolăescu-Plopșor” Institute of Social Research and Humanities, Craiova..... 459

LA SUBJECTIVITÉ EN TRADUCTION. ÉTUDE COMPARATIVE DES VERSIONS EN ROUMAIN DE L’HOMME RÉVOLTÉ D’ALBERT CAMUS

Mariana-Vica Ciupu, PhD Student, ”Ștefan cel Mare” University of Suceava 468

THE WAY TO ORIGINALITY: BRÂNCUȘI’S UNEXPECTED SEPARATION FROM RODIN

Minerva-Teresa Lăcătușu, PhD Candidate, West University of Timișoara 477

LANGUAGE, IMAGE, PHOTOGRAPHY – THE EFFECTIVENESS OF PICTURES

Lavinia Hulea, University of Petroșani 481

BRILLAT-SAVARIN EN TRADUCTION ROUMAINE

Muguraș Constantinescu, “Ștefan cel Mare” University of Suceava 488

NOUN STRINGS USED IN NAVAL ARCHITECTURE TEXTS-AMBIGUITY IN MEANING

Anca Trișcă (Ionescu), PhD Student, “Dunărea de Jos” University of Galați 496

THE RECEPTION OF IRONY IN LITERARY TRANSLATION

Oana Momîță (Babîi), PhD Student, ”Al. Ioan Cuza” University of Iași 502

“RE-TRANSLATING” THE EXOTIC ROMANIA. FOREIGNIZING STRATEGIES THROUGH LITERAL TRANSLATION IN WALDECK’S “ATHENE PALACE”

Andi Sîsiîac, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași	514
GENERIC ANTHROPONIMES OR THE DENOMINATION OF THE "WHOEVER INDIVIDUAL"	
Viorica Răileanu, PhD, The Institute of Philology of the Moldavian Academy of Sciences	522
TRANSLATION OF THE REGISTERS OF LANGUAGE IN THE PLAY "LA CANTATRICE CHAUVE" BY EUGENE IONESCO: FROM THE WRITTEN TEXT TO THE TEXT PLAYED ON STAGE	
Violeta Cristescu, PhD Student, "Ștefan cel Mare" University of Suceava.....	530
THE ROLE OF NEOLOGISMS IN THE PRESENT CATIHETIC TEXT	
Alexandra-Ioana Dângă, M.A., "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca and Dana-Alexandra Dolgu-Ursuleanu, PhD Student, "Ștefan cel Mare" University of Suceava	540
THE FUTURE INDICATIVE PARADIGM IN ROMANIAN LANGUAGE OF THE 16 TH , 17 TH , 18 TH CENTURIES AND NOWADAYS	
Larisa Bulai, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași	546
INTERNATIONAL SCIENTIFIC TERMS OF THE 20 TH CENTURI (1900-1910)	
Dragoș Vlad Topală, University of Craiova.....	555
A PROBLEMATIC STRUCTURE: "ÎN JURU-MI"	
Cristina Corla (Hanț), PhD Student, "Aurel Vlaicu" State University of Arad	559
LINGUISTIC CONSIDERATIONS ON SOME ASPECTS OF TERMINOLOGY USED IN THE STUDY OF CERTAIN HYMENOPTERA	
Alina-Mihaela Pricop, Research Assist., PhD and Emilian Pricop, PhD, Post-PhD Researcher, POSDRU/159/1.5/s/133391, "Al. Ioan Cuza" University of Iași.....	566
THE COMPLEXITY OF THE NONVERBAL IN ADVETISING DISCOURSE	
Adriana Maria Robu, PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași	579
ASPECTS REGARDING THE TRANSLATION OF MUSICAL INSTRUMENTS' NAMES IN OLD ROMANIAN BIBLICAL TEXTS	
Roxana Vieru, Assist. Prof., PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași.....	589

THE CREATION OF A NATIONAL LANGUAGE IN THE LINGUISTIC WORKS OF ION HELIADE RĂDULESCU

Petra Denisa Tcacenco, Phd Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca 597

THE ARGUMENTATIVE CONSTRUCTION OF POLITICAL DISCOURSE IN COMMUNISM: A CASE STUDY FROM ROMANIA

Adrian Toader, PhD Student, "Transilvania" University of Braşov 605

VALUES OF PREFIXES/PREFIXOIDS IN THE NOVEL "ORBITOR" BY MIRCEA CĂRTĂRESCU

Cristina- Eva Sauciuc (Holca), "Ştefan cel Mare" University of Suceava 612

VERBAL IRONY IN POLITICAL DISCOURSE: THE COOPERATIVE PRINCIPLE REVISITED

Maria-Teodora Creangă, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu 621

TRANSLATING W.S. MAUGHAM'S AND D.H. LAWRENCE'S NOVELS DURING COMMUNISM: SCENES, FRAMES AND TRANSLATORS' (IN)VISIBILITY

Ana-Maria Păcleanu, PhD Student, "Dunărea de Jos" University of Galaţi..... 629

LOS MARCADORES DE ESTRUCTURACION DISCURSIVA. ESTUDIO ESPAÑOL-RUMANO

Aurelia Nicoleta Pavel (Dicu), University of Bucharest..... 641

DIFFICULTIES IN TEACHING IDIOMS AND PROVERBS

Andreea Năznean, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iaşi 653

STORIES, STORY-BASED TEACHING AND STORYTELLING IN A GLOBALIZED WORLD

Carina Ionela Brânzilă, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iaşi 660

PROBLEMATIQUE DE LA TRADUCTION DES BANDES DESSINEES

Speranţa Doboş, "Al. Ioan Cuza" University of Iaşi 666

ENGLISH VS. FRENCH: HISTORICAL AND POETIC COMPARATIVE ARGUMENTS

Violeta Negrea, Prof., PhD, "Dimitrie Cantemir" Christian University, Bucharest..... 682

FROM REALITY TO WORD AND BACK

PUTEREA IMAGINII, DOMINAȚIA CONCEPTULUI; FORȚA CUVÎNTULUI

Alexandru Gafton, Prof., PhD., “Al. Ioan Cuza” University of Iași

Emanuel Gafton, The Oskar Klein Centre, Department of Astronomy, Stockholm University

Abstract: Due to its relation with senses and cogitation, language is an influential factor in the development of human mentality, and the communication ability it develops and sustains converts it into a decisive social agent. Language is essentially an instrument, but with its natural tendency towards autonomy it tends to also acquire the character of an organ; it thus comes, on the one hand, to communicate the results of thought and cognitive process, and on the other hand, to become a centripetal force.

In turn, thinking has the ability to impose – through language – the results of its own processes, regardless of the results transmitted by reality – through senses.

Keywords: communication, metaphor, terminology, conceptualization, ban

Preliminarii. Încercînd să-și explice limba într-un mod intuitiv-metaforic, lingviștii și nelingviștii au obiceiul de a o compara cu un cristal, cu un organism, ori cu un sistem. Astfel de modalități denominative sau de definire par a face apel la concepte lămurite, spre a ajunge de la cunoscut la necunoscut, însă acele concepte își au propria identitate și nu pot funcționa decît ca metafore, mai degrabă lăsînd loc imaginației decît exprimînd gîndirea. Apelul la metafore ce leagă instrumentul și organul creator al civilizației umane de entități avînd perfecțiunea naturii este mai degrabă semnul anevoinței de a înțelege o realitate complexă, decît cel al cuprinderii unui concept. Analogiile prin care se trimite către un referent constituie în general o cale precară de a echivala atribute, întrucît nu aduce receptorului un plus de cunoaștere, ci doar o lărgire de clasă, mai curînd abuzivă, noul membru nedevenind cunoscut – atributele lui fiind sugerate, nu arătate –, ci doar subordonat unei clase presupuse a fi cunoscută.

Fără a intra în disputa dintre iluminiști și romantici, pe care ciclic uzul și abuzul metaforei o reînvie, vom încerca să observăm unele aspecte ce țin de efectele tipului preponderent de funcționare a limbii. Desigur, majoritatea chestiunilor luate în discuție sînt valabile pentru clasele și tipurile de situații pentru care se enunță, ponderile acestora nefiind mereu mari, însă ele

reprezintă modalități caracteristice de constituire și funcționare a limbii, reflectă relațiile dintre simțuri, gândire și limbă, și au consecințe nu doar în planul comunicării, ci și în cel mentalitar și comportamental. În acest context, ținând seamă de ceea ce se petrece în limbajul comun, vom încerca să observăm mai ales fenomenele de la intersecția acestuia cu limbajul științific.

Comunicarea. Înțelegând că materia vie se structurează și funcționează procesual și evolutiv, în acord cu solicitările mediului și conform nevoilor sistemice ale entităților pe care le constituie, acceptăm valabilitatea acestui dat și pentru atributele și funcțiile organice anterior menționate: **simțurile**, care au a percepe realitatea și a o transmite codificat gândirii, **gândirea**, care procesează informațiile reprezentându-și-le, apoi conceptualizându-le, și **limba**, care ar trebui să cuprindă și să comunice rezultatele proceselor cognitive și raționale, așa cum decurg ele din gândire. Contribuind la producerea comunicării, fiecare element al triadei este distorsionant, însă în moduri și grade diferite.

Precum excitabilitatea, **comunicarea** este un atribut fundamental al materiei vii și o cale prin care aceasta se adaptează la realitate – la diferite nivele ea fiind totodată motor și efect, factor și obiect al evoluției – prezentă de la nivelul intracelular la cel intercomunitar, în plan inconștient și conștient. În fapt, orice sistem, de orice fel (fizic, biologic, cognitiv, social, cultural-mentalitar, economic etc.), este dinamic și cibernetic, el funcționând interactiv, în baza jocului acțiune / reacțiune, provocare / răspuns, cerere / ofertă etc.

Simțuri, gândire, limbă. În mod natural și firesc, realitatea – care funcționează pe baza unor legi universale și imuabile –, dimpreună cu dinamica ei, este percepută de către simțuri, transmisă gândirii și trecută în limbă. Între simțuri, gândire și limbă există un echilibru, în sensul că fiecare dintre acestea se ocupă exclusiv cu activitatea în a cărei direcție s-a dezvoltat și exersat ca urmare a evoluției procesuale a organismului, și că nici unul dintre acestea nu se înstăpânește asupra celorlalte. Fără ca vreuna dintre cele trei să prevaleze, ca urmare a păstrării coerenței interne și a sistemului triadic pe care îl alcătuiesc, se asigură sănătatea relației dintre simțire, gânduri, cuvinte, apoi, fapte, și implicit cea a organismului individual și social pe care acestea îl deservește.

Simțurile. Constituindu-se și evoluind în cadrul mediului și în relație cu satisfacerea nevoilor organismului în acest cadru, structurile senzoriale transferă realitatea pe spectre, operând un proces de selecție dezvoltat pe cale evolutivă. Receptorii care echipează organismul surprind ceea ce le procură realitatea, în conformitate cu capacitățile lor structural-interacționale, iar analizatorii prelucrează stimulii care se luptă deasupra pragului subliminal, convertind influxurile în senzații, stări, trăiri etc.

Senzația numită *verde*, dată de o pajiște, nu decurge din existența exclusivă a lungimii de undă astfel numite, ci din faptul că respectivul mediu – vegetația – reflectă și transmite preponderent acea lungime de undă, fără a lipsi celelalte (radiația solară ajunge pe pajiște cu întregul ei spectru, plantele absorbind mai ales spectrele roșu, albastru și violet). Senzațiile date de atributele numite *rece*, *umed*, *moale*, *alb*, *inodor*, *insipid*, *viteză mică* etc. nu reflectă atributele exclusive ale zăpezii care cade. Este adevărat că un obiect sau un proces nu deține toate atributele posibile în mod real, însă el deține mult mai multe atribute decât cele pe care simțurile le percep și redau (albul zăpezii este o rezultantă a reflectivității crescute și relativ uniforme de-a lungul întregului spectru vizibil; neutralitatea de gust și de miros decurg din prezența echilibrată a anumitor componente și din lipsa altora; moliciunea decurge din modalitatea

în care se încheagă fulgii într-un conglomerat cu mult aer în interstiii, în relație cu baroreceptorii pielii etc.). Fiind înțeles că la nivelul unui obiect sau proces proprietățile materiei coocură astfel încât contribuie la constituirea unei realități dotate cu anumite atribute caracteristice – așadar că realitatea există și funcționează printr-un joc al proporțiilor, atributele acesteia aflându-se într-o coocurență generatoare de concurență, simțurile și analizatorii reflectând relativ fidel această stare –, se deduce că la nivelul simțurilor acea selecție devine bază pentru o altă selecție, adică se produc pierderi datorate analizatorilor.

Pe de altă parte, ființei umane nu i-ar fi util să perceapă întregul spectru de lungimi de undă sonore, cum nu i-ar fi util¹ să poată vedea atomii, virușii, bacteriile etc., întrucât nu ar reuși să profite eficient de acest grad de acuratețe; când ar privi din perspectiva necesară supraviețuirii nu ar reuși să vadă mediul, ar vedea celule, nu piele, o lume punctiformă, iar nu realitatea pe care o constituie acele puncte. Tot astfel, felurile organe dezvoltate de unele animale și având atribute clare și utile nu sînt imperioase pentru alte animale care, în consecință, nu dezvoltă nici structuri în acea direcție, nici o zonă corticală aferentă.

Apărute ca urmare a funcționării interacționale a organismului, simțurile redau realitatea care contează pentru supraviețuire. Redarea întocmai a realității de către simțuri ar fi nu doar o imposibilitate, dar și un paradox întrucât simțurile percep și redau realitatea în limitele propriilor capacități care, în mod inherent și precum în cazul oricărei entități vii, se dezvoltă prin acomodarea la dinamica realității și la nevoile organismului, nu anticipându-le. Simțurile sînt cea mai bună construcție prin care organismul intră în contact cu realitatea și cea mai bună soluție de a accede la realitate și de a deschide realității calea către organism. De aceea, ele pot avea dificultăți atunci când li se prezintă obiecte, constructe și procese inexistente în sfera realității naturale, cea împreună cu care simțurile au coevoluat, de asemenea atunci când realitatea nu intră în mod firesc în sfera de percepție necesară supraviețuirii imediate [precum faptul că Pămîntul circulă pe o orbită în spațiu, că Soarele este o masă gazoasă inimaginabil de mare, că sîngele conține anumite entități invizibile, că, adică, orizontul decurge din perspectivă și că (supra)viețuirea necesită limite și legi].

Pentru astfel de situații se folosește conceptul ‘contraintuitiv’, care face referire la o situație de neconcordanță între realitatea prezentată de gîndirea științifică și de procesele raționale și cea prezentată de intuiție și senzații, sau între ceea ce spune rațiunea și ceea ce arată intuiția despre una și aceeași realitate. Pentru un astronom în spațiu poate fi intuitivă mișcarea de rotație (sau de revoluție) a pămîntului, dar nu și pentru cineva terestru, pentru un medic poate fi intuitivă evoluția latentă a unei boli, dar nu și pentru un pacient, iar cei de acum 2000 de ani acceptau că Pămîntul este plat și fix, în vreme ce astăzi se acceptă că el este cvasisferic și în mișcare. În adevăr, conceptul ‘contraintuitiv’ este o creație a minții care se așează pe sine în postura de judecător suprem și de unic reper deoarece se referă la înșelarea așteptărilor gîndirii, formate pe baza unor experiențe anterioare, informațiile furnizate de către simțuri contravenind rezultatelor unor procese cognitive. În ultimă instanță avem a face cu o judecată de perspectivă, așadar contradicția se află între ceea ce înțeleg procesele cognitive (mai puțin cele raționale) din semnalele simțurilor despre realitate, nu între simțuri și realitate, lucru care ar fi exagerat deoarece simțurile au evoluat astfel încît să

¹ De fapt, i-ar fi imposibil deoarece ochii viețuitoarelor de pe Pămînt au evoluat în concordanță cu lungimile de undă ale radiației electromagnetice care trece prin atmosferă. Spectrul electromagnetic care ajunge pe Pămînt este foarte îngust și segregat, secvențele optice fiind mult mai înguste decît cele radio. Pentru „a vedea” în unde radio, însă, avînd în vedere că spectrul undelor radio care ajung pe Pămînt este foarte larg comparativ cu cel al undelor optice (1mm-1km, față de 370-750 nm), ar fi nevoie ca retina să aibă un diametru monstruos de mare (așadar și de un corp, cu inimă, plămîni, ficat etc. proporționale, ceea ce implică un consum de energie corespunzător). În cazul în care retina ar fi mai mică (de cîtiva metri, de pildă), spectrul vizibil s-ar micșora drastic. Puține animale (odontocete, microchiroptere, două specii de păsări) au adoptat soluția ecolocației. În ceea ce privește lungimile de undă sonore a căror sursă se află pe Pămînt, intervalul pe care se află sunetele perceptibile pare a fi legat de structura urechii interne, unele vietăți avînd auz mai fin decît altele, probabil în concordanță cu cerințele adaptative, deci costurile energetice merînd respectivul efort.

ofere cele mai bune șanse de a supraviețui, nu pentru a percepe cu acuitate și acuratețe întregul cadru existențial. (Gradul de adaptare al organismelor la realitatea Pământului poate fi constatat cu ușurință observând, de pildă, transformările pe care le suferă organismul în urma viețuirii în spațiu, gravitația redusă a Lunii inducând modificări profunde.) De aceea, astfel de situații nu sînt semnificative și reprezentative pentru simțuri în sine, ci pentru modul în care a răspuns organismul la cerințele adaptative din relația sa cu mediul².

Peștii din genul *Toxotes* au capacitatea de a vîna insecte care se află deasupra luciului apei, cu ajutorul gurii aruncînd un jet de apă. Acesta este foarte bine format (precum o săgeată) și extrem de precis (rata succesului fiind foarte ridicată). Contraintuitiv pentru ființa umană, însă, este faptul că, judecat din perspectivă antropocentristă, acest pește pare a avea cunoștințe destul de avansate de fizică, deoarece jeturile sale precise par a corecta efectele refracției luminii. Cauza stă în procesul de adaptare. Mai întîi gura prezintă adaptări care îi permit să formeze acele jeturi puternice și avînd viteză diferențiată astfel încît acționează precum un proiectil. Apoi, ochii prezintă adaptări care permit vietății să aducă corecții refracției luminii, lucru care se petrece între limite destul de mari ale unghiului în care se află față de pradă.

O astfel de lărgire a perspectivei este îndreptățită deoarece elementele comparate aparțin aceleiași realități, și este necesară întrucît lămurește lucruri pe care perspectiva îngustă le obturează.

Gîndirea are obiceiul de a repeta simțurilor că ele înșeală, însă iluziile aparțin creierului, iar nu simțurilor. Produsele care înșeală simțurile provin în primul rînd din gîndire, cel mai adesea aceasta neputînd cuprinde întreaga gamă de senzații și impresii venite de la simțuri, alteori procesînd materialul primit de la simțuri, nu în felul în care realitatea se înfățișează simțurilor, ci, desigur, în felul în care gîndirea a ordonat și procesat datele deja cristalizate.

Din cele ce preced rezultă că: a) realitatea nu poate fi cuprinsă de simțuri în integralitatea ei întrucît se prezintă acestora în modalități prohibitive; b) simțurile redau realitatea în conformitate cu propriile lor instrumente și în propriul lor chip, fiind specializate, adică segregante, descompunînd realitatea în funcție de structurile lor funcționale; c) diferitele componente ale realității sînt ierarhizate la nivelul analizatorilor, în funcție de trăsături luate în sine, de mănunchiul particular al acestora, de conjuncția lor cu mediul și cu funcțiunile, de eventuala dinamică a experiențelor anterior stocate.

² Sub acest aspect, aproape nimic – inclusiv ființa care observă, concepe și numește, împreună cu creierul ei – nu este cum pare, îndărătul fiecărei „realități” existînd o alta. Prin intermediul imaginației și cu ajutorul rațiunii și al instrumentului excepțional numit *matematică*, știința poate ajunge la nivele aflate dincolo de cel aparent și accesibil simțului comun. Iarăși, însă, în cele din urmă, **această** „aparență” constituie „realitatea” **acestei** lumi, și nici nu ar fi potrivit, eficient și, poate, posibil să fie altfel. A percepe atomii și forțele nucleare care guvernează interacțiunile și generează efectele acestora, poate fi instructiv în multe sensuri și util în cîteva, dar nu ar ajuta prea mult vieții în sine și, mai ales, așa cum este ea în cadrul în care s-a dezvoltat. (Dacă s-ar vizualiza gazele de eșapament, prin colorare, probabil că imaginea rezultată în atmosferă ar face rațiunea să solicite stringent interzicerea circulației cu mijloacele de deplasare care le produc.) Este bun un vîz ascuțit, dar ar putea fi mult prea mult unul care ar distinge organitele celulei vegetale pînă la a interzice starea dată de imaginea unei flori sau a unui spin, după cum este bine de știut că stările sînt produse de configurații chimice vremelnice, dar nu numai imaginea de sine a ființei umane, ci și activitățile ei curente ar suferi enorm dacă aceasta s-ar înțelege ca rezultată a unor interacțiuni fizico-chimice (ceea ce, de la un nivel de realitate încolo, chiar este). Simțurile, așadar, decurg direct din funcționarea **acestui** nivel al **acestei** realități și de aceea sînt cum sînt și sub aspectul necesar supraviețuirii sînt „bune” și „corecte”.

Carbonul, hidrogenul și azotul, de pildă, sînt elemente constitutive ale Universului și ale corpului uman, cele trei elemente putîndu-se orîndui în nenumărate feluri, de la a fi fundamente universale pînă la a descompune unele forme de organizare a materiei vii (ca acid cianhidric, de pildă). Modalitățile în care cele trei se combină în această realitate pot fi percepute prin simțuri – de aici decurgînd acțiuni în consecință – dar, în general (căci organismele nu sînt perfecte), atunci cînd acest lucru nu servește supraviețuirii simțurile nu mai dau seamă de rezultatele orînduirii celor trei.

Tipul și rangul de realitate pe care le procură simțurile, așadar, sînt benefice supraviețuirii în **această** lume, deoarece organismul este echipat cu acele simțuri constituite ca urmare a acțiunii acestei realități. Ceea ce ajunge în creier sub forma complexului de iluzii procurat de simțuri arată ceea ce este necesar supraviețuirii, în această realitate lucrurile constituiindu-se și procesele desfășurîndu-se conform legilor universale dar și în conformitate sau modulate cu sau de felul particular în care **această** realitate există.

Cu toate acestea, redând realitatea carențial, simțurile o redau rezonabil și adecvat din punct de vedere evolutiv. Fiind instrumentele nevoii și mediatorii realității pe care o transmit, simțurile nu înșeală; cu asta se ocupă gândirea și limba, adică procesorul informației culese prin simțuri și transmițătorul gândurilor.

Gândirea. Culegerea de informații de către receptori și prelucrarea lor de către analizatori fac organismul capabil de interacțiuni acomodate la solicitările și la dinamica mediului.

Rafinarea percepțiilor asupra realității prin crearea de simțuri specializate în funcție de trăsăturile stimulilor este continuată de organism la un nou nivel, prin dezvoltarea unei componente care se specializează în prelucrarea materialului primit de la simțuri și mai ales în operarea, apoi, a propriilor rafinări interioare, în relativă independență față de datele furnizate de simțuri și tot mai corelat cu nevoile organismului de a răspunde acurat și inovativ, adică eficient, la cerințele mediului. Acest fapt aduce cu sine și semnifică accentuarea diferențierii organismelor și autonomizarea lor în relație cu mediul.

La organisme superioare, simțurile devin prelungiri interne și externe ale creierului, informațiile acestora fiind preluate de către rețelele neuronale și proiecțiile corticale, care ajung să genereze procese complexe precum gândirea³.

Procesarea de către creier a datelor furnizate de către simțuri are loc selectiv, datele fiind ponderate și tipologizate, astfel dezvoltându-se capacitatea de reținere a lor, cu posibilitatea comparării, ierarhizării, conștientizării și utilizării lor. Reținerea și stocarea datelor poate conduce la transformarea evenimentelor în experiențe, la cumulul de stări, la corelarea experiențelor cu stările, la condiționarea unora de altele, la apariția obișnuinței și a amintirilor – cu transformarea lor în idei –, în ultimă instanță la relaționarea acestora și la apariția proceselor prin care cogitația se poate petrece fără punct de plecare imediat aflat în exterior, ci doar în complexul fizico-chimic de metaboliți, electroliți și enzime al creierului, căruia, de altfel, i se datorează tot ceea ce produce creierul.

Întâlnirea datelor provenite de la simțuri cu cele deja stocate în urma experiențelor anterioare poate genera conflicte pe care creierul tinde a le rezolva în direcția acordării unei ponderi reduse ori chiar a ignorării noilor senzații. Identificând similaritatea dintre stimulii momentului și cei vechi, și apelând automat la informațiile învățate, adesea se ajunge la oferirea răspunsurilor deja folosite cu succes cel puțin o dată⁴, întrucât modul în care este organizat și în care funcționează creierul favorizează tendința de a lucra pe baza tiparelor deja existente, reducând la și încadrând în acestea datele furnizate de către simțuri și tratând realitatea în consecință. De asemenea, creierul prezintă tendința concretă de a reduce realitățile procesate la semnale și de a le instrumentaliza, astfel înlocuind sau mimînd realitatea. În cazul în care noile senzații au destulă forță – în sensul că prezintă diferențe relativ semnificative de starea deja stocată și învățată –, ele pot dobîndi capacitatea de a modifica precunoștințele, un întreg complex de restructurări și de

³ În cele din urmă, efortul de a conștientiza realitatea, de a o defini și clasifica, și de a produce sisteme abstracte, eficiente sub aspect teoretic sau aplicat are același rol: acomodarea organismului la mediu, în vederea supraviețuirii.

⁴ În cazul în care momentul a fost favorabil formării sinapselor învățării, chiar dacă faptul s-a petrecut o dată și chiar dacă răspunsul a fost inadecvat în situațiile care au urmat, dezvoltarea poate fi anevoioasă.

învățare putînd avea loc, precum și crearea de noi clase și categorii, însă cu mari consumuri energetice, deci potențial ineficiente.

Indiferent de caracterul ei adevărat sau nu, povestea care spune că băștinașii nu au văzut navele lui Columb apropiindu-se întrucît o astfel de experiență le lipsea, conceptul corespunzător fiind o imposibilitate pentru ei, în vreme ce șamanul a reușit să vadă niște balauri mari, are în substrat o realitate: procesele neuronale sînt determinate parțial de experiențele simțurilor⁵. Fiind anterioare gîndirii, simțurile au însușirea de a modela primii pași ai acesteia și chiar de a exercita constante presiuni naturale asupra proceselor cognitiv-cogaționale. Realitățile netrecute în vreun fel posibil prin simțuri și lipsite de sprijinul oricărui fel de sugestie – din a căror recombinaire sau acțiune analogică creierul ar putea construi singur conceptul – pot întîmpina mari dificultăți în a fi concepute. Chiar în cazul în care o realitate – fie și una imaginată! ca urmare a unor transferuri și analogii – beneficiază de o oarecare descriere în sensul unei înșiruii de atribute preluate de la realități relativ bine cunoscute sau familiare, dificultățile de conceptualizare pot fi insurmontabile⁶.

Despre existența unei realități naturale precum focul, probabil că omul a avut cunoștință destul de devreme, focul putînd fi simțit, provocat, folosit, dar înțelegerea acestuia are caracter procesual, temeinicirea sa conceptuală amorsîndu-se relativ tîrziu. Între perceperea efectelor gravitației și momentul înțelegerii (parțiale și fragmentare) acestei forțe a trecut destul timp, de asemenea între perceperea curgerii sîngelui și înțelegerea fenomenului circulației sîngelui.

Se înțelege de aici că simpla impresiune a simțurilor de către realitate poate genera reflexe și învățare, cu efecte la nivel comportamental, iar contactul empiric cu realitatea poate conduce

⁵ Sub acest aspect, se poate adera la axioma lui Aquino („Nihil est in intellectu quod non prius fuerit in sensu”), eventual cu limitarea lui Leibnitz („nisi ipse intellectus”) (deși acesta pare a avea rolul de a evita extrema, fără a decurge din argumente demonstrabile).

⁶ Anumite mărimi sînt greu de imaginat, deși cel puțin de la Swift încoace, omul pare a înțelege că percepe mărimile în relație cu sine (de altfel nu doar mărimile, după cum arată Protagoras). Mărimile fizice mari sînt greu imaginabile în raport cu cele familiare omului. Chiar dacă omul simte și are experiența faptului că obiectele nu au neapărat aceeași densitate, rămîne greu de conceput cum un degetar de materie poate fi de milioane de ori mai greu decît Pămîntul (neînțelegîndu-se, de altfel, nici dimensiunile, volumul și masa Pămîntului sau semnificația cererii lui Arhimede), ori ce înseamnă o luminozitate de 2000 de ori sau de 10 miliarde de ori mai mare decît aceea a Soarelui, sau cum, consumînd combustibilul din care este creată, o stea care arde în fiecare secundă milioane de tone de material poate face acest lucru timp de miliarde de ani. Nici amplexarea organizării și infinitele capacități ale cromozomului nu pot fi mai bine înțelese, în relație cu dimensiunile acestuia și cu deprinderile de spațializare a structurilor funcționale ale realității de către ființa umană și, în cele din urmă, măsura ființei umane are mari dificultăți în a se înțelege ca entitate sub-microscopică a Sistemului Solar, chiar a Galaxiei. Efortul ființei umane de a se imagina existînd la nivel microscopic, ca celulă a unui organism, de pildă, aduce înțelegerea faptului că realitatea se modifică în mod corespunzător, de asemenea capacitățile și limitele simțurilor; un fir de păr sau un por pot fi ceea ce pare a fi acum un trunchi de copac sau o groapă. Tot astfel, ceea ce se petrece la nivel cuantic este lipsit de importanță (și de sens, chiar) pentru oameni, care își duc viața la un alt nivel.

Timpul conceput ca a patra dimensiune a spațiului – chiar dacă greu de conceput și astfel – este eroarea cea mai frecventă a înțelegerii continuum-ului spațiu-timp, și arată deslușit că el nu poate fi lămurit prin imagini, ci pe cale conceptuală, și aceasta dificil de construit. Timpul este fascinant deoarece poate părea o realitate (sau o percepție subiectivă) pe care oamenii au învățat a o gestiona și confrunța zilnic. Că lucrurile stau astfel doar aparent o arată însăși împărțirea făcută de oameni, în secunde, minute, ani etc., convenabilă vieții de zi cu zi și progresului în direcția unei anumite paradigme social-mentale. El este conceput prin intermediul schimbării petrecute în spațiu. Secunda este un interval comparabil cu evenimente la îndemîna percepției și acțiunii umane (bătaia inimii, respirația, rostirea unui cuvînt, procesarea unui gînd), și mai ales a dimensiunilor ființei umane (lungimea unui pas, mișcarea naturală a brațului). Pentru o insectă efemeridă, sau pentru una care reacționează în milisecunde, secunda ar fi un interval uriaș, în vreme ce ființa umană nu poate cuprinde cu mintea cum sînt posibile o mie de bătaii din aripi într-o secundă. Dimensiunea influențează percepția, omului fiindu-i imposibil să imagineze dimensiunile infime de timp (*Planck time*), ori pe cele foarte mari (*Hubble time*). Pentru oameni, timpul rămîne o mărime în legătură cu percepțiile minții lor, grevată de modalitățile de percepție și conceptualizare a spațiului, după cum o arată exprimarea lingvistică, el trecînd, curgînd, alergînd, într-o lume aglomerată de evenimente, sau încremenit, într-un spațiu izolat și fără repere. Povara pe care o preia limba de la gîndire este augmentată de limbă, care nu sîcsoate necesar să își creeze forme pentru a reda astfel de realități, spre a reflecta cunoașterea dincolo de lumea senzorială a omului. Se observă că trecerea de la simțuri la gîndire și apoi la limbă, aduce cu sine acumulări ale slăbiciunilor, remediile fiind aparente întrucît, de obicei acestea sînt doar soluții prin care limba impune propriile cerințe, mai totdeauna distorsionante, căci ființa umană nu renunță la metaforă, a cărei senzorialitate și îngustime o reflectă pe aceea a creatorului ei.

la intuirea acesteia, chiar la o oarecare înțelegere și conceptualizare a ei. Abia trecerea realității în gândire, cu conștientizarea și reflectarea celei dintîi în cea de-a doua, poate face ca plus-gîndirea să aducă cu sine plus-înțelegerea – prin modelarea datelor furnizate de simțuri, cu mijloacele și în modalitățile gîndirii, deoarece, la rîndul ei, în drumul dinspre varietatea realității către uniformitatea noțiunii, gîndirea operează selecții și reducții. Asemănător simțurilor, care nu sînt pe deplin pătrunse de toate simptomele și semnalele întregului spectru al realității, care nu procesează spre a transmite absolut toate datele primite și care operează selecții ale acestora și ale rezultatelor procesării lor, gîndirea nu are capacitatea de a recepționa toate nuanțele impulsurilor primite de la simțuri, nu procesează absolut toate datele pe care le dobîndește, rezultatele ei urmînd unei noi selecții atît asupra materialului pe care îl are de prelucrat, cît și asupra unora dintre rezultatele prelucrării acestui material.

Gîndirea – care este capabilă de intuiții selectiv-fasciculare și de procesarea prin cogitație și reflecție, producînd un corespondent mental generator de concepții și perspective, de natură să determine comportamente capabile de a fi modificate – procesează aceste date – parțial în aceeași direcție, parțial acomodat la nevoile funcționale ale propriei structuri.

Îngustînd gama impresiilor și senzațiilor, prin definire și tipologizare, gîndirea ajunge să judece totul din propria perspectivă structural-funcțională, multe dintre presupusele erori ale simțurilor avîndu-și originea, cum am văzut, în neconcordanța dintre relativa amplitudine a simțurilor și îngustimea gîndirii, dintre mijloacele și modalitățile diferite de procesare a materialului. Rezultatele gîndirii devin astfel stări rafinate, care se întorc în simțuri, la nivelul componentei dezvoltate de acestea ca răspuns la apariția circuitului gîndire-simțuri. Fiind aceste rezultate incomunicabile, prin mijlocirea gîndirii organismul și-a creat un instrument de comunicare – limba. Prin atributele sale – capacitatea de autoconservare și tendința către autonomie – aceasta ajunge să opereze propriile reducții și chiar să se opună gîndirii luîndu-și asupra rolul de a reflecta realitatea.

Totuși, aici se află germenii unui mecanism benefic, menit a împuternici limba să se opună dominației către care gîndirea tinde în chipul natural al oricărei entități sistemice. Înfrîntă, însă, limba devine cel mai puternic vector al schimbării inițiate de gîndire⁷. Deținînd proprietatea de a genera idei, soluții și obiective prin care crede a putea modifica realitatea și comportamentele, gîndirea folosește limba drept cale către acest scop, în felul acesta apărînd unele dintre clișeele lingvistice, eufemismele, perifrazele etc. limbii și instaurîndu-se convențiile lingvistice, sociale, morale, culturale, comportamentale etc. În această ipostază gîndirea nu mai este intermediarul slab, care primește ceea ce-i oferă simțurile, se străduie să raționeze asupra materialului impregnat de senzorialitate pentru ca, apoi, să fie trădată de limbă, ci tiranul dictator care transformă limba într-o armă spre a remodela percepția realității și acțiunea din cadrele acesteia.

Senzația, simptomul și semnul. Cea mai fidelă cale de reprezentare a unui lucru sau proces este chiar acel lucru sau proces. Anevoînța autoreprezentării poate fi evitată prin deducerea

⁷ În mod natural, jocul cel mai rezonabil dintre stabilitate și variabilitate, care contribuie la o evoluție naturală rezonabilă din punctul de vedere al ratei evolutive a organismelor, adică al suportabilității acestora se găsește în comunitățile mici și relativ izolate. La nivelul acestora, conservatismul natural și permeabilitatea optim corelată cu capacitatea de asimilare asigură o rată normală a modificărilor. Deschiderea acestora către comunitățile mari – care au o dinamică atît de ridicată încît factorii modificatori devin destabilizatori, nepermițînd sedimentări reale ale achizițiilor – duc la pierderea tuturor atributelor și la asimilare.

lucrului sau a procesului din manifestările lor specifice, adică din simptom, însă fidelitatea rezultatului este doar satisfăcătoare, căci locul realității este luat de un mănunchi de atribute ale acesteia⁸. Chiar dacă aceste atribute contribuie împreună la a semnaliza respectiva realitate, faptul că ele pot exista independent (pe de o parte, ele sînt redată prin senzații diferite: impresii sonore, vizuale etc., dar și ton fundamental și vibrații armonice, roșu și albastru etc., de cealaltă, ele nu apar doar în cazul unei singure realități), precum și acela că pot avea intensități diferite, deci capacități diferite de a impresiona, conduce la apariția și activarea unui proces de selecție a lor.

Trăsăturile naturale ale elementelor realității decurg din legile constitutiv-funcționale ale acestora. Întrucît elementele interacționează la nivelul trăsăturilor lor, acestea din urmă sînt cele care determină întregul complex interacțional, la nivelul posibilităților și tipurilor interacționale, cu consecințe diferențiatore în ceea ce privește efectele interacțiunilor. Fiind determinate de particularități, efectele se dezvoltă simțurilor prin trăsături fizico-chimice, iar gîndirii prin relația de succesiune și de cauzalitate instituită. Așadar, natura elementului îi dictează proprietățile, iar acestea determină efectele interacțiunilor sale (unele vitamine sînt hidrosolubile, altele liposolubile, iar un lichid dat într-un fel interacționează cu un recipient din lemn, altfel cu unul de sticlă). Totodată, același element poate deține multiple posibilități de a interacționa cu mediul și cu alte elemente, cu consecințe corespunzătoare la nivelul efectelor (în condiții de temperatură ridicată, apa fierbe la suprafața solului, dar nu și dacă se află în condiții de uriașă presiune, la 5000 de metri, în ocean, iar dacă este aruncată de la 30 de metri, într-o zi de vară va curge, în vreme ce într-o zi geroasă se va cristaliza; hidrogenul și carbonul pot forma felurite legături în funcție de care pot apărea mai multe clase de substanțe – alcani, alchene, alchine, arene etc.).

Sub acest aspect, simptomul este un efect, o consecință directă și organică a constituției materiale și a existenței interacționale a componentelor realității, o reacție devenită stare temporară reflectînd și comunicînd realitatea în chipul atributelor ei, în conjuncție cu particularitățile corpului care o reflectă.

Simptomele ca reacții la mediu pot genera reacții, ceea ce dezvoltă tendințele de comunicare întrucît pot apărea modalități sinergice de existență, bazate pe colaborarea stimulată de înțelegerea reciprocă și datorată răspunsului adecvat față de un simptom, și a răspunsului, tot adecvat, la răspuns. Tot de aici decurge și observarea capacității de a genera în mod deliberat semnale către semenii presupuși a fi dotați cu înțelegere.

O condiție existențială, care generează un anumit tip de tratament din care decurg consecințe multiple, poate fi corelată cu unele dintre acele efecte, care pot deveni motiv al evitării sau repetării deliberate (și artificiale) a respectivei situații. O astfel de speță se înregistrează atunci cînd un școlar este răcit și recunoscut ca atare de către părinți, în baza experienței (deplasarea prin ploaie rece sensibilizează organismul față de anumite tipuri de viroze) și a simptomelor (strănut, stare febrilă, nivel energetic redus etc.). Fiind tratat în modalități relaxante, liniștitoare și plăcute (inclusiv lipsa motivată de la școală) copilul poate încerca retrăirea acestor efecte, dar fără a le mai suferi pe cele ale bolii (dureri, stare febrilă etc.). Faptul acesta se poate împlini prin falsificarea simptomelor.

Depășind cadrele determinate strict natural, acest tip de comunicare izvorăște din tendința de a spori gradul de acomodare la realitate și ajunge la aceea de a acomoda realitatea la organism. Observarea și asimilarea faptului că realitatea poate fi semnificată nu doar prin ea însăși sau printr-un simptom al ei, ci și mediat, pe calea altor realități, adică evitîndu-se relația nemijlocită

⁸ Aici se află temeiurile profunde pentru care omul însuși, precum și alte realități – Divinitatea chiar, nematerială, dar materializabilă – sînt cunoscuți și recunoscuți după atributele lor.

referent-reflector-simptom, precum și a faptului că semnalul are capacitatea de a determina la celălalt gânduri și comportamente, duce ființa umană la a înțelege că semnalul poate fi contrafăcut și reificat. Totodată, folosirea intensă a simbolului și codificarea lui ca semn aduc cu sine capacitatea de a converti impresiile, reprezentările și intuițiile în concepte, iar pe acestea în fluxuri sonore elaborate, codificate în cadrul unui sistem de semne aparent tot mai eliberat de materialitatea realității, însă trimițând mai mult la simțuri decât la gândire.

Limba. Apărut ca urmare a actualizării și evoluției unor posibilități anatomo-fiziologice și genetice, și dezvoltat datorită unor nevoi sociale, limbajul vocal-articulat este o funcție a corpului uman, parțial supusă voinței, prin care rezultatul procurat gândirii de către analizatori și procesat la nivelul acesteia este formulat prin limbă și comunicat în mediu.

Am văzut că realitatea se impune simțurilor în chipul ei, iar acestea o percep în felul lor selectiv, transmițând-o astfel gândirii care, la rândul ei, se exercită asupra materialului primit de la simțuri, decodificându-l și prelucrându-l în limitele date de propriile modalități de constituire și de funcționare, operînd propria selecție și modulînd datele în chipul propriei structuri funcționale. Trecerea produsului gândirii în limbă are loc printr-o prelucrare proprie limbii, formele și conținuturile gândirii și ale limbii fuzionînd parțial. Asemănător felului în care simțurile prelucrează realitatea, iar gândirea senzațiile, limba poate distorsiona gândirea, reprezentînd-o cum poate, iar nu cum este. Astfel constrînsă, gândirea ajunge să fie exprimată prin intermediul limbii, intrînd în jocul gravitațional dintre simțuri și limbă, cele dintîi tinzînd a se impune prin forța evidenței, cea de-a doua să subordoneze și reorienteze în virtutea capacității ei de organ vehiculant.

Întrucît este duală, limba are un comportament în consecință, de instrument și de organ, orientată fiind nu doar de o relație acomodată cu gândirea și cu societatea, ci mai cu seamă către propria construcție și consolidare, și către creșterea coerenței sale sistemice. Prin manifestarea propriilor nevoi, limite și funcțiuni, care o fac să prelucreze materialul pe care îl are de redat, limba eșuează în a deveni un intermediar fidel, un instrument care să vehiculeze realitatea în forme inteligibile fidele felului în care este ea surprinsă de gândire.

Acest aspect poate fi agravat în cazul în care nici simțurile, nici gândirea nu reușesc să surprindă realitatea în modalități ușor transferabile către limbă. Astfel, deși gândirea se apropie greu de înțelegerea felului în care funcționează o gaură neagră – a cărei existență a dedus-o matematic și a perceput-o indirect –, sintagma ajunge că exercite presiuni proprii, generînd felurite sugestii deoarece valorile și uzul componentelor sintagmei sînt mai bine învățate decât cele solicitate de această metaforă științifică. Este mai lesne ca vorbitorul să plece de la cunoscut spre a-l extinde (adesea incorect) – formînd noul concept dinspre limbă, adică dinspre stratul vechi al gândirii, iar nu dinspre valorile încorporate prin gândul nou, care ar cere un termen nou – decât să facă efortul de a înțelege conceptul și apoi de a adopta convenția lingvistică.

Deși mișcarea și comportamentul electronilor încă solicită mințile fizicienilor, elevii învață că aceștia descriu orbite eliptice (pe care, desigur, și le imaginează perfecte) în jurul unui nucleu. Chiar cînd se apelează la metafora „norului electronic” și se arată că aceasta decurge din punerea în prim plan a inimaginabilei viteze de rotație a electronilor, lucrurile nu devin mai limpezi, ci se

complică, iar modelul cuantic, conform căruia electronii „apar și dispar” de pe un nivel de energie pe altul, este încă și mai greu de înțeles, nu doar pentru cei ale căror cunoștințe s-au fixat conform modelelor precedente, dar și pentru ceilalți, obișnuiți cu ordinea și previzibilitatea lumii în care trăiesc.

Fie că este vorba despre un termen-metaforă, fie că este vorba despre un termen creat pe baza unor prefixoide, rădăcini și cuvinte grecești, latine etc. – la rîndul lor, acestea avînd, mai mult sau mai puțin, potențial metaforic și sugestiv –, valențele cuvîntului se impun vorbitorului, acesta neputîndu-le ignora. Cuvintele create pe baze internaționale pleacă de la metafore și ajung repede să-și piardă componenta senzorială, au șanse mari de a fi larg acceptate – latina și greaca sînt adecvate în acest sens, ele nefiind neapărat limbi în care cercetătorii și publicul gîndesc (nuanțat) –, însă au nevoie de constantă explicare. În mod obișnuit, termeni precum *cromozom*, *celulă*, *enzimă*, *procariot*, *holocen*, *enantiomere*, *electron* nu spun nimic receptorului, iar explicarea sensurilor elementelor componente (‘corp colorat’, ‘încăpere mică’, ‘ferment’, ‘înainte de nucleu’, ‘pe de-a întregul nou’, ‘părți opuse’, ‘chihlimbar, ambră’ – în diferite grade toate explicațiile etimologice necesitînd explicații orientative) arată caracterul metaforic și îngust descriptiv⁹ al denumirilor și, mai ales, distanța imensă dintre acea perspectivă reducționistă și complexitatea realității astfel denumite, cu imperioasa necesitate a surprinderii exacte și nuanțate a conceptului. Avantajul unor astfel de denumiri constă în capacitatea lor ridicată de a se impune și de a circula, procedeul fiind extrem de productiv în științe¹⁰, uzul intens transformînd metafora în cuvînt, adică în vehicul parțial eliberat de senzorialitatea care a generat metafora¹¹.

Lucrul acesta se observă mai bine în unele cazuri decît în altele. Termenul *entelehie*, de pildă, construit chiar de către Aristotel, cel care mai întîi a gîndit un conținut și abia apoi a căutat să îl redea cumva printr-un cuvînt, nu poate fi bază a înțelegerii conceptului. Cuvîntul acesta exprimă o întreagă concepție filozofică, ce nu poate fi comprimată fără pierderi. De aceea, el este o denumire convențională care accesează conceptul doar pentru cei ce cunosc întreaga concepție din spatele său, adică mai întîi este necesară cunoașterea, apoi urmînd vehicularea acesteia prin simpla denumire, lucru care nu poate fi făcut cu adevărat decît (de) către cineva care are aceeași instrucție, cunoașterii neservindu-i o compresie precum ‘continuă angajare’, de pildă, deși, practic, în discuția dintre cunoscători, se poate rosti în acea poziție orice flux sonor, activînd doar caracterul convențional al limbii, nu și poverile constituirii acesteia.

⁹ Un exemplu semnificativ în acest sens pleacă de la denumirea engleză a mareelor, *tide* (< v.engl. *tīd* ‘timp, perioadă’) Plecînd de la realitatea că forța de atracție a Lunii asupra Pămîntului (combinată cu efectul mișcării de rotație) este diferențială (ea fiind manifestă în cazul zonei pămîntene aflate cu fața spre ea, deoarece se exercită cu mai multă putere asupra acesteia decît asupra celei opuse), fizicienii au lăsat deoparte celelalte atribute ale mării (periodicitate, flux-reflux etc.) și au reținut și reliefat doar efectul secundar și implicit al forței gravitaționale – diferențialitatea. Pe această bază ei au creat sintagma *tidal force*, cu referire la modalitatea în care acționează forța gravitațională atunci cînd un corp masiv (cum ar fi o gaură neagră) deformează sau chiar distruge, ca urmare a exercitării forței de atracție diferențiale, un corp mai mic (cum ar fi o stea).

¹⁰ Cu cît cuvîntul este mai lipsit de mărci senzoriale, cu atît este mai util limbajului specializat, capacitatea sa de a vehicula concepte (chiar pe acelea care provin din senzații), iar nu senzații fiind ridicată.

¹¹ În general, acest tip de denotație se referă la realități despre care, în momentul denumirii, se știe prea puține, limba fiind tratată doar ca un instrument (lucru observat în multe cazuri în care oamenii de știință construiesc astfel de denumiri, cu multă detașare, nu doar convingși de neputințele limbii, ci și cu certitudinea că adevărata înțelegere decurge din exercițiul gîndirii și că limba nu este decît un instrument care nu trebuie să dețină vreo formă de control). Sugestia de la care se pleacă este doar un joc al aluziilor, care nu suplinește nicidecum nevoia ulterioară de a înțelege realitatea în mod neechivoc și la nivel conceptual.

Problemele formării limbajului științific arată că multe controverse, chiar atunci când este vorba despre nuanțe, au loc mai ales datorită limbii și mai puțin datorită (pre)concepțiilor. Deseori, știința este și lupta cu limba (tipologiile și terminologia mai degrabă secționează realitatea în funcție de limbă, decât edifică limba pe baza realității și nicicum nu pot ordona realitatea sau gândirea, deși le pot distorsiona grav). Prin felul în care se constituie și funcționează, limba este implicată și se implică în procesele senzoriale și cognitive, procesele de conceptualizare solicitând suportul material al limbii. Termeni precum *variabilitate*, *mutabilitate*, *schimbare*, *evoluție* încă provoacă neînțelegeri printre naturaliști (sau biologi), existența lor nearătînd neapărat confuzia din gândire și nici nuanțările de care este capabilă limba, ci nehotărîrile ei pletorice, similaritatea de conținut a sferelor cuvintelor, firava lor diferențiere dăunînd utilității lor reale. Lucrul acesta indică și cauzele pentru care, adesea, ideea este mai puțin prețuită decât exprimarea limpede și inteligibilă, căci, odată deprins jocul cu limba, imaginile zugrăvite în universul lingvistic conving lesne simțurile (calea aceasta impune adesea concepții greșite, sau oferă instrumente doar aparent operaționale)¹².

Datorită complexului de deficiențe date de: a) capacitățile limitate de prelucrare a materialului procurat de simțuri; b) dificultățile de reprezentare și conceptualizare, c) imperfecțiunile conexiunii cu gândirea, în încercarea se a face comunicarea lingvistică funcțională și eficientă, limba prezintă tendința de a-și însuși valențele și funcțiunile neocupate, de a-și dezvolta corpul, evoluînd spre a deveni capabilă nu doar să exprime, ci și să înrîurească gândirea, tratînd materialul procurat de simțuri și de gândire în funcție de propria ei natură și modelîndu-l în conformitate cu limitele ei.

Neavînd limba prea multă apetență pentru concepte și nici prea multă abilitate în a le reda prin cuvinte, așa cum s-au format ele din interacțiunea cugetului cu realitatea sau cu sine însuși, comunicarea lingvistică ajunge să se sprijine cu putere pe simțuri, imaginea vizuală, auditivă, reacția corporală, simptomatică dominînd într-atît comunicarea încît prea adesea ele sînt cele ce feresc de înțelegerea greșită. Limba își trădează astfel originea și organicul insert afectiv, ea tinzînd către redarea stărilor trăite, simțite, modelate, generate de experiență și de procesele imaginative și de transfer. Totodată, consolidarea conținutului lingvistic al cuvintelor, în conjuncție cu tendința de a apela la cuvinte cu uz consolidat, face ca limba să prevaleze în relație cu gândirea și cu realitatea, adesea alegerea cuvîntului nefiind dictată de relația riguroasă dintre conținutul său conceptual și realitate, ci de relativa corespondență dintre conținutul atribuit prin limbă și felul în care au fost asimilate la nivelul limbii diferite impresii socializate.

Limba are a reda produsul gândirii în forme materiale și comunicabile. Parțial datorită naturii ei, mai mult datorită atributelor pe care i le-a conferit funcționarea ei, limba are tendința de a asimila și de a-și subordona semnalele furnizate de către simțuri – uneori chiar înaintea prelucrării lor în gândire¹³ –, precum și capacitatea de a prelua cea mai mare parte a rezultatelor proceselor cogitațional-cognitive. Totodată, ea are abilitatea de a folosi materialul aflat la dispoziția individului și ordonat conform experienței lui (adică întregul complex de experiențe și capacități lingvistice, mentale, cultural-sociale, istorice etc., cu care acesta s-a echipat de-a

¹² Preocupat de acest aspect, Kant era convins că tendința către inteligibilitate are drept pendant obscuritatea, și refuza sacrificarea ideilor în favoarea limbii.

¹³ Simțurile premerg gândirii și limbii, nefiind instrumente ale acestora, ci dezvoltări adaptative ale organismului, cerute de interacțiunea cu mediul. Tot evolutiv, însă, ele au devenit sursa de informații a gândirii și, apoi, s-au adaptat parțial la statutul de instrumente ale acesteia. Limba tinde a le prelua, cu toate că materialul livrat de simțuri nu poate fi prelucrat decât de mica porțiune în care limba se suprapune cu gândirea și în care limba își are originea.

lungul devenirii sale), în felul acesta activându-și „reflexele” de conceptualizare pe care le deține și utilizându-și propriile resurse – al căror potențial îl poate crește în mod accelerat. În acest mod limba tinde către substituirea gândirii prin înlocuirea conceptelor cu termeni corespunzători experiențelor anterioare, procesul trecerii prin cugetare sau măcar al validării dinspre gândire tinzând să se reducă la minimum. Tendința care o domină în mod constant și accentuat este de a se organiza formal și funcțional, mai degrabă în chipul unui organism, decât în chipul procesului pe care are a-l oglindi.

Funcționând în direcția demotivării relației simțuri-gândire și a ignorării rezultatelor gândirii, instituindu-se prin crearea propriilor motivații, limba tinde să genereze conținuturi proprii, pe care tăria formelor, viteza de circulație și centrarea vorbitorului pe perspectiva lingvistică le fac să fie adoptate de gândire, chiar atunci când provin din distorsionarea conceptelor oferite de către gândire. Posibilitatea limbii de a crea forme care stochează forme și conținuturi o îndeamnă la a renunța la permanentul apel la gândire, astfel încât relația cu gândirea și cu societatea este adesea aparentă, limba refolosindu-și structurile fără a le trece de fiecare dată prin încărcarea, investirea și validarea lor de către gândire. Prin manifestarea propriilor nevoi, limba se transformă dintr-un intermediar fidel – instrument care translează în forme inteligibile realitatea, așa cum este ea surprinsă de gândire – într-un organ care prelucrează materialul pe care îl are de redat.

Se înțelege din cele ce preced că produsul prelucrării raționale și lingvistice a realității de către ființa umană este profund grevat de instrumentele cunoașterii și exprimării – capabile să își creeze microuniversuri cu existență aparentă – cu consecințe semnificative asupra înțelegerii nedeformate a realității.

Analogia ca metaforă. Atunci când gândirea ajunge la intuirea unor realități, limba se simte în voia sa dacă denumește întrebuintând cuvinte care se referă la trăsăturile, alcătuirea, funcționarea și interacțiunile unor realități care deja au impresionat simțurile, s-au cristalizat în senzații și stări proustiene, avându-și termenii care sugerează întregul lor complex senzorial, deci sînt deja învățate și funcționale. Procesul pare a fi indus de nevoia de înțelegere și apropiere a realității, dar acele imagini reflectă mai cu seamă modalitățile în care a fost perceput și asimilat referentul către care trimite imaginea folosită. În felul acesta numirea se face prin trecerea atributelor unui concept asupra altuia, cu implicații asupra conceptualizării și, apoi, asupra felului în care este socotită realitatea corespunzătoare. Așa cum gândirea preferă tiparele și reduce senzațiile proaspete la unele deja stocate și clasificate, tot astfel limba refolosește termeni, reducînd astfel conceptul nou la unul vechi, adesea fără a fi descifrat noua realitate prin concept și, uneori, chiar fără a fi limpezit prea bine vechea realitate prin transformarea ei într-un concept lămurit. Din acest motiv, atunci când nu pot fi acoperite conceptual, golurile de cunoaștere sînt acoperite lingvistic, deoarece – decurgînd din relația sa cu gândirea – procesul de numire dă senzația înțelegerii.

Relația dintre termeni și concepte. Intuiția care a dus la apariția denumirii *atom* a fost depășită de cunoaștere, termenul a rămas, însă fără a deveni un concept pur teoretic (singura situație care i-ar justifica existența și uzul, întrucît astăzi nu mai există temeuri științifice pentru a numi astfel vreo particulă). *Carantina* se referea la o perioadă de patruzeci de zile, considerată

a fi necesară pentru evidențierea unor eventuale simptome ale unor boli contagioase (uneori vindecării formelor ușoare), și putea fi aplicată celor ce circulau peste limitele anumitor teritorii. Chiar când perioada s-a scurtat denumirea s-a păstrat, limba nerenunțând la formă și ignorând sensul de bază și inițial. Sintagma *etimologie populară* a fost dintru început greșit construită, de data aceasta limba preluând din gândire un concept asupra căruia s-a reflectat insuficient. Cu toate acestea, ea a fost cea care l-a impus și, mai cu seamă, ea este cea care nu consimte la înlocuirea lui, prea adesea folosirea sa solicitând lingviștilor precizări asupra accepțiunii sintagmei.

Lucrările de semantică și terminologie diacronică abundă în situații care ilustrează colaborarea, la constituirea limbii, a feluritelor procese ce produc așa-numitele *metafore*, *sinecdoci*, *metonimii* și funcționarea limbii prin selecție și catacreză. În fapt, acesta este modul de funcționare al limbii: selectează elemente care decurg din experiența simțurilor și a gândirii, creează cuvinte ce surprind și redau părți din realitatea simțită cugetată, după care, prin uz intens, se eliberează de multe dintre trăsăturile conținute, ajungând treptat la un nucleu convenționalizat. Totuși, termeni cu adevărat *neutri* nu există deoarece, oricât de masiv ar fi acest proces de eliberare, limba reține mereu urme ale procesului de creare a cuvântului, prin care impresia, gândul, perspectiva și uzul îl amprentează, iar contextul referențial, cogitațional și lingvistic îl modulează treptat. Rezistența formei lingvistice arată că, în ciuda realității și a gândirii, limba nu renunță lesne la forme, pentru păstrarea lor forțând conceptele și instituind convenții¹⁴.

Este greu de înțeles că Pământul se rotește în jurul propriei axe și a Soarelui totodată, căci senzațiile indică altceva. Deși acest lucru poate fi ilustrat cu ajutorul unei machete sau al unui desen, adică poate fi conceput pe baza experienței și cu ajutorul unor imagini, ființa umană are dificultăți în a înțelege realmente cum „călătorește” Pământul prin gravitație. De aceea, nu pare a fi o tragedie faptul că, la mai bine de o jumătate de mileniu după Copernic și la peste patru sute de ani după jertfa lui Bruno, se păstrează inerțiile date de aparențe, iar cuvântul forțează realitatea și determină gândul, spunând „Soarele răsare”. Se poate crede că inerția este de limbaj, fără urmări asupra gândirii. Totuși, deși teoretic se acceptă că nu Soarele răsare, și că partea de Pământ pe care se află vorbitorul revine cu fața la Soare, limba rămîne să trădeze miezul antropocentrist și doar parțial geocentric al concepției, deficiențele fiind, pe de o parte structurale și expresive (nu este lesne de formulat „Rotația Pământului a adus iarăși locul în care ne aflăm în poziția în care radiația solară ajunge direct la noi” sau altcumva, mai ales atîta timp cît o formulă mult mai scurtă, fie și inexactă, poate transmite revenirea a ceea ce se numește *dimineată*), dar și conceptuale, deoarece inerțiile aparenței conceptului și tirania formei lingvistice sînt mai puternice decît ajustarea rațională. Sub acest aspect, nu avem a face pur și simplu cu un limbaj care se vrea suplu sub aspectul valențelor de semnificare și al vitezei de comunicare, ci cu unul care se impune gândirii și comportamentului.

Datorită unor detalii periferice și neesențiale, o anumită insectă este, pe de o parte, numită *mantis religiosa*, adică în termenii unei realități umane, în sine lipsite de orice legătură cu

¹⁴ Această modalitate de continuă selecție, restructurare și prefacere este, în esență, definitorie nu numai pentru limbă sau pentru gândirea creatoare de noțiuni, ea decurgînd din principiile pe baza cărora funcționează realitatea vie și nevie.

structura și cu funcționarea insectei (numele vrea să facă aluzie la o presupusă poziție a sa asemănată cu cea în care unii oameni se roagă sau la forma capului ei) iar de cealaltă este apoi judecată ca fiind ‘atroce’ și ‘necruțătoare’, adică în termenii unei invenții social-umane (morală), dar nu neapărat spre a o înțelege mai bine¹⁵. Mai lipsită de noimă reală este denumirea *Victoria* dată de Livingstone unei cascade căreia localnicii îi dăduseră un nume ce semnifică ‘fumul tunător’¹⁶. Foarte semnificativ este și cazul numelui dat celei mai înalte culmi himalayene. Aceasta avea un nume destul de cunoscut și de răspândit, chiar printre europeni, *Chomolungma* (numele tibetan), alături de care coexistau mai multe denumiri aparținând diferitelor comunități locale relativ învecinate, dar fără ecou în afara acestora. Oarecarele guvernator al Indiei de la jumătatea secolului al XIX-lea, însă, printr-un artificiu care a mimat seriozitatea și buna credință, a propus numele Everest (numele predecesorului său) și, în ciuda opoziției chiar a lui Sir George Everest (care a arătat că o acțiune atât de radicală nu era necesară și că numele său nu putea fi rostit întocmai de către localnici – ceea ce s-a dovedit a fi adevărat și ceea ce a făcut ca situația rezultată să nu fie diferită de cea anterioară decât prin aceea că localnicii au ajuns să dețină încă un cuvânt pidgin), toată lumea „civilizată” a adoptat numele comod pentru ea.

Alteori limba poate stimula interpretările, chiar de rea-credință. Atacînd concepția lui Lamarck, conform căreia, tinzînd către împlinirea celor mai puternice nevoi, vietățile își pot dezvolta astfel funcții și chiar organe, și luînd în derîdere ilustrațiile sale (în ultima parte a vieții sale chinuite, lipsit de capacitatea de a face observații directe, Lamarck s-a văzut în situația de a compensa prin unele speculații și construcții mentale), potrivit marelui naturalist au afirmat că acesta susține că animalele au dobîndit organe doar pentru că și le-au dorit! Afirmatia lui Osborn, că omul nu a fost niciodată maimuță (adică este o primată, precum maimuțele, dar nu derivată din acestea), a fost înțeleasă – de unii în mod greșit, de alții voit, și unora și altora convenindu-le astfel – în sensul negării evoluției omului din forme inferioare. În cazul bosonului Higgs, creaționistii și colportorii sintagmei, nu și ai conceptului, aberează atunci cînd vorbesc despre „particula lui Dumnezeu”, Higgs însuși (care este ateu), alături de alți fizicieni arătînd că acest supranume este de natură să inducă în eroare, fiind complet fals¹⁷.

*

Unele nume sînt reprezentări figurate sau redau întîmplări reale ori presupuse, altele sînt concepte cugetate, altele sînt doar cuvinte, adică unele nume pleacă de la perceperea și trăirea

¹⁵ Din aceeași categorie este și o întrebare precum: prin schimbarea culorilor, cameleonul se camuflează sau comunică?

¹⁶ Schimbarea de nume este nepotrivită deoarece putea fi preluat prin adaptare numele băștinaș, ori se putea crea o metaforă asemănătoare. Obiceiul exploratorilor de a numi realități necunoscute lumii din care vin ei lezează oarecum realitatea deoarece constituie o formă de redenumire a unor realități altora, despre care exploratorii nu știu nimic sau, foarte rar, știu prea puține. El reflectă aceeași tendință umană de a numi ceea ce a impresionat simțurile, fără ca realitatea numită să fie supusă proceselor elaborate ale gândirii. Acest ultim fapt arată credința (parțial instinctuală) că realitatea percepută poate fi supusă prin denumire (formă de tipologizare). Deși par a fi o formă de omagiu, cazurile precum acesta reprezintă mai curînd o modalitate de cucerire (manifestată prin extinderea unei denumiri semnificative), o încercare de convertire prin limbă a unui univers conceptual la un altul, cu implicații asupra percepției realității.

¹⁷ În general, materialul lexical apare ca urmare a unor procese de fuziune dintre senzații, impresii și facultatea vorbirii – metafora fiind expresia senzorialității în limbă –, iar apariția cuvintelor se petrece prin abandonarea treptată a zgurei senzoriale și limpezirea rezultatelor reflecției și cugetării – cuvîntul fiind expresia raționalității în limbă. Dacă lucrurile stau astfel, atunci se poate spune că cuvîntul anihilează metafora. Multe dintre situațiile care apar în limbă, însă, arată că metafora anesteziază gîndirea.

realității, altele de la conceptualizarea ei, iar altele de la reflecția asupra limbii, toate fiind rod al experiențelor și perspectivei umane.

Plecând de la reacția organică a simțurilor, trecând prin memorarea și clasificarea stimulilor și a răspunsurilor, ființa ajunge la metaforă, care își depășește rolul denominativ, intră în gândire și își arogă o funcție cognitivă, reconstruind conceptul. În felul acesta, sub aparența parcurgerii drumului de la cunoscut la necunoscut, se modifică percepția asupra realității și are loc modificarea conținutului gândirii. Deși limba nu are cum să perfecționeze gândirea și nici să redea direct realitatea, exercițiul ei constant și perfecționat merge în direcția substituirii gândirii și a redării realității prin conectarea la impresii și senzații, pe care încearcă a le spune în felul ei. Limba pare a renunța astfel la rolul de tipar material în care se toarnă gândul, preluându-l pe cel de modalitate de redare a percepțiilor.

Tendința de a explica realități complicate, adesea conceptuale, apelează la reprezentarea acestora în modalități familiare sau doar intuitive, ceea ce generează sintagme pur metaforice. Astfel, ipoteza apariției Universului prin expansiunea unei particule fundamentale, *ipoteza primului atom*, cum a numit-o autorul ei, Georges Lemaître, a mai căpătat și denumiri plastice *oul cosmic* și *big bang* (prima datorată aceluiași, cealaltă unui astronom care nu a crezut în această teorie – Fred Hoyle). Prima sintagmă este pe de-a întregul metaforică, *ou* trimițând la materia vie, din punct de vedere strict științific inacceptabilă ca denumire, iar *cosmos* la ordine, aceasta putând fi cel mult prezumată. În ceea ce privește cea mai cunoscută denumire, *big bang*, autorul ei a susținut că a vrut astfel să reliefeze diferența dintre teoria expansiunii Universului de la o particulă de teoria anterioară (în care a crezut până la moartea sa, survenită în 2001!), care susținea existența unui Univers echilibrat și static. Metafora a funcționat, însă apelul la complicitatea receptorului este total deoarece inflația instantanee și extrem de puternică ar putea fi numită *mare*, *de amploare* doar având în vedere uriașa energie și efectul, întrucât condițiile momentului nu presupun existența sunetului, și nici a luminii (este plauzibil să se fi produs unde acustice, respectiv fotoni). Tot Georges Lemaître a mai vorbit și despre *univers phoenix*, tot spre a ilustra metaforic existența în cicluri a Universului, între o inflație și o contracție.

Denumiri precum *gaură neagră*, *genă egoistă*, *materie* și *energie întunecată* sînt livrate publicului larg (fără a lipsi din discuțiile purtate între fizicieni¹⁸) spre a sugera nu ceea ce exprimă ele în limbajul obișnuit, ci: o entitate cosmică avînd o gravitație atît de mare încît absoarbe materia și energia fără a le repune în circuit decît – probabil – în urma unor procese complexe de „evaporare”; trăsătura intrinsecă a unor structuri elementare ale materiei vii, prin care aceasta tinde să își continue existența; o entitate care afectează materia „obișnuită” prin atracție gravitațională, dar care nu interacționează în nici un alt fel; respectiv o forță care se opune celei de gravitație, accelerînd expansiunea Universului. Despre ultimele două, totuși, nu se știe și nu se înțelege deocamdată ce sînt ele de fapt, decît din deducerea unor efecte ale acestora

¹⁸ Pe anumite baze și avînd în vedere anumite mize, unii fizicieni, precum Hawking, consideră că astfel de denumiri sînt bune nu doar pentru amuzament, ci și utile întrucît stimulează imaginația și, desigur, beneficiază de o mare circulație. Lucrurile pot sta astfel pentru fizicieni care înțelegînd realitatea nu se abat de la conceptele purtate de termenii metaforici. Dacă este vorba despre publicul larg și despre înțelegerea și conceperea realităților descoperite de către fizicieni, atunci tocmai imaginația este cea care produce abateri, întrucît ea funcționează pe coordonatele realității comune, fiind lipsită de sprijinul procurat de prealabila înțelegere în gândire a conceptului.

și pe baze matematice. Uneori, precum în cazul primei sintagme, alternative precum *singularitate gravitațională* sau *evenimentul spațiu-timp* par a descrie mai bine nivelul actual al cunoașterii, fără apel la sugestiile metaforei, dar și fără priză la public.

O ipoteză privind o particularitate de organizare a spațiului precum cea numită *puntea Einstein-Rosen* este cunoscută (desigur, la fel de profund pe cât o reflectă denumirea) sub numele *gaură de vierme* (creație a americanului J.A. Wheeler), deși această sintagmă nu revelă nimic profanului deoarece percepția și conceptualizarea spațiului de către pămînteni fac ca „scurtăturile” să nu apară decît în raport cu căile ocolitoare, cel mai scurt din A în B fiind drumul din A în B, „de-a dreptul”, o scurtătură în sînul unui drum drept nefiind observată în realitatea curentă și la îndemînă, în care spațiul nu poate fi pliat.

O denumire precum *hipopotam* decurge din faptul că animalul a impresionat astfel încît a fost asemănat cu un ‘cal de rîu’, cei care au dat numele refuzînd pe cele deja date de către bășinașii care îl cunoșteau cu multe mii de ani înainte, iar știința alegînd să folosească această denumire, la care a adăugat o precizare cvasisuperfluă: *hippopotamos amphibius*.

O sintagmă precum *pasiv-agresiv* are a defini un tip de comportament privit din punct de vedere psihologic. În fapt, nu este vorba decît despre una dintre modalitățile firești (adică în firea materiei vii) de a-și găsi și crește posibilitățile de supraviețuire și de succes. Lipsa forței fizice, persuasive, a capacității de a se impune de la sine etc., poate fi compensată prin dezvoltarea anumitor trăsături (conștientizate sau nu, de natură psihologică, eventual intelectuală) care generează comportamente ce speculează latura socio-psihologică a vietăților. Denumirea nu probează observarea atentă a unui contemplator extern și obiectiv, de natură a aduce cu sine înțelegerea reală și profundă a unui proces, apoi conceptualizarea sa, ci mai degrabă o perspectivă idiosincronică a unui participant¹⁹.

O sintagmă precum *atenție distributivă* nu are nici o bază în realitate deoarece creierul nu poate procesa decît o singură informație, și numai una singură, viteza cu care poate face acest lucru, precum și capacitatea sa de a începe procesarea mai multor informații (descompuse) și de a continua procesarea lor într-o succesiune rapidă dînd iluzia concomitenței. O astfel de sintagmă, însă, induce și sprijină prejudecata despre presupusa capacitate de a procesa simultan mai multe seturi de informații, eventual chiar foarte variate.

Ceea ce se numește *exemplu personal*, de fapt nu este decît o denumire dată din perspectivă social-morală unei trăsături comune multor viețuitoare, de a învăța prin imitarea comportamentelor observate.

Două substanțe puse laolaltă nu generează o reacție – cel mult, faptul că omul le-a pus acolo poate fi numit astfel – întrucît *reacția* este ceea ce se petrece față de o *acți(un)e*.

¹⁹ Există domenii ale activității umane care, pentru a numi simptome și stări ce nici nu pot fi descrise relativ acurat, nici nu pot fi prea bine conceptualizate, nici nu pot fi dovedite ca existînd mai mult decît prin presupuse efecte, folosesc modalități aluzive de denotație, prin apel la tipologii literare. Uzul acestor mijloace este de mare efect la nivel comun chiar dacă, în fapt, un astfel de apel constituie un recurs la rezultatele observării, descrierii și judecării estetice a lumii, de către autorii de literatură beletristică. Inadecvat și inoportun din punct de vedere științific, acest procedeu care folosește reducții tipologizante arată comoditatea procesului de etichetare și, în contextul unei dispoziții reduse către raționalitate, prevalența vitezei de comunicare asupra proprietății conceptuale și a acurateței mesajului.

Tendința teleologică a ființei umane, care caută „sensul” în orice acțiune a sa, și chiar în a oricărei entități vii sau nevii, constituie una dintre presiunile constante care orientează gândirea și mîna acțiunile umane. Acuitatea cu care sînt percepute relațiile cauzale (singura certitudine umană) și dificultatea de a cuprinde legile universale în varietatea formelor de manifestare ale acestora sînt de natură să inducă convingerea că totul are un scop, un sens și un rost, că existența este precedată de un plan (eventual maleabil la nivel de detaliu). Alături de aceasta stă tendința către simetrie, „perfectiune” etc., care nu decurge din înțelegerea și copierea unui model al realității, ci dintr-o iluzie a minții aflate în căutarea modalității de a defini și tipologiza varietatea unei realități dinamice, spre a putea ajunge la o iluzorie stăpînire a acesteia, cu toate implicațiile ce decurg de aici. De aceea, elementele realității sînt clasificate cu lesniciune și foarte greu de mutat dintr-o clasă într-alta.

De pildă, plecînd de la observația că Pămîntul funcționează între parametri foarte fini la scară galactică, principiul antropic (denumirea în sine este înșelătoare) se constituie prin negarea deducției că aceștia au fost astfel reglați încît viața să apară, susținînd în schimb că datorită funcționării Universului pe baza legilor sale, din întreaga gamă de posibilități, în anumite locuri s-a actualizat acest mănunchi de parametri, cu consecința apariției vieții. Cu alte cuvinte, nu au fost rînduite condițiile astfel încît să apară viața (inteligentă), ci viața a apărut întrucît anumite condiții s-au întrunit, ea fiind simpla consecință a unui anumit set de condiții, nu acestea fiind ordonate în scopul apariției vieții. Nu *Deus sive Natura* a oferit omului tot ceea ce este necesar supraviețuirii (mediu prielnic, cu aer, apă, plante, animale hrănitoare și sănătoase, vindecătoare și regenerante etc.), ci conjuncția care a dus la apariția și dezvoltarea acestora, modalitățile de organizare a elementelor chimice din Univers, consubstanțialitatea și coexistența vietăților în mediul rezultat au fost de natură să ducă la funcționarea corelată, concurentă și reciproc sprijinită a entităților vii. (Cu toate acestea, constelația rezultată și care susține viața este departe de a avea perfectiunea care i se acordă în mod obișnuit și nejustificat.)

La fel, mișcările planetelor se petrec în consecvența conjuncției forței gravitaționale cu mărimile, diametrele, masele, orbitele, vitezele planetelor etc., iar faptul că, în anumite momente și din perspectiva privitorului uman, acestea par „a se alinia” cumva, nu se petrece în virtutea unei voințe sau spre împlinirea unui anumit sens, ci ca simplă consecință a funcționării legilor fizice (gravitație, mișcare de rotație etc.). Tot astfel, faptul că imaginația ființei umane „desenează” pe „cer” forme și fapte degajate de mentalul pămîntean nu înseamnă că, în Univers, stelele se orînduiesc în conformitate cu creația imaginară a omului (Carul Mare, Gemenii, Orion, Fecioara, Săgetătorul etc.), iar faptul că o parte a galaxiei se poate vedea de pe Pămînt ca o aglomerare de stele, nu înseamnă că acolo chiar se află o aglomerare stelară.

Simplificarea sferei noțiunilor prin ignorarea unor note, a conținutului semantic al cuvintelor prin ignorarea unor seme și reducerea contextelor posibile au printre consecințe creșterea accesului la concept și a vitezei de circulație a cuvîntului. Prețul plătit este deformarea conceptului, cu presiuni de modificare în consecință a percepției referentului, adică instaurarea dominației tiparelor mentale și lingvistice.

În felul acesta știința, de pildă, devine dificil de gândit altfel decât a fost ea concepută prin analogie și exprimată prin limbă, cu ramuri precum un copac, iar realitatea ajunge să dețină nivele precum o scară, creierul devine un recipient, un procesor, un univers, corpul se reduce la starea de mașină, societatea ajunge organism, diferite alte elemente ale realității și constructe umane sau doar ale minții umane devenind: labirint, piramidă, cale, univers, societate, mecanism, lumină, chimie, astru etc. și Dumnezeu. Asocierea conceptuală și lingvistică face ca gândirea sau rostirea unuia dintre elemente să solicite întregirea prin celălalt (cel explicat își cere explicatorul), adică atributul euristic, sugestiv, ajutător devine trăsătură definitorie – pe fondul tendinței de „a cunoaște” realitatea cu orice preț²⁰ –, imaginea uzuală și povestea cu sens (eventual și cu ambigua provocare numită *tilc*) fiind mai lesne de reținut și de mînut, cartea de povești educînd mai mulți decât cele de filozofie și de știință.

Din întregul material procurat de gândire, limba tinde să rețină doar segmentele înscrise în rețeaua de concepte edificate pe cale lingvistică și din perspectiva dominant antropologizantă, adică nu neapărat în datele cunoașterii absolute, cît în limitele unui amestec dintre evoluția istorico-socială și rezultatele modelării gândirii și realității de către limbă. În felul acesta limba riscă să nu redea deplina și adevărata înțelegere a realității de către gândire, ci modul în care decupează ea realitatea abstrasă de la simțuri și de la gândire. Tendința limbii de a prelucra și reda datele simțurilor, așa cum apar la nivelul analizatorilor, scurtcircuitînd oarecum gândirea (unele dintre zonele corticale în care gândirea are acces la analizatori fiind comune cu cele ale limbii) este făcută posibilă de către metaforă și se manifestă prin aceasta, efectul cel mai evident, poate, al tendinței limbii către autonomie și autarhie.

O denumire precum *calea lactee* este o metaforă grevată de capacitatea de percepție (aglomerarea luminoasă), pe care avansul cunoașterii nu a îndepărtat-o, termenul *galaxie* fiind științific și (re)curent. Lucrul acesta arată, deopotrivă, neîncrederea și indiferența astrofizicienilor față de limbă. Totuși, comunicînd în afara sferei lor, omul de știință evoluționist care folosește termeni precum *creat*, *proiectat*, *construit*, *echipat*, cu referire la felurite realități – deși nu crede în Creație și respinge perspectiva teleologică –, biologul care spune că leul este *oportunist*, elefantul *stăpînește* peste animale, cerbul *se mîndrește* cu coarnele sale, teologul (și cartea sa) care spune că Dumnezeu *se întristează*, *se mînie*, *iubește*, *este gelos* etc.²¹ folosesc modalitățile limbii comune pentru a exprima nu realitățile către care trimit acele cuvinte, ci pentru a explica ceva. Cu toate că limba nu le oferă decât alegeri între diferite grade de eroare, spusele lor nu sînt înțelese la fel de toată lumea, astfel de explicații fiind de natură să modifice conținutul conceptual care trebuia exprimat, dar mai ales să genereze hărți și tipare mentale capabile de a se fixa în mod trainic și de a produce consecințe.

Pe de altă parte, limba comună are deprinderea de a prelua termeni științifici pe care îi simplifică prin uz, creînd în mod greșit sinonime al căror singur rost este varietatea expresiei sau

20

Adesea, „prețul” plătit nu reprezintă strădania celui care vrea să cunoască, ci imaginea celui ce este etichetat sumar.

21

De asemenea autorul lucrării de față, încercînd a-și ilustra teza, dar și nevoit de felul în care este organizată limba.

transmiterea unor mesaje cu privire la cunoștințele vorbitorului, false, desigur, precum în cazul echivalării termenului *entropie* cu *dezordine*.

Cel mai adesea, deși inițial gândirea poate să nu admită asemenea produse ale limbii mai mult decât pe niște convenții oarecare, persistența uzului și presiunile sociale vor ajuta la impunerea lor nu doar ca pe niște inofensive modalități de exprimare, ci ca pe niște adevărate purtătoare de concepte asupra cărora societatea a raționat profund și care reprezintă cel mai înalt deziderat social.

Consecința care decurge de aici este capacitatea limbii de a deveni factor modificator (sau organ deformat) al gândirii, cu posibile urmări la nivel comportamental. Reflectând constructe conceptuale și morale edificate de ființa umană la intersecția dintre limbă și simțuri (ambele cu experiențele sedimentale și comparate), și mai puțin constructe generate de gândirea pură sau care a rafinat materialul primit de la simțuri, discursul lingvistic este instrumentul cel mai la îndemână²² prin care societatea poate remodela gândirea și simțurile membrilor ei în direcția anumitor deziderate socio-morale și mentalitare.

Acest proces se petrece pe calea metaforei, cea care nu reflectă fidel nici intuițiile gândirii de la primul contact al acesteia cu simțurile, nici rezultatele proceselor cognitive petrecute în interacțiunea gândirii cu sine însăși, ci, în baza unor senzații consolidate prin experiență, aproximează impresii și intuiții pe care le asociază unor necunoscute. Transformând un termen într-un soi de referent – cu ignorarea unor atribute ale sale și reliefaarea altora, apoi schimbând perspectivele și translându-le asupra celui alt termen –, metafora operează o identificare prin care reconstruiește și restructurează atât gândirea despre cunoscut, cât și realitatea necunoscutului²³. O astfel de figură poate deveni modalitatea cea mai obișnuită nu doar de a denumi, dar și de a cunoaște.

Caracterul euristic al metaforei, care orientează și structurează gândirea determinînd-o, face ca aceasta să devină cea mai insidioasă modalitate de a așterne bazele sofismelor de tot felul, prin care principiile sînt extinse dincolo de domeniile lor, raționamentele supuse torsiunilor devin călăuze raționale și morale, termenii sînt echivalați sau opuși în mod abuziv (existența unui „drept” implică exercitarea sa, nu doar o poate permite; identificarea dreptului juridic cu cel natural; acceptarea unei convenții înseamnă că ea nu poate fi înlăturată imediat ce se dovedește indubitabil că este pernicioasă prin consecințe și/sau aplicare; ceea ce este valabil pentru o specie este valabil pentru toate; cine nu e cu noi e împotriva noastră etc.), cu consecința modificărilor în gândire ale accentelor mentale (viața sau dezbaterea ca luptă evidențiază componenta polemică dar le eludează pe toate celelalte: comunicare, colaborare, plăcere, învățare, dezvoltare etc.; scopul unui partid este accesul la „putere”, așadar mijloacele ajung să nu conteze, abuzul este

²² Prin ea însăși, gândirea (cea reală, desigur) ar necesita procese complexe și, mai ales, intrarea în acțiune a componentei critice. Simțurile și limba sînt organe care percep și vehiculează informații, și care au capacitatea de a intra în autocontradicții, dar nu pe cea de a discerne.

²³ Senzorialitatea metaforei (decurgînd dintr-o clasă a impresiilor, așa cum le concepea Hume) în asociere cu capacitatea ei de a se impune unei ființe aproape irațională este una dintre sursele importante ale slăbiciunilor și confuziilor cunoașterii, cu toate consecințele ideologice și comportamentale care decurg de aici.

tolerabil, acțiunile sale ajung să fie orientate către și de către acest scop, deci alegătorii trebuie să accepte cu ușurință – mai ales cei „captivi” – această stare total contrară intereselor lor²⁴). Ceea ce rezultă este un amestec confuz și incoerent constituit dintr-o imagine mentală și conceptuală deformată asupra realității, însoțită de convenții acceptate necritic și expuse cu vehemență și inflexibilitate, cu apariția de comportamente înconsecință, intransigență față de realitate²⁵ și ideea modificării acesteia în chipul ideologiei. Totodată, instaurarea dominației anormale se servește de tendința firească a organismelor de a-și găsi coerența, însă, în contextul creat, coerența este căutată în anomaliile induse²⁶, exercițiul în această direcție ajungând să genereze experiență, adică exact baza pe care se construiesc deprinderile de procesare a informațiilor senzoriale, cognitive, raționale, lingvistice și comportamentale.

Urmarea firească este apariția interdicțiilor de rostire și de semnificare și, în consecință, a interdicțiilor de gândire, adică relația firească dinspre gândire spre limbă se torsionează și nu se mai vorbește după cum se gîndește, ci invers, iar limba ajunge să decurgă din senzații iar nu din cogniție și cogitație. Aceasta este modalitatea prin care instrumentul ajunge să-și modeleze creatorul și să îl ia în stăpînire.

Lucrurile acestea sînt posibile deoarece cuvintele nu sînt raportori ai realității filtrate în simțuri, procesate prin gândire și trecute în limbă, ci proiecțiile unui sistem care își asumă reprezentarea și colportarea interpretînd în modul dictat de propriile procese evolutive și interacționale, dar numai întrucît gîndirea o permite. Imaginile folosite în procesul de reprezentare și de comunicare reflectă mai degrabă modalitățile de reconfigurare a gîndirii în relația ei cu limba, adică nivelul eficient de dezvoltare a limbii. Datorită acestui parcurs al informației, nici realitatea simțurilor nici conceptul nu mai sînt redade întocmai, ci în urma însușirii lor de către instrument. Acesta transformă totul în construct lingvistic, modelează percepțiile și conceptele conform universului semantic, iar relațiile din mediu în chipul propriei sintaxe. În felul acesta, de la transmiterea relativ fidelă a realității, de la un releu la altul, se ajunge la distorsionarea acesteia în chipul releelor și conform cerințelor acestora, cu consecința

²⁴ Cel care ar observa că rolul partidelor este de a găsi soluțiile optime pentru evoluția societății, căutare care trebuie să implice toate forțele sociale, inclusiv alte partide, poate fi catalogat drept „idealist” și „naiv”.

²⁵ Realitatea este dinamică și suplă, concepțiile tind către dogmatizare. Într-un sens, tendința celor asemenea de a se grupa și de a-și crește numărul prin convertire stă în firea naturii. De aceea, într-o biocenoză, tipurile de organisme congruente tind în mod natural către reducerea pînă la dispariție a tipurilor de relații cooperative, concomitent cu creșterea celei de concurență, spre instaurarea dominanței, dacă este posibil pînă la exterminarea seamănului concurent. Impunerea unei perspective oarecare (indiferent cum ar fi numită, ideologică, etică, artistică, umanitară etc.) este o chestiune de grup. Fiecare grup concepe o modalitate proprie de a se asigura de atingerea mizei reprezentate de supraviețuirea grupului (constituit din indivizi avînd o anumită mentalitate și acționînd în consecință). În relație cu propriii membri precum și cu ceilalți, coeziunea grupului implică declararea superiorității absolute a mentalității sale asupra oricăror rezultate ale gîndirii (sau ale altor revelații divine!) și plasarea acesteia în ascendența oricărei alte perspective – prezumînd imposibilitatea ca, în cazul unui dezacord, celălalt să poată avea dreptate. În fapt și în ultimă instanță, promovarea oricărei forme de libertate (de cuvînt, de gîndire, de acțiune) se referă la o astfel de afirmare a unei mentalități, nu a tuturor mentalităților. Tacticile merg de la cea a salvatorului care se perenizează ca atare și apoi devine dictator, la cea a obiditului care se victimizează perpetuu, tot spre a deveni dictator, și unul și celălalt parazitînd clasele de semeni din biocenoză pînă la distrugerea deplină a structurii ale cărei reacții favorabile le speculează. Sub acest aspect, procesul se poate desfășura și în oglindă, încercarea de a-l înțelege pe celălalt trecînd prin renunțarea la unele elemente proprii și la strădania de a adopta elemente ale celuilalt – formă de identificare cu el prin renunțarea parțială la propria identitate –, lucru care se petrece mai cu seamă prin acceptarea convențiilor propuse de celălalt și chiar prin înlocuirea propriilor obiceiuri de gîndire cu ale celuiia.

²⁶ Cînd nu o ignoră pe Cassandra, mulțimea îl ucide pe Laocoon dimpreună cu vîlstarilor săi, apoi poartă darul în cetate, cu inconștientă fală și petrece cu nechibzuită bucurie.

că, supuse limbii, senzațiile și conceptele se reflectă distorsionat, în măsura în care circulă și revin în gândire afectând atât gândirea, comportamentele și, în cele din urmă simțurile și realitatea aflată la îndemîna ființei umane.

Totuși, atîta vreme cît gândirea rămîne funcțională la nivelul tuturor compartimentelor ei (mai ales al celor care îi verifică corectitudinea procesuală și conformitatea cu realitatea redată de simțuri și asupra căreia gândirea a reflectat), forța dominatoare a limbii nu depășește un anumit nivel (astfel de exemple sînt mefiența oamenilor de știință, care, în general, mînuiesc limba fără a-i permite să le controleze gândirea; periodica rediscutare și cădere în desuetudine a unor elemente ale limbii; denumirile care țin de perspectiva raționată asupra realității, și care vin dinspre grupuri²⁷).

Precum procesele senzoriale și lingvistice, cele cognitive și cele raționale se desfășoară adesea instantaneu și automat, rareori orientat și volițional. Senzațiile, majoritatea structurilor lingvistice, intuițiile și multe dintre gânduri se formează inconștient și se propagă prin imitație naturală, comunitatea validîndu-le în același mod nesupus controlului judecății raționale. Asemenea comportamentelor etice și lingvistice, care pot fi foarte lesne preluate și adoptate, formele și conținuturile gândirii se pot propaga și impune pe negîndite, în parte datorită facilităților în acest sens, create prin vehiculul lingvistic, în parte datorită ignorării relației de concordanță dintre gândire și realitate.

Prin natura sa, vehiculul lingvistic tinde a nesocoti reflecția profundă (pe care nu o poate reda acurat și cu viteza pe care o manifestă atunci cînd redă senzații sau intuiții), predispoziția limbii către reducții simplificatoare îmbrăcate în imagini conducînd-o la a-și extinde în mod abuziv structurile, tinzînd să se separe de gândirea din care decurge. Urmărind împlinirea principiilor de existență și funcționare ale limbii și adecvarea la gândire a acesteia, gândirea poate observa abaterile limbii și poate încerca să corecteze unele dintre acestea. Totuși, în mod regulat, limba devine instrumentul cel mai adecvat pe care gândirea îl folosește atunci cînd este mînată de tendința sau voința de a impune individului și societății anumite modalități de conceptualizare și reacție în consecință.

Dincolo de faptul că poate fi mimată de alte procese – precum cel lingvistic și unele cognitive (intuiția) – gândirea lipsită de controlul instrumentelor rațiunii tinde să ascundă sau să acopere decalajul dintre ea și limbă, încercînd să motiveze prin pseudoraționamente aberațiile cu care ea însăși investește limba și lipsa de conținut raționat a acesteia. Lucrurile se petrec astfel întrucît, în esență, deși are: a) capacitatea de a raționa asupra realității; b) de a se supune pe sine și pe aceasta proceselor logice, spre a discerne între adevăr și neadevăr; și c) a proclama conformitatea rezultatelor exercițiului ei cu realitatea, gândirea face în foarte mică măsură efortul

²⁷ Atributele evidențiate prin limbă și legate de realitățile vii sau nevii nu sînt neapărat cele reale, ci cele date de perspectiva consolidată empiric a comunității. Chiar dacă în majoritatea comunităților și pentru majoritatea indivizilor, șarpele este viclean, iedera cățărătoare, regula de aur etc., îmbinările acestea nu rezistă analizelor raționale ale citorva membri, așa cum nu peste tot cîinele este doar credincios, petala catifelată și boala lungă moarte sigură). Pînă la urmă, nu realitatea determină limba, și nici măcar felul în care comunitatea filtrează realitatea prin gândire, ci, plecînd de la modul în care unele experiențe se fixează în gândire, se ajunge la felul în care gândirea structurează datul empiric prin limbă. Indiferent de valoarea de adevăr a structurii, o dată fixată, limba tinde să o păstreze. Forța aceasta este atît de mare încît, de regulă, gândirea nu o poate modifica, dar o poate interzice, abandona și înlocui.

de a-și aduce formele și conținuturile în sfera conștiinței, spre analiză și conformizare cu cerințele instrumentelor și cu realitatea²⁸. Îndeobște, gîndirea face un efort către adecvarea la cerințele sociale (chiar cînd par individuale, opiniile își au sursa ultimă în gîndirea unui individ, ce-i drept, necunoscut), adică orientat către veșnica tendință și nevoie fundamentală a organismului: supraviețuirea.

Ca factor de echilibru, gîndirea are a gestiona relația ființei vorbitoare cu realitatea, încetinind tendințele de autonomizare ale limbii, spre a aduce ființa umană în echilibru cu realitatea. Renunțînd la funcția superioară de organ și instrument al rațiunii, gîndirea folosește limba anihilîndu-și capacitățile de raționare, mai ales atunci cînd, urmărind exclusiv supraviețuirea, se fixează pe poziții inflexibile de pe care încearcă să reducă totul la produsele ei dogmatizate, neținînd seamă de dinamica evolutivă a realității și de adecvarea organismului la aceasta. În cele din urmă, simțurile, gîndirea și limba, ca dezvoltări ale organismului, generate de cerința supraviețuirii acestuia, își pot împlini rolul doar colaborînd echilibrat și asigurînd supraviețuirea ca modalitate de conformare a organismului la cerințele realității.

²⁸ Entitate a cărei permisivitate nu este egalată decît de bruscetea inexorabilă cu care acționează atunci cînd îi sînt grav afectate limitele pe care le îngăduie.

THE TERMINOLOGY OF PEDOLOGY: DYNAMICS, CONCEPTUAL-SEMANTIC DEVELOPMENT

Doina Butiurcă, Prof., Assoc. Prof., PhD., PhD, Sapientia University of Tg. Mureș

Abstract: Although it has developed independently only since the 20th century, the Terminology of Pedology is interesting for both the field of Terminology and Linguistics, as well as for the translation/equivalence of terms in various languages. This is the statement our study starts from. The relationship between common language and specialized language, special conceptualization patterns used as equivalence methods are some of the topics that our study proposes to tackle from a contrastive perspective. The Terminology of Pedology is highly interdisciplinary, encompassing the fields of Chemistry, Natural Sciences, Geology, etc. It is another aspect that offers pertinent conclusions referring to the role of the fundamental disciplines in the constitution of connected disciplines, the dynamics of specialized senses in use. Researching the synchronic dynamics of the central sphere and marginal spheres of the language of Pedology is a necessary condition for the in-depth knowledge of the strongly inter-dependent relationships between Terminology and Linguistics.

Keywords: pedology, terminology, interdisciplinarity, translations and equivalence.

Numeroase sunt însemnările despre agricultură și despre domeniul de dezvoltare al acesteia, începând cu scrierile din Antichitate, aparținând unor filozofi/ cărturari precum Hipocrate, Aristotel, Theophrast, Pliniu cel Bătrân (29-79e.n.- în opera intitulată „Istoria naturală” în 37 volume) etc.

În Europa Evului Mediu, domeniul cunoaște o largă arie de evoluție, dar dezvoltarea dogmatismului și obscurantismului aduce cu sine decăderea tuturor științelor, în general. În Perioada Renașterii, odată cu descoperirile din domeniul chimiei aparținând lui Paracelsus (1493-1541), studiul solurilor cunoaște o altă perspectivă de abordare. Adevărata evoluție din domeniu se produce în perioada 1600-1750, în subdomenii precum fertilizarea solului (Johann Rudolf Glauber, 1604-1668), dar și în perioadele ulterioare. Subdomeniile cercetate în această perioadă sunt variate: clasificarea sistematică / taxonomia solurilor (Carl von Linne, 1707-1778), studiul humusului din soluri (Johan Gattschalk Wallerius) etc. Numeroase sunt cercetările privind principiile conservării materiei (Lavoisier, 1743-1794), cu deschidere spre domenii de avangardă, interdisciplinare, chimie agricolă și economie, terminologia mediului etc. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Rusia, în cadrul Școlii naturaliste se pun bazele pedologiei ca știință.

În România, pedologia dezvoltată independent în secolul XX este o disciplină profund novatoare (Angela Bidu-Vrânceanu 2010: 43), profund implicată în dezvoltarea societății. Primele informații conținând date referitoare la sol au rămas de la Dimitrie Cantemir (1673-1723). În lucrarea intitulată „*Descriptio Moldaviae*” (1716) cărturarul nota faptul că „pământurile Moldovei sunt negre și pline de silitră”. Ion Ionescu de la Brad (1818-1891) este unul dintre precursorii pedologiei în țara noastră, dar adevăratul părinte al disciplinei este profesorul Gheorghe Munteanu -Murgoci (1872-1925). S-a ocupat de studiul solului, elaborând monografii referitoare la specificul solurilor din județele Putna, Dorohoi, Mehedinți etc. În literatura de specialitate se menționează faptul că profesorul Gheorghe Munteanu - Murgoci (1872-1925) a realizat în colaborare cu Enculescu (1879-1957) și Em. Protopopescu-Pache (1883-1967) prima hartă generală de soluri a României, la scara 1:2.500.000 (1911), însoțită de o schiță climatologică. Era una dintre primele hărți din lume, realizată pe concepte științifice moderne.

În ultimele decenii, studiul lexicului specializat în relația cu lexicul comun constrânge la o abordare mai puțin limitativă și la adoptarea unor metode comune de cercetare, care vizează aspectele referitoare la structura, sensul termenilor și al cuvintelor, dar și la traducerea/echivalarea acestora. Angela Bidu-Vrânceanu reține câteva dintre aspectele privind inserția/evoluția sensurilor termenului „sol” în dicționarele din secolele XIX și XX: „SOL este înregistrat cu totul izolat în dicționarele din secolul XIX (Protopopescu și Popescu 1862) și chiar în dicționarele din prima jumătate a secolului XX (CA 1962, Resmeriță 1924). Totuși, termenul SOL avea un statut specializat la începutul secolului XX, cum rezultă din Enciclopedia lui Daicovici (1902) și din faptul că încă de la sfârșitul secolului XIX s-a propus o clasificare a solurilor (publicată în 1928)” (Angela Bidu-Vrânceanu 2010:43-44). Profesorul bucureștean insistă pe aspectul inovativ al terminologiei din domeniul *Pedologie*: „Inovația terminologică prin neologisme privește atât formele de exprimare, cât și aspectele conceptual - semantice.” Din aceeași perspectivă de cercetare, Inga Druță identifică relațiile de cauzalitate dintre evoluția societății și inovațiile din domeniul mediului, în general, „care se dezvoltă în secolul al XX-lea ca urmare a fenomenelor antropogene, domeniu ce cunoaște astăzi o evoluție fulminantă, reflectată în inovațiile terminologice corespunzătoare.” (Inga Druță, *Dinamica terminologiei românești sub impactul traducerii*, Chișinău, Centrul Editorial Poligrafic al USM, Chișinău, 2013: 225).

Corpusul de termeni pe care ne propunem să îl analizăm cuprinde strict, terminologia pedologiei, obiectiv condiționată de stabilirea relațiilor logice între concepte și a câmpurilor conceptual-semantice, de interferențele terminologice inter- și intra-disciplinare, de traducerea realizată în diferite limbi. Iată câteva dintre definițiile date subdomeniului în discuție, extrase din Dicționarele lexicografice și de terminologie: 1. *Pedologie*: „Știință care se ocupă cu studiul genezei, al evoluției și al distribuției solurilor și cu cunoașterea constituției lor fizice, chimice și biologice, în scopul stabilirii gradului de fertilitate și a posibilităților de ridicare a acestora” (DEX 1975: Editura Academiei Republicii Socialiste România, Institutul de Lingvistică din București, 671); 2. *Pedologie* (Știință a solului): „Ramură a științei care se ocupă cu cunoștințele legate de sol, ca unitate naturală, respectiv sub aspectul genezei, evoluției, caracterelor morfologice,

proprietăților fizice, chimice, biologice, clasificării, distribuției și principiilor generale de folosire, ameliorare și dirijare a fertilității lor ”(Jakab Sámuel, Füleky György, *Protecția mediului-Sol*, Nemzeti Tankönyvkiadó RT. Budapest). Observăm caracterul eterogen al celor două definiții date conceptului general de pedologie. Definiția lexicografică este generală, nu realizează opozițiile necesare dintre domeniu (care este *mediul*) și subdomeniu/ ramură (adică *pedologia*). Confuzia este eliminată în definiția terminologică. Aceasta aduce informații specializate suplimentare, referitoare la proprietățile intrinseci ale conceptului (solul - unitate naturală; caractere morfologice ale solului; ameliorare). Definiția științifică a pedologiei evidențiază complexitatea subdomeniului, abordat ca o unitate ce integrează factori biotici, chimici, fizici, taxonomii, principii generale etc.

În traducerea termenului-titlu, echivalențele denotative sunt realizate izotopic în toate limbile, după modelul limbilor engleză și/sau franceză: en. pedology, fr. pédologie, ro. pedologie, germ. Pedologie; magh. pedológia. Există însă, în limba engleză și în limbile neolatine, sintagme sinonime care dublează denumirea subdomeniului (cf. en. *soil science*, fr. *science du sol*, ron. *știința solului*) și/sau termeni creați pe terenul lingvistic al fiecărei limbi (magh. *Talajtan*, germ. *Bodenkunde*). Este un procedeu revendicat de caracteristica univocității limbajului specializat. „Pedologie” este un termen ambiguu, caracteristică dată de omonimia etimologică. Termenul este utilizat în două limbaje specializate total opuse: 1. *Pedologie*, în accepțiunea de „Ramură a biologiei care se ocupă cu studiul copilului în dezvoltarea sa fizică, psihică..” (DM 2007, p.797) este un termen-titlu format de la tema grecească *παῖδ-* (*παῖς*, *παῖδος*, s.n), a cărei medie semantică era aceea de „copil”. 2. *Pedologie* („pedology”), în accepțiunea de „Ramură științei care se ocupă cu cunoștințele legate de sol...” s-a format însă, de la alt etimon grecesc, *pedo-*, *-pedo* (cf. gr. *πέδov*, -ov s.n. „sol, câmpie, regiune”) care desemnează conceptul de „sol”. Opozițiile conceptual-semantice sunt imposibil de rezolvat la nivelul nomenclaturii, motiv pentru care limba engleză utilizează în paralel cu „pedology” termenii: *paidology* (pentru a desemna știința care se ocupă cu studiul copilului) și „*soil science*” (pentru „știința solului”). Lingvistica se acomodează în terminologie, printre altele, prin etimon.

Relații logice între concepte. Câmpuri semantice

Conceptele generale au o pondere covârșitoare în terminologia pedologiei: reprezintă pe de o parte, caracteristicile generale ce definesc clasa, materia și care asigură cunoașterea/ înțelegerea, iar pe de altă parte, caracteristicile complementare, specifice claselor de obiecte, realizate prin extensiune (Maria Teresa Cabré p.173). Așa de exemplu, nivelul înțelegerii/ cunoașterii conceptului ped. „cernoziom” este dat de activarea tuturor caracteristicilor generale: cernoziom=sol foarte afânat - format sub vegetație ierboasă - condiții de climă continentală. Conceptele formate prin extensiune de la „cernoziom” - *cernoziom carbonatic*/ *cernoziom levigatic* - respectă caracteristicile compatibile ale componentelor, apte să formeze câmpuri noționale specifice (pentru cernoziom carbonatic: cernoziom: sol foarte afânat - format sub vegetație ierboasă - condiții de climă continentală; *carbonatic* – care conține carbon). Sintagmele terminologice formate prin extensie mențin toate caracteristicile generale la care se adaugă caracteristicile particulare. În subdomeniul *pedologia solului*, numeroși termeni s-au format în

baza substantivelor cu sens masiv— aflate în relație cu termeni formați în baza substantivelor abstracte – *analiză, arie, capacitate, coeficient, factor, indice, orizont, potențial, reacție, structură* etc. Domeniul nu cuprinde nicidecum unități conceptuale care pot exista înafara contextului specific. Elementele limbajului specializat se manifestă într-un context concret în care sunt activate „materia”, procesele etc ce corespund zonei de specializare. „Câmpul conceptual” al domeniului *pedologie* este organizat în subansambluri limitate de concepte: 1. concepte fundamentale care definesc „materia” formată din grupe de roci și minerale cu relevanță în *pedogeneză*: *apă, bazalt, carbon, dolomit, feldspat, humus, latosol, mică, nisip, pedolit, regosol* etc *teoremele, modele conceptuale* etc; 2. concepte care cuprind noțiuni pedologice de bază: *biologia solului, cartarea solurilor, ecopedologie, chimia solului, fizica solului, geografia solurilor, microbiologia solului, paleopedologie, pedosferă* etc; 3. concepte care indică procese: *alterare biologică, arie superficială specifică, cloritizare, dezagregare, diagenză, hidratare, hidroliză, regolit, scoarță de alterare* etc; 4. concepte referitoare la compoziția solului: *por, porozitate, porozitate de aerație, soluția solului, spațiu lacunar, suspensie, volumul porilor* etc.

Prin subclasa substantivelor utilizate în domeniul *pedologie* este denumită materia, caracteristica „masiv” a numelui fiind intrinsecă. Termenii generali sunt polisemantici (*apă, humus* etc), contextului sintagmatic și/ sau discursiv revenindu-i rolul de dezambiguizare a sensurilor. Respectând logica științei, fiecare ansamblu conceptual este organizat în alte subansambluri. Iată câteva exemple de sub A: Aciditate (concept general) cuprinde în câmpul conceptual, următoarele concepte specifice: *aciditate actuală, aciditate de schimb, aciditate hidrolitică, aciditate potențială* etc. Adsorbție (concept general) include în câmpul conceptual: *adsorbție apolară, adsorbție ionică, adsorbție polară, adsorbție moleculară* (concepte specifice).

Există de asemenea, o relație logică între conceptul general *apă*, a căruia caracteristică este polisemia și conceptele specifice, prin care se realizează dezambiguizarea sensurilor: *apă adsorbită* etc. Pot fi identificate la nivelul acestui subansamblu două tipuri de relații logice. 1. Prima relație este de incluziune: noțiunea *apă* este mult mai generală decât oricare dintre cele douăsprezece concepte secundare luate în considerare. Conceptul *apă* conferă toate caracteristicile conceptelor specifice, spre deosebire de conceptul specific *apă labil legată* care nu este în măsură să confere caracteristicile sale conceptului general:

apă (concept general) = „Lichid incolor, fără gust și fără miros, compus hidrogenat al oxigenului, care formează unul dintre învelișurile Pământului.” (DEX on line); *apă labil legată* (concept specific) = „Partea exterioară a peliculei de apă absorbită”.

Conceptul *apă* are trăsăturile: masiv, omogen, continuu, *general* la nivel noțional;

Conceptul specific *apă labil legată* are două tipuri de caracteristici: 1. ale conceptului general - masiv, omogen, continuu + ale conceptului specific – partitiv, absorbit.

Așa cum se poate observa din exemplul dat, relația logică de incluziune este posibilă între conceptul general și conceptele specifice. Conceptele specifice posedă o parte dintre trăsăturile conferite de conceptul general, dar au și alte trăsături care le diferențiază în raport cu acesta din

urmă. Relația logică de incluziune este numită în semantică, relație de hiponimie. Cu cât „clasa unităților este mai mare, cu atât hiperonimul pe baza căruia se stabilește relația de hiponimie este mai cuprinzător”(DSL 2001), indiferent dacă vorbim despre referenți sau despre sensuri. Sensurile hiperonimului „apă” sunt mult mai numeroase decât acelea ale hiperonimelor „humus”, „cernoziom”, „carbon”, judecate pe axa orizontală a relației semantice etc. Tot așa, pe axa verticală, termenul „sol” este mult mai cuprinzător sub aspectul sensurilor decât „sol brun”, dat fiind faptul că deși ultimul a păstrat toate trăsăturile celui dintâi (corp natural – compoziție trifazică), spre deosebire de conceptul specific (sol brun = caracteristic pădurilor-acidifiere slabă-argilizare), „sol” a generat alte 35 de concepte (inventariate de *Dicționarele specializate*).

2. Relația de coordonare este cel de-al doilea tip de relație logică în terminologie, teoretizată de Maria Teresa Cabré („...nous parlons de coordination logique entre les deux concepts spécifiques.”p.175). Așa, de pildă, o relație de coordonare se stabilește între noțiunile de același nivel ierarhic - *eroziune accelerată*, *eroziune de suprafață*, *eroziune geologică*, *eroziune în adâncime*, *eroziune lineară*, *eroziune naturală sau normală*, *eroziune peliculară*, *eroziune prin împroșcare*. Sub aspectul câmpului semantic, fiecare dintre noțiunile de același nivel realizează diferențe conceptual-semantice în raportul logic pe care îl stabilesc între ele, opunându-se prin trăsăturile particulare, una celeilalte: *eroziune în adâncime* (eroziune prin apă), se opune conceptului de *eroziune peliculară* (eroziune de suprafață - îndepărtarea unui strat superficial de sol – diminuarea grosimii profilului) etc. Pe linia orizontală sunt menținute relațiile de opoziție și între celelalte conceptele specifice ale seriei: *eroziune geologică* – „eroziune datorată unor procese lente care acționează de-a lungul unei perioade lungi de timp în absența influenței omului. Se petrece cu un ritm și cu o intensitate corespunzătoare mediului fizico-geografic natural”; *eroziune accelerată* – „Eroziune ale cărei ritm și intensitate sunt simțitor mărite față de acelea ale eroziunii normale, datorită unor cauze antropogene (defrișări de păduri, folosire nerațională a solului)” Relațiile de opoziție dintre hiponimele luate în considerare au caracteristicile: proces lent-proces accelerat;/ perioadă lungă de timp- perioadă scurtă de timp;/ absența omului - prezența omului; //

Cele mai importante relații ierarhice sunt cele de incluziune, atât sub aspectul productivității denotative cât și sub aspectul logicii disciplinei științifice.

Există relații de opoziție macrosistemică realizate prin deplasări ale conceptelor generale spre concepte specifice, individuale: sol-soluri, sare-săruri, nisip-nisipuri, filosilicat- filosilicați etc, prin treceri ale masivelor la substantive colective - „turbă-turbărie” - fapt ce implică numeroase modificări conceptuale și semantice, la nivelul lexicului specializat. Formele nou create pot desemna atât concepte generale cât și concepte speciale (turbărie) cu trăsături particulare. Statutul conceptelor desemnate prin deplasarea masivelor nu diferă în funcție de locul pe care termenul îl ocupă în raport cu regentul. De exemplu, în sintagma „geografia solurilor” pluralul desemnează sensul generic dat de articolul hotărât. În „sol” vorbim tot despre un concept generic.

Nu toate conceptele din domeniul *pedologie* sunt expresia procesului de combinare a masivelor cu elemente conceptuale având aceeași trăsătură - „continuu”.

Combinarea unor concepte simple cu concepte complexe între care nu există o relație de hiponimie sau de compatibilitate logică conduce la trei tipuri de cazuri (cf. Maria Teresa Cabré 177) care se bazează pe transferul de sens:

1. Combinarea a două concepte contribuie la crearea celui de-al treilea, specific unuia dintre cele două noțiuni de pornire: *distrugerea agregatelor*, *indivîd sol* etc. „Agregat” din sintagma „distrugerea agregatelor” este denotantul caracteristicii de structură a „solului”, fără nici o legătură logică cu conceptul de „ansamblu/ component mecanic”. Termenul „indivîd” din sintagma *indivîd sol* nu desemnează conceptul de „exemplar dintr-o categorie de ființe”(DEX), ci desemnează noțiunea „tip de sol, ca realitate geografică”. În ambele cazuri, vorbim despre precizarea/ determinarea unui concept prin altul.

2. Combinarea a două concepte contribuie la crearea unui al treilea, specific celor două concepte inițiale: geografie + sol = geografia solurilor; geneză + sol = geneza solului. În exemplele analizate vorbim despre conjuncția a două concepte generale al căror sens a fost transferat celui de-al treilea, un concept specific domeniului.

3. Combinarea a două concepte contribuie la crearea celui de-al treilea, caracterizat prin trăsăturile distinctive ale celor două concepte inițiale: euro+atlantic = euroatlantic. În acest caz, vorbim despre disjuncția noțiunilor.

4. La procesul de formare a termenilor prin transfer de sens, contribuie și metafora terminologică. În acest proces de formare, literatura de specialitate utilizează termenul de „restricție” pentru a putea vorbi de relațiile dintre un concept general și un concept specific, și termenul „extensie”, pentru a putea vorbi de aceleași relații conceptuale, dar în sens invers, de la specific la general: „Ce phénomène, qui inclut restriction comme extension, est connu en linguistique sous le nom de métaphore”(M.T.Cabré 177). Metafora terminologică ilustrează un regim semantic cognitiv, ilustrând o întorsătură epistemologică de la metafora expresivă. Metaforele terminologice - *oboseala solului*, *păpușă de loess*, *pană de gheață*, *respirația solului*, *transpirație*, *vinifoare* etc desemnează lingvistic imaginea abstractă conceptului.

Tipare terminologice. Interdisciplinaritate tematică

Terminologia *pedologiei* este constituită din termeni simpli, din sintagme terminologice (fixe, parțial fixe), din abrevieri, simboluri, cifre etc. Termenii simpli pot fi: interdisciplinari cu domeniul chimiei (acid, aciditate), al științelor exacte (fizică, fracțiune, greutate), al medicinei (dren, drenaj, fertilitate, hidratare por), termeni specifici pedologiei (bazalt, brechie, calcar, turbă), simboluri folosite în sistemul de notare a orizonturilor (El ; Go ; Ph, Pf) etc.

Observăm că în șirul unităților terminologice utilizate în domeniu, numeroase sunt *lexemele compuse* create cu formantul *sol* (termenul desemnează conceptul general al disciplinei), în structura cărora se asamblează elemente eclectice/ interdisciplinare (chimie+mediu ; fizică+mediu, mediu+pedologie etc). Este ceea ce am numi un tip de *interdisciplinaritate tematică*, formată recent, după modelul compuselor savante de sursă greco-latină: *acrisol*, *alfisol*, *andosol*, *aridisol*, *calcisol*, *entisol*, *fluvisol*, *gleisol*, *inceptisol*, *litosol*, *millisol*, *oxisol*, *plintisol*, *regosol*, *vertisol* etc. Există și formanți de tipul agro-/ bio-/ eco-/ geo-

specifici atât domeniului agriculturii/ biologiei/ mediului/ geografiei (ca domenii conexe), cât și domeniului pedologie: *agrochimie*, *agroterasă*, *biomasă*, *ecopedologie*, *geothit* etc. Formantul *pedo-* este specific doar domeniului pedologie, chiar dacă este deosebit de puțin productiv sub aspect terminologic: *pedologie*, *pedosferă* etc.

Din perspectivă etimologică, majoritatea termenilor din domeniul *pedologie* au provenit din limbile latină și greacă (prin filieră franceză), ca neologisme, din limbile romanice și se definesc prin caracteristica interdisciplinar. Este o interdisciplinaritate cu domenii conexe precum, mediul, științele naturii, biologia, agricultura, ecologia, geologia, geografia, chimia etc. Formanți cu etimon în limba greacă: gr. *agros* (cf. ἄγρός, -ou s.m., „ogor”); *aeros* (cf. gr. ἀήράερος s.f. „aer”); *bio-*, *bios* (cf. gr. βίος, -ou s.m., „viață”); gr. *genes-genos* (γένος, -εος s.n., „naștere, origine”); *oligo-*, *oligos* (cf. gr. ὀλίγος, -η, -ov adj. („puțin, mic, rar, scurt”); *eco-* (cf. gr. οἶκος, -ou „casă, locuință, mediu, proprietate, bunuri”), *pedo-*, *-pedo* (cf. gr. πέδον, -ou s.n. „sol, câmpie, regiune”), *tixo-* (cf. gr. θίξις, -εως s.f. „lovire”).

Formanți cu etimon în limba latină: *acidus*, *-a*, *-um* (adjectiv „acru”); *calx*, *calcis* s.f. („var”); *charta*, *ae* („hartă, grafic”). Există însă și termeni de alte origini (engleză, germană), neadaptați fonetic, prezența acestora fiind motivată de caracterul lor internațional (denumesc unități de măsură a solului, taxonomii): *dy* (tip de sol, mâl), *gyttja* (tip de sol format pe fundul lacurilor), *loess* (rocă), *ranker* (sol slab), *terra rossa* (sol mediteranean de culoare roșie), *terra fusca* (sol argilos), *Yermosol* (sol cu orizont A) etc.

Majoritatea conceptelor din *Pedologie* sunt denumite prin sintagme terminologice. Inventarul terminologic s-a dezvoltat pe modalități specifice, a căror funcție este de a identifica sensurile specializate prin opoziție cu domeniile conexe și/ sau de a realiza dezambiguizările necesare în context.

Sintagmele fixe [„exprimă un sens specializat ca un grup unitar, majoritatea fiind înregistrate în dicționarele generale și/sau specializate” (v. Inga Druța 2013:239)] circulă în dicționarele generale: acid humic, adsorbție polară, biologia solului, deplasare de teren, diagnoza solului etc. *Sintagmele parțial fixe* sunt omniprezente în textele și în dicționarele de specialitate: *depozit de cuvertură*, *destrucția silicaților*, *eroziune accelerată*, *fază dispersă*, *limită de adeziune* etc. Există sintagme complexe dezvoltate în baza paradigmelor unor concepte specifice domeniului, dintre care am abordat conceptele „apă” „eroziune”. Ne vom opri și la sintagmele formate cu termenul –cheie „apă”: *apă capilar suspendată*, *apă disponibilă*, *apă gravitațională*, *apă inaccesibilă*, *apă labil legată*, *apă legată chimic*, *apă legată*, *apă liberă*, *apă moartă*, *apă sprijinită*, *apă stabil legată*. Sintagme complexe formate prin specializarea cuvântului-cheie „eroziune”: *eroziune accelerată*, *eroziune de suprafață*, *eroziune geologică*, *eroziune de adâncime*, *eroziune lineară*, *eroziune naturală*, *eroziune peliculară*, *eroziune prin împrôscare* etc.

Există în terminologia *Pedologiei* o categorie de sintagme mixte, specifice, având structuri de tipul: termen + cifre/ procente chimice: *Filosilicați cu rețea de tip 1:1* (Filosilicați a căror rețea cristalină este constituită dintr-o foiță tetraedrică și una octaedrică...); *Filosilicați cu rețea de tip 2:1*; *Filosilicați cu rețea de tip 2:1:1*.

Spre deosebire de alte domenii, sintagmele terminologice formate prin alăturarea patronimelor/ a numelor proprii, în general, sunt mai puțin numeroase: calcimetru Scheibler, coeficientul Arany, ecuația Darcy, ecuația Wischmeier - Smith etc.

Abrevierile, siglele, acronimele sunt într-o foarte mică măsură utilizate. Din seria de sigle, identificăm câteva: *El* (simbol folosit în sistemul românesc de notare a orizonturilor, pentru orizontul E normal), *Go* (simbol folosit în sistemul românesc de notare a orizonturilor, pentru orizontul de oxidare-reducere), *pF* (logaritm decimal al sucțiunii...), *pH* (logaritm decimal negativ al concentrației ionilor de hidrogen...), *ppm* (părți per milion) etc.

În concluzie, în terminologia solului, metafora este un instrument privilegiat de exprimare a conceptelor științifice. La nivelul imaginii abstracte, metaforele tipului de *sol* au, în general, un termen specializat aparținând propriului domeniu: *nisip mobil*, *oboseala solului*, *pană de gheață*, *păpușă de loess*, *respirația solului*, *franș capilar* (strat capilar). Excepție face conceptul desemnat prin „vinișoare” etc. Din aceste considerente, sunt ceea ce am numi *metafore polilexicale legate de domeniu* (la nivelul expresiei specializate), în opoziție cu ceea ce numeam cu altă ocazie, *metafore polilexicale libere de domeniu*. A se compara: *med. bordură în perie*, *med. bloc de ramură* (*metafore polilexicale libere*) cu *pană de gheață*, *păpușă de loess*, *respirația solului*, *franș capilar* (*metafore polilexicale legate de domeniu*). Nominalizarea neutră a conceptelor Determinanții ..de *gheață*,...de *loess*,*solului*,*capilar* fac parte integrantă din paradigma conceptelor-cheie ale pedologiei. Specializarea acestora se realizează la regent, prin analogie: *pană* (de gheață).

BIBLIOGRAPHY:

- Bidu-Vrănceanu, A.; 2010: Angela Bidu-Vrănceanu, *Terminologie, terminologii*, București, EUB.
- Druță Inga 2013: Inga Druță, *Dinamica terminologiei românești sub impactul traducerii*, Chișinău, Centrul Editorial Poligrafic al USM.
- DEX 1978: *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Academiei.
- Jakab Sámuel, Fülek György: Jakab Sámuel, Fülek György, *Protecția mediului-Sol*, Nemzeti Tankönyvkiadó RT. Budapesta.

IMAGES AND WORDS

Mariana Flaișer, Prof., PhD., PhD, "Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iași

Abstract: The idea that in modern times we are overwhelmed by images and that the visual is the dominant element among the sensory perceptions of the contemporary human is unanimously accepted. Rene Huyghe believes that 'the civilization of the book, beginning with the twentieth century, is replaced by the civilization of the image'. Taking into account the universal cultural realities in general and the Romanian space in particular, we must accept the fact that the esthetician is right. Between the images that took over our world, between the "drawings" that fill the current living space and the 'signs' of things, the words, there is an infinity of convergent lines, analogies, metaphors that have the power to give to the world some meaning, meanings. A constant tendency over the millennia has been the permanent striving to decipher meanings, meanings of words, of language or to decrypt images, finally, to share and to communicate their meanings to others. The essential condition for the existence of good communication is to know the 'spirit of the people who gave birth to language', as so inspiringly says Michel Foucault. When images, 'drawings' or the words of the interlocutor are insufficiently known, are misunderstood or ignored communication can be dramatically obstructed. These general considerations are preliminary to the diachronic analysis of the relations between the Romanian language and other languages, on the one hand, and between the word and image, as they are found in scientific, literary, artistic works but especially in the Romanian media space.

Keywords: caricature, obstructed, esthetician, sign, communication

Lumea contemporană, așa cum se poate observa, este, fără îndoială, o lume dominată de imagine. Rene Huyghe este de părere că „civilizația cărții, începând din secolul al XX-lea, este înlocuită de civilizația imaginii”¹. Între imaginile care au invadat lumea noastră, între „desemnele” care umplu spațiul vital actual și „semnele lucrurilor, cuvintele, se află o infinitate de linii convergente, analogii, metafore având menirea de a descifra, sau dimpotrivă, de a oculta, sensurile existenței individului. Reacția receptorului la mesajul transmis prin cuvinte sau prin imagini este motivată și se explică prin încărcătura informațională a acestuia, prin sensibilitate și, fără îndoială, prin atmosfera sau momentul impactului”². În publicistica actuală se vehiculează

¹ Rene Huyghe, *Puterea imaginii*, Editura Meridiane, București, 1971, p. 73.

² Lărgind sfera mesajului și raportându-l la conceptul larg de creație, se afirmă că aceasta „e înconjurată de ceea ce s-ar numi câmp artistic și acest câmp îi cuprinde pe cei care cumpără și vând (opere de artă), pe critici, include tradițiile artistice, mișcări literare, idei filozofice aflate în circulație, structuri politice și sociale și multe alte lucruri” (cf. Dan Grigorescu, *Aventura imaginii*, Editura Meridiane, București, 1982, p. 49. Dan Grigorescu îl citează pe Göran Hermerén, *Influence in Art and Literature*, Princeton, 1975, p. 3).

ideea că „o imagine face cât o mie de cuvinte”, întărind astfel afirmațiile lui Huyghe și ale multor altor esteticieni referitoare la supremația imaginii. Și totuși, sunt momente în cultura românească, și nu numai, când puterea cuvântului, *vis verbi*, se dovedește a fi la fel de însemnată ca și cea a imaginii.

Astfel, în comentariile din această lucrare vom discuta despre *caricatură*, caricatura în artele plastice și imaginile caricaturale din literatură. În viziunea lui Charles Baudelaire „caricaturile sunt de multe ori cea mai fidelă oglindă a vieții”³. Indiferent că portretele caricaturizate sunt realizate prin tușe de culoare sau prin cuvinte colorate, imaginile sunt la fel de puternice. Întrebarea pe care și-au pus-o criticii de artă și profanii este dacă putem caricaturiza orice și pe oricine sau există limite dictate de educație, morală, principii religioase, etc. Karl Rosenkranz în lucrarea „*O estetică a urâtului*” este de părere că „*Noțiunile de familie, de stat, de dans, de pictură, de zgârcenie, în general, nu pot fi caricaturizate*”⁴.

Dacă printre imaginile caricaturale din diverse culturi găsim portretizați călugări, femei ușoare, politicieni, medici, etc., „operele caricaturale din periodice descriind adevărate cronici ale absurdităților politice și clericale”⁵, caricaturizarea Divinității, a sfinților este rareori întâlnită. Conceptul de *Divinitate*, în diferite culturi, este asimilat cu forța ascensională, atotcuprinzătoare, intangibilă și mai ales *indescriptibilă*. Ca urmare, imaginea grafică și cuvântul nu pot cuprinde, nu pot descrie Divinitatea. Sf. Augustin în *De dialectica* spunea în acest sens: „Într-adevăr, cele corporale sunt cunoscute iar cele spirituale sunt înțelese. În schimb, Dumnezeu însuși și materia lipsită de formă se ascund. Dumnezeu este ceea ce nu-i nici corp, nici animal, nici simț, nici altceva care să poată fi gândit”⁶. Dacă nici gândul nu poate cuprinde ideea de Divinitate, cum oare s-ar putea zugrăvi sau înfățișa în imagini? Afirmații identice regăsim și în *Pravila lui Matei Basarab*, și în multe alte izvoare, într-un consens general care n-a rămas lipsit de reacții și dispute privind reprezentările plastice, *icoanele* sau *sculpturile*, „*chipurile cioplite*”: „Dumnezeiasca fire a lui Dumnezeu iaste nevăzută și nescrisă și neînchipuită... cine va putea să vadă lucrul carele nu e cu puțință a-l vedea sau să zugrăvească zugravul lucrul care nu l-au văzut, iar Domnul nostru Iisus Hristos este scris și nescris, scris de pre trup, adică se zugrăvește ca un om că au luat trup... iar Dumnezeirea nu se scrie, ce să zice nu se zugrăvește fiind cum am zis nimenea prea Dumnezeu n-au văzut”⁷.

Nu doar în creștinism, ci și în religia musulmană „Dumnezeu este unul... el nu este nici corp, nici individ, nici substanță, nu este un obiect al vreunui din atributele sau calificările fapturilor reale”⁸, prin urmare, nu poate fi zugrăvit.

Dacă Dumnezeu este „nevăzutul”, sfinții pot fi zugrăviți, chipurile acestora fiind cunoscute din textele *Vechiului* sau *Noului Testament*, uneori din legende sau din vechi scrieri istorice: „Sfântul

³ Charles Baudelaire, *Pictorul vieții moderne și alte curiozități*, Editura Meridiane, București, 1992, p. 215

⁴ Karl Rosenkranz, *O estetică a urâtului*, Editura Meridiane, București, 1984, p. 334 – 335.

⁵ Karl Rosenkranz, *op. cit.*, p. 35.

⁶ Augustin, *De dialectica*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 49.

⁷ *Pravila lui Matei Basarab*, Târgoviște, 1652, în *Collecțiune din legiurile României vechi și cele noi*, I. M. Bujoreanu, Tipografia Academiei Române, 1885, vol. III, p. 421.

⁸ Mircea Eliade, *Teologii și mistici musulmane*, în vol. *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Editura Științifică, București, 1992, vol. III, p. 115.

Pavel, pleșuv cu barba vurlinată ori creață cu amestecată cărunteațe, ținându-le în mână pe ceale paisprezece trimiteri ale sale înfășurate și legate toate împreună”⁹.

În antiteză cu nevăzutul Dumnezeu se află simbolul răului, ale cărui imagini picturale din frescele bisericești sau din unele cărți aduc în prim plan caricaturile Demonului dar și ale păcătoșilor supuși la cazne. Picturile de la Voroneț, înfățișând *Judecata de apoi*, sunt grăitoare în acest sens. În frescele amintite sunt personaje aflate în dezacord cu ideea de armonie a formelor și a spiritului, așa cum sublinia Karl Rosenkranz: „Dizarmonia este secretul în caricatură... O simplă disproporție ar putea avea ca urmare o anumită urâtenie, însă nu o putem considera încă caricatură” (Rosenkranz: p. 333).

Prin urmare, *disproporțiile* corporale, *hibridizarea*, amestecul de forme care produc contrarietate în fața nemaivăzutei imagini de monștri, spațiile fantastice populate de aceste personaje bizare, toate împreună clădesc o atmosferă care inspiră uimire, curiozitate dar și teamă¹⁰. Deși interdicțiile de a reprezenta *Divinitatea* sunt întâlnite atât în creștinism cât și în islamism, imagini cu Dumnezeu au existat și există și astăzi. Bisericele și catedralele creștine sunt populate de imaginea *Creatorului* și a lui *Iisus*.

Diferențele de stil în pictură sau reprezentările sculpturale din catedralele catolice, se observă cu ușurință, impresia fiind a unor creații plastice hieratice, luminoase. Și totuși, analizând creațiile unor renumiți caricaturiști francezi sau din alte spații culturale se constată că imaginile caricaturale nu ocolesc nici zona sacralului sau a mitologicului: „capul lui Iisus și al lui Apollo... s-a reușit să se dea unuia dintre ele înfățișarea unui broscu”¹¹. Caricatura, în general, dacă este realizată cu sentimentul evidențierii unor caracteristici fizice sau morale, fără intenția de a jigni, a ofensa, trezește un sentiment de simpatie față de personajul caricaturizat, și reacția firească a receptorului este zâmbetul jovial, îngăduitor. Pare straniu să atribuim comicului, râsului, rădăcini infernale. În viziunea lui Baudelaire „comicul este unul dintre cele mai clare *semne satanice* ale omului și unul dintre numeroșii sămburi pe care îi conține mărlul simbolic” (Baudelaire: p. 199).

Și totuși, cum altfel pot fi interpretate atât gestul caricaturizării *Profetului Mohamed* cât și urmările tragice ale receptării imaginilor de către islamiști decât ca „semne satanice” ale omului¹² sau ca să apelăm la expresivitatea limbajului popular românesc, situații în care „și-a băgat dracul coada”. Este, poate, o întoarcere în timp, la stadiile culturilor primitive, când populațiile adoratoare de *fetiși* își permiteau să-i pedepsească, să-i târâie prin praful colibei când nu răspundeau favorabil la rugăminți¹³. Evenimentele recente de la Paris, după caricaturile apărute în *Hebdo Charlie*, sunt, de altfel, o recrudescență a *iconoclasmului* din secolele VIII și

⁹ *Izvorul lui Macarie despre Ellingrecie, carte numită Gramatică de Ustav sau Erminie*, în vol. *Cărți de pictură bisericească*, V. Grecu, Tiparul Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1936, p. 219.

¹⁰ „Construcția monștrilor, așa cum o practica Bosh, mai respectă identitatea părților ce constituiau trupurile demonilor răi. Asociația era insolită căci nu suntem deprinși să vedem o făptură vie alcătuită dintr-o pereche de picioare de porc susținând o cratiță, ea însăși înzestrată cu o pâlnie în loc de scăfârle, în timp ce două labe de pasăre ieșite din pântecul cratiței înălța un satâr de măcelar” (Marcel Brion, *Arta fantastică*, Editura Meridiane, București, 1970, p. 168).

¹¹ Charles Baudelaire, *op. cit.*, p. 223.

¹² K. Rosenkranz limitează amestecul acțiunii Diavolului în actul caricaturizării în comic doar la „acele caricaturi ce se opresc la tendința răutăcioasă de la urâtenia formei... Sunt acelea care din cauza unei atari răutăți prozoice nu se pot elibera de intenția meschină de a figui și a supăra” (Rosenkranz: p. 347).

¹³ Vezi V. Conta, *Teoria fatalismului*, cap. VII *Încercări de metafizică*, secția I *Perioada fetișismului*, Ediția Octav Minar, Opere complete, Editura Sfetea, 1914, p. 433.

IX, când „distrugerea icoanelor de către califii arabi era urmare ideii din religia islamică prin care se interzice reproducerea imagistică a divinității”¹⁴.

În sfera profanului, caricatura, chiar dacă nu întotdeauna este receptată cu plăcere, nu a generat acte atât de brutale ca masacrul de la Paris. Caricatura nu este realizată doar pictural. *Cuvântul*, semnul lucrurilor, poate tot atât de sugestiv să caricaturizeze personaje, situații. Procedeeul caricaturizării prin cuvânt, a satirizării înfățișării umane, a satirizării defectelor omenești, în general, exista în literatura lumii încă din epoca antichității. Cuvântul italian *carricare* înseamnă *supraîncărcare*, prin urmare, a caricatura prin cuvânt înseamnă a distorsiona formele obișnuite ale individului, adăugându-i cu generozitate caracteristici animaliere sau vegetale și realizând figuri fantastice, hibride, care stârnesc comicul, ironia, râsul. Cum se poate observa, prin cuvânt se pot realiza efecte similare celor obținute cu ajutorul penelului, sau a creionului.

În literatura română, prin nume este reprezentată imaginea distorsionată, bizară a personajelor. Amintim pe *Trahanache*, tipul ramolitului; *Dandanache*, prototipul creatorului de încurcături, dandanale; *Crăcănel*, veșnicul încornorat, etc. Anterior lui Caragiale, scriitorii care au folosit sonoritatea numelor, sugestivitatea acestora, au fost în mod particular principele D. Cantemir în *Istoria ieroglifică*, apoi V. Alecsandri. În războiul jigăniilor lui D. Cantemir apar figuri hibride ca *Struțocămila*, sau *Camilopardul* dar și alte personaje caricaturale ca *Bivolul* și *Homeleonul*. Analogiile cu figurile animaliere sunt vechi în literatura lumii¹⁵. Exemplificăm cu câteva imagini caricaturale din *Istoria ieroglifică*: „La *Hameleon* de lungimea limbii ce are un lucru de mirat iaste tot ochiul în chipul movielii din melciuri afară ca o broască-i ies... picioare are patru însă cele dinainte la braț cu a moimței își samănă... Coada cât a șoarecilor celor mari ieste de lungă...”¹⁶.

Despre *Bivol*, sub masca căruia se ascunde *Dositei patriarhul* de la Ierusalim, Cantemir notează: „*Bivolul* de China la trup este negru, la cap alb, la picioare pag, la coamă comos ca caii de Schiția, la isteciune din vulpe ne rămâne, iar hirișia cea mai chiară îi este totdeauna a rage și nepărăsit a mugi”¹⁷. Procedeeul atribuirii de nume sugestive despre care amintește și Augustin prin sintagma *licentia nominandi*, considerând că „doar oamenii inteligenți dețin o anumită libertate de a denumi lucruri noi, prin stabilirea unei corespondențe între sunete și realități”, este de fapt o metaforizare pe baza asemănărilor între lucruri (*similitudo ipsarum rerum*).

Un maestru al caricaturii în literatura română din secolul al XIX-lea, este Anton Pann. În portretizarea *leneșului*, *fricosului*, *bețivului*, a *văduvei arțăgoase*, a *zgârcitului*, Pann, utilizând mijloacele satirei, ale comicului de limbaj, prin analogii animaliere, reușește să obțină efecte caricaturale de o deosebită plasticitate. Povestea leului speriat de un cal bătrân, prin paradoxul situației, trezește ilaritate și uimire. Caricaturile lui Pann au sorginte populară, astfel că putem afla înrudiri cu unele portrete, de aceeași factură, din basme. Eroii lui Creangă: Setilă,

¹⁴ *Decathlon*, 11 iulie 2012, p. 433, articolul *De ce ne închinăm la icoane?*

¹⁵ „Acea căutare monstruoasă și grotescă de forme zoologice spre a ingera conceptul spiritului devine inutilă și animalicul rămâne acum să exprime nu absolutul, ci naturalul, imperfectul, nespiritualitatea... Hegel enumeră formele de artă analogică: fabulă, parabolă, proverb, apolog, ghicitoare, alegorie, metaforă” (cf. G. Călinescu, *Principii de estetică*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1974, pp. 212, 213).

¹⁶ D. Cantemir, *Istoria ieroglifică*, Editura Minerva, București, 1978, vol. I, p. 282 – 283.

¹⁷ D. Cantemir, *op. cit.*, pp. 282-283.

Flămânzilă, Sfarmă Piatră, Gerilă, descind dintr-o lume fantastică. Supradimensionați trupește, având caracteristici bizare, cu un apetit pantagruelic, personajele fabuloase menționate îmbogățesc galeria de caricaturi din literatura națională. Fabulele lui Gr. Alexandrescu, Al. Donici adaugă alte portretizări în care analogiile, similitudinile între personajele animaliere și cele umane completează imaginea originală a caricaturii.

Amintind de imaginile compozite ale lui Arcimboldo, portretul unui filolog ieșean, în viziunea lui Al. O. Teodoreanu, vine să încheie lista de caricaturi din literatura română: „Cine și-ar putea închipui că luând un dovleac și cioplindu-i ochi de broască, nas de morun și urechi clăpăuge, dacă în loc să-l pui într-un vârful de băț ca să-l faci felinar, îl așezi între umeri și-i zici Giorge Pascu, se poate să obții un filolog”¹⁸. Infinit mai ofensatoare sunt caricaturile filologilor, ale gramaticienilor, din cartea lui Erasmus din Rotterdam, *Elogiul Nebuniei*.

Literatura română este mult mai bogată în portrete caricaturizate decât am putut exemplifica în lucrarea de față. Lumea contemporană este populată de măști, de travestiuri, caricaturi de politicieni, de meșteri nepricepuți, de doctori nedoctori, într-un cuvânt, de impostori. În acest univers, distingem imaginea contorsionată a unei societăți aflate în degringoladă, căutând repere pentru a putea descifra ce se află dincolo de măști, pentru a înțelege realitatea și a descoperi adevăratele valori. *Țapul*, *Porcul*, *Guzganul rozaliu*, *Bufnița de la Cotroceni*, *Marinerul*, *Dan Antenă*, etc., etc. sunt caricaturi, porecle ale unor personaje conturate prin analogii animaliere care ne amuză, dar mai ales, ne dau coșmaruri.

BIBLIOGRAPHY:

Anton Pann, *Povestea vorbii*, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1958.

Augustin, *De dialectica*, Editura Humanitas, București, 1991.

Charles Baudelaire, *Pictorul vieții moderne și alte curiozități*, Editura Meridiane, București, 1992.

Dan Grigorescu, *Aventura imaginii*, Editura Meridiane, București, 1982.

Decathlon, 11 iulie 2012, articolul *De ce ne închinăm la icoane?*.

Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, Editura Minerva, București, 1978, vol. I.

G. Călinescu, *Principii de estetică*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1974.

Izvorul lui Macarie despre Ellino-Grecie, Carte numită gramatică ori Ustav sau Erminie în vol. *Cărți de pictură bisericească*, V. Grecu, Tiparul Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1936.

Îndreptarea legiei, Pravila lui Matei Basarab, Târgoviște, 1652, în *Collecțiune de legiurile României, vechi și cele noi*, I. M. Bujoreanu, Tipografia Academiei Române, 1885, vol. III.

Karl Rosenkranz, *O estetică a urâtului*, Editura Meridiane, București, 1984.

Marcel Brion, *Arta fantastică*, Editura Meridiane, București, 1970.

Mircea Eliade, *Teologii și mistici musulmani*, în vol. *Istoria cuvintelor și ideilor religioase*, Editura Științifică, București, 1992, vol. III.

¹⁸ Al. O. Teodoreanu, *Tămâie și otrăvă*, Editura de Vest, Timișoara, 1994, p. 62.

Rene Huyghe, *Puterea imaginii*, Editura Meridiane, București, 1971.

Vasile Conta, *Teoria fatalismului în încercări de metafizică, secțiunea I, Perioada fetișismului*, Ediția Octav Minar, *Opere complete*, Editura Sfetea, București, 1914.

MONEY- SEMANTIC, PHRASEOLOGICAL AND PAREMIOLOGICAL VALUES

Silvia Pitiriciu, Assoc. Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: The cultural history of currency and monetary systems is relevant for understanding the significance of money in society. Advances in each historical epoch have contributed to the enrichment of the semantic values of the word money. In Romanian, this word develops rich lexico-semantic fields and is part of many phraseological units. Paremiology contributes to the knowledge and understanding of the meanings of this word in Romanian.

Keywords: *polysemy, phraseology, proverb, symbol, currency units*

Din punct de vedere economic, banii constituie unitatea de măsură specifică tuturor schimburilor, necesară pentru evaluarea factorilor de producție și a bunurilor economice. Unitate de cont, mijloc de schimb, mijloc de plată, etalon pentru plățile la termen ori mijloc de păstrare a valorii, banii sunt esențiali în economie: cantitatea lor poate influența echilibrul general al pieței (nivelul prețurilor, nivelul dobânzilor, nivelul cursului de schimb, balanța de plăți). În mod curent, banii sunt mijloc de schimb general, rolul lor fiind să simplifice schimburile de bunuri și de servicii, să reducă semnificativ costurile de tranzacționare asociate acestora¹. Azi, noțiunea de *bani* se asociază cu cea de politici monetare, bănci centrale și bănci comerciale, sistem monetar.

Din punct de vedere lingvistic, numele generic *bani* a generat o terminologie. Pentru cunoașterea ei, s-au întocmit glosare și de dicționare de numismatică. Banii au o istorie, poartă nume cu o anumită semnificație, au devenit baze de derivare pentru alți termeni, mulți termeni au statut de împrumuturi sau calcuri, au dezvoltat sensuri noi, stau la baza unor frazeologisme, sunt elemente în structura unor enunțuri premiologice.

În limba română, termenii care denumesc *banii* au devenit obiect de cercetare sub aspect istoric și etimologic. Lucrarea lui Coman Lupu, *Din istoricul numelor de monede în limba română*² este dedicat originii termenilor și modului cum aceștia au circulat în țările române între

¹ Cf. Cristian Păun, *Banii, băncile centrale, politica monetară și reglementarea sistemului bancar modern*, Colocviile SOREC-Deschideri economice cu tema „Liberalism-Etatism”, București, 2010, p. 7.

² Lucrarea este publicată la Editura Universității din București, în anul 2006.

secolele al XIV-lea și al XIX-lea. Marius Sala completează aspectele etimologice ale numelor de monede, ocupându-se de împrumuturi.³ Studiile celor doi lingviști sunt documentate și argumentate cu exemple de cuvinte din limbile de proveniență.

Cercetarea noastră, dincolo de aspectele istorice, a urmat câteva repere lingvistice: etimologie, formarea cuvintelor, semantică, frazeologie, paremiologie. Prin aceste coordonate, am intenționat să schițăm profilul lingvistic al numelui *bani* în limba română.

1. Din istoria banilor

Considerați drept una dintre cele mai mari invenții ale omenirii, banii au o istorie fascinantă. Din cele mai îndepărtate timpuri (3000-2000 î. Hr.), oamenii făceau troc. Schimbul de scoici, carne, piei de animale, blănuri, cupru, sare, piper etc. a fost urmat de confecționarea monedelor din metale prețioase, aur și argint. Primele monede rezultate dintr-un amestec de aur și argint sunt inventate de lidieni, în perioada 640-630 î.Hr. Numele *monedă* este legat de templul ridicat de romani zeiței atenției și a memoriei Moneta⁴, devenită ulterior Junona Moneta, zeița protectoare a banilor. În acest templu, romanii și-au depozitat rezervele de bani, ascunzându-le din calea galilor.⁵

Monedele au contribuit la intensificarea comerțului în Antichitate, fiind un mijloc de schimb eficient. Atena și Corintul bat moneda proprie în 575-570 î. Hr., mai târziu, când regele lidian Cressus este capturat de persani, banii apar și în Persia. Romanii au adoptat de la greci ideea confecționării monedelor din metale prețioase. În vremea împăratului Octavian Augustus (33 î. Hr. -14 d.Hr.) are loc reformarea sistemul monetar și fiscal, fiind impozitate tranzacțiile comerciale și câștigurile.

În Evul Mediu, după monede, s-au inventat bancnotele. În secolul al IX-lea (806-821) în China, pe vremea împăratului Hien Tsung⁶, penuria de cupru, din care erau bătute monedele, a dus la apariția bancnotelor, care au fost confecționate la început din hârtie. Cruciadele (1095-1270) au sporit circulația banilor și au stimulat constituirea sistemului bancar. Evul Mediu este o perioadă în care monedele au cunoscut o diversificare: circulau *dinarul*, *grosul*, *talerul*,

³ A se vedea articolele lui Marius Sala, incluse în seria *Pastila de cuvinte. Nume de monede*, publicate în revista „Magazin istoric”, 15.05. 2013, 13.06.2013, 15.07.2013, 15.08.2013, 9.10.2013, 17.11.2013, 15.12.2013, <http://magazinistoric.ro>, accesat la data de 1.05.2015.

⁴ La romani, Moneta era mama muzelor, cf. Guțu, *Dicționar latin-român*, p. 837.

⁵ În Capitoliu erau depozitați banii romanilor. Gâștele, spune legenda, au salvat Capitoliul din calea galilor.

⁶ Negustorii chinezi de ceai încheiau tranzacțiile cu bilete la ordin, pentru a nu transporta monede metalice grele, cf. <http://javra.eu>, accesat la data de 26.04.2015.

pfeningul, penny-ul, creițarul, florinul etc. În jurul anului 1400 apar primele bănci, la Barcelona și Genova, mai târziu la Amsterdam, Hamburg, în Anglia.

Pe teritoriul românesc, cea mai veche monedă atestată este *drahma de argint*, emisă de orașul grecesc Histria în anul 480 î.Hr. Pe vremea dacilor, circulau monedele macedonene ale lui Filip al II-lea, apoi aceștia au început să confecționeze monedele proprii de argint și *kosonii de aur*. După cucerirea Macedoniei de către romani, circulau dinarii republicani. În anul 280 î.Hr. apar monede dacice de argint, care circulau simultan cu monedele grecești sau romane. Apoi au apărut monedele bizantine, înlocuite treptat, în secolul al XII-lea, cu monedele statelor care se formau în jur: Ungaria, Serbia, Polonia, Bulgaria. În Evul Mediu, în Țara Românească, Vlaicu Vodă bate *ducați de argint*, asemănători cu *groșii bulgărești* și *sârbești* ori cu *ducații bizantini* și *dinarii*. În Moldova s-au bătut *groșii de argint*, după modelul polonez, emiși sub domniile lui Petru Mușat și Ștefan cel Mare. În Transilvania, *groși de argint, oboli, dinari, creițari, guldeni, taleri* și *ducați*. Până în secolul al XVI-lea în Țara Românească circulau: *fertunul, perperul, ducatul, asprul, florinul*. În Moldova – *zlotul, rubla de argint* și *grosul*. În secolul al XVII-lea, sub influența Imperiului Otoman, numărul monedelor străine a crescut. De la sfârșitul secolului al XVIII-lea până în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în Principate circulau monede turcești, rusești, nemțești, galbeni ungurești, austriece sau tătărești, țechini venețieni etc. În țările române începând cu secolul al XV-lea, până în secolul al XIX-lea, au circulat monede turcești precum: *aspru, beșlic, funduc, irmilic, icosar, iuzluc, mahmudea, rubia, rupie, sultanin*; grecești: *diobol, drahmă, obol, talant*; germane: *marcă, pfenig*, rusești: *carboanță, carboavă, copeică, pol, rublă*; poloneze: *șalău, șuștac, zlot*; austriece: *florin, pitac, șfanț, taler, zgrițor*; engleze: *cent, dolar, guinee, peni, șiling*; ungurești: *creițar, husăș, pițulă, ughi*; spaniole: *peseta, peso, real* etc.⁷

În anul 1867 *leul* devine unitatea monetară a Principatelor Unite, având etalonul la 5 grame de argint, cu o sută de submultipli, numiți bani. În 1868 este emisă prima monedă românească de aur, cu valoare de 20 de lei. Banca Națională a României, înființată în 1880, este abilitată să emită monedă de metal și bancnote. În prezent, *leul* este unitatea monetară a României, codul ISO 4217: RON. De la 1 iulie 2005 sunt în circulație: monede de 1 ban, 5 bani, 10 bani, 50 de bani și bancnote de 1 leu, 5 lei, 10 lei, 100 lei, 200 lei și 500 lei.

⁷Dicționar analogic și de sinonime, p. 39.

De la monedă, la bancnotele de hârtie și ulterior din plastic,⁸ s-a ajuns până astăzi la banii electronici (fără suport material). Banii funcționează astfel ca unitate de măsură a valorii. Sistemul monetar cuprinde 183 de monede naționale, marcate prin simboluri, cu un cod ISO, fiecare cu unități fracționare. Leul românesc are simbolul L, codul RON și ca unitate fracționară banul (raportul monedă/unitate fracționară 100)⁹.

2. Etimologie

Cercetând originea cuvintelor, Coman Lupu constată că lexicul românesc nu a moștenit din latină niciun cuvânt cu sensul de „ban”, „monedă”. Cei mai mulți termeni care au circulat în țările române sunt împrumuturi din diferite limbi: germană, slavă, turcă, maghiară, greacă etc.

Ciorănescu explică pe larg cum cuvântul german *ban*, lat. med. *banus* „comunicare, strigare” a ajuns să însemne „amendă impusă pentru delikte împotriva autorității” sau „contribuție plătită domnului feudal de către târguri”. Schimbarea sensului s-ar explica prin necesitatea de a plăti amenzile cu bani gheță, într-o epocă în care moneda nu era obișnuită. Drumul urmat de împrumut este posibil să fi fost prin intermediul maghiar.¹⁰ Originea propusă de Ciorănescu este susținută și de autorii *Dicționarului etimologic al limbii române* (DELR), vol. I A-B, în care se menționează că numele *bani*, cu etimologie necunoscută, trimite la germ. *Ban*, lat.med. *banus* „amendă, taxă”, prin maghiară.¹¹

Cuvântul *bancnotă* „ban de hârtie” este un împrumut din germană în secolul al XIX-lea (germ. *Banknote* „hârtie a unei bănci”)¹².

Numele monedei *leu* este legat *taleri*, lei olandezi numiți *löwenthaler*. Moneda s-a impus în S-E Europei. De la leul de pe acești taleri provine numele monedei românești, dar și ale altor monede din regiune (*leva* în Bulgaria, *leka* în Albania).

3. Formarea cuvintelor

Numele generic *ban* are o familie lexicală bogată. În DELR sunt înregistrate o serie de cuvinte derivate de la *ban*, substantive, adjective, verbe și un adverb, atestate în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea: *bănar* „funcționar la monetărie”¹³, *bănărie* „monetărie”, *bănăret/bănărit* „bănet”, *bănesc*, *bănește*, *bănișor*, *bănos*, *bănuț*, *bănuțel*, verbele vechi *a băni* „a bate monedă”,

⁸Bancnotele din polimeri, mai rezistente la șifonare și la rupere, apar târziu, odată cu dezvoltarea chimiei.

⁹ <http://ro.wikipedia.org/wiki/List>, accesat la data de 26.04.2014.

¹⁰DER, p. 76.

¹¹ DELR, I, p. 184.

¹² Marius Sala, *Nume de monede de origine germană*, în „Magazin istoric”, 17.11.2013, <http://www.magazinistoric.ro>, accesat la data de 1.05.2015.

¹³ Cf. portmoneu (DER, 76).

a bănări „a cântări bani”. Derivate au și alți termeni: de la *galben* au luat naștere *gălbior*, *gălbenaș*; de la *leu*: *leușor*, *leuț*, *leușcan*; de la *sfanț*: *sfânțișor*, *sfânțoaică*, var. *sfânțuică*; de la *lăscaie*: *lăscăioară* etc. Multe dintre derivate aparțin registrului popular.

4. Semantică. Frazologie

În câmpul lexico-semantic al termenului *bani* intră elemente din diferite registre stilistice: *bănuți*, *gologani*, (rar) *arginți*, *arginței*, (arg.) *lovele*, (fam.) *parale*, *părăluțe*, *pițule*, *finanțe*, (înv.) *băncuțe*, *creițari*, (reg.) *pitaci* etc. Sunt termeni apropiați semantic, dar care nu intră în sinonimie. Acest lucru privește cele mai multe nume de monede vechi. Au în comun caracteristica „monedă de argint” (genul proxim) nume ca: *aspru*, *băncuță*, *carboavă*, *creițar*, *denar*, *direclie*, *drahmă*, *duro*, *iuzluc*, *pitac*, *rublă*, *sesterț*, *sorocovăț*, *șuștac*, *taler*, *zgriptor*; au caracteristica „monedă de aur”: *dublon*, *funduc*, *ludovic*, *mahmudea*, *napoleon*, *pistol*, *rubia*, *rupie*, *sultanin*, *țechin*, *ughi*, *venetic*; au caracteristică dublă, de „monedă de aur și/sau de argint”: *ducat*, *florin*, *gulden*, *irmilic*, *icosar*, *left*. Diferențele specifice sunt date fie de teritoriul și de perioada în care au circulat, fie de valoarea monetară pe care acestea nume de bani o au.

Termenul generic *bani* intră în câteva sintagme cu sens propriu: *a avea bani*, *a schimba bani*, *a împrumuta bani*, *a depune bani*, *a investi banii*, *a strânge bani*; cu sens figurat: *bani de buzunar* „bani destinați cheltuielilor mărunte, zilnice”, *ban roșu* „monedă care valora un sfert dintr-un ban vechi”, *bani grei* „sumă mare de bani”, *bani gheață/ bani buni/ bani cash/ bani lichizi/ bani peșin/ bani numărați* „bani în numerar, disponibili, cu care se poate plăti imediat”. Ultimele sintagme intră în sinonimie; aceeași relație semantică se manifestă și între o sintagmă și termenii independenți: *bani grei* = *bănet*, (reg.) *bănărit*, (rar) *părălet*, *paralâc*.

Frazeologia creată pornind de la numele generic *bani* este bogată. Expresiile și locuțiunile fac referire la mai multe componente morale (calități, vicii) și materiale: **bogăția**: *a mânca banii cu lingura*, *a șede pe bani*, *a fi în banii lui*, *a fi doldora de bani*, *a se culca pe bani*, *a se scălda în bani*, *a fi căptușit de bani*, *a fi stup de bani*, *a se juca cu banii*, (*băiat*) *de bani gata*; **risipa**: *a strica banii*, *a-și păpa banii*, *a toca banii*, *a-i curge banii printre degete*, *a scoate banii din pungă*, *a arunca cu banii în vânt*, *a arunca cu banii pe fereastră*; **zgârcenia**: *a pune banii la ciorap*, *a strânge banii la saltea*, *a tremura după bani*, *a trăi cu banii în ladă*, *a fi cumplit la bani*; **disprețul**: *a nu face doi bani*, *a nu da doi bani pe cineva*, *a nu-i face pielea doi bani*, *a nu face un ban chior*, *zero lei*, *zero bani*; **respectul**: *a trăi pe lângă cineva ca banul cel*

bun; **înșelăciunea**: a scutura pe cineva de bani, a stoarce pe cineva de bani, a ușura pe cineva de bani, a umbla cu doi bani în trei pungi; **ambitia**: a lua bani ți gănești etc. Sinonimia se poate observa la nivelul multor componente. De exemplu: a ședea pe bani = a fi în banii lui, a fi doldora de bani, a se culca pe bani, a se scălda în bani, a fi căptușit de bani, a fi stup de bani, a se juca cu banii; a strica banii = a-și păpa banii, a toca banii, a-i curge banii printre degete, a scoate banii din pungă, a arunca cu banii în vânt, a arunca cu banii pe fereastră; a scutura de bani pe cineva = a stoarce pe cineva de bani, a ușura pe cineva de bani, a umbla cu doi bani în trei pungi etc. În relații sinonimice intră și expresii cu nume vechi de bani: a nu avea niciun ban = a nu avea nico lăscăie, a nu avea nicio para chioară, a nu avea niciun sfanț. Sensul figurat al expresiilor și al locuțiunilor nu este întotdeauna ușor de identificat. De exemplu: expresiile a lua bani ți gănești înseamnă „a face rost de bani cu orice preț”, a trăi ca banul în punga săracului are sensul de „a trăi liniștit”, tot doi bani și un ort înseamnă „lucru obișnuit, lipsit de importanță”, locuțiunea a da banii pe miereare sensurile „a muștra”, „a batjocori”, „a bate”.

5. Paremiologie

Proverbele evocă o împrejurare reală în subtextul căreia se sugerează una subînțeleasă, figurată. Înțelepciunea pe care o conțin se asociază cu modalitatea de expresie artistică, figurată. Termenul *bani* intră în enunțuri paremiologice cu rol constatatator și, mai cu seamă, de avertisment: *Vorba bătrânească mulți bani prețuiește.*; *Când ai bani gândește-te la ziua când nu-ți vei mai avea.* sau *Banii nu aduc învățătura, dar învățătura aduce banii.*

Din categoria proverbelor, am selectat câteva exemple culese de Zanne, Candrea și inventariate de Ion Cuceu, precum și altele care au corespondențe romanice, inventariate de Gabriel Gheorghe.¹⁴ Toate aceste proverbe reflectă universul uman, obiceiurile, moravurile, viciile.

Cel mai frecvent banul semnifică și implică **puterea**: *Dacă ai bani, ai și tată și mamă; Banul deschide ușile fără chei.* (Gheorghe, 98); *Banul e ciocoi de uși multe/Are trecere-n orice curte.* (Gheorghe, 98); *Cu bani cumperi și brânză de iepure.* (AFC 2018, 18, apud Cuceu, 48); *Cu bani găsești și lapte de pasăre.* (Gheorghe, 102); *Banul te ridică, banul te coboară.*; *Banul te duce,/Banul te aduce.* (AFC, 1439, apud Cuceu, 49); *Banul te bagă la râu, banul te scoate.*

¹⁴ Ion Cuceu, *Dicționarul proverbelor românești*, București-Chișinău, Editura Litera Internațional, 2006; Gabriel Gheorghe, *Proverbele românești și proverbele lumii romanice*, București, Editura Albatros, 1986.

(Zanne, 11115, apud Cuceu, 48); *Cine are bani are de toate.* (Gheorghe, 102) **șibogăția**: *Banul face banii.* (Zanne, 11101, apud Cuceu, 48); *Ban la ban trage.* (Candrea, 15, apud Cuceu, 48); *Ban pe ban momește.* (Gheorghe, 101); *Îi plin de bani,/Ca râpa de bolovani.* (Zanne, 11191, apud Cuceu, 49).

Banul se asociază cu **înșelăciunea**: *A umbla cui doi bani în trei pungi* (Zanne, 11171, apud Cuceu, 49), cu **risipa**: *Toți banii,/În punga Stanei.* (Zanne, 11137, apud Cuceu, 49), cu **răul**: *Banului rău, pungă să nu-i faci.* (Zanne 11133, apud Cuceu, 49).

Banul stârnește **invidia**: *Când ai bani/Ai și dușmani.* (Zanne, 11086, apud Cuceu, 48); **ispita**: *Banul e ochiul dracului* (AFC 664, 30, apud Cuceu, 48); **interesul**: *Banul îți câștigă prieteni.* (Candrea, 15, apud Cuceu, 48); *Pentru bani ia și pe fata dracului.* (Candrea 16, apud Cuceu, 48); *Banul și pe nerod îl face iubit.* (Gheorghe, 99); *Ai bani, ai prieteni, n-ai bani, n-ai prieteni.* (Gheorghe, 100).

Banul stimulează **hărnicia**: *Scoate bani și din piatră.* (Zanne, 11179, apud Cuceu, 49) și **priceperea**: *Banii te învață ce să faci.* (Zanne, 11093, apud Cuceu, 48); *Banul face banii.* (Zanne, 11101, apud Cuceu, 48).

Banul dobândit cinstit este o garanție că **un lucru trainic nu se poate realiza fără efort**: *Banii nu se culeg de la trunchi, ca surcelele.* (Zanne, 11152, apud Cuceu 49); *Banul muncit nu se prăpădește.* (AFC 1369, 13, apud Cuceu, 48); *Din banii drepți, ia dracu' pe jumătate, iar cei strâmbi îi ia cu stăpân cu tot.* (Zanne, 11144, apud Cuceu, 48) etc.

Astfel de expresii idiomatice de concizie maximă și într-o formă simplă reflectă „cugetarea pură”, prin care proverbele și zicătorile se ridică în sfera înțelegerii și a interpretării filosofice a existenței.

6. Concluzii

Istoria este relevantă pentru etimologia numelui generic *bani* și a termenilor aferenți. Evenimentele istorice prin care au trecut țările române explică originea multor împrumuturi de nume de monede. Sunt termeni de origine turcească, greacă, germană, rusă, ucraineană, poloneză, engleză, maghiară etc.

Pe lângă forma literară, terminologia banilor include și forme diversificate pe registre stilistice: populare, familiare, argotice, regionale; forme vechi și actuale. Termenii au căpătat

sensuri noi în timp. Unii dintre ei au devenit polisemantici. În general, au sensuri bine marcate în definiții, rar pot intra în relații de sinonimie.

Evoluția și fixarea formelor pe care le au termenii în limbă sunt procese întărite prin frazeologie și paremiologie. Expresiile și locuțiunile, precum și proverbele și zicătorile create în jurul numelui *bani* sunt expresive sub raport semantic. Ele conțin o anumită formă de înțelepciune și exprimă filosofia poporului român. Varietatea expresiilor populare, a proverbelor și a zicătorilor este o formă de exprimare a bogăției limbii române.

BIBLIOGRAPHY :

- Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”, *Dicționarul etimologic al limbii române* (DELR), vol. I A-B, București, Editura Academiei Române, 2011.
- Bucă, M., Evseev, I., Király, Fr., Crașoveanu, D., Vasiluță, Livia, *Dicționar analogic și de sinonime al limbii române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.
- Ciorănescu, Alexandru, *Dicționarul etimologic al limbii române* (DER), București, Editura Saeculum I.O., 2002.
- Cuceu, Ion, *Dicționarul proverbelor românești*, București-Chișinău, Editura Litera Internațional, 2006.
- Gheorghe, Gabriel, *Proverbele românești și proverbele lumii romanice*, București, Editura Albatros, 1986.
- Guțu, Gheorghe, *Dicționar latin-român*, București, Editura Humanitas, 2003.
- Lupu, Coman, *Din istoricul numelor de monede în limba română*, București, Editura Universității din București, 2006.
- Păun, Cristian, *Banii, băncile centrale, politica monetară și reglementarea sistemului bancar modern*, Colocviile SOREC-Deschideri economice cu tema „Liberalism-Etatism”, București, 2010.
- Sala, Marius, *Pastila de cuvinte. Nume de monede*, publicate în revista „Magazin istoric”, 15.05.2013, 13.06.2013, 15.07.2013, 15.08.2013, 9.10.2013, 17.11.2013, 15.12.2013, <http://magazinistoric.ro>, accesat la data de 1.05.2015.
- <http://javra.eu>, accesat la data de 26.04.2015.
- <http://ro.wikipedia.org/wiki/List>, accesat la data de 26.04.2014.

POSITIONNEMENTS INTERSUBJECTIFS DANS LE DISCOURS DE LA SCIENCE

Steluța Coculescu, Assoc. Prof., PhD, "Petroleum-Gas" University of Ploiești

Abstract: The scientific discourse is a discourse where two finalities can juxtapose: one that engenders science, that demonstrates a scientific truth, and the other that transmits and spreads these findings to specialists as well as to the general public.

The opinions according to which the scientific discourse is entirely objective, deprived of subjective marks, do not confirm all the time: both the type of discourse that discovers the scientific truth and that which transmits it contain the contextual subjective marks where the discourse is created.

Our contribution proposes to demonstrate the presence within the scientific discourse of the subjective marks of the instances where the tu/vous are dinamically positioned in their mutual relationship, as well as in their rapport with the non-person marks which are referred to by the subjects when they assume their utterances.

Keywords: *discourse, utterance, positioning, scientific, subjective, Prémisses*

Notre contribution se propose de continuer l'exploration du discours de la science et de s'interroger sur le rapport objectif/subjectif qui le sous-tend. En effet, le discours de la science se caractérise par l'objectivité de ses assertions, par la méthode de la démonstration, par la rigueur intellectuelle de son exposé. Mais, comme nous l'avons souligné dans un article précédent, il peut devenir l'objet d'« une mise en scène rhétorique » (Coculescu, 2014 : 652).

Notre hypothèse de départ consiste à considérer le discours de la science comme un discours produit dans les activités de construction et de diffusion du savoir ; il est fondé sur une double intention¹⁵ : informative, qui est maximale et communicative¹⁶, qui varie en fonction de la finalité du discours et selon le contexte où il surgit.

¹⁵ Tout discours est fondé sur un postulat d'intentionnalité : « Tout sujet parlant communique avec le projet plus ou moins conscient de signifier le monde à l'adresse d'un destinataire et d'être compris par celui-ci », complété par un principe d'influence : « Tout sujet parlant communique pour modifier l'état des connaissances, des croyances ou des affects de son interlocuteur ; ou pour le faire agir d'une certaine façon ». (Charaudeau, 1997 :36)

¹⁶ Selon Sperber et Wilson (1989 : 51) un énoncé que le locuteur communique manifeste un double réseau d'intentions : *l'intention informative* : informer le destinataire de quelque chose ; et *l'intention communicative* : informer le destinataire de son

Aucune découverte scientifique ne peut être communiquée sans discours ; et, comme tout discours, la transmission des connaissances scientifiques ne peut échapper aux contraintes du cadre/contexte où il est performé. Le discours scientifique est un discours d'explication ; c'est un macro-acte de langage qui produit de la science au moment même où il surgit. En tant que macro-acte, il est composé de différentes séquences discursives, qui cherchent à *informer* des éléments servant des prémisses, à *expliquer* pour faire comprendre des phénomènes et à *convaincre* du bien-fondé des démonstrations mises en place ; des éléments persuasifs sont aussi repérables, selon la mise en scène réalisée par son énonciateur.

Comme toute prise de parole le discours de construction de nouveaux savoirs ou de transmission des connaissances scientifiques implique un positionnement subjectif de l'émetteur (orateur) qui convoque, devant lui, un destinataire (auditoire). Par conséquent, sur la scène mise en place par le discours scientifique évoluent des subjectivités en corrélation.

Discours et énonciation

Nous allons fonder notre démarche sur le concept de *discours*, qui, dans la perspective pragmatique, est une certaine manière d'appréhender le langage en fonction de ses conditions de production (Maingueneau, 1996) : toute analyse de discours prend en compte les marques du contexte où il est performé. Il y a plusieurs types de discours, grandes catégories difficilement formalisables :

« Les types de discours se recrutent dans les différents domaines de l'activité socio-historique et culturelle : discours littéraire, discours politique, discours scientifique, discours religieux, discours juridique, discours journalistique, etc. » (Sarfati 1997 :79, in Amossy, 2000 : 196).

Comme aucun discours n'est homogène, le discours scientifique lui aussi se remarque par son hétérogénéité séquentielle (Adam, 1992, 1999): des séquences explicatives, informatives, démonstratives, argumentatives, descriptives, injonctives etc. peuvent se succéder. Mais chaque *énoncé*¹⁷ responsable d'un type de séquence, est le produit du processus

intention informative. Si l'intention informative est maximale (cas du discours scientifique) l'intention communicative est minimale ; si l'intention informative est minimale (cas du discours non scientifique) l'intention communicative est maximale.

¹⁷ L'énoncé porte les marques de l'acte qui l'a produit. Il est en même temps une nouvelle unité d'analyse en linguistique et vient remplacer l'unité phrase. Selon Benveniste, « l'énoncé performatif, en étant un acte, a cette propriété d'être unique. [...] L'énoncé est l'acte ; celui qui le prononce accomplit l'acte en le dénommant. » (Benveniste, 1966, I : 273-274)

d'énonciation¹⁸ (Benveniste) ; donc l'énoncé intègre des informations extralinguistiques qui laissent des traces dans l'expression linguistique¹⁹. Nous allons reprendre avec Benveniste sa configuration du système de la personne verbale : [JE/TU/ + personne /vs/ IL/ - personne], la *corrélation de personnalité*, qui oppose les personnes « je/tu » à la non personne « il », mais surtout la *corrélation de subjectivité*, celle qui, à l'intérieur de la personne, oppose « je » à « tu » (Benveniste, 1966, I : 254). À son tour, Catherine Kerbrat-Orecchioni (1980 ; 1997), dans ses travaux sur la subjectivité dans la langue met en évidence les unités linguistiques, appelées « faits énonciatifs », qui portent les indices d'inscription des paramètres énonciatifs du contexte d'énonciation (les protagonistes du discours et les circonstances spatio-temporelles).

Approche rhétorique

Généralement, on fait la distinction entre le discours de découverte scientifique, celui qui produit le savoir et le discours de transmission de ces savoirs. Si le premier est considéré comme objectivant, présentant un *effacement énonciatif* (Vion, 2001), ce dernier nous conduit vers une *approche rhétorique*²⁰, pour identifier, à travers la *corrélation de subjectivité*, la présence des instances discursives appelées *orateur* et *auditoire*, acteurs du discours argumentatif²¹. Comme tout discours argumentatif, le discours de la science est transmis non seulement pour *informer* et *expliquer*, mais aussi pour *convaincre* et *persuader*²² son *auditoire*²³. Dans le discours de transmission des connaissances scientifiques se manifestent les caractéristiques du discours argumentatif (Tuțescu, 1998: 383-388) : ce sont des *discours dialogiques*, qui laissent voir l'identité des deux instances : l'énonciateur (orateur, argumentateur) et son destinataire

¹⁸ « En tant que réalisation individuelle, l'énonciation peut se définir, par rapport à la langue, comme un procès d'appropriation. Le locuteur s'approprie l'appareil formel de la langue et il énonce sa position de locuteur par des indices spécifiques, d'une part, et au moyen de procédés accessoires, de l'autre. [...] Enfin, dans l'énonciation, la langue se trouve employée à l'expression d'un certain rapport au monde. » (Benveniste, 1974, II : 82)

¹⁹ « Tout énoncé, avant d'être ce fragment de langue naturelle que le linguiste s'efforce d'analyser, est le produit d'un événement unique, son énonciation, qui suppose un énonciateur, un destinataire, un moment et un lieu particuliers. Cet ensemble d'éléments définit la situation d'énonciation. » (Maingueneau, 1993 : 1)

²⁰ Rapprocher les sciences et la rhétorique pourrait courir un risque : si la science vise à découvrir la Vérité, la rhétorique vise à faire passer l'Opinion. Mais une mise en scène du discours de la science relève des caractéristiques rhétoriques (Coculescu, 2014 : 650-658).

²¹ Chaque discours argumentatif est fondé sur trois types de preuves : l'*ethos* (les qualités de l'orateur) ; le *pathos* (les sentiments de l'auditoire) ; le *logos*, qui relève de l'ordre du discours et conduit à l'argumentation au sens logique, sans passions, sans sentiments et sans émotions. Propre à la démonstration, la preuve logique donne de la rigueur à l'argumentation.

²² Selon Aristote, l'argumentation est fondée sur le sens commun, l'opinion publique et porte sur des éléments controversables ; c'est une logique du *vraisemblable* où le tiers est appelé à trancher. Elle s'oppose au *vrai*, objet des sciences, d'où le tiers est exclu. La composante *logique* du discours argumentatif s'adresse à la raison, pour *convaincre* alors que la composante *séductrice* s'adresse aux sentiments, pour *persuader* et faire agir le destinataire.

²³ Comme Aristote, la nouvelle rhétorique (Perelman et Olbrechts-Tyteca) met au centre du dispositif la notion d'*auditoire* : universel (l'humanité tout entière), *l'interlocuteur* (partenaire présent dans l'échange), *le sujet lui-même*.

(auditoire, interlocuteur, parfois adversaire) ; ce sont des *discours d'action*, à visée *perlocutoire* et *persuasive*, qui agissent sur les destinataires pour modifier leurs opinions et leurs savoirs ; ce sont des *discours à portée doxatique*, ils relèvent des opinions admises et comptent obtenir un changement dans les opinions, les croyances, les savoirs, les représentations du destinataire ; ce sont des *discours factuelo-déductif*, basés sur un acte d'*inférence* qui conduit des prémisses aux conclusions via la déduction et l'induction. Le discours argumentatif est une technique *contraignante*, mais à caractère *créatif*, car chaque locuteur cherche à exploiter, à son profit, les positions de l'adversaire. Selon J.-Bl. Grize (1981), tout discours argumentatif contient une *composante explicative*, faite de raisonnements et une *composante séductrice*, faite d'éclairages destinés à créer des émotions, des sentiments pour emporter l'adhésion du destinataire. Les techniques argumentatives ont été développées par la *rhétorique*, dont le message est organisé en fonction de l'auditoire et par la *logique*, qui organise le message selon les procédures de la démonstration. La nécessité de s'adapter à l'auditoire conduit l'orateur à rechercher des points d'accord, à prendre en compte la doxa du destinataire. L'auditoire est toujours une « construction de l'orateur »²⁴. A son tour, la science, envisagée en tant que pratique discursive, recouvre deux versants : celui du savoir produit, souvent présenté dans des systèmes sémiotiques différents (symboles, formules, chiffres, schémas etc.) et celui de son producteur, le scientifique qui explique et qui transmet ce savoir.

Dans le discours scientifique le destinataire/auditoire peut avoir une *présence corporelle* (d'un individu ou d'un groupe qui participent à un exposé scientifique) mais aussi une *image*, que le locuteur se fait de lui et qui est une *fiction verbale* (Amossy, 2000 : 36-37)²⁵. Dans les séquences démonstratives du discours scientifique l'auditoire n'est pas désigné de façon directe et explicite ; la place du public est esquissée en creux, il n'est pas mentionné, pour conférer au discours la plus grande généralité possible. *L'auditoire universel* d'Aristote et de Perelman est une relativisation socio-historique : c'est l'image que l'orateur se fait de tout être de raison (*homme raisonnable*). Mais dans certaines séquences du discours de transmission de la science,

²⁴Dans l'approche intitulée *l'argumentation dans le discours*, R. Amossy part de la nouvelle rhétorique de Perelman, mais se déplace vers le concept de discours et analyse l'inscription de l'auditoire dans le discours : de *la représentation mentale* (l'image que l'orateur a dans la tête quand il s'adresse à lui) à *l'image discursive* (l'image qu'il en donne dans son allocution).

²⁵L'orateur et son auditoire se retrouvent dans le discours à travers les valeurs partagées. *L'auditoire homogène* (qui s'oppose à *composite*, *hétérogène*) partage des valeurs, des objectifs identiques ; visions du monde, programmes. Ils identifient l'existence d'un dénominateur commun. *L'auditoire universel* exprime la capacité du discours de transcender les limites du temps et de l'espace, pour toucher un public qui dépasse de loin l'auditoire immédiat du philosophe ou de l'homme de science. On touche la validité universelle ; l'universalité du message ne veut pas un appel ponctuel ou particulier. (Amossy, 2000 :54)

la façon de construire son auditoire devient une stratégie argumentative ; celui-ci participe activement au discours qui est présenté à son assentiment ; le chemin qui conduit à l'adhésion est par nature collectif et interactionnel. Selon Damblon (2005 : 89), l'auditoire particulier signifie les auditoires réels qui composent l'assemblée que l'orateur doit persuader.

Dialogisme et polyphonie

Pour expliquer la corrélation de subjectivité manifestée dans un discours, nous allons nous appuyer sur les principes de *dialogisme*²⁶ (Bakhtine) mais surtout de *polyphonie*²⁷ (Ducrot). Pour Bakhtine le *dialogisme* se manifeste à travers les textes, la présence du discours de l'autre est « constitutive » de toute prise de parole, elle n'est pas le résultat d'une intention délibérée. Pour Ducrot la *polyphonie* se retrouve au cœur même de l'énoncé, la place centrale est accordée à la notion de cohérence et à la prise en charge des énoncés, qui peut être assumée ou non, revendiquée ou non, plus ou moins montrée. Selon Ducrot (1984 : 184-204), au sein même de l'énoncé il y a une pluralité d'instances d'énonciation (le locuteur et l'énonciateur) et d'instances de réception (l'allocataire et le destinataire).

Positionnements intersubjectifs

Toute prise de parole implique un *positionnement* qui se manifeste aussi à travers le genre, dispositif communicationnel où l'énoncé et les circonstances de son énonciation s'impliquent pour accomplir un *macro-acte de langage spécifique* (Maingueneau, 1993 : 66). Le genre est donc un *contrat discursif tacite* (Maingueneau, 1993 : 66) qui suppose le respect des normes supposées mutuellement connues des protagonistes engagés dans la coopération discursive. En tant que genre, notre corpus est une *conférence magistrale* soutenue dans le cadre d'un colloque scientifique sur les mathématiques. C'est une activité sociale spécifique qui se déroule dans un cadre particulier, avec des acteurs particuliers, spécialistes hautement qualifiés. Mais le positionnement²⁸ signifie ainsi se mettre en relation. Les positionnements intra-discursifs conduisent à repérer à l'intérieur du discours les positions des interlocuteurs les uns par rapport aux autres ; ils reflètent les conditions d'énonciation attachées à chaque genre et correspondent,

²⁶ « La voix individuelle ne peut se faire entendre qu'en s'intégrant au chœur complexe des autres voix déjà présentes. » (Bakhtine, in Todorov, 1981 : 8) ; « Aucun énoncé ne peut être attribué au seul locuteur : il est le *produit de l'interaction des interlocuteurs* et, plus largement, le produit de toute cette *situation sociale* complexe, dans laquelle il a surgi. (op. cit. : 50)

²⁷ « La pensée d'autrui est constitutive de la mienne et il est impossible de les séparer radicalement. » (Ducrot, 1980 : 45)

²⁸ *Se positionner/position* peut s'interpréter sur deux axes : 1. une « prise de position » ; 2. un ancrage dans un espace conflictuel (« position » militaire). (Maingueneau, 1993 : 69).

dans notre corpus, aux attentes du public et aux anticipations possibles de ces attentes par l'auteur. Et les positionnements inter-discursifs conduisent, à leur tour, à identifier à travers la polyphonie, la présence des autres discours antérieurs, repris comme discours rapportés : les personnes du dialogue se positionnent ainsi par rapport à la non personne, convoquée dans le discours.

La scénographie

Les stratégies des positionnements construisent une *scénographie* (Maingueneau, 1993 : 123), dispositif qui permet d'articuler le discours sur ce dont il surgit : l'orateur et la société. La scénographie articule le discours, considérée comme un objet autonome, d'une part, et le statut de l'orateur, les lieux, les moments d'énonciation, de l'autre (Maingueneau, 1993 : 133). C'est la scène qui confère au discours son cadre pragmatique, associant une position d'«auteur » et une position de « public » ; leurs modalités de représentation constituent un *rituel discursif* et varient selon les époques et les sociétés. L'acte de communication que nous analysons, l'exposé scientifique, met en fonctionnement « une scène validée » (Maingueneau, 1993 : 125). La conférence scientifique est un exposé présenté par un spécialiste, qui, dans une démonstration soutenue devant un public avisé, communique une position dans le champ d'investigation. La scénographie de la conférence scientifique présente deux versants : elle doit être à la mesure du « contenu » de l'énoncé qu'elle rend possible (preuve objective); et elle doit être en prise sur la configuration historique où elle apparaît (preuves subjectives).

Ethos

Le concept d'*ethos* devient intéressant pour identifier les différentes façons d'inter-agir des instances du discours. Considéré en rhétorique comme l'image de soi que l'orateur construit dans son discours pour contribuer à l'efficacité de son dire, « c'est l'alliance de l'intellect et de la vertu qui permet de rendre l'orateur digne de confiance » (Amossy, 2000 : 62). Il se donne à voir par son *ethos* préalable, prédiscursif, et aussi par son *ethos* discursif, transmis par son discours. (Amossy, 2000 : 71). L'*ethos* c'est les dires de l'orateur, la personnalité qu'il montre à travers sa façon de s'exprimer (Maingueneau, 1993 : 137) ; c'est la « manière dont la scénographie gère sa vocalité, son inéluctable rapport à la voix » (Maingueneau, 1993 : 139). Le co-énonciateur construit lui aussi une représentation de l'énonciateur, à partir d'indices de divers ordres fournis

par le texte. Cette représentation joue le rôle d'un *garant*, qui prend en charge la responsabilité de l'énoncé. Le « garant » possède un caractère (faisceau de traits psychologiques) et une corporalité (le corps du garant, sa façon de s'habiller etc.). Pour le co-énonciateur, l'éthos permet de prendre corps ; c'est ce qu' on appelle « incorporation » (Maingueneau, 1993 : 140).

Le discours des mathématiques

Comme dans notre recherche antérieure, nous allons travailler sur un corpus scientifique particulier, un discours des mathématiques. Nous allons réinvestir nos conclusions des recherches antérieures (Coculescu, 2014 : 656) : dans le discours scientifique la voix de l'énonciateur/orateur se laisse entendre ; dans sa démonstration de la Vérité, le mathématicien peut aussi se faire voir en montrant sa subjectivité d'énonciateur ; en même temps, il peut laisser voir son auditoire, lui donnant une corporalité discursive et physique ; il peut utiliser des techniques persuasives pour mieux faire passer sa thèse ; les éléments rhétoriques du discours des mathématiques ne sont pas intrinsèques, mais constituent une valeur ajoutée par la mise en scène discursive réalisée par l'énonciateur en tant qu'orateur. La différence entre le discours de découverte et de construction d'un nouveau savoir et le discours de transmission de ce savoir nouveau est théorique : tout savoir nouveau, même en mathématiques, est fait pour être transmis ; il n'a pas d'existence en dehors de la société.

*La thèse que cette contribution se propose de démontrer c'est que dans un discours scientifique, comme dans tout discours de production de savoir, l'objectivité de l'information scientifique est assumée par un énonciateur qui convoque devant lui un destinataire : les positionnements intersubjectifs des instances du discours montrent que les faits scientifiques ne sont pas objectivement donnés mais collectivement créés.*²⁹

Nous allons puiser nos exemples dans un corpus spécifique, de transmission d'un savoir mathématique, par une démonstration scientifique, rigoureuse. C'est un texte écrit, rédigé d'après un exposé oral soutenu dans un colloque scientifique et publié dans les *Leçons de*

²⁹Selon Fanny Rink la science est une construction sociale qui met en relation trois éléments : « le contenu de la production scientifique, sa dimension sociale et les normes qui la gouvernent » (2010/3 : 430).

Mathématiques d'Aujourd'hui (éd. Cassini, 2010)³⁰. Nous avons choisi la communication intitulée *Transport optimal* du célèbre jeune mathématicien français Cédric Villani, distingué de la Médaille Fields en 2010. L'orateur dispose d'une heure et demie pour présenter un sujet scientifique. Le versant scientifique, informationnel est fondamental, il s'inscrit dans le domaine d'une science particulière, les mathématiques. Mais ce discours est marqué aussi par une forte intention communicative, celle d'influencer le destinataire, en modifiant son univers de connaissances et de croyances. On peut donc constater la présence des deux versants : de *l'objectivité informative* à valeur scientifique et de *l'intersubjectivité relationnelle*. Le genre discursif de la *conférence scientifique* exige une mise en scène rhétorique réalisée par des positionnements intersubjectifs qui facilitent la transmission d'un savoir scientifique, mathématique. Les deux versants se retrouvent réunis dans l'*Introduction* : « À Madame Dominique Dinnematin, En souvenir d'un dîner mémorable J'ai l'honneur d'être invité à la fois pour le colloque des doctorands et pour les *Leçons de Mathématiques d'Aujourd'hui*. Avant de commencer, une petite précision : sur l'affiche, à l'extérieur, il est écrit que je vais faire un exposé d'une heure ; mais ça, c'est juste un leurre pour vous attirer. Croyez bien que là, maintenant, vous êtes séquestrés pour deux heures. On fera une pause au milieu, mais gare à ceux qui en profiteraient pour s'éclipser ! »

Cette introduction, à fonction d'accroche du public, comme dans les grands discours des rhéteurs, est marquée par une forte manifestation de la subjectivité. La présence explicite du « *Je* » montre que le discours est assumé par son énonciateur qui prend corps devant l'auditoire. Il convoque tout de suite son allocutaire dans l'action communicative ; dans ce sens il est à remarquer la phrase exclamative, le mode impératif « *croyez* », la présence du pronom « *vous* ». La corrélation de subjectivité est doublée de la corrélation de personnalité. Il est à remarquer la contextualisation du discours : l'orateur fait référence aux coordonnées spatiale et temporelle du cadre énonciatif. En même temps, sa tonalité légèrement emphatique, fait partie de sa scénographie : tout aussi jeune que les doctorands présents à la conférence, et beaucoup plus jeune que les mathématiciens consacrés qui l'écoutent, Villani joue le rôle d'un ancien

³⁰Cet ouvrage publie les exposés des professeurs chercheurs, mathématiciens de renommée internationale soutenus dans le cadre de l'École doctorale de mathématiques et informatique de Bordeaux qui permettent aux jeunes doctorands et chercheurs de découvrir les contributions de pointe dans les mathématiques contemporaines.

professeur qui menace ses élèves !!! Remarquons aussi la dédicace, surtout le jeu de mots dîner/Dinnematin.

Pour rendre compte de la création en commun du savoir, Villani construit sa démonstration à partir des contributions des mathématiciens anciens, ses prédécesseurs, dont les résultats sont des avancées dans le domaine : « Première partie : Les débuts du transport optimal (Monge ; Kantorovich) ; La découverte des années 1980 (Brenier ; Cullen ; Mather) ».

Cette corrélation entre la *personne* « *Je* » présente comme instance de discours et la *non personne* « *il* », absente de la situation d'énonciation, vient illustrer en même temps le fonctionnement dialogique du discours. Villani crée des positionnements intersubjectifs complexes, entre « *je* » énonciateur, « *tu* » destinataire et « *il* » celui dont il rapporte les résultats scientifiques, qu'il incorpore de cette manière dans son discours. Dans son discours, Villani « donne corps » à Monge qui a posé un problème en 1781 et auquel il répond, en le prenant pour interlocuteur, en l'incorporant à son auditoire :

« Voilà donc le problème de Monge. Plusieurs questions se posent :

- Existe-t-il des solutions à ce problème ?
- Peut-on les caractériser ?
- Peut-on les trouver en pratique (dans les situations simples) ? »

(Villani, 2010 : 304)

Ce questionnement s'adresse à trois destinataires distincts : (1) Monge, le savant de 1781 ; (2) l'auditoire présent à la conférence ; et (3) Villani lui-même. L'avancée de la science sera donc le résultat de cette activité commune de recherche et de découverte.

Un autre élément à mettre en évidence c'est la mise en scène narrative et descriptive de l'exposé scientifique. Comme dans une narration, les événements (on considère comme *événement* en mathématiques le surgissement des idées, des problèmes et des solutions) présentés par Villani se déroulent dans une succession temporelle :

« C'est un sujet assez vieux. [...] Néanmoins il remonte à 1781 avec Monge. [...]

Par la suite, d'autres auteurs l'ont découvert, mais cela, on va en parler par la suite. » (Villani, 2010 : 301-302)

« Beaucoup plus tard, à la fin des années 1930 et au début des années 1940, Kantorovich s'intéresse à son tour à ce type de questions. Il ne connaissait pas le

problème de Monge. C'est seulement après ses propres contributions qu'il a redécouvert le travail de Monge. » (Villani, 2010 : 304)

« Dans la deuxième moitié des années 1980, le transport optimal est redécouvert indépendamment par trois chercheurs, d'horizons très différents, et qui n'avaient aucune idée de ce qu'était le transport optimal. In s'agit de Yann Brenier (en France), Mike Cullen (en Grande Bretagne) et John Mather (aux Etats-Unis. C'est à partir de là que les choses ont pris une tournure très intéressante. » (Villani, 2010 : 304)

Cette succession temporelle est suggérée par les connecteurs temporels et non par les formes verbales ; le passé simple, temps du récit en est totalement exclu, étant remplacé par le présent et l'imparfait, qui transmettent plutôt une description d'événements. Mais cette succession temporelle est doublée, comme dans un récit, d'un ordre causal. Même si les problèmes et leurs solutions surgissent indépendamment dans des lieux différents et à des époques différentes, il y a une logique qui les sous-tend et on les retrouve réunis dans les recherches actuelles, tout en préservant la succession temporelle de leur surgissement et l'enchaînement causal de leurs possibilités d'existence.

La valeur ajoutée rhétorique du discours de Villani vient aussi du genre auquel il appartient : la conférence publique. Cela lui donne les qualités d'un discours oral, en face à face, et aussi d'un discours didactique, celui d'un maître qui expose ses découvertes devant ces disciples.

« L'écriture scientifique a cessé d'être considérée uniquement comme un support de diffusion des connaissances, comme cela a longtemps été le cas par les historiens et les philosophes des sciences, pour être enfin analysée comme un dispositif matériel participant directement à la production des savoirs » (Lefebvre, 2006, in Grossmann, 2010).

Conclusions

Nous nous sommes limitée à deux exemples pour montrer la construction en commun du savoir scientifique, à travers un discours devant un auditoire. La contextualisation du discours sur la

scène énonciative met en place la *corrélation de subjectivité*, par le positionnement des deux instances présentes, le « je » de l'énonciateur et le « tu » du destinataire ; en même temps, la contextualisation sur le champ scientifique d'investigation met en présence, par la *corrélation de personnalité*, le « je » de l'énonciateur et le « il », *non personne*, instance absente de la scène énonciative, mais dont la voix est évoquée pour prendre en compte le savoir qui lui appartient.

BIBLIOGRAPHIE:

- ADAM, Jean-Michel, 1992 : *Les textes : types et prototypes*, Nathan, Paris.
- ADAM, Jean-Michel, 1999 : *Linguistique textuelle - Des genres du discours aux textes*, Nathan, Paris.
- AMOSSY Ruth, dir., 1999: *Images de soi dans le discours. La construction de l'ethos*, Lausanne, Delachaux et Niestlé.
- AMOSSY, Ruth, 2000 : *L'argumentation dans le discours. Discours politique, littérature d'idées, fiction*, Nathan, Paris.
- BENVENISTE, Émile, 1966/1974 : *Problèmes de linguistique générale*, 2 volumes, Paris, Gallimard.
- COCULESCU, Steluța, 2011 : *La pragmatique, une linguistique de la parole*, Editura Universității Petrol și Gaze din Ploiești.
- COCULESCU, Mariana-Steluța, 2013 : *Initiation à la pragmatique du discours, théorie et pratique*, Editura Universității din Oradea.
- COCULESCU, Steluța, 2014 : « Une mise en scène du discours de la science », in *Romanian Journal of Literary Studies*, Issue nr. 4/2014, pp. 650-658, Târgu Mureș.
- DAMBLON, Emmanuelle, 2005 : *La fonction persuasive. Anthropologie du discours théorique : origines et actualité*, Armand Colin, Paris.
- DUCROT, Oswald, 1980 : *Les mots du discours*, Les Éditions de Minuit, Paris.
- DOCROT, Oswald, 1984 : *Le Dire et le Dit*, Les Éditions de Minuit, Paris.
- GRIZE, Jean-Blaise, 1981 : « L'argumentation : explication ou séduction », in *Linguistique et sémiologie : L'Argumentation*, Presses Universitaires de Lyon.
- GROSSMANN, Francis, 2010/3 : « L'auteur scientifique. Des rhétoriques aux épistémologies », in *Revue d'anthropologie des connaissances*, Un état de lieux, vol 4, nr.3.

- KERBRAT – ORECCHIONI, Catherine, 1980, 1997: *L'énonciation. De la subjectivité dans le langage*, Armand Colin, Paris.
- KERBRAT – ORECCHIONI, Catherine, 1986 : *L'implicite*, Armand Colin, Paris.
- MAINGUENEAU, Dominique, 1993 : *Éléments de Linguistique pour le texte Littéraire*, Dunod, Paris.
- MAINGUENEAU, Dominique, 1993 : *Pragmatique pour le discours littéraire*, Hachette, Paris.
- MAINGUENEAU, Dominique, 1993 : *Le contexte de l'œuvre littéraire*, Dunod, Paris.
- MAINGUENEAU, Dominique, 1996 : « L'analyse du discours en France aujourd'hui », in *Le Français dans le monde*.
- MAINGUENEAU, Dominique, 1998 : *Analyser les textes de communication*, Dunod, Paris.
- MAINGUENEAU, Dominique, 2010/2012 : *Manuel de linguistique pour les textes littéraires*, Armand Colin, Paris.
- PERELMAN Chaïm, OLBRECHTS-TYTECA Lucie, 1985: *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique*, PUF, Paris.
- RINCK, Fanny, 2010/3 : « L'analyse linguistique des enjeux de connaissance dans le discours scientifique », in *Revue d'anthropologie des connaissances*, Un état de lieux, vol 4, nr.3.
- SPERBER, Dan, Wilson, Deirdre (trad.), 1989 : *La Pertinence. Communication et cognition*, Paris, Les Éditions de Minuit.
- TODOROV, Tzvetan, 1981 : *Mikhaïl Bakhtine : le principe dialogique*, Éditions du Seuil, Paris.
- TUȚESCU, Mariana, 1998 : *L'Argumentation. Introduction à l'étude du discours*, Editura Universității București.
- VILLANI, Cédric, 2010 : *Transport optimal*, in *Leçons de mathématiques d'aujourd'hui*, volume 4, Cassini, Paris.
- VION, Robert, 2001 : « Effacement énonciatif et stratégies discursives », in De Mattia M. & Joly A. (éds). *De la syntaxe à la narratologie énonciative*. Ophrys, Paris.

ANOTHER APPROACH TO LEARNING ENGLISH. ABANDONING SHIP DRILL

Alina Balagiu, Assoc. Prof., PhD, “Mircea cel Bătrân” Naval Academy of Constanța

Abstract: Among the most important and time consuming activities on board ships are drills. Taking into account the importance of these types of physical exercises on board, that are compulsory for the crew, and passengers if any, we tried to make the students aware of such activities in a way that might be more attractive for English classes. The following Scenario was developed as structure, within the project Intermar, a European project involving many universities and academies interested in new teaching methods which involves cultural awareness and intercomprehension among the crew members on board merchant or navy ships. We developed some activities for a two hour seminar, Maritime English, to get the students acquainted to emergency drills and especially to abandon ship drill.

Keywords: Maritime English, teaching method, drill, cultural awareness, intercomprehension.

Among the most important and time consuming activities on board ships are *drills*. The noun ‘drill’ has some different meanings; however two of them could be joined to describe the actions taking place on board ships:

a: “a method of teaching students, sports players etc. something by making them repeat the same lesson, exercise etc. many times”;

b: “military training in which soldiers practise marching”;

There is also a definition for **fire/emergency drill** in the same Longman Exams Dictionary 2010 “an occasion when people practise what they should do in dangerous situations such as fire”.

Part of the definition given by the meanings above is confirmed by the Maritime Administration that is the agency within the U.S. Department of Transportation that states on its website that: “Once each week, a Fire and Boat Drill is conducted on board ship. The purpose of this weekly drill is to make sure that each crew member knows exactly what to do in case of a fire or other disaster that would require a person to leave the ship.” (1)

About the same requirements can be found on SOLAS referring to the drills the crew members should participate at: “Every crew member shall participate in at least one abandon ship drill and one fire drill every month. The drills of the crew shall take place within 24 h of the ship leaving a port if more than 25% of the crew have not participated in abandon ship and fire drills on board that particular ship in the previous month”.(2)

Student-centred activity

Taking into account the importance of these types of physical exercises on board, that are compulsory for the crew and the passengers (if any), we tried to make the students aware of such activities in a way that might be more attractive for English classes. The following Scenario was developed as structure, within the project *Intermar*, a European project involving many universities and academies interested in new teaching methods which involves cultural awareness and intercomprehension among the crew members on board merchant or navy ships. We developed some activities for a two hour seminar, Maritime English, to get the students acquainted to emergency drills and especially to abandon ship drill.

The first activity taking about 10 minutes is a Warm-up Activity intended for brainstorming and mind mapping completion. The student will see some images (signs and pictures) and hear the sound of an alarm. The signs and pictures are those a cadet can see on board a merchant ship; he tries to use the vocabulary related to them in Romanian and find similarities to English vocabulary (appeal to their previous knowledge).

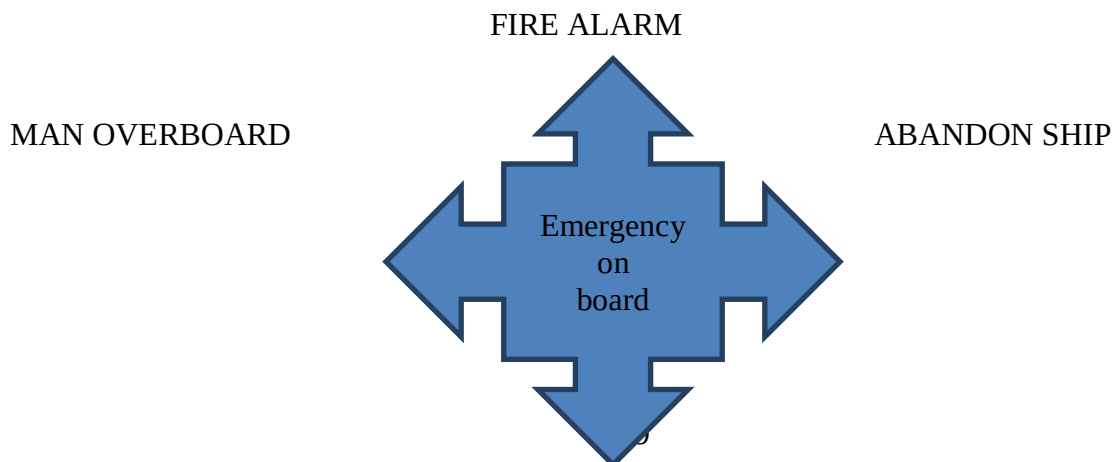




1. barca de salvare; 2. pluta de salvare; 3. colac de salvare; 4. vesta de salvare; 5. nuatingeti; 6. radioportabil; 7. loc de adunare; 8. primajutor; 9. telefon de urgenta.

The students are going to recognize almost all the signs and give the equivalents into English starting from the basic international words (in case they have not studied English before): radio, telephone, portable, and continuing with first aid, and the picture showing the activity not to be performed. If they do not know the phrases for the safety equipment, the connection to the first language could be beneficial; all the compounds are formed with the word ‘life’ following the same pattern, but inverted in comparison to the Romanian phrases: lifeboat, life raft, lifebuoy or life ring and lifejacket. The only sign that might be difficult to be connected to the Romanian word is “muster station” corresponding to picture no 7.

The second activity can start with a brainstorming exercise fulfilled with a very simple mind map completion containing the types of emergencies that can be experienced on board ships and the corresponding drills: fire alarm, man overboard, general alarm and abandon ship given from right to left according to the type of hazard and the difficulty of the situation.



Once we established the alarm types we can go on with the next exercise with the duration of about 20-30 minutes, which is a listening or video activity based on audio information in the form of an announcement (on the public address system summoning of all crew members and passengers at muster station). If the announcement on the public address system is a listening activity, it is to be spoken in three or four languages that can be Romanic and/or Germanic or others (if the announcement can be pronounced correctly in other languages) but not in English. If the exercise is based on a video (https://www.youtube.com/watch?v=gO7bdJb_IhM), the students should guess from the audio signal the type of alarm. The students should point the right direction on the mind map or, if we have images to show the emergency they should show or go to the right picture.

The main alarms that are installed in the ship to give audio-visual warnings are as follows:



- 1) General Alarm: The general alarm on the ship is recognized by 7 short ringing of bell followed by a long ring or 7 short blasts on the ship's horn followed by one long blast. The general alarm is sounded to make aware the crew on board that an emergency has occurred. The real sound could be listened on the video for the passenger ship Allure of the Seas. (<https://www.youtube.com/watch?v=ZbZL5i0LPN8>)
- 2) Fire Alarm: A fire alarm is sounded as continuous ringing of ship's electrical bell or continuous sounding of ship's horn.
- 3) Man Overboard Alarm: When a man falls overboard, the ship internal alarm bell sounds 3 long rings and ship whistle will blow 3 long blasts to notify the crew on board and the other ships in nearby vicinity.

4) **Abandon Ship Alarm:** When the emergency situation on board ship goes out of hands and ship is no longer safe for crew on board ship. The master of the ship can give a verbal Abandon ship order, but this alarm is never given in ship's bell or whistle. The general alarm is sounded and everybody comes to the emergency muster station where the master or his substitute (chief Officer) gives a verbal order to abandon ship.

Different Alarm signals of the vessel are clearly described in the muster list along with the action to be carried out so that all the crew members can perform their duties within no time in actual emergency. (<http://www.marineinsight.com/misc/marine-safety/different-types-of-alarms-on-ship/>)

The third activity is a vocabulary one: checking of all crew members and passengers for completeness and suitable dressing. It is a recognition activity based on images and audio information (if available) and taking about 30 minutes.

Recognize the suitable equipment worn by crew members for abandon ship: for each picture a short text will be read in a different language and the students should match the pictures with the text and try to compose the English text. If the audio text is not available the students will read the texts and try to find words that are similar to those in Romanian or English and which can help them.

1. El **guardapits (o armilla, castellanisme) salvavides** és una peça d'equipament que va situat a la part del tronc de la persona i serveix per mantenir la flotabilitat del cos i el cap per sobre de l'aigua. S'utilitza en piscines, llacs, rius i mars. (Catalan)
2. Der **Überlebensanzug** ist ein maritimes Kleidungsstück, das als Rettungsmittel dient. Es verbessert die Überlebenschance einer Person, die in kaltes Wasser gefallen ist, indem es zusätzlichen Auftrieb bietet, wie eine Schwimmweste, und gleichzeitig wärmeisolierend gegen das umgebende Wasser wirkt. Die Überlebenszeit in 4° C kaltem Wasser beträgt dabei mehrere Stunden. (German)
3. Este **botiquín** que es exclusivamente para Balsas Salvavidas son especialmente los que pueden llevar los buques que no tengan bandera Comunitaria, es decir, los buques que no

sean de la Comunidad Española y que por lo tanto no están obligados a cumplir la Directiva 92 / 29 / CEE, que es el ordenamiento jurídico español que impone las medidas mínimas de Seguridad y Salud para promover la mejor asistencia médica cuando vamos a bordo de buques. (French)

4. En **redningskrans** (eller bjærgemærks i maritimt sprog) er en flydende anordning (en slags bøjle), som anvendes ved livreddning i vand. En redningskrans er udformet som en ring af et hårdt flydende materiale som kork eller skumplast betrukket med stof og med en ring af reb påsat den ydre kant. Redningskransen skal forefindes på både, ved bådebroer, havne og andre kystområder. Disse må ikke forveksles med baderinge, som anvendes som legetøj. (Danish)
5. A maioria dos equipamentos são de cores fortes (a mais usada é a vermelha), são à prova d'água, medem cerca de 30 cm de lado, e pesam cerca de 2 a 5 kg. Podem ser comprados em lojas de suprimentos náuticos, aeronáuticos ou lojas de campismo especializadas. As unidades têm uma vida útil de 10 anos, e são fabricadas de modo a operar em condições adversas (-40°C a 40°C), e transmitem o sinal durante 24 ou 48 horas. (Portugues)
6. Cankurtaran filikası (Tahlisiye sandalı veya Can filikası olarak da bilinir), denizde kazaya uğrayanları kurtarmakta kullanılan özel tekne. Filikalar gemiden matafora adı verilen vinçli donanımlarla veya kızaklı düzeneklerle denize indirilirler. Sac, ahşap ve fiberglastan yapılan bu filikalar kürekle, motorla ya da yelkenle seyredilebilir. Ayrıca baş ve kış bölümlerine yerleştirilen yüzüdücü tanklar su dolması halinde bile batmasını önler. Modern can filikalarında çift dip düzeniyle teknenin batmazlığı sağlanır. Günümüzde kullanılan can filikalarının bazılarının üstü kapalıdır; böylece kazazedelerin hava koşullarından etkilenmesi önlenir.

All the texts were taken from the same site <http://en.wikipedia.org/wiki>), the only one with similar texts in more languages.



Match these words with the right pictures: water, food rations, first-aid kit, life buoy, sea painter, EPIRB, life raft, life jacket, immersion suit, flash light.

Conclusions

Life at sea is difficult and besides hard work it implies communication on board in all types of situations. Our students should learn the specialty terminology, SMCP (Standardized Marine Communication Phrases) and moreover it would be a plus for them to understand some terms in

other languages. Sometimes in emergency situations intercomprehension may be useful, as long as people are scared and they may use their own language.

Even if the future seafarers will never be placed into position of communicating to their colleagues on board in another language than English, we believe that the best way of long term learning is by discovery. The activities described try to make the students think in a different way and understand and remembered the things learned because they were taught in another way.

BIBLIOGRAPHY:

- 1.http://www.marad.dot.gov/about_us_landing_page/about_us_landing_page.htm
- 2.http://www.he-alert.org/filemanager/root/site_assets/standalone_article_pdfs_0905-/he01195.pdf

Longman Exams Dictionary, 2010

THE AUTHOR- USER INFORMATION CHANNEL IN THE DIGITAL ENVIRONMENT. ITS KEY ACTORS

Elena Tîrziman, Assoc. Prof., PhD., PhD, University of Bucharest

Abstract: The digitization processes, their outstanding development modifies the information channel between the author and the reader. Usually, when we talk about the information channel we talk, in fact, about the following components: the author, the intellectual responsible for the information resource, who creates the very information resource; the editor, responsible for the physical production of the information resource; the librarian who ensures the conservation and preservation of the information resource and who also offers a prompt and authorized access to the document itself

The digital environment introduces major modifications in the editing patterns of the information resources as well as in their communication to the users. Besides the personal intellectual contribution, changing the format of information recording and dissemination, new writing, reading and communication technologies modify the scientific production process. The internet brings about changes in the development of the scientific activities, in terms of information building as well as in terms of its dissemination, that is the public presentation of the research work results. Both the author and the intermediate agents (the editor, the librarian, the bookseller) have to develop new strategies, competences, services in order to ensure an efficient information flow for the user as to satisfy its need for a correct information.

Keywords: editorial pattern, author, editor, bookseller, librarian, user

Mediul electronic produce modificări și transformări profunde ale societății pe toate palierele sale. Așa cum invenția tiparului a influențat și modelat evoluția societății spre o formă cunoscută generic ca Galaxia Gutenberg, tot așa, tehnologiile electronice și digitale determină schimbări și evoluții fără precedent la nivelul existenței în mediul social sub toate aspectele sale. Acum se vorbește generic de Societatea Informației încercându-se astfel să se evidențieze rolul determinant pe care îl au informația și tehnologiile sale eferente în apariție și dezvoltarea de noi modele de existență în toate domeniile sociale. Procesele de construcție, prelucrare, comunicare și utilizare a resurselor informaționale s-au modificat considerabil sub influența Tehnologiilor Informației și Comunicării (TIC) și s-au desprins aproape în totalitate de modelele tradiționale. Ne propunem în această lucrare să aducem în atenția cititorului o serie de aspecte privind modificările care apar în lanțul informațional autor – utilizator sub influența TIC. Modelul de comunicare tradițional care relaționează autorul cu cititorii săi are în vedere o serie de teorii, metode și tehnologii care contribuie la crearea, editarea, tipărirea, difuzarea, prelucrarea, intermedierea, comunicarea și utilizarea unui produs de informare. Modelul de comunicare autor

– cititor în mediul digital păstrează relativ puțin din modelul tradițional obligând astfel actorii implicați să își redefinească atribuțiile specifice.

Schematic canalul informațional poate fi reprezentat astfel:

Autor → Editor → Librar → Bibliotecar → Utilizator

Fiecare actor implicat în acest proces informațional are atribuții precis definite dar care sub influența TIC pot fi preluate de la unii la alții astfel încât se pot întâlni autori care își editează singuri lucrările, editori care au preluat atribuțiile librarilor, bibliotecari care realizează documente digitale, etc.

Autorul este responsabilul intelectual al unui produs informațional. În “spațiul” autorului întâlnim procesul de construcție a informației. Construcția informației este un proces creativ; reprezintă rezultatul al unui proces intern de lucru, un proces intelectual și tehnologic în urma căruia rezultă un produs de informare și documentare adecvat unei nevoi precise de informare.

Producția intelectuală la nivelul unei societăți este influențată de o serie de factori precum:

- Nivelul general de dezvoltare științifică, economică, socială, culturală, etc al societății;
- Politicile instituționale și sectoriale;
- Resursele materiale, financiare și tehnologice;
- Resursele umane și factorul intelectual;
- Factori locali și conjuncturali.

Coroborați toți acești factori pot determina nivelul de dezvoltare al unei societăți, capacitatea acestora de a se adapta și de a progresa.

Actorii construcției informației sunt: comunitățile științifice și profesionale; instituții științifice și de învățământ; instituții administrative și alte tipuri de organizații; indivizi independenți de orice tip de structură organizațională. Autorii aparțin de regulă acestor structuri organizaționale sau instituționale care au un rol important în determinarea cadrului necesar realizării activităților științifice, tehnice sau profesionale care fac posibilă activitatea intelectuală de creare, redactare a unei lucrări sau produs informațional. Autorii din domeniul artistic, literar, muzical sau altă formă de exprimare artistică sunt în general mai puțin dependenți de o structură instituțională în etapa de creație (dar nu și în etapele de difuzare și comunicare)

Autorul este creatorul unui produs intelectual care poate fi ficțiune, literatură științifică, tehnică, profesională. Forme de exprimare electronică sunt considerate a fi în literatura de specialitate: literatura digitală sau cyberliteratura; site-uri literare, blog-ul, comunitățile virtuale. Creația digitală a unui autor sau opera sa digitală poate avea caracteristici diferite în funcție de modalitatea tehnică de realizare precum și de modalitatea de difuzare. Poate fi o prezentare identică cu forma tipărită; poate fi prezentare hypertextuală; integrare de resurse heterogene (text, imagini, video, multimedia) într-o interfață unitară. Se poate vorbi de roman multimedia, hyperroman, nuvelă hypertext, folieton hypermedia, mail-roman. Autorul unui produs intelectual poate să-și difuzeze rezultatul parțial sau final pe un site propriu – site de autor; poate participa la realizarea de site-uri colective sau comunitatea științifică alege să publice rezultatele cu ajutorul unui editor.

Dincolo de activitatea intelectuală interioară personală, schimbarea suporturilor de înregistrare și difuzare a informațiilor, noile tehnologii de scriere, citire și comunicare a acestora modifică procesul de producție științifică. Autorii, pentru a-și păstra autonomia deplină în realizarea lucrărilor lor trebuie să dobândească o serie de cunoștințe teoretice și de competențe practice privind informarea și documentarea în spațiul Internet, în baze de date, redactarea în context digital în funcție de forma finală de prezentare a lucrării, normele și regulile de redactare și prezentare a lucrărilor în mediul digital.

Internetul determină modificări ale activităților științifice atât în faza construcției de informație cât și în faza de difuzare, de prezentare publică a rezultatelor activităților de cercetare. Datorită posibilităților de comunicare și de realizare de activități comune la distanță prin intermediul rețelilor, comunitățile științifice funcționează ca niște comunități virtuale.

Editorul este primul intermediar al unei lucrări științifice, profesionale sau literare între autor și utilizator sau cititor. Editorul este responsabilul de realizarea fizică a unei lucrări în acord cu normele acceptate de publicare și difuzare.

Mediul digital a produs mutații rapide și deosebit de importante în „spațiul” editorului. Meseria de editor s-a schimbat aproape în întregime. Editorii în mediul electronic își asumă difuzarea și vânzarea din ce în ce mai mult în detrimentul librarilor.

În mai puțin de zece ani, editorii din domeniul științific și tehnic au trecut aproape în întregime de la modul de lucru și suportul tradițional la modul de lucru și suportul digital. Mai mult, alături de editurile consacrate, instituții de cercetare, comunități științifice (în special din rațiuni de cost și rapiditate) preiau rolul de editor publicându-și în formă electronică rezultatele activităților de cercetare. *Publicarea în regie proprie* a rezultatelor reprezintă și o modalitate de a eluda o bună parte din complicațiile unui proces editorial. Un raport intern de cercetare nu este supus evaluării unui comitet științific; nu reprezintă forma finală de publicare a unor rezultate de cercetare. Rolul unui asemenea raport este de a aduce în discuție anumite rezultate intermediare de cercetare, de a face evaluări parțiale, de a corecta erori, de a lansa noi piste de cercetare. Difuzarea rapoartelor de cercetare sub formă electronică reprezintă astăzi o practică care s-a generalizat. Marile universități realizează depozite digitale instituționale. Depozitele digitale instituționale sunt colecții digitale ale producției științifice universitare (e-printuri, rapoarte tehnice și de cercetare, teze și dizertații, studii și articole, material didactice). Unele depozite instituționale sunt folosite ca platforme de publicare pentru publicații electronice. Universitățile aleg aceste forme de editare și publicare întrucât permit un control eficient, cantitativ și calitativ, asupra producției științifice universitare și permit extinderea accesului la cercetare, controlul asupra fondurilor de cercetare. De asemenea, depozitele instituționale ar putea modifica modelele de comunicare și evaluare științifică, ar extinde accesul la cercetare și ar reduce puterea de monopol a revistelor științifice, ar întări rolul bibliotecilor.

Prestigiul instituțiilor este un criteriu important de evaluare a publicațiilor. Marile institute de cercetare își publică rezultatele și realizează adevărate colecții virtuale. Site-urile web ale unor asemenea institute sunt foarte vizitate. Atunci apare normală întrebarea: de ce s-ar apela la un editor când institutul sau universitatea își poate face publice propriile rezultate? Pentru ca

marile edituri asigură platformele de editare; au o importantă componentă non-comercială cu rol de marketing, integrează publicitate; integrează în colecții și baze de date resurse de la diferiți furnizori de conținut; gestionează și asigură circuitul științific de la creare, validare comunicare, prezervare; realizează activități de editare complexe care ar fi costisitoare în regie proprie și nici nu ar avea eficiența scontată. Dezavantajul autoeditării: validarea și comunicarea informației. O lucrare valoroasă, nevalidată de comunitatea științifică sau profesională se poate pierde în cantitatea imensă de informații din spațiul web.

Marile edituri, deși aparent au trecut printr-o situație de criză, au reușit să se adapteze exigențelor impuse de noile tehnologii ale informării și comunicării. Au înțeles că nu este vorba de o simplă schimbare a suportului ci de o transformare mult mai profundă care afectează întregul lanț al producerii și comunicării rezultatelor cercetării științifice. Produsele științifice se pot prezenta într-o formă nouă, impun noi exigențe și restricții în utilizare. Prin urmare, marile edituri, adresându-se unui public specializat diversificat, cu posibilități financiare și tehnice diferite, își diversifică la rândul lor oferta. Alături de produsele și serviciile tradiționale beneficiarii pot solicita și varianta electronică a acestora.

Librarul reprezintă, după editor, al doilea intermediar în canalul informațional între autor și cititor. O discuție asupra influenței TIC în spațiul librarului trebuie să țină cont de formele de reprezentare a librăriei, ca structură instituțională care are menirea de a intermedia printr-un act comercial accesul la document și informație. Documentele dintr-o librărie, într-o accepțiune obișnuită, au forma publicațiilor tipărite dar au apărut librării și în spațiul digital. Când vorbim de librăriile electronice avem în vedere următoarele aspecte:

- librăria electronică care vinde online documente tipărite în format clasic (avantajul constă în consultarea la domiciliu a informației bibliografice asupra ofertei; posibilitatea de a face comanda online, în funcție de prezentarea ofertei o serie de informații suplimentare).

- librăria electronică care vinde cărți electronice (e-book) sau alte documente în format digital care pot fi transmise clientului sub formă de fișier sau CD. Posibilități de ofertare și distribuire sunt în funcție de strategia de marketing adoptată: este permisă consultarea gratuită a cuprinsului, a bibliografiei, a rezumatului; a aprecierilor critice, a unui capitol etc. Întâlnim și practica de a comercializa doar online documente sau părți de documente. Se vinde versiunea fulltext a unui document sau a unei părți din document (de exemplu articol din revistă; capitol din carte, imagine dintr-un album, o hartă dintr-un atlas, etc). Nu se poate vorbi de expedierea prin poștă ci de transmitere a versiunii digitale prin Internet (poșta electronică sau descărcare de pe Internet)

Aceasta presupune existența unui acord cu editorii privind realizarea unei baze de date a ofertelor lor de documente digitale și permisiunea acordată de intermediere a vânzării și de difuzare; managementul drepturilor digitale (drepturile de autor și drepturile conexe; drepturile de licență, drepturile de acces, imprimare, împrumut și alte drepturi specifice mediului digital)

Observăm că în spațiul Internet, câmpul editorului și librarului se intersectează tot mai mult iar librarul pierde teren în fața editorului care preferă să-și vândă singur propriile produse.

Avantajul librarului constă în faptul că oferta sa reunește, într-un singur punct de acces, oferta mai multor editori și poate realiza instrumente de informare bibliografică satisfăcând în mare măsură nevoile de informare ale clienților.

Bibliotecarul reprezintă al treilea intermediar al canalului informațional. Biblioteca și bibliotecarul oferă un acces asistat, specializat și de cele mai multe ori complet gratuit la resursele informaționale. Biblioteca poate adauga un plus de valoare documentului și informației primare prin elaborarea de publicații de informare precum bibliografiile, cataloagele, rezumatele, referatele, etc ajutând astfel utilizatorul să regăsească eficient informația necesară. În plus, bibliotecarul poate contribui la instruirea informațională a utilizatorilor în utilizarea resurselor documentare, a bazelor de date, a tehnologiilor și programelor de regăsire și utilizare a informației. Din punct de vedere a conținutului se observă deja că bibliotecile își mută accentul de la document spre informație și se încearcă să se pună la dispoziția utilizatorului conținutul informațional al acelui document. Milioane de înregistrări în baze de date; milioane de pagini Web aproape îl copleșesc pe utilizatorul obișnuit. Are nevoie de un suport pentru a realiza accesul și mai ales selectivitate în condiții de eficiență.

Teoriile și practicile biblioteconomice de organizare, prelucrare, valorificare, evaluare și validare a resurselor informaționale și documentare glisează din spațiul bibliotecii spre mediul electronic. Astfel, experiența profesiilor biblioteconomice, standardele și normele domeniului ajută în tot ce înseamnă tehnologii și proceduri de creare, prelucrare, valorificare, difuzare și administrare a resurselor documentare și informaționale indiferent de ce structură instituțională și indiferent din ce domeniu de activitate este implicată în procesele enumerate. Bibliotecile își mută accentul de la funcția pasivă de conservare și preservare spre o funcție dinamică de acces la informație în formele cele mai moderne ale sale.

Utilizatorul este beneficiarul creației autorului. Modificări importante influențate de TIC se produc și în „spațiul utilizatorului”. Integrarea de noi servicii de informare și de comunicare a generat produse și servicii originale fără nici un fel de echivalent tradițional; s-au dezvoltat noi practici sociale bazate pe noi modalități de folosire a informației. Orice individ poate fi în același timp, datorită TIC și utilizator și producător de informație, comunicare nemaifiind strict unidirecțională. Lectura este considerată a fi o co-producție între autor și cititor, primul exprimând structurile sale cognitive iar celălalt interpretând mesajul cu ajutorul propriilor sale structuri cognitive. Dincolo de dimensiunile sale recunoscute (semiotică, psiho-cognitivă, socială), lectura electronică este afectată de schimbarea suportului și presupune cunoașterea dispozitivelor și instrumentelor informatice utilizate în alegerea unei strategii de lectură. Este necesar să fie cunoscute metodele de producere, prelucrare și regăsire a informației la care se adaugă metodele și tehnicile de bază pentru controlul și utilizarea informației. În contextul informațional digital nu mai putem vorbi de un utilizator, cititor inocent care este capabil să acceseze un conținut informațional bazându-se pe un minim de cunoștințe și pe propria intuiție. A putea accesa și utiliza informația digitală presupune din partea utilizatorului un ansamblu de cunoștințe teoretice și de competențe practice care să îi permită să înțeleagă contextul digital, să cunoască formele de prezentare a resurselor informaționale, sistemele de informare și documentare, să poată evalua

informația regăsită și să o utilizeze într-un context de informare și comunicare. Ansamblul de cunoștințe teoretice și competențe practice care asigură instruirea informațională a unei persoane care lucrează sau dorește să se documenteze în spațiul digital reprezintă cultura informației. Cultura informațională sau cybercultura înglobează atât aspecte tehnologice și competențe specifice cât și ansamblu specific de cunoștințe și teorii de informare și are în vedere și impactul ce-l poate avea asupra indivizilor și a domeniului lor de activitate. Cultura informațională este o cultură de sinteză.

Concluzii

În ultimele două decenii s-au produs schimbări fără precedent la nivelul societății sub influența TIC. Asistăm la o substituție a paradigmei mediului hârtie cu paradigma mediului electronic și astfel toți cei care doresc să se implice într-o formă sau alta în mediul digital trebuie să dobândească competențe specifice și un comportament de informare și comunicare adecvat. Transmiterea informației de la autor către utilizator este indreptățită de tehnologii și programe specifice care necesită dobândirea de cunoștințe și abilități adecvate atât din partea creatorului și a celui căreia îi este destinată cât și din partea celor care sunt intermediari în canalul informațional (editor, librar, bibliotecar).

BIBLIOGRAPHY:

BAILEY, Charles W., Jr. The Role of Reference Librarians in Institutional Repositories. *Preprint*: 4/6/05. [online]. Disponibil pe Internet: <http://www.digitalscholarship.org/cwb/reflibir.pdf> [accesat 22 aprilie 2014]

LE COADIC, Yves- François. *La Science de l'Information*. - Troisième édition refondue . – Paris : Presses Universitaires de France, 2004 . – 128 p .- (Que sais-je ?) . – ISBN : 2-13-054749-4

LEBERT, Marie. Une courte histoire de l'ebook. [online] NEF, Université de Toronto, 2009. 118 p. Disponibil pe Internet:

<http://www.etudes-francaises.net/dossiers/ebookFR.pdf> [accesat 22 aprilie 2014]

TÎRZIMAN, Elena. Resurse informaționale și digitale electronice. Aspecte privind construcția, achiziția, prelucrarea, utilizarea, conservarea, conservarea, arhivarea. În: *Cercetare și dezvoltare în Bibliotecile Naționale ale României și Republicii Moldova: volum de lucrări științifice*. București, Chișinău: Editura BNR, Editura BNRM, 2008. p. 43-67.

TÎRZIMAN, Elena. *Colecții și biblioteci digitale*. București: Editura Universității din București, 2011, ISBN : 978-973-737-979-5, 274 p.

NEGATION AND POLYPHONY

Diana Costea, Assoc. Prof., PhD., PhD, Petroleum-Gas University of Ploiești

Abstract: Starting from the polyphony principle elaborated by the Russian theoretician Mikhail Bakhtin (according to whom the polyphony represents the plurality of voices into the representation of the novel) and by Oswald Ducrot (according to whom every sentence may contain many overlapped discourses), we will demonstrate that the negative sentence produces not two speakers but two points of view. By analysing a simple negative sentence, in so far as this sentence implies a previous sentence, we can say that this sentence is dialogical. The operations of the negation are cognitive operations which join the discourse using specific linguistic markers. Taking into account the laws of the discourse, the theory of the argumentative degrees, the polyphony and the relevance theory, we will arrive at an interpretation of the pragmatic function of the negation.

Keywords: negation, polyphony, dialogical, point of view, sentence

Dialogisme et polyphonie sont deux notions qui ont d'abord été élaborées dans le champ de l'analyse linguistique et littéraire par le théoricien russe Mikhaïl Bakhtine (1895-1975). Le dialogisme désigne les formes de la présence de l'autre dans le discours. La polyphonie (au sens de Bakhtine) c'est la pluralité des voix dans la représentation romanesque. Chez Bakhtine, le dialogisme discursif prend une grande extension et caractérise presque toutes les formes de discours.

En analysant un simple énoncé négatif du type : **Christian n'a pas cessé de manger des poires**, dans la mesure où cet énoncé présuppose un énoncé antérieur : **Christian mangeait des poires** on peut dire qu'il est dialogique.

Selon Todorov (1967) le dialogisme désigne l'échange de répliques entre deux interlocuteurs. Bakhtine affirme que « toute communication verbale, toute interaction verbale se déroule sous la forme d'un échange d'énoncés, c'est-à-dire sous la forme d'un dialogue » (Bakhtine, cité par Todorov, 1981:71). En linguistique, la notion de polyphonie englobe la notion de dialogisme. Selon Oswald Ducrot (1984), tout énoncé peut contenir plusieurs discours superposés. Ducrot fait la distinction entre deux types de sujets, les locuteurs et les énonciateurs. Le locuteur est le responsable de l'énoncé, il est un élément du discours, il se distingue du sujet parlant qui est un élément de l'expérience.

Les énonciateurs s'expriment à travers l'énonciation, ils sont les représentants d'une perspective qui n'est pas forcément celle du locuteur. L'énonciateur donne un point de vue. Ces énonciateurs correspondent aux « voix » de Bakhtine, ce sont eux qui constituent la structure polyphonique du discours. Le locuteur laisse s'exprimer dans son énoncé un autre point de vue

que le sien, une autre voix : **Elle parlait. Ses lèvres remuaient. Elle ne disait que quelques mots, humblement, tristement. Mais son compagnon n'était pas visible pour les policiers. Est-ce qu'elle ne pleurait pas ? Elle portait sa robe noire de fille de salle, la coiffe bretonne.** (Simenon- *Maigret. Le chien jaune*) / **L'article du *Phare de Brest* n'avait été qu'un point de départ. Depuis longtemps les commentaires verbaux dépassaient grandement la version écrite. Et c'était dimanche par surcroît! Les habitants n'avaient rien à faire!** (Simenon- *Maigret. Le chien jaune*) / **Est-ce que le douanier n'a pas perçu un bruit étranger à la tempête ? Il n'en est pas sûr** (Simenon- *Maigret. Le chien jaune*).

Si on considère la négation comme un véritable acte de langage qui joue un rôle important dans l'activité de signification, on doit essayer de construire un modèle linguistique qui puisse rendre compte des sens possibles, des sens qui sont à la base du processus d'interprétation. Les actes de langage négatifs déjà mis en place grâce à J.R. Searle (1979) impliquent des stratégies de négation : des stratégies de refus, des stratégies de rejet ou de mise en question, des stratégies d'affrontement et d'opposition : « l'approche pragmatique de J.R. Searle nous permet de replacer l'emploi de la négation dans des actes de langage directs et indirects... » (Allouche, 1992 :69). L'énonciation négative se présente comme l'opposant à une assertion préalable. La négation joue un rôle contrastif dans la polyphonie discursive. Les phénomènes de la polyphonie des voix vont être analysés, cette fois-ci, du point de vue de la négation. Mais qu'est-ce qu'une voix ? « Une voix est corporelle, trace de la personne qui parle, moulage, miroir, index du sujet » (Bal, 2000:9). La polyphonie concerne le sujet, la subjectivité dans le langage : qui parle, qui pense, qui perçoit ou qui ressent le langage. Les voix que la polyphonie évoque peuvent bien dialoguer, se répondre, s'harmoniser très différemment dans la signification (dans le cas de certaines présuppositions). La polyphonie focalise le regard sur une pluralité de voix qui se manifestent dans le discours. Certains énoncés peuvent être assumés par plusieurs instances à la fois, dans une forme d'énonciation superposée, donc polyphonique. Par conséquent, il y a polyphonie quand il y a, dans un seul énoncé, une pluralité de voix. Ducrot (1984) parle de point de vue, notion qu'il associe à celle de position et d'attitude. Nølke définit la polyphonie comme « cette présence de différents points de vue ou de voix dans un seul énoncé » (Nølke, 1994:146). Les points de vue sont des entités sémantiques qui comportent une source, un jugement, un contenu propositionnel. La thèse fondamentale de la polyphonie est que toute énonciation comporte l'expression d'une pluralité de voix qui en constituent le sens.

Ducrot aborde la négation d'un point de vue sémantico-pragmatique. Chez lui le phénomène de la négation repose sur trois lois :

1. La loi no. 1 qui constitue la base de la négation polémique. La négation polémique est un acte de négation, de réfutation d'un contenu positif exprimé antérieurement par un énonciateur différent du locuteur ou l'instance énonciative qui produit cet acte. Il s'agit d'une stratégie argumentative basée sur la contestation d'un énoncé antérieur : - **Il a réussi son examen./ - Il n'a pas réussi son examen.** (on met en question son intelligence). Sa valeur polyphonique est incontestable ; elle fait intervenir deux instances énonciatives : l'énonciateur de l'affirmation antérieure et le locuteur de l'énoncé qui rejette cette affirmation. Il ne s'agit pas d'une négation de présupposi-

tion, mais il s'agit d'un cas d'implication conventionnelle. L'opposition n'est pas entre locuteurs, mais entre le locuteur de l'énoncé négatif et l'énonciateur qu'il met en scène. Cette négation a un caractère dialogique, réfutatif, réplcatif, polyphonique. L'opposition qu'elle instaure n'est pas entre locuteurs mais entre deux points de vue, entre le locuteur de l'énoncé négatif et l'énonciateur qu'il met en scène : **La Russie n'a toujours pas annoncé la date de retrait de ses troupes**. L'analyse polyphonique de cette phrase serait : **La Russie a annoncé le retrait de ses troupes**. La négation polémique est abaissante et conserve les présupposés, contrairement à la négation métalinguistique « qui contredit les termes mêmes d'une parole effective à laquelle elle s'oppose (Ducrot, 1984 :217) :

Un homme, qui n'a qu'un pardessus sur son pyjama, dit à sa femme : -Viens ! Il n'y a plus rien à voir... Nous apprendrons le reste demain par le journal... (Simenon- *Maigret.Le chien jaune*). L'analyse polyphonique de ce petit texte serait : Il y a eu quelque chose à voir auparavant. De même, l'analyse polyphonique de la phrase **Et il était arrivé dans cette ville en compagnie de Leroy, un inspecteur avec qui il n'avait pas encore travaillé** (Simenon-*Maigret.Le chien jaune*) serait : Il y a eu d'autres inspecteurs avec lesquels il a travaillé, avant l'inspecteur Leroy. Une analyse pareille sera faite pour : - **Un mot d'abord sur Emma, messieurs...Elle apprend que son fiancé a été arrêté... Elle ne reçoit plus rien de lui...** (Simenon- *Maigret.Le chien jaune*) – cela veut dire qu'elle recevait des choses de son fiancé, avant l'arrêt de celui-ci.

2. La loi no.2 qui consiste la base de la négation descriptive : - **Il parle le français et même le chinois. / – Il ne parle pas le français ni même le chinois/ Jean Servières ne revint pas, ainsi qu'il l'avait annoncé. Le Pommeret non plus.** (Simenon- *Maigret.Le chien jaune*)/ - **Vous croyez, Leroy, que c'est le docteur qui a fait ce repas de cochon ? -... - Sa maman non plus, je l'espère ! ... Ni même la domestique!** (Simenon- *Maigret.Le chien jaune*)/ -**Allô ! c'est vous, commissaire, qui avez inspiré cet article stupide ?... Et je ne suis même pas au courant!** (Simenon- *Maigret.Le chien jaune*)/ -**Vous ne vous connaissez pas d'ennemi ? – Même pas.** (Simenon- *Maigret.Le chien jaune*)
3. La loi no.3 qui s'appelle aussi « loi d'abaissement » : **Il ne fait pas chaud** peut se traduire par Je dis qu'il fait froid/ **Il est rentré dîner vers huit heures... Il n'a presque rien mangé...** (Simenon- *Maigret.Le chien jaune*) peut se traduire par Quelque chose lui arrive.

P. Attal (1984) décrit la négation comme un acte de langage spécifique qui assure une fonction contre argumentative. Pour lui, la négation a deux niveaux :

- Le premier niveau reprend la fonction polémique de Ducrot : **Il ne me le donne plus** (Il me le donnait auparavant)/ **Maigret regarda à travers les vitres. Il ne pleuvait plus, mais les rues étaient pleines de boue noire et le vent continuait à souffler avec violence** (Simenon- *Maigret.Le chien jaune*) – Il a plu auparavant.
- Le deuxième niveau correspond à un « effet d'abaissement » : « la négation ne renvoie à rien, c'est nous qui remplissons, si on peut dire, le vide laissé par la négation en nous fondant sur les rapports de force argumentative des différents types d'énoncés possibles » (Attal, 1984 :8).

Comme tout acte de langage, la négation nous amène à mettre en scène les effets produits sur le sujet interprétant. Il y a aussi une approche sémiopragmatique de la négation (Attal, 1984). Dans cette approche l'énonciation de tout acte de langage met en jeu (à l'intérieur de ses conditions de satisfaction) un ensemble de paramètres socio-culturels qui renvoient aux savoirs supposés des sujets sur le monde.

La négation métalinguistique, selon Ducrot, « contredit les termes mêmes d'une parole effective à laquelle elle s'oppose » (Ducrot, 1984:217). Le locuteur de l'énoncé positif peut soit annuler les présupposés, soit avoir un effet majorant (de surenchérissment) : **Pierre n'a pas cessé de fumer, il n'a jamais fumé de sa vie/ Pierre n'est pas intelligent, il est génial.** Contrairement à la négation métalinguistique, qui est majorante et qui annule les présupposés, la négation polémique est abaissante et conserve les présupposés. Toujours selon Ducrot, tout énoncé négatif qui n'est pas nécessairement une réfutation d'un dire, ni d'une pensée, donne naissance à un dialogue polémique. Chez Ducrot la distinction entre la négation polémique et la négation métalinguistique repose sur le fait que les deux consistent dans le rejet d'un point de vue, mais les responsables de ces points de vue divergent : locuteur pour la négation métalinguistique, énonciateur pour la négation polémique. En fait, la négation métalinguistique se distingue de la négation polémique par le fait qu'elle demande la présence explicite d'un individu discursif, autre que le locuteur auquel un point de vue sera associé. Nølke (1993) défend la thèse selon laquelle la négation polémique est primaire. Selon lui, l'existence des deux points de vue énonciatifs est marquée du point de vue linguistique par la présence du morphème discontinu **ne...pas** et cette polyphonie se dévoile dans la nature des enchaînements possibles qui peuvent agir sur un exemple : - **Dans ce restaurant on ne mange pas de plats traditionnels. - Je le sais. - C'est ce que regrette Christian.**

Moeschler (1992) part de l'hypothèse que l'énoncé négatif doit être considéré comme le plus pertinent (plus un énoncé produit des effets contextuels, plus l'énoncé est pertinent). Les trois types de négation (descriptive, polémique, métalinguistique) renvoient à une inférence invitée, à un contexte de rectification, à un contexte illocutionnaire, à un contexte polémique. Pour Robert Martin (1997), la négation s'appuie sur le NON-DIT, sur le $\pm$ VRAI : « l'opérateur de négation... signifie le rejet du vrai, c'est-à-dire le passage au non-vrai, le reste est de l'ordre du non-dit » (Martin, 1987:20).

Toute énonciation commence par une motivation, elle est guidée « par une intention, comportant l'idée d'un but à atteindre auprès de l'interlocuteur, autant que par le savoir-faire linguistique, le respect des usages et les connaissances rhétoriques » (Muller, 1992:26). Dans ce sens, « la démarche du locuteur est assez différente selon le cas : dans l'analyse d'une situation, la décision est le choix d'un prédicat plutôt qu'un autre ; dans les autres cas, la décision est l'acceptation ou le rejet de la volonté d'un interlocuteur ou d'un énoncé antérieur, ou d'une croyance. C'est là que la négation trouve son origine : dans l'évaluation concomitante du référent et d'une représentation langagière de celui-ci » (Muller, 1992:27).

Dans une négation qui n'est pas précédée par un énoncé affirmatif du type **X n'est pas là** il s'agit du rejet de la croyance par le locuteur que **X est là**. C'est le cas de la négation polémique

au sens de Ducrot. Cette négation porte sur un énoncé, réel ou antérieur, ou bien sur un énoncé présupposé, attribué aux interlocuteurs. Elle semble impliquer une confrontation de l'énoncé avec le référent. Afin de caractériser la fonction de tels énoncés dans leur contexte énonciatif on pourrait parler d'une négation pragmatique : - **Marie a obtenu sa licence ? – Elle prépare la session de février.** Dans ce cas, il s'agit d'une négation impliquée par l'énoncé et son contexte. Dans un exemple tel que : **Apporte-moi les livres qui ne sont pas reliés,** il s'agit d'une négation à valeur de jugement, il s'agit d'un énoncé dont le locuteur ne se donne pas comme l'énonciateur (il y aura, bien sûr, un présupposé : **Certains livres sont reliés.** Le locuteur d'une phrase négative, grâce à l'intonation, au contexte, peut faire saisir à son interlocuteur que le reste de l'énoncé n'est pas de sa responsabilité en tant qu'énonciateur : - **Dépêche-toi un peu, je n'ai pas trois heures à disposition** (l'énoncé est basé sur une présupposition pragmatique : Tu fais comme si tu pensais que j'avais trois heures à disposition pour m'occuper de ce problème). Cette présupposition est attribuée à l'interlocuteur. La négation est donc polémique au sens de Ducrot. Un exemple du type : **Ce gâteau n'est pas mauvais** sera employé dans un contexte où aucun locuteur ou énonciateur n'a laissé croire qu'il pourrait envisager le gâteau en cause comme mauvais.

Par conséquent, en tant que facteur de cohésion et de cohérence discursives, la négation polémique et la négation métalinguistique, dont la nature est essentiellement argumentative, peuvent faire progresser un texte, peuvent en assurer les enchaînements justificatifs et en établir la conclusivité.

BIBLIOGRAPHY :

1. Allouche, Victor, 1992 – *Négation, signification et stratégies de parole* in *Langue française*, no.94, pp. 68-79
2. Attal, Pierre, 1984 – *La négation* in *Langue française*, no.62, pp. 8-14
3. Bal, Mieke, 2000 – *Voix/Voie narrative : la voix métaphorée* in *La Voix Narrative*, no.1, Cahier de Narratologie no.10, Presses Universitaires de Nice-Sophia Antipolis, pp.9-36
4. Bakhtine, Mikhaïl, 1984 – *Le problème du texte* in id. *Esthétique de la création verbale*, trad. par Alfreda Aucouturier, préf. de Tzvetan Todorov, Gallimard, Paris, pp. 309-338
5. Cristea, Teodora; Stoean, Carmen-Ştefania, 2004 - *Modalités d'énonciation*, Editura ASE, Bucureşti
6. Ducrot, Oswald, 1984 – *Le Dire et le dit*, Éditions de Minuit, Paris
7. Martin, Robert, 1987 – *Langage et croyance. Les univers de croyance dans la théorie sémantique*, Mardaga, Bruxelles
8. Moeschler, , 1992 – *Un, deux ou trois négations ?* in *Langue française*, no.94, pp.8-25
9. Muller, Claude, 1992 – *La négation comme jugement* in *Langue française*, no.84, pp.26-34
10. Nølke, Henning, 1993 – *Le regard du locuteur*, Editions Kimé, Paris
11. Nølke, Henning, 1994 – *Linguistique modulaire : de la forme au sens*, Peeters, Louvain/Paris

12. Todorov, Tzvetan, 1967 – *Littérature et signification*, Librairie Larousse, Paris
13. Todorov, Tzvetan, 1981 – *Mikhaïl Bakhtine, Le principe dialogique*, Éditions du Seuil, Paris

THE SEMANTIC FIELD OF THE WORD "HORSE"

Adela-Marinela Stancu, Assoc. Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: Our study aims at presenting meanings of the word horse as they appear in the specialized explanatory dictionaries. We have shown the extent to which this word has become known in the common language (idioms, phrases, proverbs) and onomastics.

Keywords: *horse, symbol, expression, phrase, onomastics*

La présence du cheval dans la culture humaine date dès premières dessins sur les murs des grottes préhistoriques. Nombreux peuples indo-européens ont développé des cultes et des rituels liés au cheval qui est l'animal qui a marqué l'histoire et les progrès de l'humanité.

On peut dire qu'il existe une lente et obscure ère ante-hippique et une ère post-hippique dans lesquelles l'histoire de l'homme s'est accélérée parce qu'elle a augmenté sa force par l'association avec le cheval. Si l'appriivoisement du cheval est apparu dans un milieu indo-européen, idée qui n'est ni confirmée, ni infirmée, nous pouvons reconnaître que cet animal a été le vecteur décisif de l'avantage technologique, économique, culturel des indo-européens en rapport avec d'autres types de sociétés qui n'ont pas eu l'intelligence et l'habileté de transformer sa force dans un tel bénéfice.

Le lien entre le cheval et l'homme a aussi déterminé une symbolique linguistique variée. La linguistique a un rôle très important dans la recherche du cheval, commençant avec l'étymologie indo-européenne de son nom et d'autres équines. Le nom du cheval est présent dans tous les compartiments onomastiques: en toponymes, en hydronymes, en zoonymes, en fitonymes, en anthroponymes (surtout chez les Grecs). Le domaine de l'onomastique généré par le nom du cheval est un terrain de recherche très fertile.

C'est un fait incontestable que la langue nous offre une multitude de moyens pour exprimer les nombreux et variés aspects de la réalité objective, mais aussi les idées et les sentiments que celle-ci nous génère. L'emploi figurée, mais surtout métaphorique des mots s'utilise largement au niveau de la langue commune, les métaphores représentant le plus important moyen de création de l'expressivité. Ainsi, dans la communication, ce ne sont pas rares les occasions qu'on appelle aux mots avec des sens figurés ou métaphoriques ou aux nombreuses expressions et locutions soit pour nuancer ce qu'il dit, soit, au contraire, pour atténuer la dureté des mots.

En ce qui suit, nous porterons une discussion sur les sens du mot *cheval*, tel qu'il apparaît dans des locutions et des expressions figées, mais aussi en onomastique. Nous précisons que toutes les informations présentées dans cette étude ont été extraites des dictionnaires explicatifs, étymologiques, des dictionnaires des dictons et proverbes, tels qu'ils apparaissaient dans la bibliographie.

Le Petit Robert explique le mot *cheval* «grand mammifère ongulé à crinière, plus grand que l'âne, domestiqué par l'homme comme animal de trait et de transport». Du point de vue étymologique, la racine indo-européenne du mot *cheval* est *h₁ékwos, tous les termes issus de la langue indo-européenne primitive pour désigner le cheval en dérivent, tel le latin classique *equus* et le sanskrit *ásva*. Le terme *cheval* dérive du latin populaire *caballus* (fin du XI^e siècle) et désignait populairement un «mauvais cheval», puis un hongre et, populairement, un «cheval de travail». Les principaux dérivés du mot *cheval* sont *chevalier*, *chevalière*, *chevalerie*, *chevaucher*, *chevalet*, *cavale*, *cavalier*, *cavalerie* et *cavalcade*. D'autres termes savants liés au *cheval* sont empruntés au grec ancien ἵππος (*hippos*), d'où l'adjectif *hippique* ou le terme *hippodrome*. Cette racine grecque se retrouve aussi dans le prénom *Philippe* (qui aime les chevaux), *Hippolyte* (qui délie les chevaux), *hippocampe* (cheval cambré), et *hippopotame* (cheval du fleuve). Le latin *equus* est lui aussi issu de cette racine indo-européenne, à l'origine des termes comme *équidés*, *équitation* et les adjectifs *équestre* et *équin*.¹

Conformément aux dictionnaires explicatifs le sens du mot *cheval* est «mammifère domestique appartenant à la famille des Équidés, utilisé notamment comme animal de monture et de trait». *Chevaux* employé au pluriel a le sens de «gens de guerre à cheval»: *une escadron de deux cents chevaux*, *un détachement de mille chevaux*.

En fonction du domaine employée, ce mot désigne plusieurs notions:

En astrologie, dans le zodiaque illustré, le Sagittaire est représenté sous la forme d'un centaure moitié homme, moitié cheval, d'où le syntagme *cheval du sagittaire*.

En astronomie, *Cheval*, *Le Petit Cheval* ou *Pégase* est l'une des créatures fantastiques les plus célèbres de la mythologie grecque, représenté par un cheval ailé divin, blanc, une des créatures fantastiques les plus célèbres de la mythologie grecque.

En mécanique, au pluriel, *cheval*, synonyme par abréviation de *cheval-vapeur* est «l'unité conventionnelle employée pour évaluer la puissance motrice des machines à vapeur, des moteurs et représentant la force capable d'élever par seconde un poids de 75 kg à la hauteur d'un mètre»; *une machine à vapeur de dix chevaux*, *une automobile de dix chevaux* ou (par ellipse) *une dix chevaux*.

En coiffure, comme terme familier, *queue de cheval* et *nouer ses cheveux en queue de cheval* représente la «coiffure féminine consistant à nouer les cheveux derrière la nuque».

Comme plats, on enregistre les syntagmes *de la viande de cheval*, *un bifteck de cheval* (*steak à cheval*), *manger du cheval* «manger de la viande très dure; faire preuve d'une énergie inaccoutumée».

En héraldique, *cheval animé*, *bordé*, *caparaçonné*, *passant* est une «figure du blason représentant toujours le cheval de profil».

Comme terme des beaux-arts, *Les chevaux de Marly* sont deux groupes sculptés, représentant des chevaux cabrés et leurs palefreniers. En marbre de Carrare, ils ont été exécutés entre 1743 et 1745 par Guillaume Coustou. *Les chevaux d'Apollon* est la maquette d'un grand

¹*Le Petit Robert de la langue française*, Paris, Editions Le Robert, 2007, p. 414.

marbre placé en 1672 dans la Grotte de Thétis du parc de Versailles (aujourd'hui dans le bosquet des Bains d'Apollon).

Comme terme militaire, on rencontre le syntagme *cheval de frise* «type de barrière de défense utilisée depuis au moins la protohistoire» dont le nom est lié à la commune Frise, dans le département de la Somme».

Dans les sciences naturelles, en botanique, *la queue de cheval* (ou queue de rat, queue de Renard) est une espèce végétale nommée aussi *prêle des champs*. En zoologie, *genre cheval* représente le «genre de la famille des équidés», *l'antilope-cheval* est une «grande antilope d'Afrique Occidentale» et *le cheval marin* est un «animal fabuleux, qu'on représente ayant le devant d'un cheval et le derrière d'un poisson, tel qu'on en voit sur certaines médailles et dans certains ornements d'architecture, de peinture ou de mosaïque».

En technologie, *le petit cheval* représente «pompe alimentaire d'une chaudière à vapeur».

Dans le sport, *le cheval d'arçons* ou *cheval de bois* est un «appareil de gymnastique, en bois, recouvert de cuir, comme un gros cylindre rembourré sur quatre pieds, avec ou sans poignées, qui sert à des exercices de saut, de voltige». Toujours dans ce domaine on a *le cheval de course* avec le sens «cheval spécialement sélectionné et préparé pour les courses». Dans les courses hippiques, *jouer un cheval dans une course* signifie «miser sur un cheval».

Dans la bourse, *la position à cheval* représente la «situation d'un opérateur qui spéculé à la fois à la hausse et à la baisse sur une valeur mobilière».

En chimie, *l'huile de cheval* est «l'huile extraite des tissus adipeux du cheval, utilisée en alimentation et dans l'industrie du cuir».

En droit, *le cheval fiscal* représente «l'unité de calcul basée sur la cylindrée et la transmission pour déterminer les taxes relatives à un véhicule».

Comme terme des jeux, *cheval* entre dans la formation des syntagmes:

a) *cheval à bascule* «jouet d'enfant permettant de se balancer d'avant en arrière»

cheval mécanique «jouet que l'enfant fait avancer grâce à une manivelle»

b) *chevaux de bois* «figures de bois représentant des chevaux, qui tournent mécaniquement autour d'un axe et sur lesquelles on monte pour se divertir». On le rencontre aussi dans l'expression *manège de chevaux de bois*. Comme synonyme on en a *le cheval de carrousel*.

c) *cheval fondu* «sorte de jeu où plusieurs enfants sautent l'un après l'autre sur le dos d'un d'entre eux, qui se tient courbé, dans l'attitude d'un cheval»; cf. l'expression *jouer au cheval fondu*;

d) *petits chevaux* «jeu de hasard, de société où l'on fait avancer des pions à tête de cheval, selon les points amenés par les dés»

e) *cheval* est le synonyme de *cavalier* dans le jeu d'échecs et représente la mise placée sur deux numéros dans le jeu de la roulette, terme des joueurs de roulette.

En histoire, on enregistre des noms des chevaux célèbres:

- *Le cheval d'Alexandre le Grand* ou *Bucéphale*

- *Le cheval de Caligula* (empereur romain) qui a nommé son cheval consul

- *Le cheval de Troie* «cheval de bois construit par les Grecs et dans lequel se dissimulèrent leurs guerriers pour s'emparer par ruse de Troie»; ruse de guerre permettant de s'introduire par surprise dans une place; (informatique) programme malveillant introduit dans un ordinateur à l'insu de l'utilisateur pour recueillir ou détruire des informations»

En mythologie on rencontre *les chevaux prophétiques d'Achille* (Xanthos et Balios), des chevaux divins et immortels, qui tirent le char d'Achille dans la mythologie grecque.

Dans la religion chrétienne, *Les chevaux de l'Apocalypse* sont des personnages célestes et mystérieux mentionnés dans le Nouveau Testament, dans le livre de l'Apocalypse. Ils sont en nombre de quatre, chacun avec sa signification:

- le cheval blanc signifie la pureté; le cavalier porte un arc et un couronne, représentant la conquête;

- le cheval rouge signifie le sang versé, la violence des batailles; le cavalier porte une grande épée et il ôte la Paix de la terre pour que les hommes s'entretuent;

- le cheval noir signifie le défaut, la manque; le cavalier porte une balance, il amène la pénurie en blé et orge, mais demande de protéger l'huile et le vin;

- le cheval blême signifie la maladie et la peur; le cavalier est accompagné par Hadès, représentant la mort par épidémie, par l'épée, par la disette, par la plaie meurtrière et par les bêtes sauvages de la terre.

Dans la tradition populaire, *le cheval frou* représente «le déguisement en cheval, très répandu dans le folklore international sous des dénominations variées selon les régions et les dialectes».

L'expression *un cheval à deux fins* est «un cheval que sa conformation et son dressage permettent d'utiliser pour la selle ou pour l'attelage».

Pour exprimer les couleurs et les races du cheval, les dictionnaires donnent les syntagmes: *cheval alezan* (couleur de roux à brun plus ou moins foncés), *cheval blanc*, *cheval bai* (tons de roux, marron à chocolat), *cheval moucheté* (couleurs qui vont du noir au blanc, en passant par toutes les gammes de marron), *cheval pommelé* (couleur grise), *cheval nerveux*, *cheval sauvage*, *cheval fougueux* (cheval ardent, plein de fougue), *cheval pur sang* ou *cheval anglais* est la race la plus répandue.

Pour exprimer l'aspect physique du cheval, les dictionnaires donnent les contextes: *profil de cheval*, *grand cheval* (en parlant d'une femme) pour une «femme grande, dégingandée et laide; grande femme aux allures masculines»

Pour designer les types de transport nous avons trouvé dans les dictionnaires les syntagmes:

- *un cheval de bât* ou *cheval de somme* est un cheval ou un poney, parfois un mulet, destiné à transporter des charges sur le dos, employé pour franchir des terrains difficiles en l'absence de route, où un véhicule à roues ne peut passer.

- *un cheval de carrosse* est un cheval qui tire une voiture luxueuse, couverte, à quatre roues. Figurément, on dit d'un homme brutal, stupide.

- *un cheval de charrette, cheval de charrue, cheval de harnais, cheval de trait* est «cheval conformé et dressé pour tirer voitures ou instruments aratoires». Figurément, comme terme péjoratif, on dit d'un homme grossier et brutal.

- *un cheval de poste* était le cheval qui assurait le transport et la distribution de courrier (lettres) ou des paquets

- *cheval de selle* est un «cheval conformé et dressé pour être monté par un cavalier plutôt qu'attelé»

Initialement, appartenant au langage des agriculteurs, les expressions concernant l'élevage des animaux, les unes étant le produit des fantaisies, ont acquis une grande circulation dans la langue commune, devenant un moyen d'expression affective. Comme emplois métaphorique ou figuré, pour exprimer la robustesse, la résistance du cheval, familièrement, les dictionnaires enregistrent:

cheval de labour «gros travailleur infatigable capable des tâches les plus rudes»

cheval de saut «agrès mixte voisin du cheval-d'arçons et sur lequel les gymnastes, après une course d'élan, prennent appui pour effectuer un saut»

fièvre de cheval «fièvre très forte»

métier de cheval «métier pénible»

(méd.) *remède, traitement, dose de cheval* «remède puissant, très énergique»

santé de cheval «excellente santé»

travail de cheval «tâche très pénible»

travailler comme un cheval «travailler dur, beaucoup»

vie de cheval «vie dure»

Le mot *cheval* forme aussi des locutions diverses. Ainsi, on peut les classifier:

a) Locutions nominales

à cheval (sur quelque chose), à cheval sur une branche d'arbre «très strict sur quelque chose».

cheval hongre «cheval castré»

(argotique) [en parlant d'hommes] *chevaux à toute selle* «aptés à plusieurs fonctions»

un fer à cheval «bande de métal recourbée en U servant à protéger l'usure le dessous des sabots des équidés» (date du IXe siècle)

la mort du petit cheval «la fin d'une affaire, d'espérances»

(au fig.) *selle à tous chevaux* «objets, remèdes utilisés dans de nombreuses circonstances»

(vieux) *un gentilhomme de cheval* «homme qui aime les chevaux et pratique l'équitation»

un homme de cheval «cavalier (opposé à l'homme de pied)»

un tel loge à pied et à cheval «lieu où l'on recevait les voyageurs qui vont à pied et ceux qui vont à cheval (aux enseignes des hôtelleries)»

b) Locutions verbales

- aller, monter à cheval* «se promener sur un cheval»
avoir une force de cheval «très grande»
défier quelqu'un à pied et à cheval «le défier dans n'importe quelle lutte, sous n'importe quelles conditions»
dîner avec les chevaux de bois «se passer de dîner»
écrire une lettre à cheval à quelqu'un «(pejor.) écrire une lettre injurieuse et menaçante»
être à cheval sur quelque chose, être à cheval sur les principes, sur le service «être très exigeant dans ce domaine; très strict, pointilleux»
être à cheval sur un fleuve, sur une rivière «(terme de guerre) on dit d'une armée qui a des troupes sur l'une et sur l'autre rive d'un fleuve, d'une rivière»
être à cheval sur une branche d'arbre «une partie d'un côté, une partie de l'autre»
faire quelque chose à pied, à cheval, et en voiture «faire quelque chose de toutes les façons possibles»
loger à pied et à cheval «loger les voyageurs à pied et les voyageurs à cheval»
mettre quelqu'un à cheval «lui enseigner l'équitation»
miser, parier sur le mauvais cheval «choisir la mauvaise personne, faire un mauvais choix»
monter sur ses grands chevaux «se mettre en colère et parler avec hauteur; mettre de la fierté; prendre les choses avec hauteur, remettre les gens à leur place; se gendарmer, s'emporter»
monter un cheval en amazone «chevaucher avec les deux jambes du même côté du cheval»
ne pas être un mauvais cheval «ne pas être dur, méchant malgré les apparences»
tirer un homme (un criminel) à quatre chevaux «l'écarteler, en attachant chacun de ses membres à un cheval et faisait tirer les quatre chevaux chacun de son côté en même temps»
trouver sous le pas, dans le pas d'un cheval «trouver facilement, sans peine»
- c) Comme locutionsproverbiales, les dictionnaires enregistrent:
c'est un cheval à l'écurie «c'est une dépense permanente»
cela ne se trouve pas (dans le pas, sous le sabot, sous le pas) d'un cheval «c'est très difficile à trouver»
être mal à cheval «être mal dans ses affaires»
fermer l'écurie quand les chevaux sont dehors «prendre des précautions quand il est trop tard»
je lui ferai voir que son cheval n'est qu'une bête «je lui ferai voir qu'il se trompe lourdement»
N'avoir ni cheval ni mule «être sans ressources»
- d) *Cheval* forme avec le présentatif *c'est* des expressions familières:
C'est son cheval de bataille «C'est son argument favori, son dada.»

C'est un bon cheval de trompette (vieilli) «un homme qui ne craint pas le bruit, ne s'émeut pas de ce que l'on dit pour le menacer, l'intimider ou l'embarrasser»

C'est un cheval de retour «C'est un récidiviste»

C'est un cheval échappé «C'est un homme emporté et indiscipliné»

Ce n'est pas un mauvais cheval «il n'est pas méchant, c'est un brave homme»

Comme résultat d'une longue expérience, nombreuses expressions ont devenu des proverbes qui, métaphoriquement, nous offrent des conseils, contenant une morale. Les proverbes tirent leur origine de l'observation du monde sensible et de l'expérience humaine. Le cheval est une figure productive, avec une valeur métaphorique mobile.

A bon cheval, bon gué. «Il n'y a pas de mérite à se sortir d'une situation difficile lorsque les moyens sont à notre disposition.»

A cheval donné, il ne faut pas regarder à la bouche ou à la bride. «Il faut toujours être content d'un cadeau reçu.»

A cheval hargneux, étable à part. «Il faut écarter les gens querelleurs.»

A jeune cheval, vieux cavalier. «Il faut un homme expérimenté pour diriger des hommes inexpérimentés.»

A méchant cheval bon éperon. «Il faut être ferme dans les affaires difficiles.»

A qui dit la vérité, donnez un cheval afin qu'il puisse se sauver après l'avoir dite. «On se fait des ennemis quand on dit la vérité.»

Aie un cheval qui t'appartienne et tu pourras en emprunter un autre. «Le meilleur moyen d'être crédible c'est de posséder des richesses.»

Ane avec le cheval n'attèle. «Il ne faut pas apparier des gens de conditions différentes.»

Au bon cheval augmente l'avoine, au mauvais l'éperon. «Il faut être gentil avec quelqu'un de serviable et exigeant envers quelqu'un qui peut à tout moment nous jouer de mauvais tours.»

Au cheval plus sûr ne lâche pas la bride. «Il ne faut jamais accorder confiance à quelqu'un au point de négliger sa propre sécurité.»

Aux chevaux maigres vont les mouches. «Le malheur frappe en premier lieu les plus dépourvus.»

Avant que l'herbe croisse, le cheval meurt. «Une solution inefficace de par sa lenteur»

Avec un cheval obéissant, le fouet n'est pas nécessaire. «Il n'est pas nécessaire d'utiliser la force avec quelqu'un de serviable.»

Bien mérite d'aller à pied qui ne prend soin de son cheval. «Il faut savoir tempérer son ambition et ne pas abuser de ses privilèges.»

Bon vin, bon cheval. «Après un bon repas on poursuit agréablement son chemin.»

Bride de cheval ne va pas à l'âne. «Ce qui est valable pour un individu donné ne l'est pas forcément pour les autres.»

Brider son cheval par la queue. «S'y prendre maladroitement et à contresens dans une affaire»

C'est un cheval échappé. «Une personne jeune et emportée, qui aime se soustraire à l'obéissance, à la discipline»

C'est un cheval pour le travail. «C'est un homme qui travaille beaucoup»

Ce n'est pas assez de savoir monter à cheval, il faut aussi savoir tomber. «Il faut se préparer au meilleur, mais aussi au pire dans toute chose.»

Ce n'est pas en battant ton âne que tu en feras un cheval. «On ne peut aller contre l'ordre des choses. Malgré toute la volonté et la violence qu'on peut y mettre, on ne transformera pas la nature de quelque chose ou de quelqu'un.»

Celui qui ne s'aventure n'a ni cheval ni voiture. «Il faut savoir prendre des risques si l'on veut réussir dans sa vie.»

Changer, troquer son cheval borgne contre un aveugle. «Eviter un inconvénient pour tomber dans un autre plus grave»

Cheval affamé nettoie sa mangeoire. «Être vivant qui ressent la faim ne laisse rien de la nourriture dont il dispose.»

Cheval fait et valet à faire. «Il faut prendre un cheval tout dressé et un valet que l'on puisse instruire à sa fantaisie.»

Choisissez votre épouse avec l'œil du vieillard, choisissez votre cheval avec l'œil du jeune homme. «Etre prudent dans le choix de sa femme. Il signifie qu'il faut choisir son épouse avec beaucoup de sagesse.»

Des femmes et des chevaux il n'y en a point sans défaut. «Une collaboration efficace ne peut avoir lieu entre gens qui ne s'entendent pas bien.»

Deux chevaux mal assortis tirent mal. «Une collaboration efficace ne peut avoir lieu entre gens qui ne s'entendent pas bien.»

Il est bien aisé d'aller à pied quand on tient son cheval par la bride. «Lorsque l'on a du soutien on peut se permettre de prendre des risques modérés.»

Il est trop tard de fermer la porte de l'écurie quand le cheval a été volé. «Il faut prendre ses précautions pendant qu'il en est encore de temps.»

Il fait toujours bon tenir son cheval par la bride. «Il est bon d'être toujours maître de ses affaires.»

Il n'est si bon cheval qui ne bronche. «Tout le monde peut se tromper.»

Il n'est si bon cheval qui ne devienne rosse. Jamais bon cheval ne devient rosse. «On ne perd jamais entièrement de bonnes qualités. Tout homme est enclin à vieillir.»

Il n'y a pas de cheval auquel on ne puisse mettre la bride.

Il ne suffit pas à un chien d'avoir la queue coupée pour ressembler à un cheval. «Il ne suffit pas de changer un aspect de l'individu pour en avoir un autre.»

Il vaut mieux être cheval que charrette. «Il est plus intéressant de diriger et de dominer que d'obéir.»

J'aime mieux un âne qui me porte qu'un cheval qui me jette par terre. «Un moyen de transport lent et sûr est préférable à un autre rapide et dangereux.»

Jamais coup de pied de jument ne fit mal à cheval. «Les insultes d'une femme ne touchent pas les hommes.»

L'âge n'est fait que pour les chevaux. «Peu importe l'âge qu'on a, du moment que l'on est en bonne santé.»

L'avare est un cheval chargé de vin, qui boit de l'eau en chemin. «L'avare est quelqu'un qui dispose de plein de ressources qu'il n'exploite pas.»

L'avoine fait le cheval, la bière le héros et l'or le gentilhomme. «Chaque nature, chaque caractère est reconnaissable à un signe qui lui est associé. Et la qualité de ce signe fait la valeur du caractère.»

L'écurie use plus le cheval que la course. «L'homme oisif est plus fatigué que celui qui travaille. Ce proverbe est utilisé à l'encontre des personnes fainéantes qui restent chez elles.»

L'œil du maître engraisse le cheval. «On a toujours l'intérêt à surveiller soi-même ses affaires.»

La maladie vient à cheval et s'en va à pied. «Une maladie attaque rapidement un individu, mais elle met beaucoup de temps pour guérir.»

La peur fait courir l'âne plus vite que le cheval. «La peur fait faire des exploits.»

Le cheval connaît à la bride celui qui le mène. «C'est à la manière de commander qu'on sera respecté ou non de ses subalternes.»

Le cheval meurt, sa selle reste: l'homme finit, son nom reste. «Seule notre réputation persiste après notre mort.»

Le cheval qui traîne son lien n'est pas échappé. «N'est pas libre qui traîne son lien.» (se dit d'un homme qui n'est pas tout à fait échappé d'un danger ou d'une mauvaise affaire)

Le gaucho sans son cheval est comme une bougie sans mèche. «Le gaucho est le berger qui garde les troupeaux dans les pampas. Ce proverbe signifie en général qu'un travail sans son outil de travail est inutile.»

Le mal vient à cheval et le bonheur à pied. «Le malheur s'abat plus vite sur l'homme que le bonheur lui vient.»

Les chevaux courent les bénéfices et les ânes les attrapent. «On attribue pas toujours les faveurs à ceux qui les méritent.»

Les chevaux courent les bénéfices et les ânes les attrapent. «Les récompenses ne vont pas toujours à ceux qui les méritent.»

Les chevaux de guerre naissent sur les frontières. «Les frontières sont souvent source de conflit.»

Les maladies viennent à cheval et s'en retournent à pieds. «On peut tomber très vite malade et guérir très lentement.»

Malédiction de vautour ne tue pas le cheval. «Mauvais souhaits des envieux ne peuvent rien contre les forts.»

Mors doré ne rend pas le cheval meilleur. «Les apparences ou la richesse ne bonifient pas le caractère.»

N'accrochez pas toutes vos cloches à un seul cheval. «Il ne faut pas mettre tous ses biens dans un seul endroit.»

N'attelle pas ensemble l'âne et le cheval. «Il ne faut rapprocher ou lier l'une à l'autre des personnes de conditions différentes.»

Ne jugez pas un cheval d'après sa selle. «Il ne faut pas juger une personne d'après son apparence.»

On achète les bons chevaux à l'écurie. «Un objet de qualité trouve facilement un acquéreur. Dans un sens plus restreint, on peut dire qu'une femme qui a du mérite n'a pas besoin de courir les bals pour trouver un mari.»

On flatte le cheval jusqu'à ce qu'il soit sellé. «C'est en se comportant gentiment avec une personne que l'on peut obtenir ce que l'on attend d'elle.»

On ne demande pas à un cheval de pondre un œuf. «Il ne faut pas demander l'impossible à une personne.»

On ne met pas deux selles sur un cheval. Un bon ministre ne sert pas deux maîtres. «L'homme ne doit pas être versatile, il doit être fidèle qu'à un maître.»

On tire plus de choses avec un cheveu de femme qu'avec six chevaux rigoureux. «La femme a une grand pouvoir de persuasion.»

On touche toujours sur le cheval qui tire. «On charge toujours les plus incommodés.»

Quand le cheval a soif, il ne dédaigne pas l'eau trouble. «Lorsqu'on est dans le besoin, on s'accommode de ce que l'on trouve.»

Quand le foin manque au râtelier, les chevaux se battent. «Les querelles naissent quand manque l'argent.»

Quand les chevaux sont volés, il ferme l'écurie. «On dit de quelqu'un qui agit trop tard.»

Quand on est pressé, le cheval recule. «L'empressement rend inefficace et fait perdre du temps considérable.»

Quand saint George va à cheval, saint Yves va à pied. «En temps de guerre, les hommes de loi se reposent.»

Quand un cheval galope tout seul, on ne peut pas voir s'il est rapide ou lent. «Il s'agit de la prudence.»

Qui est tombé de cheval dit à l'âne qu'il a voulu descendre. «Celui qui commet une erreur cherche toujours à se justifier, voire fait preuve d'une mauvaise foi criante.»

Qui seul mange son coq, qu'il selle son cheval seul. «Lorsque l'on est égoïste, il ne faut pas chercher l'aide des autres.»

Si la fortune ne vient pas à votre rencontre, ce n'est pas au galop d'un cheval que vous l'attraperez. «On ne peut pas contrôler la chance, elle arrive au hasard.»

Si le cheval se connaissait cheval, il voudrait être homme.

Si les souhaits étaient des chevaux, les mendiants iraient à cheval. «Les gens pauvres ont beaucoup de souhaits.»

Tout cheval a besoin d'éperon. «Chacun a besoin d'être sollicité.»

Trop d'orge fait crever le cheval. «L'excès est nuisible.»

Trop piquer le cheval le fait rétif.

Un bon cheval va bien tout seul à l'abreuvoir. «Se dit quand on se lève de table pour se verser soi-même à boire.»

Un vieil ami est un cheval harnaché. «Un vieil ami est toujours prêt à rendre service.»

Une partie sortie de la bouche, quatre chevaux la rapportent difficilement. «On ne peut plus revenir sur ce que l'on a déjà dit. On ne peut plus revenir sur ce que l'on a déjà dit. Il incite, implicitement, à la prudence.»

Une partie sortie de la bouche, quatre chevaux la rapportent difficilement. «On ne peut plus revenir sur ce que l'on a déjà dit. Il incite, implicitement, à la prudence.»

En anthroponymie, Dauzat² enregistre comme noms de famille les formes *Cheval*, *Chevau*, *Chevaux* (Normandie, Picardie), *Queval*, *Quéval* (Ouest) qui peuvent représenter un sobriquet ou un surnom de possesseur de cheval, de l'homme circulant à cheval. Toujours chez Dauzat, nous retrouvons le dérivé *Chevaleau*, les diminutifs *Chevalet*, *Chevallet*, *Chevaley*, *Chevalin*, *Chevalon*, les formes péjoratives *Chevalard*, *Chevallard*. Comme dérivé de *cheval* on y a les formes *Chevalier*, *Lechevalier* qui pouvaient représenter l'ancien état de chevalier ou un sobriquet.

Morlet³ trouve les mêmes noms de famille, en plus y retrouvant *Chaval*, *Chavau(x)*, *Caval* (Midi), avec les diminutifs *Cavalin*, *Cavallin*, *Cavalon*, les formes corses *Cavalini*, *Cavallini*, *Cavalloni*, la forme latine *Chevaly*, les dérivés *Chevalier*, *Chivalier*, *Lechevalier* (Nord, Nord-Ouest), *Chevallereau*, *Chevalleraud*, *Chevalleret*, *Chevalerin*, *Chevalme*, *Chevalmé* («agir en chevalier; fièrement»), *Chevauché*, *Chevauchez* (forme altérée de *Chevauché*, représentant le participe passé de *chevauchier* «aller à cheval», pouvant désigner un messager).

Il n'y a pas de formes enregistrées comme prénoms.

En toponymie, Dauzat enregistre les formes *Cheval Blanc* (mont, Haute-Savoie), *Cheval Noir* (mont, Maurienne)⁴. Nous trouvons aussi la forme *Chevalon* comme nom d'un hameau, *Chevalard* (nom de lieu), les noms des domaines *Chevalerias* (région de Thiers, Puy-de-Dôme)⁵. Rostaing enregistre *Cheval-Blanc*, nom d'une ancienne auberge, comme les lieux-dits formés du mot *cheval* et d'une épithète, *La Chevalière*, nombreux lieux-dits dans l'Ouest et Centre.

En ce qui concerne le champ sémantique de ce mot on peut dire qu'il est très productif, rencontrant à travers notre étude nombreuses expressions, locutions et proverbes. On peut remarquer qu'en onomastique *le cheval* n'a pas été tellement productif comme dans la langue commune.

² A. Dauzat, *Dictionnaire étymologique des noms de famille et prénoms de France*, Paris, Editions Larousse, 1994, p. 124.

³ Marie-Thérèse Morlet, *Dictionnaire étymologique des noms de famille*, Paris, Editions Perrin, 1991, p. 215.

⁴ A. Dauzat, *Les noms de lieux: origine et évolution, villes et villages, pays, cours d'eau, montagnes, lieux-dits*, Paris, Editions Librairie Delagrave, 1926, p. 211. A. Dauzat, Ch. Rostaing, *Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France*, Paris, Editions Larousse, 1963, p. 87.

⁵ A. Dauzat, *Dictionnaire étymologique des noms de famille et prénoms de France*, Paris, Editions Larousse, 1994, p. 124.

BIBLIOGRAPHY :

Barré, Louis, Landois, M. Narcisse, *Complètement du Dictionnaire de l'Académie Française*, Bruxelles, 1839 (édition en ligne)

Dauzat, Albert, *Les noms de lieux: origine et évolution, villes et villages, pays, cours d'eau, montagnes, lieux-dits*, Paris, Editions Librairie Delagrave, 1926

Dauzat, Albert, Rostaing, Ch., *Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France*, Paris, Editions Larousse, 1963

Dauzat, Albert, *Dictionnaire étymologique des noms de famille et prénoms de France*, Paris, Editions Larousse, 1994

Dictionnaire de l'Académie française, Paris, 1835 (édition en ligne)

Le Nouveau Petit Robert de la langue française 2008, Paris, Editions Robert, 2007

Montreynaud, Florence, Pierron, Agnès, Suzzoni, François, *Dictionnaire de proverbes et dictons*, Paris, Editions Robert, 2006

Morlet, Marie-Thérèse, *Dictionnaire étymologique des noms de famille*, Paris, Editions Perrin, 1991

Picoche, Jacqueline, *Dictionnaire étymologique du français*, Paris, Editions Robert, 2006

Rat, Maurice, *Dictionnaire des locutions françaises*, Paris, Editions Larousse, 1957

Trésor de la langue française informatisée, (version électronique du *Trésor de la Langue Française*, dictionnaire de référence du XIXe et XXe siècle)

LES HUMANITÉS NUMÉRIQUES- UNE PROVOCATION

Corina Moldovan, Assist. Prof., PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Digital humanities science has been in the last years a challenge for the academic research. Born in the middle of the XXth century as an innovative, computerized method for investigation of literature or linguistics, the new discipline rapidly defined itself as fundamental, with serious theoretical background, self-reflexive, and with methodologies that keep up with the growth and the globalization of informatics. In our paper we intend to analyse the manner in which this approach is reflected in the Francophone and English programs studies, from two perspectives- the theory and its applications at a undergraduate, post graduate and doctoral level. We also present the main objectives of the first digital humanities center in Romania, DigiHUBB.

Keywords: digital humanities, humanités numériques, DigiHUBB

Științele umaniste digitale - o provocare

Definiția general acceptată a științelor umaniste este cea a unor discipline care cercetează condiția umană, folosind metode analitice, de sinteză sau critice, uneltele cercetării fiind atât speculative cât și empirice, bazate pe studiul trecutului, observarea prezentului și formularea de modele esențiale pentru cunoașterea spiritului uman în diversele sale fațete. În același timp, științele umaniste se apleacă asupra interacțiunii noastre cu natura, arta, religia, politicul, etc. , tot ceea ce poate părea de neînțeles la un moment dat.

După cel de-al doilea război mondial și în legătură directă cu sângeroasa conflagrație, s-a produs o accelerare a cunoașterii de tip tehnic, condiționată de evenimentele în desfășurare. Astfel, Alan Turing, celebrul informatician englez, lucrînd la serviciul de decriptare a codurilor armatei germane a ajutat la scurtarea cu doi pînă la patru ani a războiului, conform istoricilor; aceasta muncă îmbinată cu geniul său nativ a contribuit ulterior prin diversele experimente și teorii în mod esențial la nașterea informaticii, a teoriei inteligenței artificiale și la crearea primului calculator (mașina Turing).

O eră fabuloasă urma să se nască din povestea tragică a creatorului mort mult prea tînăr și căruia de-abia acum guvernul Marii Britanii îi acordă scuze întîrziate. Povestea computerului începe însă cu mult mai înainte, prin experimente repetate, cum ar fi în secolul al XVII-lea, cînd matematicianul german Leibniz inventează primul calculator cu patru funcții a cărui structură a fost utilizată în mecanismul de funcționare a calculatoarelor din anii 80, motorul diferential (secolul XIX), cel analitic, etc. Era informatică a luat avînt după cel de-al doilea război mondial, dar odată cu dezvoltarea industriei computerului personal, a rețelei world wide web, a

comunicațiilor mobile și a rețelelor sociale, s-a produs o globalizare a sferei private și în același timp s-au creat posibilități nelimitate de extindere a cunoștințelor umane, rapiditatea cu care se poate obține azi o informație fiind fără precedent.

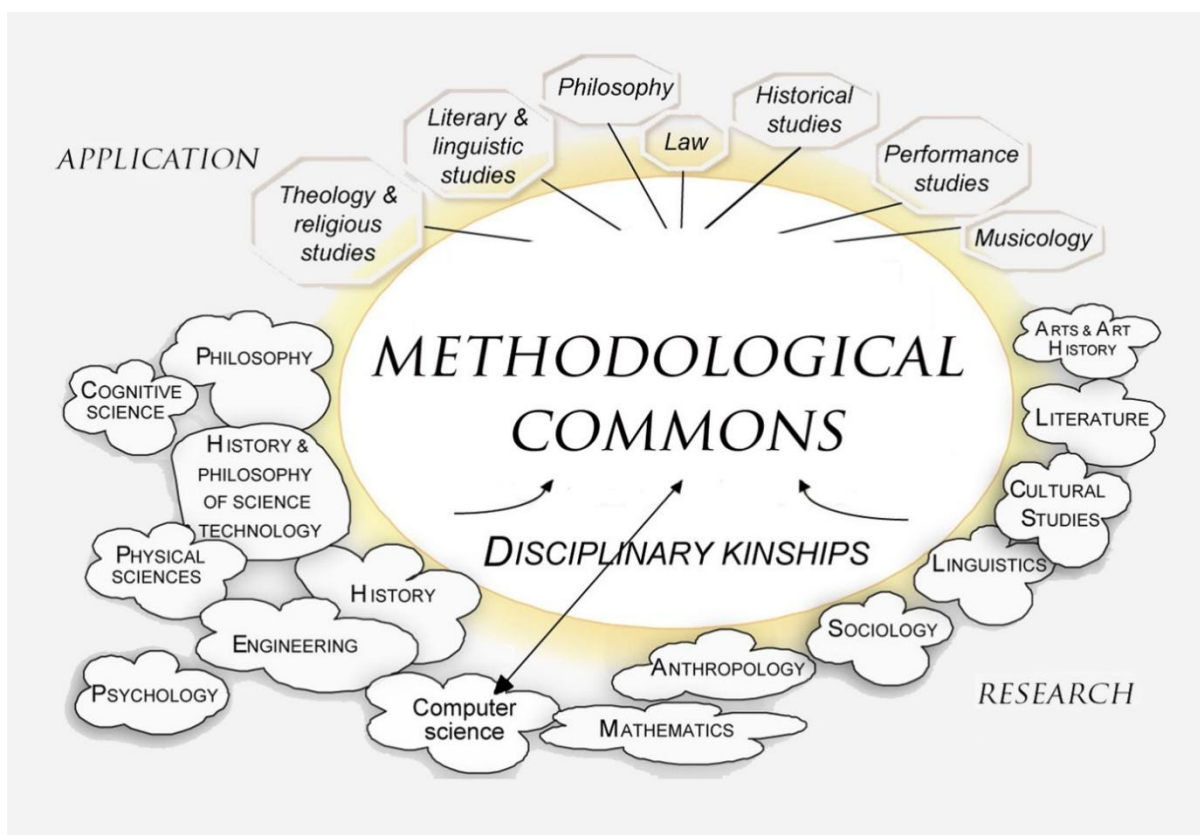
Științele umaniste digitale (denumite *digital humanities* în lumea anglo-saxonă și *humanités numériques* în cea francofonă) au apărut în mod firesc în urma intervenției inevitabile a computerului în cercetarea clasică de tip umanist. Înlocuirea stiloului și a mașinii de scris cu laptopul sau notepadul, a fișelor de hîrtie cu bibliotecile virtuale deschise tuturor, toate sînt beneficii de necontestat ale perioadei prezente. Cărțile reale dispar în tablete iar actul de lectură tradițional, fizic, ce presupune un anumit spațiu (bibliotecă, birou, fotoliu), o anumită postură și metodă (notițele luate cu creionul, pe carte sau pe fișă, căutatul vizual al cărților pe raft) este înlocuit de un fel de citire la distanță, rapidă, ce necesită o atenție distributivă (se pot deschide mai multe pagini în același timp), o certă îndemînare și chiar formă fizică (se poate citi din mers). Și totuși, nașterea științelor umaniste digitale se datorează unui filolog de tip vechi, un preot iezuit, Roberto Busa, cel care, luîndu-și inima în dinți, merge în America în anul 1948 cu speranța că patronul unei firme ce urma să devină gigant, IBM, îl va ajuta să realizeze studiul vocabularului operei lui Thomas d'Aquino și al frecvenței apariției în text a particulei *in*, pe care o remarcase; spera să obțină ajutor de la acele mașini de care auzise și care, cu fișele lor perforate, ar fi putut să îi redea concordanțele automat; întîlnirea a fost benefică și a durat treizeci de ani, în urma acestei munci laborioase la care au lucrat nu mai puțin de 300 de persoane realizîndu-se *Index Thomisticus* iar părintele Busa fiind astfel consacrat părintele științelor umaniste digitale, un pionier în analiza lingvistică și literară asistată de calculator (de altfel Busa a continuat pînă în ultima clipă- 2011- să studieze diversele ocurente din opera lui Aquino).

Bazate pe prima generație de informatică aplicată, numită lingvistică computațională, științele umaniste digitale încearcă metamorfozarea cercetării de tip clasic în noul limbaj al secolului XXI, un limbaj care, desprins tot mai mult de suportul său de hîrtie, a devenit din ce în ce mai mobil, mai vizual, sonor, deschis deci, extensibil. Chiar și noțiunea de text a fost pusă sub semnul întrebării, pentru că azi, pe lîngă lectura oarecum obișnuită a unui roman online, se poate în unele cazuri chiar interveni pe text, hotărî destinul personajelor și finalul acțiunii, scrisul în sine devenind colaborativ, participativ, în timp real. De asemenea, studiul textelor vechi, al manuscriselor de tot felul, al oricărei arhive, este semnificativ îmbunătățit de toate aceste unelte create de prima generație de informaticieni lingviști, precum sistemele de clasificare, de codificare, de mark up, de metadatare; textul, nu numai că nu dispăre, ci este adus mai în față, îmbunătățit, aceste suporturi materiale permițînd accesul la noi forme de comunicare dar și de reflecție (Aurelien Berra). Astfel avem azi acces la baze de date și de cunoștințe complete și complexe care scot la lumină conexiuni nebănuite între mii și chiar milioane de texte care nu ar putea fi analizate altfel (de exemplu proiectul *Ngram view* de la Google) pe care nu numai că le putem înțelege dar și vizualiza (vizualizarea, designul, integrarea multimedia fiind azi abordări calitative ale acumulărilor cantitative ale primei perioade ce corespunde creării efective a

bibliotecilor digitale). Exemplele sînt numeroase, platformele colaborative și transferabile fiind multe, una din cele mai bune și cunoscute fiind proiectul *Europeana*.

Dacă în lumea anglo-saxonă acest tip de cercetare a prins foarte repede, dezvoltîndu-se în centre sau laboratoare ale unor universități de prestigiu (practic în acest moment orice universitate mare din Anglia, Irlanda, Statele Unite, Canada, Australia, etc. are un centru de *digital humanities*), în țările francofone și mai ales în Franța, științele umaniste digitale, deși practicate, s-au impus mai greu. Aceasta se datorează în primul rînd reticenței față de denumirea în limba engleză, *digital humanities* fiind tradus în franceză cu *humanités numériques*, de dată foarte recentă de altfel. (Înainte de boomul web se vorbea de informatica literară sau lingvistică, accentul fiind pus pe primul termen). Constituită ca disciplină de sine stătătoare în țările anglofone unde se organizează masterate și doctorate pentru care interesul crește simțitor, se inventează noi formări didactice, de cercetare, chiar și noi profesii, umanitățile digitale se reinventează și se auto-definesc în mod constant. Astfel s-au scris compendii, readere, mii de articole, reviste de specialitate (cea mai recentă fiind *DSH* adică *Digital Scholarship in the Humanities*, Oxford Press), se analizează permanent de înșiși practicanții ei, caracterul inovativ al acestei discipline bazate în primul rînd pe ideea de comunicare (*to share, partager* în franceză), de reflecție metodologică colectivă și proiecte comune, practice. Un exemplu este THATCamp (*The humanities and Technology Camp*), o conferință anuală neconvențională, intitulată de altfel o „non-conferință”, al cărui principiu este de a nu face niciun fel de program în prealabil. Participanții vin cu ideile și laptopurile, se organizează ad-hoc în ateliere pe care ei înșiși le votează, ideea de bază fiind dialogul, împărtășirea cunoștințelor. Primul THATCamp european a fost organizat la Paris, în 2010, ocazie cu care s-a lansat manifestul francez al miscării pro-cultura digitală, s-a proclamat necesitatea definirii acestei competente colective noi, alături de reguli de bune practici și creării de cyberinfrastructuri (instituții specifice)

O altă ușoară reticență a lumii universitare franceze s-a manifestat față de mărinimia cu care *digital humanities* se auto-defineau, devenind astfel o disciplină-umbrelă care cuprinde metode din cele mai variate, experimente diverse în domenii inter și trans-disciplinare (a se vedea definiția wikipedia). Metodologia însăși este prezentată ca un burete extrem de permeabil, așa cum se poate vedea din schema profesorului Willard McCarty, creatorul, în 1969, a primului grup de pe email, care funcționează și astăzi, *Humanist Discussion Group*:



Această schemă este din anul 2005, când apăruse deja primul *Companion to Digital Humanities*, iar explorările erau la început. În 2011, McCarty propune o nouă schemă în care în câmpul central era doar un mare semn de întrebare, semn al impasului în care se afla procesul de conceptualizare în timp ce practicile o luaseră cu mult înainte; este vorba nu a de rezolva niște probleme ci de a crea probleme, spune McCarty. Această problematizare presupune o regândire a ceea ce francezii numesc „munca savantă”, care în științele umane digitale implică un complicat proces de modelare.

Aurelien Berra, în articolul său, vede în modelul propus de calculator (model însemnând aici imaginea analogă a obiectului cercetat) partea calitativă deci interpretativă a muncii de digitizare; exemplul pe care îl dă este cel al ambițiosului proiect *Thesaurus Linguae Graecae*, care, început în anii 1970, și-a propus să adune toate textele existente din literatura greacă într-o bibliotecă ce permite navigarea și căutarea în texte. Biblioteca TLG, accesibilă azi printr-un abonament, este un exemplu de succes al efortului colectiv al muncii savante, căreia dezvoltarea informatică, vizibilă în timeline, i-a adus beneficii extraordinare. Aici, ca în orice alt produs digitizat, cercetarea de tip clasic, filologic, s-a îmbinat perfect cu noile căi de interogare, aduse de uneltele specifice calculatorului. De remarcat faptul că și de data asta, ca în cazul Busa, totul a pornit de la un profesor de greacă de modă veche, din Statele Unite, care ținea ore seara, pentru doritori. Întâmplarea face ca în sala de curs să se afle la un moment dat David Hewlett, fiul fondatorului Hew-

lett Packard care, entuziasmat de idee, a finanțat cercetarea profesorului Theodor Bruner.

Un rol extrem de important în evoluția procesului de digitizare l-a avut crearea unui model unic de codare, de balizare a textelor ce sînt digitizate. Acest limbaj comun se numește TEI (text encoding initiative) și e structura de bază a oricărei digitizări. Reușitele remarcabile în domeniu în anii 90, imediat după ce a fost pus la punct TEI sînt, de exemplu, *Women Writers Project* sau *William Blake Initiative*, care demonstrează importanța codificării textuale pentru literatură. Cunoașterea limbajului TEI este esențială pentru crearea de arhive, ediții critice, monografii digitale. Un astfel de proiect în lumea francofonă e *ENCCRE (Edition numérique collaborative et critique de l'Encyclopédie)*, care va lansa online prima ediție critică digitală a celebrei Enciclopedii franceze a Secolului Luminilor, lansare propusă pentru anul 2017, sau *ORIGAMI (Outil de recherche informatisée pour l'étude de la genèse de l'avant texte du manuscrit à l'imprimé)* un soft realizat de informaticieni europeni cu ajutorul căruia o echipă interdisciplinară lucrează pe manuscrisele numeroase (10 000 de pagini, notițe, scrisori de familie, fotografii) ale lui Claude Simon. Acest prototip permite studiul variantelor aflate în manuscrise, cu modificările aduse sau nu textului, oferind avantajul unei vizualizări, atît pe orizontală, pe verticală cît și în profunzime a masei textuale.

Un alt exemplu este proiectul finalizat deja al manuscriselor lui Stendhal aflate la Biblioteca de studiu al patrimoniului din Grenoble, un fond de 40 000 de pagini reprezentînd trei sferturi din opera stendhaliană, cuprinzînd manuscrise, notițe, corespondență, caiete. Astăzi, orice utilizator are acces la aproape 3000 de pagini scanate, transcrise, pot caute concordanțe, teme și chiar să își creeze propriul dosar de cercetare.

Pentru a înțelege importanța unor astfel de proiecte trebuie insistat pe caracterul lor deschis, participativ. Pe o platformă precum cea a manuscriselor stendhaliene cititorul/utilizator este liber să își facă propria cercetare într-un timp extrem de scurt; mai mult decît atît, pe alte platforme, cum ar fi extraordinarul proiect *Letters of 1916*, realizat la Universitatea Maynooth din Irlanda, scrisorile din timpul primului război mondial sînt adunate și transcrise de către oameni simpli, care doresc să participe la recrearea unei pagini din propria lor istorie, să redea viața unor cuvinte uitate sau pierdute și care au aparținut înaintașilor. *Letters of 1916* este primul proiect digital public din Irlanda și demonstrează schimbarea calitativă deci modelatoare pe care au suferit-o științele sociale în urma alianței lor cu informatica; regăsindu-și drumul spre societate, propunînd un nou tip de umanism, digital sau numeric. Milad Doueihi, în cartea sa *Pour un humanisme numérique*, vorbește despre acesta ca fiind „rezultatul convergenței între moștenirea noastră culturală complexă și o tehnică devenită un loc al sociabilității”; mai mult, pentru Doueihi, tehnica informatică a devenit ea însăși o cultură, subiect și nu obiect sau simplu instrument. Convertirea la era tehnologiei este și poate fi văzută ca o nouă religie, care schimbă sensul umanului; continuînd seria de umanisme descrise de Lévy-Strauss, cel aristocratic, din Renaștere, orientat spre redescoperirea textelor antichității clasice, uma-

nismul burghez-cel orientat spre exotism- și umanismul modern, democratic, al secolului XX, putem vorbi azi de un umanism „digital”, o cunoaștere a spiritului uman nu atât în interacțiune cu lumea informatică ci făcând parte din ea, din interiorul unei culturi produse de aceasta interacțiune în care practic s-au contopit.

Practici digitale în învățământul superior din Europa (Marea Britanie și Franța)

Înainte de a trece în revistă principalele centre de cercetare în *digital humanities/humanités numériques* din Marea Britanie și Franța, o scurtă reflecție asupra schimbării majore pe care o cercetare de tip nou o poate aduce în contextul lumii informatizate în care trăim. Cum poate fi pusă această cultură digitală în folosul universității? Iată pe scurt câteva din plusurile acestui tip de educație: formarea în spirit calitativ și nu cantitativ, creația colectivă și nu singulară, cercetarea prin proiect, aplicată, inter și trans-disciplinară. Vom exemplifica:

În Marea Britanie funcționează la King's College London *Departamentul de Digital Humanities*, lider internațional în aplicarea tehnologiei în științele umaniste, sociale și artă. Anul acesta (2015), Cadrul de excelență în Cercetare a Regatului Unit l-a clasat pe primul loc; În departament lucrează 22 de profesori și cercetători printre care și profesorul McCarty; departamentul oferă studii de licență, master, doctorat; predarea se face modular, astfel în primul an li se oferă studenților cursuri de cultură, economie, politică digitală, un curs de istorie a tehnologiei, metode digitale, precum și teorii ale noii media. În anul doi, studenții învață din nou cultura digitală, metode digitale (partea a doua) precum și dezbateri critice privind cultura digitală. Cum în anul doi jumătate din cursuri sînt opționale, aceștia pot alege între cursuri despre reprezentări ale moștenirii culturale, etica informatică, baze ale webului și tehnologia mobilă, managementul digital, arta digitală, subculturi digitale, platforme de studiu, social media și internshipuri în cultura digitală. În anul al treilea, doar un sfert din cursuri sînt obligatorii, un sfert reprezintă proiectul individual iar jumătate cursurile opționale. Lucrarea de licență are obligatoriu 10 000 de cuvinte sau se realizează un proiect *hands-on* însoțit de o analiză de 4000, 5000 de cuvinte. Din cursurile opționale, studenții pot opta între trenduri contemporane în digital humanities, creativitate în cultura digitală, big data, filosofia informaticii sau *cultural analytics*. Ca debușeu profesional li se oferă licențiaților posibilitatea de a lucra ca web manageri, editori de blog, analiști media, curatori digitali, agenți în industria creativă, etc., toate aceste formări existînd desigur în nomenclatorul oficial de meserii.

Pentru programul de master, scopul asumat și descris este înțelegerea critică a tehnologiei digitale și a cercetării în domeniul umanist precum și învățarea unui set de abilități practice care vor permite folosirea dar și crearea de instrumente digitale. Pentru absolvenți se oferă posibilitatea de a lucra atât în sectorul academic cît și în instituțiile de cultură și patrimoniu precum muzee, biblioteci, case de editură, companii de media, publicitate și alte industrii creative. Structura este modulară și propune cursuri de artă și cultură digitală, Open Source, Open Acces, webul semantic, modele editoriale, cultura materială a cărții,

vizualizare aplicată pentru moștenirea culturală. Masteratul asigură de asemenea internship-uri de un an pentru cei mai buni studenți. În ceea ce privește cercetarea, departamentul este implicat în mai multe proiecte, toate orientate în jurul a trei axe, cultura producției și economia creativă, cultura digitală și viața de zi cu zi și locuri de memorie și cunoaștere. Cîteva din proiecte: *Dixit- Digital Scholarly Editions Initial Training Network*, o rețea internațională care se ocupă de edițiile digitale, *Medieval Francophone Literary Culture Outside France*, *Medieval Welsh Saints Lives*, *Online Chopin Variorum Edition*, etc. Toate aceste proiecte sînt colaborative, interdisciplinare și sînt finanțate de către instituții educaționale precum UE, Academii de prestigiu, importante fundații (Leverhulme, Mellon). Între 2008 și 2013 *Departamentul de Digital Humanities* a produs 8 milioane de lire prin granturi de cercetare. În ceea ce privește studiile doctorale, doctoranzii sînt în număr de 20 în prezent iar lucrările lor sînt din cele mai diverse- de remarcat că în Marea Britanie doctoratul se întinde pe durata a patru ani, dacă este cu frecvență redusă.

În Franța există în prezent 62 de universități în care se predau *humanités numériques*, conform hărții realizate la Sorbonne IV. Formările propuse sînt diverse, de la arheologie, valorizare, gestiune, istorie și patrimoniu la meserii ale cărții, aceasta din urmă fiind cea mai tradițională și fructuoasă filieră francofonă. Astfel, la multe din aceste universități funcționează mastere profesionalizante, ca de exemplu cel de la Universitatea *Francois Rabelais* din Tours intitulat *Patrimoine écrit et édition numérique*, un program de master foarte bine organizat în jurul cărții, cuprinzînd atît cursuri practice, precum tehnici de redactare, de punere în pagină, limba latină, paleografie, cursuri de istorie literară axată pe Renaștere (istorie, artă, filosofie, muzică, etc.), cursuri de limba engleză, acestea în primul an, apoi arhivistică, ediție numerică, arheologie a cărții, istoria cărții de tineret, cartea modernă, istoria benzii desenate, etc., în al doilea an. După cum se poate vedea, predarea științelor umaniste digitale în Franța este mai aproape de modelul tradițional, păstrînd acele cursuri clasice de istorie literară, de istorie a cărții, combinate însă cu cele de inițiere completă în tehnici de producere, difuzare, conservare și valorizare a patrimoniului scris (text sau/și imagine). Debușeurile profesionale sînt în acest caz legate de bibliotecă, arhive publice sau private, cercetători în cadrul centrelor de analiză de text, etc.

Un alt exemplu de institut de cercetare și predare în domeniul științelor umaniste din Franța este *ENSSIB* sau *Școala Națională Superioară a Științelor Informatice și ale Bibliotecii*. Acest institut, creat în 1992, are o ofertă de cursuri mai complexă care se adresează atît masteranzilor cît și cercetătorilor sau funcționarilor angajați deja în biblioteci, plus o formare de tip *long life learning*. Pentru masterat, cursurile propuse sînt, de-a lungul primului an, cursuri de trunchi comun, texte și formalisme, contextele medierii documentare, tratamentul și exploatarea informației, în semestrul întîi, apoi cultură științifică și tehnică, matematică și statistica informației, limba engleză, gestiunea proiectelor documentare. În al doilea an se desprind trei ramuri de studiu, Informatică științifică

și tehnică, Publicația digitală și Arhivele digitale. În urma studiului realizat de Enssib, absolvenții au reușit să se angajeze în biblioteci publice sau private, mediateci, muzee, arhive teritoriale, etc. Foarte interesant este catalogul propus pentru *long life learning*: astfel cursanții au de ales între epistemologia și peisajul editorial în economie și gestiune, catalogarea cărții vechi, gestiunea resurselor digitale, etc. Inserția profesională este una serioasă, un stagiu fiind de minim trei luni (biblioteci, arhive locale sau naționale).

O altă instituție de prestigiu care organizează cursuri de științe umaniste digitale este EHESS, sau *Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales*. Aceste cursuri sînt oferite de specialiști în domeniu de la alte universități cum ar fi Aurelien Berra de la Paris Ouest Nanterre, Marin Dacos de la CNRS și Pierre Mounier de la EHESS. Aceste cursuri au loc tot a doua miercuri a lunii, din octombrie pînă în iunie și au forma unor lecturi pe teme digitale, cu conferențieri invitați.

Tot în Franța, pentru a răspunde cumva prolificei rețele de digital humanities din lumea anglo-saxonă, se crează *Humanisti.ca*, *Association francophone des humanites numeriques/digitales*, care își propune să contrabalanseze cumva asociațiile europene sau mondiale ca EADH, ADHO sau CenterNET, toate anglo-saxone.

Un rol important în promovarea științelor umaniste digitale îl are DARIAH (Digital Research Infrastructure for Arts and Humanities), cu sediul la Paris. DARIAH își propune să consolideze și să sprijine cercetarea și predarea digitală în domeniile umanistic și artistic. Această infrastructură socială și tehnică este alcătuită din oameni, expertiză, informație, cunoștințe, conținut, metode, instrumente și tehnologii pentru investigarea și explorarea spectrului larg al artelor și a domeniului umanist digital. Pentru a coordona aceste activități și a sprijini pe termen lung cercetarea digitală din domeniul umanist, DARIAH a fost numită ca o organizație europeană sau ERIC (European Research Infrastructure Consortium). Prin colaborarea cu practicile diverselor comunități, DARIAH-EU adună într-un singur loc diverse nivele de dezvoltare ale activităților digitale din domeniul umanist din întreaga Europă. Totodată, se asigură accesul la cercetare și se diseminează rezultatele reieșite în urma colaborărilor, asigurîndu-se în același timp utilizarea unor standarde metodologice și tehnice ridicate. Infrastructura DARIAH-EU este o rețea de legătură între instrumente, informații, oameni, metodologii care investighează, explorează și susțin cercetarea din spectrul larg al *Digital Humanities*. Printre principalele beneficii care rezultă din înscrierea în cadrul acestei organizații se numără: creșterea vizibilității cercetării în domeniu, la nivel european, creșterea numărului de oportunități de colaborare, schimb de cunoștințe, practici, expertize, precum și apariția unor oportunități de îmbunătățire a aptitudinilor și practicilor în domeniu, apariția unor oportunități de finanțare care pot susține proiectele locale din domeniul cercetării digitale, accesul la date, instrumente și servicii aflate în cadrul infrastructurii DARIAH, creșterea influenței la nivel European și mondial care atrage după sine multe posibilități de finanțare.

Științele umaniste digitale în România- DigiHUBB

Ideea centrului *Digital Humanities Transilvania* (DigiHUBB) s-a născut ca o cristalizare a cercetărilor și proiectelor membrilor fondatori ai Centrului „Henri Jacquier” din cadrul Facultății de Litere, Universitatea Babeș-Bolyai, în domeniul geocriticii și cartografierii tematice. Acestora li s-a adăugat întâlnirea fericită cu un grup de profesori și specialiști în domeniul informaticii din Universitatea Tehnică Cluj-Napoca, dar și ai Clusterului Cluj-JIT, împreună cu care s-a definit necesitatea realizării practice a unui nou tip de colaborare în domenii aparent diferite, științele umaniste și informatice, concretizată prin participarea la un proiect comun de anvergură europeană, intitulat *Next Generation Brained City*.

Ideea realizării unei platforme participative, care să reunească în jurul conceptului generos de *digital humanities* specialiști din cele mai diverse domenii umaniste, precum și specialiști în IT a prins repede contur, DigiHUBB reușind în numai câteva luni să fie pus pe harta celor mai importante centre de acest fel din lume (www.arounddh.org), să fie acceptat în organizații europene de prestigiu precum NeDIMAH (Network for Digital Methods in the Arts and the Humanities), EADH (The European Association for Digital Humanities), Humanisti.ca. Sprijinul internațional de care se bucură DigiHUBB înseamnă recunoașterea importanței cunoașterii acestui domeniu în România la care centrul, primul de acest fel din țară și din puținele existente în Europa de Est, poate contribui.

Obiectivul general al centrului este de a crea performanță prin realizarea și promovarea studiilor în domeniul *digital humanities* și prin aplicarea practică în cadrul unor proiecte interdisciplinare.

Obiectivele specifice sunt:

A. La nivelul cercetării:

Implicarea de specialiști din domenii cât mai variate pentru realizarea de cercetări complexe, care să se ridice la nivelul celor europene și mondiale; consolidarea parteneriatului cu UTCN și Clusterul CLUJIT, realizarea de parteneriate cu alte universități din țară și străinătate; implicarea în proiectele organizațiilor europene și mondiale din care facem parte; publicarea cercetării în reviste de specialitate de mare impact („Digital Humanities Quarterly”, „Journal of Digital Humanities”, etc.); participarea la competițiile de proiecte ce se vor desfășura în cadrul programului Orizont 2020 și în cadrul altor competiții naționale și internaționale derulate din fonduri europene.

B. La nivel educațional:

Formarea formatorilor, formarea și familiarizarea studenților și a cercetătorilor tineri printr-o ofertă de cursuri, școli de vară, workshopuri și congrese; introducerea de cursuri la nivel de master, *joint master*, mobilități Erasmus+, Marie Curie, școală doctorală; implicarea în dezvoltarea și reconstruirea curriculei universitare în domeniul umanist.

C. La nivel aplicativ:

Crearea de produse finite cu caracter aplicativ precum: baze de cunoștințe, baze de date, hărți interactive, platforme cloud, reconstrucții 3D precum și aplicații mobile; menținerea permanentă a legăturii cu mediul de afaceri, prin internshipuri și traininguri comune; implicarea activă în comunitate, în colaborare cu alte instituții guvernamentale sau nonguvernamentale preocupate de cultura digitală, prin oferirea de cursuri educative sau de traininguri aplicate tematic; crearea de modele de bună practică în digital humanities prin aplicarea de metode și principii cu specific digital.

DigiHUBB este astăzi un centru de cercetare științifică aplicativă, inovare și transfer de cunoștințe din care fac parte doctori, doctoranzi, specialiști din domenii diverse (filologie, istorie, istoria artei, sociologie, filosofie, cultură media, cartografie, științe economice, informatică) și profesori ai Universității Babeș-Bolyai.

Concluzie

În calitate de promotori a noii discipline, vedem în *digital humanities* o punte între metodele tradiționale de cercetare cum ar fi analiza, critica, interpretarea, editarea, contextualizarea, cercetarea istorică, formală sau subiectivă și noile metode oferite de tehnologie. Oportunitățile acestei întâlniri se referă la redefinirea granițelor între disciplinele umaniste și instrumentele computaționale, prin propunerea și punerea în practică a unor noi paradigme de interpretare, de răspuns la probleme deja puse de generare de noi paradigme, întrebări și abordări inovatoare.

BIBLIOGRAPHY :

- Berra, Aurélien, *Faire des humanités numériques*, Marseille, OpenEditionPress, 2012
Doueih, Milad, *Une philosophie du numérique*, Seuil, Paris, 2011
McCarty, Willard, *Humanities Computing*, Palgrave, New York, 2005
Schreibman, Susan, *A Companion to digital humanities*, Blackwell, Oxford, 2004

PROGRAMATONIMS: BETWEEN PROPER NAMES AND COMMON NAMES

Inga Druță: The Philology Institute of the Moldavian Academy of Sciences, Chișinău

Abstract: Pragmatonyms (trademarks) we incite curiosity from many perspectives. Specialists in communication support that each individual knows passively about 1500 of name brands. Name brands represent a treasure trove of semantic effects, which conjure up – at the individual level and/or at the collective level – emotions, images, symbols. Hybrid names its own category, name brands change the value depending on the type of text it works: on the technical speech they have a denotativ function and they behave like proper names. In other contexts they become substitute of some words, having features of common names.

Keywords: pragmatonym, trademark, commercial onomastics, proper name, common name.

Numele de mărci înregistrate ne incită curiozitatea din mai multe perspective. Specialiștii în comunicare susțin că fiecare individ cunoaște în mod pasiv circa 1500 de nume de mărci (Zanola, în Altmanova 2013: 7).

Numele de mărci reprezintă un tezaur de efecte semantice, care evocă, la nivel individual și/sau colectiv, emoții, imagini, simboluri. Categorie hibridă a numelor proprii (Petit 2000), numele de mărci își schimbă valoarea în funcție de tipul de texte în care funcționează: dacă în discursul tehnic acestea au o funcție pur denotativă și se comportă ca nume proprii, în alte contexte ele pot deveni substitute ale unor lexeme (termeni), având caracteristici ale numelor comune.

Dezvoltarea societății de consum a creat o piață economică concurențială, care generează încontinuu nume noi de produse și de servicii. Este imposibil de ignorat acest fenomen, care pare a fi unul exclusiv de natură economică, însă care, în realitate, este unul de ordin lingvistic, mai întâi de toate. Andrea Semprini afirmă că „fiecare marcă își creează un discurs propriu, în relație cu produsele sale, istoria sa, proiectele sale, preferințele clienților săi” (Semprini 1995: 31). Aceste discursuri sunt create *de și în jurul* unei mărci, ceea ce impune o mai mare atenție din partea lingviștilor. În acest context, semnalăm lucrarea inovativă *Dictionnaire analytique de la distribution/Analytical Dictionary of Retailing* de Jeanne Dancette și Christophe Réthoré (Montréal, 2000), care cuprinde termeni din domeniul distribuției de produse. Or, se pare că domenii de acest gen, chiar dacă sunt bine reprezentate în limbile generale, sunt eludate de dicționare și baze de date. Cu atât mai semnificativ este meritul lui Dardo de Vecchi de a iniția această nouă arie de cercetare și de a pune la punct metodele care au obținut numele de **pragmaterminologie**. Dardo de Vecchi a studiat de-a lungul a peste 10 ani frazeologia afacerilor (de Vecchi 1999), elucidând funcționarea a ceea ce autorul numește *les «terminologies maison»*. Ulterior, de Vecchi (2004, 2009) și-a extins cercetarea asupra organizațiilor în general

(întreprinderi, administrații, asociații), ajungând la concluzia că problema comunicării acestora *în exterior*, cu beneficiarii/consumatorii/utilizatorii, fie favorizează, fie afectează imaginea întreprinderii, iar o strategie de marketing de succes se va construi prin publicitate, prin nume de produse sau de servicii cu impact asupra publicului. În acest sens, este judicioasă desemnarea numelor de produse și de servicii, în ansamblul pragmatologiei, drept **pragmatonime** (sau **pragmonime**). Deși unii specialiști încadrează numele comerciale la **crematonime** (din gr. *chrema*, *chrematòs* „lucru, afacere, acțiune, instituție”) (v. Altmanova 2013: 19) sau la **ergonime** (din gr. *ergon* „muncă, acțiune, practică”) (v. Daille, Fourour & Morin 2000: 119), considerăm că termenul **pragmatonim** este cel mai adecvat, fiind transparent, motivat și sugestiv (v. Balode & Buș 2014; Hoffmann 2007; Lecuit, Maurel & Vitas 2011). Numele de produse și servicii, difuzate ca nume de mărci înregistrate, sau numele comerciale (termen preferat de Robert Galisson pentru a evita echivocurile, v. Galisson 2000: 60) sunt denumiri cu accentuate funcții pragmatice, fiind circumscrise, în principal, domeniului economic, în timp ce definiția **ergonimelor** (sau a **crematonimelor**, în alte surse) cuprinde „obiecte și produse fabricate și, prin extensiune, mărcile, întreprinderile, instituțiile de învățământ și de cercetare, titlurile de cărți, de filme, de publicații, de opere de artă” (Daille, Fourour & Morin 2000: 119). În opinia noastră, definiția citată este excesiv de amplă, deoarece titlurile de cărți, de filme, de publicații, de opere de artă ar trebui încadrate la „opere intelectuale”. Considerăm rațională distincția între **pragmatonime** ca denumiri ale produselor fabricate în serie, inclusiv ale mărcilor comerciale, și **ergonime** ca întreprinderi, companii, asociații umane urmărind anumite obiective (v. Garančovská 2010; Isakova 2012).

Spre deosebire de antroponime și toponime, numele de mărci indică și desemnează clase de obiecte și nu obiecte unice, ceea ce extinde *a priori* aria lor denotativă (Altmanova 2013: 9). Alain Rey susține că mărcile comerciale reprezintă „o enclavă curioasă de proprietate privată în lexicul național” (Rey 2008: 31). Dacă pentru vorbitorii nativi ai unei limbi competența lexicală în domeniul numelor de mărci comerciale este implicită și determinată de experiența personală din interiorul unei comunități lingvistice și culturale, în ochii vorbitorilor altor limbi acesta rămâne opac, după cum remarcă Robert Galisson în lucrările sale care abordează **lexicultura** și, în special, cultura mediatică și ordinară a numelor de mărci. O sinteză a cercetărilor în domeniu este excepționalul *Dictionnaire de noms de marques courants. Essai de lexiculture ordinaire*, elaborat de Robert Galisson și Jean-Claude André, care conține circa 1000 de nume de mărci curente, însoțite de comentarii și analize pertinente (Galisson & André 1998).

În opinia lui Galisson, numele curente de mărci sunt impregnate de o cultură partajată de cea mai mare parte de nativi, însă sunt „greu accesibile pentru străini în esența lor, în măsura în care acestea se situează în adâncul culturii comportamentale a autohtonilor și circulă incognito în discursurile lor cele mai obișnuite” (Galisson 2000: 60), idee împărtășită și de Jana Altmanova: transparente sau opace, numele de mărci sunt o realitate în comunicarea curentă și în cea specializată și sintetizează de cele mai multe ori caracterul implicit care nu e sesizat decât de nativi (Altmanova 2013: 10; v. și Butiurca 2010; Topală 2014).

Cuvântul *marcă* apare la 1456, după cum consemnează *Le dictionnaire historique de la langue française* (Paris, Éditions Le Robert). Provine din termenul *merchier* din franceza veche, având înțelesul de „un semn pus intenționat pe un obiect pentru a-l face recognoscibil și a asigura proprietatea asupra acestuia”.

Dintre cele mai „vechi” mărci celebre, menționăm: *Levi's*, care apare în 1850, *Heineken* – în 1864, *Coca-Cola* – în 1886, *Michelin* – în 1889, *Philips* – în 1893, *Gillette* – în 1905, *Camel* – în 1913, *Marlboro* – în 1937 etc. Mărcile comerciale au început să fie difuzate prin intermediul publicității, chiar și în etapa ei embrionară din secolul al XIX-lea, proces intensificat după apariția televiziunii și a internetului. Noile mijloace de comunicare, din secolul al XX-lea, au favorizat promovarea tot mai largă a numelor de mărci. Mecanismul de comunicare a determinat ieșirea mărcilor din anonim: marca devine, treptat, „un vector de sens și un mediator al valorilor socioculturale” (Semprini 1995: 4). Astăzi, marca nu mai comunică în mod necesar originea sa, ci devine o „entitate abstractă” în universul publicitar virtual (Fèvre-Pernet&Roché 2005: 4).

Numele de mărci fac parte din onomastica comercială, reprezentând un fenomen existent între morfologie și semantică, între lexicologie și pragmatică. Există cel puțin două perspective bine cunoscute asupra numelor proprii: teoria Mill-Kripke, potrivit căreia numele proprii sunt doar etichete, și teoria Russell-Frege și teoria Searle, conform cărora numele proprii funcționează ca niște descrieri (pentru detalii, v. Altmanova 2013: 15-16).

Ca și toate numele proprii, denumirile de mărci erau considerate din punct de vedere lingvistic „asemanteme”, sau private de sens propriu, având un referent extern. Numele propriu ar avea deci numai funcția de a desemna, fără a semnifica ceva *a priori*. În ultimele decenii, se insistă tot mai mult pe semantica numelor proprii. Or, numele de mărci nu sunt numai denotative, având și conotații pentru consumatori, care trebuie luate în considerare în comunicare. Astfel, Noailly, Gary-Prieur și Kleiber le atribuie o certă valoare semantică, în special la nivel pragmatic și discursiv (apud Laurent 2010: 38). Bénédicte Laurent precizează însă că se impune distincția între „*a avea un sens*” și „*a produce un sens*” în cazul mărcilor (*ibid.*). În acest context, Gérard Petit relevă anumite trăsături semantice sugerate de unele mărci, de exemplu: *Larousse* – editură/dicționare/marele public/seriozitate/autoritate/secular; *Robert* – editură/dicționare/public relativ instruit/seriozitate/ cunoștințe savante/recent; *Bosh* – mecanică/fabricație germană/soliditate/fiabilitate/costisitor ș.a. (Petit 2006: 696).

Dacă vom lua în considerare că 13% din lexicul general sunt nume de mărci, trebuie să ținem cont de ponderea acestei categorii în comunicarea cotidiană, care este preponderent transnațională, fiind pe înțelesul lumii întregi (Altmanova 2013: 26).

Clasa numelor de mărci înregistrate este foarte diversificată, eterogenă și nu coincide cu nicio categorie lexicală recunoscută în mod tradițional. Ea se încadrează atât la nume proprii, cât și la nume comune (prin lexicalizarea numelor de mărci). Semiotica hibridă a denumirilor de mărci înregistrate determină funcționarea acestora fie în regim de nume propriu, fie în regim de nume comun sau de termen tehnic, fie, concomitent, în ambele categorii.

Gérard Petit a clasificat numele de mărci astfel: patronime: *Michelin*, *Peugeot*, *Ajax*, *Maxwell*; toponime: *Mont-Blanc*, *Evian*; lexeme: *Carrefour*, *Signal*, *Persil*, *Gauloises*; derivate și

compuse (creații morfologice): *Sucrette, Bagagerie, Pochothèque, Caméscope, Danette, Bridélices*; lexeme cu modificări ortografice: *Délisse, Axion, Taillefine, Minidou*; creații onomatopoeice: *Kit-Kat, Crunch, Tweeks*; cuvinte fără o semnificație aparentă în franceză: *Omo, Bic, Dash, Nestlé*; secvențe polilexicale: *La vache qui rit, Du pareil au même, SOS dépannage, Nouvelles frontières, Petits filous*; sigle și identificatori numerici: *BMW, M&M'S, 2cv, XM, 307, K2R* (Petit 2006: 690-691).

Aceste unități reprezintă nume proprii (patronime, toponime), nume comune (lexeme), frazeologisme (secvențe polilexicale). Unele sunt polivalente (sigle), altele inclasabile (creații ludice, onomatopoe, cuvinte *a priori* asemantice).

Pe lângă categoriile de mărci menționate *supra*, invocăm și denumirile de origine controlată, care identifică, exclusiv, proveniența unor produse alimentare (vinuri, băuturi alcoolice tari, uleiuri de măsline, lactate etc.). Denumirile de origine controlată (DOC) aparțin tuturor producătorilor dintr-o regiune determinată, nu unui singur producător. De obicei, DOC sunt lexeme sau sintagme conținând un nume geografic sau provenind din acesta. Ele au caracter oficial, sunt protejate în interiorul unui stat prin certificate de calitate emise de un organism oficial, iar utilizarea DOC în alte regiuni sau state este sancționată. Unele denumiri de origine controlată sunt recunoscute pe plan internațional, de exemplu, la nivelul Uniunii Europene. Constrângerile stabilite prin legislație privind DOC vizează fabricarea și comercializarea produselor în cauză (pentru detalii, v. Vintilă-Rădulescu 2009).

În dicționare, denumirile de origine controlată sunt înregistrate ca nume comune, cu minusculă inițială (ceea ce le distinge de toponimele din care provin), putând avea și forme de plural. Cele mai cunoscute denumiri sunt *șampanie*, pl. *șampanii* (din fr. *champagne*, care provine din sintagma *vin de Champagne* – nume de regiune vinicolă) și *coniac*, pl. *coniacuri* (din fr. *cognac*, care provine de la numele de regiune *Cognac*). Legislația interzice folosirea termenilor în discuție pentru a desemna băuturile de acest tip produse în afara regiunilor de origine. În spațiul de limbă română (România și Republica Moldova), vinurile efervescente se numesc oficial *vinșpumant* sau *vinșpumos* (în funcție de tehnologia de producție), deși în uz circulă preponderent denumirea *șampanie*. Pentru *coniac*, producătorii din Republica Moldova au adoptat, începând cu anii '90, termenul *divin* (cu pluralul *divinuri*), care apare numai pe etichete, întrucât vorbitorii continuă să numească produsul *coniac*. Constatăm, prin urmare, că denumirile de origine controlată *șampanie* și *coniac* s-au impus ca termeni generici pentru produsele desemnate, indiferent de regiunea de proveniență, devenind termeni de circulație internațională.

Spre deosebire de denumirile de origine controlată, numele de mărci înregistrate constituie proprietate privată. Legislația referitoare la mărcile înregistrate este mai mult ori mai puțin restrictivă în funcție de țară. Titularii de mărci au interesul să împiedice lexicalizarea cuvintelor sau sintagmelor înregistrate ca nume de mărci, care sunt un fel de nume proprii specifice, și care astfel ar putea deveni denumiri generice ale unor produse sau servicii. Cu toate acestea, de multe ori ei nu reușesc să contracareze acest fenomen, unele nume de mărci ajungând în domeniul public și fiind consemnate în dicționare explicative, în general ca nume comune de produse. În

consecință, titularii mărcilor corespunzătoare pierd controlul asupra acestor denumiri. Problema în cauză prezintă interes pentru economie, drept, dar și pentru lingvistică (*ibid.*).

Unele nume de mărci servesc exclusiv pentru a desemna produsele companiei respective, cum ar fi *coca-cola* sau *airbus* „tip de avion mare de pasageri construit de un consorțiu internațional” (produse ale companiilor *Coca-Cola* și *Airbus*). Alte nume, care în conștiința publicului au fost inițial mărci comerciale distincte, devin uneori denumiri generice, fiind aplicabile unor produse similare, fabricate de alți producători. De fapt, anumite mărci înregistrate devin termeni generici în limitele limbii de origine, pe când altele ajung în circuitul internațional. De exemplu, marca înregistrată (în 1924) *Kleenex*, cu timpul, s-a lexicalizat și înlocuiește în franceza actuală sintagma *mouchoir en papier* (șervețele de hârtie), scriindu-se cu minusculă inițială; *kleenex* a devenit, prin urmare, termen generic pentru aceste produse în limitele limbii franceze. În schimb, *walkman* (inițial marcă înregistrată a firmei *Sony*, 1979) a devenit un termen de circulație internațională, utilizat și în cazul produselor de acest tip fabricate de alți producători (*walkman Toshiba*, de exemplu). O situație similară se constată în cazul lexemului *xerox*, inițial marcă înregistrată a firmei *Rank Xerox Limited*, iar astăzi, termen generic de circulație internațională cu sensurile „1. (foto)copiator; 2. copie”. În limba engleză, *xerox* este folosit și ca verb, în pofida protestelor companiei ("You cannot 'xerox' a document, but you can copy it on a Xerox Brand copying machine"), fiind înregistrat în *Oxford English Dictionary*. (De fapt, și în română s-a format verbul *a xeroxa* „a multiplica cu ajutorul xeroxului”, v. DEX 2009.)

În domeniul pragmatonimelor, există două nevoi de a desemna: a) în cazul produselor existente, care au deja nume; b) în cazul produselor noi. De multe ori e vorba și despre „economia de desemnare”: e mai simplu să spui *Nutella* decât „pastă tartinabilă de ciocolată cu alune produsă de Compania Ferrero” (Fèvre-Pernet&Roché 2005: 5).

În opinia lui Gérard Petit (2006: 700), procesul de lexicalizare a unor nume de mărci înregistrate parcurge două etape: a) **banalizarea**: numele de produs funcționează ca un nume comun și ia locul unui cuvânt existent: *frigidaire* (în loc de *réfrigérateur*), *scotch* (în loc de *ruban adhésif*); b) **lexicalizarea**: numele de produs funcționează ca un nume comun în absența unui lexem pentru a face trimitere la un referent: *nylon*, *rustine*, *caméscope*. Fie că e vorba de banalizare, fie de lexicalizare, în aceste cazuri numele de produse tind să piardă inițiala majusculă: *airbag* (1970), *airbus*, *aerotren* (1965), *bic* (1960), *bikini* (1946), *botox* (1991), *birotică* (1976), *celofan* (1914), *claxon* (1911, din *klaxon*), *colt* (1867), *dacron* (1951), *deltaplan* (1974), *dictafon* (1935), *dolby* (1978), *eskimo* (1922), *fibrociment* (1907), *freon* (1947), *frigider* (1918), *frisbee* (1978), *interfon*, *jacuzzi* (1984), *jeep* (1942, din G.P., *general purpose*), *lego*, *linoleum* (1863), *lurex*, *lycra* (1960), *martini* (1930), *neopren* (1959, engl. amer., sin. cu *sovpren*, germ. *Sowpren*), *nescafé* (1942), *nailon* (1942, engl. *nylon*), *pirex* (1937), *plexiglas* (1935), *polaroid* (1937), *post-it* (1985), *rimel* (1929, din fr. *rimmel*), *scrabble* (1962), *securit* (1959), *stretch* (1963), *teflon* (1948), *termos* (1907, *thermos*), *walkman* (1979) etc.

Numele de mărci comerciale devenite nume comune citate mai sus au intrat în circuitul internațional, fiind înregistrate în dicționarele mai multor limbi: franceză, engleză, italiană, germană, română, rusă ș.a. În limba română există însă și cazuri specifice de lexicalizare a unor

denumiri comerciale, cum ar fi *adidas*, pl. *adidași* „tip de încălțăminte comodă de sport”, marcă înregistrată de *Adidas Group AG* (din numele propriu **AdiDas**(ler)), sau *pampers*, pl. *pampersși* (formă de plural dublu marcată) „scutec absorbant”. Lexemele au circulat inițial în vorbire, apoi au fost înregistrate în dicționare (DEX, DOOM) ca termeni generici. Nici *adidas*, nici *pampers* nu figurează în dicționarele de limbă franceză. În schimb, în limba rusă există lexemele *адидаасы* și *памперсы*, care au apărut la început în vorbire, apoi au fost consemnate și în unele dicționare (de cuvinte străine). Lexemul *памперсы* concurează cu termenul generic *подгузники* (scutece absorbante), iar *адидаасы* are numai sensul de „pantofi de tip sport de la *Adidas*” (termenul generic pentru produsele similare fiind *кроссовки*). În același mod, în rusește se spune *найку*(„pantofi de tip sport de la *Nike*”), ca și în română (*Nike-urile/nike-urilemele*) sau în franceză (*mes Nike*).

Un caz interesant de lexicalizare a unei mărci înregistrate – pe care îl surprindem, se pare, în plin proces – este cel al termenului *tiptronic* „transmisie automată, care îi permite conducătorului auto controlul manual al selecției de viteze” (dispozitiv numit în engleză *manumatic* – contaminare între *manual* și *automatic*, lexem înregistrat în *Oxford English Dictionary*, datat 1990).

Tiptronic este o marcă înregistrată de producătorul german *Porsche*, care le-a permis utilizarea acesteia și altor companii, cum ar fi *Land Rover* și *Volkswagen Group* (*Audi*, *SEAT*, *Škoda*, *Bugatti*, *Lamborghini*, *Porsche* și *Volkswagen*). Alți producători auto dețin, pentru produse similare, diverse mărci comerciale: Alfa Romeo: *Sportronic*, *Q-System*, *Q-Tronic*; Aston Martin: *Touchtronic*; BMW: *Steptronic*; Citroën: *EGS*, *SensoDrive*; Chevrolet: *TAPshift*; Chrysler/Dodge/Jeep/Ram: *AutoStick*; Ford (SUA): *SelectShift*; Hyundai: *Shiftronic*, *HIVEC H-Matic*; Jaguar: *Bosch Mechatronic*; Kia: *Sportmatic*; Lancia: *Comfortronic*; Lexus: *E-Shift*; Mazda: *ActiveMatic*, *SportMatic* (America de Nord); Mercedes-Benz: *TouchShift*, *G Tronic*; Nissan: *Xtronic*; Saab: *Sentronic*; Volvo: *Geartronic*etc. (<http://en.wikipedia.org/wiki/Manumatic>). În diversitatea de mărci înregistrate, *tiptronic* pare cel mai accesibil, mai ușor de reținut și devine, treptat, termen generic pentru acest tip de produse. Cu timpul, va fi, probabil, înregistrat în dicționarele de referință ale limbilor de circulație internațională, inclusiv în dicționarele de limba română.

Neologismele care derivă din nume de mărci circulă în limba curentă, dar și în limbajele specializate (ca termeni), preponderent în discursul publicitar. Abordarea semantică este deci indispensabilă pentru a analiza structura numelor de mărci și a numelor de produse la nivel paradigmatic și a identifica raportul sinonimic dintre numele de mărci și numele comune, care este relevant pentru gradul de lexicalizare a mărcilor (Altmanova 2013: 36). În acest sens, relația de sinonimie nu trebuie confundată cu cea de hiponimie, care este unilaterală, nu bilaterală, ca sinonimia.

Un nume de marcă devine nume comun, un eponim, atunci când produsele sau serviciile cu care este asociat domină pe piață, sau când intră imperativ în conștiința consumatorilor, sau atunci când marca are un nume mai simplu decât denumirea generică corespunzătoare (*kleenex* pentru *mouchoir en papier*, *pampers* pentru *scutece absorbante*, *xerox* pentru *copiator* sau

perifraza „aparat de produs și de multiplicat”, *scotch* pentru *bandă adezivă transparentă* etc.). Sinonimia poate exista între numele de mărci și termenii oficiali sau recomandați (în franceză, *klaxon* – marcă și *avertisseur* – termen oficial; în română, *xerox* – marcă și *copiator* – termen recomandat), între diferite nume de mărci (*dacron* – *tergal*; *neopren* – *sovpren*), între nume de mărci și forme trunchiate (în franceză, *linoléum* – *lino*, *frigidaire* – *frigo*; în română, *nescafé* – *nes*). Unele nume de mărci intră în relație de sinonimie cu hiperonimele lor: *bic* – *stilou*; *rimel* – *mascara*.

Lexicalizarea unui nume de marcă este determinată de succesul și difuzarea intensă a produsului sau a mărcii înseși, dar și de vidul preexistent în ceea ce privește termenul. Dacă un nume de marcă devine hiperonim pentru o clasă de produse, aceasta indică succesul mărcii (Fèvre-Pernet&Roché 2005: 5). Unele mărci reprezintă nume de produse ce nu au echivalente, nici măcar perifrastice, în lexicul general: *freon*, *lycra*, *nailon*, *neopren*, *tergal* sunt prea specifice și nu ar putea fi substituite decât printr-o formulă chimică. În alte cazuri, pentru a numi altfel referentul, ar fi nevoie de o perifrază descriptivă (sau de crearea arbitrară a unui alt nume de același tip), când nu există, de fapt, niciun echivalent: *airbag*, *bikini*, *lego*, *deltaplan*.

Motivul preeminenței unei denumiri asupra alteia poate fi de ordin referențial (produsul este o exclusivitate a mărcii ori se află pe piață suficient de mult timp ca numele de produs să se impună durabil) sau de ordin lingvistic (numele de produs este mai practic, mai bine format decât echivalentul său). Denumirea alternativă nu se impune decât dacă e comodă și expresivă. Concurența între denumiri (numele de marcă și echivalentul său) ar putea să dureze mai mult sau mai puțin în timp.

Pătrunderea numelor de mărci în lexic este simbolizată prin înregistrarea acestora în dicționarele generale ca nume comune. De altfel, vorbitorii unei limbi deseori nu conștientizează că anumiți termeni constituie, de fapt, nume de mărci. Cu cât este mai mare frecvența în uz a unor nume de mărci utilizate fie ca denumiri alternative pentru termeni existenți, fie ca termeni noi, cu atât mai mare este probabilitatea ca acestea să fie consemnate în dicționare.

Dicționarele reflectă lexicalizarea numelor comerciale prin dispariția majusculei la numele de mărci frecvente în uz. Unele dicționare de limba franceză, cum ar fi *Le Robert* sau *Trésor de la langue française* (TLF), repertoriază numele de mărci comerciale cu inițială mică, tratându-le ca nume comune, pe când altele, de exemplu, *Larousse des Collèges*, le înregistrează cu majusculă, ca orice nume propriu. În dicționarele limbii române, numele de mărci sunt înregistrate cu inițială minusculă. În unele cazuri, DOOM 2005 face distincție netă între denumirea produsului și denumirea companiei cu același nume, cf. *Coca-Cola* (firmă, marcă) s. propriu f. și *coca-cola* (băutură) s. f., (porții) pl. *coca-cola*; *Airbus* (firmă, marcă) [pron. engl. *érbas*/fr. *erbüs*] s. propriu și *airbus* (tip de avion) [pron. engl. *érbas*/fr. *erbüs*] s. n., pl. *airbusuri*. Astfel, numele de mărci lexicalizate pot avea două interpretări. Dacă cineva spune: „Îmi dai și mie *walkmanul* tău?”, *walkman* poate avea valoare de nume propriu sau poate fi un substitut al lexemului, referindu-se la orice marcă de minicasetofon cu căști. Prin urmare, acest specific discursiv sugerează statutul semiotic dublu al unor nume de mărci înregistrate: nume proprii sub aspectul uzajului tehnic, specializat și nume comune în exprimarea curentă (Altmanova 2013:

37). Recunoașterea acestui dublu statut are loc numai în context, în special în exprimarea orală. În acest sens, invocând caracterul eterogen al denumirilor de mărci comerciale, în special diferența dintre utilizarea lor efectivă și exigențele legale, Gérard Petit afirmă că, din punct de vedere teoretic, unitățile în discuție nu sunt univoce, glisând de la numele proprii la termeni tehnici și apoi la nume comune, de aceea analiza numelor de mărci cu instrumentele tradiționale ale lingvisticii este insuficientă pentru a înțelege corect realitatea lor semiotică (Petit 2006: 703).

Numele de mărci reprezintă o sursă pentru neologie, chiar dacă marginală. Cazurile în care nume comune deja existente devin denumiri de mărci sunt mai puțin frecvente; de obicei, se creează cuvinte noi. În același timp, numele de mărci își păstrează, de regulă, forma originală, contribuind la internaționalizarea terminologiilor (Vintilă-Rădulescu 2009).

BIBLIOGRAPHY:

- Altmanova, Jana (2013), *Du nom déposé au nom commun: néologie et lexicologie en discours*, EDUCatt, Milano.
- Balode, Laimute, Bušs, Ojārs (2014), Two sketches on Latvian names in the economy, *SCOL*, nr. 1-2, p. 13-25.
- Butiurca, Doina (2010), Language of *Weltanschauung* in contemporary intercultural dialog, *Proceedings of the Communication, Context, Interdisciplinarity Congress*, vol. 1, p. 327-332.
- Daille, Béatrice, Fourour, Nordine & Morin, Emmanuel (2000), Catégorisation des noms propres: une étude en corpus, *Cahiers de Grammaire* 25, 2000, «Sémantique et corpus», p. 115-129.
- Dancette, Jeanne, Réthoré, Christophe (2000), *Dictionnaire analytique de la distribution/Analytical Dictionary of Retailing*, Montréal, PUM, 2000 (version électronique sur le site de l'OLST).
- Fèvre-Pernet, **Christine**, Roché, **Michel** (2005), Quel traitement lexicographique de l'onomastique commerciale? Pour une distinction Nom de marque/Nom de produit, *Corela* [En ligne], HS-2|2005, mis en ligne le 02 décembre 2005. <http://corela.revues.org/1198>
- Hoffmann, Edgar (2007), The image of Europe as Advertised in Russia, *Journal of Intercultural Communication*, issue 15, November. <http://www.immi.se/intercultural/>
- Galisson, Robert, André, Jean-Claude (1998), *Dictionnaire de noms de marques courants. Essai de lexiculture ordinaire*, Paris, Didier Erudition.
- Galisson, Robert (2000), La pragmatique lexiculturelle pour accéder autrement, à une autre culture, par un autre lexique, *MélangesCRAPEL*, n. 25. http://revues.univ-nancy2.fr/melangesCrapel/IMG/pdf/06_galisson.pdf
- Garančovská, Lenka (2010), Modelové poňatie pragmatoným [Model concepts of pragmatonyms = Konceptualni modeli pragmatonima]. *Acta Onomastica*, LI, 2, Praha, p. 470-496.

- Isakova, A.A. (2012), *Pragmonimy sovremennogo russkogo yazyka kak sostavlyayushchaya reklamnogo diskursa: lingvo-kognitivnaya, semanticheskaya, strukturno-pragmaticheskaya kharakteristika*. Author's abstract diss. Doct. of philol. sciences. Chelyabinsk.
- Laurent, Bénédicte (2010), *Nom de marque, nom de produit. Sémantique du nom déposé*, Paris, Editions L'Harmattan.
- Lecuit, Emeline, Maurel, Denis, Vitas, Duško (2011), A tagged and aligned corpus for the study of Proper Names in translation, *Proceedings of Recent Advances in Natural Language Processing*, Hissar, Bulgaria, 12-14 September, p. 11-18.
- Petit, Gérard (2000), Un hybride sémiotique. Le nom déposé, *Lingvisticæ Investigationes* 23:1, p. 161-192.
- Petit, Gérard (2006), Le nom de marque déposée: nom propre, nom commun et terme, *Meta: journal des traducteurs/Meta: Translators' Journal*, Volume 51, numéro 4, décembre, p. 690-705.
- Rey, Alain (2008), *De l'artisanat du dictionnaire à une science du mot. Images et modèles*, Paris, Armand Colin.
- Semprini, Andrea (1995), *La marque*, Paris, PUF.
- Topală, Dragoş Vlad (2014), The Marketing terminology (onomastic elements), *Globalization and intercultural dialogue: multidisciplinary perspectives* (ed. Iulian Boldea), Tîrgu-Mureş, Arhipelag XXI, p. 80-83.
- (de) Vecchi, Dardo (1999), *La terminologie en entreprise. Formes d'une singularité lexicale*. Thèse de doctorat, Université Paris 13.
- (de) Vecchi, Dardo (2004), La terminologie dans la communication de l'entreprise: bases pour une pragmateterminologie, Cahier du CIEL. Colette Cortès (Ed.), Des fondements théoriques de la terminologie, Paris, p. 71-83.
- (de) Vecchi, Dardo (2009), La pragmateterminologie, une terminologie culturelle de l'entreprise en évolution. *Terminologie şi plurilingvism în economia internaţională*, Journée Realiter, Milano.
- <http://unilat.org/Library/Handlers/File.ashx?id=09850e3c-875c-4fb7-be6c-ae5cc6cdc5e0>
- Vintilă-Rădulescu, Ioana (2009), Termeni internaţionali sau mărci înregistrate/denumiri de origine controlată? *Terminologie şi plurilingvism în economia internaţională*, Journée Realiter, Milano.
- <http://unilat.org/Library/Handlers/File.ashx?id=09850e3c-875c-4fb7-be6c-ae5cc6cdc5e0>

ASPECTS REGARDING ROMANIAN MEDICAL TERMINOLOGY

Eugenia Mincu, Assoc. Prof., PhD, The Institute of Philology of the Moldavian Academy of Sciences, Chișinău

Abstract: Medical terms formed on the base of Greek-Latin scholar elements are naming medical knowledge, are included in specialized communication and have a particular linguistic behavior, subscribing to neomorphemic system. In the neologizing process of the medical language, terminological elements impose themselves as following: are taken and actualized from the international general lexicon; the terms formed on the base of these elements are created to the solicitation of specialized communication. This process presumes linguistic planning which assures the continuity of medical language, mediatized direct communication and at an international level – the standardization of terminology; covers the specialized language requests; communication aspects, updating aspects, access to the information. There were highlighted the following classification criteria of scholar elements: positional criterion; interdisciplinary criterion (variability criterion), semantical and etymological criteria, etc. At a linguistic level scholar elements are reducing the confusion of information, assuring a high precision of the notion, and designating a delimited and stable concept.

Key-words: *Greek-Latin elements, medical terminology, classification criteria.*

Necesitatea terminologică survine din necesitățile sociale de a cunoaște, de a recunoaște și de a manipula lucrurile. Această regulă, raportată la practica limbajului, este valabilă pentru toate domeniile de activitate socială; fiecare dintre care cuprinde o multitudine de lucruri proprii, cunoașterea cărora formează terminologia unui sau altui domeniu. Cunoașterea lucrurilor într-o anumită sferă de activitate este indispensabilă formării unui specialist vizavi de cunoașterea limbii propriu-zise și constituie un efort special pentru o cunoaștere suplimentară: în medicină – cunoașterea terminologiei medicale; în tehnică – cunoașterea terminologiei tehnice etc. Efortul suplimentar este orientat în cunoașterea instrumentului de activitate, care variază de la un domeniu la altul.

Terminologia în structura limbajului specializat

Terminologia presupune un câmp de cunoaștere suplimentară, care include informații, denumiri de concepte într-un domeniu specializat sau în totalitatea domeniilor specializate; fiind o reprezentare motivată, deoarece: a) cunoștințele specializate pe care le propune nu coincid cu cele generale, ci sunt căpătate prin cunoaștere suplimentară; b) semnificația termenilor nu coincide cu semnificația cuvântului din limba generală (*șa* → *șaua turcească* a cutiei craniene (domeniul medicinei, anatomie: acest bloc osos este denumit *sella turcica*, deoarece reamintește

șaua utilizată de către turci și de către arabi, care presupune un suport în față și în spate, spre deosebire de romanii, care călătoreau pe o cuvertură atașată de spatele calului); c) termenii sunt unități de vorbire care concentrează densitatea cunoștințelor specializate; d) precizia unei informații terminologice este asigurată prin folosirea termenului de către specialist, în comunicarea specialist → specialist.

Lexiconul general internațional

Cultivarea terminologiei medicale românești este valorificată însă prin intermediul lexiconului internațional, format sub influența factorilor extralingvistici, care are drept obiectiv planificarea limbilor naturale, standardizarea și compilarea acestora.

Кубрякова Е. (1991: 13) consideră lexiconul internațional o totalitate de unități lexicale, funcționarea cărora în limbă este dictată de două mecanisme – nominativ și sintactic; unul este responsabil de selectarea și de crearea unităților denominative, altul – de arhitectonica cuvântului.

Nucleul lexiconului general internațional îl formează **unitățile lexicale specializate autonome și neautonome de origine greco-latină** (așa-numitele „cultisme”).

Limbile greacă și latină stratificate (deoarece nu au evoluat în timp) furnizează unități lexicale preponderent monosemantice, aspect decisiv în constituirea termenilor din limbajul specializat) și sunt o sursă sigură de creare a noi termeni, căci „moștenirea lăsată de lumea greco-romană este leagănul spiritualității romane și prin intermediul acesteia, al gândirii în general” și fără „miracolul grec, sistematizat și transmis de geniul latin nu poate fi concepută spiritualitatea modernă” (Matei 1993: 15).

Neologizarea limbajului medical are loc prin: a) împrumutul lexical determinat de imposibilitatea de a echivala formal două sisteme metalingvistice: „În asemenea cazuri se recurge la un procedeu care constă în faptul că respectivul cuvânt nu se traduce, ci se transcrie sau se transliterează cu ajutorul mijloacelor grafice ale altei limbi” (Zvegnicev 1964: 7-8); b) calcul indirect (adoptarea echivalentelor).

Astfel, W. Brigden în 1957 propune o denumire generică a bolilor de inimă – *cardiopatie* asociind neomorfemele de origine greacă: < gr. *kardia* „inimă” + < gr. *pathos, patheia* ”boală, suferință, afecțiune”, prezente în lexiconul general cu statut de unități terminologice neautonome și care, la rândul său, asigură o conjuncție conceptuală logică și o sutură transparentă a termenului, ceea ce facilitează decodificarea informației.

Lexiconul general achiziționează termenul *cardiopatie*, propunându-l ulterior altor limbi: engl. *Cardiopathy*; fr. *Cardiopathie*; germ. *Kardiopathie*; rus. *кардиопатия* etc. În așa mod, greaca și latina au rol de limbi savante, predestinate în a unifica limbajele științifice naționale. În terminologie, unitățile lexicale, preexistente unităților terminologice noi, nu sunt tratate de către lingviști ca fiind neologisme, punând în evidență, astfel, statutul translexical al acestora, atribuindu-le un statut „interlingval” și unul terminologic.

Scara a numerilor și a cuvintelor streine tâlcuitoare a lui Dimitrie Cantemir, atașată la *Istoria Ieroglifică* (sec. al XIX-lea) anunță formarea acestui lexicon. Dintre cei 286 de termeni explicați „după înțelegerea limbii noastre”, peste 100 de termeni vizează biomedicina, unii (18)

se regăsesc în lexiconul general internațional : „*anomalia* – îndrăpnicie, lucru, cuvânt, care merge împotriva”; „*laringa* – gâtul, gâtlanul”; „*ipohondriac* – boală care smintește fantezia, slăbăciunea prejur trupului, carele sunt prejur inima”; „*antidot* – leac împotriva boalei ce se dă” etc.; altele nu au rezistat timpului: „*antifarmac* – leac împotriva otrăvii”; „*cfartană* – frigurile a patra zi” etc.

Deja formarea acestui lexicon se face conturată în sec. al XIX-lea prin atestarea termenilor compuși-împrumuturi: *cardioalgie* sau *cardioalghie* – termenul a fost atestat în *Macroviotica* lui I. F. Sobernheim (Iași, 1838) (Ursu 1962): < gr. *kardia* „inimă” + < gr. *algos*, *algesis* „durere”.

Elementele terminologice. Criterii de clasificare

Elementele terminologice sunt unități lexicale de origine greco-latină, care inițial aveau un sens lexical plin, iar *in statu praesenti* sunt elemente de constituire a unui cuvânt compus (în lingvistică sunt numite afixoide, deoarece dețin o poziție intermediară în relația cuvânt / rădăcină – afix; statut care permite beneficierea de caracteristici nominative și structurale, iar în modelul de formare a cuvintelor ne referim la compunere prin afixoidare).

Datele statistice obținute relevă următoarele: din 1986 de elemente terminologice atestate în *Dicționar actualizat de neologisme* (Marcu 2013), 85% sunt utilizate în limbajul medical.

Elementele terminologice sunt clasificate având drept reper următoarele criterii:

I. Criteriul pozițional

1. poziție primă (inițială) în cuvânt: *aerostat*, *aerofob*, *aerocel* etc. – element terminologic prepozitiv (prefixoid);
2. poziție finală în cuvânt: *gastrectomie*, *histerectomie*, *nefrectomie* etc. – element terminologic prepozitiv (sufixoid);
3. ambele poziții: *barometru*; *izobar* – element terminologic ambipozițional (afixoid ambipozițional).

O problemă, însă, rămâne denumirea adecvată a elementelor terminologice plasate în interiorul cuvântului, în situația în care un cuvânt este format prin sudarea directă a mai multor rădăcini: *otorinolaringologie* = < gr. *otos*, „ureche” + < gr. *rhinos*, „nas” + < gr. *larynx*, „laringe” + < gr. *logos*, „știință”, „ramură a medicinei care studiază anatomia, fiziologia și patologia urechii, nasului și a laringelui”.

Din 1401 (100%) elemente terminologice atestate în DAN, 967 (69%) au statut de element prepozitiv (prefixoid); 285 (20,3%) – statut de element (afixoid) ambipozițional; 149 (10,63 %) – statut de element prepozitiv (sufixoid).

II. Criteriul interdisciplinar (criteriul variabilității)

Dinamicitatea și mobilitatea elementelor terminologice permit penetrarea acestora în mai multe domenii de activitate; un element terminologic specific medicinei poate fi preluat și de alte domenii. Migrația intelectuală inter- / intradisciplinară și hibridarea conceptelor generează diminuarea gradului de specializare strictă a elementelor terminologice (a afixoidelor), ceea ce lărgeste sfera de utilizare a lor.

În funcție de capacitatea și de posibilitatea de a penetra diverse domenii de activitate se disting:

1. Elemente terminologice care formează terminosistemul mai multor domenii de activitate, inclusiv cel al medicinei

Calor(i)-, elem. „căldură” (< lat. *calor*, -is): *calorifer* energetică „sistem de încălzire a încăperilor printr-o sursă producătoare de căldură; 2) bloc al unui astfel de sistem, care constă din tuburi sau coloane tubulare” – industria energetică; *calorifug* „(material) rău conducător de căldură” – fizică, chimie; *calorigen* „care produce căldură” – fizică, medicină; *calorimetru* „instrument pentru măsurarea cantităților de căldură date de un corp sub o anumită influență” – biofizică, medicină etc.

Grecescul *tome* „tăiere”, „incizie” se înscrie în chimie, fizică prin cuvântul *atom*. Conform teoriei lui Dalton, atomul este indivizibil: < gr. *a* „lipsă” + < gr. *tome* „tăiere”. La Dimitrie Cantemir, „atomuri – lucrul carele într-alt chip sau parte nu să mai poate despărți, despica, tăia, netăiat.” În medicină, „anatomic este acela ce cunoaște meșteșugul mădularilor trupului despica de strivituri” (D. Cantemir), iar elementele *tomie* și *ectomie* sunt prezente în termeni care desemnează intervenții chirurgicale: *nevrotomie* „secționare a unui nerv periferic.”; *nevrectomie* „operație care constă din tăierea și din îndepărtarea unui nerv bolnav sau a unei porțiuni bolnave dintr-un nerv.”

2. Elemente terminologice consacrate medicinei

a) Elemente terminologice derivate din lexeme autonome

Termenul *abdomen* este atestat prin sec. XIY de către A. Pare și se presupune că provine de la latinescul *abdere* „a ascunde” și desemnează o cavitate care „ascunde” ceva.

Abdomin(o)-, elem. „abdomen” (< lat. *abdomen*): *abdominalgie* „durere abdominală”; *abdominoscopie* „examinare a cavității și a organelor abdominale”.

b) Elemente terminologice derivate din „cultisme”, fără o existență lexicală autonomă:

Angi(o)-, elem. „vas anatomic” (sangvin, limfatic), „canal”, „receptacul” (< gr. *angeion*): *angioblast* „celulă primitivă mezenchimală, din care se formează vasele și celulele sangvine ale embrionului.”; *angiocardiografie* „metodă radiologică de examinare a inimii și vaselor mari cu ajutorul unei substanțe de contrast.”

c) Elemente terminologice care se pretează relexicalizării

Cazul lui *-algie* (< gr. *algos* „durere”) care, utilizat în medicină, se detașează din termenii *cefalgie*, *nevralgie*, *nefralgie*, *abdominalgie* etc. și pretinde la o utilizare autonomă în uzul medical: „Toți pacienții prezentau acuze: *algie* periodică de diversă intensitate în regiunea epigastrică...” (Curierul medical 2006: 5). Fenomenul de relexicalizare este mai evident în ambiția lui *-algie* de a se combina el însuși cu un afix: „...terapie *antialgică* (*antialgezică*) postoperatorie...” (Curierul medical 2006: 36), *analgetic* (*analgezic*). În unele contexte acesta este atestat cu valoare de adjectiv: „...sindromul *algic* a fost prevalent” (Curierul medical 2003: 30); „La 24 de bolnavi manifestările bolii decurgeau în varianta *algică*” (Curierul medical 2006: 36).

Prin trunchiere *polio-* s-a desprins din *poliomielită* (*polio-* > gr. *polios*, „cenușiu, materie cenușie” + *-miel-* > gr. *myelos*, „măduvă” + *it* (ă) > gr. *itis*, „indică inflamația”), conservând semnificația întregului termen „inflamație septică, alergică etc. a substanței cenușii din măduva spinării, caracterizată prin temperatură, tulburări în starea generală a organismului și paralizii”. Principiul economiei în planul expresiei a generat combinarea prefixoidului cu unități lexicale autonome: *poliovirus* (virus poliomielitic), *polioviral* (poliomielită de origine virală), iar conjuncția acestuia cu afixe demonstrează o plinătate semantică: *antipolio* (vaccin împotriva poliomielitei) (*Curierul medical* 2006: 44-46), dar care, spre deosebire de *-algie*, dispune de o motivație generală și nu concretă.

d) Elemente terminologice consacrate medicinei, dar care penetrează alte domenii de activitate

Asten(o)-, *-astenie*, elem. „oboseală, slăbire” (< gr. *asthenos*): *astenocorie* „oboseală pupilară”: *astenofobie* „teamă excesivă și nemotivată de oboseală”.

Elementul iese din sfera medicală și se înscrie în geografie: *astenosferă* „parte constituantă a *terrei*, situată sub litosferă între adâncimile 70-150 km și 600-700 km, cu vâscozitate relativ scăzută, deoarece materia există într-un stadiu de fuziune parțială”.

III. Criteriile semantic și etimologic

1) Elemente terminologice care își mențin forma și sensul de bază moștenit din limbile latină și greacă

a) de origine greacă: *analgesia* (< gr. *a* „fără” + < gr. *algos* „durere”) = *analgie* „insensibilitate temporară a unui organism, provocată de influența unei substanțe analgezice”; *apatheia* (< gr. *a* „fără” + < gr. *pathos* „pasiune”) = *apatie* „insensibilitate; inertie; dezinteres, indiferență, dezinteresare” etc.

b) de origine latină: *abscessus*, *us*, *m* (din *an abscess* (Celsus), literalmente „o plecare”, care derivă din *abcedere* = *ab* „la o parte” + *cedere* „a pleca, a se retrage”; noțiunea denumea „o umoare care trebuie să fie eliminată din corp puroi”) = *abces* „acumulare de puroi sub piele sau într-un organ intern”; *remissio*, *-onis*, *n* (*remittere* „a da drumul, a elibera”, *remission* „a ierta, a relaxa, a diminua”) = *remisiune* „atenuare temporară a manifestărilor unei boli”) etc.

Medicii antici au denumit durerea de cap într-o regiune a capului *hemi-crania* (< gr. *hemi-* „jumătate” și < gr. *kranion* „craniu”), termenul fiind utilizat și azi pentru a denumi migrena – *hemicranie* „durere a unei jumătăți a craniului în migrenă”. Ambele elemente: *hemi-* și *crani(o)-/-cranie* și-au menținut sensul și, în relativitate, forma primară (Fussler 1949: 113-119).

2) Elemente terminologice care suportă modificări semantice și formale

Multe cuvinte „savante” au suportat schimbări în așa măsură, încât abia mai pot fi recunoscute, iar rădăcinile și motivațiile unor cuvinte sunt aproape uitate (*idiōteia* – mod de viață a omului care s-a izolat de societate, solitudine.)

a) în limbile clasice aveau o utilizare strictă uzuală:

Cuvântul *autopsia* avea sensul de „ceea ce vezi cu ochii proprii”, iar actualmente se include în terminologia medicală (anatomie) „disecție a unui cadavru și examinare anatomică a organelor lui interne pentru a stabili cauza morții; necropsie” .

Latinescul *infectio*, *onis*, *f* desemna „colorare, alterare, schimbare” de la *infectum* „a pătrunde, a absorbi”. În 1848, Gunfelid îi atribuie un sens nou – „contractare a bolii”.

Dubletele < lat. *liens* și < gr. *phakos* dețineau sensul de *linte* („plantă leguminoasă alimentară și furajeră, cu semințe plate”) și care au penetrat, ulterior, limbajul specializat (oftalmologie) prin procesul de asociere (se aseamănă cu un bob de linte): *lentilă* „piesă de sticlă folosită în aparatele optice, care servește la convergența sau la divergența razelor de lumină; *crystalin* „parte a ochiului care are aspectul unei lentile transparente biconvexe, așezată îndărătul irisului și care are un rol important în acomodarea vederii la diferite distanțe”.

b) în limbile clasice aveau o semnificație diferită versus medicina modernă:

În medicina antică, termenul *asphyxia* (< gr. *a* „fără” + <gr. *sphyzien* „a tresalta”, *asphyxis* „ase sufoca”) desemna „orice stare a organismului, uman, caracterizată prin prezența pulsului slab”. Mai târziu, Galenus și Areteu au pus în circuit termenului respectiv, care denumea „lipsa pulsului, în absența respirației”. Actualmente, asfizia este denumită o stare de sufocare datorită înecării, strangulării, ca simptom al unor boli etc.

În medicina antică, termenul *glaucom* era utilizat în toate afecțiunile oftalmologice, în care ochiul căpăta culori gri, albă, verzuie etc. Deseori, în mod eronat, termenul era folosit în situații de instalare a simptomelor specifice cataractei.

Termenul *glaucom*, în semnificația actuală, este pus în circulație începând cu anii ‘60--‘70 ai secolului XIX.

Medicii antici erau convingși de faptul că arterele omului, „nu conțin nimic altceva decât aer”, deoarece, după moarte, acestea se dovedeau a fi „goale”; de aici și termenul *arteria* (<gr. *aēr* „os,,aer” + <gr. *tereō* „a conține”). Se confundau termenii *arteria* și *tracheia*, dat fiind faptul că medicii nu găseau diferențele funcționale în activitatea acestor segmente anatomice: arteră – *arteria leia* (*leios* „neted”), trahee – *arteria tracheia* (*trachys* – zgrunțuros, aspru).

IV. Procesul de creare a termenului neologic

Asigură neologizarea prin formele de creare pe care le propune:

1) Compunerea. Autocombinarea formelor neoclasice. Disponibilitatea elementelor terminologice de a reda gradat informația medicală este de invidiat:

a) Combinarea a 2 elemente: a) < gr. *dys* „disfuncție” + < gr. *trophe* „alimentație” = *distrofie* „stare patologică constând în alterarea structurii unui țesut, a unui organ, a unui sistem sau a organismului, în urma tulburărilor de nutriție”; b) < gr. *myos* „mușchi” + < gr. *kardia* „inimă” = *miocard* „mușchiul inimii”.

b) Combinarea a 3 elemente: < gr. *myos* „mușchi” + < gr. *dys* „disfuncție” + < gr. *trophe* „alimentație” = *miodistrofie* „deregări de nutriție în structura mușchiului”.

c) Combinarea a 4 elemente: < gr. *myos* „mușchi” + < gr. *kardia* „inimă” + < gr. *dys* „disfuncție” + < gr. *trophe* „alimentație” = *miocardiodistrofie* „deregări patologice de ordin chimic ale structurii miocardului în condiții de tulburări ale procesului de alimentație”.

Capacitatea de autocombinare a elementelor: în medicină se atestă cel mai lung cuvânt (43 de litere), format din autocombinarea a 7 elemente terminologice: *pneumo+ultra+micro+scopio+silico+volcano+coni(osis)* care desemnează o afecțiune a plămânilor,

determinată de inspirarea prafului de siliciu și la care sunt expuși minerii în virtutea profesiei lor. Termenul este inventat în 1935 de către Everett M. Smith, iar mai târziu este înlocuit cu termenul *silicoză*.

Posibilitățile de autocombinare reprezintă o caracteristică esențială a elementelor terminologice (a afixoidelor). Vocalele de intercalare *-i-*, *-o-*, numite și interfixe, se prezintă în postură de punte de conjuncție a elementelor. Conform regulii generale, interfixul *-i-* se utilizează în formațiuni care conțin elemente latine: *calor/i/fug* (*calor(i)-* < lat. *calor, is*, „căldură” + *-fug* < lat. *fugus*, „care alungă”; *carbon/i/fer* (*carbon(i)-* < lat. *carbo*, „cărbune” + *-fer* < lat. *ferre*, „a purta”); iar interfixul *-o-* este caracteristic celor grecești: *cal/o/fil* (*cal(o)-* < gr. *kallos*, „frumos” + *-fil* < gr. *philos*, „prieten”); *dactil/o/manție* (*dactil(o)-* < gr. *dactilos*, „deget” + *-manție* < gr. *mantis*, „prezicere”).

Dar această legitate este depășită; în practică atestându-se în conjuncția unuia și aceluiași afixoid ambele interfixe: *cer/i/fer* (*cer(i)-* < lat. *cera*, cf. gr. *keros*, „ceară” + *-fer* < lat. *ferre*, „a purta”); *cer/o/graf* (*cer(o)-* < lat. *cera*, cf. gr. *keros*, „ceară” + *-graf* < gr. *graphein*, „a scrie”). Fenomenul poate fi explicat prin latinizarea cuvântului grecesc *keros* care, în combinații ulterioare cu elemente terminologice latine, solicită interfixul *-i-*, iar cu cele grecești – interfixul *-o-*. Formațiile afixoidale, în principiu, sunt omogene în plan etimologic, sunt alcătuite din structuri fie de origine latină, fie de origine greacă. Dar și această regulă este depășită, ceea ce este o dovadă că necesitatea imperioasă de nominalizare a unei noțiuni dictează ignorarea acestui aspect.

Un element terminologic uneori poate avea poziție primă în raport cu un alt element, alteori – secundă; nealterând sensul cuvântului: *cardiotonic* = *tonicardiac*, „medicament care stimulează activitatea inimii”; *cardiomegalie* = *megalocardie*, „volum exagerat al inimii”. Sunt cazuri singulare care demonstrează univocitatea „cultismelor”.

Uneori aceeași noțiune este denumită prin doi termeni: unul format din „cultisme” de origine latină, altul – de origine greacă. Astfel, procesul de sângerare în terminologia medicală are denumirea de *hemoragie* (greacă) și *sangvinolență* (latină), „scurgere de sânge cauzată de ruperea unui vas sangvin”; termenii formând o relație de sinonimie relativ distinctă în uzul medical.

2) Compunerea. Combinarea mixtă. O altă posibilitate de combinare este cea de atașare la:

a) unitățile lexicale autonome: *cari/o/plasmă* (*cari(o)-* < gr. *karion*, „nucleu” + *-plasmă*); *cri/o/chirurgie* (*cri(o)-* < gr. *kryos*, „frig” + *-chirurgie*);

b) cuvinte autonome din vocabularul fundamental al limbii române: *nămoloterapie*; *frigoterapie* etc.

3) Derivarea – *astenie* (<gr. *a* „fără” + <gr. *sthenos* „putere”) „slăbire generală a organismului; slăbiciune, istovire; *rinită* (< gr. *rhinos* „nas, trompă” + < gr. *itis*) „indică prezența inflamației”).

4)Conversiunea – adjectivul *cardialis*, *e* din latină este atestat în dicționarele de terminologie în limba germană *kardial* și în limba rusă *кардиальный*; engleza, franceza, româna unifică adjectivele *cardiacus* și *cardialis*, *e* utilizând prima variantă.

Adjectivul *cardiac* (1372, Corbichon) este un împrumut din latină *cardiacus* (cuvântul grec *kardiakos*, *kardie* „inimă”). În limba română termenul anatomic *cardiac* este folosit pentru prima dată de N. A. Crețulescu în *Manual de anatomiedescriptivă*, București, 1843, traducere din limba franceză [12, p. 164].

Prin conversiune, în limba română este atestat substantivul *cardiac* „persoană care este afectat de boli de inimă”.

Tot aici, adjectivul *brahicefal* (<gr.”*brachys*„scurt” + <*kephale* „cap”), înregistrat inițial cu statut de substantiv în limbajul medical: „craniu cu diametrele longitudinal și transversal aproape egale; ulterior se utilizează și în postură de adjectiv: *făt brahicefal*.

Concluzii. Limbajul medical românesc se constituie din; lexicul preluat din limbajul comun; lexicul științific comun; lexicul specializat (terminologic). Limba latină rămâne a fi „limbă de comunicare prin excelență” în medicină. Cultivarea limbajului medical are la bază procese actuale de globalizare și de internaționalizare a terminologiei (medicale). Crearea lexiconului general internațional este un fenomen extralingvistic, dar care are drept obiectiv planificarea și compilarea limbajului specializat. Termenii medicali formați din elemente savante greco-latine denumesc cunoștințe medicale, se includ în comunicarea specializată și au un comportament lingvistic specializat. Aceștia se înscriu în sistemul neomorfemic, care, la rândul lui, este susceptibil în a asigura „nelimitat” continuitatea terminologică, dar și în a moderniza limbajului medical. Tendințele actuale în cultivarea limbajului medical sunt dictate de: preferința pentru termenii analizabili; predominarea unităților lexicale terminologice în ansamblul împrumuturilor lexicale; economia lingvistică obținută prin conjuncția elementelor terminologice.

BIBLIOGRAPHY:

- Fussler, Herman H. (1949), *Characteristics of the research literature used by chemists and physicists*, The United States, Library Quarter.
- Marcu, Florin (2013), *Dicționar actualizat de neologisme*, București: Editura Saeculum I.O.
- Matei, Horia (1993), *O istorie a lumii antice*, Chișinău: Universul.
- Ursu, Nicolae (1962), *Formarea terminologiei științifice românești*, București: Editura Tineretului.
- Curierul Medical*, Revista Ministerului Sănătății și A USMF „Nicolae Testemițanu”, nr. 1, 2006.
- Curierul Medical*, Revista Ministerului Sănătății și A USMF „Nicolae Testemițanu”, nr. 4, 2003.
- Curierul Medical*, Revista Ministerului Sănătății și A USMF „Nicolae Testemițanu”, nr. 4, 2006.
- Zvegnichev, V. (1964), *Prefață la ediția rusă a lucrării: Eric P. Hamp, Glossary of American Technical Linguistic Usage. 1925-1950*, Utrecht / Antwerp, 1957.
- medarticle.moslek.ru/articles33221.htm. Карузин, П.И. Словарь анатомических терминов / П. И. Карузин. -М.-Л.: Госиздат, 1928.-293 с.

Кубрякова, Елена (1991), *Человеческий фактор в языке. Язык и порождение речи*, Москва: Наука, 1991.

<http://libraria-electronica.blogspot.com/2011/08/dimitrie-cantemir-istoria-ieroglifica.html>

www.etymoline.com

TITU MAIORESCU AND THE ROMANIAN LANGUAGE

Dumitru Draica, Assoc. Prof., PhD, University of Oradea

Abstract: În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, Titu Maiorescu a fost una dintre personalitățile marcante ale culturii române. Este considerat întemeietorul criticii române moderne, îmbinând teoria cu practica, a luptat pentru cultivarea limbii române, a combătut falsele valori, a promovat criteriul estetic în analiza operelor literare și a contribuit decisiv la promovarea și afirmarea unor mari scriitori ai epocii. Titu Maiorescu rămâne un reprezentat de seamă al curentului tradiționalist-popular, prin atitudinea pe care a avut-o în ceea ce privește problemele limbii și scrierea românească, militând împreună cu alți cărturari moldoveni, dar și ardeleni și munteni pentru scrierea fonologică și pentru caracterul național și popular al limbii române, pentru unificarea ei și pentru impunerea unei norme supradialectale în scriere. Junimea, Convorbiri literare, Maiorescu, deopotrivă, și-au asumat dreptul de a nu permite unele practici anarhiste în scrierea limbii române.

Keywords: *fonetism, etimologism, cultura română, unitatea limbii, sistem ortografic maiorescian, alfabet latin și chirilic...*

Summary

În secolul al XIX-lea, problemele limbii române au continuat să fie subiect de cercetare, nu numai pentru lingviștii și filologii români, dar, deopotrivă, și pentru scriitori, critici literari și alte categorii sociale, cunoscători ai limbii vechi și ai celei populare, avizați în a da cele mai bune rezolvări problemelor lingvistice ale vremii. În ceea ce privește problemele de limbă, pentru Titu Maiorescu, mentorul spiritual al revistei „Convorbiri literare”, timp de o jumătate de secol, ortografia a ocupat locul central, interesul său pentru impunerea unei ortografii simple, raționale, științifice fiind unul de notorietate în epoca dominată oficial de etimologismul latinist.

Între cei care au contribuit, prin scrierile lor, la stabilirea unor norme ortografice în scrierea limbii române, agreeate de cei mai mulți dintre vorbitori, valabile, în mare parte, până astăzi, se numără și Titu Maiorescu, prin concepțiile sale științifice, prin argumentația logică, atras de multe dintre problemele limbii noastre, chiar dacă nu poseda decât o sumară cultură lingvistică propriu-zisă, contribuțiile lui însemnând un progres în mai multe domenii, ca teoretician al culturii românești.

În anul 1862, pe când era director al Gimnaziului din Iași, a publicat în „Anuarul” acestui gimnaziu o disertație de lingvistică și pedagogie, intitulată *De ce limba latină este chiar în privința educațiunii morale studiul fundamental în gimnaziu*, considerată prima lucrare în limba română a lui Titu Maiorescu, abia întors de la studii din Germania și Franța. În prima parte a acestei disertații el se ridică împotriva celor care considerau că traducerile pot să ia locul textelor originale, susținând că studiul limbii latine în gimnaziu are un rol deosebit în educația

intelectuală și morală a elevilor, limba latină este superioară tuturor celorlalte obiecte de învățământ și că traducerea sunt bune pentru cunoașterea literaturii latine. Disertația criticului junimist în favoarea limbii latine este un document revelator pentru orientarea lui din anii tinereții, chiar dacă în epocă, principalul argument în favoarea limbii latine îl constituia doar sublinierea originii romane a limbii noastre. Maiorescu preciza că pentru a cunoaște procesul de formare și dezvoltare a limbii române, pornind de la latina populară, trebuie făcut, detaliat, istoricul fiecărui cuvânt și sunet. Ideile formulate de acesta, la 22 de ani, asupra unor probleme ale limbii și asupra metodei de studiere a formării și dezvoltării istorice a limbii române sunt valabile și azi, Maiorescu propagând, încă de acum 150 de ani, principiile științifice ale școlii istorice și comparatiste.

Ca director al Școlii normale de la Trei Ierarhi, Maiorescu a editat în anul 1864 un „Anuar” și al acestei școli, în care a publicat *Regulile limbii române pentru începători*, în fapt, 28 de paragrafe, în care demonstra și argumenta, cu exemple, elementele de bază ale gramaticii elementare: alfabetul, litera, sunetul, silaba și părțile de cuvânt. El sublinia rolul important al gramaticii în predarea limbii române, constatând că școala primară de atunci nu putea asigura însușirea corectă a limbii române. Cele 28 de paragrafe pun în lumină un mare simț pedagogic, autorul pornește de la lucruri cunoscute și concrete spre noțiuni noi și abstracte; aceste reguli nu nimic original, de remarcat fiind claritatea și metoda pedagogică a expunerii (în 1879, *Regulile* lui Maiorescu au fost retipărite și folosite la clasă, de către fostul său elev de la Trei Ierarhi, Ion Creangă).

După aceste scrieri din prima perioadă de activitate a criticului literar, aparent minore, dar semnificative și necesare în epocă, Maiorescu va începe dezbaterile unor probleme majore ale culturii noastre, problemele limbii ocupând locul central. Preocupările sale de-acum se înscriu, după cum mărturisea chiar el, în „direcția nouă”, având în vedere combaterea neadevărurilor în orice domeniu, lipsa spiritului științific și a patriotismului fals și, deopotrivă, imitațiile a tot ceea ce era străin pentru cultura română. Un neadevăr în limbă era considerat de către Maiorescu exagerările latiniștilor, al căror adversar neînduplecat a fost (a combătut cu ironie denaturările lui Simion Bărnuțiu, care susținea revenirea la dreptul roman și la instituțiile romane, *Tentamen criticum*, gramatica latinizantă a lui A. T. Laurian, dicționarul academic al lui Laurian și Massim).

Însă, cea mai controversată problemă a lingvisticii românești, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, era cea a ortografiei, pentru că trebuiau rezolvate două chestiuni: 1. stabilirea semnelor grafice latine care să le înlocuiască pe cele chirilice și, 2. stabilirea principiului de bază al scrierii limbii române. Latiniștii au fost cei dintâi care au cerut introducerea alfabetului latin, susținând adoptarea acestuia în totalitate, fără niciun semn diacritic, însă, se impunea o fixare a scrierii cu litere latine, pe baze științifice.

Titu Maiorescu și-a expus părerile asupra ortografiei în trei lucrări importante, anume: *Despre scrierea limbii române* (primele două părți au apărut în 1866, iar ultimele două în 1873) și două rapoarte prezentate în Academia Română, în 1880 și în 1904.

Preocupările sale ortografice au început în cadrul „Junimii”, unde s-a discutat despre necesitatea fixării unui sistem fonetic de scriere, în vederea tipăririi „Convorbirilor literare”. Maiorescu a fost însărcinat cu elaborarea noilor principii de scriere, pe care le-a citit în fața membrilor de la „Junimea”, care le-au aprobat apoi. În lucrarea din anii 1866, deși avea doar 26 de ani, Maiorescu susținea introducerea definitivă a alfabetului latin, adaptat, însă, la realitățile fonetice românești, convins de faptul că scrierea românească trebuie să fie fonetică, din moment ce și ortografia latină a secolului al XIX-lea era una fonetică. Criticul arăta că literele alfabetului latin nu pot fi primit în totalitate, că din cele 27 de litere necesare redării sunetelor limbii române, 14 pot fi adoptate: *a, o, u, b, d, g, l, m, n, p, r, s, v, z*; apoi admitea pe *e, i, j, f, t, c, h* după ce a stabilit care a fost pronunțarea lor în latină și care literă trebuie adoptată de noi (de exemplu, în latină, *e* se scria: *e, ae, oe*; *i* se scria: *i, j, y*); *ă, ș, ț* au fost adoptate de Maiorescu cu semnele diacritice actuale, și, inițial, nu l-a admis pe *î (â)*, în mod eronat. Maiorescu mai afirma și că unele litere care exprimau în latină sunete netransmise românei nu-și au locul în scrierea noastră, precum: *y, ph, th, yu*; pentru sunetele românești inexistente în latină, recomanda folosirea literelor prin care se notau în limba de origine sunetele din care provin cele specifice limbii române, astfel semiocclusivele *ce, ci, ge, gi* trebuiau notate prin *c* și *g*, urmate de *e* și *i*, întrucât descind din latină, în multe situații (Maiorescu a adoptat această idee de la Samuil Micu și Petru Maior).

În ceea ce privește aplicarea principiului fonetic în ortografia limbii române, Maiorescu nu înțelegea fonetismul în sens general și absolut, precum Aron Pumnul, ci restrâns substanțial, dându-și seama că un sunet cunoaște în vorbire mai multe variante, varietăți de pronunțare de la o regiune la alta și chiar de la un individ la altul și, prin urmare, niciun alfabet al vreunei limbi, fiind vorba de o limbă literară, nu poate exprima toate sunetele și nicio ortografie nu trebuie să înregistreze toate sunetele limbii, căci aplicat în mod absolut, fonetismul ar duce la dezbinare în limbă. În notarea grafică a sunetelor trebuia avută în vedere latura lor esențială, sensul, valoarea și nu realizarea materială; astfel, criticul și-a dat seama că ortografia limbii române literare notează doar sunetele-tip, care corespund, aproape în totalitate, sistemului de foneme al limbii și că în scrierea limbii literare trebuie notate numai sunetele cu valoare funcțională (Maiorescu vrea să dovedească faptul că sunetele românești *ă, î, ș, ț* trebuie redade prin litere distincte). El a inclus în alfabetul românesc, pe lângă literele latine care nu prezintă dificultăți pentru redarea sunetelor românești, pe acelea care deosebesc sensurile cuvintelor și formele lor flexionare (numite azi „foneme”). A mai înțeles și că ortografia fonetică nu înseamnă înregistrarea tuturor nuanțelor sunetelor vorbirii, numeroase și variate, ci doar a sunetelor-tip care au rolul de a diferenția sensurile și funcțiile gramaticale ale cuvintelor, deci a „fonemelor”; subordonând principiul fonetic celui „logic, intelectual”, preconizând, de fapt, prin aceasta, o scriere fonetică pe baze fonologice.

Ultimul capitol al lucrării era o critică la adresa etimologismului latinist, de pe pozițiile școlii istorice și comparatiste, arătând că limba este într-o permanentă schimbare, transformare, constante rămânând doar câteva forme flexionare și sintactice; criticul denunța pericolul etimologist, ce nu recunoștea evoluția limbii de-a lungul anilor.

Despre scrierea limbii române nu include reguli propriu-zise de ortografie, însă reprezintă prima fundamentare teoretică și expunere amplă și clară a principiilor scrierii noastre fonetice. Prin intermediul acestei lucrări, Maiorescu a atacat teoretic și practic etimologismul latinist, într-un moment în care acesta cunoștea afirmarea în cadrul Societății Academice Române, înființate de curând, în 1866.

După stabilirea principiilor ortografiei fonetice, în *Despre scrierea limbii române*, Maiorescu a încercat să fixeze concret regulile ortografice, ce aveau să fie folosite în „Convorbiri literare”, dar, oficial, sistemul său ortografic va fi acceptat mai târziu; deoarece ortografia etimologistă stabilită de fosta Societate Academică Română nu a fost acceptată decât în publicațiile societății, Academia Română, care avea ca prim obiectiv stabilirea unei ortografii unitare, dorește o astfel de ortografie, în consens cu uzul general al scrierilor scriitorilor vremii. Astfel, în 1879, când influența latinismului scăzuse în Academie, a fost instituită o comisie, în componența căreia intrau Alecsandri, Laurian, Barițiu, Odobescu, Hasdeu, Quintescu și Maiorescu, pentru întocmirea unui proiect ortografic nou, pe care avea să-l citească Titu Maiorescu, în 1880. După ce face un scurt istoric al sistemelor ortografice susținute în Academie, până atunci, dominate toate de etimologism (pe care, de altfel, îl considera extrem de valoros pentru cercetarea istorică a limbii), și care nu s-au impus, criticul literar vorbește despre necesitatea unei ortografii fonetice, agreeate de către cei mai mulți vorbitori, scriitori, învățați, literați..., menționând că în ortografia propusă de comisie nu putea fi aplicat nici un fonetism pur, nici un etimologism pur, ci un compromis, „un fonetism temperat din necesități etimologice”.

Autorii propuneau, printre altele:

- păstrarea lui *y*, *ph*, *th*, *k*, *qu* numai în scrierea numelor proprii;
- eliminarea literelor duble, cu excepția celor din compuse, precum *înnăscut*, *înnoire*...;
- scrierea lui *ss* în *massă*, *rassă*, *casă*, a lui *s*, rostit *z*, în neologismele *rosă*, *francesă*, *sintesă*..., a lui *x*, în neologisme sau nume proprii, ca *lexicon*, *Alexandru*..., admițându-se și dubletele *exemplu* și *esemplu*, *expedițiune* și *espedițiune*, întrebunțarea literelor *j*, *ț*, *ci*, *gi*, *chi*, *ghi*;
- *ște*, *ști* sunt notate *sce*, *sci*, dacă alternează cu *sc* – *cunosci*, *cunoasce*, dar *ștergar*, *Ștefan*...;
- vocala *î*, pe care Maiorescu o considera, greșit, doar o nuanță a lui *ă*, se notează *î*, la început de cuvânt – *îndată*..., și prin *â*, în celelalte cazuri;
- menținerea lui *u* final și *i* final;
- diftongii *ea* și *oa* se scriu ca *azi* și nu *e* și *o*, accentuați

Prin ortografia cu pronunțat caracter fonetic din 1879-1880, față de cea din 1869-1870, autorii urmăreau să scoată Academia Română din izolarea la care fusese supusă, proiectul maiorescian a fost adoptat atunci, cu unele modificări, cu o „majoritate întâmplătoare”, însă ortografia adoptată era departe de a fi fonetică. De aceea, în 1903, Academia numește o nouă comisie, la insistențele corpului profesoral din învățământul mediu, comisie din care făceau parte Maiorescu, Hasdeu, Quintescu, Iacob Negruzzi, Ovid Densusianu și Ion Bianu, proiectul este

expus la Academie tot de către Maiorescu, în 1904, al doilea, după cel prezentat în 1880, prin care fonetismul a câștigat definitiv (Hasdeu nu a participat, iar Quintescu s-a declarat împotriva); consecvent principiului exprimat de Maiorescu, că uzul este hotărâtor în materie de limbă, de-acum se scrie:

- diftongii *ea* și *oa* se scriu ca azi;
- se elimină grupul *dz* și se menține doar *z*;
- grupul *șt* se scrie astfel, în orice situație – *crește, pește, știință...*;
- se generalizează scrierea cu *ă*, iar *â* se menține după *c, g* (*cânt, gând...*) și în cuvintele

Român, România..., în virtutea tradiției (în anul 1904 a apărut și o broșură cu aceste norme, redactată de Titu Maiorescu, Ion Bianu și Ovid Densusianu).

Maiorescu a înțeles că alfabetul limbii române trebuia să aibă un caracter latin unitar, că ortografia trebuie fixată după „uzul general”, că o scriere strict fonetică este oricând imposibilă. El a conceput limba ca un fenomen obiectiv și dinamic, în continuă mișcare, evoluția ei se produce după anumite legi obiective, individul vorbitor neputând interveni în cursul lor, limba este un fenomen social, o creație a poporului; între limbă și gândire, mai susținea criticul român, este un raport direct, evoluția limbii marcând progresul din gândirea oamenilor. Maiorescu pune pe primul plan norma lingvistică, acceptată de toți cei instruiți, prin consensul unanim al oamenilor culti. În același timp, teoreticianul „Junimii” a criticat foarte dur ideile exagerate ale latiniștilor, etimologismul lui Timotei Cipariu (care vrea ca formele cele mai vechi ale cuvintelor să fie cele mai bune, întrucât sunt mai apropiate de latină) și fonetismul lui Aron Pumnul (potrivit căruia, neologismele trebuie supuse acțiunii unor legi fonetice încheiate de mult), opunându-le legile dezvoltării obiective ale limbii, ideea unei limbi literare întocmite pe baza limbii populare. Ca mai toți marii cărturari ai vremii, și Maiorescu gândea că scriitorii, creatorii de limbă, au un rol hotărâtor în privința alegerii neologismelor, condamnând folosirea lor abuzivă, ele fiind necesare în limbă doar când denumesc noțiuni noi, iar eliminarea tuturor cuvintelor slave populare și înlocuirea lor cu altele latino-romanice ar duce la crearea unei limbi literare artificiale, mai considera criticul.

Un merit de inițiator și îndrumător al lui Titu Maiorescu în lingvistica românească este prezentarea pentru prima dată, la noi, pe baze științifice, a importanței limbii în crearea literaturii artistice; astfel, în studiul *Poezia română*, din 1867, el a relevat caracterul popular al limbii, relația strânsă dintre fondul operei și limba în care aceasta este scrisă, analizând creațiile lui Alecsandri, Eminescu, Caragiale, Goga, Sadoveanu, Ioan Popovici Bănățeanu, Victor Vlad Delamarina...; observațiile de-acum ale lui Maiorescu asupra stilului și limbii operelor literare aveau să fie continuate și completate, în secolul al XX-lea, de Ovid Densusianu, Tudor Vianu...

În paralel cu lupta dusă pentru stabilirea unei ortografii fonetice unitare, Maiorescu dorea ca limba română să-și păstreze caracterul național și popular, să fie folosită corect în comunicarea orală și scrisă; apoi a fost interesat și de felul în care era folosită limba noastră în presa românească din Imperiul habsburgic, aducând în discuție problema românilor din afara granițelor, dorind unitatea acestora prin limbă. Pe această linie, un studiu valoros al lui Titu Maiorescu este și *Limba română în jurnalele din Austria*, din 1868, în care dezbătea probleme de

limbă literară, chestiuni ce făceau referire la stilul publicistic, combătând numeroasele „impurități” de limbă și stil din textele tipărite în periodicele din Transilvania și Bucovina, care abuzau, în mare parte, de calcuri după germană, „germanizarea limbii prin traduceri literale” (a analizat stilul și expresiile periodicelor românești din Austro-Ungaria: „Albina”, „Telegraful român”, „Federațiunea”, „Transilvania”, „Concordia”, „Familia”...). Maiorescu se ridica împotriva stilului greoi, exagerat, nefiresc, observând că stilul publicistic era lipsit de originalitate, fiind introduse cuvinte noi în locul celor vechi cu același înțeles, iar transpunerea mecanică a unor cuvinte și expresii dintr-o limbă în alta, era considerată de criticul junimist o sursă de erori grave. Maiorescu va vorbi și despre caracterul obiectiv și obligatoriu al structurii limbii, nimeni neavând dreptul s-o modifice și va insista asupra rolului decisiv al uzului popular față de creațiile artificiale ale ziaristilor români din Austro-Ungaria.

Criticul a satirizat cu vehemență, în studiul *Beția de cuvinte*, din 1873, folosirea tautologiilor, a cuvintelor improprii limbii, a pleonasmelor, abuzul de neologisme și de fraze bombastice, prezente într-un stil diluat, ce ascunde fondul de idei, în „Revista contemporană”. Titu Maiorescu nu face o analiză detaliată a limbii folosite în această revistă, ci alege un element specific de natură stilistică, pe care îl numește „beția de cuvinte”, aducând în discuție și numărul prea mare de cuvinte folosite, întrebuițarea cuvintelor seci, pierderea șirului logic... Neputând analiza limba tuturor periodicelor vremii, s-a oprit la „Revista contemporană”, una dintre cele mai pretențioase pe atunci, dorind să tragă un semnal de alarmă, vizavi de bombasticismul, superficialitatea și falsa erudiție ce amenințau scrisul românesc.

O problemă lingvistică deosebită în dezvoltarea limbii române, în secolul al XIX-lea, a fost aceea a neologismelor, cei mai mulți dintre cărturarii români luând atitudine față de acestea, unii le-au acceptat, considerându-le un proces normal în dezvoltarea limbii, alții s-au împotrivit pătrunderii lor, susținând că limba noastră trebuie să-și creeze cuvinte noi, din resurse proprii. Problema neologismelor a fost un subiect aprins în discuțiile junimiștilor, (Iacob Negruzzi era ostil pătrunderii acestora în limbă) și a constituit tema principală a articolului *Neologisme*, din 1881, o prezentare sistematică a lui Maiorescu asupra modalității de îmbogățire a limbii noastre literare cu termeni neologici, chiar dacă la început și el a fost împotriva neologismelor, ridicând pentru prima dată această problemă în 1872, în studiul-program *Direcția nouă*, pe care le considera „o adevărată îmbolnăvire literară”. În 1881, în „Convorbiri literare”, Maiorescu a publicat studiul *În contra neologismelor*, reprodus apoi cu titlul *Neologisme*. El a fost adversarul numai al acelor neologisme care nu erau necesare în limbă sau care erau nepotrivite cu structura lexicului românesc, considerând că neologismele trebuie să se adapteze la specificul fonetic și gramatical al limbii române. I-a combătut pe cei care introduceau cuvinte străine pentru noțiuni pentru care românii aveau cuvinte potrivite și pe cei care traduceau expresii străine ce nu aveau niciun sens în limba noastră și a formulat patru reguli cu privire la adoptarea neologismelor și la locul cuvintelor slave, culte sau populare, în limbă: prima regulă se referă la excluderea din scrierile bisericești a acelor slavonisme care coexistă cu unele cuvinte moștenite; a doua regulă face trimitere la inutilitatea neologismelor pentru care avem în limbă corespondente vechi românești; regula următoare se referă la originea, izvorul neologismelor

necesare în română, limba franceză, de preferință, considera Maiorescu, iar regula a patra revine la problema slavonismelor, a raportului lor cu neologismele. În încheierea articolului său, a subliniat încă o dată relația strânsă dintre cuvinte și sensurile lor și a crezut că este bine să se opună neologismelor „de prisos”, recunoscând că sunt și neologisme necesare, antineologismul maiorescian fiind unul critic și relativist, nu absolut și dogmatic.

O privire critică asupra dezvoltării lingvisticii românești, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a fost făcută în partea a doua a lucrării *Literatura română și străinătatea*, din 1882, cu un adaos în 1908, în care Maiorescu vorbea despre dezvoltarea istoriei și filologiei românești, amintind de studiile lui Alexandru Lambrior, Vasile Burlă, Mozes Gaster, de culegerea de documente a lui Eudoxiu Hurmuzachi, de *Arhiva istorică a României* și despre *Cuvente den bătrâni*, de B. P. Hasdeu, despre *Crestomația sau Analectele literare*, de Timotei Cipariu, dar și despre *Dicționarul etimologic* al lui Alexandru Cihac; în adaosul de la 1908, releva studiile de slavă veche ale lui Ion Bogdan, documentele publicate de Nicolae Iorga, dar și *Bibliografia românească veche* a lui Bianu – Hodoș, elogiind, deopotrivă, contribuțiile lui Sextil Pușcariu, Alexandru Philippide și Ovid Densusianu la dezvoltarea filologiei românești.

În nota adăugată în ediția 1908-1915 a *Criticelor*, la studiul *Literatura română și străinătatea*, Maiorescu a urmărit și evoluția editării *Dicționarului Academiei*, început de Hasdeu, continuat de Alexandru Philippide și apoi, după 1906, de Sextil Pușcariu.

În lucrarea *Oratori, retori și limbuți*, 1902 (la aproape 30 de ani de când analizase „beția de cuvinte” în „Revista contemporană”), Maiorescu se pronunța și împotriva falsei oratorii a liberalilor vremii, „tribuni ai cuvântului”, împotriva unei frazeologii goale și a beției de cuvinte, folosite doar pentru a impresiona un auditoriu neautorizat, prin facilitatea improvizației, prin tenacitatea de a debita ore întregi o retorică bombastică, prin abuz de franțuzisme, acorduri incorecte și construcții defectuoase. Arta portretistică a lui Maiorescu constă în prezentarea chipului moral al oratorului, retorului și limbutului, criticul reușind să sporească exigențele față de cuvântul vorbit și să contribuie în acest mod la creșterea nivelului general al limbii române literare.

Titu Maiorescu a sprijinit toate inițiativele privitoare la studiul limbii române, a acordat o mare atenție elaborării *Dicționarului Academiei Române*, propunând Academiei, în anul 1884, să-i încredințeze lui B. P. Hasdeu elaborarea lucrării, în ciuda discuțiilor contradictorii pe care le-a avut cu acesta.

În ceea ce privește redactarea *Gramaticii limbii române*, o altă misiune importantă a Academiei, Maiorescu a avut unele rețineri, considerând că mai întâi trebuie întocmit *Dicționarul* și abia după finalizarea acestuia erau întrunite condițiile pentru redactarea gramaticii limbii noastre. Între timp au apărut gramatica lui I. Manliu, în 1895, *Gramatica română*, a lui H. Tiktin, în 1896, ce nu avea să fie depășită decât în 1954, prin apariția *Gramaticii Academiei R.P.R.* și apoi, prin apariția tratatului de gramatică, într-un volum, *Limba română*, în anul 1956.

Studiile sale de estetică și critică literară făceau referire la stilul poetic, varianta funcțională a limbii române, amintind de faptul că limba își îndeplinește principala ei funcție, aceea de mijloc de comunicare, și în poezie, Maiorescu realiza distincția dintre cuvintele

„concrete” și cele „abstracte”, cele dintâi fiind de preferat. De asemenea, critica abuzul de diminutive și opunea poezia populară, poeziei culte, ce abuza de diminutive. A arătat în mod științific legătura strânsă dintre limbă și cultură, urmărind felul cum trebuie utilizată limba în creația culturală.

Maioreescu a urmărit în permanență cultivarea și studiul limbii române, a combătut vehement instituțiile culturale care îndepărtau limba de mersul ei firesc, de evoluția și dezvoltarea ei normală, pe baza limbii populare, în prim plan aflându-se Academia Română, care trebuia să stabilească reguli pentru scrierea limbii române și Ministerul Instrucțiunii, care a hotărât să introducă în școli un sistem ortografic propriu, împiedicând astfel dezvoltarea lingvisticii, în general și a limbii, în special; a fost la fel de critic și cu lingviștii români, a căror activitate a urmărit-o îndeaproape, exprimându-și puncte de vedere dintre cele mai juste, a avut contribuții importante în promovarea principiilor lingvisticii moderne, ca adept al școlii istorice și comparatiste; au rămas până azi în lingvistica noastră ideile remarcabile maioresciene, privitoare la principiile ortografiei fonetice, la caracterul obiectiv și popular al limbii, la relațiile strânse dintre limbă și naționalitate, limbă și cultură, cuvânt și noțiune, la mobilitatea vocabularului, la stabilirea structurii gramaticale a limbii, la teoria neologismelor...

Titu Maiorescu a avut un rol decisiv în rezolvarea unora dintre cele mai dificile probleme ce vizau limba română, deși nu a fost un lingvist adevărat, ci doar un om cu o bogată cultură generală, capabil să surprindă evoluția fenomenului cultural românesc, în totalitate. Pornind de la ideea că limba literară se creează și se dezvoltă pe baza celei comune populare, a putut să ofere soluții în probleme diverse ce se refereau la neologisme, la slavonisme și la întrebuințarea limbii române literare în poezie și proză, presă și discursuri. El a știut să rețină și să folosească cele mai valoroase idei ale învățaților unei generații precedente pentru cultivarea limbii române (Kogălniceanu, Russo, Negruzzi, Alecsandri, Odobescu...), intuind confirmarea lor ulterioară de către practica scrisului în limba română, în ziarele și revistele vremii („Dacia literară”, „Propășirea”, „România literară”, „Revista română”...), a contribuit la dezvoltarea limbii române literare și a lingvisticii românești prin articolele și studiile sale, scrise timp de peste patru decenii. A fost un critic necruțător, un spirit lucid, a luptat cu numeroase tendințe nesănătoase ale timpului său: latinism, italianism, purism, beție de cuvinte, germanisme și franțuzisme..., iar în paginile revistei „Convorbiri literare”, care a apărut neîntrerupt zeci de ani și unde au scris cei mai de seamă scriitori ai epocii, Maiorescu nu a dus numai o luptă de principii teoretice, ci a formulat judecăți de valoare, a analizat oamenii și lucrările lor.

BIBLIOGRAPHY:

Gr. Brâncuș, *Titu Maiorescu și problemele limbii*, în *Limba română*, XIII, nr. 5, 1964, București, pg. 483-493.

Paul Georgescu, *Titu Maiorescu – critic literar*, în „Viața românească”, nr. 12, 1963, București.

D. Macrea, *Titu Maiorescu și problemele limbii române*, în *Cercetări de Lingvistică*, an IX, nr. 1 (ian.-iunie), 1964, București, pg. 5-34.

Lui Titu Maiorescu omagiu, București, 1900.

Titu Maiorescu, Din *Critice*, Studiu introductiv de Liviu Rusu, Ediție îngrijită de Domnica Filimon-Stoicescu, București, Editura Tineretului, 1967.

Lazăr Șăineanu, *Istoria filologiei române*, București, ediția I, 1892, ediția a II-a, 1895.

Aida Todî, *Contribuția lui Titu Maiorescu la dezvoltarea limbii române literare*, în *Analele Universității Ovidius*, Constanța, vol. XIV, nr. 269-274, 2003.

LA VALEUR ANAPHORIQUE DU DÉMONSTRATIF (EXEMPLES EMPRUNTÉS AUX FABLES DE LA FONTAINE)

Rodica Mihulecea, Assoc. Prof., PhD, “Lucian Blaga” University of Sibiu

Abstract: THE ANAPHORIC VALUE OF THE DEMONSTRATIVE (WITH EXAMPLES FROM LA FONTAINE'S FABLES)

In this study we have analysed the anaphoric value of the demonstrative from the semantic and referential perspective. This value is to be found in the cases of designation as a contextual reference (the demonstrative is associated with its referent into an anaphorical relation). This referent has been mentioned in the former linguistic context which was built by the interlocutors. In organizing the text, the anaphora is an important support of the coherence, and thus it ensures the thematic continuity.

We have chosen to illustrate our point of view by using many examples from Jean de La Fontaine's Fables. La Fontaine's texts have a good structure as far as their construction is concerned. We have focussed upon many types of nominal anaphoras. We took into consideration the nature of the anaphoric nominal syntagma and the relation with its antecedent.

Keywords: *anaphora, context, antecedent, demonstrative, referent.*

Dans une perspective sémantico - référentielle, le démonstratif précise qu'un être du discours correspond à un référent situé soit dans l'environnement physique où a lieu l'échange langagier des interlocuteurs (il est même désigné d'un geste fait du doigt, de la main, de la tête, etc.), soit dans le contexte de parole (où il est déjà mentionné).

Au long du procès discursif, la corrélation entre le nom et son référent - qui est impliqué dans l'événement relaté par l'énoncé - peut être assurée par le démonstratif. Celui-ci exprime une relation anaphorique avec un terme antécédent (terme source) auquel il est associé, grâce à son sémantisme qui suppose la référence au contexte communicatif.

Dans notre travail, nous nous proposons d'analyser la valeur anaphorique du démonstratif (en tant que déterminant, élément constituant du groupe nominal: GN → Dt + N, et substitut), telle qu'elle se manifeste dans le cas de la désignation à référence contextuelle (le démonstratif

est lié à son référent mentionné dans le contexte linguistique précédent construit par les interlocuteurs).

Pour rendre compte de ce phénomène, nous porterons notre attention sur plusieurs exemples, empruntés aux *Fables* de Jean de La Fontaine¹, qu'on considère des textes bien structurés au niveau de leur construction, où le souci de clarté est incontestable. Appartenant au classicisme, les fables de La Fontaine répondent aux exigences classiques, parmi lesquelles on relève le respect de l'unité et la cohérence des compositions.

Dans l'organisation d'un texte, on recourt, en général, à l'*anaphore* qui garantit la continuité thématique et la cohérence du discours. Par l'énonciation d'un segment de discours, les éléments anaphoriques évoquent un mot ou un groupe de mots dans la mémoire de l'interlocuteur. En essayant de définir ce procédé, M. Riegel² précise qu'une expression est anaphorique «si son interprétation référentielle dépend d'une autre expression qui figure dans le texte». Le lien étroit entre le référent de l'expression anaphorique et le terme source s'appuie sur la coréférence: l'élément anaphorique et sa source désignent le même objet³. Il est à souligner que l'expression anaphorique assume, d'une manière partielle ou totale, la valeur référentielle ou le sens contextuel de l'antécédent. On emploie, en général⁴, le terme d'*antécédent* pour *source*, mais aussi celui d'*anaphorisé*, pour l'opposer au terme d'*anaphorisant* pour *expression anaphorique*.

Parmi les divers éléments linguistiques qui peuvent exprimer, d'habitude, l'anaphore - pronom (personnel, démonstratif, possessif, relatif), adverbe (*ainsi*, *là*), adjectif (*tel*), verbe (*faire*) - on remarque surtout la fréquence du *groupe nominal* (GN) - comportant dans sa structure des déterminants définis - qui participe à l'organisation de l'énoncé, en tant que groupe sémantique et syntaxique.

Sémantiquement, le GN représente un ensemble informationnel cohérent, grâce à l'apport des termes qui le constituent. Le déterminant de la structure du GN assure la relation entre le nom et le référent.

Considéré comme indice de l'anaphore, le déterminant démonstratif a un rôle décisif dans l'interprétation anaphorique de l'énoncé.

¹ J. de La Fontaine, *Fables*, Garnier - Flammarion, Paris, 1966.

² M. Riegel, dir., Pellat, J.-Ch., Rioul, R., *Grammaire méthodique du français*, Quadrige / PUF, 2e édition, Paris, 2002 p. 610.

³ O. Ducrot, J.M. Schaeffer, *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*, Editura Babel, București, 1996, p. 361.

⁴ D. Maingueneau, *Syntaxe du français*, Hachette, Paris, 1994, p. 139.

En nous proposant de relever la valeur anaphorique du démonstratif, nous nous concentrerons, dans un premier temps, sur le GN, contenant un déterminant démonstratif, pour nous arrêter ensuite sur le démonstratif substitut qui fonctionne comme évocateur anaphorique.

I. Selon la relation qui apparaît entre l'anaphorisant - **le GN anaphorique** - accompagné par un déterminant démonstratif - et l'anaphorisé (l'antécédent), on distingue plusieurs genres d'anaphores⁵:

1. L'anaphore fidèle- c'est la reprise du GN dont le nom (N) reste le même, seul le déterminant (Dt) change; dans notre cas il est remplacé par le démonstratif. Le référent du GN est identifié grâce au contexte précédent, où il a été évoqué:

Un Loup n'avait que les os et la peau; / ... Ce Loup rencontre un Dogue aussi puissant que beau ... (Fable V, Livre I)

La seconde, par droit, me doit échoir encor: / Ce droit, vous le savez, c'est le droit du plus fort. (Fable VI, Livre I)

Un jeune enfant dans l'eau se laissa choir, / ... Le Ciel permit qu'un saule se trouva / Dont le branchage, après Dieu, le sauva. / S'étant pris, dis-je, aux branches de ce saule ... (Fable XIX, Livre I)

Passe un certain Croquant qui marchait les pieds nus. / Ce Croquant par hasard avait une arbalète. (Fable XII, Livre II)

Il avait dans la terre une somme enfouie, / ... On l'eût pris de bien court, à moins qu'il ne songeât / À l'endroit où gisait cette somme enterrée. (Fable XX, Livre IV)

Non qu'il faille bannir certains traits délicats: / Vous le aimez, ces traits, et je ne les hais pas. (Fable I, Livre V)

Il arriva le lendemain / En un lieu que devait la Déesse bizarre / Fréquenter sur tout autre; et ce lieu c'est la cour. (Fable XI, Livre VII)

L'oiseau les nourrissaient parmi les tas de blé, / et de son bec avait leur troupeau mutilé; / Cet Oiseau raisonnait, il faut qu'on le confesse. (Fable IX, Livre XI)

On constate que la continuité référentielle peut se réaliser comme identité: on reprend totalement le référent de l'antécédent: *un loup* → *ce loup*, *un saule* → *ce saule*, etc. Dans l'opinion de P. Charaudeau⁶, c'est la reprise du même terme, nommée aussi *reprise totale*.

⁵ M. Riegel et alii, *op. cit.*, p. 614.

2. L'anaphore infidèle- c'est une reprise avec des modifications lexicales au niveau du GN anaphorique qui contient des éléments différents par rapport à son antécédent. On remarque, en ce sens, la reprise:

- d'un nom propre par un GN descriptif comportant un nom commun:

*Que fait notre Narcisse? ... / Nôtre âme, c'est **cet** homme amoureux de lui-même;* (Fable XI, Livre I)

*L'Aigle donnait la chasse à Maître Jean Lapin, / ... Le trou de l'Escarbot se rencontre en chemin. / L'Escarbot intercède, et dit: / Princesse des Oiseaux, il vous est fort facile / D'enlever... **ce** pauvre malheureux;* (Fable VIII, Livre II)

- avec un terme équivalent ou synonyme:

*Mais un canal, formé par une source pure, / Se trouve en ces lieux écartés; / Il [l'homme] s'y voit; il se fâche; ... Il fait tout ce qu'il peut pour éviter **cette** eau;* (Fable XI, Livre I)

*Le trou de l'Escarbot se rencontre en chemin. / Je laisse à penser si **ce** gîte / Était sûr;* (Fable VIII, Livre II)

*Quand il [le fils] fut en l'âge où la chasse / Plaît le plus aux jeunes esprits, / **Cet** exercice avec mépris / Lui fut dépeint ...* (Fable XVI, Livre VIII)

- avec un hyperonyme (terme dont le sens inclut celui d'un ou de plusieurs autres) du GN mentionné précédemment:

*Un Loup survient à jeun qui cherchait aventure, / Et que la faim en ces lieux attirait. / Qui te [l'agneau] rend si hardi de troubler mon breuvage? / Dit **cet** animal plein de rage.* (Fable X, Livre I)

*Deux compagnons pressés d'argent / À leur voisin fourreur vendirent / La peau d'un ours encor vivant, / ... C'était le Roi des Ours au compte de **ces** gens.* (Fable XX, Livre V)

*Le lait tombe; adieu veau, vache, cochon, couvée; / La dame de **ces** biens ... / Va s'excuser à son mari...* (Fable IX, Livre VII)

*Deux Rats cherchaient leur vie; / Ils trouvèrent un Oeuf. / Le dîné suffisait à gens de **cette** espèce !* (Les deux Rats, Le Renard et L'Oeuf, Livre IX)

*Deux Perroquets, l'un père et l'autre fils, / Du rôl d'un Roi faisaient leur ordinaire / Deux demi-dieux ... / De **ces** oiseaux faisaient leurs favoris.* (Fable XI, Livre X)

⁶ P. Charaudeau, *Grammaire du sens et de l'expression*, Hachette, Paris, 1992, p. 223.

Celui - ci [un homme] ne songeait que Ducats et Pistoles. / Quand ces biens sont oisifs, je tiens qu'ils sont frivoles. (Fable III, Livre XII)

Autrefois un logis plein de Chiens et de Chats, ... / Ces animaux vivaient entr'eux comme cousins. (Fable VIII, Livre XII)

Dans les exemples mentionnés ci-dessus, on peut observer la relation d'inclusion qui s'établit entre le GN anaphorique général (*cet animal / ces biens / ces animaux*, etc.) et un ou plusieurs termes spécifiques antérieurs (*un Loup / veau, vache, cochon, couvée / chiens, chats*, etc.). La relation d'anaphore entre les deux termes s'appuie aussi bien sur un savoir lexical (la connaissance de la langue) que sur un savoir encyclopédique (la connaissance du monde). On considère⁷ que c'est la dynamique textuelle qui permet à l'énonciateur d'établir les relations anaphoriques.

3. Un autre genre d'anaphore est celle que l'on nomme **conceptuelle**. Elle ne reprend pas formellement un GN antérieur, mais qui, dans le sens de M. Riegel⁸, « condense et résume le contenu d'une phrase, d'un paragraphe ou d'un fragment du texte antérieur ». C'est ce que P. Charaudeau⁹ appelle *terme - résumé*, qui récupère le contenu de la phrase précédente. On parle aussi d'une anaphore globale, représentant plusieurs référents différents par une expression unique. Comme elle fait souvent appel à des connaissances extralinguistiques, cette reprise est dénommée aussi **anaphore notionnelle** ou **sémantique**:

Il [le corbeau] ouvre un large bec, laisse tomber sa proie. / Le renard s'en saisit, et dit: Mon bon Monsieur, / Apprenez que tout flatteur / Vit aux dépens de celui qui l'écoute. / Cette leçon vaut bien un fromage, sans doute. (Fable II, Livre I)

Mais vous naissez le plus souvent / Sur les humides bords des Royaumes du vent. / - Votre compassion, lui répondit l'Arbuste, / Part d'un bon naturel; mais quittez ce soucis. (Fable XXII, Livre I)

L'Escarbot indigné / Vole au nid de l'oiseau, fracasse en son absence / Ses oeufs .../ ... L'Aigle étant de retour et voyant ce ménage, / Remplit le ciel de cris ... (Fable VIII, Livre II).

Chacun a son défaut où toujours il revient: / Honte ni peur n'y remédie. / Sur ce propos, d'un conte il me souvient... (Fable VII, Livre III).

⁷ D. Maingueneau, *op. cit.*, p. 151.

⁸ M. Riegel et alli, *op. cit.*, p. 614.

⁹ P. Charaudeau, *op. cit.*, p. 223.

... le Rat à l'heure du repas / Dit aux amis restants: D'où vient que nous ne sommes / Aujourd'hui que trois conviés? / La Gazelle déjà nous a-t-elle oubliés? / À ces paroles, la Tortue / S'écrie et dit: ... (Fable XV, Livre XII).

Princesse des Oiseaux [L'Aigle], il vous est fort facile / D'enlever malgré moi ce pauvre malheureux [Jean Lapin]; / Mais ne me faites pas cet affront, je vous prie; (Fable VIII, Livre II)

Entre les pattes d'un Lion / Un Rat sortit de terre assez à l'étourdie. / Le Roi des animaux ... lui donna la vie. / Ce bienfait ne fut pas perdu. (Fable XI, Livre II)

Le Renard dit au Bouc: Que ferons-nous, compère? / ... il faut sortir d'ici [d'un puits] / Lève tes pieds ... et tes cornes aussi / ... Le long de ton échine / Je grimperai premièrement; / Puis sur tes cornes m'élevant, / À l'aide de cette machine, / ... je sortirai ...; (Fable V, Livre III)

Un Homme accumulait. On sait que cette erreur / Va souvent jusqu'à la fureur. (Fable III, Livre XII).

Il aperçoit de loin l'imprudente Gazelle / Prise au piège, et se tourmentant... / Ce malheur est tombée sur elle, ... (Fable XV, Livre XII)

Il est à remarquer, également, que le terme - résumé correspond assez souvent à un processus de nominalisation (le nom du GN anaphorique est formé à partir d'un verbe ou d'un adjectif qui ne figurent pas nécessairement dans le contexte antérieur):

Il faut, autant qu'on peut, obliger tout le monde: / On a souvent besoin d'un plus petit que soi. / De cette vérité deux Fables feront foi ... ; (Fable XI, Livre II)

Ma fille est délicate; / Vos griffes [du Lion] la pourront blesser / Quant vous voudrez la caresser. / Permettez donc qu'à chaque patte / On vous les rogne, et pour les dents, / Qu'on vous les lime .../ Car ma fille y répondra mieux, / Étant sans ces inquiétudes. (Fable I, Livre IV)

On observe que le GN anaphorique: *ces inquiétudes* résume globalement le contenu de la phrase précédente, sans que l'adjectif *inquiet* y figure.

4. Parfois, le démonstratif reprend indirectement l'antécédent, désignant l'une de ses parties, en la précisant. C'est un cas particulier de l'anaphore infidèle. Le GN anaphorique est associé au GN

antérieur par une relation de type partie - tout (l'antécédent correspondant au tout et l'expression anaphorique à la partie¹⁰) :

Comment composerai - je une Fable nommée / Le Chat et la Souris? / Dois -je représenter dans ces Vers une belle / Qui ... va se jouant des coeurs ... (À Monseigneur le Duc de Bourgogne, Livre XII)

Par rapport à l'anaphore fidèle qui est totale, cette reprise est *partielle* et s'appelle **anaphore associative**. Les deux termes entre lesquels s'établit une relation indirecte, appartiennent au même domaine de la réalité.

5. Dans un bon nombre de vers, nous avons rencontré **l'anaphore avec l'emploi d'un terme métaphorique**. Le démonstratif du GN anaphorique reprend le GN antérieur, en le désignant indirectement par une métaphore. Entre les contenus sémantiques des deux GN, antérieur et anaphorique, a lieu une contamination ou un transfert sémantique¹¹:

Un Loup survient à jeun qui cherchait aventure, /... Je [l'agneau] ne puis troubler sa boisson. / - Tu la troubles, reprit cette bête cruelle, ... (Fable X, Livre I)

Le premier qui vit un Chameau / S'enfuit à cet objet nouveau; (Fable X, Livre IV)

L'homme au trésor caché qu'Ésope nous propose, / Servira d'exemple à la chose. / Ce malheureux attendait / pour jouir de son bien une seconde vie; (Fable XX, Livre IV)

Amour, ce tyran de ma vie, / Veut que je change de sujets. (Épilogue, Livre VI)

La femme du Lion mourut: / ... Le Cerf ne pleura point... / Le Monarque ... dit: ... venez Loups, / Vengez la Reine, immolez tous / Ce traître à ses augustes mânes. (Fable XIV, Livre VIII)

Je n'en veux pour témoin qu'Hercule et ses travaux. / Ce Dieu n'a guère de rivaux ... (Fable XIII, Livre X)

Ni l'or ni la grandeur ne nous rendent heureux; / Ces deux Divinités n'accordent à nos vœux / Que des biens peu certains, ... (Fable XXV, Livre XII)

Dans leur rôle de rappel, les expressions nominales constituent un moyen stylistique important, parce qu'elles peuvent transmettre une information non seulement directement, mais aussi implicitement par l'identification de la relation de coréférence.

¹⁰ G. Kleiber, «Anaphore associative et relation partie-tout: condition d'aliénation et principe de congruence ontologique» in *Langue française*, no. 122, Larousse, Paris, 1999, p. 71.

¹¹ P. Charaudeau, *op. cit.*, p. 224.

II. L'antécédent de l'anaphore référentielle peut être aussi un énoncé. Il s'agit de la reprise d'un antécédent précis ou du contenu notionnel de ce qui précède (après une argumentation ou en conclusion) ou de la reprise *globale* de l'ensemble de ce qui vient d'être dit (*cela dit*).

Dans ce cas, l'anaphore se réalise par **les substituts**: les pronoms démonstratifs: *celui-ci* /-là, *celle-ci* /-là), la forme neutre *cela*, (*ça* - dans le registre familier). Les formes composées ont pour fonction de se substituer à l'être précédemment évoqué.

Ces substituts (ou pronoms représentants) précisent leur référent par un rapport anaphorique avec un autre élément du discours. Dans ce type de reprise, seuls les pronoms représentants (qui varient en genre et en nombre) sont des anaphoriques, des unités représentant une autre unité.

On parle, en général, de ***l'anaphore avec une forme de substitution***. Les pronoms démonstratifs anaphoriques évoquent des noms ayant le trait [+/- Animé], reproduisant leurs marques de genre et de nombre:

*Capitaine Renard allait de compagnie / Avec son ami Bouc des plus haut encornés. / **Celui-ci** ne voyait pas plus loin que son nez;* (Fable V, Livre III)

*La Fable au moins se peut souffrir: / **Celle-ci** prend bien l'assurance / De venir à vos pieds s'offrir...* (Fable I, Livre IV)

*Une Hirondelle en ses voyages / Avait beaucoup appris. Quiconque a beaucoup vu / Peut avoir beaucoup retenu. / **Celle - ci** prévoyait jusqu'aux moindres orages, ...* (Fable VIII, Livre I)

Il convient de souligner l'effet de l'anaphore pronominale qui est de focaliser sur le nominal.

Le neutre *cela* se comporte comme un substitut de macrosegment¹², exerçant la fonction d'anaphore-résumé:

*Tous quatre en chemin ils se mirent, / ... La Caravane enfin rencontre en un passage / Monseigneur le Lion. **Cela** ne leur plut point.* (Fable XII, Livre IV)

*Il n'est meilleur ami ni parent que soi-même. / Retenez bien **cela**, mon fils;* (Fable XXII, Livre IV)

Le fonctionnement anaphorique du pronom démonstratif neutre consiste dans la reprise non seulement d'un syntagme, mais de plusieurs propositions, voire d'un énoncé entier :

¹² T. Cristea, *Grammaire structurale du français contemporain*, Editura didactică și pedagogică, București, 1979, p. 484.

Nous sommes quatre à partager la proie; /...[le lion] Prit pour lui la première en qualité de Sire: / Elle doit être à moi, dit-il; et la raison, / C'est que je m'appelle Lion: / À cela l'on n'a rien à dire. (Fable VI, Livre I)

Conclusions

Au terme de cette étude, on se rend compte de la capacité du démonstratif d'identifier anaphoriquement le référent déjà évoqué, à l'aide d'une description identique ou différente. Après avoir examiné le corpus proposé, on remarque l'existence de plusieurs types d'anaphores (fidèle, infidèle, conceptuelle, associative, avec un terme métaphorique) où le démonstratif, en tant que déterminant et substitut, peut relever cette valeur. L'anaphore est un facteur essentiel de la cohésion textuelle.

L'analyse proposée nous a conduite vers l'observation que, par les relations qu'il entretient avec son antécédent mentionné dans le texte, le GN anaphorique maintient la continuité référentielle. L'élément nominal entre dans un rapport sémantique de synonymie, d'hypéronymie avec l'antécédent. De même, on a pu constater que les pronoms démonstratifs (substituts ou représentants) assurent la reprise de l'information, par leur comportement d'anaphoriques qui renvoient à un message antérieur, ce qui met en évidence leur statut d'éléments de cohésion de l'unité transphrastique.

BIBLIOGRAPHY :

- Charaudeau, P. (1992). *Grammaire du sens et de l'expression*. Paris : Hachette.
- Cristea, T. (1979). *Grammaire structurale du français contemporain*. București: Editura didactică și pedagogică.
- Ducrot, O. Schaeffer, J.M. (1996). *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*. București: Editura Babel.
- Grevisse, M., Goosse, A. (1995). *Nouvelle grammaire française*. 3e éd. Louvain-la-Neuve: Duculot.
- Kleiber, G. (1999). «Anaphore associative et relation partie-tout: condition d'aliénation et principe de congruence ontologique» in *Langue française*. No. 122. Paris: Larousse.
- Maingueneau, D. (1994). *Syntaxe du français*. Paris: Hachette.
- Perret, M. (1994). *L'énonciation en grammaire du texte*. Paris: Éditions Nathan.

Popin, J. (1993). *Précis de grammaire fonctionnelle du français*. Paris: Nathan.

Riegel, M. dir., & Pellat, J.-Ch., & Rioul, R. (2002). *Grammaire méthodique du français*. Paris :
Quadrige / PUF, 2^e édition.

La Fontaine, Jean de (1966). *Fables*. Paris: Garnier - Flammarion.

www.lexilogos.com/francais_langue_dictionnaires.htm consulté le 3.02.2015

<http://www.crisco.unicaen.fr/des/synonymes/> consulté le 8.05.2015

<http://www.dictionar.us/roumain-francais/> consulté le 2.04.2015

THE PRAGMATIC MEANING OF POSSESSION

Ionela Gușatu, Assist., PhD and Roxana Sfetea, Prof., PhD, “Carol Davila” University of Medicine and Pharmacy, Bucharest

Abstract: Această lucrare urmărește să prezinte cazuri în care posesia din cadrul unui grup nominal cu genitiv nu este recuperabilă din structura semantică a niciunuia dintre elementele constitutive ale grupului, ci este recuperabilă by default, pe baza unor informații venind din contextul extralingvistic în care este folosit grupul.

Keywords: *posesie, genitiv, grup nominal, lexicon generativ*

Pentru a demonstra că posesia este o relație determinabilă pragmatic, vom argumenta că semnificația posesivă din grupul nominal nu provine decât în cazuri excepționale dintr-un nume centru inerent relațional. Demonstrația este simplă. Există într-adevăr grupuri nominale cu dependent genitival care exprimă posesia, relația provenind din numele centru. Este cazul unor grupuri în care centrul este un nume de tipul *proprietarul, deținătorul, posesorul*. Pentru cazuri de acest fel, grupul nominal moștenește relația de posesie de la numele centru, care este inerent relațional: un proprietar (deținător, posesor) este cel ce are în proprietate (deține, posedă) ceva. Numele centru stabilește așadar relația de posesie cu un al doilea argument care este genitivul, iar genitivul denumește obiectul posedat. Lexiconul generativ¹ codifică această caracteristică în rolul FORMAL al numelor precum *proprietarul, deținătorul, posesorul*:

$$(1) \quad \left[\begin{array}{l} \text{proprietar ul} \\ \text{ARGSTR} = \left[\begin{array}{l} \text{ARG} = x : \text{posesorul} \\ D - \text{ARG} = y : \text{obiectul} \quad \text{posedat} \end{array} \right] \\ \text{EVENSTR} = [D - EV = e : \text{stare}] \\ \text{QUALIA} = [\text{FORMAL} = \text{posesie}(e, x, y)] \end{array} \right]$$

¹ Pustejovsky (1995), *The generative lexicon*.

În continuare, prin simpla specificare a obiectului posedat, aceste nume proiectează un grup nominal cu semnificație posesivă:

$$(2) \left[\begin{array}{l} \text{proprietar ul casei} \\ ARGSTR = \left[\begin{array}{l} ARG = x : \text{posesorul} \\ D - ARG = y : \text{obiectul posedat} \wedge y = \text{casa} \end{array} \right] \\ EVENSTR = [D - EV = e : \text{stare}] \\ QUALIA = [FORMAL = \text{posesie}(e, x, \text{casa})] \end{array} \right]$$

Situațiile de posesie inerentă descrise mai sus sunt însă excepționale, și aceasta din două motive. În primul rând ele sunt rare, pentru că puține sunt numele care proiectează un grup nominal posesiv în acest fel. Iar în al doilea rând, aceste situații sunt opuse, din punctul de vedere al structurii semantice de posesie, situațiilor celor mai frecvente din limbă. Într-adevăr, se observă că în situațiile analizate mai sus posesia provine din relația exprimată de numele centru. În copleșitoarea majoritate a situațiilor din limbă însă, nu prin această configurație se exprimă posesia, ci printr-o configurație inversă, adică prin nume centru care denotă obiectul posedat și prin genitiv care exprimă posesorul. Această structură semantico-sintactică este pentru a spune așa regula posesiei în limbile naturale: *casa lui Ion*.

Se întâmplă acum că tocmai pentru situațiile din a doua categorie nu dispunem de o determinare lexicală a relației de posesie. Cu alte cuvinte, pentru situațiile tipice de posesie nominală posesia nu este nici inerentă, nici contextuală. Aceste afirmații vor fi argumentate în continuare.

Demonstrația faptului că într-un grup nominal posesiv precum *casa lui Ion* posesia nu provine din numele centru este simplă. Ea constă în a sublinia faptul că numele centru nu este relațional. Acest lucru este evident. Pentru majoritatea lucrurilor pe care le declarăm drept obiecte posedate (case, animale de companie, mijloace de locomotie, etc.), ideea de relație cu un al doilea argument lipsește cu desăvârșire. Aceste nume sunt, semantic vorbind, predicate cu un singur argument, adică predicate monadice. În lexiconul generativ, proprietatea aceasta se exprimă prin inexistența în valoarea rolului FORMAL a unui predicat cu două argumente:

$$(3) \quad \left[\begin{array}{l} \text{casa} \\ \text{ARGSTR} = [\text{ARG} = x : \text{constructie}] \\ \text{QUALIA} = [\text{FORMAL} = \text{casa}(x)] \end{array} \right]$$

Nu există prin urmare niciun indiciu independent în structura de argumente și în rolul FORMAL al unui cuvânt precum *casa* care să ne permită să îi construim acestui cuvânt o reprezentare relațională implicând ideea de posesie. În alți termeni, știm ce ne trebuie, dar nu avem niciun temei pentru a spune că structura pe care lexiconul generativ o dă numelui *casa* arată ca mai jos și că permite proiecția unui grup nominal posesiv:

$$(4) \quad \left[\begin{array}{l} \text{casa} \\ \text{ARGSTR} = \left[\begin{array}{l} \text{ARG1} = x : \text{constructie} \\ \text{ARG2} = x : \text{obiect posedat} \\ D - \text{ARG1} = y : \text{uman} \vee \text{institutie} \\ D - \text{ARG2} = y : \text{posesor} \end{array} \right] \\ \text{EVENSTR} = [D - \text{EV} = e : \text{stare}] \\ \text{QUALIA} = [\text{FORMAL} = \text{casa}(x) \wedge \text{posesie}(e, x, y)] \end{array} \right]$$

Fiind demonstrat că numele centru al unui grup nominal de posesie tipică nu este în mod inerent relațional, mai rămâne acum să se arate că el nu este nici în mod contextual relațional. Pentru a arăta acest lucru este nevoie să se pornească de la o descriere semantică completă a numelui centru și să se arate că pentru niciunul dintre rolurile în care avem predicate relaționale ideea de posesie nu este prezentă. Nefiind prezentă, ea nici nu poate fi valorificată contextual prin procesul deja cunoscut de coerciție a tipurilor, care am văzut că funcționează pentru relațiile contextuale.

Fie așadar reprezentarea numelui *casa*:

$$(5) \left[\begin{array}{l} \text{casa} \\ \text{ARGSTR} = \left[\begin{array}{l} \text{ARG} = x : \text{constructie} \\ D - \text{ARG1} = y : \text{uman} \vee \text{institutie} \\ D - \text{ARG2} = z : \text{uman} \end{array} \right] \\ \text{EVENSTR} = \left[\begin{array}{l} D - \text{EV} = e_1 : \text{stare} \\ D - \text{EV} = e_2 : \text{tranzitie} \\ D - \text{EV} = e_3 : \text{proces} \end{array} \right] \\ \text{QUALIA} = \left[\begin{array}{l} \text{FORMAL} = \text{casa}(x) \\ \text{CONST} = a\_consta(e_1, x, \text{incaperi}, \text{acoperis}, \text{etc}) \\ \text{AGENTIVE} = a\_construi(e_2, z, x) \\ \text{TELIC} = a\_locui(e_3, y, x) \end{array} \right] \end{array} \right]$$

Această reprezentare dă seama de principalele proprietăți semantice ale cuvântului. Se observă că rolurile care introduc predicate n-adice sunt CONSTITUTIVE, AGENTIVE și TELIC. Ceea ce este important este că niciunul dintre aceste predicate nu face referire la posesie: astfel, *a consta* stabilește o relație între întregul care este o *casă* și părțile sale; *a construi* stabilește relația dintre agentul constructor și rezultatul acțiunii sale, *casa*, în vreme ce *a locui* stabilește relația dintre casă și cel care stă în ea. Ideea de posesie nu este în niciun fel recuperabilă din aceste date.

Din toate cele expuse mai sus, rezultă așadar că posesia din grupul nominal cu genitiv nu este recuperabilă din structura semantică a niciunuia dintre elementele constitutive ale grupului. În aceste condiții, este rezonabil să se afirme că ea este recuperabilă *by default*, pe baza unor informații venind din contextul extralingvistic în care este folosit grupul. Astfel, dacă structura lexicală nu permite identificarea inerentă sau contextuală a unei relații exprimabile prin grup nominal genitival, atunci intră în funcțiune cunoștința de natură extralingvistică conform căreia anumite obiecte pot fi privite drept obiecte posedate de către anumite persoane sau instituții.

BIBLIOGRAPHY :

1. Ionescu, Emil, *Gramatici formale*, Editura Universității din București, 2007.
2. Pustejovsky, James, 1995, *The Generative Lexicon*, The MIT Press, London

LOANWORDS AND LOAN-TRANSLATIONS- LOSS OF IDENTITY ORACHIEVEMENT OF PRESTIGE?

Liliana Florina Andronache, Assist. Lecturer, PhD, “Carol Davila” University of Medicine and Pharmacy, Bucharest

Abstract: The paper aims to approach both major advantages of loanwords and loan-translations, i.e. prestige and modernity in one's speech, and a major disadvantage, which seems to be the loss of identity of the speaker's discourse once loanwords and loan-translations become part of it.

Key words: *loanwords, loan-translations, advantages, disadvantages, English*

1. Loanwords and loan-translations - overview

The easily accessible definitions of the two terms were extracted from the website www.wikipedia.org: “A **loanword** (or **loan word** or **loan-word**) is a word borrowed from a donor language and incorporated into a recipient language without translation. It is distinguished from a **calque**, or *loan translation*, where a *meaning* or *idiom* from another language is translated into existing words or roots of the host language”.

Loan-translations are specific forms of calques, which seem to be among the options preferred and adopted by the purists. Loan-translations represent the faithful rendering of the original word or phrase. Besides, there are *loan-renditions* (which somehow deviate from the original meaning) and *loan creations* (free and independent renderings of the original etymon (be it word or phrase)¹. They all represent alternatives to *loanwords*.

Greenall (2005: 212) states that the problems related to the acceptance or denial of English are mainly due to the existence of two opposite categories of people: “those who are more or less strongly concerned about the <<pollution>> and possible future eradication of their

¹ All the three definitions were taken from Görlach (2007: 9).

languages [...] and on the other hand there are those who do not seem to mind so much that English seems to be claiming some territory within their language”. The former refer to the English words that are used instead of native words as a bad habit and perceive such terms or phrases as “bad language” (Jarvad² 1995: 123).

2. Advantages and disadvantages of borrowed words

Even the most tolerant people, who either seem not to care about the impact of English upon their mother tongue or who do not consider English an ultimate threat to their own language, might draw an alarm signal and raise awareness on not allowing languages to be totally replaced by English. Tolerance is one thing, but we should also acknowledge that there should be limitations. A foreign language should be used for specific purposes and should not become part of our everyday life.

Non-native speakers of English use it due to the many **advantages** it provides:

- easier grammar than that of other languages (Romance idioms included), which makes it easier to remember and use³, given its “synthesizing power” (Burges 1981:192 *apud* Ceramella 2012: 14)
- simplicity and precision
- prestige
- modernity which leads to popularity
- high frequency
- stylistic purposes.

Nevertheless, one should not ignore the major **drawbacks** that English might bring about if we consider its impact on one’s mother tongue:

- might lead to lexical competition arising between the English words and their correspondent in the recipient language (Styblo 2007: ii) which can only end in two different and divergent ways: either in lexical addition (the loanword will be included in the vocabulary of the target language) or in lexical replacement (the loanword will replace the native term, which will be perceived as obsolete). The two possibilities are also found in Styblo (2007: 7). The author does not include in his discourse a third possibility, which he prob-

² Apud Greenall (2005: 212).

³ There are authors who argue in favor of the idea that English does have grammar, but which may be learnt faster than the grammar of Romance languages, for example.

ably sees as very unlikely or rather extremely rare: the loanword proves useless and is therefore excluded from the vocabulary of the target language.

- might lead to the loss of identity⁴ of the recipient words and eventually language (in front of the dominant and oppressive character of English).

English is referred to in various ways by different authors, with both positive and negative implications: “mother tongue” (Ceramella 2012: 9), “common unifying factor” (Ceramella 2012: 9), “global English” or “the language of globalization”, “the language of power and opportunity, free of [...] limitations” (Kakhru 2002: 218 *apud* Johnson 2009: 134), “a killer language” (Hurst 2015).

There has been a natural tendency of languages to borrow and combine words from one another once they come in contact (be it directly or indirectly). This trend has, of course, led to the disappearance of some minor languages, but this is not the fate of Romanian. It is a long-term resistant idiom, with a rich history, tradition and culture.

3. Language vs. identity

It is a well-known fact that the way in which someone speaks or uses words in a given language somehow asserts his own identity⁵. Identity has become a rather ambiguous concept since it has two meanings or, even better said, since it goes in two divergent directions, which should eventually become convergent: national identity and personal identity. Despite making reference to both a nation and an individual, one comprises the other. The individual should become part of the nation and, therefore, identify himself with the nation.

Some authors consider that *identity* should also be discussed in relation with *language* and *culture*. They claim that identity can be saved if we attempt to save our own language. It is somehow closer to the purist and conservationist attitude that some people adopt (Dastgoshadeh, Jalilzadeh 2011: 659).

We share the same opinion as Spolsky⁶ (1999) who states that “Language is a central feature of human identity. When we hear someone speak, we immediately make guesses about

⁴ To such purposes, see also Andronache (2014), an article which refers specifically to the relationship between Italian and English.

⁵ To such purposes, see the article “Is English a Killer Language or an international Auxiliary? Its use and function in a Globalized World” by Nick Ceramella (2012: 9-23).

⁶ *Apud* Dastgoshadeh, Jalilzadeh (2011: 661).

his or her gender, education level, age, profession, and place of origin. Beyond this individual matter, a language is a powerful symbol of national and ethnic identity”.

Restricting the discourse, one may come to think that if he includes in his speech too many words and phrases borrowed from another language (English in our specific case), his own identity may be lost, and he will eventually not recognize himself any longer. Still, it does not mean that if an individual uses loanwords or loan-translations excessively, this may affect the national identity of a language. It is an isolated case determined by the individual’s choice of using foreign words and phrases.

Moreover, accepting influences from other languages is not synonymous with losing or giving up the national identity of a language. Any idiom should be open to borrowings as well as it should be aware of limiting the number of borrowed words/ phrases. The grammatical system of a language should adopt and adapt some of the loanwords and preserve the form and structure of those considered inappropriate to the system. Time will decide if they should be adopted or excluded from the recipient language (in case they are no longer needed). In this respect, Bevitori (2002: 49) speaks of “permeability”, a trait that all languages should possess.

Linguists like Crystal (2004) admit that English has already changed and will go on changing other languages, given its acquired status (the language of globalization, the new lingua franca, a world language, an international language etc.). Still, he is not very explicit; he does not say if it is for the better or for the worse of the given language. Depending on their attitude towards their mother tongue, people will either consider English a source of enrichment of their own language or a threat that should be fought against and eventually eliminated.

4. Conclusions

We should start acknowledging both advantages and disadvantages of using loanwords and loan-translations, being more balanced when it comes to including them in our daily discourse (be it written or oral), and try to cope with them both, since it is rather impossible to borrow words only for the benefits they provide and ignore their drawback(s). In conclusion, we should not go as far as to state that borrowing and using words of a foreign origin debilitates a language and exhausts it of all the culture, tradition and background it owns. On the contrary, time has proven quite the opposite: it strengthens and enriches the receptor language.

It is the role and duty of the speakers to discern and to use appropriate words (borrowed or not) at the right time and in the right context.

Another conclusion that we have reached is that there will be a never-ending controversy on the topic since there will always be “defenders” of the mother tongue (the so-called purists) and those who will argue in favor of using words of foreign origin (still, not excessively) in their discourse (referred to as “open speech communities” by Görlach 2008: xv).

BIBLIOGRAPHY:

- Andronache, Liliana Florina, 2014, “<<Itagliano>> or the loss of national identity of the Italian language?”, *Globalization and intercultural dialogue: multidisciplinary perspectives* (GIDNI), Târgu-Mureș, Arhipelag XXI Press, pp. 288-293.
- Bevitori, Cinzia, 2002, “Le altre lingue e l’inglese: prestiti linguistici e risorse elettroniche” in San Vicente (ed.), pp. 49-64.
- Ceramella, Nick, 2012, “Is English a Killer Language or an international Auxiliary? Its use and function in a Globalized World”, *International Journal of Language, Translation and Intercultural Communication* (IJLTIC), 2012 1(1), pp. 9-23, <http://www.latic-journal.org/index.php/latic/article/download/7/15.pdf> (accessed 3.05.2015).
- Crystal, David, 2004, “*The Past, Present and Future of World English*”, in A. Gardt and B. Hüppauf (eds.), *Globalization and the Future of German*, Berlin/New York: Mouton de Gruyter: 27-45, www.davidcrystal.com/?fileid=-4858 (accessed 3.05.2015).
- Dastgoshadeh, Adel, Jalilzadeh, Kaveh, 2011, “Language loss, Identity, and English as an International Language”, *European Journal of Social Sciences*, Volume 21, Number 4, 2011, pp. 659-666.
- Görlach, Manfred (ed.), 2007, *English in Europe*, Oxford, Oxford University Press.
- Görlach, Manfred (ed.), 2008, *A Dictionary of European Anglicisms: A Usage Dictionary of Anglicisms in Sixteen European Languages*, Oxford, Oxford University Press.
- Greenall, Annjo K., 2005, “To translate or not to translate: Attitudes to English loanwords in Norwegian” in B Preisler, A Fabricius, H Haberland, S Kjærbeck & K Risager (eds), *The Consequences of Mobility: Linguistic and Sociocultural Contact Zones* Roskilde Universitet, Roskilde, Denmark, pp. 212-226, <http://rudar.ruc.dk/bitstream/1800/8718/1/Greenall.pdf> (accessed 3.05.2015)

- Hurst, Joe, 2015, "Global English: a killer language",
<https://languagedebates.wordpress.com/category/global-english-a-killer-language> (accessed 7.05.2015)
- Johnson, Anne, 2009, "The Rise of English: the Language of Globalization in China and the European Union", pp. 131-168,
<http://digitalcommons.mcalester.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1447&context=macintl> (accessed 4.05.2015).
- San Vicente, Félix (ed.), 2002, *L'inglese e le altre lingue europee. Studi sull'interferenza linguistica*, Bologna, CLUEB.
- Styblo, Miroslav Jr., 2007, *English loanwords in modern Russian language*, ProQuest,
<https://cdr.lib.unc.edu/indexablecontent/uuid:97fc899d-555e-4f04-b8ef-98a9e84c6172> (accessed 4.05.2015).
- www.wikipedia.org (accessed between 2-4.05.2015).

HIDRONYMIA MEDIEVALIA EUROPEA. OBSERVATIONS ON THE TRANSLATION OF EUROPEAN HYDRONYMS, IN TEODOR CORBEA'S DICTIONARY – DITIONES LATINAE CUM VALACHICA INTERPRETATIONE

Adrian Chircu, Assist. Prof., Hab, PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The article focuses on Dictiones latinae cum valachica interpretatione, one of the oldest Romanian dictionaries compiled by Teodor Corbea, a scholar who lived in Transylvania at the end of the 17th century and the beginning of the 18th century.

Teodor Corbea's lexicon is far more comprehensive than other similar works due to its large number of entries but also to their heterogeneity, as the terms belong to various fields such as arts, history, mythology, pedagogy, linguistics, daily life, etc.

The unique encyclopaedic character of Teodor Corbea stands out in the Romanian cultural space although he owes this work to his contemporary, Albert Szenci Molnár, whose dictionary entitled Dictionarium latinovngaricvm Corbea adapted it to the particularities of the Romanian language.

The large number of European hydronyms settlements determined us to carry out a linguistic analysis of how Teodor Corbea created the dictionary entries by translating hydronyms from Latin into Romanian.

Throughout the dictionary, we also noticed the author's desire to share his knowledge of European encyclopaedism with his readers. The inclusion of names of features particular to hydronyms in the dictionary helps us to better understand the endeavor of this Transylvanian writer as well as his broad cultural horizon and extensive linguistic knowledge.

Keywords: Romanian Language, Teodor Corbea, dictionary, European hydronymy, encyclopaedism, diachrony, Middle Ages.

„...lexiconul este important prin aceea că, dintre cărțile noastre mai vechi, e cea mai bogată în cuvinte diferite...” (Crețu 1905: 9)

0. Prin această contribuție, ne propunem să continuăm parcursul nostru onomastic medieval, început acum doi ani (Chircu 2013, 2014a, 2014b, 2014c), urmărind, de astă dată, modul în care Teodor Corbea, învățat ardelean, călare pe două veacuri (al XVII-lea și al XVIII-lea), tălmăcește pre limbă românească, în paginile dicționarului său (Corbea 2001), unele nume de ape de pe bătrânul continent.

0.1. Teodor Corbea este întâiul nostru cărturar care ne oferă prime informații asupra hidronimelor europene, pe care încearcă să le adapteze la firea limbii române ori să le explice, în momentul în care tâlcuiește în limba română dicționarul clericului reformat maghiar Albert Szenci Molnár, *Dictionarium latinovngaricum*¹, lucrare lexicografică de căpătâi pentru numeroși știutori de carte din Răsăritul Europei, care întrebuițau, din ce în ce mai mult, limba latină în diferitele sfere ale vieții publice.²

1. Însemnătatea culturală a acestei lucrări a fost relevată de o seamă de specialiști (Crețu: 1905, Seche: 1966, Gherman 2000-2001, 2004a, 2004b, 2010, 2014), dintre care se detașează Alin Mihai Gherman, cel mai avizat exeget al operei corbiene.

Filologul clujean consideră că „*le caractère encyclopédique du dictionnaire de Corbea fait de ce texte l'un des plus importants travaux de l'humanisme roumain, écho tardif de l'humanisme européen. Cet humanisme-là, résulte à la suite du contact des lettrés roumains avec la culture occidentale, est, sous maints aspects, insolite à cette époque, provoquant une première grande modification du système culturel antérieur, qui reproduisait, en très large part, les formes de la littérature slavo-byzantine.*” (2014: 53).

1.1. Operă reprezentativă pentru întreprinderile culturale din Evul Mediu românesc, dicționarul lui Teodor Corbea, datorită conținutului său remarcabil, ne ajută, în varii direcții, să înțelegem nu doar limba și lumea dinăuntrul românității, ci și lumea din afara acesteia, pe care erudiții vremii și-au propus să o cunoască cât mai bine.

Lixiconul corbean reprezintă o mărturie a schimbărilor majore din spațiul cultural românesc, în care sunt reperate diverse inițiative ce se înscriu în preocupările intelectuale ale vremii. „În spiritul programului umanist și baroc, limbile vernaculare, în cazul de față limba română, intră prin acea «ianua linguarum», poartă a limbilor care este limba latină în accesibilitatea mediilor erudite și academice europene. Crearea de dicționare bilingve și multilingve³, în cadrul cărora lexicul limbii române este echivalat cu lexicul limbii latine în special, contribuie la constituirea unui amplu dialog intercultural european.” (Pop et alii 2007: 325-326)

1.2. Elaborarea acestui dicționar a presupus, fără îndoială, un susținut efort cărturăresc din partea autorului, care s-a documentat temeinic, înainte de a purcede la tălmăcirea cuvintelor din multiple domenii. Așadar, Teodor Corbea trebuie să fi avut o vastă cultură, care să-l ajute la înțelegerea anumitor aspecte, căci nu e vorba doar de echivalarea informației din dicționarul lui Albert Szenci Molnár, ci și de o filtrare a acesteia.

1.3. Părăsind aceste considerații introductive asupra rolului și a locului pe care-l ocupă în peisajul cultural românesc opera acestui „*ciocoiu, șcheau, varvar și plin de răotăte*” (Gherman 2010: 47), ne vom apleca asupra hidronimelor europene prezente între scoarțele dicționarului, care ne permit nu numai o analiză a enciclopedismului, ci și o descriere a unor vechi stadii de

¹ Pentru unele concordante sau clarificări, am consultat ediția din 1604.

² Ioan-Aurel Pop (2014: 41) observă că „*odată cu zorile modernității și cu reluarea legăturilor constante ale românilor cu latinitatea și cu lumea occidentală în general, slavonismul cultural cu toate aspectele sale pare tot mai mult ca un corp străin care se cuvenea eliminat.*”

³ Pe lângă acest dicționar, vezi și DVL, LCLV, LM.

limbă, care ne ajută să observăm cum a evoluat limba română. Așadar, discuțiile noastre vor viza diverse aspecte de ordin lingvistic, pornind de la onomastică și încheind cu cele de ordin gramatical.

1.4. Punctul de plecare al analizei l-au constituit anumiți termeni-cheie, care au facilitat o mai bună excerptare a materialului factual, și anume *apă, aleșteu, fântână, gârlă, izvor, lac, pârâu, râu*, care apar, în filele lexiconului, fie singuri, fie însoțiți de determinanți nominali (substantive și adjective), în special cu înțeles locativ.⁴ Alteori, cei doi termeni coexistă în intrările de dicționar (*Ænus:râu, gârlă* a Țării Nemțești, p. 20).

2. Pentru o mai bună înțelegere a aspectelor pe care le vom discuta, vom insera în paginile studiului inventarul de nume de ape pe care l-am întrebuințat, pentru analiza faptelor de limbă:

ALEȘTEU - Acherusia: un aleșteu al Campaniei, p. 10; **Alphion:** aleșteul al căruia apă vărsatul îl spală, p. 32; **Ambra:** un aleșteu în Vindeliția, p. 35; **Amsanctus:** un aleșteu în mijlocul Italiei a căruia apă iaste peritoare și bolnăvitoare, p. 38; **Averna:** un aleșteu în ținutul Campaniei, pre care i-au zâs poeticii a fi poarta iadului, p. 64; **Benacus:** un aleșteu mare în Țara Italiei, p. 72; **Bistonis:** un aleșteu și ținut în Thrația, p. 75; **Camarina:** un aleșteu și oraș în Sițiliia, p. 84; **Cocanicus:** aleșteu de la Sițiliia, p. 110; **Cyminnus:** un aleșteu în Hetruriia, p. 142; **Fucinus:** aleșteu în Țara Italiei, p. 212; **Geloum:** aleșteu de la Sițiliia, p. 217; **Larius:** un aleșteu în marginea Țării Italienești, p. 280; **Lemanus:** aleșteu mare de la Ghineva între Franția și Helveția, p. 283; **Lerna:** aleșteu nu departe de Argus, p. 284; **Lucrinus:** un aleșteu în Campaniia, p. 292; **Pheaneus:** aleșteu arcadienesc, a căruia apă noaptea îi iaste păgubicioasă, zâoa foarte bună, p. 380; **Sicandus:** un aleșteu pă pământul thessalienesc, în care lăcuiesc broaște multe, p. 468; **Stymphalus:** un aleșteu în Arcadiia, p. 487; **Thrsymenus:** aleșteu al Țării Italiei, p. 515.

APĂ - Æsarus: apă a Țării ceii Mari Grecești, p. 21; **Allia:** apă a Italiei care cură în Tyberis, p. 31; **Amathus:** apă curătoare lângă orașul Pilos, p. 34; **Anienis:** apă curătoare a Țării Italiei, p. 42; **Duria:** oraș spaniolesc și un râu; apă curătoare, p. 171; **Isara:** apă curgătoare francească, p. 272; **Istula:** apă în căpătâiul Rhenusului, p. 273; **Ladon:** apă curgătoare a Arcadii, p. 278; **Lelantus:** apă curgătoare în ostrovul Eubeas, p. 283; **Liger:** apă curgătoare francească, p. 287; **Liparis:** apă curgătoare în Țiliția, p. 288; **Lycormas:** apă curgătoare de la Ætholiia, p. 294; **Matrona:** apă curgătoare galienească, p. 303; **Mœnus:** apă curgătoare a Țării Nemțești care desparte în doao părți Francofurtumul, apoi la Mogunția curge în **Renus**, p. 313; **Mosa:** apă curgătoare belghienească, p. 317; **Oaxis:** apă curgătoare în ostrovul Creta, p. 335; **Ægagrus:** apă curgătoare în Trația, p. 341; **Scipiodæ:** apă curgătoare în Brabantia, p. 456; **Seqanna:** apă curgătoare francească, care de la [Gallia] Belgica curge prin Paris, p. 464; **Sperchius:** apă curgătoare thessalienească, p. 478; **Strymon,-onis:** o apă curgătoare care desparte Trația de Machiedoniia, p. 486.

FÂNTÂNĂ – Acidalius: o fântână în Beoția, care o au svințit dumnezăoaiei Vineri, p. 10; **Aganippe:** o fântână în Boeția, p. 23; **Agno:** o fântână în Arcadiia, p. 25; **Alyssos:** o fântână în

⁴ Am lăsat deoparte situațiile în care nu avem repere spațiale (de pildă, **Olyras:** nume de gârlă, p. 344; **Aponus:** o fântână cu apa caldă sau izvor, p. 47). Alteori, Teodor Corbea se mulțumește cu echivalarea (**Danubius:** Dunărea, p. 145, scris Dănărea).

Arcadiia, a căriia apă împuțuciunea și mușcarea vindecă, cea de câine, p. 33; **Anxor**: oraș și, lângă dâns, fântână în Italiia, p. 46; **Castalius**: o fântână în muntele Parnasului, p. 90; **Clitorius**: fântână de la Arcadiia, din care cine bea nu pohtește vinul, p. 108; **Clitumnus**: fântână a Țărei Italiei în ținutul Umbriei, din care, vitele, deaca beau, peste tot să înălbăsc, p. 108; **Delphusa**: o fântână vestită în orașul Delfi, p. 151; **Derce**: o fântână vestită în Țara Spaniolească, p. 154; **Dirce**: o fântână în Boeția; iarăș: o fâmeaie, p. 158; **Dircæna, g.f.** o fântână bună în Hispania, p. 158; **Gastromantia, g.f.** o fântână în Achaiia, p. 216; **Hippocrema, g.f.** o fântână în Beotia, p. 234; **Larine, g.f.** o fântână vestită în Attica, p. 281; **Latine, g.f.** o fântână vestită în Attica, p. 281; **Libethrus, g.m.** o fântână în Machiedoniia muzelor sfântită, p. 286; **Pirene, g.f.** numele unii fântâni în Țara Grecească supt numele Acrocorinthus, p. 385; **Psalmathe, g.f.** fântână lângă orașul Thebas, p. 414; **Sebethus, g.m.** o fântână la Neapolis în Țara Italiei, p. 459.

GÂRLĂ - Ænus: râu, gârlă a Țărei Nemțești, p. 20; **Agræ**: gârlă a Arcadie, p. 25; **Almo**: o gârlă în care popii dumnezeoaiei Țibelea unealte au spălat, p. 32; **Durius**: un izvor sau gârlă în Hispania, p. 171; **Formio,-onis**: gârlă de la Istria, p. 209; **Garumna**: gârlă a Țărei Francești, p. 216; **Gela**: gârlă în Sițilia, p. 217; **Gerrus**: gârlă în Sitchia, p. 219; **Halæsus**: gârlă în Sițilia, p. 226; **Haleacmon**: gârlă în Machiedoniia, p. 227; **Hebrus**: gârlă a Trației, p. 228; **Helorus**: gârlă sițilienească, p. 230; **Ilisus**: gârlă în Atica, p. 243; **Inachus**: împăratul arghivuseanilor; iarăș: gârlă în Achaiia, p. 249; **Ismenus**: gârlă în Scoția, p. 272; **Liris**: gârlă în Campania, p. 288; **Lissus**: gârlă trațienească, p. 288; **Lyncestis**: gârlă în Machiedoniia de care omul să îmbată ca de vin, p. 294; **Macra**: gârlă în Țara Italiei, p. 296; **Menus**: gârlă a Țărei Nemțești, care pă lângă Francfurt cură la Mogunția în Rhodus [sic!], p. 307; **Metaurum**: gârlă a Țărei Italienești în ținutul Umbriei, p. 309; **Mincius**: gârlă a Țărei Italienești, p. 311; **Minio,-nis**: gârlă tustienească, p. 311; **Minius**: gârlă în Hispania, p. 311; **Morgus**: gârlă care să rumpe în Padus, p. 316; **Mosella**: gârlă a Țărei Nemțești, care la Confluenția cură în Renus, p. 317; **Nar,-aris**: gârlă a Țărei Italienești, p. 321; **Naron**: gârlă a Țărei Nemțești, într-alt nume Narenta, p. 323; **Nauportus**: gârlă istrienească; **item**: un oraș, p. 324; **Nicer,-cri**: gârlă lângă Haidelberga, p. 327; **Noas**: gârlă trațienească, p. 329; **Novius**: gârlă britanienească, p. 331; **Numicius**: gârlă a Țărei Italienești, în care s-au găsit trupul mort al lui Eneas și în care s-au omorât pre sine sora Didei cu numele Anna, p. 332; **Nymphæus**: gârlă în Italiia, p. 334; **Obrinca**: gârlă Mosella, p. 337; **Ænus**: gârlă a Țărei Nemțești, care din ținutul Tiroli curgând, la Passa să rumpe în Dunăre, p. 342; **Orcus**: întunearec iedesc, Pluto cel din iad; iarăș: apă iadească; iarăș: gârlă în Thessalia, p. 348; **Oroates**: gârlă campanienească, p. 349; **Padus**: gârlă în Țara Italiei, p. 353; **Palæscamander**: gârlă în Thrația, p. 354; **Pantaces**: gârlă în Samus, p. 357; **Pantagias**: gârlă siți[li]enească, p. 357; **Parma**: pavază tătarască; iarăș: un oraș italianesc și o gârlă, p. 360; **Peneus**: gârlă thessalienească la muntele Ossa, p. 366; **Permessus**: gârlă beotienească lângă Helicon, p. 373; **Phoenix**: iarăș: gârlă thessalienească, p. 382; **Pinarus**: gârlă țilițienească, p. 384; **Pisaurus**: gârlă a Țărei Italienești care să rumpe în mare la Pisaurum, p. 385; **Plemmyrium**: gârlă sițilienească, p. 388; **Pyramus**: gârlă țilițienească; iarăș: numele unui tânăr de la Vavilon, p. 418; **Rha vulgo Edel**: gârlă sarma[ț]ienească, p. 439; **Rha**: gârlă sarmațienească, lângă care crește iarba rhabarbarum, p. 439; **Rhenus**, **Rhenus**; iarăș: gârlă a Țărei Italienești la Banoniia, p. 440;

Rhenus: gârlă francească au fost din-ceput, acum de amândoa părțile vecinimile neamții biruiescu și lăcuiesc; orașuri mari lângă aceasta sânt aceastea: Basilea, Arghentina, Spira, Vormăția, Mogunția, Confluenția, Colonia Agripina, p. 440; **Rubicon:** gârlă a Țărei Italienești, care între Ravena și Ariminum curge în Marea Vinețienească, p. 443; **Rubricatum:** gârlă hispanienească, p. 443; **Rusa:** gârlă helvețienească, p. 445; **Sagra:** gârlă a Țărei Elinești, aproape de orașul Croton, p. 447; **Sagrus:** gârlă a Țărei Italienești care dăsparte pă ferentanuseani de pelignuseani, p. 447; **Sala:** gârlă sacsonienească, p. 448; **Salia:** gârlă hispanienecă, p. 448; **Sanga:** numele unui om; iarăș: al unii gârle de la Hispaniia, p. 450; **Sapis:** gârlă italienească, p. 451; **Sarnus:** gârlă italienească în fânutul Epițenului, p. 452; **Savo:** gârlă în hotarul Campaniei, p. 454; **Scaldis:** gârlă belghienească, p. 454; **Schænos:** oraș boețienesc; iarăș: gârlă în Athica, p. 456; **Stura:** gârlă în Țara Italiei, p. 487; **Suevus:** gârlă în Țara Nemțască, p. 493; **Sybaris:** un oraș în Țara Grecească cea Mare; **item:** o gârlă lângă acest oraș, p. 500; **Symætus:** gârlă în Sițiliia, p. 501; **Tamara:** oraș britanienesc; **item:** o gârlă hispanienească, p. 504; **Tamarus:** gârlă în Britaniia, p. 504; **Tanager sive Tanagrus** gârlă italienească între Calabriia și Campaniia, p. 504; **Tanais:** gârlă mare a Sîthiei, care desparte Europa de Asiia, p. 504; **Tanarus:** gârlă care din muntele Peninus curge în Padus, p. 504; **Tearus:** gârlă în Thrația, p. 506; **Terias:** gârlă sițilienească, p. 509; **Tiberinus:** fiiul lui Capetus, craiul albanuseanilor; **item:** gârlele Tiberisul, p. 516; **Tiberis:** gârlă vestită a Țării Italiei care curge prin Roma, p. 516; **Tiberius:** o gârlă care răsare din muntele Hemus, p. 516; **Tibiscus:** gârlele Țărei Ungurești cu numele Tisa, p. 516; **Ticinus:** gârlă în Țara Italiei, lângă Mediolanum, p. 516; **Tifernus:** gârlă a Țării Italienești, p. 517; **Timavus:** o gârlă aproape de Acvilea, p. 517; **Trebia:** gârlă a Țării Italienești, lângă Plațenția; **item:** un oraș în Hispaniia, p. 523; **Turia:** gârlă hispanienească supt orașul Saguntum, p. 530; **Turus:** gârlă de la Hispaniia, p. 530; **Tyberis vide: Tiberis:** gârlă din Țara Italiei, p. 531; **vaca:** oraș al Numidiei; **item:** gârlă în Lusitaniia, p. 532; **Varus:** gârlă care Țara Italiia de Galliia Narbonisască o desparte, p. 535; **Ufen vulgo Fanto:** gârlă în Țara Italiei; **item:** numele unui hătnogi în războiul lui Turnus, p. 541; **Viadras:** gârlă silesienească, p. 541; **Vistula cui et Justula:** gârlă care Țara Nemțască o desparte de Samariia și de la Danța curge în mare, p. 544; **Vulturnus:** vânt de la răsărit; **item:** gârlă în Campaniia, p. 551.

IZVOR - Abis, Abidie et Absus: un izvor care să rupe în Dunăre, p. 4; **Cocytus:** izvor al iadului, p. 110; **Cremera:** izvor al Țării Italienești, p. 136; **crinisus:** izvor al Sițiliei, p. 137; **Dorius:** izvor al Lusitaniei, p. 169; **Durius:** un izvor sau gârlă în Hispaniia, p. 171; **Enipeus:** izvor thessalnesc, p. 181; **Eridanus:** izvor al Țărei Italienești, p. 185; **Eurotas:** izvor la Lațedemon, p. 189; **Imboros:** izvor den ostrovul Samus, p. 244.

LAC - Regillus: un lac în Țara Italiei, p. 432.

RÂU⁵ - Achates: râu al Sițiliei; iarăș: al unii scumpe pietri și al unui soț al lui Eneas nume, p. 10; **Aciris:** râu al Italiei, pă care parte s-au numit Țara Grecească cea Mare, p. 10; **Acis, -is, et -idis:** râu al Sițiliei, care din muntele Etna ca o săgeată să săgeată afară, p. 10; **Acithius:** râu al

⁵ Avem o singură ocurență de plural a acestui substantiv (**Alsa:râuri** vinețienești, p. 32). De asemenea, am înregistrat și o formă diminutivată (**Celadon:râușor** al Arcadiei, p. 93).

Sițiliei, p. 10; **Addua**: râu al Insubriei, p. 13; **Adrana**: râu al Hassiei în Țara Nemțască, p. 16; **Æas**: râu al Machidoniei, p. 18; **Ægos**: râu al Trației, p. 19; **Ænus**: râu, gârlă a Țărei Nemțești, p. 20; **Æsis**: râu al Umbriei în Italia, p. 21; **Agarus**: râu al Sarmației, p. 24; **Alabus**: râu al Sițiliei, p. 26; **Albis**: râu al Țărei Nemțești lângă care Viteherga [sic!] iaste, p. 27; **Albula**: râu al Italiei, care acum îl număsc Tiberis, p. 28; **Albulates**: râu al Italiei, p. 28; **Alemanus**: râu al rusioșeanilor în Țara Nemțască, p. 29; **Aleus**: râu al Sițiliei și nume al unui om mare, p. 29; **Alex**: nume al unui râu, p. 29; **Alone sive Alona**: râu al Hispaniei, p. 32; **Alpheus**: râu lui [sic!] Elis la Arcadiia, p. 32; **Alsa**: râuri vinețienești, p. 32; **Alcyacmon**: râu al Machiedoniei, p. 33; **Amasenus**: râu în Siliția și airilea, p. 34; **Amasias**: râu al Țărei Nemțești, p. 34; **Amisius**: râu în Țara Nemțască, p. 36; **Amphysus**: râu al Thessaliei, p. 37; **Anapis**: un râu al Siliției încet curător, p. 39; **Anas**: râu al Hispaniei, p. 39; **Anauros**: râu al Thessaliei, p. 40; **Angrus**: râu curători al Țărei Toțești, p. 42; **Anio**: râu în Țara Italiei, p. 42; **Apidanos**: râu al Țărei Italiei, p. 47; **Apsus**: râu în Machiedoniia, p. 49; **Araris**: râu al Franției, p. 50; **Ararus**: râu al Europei în Sthithia, p. 50; **Araurius**: râu al Franției, p. 50; **Ardiscos**: râu în Sthithia, p. 52; **Arnus**: râu al Hetruriei lângă Florenția în Țara Italiei, p. 55; **Asopus**: râu al Peloponesului, p. 58; **Athesis**: râu curători din Țara Tirolului, în Marea Vineției, p. 62; **Bætis**: râu al Țărei Hisapaniei, p. 68; **Bætulo**: râu al Țărei Șpaniolești, p. 68; **Barniochiius**: râu curători al Peloponesului, p. 70; **Betis**: râu al Hispaniei, p. 73; **Bycus**: râu al Sarmației în Evropa, p. 79; **Cecina**: râu de la Trația, p. 93; **Celadon**: râușor al Arcadiei, p. 93; **Cemelion**: râu al Liguriei, p. 94; **Cenchrius**: râu al Ioniei aproape de Efes, p. 94; **Chrysas,-antis**: râu al Sițiliei, p. 101; **Clanius**: râu în Campaniia, p. 106; **Crustumium**: oraș al Țărei Italienești și râu, p. 138; **Drilon**: râu al Dalmației, p. 170; **Duria**: oraș spaniolesc și un râu; apă curătoare, p. 171; **Elorus**: râu și oraș în Sițiliia, p. 178; **Himera**: râu în Sițiliia, p. 233; **Iberus**: râu hispanienesc, p. 241; **Imbrosus**: râu în ostrovul Samus, p. 244; **Linternus**: râu al Campaniei, p. 288.

3. Dintru început, semnalăm faptul că Teodor Corbea întrebuințează mult mai des *gârlă* (< bg. *gărlo*) decât *râu* (< lat. *rivus*) ori *apă* (< lat. *aqua*), ceea ce poate releva o anumită specializare semantică⁶, o oarecare preferință sau sugerează nevoia de a varia intrările de dicționar. Termenii-cheie amintiți sunt urmați fie de un determinant substantival în genitiv (**Ænus**: râu, gârlă a Țărei Nemțești, p. 20), fie de unul în acuzativ (**Nymphæus**: gârlă în Italia, p. 334), fie de un determinant etnonimic adjectival la cazuri drepte (**Minio,-nis**: gârlă tuștiencească, p. 311), exprimând posesia (**Albulates**: râu al Italiei, p. 28), locul (**Anio**: râu în Țara Italiei, p. 42) ori proveniența (**Turus**: gârlă de la Hispania, p. 530).

3.1. Interesante ne apar adjectivele etnonimice care însoțesc termenii-cheie amintiți. Acestea sunt inedite și relevante pentru încercarea de a le adapta și adopta în limba română. Astfel, am reperat următorii determinanți adjectivali, Corbea preferându-i, după cum se poate observa, pe cei în *-esc*: **Helorus**: gârlă *sițilienească*, p. 230; **Lissus**: gârlă *trațienească*, p. 288; **Minio,-nis**: gârlă *tuștiencească*, p. 311; **Nauportus**: gârlă *istrienească*; **item**: un oraș, p. 324; **Novius**: gârlă *britanienească*, p. 331; **Oroates**: gârlă *campanienească*, p. 349; **Enipeus**: izvor

⁶ Vezi, de altfel, DLR 2010: 230, „*gârlă* 1. Braț al unui râu s. fluviu; 2. P. ext. Apă curgătoare, vale, pârau, (uneori) râu. 3. (Impropriu, numai la Cantemir). Matca, albia unui râu.”

thessalnesc, p. 181; **Pheaneus**: aleșteu *arcadienesc*, a căruia apă noaptea îi iaste păgubicioasă⁷, zâoa foarte bună, p. 380; **Iberus**: râu *hispanienesc*, p. 241; **Rhenus**: gârlă *frânceană* au fost din-ceput, acum de amândoa părțile vecinimile neamții biruiescu și lăcuiesc; orașuri mari lângă aceasta sânt aceastea: Basilea, Arghentina, Spira, Vormățiia, Mogunțiia, Confluențiia, Colonia Agripina, p. 440; **Rusa**: gârlă *helvețienescă*, p. 445; **Sala**: gârlă *sacsonienescă*, p. 448; **Sapis**: gârlă *italienescă*, p. 451; **Viadras**: gârlă *silesienescă*, p. 541; **Matrona**: apă curgătoare *galienescă*, p. 303).

3.2. În ceea ce privește echivalarea denumirilor în limba română, am remarcat, pe lângă oferirea de explicații complementare, în vederea unei mai bune situări (**Arnus**: râu al Hetrueriei lângă Florențiia în Țara Italiei, p. 55), străduința lui Teodor Corbea de a păstra denumirea latinească (**Istula**: apă în căpătâiul **Rhenusului**, p. 273), însă, în unele cazuri, dă și forme ușor românizate, prin omiterea lui *h*, de exemplu (**Mosella**: gârlă a Țarei Nemțești, care la Confluențiia cură în **Renus**, p. 317).

3.3. E de amintit aici și faptul că învățatul ardelean preferă, în locul termenului *lac*, pe *aleșteu*⁸ (< magh. *halastó* 'piscină, heleșteu, lac cu pești'), mult mai popular, se pare, din moment ce avem o singură ocurență pentru cel dintâi.

3.4. De asemenea, pentru o mai bună situare a hidronimului, Teodor Corbea face apel și la subordonate relative, care au rolul de a lămuri eventualele confuzii ce pot apărea (**Almo**: o gârlă în care popii dumnezeoaiei Țibeles unealte au spălat, p. 32; **Morgus**: gârlă care să rumpe în Padus, p. 316; **Tiberius**: o gârlă care răsare din muntele Hemus, p. 516; **Vistula cui et Justula**: gârlă care Țara Nemțască o desparte de Samariia și de la Danța curge în mare, p. 544). În ultimul exemplu, se poate observa omiterea morfemului *pre/pe*, la acuzativ, firească, în epocă, semn că încă se oscila în selectarea acestuia.

3.5. Putem observa ezitări și în folosirea formei de genitiv a pronumelui *care*, acesta având, în epocă, în structura sa, amplificativul pronominal (**Amsanctus:un aleșteu în miljocul Italiei a căruia**⁹ apă iaste peritoare și bolnăvitoare, p. 38; **Alyssos**: o fântână în Arcadiia, *acăriia* apă împuțuciunea și mușcarea vindecă, cea de câine, p. 33; **Alphion**: *aleșteul al căruia apă* vărsatul îl spală, p. 32). În cel de-al doilea exemplu, se observă, pe lângă prezența amplificativului pronominal, și forma mai veche a pronumelui relativ, la genitiv (*a căriia*)¹⁰. Întocmai se întâmplă și în ceea ce privește întrebuintarea greșită a pronumelui semiindependent *al*, în ultimul exemplu, acordul făcându-se cu substantivul cel mai apropiat, ceea ce dovedește că ezitățile actuale nu sunt de dată recentă, ci că dăinuie de câteva secole.

3.6. Comparația cu dicționarul lui Albert Szenci Molnár (1604) scoate la iveală faptul că variația sinonimică îi aparține adesea lui Teodor Corbea, care se îndepărtează astfel de modelul

⁷ Precizăm că acest adjectiv este menționat în DLR XI (2010: 239), însă fără primă atestare.

⁸ E interesant faptul că, în foarte multe cazuri, la Albert Szenci Molnár, apare termenul *tó* (> rom. dial. Transilvania *tău*; vezi, de pildă, Frătilă 1982: 234), care poate fi reperat și în structura cuvântului maghiar (*halastó*). De exemplu, la învățatul maghiar, avem **Lemánus**: az Genevai nagy **To**, Francia es Helvetia kőzöt, iar, la Corbea, **Lemanus**: aleșteu mare de la Ghineva între Franțiia și Helvețiia, p. 283.

⁹ Pentru organizarea sintactică a propozițiilor relative în limba veche, vezi Stan 2013: 70.

¹⁰ De pildă, în veacul al XVI-lea, avem „...și iaca o scară stă pre pământ *căriia* vârvul agiunge la ceriu...” (PO, 2, p. 95). Vezi și la Dimitrie Cantemir, contemporanul său: „...*a căriia* nume pre cești mai tineri în greșală i-au dus.” (DC, H, 11, p. 49).

său, în ale cărui pagini apare, cu mici excepții, **Folyoviz** ‘apă curgătoare’ (DLU - **Ibérus**: Hişpaniai **Folyoviz** / DLVI - **Iberus**: *râu* hispanienesc, p. 241; DLU – **Támarus**: **Folyoviz** Britanniaba / DLVI - **Tamarus**: *gârlă* în Britaniia, p. 504; DLU – **Isara**: Franciaia **Folyoviz** / DLVI - **Isara**: *apă* curgătoare francească, p. 272; DLU – **Imbaros**: Samus Szigeti **Folyoviz** / DLVI - **Imbaros**: *izvor* den ostrovul Samus, p. 244).

3.7. În perspectivă morfologică, semnalăm câteva forme curente din epocă, și anume pluralul în **–uri** al substantivului **oraş** (**Rhenus**: *gârlă* francească au fost din-ceput, acum de amândoa părțile vecinimile¹¹ neamții biruiescu și lăcuiesc; **oraşuri** mari lângă aceasta sânt acestea: Basilea, Arghentina, Spira, Vormatiia, Mogunția, Confluenția, Colonia Agripina, p. 440); persistența formei etimologice de singular, persoana a III-a, a auxiliarului **avea**, la perfectul compus (**Numicius**: *gârlă* a Țărei Italienești, în care s-**au** găsit trupul mort al lui Eneas și în care s-**au** omorât pre sine sora Didei cu numele Anna, p. 332); păstrarea formei etimologice a verbului a **rupe**¹² (**Morgus**: *gârlă* care **sărump** în Padus, p. 316) și a verbului a **curge**¹³ (**Mosella**: *gârlă* a Țărei Nemțești, care la Confluenția **cură** în **Renus**, p. 317), întâlnită și în structura unor derivate (**Angrus**: *râu* **curători** al Țărei Toțești, p. 42; **Amathus**: apă **curătoare** lângă orașul Pilos, p. 34), însă formele analogice sunt mult mai numeroase (**Tanarus**: *gârlă* care din muntele Peninus **curge** în Padus, p. 504; **Ægarus**: apă **curgătoare** în Trația, p. 341), ceea ce dovedește că, în graiul lui Corbea, acestea din urmă începeau să se stabilizeze.

Am constatat oscilații și în ceea ce privește forma de genitiv a substantivului **țară** care, în general, apare cu vechea formă **țarei** (**Albis**: *râu* al Țărei Nemțești lângă care Viteherga [sic!] iaste, p. 27), dar sunt și cazuri în care are avem forma mai nouă, **țării** (**Cremera**: *izvor* al Țării Italienești, p. 136).

3.7.1. Prezintă interes, pentru epoca în care Teodor Corbea a redactat dicționarul, și forma de genitiv a articolului nedefinit **o** (**Achates**: *râu* al Sițiliei; iarăș: al **unii**¹⁴ scumpe pietri și al unui soț al lui Eneas nume, p. 10) și a celui demonstrativ **cea** (**Æsarus**: apă a Țărei **ceii**¹⁵ Mari Grecești, p. 21).

3.7.2. Oscilații întâlnim și în ceea ce privește determinarea/nedeterminarea termenilor-cheie, referitori la ape. De pildă, substantivul **gârlă** este, în general, nedeterminat (**Garumna**: *gârlă* a Țărei Frâncești, p. 216), dar există și stuații în care acesta este determinat nedefinit (**Tiberius**: *ogârlă* care răsare din muntele Hemus, p. 516) ori definit (**Tibiscus**: *gârla* Țărei Ungurești cu numele Tisa, p. 516), care se explică sintactic. Situația este identică și în cazul substantivului **aleșteu** (**Acherusia**: *un aleșteu* al Campaniei, p. 10; **Alphion**: *aleșteul* al căruia apă vărsatul îl spală, p. 32; **Cocanicus**: *aleșteu* de la Sițiliia, p. 110).

3.8. În perspectivă statistică, am observat că, în paginile dicționarului, termenii-cheie **râu** și **gârlă** sunt diferit folosiți, în sensul că, în prima parte (până la litera I), dominant este termenul

¹¹ Vezi și Chircu 2014c: 110.

¹² Lat. **rumpere** (Guțu 1983: 1077).

¹³ Lat. **currere** (Gaffiot 1967: 458).

¹⁴ Frâncu 2009: 43.

¹⁵ Vezi Gheție 1997: 125 și Frâncu 2009: 44.

râu, iar, în cea de-a doua (după litera I), *gârlă*, ceea ce sugerează o întrebuintare preferențială a termenilor, în perioada de redactare a dicționarului.

4. Investigarea modului în care eruditul transilvănean a redat, în paginile dicționarului său, numele de ape ne-a ajutat nu numai să observăm modul în care acesta își redactează intrările de dicționar ori se îndepărtează de Albert Szenci Molnár, ci și care erau stadiile de evoluție a unor fapte de limbă, oscilante încă, dar îndreptate spre făgașul normal.

4.1. Chiar dacă nu oferă întotdeauna repere întru identificarea numelor de ape, Teodor Corbea are meritul de a fi întâiul mare lexicograf al culturii române și se numără printre cei care au înlesnit accesul la învățăturile occidentale, pline de înțelepciune și hrănite din plin de cultura latinească și de cea grecească. Unic în felul său, cărturarul ardelean nu este un simplu tălmăcitor „*de pă letenie și ungurie [...] în rumînește*” (Corbea 2001: 513), ci un slujitor al propășirii culturale, în veacurile de început ale întoarcerii națiunii române cu fața spre Apusul luminat.

BIBLIOGRAPHY:

a) studii și articole:

- Chircu, Adrian (2014a), *Urbes Italicae. Observations on the translation of Italic city names into Romanian words by Teodor Corbea (Dictiones latinae cum valachica interpretatione) / Urbes Italicae. Observații asupra numelor de orașe italienești tâlcuite în vorbe românești de către Teodor Corbea (Dictiones latinae cum valachica interpretatione)*, în Iulian Boldea (coord.), *Identities in Metamorphosis. Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*, Târgu-Mureș, Editura Arhipelag XXI Press, p. 20-32.
- Chircu, Adrian (2014b), *French Town Names in Old Romanian Writings: Teodor Corbea, Dictiones latinae cum valachica interpretatione/ Nume de orașe francești în vechi scrieri românești: Teodor Corbea, Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, în Iulian Boldea (ed.), *Globalization and Intercultural Dialogue. Multidisciplinary Perspectives*, section *Language and Discourse*, Târgu-Mureș, Arhipelag XXI Press, p. 21-32.
- Chircu, Adrian (2014c), *Veche toponimie hispanăască tălmăcită pre limbă rumânească. Apropo de dicționarul lui Teodor Corbea, Dictiones latinae cum valachica interpretatione / Old Iberic Toponymy in Romanian translation. Apropo of Teodor Corbea's Dictionary, Dictiones latinae cum valachica intrerpretatione*, în Iulian Boldea (coord.), *Communication, context, interdisciplinarity*, vol. III (*Language and discourse*), Târgu-Mureș, „Petru Maior” University Press, p. 105-112.
- Chircu, Adrian (2013), *Toponymia urbana medievalia europea. Observation on the translation of European town names in Teodor Corbea's Dictionary, Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, în Iulian Boldea (coord.), *Studies on literature, discourse and multicultural dialogue. Section Language and discourse*, Târgu-Mureș, Editura Arhipelag XXI, p. 27-38.

- Crețu, Gr. (1905), *Cel mai vechiu dicționar latino-românesc de Teodor Corbea* (Manuscript de pe la 1700), extras, București, Tipografia „Voința Națională”.
- Frățilă, Vasile (1982), *Probleme speciale de dialectologie. Graiul de pe valea inferioară a Tîrnavelor*, Timișoara, Tipografia Universității din Timișoara.
- Frâncu, Constantin (2009), *Gramatica limbii române vechi* (1521-1780), indice general de Alexandrina Ioniță, Iași, Casa Editorială Demiurg.
- Gherman, A. M. (2010), *Un umanist român: Teodor Corbea*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.
- Gherman, Alin Mihai (2004a), *Aspecte umaniste în cultura românească veche*, București, Editura Enciclopedică.
- Gherman, Alin-Mihai (2004b), *Literatură română din Transilvania între preluminism și preromantism*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.
- Gherman, Mihai (2000-2001), *Lexicografie și gramatică în dicționarul lui Teodor Corbea*, în *Dacoromania*, V-VI, p.161-164.
- Gherman, Mihai-Alin (2014), *En marge du dictionnaire latin-roumain de Teodor Corbea*, în *Dacoromania*, XIX, nr. 1, p. 48-59.
- Gheție, Ion (coord.) (1997), *Istoria limbii române literare. Epoca veche*, București, Editura Academiei Române. (ILRV)
- Pop, Ioan-Aurel (2014), *Locul românilor în Europa - la confluența Occidentului latin cu Orientul bizantin*, în *Rostiri Academice Românești*, Cluj-Napoca, Editura Eikon.
- Pop, Ioan-Aurel et alii (2007), *Istoria Transilvaniei*, vol. II (de la 1541 până la 1711), Cluj-Napoca, Academia Română & Centrul de Studii Transilvane.
- Seche, Mircea (1966), *Schiță de istorie a lexicografiei române*, vol. I (de la origini pînă la 1880), București, Editura Științifică.
- Stan, Camelia (2013), *O sintaxă diacronică a limbii române vechi*, București, Editura Universității din București.

b) dicționare și izvoare:

- Cantemir, Dimitrie (1999), *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, vol. I, ediție îngrijită, studiu introductiv, glosar și indici de Stela Toma, București, Editura Minerva. (DC, H)
- Corbea, Teodor (2001), *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, ed. Alin-Mihai Gherman, Cluj-Napoca, Editura Clusium. [DLVI]
- *** (2008), *Dictionarium valachico-latinum. Primul dicționar al limbii române*, ed. Gh. Chivu, București, Editura Academiei Române. [DVL]
- *** (2010), *Dicționarul limbii române*, tomul XVI (F-I/Î) și tomul XI (P-Pogribanie), București, Editura Academiei Române. [DLR]
- Gaffiot, Félix (1967), *Dictionnaire illustré latin-français*, Paris, Éditions Hachette. [DILR]
- Guțu, G. (1983), *Dicționar latin-român*, București, Editura Științifică și Enciclopedică. [DL-R]

- *** (1930), *Il „Lexicon Marsilianum”, dizionario latino-romeno-ungherese del sec. XVII*, ed. Carlo Tagliavini, București, Cultura Națională. [LM]
- Kelemen, Béla, Szász, Lőrinc (eds) (2010-2011), *Magyar-Román Szótar/Dicționar maghiar-român*, vol. I (A-J) și II (K-ZS), București, Editura Academiei Române.
- Mayor, Grigore (2001), *Institutiones Linguae Valachicae - Lexicon Compendiarium Latino-Valachicum*, ed. Alin-Mihai Gherman, vol. I-II, Alba Iulia: Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. [LCLV]
- *** (1968), *Palia de la Orăștie (1581-1582). Text – Facsimile – Indice*, ediție îngrijită de Viorica Pamfil, București, Editura Academiei Române. (PO)
- Szenci Molnár, Albert (1604), *Dictionarvm latinovngaricvm opus novum et hactenvs nvsqvm editvm; Item vice versa: dictionarivm vngaricolatinvm, in quo præter dictionvm vngaricvm interpretationem latinam*, Noribergae, Procurante Elia Hvterro Germano (ediție anastatică ulterioară, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990), <https://www.google.ro/#q=albert+molnar+dictionarium+latinoungaricum+on+line&tbm=bks> [DLU]

A RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE TERM PHRASEOLOGICAL UNIT

Tatiana Bushnaq, Assist. Prof., PhD, Al Asmarya Islamic University, Zliten, Libya

Abstract: Phraseological units represent the most colorful and expressive part of the language, yet, what constitutes a phraseological unit is a chief question for those interested in phraseology. It is assumed that within the umbrella term of phraseological tendency there are a number of terminological problems. The present article aims at crystalizing the term “phraseological unit” through a retrospective analysis as the specialized literature unveils that the terminology afferent to the domain under discussion – phraseology – is not thoroughly clarified.

Keywords: *phraseological units, idiomatic expressions, word combinations, collocations, proverbs.*

The study of English phraseology has grown considerably during the last two decades especially after the foundation of the European society of Phraseology (EUROPHRAS) which later became the Centre of Research in the field of Phraseology by developing world wide meetings, periodical conferences and activities for training the trainer. Its main objective is the organization of conferences on phraseology at least every three years, the publication of an annual bulletin providing information on European research in the field of phraseology; exchange of information concerning conferences on phraseology, advancement of young scholars and support of research projects in the field of phraseology; encouragement of worldwide international cooperation among scholars working in the field of phraseology. Later we witnessed the appearance of some works with an undisputable value for the domain of the English phraseology: *Phraseology: an interdisciplinary perspective* and *Phraseology in foreign language learning and teaching* by Grangre S., Meunier F., 2008, 2009. , etc.

What constitutes a phraseological unit, is a chief question for those interested in phraseology (Cornell A., 1999; Chitra F., 1996; Grant L. & Bauer F., 2004; Liu D., 2003; Moon R., 1998; Tabossi P.& Zardon F., 1993, Wood M, 1985 etc.) [cited in 4]. Alatis J., (1991) advances the idea that in the evolution of the concept *phraseological unit*, initially, the linguists have acknowledged the existence of *stable word combinations* with a unique meaning and later on, lots of terms have been used to name them. The author affirms that the term was first used by Bally Ch. (1905), considered a pioneer in the field of phraseology. According to Wikipedia, Phraseology is a scholarly approach to language which was developed in the twentieth century. It took its start when Charles Bally's notion of *locutions phraseologiques* entered Russian lexicology and lexicography in the 1930s and 1940s and was subsequently developed in the former Soviet Union and other Eastern European countries. From the late 1960s on it established

itself in (East) German linguistics but was also sporadically approached in English linguistics. The earliest English adaptations of phraseology were made by Weinreich (1969) within the approach of transformational grammar. In Great Britain as well as other Western European countries, phraseology has steadily been developed over the last twenty years. The activities of the European Society of Phraseology (EUOPHRAS) and the European Association for Lexicography (EURALEX) with their regular conventions and publications attest to the prolific European interest in phraseology [21].

The analysis of the specialized literature unveils that the terminology afferent to the domain under discussion – phraseology- is not thoroughly clarified. Thus, Wendy J. Anderson believes that within the umbrella term of the phraseological tendency there are a number of terminological problems. The multiplicity of terms has been seen as a proof of inconsistency. The author makes reference to Howarth, who says, “the main reason for this lack of consistency lies in the way in which most of those with interest in prefabricated language have focused on only a part of the whole spectrum of such expressions [11, p. 6]. Thus, while the notion of *phraseology* is very widespread, just as other linguistic concepts, various authors have defined it divergently, sometimes not providing a clear-cut definition, or conflating several terms that many scholars prefer to distinguish [8, p. 4]. A case in point is, according to Garner S. and Meunier F. [8, p. 4], Stubbs (2001). According to the index, the term phraseology and the cross-referenced *extended lexical unit* are first mentioned on p. 59 and p. 31f respectively. However, no explicit definition of phraseology is provided on these pages nor on the page where phraseology is first mentioned [p. 240]. Another example is Hunston (2002:127f.), who first discusses “some examples” she categorizes as “collocations”, “phrases and variation”, tendency of certain verbs to occur in the passive rather than the active, or in the negative rather than the positive” (i.e., what usually referred to as collocation), and the occurrence of complementation patterns”, but then merely states that “these and other consequences of sequence preference together might be called “*phraseology*” [8, p.4].

In the light of the above, it is necessary to make reference to Bally Ch. (1905) who uses two terms for defining phraseologisms: *phraseological series* and *phraseological units*. Philippide Al. (1897) and Iordan I. (1975) use for this notion the term “*isolation*”. Coltun Gh. (2000) predominantly calls them *phraseologisms*, and in Avram M (1986), Dimitrescu F. (1958), Iordan I. Robu V. (1978) researches these word combinations are called *collocations*. In the works of Evseev I (1974) phraseologisms are called *idioms* or *idiomatic expressions*. Mitsis N. (2004) uses the term *idiomatic expression*, Anastasiadi-Symeonidis A., and Efthymiou A (2006) capitalize the notion of *fixed expression*, Symeonidis Ch. (2000) approaches the term *phraseologism*, while Makaki A., (1972), Hockett Ch., (1958), Lipka L. (2002), McCarthy M. (1998)., Weinreich U (1969) propose the term *idiom* or *idiomatic expression* [cited in 4]. It is worthy to notice in this context, Armin P. F, Kittel H., Greiner N, stance that, up to the present time, there does not exist a univocal excepted definition for the term *phraseological unit* or *idiomatic expression*. [3, p. 253], an affirmation which is still convincing. Although, according to Granger S. & Meunier F. (2008) in most of the cases, the English phraseological units are

called *phraseologisms* or *multi word expressions* [8, p. 342], which semantically are the equivalents of the lexemes as for example: *turning into ridicule* = *to flee*; *to beat around the bush*, *to talk widely*; *to travel out of the record* = *to dawdle*; *having a long tongue*, *having a well-oiled tongue* = *babbly*; *to keep hands in pocket*, *to sit idle*, *to be helping uncle Antony to kill dead mice*, *to bum around* = *to idle*, *to drone*. etc. However, in the specialized literature, there is also another term to name *phraseological units*, and namely *periphrases*, a term used by Dimitriu C. (1979). The author considers that the term *periphrases* is the most appropriate as it is suggestive (= group of words) and for avoiding the complex terms as collocation, expression, etc. [7, p. 50].

Taking into consideration the approach of the term *collocation*, it is necessary to clarify that while some renowned linguists (Avram M., Dumitrescu F., Robu V., etc) consider the term *collocation* to be synonymous with the term *phraseologism*, Coltun Gh. differentiates between these two terms defining: (a) *collocation* as a group of words (at least two words) from among which one is notional, and the others are not notional (for the adjectival and adverbial collocations); (b) *phraseologism* as a fixed group of words made of at least two notional words [5, p. 24]. On the other hand, Makkai A. includes the collocations in the framework of idiomatic expressions. In fact, the difference between collocations and phraseologisms is one of the biggest problems discussed in linguistics, states Dumitrescu F. [cited in 16].

The same problem surfaces in the case of *proverbs*. Coltun Gh. proposes the idea to exclude the proverbs from the category of phraseologisms as in most of the cases, the proverbs have a figurative meaning, but their meaning can be deduced from the sum of their constituent elements whilst the meaning of the phraseologism cannot be deduced from the meaning of its constituent components [5, p. 28]. According to Franziska Hill (2007) idioms differ in relation to proverbs mainly in semiotic-semantic parameters. Proverbs have a discursive autonomy and are quoted as ‘texts’, idioms instead are reproduced as lexical units [10]. This idea contradicts A. Makkai’s affirmation that a great number of proverbs, which have a metaphorical meaning, form a subclass of idiomatic expressions. The usage of the terms related to word combinations presents the A. Cowie’s scientific interest and is reflected in the table 1 [6, p. 5].

Table 1. Terms used for “sentence-like” and “word-like” combinations

Author	General category	Sentence –like (or pragmatic) unit	Word-like (or semantic) unit
Chernuisheva (1964)	Phraseological unit	Phraseological expression	–
Zgusta (1971)	Set Combination	Set group	–
Mel’cuk (1988b)	Phraseme, or Set phrase	Pragmatic phraseme, or Pragmateme	Semantic Phraseme
Glaser (1988a)	Phraseological unit		Nomination
	Word-combination	Proposition	Composite
	Word-combination		

Cowie (1988)		Functional expres- sion	Composite unit
Howarth (1996)		Functional expres- sion	

The above table demonstrates the use of multiple concepts to define *phraseological units* and proves the existence of scientific contradictions in this domain. Howarth P. states that “the main cause of the lack of solidarity results from the way those interested in the phraseological language have concentrated only over one aspect of phraseology leaving in shadow a wide spectra of the phenomena generated by these expressions [11, p. 6]. This confusion might be also the consequence of the translation of the term from one language into another. Hristea Th (1984) allege that the term was taken over by Vinogradov V., and other soviet linguists from Bally Ch., thus translating it into “*frazelogigeceskaia edinita*” (phraseological unit) and later on he adhered to the term phraseologism. The new term has the same meaning, but has the advantage that is shorter. It was then borrowed from the Russian language by several European languages [12, p. 138].

The representative researches bring to light the fact that the term *phraseologism* has pivoted, generally, on the appearance of the fixed expressions, especially in the lexicological researches from Russia and East Europe.

Phraseology is pervasive in all languages field and yet despite this fact – or perhaps precisely because of it – it has only recently become established as a discipline in its own right although it is usually presented as a subfield of lexicology dealing with the study of word combinations rather than single words. [8, p. x]. As a subfield of lexicology, phraseology studies phraseological units. This term consists of two Greek words: *phrasis* which means *expression*, *parlance* and *logos* which mean *word* or *notion*. Phraseology, as a linguistic discipline does not have a clear position in the field because of its complexity [21].

Next we will discuss the terms used to refer to the popular phrases *read between the lines* and *it's raining cats and dogs* to submit evidence for the confusion of the terminology afferent to the field of phraseology.

Read between the lines	
<i>Idiom</i>	English-Albanian Dictionary of Idioms, p. 387
<i>Collocation</i>	Graeme Kennedy, An Introduction to Corpus Linguistics, p. 117.

<i>Phraseological unit</i>	Alexander Gelbukh, Félix Castro Espinoza, Sofia N. Galicia-Haro, 2014 , p. 192
<i>Idiomatic expression</i>	John Holleman, American English Idiomatic Expressions in 52 Weeks: An Easy Way to understand English Expressions and Improve Speaking, Chinese university of Hong Kong, p. 303
<i>Phrase</i>	http://en.wikipedia.org/wiki/To_read_between_the_lines
<i>Set phrase</i>	http://www.eudict.com/?lang=engchi&word=meaning%20beyond%20the%20words;%20unspoken%20implication,%20reading%20between%20the%20lines,%20what%20is%20actually%20intended
<i>Locution</i>	http://fr.wiktionary.org/wiki/read_between_the_lines
<i>Cliché</i>	http://clichésite.com/content.asp?which=tip+2142 http://literarydevices.net/cliche/

It's raining cats and dogs	
<i>Idiom</i>	http://idioms.thefreedictionary.com/raining+cats+and+dogs
<i>Phraseological unit</i>	Alexander Gelbukh et al., Human-Inspired Computing and its Applications: 13th Mexican Conference on Artificial Intelligence, Part 1, 2012.
<i>Collocation</i>	Stephan Gramley, Michael Pátzold , A Survey of Modern English, 2 nd edition, Rutledge, London, 2004.
<i>Fixed expression</i>	Peter Jordens et. al. Investigating Second Language Acquisition, Walter de Gruyter & Co, Berlin, 1996.

Lexical item	http://en.wikipedia.org/wiki/Lexical_item

In view of the fact that it is sometimes very difficult to differentiate between these terms, it is necessary to take a stance at the following definitions:

Phraseology is the study of set or fixed expressions, such as idioms, phrasal verbs, and other types of multi-word lexical units (often collectively referred to as phrasemes), in which the component parts of the expression take on a meaning more specific than or otherwise not predictable from the sum of their meanings when used independently [21].

Phraseologism – a phraseological units, a word combination with a constant meaning created inside a language [22]. It is defined as the co-occurrence of a form or a lemma of a lexical item and one or more additional linguistic elements of various kinds which functions as one semantic unit in a clause or sentence and whose frequency or co=occurrence is larger than expected on the basis of chance. [8, p. 6] According to Wray (2002) *phraseologisms* can be simple phrasal verbs (e.g to pick up) or variable units of meaning (e.g to eke out a living /an existence). A subgroup of phraseologisms is the *formulaic expression* (e.g to run amok). An expression is formulaic when it is “predictable in form, idiomatic, and seems to be stored in fixed, or semi-fixed chunks [cited in 9, p. 7].

Praseological units represent stable word combinations which consists of two or more words having a unique meaning [12, p. 139]. It is a stable, cohesive combination of words with a fully or partially figurative meaning. [15, p. 8.]

Locution . The word locution is similar to catchphrase, being defined as "A particular word, phrase, or expression, especially one that is used by a particular person or group," and "style of speaking; phraseology." It is also seen as "a peculiarity of phrasing; especially a word or expression characteristic of a region, group, or cultural level. [21]

A *fixed expression* in English is a standard form of expression that has taken on a more specific meaning than the expression itself [21].

Catch phrases - a vogue expression, often media-inspired and usually short-lived [20].

Cliché refers to an expression that has been overused to the extent that it loses its original meaning or novelty (*lost track of time; every cloud has a silver lining; Read between the lines*) [19].

Lexical items (or lexical unit, lexical entry) is a single word, a part of a word, or a chain of words (= catena) that forms the basic elements of a language's lexicon ($\approx$ vocabulary). (*cat, traffic light, take care of, by the way, and it's raining cats and dogs*) [21].

An *idiom* is typically a phrase, although single words with two or more meaningful parts (e.g *throughout*) can be idioms as well. A useful distinction can be made between encoding idioms and decoding idioms (Makkai 1972). An encoding idiom like *Could you answer the door?* is easy to understand when you hear it. On the other hand, it would be nearly impossible for a language learner to guess that this is what people customarily say in order to mean "Could you go

and see who is ringing the doorbell? Doors do not after all ask questions. A decoding idiom is an expression whose different constituents do not enable a learner to guess the idiom's overall meaning. For example, knowing the meaning of *at and once* does not make it easy to guess that *at once* means "immediately". Decoding idioms are bound to be encoding idioms but not vice versa [13, p. 269].

It's worth to mention in this context Adam Makkai (1972), as most of his terminology on idiomaticity represent a significant contribution to the investigated field. Let us notice, for example, his distinguishing of *lexemic idioms* and *sememic idioms*, which are said to be placed in two separate idiomaticity areas (i.e. strata, layers). Very briefly, an idiom is made up of more than one minimal free form, and then we have two different characteristics: (1) each lexon (i.e. component) can occur in other environments as the realization of a monolexemic lexeme – hence so-called lexemic idioms, e.g., White House, Blackbird, and (2) the aggregate literal meaning as derived from the respective constituent lexemes works additionally as the realization of a sememic network which is unpredictable – hence so-called sememic idioms, e.g. *chew the fat*. Another terminological invention is the distinction between the act of encoding and the act of decoding. Actually, Makkai prefers to speak of phraseological peculiarities here rather than of idioms. Genuine idioms are based on the act of decoding, and in his truly precise taxonomy these are of various types, such as lexical clusters, e.g. red herring; tournures, e.g., fly off the handle, etc. We could very well add that all idioms of decoding are simultaneously idioms of encoding, but not necessarily vice versa [14, p. 25]. Thus hot potato, for instance, in the sense 'embarrassing issue' is idiomatic from the semantic point of view (in terms of so-called sememic idioms), and it is also idiomatic as a peculiar phrase since we do not say *burning potato / hot chestnut. On the other way around, it holds that not every act of encoding is idiomatic. According to Makkai, in every natural language there is a sort of middle style, that is to say neutral, devoid of either type of idiom (which, as is known, non-native English speakers are very fond of using).

Thus, it is important to mention that the terms *phraseologism* (or *phrseme*), *phraseological expression* or *phraseological unit*, *idiomatic expression* or *idiom* are general concepts that name the English expression, the meaning of which cannot be understood from its constituent parts. Therefore, the parameters necessary for defining and classifying English phraseological units are identified: the nature of its constituent elements; the number of their constituent elements; the degree of lexical and semantic flexibility; semantic value.

Accordingly, phraseological units are relatively stable combinations of two or more words, with a structural variability and a semantic transparency; with a meaning that can be lexicalized being part of the language culture. Phraseological units are characterized by:

1. The impossibility of word for word translation as their meaning doesn't result from its constituent parts;
2. The figurative character;
3. The fixed, stable character of the position of its constituent elements although variability is also possible.

The following table presents the intense preoccupations of representative researchers in the field of *Phraseology*, for terminological clarification of the concept *phraseological unit*. It reflects the variety of opinions regarding the concept under discussion, creating a generalized vision and a clear view of the term.

Terminological diversity in defining the concept of *phraseological unit* [4]

Concept	Author, Year
Phrazeologism	Hunston S. (2003), Howarth P. (1998), Symeonidis Ch. (2000), Colţun Gh. (2000), Stănciulescu-Cuza M. (1975), Grange S. & Meunier F. (2008).
Phraseological unit	Constantinescu-Dobridor Gh. (1980), Bally Ch. (1905), Cowie A. (2001), Hristea Th. (1984), Gläser G. (1984), Kunin A. (1972), Weinreich U. (1969), Naciscione A. (2010), Антрушина Г. В., Морозова Н. Н. (2001), Cernea M. (2001).
Word combination	Granger S. & Meunier F. (2008).
Periphrases	Dumitriu C. (1982), Poalelungi A. (1963).
Idiom	Makkai A. (1972), Hockett Ch. (1958) McCarthy M. (1998), Антрушина Г. В., Морозова Н. Н. (2001)
Idiomatic expression	Mitsis N. (2004), Moon R. (1998), Makkai A. (1972), Iordan et al. (1974), Evseev I. (1974).
Fixed expression	Amosova N. (1963), Anastasiadi-Symeonidi A. şi Efthymiou A. (2006); Carter R. (1998).
Locution	Avram M. (1997), Dumitrescu F. (1958), Iordan I. Robu V. (1954).
Lexical phrases	Lindstromberg S. (2000), Porto M. (1998).
Isolation	Philippide Al. (1897).

The multitude of opinions on the terms used to refer to *phraseological units* represents, in our view, a challenge for further research. In spite of these differences in perceiving the term *phraseological unit*, most researchers define phraseological units based on the semantic and syntactic criterion and most of them (Makkai A. (1972), French PA, Howard KW (2001), A. Cowie (2001), Colţun Gh. (2000), R. Carter (1998), Rojo A. (2009) S. Granger, Meunier F. (2008), Camenev Z., Pascari O., Bushnaq T. (2010) etc.) agree that a phraseological unit is an expression that cannot be translated literally [4], which means that its meaning does not depend on its component parts, and, in most of the cases, the phraseological unit is rigid and it is not subject to variability. In the light of the above, in order to avoid this ambiguity, the researchers in the field of Phraseology should concentrate on the whole spectrum of phraseological expressions

providing clean-cut definitions and unambiguous differences between all the terms that fall under the umbrella of Phraseology.

BIBLIOGRAPHY:

Alatis J. E. *Linguistics and Language Pedagogy: the State of the Art*. Georgetown: University Press, 1991.

Anderson W. J. *The Phraseology of Administrative French: a Corpus-Based Study*. Rodopi: Amsterdam, 2006.

Armin P. F., Kittel H., Norbert G. *Übersetzung: ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung*, Part 1, Volume 1, Walter de Gruyter, 2004.

Bushnaq T. *Communicative Technologies of Teaching English Phraseological Units in Higher Education Institutions. Theoretical course. Monograph*. Chisinau 2012.

Colțun Gh. *Frazeologia limbii române*. Chișinău: Arc, 2000.

Cowie A. P. *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*, Oxford: Oxford University Press, 2001.

Dimitriu C. *Gramatica limbii române explicată*. Iași: Junimea, 1979.

Granger S., Meunier F. *Phraseology: an Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2008.

Halbe D. *English in Business Meetings: A Corpus Study of Directives and Lexis*, Dissertation, 2013.

Hill F. *Storage, typology and semantics of idioms*, seminar paper, Rostock University, 2007. https://books.google.com.ly/books?id=q6y8GaQfa1EC&printsec=frontcover&dq=Idioms+Franziska+Hill&hl=en&sa=X&ei=72hHVZ3mMYjnarDngZgK&redir_esc=y#v=onepage&q=Idioms%20Franziska%20Hill&f=false

Howarth P. The Phraseology of Learners' Academic Writing. In: Cowie A. P. (ed.) *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*. Oxford: OUP, 1998, p. 161-186.

Hristea Th. Introducere în studiul frazeologiei. În: *Sinteze de limbă română*. București: Albatros, 1984, p. 134-159.

Lindstromberg S. *English Prepositions Explained: Revised edition*, John Benjamin Publishing, Company, USA, 2010.

Makkai A. *Idiom Structure in English*. London: Mouton, 1972.

Naciscione A. *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*. John Benjamins Publishing Company, 2010.

Popa Gh. *Locuțiunile în sistemul unităților nominative ale limbi române*, teză de doctor habilitat în filologie, Chișinău, 2006.

<http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Phraseological+Unit>

<http://www.euophras.org/Site/english/index.html>

<http://literarydevices.net/cliche/>

<http://grammar.about.com/od/c/g/catchphraseterm.htm>

<http://en.wikipedia.org/wiki>

DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS IN EFL SEMINARS

Elena-Cristina Berariu, Senior Lecturer, PhD, “Dimitrie Cantemir” University of Tîrgu Mureş and Andrea Peterlicean, Senior Lecturer, PhD, Sapiientia University of Tîrgu Mureş

Abstract. This paper will look at some methods of developing communication skills in EFL seminars. Knowledge of lexical forms plays only a small part in the global communicative process, while mastering pragmatic skills and a sharp situational awareness will enhance students' communicative competence.

Keywords: *role-play, simulation, debate, communication skills, communicative competence.*

In many situations, the focus of practice in the classroom is on writing and grammar exercises, with little to no speaking and or listening skills development. The grammar translation method sometimes prevails over the communicative approach, despite the fact that the focus needs to be on the practical mastery of speaking, listening, writing and reading skills. Teachers need to have techniques to make their classrooms dynamic language laboratories for the practice and improvement of those skills. These techniques are widely available and understood in the EFL world, though often not in state education systems. Teaching EFL is not always aimed at a specific audience with a talent for and a love of languages, or those who are smart enough and motivated enough to understand that knowing a second language well is a passport to good job prospects.

The process of learning is widely seen as a way to mentally transform representations of the surrounding world. In the 21st century under the pressure of cultural and economic globalization, norms that define social interaction, the cultural practices and values that influence social and educational settings are becoming more and more uncertain. Technology appears to have taken over much of the realm of education worldwide and various new applications and gadgets are becoming more and more popular in course and seminar rooms. On one hand, technological progress is inevitable and should help teachers and students alike in the acquisition of knowledge and skills, while on the other hand, the introduction of computers, tablets and other electronic devices creates challenges in the Romanian seminar rooms. This happens for a number of reasons. Students are sometimes better equipped with technology than the devices available for use at the university; even if they have the means to access a variety of resources, not all students have the same access to them; the process of introducing new technologies is slow and requires funding. Whereas students apply for university in the hope that they will improve their theoretical and practical knowledge in their field of professional interest, the extent to which Romanian universities are prepared to cater for their learning needs remains to be determined.

Purpose of the study:

This study is a step in the process which aims at determining how Romanian students perceive their learning environment and how they evaluate the outcomes of the educational process in the seminar rooms. Little research has been done in higher education classrooms so a first step that we propose to undertake is to use some research instruments in order to attempt a sketch at what the university learning environment is like. Both companies and employees have increasingly incorporated the use of technological devices in their professional lives. In order to ensure a smooth transition from the university into the labour market, students should become equipped with the skills in high demand on the market. IT skills are definitely among them. Instruments for use in small classes (up to 30 students) sometimes referred to as 'seminars' (Fraser & Treagust 1986; Fraser, Treagust & Dennis 1986) have been used extensively abroad and perhaps to a lesser extent in Romania.

Classroom environment:

At the end of the first year, students were asked to express their opinions and perceptions of the university learning environment with a focus on the seminars they took in the first year of study. The comments we briefly present here are referring to: power sharing; student interest-motivation; class organization. Power sharing is a sensitive issue especially in higher education. From the point of view of the professors it may imply that they will be willing to embrace the position of a cooperative learner, while from the students' perspective this might mean that they will be willing to assume a greater responsibility for their learning, becoming more proactive and determined to create their own learning strategies and pathways. Students might need to be(come) more willing to share their ideas and collaborate more with their peers in the learning process. As per the partial results interpreted by us, this sensitivity is quite obvious in our studied context, seeing as student perceptions indicate that (some) teachers do not pay attention to what the students are saying, they move around very little and students seldom present their work to the class. This may impact student interest-motivation as well. Many seminars were described as boring and students claim to have few opportunities to express their opinions. These findings are interesting and also seem to imply that there is little attention paid to learning expectations and goals to be achieved during the seminars. At the moment we are collecting data from a student interest survey that we carried out over the past month with volunteer students. We took this step in order to clarify in more depth how the organization of their learning environment, class organization in seminars influences learning outcomes and to what extent learning using modern technologies is a positive factor that enhances the quality of the teaching – learning process in university seminars. This is because we received feedback which brought to light the fact that students do not perceive classroom climate as supportive. By corroborating more findings we hope to identify the exact causes of this problem.

Communication using modern technologies:

The exchange of information and its application to achieve common professional goals is one of the objectives of education. We tried to establish how students perceive the impact of modern technologies on the way they communicate with their peers, teachers, friends and families. An online questionnaire made available to students was used to explore into more depth students' views on the effects that gadgets may have on social interactions and communication. The responses provided, among others, the following pieces of information: students use the PC, the tablet, the smartphone, and laptop; all respondents stated that they have access to the internet, spending between 3-6 hours online on a daily basis; very few students reported using computers, tablets, and smartphones for educational purposes in the seminars. Here are some sample answers to the question: Are modern technologies useful for communication in the university seminar? Why?

It is easier and faster way to access ... information

Modern technologies are useful in university seminars because students understand better if they can also see the course on their laptop/tablet/etc rather than just follow the teachers as they explain.

Modern technologies are very useful in university seminars because the primary use of these gadgets is the easy transmission of a vast amount of information at a global scale. While in the past for any type of research the local library was the only choice, now the whole world has opened up for us, any kind of information we need, on any subject is just a few clicks away and in a manner which makes it attractive for the audience. On top of that seminars become much more interactive by means of powerpoint presentations, clips and other such materials which will spark the interest of students and also bring them closer to the core of the subject.

Developing communicative competence:

The process of creating a communicative syllabus design involves several stages which start from the learners and remain centred on their needs. Therefore an investigation of the learners' particular needs is necessary according to socio-cultural and stylistic variables (Munby: 1997). In addition, when considering the learning outcomes, the situational and contextual climate should be considered as well, seeing as the climate can become a motivational factor (Silvaş 2013:265).

The information we obtained via the feedback questionnaires clearly indicated a need for a more communicative approach during both courses and seminars, while the use of modern IT devices seems to be a ,must'. Moreover, students appeared to be interested in improving their English: some of them have a job and are required to communicate with their customers in English therefore they are highly motivated; others would like to get a job that requires at least

an intermediate level of English; many just love English and think it can be useful in the future while just a few are unaware of the advantages a foreign language can bring.

However, most students still seem to prefer a lot of teacher input as well as individual work from a coursebook as opposed to pair work or group work, which can explain their lack of communicative skills. This also led us to believe that although students are highly familiar with the new technology, they might not have frequently used it during their English classes in highschool.

These aspects alone are a reasoned basis for the subsequent process of syllabus design, material writing and classroom teaching (Hutchinson and Waters: 1987). Therefore, steps have been taken to improve the classroom environment and meet the students' needs and expectations. The teacher could come up with more interesting materials and activities to motivate the learners and show them that learning can be enjoyable. All classrooms should be provided with a video projector with direct access to the internet so showing videos from www.youtube.com, www.esl-lab.com, www.eslpod.com and other internet sites becomes quite appealing; also doing some grammar or vocabulary exercises online with the possibility to have the answers checked by the computer might seem more interesting. Moreover, students can access the sites at home and do the exercises again and again without having to use the rubber to erase the correct answer from the course book. Also, the cassette player for listening exercises can be replaced with computer based exercises from the internet. The listening activities provided on the internet are extremely valuable as they contain various accents (Chinese, Czech, etc.) that students will find very interesting and quite useful since in real life not everybody speaks English with British accent. Some exercises are designed especially for the purpose of teaching so they grade the difficulty level while others provide a rich source of authentic material, extremely useful to get a glimpse of the real world and really boost learners' confidence.

Students' communication strategies certainly need improving. Most students seem to do well in reading but have difficulties in speaking fluently and understanding various accents or speech rates. This gap between their passive and active abilities can be narrowed by means of communicative activities ranging from controlled dialogues to role-plays and simulations. Moreover, students will have to be exposed to various types of accents and normal speech rate. Listening exercises should not be seen as a competition but they should teach students how to listen to get the most of it. Pre-listening activities are welcome as they prepare students for what is to come. They can be in the form of vocabulary exercises, brainstorming activities or discussions.

The learners will work in pairs or in-groups with the teacher in the role of facilitator, monitoring the class and providing support where necessary while the learners are seen as interlocutors, giving as well as taking. They will need to be able to use the language appropriate to a given social context, when addressing certain people in a certain register, either orally or in writing. Although one of the course purposes is to activate students' passive knowledge of English, an integrated-skill approach would surely make the course more attractive. Therefore, the course participants will learn how to use the four-macro skills (Listening, Speaking, Reading,

Writing) in activities passing from partially controlled to freer ones. Such an approach will help learners gradually become spontaneous and independent.

For specific and predictable situations learners will be taught formulaic language to use in dialogues (both orally and in writing). Mastering routines will give the learners the feeling of achievement and will definitely boost their confidence.

During the freer practice activities more than one skill is used and more than one function is practised. Furthermore, they resemble more real life situations than the partially controlled exercises. For instance, during a role-play learners may be required to assess and compare, to request information, to give advice or to agree/disagree. A step further is the use of simulations or debates. In such situations, learners need to relate to their existing experience. They will take this opportunity to show what they know. It will stimulate them and will help them cope with the unexpected.

Video-watching will be extremely stimulating, since there is more to it than just language: there is facial expression, body language, lots of background information that helps understanding the message. There are authentic materials to be found on the internet, interviews on the streets, documentaries, real-life situations that students can watch, analyse, process and later put to use. There are on-line dictionaries offering abundant information, various contexts and extensive explanations for word acquisition. It is all there, ready to come to life at a click of a button. This will certainly increase learners' knowledge of specific vocabulary and develop their ability to understand spoken English. This communicative approach made more attractive by means of modern technology will encourage fluency and will eventually get the students to express themselves freely in specific situations.

Hopefully, the use of modern technology will have the expected effect, it will help the learning process by increasing students' motivation and eventually their language competence.

Conclusions:

The findings presented here represent some preliminary results that need to be studied in more depth. There is a widespread consensus on the important role that technology has to play in a shift in pedagogical emphasis. Students now often bring their own devices into the traditional learning environment, creating their personal networks and learning environments. They are closely familiar with how their devices work, using them to connect to, create and organise content. All of the aforementioned emphasize the need to further study this topic in order to make some plausible generalisations on this rather controversial topic: modern technologies might change power dynamics and influence class organization and the entire learning process.

BIBLIOGRAPHY:

Fraser, B.J. & McRobbie, C.J. (1995), *Science Laboratory Classroom Environments at Schools and Universities: A Cross-National Study*, in *Educational Research and Evaluation* 1, 289-317;

- Fraser, B.J. & Tobin, K. (1991), *Combining Qualitative and Quantitative Methods in Classroom Environment Research*, B.J. Fraser & H.J. Walberg (eds.), Educational Environments: Evaluation, Antecedents and Consequences, Pergamon, London, 271-292;
- Fraser, B.J. & Treagust, D.F. (1986), *Validity and Use of an Instrument for Assessing Classroom Psychosocial Environment in Higher Education*, in Higher Education 15, 37—57;
- Fraser, B.J., Treagust, D.F. & Dennis, N.C. (1986), *Development of an Instrument for Assessing Classroom Psychosocial Environment at Universities and Colleges*, in Studies in Higher Education 11, 43-54;
- Fraser, B.J. & Walberg, H.J. (eds.) (1991), *Educational Environments: Evaluation, Antecedents and Consequences*, Pergamon, London;
- Hutchinson, T and Waters, A. (1987) *English for Specific Purposes*, Cambridge: Cambridge University Press;
- Munby, J. (1997) *Communicative Syllabus Design*, Cambridge: Cambridge University Press;
- Silvaş, A. (2013) *Pedagogie* [Pedagogy], Eikon Publishing House, Cluj-Napoca;
- Teh, G. & Fraser, B.J. (1994), 'An Evaluation of Computer-Assisted Learning in Terms of Achievement, Attitudes and Classroom Environment', in Evaluation and Research in Education 8, 147-161

DISCOURSE ANALYSIS: MULTI-INTER-TRANSDISCIPLINARY FIELD

Merima Carmen Petrovici, Assist. Prof., PhD, Ecological University of Bucharest

Abstract: As a qualitative research strategy, discourse analysis has developed impressively, benefiting both from the development of linguistics, literary theory, semiotics, ethnomethodology, which highlighted the action-oriented language as social practice and also from the research of some famous scholars such as Umberto Eco, Roland Barthes, Paul Ricoeur.

In these context speeches are not mere statements, but social practices. The term “discourse” has many several meanings, in its broadest sense covering all forms of verbal interaction, oral or written, formal or informal.

This paper aims to demonstrate, as the title indicates, that discourse analysis is the intersection of disciplines in the field of social sciences and humanities, which will allow addressing both a horizontal (multi-interdisciplinarity) and vertical (transdisciplinarity) dimension.

Keywords: discourse analysis, research, social sciences, communication form.

Dintre mijloacele diverse prin care se poate realiza comunicarea umană, primul loc aparține limbajului sonor. Lingvistul elvețian Ferdinand de Saussure a demonstrat că limba este cel mai important sistem de semne, cuvântul fiind componentă esențială. Conceptul de semn a beneficiat de o abordare multidisciplinară fiind numitorul comun al domeniului socio-uman care include: filosofia, lingvistica, psihologia, sociologia, etc. Contemporan cu Saussure, filosoful american Charles Peirce întemeietor al semioticii spunea că „întreaga gândire se realizează prin semne”, ceea ce înseamnă că mai întâi gândim și apoi rostim/vorbim. Mai mult, în opinia lui Heidegger gândirea, limba, discursul împreună, constituie existența omului. Gândirea, trăirile, sentimentele noastre au fost și sunt traduse nu doar prin cuvinte, ci prin ce și cum rostim.

Din acest motiv de-a lungul timpului discursul, considerat ca o succesiune logică de fraze pornind de la un anumit subiect, a constituit pentru societate atât o dovadă a emancipării cât și a implicării civice individuale. În zilele noastre discursul este o noțiune fundamentală a lingvisticii, la granița acesteia cu filosofia limbajului, teoria comunicării, sociologia, psihologia etc., având ca fundament definiția dată de Foucault drept un „sistem logic și coerent de afirmații, practici sociale cu impact real, de producere de cunoștințe”¹.

Pentru o mai bună conceptualizare prezentăm mai întâi câteva caracteristici, iar apoi câteva definiții ale analizei discursului care:

- poate fi considerată metodă de cercetare calitativă;

¹ Foucault, M. *Les mots et les choses*, Gallimard, Paris, 1969, p.153.

-are ca scop înțelegerea mecanismului discursului, funcționarea lui ca instituție discursivă;

-prezintă diverse domenii de dezvoltare și aplicabilitate²: lingvistică; psihologie; sociologie; filozofie; științele educației; literatură; politică socială; științele comunicării și mass-media; antropologie; medicină socială; relații internaționale

-s-a dezvoltat în cadrul mai multor discipline (sociologie, etnometodologie, lingvistică, psihosociologie, etc.) și beneficiază de multiple accepțiuni.

Analiza discursului consideră că limbajul are un rol activ, constructiv și nu este un simplu instrument de cunoaștere a realității; prin limbaj pot fi construite alte realități și orice individ, eveniment sau stare de fapt pot fi descrise în diverse modalități. Merită amintit aici și filosoful Ludwig Wittgenstein datorită preocupărilor sale legate de studiul „jocurilor de limbaj”. Din această abordare a analizei discursului nu poate fi omis contextul social, deoarece reprezintă elementul care dă sens cuvintelor. Prin caracteristicile sale, analiza discursului este văzută ca o versiune a hermeneuticii și semioticii pentru științele sociale³.

Accepțiunea cea mai largă privește analiza discursului drept „analiză a uzului limbii”⁴ considerând limba o convenție adoptată de o comunitate umană în care funcționează ca sistem de semne și ca instituție socială.

În psihologie se consideră că generic, conceptul de analiză a discursului poate fi atribuit oricărei cercetări asupra limbajului și funcțiilor sociale ale acestuia și mai mult, se vorbește despre analiza discursului ca fiind metoda care studiază modul în care limbajul se structurează într-un anumit fel, încât produce semnificații și discursuri care operează independent de intențiile vorbitorului sau ale celui care scrie un text.

Van Dijk susține că analiza discursului este „studiul uzajului real al limbajului de către locuitori reali, în situații reale”⁵. Această definiție are ca fundament ideea potrivit căreia limbajul este o instituție socială comună tuturor indivizilor care îl utilizează, iar discursul este considerat ca vorbire individuală prin intermediul mesajelor. Din acest motiv, în spațiul anglo-saxon, analiza discursului este echivalentă cu analiza conversațională, iar discursul este considerat prin excelență, o interacțiune comunicatională.

O definiție care abordează perspectivele mai multor discipline, o oferă Dominique Mainguenu care spune că analiza discursului reprezintă „analiza articulării textului și a locului social în care acesta se produce”⁶. Această definiție nu este concordantă însă cu viziunea sociolingvisticii, interesată preponderent de varietatea lingvistică prezentă în cadrul unei societăți. Definiția este diferită și de perspectiva analizei conversaționale, care studiază modul de cooperare și regulile de conversație determinate de norme culturale în interiorul aceleiași limbi.

Prin obiectele de studiu ale sociolingvisticii și analizei conversaționale, se urmărește evidențierea faptului că discursul nu poate fi proprietatea exclusivă a unei discipline, ci are un

²Băban, A., *Metodologia cercetării calitative*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2002, p.124.

³*Ibidem*, p.122.

⁴Brown, G., Yule, G., *Discourse analysis*, Cambridge University, Press, Cambridge, 1983, p.1.

⁵Dijk, T.A. Van, *Discourse analysis: its development and application to the structure of news*, în „European Journal of Communication”, 1983, pp.20-43.

⁶apud Borțun D., Săvulescu, S., *Analiza discursului public*, SNSPA, 2004, p.7.

caracter multi-, inter- și transdisciplinar. Astfel discursul constituie obiectul de studiu al disciplinelor socio-umane iar cercetătorii acestora pot utiliza, în funcție de caz și context, modelele, teoriile, instrumentele analizei discursului.

Facilitarea înțelegerii realității reprezintă obiectivul conceptelor de multi-, inter- și transdisciplinaritate. Din acest motiv, în cercetarea științifică, acțiunea acestora va fi complementară. Principala distincție între multi și interdisciplinaritate constă în tipul relației statuate între disciplinele combinate: multidisciplinaritatea presupune studiul obiectului unei discipline utilizând metodele mai multor discipline; interdisciplinaritatea presupune acest studiu prin transferul metodelor dintre discipline, ceea ce va permite atât crearea unor discipline noi, cât și optimizarea și flexibilizarea instrumentelor existente, față de subiectul cercetării. Spre deosebire de cercetările multi-și interdisciplinare limitate între frontierele disciplinelor tradiționale, transdisciplinaritatea merge mai departe, vizând o unitate a cunoașterii dincolo de granițele acestor discipline. În opinia lui Basarab Nicolescu “transdisciplinaritatea privește -așa cum indică prefixul «trans»- ceea ce se află în același timp și între discipline, și înăuntrul diverselor discipline și dincolo de orice disciplină. Finalitatea ei este înțelegerea lumii prezente, unul dintre imperativele ei fiind unitatea cunoașterii”⁷.

Caracterul multi și interdisciplinar relevă din faptul că analiza discursului integrează: retorica (argumentarea, figurile etc.), analiza conversațională (dialog, strategii etc.), sociolingvistica (diversități și comunități lingvistice), psiholingvistica (utilizarea codului lingvistic).

Michel Meyer spunea că retorica e întâlnirea dintre om și limbaj, în care se ține cont de identitate și de diferențele dintre ființele umane. Dacă luăm în considerare definiția retoricii ca disciplină ce studiază discursurile al căror scop este convingerea ascultătorului, va fi limpede că discursurile vor fi construite în funcție de auditoriu și vor avea ca scop modificarea opiniilor acestuia.

Tratatele de retorică clasică, presupuneau ca părți componente⁸: *inventio* (modul de găsire a ideilor), *dispositio* (organizarea ideilor, părților discursului), *elocutio* (alegerea și dispunerea cuvintelor în frază, utilizarea figurilor de stil), *memorio* (memorizarea discursului) și *actio* (rostirea, enunțarea sa în public).

Retorica redivivă, neoretorica sau argumentarea este forma retoricii care acordă atenția cuvenită celor doi poli ai comunicării: emițătorul și receptorul. În acest context, neoretorica nu mai reprezintă arta vorbirii elegante, ci teoria comunicării persuasive, deoarece argumentarea devenit o componentă esențială a activității discursive, sau cum apreciază Daniela Roventă-Frumușani, „cheia comunicării într-o societate democratică”.

Pornind de la distincția lui Roland Barthes privind cei doi poli ai retoricii: *elocutio* și *dispositio*, trebuie subliniat că și în varianta teoriilor moderne ale limbii și discursului, sunt implicate ambele componente sub forma paradigmei și sintagmei.

⁷ Nicolescu, B., *Transdisciplinaritatea: Manifest*, traducerea din limba franceză de Horia Mihail Vasilescu, Editura Junimea, Iași, 2007, p.53.

⁸ cf. Șoitu., L., *Retorică audio-vizuală*, Cronica, Iași, 1993, p.11.

În 1938, filosoful american Charles Morris distinge în înțelegerea oricărui limbaj formal sau natural trei componente principale: sintaxa, semantica și pragmatica.

Analiza discursului se va sprijini pe pragmatică, disciplina care studiază limba privită nu ca ansamblu de semne, ci ca (inter)acțiune comunicativă, deoarece se referă la relația semn-utilizatori, la utilizarea semnelor și la efectele comunicării.

Evoluțiile diferitelor științe, școli, modele și teorii ale comunicării, au demonstrat faptul că pragmatica, parte a ansamblului științelor umaniste, este punctul de intersecție⁹ al: semioticii lui C.S. Peirce; teoriei actelor de vorbire inițiată de filozoful englez Austin și dezvoltată de J. R. Searle; studiului inferențelor pe care le realizează participanții la o interacțiune verbală, conform principiilor introduse de Grice, Sperber și Wilson; studiilor asupra enunțării lingvistice, care s-au dezvoltat în Europa prin contribuțiile lui Bally, Jakobson, Benveniste, Culioli, ș.a.; diverselor studii asupra argumentării; cercetărilor asupra interacțiunii verbale; anumitor teorii asupra comunicării, cum ar fi cele ale Școlii de la Palo Alto etc., adică al tuturor părților preocupate de limbă, vorbire și limbaj. Prin evidențierea puterii semnelor și a caracterului activ al limbajului, pragmatica încearcă să facă un pas înaintea retoricii și să rafineze anumite direcții de dezvoltare ale acesteia.

Analiza conversațională conform căreia conversația reprezintă o interacțiune verbală ale cărei forme diferă în funcție de scop, loc, timp, parteneri, este o componentă importantă a etnometodologiei. Prin *Studii de etnometodologie* (1967) Harold Garfinkel devine fondatorul etnometodologiei, știință care are ca obiectiv studierea „raționamentului practic de simț comun în situațiile obișnuite de acțiune”¹⁰.

„Analiza discursului și analiza conversației sunt două modele de abordare a actelor de comunicare care urmăresc să explice felul cum coerența discursivă este produsă și receptată atât prin, cât și dincolo de expresiile lingvistice”¹¹.

Din cele anterior prezentate, a rezultat caracterul multi- și interdisciplinar, la care se adaugă transdisciplinaritatea analizei discursului, evidențiată de Mainguenu prin definiția „analiza articulării textului și a locului social în care acesta se produce”, deoarece: textul reprezintă obiectul de studiu al lingvisticii textuale și locul social este studiat de sociologie și etnologie. Mainguenu consideră că textul și locul social sunt componente indisociabile, asemenea fețelor unei foi de hârtie, comparație folosită și de Saussure pentru a desemna cele două componente ale semnului: semnificatul și semnificantul. În această accepțiune, discursul va reprezenta un text, un loc social și un mod de enunțare care le articulează.

Se poate spune că analiza discursului, fundamentată de tendințe importante din anii ‘60: lingvistica textuală; etnografia comunicării; școala franceză de analiză a discursului; Școala de la Palo Alto și etnometodologia armonizează diverse perspective și se bucură în continuare de atenția cercetătorilor care au ca scop afirmarea identității analizei de discurs, precum și a trăsăturilor care o disting de alte metode.

⁹cf. Borșun D., Săvulescu, S., *op.cit.*, p.17.

¹⁰ apud Mattelart, A., Mattelart, M., *Istoria teoriilor comunicării*, traducere Ioan Pânzaru, Editura Polirom, Iași, 2003, p.102.

¹¹Vidam, T., *Reflecții asupra ființei, limbajului și comunicării*, în „Revista de filozofie”, tomul LV, nr.3-4, Editura Academiei Române, București, 2008, p.402.

BILBIOGRAPHY:

Băban, Adriana, *Metodologia cercetării calitative*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2002.

Borțun, Dumitru, Săvulescu, Silvia, *Analiza discursului public*, SNSPA, 2004.

Brown, G., și Yule, G., *Discourse analysis*, Cambridge University, Press, Cambridge, 1983.

Dijk, T.A. Van, *Discourse analysis: its development and application to the structure of news*, în „European Journal of Communication”, 1983.

Foucault, Michel, *Les mots et les choses*, Gallimard, Paris, 1969.

Mattelart, Armand, Mattelart, Michele, *Istoria teoriilor comunicării*, traducere Ioan Pânzaru, Editura Polirom, Iași, 2003.

Nicolescu, Basarab, *Transdisciplinaritatea: Manifest*, traducere Horia Mihail Vasilescu, Editura Junimea, Iași, 2007.

Șoitu, Laurențiu, *Retorică audio-vizuală*, Cronica, Iași, 1993.

Vidam, Teodor, *Reflecții asupra ființei, limbajului și comunicării*, în „Revista de filozofie”, tomul LV, nr.3-4, Editura Academiei Române, București, 2008.

A COGNITIVE SEMANTIC ANALYSIS OF THE POLYSEMOUS CATEGORY MOUTH

Oana Pastae, Assist. Prof., PhD., “Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

Abstract: The present article analyses different senses of the polysemous category MOUTH. Metaphor and metonymy are the two basic mechanisms for sense extension. Our aim is to describe the different but related senses of the category MOUTH in order to find out its prototypical sense towards the peripheral senses. Humans' body parts are highly polysemous and most of their senses are metonymically extended from the prototypical sense. The treatment of polysemous categories in cognitive linguistics involves a viewing meaning/sense as categorization, recognizing the importance of context for meaning/senses and taking into account the encyclopedic knowledge, and incorporating prototype theory into linguistics.

Keywords: *cognitive semantics, category, meaning, polysemy, prototype*

1. Introduction

Ce travail est une analyse sémantico-cognitive de la catégorie polysemique BOUCHE qui est basée sur la théorie du prototype et qui traite de la question générale des relations entre langage et cognition à partir de l'analyse des relations entre formes lexicales et catégories cognitives.

Nous tenterons d'expliciter, à l'aide de la théorie du prototype, que le sens de la catégorie BOUCHE peut se comprendre et se décrire en termes cognitifs pour montrer le rôle central de la polysémie dans les mécanismes de construction du sens.

L'article étudie les sens différents et apparentés de la catégorie cognitive BOUCHE en évoquant un premier classement catégoriel, d'après un modèle emprunté au *Trésor de la Langue Française Informatisé*. Nous analyserons aussi sa structure sémantique à partir de la théorie prototypique étendue.

La théorie du prototype est un modèle de catégorisation graduelle dans lequel certains membres de la catégorie sont considérés comme plus représentatifs que d'autres. Elle propose une catégorisation qui ne se fait pas sur la base de traits partagés par tous les membres de la catégorie et qui représente la condition nécessaire et suffisante, mais qui s'appuie sur une comparaison avec les exemplaires prototypiques de la catégorie.

La sémantique cognitive s'oppose au modèle des conditions nécessaires et suffisantes typique de la sémantique structurale et elle est basée sur l'idée de prototype et de ressemblance entre les membres d'une catégorie.

Nous présenterons une analyse de BOUCHE conformément à la version étendue de la théorie du prototype. Nous allons utiliser la sémantique du prototype afin de vérifier l'hypothèse que nous

devons traiter cette catégorie polysémiquement en montrant que ses sens différents s'influencent mutuellement.

2. Bases théoriques

Insatisfaits par une classification selon les conditions nécessaires et suffisantes les linguistes ont cherché à compléter la théorie du prototype par l'étude de l'organisation interne et externe des catégories en relation avec leur fonctionnalité.

La théorie du prototype est fondée à la fin des années 1960, mais se développe essentiellement dans les années 1970 sous l'impulsion des psychologues américains, et plus particulièrement de Rosch. Elle refuse l'hypothèse que les êtres humains catégorisent les entités du monde sur la base des propriétés communes et présuppose au contraire que la catégorisation est un phénomène psychologique qui repose sur le principe de l'économie cognitive.

Dans la version standard de la sémantique du prototype on distingue "le meilleur" exemplaire d'une catégorie, tandis que dans la version étendue le degré de prototypicalité remplace la notion de prototype et la notion de ressemblance de famille subsiste encore (exemple célèbre des *jeux* de Wittgenstein).

Dans la théorie standard, les effets prototypiques expliquaient la structuration des catégories tandis qu'ici les structures des catégories expliquent les effets prototypiques. On peut parler d'un passage d'une conception monoréférentielle des catégories à une conception multiréférentielle¹.

Pour G. Kleiber (1990), cette conception de la "ressemblance de famille" s'applique parfaitement au problème de la polysémie c'est-à-dire aux relations entre les membres au sein de la catégorie.

La ressemblance de famille est définie comme des liens associatifs entre les différents membres d'une catégorie qui sont associés deux à deux, mais tous n'ont pas forcément entre-eux de traits communs. À la suite des travaux de Rosch, les effets prototypiques ont été étudiés largement dans des domaines tels que la cognition des couleurs (Brent Berlin et Paul Kay, 1969), le terme *mensonge* [Coleman/Kay:1981], les actions (verbes comme : regarder, tuer, parler, marcher [Pulman:1983]), les adjectifs tels que *grand* [Dirven/Taylor: 1988], les prépositions [Vandeloise: 1986], les démonstratifs [Fillmore: 1982]. Des cas d'école habituellement traités par les CNS ont également été étudiés sous l'angle du prototype, comme les termes *bachelor* [Fillmore: 1975,1982] ou *mother* [Lakoff: 1986, 1987].

Il y a des linguistes qui considèrent que la théorie du prototype a évolué, d'autres (Lakoff) qu'il ne s'agit que d'un prolongement et d'autres (Kleiber) parlent d'une remise en cause profonde. Kleiber distingue entre version standard et version étendue de la théorie. Il souligne que malgré les changements d'orientation survenus, on continue à se référer le plus souvent à la version standard du prototype, comme si celle-ci était figée. Selon François Rastier (1991) «l'extension de la théorie standard est due à des linguistes», qui «avaient besoin de la modifier, pour

¹ Kleiber G. (1990). *La sémantique du prototype*, Catégories et sens lexical, PUF, Paris.

l'appliquer au lexique, et traiter des problèmes qui n'ont rien de commun avec ceux que pose Rosch».

La version étendue n'est plus une théorie de la structuration de la catégorie BOUCHE, mais une théorie de l'organisation sémantique qui décrit la relation entre les différents sens du lexème polysémique BOUCHE en prenant en considération deux concepts:

- La ressemblance de famille: tout exemplaire d'une catégorie a seulement un trait commun avec un autre exemplaire, sur le modèle: AB BC CD DE... qui amènerait à conclure que tous les objets du monde appartiennent à une catégorie donnée, et même à toutes les catégories.
- La polysémie: on peut avoir à la fois pluralité des références et unité intuitive de la signification (merle serait monosémique, et oiseau polysémique) mais avec des critères de détermination de l'appartenance à une catégorie pas assez clairs.

Dans la version étendue, la théorie du prototype change radicalement. Le sens ne peut plus être envisagé comme un ensemble de traits prototypiques alors on se pose la question comment va-t-on rendre compte du sens de la BOUCHE avec la version étendue de la sémantique du prototype ?

3. Constitution du corpus

Le corpus comprend des expressions contenant le mot bouche issues de sources lexicographiques et de sources littéraires et journalistiques. Il est donc formé de deux parties: 1) un corpus lexicographique, comprenant tous les emplois du mot bouche enregistrés dans le Trésor de la langue française informatisé (TLFI), et 2) un corpus GLOSSANET – de la presse en ligne. Pour constituer ce corpus nous avons utilisé le logiciel Glossanet qui permet de sélectionner quotidiennement des expressions dans les journaux, en l'occurrence des journaux de langue française.

4. La sémantique de BOUCHE

Dans ce qui suit, nous nous occuperons de la solution prototypique appelée catégorielle, «parce qu'elle postule que le polysème forme une seule catégorie rassemblant les différents sens constitutifs de l'expression»² pour montrer si cette solution s'applique à notre catégorie.

À son tour, Lakoff (1987) considère que «la polysémie apparaît comme un cas spécial de la catégorisation à base prototypique, où les sens variés d'un mot sont les exemplaires d'une catégorie.»

Victorri (1997) définit la polysémie comme «la propriété pour une unité linguistique de posséder plusieurs sens différents mais apparentés»³.

Kleiber (1999) affirme que la polysémie est «un casse-tout chinois pour toute théorie sémantique», qui est aujourd'hui considérée comme un «ingrédient central de la sémantique du langage»⁴. Sa définition de la polysémie est la suivante :

²Kleiber Georges. 2004. «Polysémie et catégories» in Verbum tome XXVI, no 1, Presses Universitaires de Nancy p. 102.

³Victorri Bernard. 1997. «La polysémie-un artefact de la linguistique?» in Revue de Sémantique et de pragmatique, 2, p. 41

- (i) «une pluralité de sens liés à une seule forme».
- (ii) «des sens qui ne paraissent pas totalement disjoints, mais se trouvent unis par tel ou tel rapport».

Une analyse, relativement intuitive et non exhaustive, de la catégorie BOUCHE à partir de l'article lexicographique proposé par le TLFi va nous aider à illustrer ce mode de description sémantique, en termes de sens premiers et de sens dérivés.

La catégorie BOUCHE semble présenter quatre sens principaux, attestés par le TLFi :

° **BOUCHE 1**: La bouche en tant que partie apparente du visage humain dont les lèvres constituent la limite et le dessin extérieurs:

A. [Cette partie du visage du point de vue de son aspect, de son dessin]

*Le bas du visage était moins pur de lignes, plus sensible aussi: une **bouche** irrégulière, vivante, mobile, aux lèvres minces, au sourire facile, tendre, souvent malicieux; ...*

(R. MARTIN DU GARD, In memoriam, 1921, p. 563)

B. [Cette partie du visage en tant qu'expressive d'une émotion, d'un sentiment, d'un état d'âme, etc.]

*Je ne vois que des faces abruties par l'ignorance, des **bouches** fielleuses crispées par la haine...(MIRBEAU, Le Journal d'une femme de chambre, 1900, p. 62)*

C. [Cette partie du visage en tant que révélatrice d'un (trait de) caractère]

*Lorsque, dans un visage humain, le bas l'emporte sur le haut, c'est qu'une transformation profonde s'est opérée dans l'être, la volonté et les appétits l'emportant sur l'esprit, et d'une façon générale sur ce qu'il y a en nous de meilleur. Il ne faut pas que la **bouche** et la mâchoire triomphent des yeux et du front. (GREEN, Journal, Le Bel aujourd'hui, 1955-58, p. 246)*

D. Expr. et loc.

1. Usuel [Pour exprimer une attentive admiration, la stupéfaction ou l'incompréhension, une attente anxieuse]

*Ho! J'ouvre la **bouche** toute ronde... Comment, il est marié, mon dogue écossais, étrangleur d'ours et de boërs? Et marié à cela, à cette duchesse de Van Dyck ou du Titien? Non!*

(FARRÈRE, L'Homme qui assassina, 1907, p. 82)

2. Loc. fam. La bouche en cul(-)de(-)poule. La bouche arrondie et pincée en une moue peu naturelle, par recherche, pour plaire.

*Voilà un type de bonté féminine sur lequel il n'y a pas à se tromper : le teint un peu tiqueté de rousseur et les lèvres épaisses, la bouche entr'ouverte comme un gros bouton de fleur, la **bouche en cul de poule**. (E et J. DE GONCOURT, Journal, 1866, p. 274)*

° **BOUCHE 2**: La bouche humaine en tant que cavité interne:

⁴Georges Kleiber, 1999. *Problèmes de sémantique, la polysémie en questions*, Presses Universitaires du Septentrion.

A. 1. [Cette cavité en tant qu'orifice initial du tube digestif où s'accomplissent l'ingestion, l'insalivation, la mastication des aliments, où s'opère leur gustation et leur déglutition]

*Ce n'est pas seulement la nausée, c'est l'impossibilité presque complète d'avaler quoi que ce soit de solide, les glandes se refusant à saliver, les muscles à déglutir; et les muqueuses de la langue et de la **bouche** se tapissent d'une sorte de sécrétion salée, comme isolante. Arriver à ne pas vomir, mais à force de restrictions.* (GIDE, Journal, 1889-1939, p. 100)

2. P. méton. [Pour désigner ce qui est en rapport avec la bouche : domaine de la nourriture, de la table]

a) [Dans la catégorie de l'inanimé]: Excès de (la) **bouche**

b) [Dans la catégorie de l'animé]: *Ça me faisait honte et peine de voir tant de travail, tant de misère et tant de **bouches** à la maison.* (LAMARTINE, Le Tailleur de pierre de Saint-Point, 1851, p. 452)

3. Expr. et loc. (le plus souvent fig.):

- Faire la petite bouche

*Dans un dîner d'hommes de lettres, quelqu'un a prononcé le nom de Valéry et à ma très grande surprise j'ai vu un écrivain **faire la petite bouche** et il a dit que les textes de ce poète ne signifiaient pas grand-chose et qu'au fond il ne savait presque rien.* (GREEN, Journal, 1949, p. 264)

- En avoir l'eau à la bouche

*... l'argent qu'un autre recevait excitait en lui une curiosité incompressible et lui **faisait venir l'eau à la bouche**. Pendant ces courts instants, il avait l'air attentif et fiévreux d'un enfant qui lit un roman de Jules Verne, ...*(PROUST, Sodome et Gomorrhe, 1922, p. 1025)

- Retirer, ôter, enlever, arracher à qqn le pain ou le(s) morceau(x) de la bouche

Tout en se faisant caressante, elle avait pris les tartines de son frère, qu'elle mordait à belles dents. Elle en avait achevé une; elle entamait la seconde, lorsque la Teuse s'en aperçut :

*Mais ce n'est pas à vous, ce pain-là! Voilà que vous lui **retirez les morceaux de la bouche**, maintenant!* (ZOLA, La Faute de l'Abbé Mouret, 1875, p. 1428)

- Se retirer, s'ôter le pain ou le(s) morceau(x) de la bouche.

*Pourquoi vivrais-je maintenant que j'ai perdu mes chers écus que j'avais si soigneusement amassés et que j'aimais plus que mes propres yeux. Mes écus que j'avais épargnés en me **retirant le pain de la bouche**, en ne mangeant jamais à ma faim! Mes écus!*

(CAMUS, Les Esprits, adapté de P. de Larivey, 1953, p. 496)

B. [Cette cavité en tant qu'elle communique avec les voies respiratoires et donne passage à l'air]

1. [La bouche servant à respirer]:

*Il marchait difficilement, la **bouche** ouverte pour mieux souffler. Il aurait pu jouer Éole dans un ballet mythologique, et l'on entendait de vingt pas sa respiration d'ogre.*

(CHAMPFLEURY, Les Souffrances du professeur Delteil, 1855, p. 61)

2. a) [La bouche contribuant à la modulation des sons produits par le larynx et à l'émission de la voix articulée, de la parole]

... la cavité buccale cumule les fonctions de générateur de son et de résonateur. Si la glotte est largement ouverte, aucune vibration laryngienne ne se produit, et le son qu'on percevra n'est parti que de la cavité buccale (...). Si au contraire le rapprochement des cordes vocales fait vibrer la glotte, la **bouche** intervient principalement comme modificateur du son laryngé. Ainsi, dans la production du son, les facteurs qui peuvent entrer en jeu sont l'expiration, l'articulation buccale, la vibration du larynx et la résonance nasale.

(SAUSSURE, Cours de ling. gén., 1916, p. 68)

b) P. méton. [Pour désigner la personne qui parle] :

*Soudain une clameur immense éclata. Dix mille **bouches** chantaient la Marseillaise. Puis tout se tut.* (PESQUIDOUX, Chez nous, 1921, p. 219)

c) Expr. et loc. Ouvrir la bouche. Parler, prendre la parole:

*Il n'a vu que son enfant. Il l'a tenu longtemps dans ses bras lui parlant, lui souriant; il **ne nous a pas ouvert la bouche**, ni à sa mère ni à moi.*

(PONSON DU TERRAIL, Rocambole, t. 2, Le Club des valets de coeur, 1859, p. 447)

d) [En opposition paradigmatique]

[De nature anton., (allié parfois à esprit, âme) dans le cadre de comparaisons se ramenant le plus souvent à une opposition entre les paroles prononcées par le locuteur et ses pensées, ses sentiments réels]

*... ils marchaient, s'arrêtaient, parlaient, s'interrompaient, et, pendant les silences, leurs **bouches** se taisant, leurs âmes chuchotaient.* (HUGO, Les Contemplations, t. 2, 1856, p. 57)

C.[La bouche en tant que siège de troubles psychosomatiques]

*... le réveil de M. Jérôme désengourdissait la maison. C'était l'heure de ses yeux gonflés, de sa **bouche** amère où sa conception du monde atteignait au plus sombre.*

(MAURIAC, Le Baiser au lépreux, 1922, p. 153)

° **BOUCHE 3**: [En parlant des animaux]

A. Cour. Cavité buccale des animaux montés ou attelés, des grenouilles, de certains poissons
*C'était la foire, et le sommeil troublé par des meuglements, des hennissements coupés court comme si le paysan étouffait de ses mains la **bouche du cheval** ou...*

(GIRAUDOUX, Suzanne et le Pacifique, 1921, p. 23)

B. Dans le lang. sc. [En parlant de tout organisme animal]

*Leur **bouche** est un bec revêtu de corne, sans lèvres, ni dents, ni gencives, dont les deux mandibules sont mobiles.* (CUVIER, Leçons d'anat. comp., t. 1, 1805, p. 69)

° **BOUCHE 4**: P. anal. Orifice d'une cavité, d'un objet creux, ouverture à l'air libre d'un lieu (en particulier lorsque l'orifice, l'ouverture sert à l'entrée ou à la sortie de quelque chose)

A. ARTILL. Orifice de l'âme d'une pièce d'artillerie et, p. ext., du canon d'une arme à feu.

La bouche d'un canon, d'un mortier, la bouche d'un pistolet

B. BÂT. et TRAV. PUBL.

Bouche de chaleur, Bouche d'eau, Bouche de, du métro

C. CHASSE. *Bouche de terrier*. Entrée, à un ou plusieurs orifices d'un terrier.

D. GÉOGR. [En parlant d'un cours d'eau, en partic. d'un fleuve] : *La bouche d'un fleuve, d'une rivière, d'une source*.

E. MUSIQUE: *Instruments à bouche: Flûte à bouche*

Une tentative de regroupement sémantique des acceptions de la catégorie BOUCHE serait une structure moléculaire telle qu'elle apparaît dans la figure suivante:

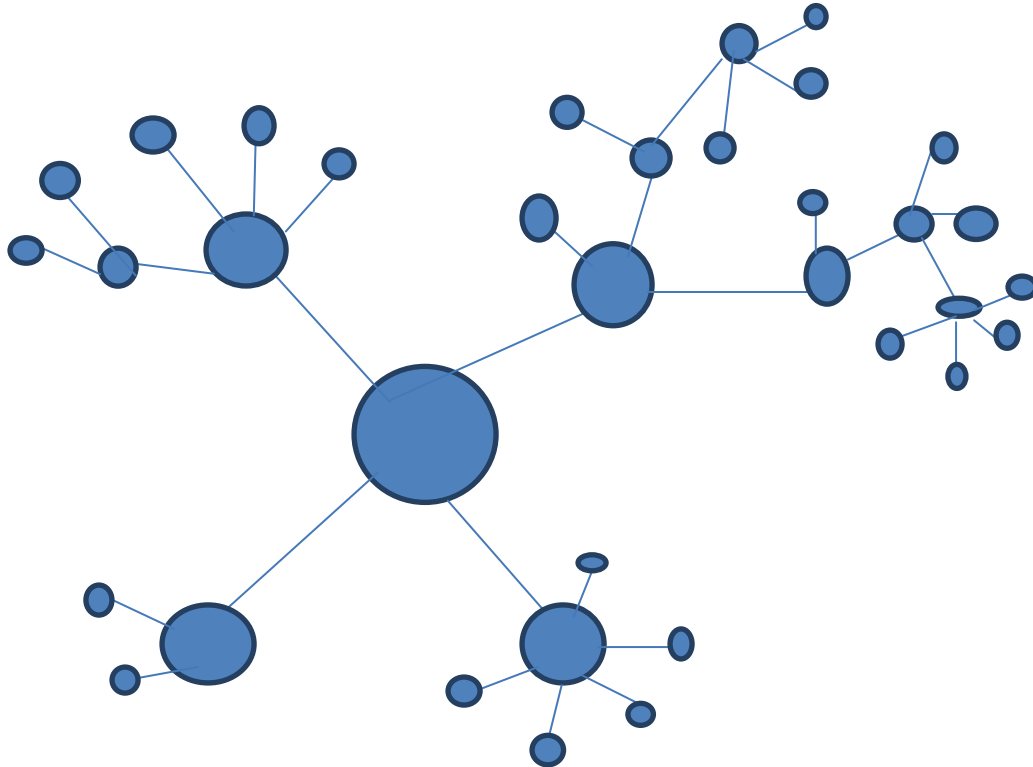


Figure 1 Représentation moléculaire de la catégorie BOUCHE

La structure interne de la catégorie polysémique BOUCHE est ce que l'on peut appeler «moléculaire»: à partir de l'exemplaire typique, qui sera ici l'instance centrale polysémique, nous allons trouver les instances qui vont s'articuler les unes aux autres sans forcément que nous ayons à définir un trait qui les unisse directement au lexème de base.

Le cercle le plus grand représente ce qui est jugé basique ou central parce que la théorie de la ressemblance de famille n'implique l'existence d'une entité centrale.

On remarque que BOUCHE est une catégorie (X), dans laquelle nous trouvons d'autres catégories (Y) qui ont au moins un trait de (X) et desquelles découlent des instances (x) ayant, elles, au moins un trait de (Y). La version étendue du prototype semble donc ici plus appropriée que la version standard puisque nous nous plaçons dans une perspective polysémique.

La schématisation que nous avons relevée n'est pas exhaustive car nous pensons que, même dans cet exercice de catégorisation, il reste une part de subjectivité.

Chaque membre de la catégorie BOUCHE est relié à un autre par une propriété commune. Si *bouche de métro*, par exemple, est dans la catégorie BOUCHE, c'est parce qu'elle partage un trait commun: *cavité*. Par métonymie on parle des *excès de la bouche* pour désigner ce qui est en rapport avec la bouche: de la nourriture, de la table:

(1) *Ça me faisait honte et peine de voir tant de travail, tant de misère et tant de bouches à la maison.* (LAMARTINE, *Le Tailleur de pierre* de Saint-Point, 1851, p. 452)
ou pour désigner la personne qui parle:

(2) *Soudain une clameur immense éclata. Dix mille bouches chantaient la Marseillaise. Puis tout se tut.* (PESQUIDOUX, *Chez nous*, 1921, p. 219)

La catégorie BOUCHE se trouve structurée par une série d'enchaînement qui part des membres centraux qui sont reliés à d'autres membres, reliés aussi à d'autres membres et ainsi de suite. La théorie étendue est différente de la théorie standard parce que cette fois-ci il n'y a plus une seule propriété commune à tous les membres mais, chaque membre partage au moins une propriété avec un autre membre de la catégorie. Kleiber affirme que:

Par l'intermédiaire de la ressemblance de famille, la théorie du prototype devient une version étendue qui trouve à s'appliquer à tous les phénomènes de catégorisation polysémique, c'est-à-dire à tous les phénomènes de sens multiple dont les acceptions, puisqu'enchaînement au moins il doit y avoir, présentent un lien ou des liens entre-elles. (Kleiber, G. 1990: 117)

Selon lui, le changement décisif qui marque la rupture entre la version standard et la version étendue est l'abandon du jugement des locuteurs dans la reconnaissance du prototype (ou des effets prototypiques). Dans la version étendue le prototype est assimilé au sens basique du mot. Si nous comparons la figure 1 ci-dessus (représentation de BOUCHE) avec le schéma de Givon au-dessous, nous observons que le cercle le plus grand du milieu représente le sens basique qui coïncide avec le premier cercle de son schéma (la lettre A) qui à son tour représente la sous-catégorisation basique, celle dont dérivent les autres:

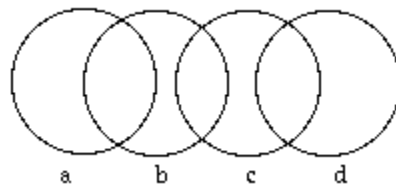


Figure 2 Schéma de Givón

La version étendue du prototype (VETP) implique aussi la notion de «centralité graduée», c'est-à-dire certains sens d'un polysème peuvent présenter un plus haut degré de «saillance psychologique» que d'autres et donc l'un d'entre eux peut être perçu comme étant le sens

«central» de ce polysème. Ce sens central est également nommé sens «prototypique» et peut en effet être conçu comme le sens le plus courant du polysème, celui qui est mentionné en premier. Le sens polysémique de la catégorie BOUCHE sera: «La bouche en tant que partie apparente du visage humain dont les lèvres constituent la limite et le dessin extérieurs».

(3) *Le bas du visage était moins pur de lignes, plus sensible aussi: une **bouche** irrégulière, vivante, mobile, aux lèvres minces, au sourire facile, tendre, souvent malicieux; ...*(R. MARTIN DU GARD, In memoriam, 1921, p. 563)

La version étendue donne une place importante à la polysémie et tente, en particulier, de mettre en évidence les relations unissant les différents sens d'un polysème. En conclusion, nous retenons le seul principe de la «ressemblance de famille» pour structurer notre catégorie. Ce principe fameux formulé par Wittgenstein est illustré de manière exemplaire par ce que Lakoff et Johnson appellent les «catégories radiales».

Conclusions

En conséquence, nous avons montré que la catégorie BOUCHE qui regroupe la bouche et ses variantes conventionnelles est une catégorie radiale avec un centre et des extensions. Cela fournit une confirmation de la théorie du prototype dans le domaine de la structure conceptuelle.

La théorie du prototype a suscité un intérêt considérable et reste d'actualité, malgré les problèmes non résolus en matière de catégorisation.

La théorie étendue du prototype désigne le sens comme une catégorie au centre de laquelle se trouvent le sens prototypique et chaque membre possède au moins une propriété commune avec les autres.

BIBLIOGRAPHY:

1. Kleiber G. (1990). *La sémantique du prototype*, Catégories et sens lexical, PUF, Paris.
 - (1991). «Prototype et prototypes: encore une affaire de famille». in *Sémantique et cognition*, Dubois, D., Édition du CNRS, Paris.
 - (1991). *Sémantique et cognition. Catégories, prototype et typicalité*. Éditions du Centre National de la Recherche Scientifique, Paris.
 - (1999). *Problèmes de sémantique, La polysémie en questions*. Presses Universitaires du Septentrion, Paris.
 - (2002). «De la polysémie en général à la polysémie prototypique en particulier». in *Cahier de Lexicologie*, vol. 80, p. 89-103.
2. Lakoff, G. (1987). *Women, Fire and Dangerous things. What categories reveal about the mind*. The University of Chicago Press, Chicago.
3. Rastier F. (1991). *Semiotique et recherches cognitives*, PUF, Paris, pp 197-203.

4. Rosch, E. (1978). «Principles of categorization». in: Rosch, E. & Lloyd, B. B. (Eds.). *Cognition and categorization*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Publishers.
5. Victorri B. (1997). «La polysémie: un artefact de la linguistique?». *Revue de Sémantique et Pragmatique*, Presses de l'Université d'Orléans, pp.41-62.
6. Wittgenstein, L. (1953). *Philosophical Investigations*. The McMillan Co. New York

THE ROMANIAN SPIRIT AND THE EUROPEAN MODEL IN CONSTANTIN NOICA'S PHILOSOPHY

Maria-Zoica Ghițan, Teaching Lecturer, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The main aim of this paper is to reflect the Romanian spirit in comparison with different European models as reflected in Constantin Noica's philosophy. The research was carried out during the 4 year Ph.D preparation period and emphasizes the role that Constantin Noica had during one of the most turbulent periods in the Romanian history. The Romanian spirit between East and West is still a debatable issue. Stereotyping Romanians as being part of a small and inferior culture, living in a social, political and historical minorate, impossible to compare with the well-known and developed European cultures was an issue that bothered Constantin Noica who wanted to prove that the Romanian culture is entitled to the top-cultures group due to the following reasons. First of all, Lucian Blaga, Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Constantin Noica described a Romanian reality based on the language and the culture they belong to, being always guided by the religious factor – the sine qua non condition of the Romanian essence. Concepts like culture vs. civilisation, race vs. nationality will be discussed with reference to Oswald Spengler, Friedrich Nietzsche and Martin Heidegger's theories. Secondly, the European cultures as pragmatic spirits have always emphasized the question: What is Romania?, What is a small culture? and the answers focused on minimizing aspects like Romania is a small culture, a second culture which lives its destiny in a social, political and historical minorate or, in other words, Romania bears the stamp of historical blemish. Constantin Noica believes that stereotyping is a characteristic of top cultures. Moreover, Constantin Noica considers that the question was incorrectly asked. Following Martin Heidegger's theories What is Romania? must be replaced with Who is Romania? and the perspective changes. The national component in Constantin Noica's philosophy is the result of a total way of rethinking the Romanian spirit, by identifying the reasons that led to the continuous marginalization of Romania. In all his books about the Romanian realities, he tried to answer the question Who is Romania? Romania is a place where silence specificity echoed in faith, a chronotop where the fatalism combines with cathartic serenity, and humility and modesty make souls talking to angels .

We built a split identity because of the inferiority complex that we have created/ those who were the actors of a history that has never had patience with us.

Keywords: national identity, culture, Romanian philosophy, European models, marginalization

Because of youth articles, Constantin Noica was and, unfortunately, is still considered a nationalist philosopher. His nationalism was built around notions like individuals/human beings and nation and one of Constantin Noica's obsessions was the national/nation destiny.

Many of his writings converge towards a Romanian reality easily identified in language: *Pagini despre sufletul românesc* or *Cuvânt împreună despre rostirea românească* or *Creație și frumos în rostirea românească*. The denigratory trend towards Constantin Noica, spoke of an impropriety of these writings, considering them "order books" (books written because the communist party asked for them). In reality, these books were born out of a deep sense of Romanian spirit, and not the shortcomings of a system devoided of any moral and intellectual value. These are books where you get the feeling that in Romania there is still that *something* that can be changed, that exile is just a dream of *will bebeing*, that in reality, the pride of being born Romanian is not a misfortune, but it must remain a pride, positively valued, to the end.

Always being a bridge between East and West, Romania's destiny was torn out from the very beginning. Emil Cioran was talking about our historical misfortune and the need for an historic leap so that Romanians could be able to enrol and follow the large European countries' destinies. It's the never ending debate between small cultures and large cultures. All this underperformance that has been characterizing Romania for centuries was Cioran's existential sadness. He was the most stubborn member of his generation (generation '27) - continually rising against the country's second culture destiny. More honest with himself and with others, open fully within the reality, given the fact that he lived in and within a Romanian language and reality, Noica thought that Romanians haven't missed anything. Cioran's negativity becomes in case of Noica a valuable tool for identifying the language and its unlimited philosophical traits. In this social, political and historical minorate, Lucian Blaga, Mircea Vulcănescu and Constantin Noica described a Romanian reality, impossible to spot in other cultures. According to Oswald Spengler, a small culture as compared to a large culture can be defined as the result of a split level which happened in the high/large cultures due to a will to power, based on Nietzsche's model.

For Spengler, a superior culture "has a soul. [...] The superior culture means the awakened being of a unique and exceptional body, which changes not only customs, myths, technology, art, but also races, and social classes as being representatives of a comprehensive formal language having a "unitary history"¹ and continues "a lot of inner experience was developed by power, by Faust's vital force, experiences that could have never been reached; because we continuously add to the most remote events, meanings and relationships that could not exist for all, even for those who have lived them; that is why today many things have an exact historical sense to us, in other words they have a life that is in harmony with our life"².

¹ Spengler, Oswald (1996:47), *Declinul Occidentului*. Schiță de morfologie a istoriei. Prima parte: Formă și realitate. Traducerea Ioan Lascu. Editura Beladi, Craiova.

² idem, ibidem, p.62.

Spengler's influence in the Romanian philosophy is also visible in the debate between *culture* and *civilization*. Spengler believes that the rapport between high/large cultures and second/small cultures has to be defined with the help of racial theory. From this point of view, he explains the decline of the West recognizing that there is only one true culture – German culture – , perceived as a living organism that is born, lives, dies and bears in its depths the theory of races. To Oswald Spengler, the racial factor has a decisive role in conditioning a culture. From this point of view, he identifies an extremely clear distinction between culture and civilization. To Spengler, culture means traditional values, art, literature, religion (the spiritual matrix of a people), while civilization involves only economic, material, technical, scientific and even political aspects. Spengler identifies a key element in the distinction between culture and civilization: the religious factor: "Religion is the essence of any culture, and no religion is the essence of any civilization"³. But in reality, things are not so simple. The religious factor is perceived as a *sine qua non* condition in defining the spiritual matrix of Romanians by Nae Ionescu or Nichifor Crainic. Constantin Noica in *Pagini despre sufletul românesc*, refers to the national identity taking into consideration the spiritual matrix. Spengler's influence is easily recognized in Tudor Vianu, Constantin Rădulescu-Motru or Dumitru Drăghicescu's writings. Spengler's model was borrowed and accepted, up to a point. For example, Tudor Vianu in *Studii de filozofia culturii*, admits Spengler's model but he totally disagrees with the assumption that highlights the role of the racial factor in identifying and conditioning a culture. He replaced race with nationality and he was right because in the 20th century philosophy the emphasis will be on nationality rather than race. Race as a concept - an operating factor in Spengler's philosophy and associated to German culture, has deep insertions in Friedrich Nietzsche's nihilistic philosophy. Nietzsche introduces the Superior Man's morale who considers himself as being God against the herd man, led by aspirations that, for Nietzsche, have no basis in reality. He aims to remove this herd instinct which, for him, means a disease and determine the true relationships to another level of coherence: "the modern Europe herd man wants to be perceived as being part of a unique species who believes itself as being entitled to live; the herd man highlights his qualities – docility and sociability – due to he is useful to the herd, qualities that he believes to be true human virtues: community spirit/herd spirit, kindness, consideration, industriousness, temperance, modesty, indulgence, compassion [...] Europe's morale nowadays is a herd animal morale [...] it is only a certain kind of human morale beside which, prior to which, following which, it is, or should be possible many other ways, and above all, higher rank morals."⁴ The objective man is no longer a value; he must be abandoned to the outskirts of the world, his place being taken by the master. For Nietzsche there is neither a genuine moral nor clear boundaries between good and evil; he depicts the image of a Superior man, made up of contradictions and paradox, being the result of the ego forcing. There are two alternatives: to destroy (inferior race) or to impose (master race). It is clear that the typology of races used by Spengler is strongly influenced by Nietzsche's nihilistic philosophy.

³ idem, *ibidem.*, p.493.

⁴ Nietzsche, Friedrich (1992:106), *Dincolo de bine și de rău. Preludiu la o istorie a viitorului*. Traducere din limba germană de Francisc Grunberg. Editura Humanitas, București.

Spengler's distinction between culture and civilization seems to be extremely simple in the sense that, over time, philosophers have defined this rapport as one of interdependence and not establishing clear limits between the two concepts, otherwise extremely slippery. You can not talk about culture without talking about civilization and vice versa. The contradiction has worked in our junimism, sămănătorim, gândirism periods as a sort of continuation of Maiorescu phenomenon - acceptance or rejection of form without substance. Spengler claimed that civilization succeeds culture, being the sign of its decadence, hence the decline of the West and the signs crisis in the twentieth century.

Constantin Rădulescu-Motru was influenced by Spengler's theory giving his own interpretation. To Rădulescu-Motru, culture is right after civilization, and, as in the case of other Romanian philosophers, culture and civilization need to coexist, thus inverting the whole theory of Nietzsche. "Culture and civilization - this living body of a soul and its mummy. This is the difference between Western existence before and after 1800, abundance and balanced life, on the one hand [...] and on the other hand, this twilight, artificial, uprooted life specific to metropolitan areas, whose forms are some intellect blanks. Culture and civilization - this mechanism born from the landscape and the mechanism resulted from its petrified body. The culture man has a life directed inside, while the soul of the civilized man is headed towards outside, to the outer space, to bodies and facts"⁵, this is what Spengler claimed. Furthermore, Spengler adds: "Culture's morale is the one that we have, civilization's morale is what we seek. The first is too deep to be ended through the logical path, the second is a function of logic"⁶ similar to what Constantin Noica believed. In the article *Logica națională*, Noica associates the concept of *freedom* to the one of *logic* in a way that may seem paradoxical today: "Life is a time of reality. Logic is a reply of the people to what they are offered. Life is and is given to us. Logic is what we give, our real contribution to setting up the world."⁷

Speaking about nation and country identity, Noica identifies the national aspect. From this point of view, he makes use of two syntagms: *national life* vs. *national logic*. Noica strongly believes that one cannot speak about the national aspect without taking into consideration these two aspects. Both Spengler and Noica believe that a nation is a living body that is born, lives and dies: "I make the distinction between the idea of a culture that is the sum of its internal opportunities/possibilities and its sensitive phenomenon in its historical image. This is the rapport between the soul and the living body; it is their expression inside the universal which is visible to us. The history of a culture is the progressive accomplishment of its possibilities" and Noica continues in *Logica națională*, a nation exists as any body "as any other energy forms of life [...] A body can not live without a balanced provision of its component parts, without mutual cooperation and solidarity of those parties, in a word, without a general organization of its being.[...]"⁸

⁵ Spengler, Oswald, idem, ibidem, p.484

⁶ idem, ibidem, p.486

⁷ Noica, Constantin (1930:73), *Logica națională în Acțiune și reacțiune* II/1930. Caiete semestriale de sinteză națională în cadrul sec. XX. Scrise de Petru Comarnescu, Ion Jianu, Constantin Noica, Mihail Polihroniade, București.

⁸ idem, ibidem, p.80

While morale is a spiritual act that exceeds the matter, aesthetics is presented as an act that defines “a capricious attitude, settled on the edge of life, refreshing it by mood, with new meanings. And communities may not adopt this position and attitude. Individuals may require life values because they can think of them and have the freedom to decide. [...] Nations are superstitious. They have the essence superstition, low speed and created world instead of creating world”⁹.

The national component of Constantin Noica’s philosophy is strongly influenced by Mircea Vulcănescu and his philosophical masterpiece *Dimensiunea românească a existenței*, by the writings of Constantin Rădulescu-Motru, Eugen Lovinescu, Lucian Blaga and Tudor Vianu. The national component in Noica’s philosophy is determined by the following antonymic pairs: large/high cultures vs. small/second cultures, nationalistic politics vs. national politics, and inner purpose vs. outer purpose. Constantin Noica’s philosophy is also the result of Martin Heidegger and Friedrich Hegel’s influence. Up to a point insertions from Plato and Aristotle are also easily recognized.

From Mircea Vulcănescu’s philosophy, the mentor of *fire generation* (as it was called by Dan Puric), Noica borrowed the complexity of thought, how to take responsibility for your thoughts and also the pleasure of making philosophy. “He undoes the language, turns the words on all sides, twists and afflicts them, endeavours and keeps asking them, hoping that, in this way, he will find out something about the deeper and more specific structures of the Romanian way of being in the world”¹⁰.

From Heidegger’s philosophy, Constantin Noica borrowed the idea of building up identity with reference to two fundamental questions: *What is Romania?* vs. *Who is Romania?* Around these two questions the whole idiomatic typology is conducted in Noica’s philosophy. The difference between us and the Europeans is given by the rapport between questioning and inquiring. Being an exceptionally pragmatic spirit, the European spirit has always put emphasis on the question: *What is Romania?*, and the answers were focused around a core of minimization; Romania is a small culture; it is a second culture, that lives its destiny in a social, political and historical minorate, or, in other words, Romania bears the stamp of historical blemish. Stereotyping is a characteristic of top cultures. On the other hand, the question was wrongly asked; according to Heidegger, the emphasis must be on the inquirer: *Who is Romania?* and then the perspective changes.

The national component in Noica’s philosophy was born as the result of an entire rethinking, essentially spiritual, of the Romanian soul. His philosophy is a continuation of the ideas expressed by Mircea Vulcănescu, a philosophy which sought to ensure the unity of mind, “to express the universal forms of the Romanian soul, in other words, to find authentic forms of life suitable to this people, from politics to theology, philosophy, literature, science and art, and to shine in the eyes of the whole world as samples of a unique specificity”, a philosophy that em-

⁹ idem, ibidem, p.81

¹⁰ Brădățan, Costică (2000:80) *O introducere la istoria filozofiei românești în secolul XX*. Episoadele Noica. Editura Fundației Culturale Române, București.

phasizes “the preparation for difficult times that may come” and last, but not least, having the universal mission of preparing the “emergence of the new man.”¹¹

In *Pagini despre sufletul românesc*, Noica rethinks, in a typical manner, the essence of the Romanian soul. Wondering himself *Who is Romania?*, Constantin Noica redefines the spiritual matrix of this nation, by discovering *what is eternal* and *what is historical* in the Romanian culture. He tries to identify the causes that led to the constant marginalization of Romania. Based on Dumitru Drăghicescu’s work, *Din psihologia poporului român*, an excellent essay about Romanians tragic condition, Noica identifies the reasons that have led to the continuous marginalization of Romanians in history: Romania is still a patriarchal and rural Romania. However, Noica strongly believes that beyond all historical determinisms, obstacles and subversive techniques it was subjected to, the Romanian soul in the world has the right to identity. *Who is Romania?* Romania is a place where silence specificity echoed in faith, a chronotop where the fatalism combines with cathartic serenity, and humility and modesty make souls talking to angels.

At the pastoral Romanian heart we have identified creativity tiredness, and in wish and sorrow we discovered a synthetic unit of expansion (Kant’s influence), that has helped us to stay in *a never ending closing open situation*. This synthetic unit of expansion is identified by Constantin Rădulescu-Motru, who admits that the Romanian people are struggling without being able to secure a sustainable social order. The Romanian spirit has the soul divided between two opposing trends. On one hand, the trend towards individualism “almost anarchic, that we can strongly find it represented in ancient class of landowners and their survivors; and on the other hand, the trend towards an instinctive collectivism that defends the traditions [...] Romanians’ individualism is not bourgeois individualism. Bourgeois individualism is an opportunity hunting attitude [...] Romanians’ individualism has no resemblance to bourgeois opportunism or competition. It is autocrat. It is an end in itself. Bourgeois individualism gradually changes into professional specialization, while Romanians’ individualism confined to asserting psychological egocentrism. The former contributed to shaping the bold colonizers [...] the second, the extortioners from the past and the politicians from the present”.¹²

Between the two trends, the feeling of being Romanian is born and lives like a living organism. A way of being whose specificity was born from a deep historical reality which has its defensive instincts; a historical reality that we witnessed, willingly or, often unwittingly.

We built a split identity because of the inferiority complex that we have created/ those who were the actors of a history that has never had patience with us.

Sorin Alexandrescu in one of his books speaks about the “advantage” of being part of a small /second/inferior culture, proposing a positive valuation of marginality: “There is no provincial culture, but there is high quality culture or there is the lack of culture, especially due to political reasons. As far as Romanians are concerned, it’s not about a provincial culture [...] I

¹¹ Vulcănescu, Mircea (1991:25-26), *Dimensiunea românească a existenței*. Ediție îngrijită de Marin Diaconu. Editura Fundației Culturale Române, București.

¹² Rădulescu Motru, Constantin (1996:86-87), *Românismul. Catehismul unei noi spiritualități*. Ediție îngrijită, note și postfață de Marin Aiftincă, Editura Garamond, București.

would say that there is an edge-shaped culture form. All Romanians lived in the outskirts of empires: Russian, Habsburg or Turkish. In all Romanian provinces marginal/edge-shaped cultures were created. But an edge-shaped/marginal culture is not an inferior culture [...] an edge-shaped/marginal culture is a culture different from the culture that is at the center”.¹³

In an interview published in *Orizont*, Virgil Nemoianu notices this serene passivity of Romanians and considers it a different way of understanding the Romanian soul: “I would understand the Romanian soul or the Romanian space not as a monolithic unit. What interests me is precisely this space as an area of intersections, of multiplicity”.¹⁴

In a letter sent by Mircea Eliade to Vintilă Horia, Eliade recognizes the need [not necessarily an historic leap, as in the case of Cioran] to recover at least a part of Romanian specificity: “Romania was sabotaged by the European historiography and, therefore, is absent from the West historical consciousness - and this was our fatal bad luck: it brought us out of history. Romania would still have a chance in the near future – but, especially, in the remote future to <enter the History>”.¹⁵

This marginal status had a doubtful double-sided charm that, unfortunately, we were unable to exploit accordingly. We have waited at the East gates and we haven’t left the West gates, despite our uncertain identity. We have built a becoming prototype, in an undulating space, with which we wanted to defy the center culture.

BIBLIOGRAPHY:

¹Spengler, Oswald (1996:47), *Declinul Occidentului*. Schiță de morfologie a istoriei. Prima parte: Formă și realitate. Traducerea Ioan Lascu. Editura Beladi, Craiova.

¹idem, ibidem, p.62.

¹ idem, ibidem., p.493.

¹ Nietzsche, Friedrich (1992:106), *Dincolo de bine și de rău*. Preludiu la o istorie a viitorului. Traducere din limba germană de Francisc Grunberg. Editura Humanitas, București.

¹ Spengler, Oswald, idem, ibidem, p.484

¹idem, ibidem, p.486

¹Noica, Constantin (1930:73), *Logica națională în Acțiune și reacțiune* II/1930. Caiete semestriale de sinteză națională în cadrul sec. XX. Scrise de Petru Comarnescu, Ion Jianu, Constantin Noica, Mihail Polihroniade, București.

¹idem, ibidem, p.80

¹ idem, ibidem, p.81

¹ Brădățan, Costică (2000:80) *O introducere la istoria filozofiei românești în secolul XX*. Episoadele Noica. Editura Fundației Culturale Române, București.

¹Vulcănescu, Mircea (1991:25-26), *Dimensiunea românească a existenței*. Ediție îngrijită de Marin Diaconu. Editura Fundației Culturale Române, București.

¹³ Alexandrescu, Sorin (2000:34), *Identitate în ruptură*. Editura Univers, București.

¹⁴ Babeți, Adriana, Interviu cu Virgil Nemoianu, în *Orizont* nr.21/1994, p.9.

¹⁵ Corespondență Mircea Eliade-Vintilă Horia, în *Steaua*, Anul XLII, nr.9/1991, p.10

¹ Rădulescu Motru, Constantin (1996:86-87), *Românismul. Catehismul unei noi spiritualități*.

Ediție îngrijită, note și postfață de Marin Aiftincă, Editura Garamond, București.

¹ Alexandrescu, Sorin (2000:34), *Identitate în ruptură*. Editura Univers, București.

¹ Babeți, Adriana, Interviu cu Virgil Nemoianu, în *Orizont* nr.21/1994, p.9.

¹ Corespondență Mircea Eliade-Vintilă Horia, în *Steaua*, Anul XLII, nr.9/1991, p.10

EXPLORING MINORITY: THE CASE OF ROMANIAN LITERATURE IN TRANSITION

Oana Ursu, Assist. Lecturer, “Al. Ioan Cuza” University of Iași

Abstract: Starting from the position put forward by Albert Branchadell (2005), who relies on the term “less translated languages” to speak about languages that are less often used as a source language in translation, being implicitly less present on the international market, this paper aims to explore the situation of Romanian literary translations into English, as well as the presence of these translations in the Anglo-Saxon cultural space. Our investigations will also draw on issues of minority and cultural asymmetry (Cronin, 1995), but also on aspects related to globalization and cross-border mobility, in order to account for Romania’s endeavour to shift from periphery to the centre, and play the asymmetry to its own advantage (Zauberga, 2000) using translation as a cultural gateway.

Keywords: *Minority, cultural asymmetry, globalization, mobility, cultural gateway.*

The aim of the present paper is to investigate the issue of minority, with a focus on the Romanian literature translated into English. Minority, as far as Romanian literature in translation is concerned, is visible from the very dynamics of the cultural exchanges between the source and the target cultures. A case in point is the fact that most of the studies dedicated to the cultural exchanges between Romania and the Anglo-Saxon cultural space approach translation in terms of import (translations into Romanian), barely touching (if ever) the other direction. A few notable examples include Tamara Lăcătușu’s *Cultură și comunicare. Raporturi literare româno-britanice, 1900 – 1950*, which dedicates a chapter to both directions of reception (although her work only discusses the first half of the 20th century), or Ioana Popa’s *Traduire sous contraintes. Littérature et communisme (1947-1989)*, which approaches the translation and promotion of Romanian literature in France, focusing only on the communist years.

Starting from these very general considerations regarding the position occupied by Romania and the Romanian literature within the international cultural milieu, aspects of minority, closely connected to cultural asymmetry, globalisation, as well as mobility or the concept of cultural gateway will be considered in order to provide a more accurate picture of the Romanian literature translated in the English speaking space.

As argued by Michael Cronin, ‘minority’ should be considered as “a dynamic, as opposed to a static concept” (1998: 145), which would allow minority languages to explore and display their full potential; in other words, “the experiences of minority languages have much to reveal to other languages in a world increasingly dominated by one global language” (Cronin, *Ibid.*). Therefore, arguing that ‘minority’ is a dynamic concept, the “expression of a *relation*, not

of an *essence*”, Cronin (2009: 170) posits that it refers to the displacement that a language undergoes from the public sphere, which further leads to marginalisation by a more powerful cultural and linguistic group. The dynamic character of the minority status referred to by Cronin points precisely to the fact that “all languages are potentially minority languages” Cronin (2009: 171), a position which does not necessarily correspond to the number of speakers.

Discussing about the same issues of minority and translation, Albert Branchadell makes use of the term ‘less translated languages’, an expression that “applies to all those languages that are less often the source of translation in the international exchange of linguistic goods, regardless of the number of people using these languages” (2004: 1). According to the terminology put forward by Michael Cronin, what Branchadell refers to as belonging to the ‘less translated languages’ category, would correspond to the opposite of ‘source-language intensive’ (1995: 86-87), without necessarily being ‘target language intensive’. In Michael Cronin’s terms, ‘source-language intensive’ translations are translations carried out largely from source languages that enjoy majority status.

Albert Branchadell goes on to discuss the concept of ‘minority languages’ as a ‘fuzzy term’, which, although difficult to define, can be categorised as ‘languages that are (a) traditionally used within a given territory of a State by nationals of that State who form a group numerically smaller than the rest of the State’s population; and (b) different from the official language(s) of that State” (2004: 2). While this definition is rather politicised, as it caters to the aims and goals of the European Charter for Regional and Minority Languages, in the context of translation, the term is even ‘fuzzier’.

A case in point is the definition provided by Lawrence Venuti (1998) in the special number of *The Translator*, dedicated to the topic of “Translation and Minority” (Volume 4, no. 2). According to Venuti, minority is used “to mean a cultural or political position that is subordinate [. . .]. This position is occupied by languages and literatures that lack prestige or authority, the non-standard and the non-canonical, what is not spoken or read much by a hegemonic culture. Yet minorities also include the nations and social groups that are affiliated with these languages and literatures, the politically weak or underrepresented, the colonized and the disenfranchised, the exploited and the stigmatized.” (1998: 135-144)

As revealed by the definition provided by Venuti, translation and minority should necessarily be discussed in the context of the cultural asymmetries and the unequal power relations occasioned or emphasised by the phenomenon of globalisation. Indeed, both the European integration process and globalisation have led to a strengthening of the position English at world level, not only as the language of “globalization”, but also as the main language of the European Union. Thus, in the second half of the 20th century, for most developed countries, this new state of affairs brought about – besides migration and cross-border mobility – an increase in the number of books translated, especially from English. Furthermore, small countries and peripheral language groups started to experience a rather one-way route international communication, a situation that is also shared by Romania, perceived as a minor country occupying a peripheral position within the literary polysystem.

According to Douglas Robinson (1997), who discusses the long history of hegemonic relations between cultures and the cultural asymmetries which do not necessarily involve political dominance, these inequalities will, sooner or later, lead to disproportionate translation ratios. The same position was also taken by Lawrence Venuti (1992, 1995), who provides the clear example of the disproportionate volume of translation from English, which has grown considerably especially after World War II, to the detriment of the translations into English.

The issue of major (dominant or core) versus minor (less dominant or peripheral) language groups has been extensively explored by Johan Heilbron (2008), a scholar interested in explaining “the uneven flow of translations between language groups, as well as the varying role of translations within language groups” (2008: 188). According to the model proposed by Heilbron, the world system of translations is a four level system, in which English occupies the dominant (hypercentral) position (with 50-60% translation share), German and French follow occupying a central position (each owning a share of approximately 10% of the world translation market). The third level is assigned to a number of 7 – 8 semi-central languages (e.g. Spanish, Italian or Russian), with a percentage of 1 to 3%; finally, the last level comprises all languages which count less than 1% of the translations market, and which are thus considered ‘peripheral’ within the ‘translation global economy’, irrespective of the number of speakers (Chinese, Japanese, Arabic).

Romania is unfortunately included in this last level of the translations world system, occupying a peripheral position both with respect to its location in Eastern Europe, and as a country from the former Communist bloc). This double position of marginality, of minority has led to a sense of inferiority which is emphasised by the Romanian themselves, who often tend to depict their own country in far darker shades than the real picture.

However, this position of marginality is not always an accurate illustration of the foreigners’ perception. For instance, American writer and translator Jean Harris talks about the Romanians’ tendency “both to make [themselves] known and to say to whom [they] belong (down to grandparents and even before that), and this predilection combines with a tendency to recollect, out loud, *a lot*” (2008: [1]), emphasizing the tale telling talent of the inhabitants of the world capital of stories (Romania): “you can learn all about somebody in the first five minutes, and routine disclosures are also expected of you. Tale telling is a prominent feature of social life, and this is true in the domain of Senator, cab driver and peasant” (Ibid.).

Furthermore, Jennifer Schuessler (2008: [2]) mentions the “thriving literary scene” of this “Romance-language-speaking country of 22 million, recently famous for global cinematic sensations like *4 Months, 3 Weeks and 2 Days* and *12:08 East of Bucharest*”. She goes on to quote A.O. Scott, NY Times film critic, arguing that “Romania is one of those countries where it seems that every literate person has written a novel, a book of essays, or at least a play” (Ibid.).

In terms of translations from the Romanian into English, a study we conducted on the translation of Romanian prose into English, revealed a rather limited number of books translated over three important periods in the history of Romania. Thus, analysing translation over the pre-communist, communist and post-communist periods, we identified 17 books translated in the

pre-communist period, 75 books translated in the communist period and 86 books translated in the post-communist period (more precisely between 1989 and 2012).

As regards the number of translations, it can be argued that the translation of Romanian literature has constantly followed an ascending line. Although the difference in the number of translations recorded for the communist and post-communist years is not significant, we should however point to the fact that those 75 works were translated over a period of 43 years, while the 86 translations recorded for the contemporary period were made during no more than 22 years. Moreover, between 2005 and 2012 alone, 23 prose works¹ were translated into English through the programs developed by the Romanian Cultural Institute.

In terms of Romania's attempt to shift from margin to the centre, it should be pointed out that the pre-communist years were marked by a constant effort from the Royal House of Romania (and more precisely, by the efforts made by Queen Marie) to promote the Romanian literature in the Anglophone milieu, or, more precisely, to put Romania on the map (as a recently formed independent state that was barely known to the world). The communist years, with the change of regime towards Ceaușescu's dictatorship, also brought in a shift in status. By their foreign policy, the authorities promoted the image of a strong state, massively "exporting" abroad its cultural values, relying on translation as a cultural gateway. And finally, contemporary constitutional and democratic Romania is struggling to promote its cultural values. The issues are still image-related: the traces of the communist dictatorship, the miners' strikes, the stories of vampires, the orphans, the gypsies and the stray dogs, are all part of a stereotypical image of Romania that still needs to be corrected.

Finally, the evolution of the translation and publishing practices and the reduced number of translated works can also be assessed in terms of position within the world system. Occupying a marginal position as a newly established state during the interwar period, with a brief positive change of image in the communist years and a shift towards the centre of the system (within the communist bloc), followed by its current marginal position both as a minority language in Europe and as an East-European country at world level, Romania has yet to learn how to play this asymmetry to its advantage (Zauberga, 2000).

However, the recent success registered by the translation and promotion policies led by the Romanian Cultural Institute in the post-communist period entitles us to hope that in the future the translations from the Romanian literature may well turn into requisition (Dollerup, 1996) from foreign publishing houses.

BIBLIOGRAPHY:

Branchadell, Albert (2004) *Less Translated Languages*, A. Branchadell and L.M. West (eds.), John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/ Philadelphia.

¹ Of a total of 64 works including prose, poetry, drama, literary criticism, arts published into English with the support of the RCI between 2005 and 2012.

- Cronin, Michael (1998) "The Cracked Looking Glass of Servants. Translation and Minority Languages in a Global Age" in *The Translator*, vol. 4, no.2, St. Jerome Publishing.
- Dollerup, Cay (1996), "Translation as imposition vs translation as requisition", in Snell-Hornby, Mary & Zuzana Jettmarová & Klaus Kaindl (eds.), *Translation as Intercultural Communication*. Amsterdam: John Benjamins. pp. 45-56.
- Heilbron, Johan (2008), "Responding to Globalization. The development of book translation in France and in the Netherlands" in *Beyond Descriptive Translation Studies: investigations in homage to Gideon Toury*, Benjamins Translation Library, Vol. 75, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 188-197.
- Lăcătușu, Tamara (2000), *Cultură și comunicare. Raporturi literare româno-britanice, 1900 – 1950*, Iași: Junimea.
- Popa, Ioana (2010), *Traduire sous contraintes. Litterature et communisme (1947-1989)*, Paris: CNRS Editions.
- Robinson, Douglas (1997), *Translation and Empire. Postcolonial theories explained*, Manchester: St. Jerome.
- Venuti, Lawrence (1995), *The Translator's Invisibility*, London/New York: Routledge.
- Venuti, Lawrence (1998), "Introduction" in *The Translator*, vol. 4, no.2, St. Jerome Publishing.
- Zauberga, Ieva (2000), "Rethinking Power Relations in Translation" in *Across Languages and Cultures*, volume 1, no. 1, pp. 49-56.
- [1] Harris, Jean (2008), "Translating Tănase. Corpuri de iluminat/Dark Bodies—a short guide to Romanian literature for the American audience" in *Observer Cultural (Cultural Observer)*, 30 September, 2008, http://translations.observatorcultural.ro/Translating-Tanase*articleID_42-articles_details.html
- [2] Schuessler, Jeniffer, "And I Am the Times Book Review of Romania", 2008. <http://artsbeat.blogs.nytimes.com/2008/02/01/and-i-am-the-times-book-review-of-romania/>
- *** *The Romanian Cultural Institute (RCI)* website <http://www.icr.ro/bucuresti/>

PHRASAL VERBS IN MEDICAL DISCOURSE

Adrian Năznea, Assist. Prof., PhD, University of Medicine and Pharmacy, Tîrgu Mureş

Abstract: Phrasal verbs are pervasive not only in colloquial language but also in medical discourse. This paper is a study into a corpus of medical articles in order to identify the most commonly used phrasal verbs in medical articles belonging to the field of orthopaedics. The aim of the study is to categorise, describe, and explain the recorded phrasal verbs.

Keywords: *corpus-based research, biomedical articles, phrasal verbs, medical discourse*

Introduction

The premise which lies at the basis of this study is that medical articles frequently resort to the use of phrasal verbs. One aim that derived from studying the corpus of medical articles included in this research was to compare the phrasal verbs found in orthopaedics articles with those found in histopathology ones. Another aim was to investigate the frequency of phrasal verbs in medical articles in order to compare the discourse of textbooks with that of articles.

Design of the study

The corpus on which this study is based comprises 50 articles, a subcorpus of 25 in the field of orthopaedics, and one of 25 in the field of histopathology. All the 25 orthopaedics articles were chosen from the same issue of *International Orthopaedics* volume 38, number 1, 2014, the Official Journal of the Société Internationale de Chirurgie Orthopédique et de Traumatologie (SICOT), whereas those in the field of histology were randomly selected from a personal collection, all of them having been published in several issues (2013-2014) of the same journal, *Virchows Archiv*, the Official Journal of the European Society of Pathology (volumes 462-464). Both journals are published by Springer, a leading publisher in many fields of science, with over 400 journals in medical fields.

Results and discussions

According to the online Merriam Webster dictionary, a phrasal verb is *a phrase (as take off or look down on) that combines a verb with a preposition or adverb or both and that functions as a verb whose meaning is different from the combined meanings of the individual words*¹. Another notable definition was proposed by Richard A. Spears (1993) as *a verb + particle collocation in which a verb governs a particle that looks like a preposition but functions as an adverb*.

In Alexander's view (1988: 152), the characteristic of the English verb to combine with prepositions and adverb particles is one of the most common ones. Alexander distinguishes four types of phrasal verbs:

1. verb + preposition (transitive), e.g. *get over*;
2. verb + particle (transitive), e.g. *bring up*;
3. verb + particle (intransitive), e.g. *come about*;
4. verb + particle + preposition (transitive), e.g. *run out of*.

The constituents of phrasal verbs types 1, 3, and 4 are inseparable, while those of type 2 are separable. Inseparable means that the object cannot come between the verb and the particle, while a separable phrasal verb allows positioning the object between the verb and its particle. As such, we cannot use the above-mentioned phrasal verbs type 1 as **get something over*, type 3 as **come something about*, or type 4 as **run something out of*, while phrasal verbs type 2 can have an object between the components, that is, *bring [children] up*. In case the object is a noun, it can come either before or after the particle, however, whenever the object is a pronoun, it will always come before the particle as in the following example: *My aunt brought us up*.

Phrasal verbs are frequently encountered in medical discourse, textbooks habitually relying on these linguistic devices. In order to prove this hypothesis, I turned to two textbooks, one of orthopaedic surgery and one of histopathology. While randomly reading passages from these two books, I recorded some of the phrasal verbs that I encountered. Thus, some of those found in *Essentials of Orthopedic Surgery* are: *rule out*, *look for*, *set in*, *rely on*, *account for*, *resort to*, *provide for*, etc., while in *Histology. A Text and Atlas* I came across the following ones:

¹ <http://www.merriam-webster.com/dictionary/phrasal%20verb>

break down, drop out of, pull away from, set up, keep up with, allow for, etc. In order to see whether the discourse of other medical sciences uses phrasal verbs, I turned to a book on neurology, namely *Practical Neurology*, where I noted the use of the following phrasal verbs: *carry out, look for, grow out of, rule out, rely on, allow for, keep up, stick to, care for*, etc. All these findings prove that medical language does rely on the use of these linguistic devices.

All the 50 articles were processed manually. Initially, the subcorpus of 25 orthopaedics articles was studied, the recorded phrasal verbs are listed alphabetically below:

- a. account for
- b. allow for
- c. carry out
- d. follow up
- e. look for
- f. pull out
- g. rely on
- h. set up
- i. trace back

In order of frequency, *follow up* and *carry out* were the most recurrent ones. The first one, however, was repeatedly encountered in its nominal form, *follow-up*. The contexts in which these verbal constructions were found, as well as the explanations of their meanings are listed below:

- a. “Proximal humeral fractures in children include both physeal and metaphyseal fractures, which account for less than 5% of all paediatric fractures”. According to the Macmillan Phrasal Verbs Dictionary, *account for* has several meanings, the first one being *be the reason for something*, which is the same as the one that it carries in the article.
- b. “As opposed to this, national arthroplasty registers record all operations performed in a country and therefore allow for better representation of the incidence of such events”. According to the same phrasal verbs dictionary, the meaning of *allow for* is *to consider something when making a plan or calculation*, which is in line with the use in the article.
- c. “A standing AP [anteroposterior] radiograph was carried out with the patient facing the radiographic tube and the patellae pointing anteriorly”; or “Fatigue testing was carried out by first determining the mean yield load from the plates from the HIC [high income

countries] group”. The above-mentioned dictionary explains the phrasal verb *carry out* as *to do a particular piece of work, research, etc.*, which fits the meaning included in the examples.

- d. “Mono-centric clinical studies show a cumulative number of 72,387 cases followed up” or “Twenty-eight patients were followed up for an average of 25 months (range 18-50 months after the injury”. *Follow up* has three different meanings according to the same dictionary, the third one being the one that can be found in the examples, namely, *to check the health of someone who has received medical treatment, in order to be certain that it has been effective*.
- e. One of the contexts in which the phrasal verb *look for* was recorded is the following: “Unacceptable rates of aseptic loosening seen with cemented prostheses have pushed many surgeons to look for uncemented prostheses that offer biological fixation and the possibility of better long-term results”. *Look for*, one of the commonest phrasal verbs in English, has several meanings, however, the one found in the example is *to try to find someone or something*.
- f. The only instances of the phrasal verb *pull out* were encountered in only one article in the following context: “We were able to pull out the suboptimally sized stem using significantly less force than was required to pull out the optimally sized stem”. The meaning here is rather non-idiomatic, that is, remove by pulling.
- g. “Press-fit cementless radial head implant longevity relies on adequate bone ingrowth” is the context in which *rely on* was found, the phrasal verb carrying the meaning: *to need something in order to continue living, existing, or operating*, the second meaning that the Macmillan dictionary gives for this phrasal verb.
- h. The phrasal verb *set up* was identified in the following context: “However, this study was not set up as a cost-effectiveness analysis”. Several meanings are associated with *set up*, the one that the fragment carries being *to organize or plan something such as an event or system*, definition from the Macmillan dictionary.
- i. Only one occurrence of the phrasal verb *trace back* was recorded, namely “A large proportion of idiopathic hip osteoarthritis can be traced back to FAI [femoroacetabular impingement]; thus early diagnosis is very important”. In the Cambridge dictionaries

online *trace back* is defined as *to discover the cause or origin of something by examining the way in which it has developed*².

However, not all articles contained phrasal verbs, that is, none was recorded in 7 of the 25 orthopaedics articles. After the identification of the above described phrasal verbs, my aim was to identify exactly the same ones in the subcorpus of histopathology articles. In this subcorpus, the chosen phrasal verbs were found in 11 articles, in order of their frequency these are: *carry out* (in 7 articles), *account for* (in 4 articles), and *rely on* (in 2 articles). The following ones were not encountered at all: *allow for*, *follow up*, *look for*, *pull out*, *set up*, and *traceback*. However, the corresponding noun phrases *follow-up* and *set-up* were identified in some of the articles.

The meanings of the recorded phrasal verbs were the same as those found in the orthopaedics subcorpus. Some examples follow: “Negative controls were carried out by omitting the primary antibody”, “Immunoprecipitations were carried out using the Miltenyi magnetic column system”, “A diagnosis of invasive carcinoma NST [invasive carcinoma of no special type] was rendered when the nonspecialized component accounted for more than 50 % of all the invasive carcinoma present”, “Colorectal cancer (CRC) accounted for 9.7 % of all new cancers in the world in 2008 and was the second most common cause of death from cancer”, “Both criteria would rely on immunohistochemistry”.

Of the nine phrasal verbs identified in the orthopaedics articles, *account for*, *allow for*, *look for*, *rely on* are transitive ones with an inseparable particle, while *carry out*, *follow up*, *pull out*, *set up*, and *trace back* are transitive ones with a separable particle. No three-word phrasal verb was found in the subcorpus of orthopaedics articles.

Conclusion

The aim of this study was to identify phrasal verbs used in medical articles in the field of orthopaedics. Starting from the premise that phrasal verbs are pervasive not only in colloquial language but also in medical discourse, the research identified nine phrasal verbs in a subcorpus of 25 articles. Another subcorpus of histopathology articles was investigated in order to find the same phrasal verbs. However, while textbooks heavily rely on the use of phrasal verbs to

² <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/british/trace>

describe processes, manoeuvres, methods, research medical articles use them rather sparingly, authors preferring to use non-phrasal synonyms.

BIBLIOGRAPHY:

- Alexander, L. G. (1988), *Longman English Grammar, Fifth edition*, Harlow, Essex: Longman
- Biller, José (ed.) (2012), *Practical Neurology, Fourth edition*, Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins
- Ross, M. H, Pawlina, W. (2011), *Histology. A Text and Atlas with Correlated Cell and Molecular Biology, Sixth edition*, Philadelphia/ Baltimore/ New York/ London/ Buenos Aires/ Hong Kong/ Sydney/ Tokyo: Wolter Kluwer, Lippincott Williams & Wilkins
- Shovel, Martin, and Macmillan ELT (2005), *Macmillan Phrasal Verbs Plus Dictionary, third edition*, Oxford: Macmillan Education
- Spears, Richard A. (1993), *NTC's Dictionary of Phrasal Verbs and Other Idiomatic Verbal Phrases*, Lincolnwood: NTC Publishing Group
- Wiesel, S., W, Delahay, J., N. (eds.) (2010), *Essentials of Orthopedic Surgery*, New York, Dordrecht, Heidelberg, London: Springer Science + Business Media

LINGUSTIC GLOBALIZATION OR A TRANSIENT LINGUSTIC TREND?

Liliana Florina Andronache, Assist. Lecturer, PhD, “Carol Davila” University of Medicine and Pharmacy, Bucharest

Abstract: *The paper aims to discuss the phenomenon of linguistic globalization seen from different perspectives, and given such divergent opinions, to attempt to reach a conclusion. To such purposes, we will present the opinions of both linguists and media personnel with respect to globalization, and will eventually try to see if it is indeed a transient linguistic trend or not.*

Keywords: *Globalization, linguistics, trend, English, lingua franca*

1. Globalization – attempts to understand the concept

Globalization is synonymous with uniformity, standardization and nevertheless homogeneity. The English language has earned some characteristics due to which one can correctly use the phrase “linguistic globalization by means of English”. Some of the already well-known features of English are the following:

- It has become dominant all over the world
- It facilitates communication and interaction in any field of activity, helps people and peoples interrelate
- For it to become “the language of globalization”, it should also be open to loanwords and loan-translations, which is true since it has acquired and adopted words from other languages it came in contact with.

Globalization is a characteristic of our century. It is a necessary phenomenon which facilitates interaction and interdependence. People have become more “globally oriented” and that is mainly due to English and the internet. It seems that everything bears at present the characteristics of *globalization* (e.g. “global era¹”, “global tourist²”).

Globalization is a concept that is differently explained since it is differently understood by people. Therefore, there have been many attempts to define the concept, which has rather become a phenomenon that is not independent of our lives, but one which directly affects and influences them.

Globalization makes reference to more than one thing or field and that is why it was classified as complex and multi-faceted. It is a favorite word, sometimes overused, since it is easier to use a

¹ See Pop (2001: 851).

² It is a coined phrase given the concept of “tourist culture” that spreads by means of English. It is the language one can use in any destination on the planet and be (easily) understood.

single term and refer to a multitude of things (Green 2011: 2). **Globalization** is “the process of international integration arising from the interchange of world views, products, ideas and other aspects of culture” (Al-Rodhan, R.F.Nayef, Gérard Stoudmann 2006, Albrow, Martin, Elizabeth King³). The latter definition is more intricate and seems to be the synthesis of more works put together, but which appears rather as an unclear reference to integration, adaptation and uniformity at the international level.

The term *globalization* is derived from the verb *to globalize*, “which refers to the emergence of an international network of economic systems” (*Online Etymology Dictionary*⁴). It appears to have initially occurred in the 1930s.

Another dictionary presents the concept in a similar manner, only the dates are a bit different. It is a noun, appeared in 1961, from the verb *globalize*, “which is attested at least from 1953 in various senses; the main modern one, with reference to global economic systems, emerged 1959⁵”.

2. Linguistic globalization and different perceptions of English

Media and all the other means of communication have proven themselves useful in the process of globalization⁶. Internet, at present the favorite means of communication worldwide, goes beyond any barrier or border, since it may break any limit. Internet and computers are meant to be easily understood and operated by everyone.

As it has already been said, English has also proven very useful in facilitating communication and the spread and interchange of ideas and knowledge. The more information one gets, the more he craves for. The more people one gets to know, the more he wants to be or behave like them. Therefore, we consider it right to state that verbal communication led to globalization and unification in almost all the fields.

Globalization is a multi-faceted concept. It may refer to economy, politics, language and many other such domains. *Linguistic globalization* somehow refers to a language being widely used worldwide, which classifies it as global, with the purpose of being learnt, used and understood by everyone.

English has been naturally selected to be used as a unifying language, meant to help people and peoples interrelate and interconnect. Despite the limitation of his discourse to Europe, Görlach (2007: 3) admits that English has had a massive impact on most languages it came in contact with.

Obviously, such ideas have led to controversies, since not everyone agrees with the status that English has acquired – “the language of globalization”, “a global language” (Crystal 2003),

³Apud www.wikipedia.org.

⁴*Ibidem*.

⁵ See <http://dictionary.reference.com/browse/globalization>.

⁶ See also Crystal (2001) in his book *Language and the Internet*, where he argues in favor of the internet whom he perceives as rather beneficial and to whom he attributes linguistic characteristics.

“world English”⁷ (Crystal 2004), a “lingua franca” (San Vicente 2002: 19), an easily recognizable language at the international level, the “chief international language” of the future (Crystal 2004).

Of course this rise of English as a global language has also had bad and unwanted effects upon our knowledge in terms of learning or using other foreign languages. Even the most important people in the world choose to express themselves in English and convey their messages in this language for fear they might be misunderstood or misinterpreted if they behave differently. Such examples are presidents and ministers of different countries, or even the Pope himself etc.

Largely said, there are two divergent opinions: on the one hand, there is the hope that English will indeed be able to help people relate to one another (position occupied in the past by Latin and French) and, on the other hand, there is the hope that this is only a transient period, and similarly to Latin, English will cease to have such a role and position. The latter opinion is rather weakened by the fact that English will not perish as Latin did. On the contrary, it seems to gain more and more authority.

English has not always been the language of commerce and trading (*lingua commerciale*, Gannuscio 2009: 152), a “simple language” that everyone attempts and somehow succeeds in learning. Nowadays it enjoys the status that French used to have in the past and also Latin even before French. The acquired status is also due to the growing power and development of the US in the previous century. Similarly to French, English has had monopoly on the culture, commerce, politics and, above all, the media. The latter has played a crucial role in granting English the status of a “global language”. Even though at first English was taught and learnt out of necessity, at present it is widely taught and learnt for other reasons, such as prestige, simplicity of expression, commodity of the users (who sometimes prefer to use the original English words instead of attempting to find a substitute), modernity and so on.

Linguistic globalization was much easily and shortly explained as Englishization, which points out to the status of English as “the language of globalization”.

Despite admitting that one should know how to speak foreign languages, Romano (2010: 29) does not recognize English as a complete authority, but rather converges towards the idea that it was an idiom imposed by the system (given the fact that all research is done in English, it is the language of two countries etc.) and not the choice of mankind.

On the other hand, others (Johnson 2009: 131, for example) display their admiration for English in articles entitled “The Rise of English ...” which give us the impression of a titan rising above all the other insignificant idioms, spread all over the world, spoken by everyone, a triumphant language all in all (*The Economist* apud Johnson 2009: 131).

From the article of Helmi (2011) it is very clear that the power exercised by a state upon the rest of the world determines the spread of the language spoken in that specific country (those specific countries, in this case, “The British Empire” and “The American superpower”). It is the case of the US which has risen in many fields such as economy, politics, culture, religion, and,

⁷ It has acquired such a status despite the poor predictions on the matter dating from the 1960s or 1970s (see Crystal 2004 for the same purpose).

nevertheless linguistics, whose immediate consequence is the rise of the English language and its spread worldwide. Crystal (2003: 120) also argues in favor of English having gained the status it nowadays possesses since it was there at the right place at the right time.

It has been noticed that using English words or expressing your thoughts and ideas in English has a different impact and are easier to follow than using any other language. There used to be a saying very popular in the media “publish in English or perish in French” which better emphasizes those said above. The saying is taken from an article entitled “The triumph of English. A World Empire by other means” which appeared in *The Economist* (2001). The same idea of “English” as a threat, as an “intruding⁸” language is recurrent in all the purist works, which consider English as a real threat to the values of one nation (cultural, ideological and, last but not least, linguistic). Others share the same idea, i.e. linguistic globalization leads to the loss of human languages.

Other linguists use striking combinations of words, medical and linguistic concepts in the same context with reference to this phenomenon, calling it “benign globalization⁹”. Still, the tone is rather optimistic, since the problem has not yet metastasized.

We can only anticipate what is likely to happen in the future, although when it comes to the future we can only predict and assume what is going to happen. Therefore, we consider it very unlikely for any other state to gain (political and military) supremacy over the US or the UK. This is a game played in other fields and, once won in those fields (military, diplomatic, political, technological and economic), it affects all the others, linguistics included.

3. Conclusion

To conclude with, we think that English will not only continue to have monopoly over the parts of the world already monopolized, but it will continue to rise in the remaining part of the world, thus becoming familiar to everyone worldwide. The same idea is shared by Görlach (2007: 12) and expressed in the *Introduction* to his volume *English in Europe*, in a subchapter entitled “The future of Anglicisms”. However, it is not synonymous with forbidding the mother tongue in the country of origin, as it may lead to controversies or, even worse, to rebellion. People might start to think and perceive things differently than they should; they might summarize everything to conquerer and conquered¹⁰, and this is not the purpose of either globalization or English.

BIBLIOGRAPHY:

Crystal, David, 2001, *Language and the Internet*, Cambridge, Cambridge University Press.

⁸ See also Kristiansen, Kristiansen, Sandøy (2010: 2).

⁹ See Fishman, Joshua A. (2001), article entitled “The new linguistic order” in *Digithum* 3/ 2011, <http://www.uoc.edu/humfil/articles/eng/fishman/fishman.html> (accessed 3.05.2015).

¹⁰ See among others, a special report by Malone Elizabeth entitled “Endangered Languages” published in “National Science Foundation” (https://www.nsf.gov/news/special_reports/linguistics/endangered.jsp, accessed 3.05.2015).

Crystal, David, 2003, *English as a global language*, 2nd edition, Cambridge, Cambridge University Press.

Crystal, David, 2004, “*The Past, Present and Future of World English*”, in A. Gardt and B. Hüppauf (eds), *Globalization and the Future of German*, Berlin/New York: Mouton de Gruyter: 27-45, www.davidcrystal.com/?fileid=-4858 (accessed 3.05.2015).

Gannuscio, Vincenzo, 2009, “Il panorama linguistico europeo: verso il monopolio dell’anglofonia?” in *LC Rivista on-line del Dipartimento di Letterature e Culture Europee*, 2009-12, pp. 145-157.

Görlach, Manfred (ed.), 2007, *English in Europe*, Oxford, Oxford University Press.

Green, John M., 2011, *Globalization and the Teaching and Learning of English Worldwide: an Annotated Bibliography*, pp. 1-28,

http://www.lrc.salemstate.edu/esl/Green_GlobalizationBibliography.pdf (accessed 2.05.2015).

Harper, Douglas, 2001-2015, *Online Etymology Dictionary*, www.etymonline.com (accessed 2.05.2015)

Helmi, Laila C., 2011, “Globalization/Englishization: our threatened linguistic diversity in a New Linguistic World Order”,

http://www.academia.edu/542642/Globalization_Englishization_our_threatened_linguistic_diversity_in_a_New_Linguistic_World_Order (accessed 02.05.2015)

Johnson, Anne, 2009, “The Rise of English: the Language of Globalization in China and the European Union”, pp. 131-168,

<http://digitalcommons.maclester.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1447&context=macintl> (accessed 4.05.2015).

Kristiansen, Tore; Sandøy, Helge, 2010, “Introduction. The linguistic consequences of globalization: the Nordic laboratory”, *International Journal of Sociology and Languages*, 204, (2010), Berlin, Walter de Gruyter, pp. 1–7,

<http://folk.uib.no/hnohs/Publikasjonar/Kristiansen%20and%20Sandoy,%201093,%20The%20linguistic%20consequences,%20IJSL%20204.pdf> (accessed 4.05.2015).

Pop, Mirabela, 2001, “Globalization of English”, pp. 850-854,

<http://steconomiceuoradea.ro/anale/volume/2006/impactul-limbilor-straine/13.pdf> (accessed 02.05.2015).

Romano, Sergio, 2010, “La tirannia dell’inglese – lingua della globalizzazione”, *Corriere della Sera* (7.06.2010: 29),

http://archiviostorico.corriere.it/2010/giugno/07/TIRANNIA_DELL_INGLESE_LINGUA_DELLA_co_9_100607019.shtml (accessed 02.05.2015).

San Vicente, Félix (ed.), 2002, *L’inglese e le altre lingue europee. Studi sull’interferenza linguistica*, Bologna, CLUEB.

*** “The triumph of English. A World Empire by other means”, *The Economist*, 20.12.2001, <http://www.economist.com/node/883997>, (accessed 3.05.2015)

CONVERSION TO PROPER NAMES

Cristina Furtună, Assist., PhD, “Valahia” University of Târgoviște

Abstract: Grammatical conversion with proper names in Romanian. The conversion of an appellative into a proper name, without formal modifications, can be presented, metaphorically, as a “parasitization” of the common name by the proper name, at the beginning into a “polysemantism” sui generis, as a “semantic extension”, in which the signification is doubled by a designation. In the operation of conversion, the passage to a new part of speech is morphologically marked by the selection of the flexional marks pertaining to the class that has been joined, and syntactically by the occurrence in the contexts specific of the new class, contexts in which functions specific of this new class are secured. In the present paper we shall present some aspects of conversion with proper names: proper names become common names, common names become proper names, feminine names become masculine names and, the other way round, masculine names become feminine names through proprialization or deonomastics.

Keywords: *conversion, proprialization, proper name, common name, deonomastics, antonomasia.*

O formă particulară de conversiune o constituie transformarea unui nume propriu în nume comun (numită în lucrările de onomastică **deonimie**), cel mai frecvent prin forma de feminin: **americă** < **America**, **olandă** < **Olanda**, **marghilomană** < **Marghiloman**, **damasc** < **Damasc**, **moeciu** „varitate de cașcaval” < Moeciu. Și procesul invers, de trecere a unui cuvânt comun în rândul numelor proprii poate fi considerat conversiune, dacă nu se folosesc formați lexicali: **Brad** < **brad**, **Olteanu** < **oltean**, **Pesacaru** < **pescar**, **Gradinari** < **grădinari**, **Păltiniș** < **păltiniș**, **Dealul** < **deal**.

Numele proprii nu sunt, ca geneză, semne primare. Ele se formează, de obicei, pe baza elementelor și a regulilor de combinare deja existente într-o limbă.

Numele proprii sunt formate pe teritoriul României, au la bază elemente lexicale românești moștenite sau împrumutate.

Ele se formează în mai multe moduri:

- prin descriere directă condensată sub forma conversiunii apelativului în nume propriu: **baia** → **Baia**, **beica** → **Beica**, **bob** → **Bobu**, **bolovan** → **Bolovanu**, **budă** → **Budele**, **cheu** → **Cheu**, **cocoș** → **Cocoșu**, **delniță** → **Delnița**, **dos** → **Dosul**, **purcar** → **Purcarul** etc.
- prin onimizarea unui apelativ care individualizează numele propriu prin metonimie (caracteristica terenului înconjurător, acoperire vegetală, animală etc.: **Brad**, **Carpen**, **Lupa**, **Repedea**, **Sărata**).

- prin onimizarea unui entopic care denumește altă categorie geografică, prin transfer, în special de la nume de sate: **Tulburea, Repede, Robești, Călinești, Nicoești, Bumbuești, Râurești** etc.
- prin reonimizarea unui nume propriu prin formanți lexicali sau gramaticali (schimbarea genului, sufixe, în primul rând diminutive: **Angheluș, Lotrioara, Vidruța** etc.).
- prin adăugarea unor determinanți: **Bătătura Cailor, Belinul Mare, Belinul Mic, Cetatea de Piatră, Drumul Carului, Pârâul Văii, Valea Coacăzii, Valea Lungă** etc.
- prin recategorizare semantică: utilizarea unui nume propriu ca nume comun și invers, prin procedeul stilistic numit **antonomază**.

prin participarea unui proces figurativ tip metaforă în selectarea apelativului care denumește singur, ca toponim simplu sau participă la denumirea unei ape într-o formațiune analitică (compusă): **Bogata, Geamăna, Pârâul Bogat, Pârâul Despletit, Pârâul Întortocheat** etc.

Un alt mod este acela că există neconcordanțe între sensul apelativelor onimizate și realitatea cursului de apă, fie din cauza schimbărilor în timp, fie din cauza schimbării aspectului văii de-a lungul cursului apei care o străbate: Valea Seacă, Valea Scurtă etc.

Onimizarea prin conversiune

În continuare ne propunem să investigăm această ipostază primară a unui apelativ pe care Ion Toma a numit-o **onimizare prin conversiune**, adică investirea apelativului cu funcție onimică, fără modificări formale.

Onimizarea poate fi definită simplu ca transformarea apelativului în nume propriu, sau trecerea unității lingvistice respective din planul denominațiilor generalizate în planul denominațiilor individualizante. Într-un sens mai larg, onimizarea încorporează mecanismului său criteriile după care sunt selectate apelativele onimizabile, suprapunerea desemnării onimice peste semnificarea apelativă și consolidarea noii funcții (individualizarea), atuurile semantice și onomasiologice cu care pornesc aceste apelative în noua lor funcție, modificările semantice și formale care determină perfecționarea statutului de nume propriu al unității analizate¹. Pentru onimizarea toponimelor este folosit termenul **toponimizare**.

O primă categorie de apelative onimizate cuprinde așa-numitele **entopice primare**, care denumesc, de regulă, generic, porțiuni din teren, prin descriere directă: **albie, bahnă, baie, baltă, iaz, izvor, pârâu, râu** etc, care au devenit nume de locuri existente astăzi în bazinul Olt (**Bahna, Baia, Balta, Iaz, Izvorul Gotia, Izvorul Gropii, Izvorul Vacii, Pârâul Adânc, Pârâul Auriu, Pârâul Cailor, Pârâul Mare, Pârâul Mic, Pârâul Mijlociu, Pârâul cu Fagi, Râul Mic, Râul Mare, Râul Negru**).

Conversiunea apelativului în nume propriu, fără modificări formale, poate fi prezentată, metaforic, ca o „parazitare” a cuvântului comun de către numele propriu, la început într-un „polisemantism” sui generis, ca o „extensiune semantică”, în care **semnificarea** este

¹ Vasile, Ioniță, *Aspecte ale procesului de denominație în toponimie*, în Contribuții lingvistice. Onomastică. Lexicologie. I, Editura Eurostampa, Timișoara, p. 55-59.

dublată de **desemnare**. Valoarea onimică se desprinde treptat, ca „omonim” funcțional, de cea apelativă, autonomizându-se. Forma rămâne aceeași cu cea preluată de la apelativul originar, iar sensul depinde tot mai puțin de nota semantică apelativă din care a pornit și s-a dezvoltat desemnarea.

Proveniența unei mari părți a numelor proprii din apelative a fost observată de primii cercetători ai toponimiei românești², ideea fiind preluată de generațiile următoare de cercetători, dezbătută metodologic și aplicată asupra numelor sau grupurilor de nume din diverse areale și perioade. Este menționabilă din punctul acesta de vedere clasificarea toponimelor provenite din apelative în funcție de gradul de toponimizare³, fără a fi însă comentate separat unitățile care au suferit modificări formale de natură lexicală și cele derivate, respectiv compuse în urma procesului de onimizare. Neacordându-se atenția cuvenită analizei aspectelor care au putut favoriza onimizarea, au rămas în planul al doilea preocupările pentru stabilirea categoriilor de apelative „preferate” pentru investirea ca nume proprii, precum și, eventual, a unor criterii de selectarea acestora de către **Namengeberi**.

Aceste apelative s-au impus ca elemente onimizabile, prin **forța lor descriptivă**. Chiar dacă ele sunt, ca orice cuvânt comun, nume generice, indicând clasele de cuvinte (cu elemente semantice esențiale comune), prin faptul că sunt legate de teritoriu, circumscris de obicei la orizontul spațial al vorbitorilor unei comunități locale, conțin, în subsidiar, un anumit indice de **particularizare** în teren față de alte locuri. Acest indice este nucleul semantic din care se va dezvolta funcția de individualizare a viitorului onim. Ca subclase ale acestei categorii onomasiologice, putem identifica termenii geomorfologici și hidrografici, precum și apelativele referitoare la floră, faună, drumuri, cultură agricolă și pomicolă, construcții sau amenajări⁴. Sunt revelatorii, din această perspectivă, entopicele **apă, baltă, baie, iaz, budă, izvor, pârâu, râu, vad, vale, zăvoi** care s-au transformat, prin onimizare, în toponimele actuale *Apoș, Apșoara, Balta Dascălului, Baia, Iaz, Izvorul Gotia, Izvorul Gropii, Izvorul Vacii, Pârâul Adânc, Pârâul Auriu, Pârâul Cailor, Pârâul Mare, Pârâul Mic, Pârâul Mijlociu, Pârâul cu Fagi, Râul Mic, Râul Mare, Râul Negru, Vadu, Valea Adâncă, Valea Caprelor, Valea Hotarului, Valea Lungă, Valea Rece, Valea Roșie, Zăvoi, Zăvoaie*.

Capacitatea lor de a particulariza sau chiar a individualiza este potențată, pe de o parte, de faptul că numesc de preferință elemente rare în orizontul spațial (fenomenul este desemnat de geografi prin conceptul foarte sugestiv de **negativitate relativă**)⁵ și de marea diversitate a termenilor din câmpul respectiv (pentru un anumit gen de locuri există multe denumiri paralele, un fel de sinonime sui generis).

Proeminența fizică ori socială a topicului vizat se regăsește deja în formula semantică a apelativelor respective, ca detaliu hidrologic (*balta, iaz, pârâu, râu, izvor*), acoperire vegetală (*alunu, anin*) sau animală (*Ciocârlia, Cocos, Ursu, Lupu*), cultură agricolă sau creșterea

² Iorgu, Iordan, *Toponimia românească*, Editura Academiei, p. 1 și urm.

³ Emilian, Bureștea, *Contribuții la studiul toponimiei românești*, Editura Universitaria, Craiova, p. 18-24.

⁴ Ion, Toma, *Toponimia Olteniei*, Craiova, p. 99-124.

⁵ Nicolae, Ion, *Toponimie geografică*, Editura Meronia, București, p. 29-32.

animalelor (*arie*, *bostane*), drumuri (*cot*, *răscruci*), construcții sau amenajări (*adăpătoare*, *buduroi*), urme social-economice (*budă*, *braniște*), etc. În cadrul fiecărei categorii sociogeografice există multiple subcategorii din ce în ce mai mărunte, ajungându-se la o adevărată *lume* a referențelor ordonată teritorial și, firește, mintal.

Fiecare aspect onomasiologic particularizează locul în teritoriu, mai ales dacă e vorba de un gen de obiect unic sau rar întâlnit în peisaj. El se impune selecției ca reper geografic în urma „concurenței” cu alte detalii fizice ori sociale, întrucât a fost considerat în momentul genezei ca onim relevant în raport cu celelalte „obiecte” înconjurătoare. Trebuie avută în vedere și „valența” liberă din teritoriu, adică lipsa unui reper onimizat care să acopere tranșa respectivă din suprafața teritoriului.

Numele propriu nu precede actul denominației, ci *apare în cursul acestui proces, prin circumscriere și detașare din suprafața înconjurătoare, în concurență cu reperele alăturate deja onimizate*.⁶ Apartenența la altă clasă onomasiologică față de reperele aflate în funcție onimică îi conferă forță distinctivă și, deci, șanse de a se impune și el în „rețeaua” locală de repere.

Relevanței fizice sau sociale intrinseci i se adaugă, așadar, puterea de particularizare între topicele onimizate sau onimizabile din același areal denominabil.

La rândul său, expresia lingvistică poate contribui la selecția și impunerea ca onim a unui apelativ dacă este memorabilă, propice identificării imediate între alte posibile sinonime paralele. Cu alte cuvinte, apelativul trebuie focalizat și el individual, dar și prin situarea într-o nomenclatură geografică populară sistematică multicriterial. Baza de entopice primare folosite pentru denumirea detaliilor geografice care delimitează teritoriul este foarte largă, dacă avem în vedere existența unor adevărate serii de sinonime pentru fiecare dintre aceste detalii.

*Intrat în rețeaua de repere geografice și în sistemul de nume care le desemnează, după ce a trecut prin lupta concurențială cu alte topice, respectiv denumiri, onimul va fi „susținut” de către masa de repere fizice și de ansamblul de nume, ca un element ce contribuie la menținerea și consolidarea sistemului denominativ pe cele două laturi corespondente și inseparabile. Din punctul acesta de vedere, numele proprii manifestă, în forme specifice, aceleași tipuri de corelații în sistem ca termenii comuni. De altfel, virtuțile sistemului, în planul designatului și în cel al designantului, pot fi puse în analogie cu rolul contextului în impunerea cuvintelor comune formate prin conversiunea „clasică” (schimbarea valorii gramaticale), de pildă substantive devenite adverbe, adjective devenite substantive, fără intervenția unor formanți lexicali.*⁷

Menționăm că *procesul onimizării prin conversiune a putut avea loc nu numai în limba română, ci și în limba populațiilor cu care au conviețuit în timp românii, în primul rând slavii, maghiarii și germanii, chiar dacă identificarea concretă a unor astfel de situații trebuie confruntată și cu eventuale traduceri dintr-o limbă în alta, îndeosebi din română, ca limbă a băștinașilor, într-una din limbile noilor veniți*.⁸

⁶ Ion, Toma, *Factori (extralingvistici) favorizanți în procesul de toponimizare*, în CL, XXXVIII, nr.1-2, p. 255-259.

⁷ Ion, Toma, *Limba română contemporană*, Editura Niculescu, București, p. 116.

⁸ Emil, Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, Editura Academiei, București, p. 245-249.

Masa apelativelor din care sunt selectate elementele onimizabile nu se reduce la entopicele primare, chiar dacă acestea constituie nucleul lexicului geografic popular aflat la dispoziția denominatorului topic și care, de fapt, este invocat de majoritatea lingviștilor și geografilor toponomaști. Aceste entopice primare, aflate în concurență și susținere mutuală, prin analogie onomasiologică (dobândind, prin tipologia semantică statut de modele preferate în actul desemnării topice), intră de fapt, într-un ansamblu mai amplu și mai diversificat de apelative care dețin și ele premise de particularizare ca repere în teritoriu, dar care sunt mai rar invocate din această perspectivă. *In acest ansamblu pot fi încadrate derivate, la nivel apelativ (înainte de a deveni nume proprii) de la entopicele primare (în primul rând cu sufixe colective și adjectivale), nume de grup (formate ca apelative, prin deonimizare de la antroponime) sau adjective cu sens de proprietate sau apartenență (formate, prin deonimizare, de la antroponime sau toponime).*⁹ Participarea acestor serii de apelative la concurența pentru dobândirea statutului de repere amplifică baza de selecție a acestor repere și accentuează gradul de proeminentă/distinctivitate al unităților comune selectate pentru onimizare. Ele sunt, de altfel, chiar mai propice particularizării, ca detalii geografice și ca termeni entopici, întrucât o colectivitate de „obiecte” (*Afinar, Afinei, Agurizar, Aluniș, Aninel, Arșiște, Băltărie*) este mai proeminentă fizic și mai rară în teritoriu decât „obiectele” izolate, la fel cum un adjectiv descriptiv-calificativ devenit substantiv (*Acoperita, Adâncă, Adâncată, Adâncatu, Alba, Amaru, Arsa, Ascunsa, Ascușita, Bătăioasa, Belciugata*) are mai multă forță distinctivă în zonă decât un apelativ generic, iar termenii derivați sunt mai reliefați lingvistic în ansamblul de entopice decât cei primari, de la care s-au format, și mai „memorabili”. Modelul acestei subcategorii entopice se dovedește, de aceea, foarte activ în câmpul onimizării. Poate că din aceleași cauze sunt folosite și diminutivele, pluralele sau variantele de gen ale apelativelor (*Alunelu, Alunele, Aninelu, Băltită, Baltac, Bercica, Bârâcele, Adâncată, Adâncatu, Bătăioasa, Bujorelu, Bulburosu, Buricatu, Bungelatu, Butuci, Buturi*), cu precizarea că *trebuie diferențiate numele derivate sau modificate flexionar în stadiul de apelative de cele care au suferit aceste transformări după ce funcționau ca onime și care depășesc, de fapt, stadiul conversiunii, încadrându-se în altă ipostază a toponimizării.*¹⁰

O altă categorie importantă și bine delimitată de apelative onimizate prin conversiune sunt **numele de grupuri umane**,¹¹ provenite, prin deonimizare, de la antroponime sau toponime anterioare (*doboșeni < Doboș, mărtineni < Martin, ticușani < Ticuș, ungureni < Ungur*), dar care, potrivit principiului etimologiei directe, au proveniență nemijlocită apelativă și numai indirect, într-un stadiu mai îndepărtat, au origine onimică. Aceste toponime „moștenesc” de la numele proprii ascendente, indici de individualizare, potențați prin sufixele de grup care particularizează în mod eficient așezările locuite de comunitățile respective.

⁹ Ion, Toma, *Despre clasificarea numelor de locuri*, în “Anuar de lingvistică și istorie literară”, Iași, XXIX, A, p. 321-335.

¹⁰ Ion, Toma, *Toponimia Olteniei*, p. 135-144.

¹¹ Gh., Bolocan, *Categoria nume de grup în toponimie*, în LR, XXXIX, nr. 5-6, p. 89-98.

Prezentarea ipostazei de onimizare prin conversiune poate constitui fundament metodologic pentru abordarea principală a etimologiei toponimice, conturând direcții probabile de căutare a surselor de proveniență a toponimelor care nu prezintă indici formali expliți în acest sens.

Onimizarea prin conversiune pornește de la câteva baze apelative selectate de preferință: entopice primare (geomorfice, vegetale, faunistice, hidrologice etc.) și apelative derivate (diminutivale, colective, adjectivale descriptive sau posesive, nume de grupuri umane) într-o fază prealabilă dobândirii statutului de nume proprii. Elementele acestui câmp onomasiologic conțin indici semantici particularizatori, pe care se sprijină funcția de individualizare dezvoltată de numele propriu în devenire. Semele corelate cu descrierea geografică indică accidente ale scoarței, acoperirile terenului, apele, drumurile, construcțiile, proeminente prin dimensiune, disociere față de locurile vecine, unicitate sau raritate, utilitate socială etc, iar identificarea ca repere este sugerată prin **determinare** (majoritatea toponimelor formate prin conversiune sunt **articulate** hotărât ori sunt însoțite de **prepoziții** cu valoare **deictică** locală). Forța de particularizare este susținută, de asemenea, de sistemul reperelor care constituie serii sinonime, antonime, analogice, onomasiologice, familii lexicale etc, care conturează și trasează un **câmp toponimic**.

Trebuie să vedem în numele date localităților, apelor, munților sau altor forme de relief, o semnificație obiectivă sprijinită pe o realitate materială sau susținută de fapte istorico-sociale concrete, controlabile, deci o semnificație detașată de impresia noastră subiectivă.

Când numele proprii nu exprimă nicio altă caracteristică ele provin din nume generice (*deal, izvor, munte, poiană, râu, vale, zăvoi* etc.) devenite nume proprii: *Dealul, Izvorul, Râul, Valea* etc. Rareori vom întâlni însă asemenea nume topice, deoarece, chiar dacă arfi acceptate de vorbitori, ele ar provoca confuzii în comunicările dintre oameni, căci între apelativul și toponimul corespunzător lui se ivesc ciocniri inerente, urmare a omonimiei. De aceea toponimele provenite din astfel de nume generice au nevoie de **determinări** care să le confere anumite sensuri și funcții (de identificare sau de calificare), adică să răspundă întrebării „ce fel de loc?”.

Transformarea apelativelor în nume proprii, **onimizarea** lor, așadar, constituie, după opinia noastră, cheia de boltă a edificiului onomastic și studierea acestui proces reliefează cel mai clar geneza și, indirect, specificul numelor proprii.

Diferențierile formale dintre apelative și numele proprii, mai puțin tranșante și nu întotdeauna prezente, pot fi corelate cu cele semantice, dar noi nu ne propunem aici să urmărim acest aspect.

Dacă în teorie distincția dintre numele comune și cele proprii pare clară și simplă, *situațiile concrete sunt mai complexe și diverse, necesitând analize de nuanță, cu atât mai mult cu cât între cele două categorii există în permanență transferuri*¹². De foarte multe ori,

¹² ibidem, p. 28.

nici nu putem preciza dacă este vorba de un nume propriu „definitivat” sau de unități aflate în **proces de onimizare**. Pe această bază, examinarea unui nume propriu, îndeosebi din perspectivă etimologică, trebuie focalizată asupra stadiului de onimizare în care se află, nu pur și simplu asupra calității sale „imuabile” de onim. „Instantaneele” numelor proprii desprinse treptat de bazele apelative, sunt un fel de **ipostaze onimice** detașate din lanțul complex și permanent al onimizării.

Astfel de ipostaze pot fi considerate de exemplu, **conversiunea apelativului în nume propriu, marcarea formală a numelui propriu, transonimizarea, reonimizarea, deonimizarea**¹³. Fiecare dintre aceste ipostaze necesită o cercetare de sine stătătoare, adaptată, teoretic și metodologic, specificului situației concrete avute în vedere.

În continuare dăm următoarele exemple:

1.cuvinte comune care denumesc o caracteristică a terenului. Caracteristicile terenului au fost folosite în denumirea numelor proprii.

a) nume de locuri (toponime): *albie, baie, baltă, iaz, izvor, deal, munte, pârâu, râu, vale, vârf: Baia, Baia de Fier, Baia Mare, Balta Mare, Balta cu Pești, La Baltă, Dealu Mare, La Deal, Dealul cu Pruni, Iazul Mare, Iazul Mic, Iaz, Izvorul Rece, Izvorul Cald, Izvorul, Izvorul Gropii, Izvorul Vacii, Muntele Pleșuv, Muntele cu Brazi, Pârâul Adânc, Pârâul Alb, Pârâul Mare, Pârâul Mic, Râul Mare, Râul Mic, Râul cu Păcură, Valea Mare, Valea Mică, Valea cu Plopi, Vâlcea, Vârful cu Dor, Vârfuri* etc.

b)nume de persoane:*Baia* (nume de familie: I. Iordan, DNFR, p. 44), *Baiescu* (n. fam. *Baia*+ suf. *-escu*, Iordan, p. 44), *Baltă* (n. fam.: *Baltaru* <*Baltă* + suf. *-ar(u)* (n. f. Iordan, p. 46), *Baltaș* <*Balta* + suf. *aș* (n.f. , Iordan, p. 46), *Baltă* (n. f., Iordan, p. 46), *Matcă* (var. *Mățaș*)<*Matcă* (n.f., Iordan, p. 294) , *Munte* (n.f., Iordan, p. 319), *Munteanu* <*Munte* (n.f., Iordan, p. 319), *Vârtej*, *Vârtejanu* (n.f., Iordan, p. 487).

2.cuvinte comune care denumesc aspecte ale florei: Vegetația a fost folosită în denumirea numelor proprii.

a)nume de locuri: *Alunu, Aluniș, Alunoasa, Aninoasa, Arțăroasa, Bradu, Brădișor, Brăduț, Bujoreanca, Cărpeneș, Făgețel, Frăsinet, Răchita, Trestia, Zăvoi.*

b)nume de persoane: *Brăduț, Brândușa, Bujor, Busuioc, Cireașa, Cireșica, Crenguța, Mugur, Mugurel, Viorica, Viorel.*

3.numere comune care denumesc aspecte ale faunei:

a)nume de locuri: *Corbu, Corboaica, Racu, Rața, Știuca, Ursana, Vidra, Vidruța*

b)nume de persoană: *Albina, Lupu, Mioara, Păun, Puiu, Puica, Ursu.*

Trebuie subliniat faptul că toate aceste nume proprii nu pot fi socotite de originea numelui comun pentru că ele s-au format pe teren românesc.

Deonimizarea prin conversiune

Deonimizare spunem că este fenomenul lingvistic prin care un nume propriu devine nume comun prin procedeul complex numit **antonomază**.

¹³ Ion, Toma, *Despre etimologia numelor de locuri*, în *Analele Universității “Spiru Haret”*, Seria Filologie. Limba și literatura română, nr.5, p. 161-162.

Antonomaza este prezentată în lucrările lingvistice românești ca *figură semantică (trop) care constă în substituirea unui nume comun (de clasă, specie) prin numele propriu al unui individ considerat reprezentativ pentru clasa respectivă; mai rar antonomaza permite și substituirea inversă*¹⁴.

Din perspectiva neologiei lexicale, antonomaza reprezintă un procedeu complex, deoarece dă naștere unor formații substantivale de tip special, obținute prin *conversiune*. În româna actuală, ele se întâlnesc frecvent, atât în varianta literară standard, cât și în diverse stiluri (beletristic, publicistic) și registre (argou). Schimbarea clasei lexico-gramaticale presupune analiza mecanismelor (a) **morfo-sintactice** și (b) **semantice** (devieri metonimice și metaforice) prin care se obțin noile formațiuni lexicale în interiorul limbii române, precum și (c) evidențierea **efectelor stilistice** obținute (cu precădere în discursul publicistic)¹⁵.

În timp, lexicul românesc s-a îmbogățit cu numeroase neologisme provenite din nume proprii. Sub aspect etimologic, acestea sunt, împrumuturi cu circulație internațională, majoritatea încadrându-se -din punct de vedere semantic – în categoria metonimiilor „persoană pentru lucru” (*diesel, ford, marghiloman, gambetă, joben*) și „locul pentru produs” (*șampanie, havană, damasc, astrahan*).

Exemplelor de mai sus – citate în mod tradițional – li se pot adăuga multe altele, consacrate prin uz în domenii variate: gastronomie (*sandwich, joffre, chateaubriand* – tip de biftec), băuturi (*curaçao*- lichior, purtând numele unei insule din Antile), sport (*tsukahara*- un tip de săritură în gimnastică). Pe măsură ce crește frecvența în uz a împrumuturilor din această categorie, relația cu numele propriu devine tot mai dificil de stabilit pentru vorbitorul mediu (mai ales după înlocuirea majusculei cu literă mică).

Utilizarea unui nume propriu ca nume comun este cel mai productiv tip de antonomază în limba română. Un nume propriu -considerat reprezentativ pentru clasa respectivă – este utilizat cu sens generic, putând fi însoțit de indici morfologici și sintactici specifici substantivelor comune, inclusiv scrierea cu inițială mică în loc de majusculă (*antonomază generalizantă*).

Procedeele au fost studiate pentru prima dată de Bruno Migliorini, în cartea *Dal nome proprio al nome commune*, Roma, 1927.

Pentru înțelegerea fenomenului dăm mai multe exemple: **nume din Biblie:** *babilonie* „situație confuză”, de la Babilon (aluzie la Turnul Babel), *golgota* „calvar”, de la ebr. *Golgota*, locul crucificării lui Isus; **nume din mitologia greacă și latină:** *olimpic* „superior”, „arogant”, de la numele *Olimp* pe care se credea că locuiesc zeii; *pigmeu* „pitic” de la gr. *pygmaios*, numele unei populații legendare, derivat de la gr. *pygme* „pumn” (mai de curând numele a fost dat unor populații africane); **exemple românești:** *brașovenie* „negustorie cu marfă de Brașov” (cei care o practicau spuneau *brașoave, chiovean* „cărăuș” de la Chiovea, variantă a numelui Kiev, *misirliu* „soldat egiptean”, de la *Misir* „Egipt”, *talian* „zidar” de la *italian*), *gherlă* „închisoare” de la localitatea *Gherla*, unde exista o închisoare; **nume de prăjituri:** *Indianer* „indian” devenit în românește *indiană* (desigur prăjitura a părut că seamănă cu un indian cu turban), *napolitană* de la

¹⁴ A., Stoichițoiu-Ichim, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Editura Universității București, 2006, p. 329.

¹⁵ A., Stoichițoiu-Ichim, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Editura Universității București, 2006, p. 330.

Neapole, *pandișpan* de la *pâine de Spania*; nume de țesături: *nankin* „un fel de pânză”, de la orașul chinez cu același nume, *olandă* „un fel de pânză”, din *Olanda*, *satin* de la *Zaitūn*, forma luată în arabă de numele portului chinez *Tseutung* (punct de export), *șantung* „țesătură de mătase”, de la numele orașului chinez *Șantung*, *tul* „țesătură de mătase”, de la orașul francez *Tulle*.¹⁶

Exemplele pot continua. În ultima vreme au apărut dicționare de nume comune de la nume proprii atât în română, cât și în franceză și italiană.

În concluzie, în operația de conversiune, trecerea la o nouă parte de vorbire este marcată morfologic prin selecția mărcilor flexionare proprii clasei la care s-a trecut, iar sintactic prin ocurența în contextele specifice noii clase, contexte, în care realizează funcții caracteristice acestei clase. Astfel, dacă are loc trecerea de la clasa adverbului la substantiv, cuvântul nou format, devenit acum flexibil, primește desinențe și articol, ca mărci ale numărului, cazului și determinării, iar sintactic poate apărea într-un context adjectival -ca regent pentru un adjectiv- și în pozițiile sintactice de subiect și de complement necircumstanțial (situații în care nu poate apărea adverbul)¹⁷.

BIBLIOGRAPHY:

- Bolocan, Gh., *Categoria nume de grup în toponimie*, în LR, XXXIX, nr. 5-6.
- Bureștea, Emilian, *Contribuții la studiul toponimiei românești*, Editura Universitaria, Craiova.
- Graur, Al., *Nume de locuri*, Editura Științifică, București, 1972.
- Ion, Nicolae, *Toponimie geografică*, Editura Meronia, București
- Iordan, Iorgu, *Toponimia românească*, Editura Academiei, București, 1963.
- Până Dindelegan, Gabriela. *Teorie și analiză gramaticală*. Ed. Coresi. București. 1994.
- Petrovici, Emil, *Studii de dialectologie și toponimie*, Editura Academiei, București.
- Stoichițoiu-Ichim, A, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Editura Universității București, 2006.
- Toma, Ion, *Toponimia Olteniei*, Craiova.
- Toma, Ion, *Factori (extralingvistici) favorizanți în procesul de toponimizare*, în CL, XXXVIII, nr.1-2.
- Toma, Ion, *Limba română contemporană*, Editura Niculescu, București.
- Toma, Ion, *Despre etimologia numelor de locuri*, în Analele Universității “Spiru Haret”, Seria Filologie. Limba și literatura română, nr.5.

¹⁶ Al., Graur, *Nume de locuri*, Editura Științifică, București, 1972, p. 128-137.

¹⁷ Gabriela, Pană Dindelegan, *Teorie și analiză gramaticală*. Ed. Coresi. București. 1994, p. 27.

Vasile, Ioniță, *Aspecte ale procesului de denominație în toponimie*, în *Contribuții lingvistice. Onomastică. Lexicologie. I*, Editura Eurostampa, Timișoara.

ON THE STATUS OF NOMINAL STRUCTURES

Ionela Gușatu, Assist., PhD and Roxana Sfetea, Prof., PhD, University of Medicine and Pharmacy „Carol Davila” Bucharest

Abstract: The present paper analyzes nominal structures which consist of two nouns and it aims to distinguish noun phrases from nominal compounds. It also presents the main methods used in both Germanic and Romance languages.

Keywords: *nominal structures, noun phrases, compounds*

Nominal structure consisting of two nouns have been long analyzed in order to determine if they are compound nouns or noun phrases. For example, in English, the tests taken to differentiate the compounds from phrases refer to stress, to their semantics and syntax.

1. Stress

This test takes into account the distribution of the stress on the constituents of the nominal structure. Thus, the structures in which the stress is on the first constituent, such as those in (1a), are regarded as compound nouns, while the structures in which the stress is on the second constituent are noun phrases (1b).

- (1) *a. watch-maker*
 b. steel bridge

There are also cases in which the stress is variable, which makes difficult to distinguish the nominal structures: in (2a,b) the stress is on the second constituent, and in (2a1, b1) it falls on the first constituent. The reason for which the stress ranges is related to the fact that the constituent that is used less often tends to be stressed. For example, in the case of pastry which has *cake* as constituent (Birthday cake, Christmascake) and which does not emphasize the meaning of pastry as the word *spie*, *tart* do, the stress is on the first constituent (2a). The same happens in the case of *oil*: the constituent that is less used is stressed (2b).

(2)	<i>a. apple 'pie</i>	<i>a¹ 'apple cake</i>	
	<i>b. olive 'oil</i>	<i>b¹ 'corn oil</i>	(Giegerich, 2009: 7)

Given the fact that the examples in (2) refer to the name of traditional dishes, Giegerich (2009: 7) considers these structures to be compounds. One can see that even within these

nominal structures the stress is on the second constituent. This is considered by some linguists to be an exception in the case of compounds.

From the examples above it follows that noun phrases are those structures in which the stress is on the second constituent. In the case of compounds, the stress is variable: it usually falls on the first constituent, but there are some cases when it falls on the second constituent. Therefore, when the stress is on the second constituent of a structure consisting of two nouns, we cannot rely on this criterion if we want to distinguish a noun phrase from a compound.

2. Semantics

Another way of distinguishing the two categories refers to the semantic perspective: phrases are considered to be semantically transparent and productive, while compounds can not.

In order to be considered phrases, nominal structures consisting of two nouns must have the same features as a syntactic structure: to have a head and adjuncts. In English, when the head is a noun, the adjunct which is placed before the adjunct has attributive value (3a).

- (3) a. *Cambridge student*
b. *watch-maker*

From the semantic point of view, the attribute - head structures such as the one in (3a) have no internal arguments and their predicate is implied: *a student living / studying at Cambridge*. However, structures such as the one in (3b) present arguments: N₁ is the argument of the predicate *make* which is found in N₂, and hence it results that N₁ is the complement of N₂.

Regarding the attributive value, it is of two types: ascriptive and associative. The ascriptive value is generally given by adjectives and occurs in cases such as (4a), which mention the quality or property of the head noun. However, this value can be given also by nouns (4b).

- (4) *a. black bird*
 small elephant
- b. steel bridge*
 toy train (Giegerich, 2009: 8)

The associative value is given by the adjectives which emphasize the relationship between the head noun and its modifier. Therefore, the structures in (5a) are interpreted as follows: the *financial advisor* is a "consultant dealing / associated with finances", *avian influenza* is "associated with birds flu". Many structures which present associative adjectives, such as those in (5a), have as equivalent a structure consisting of two nouns(5b):

- (5) *a. financial advisor* *b. finance advisor*
avian influenza *bird 'flu* (Giegerich, 2009: 7)

Given the two values, ascriptive and associative, Giegerich (2009:12) considers that, in general, noun phrases should be associated with the ascriptive value and compounds with the

associative value. Therefore, this criterion does not appear to establish a boundary between the two categories. The problem arises in the case of the term "oil" because the stress falls differently in the structures it is used (*olive oil* versus *cornoil*). This leads to the searching of another criterion to distinguish nominal complex structures.

3. Syntax

From the syntactic point of view, the two categories can be distinguished through the following three operations: the first syntactic operation concerns the coordination of the adjunct of the head (6a), the second one refers to the modification of any of the elements of the structure (6b), and the third one to the replacement of the head with the pronoun *one* (6c):

- (6) *a. steel and aluminium bridge; wooden bridges and fences*
 *vs. *clock and watch-maker; watch-maker and repairer*
 b. steel suspension bridge; stainless steel bridge
 *vs. *waterproof watch-maker*
 c. a wooden bridge and a steel one
 *vs. *a watch-maker and a cabinet one* (Giegerich, 2004: 5,6)

Taking into account the examples above, we can now see the difference between the two categories. Therefore, unlike noun phrase, compounds may not be subject to coordination operations, modifying constituents or replacing the head noun with *one*.

The examples above show that, in English, it cannot be a clear distinction between noun phrases and compounds. While we have tried various tests to delimit the two categories, we cannot draw a sharp line as long as they are intertwined at a time.

Regarding the semantic relationship between the constituents of a complex structure, in Italian it is marked syntactically, as opposed to English:

- (7) *a. coltello da pane* *b. succo di limone* *c. porta a vetri*
 bread knife *lemon juice* *glass door*

As shown in (7), Italian presents a preposition between the head noun and the modifier leading to the nature of the semantic relationship between the two nouns. Thus, in (7a) the modifier provides information about the purpose or the function of the head-noun: *bread* specifies the object usually cut by a *knife*. In (7b), the modifier refers to the origin of the object described by the head-noun: the *lemon juice* results from squeezing the lemon. In (7c), the modifier mentions the material of the object described by the head noun: a *glass door* is a door made of glass.

In order to determine if the modifier is a prepositional phrase, Johnston and Busa¹ propose a test which involves the introduction of additional information between the head noun

¹In *Qualia structure and the compositional interpretation of compounds*, 1999.

and its modifier. Therefore, the examples in(8) and(9) have a noun phrase in which the head noun is modified by an adjunct and an adjective may appear between the head noun and the prepositional phrase:

- (8) a. *coltello sul frigo* b. *coltello tagliente sul frigo*
 (knife on the fridge) (sharp knife on the fridge)
- (9) a. *bicchiere nel lavandino* b. *bicchiere sbeccato nel lavandino*
 (glass in the sink) (chipped glass in the sink) (Johnston&Busa, 1999: 170)

Things are different in the case of the structures in (7). As we see in (10a), in Italian, the adjective cannot occur between the head noun and its modifier, but can occur only if it determines the entire structure (10b).

- (10) a. **coltello tagliente da pane* b. [*coltello da pane*] *tagliente*
 (knife sharp bread) ([bread knife] sharp) (Johnston& Busa, 1999: 171)

Based on the examples above, Johnston and Busa conclude that the Italian equivalents for the English compounds may not be modifying prepositional phrases, but rather bound elements of the Italian nominal structure.

As in Italian, in Romanian, the semantic relationship between the elements of nominal structure is syntactically marked by a preposition:

- (11) a. *carte de bucate*
 (cookbook)
- b. *detergent de rufe*
 (laundry detergent)
- c. *cutie de pantofi*
 (shoebox)
- d. *suc de fructe*
 (fruit juice)
- e. *gard de fier*
 (iron fence)

Although in Romanian there is only one preposition (*de* as opposed to *da*, *di*, *a*), we understand from (11a) that it is about a *book* that is used when preparing *food*, from (11b) that the *detergent* is used to wash laundry, and from (11c) that *box* is used to deposit *shoes*. In (11d), the modifier presents the origin of the object described by the head noun: the *juice* resulted from the squeezed *fruit*. In(11e), the modifier indicates the material of the object described by the head noun: a *fence iron* is a fence made of iron.

Unlike Italian, in Romania the adjective may appear between the head noun and its modifier (12-16):

- (12) a. *carte scumpă de bucate*
 b. [*carte de bucate*] *scumpă*
 (an expensive cookbook)
- (13) a. *detergent bun de rufe*
 b. [*detergent de rufe*] *bun*
 (a good laundry detergent)
- (14) a. *cutie neagră de pantofi*
 b. [*cutie de pantofi*] *neagră*
 (a black shoebox)
- (15) a. *suc răcoritor de fructe*
 b. [*suc de fructe*] *răcoritor*
 (a refreshing fruit juice)
- (16) a. *gard rezistent de fier*
 b. [*gard de fier*] *rezistent*
 (a resistant iron fence)

Given the examples above, we cannot consider the structures in (11) as being compound nouns. Even if they present some features of phraseological units which tend to be complex units welded by their frequent use, we also note that their welding is not complete (12-16). Thus, these structures would rather be considered noun phrases, having the following structure:

- (17) head **Noun** + adjunct **Prepositional Phrase**
 Prepositional Phrase = *Preposition de* + *Noun Phrase complement*

Conclusions:

The study showed that we cannot draw a clear line when distinguishing between noun phrases and compounds. Although various tests to differentiate these structures have been proposed, it is very difficult to distinguish them as they become thoroughly intertwined at a time. Regarding the English language, the stress does not play a significant role in distinguishing the two categories especially when it falls on the second constituent of a complex structure. What seems to be really helpful for English is the syntactic criterion according to which, we noticed that as opposed to noun phrase, compounds cannot be subject to coordination operations, modifying constituents and replacing the head noun with the pronoun *one*. As for Italian, the Italian equivalents for the English compounds represent bound elements of the Italian complex nominal structure. As far as the Romanian language is concerned, these complex structures

would rather be noun phrases consisting of ahead – noun followed by an adjunct - prepositional phrase.

BIBLIOGRAPHY:

- Giegerich, Heinz. J., 2009, *Compounding and Lexicalism*. In: Rochelle Lieber and Pavol Stekauer (eds.) *Handbook of Compounding*. Oxford: Oxford University Press, p.178-200.
- Giegerich, Heinz. J., 2006, *Attribution in English and the distinction between phrases and compounds*. In: Rösel, Peter (ed.) *Englisch in Zeit und Raum - English in Time and Space: Forschungsbericht für Klaus Faiss*, Trier: Wissenschaftlicher Verlag.
- Giegerich, Heinz. J., 2004, *Compound or phrase? English noun-plus-noun constructions and the stress criterion*. *English Language and Linguistics* 8, p. 1-24.
- Johnston, Michael, Busa, Federica, 1999, *Qualia structure and the compositional interpretation of compounds*. In E. Viegas (ed.), *Breadth and Depth of Semantics Lexicons*, Dordrecht: Kluwer Academic, p.167-187.
- Scalise, Sergio, Bisetto, Antonietta, 2009, *The classification of compounds*. Lieber & Stekauer, eds. 2009, p.49-82

THE MYTH OF NEUTRAL LANGUAGE OR CONVEYING GENDER

ATTITUDES THROUGH LANGUAGE

Giulia Suciu, Assist. Prof., PhD, University of Oradea

Abstract: We are doing and displaying gender from the very moment we are born. "Given names, with which we become enduringly associated within a few days of birth, efficiently reinforce the male-female dichotomy in our society." (P.M.Smith)

Language reflects the thoughts, attitudes and beliefs of the people who use it. In its essence, gender is inherently a communicative process. Because we construct and enact gender largely through discourse, language plays a crucial part in displaying ourselves as gendered beings and very often reflects the sexist nature of a society.

The present paper aims to point out that there is no such thing as gender-neutral or objective language. Language creates images of men and women and shapes our perceptions, offering a glimpse into women's place and the way in which they are perceived in a particular society.

Keywords: language, gender, stereotypes, sexist, discourse

Ludwig Wittgenstein once said that "The limits of my language mean the limits of my world", underlying the crucial role played by language in one's existence. Language reflects the thoughts, attitudes and culture of the people who use it; a rich vocabulary on a certain topic denotes increased interest in that area, the presence of negative or positive connotations for the same denoted concept betrays prejudicial feelings about the subject discussed, the existence of taboos reveal people's fears and superstitions. In a nutshell, language tells us a lot about the people using it.

Gender is a pervasive feature of our everyday life; all around us we see different displays of gender, be it in the way we get dressed, in the way we behave, in the way we talk etc. Suzanne Romaine (1999) argues that we are doing and displaying gender from the very moments we are born." Our biological sex is determined at birth by factors beyond our control, yet being born male or female is probably the most important feature of our lives."¹ Gender is one of the axes around which our world revolves and through which we encode our own experiences.

We construct and represent reality through language; that is why language is essential in communicating the idea of gender. We form mental representations of men and women and we articulate them through language. Thus language plays a crucial role in displaying ourselves as gendered persons and very often reflects the sexist nature of a society. Language creates images

¹ Romaine, Suzanne. 1999 *Communicating Gender*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, p.1

of men and women and shapes our perceptions. Language is not simply a reflection of the speaker's thoughts, but - as Sapir and Whorf suggested² - language actually shapes thoughts by naming certain things and letting others go nameless.

Being born male or female defines us from the moment we set foot in this world. When we hear of a baby being born, the first thing we ask is whether the baby is a boy or a girl. Even first names are chosen above all to reflect a child's sex. As P.M. Smith³ pointed out "Given names... with which we become enduringly associated within a few days of birth, efficiently reinforce the male-female dichotomy within our society." Almost every official form that we need to fill out requires us to say whether we are male or female. Thus in everything we do we communicate our gender.

In its essence, gender is a communicative process. Not only do we communicate gender in these ways, but we also 'do' it with our words."⁴ When we read in newspapers about scientists, most of us still have mental images of men, even though there are nowadays women scientists. Or when a headline informs us that "Doctor seduced patient" we automatically assume that the doctor is male and the patient, female.⁵

Linguistic representation offers a glimpse into women's place in society and it is meanwhile a means of keeping women in their place. There is no such thing as objective language. As Dwight Bolinger⁶ pointed out, language is a loaded weapon, because words are not harmless gatherings of letters but they have the power to influence our thinking. "No particular language or way of speaking has a privileged view of the world as it 'really' is. The world is not simply the way it is, but what we make of it through language. The domains of experience that are important to cultures get grammaticalized into languages. All languages give names to concepts of cultural importance and mark certain categories in their grammars, such as male versus female, one versus more than one, past versus future, and so forth."⁷

The claim that language is sexist is by no means new. If our world is represented and given meaning through language and language is "man-made"⁸, then it means that everything that was written in the field of history, philosophy, religion, law, literature etc. is nothing but males' perception and organization of the world.

Sex and gender are actually marked in language. These range from differences in vocabulary, to differences in linguistic forms (phonology, syntax etc.), to whole communicative styles, such as politeness, directness and silence.

The conventional approach to meaning within linguistics is that we use language to describe the world, but we use it to do much more than that. There is no such thing as neutral or

²Sapir, Edward. 1929. "The status of linguistics as a science", *Language* 5 (4): 207

³ cited in Pearson, J.C, West, R.L. & Turner, L.H. (1995) *Gender and Communication*. McGraw Hill, New York p.8.

⁴ Romaine, Suzanne.1999 *Communicating Gender*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates,p 2.

⁵*Ibidem*

⁶ Bolinger,D. (1980).*Language:The Loaded Weapon*. London:Longman

⁷ Romaine, Suzanne.1999 *Communicating Gender*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates,p 20

⁸ Spender, D. (1980) *Man Made Language*. London : Routledge&Kegan Paul

objective language. Words clearly have the power to influence our thinking. The world is not simply the way it is, but what we make of it through language.

The oldest example of male/female dichotomy in language is that of gender. Gender has given rise to numerous controversies among grammarians, linguists, feminists etc. From the historical point of view, linguists have traced the origins of grammatical gender in the Indo-European languages. The use of the notions *masculine*, *feminine* and *neuter* to refer to classes of nouns, goes back a long time. “The grammatical term “gender” is derived from the Latin word *genus*, which meant race or kind and had nothing to do with sex. Yet Protagoras was so convinced that sex was inherent in the classification of things that he argues that Greek *peleks* (helmet) should not belong to the feminine gender, but should be changed to masculine. Here we can see how sex and gender begin to enter discussions of grammar”⁹

Furthermore, in the nineteenth century, the German grammarian Jakob Grimm considered gender as a sort of metaphorical extension of sex to the rest of the world. Thus things denoted by masculine nouns were in his opinion larger, more inflexible, quicker, creative etc., while things denoted by feminine nouns were characterized as smaller, softer, receptive, passive etc. Dale Spender argues with the componential analysts’ division of words into [+ male] and [- male], thus relegating women to the position of the other, as deviant from the norm. This reflects a distorted world view according to which women represent the second sex and language does nothing but reflect this point of view. Therefore semantics divides the world into two categories: plus male, which represents everything that is positive, and minus male which represents the lack of these qualities and is consequently negative.

In some languages gender is a central grammatical category, while in others it is absent. Thus, not all languages are sexist in the same degree; languages vary in the amount of sexism they display. In languages such as French, German, Spanish etc. the grammatical category of gender affects not only the nouns it denotes, but also the articles, the pronouns and the adjectives that determine that noun. By comparison, English is said to have natural gender: nouns denoted by the personal pronoun “he” are biologically masculine in the real world. There are very few gender distinctions when it comes to the English noun category “Where they are made, the connection between the biological category of “sex” and the grammatical category of “gender” is very close, insofar as natural sex distinctions determine English gender distinctions.”¹⁰

Nevertheless, a neutral, objective language is but a myth. Dwight Bolinger¹¹ explored in his book “Language: the Loaded Weapon” the wide variety of ways in which the English language provides a way of encoding experience which could be regarded as loaded, that is manipulating or displaying different attitudes and stereotypes. He argues that English is a language made by men for men in order to represent their point of view and perpetuate it. In this view of the world, women are seen as deviant and deficient and made invisible.

⁹ Romaine, Suzanne. 1999 *Communicating Gender*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, p 67

¹⁰ Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., Svartvik, J. (1978) *A Grammar of Contemporary English*, London : Longman p.187

¹¹ Bolinger, Dwight. 1980. *Language: the Loaded Weapon*. Longman Publishing Group

Language conveys attitudes. Sexist stereotypes or attitudes define a person according to his/her gender, rather than to his/her own merits. Sexist language encodes such stereotyped attitudes to men and women, though it might seem a bit strange to suggest that a language is sexist and not its users. English is not a gender-marked language. But gender is not the only way in which a language can be sexist or can perpetuate sexual stereotypes.

From the semantic point of view, feminists consider no coincidence that there are a lot of positive terms related to men and a lot of negative terms related to women, which – on top of everything – have no ‘male’ correspondent. Regardless of their origin, initial use etc., words used to refer to women acquire a pejorative meaning. This is what Schultz¹² calls the semantic derogation of women. Even if in the beginning the word had a positive meaning, when it comes to refer to women it acquires a pejorative meaning, which means that sexism does not lie in the word itself, but in its users. It is the case of words like: spinster, divorcee etc. or the gender marked pairs lard/lady, master/mistress, baronet/dame etc. “Discrepancies in grammatical forms reflect the tendency for men to be active subjects and women to be passive objects, or simply not mentioned at all”¹³

Historians and grammarians have used the terms mankind, man-made, man as a generic term, including women too. Generic ‘man’ refers to the practice of using the word ‘man’ to refer to all human beings. The use of words like man, mankind etc. have made women feel insignificant, left out, invisible in a world of men.

A second area of concern is represented by generic pronouns. Pronouns serve as a major linguistic expression of gender in English. The use of masculine pronouns to refer to both male and female referents is another abusive use of grammatical forms.

e.g. *Everyone must leave his paper on the desk.*

Densmore¹⁴ considers that by its use of generic pronouns like ‘he’, ‘him’, ‘his’, ‘himself’ the English language is androcentric, male-centered and sexist. Murray¹⁵ sarcastically states that due to the use of such generic pronouns, it appears that all persons are male until proven otherwise. Not to mention that in most context generic pronouns are ambiguous, exclusive, unequal and define women as deviant.

A more elegant replacement of the gender-marked possessive pronouns “his” would be the plural” their” as in:

e.g. *Everyone must leave their paper on the desk.*

But some grammarians argue that the use of the plural form is ungrammatical because a singular antecedent requires a singular pronoun to agree with it.

¹²Schulz, Muriel (1975). ‘The Semantic Derogation of Women’, in Barrie Thorne and Nancy Henley (eds), *Language and Sex : Difference and Dominance*, Newbury House, Rowley, Mass

¹³ Romaine, Suzanne. 1999 *Communicating Gender*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, p 92

¹⁴ cited in Pearson, J.C, West, R.L. & Turner, L.H. (1995) *Gender and Communication*, McGraw Hill, New York p.75

¹⁵ cited in Pearson, J.C, West, R.L. & Turner, L.H. (1995) *Gender and Communication*, McGraw Hill, New York p.75

The use of masculine generics is often associated with masculine stereotypes, for instance jobs perceived to be masculine or feminine by excellence. If people were asked to complete the following statement, by using a personal pronoun: ‘Before the judge can reach a final decision.....’ or ‘After the nurse finished the rounds, ...’, I am sure that most of them would chose a masculine pronoun for the first case and a feminine pronoun for the latter.

There are other practices that differentiate between men and women. Name-calling is another instance in which language contributes to social inequalities between men and women. Each individual must be formally addressed as either masculine (Mr.) or feminine (Mrs./Miss). The woman’s marital status is coded but not the man’s, reflecting the expectation that a woman’s identity depends on her husband. This practice has been frowned on by feminists since it deprived women of their name and individuality, rendering them invisible and subordinate.

As a solution for this imbalance, the term Ms. Has been suggested, thus challenging the practice of women being listed and identified only in relationship with their man.

There are many other ways in which English is said to discriminate against women. Another productive category of names applied to women and men that are abusive are animal terms. People may be referred to by using animal names, suggesting that they have some of the features of the respective animal. Those referring to women might be considered derogatory in comparison to those used to refer to men. (*feminine* - chick, brood, bitch, bunny, fox, kitten; *masculine* – stud, wolf).

Women may also be described or referred to in terms of food imagery, which is equally insulting and de-personalizing: (sweetie, sugar, honey (bun), pumpkin, cheesecake, cookie, cupcake, sweetie pie etc.) All these terms have become condescending exactly because they are used only with women. By contrast there appears to be little food imagery which is appropriate for referring only to men.

“Language has helped to gender the way we think about space: men’s space is public, in the workplace, whereas women’s place is private and in the home”¹⁶ This reality is encoded in expressions such as working *mother*, *businessman*, *housewife* etc. The term housewife, often used as a euphemism to refer to women, binds women irrefutably to the house, as if they weren’t allowed to have a life outside home. There has been a persistent mis-recognition of women’s work, encoded in language by the dichotomy “housework” and “work”, implying that what women do at home is less than work, it doesn’t produce profit, is almost invisible, it isn’t paid, so it doesn’t count as work. This is what Ivan Illich¹⁷ (1982) called “shadow work”.

Feminists’ attempts to make English fairer to both sexes have won a few battles. The prevalence of Ms. and the tendency to avoid generic *he* have been the first two successful attempts to de-sex the English language since the eighteenth century.

¹⁶ Romaine, Suzanne. 1999 *Communicating Gender*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, p12

¹⁷ Illich, Ivan. (1982) *Gender*. New York : Pantheon Books

All these linguistic imbalances have brought to light real-life situations, so instead of trying to change the linguistic forms that mirror social reality, we should try to change the situations that led to it, that is, instead of going after the symptoms, we should go after the causes. "Social change creates language change, not the reverse."¹⁸

BIBLIOGRAPHY:

- Baron, Dennis. 1986. *Grammar and Gender*. New York: Yale University Press
- Bolinger, D. 1980. *Language: The Loaded Weapon*. London: Longman.
- Cameron, Deborah. 1985. "What has gender have to do with sex" *Language and Communication*, 5
- Illich, Ivan. 1982 *Gender*. New York : Pantheon Books
- Keith, J. and Shuttleworth, John. 2000. *Living Language*. Hodder & Stoughton Educational Division
- Lakoff, Robin. 1989. *Language and Woman's Place*. New York : Harper and Row
- Pearson, J.C, West, R.L. & Turner, L.H. 1995. *Gender and Communication*. McGraw Hill, New York
- Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., Svartvik, J. (1978) *A Grammar of Contemporary English*, London : Longman
- Romaine, Suzanne. 1999. *Communicating Gender*. Mahwah NJ : Lawrence Erlbaum Associates
- Sapir, Edward. 1929. "The status of linguistics as a science", *Language* 5 (4): 207
- Schulz, Muriel 1975. 'The Semantic Derogation of Women', in Barrie Thorne and Nancy Henley (eds), *Language and Sex : Difference and Dominance*, Newbury House, Rowley, Mass
- Spender, D. 1980. *Man Made Language*. London : Routledge & Kegan Paul
- Tannen, Deborah. 1996. *Gender and Discourse*. New York : Oxford University Press

¹⁸.Lakoff, Robin. 1989. *Language and Woman's Place*. New York : Harper and Row, p.47

INTERPRETATION. REDEFINING IDENTITY- A CASE STUDY

**Alina Andreica, Assist., PhD, “Iuliu Hațieganu” University of Medicine and Pharmacy,
Cluj-Napoca**

Abstract: Through education, the individual develops, creates his personality and comes to know himself. In most cases, this process is subordinated to some rules, values or institutional habits. Heterogeneous cultural and educational values, permissive to new cultural stimuli (amending, more or less, the identity map) are underlying the mind of young foreign people of Romanian origin - which annually spend time on our territory for educational purposes. We intend to analyze the process of adaptation and integration in the Romanian educational system of foreign students of Romanian origin studying in Romania while noting, at the same time, the extent to which contact with a new culture (re)activates latent inner spirit. We propose a trend from the general to the particular and this case study is a clear expression in this respect.

Keywords: identity, educational system, otherness, integration.

Preliminarii

Doresc să le mulțumesc persoanelor care au alocat o parte din timp pentru a participa la acest studiu, care mi-au împărtășit experiențele lor de viață și mi-au oferit sugestii extrem de utile studiului de față. Ideea cercetării se înscrie în spectrul larg al dorinței profesorului de limbă română de a pătrunde dincolo de perdeaua formală a cursurilor în spațiul multiform al existenței studenților. Așadar, m-au interesat experiențele și motivațiile studenților străini care studiază medicina la Cluj-Napoca, mai precis, studenții străini înmatriculați la linia română de studiu cu un părinte/ambii părinți români.

I. Obiectivele și metodologia cercetării

Acest studiu își propune să surprindă opiniile asupra procesului de integrare al studenților cu rădăcini românești din anul I și al II-lea, prezenți în cadrul Universității de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca. Întrebările de la care am pornit cercetarea au fost: *De ce România ca țară de destinație? Cum e impactul cu mediul românesc? Care a fost experiența integrării? Cum e să înveți un limbaj specializat într-o limbă pe care o cunoști doar în registru familial? Ce înseamnă România pentru un student străin cu sânge românesc?* Pentru a putea răspunde la aceste întrebări, inițial am elaborat dimensiunile cercetării. Acestea s-au redus la: motivațiile alegerii României ca țară de desfășurare a studiilor, cursurile de limbă română (în cazul în care ele au existat), experiența integrării în mediul universitar, iar la final câteva aspecte legate de percepții și sugestii.

Cercetarea de față este una de ordin calitativ. Metoda de culegere a datelor a fost cea a interviului semistrukturat. Am considerat că această modalitate oferă posibilitatea exprimării libere, presărate, de cele mai multe ori, cu detalii semnificative, utile cercetării. În plus, interviul semistrukturat creează o atmosferă „*de încredere și de respect, ceea ce permite respondentului să împărtășească aspecte delicate din viața lui*”¹. Am realizat douăzeci de interviuri în perioada octombrie 2014 – martie 2015. În funcție de locul de proveniență, persoanele cu care am purtat dialogul pot fi împărțite în două categorii: studenți din Uniunea Europeană și cei din afara Uniunii Europene. În funcție de apartenența etnică a părinților lor, aceștia sunt: cu un părinte român sau cu ambii părinți români. Limitele metodei s-ar putea referi la postura intervievatorului. (Predând cursuri de limbă română studenților intervievați, gradul de deschidere, în cazul unora dintre aceștia, probabil, nu a fost unul total). Traectoria cercetării a fost de la particular spre general – radiografierea experiențelor studenților străini înmatriculați la o universitate de stat (UMF, Cluj) ca expresie generală a mentalului tinerilor studenți. În scopul conturării experienței de integrare, a impactului cultural existent, precum și a încercărilor de (re-)definire identitară, am ales studenți din anul I – după aproximativ cinci luni de la poposirea lor pe tărâm românesc – și studenți din anul al II-lea care au trecut de etapa primă a integrării.

II. Migrația în scop educațional –transcrierea câtorva narativități

Fenomenul migrației educaționale reprezintă o dovadă concretă a lărgirii orizontului mentalului colectiv al unui grup – o expresie directă a modernității. La Universitatea de Medicină din Cluj-Napoca, studenții străini sunt prezenți de peste treizeci și cinci de ani.² Tabloul statistic al grupului țintă al cercetării noastre se prezintă astfel:

Facultatea de Medicină	13 studenți
Facultatea de Medicină Dentară	7 studenți
Facultatea de Farmacie	-

Țările de proveniență ale studenților sunt: Cipru, Germania, Italia, Israel, Palestina, Siria, Ungaria. În studiul de față, am considerat oportună transcrierea cu fidelitate – respectând în totalitate limbajul – a unor narativități (am ales câte un exemplu pentru fiecare categorie analizată mai jos) pentru a surprinde cât mai clar resorturile experiențelor de viață; țara de proveniență și anul de studiu fiind notate la sfârșitul relatării. Am încadrat răspunsurile tinerilor în două mari teme: surse și resurse motivaționale și experiența integrării.

a. (Re-)surse motivaționale

¹Victoria Nedelciuc (coord.), Denisa Ionescu, Daniela Tarnovschi, *Barometrul integrării imigranților. România văzută de imigranți. Povești de viață*, Raport al cercetării calitative realizată de resortisanți ai țărilor terțe, Centru de cercetare și documentare în domeniul integrării imigranților, București, 2013. [www.cdcdi.ro], p. 7.

² Conform declarațiilor făcute pentru *Le Figaro*, La Roumanie nouvel éden des étudiants en médecine, <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2010/01/28/01016-20100128ARTFIG00872-la-roumanie-nouvel-eden-des-etudiants-en-medecine-.php>

„Tatăl meu este palestinian și mama mea româncă. M-am născut la Cluj. La vârsta de șapte ani am plecat în Palestina. Până în clasa a VII-a am locuit în Palestina, în Fâșia Gaza. Am revenit împreună cu familia la Cluj-Napoca – am învățat limba română și am făcut clasa a VII-a, a VIII-a și a IX-a în limba română– tatăl meu făcându-și studiile la Cluj, a lucrat ca medic la o clinică privată de aici. Am fost nevoiți să plecăm și am terminat liceul acolo. Nu m-am putut reintegra, nu-mi plăcea cultura lor, mentalitatea, principiile lor. Simt că am în mine un șoc cultural, tatăl meu e așa, maică-mea a altfel. Acolo la școală simțeam că eram diferită de ei, ei îmi ziceau «româncă», când am venit din România toți se uitau cu ochi străini că nu-s ca ei, a fost foarte greu! Îmi place la Cluj foarte mult. Aici m-am născut, aici am avut cele mai frumoase amintiri. Am avut trei opțiuni de studii și am pus Clujul primul ... și a ieșit!! Eu aici am vrut să ajung. Țsta era visul meu! [...] Eu acolo când mergeam pe străzi făceam într-una comparație între Gaza și Cluj, când mergeam pe străzi eu numai plângeam, mi-aminteam de străzile Clujului. O fost foarte greu, dar a trecut! Nu mai plec de aici! Vreau să fiu medic în România! Eu am ajuns aici foarte greu, am ieșit dintr-un război, Ambasada României ne-a evacuat, am ieșit prin Iordania, am venit cu un avion militar. O fost o experiență destul de grea, dar am învățat multe. Chiar dacă nu era războiul, chiar dacă nu era evacuarea, eu învățam zi și noapte cu gândul că vreau la Cluj. Aveam o foaie în cameră la mine și scriam: «„Iuliu-Hațieganu”, Cluj-Napoca, România» și în fiecare dimineață când mă trezeam vedeam care e scopul meu și ca să fac cât pot de mult să ajung aici și mulțumesc la Dumnezeu că am ajuns unde vreau.” (MD I, Palestina)

„Am terminat școala în Kuveit și e foarte scump acolo și tatăl meu a crezut să învăț în Egipt, dar Egipt nu e foarte bine cultura. Eu am vrut România.” (MD I, Siria)

„Am ajuns în România pentru că am vrut să fac medicina, vreau să fac cercetare, dacă ar fi posibil. De facultatea din Cluj am auzit prin Consulat. Am făcut an pregătitor la Facultatea de Litere, la Cluj. Știam limba română așa cu grai și cu foarte multe greșeli gramaticale. Am rude în România, dar nu ținem legătura cu ele.” (MG II, Ungaria)

b. Experiența integrării

„Studentii străini și oamenii care vin din străinătate ajung într-un mediu când vin în România care are anumite caracteristici și să definim caracteristicile: eu caracterizez studenții românii ca fiind extrem, extrem de ambițioși. Ei sunt supuși unui sistem de școală care le pune sub o mare presiune de când sunt mici ... și așa se creează un mediu care e foarte ambițios, concurențial ... Ca student străin intri aici și vezi cât de ambițioși sunt oamenii, cât de mult fac ei pentru școala asta, cât de mult pot să rețină ei totul și să fii într-un mediu din asta înseamnă să ai o tendință să te duci spre mediul ăla, dar mediul ăla e foarte în extrem și e foarte distant de tine. Ca străin să ajungi acolo la nivelul lor e foarte greu, înseamnă să-ți schimbi gândirea, să renunți la anumite lucruri [...] și e foarte greu.[...] Pentru ei ambiția aia e așa de mare că aia e viața lor, dar în școala germană eu am avut timp să-mi dezvolt viața mea pentru mine, în ce direcție vreau eu să ajung ... și părinții mei tot timpul au indus ideea «tu faci aia, tu faci aia!», eu am zis «nu, eu fac ce vreau eu», aia e libertatea ce am învățat-o eu în mediul german.[...] competența socială nu

ajunge să se dezvolte pentru că școala românească privește știința ca și ceva ce informează, nu formează competențe. [...] (MG II, Germania)

„[la primele cursuri] a fost foarte greu, n-am înțeles nimic, am stat blocată și tot m-am gândit că ce o să fac mai târziu, acum nu mă uit așa cum am fost în prima săptămână – în prima săptămână am zis că nici nu mai vin înapoi că n-am înțeles nimic. Cu limba mă descurc, dar nu vorbesc așa bine. În cămin eu stau cu o prietenă din Ungaria și noi vorbim maghiară, adică dialectul din satul nostru – română și ungurește, așa–și în serie am mai mulți [români] care vorbesc maghiară. Încă nu m-am adaptat mai trebuie încă un timp, merg în fiecare vineri acasă pentru că altfel nu pot, dacă nu merg sunt supărată toată săptămâna. (MG I, Ungaria)

„Mă simt ca acasă aici. E un oraș foarte frumos. Mama mea zicea întotdeauna: «să vezi că o să fie greu în prima lună, n-o să poți să te acomodezi!», mie, dimpotrivă, mi-a fost foarte ușor, am fost foarte relaxată din prima zi. Mă înțeleg foarte bine cu colegii.” (MD I, Cipru)

Observații. Sugestii. Concluzii

Prin esența sa, educația presupune un proces de socializare, iar prin educație individul este format în raport cu anumite finalități și norme sociale, cu ajutorul unor mijloace și instituții aferente.³ Studenții străini proveniți din familii românești aleg instituțiile universitare românești – în mod particular, să studieze medicina la Cluj-Napoca, datorită: recunoașterii internaționale a diplomei, prestigiului universității, dorinței părinților lor/sau a lor înșile, insuccesului în țara de proveniență, oportunității de a trăi într-un spațiu multicultural. Motivația educațională, ca tip de învățare planificată, reprezintă, în cazul grupului-țintă ales, un prim pas înspre o redescoperire și/sau redefinire identitară. Pe de altă parte, tinerii o dată ce poposesc pe tărâm românesc sunt supuși unui șoc cultural imens. Trăind într-un mediu în care părinții înșiși fac eforturi în a menține balanța cultural identitară, această clasă este supusă unei presiuni integratoare căreia i se face față în virtutea forței motivaționale.

O primă clasă asupra căreia ne-am îndreptat atenția a fost formată din studenți care au avut contact, în egală măsură, cu două spații și culturi (România/țara de origine). În cazul acestora, definirea identitară parcurge un traseu anevois: „*Acolo la școală simțeam că eram diferită de ei, ei îmi ziceau «româncă», când am venit din România toți se uitau cu ochi străini, că nu-s ca ei, a fost foarte greu!*” declară o studentă cu un părinte român, crescută în România și Palestina. La nivel lexical dualitatea identitară este exprimată în structuri dihotomice precum: „*aici/acolo*”, „*cultura mea/cultura lor*”, „*eu/ei*”. Pe de altă parte, în cazul acestei clase, forța motivațională de a studia în România este o expresie a unui proiect personal, cu implicații sentimentale profunde: „*nu vreau să plec de aici*”, „*e/era visul meu!*”, „*Aici am vrut să ajung!*” etc. La nivelul discursului observăm prezența pronomelor personale/reflexive ce întăresc ideile enunțate mai sus: „*mi s-a deschis o oportunitate*”, „*mi s-a părut interesant*”, „*mi-am dorit enorm*” etc.

³ Grigore Drondoe, „Morală – socializare – educație – Multiculturalism”, *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu*, Seria Științe Juridice, nr. 1/2009, p. 119, accesibil online: http://www.utgjiu.ro/revista/jur/pdf/2009-01/10_DRONDOE_GRIGORE.pdf

Un alt grup pus sub lupă a fost cel al tinerilor proveniți din familii cu ambii părinți români care s-au dezvoltat într-un singur spațiu cultural. Oportunitatea de a studia în România le oferă acestora posibilitatea de autodescoperire, de analiză a unor comportamente deprinse în mediul familial, formându-le o viziune nouă, necesară comprehensiunii mentalității părinților lor. „[...] pentru mine e foarte frumos să fiu aici să pot să înțeleg și părinții mei mai bine, toată cultura română, de unde provin și poate multe chestii care le-am avut în rădăcinile mele inconștient.” (MG II, Germania) La nivel lexical, asistăm la aceleași structuri dihotomice („aici/acolo”, „eu/ei” etc.), cu precizarea că ele variază în funcție de toposul în care are loc narativitatea. „*Mentalitatea de acasă a fost total diferită cu ceea ce se găsește în Germania și pentru mine acasă o fost un loc special [n.n diferit] tot timpulși acuma tot ce o fost special e acuma un mediu normal și totul ce e în Germania e specialpentru că sunt aici.*” Pe de altă parte, experiența studiului în România îndepărtează riscul de alimentare a negativismului de multe ori indus de părinți – ca mijloc de protecție împotriva șocului intercultural. „*Mama mea zicea întotdeauna: «să vezi că o să fie greu în prima lună, n-o să poți să te acomodezi!», mie, dimpotrivă, mi-a fost foarte ușor, am fost foarte relaxată din prima zi. Mă simt ca acasă aici.*” relatează o studentă din Cipru. Având acces la ambele medii culturale – datorită migrației în scop educațional – problema identitară nu e un dat fix, imuabil, ci e percepută ca rezultat al unei alegeri; un construct pe care ei înșiși îl clădesc pas cu pas. Situația dată stimulează relațiile interpersonale/colegiale: „*colegii mei încearcă să descoperă ce e român și ce nu în mine*” MG II, Israel. În interiorul acestei clase – părinți români/un singur spațiu cultural – există o subgrupă care ne-a atras atenția, este vorba despre tineri care au trăit în zonele limitrofe României, medii care au dezvoltat o conștiință identitară solidă. Integrarea acestor tineri este mai lentă („*Încă nu m-am adaptat mai trebuie încă un timp, merg în fiecare vineri acasă pentru că altfel nu pot, dacă nu merg sunt supărată toată săptămâna.*” MG I, Ungaria), dar posibilă în virtutea găsirii de puncte convergente („*în cămin eu stau cu o prietenă din Ungaria și noi vorbim maghiară, adică dialectul din satul nostru – română și maghiară, așa – și în serie am mai mulți [români] care vorbesc maghiară.*” MG I, Ungaria). În altă ordine de idei, această subclasă, formată din tineri care au studiat la un liceu românesc percep România ca pe un spațiu capabil să le satisfacă nevoile educaționale.

Un prim pas în vederea integrării se produce la nivelul limbii. Așadar, în ceea ce privește nivelul de cunoaștere al limbii române⁴, tinerii pot fi împărțiți în trei categorii. Prima categorie este reprezentată de studenți cu un părinte român, care au vorbit foarte puțin limba română în mediul familial și care au urmat un an pregătitor în România. Acest prim an a reprezentat pentru majoritatea studenților intervievați un pas important în vederea integrării, un timp destinat adaptării, favorabil diminuării șocului cultural. „*Anul pregătitor pentru mine era ca și un fel de barieră, să mă adaptez prima dată cu orașul și cu colegii mei de cameră, să știu cum e viața în cămin [...].*” (MG II, Ungaria) În cazul lor, alegerea României ca țară de desfășurare a studiilor este un rezultat al circumstanțelor. „*Am terminat școala în Kuveit și e foarte scump acolo și tatăl meu a crezut să învăț în Egipt, dar Egipt nu e foarte bine cultura. Cu mama am vorbit foarte*

⁴ Studenții se pot înscrie la secția română dacă dovedesc că stăpânesc limba română (printr-un certificat lingvistic), în caz contrar, ei trebuie să urmeze un an pregătitor anterior admiterii la facultate.

puțin românește. Am făcut un an pregătitor la Cluj." (MD I, Siria) A doua categorie este cea care stăpânește limba română (limbaj general) și care a ales România ca țară de destinație a studiilor medicale în urma unui insucces personal „*Când am văzut că am dat acolo admitere [în Germania] și trebuia să știi 90% din admiterea aia ca să poți să intri, am văzut că n-o să reușesc pe așa de puține locuri disponibile și am decis să plec în străinătate și atunci a fost ușor să aleg România.*" (an II, MG, Germania). A treia categorie (strâns legată de cea de a doua din punctul de vedere al competențelor lingvistice) este reprezentată din tineri – care vorbeau limba română fluent anterior poposirii pe acest teritoriu – pentru care România reprezintă concretizarea propriului vis. „*Nu mai plec de aici! Vreau să fiu medic în România!*" (MD I, Palestina), „*Am făcut actele și am aplicat pentru Cluj, era visul meu!*" (MD I, Cipru) etc.

Dificultățile integrării în sistemul de învățământ românesc, conform interviurilor realizate, coportă două aspecte. Pe de-o parte, este vorba de adaptare la sistemul românesc, de raportare la informație (*competența socială nu ajunge să se dezvolte pentru că școala românească privește știința ca și ceva ce informează, nu formează competențe*—MG II, Germania) și la student, pe de altă parte, este vorba despre dificultatea învățării limbii române cu specific medical. În mod concret, tinerii străini ajung într-un sistem diferit de cel cu care sunt obișnuiți („*Ca și student străin intri aici și ai discrepanța aia între sistemul lor și sistemul din care provii [...] tu ești cel mai mult singur, dacă nu-ți cauți pe cineva care să te ajute, care să-ți arate cum îi stilul român, cum e structurată o carte, dacă nu ai primul pas, ăla care te introduce în sistemul ăla, ieși repede de acolo că te sperie așa de mult cum e discrepanța*—MG II, Germania), sistem „populat” de persoane cu cerințe, valori și viziuni distincte („*ca student străin intri aici și vezi cât de ambițioși sunt oamenii, cât de mult fac ei pentru școala asta, cât de mult pot să rețină ei totul și să fii într-un mediu din asta înseamnă să ai o tendință să te duci spre mediul ăla, dar mediul ăla e foarte în extrem și e foarte distant de tine. Ca străin să ajungi acolo la nivelul lor e foarte greu, înseamnă să-ți schimbi gândirea, să renunți la anumite lucruri ... și e foarte greu!*” MG II, Germania). În același timp, aspectul lingvistic (limba română cu competențe specifice) reprezintă, conform declarațiilor studenților, principalul obstacol de care se lovesc studenții în momentul prim al contactului cu sistemul de învățământ românesc („*[la primele cursuri] a fost foarte greu, n-am înțeles nimic, am stat blocată și tot m-am gândit că ce o să fac mai târziu, acum nu mă uit așa cum am fost în prima săptămână – în prima săptămână am zis că nici nu mai vin înapoi că n-am înțeles nimic.*—MG I, Ungaria; sau, „*La cursuri e foarte greu, trebuie tot timpul să-mi traduc, am un carnetel unde îmi transcriu și tranduc toți termenii medicali, pentru că eu știu cum se zice în arabă și nu în română.*” MG I, Siria; sau „*La început a fost foarte greu [la cursuri], cam trei luni o trecut până ce am înțeles ce vroia să-mi zică mie profesoara.*” MG II, Ungaria).

Câteva sugestii de ordin practic – oferite de studenți, care considerăm că ar putea îmbunătăți procesul de integrare în mediul universitar românesc și care ar diminua șocul intercultural – pot fi subsumate unor termeni ca *viziune* și *formare/informare*. Iată câteva exemple care ni se par extrem de utile: *Primul pas ar fi ca noi să fim informați prin e-mail [...]* [n.n. după scrisoarea de accept a Universității]: *uite ce se studiază și ce-i cerut; așa mie mi s-a părut ca aruncat în apă*

rece și «înoată, descurcă-te, ești singur!» Acum în anul doi e mult mai bine, am prietena mea româncă, tot la medicină, în grupa mea, și știu ce se cere, unde trebuie să ajung și acum înot mult mai bine, dar pe ea am cunoscut-o doar după ce am făcut primii pași singur.” (MG II, Germania) sau „În primul an, am foarte singur, când am deschis Papilian și am văzut cum e scris ...!!! Ar trebui să fie o persoană sau un curs de acomodare. Cursul ar fi foarte practic, noi în anul I [în anul pregătitor de limbă] am putea să începem să citim Papilian și apoi să vedem cum îl prezintă fiecare, adică să învățăm pe studenți să învață pe limba română : ce se cere, cât de mult trebuie să reții; cea mai grea chestie e să-ți dai seama ce e important și ce nu și sistemul român e ca să scrie toată informația și cu asta suprasolicitează studentul [...] Cred că medicina se poate învăța așa, câteva lucruri aplicate pe o bază.” (MG II, Germania)

Concluzionând scurta noastră privire asupra (re-)definirilor identitare, putem afirma, că experiența interculturală a tinerilor străini cu rădăcini românești tinde înspre conturarea „omului multicultural”⁵ un individ care nu recunoaște diferențele etnice și culturale decât ca pe niște limite pe care le înfrânge, devenind treptat un cetățean al lumii. În ceea ce privește impactul cu societatea/mediul universitar românesc, putem afirma că este necesară o reconsiderare a valorilor educaționale, a viziunii asupra alterității și o adaptare în funcție de necesitățile fiecărei culturi în parte – ca strategii viabile pe termen mediu și lung.

BIBLIOGRAPHY:

NEDELICIUC, Victoria (coord.), IONESCU, Denisa, TARNOVSCHI, Daniela, *Barometrul integrării imigranților. România văzută de imigranți. Povești de viață*, Centru de cercetare și documentare în domeniul integrării imigranților, București, 2013.

DRONDOE, Grigore, „Morală – socializare – educație – Multiculturalism”, *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu*, Seria Științe Juridice, nr. 1/2009, p. 3.

MALETZKE, Gerhard, *Interkulturelle Kommunikation. Zur Interaktion zwischen Menschen verschiedener Kulturen*, Westdeutscher Verlag, Opladen, 1996.

Le Figaro, La Roumanie nouvel éden des étudiants en médecine, <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2010/01/28/01016-20100128ARTFIG00872-la-roumanie-nouvel-eden-des-etudiants-en-medecine-.php>

http://www.utgjiu.ro/revista/jur/pdf/2009-01/10_DRONDOE_GRIGORE.pdf

www.cdcdi.ro

www.umfcluj.ro

⁵ P. S. Adler, *Beyond cultural identity*, apud Gerhard Maletzke, *Interkulturelle Kommunikation. Zur Interaktion zwischen Menschen verschiedener Kulturen*, Westdeutscher Verlag, Opladen, 1996, p. 27.

ASPECTS OF REALIA TRANSLATION IN THE NOVEL ION BY LIVIU REBREANU

Nagy Imola Katalin, Assist. Prof., PhD, Sapientia University of Tîrgu Mureş

Abstract: În acest studiu analizăm aspecte legate de traducerea romanului Ion de Liviu Rebreanu în limba maghiară, traducere realizată de traducătorul și profesorul Oláh Tibor. Demersul nostru dorește să abordeze în special cuvintele și expresiile care pot fi considerate referințe culturale sau cultureme. Romanul lui Rebreanu este un text înțesat de elemente cu statut de culturem, cu sintagme care țin de existența cotidiană a comunității din satul Pripas, expresii legate de sărbători, nume proprii, antroponime și toponime, cu sau fără încărcătură simbolică, denumiri legate de gospodărie, haine, dansuri, etc. Din acest motiv, vom identifica principalele tehnici de traducere, printre care traducerea prin substituție culturală sau adaptarea, înlocuirea, transferul sau împrumutul de termen însoțit sau nu de transcriere.

Cuvinte cheie: traducere, culturem, referințe culturale, tehnici de traducere, echivalență culturală

Abstract: In this study we approach different aspects of the the translation of Rebreanu's novel, Ion, into Hungarian. Rebreanu's novel was translated into Hungarian by Tibor Oláh. We analyse the main techniques and strategies of translating cultural terms or realia. The translation of Ion involves extensive use of techniques like cultural substitution, adaptation, replacement, transfer and/or transcription.

Keywords: translation, realia, cultural reference, translation techniques, cultural equivalence

Apariția unui scriitor român de talia lui Liviu Rebreanu se încadrează în tendințele generale ale literaturii europene. E vorba „de un spirit al epocii, care îngloba chintesența creației europene la limita schimbării celor două secole. În 20-30 de ani s-a plămădit ceea ce mai târziu avea să se numească aventura spirituală a secolului al XX-lea. Din acest fond neprețuit, constituit într-un moment în care proza europeană părea că stagnează și că nu are nici o perspectivă, au pornit direcții variate, înnoitoare, conservatoare, moderate, pe care foarte puțini în epocă le-ar fi bănuț. Acestui spirit european i s-a integrat în primele decenii ale secolului al XX-lea și scriitorul român Liviu Rebreanu” (Stancu, 1986, 68)

Firul epic din *Ion* este binecunoscut. Romanul prezintă drama unui flăcău sărac din satul Pripas, Ion Pop al Glanetașului. Chipeșul și inteligentul flăcău este sărac lipit și o iubește pe frumoasa Florica, săracă și ea. Decis să găsească o cale de a scăpa de sărăcie, Ion o seduce pe Ana, fiica urâțică și slăbănoagă a lui Vasile Baci, cu scopul de a-l obliga pe acesta să i-o dea pe Ana de nevastă, și mai ales, să-i dea zestrea care l-ar scoate pe Ion din nesuferita stare de mizerie materială. Vasile Baci, care și-l dorea ca ginere pe George Bulbuc, se supără enorm la aflarea veștii, dar până la urmă se vede nevoit să-și dea acordul. Bătuță pe rând de tată și de bărbat, Ana

se spânzură într-un final, după ce aduce pe lume un copil plătând, care va muri și el. Ion începe să asculte tot mai intens de glasul iubirii, și începe să o curteze tot mai intens pe Florica, devenită între timp soția lui George Bulbuc. Acesta află de adulter, și pune la cale planul uciderii lui Ion. Feciorul Glanetașului e ucis cu sapa de către George, care e luat apoi la ocnă. Pământurile pentru care Ion se zbătuse atât, devin proprietatea bisericii. Romanul se împarte în două părți - *Glasul pământului* și *Glasul iubirii*. Un fir narativ paralel urmărește viața și existența inteligenței rurale.

Romanul lui Rebreanu este un text înțesat de elemente cu statut de culturem, cu sintagme care țin de existența cotidiană a comunității din satul Pripas, expresii legate de sărbători, nume proprii, antroponime și toponime, cu sau fără încărcătură simbolică, denumiri legate de gospodărie, haine, dansuri, etc. Din acest motiv, vom identifica principalele tehnici de traducere, așa cum ele apar în traducerea romanului *Ion* de Liviu Rebreanu în limba maghiară, traducere realizată de traducătorul și profesorul Oláh Tibor.

Realiiile sau culturemele au fost definite mai întâi de Vlahkhov și Florin (1970) ca fiind elemente textuale care furnizează culoare locală și istorică (Shuttleworth- Cowie, 2007, 139). Realia este un termen provenit din rusescul *Realii*. Culturemele sunt caracteristice mai degrabă textelor literare decât celor tehnice și pun probleme de (ne)traductibilitate. Vlahkhov și Florin (1970, 438) definesc culturemele sau realiile ca fiind cuvintele și expresiile dintr-o limbă națională care denumesc obiecte, concepte sau fenomene caracteristice unui anumit mediu geografic și cultural, realităților cotidiene sau specificului socio-istoric al națiunii sau țării respective. Aceste cuvinte și expresii dau culoarea națională, locală sau istorică și, de multe ori, nu au corespondente sau echivalente în alte limbi. Culturemele sau realiile sunt definite ca elemente lexicale specifice unei culturi anume¹. B. Osimo² citează definiția lui Vlahov și Florin, definiție conform căreia culturemele sunt cuvinte sau sintagme care reprezintă obiecte, concepte sau fenomene tipice unui spațiu geografic dat, al vieții materiale sau particularităților socio-istorice al unor populații sau națiuni anume, cuvinte sau sintagme care poartă astfel o coloratură specifică, neexistând astfel termeni echivalenți în alte limbi sau culturi. În ceea ce privește traducerea acestor lexeme dependente cultural, procedeele cele mai populare sunt transcrierea, împrumutul, calchiera, explicația, toate având ca scop principal identificarea unui echivalent cultural sau funcțional.

Noțiunea de culturem desemnează orice suport de semnificare dintr-o cultură, orice termen care poartă o informație culturală. Culturemul mai poartă denumirea de realii (*realia* în limba engleză, *reália* în limba maghiară). Georgiana Lungu Badea definește culturemul ca fiind un „Concept complex, (care) derivă din varietatea fenomenelor și realităților pe care le desemnează. El apare în metalimbajul teoreticienilor traducerii și al traducătorilor din necesitatea de a reconsidera din perspectiva teoriilor despre traducere anumite aspecte,

¹lexical items designating elements specific to a particular culture, <http://www.translationdirectory.com/article475.htm>, 2011.10.31

²[realia are] words (and composed expressions) [...] representing denominations of objects, concepts, typical phenomena of a given geographic place, of material life or of social-historical peculiarities of some people, nation, country, tribe [sic], that for this reason carry a national, local or historical color; these words do not have exact matches in other languages http://www.logos.it/lang/transl_en.html

tradițional cercetate și studiate de lingvistică (precum conotațiile, câmpurile semantice etc), în vederea constituirii aparatului critic adecvat acestui proces. Deoarece fac aluzie la un context extralingvistic, la o situație, culturemele pot fi istorice, culturale, literare etc.” (Lungu Badea, 2004, 24-68)

Kim Ebensgaard Jensen îl citează pe Newmark atunci când distinge între limbajul universal, limbajul cultural și limbajul personal³. Culturemele, crede el, se situează la nivelul limbajului cultural, deoarece acest tip de limbaj cuprinde concepte specifice unei culturi și/sau unei subculturi date.

Lungu-Badea definește conceptul de *culturem* drept unitatea minimală purtătoare de informație culturală care nu se descompune în vederea perceperii sensului și realizarea traducerii, întrucât această operație ar perturba receptarea corectă a sensului de către destinatar (cititor, traducător etc.) și, prin urmare, ar produce alterarea intenției autorului.

Cercetătoarea de la Timișoara definește astfel referințele culturale:

-„în mod absolut, adică în raport cu un reper standardizat și exterior, cel mai apropiat posibil care să permită încadrarea cu ușurință a obiectului și să corespundă ansamblului de civilizație de referință;

-în raport cu un reper intern, adică în funcție de poziția relativă a trăsăturilor unice față de celelalte, fără să se țină cont de ceea ce este extern.

Unele cultureme au valoare absolută și traducătorul este dator să o păstreze, să o gloseze, să o comenteze ... în textul țintă printr-o analiză ... a textului de origine și a efectelor intenționate de autor. Am definit aici traducerea culturală și, implicit, semantică. De asemenea, traducătorul poate propune unculturem, o altă referință culturală echivalentă pentru transferarea obiectului în sistemul de referințe

Imaginea completă a traducerii culturemelor și evaluarea tralucerii acestora a scos în relief faptul că problema de transfer a culturemelor nu constă în a păstra fidelitatea față de formă, adesea surprinzător de ușor de restituit, ci în a fi fidel conținutului, dar mai ales ambianței culturale în care se actualizează semnificația. I Meritele traduceri ale unui același text sursă variază în funcție de obiectivul pe care și și-a stabilit traducătorul înainte de a începe traducerea. Prin urmare, finalitatea traducerii va influența alegerile pe care le va face traducătorul. ...

în încercarea de a identifica situarea față de traducere se disting două tipuri de discurs: al traducătorilor consacrați (la rândul lor, valorizante și non valorizante)... și al non-traducătorilor (lingviști, cercetători, critici ai traducerii, de obicei traducători ocazionali).” (Lungu Badea, 2004, 24-68) Obiectivul Georgianeii Lungu Badea, așa cum autoarea mărturisește în introducerea la volumul *Teoria culturemelor, teoria traducerii* este acela de a propune și

³ Translation and Translation Theory, fall 2008 Kim Ebensgaard Jensen
Lecture notes, week 4 (39) University of Aalborg, <http://www.hum.aau.dk/~kim/OT08/OTLN4.pdf>

promova un tip de traducere culturală în cazul acelor elemente și structuri care sunt purtătoare de informație culturală. Culturemele sunt nimic altceva decât aceste elemente purtătoare de informație culturală, numite de alți cercetători *termeni culturali*, *aluzii culturale*, *referințe culturale*, etc.

Există patru categorii majore de cultureme (Vlahkhov și Florin, 1970, 438): a. geografice și etnografice, b. folclorice și mitologice, c. din viața cotidiană, d. socio-istorice.

Newmark (1988) oferă o listă care cuprinde tipurile de cultureme sau realii. Astfel există cultureme în domeniile:

Ecologiei: nume legate de floră, faună, vânt, câmpuri, formațiuni geografice, etc.

Al culturii materiale : mâncare, îmbrăcăminte, tipuri de case, așezări umane, forme de transport, etc.

Al culturii sociale : muncă, relaxare

Al organizațiilor, al obiceiurilor: concepte politice sau administrative, concepte religioase, fenomene artistice, etc.

Domeniul gesturilor și al obiceiurilor.

În acest studiu vom subsuma termenului de cultureme acele sintagme (cuvinte, combinații de cuvinte, expresii) care se referă la existența etnică, culturală a unei populații date (comunitatea satească din romanul lui Rebreanu, *Ion*), toate elementele lingvistice ce țin de cultura materială, spirituală, administrativă, comunicațională a acelei populații sau comunități. Astfel, în partea de analiză ne vom apleca asupra unor termeni și sintagme legate de gospodărie, casă, îmbrăcăminte, mâncăruri speciale, modalități de adresare, formule de salut sau de relaționare socială, antroponime și toponime, cu atât mai mult, cu cât multe din expresiile din corpusul nostru sunt incluse de către Magda Jeanrenaud (2006, 146) în categoria onomasticii care se întinde pe trei domenii: antroponimia (studiul numelor proprii), toponimia (investigația asupra numelor de locuri), și cel de-al treilea, axat pe referenții culturali (sărbători, instituții etc).

În cazul culturemelor, alegerea unei tehnici de traducere este un proces complex. În literaturatraductologică se vorbește de mai multe strategii și tehnici de traducere a referințelor culturale. Astfel, potrivit lui Baker (1992/2006: 26-42), traducătorii profesioniști ar trebui să folosească un număr de strategii pentru a se ocupa de non-echivalență la nivelul cuvântului. Printre acestea, ea menționează:

- a) Traducerea printr-un termen mai general
- b) Traducerea printr-un termen neutru/ mai puțin expresiv
- c) Traducerea prin substituție culturală
- d) Traducerea folosind un cuvânt împrumutat sau un cuvânt împrumutat plus explicație
- e) Traducerea prin parafrază folosind un termen înrudit
- f) Traducerea prin parafrază folosind cuvinte neînrudite
- g) Traducerea prin omisiune
- h) Traducerea prin ilustrare.

Kinga Klaudy pune problema culturemelor în a sa carte *Languages in translation* (2003) și afirmă că traducerea acestor elemente impregnate culturale nu este simplă deloc. Nu e vorba neapărat de fenomenul imposibilității traducerii, ci mai degrabă de faptul, că o traducere adecvată a acestor lexeme presupune o evaluare a cunoștințelor și capacităților interpretative ale culturii țintă de a semnifica și înțelege elementele culturale. O traducere adecvată a culturemelor este și o problemă sociolingvistică, care depinde mult de posibilitățile și inventarul lexical al limbii în care se traduce. (Klaudy, 2003, 41-42)

Vlahkhov și Florin (1970, 438) propun șase modalități de traducere a culturemelor, și anume: transcrierea, calcul, formarea unui cuvânt nou, asimilarea, traducerea aproximativă, respectiv traducerea descriptivă sau explicitarea.

Într-un studiu dedicat problemei traducerii culturemelor⁴, Mária Szijj pune în discuție traducerea acelor elemente aparent sau chiar netraducetibile, care se referă la obiecte sau concepte necunoscute în limba țintă. Aceste elemente, numite cultureme sau realii sunt numite de autoarea studiului lexeme fără echivalent (*ekvivalens nélküli lexika*) sau elemente cu încărcătură culturală (*kulturálisán kötött nyelvi elemek*). Printre metodele de traducere în cazul culturemeleor Mária Szijj amintește: omiterea, transliterarea, preluarea fără schimbare, generalizarea, explicitarea și transformarea totală. Dintre acestea, traducătorii recurg cel mai frecvent la explicitare (adăugarea unor elemente lexicale cu scop explicativ) și generalizare. (Szijj, 2010, 2) Explicitarea sau adăugarea unor elemente lexicale cu scop explicativ se utilizează în special în cazul toponimelor, a fitonimelor sau a numelor de animale sau evenimente istorice care pot fi necunoscute cititorilor din cultura țintă.

Newmark (1988) propune următoarele soluții de traducere a culturemelor:

- Substituția culturală (*Cultural substitution*)
- Transferul sau tehnica împrumutului lexical (*Transference / borrowing technique*)
- Utilizarea unui cuvânt împrumutat cu o explicație suplimentară (*Use of a loan word with an explanation*)
- Tehnica explicației sau a descrierii (*Explanatory / descriptive technique*)
- Generalizarea (*Generalisation*)
- Neutralizarea (*Neutralisation*)
- Omiterea unui element (*Omission*)
- Adăugirea (*Addition*)
- Modularea (*Modulation*)
- Concretizarea (*Concretisation*)
- Traducerea metonimică (*Metonymic translation*)
- Calchiera (*Calque*)
- Parafraza (*Paraphrasing*).

⁴Szijj Mária, Fordítsuk-e paellának a ludaskását?. Reáliák fordítása, <https://www.yumpu.com/hu/document/view/19405287/fovabb>

Cercetătoarea de la Iași Rodica Dimitriu subliniază rolul esențial al traducerii elementelor culturale, dat fiind faptul, că traducerea implică nu doar o mediere între limbi, ci și o mediere între două culturi (Dimitriu, 2002, 71) Printre tehnicile de traducere a culturemelor, Dimitriu înșiră, după modelul propus de către Javier Aixelá (într-un articol apărut în 1996, *Culture-Specific Items in Translation*, in Roman Alvarez și Carmen Africa M. Vidal, eds, *Translation. Power, Subversion*, Clevedon, Multilingual Matters, 52-78), câteva strategii care cuprind, la rândul lor, câteva tehnici de traducere a culturemelor. Astfel, după Dimitriu (2002, 72-75) există :

1. strategia conservării elementului cultural:

- prin repetiție, numit și transfer sau împrumut cultural (*repetition, loan transfer, cultural borrowing*): de exemplu cazul toponimelor (Milano, Seattle)
- adaptare ortografică ușoară (*slight orthographic adaptation*): de exemplu toponimele Marseilles-Marsilia;
- traducere lingvistică sau neculturală (*linguistic, non-cultural translation*): cazul în care traducerea se bazează pe intertextualitate, traduceri anterioare sau transparența lingvistică a culturemelor: de exemplu dolari, mărci, inchiziție;
- mărci extratextuale (*extratextual gloss*): folosirea notelor de la subsolul paginii, a glosariilor care explică anumite elemente, fără a amesteca textul propriu zis al traducerii cu explicația;
- mărci intratextuale (*intratextual gloss*): cazul în care explicația devine parte integrantă a textului, de exemplu Cișmigiu Park, the monastery of Voroneți.

2. strategia substituirii elementului cultural:

- sinonimia parțială (*partial synonymy*): se folosește cu scopul evitării repetiției elementului cultural;
- generalizare limitată (*limited universalization*): pentru cazurile în care înțelesul culturemului este prea obscur, se recurge la utilizarea unui alt termen din cultura sursă (five grand=five thousand dollars, tradus prin cinci mii de dolari);
- generalizare absolută (*absolute universalization*): folosirea unui termen neutru, fără conotații culturale, de exemplu plum brandy pentru țuică;
- naturalizare (*naturalisation*): înlocuirea unui termen specific din textul sursă cu un termen specific culturii țintă: leu pentru dolar, Renault pentru Dacia;
- ștergerea sau omiterea (deletion);
- creație autonomă (*autonomous creation*), atunci când traducătorul recurge la a soluție autentică, creată de el.

Trecând în revistă toate modalitățile de traducere a elementelor cu valoare culturală, putem conchide că printre cele mai importante modalități de traducere a culturemelor, menționate de majoritatea cercetătorilor, se numără: circumscrierea, înlocuirea sau substituirea, omisiunea, explicitarea prin adăugarea unei/unor lexeme explicative, compensarea, generalizarea.

Una dintre întrebările frecvente legate de cultureme este dacă numele proprii sunt sau nu elemente purtătoare de informație culturală. Răspunsul, la modul simplu, este că unele nume proprii sunt cultureme, iar altele nu.⁵ „Numele proprii sunt studiate de onomastică, respectiv de antroponimie (patronimie, matronimie, hipocoristice), toponimie (oronimie, hidronimie), dar unele dintre ele se înscriu în categoria referințelor culturale (sărbători religioase, evenimente istorice, instituții, manifestări sociale, culturale etc). În raport cu ansamblul numelor, numele proprii se caracterizează printr-o stabilitate referențială absolută în folosire, deoarece referentul unui nume propriu este, în mod normal, unic. Se poate vorbi despre numele normal și realist ori despre cel simbolic, descriptiv, evocativ — transparent sau opac —, dar și despre numele normal, tipic, și numele artificial, compozit, parodic, atipic, cu sonorități stridente și contraste stilistice lăuntrice.” (Lungu Badea, 2005, 121)

După ce trece în revistă câteva contribuții legate de teoria numelor proprii (numele propriu individualizează obiectul desemnat, deosebindu-l de alte obiecte din aceeași clasă vs. numele comun diferențiază numai de la clasă la clasă; numele propriu se aplică unui individ vs. numele comun se aplică unui grup: numele comune se traduc vs. numele proprii nu se traduc), Ilie Dan (2006, 9-23), ajunge la concluzia că din categoria numelor proprii fac parte numeroase tipuri de cuvinte (antroponime, toponime, apelative, etc), iar traducerea sau netraducerea lor nu este câtuși de puțin simplă.

Din punct de vedere lingvistic, numele proprii se referă la cineva sau la ceva, prin urmare sunt monoreferențiale, în timp ce substantivele comune sunt noțiuni polireferențiale. Se traduc deci numele proprii? Unele da, altele nu, dar în orice caz traducerea lor nu este un demers traductologic simplu. Numele proprii cu statut de culturem sunt înțelese cu ușurință de către utilizatorii limbii-sursă, dar dacă traducătorul nu reușește să surprindă acea încărcătură culturală cuprinsă în acestea, nu recurge la o modalitate de explicitare a acestora și nu surprinde importanța contextului, traducerea nu va fi una reușită. „În situațiile în care scriitorii creează nume proprii noi, pentru oameni și locuri, apelând la diverse procedee: metateză, inversiune, palindrom etc, traducerea lor este ori ar trebui să fie însoțită de comentariile traducătorilor, în note, sau ar trebui precedată de explicații incluse în studii introductive, prefețe, postfețe etc... Nu toate numele

⁵Numele proprii sau substantivele proprii sunt definite în Dex astfel: **propriu** a. **1.** ce aparține exclusiv cuiva: *e propriul său fiu*; **2.** care poate servi la: *teren propriu la zidit*; **nume propriu**, personal sau individual, în opozițiune cu **nume comun**; **sens propriu**, literal sau real, în opozițiune cu **figurat**.
Sursa: [Săineanu, ed. a VI-a \(1929\)](#)

PRÓPRIU ~e (~i) 1) Care este proprietatea cuiva; care aparține unei persoane; individual. ♦ **Nume** (sau **substantiv**) ~ nume dat unei ființe sau unui lucru pentru a le deosebi de alte ființe sau lucruri. 2) Care întrunește trăsături ce individualizează; tipic; specific; distinctiv; caracteristic. **Pronunțare** ~e. 3) Care este în concordanță deplină; adecvat; potrivit. 4) (*despre cuvinte*) Care redă exact ideea ce trebuie exprimată. ♦ **Sens** ~sens inițial, de bază. ~**zis** la drept vorbind; de fapt. /<lat. *proprius*, fr. *propre*
Sursa: [NODEX \(2002\)](#)

PRÓPRIU, -IE, *proprie*, adj. **1.** Care aparține în mod exclusiv cuiva; personal. ♦ **Nume** (sau **substantiv**) *propriu* = nume care se dă unui lucru sau unei ființe spre a le deosebi de alte lucruri sau ființe din aceeași categorie și care se scrie cu inițială mare. **2.** Caracteristic, specific. **3.** Care este bun pentru...; indicat, potrivit, adecvat. (Despre cuvinte, despre termeni) Care redă exact ideea ce trebuie exprimată. ♦ Expr. *Propriu-zis* = de fapt, la drept vorbind. ♦ (Despre sensuri) De bază, prim. – Din lat. **proprius**, fr. **propre**.

Sursa: [DEX '09 \(2009\)](#)

propriu sunt creații auctoriale, unele, ca *Ion* sau *Hiena*, trimit la o pluralitate de indivizi, referentul unic al unui nume este deci o iluzie socio-culturală, risipită doar atunci când interlocutorul/receptorul cunoaște o persoană cu acest nume sau atunci când un element contextual vine să clarifice sensul, de exemplu „...din Troia” sau „...al lui Rebreanu”. Este, prin urmare, anormală folosirea unui nume propriu necunoscut receptorului, dacă numele nu este însoțit de clemente care să stabilească legătura dintre el și persoana, realitatea, lucrul desemnate de el. ...

În linii mari, așa stau lucrurile în traducerea numelor proprii, ..., cele mai interesante aspecte derivă din transferul numelor proprii purtătoare de informație culturală, cultureme, care nu se lasă transcodate decât cu riscul entropiei stilistice și semantice.” (Lungu Badea, 2005, 123)

Magda Jeanrenaud vorbește de trei modalități de tratare a numelor proprii, traducerea, substituirea sau transcrierea. „Dacă acceptăm că numele propriu are particularitatea de a trimite la un referent unic, ce nu are un echivalent în cultura-țintă, atunci el nu poate fi tradus și trebuie preluat ca atare; dar dacă se constată că există cazuri când acesta comportă și un alt sens, suprapus peste cel de bază, atunci strategia de traducere trebuie să aibă în vedere particularitățile fenomenului de civilizație sau de cultură care trebuie traduse, atât din perspectivă extratextuală - adică ținând cont de ponderea sa în cadrul culturii--sursă -, cât și intratextuală - cîntărind dacă acesta are o pondere punctuală sau afectează ansamblul textului original. Genul în care se încadrează textul de tradus contează și el în deciziile traducționale, un text cu o largă pondere informativă necesită altfel de decizii traductive decât un text în care funcția poetică sau incitativă este preponderentă. Din perspectiva celuilalt pol, cel al receptării, strategia de traducere va trebui să țină seama de structura publicului-țintă și de capacitatea acestuia de a accepta diferența culturală.... , cât și de modul în care se combină ei în funcționarea unui text anume, traducătorul va opta fie pentru o operație de împrumut direct, însoțită, după caz, de o notă de subsol, fie pentru calcuri, echivalențe sau explicitări.” (Jeanrenaud, 2006, 146-147)

Lungu Badea face pledoaria traducerii culturale în cazul numelor proprii, deoarece, „Un text este format din cuvinte, dar și din cultură. De aceea, traducerea lingvistică și traducerea culturală coexistă. Este adevărat însă că, dacă avem în vedere traducerea culturală exactă, intrăm în discuție și iremediabil în sfera intraductibilului. Sensul de dincolo de cuvinte nu este același în franceză, română, germană sau în engleză, nici pentru termeni specifici culturilor amintite, nici pentru cuvinte simple. Pentru a efectua o traducere culturală exactă, ar trebui să „împănăm” textul-țintă de note de subsol, riscând uneori să avem o disproporție între cantitatea notelor și cantitatea textului tradus, cu înclinație netă în „favoarea” notelor”. (Lungu Badea, 2005, 135)

Michel Ballard, autorul volumului *Numele proprii în traducere*, citează opinii care susțin tranșant necesitatea modificării numelor proprii greu de pronunțat, cu riscul ștergerii diferențelor culturale și a culorii locale, mai degrabă decât periclitarea calității unei reprezentări și, implicit, a efectului scontat pe lângă publicul-țintă. „Onomastica literară și natura cvadridimensională a numelor proprii, locul acordat numelor proprii în diferite paratexte și referințe culturale pretind, uneori, explicații paratextuale sau operații traductive „re-active”. Astfel, (in)traductibilitatea numelor proprii literare,... atinge nu numai aspecte diferite ale analizei traductologice, ci și problema semantismului numelor proprii.” (Ballard, 2011, 27)

Onomastica se întinde pe trei domenii: antroponimia (studiul numelor proprii), toponimia (investigația asupra numelor de locuri), și cel de-al treilea, axat pe referenții culturali (sărbători, instituții etc). În cazul denumirilor geografice, traducerea poate să practice fie împrumutul, fie să recurgă la o denumire diferită.” (Jeanrenaud, 2006, 146)

În ceea ce privește traducerea numelor proprii, trebuie să distingem antroponimele de toponime, hidronime și alte categorii de substantive proprii. Remarcăm faptul, că numele persoanelor sau antroponimele în general nu se traduc, eventual se procedează la transcriere. Astfel, în traducerea literară (și nu numai), numele personajelor sau al autorilor rămâne netradus (*Heathcliff*, *Nică*, *Bornemissza Gergő*, *Karl May*) Un caz special este acela al numelor proprii cu încărcătură simbolică (vezi literatura pentru copii, numele comice din literatura dramatică), acestea nu ar putea satisface pe de-a-ntregul intenționalitatea textului-sursă dacă nu ar fi traduse păstrându-se într-o măsură cât mai mare cu puțință acea informație cu valoare simbolică, de obicei referitoare la caracterul personajului (*Winnie the Pooh* a devenit *Ursulețul Winnie* în limba română și *Micimackó* în limba maghiară).

Individualizarea se face, deci prin stabilirea paternității sau a filiației materne (a *Glanetașului*, a *vădanei lui Dumitru*) dar și prin porecle referitoare la defecte de caracter sau de comportament, aspect fizic, fel de a vorbi, evenimente de viață, îndeletniciri sau loc de baștină. Poreclele devin supranume cu rol de identificare, ca mărci onomastice distinctive.

În privința denumirilor geografice, trebuie să precizăm că numele orașelor, a formelor de relief, a râurilor, mărilor sunt traduse din limba sursă în limba țintă în cazul în care există o traducere oficial recunoscută, înrădăcinată cultural și istoric în comportamentul lingvistic al vorbitorilor. Se poate recurge la procedeul explicitării prin adăugare lexemelor *oraș*, *sat*, *râu*, *munții*, *dealul* etc. Astfel *Thames* din limba engleză poate fi tradus ca *râul Tamisa* în română sau *Temze (folyó)* în limba maghiară, *Radna* lui Slavici se traduce *Óradna* sau *munții Căliman* devin *Kelemen havasok* în limba maghiară. În cazul în care nu există un nume alternativ în limba țintă, toponimul rămâne netradus dar de obicei explicat: *Craiova* este *Craiova város* în limba maghiară. Atunci când se explicitează, trebuie să se țină cont de specificitățile terminologiei teritorial-administrative a limbii țintă, deoarece unele categorii de organizare administrativă există în unele țări, culturi și limbi dar nu și în altele: *municipiul Târgu-Mureș* se traduce corect în limba maghiară ca *Marosvásárhely megyei jogú város* și nu *municipium* (un calc după românescul *municipiu*).

Termenii entopici intră și ei în categoria toponimelor. Termenii entopici (Dan, 2006, 179) se referă la: a. forma de relief (coaste, culmi, creste, stânci, trecători, păduri), b. hidronimie, c. activități ale omului (legate de sol, animale, vegetație, agricultură, căi de comunicație), d. fenomene meteorologice. Tocmai de aceea am inclus denumirile pădurilor, dealurilor, trecătorilor, etc. în categoria toponimelor - elemente culturale.

Denumirile sărbătorilor religioase și nereligioase diferă în funcție de caracterul sărbătorii: atunci când ambele culturi celebrează sărbătoarea respectivă, denumirea sărbătorii se traduce, respectând normele ortografice ale limbilor (*Crăciun/karácsony*, *Paste-húsvét* sau *farsang-Câșlegi*). Dacă o sărbătoare nu este proprie și culturii și limbii țintă, denumirea

sărbătorii se traduce în cazul în care numele sărbătorii sugerează semnificația: *Thanksgiving-Hálaadás napja* denumirile opace din punct de vedere semantic nu se traduc, așadar *Halloween* rămâne *Halloween*, iar *Noaptea de Sânziene* sau *ziua sfântului Ilie* reprezintă o dificultate în traducere pentru culturile care nu celebrează aceste sărbători.

Denumirile instituțiilor se traduc, dar se respectă traducerile oficiale, dacă acestea există sau specificitățile limbii țintă: astfel *școala normală* se traduce ca *tanítóképző* în limba maghiară, *liceu* este *gimnázium* și *colegiu* este *főgimnázium*. Substantivul propriu din denumirea instituției poate rămâne netradus: *Banca Carpatica/Carpatica Bank*, dar în cazul în care există instituții similare în ambele culturi, denumirea poate fi tradusă: *Banca Națională a României*, *National Bank of Greece* sau *Román/Görög Nemzeti Bank*, *Bancpost/Postabank*.

Corpusul pe care am efectuat această cercetare asupra traducerii culturilor este alcătuit din 380 cuvinte și expresii (extrase din prima parte a romanului *Ion*), cuvinte și expresii care pot fi considerate referințe culturale. Printre ele am inclus diminutivele, formulele de alint și de adresare afectivă folosite de personaje, care alcătuiesc o rețea extrem de densă. Traducerea formulelor de adresare și traducerea ticurilor de adresare sunt de asemenea incluse în corpus. Celelalte tipuri de culturi analizate sunt expresiile legate de sărbători, numele proprii (antroponime și toponime, cu sau fără încărcătură simbolică), denumirile legate de gospodărie, de viața cotidiană, haine, dansuri, etc.

În cazul numelor proprii (antroponime și toponime) și a numelor de instituții din *Ion* principalele tehnici de traducere utilizate de către traducător sunt următoarele:

- echivalență: *Someș-Szamos*, *Armadia-Ármádia*, *Bistrița- Beszterce*, *Bucovina- Bukovina*, *primarul Florea Tancu- a biró Florea Tancu*, *cârciuma lui Avrum- Avrum kocsmája*, *Ulița cea mare- Nagy utca*, *Săscuța-Szászkút*;
- echivalență cu nume propriu netradus: *învățătorul Zaharia Herdelea- Zaharia Herdelea tanító*, *Alexandru Pop Glanetașu- Alexandru Pop Glanetașu*, *Macedon Cercetașu- Macedon Cercetașu*, *Todosia- Todosia*, *văduva lui Maxim Oprea- Maxim Oprea özvegye*, *Ion, feciorul Glanetașului- Ion, a Glanetasu fia*, *domnișoara Laura- Laura kisasszony* ;
- nume propriu netradus și schimbare de sens: *Ana lui Vasile Baci- Vasile Baci leánya*;
- nume propriu netradus, contracție sau restrângere de sens, adică traducerea prin mai puține cuvinte decât în textul sursă : *Ion-a-Glanetașului- Ion Glanetașu*;
- nume propriu netradus și distribuie de sens, adică traducerea prin mai multe cuvinte decât în textul sursă : *George-a-Tomii- Toma fia*, *George*;
- adaptare cu transcriere: *Cârlibaba- Kirlibába-*, *satul Jidovița- Zsidovica*, *Pripas- Pripász*, *Ulița din dos- Hátsó utca*, *Aizic-Ajzik*, *Glanetasu- Glanétás'* ;
- adaptare: *trecătoarea Bârgăului- borgói hágó*, *Pădurea Domnească- Urasági erdő*, *Cișmeaua Mortului- Holtak csorgója*, *râpele Dracului- Ördögszakadék*, *Pârâul Doamnei- Úrasszony pataka*, *Măgura Cocorilor- Darvak dombja*, *Gârla Popii- a Pópa patakja*, *Pădurea Spânzuratului- Akasztottak erdeje*, *Măgura Cocorilor- Darvak hegye*, *școala cea mare din Armadia- az ármádiai felsőbb iskola*, *cancelarie comunală- községháza*, *Glanetășita- Glanetasuné*;

- traducere prin substituire culturală : liceul din Armadia-az *ármádiai gimnázium*, școala normală-*tanítóképző* ;
- înlocuire sau schimbare de sens : d-na Herdelea- a *tanitóné*, Maria – *Tătaruné*;
- contracție de sens: d-na Maria Herdelea, soția învățătorului- Maria Herdelea, Ana lui Vasile Baci- Ana Baci ;
- traducere prin ilustrare: Savista-Oloaga-a *nyomorék Savista*;
- explicitare: (datoriile) la Someșana din Armadia-az *ármádiai Somesana banknak*;
- generalizare, nume propriu tradus prin nume comun: apoi vin Lazurile-*aztán irtás következik*;
- nume propriu netradus și implicitare: învățătorul Munteanu-Munteanu;
- nume propriu netradus și generalizare: preoteasa Profira-Profira *asszony*;
- titlu de ziar netradus : Familia-Familia, Gazeta Transilvaniei-Gazeta Transilvaniei, Foaia Poporului -Foaia Poporului;
- titlul piesei de teatru/a poeziei tradus prin echivalență : Piatra din casă-Kolonc, Rusaliile-*Pünkösöd*, Hora Griviței-Grivica *hórāja* ;
- omisiunea numelui propriu titlu de poezie: era la strofa a treia din Răpirea Basarabiei- a *harmadik strófánál tartottak* ;
- nume propriu titlu de poezie netradus, explicitare : Deșteaptă-te , Române-Deșteaptă-te , Române *kezdetű dal*, Lerui Doamne-Lerui Doamne *kezdetű kolinda*.

În cazul referințelor culturale legate de gospodărie, de viața cotidiană principalele tehnici de traducere sunt următoarele:

- traducerea prin substituire culturală sau adaptare (substituire cu termen echivalent cultural și funcțional): pridvor- *tornác*, prichiciul pridvorului- a *tornác párkánya*, prispă-*tornác*, cu o sticlă de rachiu- *köztük pálinkásüveg*, șură- *csűr*, șopron- *fészer*, porumbul nesăpat de-al doilea-másodkapálás , în firida hornului-a *kémény üregében*, în cerdac-a *tornácra*, dăsași-*átalvető*, botezau rachiul-javában *keresztelték a pálinkát*, rachiu fiert și îndulcit-cukrozott *forró pálinka*, șură-szin, tindă-pitvar, podețul de fân-szénapadlás, mărgeluțele-gyöngyök, traistă-tarisznnya, opincile-bocskor, pâine de mălai-málékenyér, pânzătură-vászonkendő, să întorci pologul-megforgatni a szénát, grindă-gerenda, tocul-bőrtok, gresia-fenőkő, clăițe de fân-szénaboglya, stoguri de paie-szalmakazal, să-și ogorească și el o porumbiște-megugarolni a kukoricást ;
- înlocuire lexicală: cinci zloți- öt korona, zadiile-katrinca, 20 de creitari-hús krajcár, su-manul-a zeke;
- înlocuirea gramaticală: să-și ducă merinde-feltarisznýzva (verb tradus prin adverb exprimat prin participiu);
- module: înfloriturile-virághimzés;
- explicitare: dormea pe cuptor-a kemence tetején *aludt* (dormea pe vârful cuptorului);

- generalizare: *delnița-a hely* (locul), *o holdă de ovăz-zabtabla* (o bucată de pământ cu ovăz), *o limbă de porumbiște-egy keskeny kukoricás* (o porumbiște îngustă), *bulendre vechi-néhány rongy* (cârpe vechi)
- schimbare de sens prin transformare totală: *prânzul cel mic-reggelizés ideje* (vremea micului dejun), *pe la prânzișor-úgy kilenc óra tájt* (în jurul orei 9).

În cazul referințelor culturale legate de haine, dansuri, elemente de etnografie principalele tehnici de traducere sunt următoarele:

- traducerea prin substituie culturală sau adaptare (substituie cu termen echivalent cultural și funcțional): *cămăși femeiești de stambă- női kartoningek*, *chiuituri- kurjongatás*, *tureacii cizmelor- csizmaszárúk*, *iuit- jujujuj*, *Învârtita- forgatós*, *poalele-pendely*, *brău-öv*, *descântece-ráolvasás*, *buruieni-csodafű*, *moroiu-kisértet*, *irozii de Crăciun-a karácsonyi betlehemes játék*, *Îngerul Domnului-Úrangyala*, *Trei Crai de la răsărit-a három királyok*, *Necuratul-a Tisztátalan*, *ce să mai zici de mama pădurii-vajon milyen lehet az erdei boszorkány*, *i-a făcut farmece-megbabonázta az úrfi*, *Câșlegi-farsangban*, *ghicitorul din Măgura-a magurai jövendőmondó*, *vrăjitorii și farmece-boszorkányság és igézet* (rontas jobb lenne), *i-a descântat-ráolvasott*, *să-i dezlege pe Ana-vegye le Anaról az igézetet*, *velințe-szőnyegek*, *țoale-pokrócok*, *perne-párnák*, *cearceafuri-lepedők*, *pe prichici-a párkányon*, *pe laviță-a padon*, *pe laviță-a lócán ült*, *să le laie-meg akarta kisulykolni*, *leșie-lúg*, *scaunul de lăut-sulykolópad*, *maiul-sulyok*, *peșitoare-a leánykérő asszonyok*, *alaiul-a násznép*, *druștele-koszorúslányok*, *cum sade bine unui staroste istet-ahogy az egy eszes vőfélyhez illik*, *lada de zestre-hozományos láda*;
- înlocuire : *ospățul s-a ținut la socrul cel mic-a lakomát Baciuéknál tartották*;
- traducerea printr-un termen neutru/ mai puțin expresiv : *vraniță-a kiskapu*, *singurul meșter al satului în căsăpirea rămătorilor-a falu egyetlen disznóvágó mestere*, *ogradă-az udvar* ;
- traducerea prin substituie culturală și explicitare : *ploscă-pálinkáskulacs*, *un cântec de beție*, *vidám mulatónóta*, *laibăr-lajbi*, *cum horesc domnii-az urak danolását*, *strachina înflorită-a virágdiszes tálba* ;
- circumscriere: *Dumineca Tomii-a húsvét utáni első vasárnap*;
- transfer sau imprumut de termen și transcriere : *prescurile-preszkura* (aici avem de-a face și cu tehnica utilizării notei de subsol, unde se definește prescura ca fiind un tip de pâine sfințită, fără drojdie: élesztő nélkül készített, szentelt kenyér), *la horă-a óraban*, *colindătorii-kolindálók*, *colindă -kolinda*, *starostele nunții*, *Macedon Cercetasu-Macedon Cercetasu*, *a lakodalom sztárosztája*;
- transfer sau imprumut de termen cu transcriere și implicitare : *juca durac-durákozott* ;
- generalizare: *iile albe- fehér gyolcsing*, *clăițe- kupacok* ;
- transcriere: *Someșana- szomesána*, *o Somešană piperată-ropogós szomesánába kezdett*.

Traducerea formulelor de adresare, a formulelor de alint și de adresare afectivă s-a făcut prin utilizarea următoarelor tehnici:

- substituire sau echivalență: *să ne fie Dumnezeu pe toți- Isten éltessen mindnyájunkat, Noroc, noroc, Ioane- Jó szerencsét, koma, Noroc, George- Jó szerencsét, George, domnișorule-úrfi, să trăiești, Ioane-Isten éltessen, Ion, bată-l Dumnezeu-hogy verné meg az Isten ;*
- interjecție tradusă prin substituie culturală: *aduseși, bre- hoztál-e, hé?, Aoleu- Húha, ia lăsați, bre- hé, hadd maradjon, văleu-jaaj, Uuu mă Anuto-Hahóóó Anutaaa, Uuu mă Ionica-hahóóó, Ionica, Ehei, Zenobio-Ejnye, Zenobia ;*
- nume propriu netradus, apelativ tradus prin substituie culturală: *bade Ionică- Ion bácsi, lelea Zenobie- Zenobia néném, badea Vasile-Vasile bá, baba Rodovica-Rodovica néni, baba Firoana-Firoana anyó, bade Macedoane- Macedon bácsi ;*
- nume propriu la vocativ tradus: *Elvirica dragă-drága Elvirácskám;*
- transcriere: *Vaităr, Cosma!- Vájter, Cosma- Weiter-tovább (notă de subsol), Forverț, Simioane!- Forverc, Simion, strajameșter- strázsamester ;*
- restrângere de sens: *a zis jupânul- azt mondta a kocsmáros (cârciumarul);*
- imprecăție tradusă prin contracție de sens și substituie culturală: *cioara dracului – moré, Bată-te Dumnezeu-a fene hogy megenne ;*
- imprecăție tradusă prin substituie culturală: *fire-ar ale dracului toate ceterale din lume-hogy a devla enné meg, ahány hegedű van a világon, O, trăzni-te-ar să te trăznească-Ó, hogy a tüzes ménkü ütne beléd;*
- traducere literală improprie, calc sintactic : *Doamne, iartă-mă- Isten bocsáss (în loc de formula binecunoscută Uram bocsá’);*
- înlocuire și distribuire de sens: *Tulai-Segitség, emberek (Ajutor, oameni buni) ;*
- transfer: *Multe gratulări, Bălan-Szivböl gratulállok, Bălan ;*
- apelativ tradus prin substituie culturală : *nu vezi, leliță-hát nem látja, lelkem, mări, ginere-vejemuram.*

În ceea ce privește numele proprii (antroponime și toponime) și numele de instituții, observăm că traducerea acestui tip de culturile se bazează mai ales pe echivalență în cazul toponimelor și pe netraducere în cazul antroponimelor. Astfel, cele mai multe nume de localități sau termeni entopici (străzi, dealuri, etc) sunt traduse prin adaptare, transcriere sau substituirea cu denumirea echivalentă în limba țintă. Observăm că în cazul toponimului *Măgura Cocorilor*⁶

⁶ Substantivul *măgura* este definit în dex-online astfel: **MĂGURĂ**, *măguri*, s. f. Deal mare izolat (tăiat de ape); p. ext. munte. ♦ Movilă. ♦ Pădure (situată pe un loc înalt). [Var.: (reg.) **măgulă** s. f.] – Cf. alb. *magulë*.

Sursa: **DEX '09 (2009)**

măgură (măguri), s. f. – 1. Munte. – 2. Deal, colnic. Creație expresivă, plecând de la rădăcina **măc-* sau **moc-*, care indică ideea de „obiect rotund, măciucă”, cf. *moacă, măciucă*. Sing. **măg* sau **mog* s-ar fi reconstituit în *măgură*, pe baza pl. *măguri*. Pentru semanticism, cf. *bot*, sp. *morro* „obiect rotund” și „muncel” și, la fel, ngr. *μάγουλον* „urmă de roată”, față de *μάγουλα* „deal” (de unde mr. *măgulă* „deal”, alb. *maguljë* „colnic”). Ngr. și alb. nu ajung pentru explicarea cuv. rom., deoarece trecerea lui *l > r* se produce numai în elementele care aparțin fondului tradițional: în consecință, se poate admite doar că cuvântul ngr. este total independent de cel rom., cum credem, sau că ambele provin dintr-un cuvânt anterior. Ultima ipoteză pare să fi sedus pe majoritatea cercetătorilor: cuvânt dacic (Hasdeu, *Cuv. din Bătrâni*, I, 280), tracic (Pascu, *Arch. Rom.*, VI, 224), balcanic (Hubschmidt, *Sard.*, I, 105); preindo-european (M. L. Wagner, *Arch. Rom.*, XV, 228; S. Pop, *Romance Philology*, III, 117-34; Lahovary 333), ipoteze care presupun toate un **magula* pe atât de obscur pe cât e de nesigur. Semnalăm că s-a gândit și la lat. *macula* (Diez, I, 256); la un lat. **magulum* (Meyer, *Neogr.* St., III, 40; Papahagi, *Notițe*, 33; Pascu, II, 62); la un sl. **magula*, care ar explica și sl. *mogyla*, v. *movilă* (E. Schwarz, *Arch. slaw. Phil.*, XLI, 134; cf. Wędkiewicz, R. de

există două traduceri, și anume *Darvak dombja* respectiv *Darvak hegye*. Traducerea denumirii *Pădurea Spânzuratului* (la singular) poartă deja amprenta traducerii titlului romanului *Pădurea spânzuraților* (la plural), denumirea pădurii în textul maghiar devenind același ca și titlul romanului din 1922: *Akasztottak erdeje*

Antroponimele în general nu sunt traduse, existând totuși situații de transcriere (*Glanetasu-Glanétás'*), de înlocuire (sintagma *d-na Herdelea* fiind uneori tradusă prin substantivul comun *a tanitóné*). Referințele intertextuale (titlurile ziarelor, poeziilor, pieselor de teatru), atunci când se traduc, se traduc prin echivalență, omisiune sau explicitare, dar de cele mai multe ori acestea rămân netraduse. Numele proprii cu încărcătură simbolică sunt traduse mai ales prin explicitare sau ilustrare, deși un caz care s-ar fi pretat la traducere (încărcătura simbolică a numelui *Glanetașu*, provenind de la *glanetă*, însemnând *sîp* în limba maghiară, a rămas neexploatat).

În ceea ce privește culturile din domeniul gospodăriei, al vieții cotidiene procedeul cel mai frecvent utilizat este acela al traducerii prin substituție culturală sau adaptare, substituția termenului din limba sursă cu un termen corespondent din limba țintă, echivalent cultural și funcțional cu primul. Procedeul este prolific mai ales în cazul culturilor legate de casă, gospodărie, mobilier, activități domestice, etc. Observăm totuși, că traducătorul a preferat termenul *tornác* pentru a traduce mai multe cuvinte, e drept, sinonime (*prispă, pridvor, cerdac*), deși ar fi avut la dispoziție mai mulți termeni arhaici din limba maghiară desemnând același referent (*pitvar, ámbitus*)

Termenii legați de bancnote și bani sunt traduși prin înlocuire, dar un procedeu frecvent utilizat este și acela al generalizării sau al explicitării.

Elementele culturale care denumesc piese de vestimentație populară, haine, dansuri, obiceiuri, sărbători, elemente de etnografie sunt, și ele, frecvent traduse prin substituție culturală, însoțită sau nu de explicitare. Traducătorul recurge și la înlocuire (*ospățul s-a ținut la socrul cel mic-a lakomát Baciuéknál tartották*, unde culturile *socrul cel mic* este înlocuit de numele propriu *Baciu*). Pentru sărbătorile importante în cultura sursă dar mai puțin importante în cultura țintă se folosește circumscrierea (*Dumineca Tomii-a húsvét utáni első vasárnap*) pentru dezambiguizarea contextului.

Transferul sau împrumutul de termen însoțit de transcriere este utilizat mai ales în cazul culturilor aparent intraductibile (realități care nu au corespondent în limba și în cultura țintă): *colindă –kolinda, colindătorii-kolindálók* (deși în limba maghiară există termenul perfect echivalent *kántálás*), *horă-a hóra* sau *prescurile-preszkura* (însoțit de o notă explicativă la subsol). Termenul *starostele* are două variante în traducere (*vőfély*, tradus prin substituție cu termen echivalent cultural și funcțional) respectiv *sztároszta* (tradus prin împrumut de termen și

Slavistique, VI, 111), dar care nu explică rotacismul din rom.; la sl. (sb.) *gomila* (Cihac, II, 182), sau bg. *močila* (Conev 39), ambele la fel de imposibile; la un gepid **mōgila* (Diculescu; Scriban), total dubios; și că, adesea, filologia se limitează să semnaleze corespondența cu alb. *maguljē*, fără să tragă de aici nici o concluzie (Densusianu, *Hlr.*, 352; Philippide, II, 721; Meyer 119; Rosetti, II, 118), sau, dimpotrivă, dînd ca sigură der. din albaneză (Berneker, II, 69; Densusianu, *GS*, I, 351). Der. *măgurea*, s. f. (colnic), conservat în toponimul *Turnu-Măgurele*. – Din rom. provin ceh. *mahura*, pol. *magora*. în <http://www.szotar.ro/?szotar=rohu>, măgur|ă se traduce doar *cadomb, halom*

transcriere). O situație similară prezintă substantivul *clăițe*, tradus odată ca *boglya* (prin substituie culturală) iar în altă parte *kupac* (prin generalizare).

Traducerea formulelor de adresare, a formulelor de alint și de adresare afectivă prezintă aceeași frecvență a traducerii prin substituie culturală, atât formulele de salut, cât și apelativele sau imprecățiile. Întâlnim însă și exemple de restrângere de sens dar și de calchiere.

După verificarea termenilor analizați azi în *Dicționarul maghiar român* al lui Kelemen – Szász, putem conchide, că majoritatea culturemelor domestice, etnografice, religioase, etc. din textul lui Rebreanu au fost traduse bine, indiferent de procedeul de traducere, cu mici excepții precum (*Doamne, iartă-mă* care are corespondentul perfect *Uram bocsá'*! și nu *Isten bocsáss* sau unele expresii idiomatice precum *că răd și curcile de tine*, calchiat impropriu în *még a pulykák is kikacagnak*, aspect asupra căruia nu insistăm în textul prezentului studiu)

BIBLIOGRAPHY:

- Baker, Mona, (1992/2006), *In Other Words: A Coursebook on Translation*, 2nd edn. London and New York: Routledge.
- Ballard, Michel, (2011), *Numele proprii în traducere*, Cuvânt înainte la ediția în limba română și note de traducere: Georgiana Lungu-Badea, Timișoara: Editura Universității de Vest.
- Dan, Ilie, (2006), *Studii de onomastică*, Iași: Editura Vasiliana.
- Dimitriu, Rodica, (2002), *Theories and Practice of Translation*, Iași: Institutul European.
- Jeanrenaud, Magda, (2006), *Universaliile traducerii*. Cuvânt înainte de Gelu Ionescu, Iași: Polirom.
- Kelemen Béla, Szász Lőrincz (ed), (2010-2011), *Magyar roman szótár*, I-II, București: Editura Academiei Române.
- Klaudy Kinga, (2003), *Languages in translation*, Budapest: Scholastica.
- Lungu Badea, Georgiana, (2005), *Tendințe în cercetarea traductologică*, Timișoara: Editura Universității de Vest.
- Lungu Badea, (2004), Georgiana, *Teoria culturemelor, teoria traducerii*, Timișoara: Editura Universității de Vest.
- Newmark, Peter, (1988), *A textbook of translation*. Hertfordshire: Prentice Hall International.
- Rebreanu, Liviu, (1967), *Ion*, regény, fordította Oláh Tibor, Bukarest: Irodalmi Könyvkiadó.
- Rebreanu, Liviu, (2006), *Ion*, prefată de Lucian Pricop, tabel cronologic de Ilderim Rebrenu, București: Editura Liviu Rebrenu.
- Shuttleworth, Mark- Cowie, Moira, (2007), *Dictionary of translation studies*, Manchester-New-York: St. Jerome Publishing.
- Stancu Ilin, (1985), *Liviu Rebrenu în atelierul de creație*, București: Minerva.
- Vlakhov Sergei și Sider Florin, (1970), *Neperevodimoye v perevode: realii (The Untranslatable in Translation: Realia)* in *Masterstvo perevoda 1969 (The craft of translation 1969)*, Moscow: Sovetskii pisatel, 432.56.
- Resurse online

Jensen, Kim Ebensgaard, Translation and Translation Theory, fall 2008 Lecture notes, week 4 (39) University of Aalborg, <http://www.hum.aau.dk/~kim/OT08/OTLN4.pdf>

Lungu Badea, Georgiana, Traducerea științifică. Repere, 2004, www.litere.uvt.ro/vechi/documente_pdf/articole/uniterm/uniterm1_2004/glungu.pdf

Szijj Maria, Fordítsuk-e paellának a ludaskását?. Reáliák fordítása, In: *Nyelv Világ* 2010.március 30. (www.kvif.bgf.hu/upload/menu.../doc/20100330172529V_NyV8_Szijj.pdf,

<https://www.yumpu.com/hu/document/view/19405287/tovabb>,

www.dex-online.ro

<http://www.szotar.ro/?szotar=rohu>

http://www.logos.it/lang/transl_en.html

<http://www.szotar.ro/?szotar=rohu>

CHROMATIC TERMS- FROM SIGN TO SYMBOL

Cristina Radu-Golea, Assist. Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: Colour is one of the most important elements of visual arts, of aesthetics and even semiotics (as the discipline studying the way in which communication and signification work). Since Antiquity, man has used colour, assigning it a variety of meanings and significances. The scientific study of colours started in the 17th century and bloomed in the next centuries with the development of arts, industry and all that the visual involves. At present, colour is used for various reasons: both practical and aesthetic for the purpose of contributing to the increase of sales, creating the image of companies, as well as individualizing certain products and contributing, to a great extent, to the utility of publicity campaigns.

Keywords: colour, meaning, text, symbol, publicity

1. „Proprietățile” simboliceale produselor destinate comerțului pot fi stabilite cu ajutorul numelor de marcă, a logo-urilor, a mărcilor, a publicității (implicit a textului publicitar). Pe piață, produsele fără marcă, cele care nu aparțin unei firme de renume, au șanse mici să obțină recunoaștere și succes și, prin urmare, au o valoare mai scăzută. O astfel de explicație (și evoluție) tinde să plaseze marca drept o condiție și, totodată, o componentă cu mare relevanță asupra managementului performant (în eforturile pentru depășirea statutului de produs național sau local). Crearea și managementul mărcilor în stil modern includ nu numai găsirea numelui, ci merg mult mai departe: aceasta înseamnă că sunt dezvoltate asocieri pozitive cu marca, de exemplu, cu ajutorul unor elemente precum culorile și/sau textul.

2. Culorile și impactul vizual pe care acestea le produc asupra consumatorilor și a psihicului uman este foarte diferit, culoarea fiind unul dintre elementele definitorii atât pentru fiecare reclamă în parte, cât și pentru lumea publicității¹ în ansamblu. În activitatea publicitară, culorile sunt utilizate în diverse combinații (predomină cele contrastante); ele sunt folosite cu scopul de a spori impactul reclamelor asupra publicului receptor. Culorile închise denotă sobrietate (astfel, situează produsul în vârful unei game), iar consumatorul asociază produsul (de culoare închisă) cu eleganța (și chiar cu luxul), spre deosebire de culorile luminoase, care creează impresia că obiectul/produsul ar fi ieftin. *Rowenta* (sub acest nume se vând diferite produse electrocasnice) utilizează bleumarinul și negrul satinat. *Moulinex*-ul (de asemenea, firmă

¹ „Un studiu asupra felului cum se rețin reclamele, în funcție de cromatica lor, este edificator din perspectiva impactului culorilor asupra «consumatorilor». Ordinea descrescătoare a ponderilor este următoarea: 1. color, 2. color și alb/negru, 3. alb/negru. Această ordine este valabilă atât pentru așa-numita «populație de interes» (comercianți, dealeri etc.), cât și pentru populația obișnuită, indiferent de categoriile de vârstă. După cum se poate constata, culorile propriu-zise biruie vizual valorile cromatice alb/negru!...” (Dimitrescu, 2006, p. 148)

producătoare de obiecte electrocasnice) se axează pe galben și portocaliu; pentru industria alimentară, un exemplu relevant este cafeaua *Carte Noire*, al cărei ambalaj de culoare neagră (inspirat, probabil, de numele său) sugerează distincția.

Chiar și lipsa culorilor sau adoptarea unui stil minimalist se fac cu scopul de a transmite anumite mesaje. Utilizarea combinației alb-negru prezintă avantajul obținerii unui contrast; pe de altă parte, folosirea unui număr mare de culori permite reprezentarea cu acuratețe a caracteristicilor unui produs, pot fi stimuli sau pot contribui la atragerea atenției consumatorilor. Astfel, culorile sunt indisolubil asociate unor mărci: roșul reprezintă *Coca-Cola*, albastrul este legat de firma *IBM* (aceasta este numită *Big Blue*²), galbenul este culoarea firmei *Kodak*, ciclamen³ – culoarea (de fond) firmei *Telekom* etc. Designul special al numelui de marcă poate sugera calitatea unică a produsului, cum se întâmplă în cazul omulețului puternic (*Michelin*), al capului de culoare neagră (*Schwarzkopf*) sau al crocodilului verde (*Lacoste*). În general, creatorii de reclame aleg culorile cu intenția clară de a șoca, de a atrage atenția (asemeni dadaștilor care își vopseau părul în culori violente, scopul fiind unul clar: acela de a obține anumite efecte – unele chiar sofisticate!); de aceea, sunt folosite diferite combinații de culori. Structurarea lor în publicitate poate fi ordonată după cum urmează: a) culorile la modă – sunt utilizate, în general, pentru perioade scurte de timp (unul sau două sezoane) pentru ambalaje, colecții, linii de produse etc. De exemplu, revista *Elle* (alături de Institutul Pantone) a desemnat roșul închis/roșul bordeaux culoarea anului 2014; scopul a fost să amintească de celebrele vinuri roșii din sudul Franței (numite și *Summer Dark*). Culoarea anului 2015 este marsala (combinație de roșu-bordeaux cu nuanțe pământii) – instituită de Pantone, autoritatea internațională în domeniul culorilor⁴. Spre deosebire de culorile la modă, b) culorile culorile sociale (culorile unei generații) sunt acceptate și utilizate pentru mărci de produse timp de una sau mai multe generații; c) culorile culturale se referă la anumite tradiții specifice unei anumite culturi și sunt, în general, reprezentative pentru o anumită țară⁵; d) culorile arhetipale – au o anumită valoare, de exemplu, verdele reprezintă reînnoirea, renașterea (naturii), tinerețea.

Dincolo de teorie și de practică, culorile nu trebuie niciodată amestecate fără să se țină cont de felul în care sunt percepute de oameni. Astfel, asocierea unei culori cu un anumit produs nu este sortită întotdeauna succesului: este cazul unei băuturi acidulate, de culoare albastră, *Pepsi blue* – un eșec al companiei *Pepsi* în România. Nu este singular însă. *Nestlé* a făcut o alegere greșită (în urmă cu câțiva ani) pentru că a prezentat un sortiment de iaurt într-un pahar gri-

² „Marele Albastru” este denumirea firmei *IBM* „International Business Machines Corporation”.

There are several theories explaining the origin of the name: *all blue* was a term used to describe a loyal *IBM* customer, and business writers later picked up the term. Another theory suggests that *Big Blue* simply refers to the Company's logo. A third theory suggests that *Big Blue* refers to a former company dress code that required many *IBM* employees to wear only white shirts and many wore blue suits. Cf. <http://en.wikipedia.org/wiki/IBM/23.07.2009>

³ În româna actuală, este utilizat și termenul *ciclam* [sikla'm], cu același sens: „(de) culoare roz-mov (ca a unor ciclame)”; acesta nu este înregistrat în dicționarele explicative și/sau normative.

⁴ Începând din 2000, Institutul Pantone decide nuanța sau culoarea care va predomină în următoarele 12 luni, în industria modei, cea a obiectelor decorative și a produselor cosmetice. <http://looktv.ro/institutul-pantone-a-ales-culoarea-anului-2015-video/30.01.2015>.

⁵ Albastrul de Voroneț este o nuanță a culorii albastre, specifică frescei exterioare a Bisericii Mănăstirii Voroneț.

metalizat, pe care mulți consumatori l-au asimilat, probabil, unui medicament, și nu s-a vândut conform așteptărilor.

Designerii ambalajelor comerciale încearcă, uneori, să asocieze culorile ambalajului cu sezonul în care este scos pe piață produsul respectiv. Așadar, fiecare culoare are o simbolică proprie care nu poate fi folosită la voia întâmplării și nici aplicată oricărui produs. Legat de acest fapt, s-a pus chiar problema culorii manualelor școlare și a rolului pe care culoarea îl joacă în dezvoltarea personalității⁶.

Vizibilitatea culorilor are efect publicitar. Dar, culorile sunt și cele care alterează percepțiile. Un obiect alb pare mai mare decât unul negru identic, iar o băutură servită într-un pahar roșu pare mai caldă decât una existentă într-un recipient verde sau albastru. Acest efect înșelător este exploatat nu numai în industria alimentară, ci și în industria constructoare de mașini, unde, de exemplu, roșul este utilizat cu precădere pentru a pune în valoare linia și aripile unui automobil. Un model de această culoare pare „mai sportiv”. Automobilele marca *Ferrari*, automobile sport prin definiție, au, de cele mai multe ori, culoarea roșie, chiar dacă nu există culoarea *roșu Ferrari*. În schimb, alte firme producătoare de automobile au adoptat diferite denumiri pentru anumite nuanțe de roșu, ca, de exemplu, *roșul Tițian* (pictor italian din secolul al XVI-lea, aparținând *Școlii venețiene*), specific unor automobile fabricate de firma germană *Opel*. Cu toate acestea, se vând foarte bine și mașinile vopsite în nuanțe de gri, pentru că, se pare, ascund murdăria și sunt mai ușor de revândut.

Psihologii⁷ au demonstrat științific că roșul accelerează activitatea musculară, galbenul stimulează facultățile mentale, iar verdele are virtuți relaxante. De aceea, fabricantul de vopsele *Ripolin*⁸ a clasificat, în decursul a doi ani, două sute de referințe ale produselor sale nu după utilizare, cum ar fi fost firesc, ci după efectele produse de culori asupra clienților. Numită *Colorterapia*⁹, gama acestor vopsele include șapte subgame: de la nuanțele de verde la cele de galben (tonurile sunt diferite, de exemplu, grena sau roz-șters). Concluzia reprezentanților companiei, după acest experiment: culorile clare, luminoase sunt cele care se vând cel mai bine, ele creând impresia că o anumită piesă sau un produs oarecare este mai mare.

Între diversele tipuri de reprezentare, imaginea publicitară are impactul psihologic cel mai puternic asupra minții receptorului. Percepția și decodificarea imaginii nu sunt etape consecutive, ci ele coincid, iar ilustrațiile pictoriale transmit privitorului mesajul, care este înțeles instantaneu. Vizualizarea mesajului publicitar, spre deosebire de reprezentarea lingvistică, dovedește un grad mai mare de fidelitate față de real. Cu toate acestea, importanța reprezentării textuale nu poate și nu trebuie să fie ignorată. Deși adesea impactul imediat este diminuat din cauza procesului

⁶ „De asemenea, nu este deloc de neglijat rolul culorilor în educarea tinerelor generații. Pentru a le deștepta interesul, cărțile destinate preșcolarilor sunt aproape în totalitate colorate cât mai viu, iar altele sunt «de colorat». Este evident, de asemenea, că o colorație variată a unor manuale face ca lecțiile să se imprime mai ușor pe retina elevilor/studenților, iar textul acestora, aglomerat de scheme, fotografii color, îi va atrage mai mult pe cititori decât varianta aceeași cărți apărută în monotonia *alb-negrului*.” (Dimitrescu, 2006, p. 148)

⁷ Vezi Mihai Golu și Aurel Dicu, *Culoare și comportament*, Craiova, 1974; Sadka Dewey, *Teste de personalitate prin alegerea culorilor*, Dewey, București, 2007.

⁸ *Ripolin* „email special care se fabrică în mai multe culori”.

⁹ *Colorterapie* „cromoterapie”. Disciplina care studiază teoria și practica culorii poartă numele de *cromatologie*.

mental implicat în decodificare și înțelegere, mesajul lingvistic este unul al percepției directe. Se poate conchide că imaginea și textul interrelaționează.

În sloganurile publicitare referitoare la detergenți, termenii cromatici au sens propriu, denotativ, și sunt folosiți substantival, sub forma unică de neutru singular. Există, astfel, texte de tipul: „Mai alb, mai proaspăt, mai isteț. Albul pur. Albul sigur. Chiar și pentru sintetic”. Sau: „Folosește Perwoll Black Magic: Negrul rămâne negru, ca nou. Negrul rămâne negru cu Perwoll Black Magic”¹⁰, în care expresivitatea de natură contextuală¹¹, reprezentând un grad superior de elaborare stilistică, presupune sesizarea de către receptor a unor efecte de intensificare realizate prin: a) comparații subînțelese: *albul pur*, *albul sigur* sau explicite: *negru... ca nou* și b) prin enumerarea unor adjective la gradul comparativ de superioritate: *mai alb*, *mai proaspăt*, *mai isteț* – folosirea termenului *proaspăt* face referire la prospețimea mirosului, pe care detergentul respectiv îl poate impregna în rufele spalate; *isteț* se referă la modul de economisire a banilor, iar rufe vor fi *mai albe*, dacă vor fi spălate cu detergentul *isteț*. *Pur*, sinonim cu *imaculat*, se referă, probabil, la puterea de spălare a detergentului, rufe odată spălate, devin imaculate, fără pete. Modul în care se prezintă culorile îmbrăcămintei după spălare este foarte important¹² și, de aceea, în textul publicitar care face referire la *Perwoll Black Magic*, termenul *negru*¹³ apare de patru ori; prin repetiție este sugerată intensitatea culorii, care rămâne neschimbată.

Paul Ricœur, în *Eseuri de hermeneutică*, propune anumite trăsături¹⁴ specifice lingvisticii frazei¹⁵, care constituie punctul de plecare al elaborării hermeneuticii discursului. Aceste trăsături¹⁶ pot fi aplicate și sloganurilor publicitare de mai sus. Textele sunt adresate unui interlocutor¹⁷/receptor; un indiciu în acest sens îl constituie verbul *a folosi*, la modul imperativ, forma afirmativă (*folosește*). Mesajul acestor texte este unul descriptiv, „fiind actualizată funcția simbolică a limbajului”¹⁸, iar realizarea temporală „selectează” verbul la timpul prezent¹⁹, fapt demonstrat de forma *rămâne*, la modul indicativ (timpul prezent).

În anii '70 ai secolului trecut, când detergenților nu li se făcea reclamă, preparatul care servea la curățarea/albirea rufelor era *albol*-ul. Acest termen este un derivat²⁰ cu sufixul neologic

¹⁰ Reclame publicitare la detergenți și înălbitori.

¹¹ Cf. Stoichițoiu Ichim, 2006, p. 112.

¹² Culoarea hainelor purtate de o persoană are un impact major asupra celor din jur.

Făcând referire la acest fapt, Coco Chanel a spus că „La femeia prost îmbrăcată, oamenii își amintesc hainele (în culori nepotrivite). Însă, la cea bine îmbrăcată, își amintesc femeia.” (apud Henderson, Henshaw, 2008, p. 6)

¹³ Noțiunea de „negru” este unică, dar semnificația cuvântului englez *black* nu se suprapune peste conținutul cuvântului românesc *negru*. Cf. Toma, 2000, p. 13.

¹⁴ Referitor la trăsătura conform căreia „instanța de discurs” este autoreferențială, în exemplele de mai sus este mai dificil de precizat modul în care se individualizează autorul.

¹⁵ În viziunea lui Paul Ricœur, *fraza* reprezintă unitatea de bază a discursului.

¹⁶ Ele reprezintă, de fapt, o analiză a discursului/textului publicitar.

¹⁷ „(...) în timp ce limba este doar o condiție a comunicării pentru care oferă coduri, toate mesajele sunt schimbate în discurs. În acest sens, singur discursul comportă nu numai o lume, dar și un altul, un interlocutor căruia i se adresează.” (Ricœur, 1995, p. 155)

¹⁸ Ricœur, 1995, p. 155.

¹⁹ „(...) discursul este totdeauna realizat temporal și în prezent, în timp ce sistemul limbii este virtual și străin de timp.” (Ricœur, 1995, p. 155)

²⁰ Neînregistrat în dicționar.

-ol²¹. Sufixul *-ol* se regăsește și în alte derivate românești, ca de exemplu: *azurol* „albăstreală lichidă de rufe” sau *apretol* – și acestea, la rândul lor, sunt substanțe folosite cu scopul de a albi sau de a apreta rufe. Astăzi, când nici *albolul* și nici *azurolul* nu mai sunt la modă (nici măcar în dicționarele limbii române), se folosește *Vanish*. Pentru a face mai atrăgător acest produs de albire și de eliminare a petelor, în reclama publicitară se recomandă: „Ai încredere în roz, uită de pete”. Substantivul *roz* este o metonimie: culoarea ambalajului substituie produsul.

Într-un alt slogan publicitar, se spune: „Romtelecom a lansat serviciul telverde! Oriunde vezi numărul 08008 (urmat de 5 sau 6 cifre), poți da telefon liniștit, pentru că este gratuit”²². Așa cum reiese din context, *telverde*, un acronim, desemnează „un număr de telefon la care apelul este gratuit”. Aceeași semnificație are și sintagma *număr verde*. În aceste expresii, *verde* indică permisiunea, accesul liber (apelul este netaxabil!).

Alături de sloganurile publicitare, există și sloganuri de tip propagandistic²³, ca, de exemplu, „Viitorul va fi verde sau nu va fi deloc”²⁴. În acest context, termenul *verde* are valoare denotativă: este simbol al naturii și al vieții „naturiste”²⁵. Dacă *viitorul va fi verde*, casele au început deja să fie *verzi*²⁶, adică sunt case construite din materiale ecologice, reciclabile, iar interiorul lor este dotat cu produse care nu dăunează mediului²⁷. De asemenea, există ambalaje *verzi* – *plase verzi*, acestea fiind plasele biodegradabile.

Fenomenul *Black Friday*²⁸, numit și *vinerea neagră*, adică vinerea reducerilor, a pătruns în România și a devenit foarte popular, întrucât numeroase magazine oferă reduceri de prețuri în ultima vineri din luna noiembrie. Campania (de reduceri) organizată de magazine în aceasta lună a anului poartă numele de *Black November*.

*Caravana roz*²⁹ (rozul este culoarea care induce optimismul) constă într-o coloană de mașini care strabat diferite orașe, având drept scop promovarea luptei împotriva cancerului la sân. *Știrea verde*³⁰ a fost titlul unei rubrici „eco”³¹ a postului de radio *Europa FM*³², prin care se făcea campanie pentru protejarea naturii³³. *Cod Verde* a fost numele unei campanii publicitare³⁴

²¹ „Acest sufix derivă numai substantive și el nu a putut fi detașat din neologisme de felul lui *benzol*, *mentol*, *naftol*, *sidol*, *terpinol*, *vitriol* etc., dintre care unele analizabile chiar în românește.” (Hristea, 1968, p. 37)

²² Ziarul *Adevărul*, 01.06.2001, p. 16.

²³ Sloganuri de acest tip, în care sunt prezente numele de culori, au apărut în anii '60 ai secolului trecut, în America – un exemplu în acest sens este *Black Power!* („Puterea negrului!”), care dezvăluia necesitatea de a transforma riposta negrilor într-un „instrument” de protest. La scurt timp după adoptarea sloganurilor de acest tip, s-a înființat *Black Panther Party (for Self-Defense)* – „Panterele Negre” – organizație care, începând cu numele ei, se declara gata să contracareze violențele și nedreptățile comise împotriva negrilor. Liderii partidului „Panterele Negre” se îmbrăcau în negru, cu haine de piele și șepci, erau întotdeauna înarmați și se comportau ca niște supraveghetori (și apărători) ai unei populații asuprite și lipsite de apărare.

²⁴ Reclame la produse ecologice.

Vezi coperta revistei *Tabu*, nr. 4 (aprilie)/2009.

²⁵ În acord cu natura, fără a o polua sau a o distruge.

²⁶ Vezi *Elle Decoration*, 35/2009, p. 20-21.

²⁷ Inclusiv *iluminatul* este *verde*, adică se face cu becuri economice.

²⁸ Cf. <http://blackfridayromania.net/black-friday-2013-romania-31/30.01.2015>.

²⁹ Numită și *Caravana fericirii roz*.

³⁰ E-misiune care a fost realizată și prezentată de Elena Tudor.

³¹ *Eco* – prescurtare a cuvântului *ecologie*; *a trăi verde* sau *eco(logic)*, înseamnă „a trăi în deplin acord cu natura, a o proteja”, dar și „a consuma produse alimentare obținute natural, fără substanțe chimice”.

³² În anii 2008-2009.

³³ Natura verde nu a fost dintotdeauna o imagine blândă și liniștitoare, un simbol asociat vieții. Amazonia, cea mai întinsă pădure ecuatorială din lume, „plămânul” pământului, era, nu cu mult timp în urmă, denumită *infernul verde*³³.

care și-a propus să atragă atenția asupra problemelor legate de curățarea și de întreținerea unui mediu sănătos, să educe și să orienteze cât mai mulți români către un comportament adecvat, prin care să nu distrugă ceea ce îi înconjoară, ci să protejeze ecosistemul („ecoprotector”)³⁵.

Cu altă semnificație, verdele a fost desemnat culoare cod pentru un anumit tip de țigări. Verdele, culoarea prosperității, semnaleză existența minții, aceasta fiind asociată, la rândul ei, tot prosperității. Pentru a fi recunoscute mai ușor, pachetele de țigări mentolate au ambalajul tot de culoare verde.

3. Culorile pot avea, după cum s-a demonstrat, o funcție informativă, ușurând, prin aceasta, relațiile de comunicare și, de asemenea, pot fi utilizate în vânzarea unor produse, pentru a atrage atenția cumpărătorilor (prin culoare, produsul devine mai atractiv), dar și a producătorului. Îndeplinind aceste funcții, culorile devin funcționale; totuși, preferința pentru culori este condiționată nu numai de aspecte care țin de percepția optică, ci și de convingeri sau de „opțiuni”, în ultimă instanță.

BIBLIOGRAPHY:

Dewey, Sadka, *Teste de personalitate prin alegerea culorilor*, Dewey, București, Editura Meteor Press, 2007.

Dimitrescu, Florica, *Despre culori și nu numai. Din cromatica actuală*, în „Limba română. Aspecte sincronice și diacronice” (coord. Gabriela Pană Dindelegan), București, Editura Universității din București, 2006, p. 147-184.

Golu Mihai, Dicu, Aurel, *Culoare și comportament*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1974.

Hristea, Theodor, *Probleme de etimologie*, București, Editura Științifică, 1968.

Henderson, Veronique, Henshaw, Pat, *Colorează-ți încrederea în tine*, București, House of Guides, 2008.

Ricœur, Paul, *Eseuri de hermeneutică*, București, Editura Humanitas, 1995.

Stoichițoiu Ichim, Adriana, *Creativitate lexicală în româna actuală*. București, Editura Universității din București, 2006.

Toma, Ion, *Lexicologia limbii române*, București, Editura Universității din București, 2000.

*** *Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române* (DEXI), Chișinău, Editura ARC & GUNIVAS, 2007.

*** *Adevărul*, 01.06.2001, p. 16.

*** *Tabu*, nr. 4 (aprilie)/2009.

*** *Elle Decoration*, 35/2009, p. 20-21.

<http://blackfridayromania.net/black-friday-2013-romania-31/30.01.2015>.

<http://looktv.ro/institutul-pantone-a-ales-culoarea-anului-2015-video/30.01.2015>.

<http://en.wikipedia.org/wiki/IBM/23.07.2009>

³⁴ O dată pe lună, publicațiile grupului de presă *Realitatea – Cașavencu* „au expus” culoarea verde sub forma unor elemente grafice diferite, prin rezervarea un spațiu editorial necesar prezentării unor teme legate de împăduriri și de oprirea defrișărilor, de reducere a poluării și de salvare a ariilor protejate, de folosire a surselor alternative de energie etc.

³⁵ *Green Planet Blues* este primul eveniment cinematografic „eco” din estul Europei care a avut loc la Sinaia, între 17 și 19 ianuarie 2009.

Așadar, din categoria produselelor verzi fac parte produsele ecologice.

THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE, CULTURE AND IDENTITY, ASPECTS OF THE INTERFERENCE

Katalin Balazs, Assist. Prof., PhD, “Babeş-Bolyai” University of Cluj-Napoca

Abstract: This paper is trying to emphasize the importance of the relationship between the mother tongue and the identity, the national identity, reaching trends of bilingualism, interferences in the case of which narrowing the usage area of the language, this does not become modernized, its terminology becomes archaic, there appear foreign words.

Even for most linguists, the language represents only the field of research, it means searching and settling rules and laws. However, language, especially the mother tongue, is more than the assembly of the well-settled rules: it is a special phenomenon, the determining factor of our lives, of the community in which we live.

Language reflects consciousness, self-awareness, it is what defines our identity, it represents an emotional connection with a particular linguistic community.

Keywords: mother tongue, national identity, linguistic community, language contact

Limba reprezintă nivelul superior al capacității mentale a omului, iar în ceea ce privește însușirea, învățarea limbii materne, aceasta se produce fără să știm ce procedeu se află la baza procesului de însușire, nu știm cum învățăm cuvintele; „prindem din zbor” și nu știm cum se formează și cum se dezvoltă treptat în creierul nostru mecanismele de însușire a sistemului gramatical al limbii materne. Un răspuns simplu care poate fi dat la aceste întrebări este acela că toate acestea se învață, le învățăm de la părinți (mai ales de la mama, de unde și denumirea „limba maternă”).

Un individ, chiar și în cazul în care cunoaște și folosește în paralel două sau mai multe limbi, își exercită activitatea de gândire doar într-o singură limbă, care, de obicei, este limba maternă. În limbă maternă are loc cristalizarea schematică a realității, perceperea noțională a acesteia, are loc transpunerea lumii în cuvinte, în idei, în timp ce o altă limbă cunoscută (sau alte limbi cunoscute) de individ servesc ca instrument în realizarea contactelor, în procesul de comunicare, ușurând realizarea acestuia. Contactul cu alte limbi permite lărgirea sferei de orientare, dezvoltă cunoașterea, reprezintă o sursă de informații, dar totuși, activitatea de gândire – prin care schițăm și încercăm toate acțiunile, planurile noastre –, devine posibilă doar într-un mediu confortabil al limbii, într-un mediu familiar, în care ne simțim ca acasă, adică, în limba maternă. Este cunoscut faptul că în cazul în care vrem să facem ordine printre gândurile noastre, când vrem să exprimăm intențiile noastre în lumea simbolică a limbilor, când ne preocupă perceperea lumii noastre launtrice și vrem să dominăm și să înfrângem lucrurile care se petrec în noi și în lumea înconjurătoare, când vrem să evadăm din această lume pentru a face bilanțul celor

întâmplare cu noi –, pentru toate aceste situații avem nevoie, fără discuție, de căldura și de siguranța aceluia cămin, pe care ni-l oferă limba maternă, cunoașterea ei.

Dacă ar fi să descriem caracteristicile limbii materne, putem spune că: este prima limbă învățată, de obicei, de la părinți, însușirea ei se produce spontan, instinctiv; se poate observa naturalitatea și ușurința cu care este folosită atât în cazul producerii unui text, cât și în cazul înțelegerii acestuia. Limba maternă reflectă concepția individului (indivizilor) despre lume, este cea care – în mediul nostru apropiat – ne îndrumă și stabilește, fixează locul fiecăruia dintre noi (locul fiecărui vorbitor). Limba maternă reflectă conștiință, conștiință de sine, este cea care definește identitatea, reprezintă o legătură emoțională cu o anumită comunitate lingvistică; în mod spontan, face posibilă dezvoltarea unor capacități creative (jocul lingvistic, umorul). Și, nu în ultimul rând, trebuie amintit ca o caracteristică faptul că tăcerea și visul au loc, cel mai adesea, în limba maternă. Ca o concluzie, putem spune că limba, limba maternă este instrumentul cel mai important al gândirii.

Propunem o definiție generală a limbii și anume: limba ca instrument al comunicării interumane este ceea ce o anumită societate într-o anumită epocă consideră a fi limbă¹. În pofida tuturor încercărilor posibile de a defini conceptul de limbă (Saussure, Greimas, Pierce, Jakobson etc.), limba nu poate să funcționeze decât pe segmente socio-istorice determinate, în strictă concordanță cu tradițiile, cultura și mentalitatea epocii. Pe lângă faptul că este instrument al comunicării, limba este o putere din punct de vedere politic și social.

Chiar și pentru majoritatea lingviștilor, limba reprezintă doar un domeniu de cercetare, înseamnă căutarea și stabilirea unor reguli și legi. Însă limba, mai ales limba maternă, este mai mult decât existența unui ansamblu de reguli și legi: este un fenomen special, factorul determinant al vieții noastre, al comunității în care trăim. Având în vedere acest rol al limbii de factor determinant în viață, este importantă învățarea, însușirea ei cât mai bună și corectă încă din copilărie, ca apoi, aceeași importanță să o aibă și nivelul de conștientizare a limbii materne, nivel la care se poate ajunge pe parcursul vieții.

Nu e necesar ca fiecare vorbitor să știe totul despre și din limba sa maternă. Este de ajuns existența unei „echipe” de elită, formată din numeroși membri, specialiști (lingviști). Această echipă veghează asupra limbii și face tot posibilul ca utilizarea ei să fie cât mai corectă, adecvată, elevată; membrii echipei sunt acei oameni care sunt capabili și de formarea și de utilizarea conștientă a limbii, în comparație cu ceilalți vorbitori ai limbii respective.

După părerea specialiștilor, însușirea limbii începe din momentul în care ne naștem. Acest proces care abia începe nu poate fi numit încă însușirea limbii materne, întrucât apar doar semne, indici care arată drumul spre posibilitatea de însușire a unei limbi. Sunt specialiști care afirmă că odată cu nașterea individului apar și unele caracteristici ale limbii materne. Știm că melodia, intonația limbii materne se însușește încă înainte de naștere, prin comunicarea mamă-făt.

¹Ana Guțu, *Despre controversata problemă a limbii și identității în Republica Moldova*
<http://anagutu.net/files/2011/01/>

Uneori, comportamentul subconștient, necontrolat al individului dă semne, semnale despre activitatea continuă, neîncetată a limbii materne în creierul nostru și despre cât de bine este înfiptă, așezată această limbă. Aceste semne, semnale ale subconștientului apar în anumite împrejurări și ne trădează, ne dau de gol referitor la limba noastră maternă. Este vorba de situații în care activitatea limbii materne nu poate fi suprimată, ca de exemplu, atunci când numărăm (în majoritatea cazurilor numărăm în limba maternă), ori în cazul limbajului folosit în somn, nemaivorbind de situațiile tensionate, când se poate constata folosirea unor interjecții care izbucnesc necontrolat.

Cercetările au arătat că acțiunile cotidiene ale omului sunt dirijate, mai mult, de emoții și nu de rațiune. S-a arătat că în limba maternă mai ușor ne asumăm riscuri, decât într-o limbă străină. Într-o limbă străină luăm decizii cu rațiunea, în timp ce în limba maternă în luarea deciziilor predomină emoția.

În funcție de cât de mult a păstrat o limbă sau alta din gândirea non-verbală, imagistică (este vorba de utilizarea metaforelor, a comparațiilor și despre modificările survenite în cuvânt), se poate stabili capacitatea gradului de nuanțare a unei limbi, nuanțare de care, în mare măsură, depinde dificultatea de însușire a limbii respective.

Referitor la relația dintre limba maternă și identitate se poate spune că *limba maternă este stâlpul identității care ne însoțește de-a lungul vieții*. Conștiința de identitate este criteriul primordial al existenței umane. Identitatea a devenit o cerință care, în același timp, reprezintă și o siguranță: trebuie să știu cine sunt, ce sunt, ce caracteristici mă definesc și pe baza acestora trebuie să-mi clarific apartenența, identitatea.

Limba maternă nu este o categorie sociolingvistică. Ea reprezintă o comoară, cu un conținut simbolic și emoțional pe care vorbitorul sau vorbitorii comunității îl atribuie propriei lor limbi. Acest conținut simbolic se amplifică atunci când vorbitorul și comunitatea se identifică cu limba și în limba respectivă, prin aceasta deosebindu-se de alții. Este dreptul elementar al fiecărui om să-și definească și să-și declare identitatea. De aici rezultă dreptul la limbă maternă, dreptul de a folosi limba maternă și dreptul la libera alegere a limbii (în cazul școlarizării, de exemplu).

Pe de altă parte, pornind de la considerentul că importanța rolului pe care-l joacă limba în identitatea comunității poate să difere de la o comunitate la alta (cu atât mai mult în identitatea individului), s-a ajuns ca anumiți specialiști în domeniul științelor sociale chiar să nege existența legăturii dintre aceste două elemente, dintre limbă și identitate. Există paradigme ideologice, care, în funcție de interesele majorității sau ale minorității, recunosc ori neagă rolul determinant al limbii în definirea identității. Acest punct de vedere a fost formulat de specialiști care au afirmat că între limbă și identitate nu este o legătură semnificativă, esențială. Alții spun că între limba primară și limba secundară există doar mici diferențe, de ordin cantitativ și nicidecum calitativ, încât pierderea limbii materne, schimbarea limbii nu ar fi o problemă atât de mare cum încearcă să ne sugereze unii. În funcție de mediul lingvistic al fiecărui individ se conturează și se stabilește relația lui față de bilingvism. Acesta trebuie să fie un bilingvism în care limba maternă

domină, cu competențe lingvistice de nivel superior (incluzând și valorile regionale) și cunoașterea limbii statului la un nivel superior.

Conștiința de identitate nu poate fi înghesuită într-un tipar general, unitar și fix. Există diferite tipuri de identități, de unde și definiții diferite pentru identitate. Diferențele în definirea identității se explică cu interpretarea diferită a rolului factorului decisiv, a factorului cu o importanță majoră în structura și modelul identității respective.

Identitățile din Europa, în marea majoritate a cazurilor, sunt legate de cetățenie. În ceea ce privește diaspora, elementul determinant în păstrarea identității lor este tradiția, cultura. Cazul cel mai fericit este când comunitatea din diasporă aparține aceleiași confesiuni religioase. Dacă nu aparțin aceleiași religii, atunci tradiția este cea care le leagă printr-un fir direct de limba maternă – aceasta fiind singurul element comun. De exemplu, în identitatea maghiarilor din bazinul Carpatian, fiind destul de împărțiți din punctul de vedere al religiei, factorul de bază, factorul cel mai important este limba. Spre deosebire de alte popoare (evrei, armeni) în rândul maghiarilor, negarea, refuzul limbii înseamnă și refuzul identității. O altă limbă ne transpune într-o altă identitate. Părerea potrivit căreia în comunități minoritare și fără limbă se poate dobândi identitate, poate fi considerată simplă iluzie.

Teoretic, este posibilă o identitate puternică și fără o limbă maternă originară (cazul limbilor scoțiene, irlandeze). Acest lucru poate să prevestească dispariția multor limbi, dar și persistența, conservarea identității. Formularea și reformularea culturii naționale constituie o necesitate. În cadrul acesteia o politică lingvistică bine conturată, o strategie adecvată a limbii poate stabili cerințele legate de limba națională².

Identitățile au o anumită ierarhie. La nivelul inferior este identitatea locală, după aceea – identitatea de grupuri etnice, pe care se construiesc identitățile regionale, apoi identitatea culturală (națională) și peste acestea poate fi, de exemplu, identitatea europeană. În această ierarhie, la mijloc este națiunea, cu caracteristica ei comună – limba. Identitatea de bază se leagă deci de națiune, de limbă, în cadrul acestei identități se ajunge – prin doar câteva niveluri – la identitatea locală. Fiecare identitate locală, regională se caracterizează printr-o manifestare proprie, dialectală. Astfel, și dialectele au propriul lor rol de a fi proclamatori de identități, de a fi și ele printre cele care contribuie la consolidarea identității; având în vedere că în dialecte nu atât separarea o percepem, ci mai degrabă comuniunea. De aceea, sprijinirea dialectelor, a folosirii lor reprezintă o condiție importantă în vederea păstrării limbii.

Se vorbește despre dubla sau chiar multipla identitate. Deși sintagma, din punct de vedere semantic, este controversată. Teoretic, identitatea exclude dualitatea. Într-un fel, totuși, este posibilă prezența dualității, atunci când factorii principali ai identității sunt separați și fiecare dintre acești factori primește rangul de apartenență: astfel se poate vorbi despre identitatea cetățenească, despre identitatea națională, identitatea religioasă a unui individ. Dar în fiecare caz există un element dominant, care definește identitatea de bază. Cei care au studiat, studiază bilingvismul ori sunt chiar ei înșiși bilingvi, ei știu că există indivizi care au două limbi materne

² Géza Balázs, *Nyelvi szuverenitás. A nemzeti nyelvek és kultúrák változó helyzete az önrendelkezés és az identitás összefüggésében*, in „Magyar Tudomány”, Budapest, 2013/4, p. 454.

învățate simultan și că aceștia aparțin a două culturi. Însă la vârsta maturității acești vorbitori își stabilesc ordinea celor două limbi primare, ordinea celor două culturi. Cu alte cuvinte, la un moment dat, acești oameni decid asupra faptului cine sunt ei de fapt.

Enunțul „în limba mea maternă spun ceea ce vreau să spun, iar într-o limbă străină spun ce pot” este plauzibil în culturi monolingve dezvoltate. Dar cunoaștem cazuri, de exemplu, scriitori care au devenit renumiți nu în limba lor maternă; și cazuri de limbi, „limbi materne”, care nu sunt destul de bine dezvoltate, formate, limbi în care nu se poate exprima totul sau orice, trebuind să se recurgă la o limbă străină. Majoritatea limbilor materne nu sunt dezvoltate în aceeași măsură.

Fenomenul care se poate constata în general, referitor la scăderea nivelului culturii și al limbii, are un efect destabilizator asupra limbilor standard și asupra dialectelor. Este greu de stabilit influența societății informaționale, a tehnologiilor asupra culturii și asupra diferitelor limbi, dar cu siguranță se poate afirma că acestea duc la accelerarea unor schimbări în limbă.

Mișcările naționale din zilele noastre își revendică propria limbă, odată cu revitalizarea limbii își recrează limba maternă care a fost dată uitării, își consolidează și își reînnoiesc identitatea. Diversitatea caracteristică zilelor noastre și tendința care se manifestă în procesele diversității nu sunt altceva decât încercări de a păstra, în ciuda globalizării, diversitatea culturală, lingvistică și etnică: să nu uităm că diferența constituie o bogăție.

Sloganul european „unitate prin diversitate” se bazează, în primul rând, pe diversitatea lingvistică, și în consecință, culturală a Europei.

BIBLIOGRAPHY:

1. Balázs Géza, *Nyelvi szuverenitás. A nemzeti nyelvek és kultúrák változó helyzete az önrendelkezés és az identitás összefüggésében*, in „Magyar Tudomány” (Revista Academiei Maghiare de Științe), Budapest, 2013/4, p. 453-458.
2. Boldea, Iulian, *Memorie, identitate și comunicare interculturală*, la Conferința „Comunicare, context, interdisciplinaritate”, Târgu-Mureș, 22-23 noiembrie 2012 (conferință indexată ISI) http://www.upm.ro/cc12/volCCI_II/Pages%20from%20Volum_texteCCI2-2.pdf, p. 17-26.
3. Guțu, Ana, *Despre controversata problemă a limbii și identității în Republica Moldova* <http://anagutu.net/files/2011/01/>
4. Moldovanu, Gheorghe, *Politică și planificare lingvistică*, Chișinău, Editura ASEM, 2007.

MEANS OF EXPRESSION ON THE PHONEMATIC LEVEL IN REBREANU'S SHORT PROSE

Rodica Roman, Assist. PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract. EXPRESSIVE MEANS AT THE PHONEMATIC LEVEL IN LIVIU REBREANU'S SHORT STORIES. The phonetic phonemes, elements of characterization and suggestion specific to poetry, find their place also in prose, the writer appealing to them with the intention of emphasizing certain ideas. Our analysis relies on Liviu Rebreanu's short stories. Rebreanu's texts combine in a well-balanced manner the elements of the phonemic level (euphony, rhythm and intonation), with which the writer expresses the imagined senses more objectively. Stylistic analysis performed aims to describe the style of the work expressing assessments on it and, from this perspective, showing how content becomes artistic expression.

Keywords: *short story, stylistic analysis, euphony, rhythm, intonation*

Analiza stilistică are rolul de a descrie și judeca stilul unei opere pentru a formula aprecieri asupra ei și, din această perspectivă, pentru a arăta cum un conținut devine expresie artistică. Temele și motivele literare sunt vechi și universale, însă unitatea *limbaj – expresivitate* – *stil* poate da seamă de originalitatea și valoarea operei și a autorului ei. Pentru a fi scriitor, născătorul trebuie să fie novator de limbă, dar în limitele impuse, pe de o parte de normele limbii literare, iar pe de altă parte, de particularitatea, specificul și semnificația temei abordate. Scriitorul va îmbogăți limba literară existentă cu noi valori expresive și de semnificație prin depășirea „faptelor de repetiție a limbii” și dimensiunea tranzitivă a limbajului¹.

În acest sens, arta lui Rebreanu ne impresionează prin „comunicarea directă” a unor crâmpene de viață epurate de tot ceea ce ar fi putut părea adaos subiectiv, dar ne captivează și prin ceea ce se înțelege de obicei prin „stil”. Scriitorul are capacitatea de a comunica nu numai *impresia* copleșitoare a adevărului, ci și, mai ales, *senzația* atingerii nemijlocite și tragice cu realitatea umană.² De la început mijloacele stilistice în aparență banale, comune, sunt mereu în lumina concepției scriitorului și adecvate conținutului.

Rebreanu înțelege prin artă mai mult decât un meșteșug rafinat menit să influențeze subtil sensibilitatea cititorului. El și-a definit concepția despre artă în binecunoscutul articol *Cred* unde afirmă că: „Temelia creației rămâne, negreșit, expresia, nu însă ca scop ci ca mijloc... De altfel, cred că e mult mai ușor a scrie frumos decât a exprima exact. Poate nu e o simplă întâmplare că toți creatorii mari de viață s-au mulțumit să scrie bine și au neglijat floricelele stilistice după care

¹ Vianu, T. (1968). *Despre stil și artă literară* în *Studii de stilistică*. București: Editura Didactică și Pedagogică. p.153.

² Todoran, E. (1973). *Natura umană în realismul lui Liviu Rebreanu* în vol. *Secțiuni literare*, București: Editura Facla. p.189-242.

se prăpădeau contemporanii. Expresia exactă îți cere mai multă zbuciumare: *Cuvântul ce exprimă adevărul.*³ Astfel de mărturisiri ale crezului său artistic ne ajută să deducem mai bine profilul individual al scriitorului.

Considerăm că enunțuri precum „Liviu Rebreanu e un scriitor căruia îi lipsește harul cuvântului artistic” sau „rafinamentul lingvistic” sunt mai degrabă clișee. Aparent, chiar scriitorul însuși ar fi contribuit la formarea acestei percepții critice prin ideile sale despre artă, despre scris. Numai că, prin *Crezul* său, el nu spune concret niciodată că refuză rafinamentul lingvistic și estetic, ci sugerează că îl consideră doar secundar ideii textului. El dorește mai întâi *să comunice* și abia apoi *să se comunice*. Altfel nu s-ar explica lupta lui continuă cu cuvântul pe care a dus-o pe tot parcursul creației sale. Mărturie stau textele nuvelor completate și modificate prin republicări succesive, chiar și după zeci de ani de la prima apariție.

O analiză a dimensiunii fonematice relevă faptul că elemente de caracterizare și sugestie proprii mai ales poeziei își găsesc locul și în proză, scriitorul apelând la acestea cu intenția de a reliefa anumite idei. În fapt, „Orice operă literară este, în primul rând, o serie de sunete din care se naște înțelesul.”⁴ Prin urmare, trebuie să facem distincția între elementele inerente și elementele de relație ale sunetului; astfel, deosebirile care țin de calitatea sunetului duc la efecte denumite eufonie, iar deosebirile de relație conțin elemente ce permit diferențieri cantitative și stau la baza ritmului. În afară de efectele eufonice și cele ritmice trebuie amintit și rolul pe care îl are intonația în structura operei literare. În acest articol vom insista asupra acestor concepte și asupra modului în care ele se regăsesc în proza scurtă a lui Liviu Rebreanu.

Fonemele se caracterizează printr-o permanentă oscilație între imaginea vizuală și cea auditivă, funcționând ca atare la nivelul lingvistic al textului. Sunetele au un rol important; vocalele și consoanele se asociază în enunțuri având la bază „instinctul limbii”⁵ deținut de autor.

În limba română, numărul consoanelor (22) este mult mai mare decât al vocalelor (7), însă acestea din urmă apar cu o frecvență apropiată de cea a consoanelor. Armonia și echilibrul specifice limbii române pot fi urmărite și în proza lui Rebreanu. El are o înclinare deosebită pentru exprimarea exactă, și deci conformă cu normele ortografice și ortoepice ale limbii române; atunci când se abate de la aceste norme o face pentru a oferi contextului valoare expresivă.

Astfel, în descrierea satului (dar nu numai) apelează la fonetisme populare pentru o mai clară și corectă redare a cadrului, a atmosferei descrise sau a vorbirii eroilor săi: „Fața femeii se făcu ca varul *stâns* proaspăt. O clipă stătu ca atinsă de fulger, dar apoi, *viindu-și în ori*, își șterse *lacrămile* cu dosul palmei, își îndreptă năframa pe cap și *încetuc* se întoarse iar în satul ei cel săracul și nevoiaș. *Dumineca*, când își *hodinesc* oamenii ciolanele *sfărmate de zoală*, povestea cu glas tremurător țăranilor gură-cască: - Încă Ionică-i tare mare domn, o, Doamne! El poartă guler de aur... atâta-i de mare domn!” (*Domnul Ionică*)

Frecvența acestor fonetisme este mai mare în prozele de început, din perioada când „descoperea” secretele limbii române. Preocuparea pentru forma sonoră este proprie limbii populare,

³ Rebreanu, L. (1976). *Amalgam*. Cluj-Napoca: Editura Dacia. p.33.

⁴ Wellek, R.; Warren A. (1967). *Teoria literaturii*. București: Editura pentru Literatura Universală. p.210.

⁵ Bulgăr, Gh. (1970). *Probleme și analize stilistice*. București: Editura Didactică și Pedagogică. p.177.

însă o întâlnim și în prozele ce redau aspecte ale vieții micilor funcționari sau ale locuitorilor periferiei:

„Cântăreanu întinse capul înainte, ca și când ar fi vrut *să auză* sau *să vază* mai bine, trase repede cârpa peste mâncare și rosti înăbușit: - Ssst! Ssst!” (*Culcușul*)

În prozele scurte ale lui Rebreanu, putem observa că tonul sugerat de text este mai degrabă unul „vorbit”, și nu unul „cântat”⁶. Stilul vorbit este propriu scrierilor realiste, în general, acolo unde interpretarea textului trebuie să conducă spre o înțelegere exactă a faptelor și ideilor descrise. Pronunția cântată poate fi însă întâlnită: „Șchiopul întinde armonica, întoarce ochii pe dos și cântă fals o melodie armenească trăgănată și monotonă. Cântând, se înduioșează, și ochii i se umplu de lacrimi. Dar cântă mereu, și lacrămile i se revarsă pe obraji și se împrăștie prin barbă.

Berta s-a ghemuit lângă piciorul cel șchiop al bătrânului, se uită cu gura căscată la armonică, se înduioșează și ea și începe să cânte cu glas pițigăiat.

Pe urmă vine Șimi, pe urmă Iani, pe urmă Armeanca... Și toți se așază în jurul Armeanului și ascultă, și pe urmă cântă, și pe urmă lăcrimează.” (*Idilă de la țară*) Scriitorul reușește să redea concordanța perfectă dintre aspectul sonor al textului și armonia ce cuprinde familia Armeanului în momentul interpretării cântecului.

Organizarea materialului fonetic se obține automat prin folosirea unui anumit lexic în structuri sintactice alese de scriitor; însă, anumite fragmente de text ne rețin atenția prin sonoritatea lor. Sunetele, vocale sau consoane, au „un colorit emoțional”⁷ propriu, au o expresivitate intrinsecă în cote variabile, dar valoarea lor expresivă nu poate fi simțită decât atunci când sensul cuvântului, textului, contextului sprijină asocierile propriu-zise ale sunetelor. Recunoaștem și notăm câteva exemple:

Expresivitatea fonetică a vocalei închise „u” în cuvântul *doliu* (*Ițic Ștrul, dezertor*) este incontestabilă, sugerând melancolie, tristețe. La fel, în: „Ițic [va muri când] va auzi întâiul bubuit de tun” (*Ițic Ștrul, dezertor*) vocala „u” armonizează cu starea de continuă frământare, de disperare în care se găsește Ițic.

Aceeași vocală o regăsim într-un pasaj din altă proză de război, *Catastrofa*: „Bubuiturile se întetiră apoi, topindu-se într-o uruială profundă și amenințătoare. La bubuiturile pe care dânsul le cunoștea bine după sunet răspunseră curând altele, surde, scurte, răgușite.” Aflat pe front împotriva voinței lui, David Pop va trăi o dramă de conștiință veritabilă, atunci când este pus în situația de a-și îndeplini datoria omorând „frați români”. Valoarea expresivă a acestui text reiese și din efectele de combinație a vocalei „u” cu consoanele „b”, „s” și „r”.

Un alt exemplu din *Ițic Ștrul, dezertor*: „Cerul însă era mohorât și apăsător și se cobora foarte jos...” este construit în jurul vocalei medii „o” care transmite starea sufletească a personajului aflat în pragul disperării și a cărei funcție expresivă este susținută și de construcția pleonastică „cobora foarte jos”.

⁶Tomașevski, B. (1973). *Teoria literaturii*. București: Editura Univers. p.110.

⁷ Ibidem, p.124.

Consoana explozivă sonoră „b” căreia i se alătură vocala „i” concentrează în ele emoția puternică trăită de subofițerului Pop: „- Români! bâlbâi dânsul, și inima îi bătea să-i spargă pieptul.” (*Catastrofa*)

Consoana „c” și repetiția bifonică inversă „ro”/„or” primesc o vibrație aspră în textul: „În văzduh croncăne o ceată de corbi.” (*Hora morții*) și induce în mod expresiv presentimentul sfârșitului, al morții.

Aliterația spirantei surde „f” este folosită expresiv și în consonanță cu starea nostalgică a personajului Haramu care se visează acasă, alături de familie: „Focul duduie, și flăcările fâlfaie și răspândesc o căldură moleșitoare.” (*Hora morții*)

Consoana nazală „n” este frecvent asociată ideii de negație; astfel o regăsim însoțită de accentul tragic al vocalei „i” în exemplul: „- Curaj, Anișoaro, și încredere... Nu-inimic grav... Nimic... Nimic...” (*Cântecul lebedei*) unde soțul încearcă să-și convingă soția de contrariul unui fapt evident, și anume că ea va muri. Reproșul unei soții cicălitoare este redat mult mai expresiv cu ajutorul formulelor negative: „- Nu poți tu să nu fii mojit nici în lume!” (*Pantofii galbeni*).

Timbrul vocalei „î” pare și mai sumbru atunci când este însoțită de consoana „n”. În exemplul: „În mâna stângă strângea mânerul pumnalului însângerat...” (*Servilia*) grupul „în”/„ân” amestecat cu nazala „m” și spiranta surdă „s” devine mai expresiv și în asonanță cu starea de încordare și tensiune a bărbatului ce trăiește drama unei iubiri neîmplinite.

În: „De-acuma nu mai e mult... Se sfârșește tot... Și ce sfârșit!...” (*Calvarul*) devine sugestivă folosirea spirantelor surde „s” și „ș”, expresie a sfârșirii interioare a personajului care ia decizia renunțării.

Exemplele eufonice construite în jurul spirantei sonore „v” provin din prozele de război: „...vânătorii din vale năvăliră ca vijelia [...] se repeziră în tranșee, strigând năpraznic, de răsunară toate văile”; „un obuz uriaș vâjâie ca o furtună în văzduh” (*Catastrofa*); „un vâjâit înfricoșător trece prin văzduh” (*Hora morții*). Efectul lui „v” se combină cu spiranta sonoră „j” în cuvintele *vijelia*, *vâjâie*, *vâjâit* (cu evidente efecte onomatopice) și este întărit de aliterația lui „v”, redând atmosfera înfricoșătoare în care luptau soldații din linia întâi a frontului.

Din exemplele de mai sus se poate observa că aspectul sonor devine evident în momentul repetării sunetelor sau a grupurilor de sunete. Această repetare a fonemelor creează o anumită monotonie fonică ce face ca eufonia să devină sesizabilă.

La nivelul textului literar aspectele fonematice se împletesc frecvent cu elemente ale prozodiei pentru a construi sau a definitiva procesul de constituire a armoniei estetice.

Am amintit de preocuparea lui Rebreanu de a surprinde cât mai exact realitatea. El nu insistă pe forma cuvintelor, ci pe mesajul transmis de ele, și totuși regăsim în proza sa scurtă o serie de *figuri*⁸ aparținând sistemului fonematic. Sunetele pot căpăta valoare expresivă, participând astfel la transmiterea sau sugerarea stărilor sufletești, a atitudinilor sau a caracterelor. Menționăm pentru exemplificare figurile ce au la bază sunetul și pot fi întâlnite frecvent în textul prozelor scurte rebreniene, text care le conferă valoarea artistică.

⁸Dragomirescu, Gh.N. (1995). *Dicționarul figurilor de stil*. București: Editura Științifică.

Aliterația constă în repetiția unor consoane în vederea obținerii unui efect eufonic (o regăsim printre exemplele amintite mai sus): „Zilele se schimbau, mereu neschimbate, nepăsătoare și nenumărate.” (*Catastrofa*); „Din noianul negru de nouri, însă, soarele scăldat în sânge își înălța biruitor capul...” (*Proștii*) etc.

Asonanța este realizată la nivelul vocalelor și constă în repetiția vocalei accentuate în două sau mai multe cuvinte; alături de aliterație formează o combinație ce produce efecte în planul sugestiei: „... Bine, dar nedreptatea aceasta e îngrozitoare! E înspăimântătoare!” (*Catastrofa*) se revoltă David Pop împotriva injustei traiectorii a destinului celor doi cunoscuți ai săi, Candale și Oprișor.

Aferezaeste o figură fonologică de ordinul economiei de expresie care constă în suprimarea unui sunet la începutul cuvântului; este mai frecventă în pasaje dialogate: „zdrênțe murdare, muiate în sânge”; „norii *ceia* de la răsărit”; „norii se *vălmășesc*”; „‘S mulți... Câtă frunză și iarbă.” (*Hora morții*); „Bine c-a găsit pe bătrânul *cela*.” (*Cuceritorul*); „o arătare *spăimântătoare*”; „cancelaria cu *coperișul* țuguat” (*Cuibul visurilor*); „‘S tare blestemați copiii *ăștia*...” (*Talerii*); „întunerec *năbușitor*” (*Yvonne*) etc.

Apocopaconstă în scurtarea unui cuvânt prin înlăturarea unui sunet sau a unei silabe din finalul cuvântului: „Las’ c-ai să vezi...” (*Hora morții*); „De-acu eu mă duc... [...] *Ițic!*” (*Ițic Ștrul, dezertor*); „- Da’ ce, nu mai mâncăm? se răsti dânsul.” (*Norocul*); „- Să trăiți, *dom’* căpitan...” (*Cântecul iubirii*); *cinema* (*Cinema*) etc.

Epenteza înseamnă adăugarea unui sunet neetimologic în cadrul unui cuvânt pentru o mai bună reliefare a structurii silabice și este specifică vorbirii populare: „un *nour alb*” (*Hora morții*); „orișice motive l-ar îndemna...” (*Calvarul*) etc.

Epiteza este figura ce constă în adăugarea unui sunet la sfârșitul unui cuvânt din necesitate eufonică: „N-am fost în stare să văd nimica.” (*Cântecul lebedei*); „Ei, haidem, *Ițic!*” (*Ițic Ștrul, dezertor*); „liniștea și puterea sufletească ce-ți trebuie în viață” (*Catastrofa*). Acuma este adverbul folosit frecvent ce apare și în structura altor figuri de stil, precum repetiția sau paralelismul: Acuma o apăsare ușoară mă mai desparte... Acuma sunt pe pragul dintre două lumi... Acuma...” (*Calvarul*) etc.

Sinalefa constă în contopirea, în rostire, a vocalei de la sfârșitul unui cuvânt cu vocala de început a cuvântului următor. Prin contopire se ajunge, în general, la dispariția acestei vocale finale: „[...] *parc*-ar fi fost mereu în luna de miere” (*Umbre*); „[...] *parc*-ar fi tras la jug” (*Alibi*), „N-ai înțeles?... (*Întâiul gropar*). Când prin contopire dispare vocala inițială a cuvântului următor, avem de-a face cu o *ecthlipsă*: „cu frica-*n* spate”; „știe și nu-*mi* spune...” (*Ițic Ștrul, dezertor*); „ar fi pus mâna-*n* foc pentru ea” (*Umbre*) etc.

Sincopa constă în contragerea unui cuvânt prin eliminarea unei vocale sau chiar a unei silabe din interiorul cuvântului: *cellalt* (*Nevasta*, dar și alte nuvele); „*paispce* franci” (*Oscenă*); „*aci* începe iubirea” (*Mărturisire*) etc.

În urma analizei particularităților fonetice întâlnite în proza scurtă rebreniană putem afirma că majoritatea au fost utilizate ca și caracteristici ale vorbirii populare, pentru redarea

culorii locale, iar o altă parte a termenilor fonetici stau ca mărturie a specificității vorbirii contemporane scriitorului.

Sistemul fonetic bogat și complex al limbii române permite scriitorului să modeleze fraza și să confere textului un ritm, prin care să creeze o armonie internă în prozele sale.

Prin ritmul prozei autorul dorește să elimine diferențele de intensitate și înălțime existente în enunțurile normale. Această impresie de nivelare, de regularitate este redată de folosirea procedeelor fonetice și sintactice, precum figuri ale sunetului, paralelismul, antiteza, simetria etc.:

„[...] în vreme ce deasupra ei frunzele ruginite, moarte, zuruiau legănate de vânt, dânsa [dăscălița Aglaia], cu pleoapele închise, scăldate în lacrimi de durere, asculta *cum* ronțăie vitele în grajd, *cum* vâjăie din când în când o suflare aspră prin frunzișul copacilor din grădină și *cum* toate astea se amestecă într-un zgomot ciudat” (*Dintele*)

„Zgomotul în vagoane se ațâță: zăngănit de arme ciocnite, pârâit de ranițe aruncate în spinare, înjurături repetate printre dinți, geamăte zadarnice.” (*Hora morții*)

Structurile ritmice dau o anumită claritate textului, subliniază esențialul și facilitează mai buna receptare a ideilor transmise de scriitor.

Ritmul este determinat de paralelisme, pauze, intonație și se asociază cu ritmul ideilor și al sentimentelor sugerate prin conținutul textului. Ritmul alert, sacadat și energic este impus de propozițiile scurte: „E mică și grăbită. Uscată. [...] E grăbită. Soarele arde puternic. Nădușeli în aer. Pășește apăsător. Ghete, odinioară albe, azi cenușii, prea mari și cu tocurele călcate înlăuntru. Ciorapi de dantelă... o dantelă de perdea aspră. Din când în când, își privește picioarele. Le găsește bine. E mulțumită, își mușcă buzele. Se uită împrejur, pe celălalt trotuar, unde un cerșetor geme prefăcut. Întoarce capul repede. Mergând, se leagănă ușor în șolduri, cu o cochetărie căutată. Șolduri înguste și colțuroase. Slăbiciunea transpiră prin rochia albă, tocită, cu destule pete de praf. Umerii, mai strinși și cu omoplații ieșiți. Bluza de pânză îi joacă în spate. La decolteu n-a ajuns pudra. Pielea e brună, poate murdară. Sâni uscați... și, pe păr, o pălărie de mătase vânătă, lucrată de mâna ei, nenorocită...” (*Oamenii*)

Ritmul este impus mai ales de frecvența utilizării formelor verbale. Repetarea aceluiași structuri verbale redă imaginea unui ritm alert, ca și caracteristică a oralității, care particularizează stilul și talentul scriitorului, fapt relevat de exemplul următor:

„Acuma nicio lumină nu mă *cheamă*. Acuma întunecul mă *strigă*...

Mă *strigă*...

Vin, vin!...

De ce n-o mai fi rece revolverul?... Pun gura țevii la tâmplă și nu e rece. Mângâi trăgaciul și nu e rece...” (*Calvarul*).

Comentând același exemplu, remarcăm că organizarea momentelor cantitative ale pronunției, paralelismul lexical, sintactic, simetria, punctuația, utilizate în propoziții scurte, grafică, facilitează obținerea unei vorbiri ritmate în perfectă concordanță cu trăirile personajului Remus Lunceanu.

În *Catastrofa*, *Calvarul*, dar și în alte nuvele, observăm o dinamizare a ritmului prin alternarea planului trecutului cu cel al momentului prezent descris. Astfel, în *Catastrofa* putem

deosebi chiar o expunere antitetică a ritmului de viață a personajului și a celui de moarte; rutina vieții de zi cu zi este înlocuită cu nesiguranța, cu teama și neliniștea specifice vremurilor de război și vieții trăite în linia întâi a frontului.

Întrucât Liviu Rebreanu nu construiește structuri lungi cu granițe neclare în prozele lui sunt foarte rare pasajele cu ritm nedecis sau lent.

Există însă pasaje în care avem de-a face cu un lexic eterogen, diviziuni inegale și accente succesive nedespărțite de o pauză și care lasă impresia unei vorbiri lipsită de ritm, a unei aritmii: „Eu însă zic că nu există poet, muzicant, pictor sau sculptor mai mare ca un îndrăgostit. Pentru ca artistul să înțeleagă poezia cea mare a suferinței trebuie mai întâi să fi fost îndrăgostit. Nu poeții au făcut iubirea, ci iubirea a făcut pe poeți! Iar eu, care citesc bucuroși în stele și-mi fac o plăcere dintru a așterne pe hârtie slovă lângă slovă, pot să jur că în slovele noastre umile sunt scrise toate tainele de amor ale cerului înstelat.” (*Mărturisire*)

Folosirea frazelor trunchiate, a structurilor eliptice, susținute de punctuație pot da și ele senzația de construcție neregulată, exprimând aritmia: „În sărbători, când e vremea bună, iese în grădiniță, sub un paltin bătrân ca și dânsul, și povestește vecinilor, care se strâng bucuroși în jurul lui... le povestește pățanii năzdrăvane de pe vremea când sluja la împăratul...

- Hm... Măă... Am fost noi odată la manevre, mă, da' departe, tare departe... Am umblat atunci și pe la marginea pământului... Da-i frumos pe-acolo, bre... e numai nisip... nisip mărunțel-mărunțel ca macu... Hm... Așa, mă!...” (*Glasul inimii*)

Tonul versetelor biblice este întâlnit în proza *Soacra Sfântului Petru* și este realizat prin repetarea conjuncției narative și la începutul frazelor. Curgerea egală a perioadelor imprimă textului un ritm monoton: „[...] Simon Petru au mărturisit, zicând:

- Soacra mea cuprinsă este de friguri mari, Doamne, și plângere este în casa noastră și tânguire că nu se vindecă.

Și s-a mohorât Iisus în suflet și au răspuns lui, grăind:

- Au pre soacra ta mai mult iubești decât pre mine?

Și au pornit.

Și Simon Petru mergea la dreapta lui Iisus și era înfricoșat de frică mare. Iar norodul urma pre ei și grăiau între dânsii:

- Va tămădui acesta pre soacra lui?

Iar Iisus auzea și tăcea. Și Simon nu știa ce va face dânsul și grije multă avea.

Și era cam la al nouălea ceas, și bătea soarele.

Și iată că au ajuns ei la casa lui Simon Petru și a lui Andrei. Și auzeau, bocetele bolnavei. Și norodului milă nu era de ea, căci limbută și vicleană foarte o cunoșteau. Iar Simon într-ascuns căuta cu ochiul la Iisus, că nu știa ce ar grăi. Și Iisus citea ghidul său și s-au oprit în uliță și au zis lui...”

(*Soacra Sfântului Petru*)

Evitarea ritmului general monoton al textelor se face prin îmbinarea dialogului cu pasaje narrative și discursul indirect liber: „Un zbârnăit scurt trece peste capul lui Haramu, în vreme ce gonește înainte. „Glonțul!” se gândește dânsul trăgând cu ochiul când în dreapta, când în stânga. Și după câțiva pași iarăși parcă i-ar zâzâi un bondar pe lângă ureche.

„Se ține glonțul de mine!... Se ține!”⁹

Când se vede lungit jos, răsuflă ușurat și începe să tragă ca un nebun. S-a nimerit tocmai între sublocotenent și BoroIU. Toți ochesc, trag, și muscalii nu se zăresc. Ofițerului îi curge nădușeala pe obraji. Haramu aude deslușit cum întreabă pe BoroIU:

- A căzut vreunul de-ai mei?

Și cum răspunde BoroIU, gros, ca de după un zid:

- Nu m-am uitat înapoi...” (*Hora morții*)

Prin prezența simetriilor, paralelismelor sonore și sintactice, a punctuației în proza sa, Rebreanu reușește să transfere textului un anumit ritm și o anume structură ritmică aflată în armonie cu intenția sa de a reda anumite trăiri ale personajelor. Aceste procedee ce dau valoare expresivă textului „nu vin singure, afirmă Gh. Bulgăr, ci trebuie adesea căutate și lucrate, așa după cum muzicianul sau pictorul potrivește elementele de care dispun pentru a se adresa simțurilor noastre”⁹.

Elemente precum ridicarea sau coborârea vocii, unele particularități ale pronunției pot caracteriza structura unui enunț și sunt unite sub termenul de intonație.¹⁰ Impresia acustică nu poate fi ocolită la lectura unei opere literare, iar prezentarea trăsăturilor ritmice au demonstrat că textul rebrenian nu este unul „mut”¹¹.

În prozele cu tematică rurală textul conține caracteristici ale oralității și urmează legile de construcție specifice literaturii folclorice: „Bărbatul se ridică într-o rână și se uită la dânsa o clipă foarte serios, dar apoi vorbește iar șăgalnic:

- Da’ ce, băbucă, te-ai supărat? Ei, hai, pupă-mă... Fuga!... Nu-nțelegi?...” (*Dintele*)

Faptul că Rebreanu începe activitatea de scriitor prin a scrie piese de teatru nu va rămâne fără ecou în creația sa literară; exercițiul scrierilor teatrale îl influențează și îi dă posibilitatea să realizeze pasaje dialogate expresive. Segmentarea frazei, intonația, accentul etc. sunt alese de autor astfel încât să redea cât mai fidel vorbirea personajelor în funcție de categoria socială din care acestea provin:

„- Se vede cât colo că d-ta nu mă cunoști, domnule! zise Filibaș grav. Eu n-am obiceiul să glumesc. Eu sunt om bătrân și funcționar, și nu vorbesc fleacuri. Și când spun ceva, să știi că-i așa cum spun... Ei, vezi, așa am vorbit și cu domnul șef, cum vorbesc cu d-ta. El a zis una, eu alta, uite-așa. Pe urmă mi-a dat mâna și ne-am despărțit...

- Uite, așa-mi place și mie, glăsui băcanul, plescăind cu limba și urmărind cu privirile necontent pe băieții de la prăvălie [...] Nu ți-am spus eu totdeauna că-i om cumsecade, dar nu știți cum să-l luați? Dar și d-ta ești mare pișicher. Bine trebuie să-l fi picnit de ți-a dat mâna! De unde până ieri-alaltăieri te stingeai în amenzi, astăzi stă la taclale cu d-ta și-ți strânge mâna! Ei, degeaba, ești șmecher, și s-a isprăvit!” (*Ocrotitorul*) sau

„- [...] Iac-așa am început a-l cunoaște. Și, dacă am văzut că tot ce am eu și ce câștig se duce pe apă, am gândit să mă despart de el. Dar nu puteam, draga mea, nu puteam, că eram însărcinată și-

⁹Bulgăr, Gh. (1970). *Probleme și analize stilistice*. București: Editura Didactică și Pedagogică. p.177.

¹⁰Tomașevski, B. (1973). *Teoria literaturii*. București: Editura Univers. p.105.

¹¹Galdi, L. (1976). *Introducere în stilistica literară a limbii române*. București : Editura Minerva. p.341.

mi era rușine de lume să plec așa pe drumuri... Ș-așa, m-am cătrănit și m-am mâncat cu el, socotind că doar-doar și-o căpăta odată minte și n-o tot face ce face... Dar nu și nu... Lui nu-i păsa nimic de amarul meu. El bea și râdea de necazurile mele și mă tot cihăia să-i dau bani și iar bani să aibă pe ce să chefuiască. Ș-apoi dacă nu-i dădeam, că nu mai aveam de unde să-i dau, a prins a mă bruftui ca pe o slujnică...” (*Talerii*).

Și un alt exemplu: „- Ce tot îmi bați capul, păcătosule, cu moartea? izbucnește căprarul cu răutate. Ce tot trăncănești. Și dacă mori, adică, ce mare pagubă? Mori, bine. Ești mort. Are cine să te îngroape!” (*Hora morții*)

Ladislau Galdi spunea că „din perspectiva intonației genul cel mai realist e cel dramatic”¹². În prozele rebreniene întâlnim replici scurte, ironice, tăioase etc. pe care fiecare cititor le poate reda în funcție de calitățile interpretative și artistice proprii, însă nu se poate depărta foarte mult de intenția autorului întrucât aceasta este precis indicată.

Autorul narator intervine de trei ori cu indicații asupra tonalității vocii, atunci când prezintă intervenția prietenului Moga în cadrul discuției pe care au avut-o. Cităm întregul paragraf, pe care îl considerăm reprezentativ și expresiv în acest sens: „Romantism ieftin și perimat, domnule profesor! făcu Moga *camteatral*, cum obișnuia când credea că spune ceva important. S-a isprăvit cu satul natal și poezia rurală! Noi vrem mașini azi, nu pământ! Suntem în secolul televiziunii, nu uita!...(Continuă cu alt glas, simplu.) M-am întâlnit la Sighet cu bătrânul tău, chiar ieri-dimineață. M-a întovărășit până la gară, până a pornit trenul... Ce om admirabil, Alexandre! Ți-e mai mare dragul să te întreții cu dânsul! Te înviorează și te întinerește, zău așa! E plin de viață, de sănătate, de încredere... Iacă, prietene,ăștia sunt românii adevărați, sănătoși, pe care se poate clădi o țară solidă!... Și vioi, și tânăr, mai tânăr ca noi, pe onoarea mea! Dacă n-ar avea puțină brumă în păr și în barbă, aş putea jura că ți-e frate, și încă frate mai mic! (*Schimbă iar tonul*.) Totuși, ieri am observat o urmă de amărăciune. Bătrânul e amărât din pricina ta, Alexandre! Iartă-mă că ți-o spun fără înconjur, suntem prea vechi prieteni și...” (*Dincolo*)

O atenție deosebită acordă prozatorul vocii personajului. De aceea întâlnim o serie importantă de sinonime ale verbului *a vorbi*. De fapt, aceste verbe nu exprimă actul propriu-zis al vorbirii, ci calitatea vocii, ecoul sonor al rostirii cuvintelor: *a mormăi*, *a bodogăni*, *a bolborosi*, *a bâlbâi*, *a boscorodi*, *a-și morfoli cuvintele* etc. În cele mai multe cazuri verbele vorbirii, dar mai ales cele ale reacțiilor sunt determinate de unul, două adverbe cu funcție de epitet: „Conducătorul sări jos cel dintâi și *urlăhodorogit*: - Nășăud... o minutăăă!” (*Proștii*)

„[Cerșetorul] se apropie *mormăindjalnic* și *tărăgănat*:

- Fie-vă milă de un biet orb... Bogdaproste... D-zeu să vă miluiască...” (*Cerșetorul*)

De asemenea, intonația sau flexiunea vocii este sugerată de autor prin folosirea epitetelor adjectivale: „[...] buzele-i mușcate în sforțarea de a-și stăpâni durerea *bâlbâiau* într-una, cu același glas *întretăiat* și *gâfâit*: - Mizerabilul!... Mizerabilul!... Mizerabilul!...” (*A murit o femeie*)

Aceste indicații precise cuprinse în construcțiile verbale și structurile epitetice redau naturalețea dialogurilor și conferă o nuanță realistă vorbirii personajelor.

¹² Ibidem, p.341.

Este evidentă existența unor deosebiri la nivelul aspectelor fonetice în funcție de modalitatea de expunere utilizată de scriitor. În textul atribuit naratorului, scriitorul se exprimă pe sine, în timp ce pasajele orale (dialog și monolog) conțin vorbe atribuite diferitelor personaje pe care autorul le stilizează, le individualizează din dorința de a le reda cât mai fidel: „Ce, Doamne, o mai fi având? se gândi dăscălița, zgârcindu-se înfrigurată sub plapomă. O fi dintele cel de aseară, de bună seamă că numai acela trebuie să fie... Vezi, vezi! S-o fi smintit când am mușcat din cojița ceea uscată de pâine. Se clătina, ciolanul naibii, mai demult și mă necăjea, dar acu își face de cap... de cap își face... Dacă m-o ținea tot așa, nu știu ce Dumnezeu să... [...] Se apropie de fereastră, scuturându-se buimăcită, parcă s-ar fi deșteptat dintr-un vis urât. Și, vroid să-și gonească din creieri gândurile ce o chinuiau mai mult decât durerea, își răzimă fruntea înfierbântată de geamul uns cu o pânză de aburi albastrii...” (*Dintele*)

Pentru receptarea corectă a pronunției unor cuvinte, scriitorul apelează la grafică, mai precis despărțirea în silabe; în acest fel cititorul este constrâns să se oprească asupra cuvântului observând sensul exprimat de acesta: „Dac-ar fi așa, nimeni n-ar mai pleca la război... Asta-i lașitate... *La-și-ta-te!*... Parcă nu tot trebuie să mori odată și odată?” (*Păduchii*) sau să intre în atmosfera pe care autorul vrea să o redea: „aude glasul sublocotenentului:

- Zece sute, copii!... *Ze-ce su-te!*

Și pe toată linia soldații, trecându-și unul altuia, din ce în ce mai slab:

- Zece sute... zece sute!” (*Hora morții*)

Un alt exemplu regăsim în nuvela *Ocrotitorul*: „...de azi înainte sunt avansat! Ei, acu ai înțeles?... Sunt *a-van-sat!*... Ș-acu mai crâcnește dacă-ți dă mâna, poftim!”; aici, despărțirea în silabe trădează ceva din atitudinea ironică a autorului față de personajul său.

Exemplele selectate în acest articol demonstrează faptul că textul rebrenian îmbină în mod echilibrat elementele constitutive ale nivelului fonematic (eufonia, ritmul și intonația), redând într-o manieră obiectivă sensurile imaginate de scriitor.

BIBLIOGRAPHY :

- Bulgăr, Gh. (1970). *Probleme și analize stilistice*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Dragomirescu, Gh.N. (1995). *Dicționarul figurilor de stil*. București: Editura Științifică.
- Galdi, L. (1976). *Introducere în stilistica literară a limbii române*. București : Editura Minerva.
- Rebreanu, L. (1976). *Amalgam*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- Rebreanu, L. (1968). *Opere*. vol. 1, 2, 3. Text ales și stabilit, note, comentarii și variante de Nicolae Gheran și Nicolae Liu. București: Editura pentru Literatură.
- Todoran, E. (1973). *Natura umană în realismul lui Liviu Rebreanu* în vol. *Secțiuni literare*, București: Editura Facla.
- Tomașevski, B. (1973). *Teoria literaturii*. București: Editura Univers.
- Vianu, T. (1968). *Despre stil și artă literară* în *Studii de stilistică*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Wellek, R.; Warren A. (1967). *Teoria literaturii*. București: Editura pentru Literatura Universală

TRANSLATION TECHNIQUES OF MEDICAL TEXTS. A CASE STUDY

Simona Nicoleta Staicu, Assist. Prof., PhD, “Victor Babeș” University of Medicine and Pharmacy, Timișoara

Abstract: The hypothesis we have based on our research is that, considering the specialized nature of medical texts, the linguistic convergence, the equivalence of transposing concepts into discourse, in order to preserve the content identity of the message can be predominant techniques in translating a precise and accurate text from the source language (English) into the target one (Romanian). The accuracy of a medical translation is highly influenced upon the existence of an appropriate connection between the communicative intention and the target text. The translator must not ignore the subtle ways of reporting to the meaning production (intent or objectives) but also to the conditions for receiving the source text.

Keywords: *direct translation, indirect translation, equivalence, discourse, contrastive analysis.*

Pentru a urmări diversele modalități de transpunere a textelor medicale dintr-o limbă în alta (în cazul de față, din engleză în română), ne-am propus să efectuăm o **analiză contrastivă** a două corpusuri de texte medicale, întrebându-ne noțiunile de **text sursă (TS)** și **text țintă (TT)**. Urmând modelul de *analiză comparativă* al celor doi autori canadieni Vinay și Darbelnet, model care s-a fondat pe împărțirea textelor în unități de traducere, realizăm și noi în lucrare o distincție a **procedeelor directe de traducere** și a **procedeelor indirecte** sau **oblice de traducere** [Rădulescu 2005: 122].

Analiza s-a făcut pe baza unui corpus de texte extras din binecunoscutul tratat de medicină internă, HARRISON's *Principles of Internal Medicine*¹, care a fost tradus în limba română, și care constituie materialul de referință în literatura medicală mondială, acoperind toate domeniile medicinei interne. Nu ne-am propus o abordare a metodelor de traducere din întregul tratat, ci am extras două capitole², pe baza cărora vom formula câteva concluzii ce ar putea fi valorificate atât în practica traducerii de texte medicale, cât și în activitățile didactice cu studenții.

Exactitatea unei traduceri depinde de mai mulți factori. Ea este influențată de existența unei relații adecvate între intenția comunicativă și textul țintă, adică de identificarea unei finalități, a unui scop. Nu trebuie însă ignorată sau minimalizată raportarea la condițiile de

¹ Textele din engleză au fost preluate din: D. Longo, A. Fauci, D. Kasper, S. Hauser, L. Jameson, J. Loscalzo, HARRISON's *Principles of Internal Medicine*, 17th Edition, Vol. I, TO (text original); iar traducerile acestora au fost extrase din: A. Fauci, E. Braunwald, K. Isselbacher, J. Wilson, J. Martin, D. Kasper, S. Hauser, D. Longo, HARRISON *Principiile Medicinii Interne*, 14th edition, Ediția a-IIa în limba română, Vol. I, TT (text tradus).

² Am selectat din materialul vast cuprins în tratatul de referință subcapitolele: *Pain (Durerea)*, *Disorders of the Eye (Afecțiuni ale ochilor)*.

producere a sensului (intenții, finalități), dar și la condițiile de receptare a sensului sau la situația traducerii (efecte și reacții dependente și de bagajul cognitiv al receptorului, de orizontul de așteptare, complementele cognitive etc.).

Ipoteza de la care plecăm în analiza efectuată este că, având în vedere factura specializată a textelor medicale, predominant în traducerea unui astfel de text este *convergența lingvistică, echivalența modalităților de transpunere a conceptelor în discurs* în scopul menținerii identității de conținut a mesajului specializat.

1. Ca urmare, principiul fundamental la care apelează traducătorii, în transpunerea contextelor și echivalarea cât mai exactă a acestora în discursul medical, este acela al **procedeelor directe de traducere**³ [Rădulescu 2005: 123], ținându-se seama de criteriul fidelității, prin corespondența directă dintre cele două limbi, care nu necesită o reorganizare a structurilor lexico-gramaticale.

Spre deosebire de traduceri literare, în traduceri medicale întâlnim mai multe similitudini semantice, chiar și formale în TS și TȚ, dată fiind cerința de a se păstra integral informația științifică. Următoarele exemple sunt edificatoare pentru folosirea preponderentă a **traducerii mot-à-mot** din TS în TȚ, metodă de altfel necesară pentru transmiterea cu mare acuratețe a informației din domeniul medical:

TS: „Pain is an unpleasant sensation localized to a part of the body. It is often described in terms of a penetrating or tissue-destructive process (e.g., stabbing, burning, twisting, tearing, squeezing) and/or of a bodily or emotional reaction (e.g., terrifying, nauseating, sickening). Furthermore, any pain of moderate or higher intensity is accompanied by anxiety and the urge to escape or terminate the feeling” [p. 81].

TȚ: „Durerea este o senzație neplăcută, localizată într-o regiune a organismului. Este adeseori descrisă ca fiind un proces de distrugere sau penetrare tisulară (ex.: junghi, arsură, rupere, torsiune, compresiune) și/ sau ca o reacție fizică sau emoțională (ex.: înfricoșătoare, emetizantă, dezgustătoare). Mai mult decât atât, orice durere de intensitate moderată sau mare este însoțită de anxietate și de impulsul de a îndepărta sau de a limita senzația” [p. 60].

Remarcăm o transpunere aproape identică a textului original în textul tradus, păstrându-se cu acuratețe informația, cu excepția deosebirilor de sistem gramatical de la o limbă la alta, în cazul de față a topicii cuvintelor în frază:

TS: „The visual system provides a supremely efficient means for the rapid assimilation of information from the environment to aid in the guidance of behaviour. The act of seeing begins with the capture of images focused by the cornea and lens on a light-sensitive membrane in the back of the eye called the *retina*. The retina is actually part of the brain, banished to the periphery to serve as a transducer for the conversion of patterns of light energy into neuronal signals” [p. 180].

³ Unii cercetători, A. Rădulescu, T. Cristea, includ în categoria procedeelor de traducere directă *împrumutul* și *calcul*. După opinia noastră aceste două fapte de limbă reprezintă achiziții lingvistice propriu-zise ale limbii române, respectiv, mijloace externe de îmbogățire a vocabularului, pe care le-am aprofundat în capitolul al-II-lea. În traduceri analizate în secțiunea de față nu am reperat astfel de exemple.

TȚ: „Analizatorul vizual reprezintă un mijloc extrem de eficient pentru recepționarea rapidă a informațiilor din mediul înconjurător în scopul ghidării comportamentului. Actul vederii începe prin captarea de imagini focalizate de corneea și cristalin pe o membrană sensibilă la lumină, situată în partea posterioară a globului ocular, numită *retină*. Practic, retina aparține encefalului, fiind situată la periferie în scopul de a servi ca transformator pentru conversia energiei luminoase în semnale neuronale” [p. 175].

2. Datorită divergențelor sistemice interlingvistice, unele nuanțe ale mesajului din textul-sursă nu pot fi redată cu fidelitate prin mijloace lingvistice echivalente, proprii. În astfel de situații se impun **procedeele de traducere indirectă**, care cer din partea traducătorului abilitatea de a efectua o seamă de – „transformări traducționale” – prin care să ajungă la o versiune a textului tradus (TȚ) cât mai apropiată semantic, cu o informație completă, absolut convergentă cu cea din TS, dar cu respectarea riguroasă a normelor limbii receptoare.

Deși nu poate fi vorba de o clasificare atotcuprinzătoare a acestor tipuri de transformări, datorită multitudinii de situații contextuale în care acestea se împletesc ori se completează reciproc, dintre procedeele specifice domeniului nostru de referință, le-am remarcat, cu preponderență în practica didactică cu studenții mediciniști, pe următoarele: **perifraza, transpoziția, modularea, accentuarea**.

Unul din principiile de bază la care apelează traducătorii este **compensația**, un procedeu care de cele mai multe ori se folosește în combinație cu celelalte procedee. Principiul compensației în traducere se aplică atunci când traducătorul, din diferite motive (cunoașterea lacunară a limbii în care traduce) nu poate transpune întreaga informație conținută de un cuvânt din textul original. El compensează această pierdere utilizând un alt mijloc de expresie, de cele mai multe ori în alt segment al textului tradus. Prin compensație se reface aproape în totalitate informația din original. Acest procedeu este pe larg utilizat în traduceri literare, unde se pune acut problema echivalării TS și TȚ din punctul de vedere al menținerii expresivității⁴.

Pe parcursul analizei contrastive întreprinse, am remarcat situații când traducătorul încearcă să se adapteze la sistemul lingvistic medical în care transpune informația, compensând de cele mai multe ori prin explicații sau noțiuni necesare receptării exacte a mesajului transmis.

TS: „*Light-near dissociation occurs with neurosyphilis lesions of the dorsal midbrain (...) and after aberrant regeneration (...)*” [p. 182].

TȚ: „Disocierea între adaptarea la lumină și adaptarea pentru vederea de noapte se produce în neurosifilis, leziuni ale mezencefalului dorsal (...) și după regenerarea aberantă (...)” [p. 177].

În exemplul de mai sus se poate observa nevoia de compensare a informației la care apelează traducătorul, transpunând cu ajutorul perifrazei substantivul *light* prin construcția *adaptarea la lumină* și adjectivul *near* prin sintagma mult mai amplă *adaptarea pentru vederea*

⁴ Această teorie este amplu examinată de Ioan Kohn, în cartea sa *Virtuțile compensatorii ale limbii române în traducere*, Timișoara, editura Facla, 1983, 11-84.

de noapte, introducând astfel, explicații, noțiuni necesare receptării corespunzătoare a mesajului de strictă specialitate.

2.1. Perifraza sau traducerea unui cuvânt printr-o sintagmă sau printr-o propoziție, este un procedeu indirect de traducere dintr-o limbă străină în română foarte des întâlnit. O altă definiție remarcă principala caracteristică a acestei metode care constă în „reformularea unei idei din TS în TȚ, cu ajutorul mai multor cuvinte, alegere determinată de constrângeri impuse de sens” [Lungu-Badea 2004: 254]. Prin perifrază se precizează conținutul conceptual al cuvântului din original, recurgându-se, de regulă, atunci când în limba receptoare, româna în cazul nostru, nu există mijloace de expresie analogice pentru redarea elementelor corespunzătoare.

De exemplu, în engleză există construcții medicale care în română nu au un echivalent perfect și atunci se recurge la perifrază, adică la o sintagmă explicativă mai amplă sau chiar la o propoziție cu ajutorul căreia se explică noțiunea respectivă.

Sistemul lexical terminologic al celor două limbi prezintă multe neconcordanțe în ceea ce privește traducerea termenilor, neexistând, de cele mai multe ori, echivalențe pentru redarea aceleiași noțiuni. De exemplu, limba română folosește sintagmele - *celule cu conuri*, *celule cu bastonașe*- și nu doar substantivele *cones* sau *rods*, care, de altfel, în limbajul medical englezesc au un înțeles corespunzător:

TS: „Light is absorbed by photopigment in two types of receptors: *rods* and *cones*. In the human retina there are 100 million *rods* and 5 million *cones*” [p. 180].

TȚ: „Lumina este absorbită de fotopigmenții din cele două clase de receptori: *celulele cu bastonașe* și *celulele cu conuri*. În retina umană există aproximativ 100 de milioane de *celule cu bastonașe* și 5 milioane de *celule cu conuri*” [p. 175].

În traducerea medicală, perifraza este des utilizată, deoarece traducătorul, din nevoia de a expune cu precizie mesajul transmis de textul sursă, îl amplifică întocmai pentru a-l decoda cât mai exact pentru vorbitorii de limbă română, așa cum se observă din varianta tradusă, care are un conținut mai bogat de structuri gramaticale comparabil cu cel al textului original.

De menționat că aceste procedee de traducere, dintre care unele sunt mai mult sau mai puțin utilizate și în traducerea textelor medicale, nu se aplică de cele mai multe ori în mod izolat, ci se regăsesc în variante combinate, mai ales transpoziția și perifraza, modulația și accentuarea.

Un exemplu interesant de echivalență în traducerea textelor medicale s-a remarcat prin **compensarea** și adaptarea la sistemul lexical românesc a unor termeni medicali care necesitau un aport mai mare de explicare în vederea receptării cât mai exacte:

TS: „Although the lateral geniculate body is the main *target of the retina* separate classes of ganglion cells project to other subcortical visual nuclei involved in different functions” [p. 181].

TȚ: „Deși *corpul geniculat lateral* reprezintă principala *stație de releu* pentru *aferențele retiniene*, clase separate de celule ganglionare se proiectează în alți nuclei vizuali subcorticali implicați în funcții diferite” [p. 176].

Se poate observa că informația a fost compensată, și astfel adaptată la sistemul lexical românesc, prin introducerea în traducere, folosindu-se **perifraza**, a unei sintagme- *stație de*

releu- pentru substantivul *target*. Tot cu ajutorul **perifrazei**, substantivul *retina* este tradus prin construcția *aferențele retiniene*, pentru o înțelegere cât mai precisă a mesajului științific.

Pe parcursul analizei contrastive, am identificat și exemple în care un cuvânt a fost tradus printr-o întreagă propoziție:

TS: „Basal cell, squamous cell, or meibomian gland carcinoma should be suspected for any *nonhealing*, ulcerative lesion of the eyelids” [p. 184].

TT: „Carcinomul bazocelular, carcinomul cu celule scuamoase sau carcinomul glandei Meibomius trebuie suspectate ori de câte ori există o leziune ulcerată a pleoapei/¹*care nu se vindecă*” [p. 180].

Adjectivul *nonhealing* din TS este tradus prin propoziția subordonată AT₂*care nu se vindecă*, iar în TT s-a folosit repetiția substantivului *carcinom* pentru o mai exactă percepere a informațiilor, topica cuvintelor în discurs fiind specifică ambelor limbi.

2.2. Transpoziția este un procedeu de traducere manifestat prin „stabilirea unei echivalențe prin schimbarea clasei gramaticale a termenului” [Lungu-Badea 2004: 259]. De exemplu, în locul unor verbe, în textul tradus pot să apară substantivele deverbale, în locul unor adjective pot să apară substantive sau verbe.

În traducerea textelor medicale din engleză în română, se întâlnesc numeroase transpoziții prin modificarea diverselor structuri gramaticale din textul sursă în cel tradus:

TS: „These properties illustrate the duality of pain: both sensation and emotion. When acute, pain is characteristically associated with behavioral arousal and a stress response consisting of *increased* blood pressure, heart rate, pupil diameter, and plasma cortisol levels. In addition, local muscle contraction (e.g., limb flexion, abdominal wall rigidity) is often present” [p. 81].

TT: „Acele proprietăți ilustrează dualitatea durerii: atât senzație cât și emoție. Când este acută, durerea este asociată în mod caracteristic cu o modificare a comportamentului și cu o replică la stres, constând în *creșterea* tensiunii arteriale, *creșterea* frecvenței cardiace, a diametrului pupilei și niveluri *creșcute* de cortisol plasmatic. În plus, sunt frecvent întâlnite contracții musculare locale (ex., flexia membrului, rigiditatea peretelui abdominal)” [p. 60].

Textul original din exemplul de mai sus folosește un singur adjectiv *increased* (*creșcut*) pentru o enumerare de simptome, iar textul tradus l-a transpus printr-un substantiv *creșterea* pe care l-a repetat de două ori (*creșterea* tensiunii arteriale, *creșterea* frecvenței cardiace), dar a și compensat mesajul tradus, prin adăugarea aceluiași adjectiv (niveluri *creșcute* de cortisol plasmatic), pentru o receptare cât mai exactă a informației.

În exemplul următor am identificat transpunerea substantivelor din TS prin verbela infinitiv în TT, dar și **omiteri** de traducere, prin condensarea informației în enunțuri cât mai scurte:

TS: „The function of the pain sensory system is to *protect the body and maintain homeostasis*. It does this by *detecting*, *localizing*, and *identifying* potential or actual tissue-damaging processes. Because different diseases produce characteristic patterns of

tissue damage, the quality, time course, and *location* of a patient's pain complaint provide important diagnostic clues.” [p. 81].

TȚ: „Funcția sistemului senzorial al durerii este de *a detecta, localiza și identifica* procesele vătămării țesuturilor. Deoarece diferite boli produc tipuri caracteristice de leziuni tisulare, calitatea, durata în timp și localizarea durerii pacientului, precum și *localizarea* sensibilității, furnizează importante puncte de reper ale diagnosticului” [p. 60].

S-a omis, astfel, traducerea unei întregi propoziții *to protect the body and maintain homeostasis*, dar și a adjectivelor *potential or actual*, restrângându-se, astfel informația într-o singură frază în TȚ. Substantivele *detecting, localizing, identifying* au fost transpuse în TȚ prin verbe la infinitiv *a detecta, localiza, identifica*, iar în partea finală a pasajului s-a compensat informația tradusă prin repetarea substantivului *localizare*.

Se poate remarca, în exemplul următor, cum adjectivul *corrective* este tradus prin substantivul *corecție*, nemodificându-se, astfel, transmiterea cu exactitate a informației:

TS: „In astigmatism, the corneal surface is not perfectly spherical, necessitating a cylindrical *corrective* lens” [p. 181].

TȚ: „În astigmatism, suprafața corneei nu este perfect sferică, necesitând pentru *corecție* lentile cilindrice” [p. 176].

Un alt exemplu de transpoziție este traducerea substantivului *infarction* din TS prin verbul românesc *se infarctizează*, din exemplul următor:

TS: „With prolonged interruption of blood flow, the inner retina suffers *infarction*” [p. 186].

TȚ: „În cazul întreruperii prelungite a fluxului sanguin, retina internă *se infarctizează*” [p. 183].

Dar am întâlnit și exemple în care un verb din TS, „corneal epithelium *has been abraded*”, a fost transpus în textul țintă printr-un substantiv: „epiteliul corneean prezintă *abraziuni*”. Adjectivul „*crusted*” a fost transpus în română, folosind transpoziția printr-un substantiv cu prepoziție „*cu cruste*”.

Numărul transpozițiilor este destul de mare, fiind, se pare, metoda preponderent folosită în traducerea textelor de specialitate medicală. Adesea **transpoziția** se combină cu **perifraza**, rezultând uneori deosebiri privind mărimea enunțurilor din original și traducere. Următorul exemplu este foarte elocvent deoarece scoate în evidență combinarea acestor două metode de traducere pentru redarea cât mai exactă a conținutului textului original:

TS: „Keratoconjunctivitis Sicca, also known as dry eye, produces a burning foreign-body sensation, *injection*, and photophobia” [p. 185].

TȚ: „Keratoconjunctivita sicca sau ochiul uscat produce senzația de arsură, senzația de corp străin, *aspect injectat* și fotofobie” [p. 181].

Substantivul *injection* a fost transpus în textul țintă prin expresia *aspect injectat*, folosindu-se atât transpoziția cât și perifraza.

Cele două metode de traducere, transpoziția și perifraza, se completează reciproc în aportul de maximă precizie și acuratețe adus echivalenței noțiunilor medicale:

TS: „Discovering a mechanical component to the pain can be useful both *diagnostically* and *therapeutically*” [p. 85].

TȚ: „A descoperi o componentă mecanică în cazul durerii poate fi folositor atât *din punct de vedere al diagnosticului*, cât și *al tratamentului*” [p. 65].

În acest exemplu, adverbele *diagnostically* și *therapeutically* au fost transpuse prin substantive, contribuind astfel, la lărgirea enunțului în limba română cu ajutorul perifrizei prin folosirea locuțiunii adverbiale *din punct de vedere*.

2.3. Modularea este un procedeu prin care traducătorul își construiește textul plecând de la sensul întregului enunț și nu de la sensul diferitelor componente ale textului original. Prin modulare se redă același conținut, dar considerat din unghiuri diferite, este o „variație a comunicării prin schimbarea unghiului de vedere” [Rădulescu 2005: 150]. Este cu precădere întâlnit în traducerile literare, în care apar mai multe transformări lexicale. La acest procedeu se recurge pentru evitarea îndepărtării prin mijloacele specifice de echivalare de care dispune limba țintă, față de substanța semantică a mesajului. O definiție similară ne oferă Georgiana Lungu-Badea: „modularea este un procedeu de traducere care determină schimbarea unui punct de vedere, a unei clasificări sau a unei categorii de gândire în raport cu exprimarea din LS” [2004: 253].

În cazul traducerilor de specialitate, acest procedeu se întâlnește foarte rar, numai în cazul unor expresii clișeu de tipul, *am făcut un stomac*, *furt sangvin*, *șea turcească*, *mers cosit*, *plămân de oțel*, *ochi de pisică*, *mâna care privește cu fața sa palmară spre*, și în multe alte sintagme cu caracter fix, idiomatic, specific limbajului medical de jargon românesc, sau în cazul eufemismelor medicale, când se relatează bolnavului adevărul despre o afecțiune, boală. Există multe tipuri de modulare, dar în textele analizate nu am reperat exemple pentru fiecare, decât în cazul modulării frastice.

Modularea frastică sau *traducerea antonimică* presupune un procedeu mai mult sau mai puțin complex de modificare a polarității unei structuri, respectiv restructurarea enunțului original în transpunere printr-unul având o semnificație opusă, dar cu condiția menținerii neschimbate a conținutului mesajului [Rădulescu 2005: 153]. În fapt acest procedeu implică și o transformare a enunțului dintr-unul afirmativ într-unul negativ, sau invers:

TS: „Because a lower dose of each can be used to achieve the same degree of pain relief, and their side effects are *nonadditive*, such combinations can be used to lower the severity of dose related side effects” [p. 85].

TȚ: „Aceste combinații pot fi utilizate pentru a scădea severitatea efectelor adverse legate de doză, deoarece este necesară o doză mai mică din fiecare pentru a atinge același grad de diminuare a durerii și pentru că efectele lor adverse nu sunt *aditive*” [p. 64].

TS: „In sensitized tissues, normally *innocuous* stimuli can produce pain” [p. 81].

TȚ: „În țesuturile sensibilizate, stimuli care nu sunt, de obicei, *periculoși* pot produce durerea” [p. 60].

Traducerile s-au efectuat folosind-se antonimele adjectivelor (engl. *nonadditive* ≠ rom. *aditive*, engl. *innocuous* ≠ rom. *periculos*) din engleză, negația fiind preluată de verbe, dar păstrându-se echivalența noțiunii transmise. Acest tip de traducere nu se regăsește des în textele medicale, putând crea confuzii în receptarea exactă a mesajului, de către consumatorii de discurs medical.

2.4. Accentuarea, întâlnită cu precădere în traducerile literare, presupune utilizarea unui echivalent cu o forță sugestivă mai mare, ori cu nuanțe semantice suplimentare, în măsură să precizeze cât mai bine noțiunea din original și să o redea cu mai multă intensitate. Astfel, și în traducerea medicală am întâlnit echivalente cu o relevanță mult mai mare decât corespondentele lor din limba sursă. Trebuie, însă, specificat că nu este o metodă relevantă pentru traducerile științifice. Cu toate acestea, am întâlnit câteva exemple în corpusul de texte analizat.

În exemplul următor, unul din puținele întâlnite în corpusul de texte analizat, se poate observa cum perifriza se combină cu **accentuarea**, ambele contribuind la traducerea cât mai exactă a textului sursă. Prin perifrază, substantivul *looking*, din exemplul de mai jos, a fost transpus în TȚ prin sintagma *actul de a privi*, compensându-se astfel informația transmisă:

TS: „The eyes must be rotated constantly within their orbits to place and maintain targets of visual interest of the fovea. This activity, called foveation, or *looking* is governed by an *elaborate* efferent motor system” [p. 181].

TȚ: „Globii oculari se rotesc în mod continuu în orbite pentru a putea plasa și menține obiectul interesului vizual la nivelul foveei. Această activitate, numită foveație sau *actul de a privi*, este guvernată de un sistem motor eferent *foarte complex*” [p. 176].

De asemenea, s-a folosit un adjectiv la superlativ *foarte complex* pentru *elaborate* din engleză, **accentuându-se** astfel, printr-un echivalent ce redă cu o mai mare intensitate, noțiunea tradusă.

TS: „A neuropathic component to the pain is indicated by evidence of nerve damage, such as sensory impairment, *sensitive skin*, weakness and muscle atrophy, or loss of deep tendon reflexes” [p. 85].

TȚ: „O componentă neuropatică a durerii este indicată de evidențierea leziunii nervului, cum ar fi deteriorarea senzorială, *pielea deosebit de sensibilă*, slăbiciune și atrofie musculară sau pierderea reflexelor tendinoase profunde” [p. 65].

Sintagma *sensitive skin* (în traducere *piele sensibilă*) a fost tradusă printr-un superlativ *pielea deosebit de sensibilă*, accentuându-se această caracteristică a durerii pentru utilizatorii limbajului medical românesc.

Adaptarea este aplicabilă atunci când o situație, o realitate socială, culturală despre care se relatează în TS nu există în limba în care se face traducerea (TȚ) și care trebuie să fie redată printr-o altă situație pe care traducătorul o consideră drept echivalentă, similară [Rădulescu 2005: 169]. Cu alte cuvinte, acest procedeu de traducere constă în înlocuirea unei realități sociale, a unor elemente de cultură și civilizație, din limba sursă (care lipsesc la alte popoare, în alte arealuri lingvistice) prin altele echivalente, specifice celor din limba țintă [Lungu-Badea

2004: 274]. Întrucât contextele medicale desemnate din cele două limbi nu prezintă mari discrepanțe, nici în textele analizate nu am identificat asemenea exemple.

Întrucât limbajul medical românesc s-a îmbogățit cu multe împrumuturi, în special din limba engleză, nu se mai pune problema compensațiilor în traduceri din această limbă, decât în foarte rare situații.

Înlocuirea sau compensarea unui termen din original, care nu are o funcție centrală în organizarea textului, poate fi fără niciun fel de consecințe efectuată, căci, în ultimă instanță, un text nu se traduce element cu element, ci textul în întregime. Chiar dacă sunt anumite cuvinte și expresii în textul original care nu pot fi traduse, nu se poate admite imposibilitatea traducerii chiar și în astfel de situații.

Traducerea de specialitate este o subdiviziune a traducerii, care pretinde traducătorului competențe specifice pentru textele analizate, o competență metodologică, dar și tematică și terminologică în domeniul jargoanelor profesionale, așa cum traducătorului literar îi sunt specifice idiolectele autorilor și sociolectele personajelor.

Pentru traducerea textelor tehnice și științifice traducătorul trebuie să își însușească informații și cunoștințe de specialitate. Textul de specialitate trimite la o realitate obiectivă și are ca scop principal transmiterea unei informații care dă naștere, în general, unei singure interpretări, spre deosebire de textele literare, prin natura și intenția autorilor, plurivoce și/sau echivoce.

Accesibilitatea redusă a limbajului textelor științifice este dată de gradul de terminologizare: traducătorul nu este la fel de familiarizat cu limbajul de specialitate al limbii în care trebuie să transpună informația, asemenea specialistului în domeniul respectiv. De aici și necesitatea documentării terminologice (referitoare la forma și echivalentele termenilor de specialitate), dar și tematică (referitoare la conținut, întrucât traducerea corectă fără înțelegerea textului sursă este o întâmplare fericită, dar foarte rară).

Cunoașterea diverselor procedee de traducere are o finalitate notabilă nu numai din punctul de vedere al traductologiei propriu-zise, ci și din perspectiva didactică de învățare a termenilor medicali de către studenții străini în cadrul cursurilor practice destinate îmbogățirii vocabularului de specialitate medicală, activități în care traducerile și retroversiunile ocupă un loc important.

BIBLIOGRAPHY:

Bidu-Vrăncanu, Angela (coord.). *Terminologie și terminologii*, București: Editura Universității din București, 2010.

Dimitriu, Rodica. *Theories and Practice of Translation*, Iași: Institutul European Fischbach, H. (ed.) (1998), *American Translators Association Series Translation and Medicine*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2002.

Fischbach, Henry. „Some Anatomical and Physiological Aspects of Medical Translation: Lexical equivalence, ubiquitous references and universality of subject minimize misunderstanding and

maximize transfer of meaning”, în *META: Journal des traducteurs/ META: Translators' Journal*, Vol. 31, nr. 1, Mars (1986): 16-21.

Gouadec, Daniel. *Profession : Traducteur*, Paris: La Maison du Dictionnaire, 2002.

Gouadec, Daniel. *Translation as a Profession*, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 2007.

Lungu-Badea, Georgiana. *Tendințe în cercetarea traductologică*, Timișoara, Epistema, Editura Universității de Vest, 2005.

Munday, Jeremy. *Introducing Translation Studies Theories and Applications*, London/ New York: Routledge, 2008.

Rădulescu, Anda. *Théorie et pratique de la traduction*, Craiova: Editura Universitaria, 2005.

Reiss, Katharina. „Text Type Translation and Translation Assessment”, în *Reading in Translation Theory*, Chesterman, A. (ed.) Helsinki: Finn.Lectura, 58-96, 1995.

Reiss, Katharina. „Kind, Type and Individuality of Text- Decision Making in Translation”, în *The Translation Studies Reader*, ed. Venuti Lawrence, London/ New York: Routledge, 2004: 160-171.

Stoichițoiu-Ichim, Adriana. *Aspecte ale influenței engleze în româna actuală*, București: Editura Universității din București, 2006.

Fauci, A., E. Braunwald, K. Isselbacher, J. Wilson, J. Maertín, D. Kasper, S. Hauser, Longo, D. *HARRISONPrincipiile Medicinii Interne*, 14 th edition, Ediția a-II-a în limba română, Vol. I, Teora, 2002.

Longo, D., A. Fauci, D. Kasper, S. Hauser, L. Jameson, J. Loscalzo. *HARRISON's Principles of Internal Medicine*, 17th Edition, Vol. I, McGraw-Hill Professional, 2008.

LITERATURE AS METAPOETIC MODALITY

Ion Plămădeală, The Philology Institute of the Moldavian Academy of Sciences, Chișinău

Abstract: The paper posits and problematizes the assumption of a metapoietic modality of literature from the perspective of analytical and phenomenological aesthetics. The line of arguments sustaining this conceptual premise are placed within the frames of contemporary discourses on crisis of literature, humanities and of modern humanism in general. The argumentation of this idea will generate a theoretical review of the notion of function in literary theory by updating and reinterpreting the phenomenological experience of the meaning and value of fictional text in receptive consciousness.

Keywords: *metapoietics, crisis of literature, aesthetics of reception, phenomenology, transcendence of values.*

În continuare voi încerca să formulez succint liniile unei problematice complexe și interdisciplinare, din care voi tematiza aspectul spre care trimite titlul comunicării.

Mai întâi aş dori să conturez oricât de aproximativ backgroundul pe care se proiectează această problemă sau cronotopul în care se localizează, nişte premise şi asumptii teoretice. La modul cel mai general, aş spune că este vorba de un cronotop al pragului sau al limitei şi implicit al tranziţiei. Neputând să desfăşor acest subiect, la care m-am referit şi cu alte ocazii, nu pot decât să trimit la un corpus de texte recente pentru care sunt emblematice titluri precum: *La littérature en péril* (Tz. Todorov), *L'adieu à la littérature. Histoire d'une dévalorisation. XVIII-XX siècle* (W. Marx), *The Death of Literature* (A. Kernan), *The End of Art: A Philosophical Defense* (A. Danto), *The End of Criticism* (T. Eagleton) sau *Gaia in Turmoil. Climate Change, Biodepletion, and Earth Ethics in an Age of Crisis* (ed. E. Crist & H. B. Rinker), o notorie lucrare inter- şi multidisciplinară asupra biosferei, a noosferei ecologice, a unei etici a Pământului. Iată că Pământul, dintotdeauna obiect pentru om, se constituie în subiect cu drepturi depline într-o epistemă nouă aflată pe cale de articulare. Deci este important de reţinut că fenomenul crizei pe care l-am evocat nu se restrânge, în prezent, nici la domenii de realităţi şi stări de lucruri separate, nici la reprezentările lor discursive în discipline aparte precum fizică, biologie, teoria artelor, studiul literaturii etc. În acest punct, nu pot decât să trimit la Edgar Morin care descrie în numeroase lucrări specificul crizei actuale pornind de la confluenţa mai multor perspective: geografică, biologică, ştiinţifică, politică şi filosofică.

Ceea ce este important în acest context se referă la particularităţile crizei artelor, a literaturii şi sensului literar în perioada modernă şi cea contemporană, precum şi la acea epistemă ce se configurează pe o nouă ştiinţă a complexităţii şi transdisciplinarităţii ce ne-ar putea oferi nişte

indicații metodologice și eventual anumite concepte relevante pentru filosofia, estetica și hermeneutica literară.

Se cuvine să disociem două aspecte intricate: criza literaturii/artelor în general (deși mă voi referi la literatură, totuși am convingerea că trebuie să păstrăm mereu trează o conștiință estetică a unității câmpului artelor) și criza paralelă a studiilor literare, și, mai larg, criza umanioarelor. În ultimele două decenii, aceste chestiuni nu au încetat să fie cap de afiș al numeroase monografii, dezbateri, simpozioane și numere tematice editate de cele mai prestigioase reviste filologice de specialitate din arealul anglo-saxon și cel european.

Referitor la criza literaturii, „criza” având aici și sensul etimologic de fractură, sciziune care se produce printr-un proces împins sau ajuns până la limitele sale, inclusiv prin coliziune cu vecinătățile sale disciplinare, în discursurile cele mai alarmiste și catastrofiste se vorbește chiar de pericolul extincției literaturii în societățile occidentale sub presiunile crescânde ale capitalismului globalizant care reușește să impună la toate nivelurile socioinstituționale o ideologie de piață și o gândire calculatoare, managerială pentru care literatura ficțională apare ca o relikvă anacronică și inutilă, iar studiul ei academic trebuie să cedeze locul unor profesii mai lucrative. Această gândire discretă și computațională este un produs istoric al ideologiei Luminilor și progresului tehnologic, al formelor specifice de mediere tehnologică dintre om și lume responsabile de mai multe efecte înstrăinătoare sau chiar mutilante, dintre care au fost tematizate în special alienarea, de către Marx, încadrarea (tehnica)/*Gestell* în varianta lui Heidegger, rațiunea instrumentală, masificarea culturală și ideologică criticate de Școala de la Frankfurt. Expansiunea colonizatoare frenetică și într-un ritm tot mai accelerat a tehnologiilor digitale și multimedia în toate domeniile civilizaționale și socioculturale afectează fundamental și imprevizibil structuri ale umanității noastre, inclusiv sub aspectul experiențelor fenomenologice ale producerii, receptării, interpretării și diseminării valorilor și operelor estetice. Ceea ce trebuie menționat, sub aspectul crizei de la care am pornit discuția, al chestiunii dacă literatura se poate constitui eventual într-un principiu al sensului într-o cultură afectată de nihilismul genealogic și deconstrucționist, este că gândirea tehnică se dovedește întotdeauna prin natura sa inferioară unității și întregului. Incluzându-se în orice domeniu, ea îl fragmentează și face să apară o înlănțuire de mediații succesive și elementare care aparent sunt guvernate de unitatea domeniului, dar în care elementul întotdeauna predomină în fața întregului. În acest mod, gândirea tehnică are ca efect inclusiv o dezvrăjire a lumii, în expresia celebră a lui Max Weber. Un alt rezultat este fragmentarea și specializarea exorbitantă a disciplinelor științifice, depășind în prezent cifra de 7000, o parohializare pe sectoare rigide între care nu mai există punți de interacțiune și dialog. În acest context, și ca exemplu contrar, religia, dar și artele în mare măsură au manifestat dintotdeauna vocația de a reprezenta imaginar și simbolic existența totalității, aspirația unității și absolutului nediferențiat în raporturi obiectivante sau instrumentale. Am spus „în mare măsură”, pentru că nu putem totuși uita complicitatea paradoxală pe care curentele dominante din arta modernistă și de avangardă, precum și din cea contemporană le-au întreținut și le întrețin cu ideologia capitalismului global, ambele împărtășind logica inovației, a

ruperii cu orice tradiție, fetișul inovației permanente de dragul inovației care duce în fine la asimilarea și subordonarea artei de către mecanismele pieței.

Realitatea unei crize a literaturii este recunoscută de toți cei antrenați actualmente în sistemul educațional academic din SUA, Franța, Italia, și, mai recent, din R. Moldova, realitate ce se manifestă prin marginalizarea studiilor literare în favoarea învățării limbilor străine sau a studiilor culturale. Actuala stare de lucruri îi impune pe actorii antrenați în procesul comunicării instituționale a literaturii, în special pe teoreticienii literari, să desfășoare diverse tactici de rezistență, de felul gherilei culturale concepute de U. Eco, să elaboreze politici educaționale și de reforme curriculare etc. Până la urmă, ne revine sarcina să reargumentăm, pornind de la limitele cronotopice pe care le-am evocat sumar, nevoia de literatură și caracterul iramplasabil al valorilor estetico-literare pentru o societate a viitorului. Două interogații principiale care se impun ar fi următoarele 1: care este cunoașterea și experiența particulare la care literatura, văzută ca proces sau practică, și nu ca depozitar de informații, ne oferă acces; 2: care sunt valorile specifice etice, politice sau afective pe care le comportă această cunoaștere și experiență particulare pe actuala scenă academică, culturală și social-politică?

De aici, vreau să trec la a doua semnificație etimologică a noțiunii de „criză” ce se desprinde din etimonul grec *krinein*, anume „judecată” sau „critică”, deoarece în opinia mai multor cercetători, și îi am în vedere în special pe Tzvetan Todorov și George Steiner, de criza actuală a literaturii se fac vinovate în primul rând studiile literare și, mai larg, științele umaniste. În formulările plastice și dezabuzate ale lui Steiner, umanioarele (de la *litterae humaniores*, care în latină însemna „litere mai umane”, deci ele ar fi mai umane decât științele exacte) nu doar că eșuează în a umaniza, ci uneori pot chiar să dezumanizeze, ceea ce se întâmplă când preocuparea de texte înlocuiește preocuparea de alte ființe umane [1]. În mod similar, și Todorov este convins că, încetând să se întrebe care este sensul textului, cercetătorii au eșuat în sarcina lor de a justifica activitatea critico-literară într-o cultură tot mai pragmatică dominată de tehnobirocrați [2]. Motivul este mai vechi și a fost tematizat exemplar de Adorno, Horkheimer sau Althusser care au expus slăbiciunile umanismului european în fața bestialităților umane și barbariilor fascismului, în care era firesc să interpretezi seara pe Schubert, iar dimineața să torturezi și să ucizi cu serenitate ființe omenești. Pe acest fundal întunecat, și în beneficiul comparației, Steiner descrie elogios și cu invidie propășirea magistrală a științelor naturii în ultimele două secole, științe în care valorile de adevăr sunt testabile, iar cunoașterea e cumulativă, în contrast cu disciplinele umaniste în care „oricine poate spune orice despre literatură sau artă, sau muzică” [1, p. 153].

Acuza vizează desigur paradigma postmodernistă și relativismul cognitiv și valoric ce i se reproșează ostentativ. A devenit prin urmare urgentă și o interogație epistemologică ce ar putea fi rezumată prin titlul unei lucrări recente despre „culturile teoriei”: *The Way We Argue Now* (A. Anderson, 2006). Deci cum argumentăm astăzi în studiile literare, după epuizarea epistemelor genealogice și deconstrucționiste, a constructivismului epistemologic și a construcționismului social? În raport cu redutabilele sarcini și provocări care ne stau în față, suntem interpelați să ne restructurăm modul de gândire conform cu noile deziderate și în direcția unei conștiințe tot mai

complexe și dialogice, a unui pluralism de interpretări literare tot mai accentuat, însă unul care să respingă deopotrivă teritorializarea parohială și monologistă, precum și relativismul nihilist, autorefutabil și paralizant.

Revenind, după acest ocol lămuritor, la titlul comunicării, o precizare pe care vreau să o fac este că nu înțeleg prin însușirile metapoietice ale literaturii ceea ce tradițional se desemnează prin dimensiunea autoreflexivă a discursului literar, numeroasele situații în care, începând de la Laurence Sterne și până la Italo Calvino, operele zugrăvesc în cuprinsul lor diverse aspecte ale creației și receptării literare. Felul în care am ortografiat *poiesis* indică expres spre semnificațiile sale etimologice, în mare măsură presocratice, deci anterioare consacării lor filosofice de către Platon și Aristotel.

Sursa din care m-am inspirat în formularea acestui titlu problematic este o carte recentă coordonată de Hubert Dreyfus ce poartă subtitlul: *Reading the Western Classics to Find Meaning in a Secular Age* [3]. Trei concepte călăuzesc această densă lectură estetic-fenomenologică: *physis*, *poiesis* și *techne*. Trebuind să simplific în mod nepermis, voi spune că fiecare concept delimitează un anumit mod uman de a fi în lume, iar *poiesis*, în special la Homer, constituie o practică superioară de dezvăluire, „des-coperire” a ființei, adevărului, sacrului și excelenței umane, o practică păgână sau, mai exact, politeistă de cultivare a sensului și diferențelor semnificative prin care ea se opune favorabil deopotrivă sacrului extatic și sălbatec al *physis*-ului și aplatizărilor dezumanizante ale tehnologicului. După ce descrie aceste trei practici transmise în tradiția literară occidentală pentru a revela multiplele feluri în care lumea poate să fie pentru om, deci ele funcționând ca orizonturi de semnificativitate, Dreyfus emite ipoteza că în segregacionismul tot mai accentuat al lumilor contemporane devine imperios necesară o abilitate suplimentară, anume metapoietica. Facultatea metapoietică ar fi cea căreia îi reușește să pună în echilibru receptivitatea noastră pentru *physis*, *poiesis*, tehnologic și pentru alte înțelesuri ale realităților latente în câmpul cultural, deci este vorba de o abilitate, o măiestrie susceptibilă să discrimineze și să arbitreze cu discernământ între diversele prezentizări fenomenologice ale ființei și sacrului.

Față de Dreyfus, de altfel un reputat exeget al lui Heidegger, care se menține constant în albia fenomenologiei hermeneutice încercând să formuleze modalități proaspete prin care noi, cei care trăim într-o epocă seculară, am putea reînvăța să auzim chemarea zeilor și să le răspundem adecvat, voi încerca în continuare să extrapolez aceeași ipoteză la domeniul literaturii și să interoghez dacă îi putem atribui acesteia anumite virtuți metapoietice din orizontul receptării. În fond, este o chestiune ce privește funcționalitatea, constelația de valori literare și modul specific literar al transmisiunii și diseminării acestora în procesul lecturii și interpretării, este vorba despre alianțele dintre poetic și ficționalul narativ cu politica și etica.

Interogația fiind extrem de complexă, nu aș putea să răspund aici, nici chiar să-i legitimez rațiunea sau chiar formularea nesatisfăcătoare, pentru că argumentația și răspunsurile vor varia în funcție atât de asumțiile teoretice, cât și de tipul de discurs literar abordat: apolog, ironie, narațiune de acțiuni sau lirică etc. De aceea, voi încerca să delimitez la modul general câteva căi de acces la problematica abordată dintr-o perspectivă estetic-fenomenologică.

Tradițional, discuțiile estetice pe marginea rolurilor și funcționalităților instituționale și societale ale artei literare gravitează între polul instrumentalismului, ce susține că opera literară are o misiune educativă, morală, politică, și cel al autonomismului, în care arta e văzută tradițional ca finalitate fără scop, afară de scopul promovării experiențelor pur estetice pe care le suscită.

Orice excurs istoric atestă că literatura a oferit frecvent un suport imediat și funcțional pentru diverse situații politice și ideologice, precum a fost cazul literaturii engleze victoriene ce a difuzat cu succes idealuri imperialiste prin imaginarul simbolic al valorilor de familie, sau cazul istoriilor literare europene din sec al 19-lea care au promovat valori naționaliste în contextul constituirii statelor naționale unificate. Dezbaterile canonice recente au demonstrat că literatura încă oferă temei pentru anumite relații de putere, un suport ideologic pentru diverse minorități etnice sau sexuale și pentru definirea identităților politice. În același timp, literatura dintotdeauna a fost și rămâne un topos al interogațiilor radicale, al suspendării sau dislocării ordinilor discursive predominante. De la Baudelaire, Rimbaud sau Flaubert încoace polifonia, perspectivele multiple, ambiguitatea, formele tot mai complexe de discurs raportat fac cu neputință comunicarea unui set de valori normative, astfel că în literatura modernă dimensiunile cognitivă, etică, ideologică sunt înscrise de o manieră indirectă, în forme refractate, oblice și fiind infuzate de un patos al disidenței, negativității sau absenței. Ducând limbajul la limitele expresivității și dicibilității, operele de excepție ale modernismului ne înalță la altitudinea unor chestiuni existențiale ultime ale ființei umane aruncate în lume.

Este ceea ce L. Wittgenstein a teoretizat ca fiind limitele limbajului, care se dezgolesc pregnant în fața unor adevăruri indicibile sau inexprimabile, cum sunt cele etice, poetice sau metafizice, care sunt concomitent adevărate și nonsensice, ambivalente, respectiv ele acționează asupra receptorului nu prin ceea ce se spune în ele, ci, ca și muzica, prin ceea ce se arată într-o aprehendare sensibilă. În convingerea sa, „problemele filosofice apar atunci când limbajul sărbătorește” [4, p. 115]. Interesul său constant și fascinația pentru potențialul generator ludic, energetic și ideatic al literaturii ce sfidează gramaticile gândirii raționale și logicii l-au determinat să-și formuleze crezul filosofic într-o modalitate aletică: „filosofia trebuie să fie scrisă realmente doar ca o compoziție poetică” [5, p. 24]. Iată cum Wittgenstein își explicitează entuziasmul față de un poet german: „Poezia lui Uhland este cu adevărat mare. Și lucrurile stau așa: dacă nu ne străduim se exprimăm ceea ce nu poate fi exprimat nu se pierde nimic. Dimpotrivă, ceea ce nu este exprimat este păstrat - neexprimat - în ceea ce este exprimat” [apud 6, p. 170]. Într-un mod paradoxal, valorile se exprimă deci cel mai reușit printr-o absență a expresiei, prin însăși experiența, trăirea acestei absențe a expresiei care este simultan o experiență a limitelor limbajului și una a transcendenței valorilor și libertății noastre. Cunoașterea, dacă păstrăm acest termen în discursul estetic, nu trebuie redusă nici la chestiunea reprezentării realității, nici la cunoștințele noastre despre literatură, ci raportată la învățămintele pe care poezii ni le prilejuiesc și care nu sunt de ordinul informației, ci de ordinul valorilor, a căror întemeiere transcendențială le fac să debardeze orice logică și gramatică propozițională. Numai însușindu-ne această gândire aporetică și paradoxală a filosofului austriac putem să

înțelegem enunțurile sale de tipul: „etica și estetica sunt *unul și același lucru*” [7, p. 157] sau „nu trebuie să uităm că un poem, chiar dacă este compus în limbajul informației, nu este folosit în jocul de limbaj al transmiterii informației” [8, p. 28e]. Ceea ce se cuvine de reținut, în ordinea expunerii noastre, este maniera prin care Wittgenstein înțelege să delimiteze un teritoriul al tăcerii, nenumitului, absenței și negativității, să evidențieze în mai multe rânduri funcționalitățile generative ale acestor dimensiuni indicibile sau negative, ale nimicului (*das Nichts*) într-o gândire fenomenologică ce tinde să depășească nivelul logico-propozițional prin asimilarea unor straturi de realitate și experiență sensibilă. Dincolo de numeroasele implicații ale acestei distincții fundamentale între „a spune” și „a arăta” pe plan estetic, sau față cu teza incomensurabilității multiplelor „jocuri de limbaj”, să reținem modul său instructiv de a tematiza granițele gândirii și limbajului omenesc în reprezentarea simbolică a realității, precum și felurile inadecvate în care ajungem să atribuim semnificații unor termeni precum „realism”, „simbolism” etc. Pentru discuția noastră, este importantă instituirea acestui ecart semnificativ între o modalitate teoretică de dezvăluire a lumii obiective, ce *se exprimă* în propozițiile filosofice cu sens, în concepte și în adevărurile logice, și modalitatea amintită anterior, să-i spunem „poietică” sau *aesthes*-ică, în care lumea și lucrurile *se arată* prin dimensiunile lor afective și valorice. Este lumea vieții trăite de individul uman într-un sentiment de participare și de uimire nepotolită în fața misterelor ființei. În afară de viața nemijlocită și faptele oamenilor, artele și literatura constituie acel spațiu de excelență în care valorile, inclusiv cele de ordinul absolutului și sublimului, deopotrivă se exprimă și se arată în enunțuri cu sens, reale și autentice, dar care ridică totodată dificultăți insurmontabile în calea interpretării și judecății estetice: „A descrie în ce constă capacitatea de a aprecia nu este doar greu, ci de-a dreptul imposibil. Pentru a descrie în ce constă ea ar trebui să descriem întreaga ambianță” [9, p. 25]. În acest fel, ajungem la dublul înțeles al termenului „metapoietic” pe care particula „meta” îl sugerează: de ecart semnificativ al poiesisului în raport cu modul practic și cel științific de experiență/dezvăluire a lumii, aspect tematizat copios în tradiția estetică, inclusiv de amintitul H. Dreyfus, și sensul implicat în activitatea de lectură și interpretare, în care se și actualizează potențialul textului ficțional sub diversitatea de niveluri și straturi: semantic, cognitiv, comunicativ, metafizic, metaetic, metapoietic etc.

Prin urmare, literatura este un univers eterogen, constituit dintr-o pluralitate diversă de texte ale căror diferențe sunt cruciale în procesul de răspândire a valorilor. Alături de texte care ne distrează și amuză, citim texte ce sunt concomitent distractive, educative și transgresive în raport cu valorile instituționalizate, enunțuri extrem de complexe sau chiar indecidabile din care niciun efort hermeneutic oricât de scilpitor nu poate extrage o morală univocă sau o intenție coerentă. La prima abordare, asemenea texte, apreciate programatic de esteticile moderniste, par să fie indiferente moral, amurale sau chiar imorale neputând fi racordate la un program politic sau etic explicit. Este situația în care literatura deschide spre perplexitate, spre complexificare și indecidabilitate în care se năruie orice certitudine cognitivă sau morală. Mai mult decât o moralitate în accepția ordinară de cod comportamental, dar și dincolo de morala artistică prin care numeroși autori își arogă snobist autonomia și autotelismul, marile texte de ficțiune narativă

cultivă un tip specific de emoție morală și cognitivă ce se arată la nivel intuitiv și exclusiv în situații concrete în angrenarea cărora personajele devin arena unor ciocniri dintre idei și sentimente contradictorii. Deci este vorba despre procesul incarnării etosului prin discurs la nivelurile narativ, figurativ și verbal, de investirea unei subiectivități enunțătoare cu o voce și un corp, cu un ansamblu de determinații fizice și psihice prin care ajunge, pe parcursul receptării lectoriale, la statutul de caracter și astfel devine acel operator sau interfață prin care cititorul își asimilează, fie prin empatie sau rezistență imaginativă, lumea operei. Această complexitate lingvistică și discursivă semnalează o logică ireductibilă a pluralității care adeseori constituie sursa unor experiențe hermeneutice și sociale divergente și contrariante. De unde, întâlnirea cu marile opere generează o experiență insolită a limbajului pe care nicio altă formă a cunoașterii nu o poate oferi, iar aceste experiențe ale pluralității discursive și conștiința specială a limbajului trebuie promovate astăzi, ca replică la hegemonia vizualului mediatic [10], ca valori culturale prețioase și inalienabile ale ființei umane simbolizante. La fel, o valoare umanistă autonomă și indispensabilă constituie însăși natura dialogică (M. Bahtin) sau conversațională (M. Oakeshott) a lecturilor și interpretărilor multiple prin care trăirea fenomenologică holistă a operei se reflectă, gradat, plurivocal și aspectual, în discursurile critice. Anume pornind de la asumptia literaturii ficționale ca set de practici metapoietice de articulare/descoperire a lumii, de ordinul unei cunoașteri tacite partajate în comun și transmise/arătate primordial prin inițiere, intuiție și performare, critica și dialogul de la nivelul lecturii și interpretării pot converti experiența literară individuală într-o specifică experiență intersubiectivă și etică. În exercițiul înțelegerii, deopotrivă prin achiziționarea de informație și prin identificare imaginativă sau invers, prin distanțare de limbajul naratorului sau de acțiunile, ideile și valorile personajelor, se constituie un interstițiu liminal pentru adresivitatea și responsivitatea dialogică în care devine posibil să negociem sensul și valențele axiologice cărora li se atașează particula „meta”, în cazul nostru: proprietățile metapoietice ale literaturii. Deci exact calitatea paradoxală a literaturii ficționale de a se distanța de lucrul reprezentat chiar în clipa montării sale în imagine pe scena limbajului instituie o acută conștiință a limitei și separației față de realul și moralitatea practică a cotidianului. Totodată, dimensiunea imaginarului este și precondiția libertății judecății estetice transcendente în indeterminarea funciară a căreia se desfășoară efortul interpretativ și metapoietic al cititorului care își exercită fără îngrădiri liberul arbitru în raport cu variate sensuri, valori sau ierarhii ideologice binare comunicate prin acele universuri de discurs ce formează „materialul” literaturii. Structura dublă a ficțiunii literare, oscilând între un pol al veridicității referențiale („efectul de real”) și un pol al imaginarului difuz și nedeterminat, instituie deopotrivă o dehiscentă perpetuă între text și sens, între „rostire” și „rostit” (E. Lévinas) și un spațiu de joc sau intermundiu în care sinele cititorului învață să-și extindă capacitățile de transfer ale conținuturilor sale psihice nediferențiate în structurile articulatorii oferite de narațiunile ficționale. Prin aceasta el își descoperă și redescrie fațete ale identității în oglinzile alterității, într-un act de împlinire a sineității prin cuminecare dialogică la sensuri și valori publice, universale și transcendente, act dublat de un proces de experimentare interpretativă prin care

mai întâi interoghează, dislocă regularitățile și constrângerile discursive și apoi instituie relații noi deschizătoare de posibili în realitatea conviețuirii sociale.

BIBLIOGRAPHY: Steiner, George. *The Muses' Farewell*. In: „Salmagundi”, 2002, nr. 135/136, p. 148-156.

Todorov, Tzvetan. *Omul de rădăcinat* (trad. și prefață de Ion Pop). Iași: Institutul European, 1996.

Dreyfus, Hubert, Kelly Dorrance, Sean. *All Things Shining. Reading the Western Classics to Find Meaning in a Secular Age*. New York: Free Press, 2011.

Wittgenstein, Ludwig. *Cercetări filozofice* (trad. din germană de M. Dumitru și M. Flonta, în colab. cu A.-P. Iliescu). București: Humanitas, 2004.

Wittgenstein, Ludwig. *Culture and Value* (transl. by P. Winch). Chicago: University of Chicago Press, 1984.

Flonta, Mircea. *Gânditorul singuratic. Critica și practica filozofiei la Ludwig Wittgenstein*. București: Humanitas, 2008.

Wittgenstein, Ludwig. *Tractatus Logico-Philosophicus* (trad. din germană de M. Dumitru și M. Flonta). București: Humanitas, 2001.

Wittgenstein, Ludwig. *Zettel* (ed. by G. E. M. Anscombe & G. H. von Wright, transl. by G. E. M. Anscombe). Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1967.

Wittgenstein, Ludwig. *Lecții și convorbiri despre estetică, psihologie și credință religioasă* (trad. de Mircea Flonta și Adrian-Paul Iliescu). București, Humanitas, 1993.

Sartori, Giovanni. *Homo videns. Televisione e post-pensiero*. Gius: Laterza&Figli, 2000.

ENSEIGNER LES PROCÉDÉS DE TRADUCTION: AVANTAGES, LIMITES ET INCONVÉNIENTS

Raluca-Nicoleta Balăţchi, Assist. Prof., PhD, “Ştefan cel Mare” University of Suceava

Abstract: We discuss in this paper the long debated, yet still controversial issue of translation procedures, and the part they play in the complex process of translation teaching. Since Vinay and Darbelnet's “Stylistique du français et de l'anglais”, the notion of “translation procedure” is inherent to the pedagogical dimension of Translation Studies. However, the practice of translation clearly shows their limits and sometimes inconvenients. Attention is paid especially to the procedures of borrowing and adaptation, as they clearly show the limits of the translation process.

Keywords: *teaching, translation, translation procedure, Vinay and Darbelnet.*

La traduction comme objet d'enseignement

La traduction a été depuis toujours largement utilisée dans l'apprentissage/ enseignement des langues étrangères, avant de devenir elle-même objet d'enseignement en tant que tel. Si la tradition de l'enseignement y a assigné une place centrale, on l'a complètement bannie dans les méthodes communicatives ; la didactique des langues actuelle semble l'avoir redécouverte et reconfigurée, certaines approches contemporaines prônant même un retour à la traduction par l'application des acquis de la traductologie qui voient dans la traduction un acte de communication centré sur le *discours* et non pas sur la *langue*.

Ainsi, dans un numéro spécial dédié à la traduction de la revue *Le Français dans le Monde*, les éditeurs M.J. Capelle, F. Debyser et J.L. Goester invitent nombre de spécialistes en linguistique, traductologie et didactique des langues à faire ressortir la richesse de la traduction, dans une triple perspective – théorique, culturelle, poétique – pour souligner la non-pertinence de l'association entre la traduction et la tradition comme une reformulation abusive de l'adage *traduttore-traditore*¹ :

La linguistique ne théorise plus les problèmes de la traduction à la seule fin de montrer qu'elle est impossible ; l'analyse de discours comme les théories de l'énonciation y trouvent un **champ d'application** par excellence [...] La traduction pose tous les problèmes du **contact entre les cultures** à travers les rendez-vous des discours. [...] La traduction création, récréation, re-création pose également tous les problèmes de la

¹ Formule valable, comme le démontre A. Berman dans sa critique des traductions, uniquement dans le cas des traductions ethnocentriques, mais non pas dans celui des traductions éthiques, c'est-à-dire celles qui respectent et intègrent l'Etranger au lieu de l'assimiler à la culture source, au point de le rendre méconnaissable.

fonction poétique. [...] la traduction reste un débouché important pour l'enseignement des langues (F. Debyser, 1989 : 62, *c'est nous qui soulignons*).

Comme le montre dans le même ouvrage E. Lavault, l'efficacité de l'exercice de la traduction résiderait autant dans les proportions dans lesquelles l'enseignant l'utiliserait que sur la manière de l'intégrer dans le cours de langue étrangère, car cela « implique de la part du professeur une réflexion sur sa propre approche de la langue étrangère ».

Du côté de l'enseignement de la traduction en tant que telle, le débat est continuellement animé par l'opposition entre théorie et pratique², excellemment dépassée dans le cas des praticiens traductologues, qui doublent le traduire d'une réflexion sur le processus en tant que tel, à l'instar d'Irina Mavrodin :

«[...] une bonne traduction, et je pense surtout à une traduction littéraire, ne sera jamais le résultat d'une application mécanique d'une théorie. La théorie – par sa définition même – s'applique au général, tandis que la traduction se construit comme résultat d'une suite d'options, de solutions particulières, ce qui en met d'ailleurs en lumière la dimension créatrice, artistique. Je suis donc d'avis que, dans les cas les plus heureux, la traduction tient d'une pratico-théorie qui se modifie, se vérifie elle-même avec chaque nouveau texte traduit, par une démarche inductive qui alterne avec une démarche déductive »(I. Mavrodin, 2005, *c'est nous qui traduisons*).

La formation dans le domaine de la traduction, tout comme l'utilisation raisonnée de la traduction dans la didactique des langues reste une nécessité évidente, ne fût-ce qu'à cause de l'omniprésence de la traduction dans un monde fortement marqué par la multiplication des échanges internationaux dans tous les domaines (cf. M. Ballard)³. Aussi la création des méthodes et manuels de traduction est une préoccupation toujours actuelle, surtout depuis le succès des ouvrages de Vinay et Darbelnet parus dans les années 50.

Les procédés de traduction comme instrument d'apprentissage/ analyse des traductions

L'un des chapitres les plus appliqués, repris et discutés de la méthode de Vinay et Darbelnet est celui qui concerne les procédés de traduction utilisés dans les textes. La méthode des stylisticiens canadiens a connu nombre d'applications sur différents couples de langue, à partir de leur démonstration initiale sur le français et l'anglais dans des textes pragmatiques. Ils apparaissent dans les dictionnaires de traductologie⁴ et dans la plupart des approches critique de la traduction, quel que soit le type de texte/ discours analysé.

²Opposition qui, chez un Ladmiral, atteint même les dimensions d'un fossé insurmontable : « En matière de traduction l'articulation de la théorie à la pratique fait problème ; il existe un fossé entre théoriciens et praticiens » [J.R. Ladmiral, 1994].

³Encore faut-il être conscient du fait que ce mouvement, tout comme « l'importance statistique actuelle de la traduction est la continuation d'une activité passée dont on n'a pas toujours conscience » [M. Ballard, 1992].

⁴Ainsi, dans les deux dictionnaires de termes traductologiques parus en Roumanie (ayant pour coordinateurs les linguistes et traductologues Maria Tenchea et Georgiana Lungu-Badea), il existe une bien fournie entrée destinée aux procédés de traduction.

Pour reprendre très brièvement la typologie de Vinay et Darbelnet, les procédés de traduction sont classifiables en deux grandes catégories : directs et indirects. L'emprunt, le calque et la paraphrase littérale relèvent de la première catégorie, tandis que la transposition, la modulation, l'équivalence et l'adaptation représentent des procédés de traduction indirecte.

Comme le montre T. Cristea (2000) dans ses analyses des procédés sur un riche corpus de traductions littéraires roumain/ français, cette classification est fondée sur le concept de *distance* et de *divergence* qui séparent la structuration sémantico-grammaticale et énonciative entre les unités du texte-source et du texte-cible. Ainsi, si cette distance est minimale, voire inexistante dans le cas de l'emprunt, elle s'accroît de manière significative dans le cas du calque et de la paraphrase littérale et peut être considérée comme maximale dans le cas de l'équivalence et de l'adaptation.

Le critère de distinction des procédés dans la classe de la traduction indirecte – sans doute la plus complexe et difficile à maîtriser, tout comme à expliquer, car les motivations objectives, comme les contraintes linguistiques, s'entremêlent en permanence aux considérations subjectives, toujours présentes dans le traduire – est la *nature de la divergence* entre le texte source et le texte cible : dans le cas de la *transposition*, la traduction opère un changement au niveau de la structuration grammaticale, dans le cas de la *modulation*, le changement affecte la structuration sémantique ; l'*équivalence* suppose une modification des paramètres situationnels au niveau du contexte de l'interaction verbale, tandis que l'adaptation repose sur des changements plus complexes au niveau contextuel élargi, qui comprend des paramètres socio-culturels. Il est tout aussi important de souligner que, si ces procédés sont décrits et analysés individuellement pour des raisons strictement pédagogiques, ils se superposent souvent dans la réalité du traduire pour répondre aux besoins textuels et contextuels.

C'est pour cela d'ailleurs que nombre de traductologues ont vivement critiqué cette typologie ; pour J.-R. Ladmiral, l'emprunt n'est pas encore une traduction, tandis que l'adaptation n'en est plus une.

Sans être totalement d'accord avec cette perspective, qui nous paraît trop radicale et non-justifiée par la réalité des traductions, nous devons cependant admettre que l'emprunt et l'adaptation sont des solutions-limite du traducteur, et qu'il s'impose toujours des précautions quant à leur usage, surtout du point de vue du rapport entre traduction éthique et traduction ethnocentrique. Nous considérons qu'il s'agit cependant d'excellentes ressources qui montrent la richesse et la complexité du transfert d'un texte à un autre lorsqu'il s'agit des situations qui mettent en vedette de manière accrue la dimension culturelle de la traduction, à tous les niveaux textuels et paratextuels. Aussi les analyses et développements de la typologie de Vinay et Darbelnet proposés par T. Cristea, surtout dans une perspective didactique pour l'enseignement des stratégies de traduction roumain/ français nous paraissent-ils fort pertinents.

Le procédé direct de l'emprunt est métaphoriquement associé par la linguiste et traductologue roumaine à une « transplantation » opérée au niveau de la langue cible, par l'introduction d'un mot ou d'une lexie complexe qui subit ou non des modifications d'ordre phonétique/ orthographique/ morphologique. Le recours aux emprunts peut se justifier autant

pour des raisons strictement objectives – il faut combler une lacune lexicale, le référent n’ayant pas de signifiant dans la langue cible, que pour des raisons plus subjectives, telle le désir du traducteur de « conserver la couleur locale », ou d’en préserver la dimension culturelle.

La double utilité des emprunts apparaît également dans la définition de J. Delisle (2013), traductologue qui s’est imposé y compris par ses méthodes de pédagogie de la traduction, et qui plaide pour une traduction raisonnée, qui soit faite avec intelligence et seulement après une évaluation correcte du contexte de communication; il définit l’emprunt comme le « procédé de traduction qui consiste à conserver dans le texte d’arrivée un mot ou une expression appartenant à la langue de départ, soit parce que la langue d’arrivée ne dispose pas d’une correspondance lexicalisée, soit pour des raisons d’ordre stylistique ou rhétorique ».

Aussi l’apprenti traducteur devra-t-il bien évaluer la nécessité de l’introduction de l’emprunt dans le cas des textes source culturellement éloignés de la langue dans laquelle il traduit.

Plusieurs solutions pratiques sont à envisager dans ce cas, en fonction du type de stratégie traductive envisagée (visibilité ou absence du traducteur dans le texte). Si le traducteur préfère faire entendre sa voix dans le texte, il va insérer le terme en tant que tel et l’accompagner d’une périphrase explicative, soit dans le texte lui-même, en pratiquant une incrémentialisation, soit dans une note de bas de page, tout en marquant explicitement son intervention paratextuelle ; au niveau graphique en tant que tel, le degré d’intégration du terme dans la langue cible peut être marqué ou non-marqué (par exemple par des caractères romains ou des guillemets).

Pour le traducteur plutôt « silencieux », le procédé se réduira à la simple insertion du terme, qui peut ou non être un emprunt dans le texte source en tant que tel. On comprend l’importance de la stratégie à appliquer pour la dimension culturelle de la traduction, « les culturèmes » étant très souvent des emprunts de différents types.

En guise de conclusion, nous aimerions rappeler les considérations fort pertinentes de T. Cristea, mais malheureusement pas assez valorisées, surtout à cause d’une circulation assez restreinte de ses textes, par une traductologie trop souvent détachée de l’acte pédagogique d’une part et du traduire pratique de l’autre, sur la richesse de la traduction dans la relation complexe et parfois difficile à gérer de l’apprenant :

« A une didactique qui semble aujourd’hui essentiellement dominée par les techniques communicatives, la traduction rappelle que l’enseignement des langues étrangères se veut ouvert à une large vision qui tient compte du fait que l’apprenant est conditionné par une double relation : entre la langue base et la langue cible d’une part, entre lui-même et son (ses) interlocuteur(s) d’autre part. La traduction relève à la fois d’une dynamique interne de l’acquisition et d’une confrontation de deux textes constitués ou en train de se construire. Certes, dans l’opération traduisante il se fait jour un certain antagonisme entre l’équivalence et la communication spontanée, antagonisme qui justifiait aux yeux des didacticiens le discrédit qui a longtemps hypothéqué les exercices de traduction. [...] Dans la mesure où elle permet de saisir la langue en fonctionnement, la pratique des traductions

apparaît comme une perspective fructueuse pour la didactique des langues vivantes ». (Teodora Cristea, 1987)

BIBLIOGRAPHY :

- Ballard, Michel, 2009 (éd.), *Traductologie et enseignement de traduction à l'université*, Artois Presses Université, Arras.
- Ballard, Michel, 1992, *De Cicéron à Benjamin*, Paris.
- Berman, Antoine, 1984, *L'épreuve de l'étranger*, Gallimard, Paris.
- Collombat, Isabelle, 2003, « La Stylistique comparée du français et de l'anglais : la théorie au service de la pratique » *Meta*, no. 48, 421-428.
- Cristea, Teodora, 2000, *Stratégies de la traduction*, România de Măine, București.
- Debyser, Francis, et alii (éds.), 1987, *Le Français dans le monde, Retour à la traduction*, numéro spécial août/septembre 1987.
- Delisle, Jean, 2013, *La traduction raisonnée*, 3^e édition, Les Presses de l'Université, Ottawa.
- Delisle, Jean, Lee Jahnke Hannelore (eds.), 1998, *Enseignement de la traduction et traduction dans l'enseignement*, University of Ottawa Press.
- Dospinescu, Vasile, 2000, *Didactique des langues et... analyse critique des manuels*, Junimea, Iași.
- Guidère, Mathieu, 2008, *Introduction à la traductologie*, De Boeck, Bruxelles.
- Ladmiral, Jean- René, 1994, *Traduire: théorèmes pour la traduction*, Gallimard, Paris.
- Lavault, Elisabeth, 1985, *Fonctions de la traduction en didactique des langues*, Didier, Paris.
- Mavrodin, Irina, 2006, *Despre traducere, literal și în toate sensurile*, Scrisul Românesc, Craiova.
- Vinay, J.P., Darbelnet, J., 1977, *Stylistique comparée du français et de l'anglais : méthode de traduction*, Didier, Paris

LES ANTHROPONYMES DANS LES EXPRESSIONS IDIOMATIQUES FRANÇAISES

Coralia Telea, Assist. Prof., PhD, "1 Decembrie 1918 " University of Alba Iulia

Abstract: Being born out of a nation's life experience, idiomatic expressions refer directly to it and therefore are also known as "expressions of folkloric wisdom". As it can easily be deduced from their name, they strongly represent the language of a people. Every folkloric expression successfully illustrates some differences of perception and reality representation exhibited among different cultures. The force and the freshness resulted from the way idiomatic expressions are constructed, as well as their originality, always illustrate the precise intentions of the speaker. Being often referred to as "figurative expressions", they use the power of an image to directly refer to a particular case that eventually became a life rule. Moreover, in our opinion, this particular quality, of vividly coloring a language, is responsible for suggesting and even helping in the formation of new mental images. Further on, we shall try to approach French idiomatic expressions in the aim of revealing the circumstances in which a certain expression is most likely to be used, its purpose and the images it generates in the collective mind of the people. Our paper aims to capture the functioning and concatenation of lexical elements whose global significance differs from the global significance of the components taken separately. Later on, we shall move to presenting the settlement of idiomatic expressions in a certain linguistic register, to be more specific in that of the spoken language. Our article reviews some of the French idiomatic expressions in order to eventually emphasize the presence of and the part played by anthroponyms in their functioning and formation. Our research is based on a corpus of French expressions presented in the literature listed in the bibliography we propose as well as on a computerized corpus available online, thus facilitating the inventory and the study of these expressions.

We will end our analysis with remarks regarding the morphosyntax and orthography of the anthroponyms present in French idiomatic expressions.

Keywords: idiom, idiomatic expression, anthroponym, French

Toutes les langues actuellement parlées dans le monde entier utilisent beaucoup les expressions idiomatiques¹, en raison de la fraîcheur des images que celles-ci construisent. Nous partageons l'opinion des linguistes qui acceptent la présence des expressions idiomatiques

¹http://www.tv5.org/TV5Site/publication/galerie-327-16-Entretien_avec_Bernard_Cerquiglini_7_35.htm. Conformément aux idées énoncées par le réputé linguiste (qui est aussi professeur dans une université parisienne, ancien directeur de l'Institut national de la langue française et ancien recteur de l'Agence Universitaire de la Francophonie), toute langue, tout idiome construit et fait fonctionner ses propres expressions, qui n'ont pas nécessairement d'équivalent dans une autre langue. Le linguiste insiste aussi sur le fait que le français utilise beaucoup ces expressions, en raison de leur expressivité.

surtout dans le registre parlé d'une langue, celles-ci servant à rendre plus exact le discours qu'elles rapprochent d'une situation concrète² existant précisément dans la réalité environnante. Mais puisque les situations évoquées diffèrent d'un peuple à l'autre, d'un état des choses à l'autre, compte tenu de la géographie et de l'entourage y évoqués, nous soulignerions la difficulté de la traduction des expressions d'une langue dans une autre³. Sachant donc que la provenance des expressions imagées⁴ d'une langue est plutôt incertaine, nous pourrions conclure sur la couleur qu'elles réussissent à donner à l'expression et sur la créativité des locuteurs dont elles font preuve. Notre ci-présente étude propose un inventaire non-exhaustif des expressions imagées françaises⁵ construites avec des anthroponymes et elle s'arrête sur les moyens précis de construction de celles-ci. Nous mettrons à la base de notre recherche des ouvrages parus en France, tout comme des inventaires mis à disposition des personnes intéressées par les moyens informatiques tellement exploités de nos jours, en essayant ainsi de faire un bref et concis passage en revue de la présence des anthroponymes le plus fréquemment employés dans la construction des expressions idiomatiques françaises actuellement utilisées dans l'expression de tous les jours.

Quant à la présence des anthroponymes dans la création des expressions idiomatiques françaises, le premier constat qui s'impose concerne les noms propres associés à diverses activités. Le critère primordial qui doit être pris en considération dans la formation de telles expressions est, selon nous, celui de l'euphonie⁶. Aussi bien l'assonance⁷ que l'allitération⁸ sont exploitées afin de mettre en évidence le potentiel remarquable des anthroponymes à entrer dans des expressions idiomatiques. La remarque qui s'impose ensuite concerne l'existence concrète des noms propres dans la construction des expressions idiomatiques françaises. Il faudrait, donc, faire le constat visant l'existence concrète des noms propres visés dans l'inventaire anthroponymique du français. Dans cet ordre d'idées, nous mentionnerions *à la tienne, Étienne, à l'aise, Blaise, au hasard, Balthazar, fonce, Alphonse, tu parles, Charles ou tranquille, Émile*⁹, des expressions destinées à être prononcées dans maintes situations surgies dans la vie de tous

² Chaque langue a son propre registre d'images, qui sont propres à sa culture et à son génie. En fait, toute expression imagée joue de la différence existante dans toute langue entre le sens et la signification, tels qu'ils furent conçus par le schéma de la communication élaborée par Roman Jakobson.

³ <http://fr.wikipedia.org/wiki/Idiomatique>

⁴ Passant souvent par une image, l'expression idiomatique est aussi désignée par le syntagme nominal « expression imagée ».

⁵ Il faudrait préciser qu'en utilisant beaucoup plus que d'autres langues ces expressions, le français risquerait de les perdre uniquement si elles perdaient leur saveur, voire même leur sens, cette situation devenant possible seulement si elles étaient trop utilisées, donc banalisées.

⁶ Cf. <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/euphonie/31679?q=euphonie#31605>, l'euphonie représente « la qualité des sons agréables à entendre ou aisés à prononcer ».

⁷ Cf. <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/assonance/5879?q=assonance#5858>. L'assonance est définie comme « reprise d'un même son, particulièrement de la voyelle accentuée, à la fin de chaque vers ». Nous citerions l'exemple de l'expression *c'est juste, Auguste*, en élargissant ainsi le champ, à partir du compartiment de la poésie pour arriver ensuite à celui de la langue généralement parlant.

⁸ Cf. <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/allit%C3%A9ration/2385?q=alliteration#2389>. L'allitération est définie en tant que « répétition des consonnes initiales ou intérieures dans une suite de mots pour obtenir un effet d'harmonie, de pittoresque ou de surprise ». L'exemple que nous attribuerions à cette définition est *relax, Max*.

⁹ http://fr.wiktionary.org/wiki/Cat%C3%A9gorie:Idiotismes_avec_pr%C3%A9noms_en_fran%C3%A7ais.

les jours. À notre avis, il s'agirait dans tous les cas ci-dessus cités d'une sorte d'exhortation vouée à rendre plus vivace l'activité déroulée par son interlocuteur¹⁰.

Le nom propre masculin le plus fréquemment présent dans des expressions imagées françaises est celui de Martin. En consultant divers inventaires des expressions idiomatiques françaises, nous avons retenu les suivantes : *pour un point, Martin perdit son âne*¹¹, tout comme *il n'y a pas qu'un âne qui s'appelle Martin*¹².

Non seulement les anthroponymes familiers, propre à la culture et à la civilisation françaises apparaissent dans de telles expressions¹³, il existe aussi des expressions faites de l'agencement de noms propres de personnes suggérant l'éloignement, voire même l'exotisme, tels *cool, Abdoul, cool, Raoul* ou bien *tu m'étonnes, John*¹⁴. À notre avis, la présence de tels anthroponymes étrangers à l'espace français dans des expressions idiomatiques françaises pourrait d'expliquer par la tendance à la globalisation manifeste dans le monde actuel, au caractère cosmopolite de la société française de nos temps, voire même par le penchant vers l'exotisme ayant caractérisé des époques révolues de l'histoire. Nous pourrions conclure sur la présence exclusive de noms propres masculins dans des expressions idiomatiques françaises, en raison des activités multiples déroulées par l'homme dans la vie quotidienne, face à la vie plutôt casanière des femmes, à l'époque de la création des expressions. Dans le même ordre d'idées, en français, nous pourrions faire un parallèle entre la présence des noms propres masculins dans des exhortations et les noms communs désignant des professions. Dans les deux cas, les hommes étaient ceux qui travaillaient et qui avaient, par conséquent, besoin d'être encouragés soit par des exhortations, soit par des noms indiquant leur appartenance à une certaine profession. La quasi-absence des anthroponymes féminins¹⁵ dans les expressions françaises pourrait ainsi s'expliquer, selon nous, par la quasi-absence des figures féminines dans la vie active à l'époque tellement ancienne qu'inconnue de la création des expressions prises en discussion. Les anthroponymes féminins figurant dans des expressions sont presque toujours puisés à la réalité évoquée par la Bible, mais ils ne sont pas toujours conformes à celle-ci. C'est ainsi que l'usage enregistre des expressions telles *pleurer comme une Madeleine*¹⁶ pour suggérer, vraisemblablement, le repentir ou *Marie, couche-toi là* pour désigner, tout contrairement à la réalité biblique, une femme facile, débauchée¹⁷.

¹⁰ Georges Planelles, *Les 1001 expressions préférées des Français*, Paris, Éditions de l'Opportun, 2014, p. 1124. À cet égard et dans cet ordre d'idées, nous citerions l'exemple de l'expression *en voiture, Simone*.

¹¹ *Ibidem.*, p. 33. L'auteur est lui-même le fondateur du site [expressio.fr](http://www.expressio.fr), informaticien et non pas linguiste, mais fasciné par le français. Pour publier le livre ci-dessus cité, il a travaillé pour l'adaptation et correction des textes proposés sur le site et il a fini par avouer la raison de publication du livre : « pour les générations actuelles...la lecture d'un livre reste tout de même plus agréable que celle sur écran », *op. cit.* p. 8.

¹² Gérard Gréverand, *Nom d'un chien. Les animaux dans les expressions du langage courant*, Paris, Duculot, 1988, p. 22.

¹³ Nous avons surtout en vue les expressions *chauffe, Marcel* et *tu parles, Charles*, présentes dans l'inventaire figurant à l'adresse Internet suivante

http://fr.wiktionary.org/wiki/Cat%C3%A9gorie:Idiotismes_avec_pr%C3%A9noms_en_fran%C3%A7ais.

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ Nous avons trouvé peu d'expressions idiomatiques françaises construites avec des anthroponymes féminins dans les inventaires consultés. Parmi celles-ci, nous citerions *en voiture, Simone* et *faire pleurer Margot*.

¹⁶ <http://www.linternaute.com/expression/langue-francaise/103/pleurer-comme-une-madeleine>

¹⁷ Isabelle Cholet, Jean-Michel Robert, *Précis. Les expressions idiomatiques*, Paris, Clé International, 2008, p. 159.

Comme il ressort des exemples déjà cités, il existe maintes expressions en français construites avec des anthroponymes désignant des personnes réelles. En même temps, les personnes dont l'existence est imaginaire (sinon imaginée) sont aussi présentes dans la construction des expressions idiomatiques françaises. Nous penserions précisément à l'expression qui situe une action dans un avenir peu probable, voire même jamais possible¹⁸, à une autre désignant toute personne qui essaye de jouer l'innocence et de cacher ses défauts¹⁹, ou encore à une expression incluse dans un dicton, renvoyant à des réalités plutôt terrestres²⁰.

Nous dirions une sorte de truisme par la suite en affirmant que les bénéfices de l'informatique sont bien évidents dans tous les domaines de l'existence humaine, qu'il s'agisse de la médecine, de la chimie ou de la linguistique. Il faudrait simplement avoir la disponibilité et la compétence de fouiller parmi les kilomètres de pages succédées l'une à l'autre dans un inventaire presque fini et fort utile à tout chercheur. Une telle source bien garnie, qui ne précise nulle part son origine, créée pour promouvoir la ville de Lyon, et pour donner des informations sur sa région, offre en même temps beaucoup d'exemples, de règles et de jeux faisant appel aux connaissances linguistiques²¹. Le site héberge, non seulement des informations portant sur les entreprises lyonnaises, un inventaire d'expressions françaises²² qui s'est avéré extrêmement utile dans la recherche que nous entreprenons à ce sujet. D'une manière très rigoureuses, les expressions sont alphabétiquement ordonnées et nous avons ainsi pu dresser la liste des expressions françaises construites à l'aide des noms propres, que nous avons ensuite mis à la base de notre recherche. Les expressions idiomatiques sont rangées par domaines d'intérêt y reflété : mythologie, histoire, religion et littérature et c'est ainsi que les noms propres d'Achille²³, César²⁴, Salomon²⁵ ou Chimène²⁶ sont bien connus par les utilisateurs de la langue

¹⁸ Pareil à la *Saint Glinglin*, le roumain connaît aussi une expression construite avec un anthroponyme inventé caractérisant la même situation. En parlant d'un événement susceptible de ne jamais avoir lieu, les Roumains le situent à *Sfântul Așteaptă*, ce qui veut dire précisément « jamais ». Il intéresse, à notre avis, de voir le français et le roumain, deux langues séparées géographiquement parlant par des milliers de kilomètres, utilisant la même image, encore plus, la même modalité de construction d'une expression utilisée pour désigner la même situation. Il importe aussi de constater la sonorité particulière des deux expressions construites dans les deux langues en question. De nouveau, il paraît que l'euphonie représente un critère primordial dans la création des expressions idiomatiques.

¹⁹ <http://www.expressio.fr/expressions/une-sainte-nitouche.php>.

²⁰ Cf. <http://www.linternaute.com/proverbe/1720>. Le dicton « À la Sainte Luce, les jours croissent du saut d'une puce. » est généralement considéré comme faux, voire absurde. En fait il exprime, non pas l'allongement des journées, mais le décalage qui s'opère à cette période. En effet, si le soleil se lève de plus en plus tard, il se couche également de plus en plus tard. Les journées semblent donc grandir car les soirées s'allongent.

²¹ <http://www.alyon.org/>.

²² http://www.alyon.org/litterature/regles/origine_des_expressions.html. Non seulement l'inventaire disponible à cette adresse rend plus facile l'exploitation des expressions idiomatiques françaises, mais aussi les renseignements portant sur leur origine.

²³ Cf. *Ibidem*. Le nom d'Achille est présent dans l'expression *le talon d'Achille* et elle évoque le point faible où l'on peut vous blesser. L'explication de l'origine de l'expression est la suivante: La mère d'Achille, la Néréide Thétis, épouse du simple terrien Pélée, ambitionnait que son fils soit immortel. Pour cela, elle plongea celui-ci en le tenant par un pied, dans le Styx, le fleuve réservé aux Dieux. Mais de ce fait, le talon non immergé resta vulnérable. C'est dans le talon que se planta la flèche de Pâris, qui mit fin aux exploits du plus fameux des héros grecs.

²⁴ Cf. *Ibidem*. Le nom propre César renvoie, cette fois-ci, non pas au personnage historique lui-même, mais à son épouse. C'est ainsi que *la femme de César* renvoie directement à l'épouse d'un personnage haut-placé, que l'on ne peut se permettre d'entacher ou de critiquer. La réalité historique à laquelle l'expression fait référence est la suivante: César dut répudier sa femme Pompeia, bien qu'il la crut innocente, suite à des insinuations lancées après une fête réservée aux femmes, dans laquelle un certain Claudius l'aurait rejointe dans ses appartements.

²⁵ Cf. *Ibidem*. Le nom propre Salomon utilisé dans la construction de l'expression *un jugement de Salomon* renvoie précisément au personnage de la Bible et signifie utiliser un stratagème qui semble cruel, mais qui permet de révéler la vérité. L'épisode

française qui ignorent peut-être les détails encyclopédiques de l'existence de ces personnages, mais qui peuvent à tout moment donner l'explication de l'expression idiomatique, qu'ils encadrent parfaitement dans leur langage courant et qu'ils emploient à bon escient. D'ailleurs, l'inventaire des expressions idiomatiques françaises construites à partir d'un nom propre ne comprend pas uniquement des noms propres de personnes bien connues par les gens du peuple. Il renvoie souvent à des anthroponymes assez rares, voire même archaïques et exotiques, comme c'est le cas de Mélusine²⁷ ou Androclès²⁸. De l'autre côté se situeraient les anthroponymes entrant dans une expression idiomatique qui sont devenus de véritables noms communs en français, en raison de leur popularité et utilisation excessive, sinon abusive²⁹.

Il existerait, à notre avis, une autre catégorie d'anthroponymes entrant dans des expressions idiomatiques françaises, à savoir celle constituée par des noms propres fictifs, imaginés pas la sagesse populaire, compte tenu de la valeur généralement humaine qu'ils illustrent³⁰.

Les noms propres désignant un pays, une région ou bien une ville donnent souvent naissance à des expressions construites autour de l'être humain y vivant. Il s'agirait ainsi d'un certain type d'anthroponymes illustrés par des noms communs, qui désignent des personnes vivant dans un certain endroit et qui entrent souvent dans la création d'expressions idiomatiques à valeur généralisatrice. C'est bien le cas des expressions suivantes : *les portugaises ensablées*³¹, *l'été indien*³², *le téléphone arabe*³³, *la vache espagnole*³⁴, *la réponse bretonne*³⁵, *l'arlésienne*³⁶.

biblique évoqué est celui où le roi Salomon d'Israël proposa de couper en deux un enfant que deux femmes se disputaient. La vraie mère se révéla être celle qui préféra céder l'enfant vivant à l'autre femme, plutôt que de le voir tué.

²⁶ Cf. *Ibidem*. En affirmant de quelqu'un qu'il regarde une personne *avec les yeux de Chimène* signifie qu'il porte sur la personne regardée un regard amoureux, qu'il a une passion secrète. Chimène est le personnage créé par Corneille dans « Le Cid », et elle incarne le renoncement par amour car elle doit, malgré son amour, condamner son amant Rodrigue, l'assassin de son père.

²⁷ Cf. *Ibidem*. L'anthroponyme apparaît dans l'expression *pousser des cris de Mélusine* et renvoie à une fée présente dans une légende poitevine, qui est semblable à une sirène à juger d'après les apparences physiques. Le sens de l'expression ci-dessus citée pourrait être rendu par le verbe *hurler*.

²⁸ Cf. *Ibidem*. Le nom d'un certain chrétien Androclès apparaît dans l'expression *le lion d'Androclès*, qui signifie avoir sous les yeux un modèle de reconnaissance fidèle.

²⁹ Cf. *Ibidem*. Un patachon, un harpagon et une madeleine désignent des êtres humains doués des mêmes qualités/défauts que les personnages littéraires fictifs.

³⁰ Isabelle Cholet, Jean-Michel Robert, op. cit., passim. Jean Foutre et Jacques Bonhomme sont des anthroponymes créés à partir de prénoms très fréquents en français, donc très familiers au locuteur. Monsieur Tout-le-monde fait preuve d'une capacité de généralisation qui est propre aussi bien aux individus qu'à leurs qualités/défauts.

³¹ Georges Planelles, op. cit., p. 909. Ce cas est l'illustration d'une fausse origine attribuée à l'expression. Celle-ci semblerait, apparemment, construite à partir du nom propre le Portugal qui désigne un pays européen. En réalité il n'est pas question des femmes habitant dans ce pays, mais du sens donné par l'argot à une certaine partie du corps humain, plus précisément aux oreilles.

³² *Ibidem*., p. 590. Il ne s'agit pas exactement de la république d'Inde, pays situé au sud de l'Asie, mais de l'été des Indiens, expression d'origine américaine rendue célèbre par Joe Dassin, chanteur français originaire des États-Unis. En français, pour caractériser cette période de l'année, l'on fait appel à des dates précises du calendrier religieux. Avant que les vers de la chanson de Joe Dassin impose la formule *l'été indien* pour désigner une certaine période de l'année, les locuteurs de langue française connaissaient et utilisaient les références temporelles suivante : *à la (fête de) Saint-Denis* ou *à la (fête de) Saint-Martin*.

³³ *Ibidem*., p. 1046. Il s'agirait de l'efficacité et de la rapidité du bouche à l'oreille chez les Arabes.

³⁴ *Ibidem*., p. 1084. De nouveau, il s'agirait d'une fausse étymologie, il serait question de l'altération du mot « vases » qui signifiait « basque », ce qui renvoie à des réalités linguistiques du Pays basque, territoire situé à cheval sur l'extrémité occidentale de la chaîne des Pyrénées.

³⁵ *Ibidem*., p. 965. Les habitants de la Bretagne ont la réputation d'être rusés et peu fiables, d'où le sens attribué à l'expression.

Les anthroponymes issus des noms propres attestés par la Bible constituent souvent le noyau autour duquel le français construit une expression idiomatique largement répandue et utilisée par les locuteurs. Nous avons pu constater la richesse des expressions idiomatiques comportant des anthroponymes présents dans les pages de la Bible, en consultant un répertoire riche figurant sur Internet³⁷, dans lequel les noms propres de personnes Pierre³⁸, Paul³⁹, Jacob⁴⁰, Jean⁴¹ ou Matthieu⁴² apparaissent dans maintes expressions idiomatiques. Il existe aussi bien d'autres noms propres désignant des personnages bibliques, qui servent de personnage central dans la création d'une expression française. Adam, Ève, Noé et Jacob⁴³ sont des personnages présents dans le livre de la Genèse de l'Ancien Testament⁴⁴ qui constituent le point de départ dans la formation d'expressions idiomatiques françaises, en raison des épisodes bibliques dont ils sont les protagonistes et qui sont bien connus par la plupart des locuteurs.

Dans les nombreuses expressions présentes dans le vocabulaire de ses locuteurs, la langue française utilise beaucoup des noms communs qui désignent des personnes définies par leur âge, leur statut professionnel ou bien la relation de parenté établie entre celles-ci. Le nom *enfant* apparaît dans beaucoup d'expressions et il renvoie toujours à son acception générale dont la forme est masculine, pouvant être transposée au féminin par le simple changement de la forme de l'article. Le site officiel du dictionnaire Larousse⁴⁵ enregistre plusieurs expressions construites avec le nom *enfant*, telles *enfant de Marie* (au sens propre il s'agit d'un(e) membre d'une congrégation de jeunes filles, tandis qu'au sens figuré, l'expression désigne une personne chaste ou naïve), *enfant de chœur* (cette expression désigne, au sens propre, un jeune garçon attaché au service de l'église pour assister le clergé dans les cérémonies du culte ; au sens figuré, il s'agit d'une personne naïve, crédule) ; un *enfant de l'amour* est un enfant né hors du mariage, un *enfant de troupe* était autrefois fils de militaire élevé aux frais de l'État et figurant sur les contrôles de l'armée ; un *enfant perdu* était le nom donné autrefois à un soldat d'infanterie légère qui remplissait la mission d'éclaireur ; les *enfants de France* était le nom sous lequel les enfants et petits-enfants des rois de France étaient désignés ; l'*enfant terrible* d'un groupe est toujours un

³⁶*Ibidem.*, p. 46. Il s'agirait d'un personnage inexistant, invisible, fictionnel, qui n'apparaît jamais en chair et en os, issu d'une nouvelle écrite par Alphonse Daudet. Originaire de Nîmes, l'écrivain a évoqué dans ses écrits le milieu provençal auquel la ville d'Arles appartient.

³⁷ Cf. http://fr.wiktionary.org/wiki/Cat%C3%A9gorie:Idiotismes_avec_pr%C3%A9noms_en_fran%C3%A7ais.

³⁸*Ibidem.*

³⁹*Ibidem.* L'expression est construite compte tenu de l'individualité des deux personnages et souligne l'impossibilité de mettre ensemble deux choses bien différentes. Le sens de cette expression est aussi rendu dans l'expression *attacher lundi avec mardi, boutonner mardi avec mercredi, mettre le samedi avec dimanche* ou *attacher un bouton à la boutonnière qui ne lui correspond pas*.

⁴⁰*Ibidem.*

⁴¹*Ibidem.* Pierre, Paul et Jean sont des noms propres de personnes qui apparaissent dans une même expression qui signifierait emprunter à quelqu'un pour rendre à quelqu'un d'autre, payer une dette par une autre dette. Les expressions idiomatiques ainsi attestées par l'usage sont *déshabiller Paul pour habiller Jean* ou *déshabiller Pierre pour habiller Paul*.

⁴² L'expression *fesse-mathieu* désigne un radin, un avare, un usurier.

⁴³http://fr.wikipedia.org/wiki/Expressions_bibliques. Les expressions figurant à l'adresse Internet citée sont : la pomme d'Adam, être en tenue d'Ève, l'arche de Noé, l'échelle de Jacob, toutes les quatre étant construites à partir d'un fait évoqué par la Bible. Dans cet ordre d'idées, les anthroponymes figurant dans les ci-dessous citées expressions renvoient toujours à la réalité décrite dans la Bible et ils sont attribués à des personnes douées des mêmes qualités/défauts.

⁴⁴ Le texte intégral de la Bible est retrouvable à l'adresse Internet la suivante: <http://www.bible-en-ligne.net/>.

⁴⁵ <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/enfant/29439/locution>.

de ses membres qui conteste les décisions prises. Le statut professionnel d'une personne exerçant un certain métier est clairement affirmé dans l'expression *mentir comme un arracheur de dents*⁴⁶, *être un vieux de la vieille*⁴⁷, tandis que la relation de parenté est explicite dans une autre expression française impliquant la présence de personnages humains, définies non par leur nom ou prénom, mais par la relation qui existe entre eux⁴⁸.

Les anthroponymes occupent une place privilégiée dans la formation du sens des expressions idiomatiques françaises, à côté des noms d'animaux, des couleurs, des fruits et légumes, etc. Les noms propres des personnes qui peuplent l'univers des connaissances de tout être humain trouvent bien leur place dans des expressions issues de leurs propres expériences de vie⁴⁹, qui finissent par servir d'exemple aux locuteurs contemporains.

Rendant compte des expériences de vie de tout être humain, les expressions idiomatiques rassemblent et mettent ensemble des états d'âme que ces expériences suscitent. Qu'il s'agisse d'une émotion ressentie favorablement ou d'une autre ressentie défavorablement, les expressions idiomatiques ont toujours pour origine une émotion ressentie fortement. De point de vue linguistique, le résultat est une expression qui sera acceptée ou non par l'usage, qui passera plus ou moins vite d'un registre de langue à un autre, qui lui soit supérieur⁵⁰. Parce qu'il est bien évident, à leur création, les expressions idiomatiques prennent naissance dans le registre familier⁵¹, voire même argotique⁵² de la langue, pour passer ensuite vers le registre courant⁵³, rarement vers celui soutenu⁵⁴.

Analysons pour conclure le cas particulier représenté par l'expression *une madeleine de Proust*. Nous mentionnerions d'abord le fait que le nom propre *Madeleine* reste dans la même catégorie nominale mais devient un nom commun, qui désigne une spécialité pâtissière lorraine devenue archiconnue grâce à l'écrivain Marcel Proust et à son roman intitulé « À la recherche du temps perdu ». Depuis le tournant marqué par le roman de Proust en littérature, *une madeleine de Proust* renvoie à un micro-événement qui fait ressurgir des souvenirs de jeunesse, à un acte mineur porteur d'une forte charge émotionnelle⁵⁵.

⁴⁶ http://fr.wiktionary.org/wiki/Annexe:Expressions_en_fran%C3%A7ais#Personnes.2C_.C3.A2ges Personnes, âges.

⁴⁷ <http://www.linternaute.com/expression/langue-francaise/911/etre-un-vieux-de-la-vieille/>.

⁴⁸ *Ibidem*. Nous avons en vue l'expression *vendre père et mère*.

⁴⁹ À cet égard, il faudrait mentionner l'exemple qui nous est fourni par l'expression *une madeleine de Proust*. Nous mentionnerions d'abord le fait que le nom propre *Madeleine* reste dans la même catégorie nominale mais devient un nom commun, qui désigne une spécialité pâtissière lorraine devenue archiconnue grâce à l'écrivain Marcel Proust et à son roman intitulé « À la recherche du temps perdu ». Depuis le tournant marqué par le roman de Proust en littérature, *une madeleine de Proust*

⁵⁰ <http://www.etudes-litteraires.com/figures-de-style/niveaux-de-langage.php>.

⁵¹ Prenons l'exemple de l'expression *croire au Père Noël* puisque...tout le monde y croît. Apud. Françoise Héritier, *Le goût des mots*, Paris, Odile Jacob, 2013, p. 83.

⁵² L'expression à laquelle nous penserions pour illustrer cette idée d'appartenance originaire au registre argotique est *tirer le diable par la queue*, car tout le monde connaît son apparence mais n'en parle pas, étant formellement interdit de l'évoquer pour ne pas l'invoquer. Apud. *Ibidem.*, p. 69.

⁵³ L'expression censée d'illustrer son registre familier d'origine, selon nous, est *il ne faut pas prendre les enfants du bon Dieu pour des canards sauvages*. Apud. Georges Planelles, *op. cit.*, p. 189.

⁵⁴ Les expressions *être dans les bras de Morphée*, *jouer les Cassandra* tout comme *nettoyer les écuries d'Augias* sont marquées comme étant « recherchées » par l'auteur lui-même de l'ouvrage les recensant. Apud. Isabelle Cholet, Jean-Michel Robert, Précis. *Les expressions idiomatiques*, Paris, Clé International, 2008, passim.

⁵⁵ Apud. Georges Planelles, *op. cit.*, p. 1001.

BIBLIOGRAPHY:

GRÉVERAND, Gérard, *Nom d'un chien. Les animaux dans les expressions du langage courant*, Paris, Duculot, 1988.

TUȚESCU, Mariana, *Précis de sémantique française*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1974.

SCHINTEIE, Ion, *Dicționar franco-român de cuvinte, expresii și locuțiuni*, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1983.

HAȘDEU, Iulia, SÎRBU, Gabriela, *Dicționar de cuvinte și expresii comune limbilor română și franceză*, București, Editura Albatros, 1988.

NEGREANU, Aristița, *Dicționar de expresii francez-român*, București, Editura Humanitas, 1992.

CLEMENTE RUIZ, Gavin's, *J'y suis, j'y reste. Petite anthologie des expressions de notre Histoire*, Paris, Éditions Albin Michel, 2010.

KLEIN, Bernard, *Les expressions qui ont fait histoire*, Paris, Librio Inédit, série Mémo, 2011.

CHOLET, Isabelle, ROBERT, Jean-Michel, *Précis. Les expressions idiomatiques*, Paris, Clé International, 2008.

PLANELLES, Georges, *Les 1001 expressions préférées des Français*, Paris, Éditions de l'Opportun, 2014.

HÉITIER, Françoise, *Le goût des mots*, Paris, Odile Jacob, 2013.

Tous les sites Internet et les pages ci-dessous cités furent consultés au mois de mars de l'année 2015.

http://www.alyon.org/litterature/regles/origine_des_expressions.html<http://www.bonjourdefrance.com/index/indexexpresidiom.htm>

<http://www.bible-en-ligne.net/>

http://www.cnrtl.fr/dictionnaires/expressions_idiomatiques/<http://www.espacefrancais.com/quiz/divers/expressions-idiomatiques/quiz.htm>

<http://www.expressio.fr/toutes.php>

<http://www.fle.insa-lyon.fr/apprentissage-en-autonomie/vocabulaire-expressions-et-argot/vocabulaire-expressions-idiomatiques-et-exercices>

<http://www.francaisfacile.com/exercices/exercice-francais-2/exercice-francais-3695.php>

<http://www.franccparler.com/index.php>

<http://www.fr.wikipedia.org/wiki/Idiomatique>

https://www.k12.gov.sk.ca/docs/francais/fransk/fran/sec/prg_etudes/expi.html

<http://larousse.fr>

<http://www.lepointdufle.net/vocabulaire1.htm>

<http://www.linternaute.com/expression/>

<http://www.mon-expression.info/>

<http://www.parolesfr.kiev.ua/idiomsfr.php>

<http://www.tv5.org/TV5Site/publication/galerie-327-16->

<http://www.fr.wikipedia.org/wiki/Idiomatique>

http://www.fr.wiktionary.org/wiki/Cat%C3%A9gorie:Idiotismes_avec_pr%C3%A9noms_en_fran%C3%A7ais

THE ENGLISH PROVERBS AND IDIOMATIC EXPRESSIONS BASED ON THE WORD "MONEY"

Corina Mihaela Geană, Assist. PhD, University of Craiova

*Abstract: This article aims at focusing on the word **money** as it is reflected in two major linguistic domains, which represent an area of interest for learners who want to improve their knowledge of English: the linguistic domain of verbal collocations and the linguistic domain of phraseological expressions, maybe two of the most comprehensive of all linguistic areas. As this article will show, the word **money** is very well highlighted, as far as these two linguistic domains are concerned.*

Keywords: *etymology, meaning, money expressions, euphemisms, paremiology.*

Money is any item or verifiable record that is generally accepted as "payment" for "goods and services" and repayment of "debts" in a particular "country" or socio-economic context¹.

In this article we will reveal to what extent this word has made its mark not only in the British English but also in the other Anglophone countries – The American English, the English spoken in Jamaica or Africa, Australian English, etc., by the medium of different idiomatic constructions and proverbs.

As regards the use of the word *money* in paremiology, we can say that this term appears frequently, since *money* is characteristic of the human nature and proverbs are nothing more than some original profound expressions of man's worldview. For the majority of the English proverbs there are some Romanian equivalent sayings, since the Romance languages (French, Italian, Spanish) have gone a long way with the English literature, especially during the Renaissance. Here are some examples:

- *A fool and his money are soon parted* = people who aren't careful with their money, spend it quickly;
- *A gentleman without money is like a pudding without suet* = however worthy or handsome a man may be, he is in fact worthless if he has insufficient money;
- *Lend your money and lose your friend* = you shouldn't lend money to your friends, as it is possible for the friendship to end owing to non-payment;
- *Love lasts as long as money endures* = loving a poor man does not last long;
- *Money begets / breeds / draws / makes money* = the more money you make, the easier it becomes to make more;

¹ Frederic, S., Mishkin, *The Economics of Money, Banking and Financial Markets (Alternate Edition)*, Boston: Addison Wesley, p. 8

- *Money burns a hole in somebody's pocket* (after Thomas Moore) = one who spends a lot of money has no money in his pockets; the expression refers to somebody who spends money as soon as it is earned;
- *Money can't buy happiness* = money can buy many material things, but not feelings, which come from inside;
- *Money doesn't grow on trees* = money cannot be obtained without some effort;
- *Money fixes everything* = if one has money, he/she can do practically anything he/she wants;
- *Money for jam* (Australian proverb) = an illegal deed, which brings about lots of money; money easily earned;
- *Money is a good servant, but a bad master* = if you have money, it will serve you and work for you well; but if you owe money to other people, that money will control you in an unpleasant way²
- *Money is a sword that can cut even the Gordian knot* = love of money is the root of all evil;
- *Money isn't everything* = there are other important things in life, besides money;
- *Money is one's god* = money is the ruler of one person's life;
- *Money is the root of all evil / The love of money is the root of all evil* = all bad things are caused by people loving money, not by money itself;
- *Money makes the mare to go* = money makes the world go round;
- *Money opens any door* = sufficient money can accomplish anything;
- *Money talks* (after Erasmus) = money is power;
- *Time is money* = time is valuable, so we shouldn't waste it;
- *Where there's muck there's money* = there are people who have made money by having dirty jobs.

The euphemistic language, "slang", as it is often called, has a significant place in our article. As Ștefan Balaban³ put it, one could acknowledge two fundamental tendencies in the use of the English language, either we refer to the British English or to the other Anglophone countries who speak English as their first language: the American English, the English spoken in Jamaica or Africa, Australian English etc.:

1. *the literal language domain / the formal language domain*, in which one can distinguish a tendency to simplify not only the pronunciation and the orthography but also the grammar (for instance, the tendency to gradually eliminate the irregular forms), which makes the English language to be more internationally used than other traditional wide-spread languages;
2. *in the informal language domain*, one can notice the preference of a large number of speakers for using words or combinations of words which have a special metaphorical value and, thus, with a strong emotional impact.

²www.englishclub.com/ref/esl/Savings/Money/Money_is_a_good_servant_but_a_bad_master_897.htm

³ Balaban, Ștefan, *Dicționar de argou, eufemisme și expresii familiare englez-român*, Teora Publishing House, Bucharest, 1999

This is how “slang” or euphemistic language appeared, from the necessity of certain categories of persons to impress and captivate their auditorium. We can include here different groups of people belonging to various domains: the underworld, sexuality, alcoholics or drug addicts, computer users, soldiering or student’s life, sports domain, mass-media means, cinema world etc.

Here are some examples of idiomatic combinations of words based on the word *money*:

- *big / important / heavy / real money* = large sums of money;
- *color of someone’s money* (American English) = a sum of money which somebody possesses ;
- *crazy money* (British English) / *mad money* (American English) = money put aside by a girl / woman for the situation in which her partner offends her or packs her in; money put aside by a woman for the situation in which she would like to go shopping in her own good time;
- *easy money* = easily earned money;
- *hard money* = hard currency;
- *folding money / cabbage / green / lettuce* = money in large quantities;
- *fork out the money* = to pay in cash;
- *front money* = advance money, advance payment (in cash, especially referring to a large sum of money);
- *funny money* = uncurrent money, foreign currency, “toy” money, dishonest earnings;
- *get one’s money’s worth* = get satisfaction from something on which one has spent money, effort;
- *hush money* (American English) = money paid in order to keep someone silent;
- *in the money* = having lots of money; among the winners, as in a contest, race;
- *(a) licence to print money* = a remunerative business;
- *loadsamoney* = a person who makes a display of his/her wealthiness; conspicuous opulence; conspicuous consumption;
- *mickey-mouse money* (British English) = money whose country of origin is unknown;
- *money* = vulva, vagina, twat;
- *moneybags* (American English) = a nob, a rich, wealthy person;
- *money-box / money maker / spinner* = hotbox (American English); ball (British English); vagina
- *money from home* = a very useful and welcome thing, especially when it is free and unexpected; “gift” money;
- *money grubber* (American English) = greedy, avaricious;
- *money shark* = extortioner, pawnbroker;
- *money tree / shake the money tree* = to scoop large profits, to yield big profits;
- *no money in his purse* (British English) = impotent;
- *on the money* = exact, precise, perfect;

- *plank down with your money* = down with the cash;
- *pour money down the drain* = to give with a profuse hand;
- *pull down an amount of money* (Australian English) = to earn a large sum of money;
- *push money* (American English) = a bribe paid to a salesman in order to hype a second product;
- *put a knife through the money* (Australian English) = to share some illegal earnings;
- *put (one's) money where (one's) mouth is* = to second words with deeds;
- *shell out an amount of money* (American English) = to spend a sum of money;
- *(the) smart money* = predictions, prognostications of the ones who know what's what;
- *soft money / currency* = inland coin which tends to become less and less valuable (having a big rate of inflation); (in politics – the American English) donations for election campaigns which are not registered by the Federal Electoral Board;
- *spend money like water* = to spend money carelessly and wastefully;
- *tap / strike / touch somebody for money* = to live well by using someone else's money or possessions;
- *the man one, for somebody's money* = the most suitable person / thing according to somebody's opinion;
- *throw money at (something)* (American English) = to spend lots of money on something, hoping to solve that problem;
- *you pay your money and takes your choice* = one may trust to luck when making his choice.

The English language, just like other international languages, comprises tens, even hundreds of idiomatic expressions and proverbs. Therefore, the learning and correct usage of them is a requisite to the study of any language. This article aims at focusing on these two major aspects of the English language, in an attempt of representing a learning material for students or translators of English, which may facilitate their access to the English literature and culture.

BIBLIOGRAPHY:

- Balaban, Ștefan, *Dicționar de argou, eufemisme și expresii familiare englez-român*, Teora Publishing House, Bucharest, 1999
- Bantaș, Andrei, Gheorghitoiu, Andreea, Levițchi, Leon, *Dicționar frazeologic român-englez*, Teora Publishing House, Bucharest, 1993
- Frederic, S., Mishkin, *The Economics of Money, Banking and Financial Markets (Alternate Edition)*, Boston: Addison Wesley
- Lefter, Virgil, *Dicționar de proverbe roman-englez*, Scientific and Encyclopaedic Publishing House, Bicharest, 1978
- Nimară, Ștefan, *Dicționar de argou englez-român*, Paco Publishing House, Bucharest, 1993

Trofin, Aurel, *Dicționar englez-român. Expresii idiomatice și locuțiuni*, Scientific Publishing House, Bucharest, 1996

Volceanov, George, Doca, Ana-Dolores, *Dicționar de argou al limbii engleze*, Nemira Publishing House, Bucharest, 1993

MORPHOLOGICAL FEATURES OF THE ADJECTIVE IN ROMANIAN AND ENGLISH

Alina Ungureanu, Assist. Prof., PhD, University of Pitești

Abstract: This paper aims to be a contrastive study which analyses the main morphological features of the adjective, both in Romanian and in English. There are to be discussed the issues regarding the forms and classification of the adjectives and their degrees of comparison in the two languages.

It should be noted that, depending on the type of the adjectives, proper adjectives or adjectives that come from another part of speech, they show similarities or differences in terms of the formation of the degrees of comparison.

The Romanian grammatical system differs from the English one, but there are also common elements, the differences and the similarities representing the basis of such a study.

Keywords: *adjective, form, classification, comparison, language.*

1. The adjective is that part of speech which qualifies or determines a noun or a noun equivalent, assigning different features to the objects, “transferring them from one sphere to another, from one object to another or from a certain level of generality to another.”¹

From a morphological point of view, the English adjective does not agree in gender, number or case with the noun which it qualifies or determines as it is the case of the Romanian adjective.

For example, the English adjective *intelligent* has the same forms for all the nouns that it determines: *an intelligent boy/ girl- intelligent boys/ girls- the teacher of an intelligent boy/ of two intelligent girls.*

The Romanian adjective has different morphological features because it agrees in gender, number or case with the noun that it qualifies or determines. Thus, it also has different forms: *un băiat inteligent/ o fată inteligentă – băieți inteligenți/ fete inteligente- profesoara unui băiat inteligent/ a două fete inteligente.*

It is to be mentioned the fact that also in Romanian language, there are the so-called invariable adjectives which do not have different forms for the oppositions of gender, number or case. The names of colours are usually used as invariable adjectives: *bej, bleu, crem, gri, roz, oranj, turcoaz, vernil, bordo, grenă, maro* etc.. But, the names of colours tend to adapt

¹ Găitănanu, 2013: 37

themselves to the variable adjectives which have four different forms by using such terms as: *rochie movă, față roză* etc..

A series of Romanian invariable adjectives is represented by the words: *asemenea, anume, așa, atare, cumsecade* etc. which are not usually articulated when determining a noun, no matter if they are placed in front of the noun or after it: *asemenea fete, așa oameni, îmbrăcăminte aparte*.

The old Romanian invariable adjectives of the type: *coșcogea, ditai, doldora, sadea* etc. are used only in the colloquial Romanian language nowadays. But, there is a series of invariable adjectives which is represented by the borrowed words that has gathered more and more elements lately. This consists of the adjectives which end in *-e*: *atroce, eficace, perspicace, propice, rapace, vivace* etc., words that have recently entered in the Romanian vocabulary.

In English, the adjective usually precedes the noun or noun equivalent that it determines: *a clever boy, the old man, the young woman*, while in Romanian, the place of the adjective is not fixed: *copil deștept, omul bătrân, tânăra femeie, prieten bun*.

However, there are some exceptions in English, too: *knight errant, court martial, attorney general* etc. and especially in poetical style, when the adjective is sometimes placed after the respective noun for stylistic effect: *Your arms full, and your hair wet, I could not/ Speak, and my eyes failed, I was neither/ Living nor dead, and I knew nothing,/ Looking into the heart of light, the silence*. (T.S. Eliot, *The Waste Land*)

2. Adjectives can be classified according to their form and content or grammatical regimen.

2.1. According to their form, adjectives fall into: simple adjectives and compound adjectives.

2.1.1. In their turn, both in English and in Romanian, simple adjectives are derived (with prefixes or suffixes) and nonderived.

The most productive suffixes of the simple derived adjectives in English are:

- -able (also -ible): *capable, flexible, loveable, memorable, readable, unbreakable, washable* etc.;
- -ed: *bearded, experienced, paved, travelled, wanted, windowed* etc.;
- -ful: *beautiful, eventful, meaningful, painful, plentiful, restful* etc.;
- -ish: *British, childish, foolish, reddish, snobbish, tallish, whitish, youngish* etc.;
- -less: *careless, countless, faultless, limitless, merciless, powerless, tasteless, tireless* etc.;
- -ly: *friendly, motherly, orderly, queenly* etc.;
- -ous: *cantankerous, dangerous, disastrous, famous, illustrious, piteous, spacious* etc.;
- -y: *chilly, curly, furry, hairy, messy, sandy, stony* etc..

The most productive suffixes of the simple derived adjectives in Romanian are:

- -an, -ean, -ian: *ardelean, australian, balzacian, consătean, poporan, șoiman* etc.;
- -ar: *aurar, cireșar, fugar, inelar, pădurar, școlar, umbrar* etc.;
- -aș: *codas, golaș, nevoiaș, poznaș, pușcăriaș, ucigaș* etc.;

- -al, -ial, -ual: *arhetipal, catastrofal, diminutival, epocal, pietonal, principal, temperamental* etc.;

- -esc, -icesc: *armenesc, bulgăresc, catolicesc, duhovnicesc, dumnezeiesc, haiducesc, nebunesc, omenesc, românesc* etc..

The most productive adjective- forming prefixes in English are:

- im-: *immortal, impossible, impure, impulsive* etc.;
- in-: *inactive, incestuous, informal, insensitive* etc.;
- non-: *non-British, non- cyclic, nonexistent, non-specific* etc.;
- ultra-: *ultraconservative, ultra-light, ultra-modern, ultraviolet* etc..

The most frequently used Romanian adjectival prefixes are:

- ne-: *neajutorat, nebun, necioplit, nefericit, neinstruit, neîndemânatic, nemilos, neruşinat* etc.;

- in-, i-, im-: *ilegal, illogic, imaterial, inegal, infinit, imoral, imperfect, insolvabil, insuficient, intratabil* etc.;

- de-, des-, dez-: *decolorat, demachiat, demoralizat, deplasat, despletit, despiciat, dezagreabil, dezgheţat* etc.;

- răş-, răz: *răscopt, răscumpărat, răsfăţat, răsplătit, răstălmăcit, răzgândit* etc.;

- stră-: *străbun, strălucitor, strămoşesc, străvechi* etc..

The simple nonderived adjectives have special forms that exist as such in the dictionary both in English: *good, bad, long, short, tall, small* etc. and in Romanian: *bun, rău, lung, scurt, mic, mare* etc..

2.1.2. The compound adjectives are made up of two or more words or parts of speech which are written together, joined by a hyphen or separate.

Among the most common possible combinations that are used to form a compound adjective in English, there can be mentioned:

- adjective + noun + -ed: *long- legged, blue-eyed, dark- haired, long- sleeved, dark-coloured* etc.;

- adverb + past participle: *above- mentioned, so-called, short-lived, well-meant* etc.;

- noun + past participle: *snow- bound, home-made* etc.;

- noun + indefinite participle: *law- abiding, heart- breaking, frost- resisting* etc.;

- noun + adjective: *manlike, snow-white, colour- blind* etc.;

- adjective + adjective: *light blue, dark blue, Anglo- Saxon* etc.;

- adjective + indefinite participle: *slow-moving, good- looking* etc.;

- adverb + adjective: *all-powerful, downright* etc.;

- adjective + the adverb *most*: *innermost, farthestmost, uppermost* etc..

There are the following possible combinations in Romanian:

- noun + noun: *binefăcător, binevoitor, nord- american, sud- african* etc.;

- preposition + pronoun + noun: *atotbiruitor, atotprezent, atotputernic, atotştiutor* etc.;

- preposition + noun: *cuminte, fără- de – lege* etc.;

- adverb + adjective: *aşa-zis, binecrescut, binevenit, drept- credincios, nou- apărut, sus-numit* etc.;
- adjective + adjective: *alb- verde, dulce- amar, galben- auriu, instructiv- educativ, social-economic* etc..

2.1.3. The Romanian adjective has also been classified according to its inflexion into:

- adjectives with four inflected forms: *bun, -ă,-i, -e; clar, direct, frumos, harnic, iubit, înalt, obosit, sălbatic, sărat, simplu, tânăr, trist, veşnic, viteaz* etc.;
- adjectives with three inflected forms: *adânc, larg, mic, englezesc, omenesc, românesc, sufletesc, creator, gânditor, nerăbdător, fumuriu, timpuriu, nou* etc.;
- adjectives with two inflected forms: *cuminte, mare, rece, verde, vechi, precoce, greoi, bălai, stângaci* etc.
- invariable adjectives: *cloş, cumsecade, eficace, kaki, oliv* etc..

2.2. According to their content or grammatical regimen, English adjectives fall into: modifying adjectives and determinative or pronominal adjectives.

In their turn, modifying adjectives are qualifying adjectives: *good, bad, fine, beautiful* etc. and relative adjectives: *awooden table, a flying object, an iron fist, a singing bird, a walking stick* etc.. It is to be noted that the qualifying adjectives have degrees of comparison, while the relative adjectives have no degrees of comparison.

The determinative adjectives fall into: demonstrative (*this, these*), possessive (*my, your, his, her, ...*), interrogative (*what...? which...? whose...? how many...?*) exclamatory (*what...! such...!*), adverbial (*ashore, ajar, abed, alive,...*), numeral (*a hundred years, the third class,...*) indefinite (*some , any, every, each, all*) , negative (*no, neither*). They do not modify the meaning of the nouns they refer to, but only define them more accurately in different senses.

The traditional Romanian grammar divides the adjectives into:

- proper adjectives: *bun, rău, frumos, urât, viteaz, tânăr, simplu, trist* etc.;
- participial adjectives: *citit, scris, desenat, semnat* etc.;
- pronominal adjectives: emphatic (*însumi, însămi, înşine, însene,...*), possessive (*meu, mea, mei, mele,...*), demonstrative (*acest, această, aceşti, acestea,...*), indefinite (*un, alt, vreun, o, altă, vreo...*), negative (*niciun, nicio,...*) interrogative (*care, ce, cât,...*), relative (*care, ce, cât,...*);
- adjectives which come from a gerund form: *aburind, crescând, murmurând, suferind, trenurând*;
- adjectives which come from an adverb: *asemenea, aşa, gata, repede*.

The new Romanian Grammar (2008) divides the adjectives into qualifying and categorical adjectives. However, it is to be noted that “ there are numerous adjectives which have a double behavior, functioning from one context to another (with a change in meaning), either as qualifying or as categorical.”²

3. The traditional classification of the degrees of comparison divides them into: the positive degree, which represents the dictionary form of the respective adjective that actually

² GBLR, 2010: 219

implies no real comparison; the comparative degree which expresses the idea of superiority, equality and inferiority of a quality in comparison to another quality and the superlative degree that expresses either a quality in its highest degree possible, where the idea of comparison only refers to the extreme quality which is the case of the absolute superlative.

The contemporary English language has two types of regular comparison and an irregular comparison. The regular comparison refers both to the one-syllable adjectives and to the adjectives of three or more syllables, while the irregular comparison restricts itself to only the following adjectives: *bad, ill, far, good, little, many, much, old*.

The positive degree represents the basic forms that the adjectives have in the dictionary. For example: *fast- rapid, happy- fericit, clever- inteligent, gentle- delicat, profound- profund, good- bun, superior- superior, exceptional- exceptional*.

In English, the comparative degree has three types, namely: the comparative of superiority, the comparative of equality, the comparative of inferiority.

One syllable adjectives (except *right, wrong, real, just*) form the comparative degree of superiority by adding the suffix *-er* to their positive degree form, being followed by the conjunction- preposition *than* when the other object of comparison is mentioned: *tall- taller (than), fast- faster(than), pretty – prettier (than)*.

The disyllabic adjectives ending in *-er, -y, -ly, -ow*, as well as disyllabic adjectives with the stress on the second syllable usually form their comparative degree of superiority with the help of the suffix *-er*: *bitter- bitterer, happy- happier, humble- humbler, friendly- friendlier, narrow- narrower* etc..

Multisyllable adjectives and compound adjectives form their comparative of superiority by putting *more* in front of their positive form, being followed by the conjunction- preposition *than*: *beautiful –more beautiful (than), difficult- more difficult (than), nerve-racking – more nerve- racking*.

It is to be noted that a number of compound adjectives have only their first part one-syllable adjective or adverb compared, while the second part of the compound stays unchanged: *good- looking – better- looking, long- lasting – longer- lasting, well-known – better- known* etc..

The comparative of equality is expressed for all types of adjectives, short adjectives or long adjectives, with the help of the structure *as + short / long adjective + as* and is used in order to show a similar degree of the same quality: *as tall as, as clever as, as interesting as* etc..

The comparative of inferiority is used to say that someone or something has a smaller amount of a quality. In order to form the comparative of inferiority, it is used *less + short/ long adjective* followed by the conjunction *than*: *less tall (than), less fast (than), less beautiful (than), less difficult (than)* etc..

In spoken English, people do not usually use *less* in front of the adjective, but they use a negative form of the comparative degree of equality in connection with the conjunctional phrase *not as/ so... as*.

The superlative degree falls into the relative superlative and the absolute superlative.

The relative superlative makes an implied comparison between one member of a group and the rest of the members of that group, while the absolute superlative presents a characteristic or quality in its highest degree possible with no idea of comparison implied.

One- syllable adjectives as well as the above mentioned disyllabic ones form their relative superlative of superiority by adding the –est ending to their positive degree form. They are usually preceded by the definite article *the*: *the tallest, the fastest, the prettiest* etc..

Multisyllable adjectives form their relative superlative of superiority with the help of *most* which is preceded by the definite article *the*: *the most beautiful, the most interesting*.

The relative superlative of inferiority is formed with the help of *least* preceded by the definite article *the*, followed by a short or long adjective: *the least tall (of them), the least interesting*.

The absolute superlative is built with the help of the adverb *very* placed in front of the short or long adjectives which are in their positive degree: *very tall, very beautiful*.

Some adjectives that already describe an extreme quality such as: *awful, brilliant, excellent, perfect, splendid, wonderful* etc. are not used in connection with *very*.

Some prefixes such as: *ultra-, super-, over-* as well as a number of intensifying adverbs: *awfully, highly, greatly, deeply, extraordinary, extremely, terribly* are also used to form the absolute superlative: *greatly encouraged, awfully clever, extremely efficient, ultramodern*.

The Romanian Grammar (2008) denominates the comparative of superiority and the comparative of inferiority as the comparative of inequality. The mark of superiority is considered to be the word *mai*, while for inferiority the words used are *mai puțin*. The object of comparison is introduced with the help of the words *decât* or *ca*: *mai înalt decât/ ca, mai rapid decât/ ca, mai frumos decât/ ca, mai puțin dificil decât/ ca* etc..

The Romanian comparative of equality is formed with the phrases: *la fel de, tot așa de, tot atât de, deopotrivă de* followed by the adjective in its positive degree. The other term of the comparison is introduced by: *ca, ca și, cât, cât și*. For example: *e la fel de frumoasă ca, e tot așa de bun ca și, e tot atât de dificil ca* etc.. The comparative of equality can be expressed by an elliptical comparison such as: *siropul este dulce ca mierea, este ușor ca un fulg*.

The Romanian superlative degree is similar to the English one. It is divided into the relative superlative and the absolute superlative.

The relative superlative of superiority is formed with *cel, cea, cei, cele + mai + adjective + din (sg.)/ dintre (pl.)*: *cel mai bun din grupă, cel mai înalt dintre student*.

The relative superlative, as in the case of the comparative degree, can be used without mentioning the other term of comparison: *este cea mai frumoasă de aici*.

The relative superlative of inferiority is formed with *cel, cea, cei, cele + mai + puțin + adjective + din (sg.)/ dintre (pl.)*: *cel mai puțin bun din grupă, cel mai puțin înalt dintre studenți*.

The absolute superlative of superiority is formed with *foarte* followed by the adjective, while the absolute superlative of inferiority is formed with *foarte puțin + adjective*: *foarte bun, foarte puțin politicos*. It is to be noted the fact that the absolute superlative of inferiority is rarely

used and is usually replaced by the antonym of the respective adjective in its positive degree: *el este foarte puțin politicos- el este nepoliticos*.

In Romanian, the absolute superlative may be expressed also by using different procedures:

- grammatical procedure: *teribil de, excesiv de, extraordinar de, grozav de* etc.;
- derivation with prefixes: *arhiplin, extrafin, preacuvios, răscopt, străvechi, supradotat* etc.;
- derivation with suffixes: *rarisim, simplisim, clarisim* etc.;
- sound extension: *buuuun!, rrrău!, luuuuung!*;
- repetitions: *bătrână- bătrână, mică- mică, singurică- singurică*;
- determinations: *frumoasa frumoaselor, voinicul voinicilor*;
- exclamations and interjections: *Vai, ce deșteaptă mai e! Ce frumos e!*
- simple conversions: *sănătos tun, îndrăgostit lulea, adormit buștean, beat criță*;
- periphrastical conversions: *nervos la culme, prost din cale- afară*.

It is to be mentioned the fact that certain adjectives have no degrees of comparison, “they are incompatible with the degrees of intensity.”³ They “can not receive the category of comparison just because of their notional content.”⁴

The following types of adjectives are considered to be incompatible with the degrees of intensity:

- adjectives which denominate an ungradable feature: *absolut, etern, final, mort, unic, veșnic*;
- categorical adjectives: *acetic, endemic, geografic, metalic, pulmonar, vizual, dulce-acrișor, roșu- închis*;
- adjectives which, etymologically, represent the forms of the Latin comparative and superlative: *anterior, posterior, ulterior, superior, inferior, exterior, interior, maxim, minim, proxim, ultim, infim, extrem, supreme*;
- adjectives which already have the meaning of a superlative: *admirabil, eminent, enorm, excellent, extraordinary, irezistibil, perfect, splendid, sublim, superb*;
- adjectives which are derived with some diminutival suffixes: *dulcișor, frumușel, slăbuț*;
- invariable adjectives which come from adverbs: *asemenea, așa, atare, gata*.

In conclusion, the English adjective has common elements with the Romanian one, but there are also some differences.

The common characteristics refer to the form of the adjectives which are obtained either by derivation or by composition both in English and in Romanian. The differences consist of the elements which contribute to their formation.

³ GALR I, 2008: 165

⁴ Constantinescu- Dobridor, 2001: 70

BIBLIOGRAPHY:

- Bantaș, 1997 – A. Bantaș, *Limba engleză pentru admitere*, București, Editura Teora;
- Constantinescu- Dobridor, 2001 – Gh. Constantinescu- Dobridor, *Gramatica limbii române*, București, Editura Didactică și Pedagogică;
- Dimitriu, 1999 – C. Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române, I, Morfologia*, Iași, Institutul European;
- GALR I, 2008 – V. Guțu Romalo (coordonator), *Gramatica limbii române, I Cuvântul*, București, Editura Academiei;
- Găitănanu, 2013 – Șt. Găitănanu, *Morfologia limbii române. Structuri fundamentale*, Pitești, Editura Tiparg;
- GBLR, 2010 – G. Pană Dindelegan (coordonator), *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold;
- Levițchi, 2009 – L. Levițchi, *Gramatica limbii engleze*, București, Editura Teora;
- Quirk et al., 1991- R.Quirk et al., *Grammar of the English language*, New York, Longman.

ASPECTS OF "DECONSTRUCTION" IN THE MODERN TEXT OF CHRISTIAN PRAYER

Daniela- Luminița Teleoacă, PhD, Scientific Researcher III, "Iorgu Iordan-Al. Rosetti"
Institute of Linguistics, Bucharest

Abstract:

Talking about "deconstruction", I comprehended this act, obviously not as a conscious one, but as an effect of the constant application of certain "principles" of rendering a text (that is, a church text) in a language (being ascertained that that "set of norms" is the most adequate, under the circumstances, without seeing the result as something "abnormal"), but also, as a consequence (a negative one) of certain limits the knowledge of the original language might have (the source language) and, respectively, that of a target-language.

Thus, deconstruction could be admitted in all the situations in which the text, seen as an érgon ("result" of that enérgeia in Aristotelian terminology) has come to represent something else by reporting to the model-text.

This phenomenon of substitution of identity through alter ego seems to indicate a crisis at the cultural level, or in any case, an issue, which needs to be (re)analyzed, (re)interpreted and possibly, amended.

The database used with the view of carrying on such an approach was supplied by two collections of catholic Christian prayers, Rug. 1987 and INM 2006 (Bibliography and Sources). Our observations have constantly taken into account the comparison of the lexical options from the quoted catholic quotes to the solutions from praying orthodox Christian versions.

Many of the "inadvertences" mentioned by us are the expression of a certain, particular contradiction, more exactly, of a certain tension which came up between the nature of a certain innovation and the stylistic-spiritual profile of the Romanian language, in its quality of a language of the unique neo-Latin, mostly orthodox people.

Key-words: *deconstruction, desacralisation, de-idealization, lexical innovation, stylistic discontinuity.*

1. Precizări preliminare

Cât privește literatura religioasă (în speță, dintr-o limbă modernă), într-un grad semnificativ mai mare decât în cazul altor tipuri de scrieri, și anume laice, *construcția* textului nu se face *ex nihilo*, ci având ca „punct de reper” un text primar, *original*, bază a „articulării” (prin transpunerea dintr-o *limbă-sursă* într-o *limbă-țintă*) textului religios ca literatură de gradul doi, ca text secund.

În general, valorificarea, respectiv „recuperarea” la nivel de semnificație *profundă* a unui text primar într-un text „de gradul doi” presupune luarea în considerare a mai multor factori: *natura* textului transpus în cod secund (dihotomia ‘text laic vs text religios’); *epoca* în care se realizează operația respectivă (etapa veche vs etapa modernă); *curentul cultural* (în cazul nostru, mediul confesional) care a putut governa alcătuirea unui text sau a altuia și, nu în ultimul rând, *profesionalismul*, precum și *meșteșugul* celui care se erijează în agent al unui act de „transpunere”.

Vorbind despre *deconstrucție*, înțelegem acest act, evident, nu ca pe unul... conștient¹, ci ca rezultat al aplicării constante a anumitor „principii” de redare² într-o limbă (în cazul nostru, limba română) a unui text (bisericesc), dar și ca o consecință (negativă) a unor limite în ceea ce privește cunoașterea limbii originalului, respectiv a *limbii-țintă*³. La antipod, *construcția* va însemna realizarea unui *edificiu cultural* (în cazul nostru, un edificiu religios-estetic, anume textul rugăciunii creștine), care să fie relevant pentru *identitatea* și *rosturile* unui text primar, asumat și reprodus printr-un text secund, în condițiile nedeturnării celui dintâi de la *finalitatea/ ținta ilocutorie specifică*⁴. Vorbind despre un text religios, atunci identitatea acestuia „se va declina”

¹Așa cum este concepută *deconstrucția* în contextul anumitor *ars poetica* (a se vedea, de pildă, mișcarea literar-estetică *deconstructivistă* din anii '70, dintre ai cărei reprezentanți ne limităm a-i aminti pe Jacques Derrida, Geoffrey Hartman sau Harold Bloom).

² În virtutea convingerii că acel „set de norme” este și cel mai adecvat în situația dată, fără ca „rezultatul” (în cazul de față, textul rugăciunii creștine) să fie văzut ca ceva... „anormal”.

³ Prezentând bazele și principiile esențiale ale unei teorii realiste a traducerii, teorie care ar trebui să constituie fundamentul unei *lingvistici a traducerii*, Coșeriu (1997: 20) subliniază faptul că *traducătorii, ca subiecți ai traducerii, diferă de subiecții-vorbitori în cazul limbajului și al lingvisticii în general*. Dacă ultimii aplică și urmează niște principii intuitive în activitatea lor de vorbire și de înțelegere a vorbirii, *traducătorii folosesc/ trebuie să folosească și principii bazate pe cunoștințe ce depășesc cadrul intuiției*. Astfel, „construcția” este condiționată inclusiv de înțelegerea profundă a textului original, respectiv de cunoașterea echivalențelor *uzuale* și *adecvate* în limba-țintă. Ignorarea acestor două aspecte generează „efecte” de genul celor pe care le vom discuta în studiul nostru.

⁴ Legat de acest aspect, Coșeriu (1997: 20) arată că, în momentul în care intervine „creativitatea”, „creatorul” respectiv își va asuma responsabilitatea pentru creațiile sale, care trebuie să fie *în deplină concordanță cu exigența textului original*.

în termeni de: „caracter arhaic, monumentalitate, necesitatea de a păstra distanța față de vorbirea curentă fără a pierde însă capacitatea de comunicare și de implicare afectivă, emoțională; dorința de a echilibra tradiția și modernitatea, sacralitatea și accesibilitatea” (Zafiu 2003). Mai mult, când textul religios (cel al rugăciunii creștine) este unul ilustrativ pentru „codul textual estetic”⁵, ignorarea unor funcții, precum funcția *poetică*⁶ și cea *expresivă*⁷ se poate solda cu „efecte” care pun sub semnul întrebării statutul textului respectiv.

Astfel, *deconstrucția* va putea fi admisă în toate situațiile în care textul, în calitate de *érgon* („rezultat” al acelei *énérgēia*, în terminologie aristotelică), va reprezenta *altceva* decât textul-model; se ajunge, astfel, la o substituie a *identității* prin *alteritate*..., aspect ce pare să indice o *criză* la nivel cultural sau, în orice caz, o problemă care se cere a fi (re)analizată, (re)interpretată, (re)clasată..., eventual corijată.

În consecință, un text poate fi *creativ-constructiv*, dar și *creativ-deconstructiv*. *Creativitatea*⁸ devine un element negativ (ea fiind, deci, sinonimă cu *deconstrucția*) în momentul în care aceasta lezează natura *intrinsecă* a unui text, în cazul de față, de pildă, atunci când așa-numita dorință de sincronizare/ modernizare se erijează în obiectiv fundamental, când, printr-o suverană concesiune făcută ‘noului’, se ajunge la *alterarea structurii de fond* a unui anumit text, prin denaturarea „informației” din original..., în ultimă instanță, prin *distorsionare*.

În această ordine de idei, conceptul în discuție (aplicabil precumpănitor unui fond lexical *neologic*) va putea fi definit în mod esențial în termenii „excesului” și ai „nepotrivirii”, prin opoziție cu noțiunea de „construcție” (a unui text), garantată prin „măsură și adecvare” (Slama-

⁵În terminologia lui Chandler (2002).

⁶ Este, așa cum se știe, acea funcție jakobsoniană care absolutizează mesajul în el însuși, structura verbală a acestuia primind un grad maxim de autonomie (*apud* Irimia 1999: 31). În cazul prezentei discuții, cele două operații fundamentale circumscrise funcției poetice, anume selectarea „semnelor” dintr-o paradigmă și asocierea acestora pe axa sintagmatică, implică o valorificare *adecvată*, care reflectă/ trebuie să reflecte dubla natură, religioasă și estetică, a textului de rugăciune creștină.

⁷ Numită *șiemotivă*, această funcție este relevantă pentru performarea unui anumit discurs sub semnul esteticului, aceasta introducând perspectiva individualității intelectuale, afective etc., a stării afective a emițătorului, a atitudinii lui față de realitatea extraverbală (*apud* Id., *ibid.*). În câmp discursiv religios, afectivul se definește în mod esențial în termenii unei *emoții religioase*, în ultimă instanță în aceia ai *credinței* experimentate de către un subiect enunțiator, în relație cu dimensiunea transcendentală.

⁸Luăm în considerare traducerea ca act *sui-generis* de creație, dar și posibilele „inovații” realizate comparativ cu o versiune anterioară (celor luate în discuție în acest studiu), de asemenea, în limba română.

Cazacu 2000: 57) sau prin acea lege a „solidarităților semantice” (în terminologia lui Coșeriu 1977: 140, *apud* Bidu-Vrâncanu 2008: 40).

Ca și în cazul demersului dedicat textului biblic (psalmic)⁹, utilitatea unei astfel de abordări se impune a fi văzută în strânsă relație cu o posibilă definire prin opoziție ‘estetic – non-estetic’ a unui discurs. Și de data aceasta însă, faptele de limbă consemnate vor putea fi discutate nu numai prin considerarea dimensiunii estetice a textului (modern) de rugăciune, ci în egală măsură și a coordonatei religioase. Baza de date valorificată în scopul realizării unui astfel de demers a fost furnizată de două culegeri contemporane de rugăciuni creștine catolice: Rug. 1987 și INM 2006 (v. Bibliografie)¹⁰. Observațiile noastre vor avea însă în vedere în mod constant raportarea opțiunilor lexicale din textele catolice citate la soluțiile din versiunile creștine ortodoxe de rugăciune¹¹, recunoscute prin fidelitatea deosebită față de tradiție. Un astfel de demers (comparativ) își poate dovedi relevanța în ceea ce privește gradul de adecvare a diferitelor structuri lexico-semantice la profilul spiritual și stilistic al limbii române (problema coexistenței pașnice, armonioase între tradiție și inovație vs tensiunea generată de „intruziunea” necontrolată a inovației într-un cadru discursiv prin excelență conservator), dar și gradul de constituire a unei terminologii specifice mediului confesional catolic prin raportare la mediul ortodox ș.a.m.dep.

2. ‘Deconstrucția’ textului rugăciunii creștine prin ‘desacralizare’

⁹V., în acest sens, Teleoacă (2012b) și Id. (2013).

¹⁰Precizăm că unele observații referitoare la vocabularul textului modern de rugăciune creștină au putut fi formulate de noi și în Teleoacă (2012a: 273–275), unde am avut în vedere nu numai lexicul neologic, ci și un fond lexical vechi/ arhaic.

¹¹ O serie de „diferențe” vs „convergențe” confesionale, identificabile la nivelul limbajului religios actual, au fost prezentate de Felecan (2009) într-un studiu consacrat limbii *Simbolului Niceo-Constantinopolitan*. Autorul citat a avut în vedere cele trei culte fundamentale din România: ortodox, greco-catolic și romano-catolic. Concluzia studiului (v. Felecan 2009: 35) susține preferința textului ortodox pentru cuvintele vechi, arhaizante, în special de origine slavă, respectiv cultivarea terminologiei latine, în spiritul Școlii Ardelene, la romano-catolici și greco-catolici. În contextul analizei întreprinse, autorul nu este însă preocupat de problema gradului de adecvare a acestei terminologii la spiritul limbii române și nici de alte aspecte, avute de noi în vedere în mod constant, inclusiv în studii consacrate limbii catehismului (v., de pildă, Teleoacă 2008), cât și textului biblic (v., de pildă, Teleoacă 2012c).

O serie de termeni care se definesc în vocabularul actual al românei ca termeni esențial laici sunt utilizați impropriu pentru conținuturi circumscrise câmpului religios¹². De pildă, **adorabil**¹³ este un „substitut” întru-totul nepotrivit pentru *adorat*, *slăvit* sau *(prea)iubit*, termeni selectați în textul (de rugăciune) ortodox (ex.: „vor pronunța pentru ultima dată numele tău *adorabil*”, Rug. 1987: 34; „Inima *adorabilă* a lui Isus”, *ibid.*, 158 ș.a.), la fel cum **serviabil** transferă receptarea mesajului rugăciunii din planul sacru într-un plan al semnificațiilor profane; observația se susține și mai pregnant prin punerea în balanță a acestui adjectiv cu „corespondentul” său din textele creștine ortodoxe, anume *jertfelnic*¹⁴: „Să cerem iubire *serviabilă* față de aproapele și puterea de a-l face pe Isus prezent între noi” (INM 2006: 28).

În aceeași ordine de idei, **Maiestate** (**Majestate**) este utilizat ca apelativ pentru „divinitatea creștină supremă”¹⁵. Caracterul „barbar” al acestui neologism în context religios este oarecum atenuat prin asocierea sa cu un epitet care face referire la „dumnezeire”: „... ca un semn de supremă închinare, ce-l ofer *Maiestății* tale dumnezeiești [s.n.]” (Rug. 1987: 36); „... și mă închin *Majestății* tale Înalte [s.n.]” (*ibid.*, 84) ș.a. Substantivul în discuție apare și ca nume comun, în locul mai vechiului *măreție*: „Inima lui Isus, nemărginită întru *maiestate*” (Rug. 1987: 99).

Într-o serie de contexte – din păcate, destul de numeroase –, „intruziunea” unui termen laic în cadrul discursiv religios nu se legitimează în niciun fel. Un exemplu remarcabil în acest sens este oferit de subst. *ofertă*, veritabil termen de... economie de piață, căruia i se atribuie în mod

¹²Aspectul a fost semnalat și discutat de noi inclusiv cu privire la cadrul discursiv biblic (v., de exemplu, Teleoacă 2013).

¹³Majoritatea dicționarelor actuale înregistrează semnificația laică „plin de farmec; fermecător, încântător, minunat” (v., de pildă, DEXonline 2009).

¹⁴*Serviabil* este un epitet care se definește în aria semnificațiilor profane [cf. *serviabil* „amabil, binevoitor, îndatoritor”, DEXonline 2009], spre deosebire de adj. *jertfelnic*, profund conotat religios, acesta trimitând (prin jertfa nesângeroasă sub chipul pâinii și al vinului liturgic) la ritualul fondator al lumii creștine. De altfel, în cadrul discursiv creștin ortodox, cele două concepte sunt asociate în mod constant (v., de pildă, *jertfa euharistică* și *iubirea jertfelnică*).

¹⁵Or, semnificația acestui termen este una fundamental laică, ținând mai exact de aria politică delimitabilă în plan mundan, și anume „conducător suprem al unui stat; monarh; suveran; rege; împărat; rigă; țar; sultan” (DEXonline 2009). Din perspectiva acestei definiții, utilizarea cu referire la câmpul sacru apare ca fiind deplasată (forțată).

abuziv semnificația religioasă a lui *ofrandă*, pentru care este, de fapt, folosit în mod aproape constant în INM 2006: „Isus, care înglobează în Sine toată omenirea, este *oferta* cu adevărat vrednică de Dumnezeu, care va duce la răscumpărare pe toți oamenii” [INM 2006: 29]; „... transformarea vieții noastre în *ofertă* vie prin Cristos” [*ibid.*, 30]) ș.a.

În unele situații, selectarea unui neologism (termen simplu), în detrimentul unei structuri mai complexe (de pildă, un termen compus) diminuează forța telologică a conceptului respectiv; poate fi relevantă în acest sens, de pildă, utilizarea constantă a adj. *unic* pentru *Unul-Născut*, compus care acoperă de fapt în limba română în exclusivitate o arie semnificativă sacră: „... și în Isus Cristos, Fiul său *unic*...” (*Simbolul Apostolilor*, Rug. 1987: 4) ș.a.

Caracterul profund laic al unui neologism cum este *a refuza* se precizează prin comparație cu verbe precum *a primi* sau *a căuta la/ spre*, verbe fixate în tradiția lingvistică creștin-ortodoxă¹⁶: „*Nu refuza rugăciunea mea, Stăpâne preamilosiv*” (Rug. 1987: 40) ș.a.

Corupție, termen fundamental laic, este utilizat în mod constant în contexte în care semnificația se dorește a fi una duhovnicească (ex.: „... prin care se întind atâtea curse de *corupție* sufletelor nevinovate”, Rug. 1987: 105). Această coloratură semantică se precizează și mai bine prin punerea în balanță a acestui neologism cu mai vechiul *pierzare/ pierzanie*, solid ancorat în câmpul semnificativ sacru (de altfel, termenul menționat este inclus în dicționarele de specialitate, unde este definit, prin opoziție cu noțiunea de ‘mântuire’, ca fiind „pierderea vieții veșnice ca urmare a căderii în păcat și a degradării morale; piericiune, pierzanie”, *Dicționar Religios online*, 1994).

Propoziții și chiar fraze întregi sunt „desacralizate”, izolarea acestora de textul rugăciunii făcând dificilă interpretarea lor drept „pagini de scriere bisericească”. Exemplul pe care îl consemnăm în continuare evocă mai degrabă textul poetic laic decât pe cel al rugăciunii creștine: „Prizonier continuu în lânzezeala mea și înlănțuit de mii de imperfecțiuni” (Rug. 1987: 82).

Într-o serie de situații, desacralizării i se asociază depoetizarea (v. *infra*, 4.) sau, mai exact spus, depoetizarea are implicații negative asupra mesajului textului sacru, care nu mai este perceput ca atare, ci ca un discurs prozaic: „Și strig mereu după tine *cu toată ardoarea posibilă*” (Rug. 1987: 83).

¹⁶Încărcătura religioasă a celor două verbe se cuvine a fi înțeleasă în relație cu atitudinea Creatorului față de propria creație; astfel, atât *a primi*, cât și *a căuta la/ spre* evocă pregnant „cercetarea” omului de către Dumnezeu, Căruia nu-I poate fi indiferentă propria zidire.

3. O falsă ‘deconstrucție’ prin ‘pseudodesacralizare’

O serie de neologisme vehiculate în textul catolic de rugăciune sunt percepute a fi mai puțin potrivite (fiind mai slab conotate religios), aceasta în contextul unei limbi vorbite de un popor majoritar ortodox. Se înțelege de la sine că astfel de situații se impun a fi disociate de cele tratate sub 2., acestea reflectând *tentativa de creare și de vehiculare a unei terminologii creștine specific catolice*, în ultimă instanță, o tentativă de autodefinire, într-un mediu confesional majoritar ortodox. De altfel, termenii din această categorie – spre deosebire de situațiile discutate anterior – figurează, în sursele lexicografice ale limbii române, inclusiv (și chiar în primul rând) cu accepție religioasă. Cu toate acestea, sunt situații în care dubletul neologic al termenului tradițional (statornicit prin tradiție în mediul confesional ortodox) este receptat ca fiind mai puțin firesc (v., de pildă, *infra*, vb. *a crea* vs *a zidi*). Menționăm câteva exemple în acest sens¹⁷:

paradis¹⁸(/ *rai*): „... tu ai sfințit unirea strămoșilor noștri în *paradis*...” (Rug. 1987: 42); „... s-ajung cu tine la slavă și bucurie în *Paradis*” (*ibid.*, 108);

a crea¹⁹(/ *a zidi*): „Dumnezeule, *creează* în mine o inimă curată” (Rug. 1987: 30); **Creator**(/ *Ziditor, Făcător*): „Dumnezeule, *Creatorul* și Răscumpărătorul tuturor credincioșilor” (Rug. 1987: 32)²⁰ ș.a.;

a adora²¹(/ *a slăvi*): „... fața ta cea sfântă, [...] pe care o *adoră* sfinții?” (Rug. 1987: 301) ș.a.;

¹⁷Pentru mai multe exemple în acest sens, v. *infra*, 5.

¹⁸„Grădina raiului în care, potrivit credințelor religioase, au trăit Adam și Eva până la păcatul originar și în care ajung după moarte sufletele oamenilor fără păcate”; (fig.) „loc plăcut, minunat, splendid; priveliște încântătoare” (DEXonline 2009).

¹⁹„A inventa”; „a făuri”, (BIS.) „a face, a zidi”: *Biblia scrie că Dumnezeu a creat lumea* (Dicționar de sinonime online, 2002).

²⁰În textul ortodox, *Creator* apare aproape exclusiv în paginile conținând indicații cu privire la performarea rugăciunii: „... creștinul [...] Îi mulțumește *Creatorului* pentru darurile nespusei Sale iubiri de oameni” (Rug. 2004: 3).

²¹„A iubi cu pasiune, a avea un cult pentru cineva sau ceva”; „a slăvi (o divinitate); a venera, a diviniza, a cinsti” (DEXonline 2009).

Regină (/ *Împărăteasă*)²²: „Fecioară înțeleaptă, [...], puternică *Regină*, tu ne poți ajuta” (Rug. 1987: 90) ș.a.

4. ‘Deconstrucția’ prin ‘depoetizare’

Cele mai multe dintre situațiile ilustrative pentru fenomenul ‘depoetizării’ ar putea fi descrise în termenii unei *discontinuități stilistice*²³, definibilă, la rândul ei, ca fiind expresia unei „tehnizării” excesive a limbii textului catolic al rugăciunii creștine. În aceeași ordine de idei, se poate remarca o anumită pedanterie lingvistică generatoare de livresc, de artificial, unele pasaje „deconstruindu-se” inclusiv prin lipsa de proprietate semantică a termenilor. Și contextele pe care le menționăm în continuare pot fi relevante în sensul afirmațiilor formulate: „... [ocrotește-i, n.n.] pe mai marii mei sufletești și civili” (Rug. 1987: 9), context în care *civil* este utilizat pentru *pământesc*, în condițiile în care *sufletesc* se referă, de fapt, la ordinea divină, *cerească* (în rugăciunile creștine ortodoxe: *mai marii noștri cerești și pământești*); „... care te-a determinat să ne mântuiești...” (Rug. 1987: 81); „Să cerem *spiritul de sărăcie și demortificare*”²⁴ (*ibid.*, 29); *edificare* (pentru *zidire*): „Să ne rugăm pentru preoți, ca viața lor să fie spre *edificarea* poporului lui Dumnezeu” (*ibid.*, 35), „... [despre preot, n.n.] *conducătorul vizibil* al bisericii” (Rug. 1987: 111)²⁵ ș.a.

²²Niciunul dintre cei doi termeni nu figurează în sursele lexicografice consultate cu indicații referitoare la semantica religioasă, or, cel puțin în cazul fem. *împărăteasă* (ortografiat cu majusculă), accepția religioasă este un fapt indubitabil: termenul în discuție a putut dobândi această semnificație prin influența masc. *împărat*, utilizat în mediu confesional ortodox, cu referire la Dumnezeu (-Tatăl), în special în sintagma *Împărat ceresc* (pentru relevanța selecției acestui termen latinesc în română, iar nu a lat. *rex*, -gem, v. Teleoacă 2005: 173 sq.).

²³Problema a fost discutată de noi și cu referire la textul psalmic (v. Teleoacă 2012b și 2013).

²⁴În cadrul discursiv ortodox, este selectată structura genitivală *duhul sărăciei și al înfrânării/ cumpătării*. De altfel, conceptul de ‘mortificare’ nu este propriu-zis cunoscut mediului ortodox, în condițiile în care „Omul nu a fost creat de Dumnezeu pentru suferință, în consecință spiritualitatea ortodoxă nu acceptă suferința absurdului, nu încurajează violența, autoflagelarea sau orice gest, care, dus la extrem, ne îndepărtează de Hristos” (Episcopul Macarie al Europei de Nord, *Hristos – Emanuel, Izvorul vindecărilor*, online: www.crestinortodox.ro/.../hristos-emanuel-izvorul-vindecărilor-138776....).

²⁵De unde s-ar putea... „deduce” că Dumnezeu este *conducătorul... invizibil*! De bună seamă că, într-o astfel de situație, se putea opta, de pildă, pentru (*conducătorul*) *de pe pământ, din lume* (prin opoziție cu Dumnezeu, *ocârmuitorul din Ceruri*) sau, pur și simplu, pentru (*conducătorul*) *văzut*.

Sunt situații în care apelul constant la unele structuri artificiale, „tehnicizate” se soldează cu efecte similare celor generate de barbarisme. Poate fi ilustrativă, în acest sens, de pildă, supralicitarea utilizării verbului neologic *a repara*²⁶ (în detrimentul mai vechiului *a îndrepta*), dar și a substantivului aparținând aceleiași familii lexicale (*reparare* vs *îndreptare*): „... și printr-o cinste deosebită voim **să reparăm** răceala nedemnă a oamenilor” (Rug. 1987: 104); „... iată-i în fața ta pe fiii tăi care cu iubirea lor vor **să repare** atâtea ofense primite din partea celor păcătoși...” (INM 2006: 19)²⁷; „Să ne rugăm ca lumea să fie purificată de atâta necurăție și să oferim **ca reparare** Sângele Prețios al lui Isus” (INM 2006: 39); „... să suportăm..., pentru mântuirea păcătoșilor și **ca reparare** a ofenselor care au pricinuit atâta durere și suferință preasfintelor Inimi a lui Isus și a Mariei” (*ibid.*, 40 sq.) ș.a.

‘Inadecvări’ rezultă și din asocierea stridentă a unui termen neologic cu unul din fondul lexical mai vechi al limbii: „... prizonier continuu în lânzezeala mea...” (Rug. 1987: 82) ș.a.

Păcatele publice ale națiunilor (Rug. 1987: 105) pare o sintagmă desprinsă dintr-un text mai degrabă politic-administrativ decât (religios) estetic. În același cadru desacralizat și depoetizat plasează receptarea și sintagma *viață publică*²⁸ (/ *viață obștească*), care acoperă o arie fundamental laică de semnificații, trimițând, mai exact, la viața politică și administrativă dintr-un stat²⁹, or, acest aspect vine în contradicție flagrantă cu rolul asumat de Iisus în cadrul biblic neotestamentar³⁰: „Începutul *vieții publice* a lui Isus este constituit de Botezul Său în Iordan” (INM 2006: 31) ș.a.

Ariditatea stilistică, dar și o anume improprietate semantică a termenilor (v. *infra*, vb. *a restabili*, utilizat pentru *a recâștiga*, *a redobândi*) fac din enunțul care urmează un alt exemplu concludent pentru ceea ce înseamnă ‘depoetizarea’ textului catolic de rugăciune: „**Am restabilit** cinstea batjocorită prin bârfă sau calomnie” (Rug. 1987: 330).

²⁶ Așa cum se știe, acest verb se utilizează în limba română în primul rând cu semnificația... tehnică „a repune în funcțiune” (DEXonline 2009).

²⁷ În INM 2006 se vorbește chiar despre un „act de reparare”, care se recită în prima sâmbătă a fiecărei luni (v. INM 2006: 18).

²⁸ De altfel, o sintagmă de mult intrată în categoria formulelor ilustrative pentru conceptul de ‘limbă de lemn’.

²⁹ În DEXonline 2009, definiția de mai sus este completată prin sensul „activitatea unei persoane în legătură cu funcțiile de stat (s.n.) pe care le ocupă”.

³⁰ Așa cum se știe, la întrebarea lui Pilat: „Tu ești regele Iudeilor?”, Iisus răspunde: „Împărăția Mea nu este din lumea aceasta... nu este de aici de pe pământ” (Ioan 18:33–37).

Neologismele cu pregnantă încărcătură profană apar adesea în contexte ce evocă stilul textelor juridic-administrative (textul legislativ), dar – dintr-o anumită perspectivă – și pe cel publicitar; sunt elocvente în acest sens frazele hortative puse sub semnul vb. *a trebui* și al conj. conclusive *deci*: „*Trebuie deci să disprețuim consumerismul și materialismul...*” (INM 2006: 28). În același registru se încadrează și enunțul următor, perfect ilustrativ pentru actualizarea discursului creștin în tiparele unei limbi de lemn: „Să cerem *deplina disponibilitate pentru a ne angaja în slujba lui Dumnezeu*” (*ibid.*, 31).

Structurile străine spiritului limbii române – cel mai adesea, calcuri după originalul (neo)latin – se înscriu, prin artificialitate, în categoria faptelor de limbă și acestea responsabile pentru depoetizarea textului creștin de rugăciune; menționăm, în acest sens, sintagma *în triumf*, căreia îi corespunde în textul ortodox structura cu tradiție *cu (mare) slavă*: „... te-ai suit [la cer, n.n.] *în triumf...*” (Rug. 1987: 88 sq.)³¹ ș.a.

Rezultă astfel un registru „hibrid” și, din păcate, adesea, multe rânduri de rugăciune devin... altceva; altceva în care afectivului și poeticului le este luat locul de prozaic, eclectic, livresc, pedant și artificial, toate acestea constituindu-se, de fapt, în expresii ale non-autenticului. Funcția conativ-fatică (mai exact, dialogul dintre „rostitor” și Divinitate, care se cerea a fi mijlocit prin actul discursiv al rugăciunii) pare anihilată, în beneficiul unei funcții... „pseudopoetice”, prin care selectarea cuvintelor dintr-o paradigmă și asocierea acestora în plan sintagmatic se face total inadecvat, după legile arbitrariului, în detrimentul unor coordonate esențiale, definitorii pentru un text/ discurs religios. În acest context, „inovațiile” respective sunt cu atât mai acut resimțite cu cât aceste aspecte sunt puțin compatibile cu calitatea de „cel mai vechi text al unei literaturi”, calitate pe care o deține, după toate probabilitățile, rugăciunea.

5. În loc de concluzii: Cum se poate „acomoda” inovația la tradiție sau despre un posibil fericit echilibru între ‘vechi’ și ‘nou’

Cele mai multe dintre „inadvertențele” consemnate în prezentul studiu sunt expresia unei contradicții aparte, mai exact a unei tensiuni apărute între natura unei aume „inovații” lexicale și *profilul spiritual-stilistic* al românei, în calitatea acesteia de limbă a unicului popor neolatin

³¹Neologismul latino-roman este, de altfel, preferat și în alte situații discursive (nu numai în structura *în triumf*), acesta „substituind”, de fapt, cel mai adesea corespondentul sinonimic slav (*slavă*).

majoritar ortodox. Or, se înțelege că, în atari circumstanțe, „concesia” nu are cum să vină, de fapt nu este firesc să vină din partea... „spiritului limbii” (rezultat al unei tradiții îndelungate și temeinice), ci din partea aceluși limbaj circumscris confesional (în cazul de față, catolic), care va putea fi caracterizat drept unul ideal atunci când vocabularul său (în primul rând, cel terminologic) va *sluji doctrinei creștine propovăduite în mediu catolic, fără a aduce însă „prejudicii” limbii în care învățătura respectivă este formulată*.

În această perspectivă, este lesne de înțeles faptul că terminologia vehiculată prin astfel de texte (heterodoxe) nu are cum, de fapt nu trebuie să se suprapună (în niciun caz nu la modul absolut) cu cea din limba-sursă (de sorginte latină, dar mai ales o terminologie aferentă unor originale neo-latine, cel mai adesea franțuzești și italienești), ci aceasta se cuvine a fi *adaptată la specificul spiritual și stilistic al limbii-țintă*, în speță al limbii române.

Aceasta nu înseamnă însă că toate „inovațiile” din textele heterodoxe trebuiesc catalogate ca fiind expresia unor fenomene... negative. Este relevant în acest sens, de pildă, faptul că în textele catolice de rugăciune (și nu numai) „și-au găsit locul” o serie de structuri lexicale de proveniență occidentală, care sunt prezente nu numai la nivelul acestui cadru discursiv specializat, ci acestea figurează chiar în sursele lexicografice ale limbii române, unde sunt descrise inclusiv și, uneori, în mod fundamental sub unghiul semnificației religioase³². Făcând această afirmație, nu ne referim doar la exemple de genul celor consemnate *supra*, sub 3. (cf. *a adora*, *a crea*, *paradis*), ci și la numeroase altele, ca de pildă: *idolatrie* pentru *închinare la idoli* (ex. Rug. 1987: 23); *providență* pentru *pronie* (ex. Rug. 1987: 81); *penitent* pentru *pocăit* (ex. Rug. 1987: 86); *sacrilegiu* pentru *pângărire* (ex. Rug. 1987: 105); *convertire* pentru *pocăire* (ex. INM 2006: 33); *divinitate* pentru *Dumnezeire* (INM 2006: 43) ș.a.

Afirmația este valabilă inclusiv pentru o serie de neologisme (exclusiv) laice, care sunt utilizate ca „substitute” ale unor termeni mai vechi, fără ca aceasta să „compromită” estetic textul rugăciunii; a se vedea, de pildă, în acest sens, *operă* pentru *lucrare* (ex. Rug. 1987: 3); *agonie* pentru *zbatere* (ex. Rug. 1987: 20); *sentință* pentru *hotărâre* (ex. Rug. 1987: 34); *a deplânge* pentru *ajeli* (ex. Rug. 1987: 79); *exil* pentru *pribegie* (ex. INM 2006: 6sq.); *insultă* pentru *ocară* (*ibid.*, 19) ș.a.m.dep.

³² De precizat că unii dintre acești termeni au fost „preluați” inclusiv în unele texte creștine ortodoxe, de pildă, în catehisme, unde figurează, cel mai adesea, alături de dubletul lexical tradițional (v. Teleoacă, *Limbajul bisericesc*, capit. 1.2.1. *Neologismele în textul catihetic actual*, p. 10 sq.).

Firescul apariției altor neologisme în textul catolic românesc de rugăciune ține de faptul că acestea desemnează concepte care fac trimitere la realități extralingvistice (care țin de ordinea sacră) specifice (în exclusivitate) cadrului confesional catolic, cum este, bunăoară, termenul *purgator(iu)* „(în religia catolică) loc unde sufletele celor morți cu păcate mai ușoare s-ar purifica prin suferințe înainte de a intra în paradis” (ex. Rug. 1987: 113)³³.

În unele situații, valorificarea unor neologisme se legitimează în condițiile în care apelul la termenul nou se face (inclusiv) în scopul varierii expresiei lingvistice, ca în contextul: „Să ne rugăm pentru *cei ‘chemați’*, pentru *vocațiile* preoțești și religioase” (*Misterele de bucurie*, INM 2006: 27). Menționăm, în aceeași ordine de idei, și situațiile de coordonare copulativă a doi termeni echivalenți semantic (unul neologic, celălalt aparținând vocabularului tradițional al românei), asociere realizată în spiritul stilistic al limbii textului religios (definită și ca *limbă a repetiției prin insistență*³⁴). În exemplul pe care îl cităm în continuare prezintă relevanță în acest sens perechea ‘*persecutat – prigonit*’: „Să ne rugăm pentru credincioșii *persecutați* și *prigoniți* pentru credința lor...” (INM 2006: 40).

Drept firești pot fi calificate și o serie de secvențe mai complexe (în speță, sintagme), constituite exclusiv din neologisme (și căroră, în textul creștin ortodox, le corespund construcții cu termeni din fondul lexical vechi al limbii române): „Sacramentul Euharistiei” (ex. Rug. 1987: 11) / *Taina Împărtășaniei*; „misterul divinei maternități” (INM 2006: 27) / *taina dumnezeieștii zămisliri*; „conducătorii”³⁵ *națiunilor*” (*ibid.*, 32) / *ocârmuitorii neamurilor*; „revelațiile *carității Sale* nesfârșite...” (*ibid.*, 42) / *descoperirile milostivirii dumnezeiești* ș.a.

Cu totul altfel stau lucrurile în ceea ce privește o serie de aspecte a căror prezență în cadrul discursiv al rugăciunii catolice se soldează cu fenomene grave ce pot fi calificate drept „deconstructoare”, în condițiile în care acest gen de „inovații” se asociază cu afectarea naturii

³³Sunt însă și situații în care o astfel de „realitate” nu își găsește expresia cea mai potrivită, opțiunea pentru un termen neologic generând structuri artificiale, chiar pedante. Este, de pildă, cazul subst. *omisiune* (un „adaos” față de textul ortodox, cf. *a greși cu fapta, gândul sau cuvântul*) în contextul „Mărturisesc lui Dumnezeu că am greșit prea mult cu gândul, cuvântul, fapta și *omisiunea*” (Rug. 1987: 268).

³⁴ Această particularitate stilistică a cadrului discursiv religios a fost aprofundată de noi în Teleoacă, *Semiotica* (v., de pildă, cap. 6.3.7.16. **Construcțiile tautologice**, p. 206 sqq.).

³⁵După Ciorănescu, *a conduce* ar fi un împrumut târziu realizat în sec. al XIX-lea, din latina savantă, sensurile acestui verb fiind considerate calcuri semantice după fr. *conduire* (v. CDER 2335).

imanente a textului de rugăciune, în primul rând a esenței sacre, dar și estetice a acestuia (v. *supra*, 2. și 4.).

În consecință, „coabitarea” (tradiție – inovație) se poate institui la modul cel mai natural în condițiile în care înnoirea nu are loc în detrimentul *structurii/ mesajului de adâncime* al textului religios, a cărui *esențialitate* se cuvine a fi preservată. Făcând toate aceste observații, nu pledăm câtuși de puțin pentru eliminarea neologismelor din textul bisericesc actual, ci doar subliniem necesitatea ca „inovațiile lexicale” să se realizeze cu mai mult discernământ, ținând cont în primul rând de *spiritul* limbii receptoare, dar și în condițiile cunoașterii corecte a semnificațiilor, a registrului de întrebuințare etc. a termenilor respectivi.

BIBLIOGRAFIE

Surse

- Carte de rugăciuni* (ediția a VII-a), București, Arhiepiscopia Romano-Catolică de București, 1987 [Rug. 1987].
Carte de rugăciuni pentru trebuințele și folosul creștinului ortodox, Tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul B.O.R., București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., 2004 [Rug. 2004].
Carte de rugăciuni, Tipărită cu binecuvântarea Î.P.S. Sale Dr. Laurențiu Streza, Mitropolitul Ardealului, Sibiu, Editura Andreiana, 2007.
Ciorănescu, Al., 2007, *Dicționarul etimologic al limbii române* [Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin], București, Editura Saeculum I.O.[CDER].
Dicționarul explicativ al limbii române (ediția a III-a, revăzută și adăugită), 2009 [DEXonline 2009].
Inima neprihănită a Mariei (Text tipărit cu aprobarea Pr. Ioan Ciuraru OFM Conv. Ministru Provincial), Culegere de rugăciuni tradusă de Pr. Gheorghe Antal, OFMConv.-Roman, Editura Serafica, 2006 (Tit. orig. (ita): *A Gesù per mezzo di Maria*) [INM 2006].

Lucrări de referință

- Bidu-Vrâncanu, Angela, 2008, *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice și aplicații practice*, București, Editura Universității din București.
Chandler, Daniel, 2002, *Semiotics: The Basics*, London, Routledge.
Coșeriu, Eugeniu, 1997, *Portée et limites de la traduction // Parallèles*, n° 19. Cahier de l'Ecole de Traduction et d'Interprétation. Université de Genève, p. 19–34.
Felecan, Oliviu, 2009, « Différences et convergences dans le langage religieux roumain », în vol. *Limba română în context european*, Cluj-Napoca, Editura Mega, p. 24–36.
Irimia, Dumitru, 1999, *Introducere în stilistică*, Iași, Polirom.
Slama-Cazacu, Tatiana, 2000, *Stratageme comunicative și manipulare*, Iași, Editura Polirom.
Teleoacă, Dana-Luminița, 2005, *Terminologia religioasă creștină în limba română*, București, Editura Academiei Române.
Teleoacă, Dana-Luminița, 2008, *Limba bisericesc actual între tradiție și inovație*, București, Editura Academiei Române (Conferințele Academiei Române).
Teleoacă, Dana-Luminița, 2012a, „Observații asupra vocabularului a două texte contemporane de rugăciune”, în vol. *Convergențe lingvistice* (Lucrările celui de al patrulea Simpozion Internațional de Lingvistică), București, Editura Universității din București, p. 267–276.
Teleoacă, Dana-Luminița, 2012b, „Construcție vs deconstrucție în textul biblic modern”, în volumul *Tradiție/ inovație – identitate/ alteritate: paradigme în evoluția limbii și culturii române*, Iași, Editura Universității „Al. Ioan Cuza”, p. 157–165.

- Teleoacă, Dana-Luminița, 2012c, „Inovații lexicale în textul biblic actual (*Evanghelia după Matei*)”, în *Lucrările Simpozionului Național Explorări în tradiția biblică românească și europeană* (ediția a II-a), Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2012, p. 377–397.
- Teleoacă, Dana-Luminița, 2013, *Inovația lexicală în textul biblic modern: construcție vs deconstrucție, identitate vs alteritate* (conferință Academia Română, 7 martie 2013).
- Teleoacă, Dana-Luminița, *Limbaajul bisericesc actual între tradiție și modernitate. Literatura didactică și beletristică* (lucrare în manuscris)
- Teleoacă, Dana-Luminița, *Semiotica discursului religios. Probleme de poetică, stilistică și retorică* (lucrare în manuscris).
- Zafiu, Rodica, 2003, *Arhaism și inovație în limbaajul religios* (online: <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/Zafiu/28htm.>).

TRANSLATIONAL EXPLICITATION OF POLYSEMOUS ENGLISH DISCOURSE-CONNECTIVES. CORPUS-BASED CASE STUDIES

Sorina Postolea, PhD, “Al. Ioan Cuza” University of Iași

Abstract: Whether in the form of conjunctions, adverbials, prepositional phrases, or various other lexical combinations, discourse connectives play a crucial role in the way information is organised and conveyed in any form of communicative interaction. They function as complex signals of coherence relations, triggering various ways of interpreting the relationships established between the chunks of discourse they connect. Whereas some connectives are used to specify a single type of discourse relation (e.g. “thus” to indicate the result in a causal relation), others are polysemous, serving as procedural markers for the inference of several relations. Based on a parallel corpus, this paper examines five polysemous English discourse connectives (“so”, “but”, “while”, “as”, and “since”) and their translations into Romanian. The analysis will show that the translation of these units is often accompanied by a process of explicitation whereby the different meanings of the source connectives are rendered unambiguous (or less ambiguous) in the target language.

Keywords: *discourse connectives, translation, translation explicitation, coherence relations, parallel corpora, PDTB*

Discourse connectives (DCs), also known as *discourse markers* (DMs), form the pragmatic (Fraser, 1999, p. 950) and functional (Zufferey & Degand, 2013, p. 1) category of lexical items whose main function is to signal the existence of a specific semantic relation between at least two chunks of discourse. From a grammatical-syntactic point of view, DCs may usually take the form of conjunctions, adverbials, or prepositional phrases, whereas from a semantic-pragmatic perspective, DCs are seen as procedural markers which trigger various ways of interpreting the relationships established between the segments of discourse they connect. Taking into account the definition of *cohesion* as “an overt relationship holding between parts of the text, expressed by language specific markers” (Blum-Kulka, [1986]2004, p. 299) and of a *coherence relation* as “an aspect of meaning of two or more discourse segments that cannot be described in terms of the meaning of the segments in isolation” (Sanders, Spooren, & Noordman, 1992, p. 2), it could be said that DCs function as both *cohesion-* and *coherence-structuring devices*. However, whereas some connectives are used to signal a single type of discourse relation (e.g. “thus” to indicate the result in a causal relation), others are polysemous, serving as procedural markers for the inference of several relations. As Fraser puts it, DMs “have a core meaning which is procedural, not conceptual, and their more specific interpretation is ‘negotiated’ by the context, both linguistic and conceptual” (Fraser, 1999, p. 950). Or, in other words,

“depending on the context, the content of the arguments and possibly other factors, discourse connectives, just like verbs, can have more than one sense” (PDTB-Group, 2007, p. 26).

Starting from the observation that most languages possess a pre-defined set of DCs, but “they vary tremendously in the number of connectives they have to express relations and in the use they make of them” (Cartoni, Zufferey, & Meyer, 2013, p. 66), this paper focuses on five polysemous English discourse connectives (“so”, “but”, “while”, “as”, and “since”) and their translations into Romanian. The merits of the translation-based study of discourse connectives within a multilingual framework have been highlighted by various authors (e.g. Noël, 2003; Aijmer, Foolen, & Simon-Vandenberg, 2006; Degand, 2009; Zufferey, 2013), because “translators are language users whose linguistic choices are not only informative about the language they are producing, they are also highly indicative of their interpretation of the language they are receiving, and this interpretation is revelatory of the nature of the language that is received”(Noël, 2003). Among other things, translation-based studies of DCs may reveal important differences in the use and the available stock of DCs across different languages since, when seen from a contrastive perspective, “there is a general correspondence between the markers, but certainly not an exact mapping” (Fraser, 1999, p. 950). Translation-based analysis may also be a reliable way of investigating the polysemous nature of connectives both in the source and in the target language, as shown by Degand, 2009. For annotation and automation purposes, translation-based studies of DCs may serve as a path towards the disambiguation of various connective meanings in context (Cartoni, Zufferey, & Meyer, 2013). Moreover, in line with the approach adopted in this paper, translation-based analyses of DCs may bring important insight into the processes of text/discourse interpretation, processing, and (re-)ordering which emerge within and as a result of the process of translation itself.

Methodology

This study starts from two interconnected premises: on the one hand, 1) the translations of polysemous English DCs into Romanian may be used as a “heuristics to uncover the meaning of Discourse Markers” (Degand, 2009), both in the source and target language and, on the other hand, 2) this type of disambiguation in context may be seen as a kind of explicitation prompted by the process translation itself. As shown by Zufferey & Cartoni (2014), the explicitation phenomena that accompany the translation of DCs may take various shapes, being dependent on multiple factors (e.g. the nature of both the source and the target language, the specific traits of the connective or of the discourse relation at hand). Moreover, these explicitation phenomena may be studied using various applied analyses. However, due to the limited amount of space available here and the lack of previous studies involving English and Romanian and of annotated resources, this study aims to be just a first, exploratory step into a more in-depth analysis of these phenomena.

The analyses carried out in this study draw on *parallel corpus* built by the author for her doctoral research. It comprises 275 *parallel text pairs* (English source texts/ Romanian target texts), which amount to a total number of 548,591 words (268,342 for English and 280,249 for

Romanian). The texts were retrieved manually from the Internet and fully aligned at sentence-level by the author. They refer to ICT products and technologies and belong to *four textual genres* of general use in this field, i.e. ICT news articles, ICT press releases, ICT product descriptions, and ICT user manuals.

As mentioned before, this study focuses on five English discourse connectives. The analysis of their senses is based on the descriptions provided by the annotation manual of the Penn Discourse TreeBank (PDTB). PDTB is “a large-scale resource of annotated discourse relations and their arguments over the 1 million-word Wall Street Journal (WSJ) Corpus” (Prasad *et al.*, 2008). The five connectives were chosen due to 1) their polysemous nature (Prasad *et al.*, 2008; Degand, 2009; Zufferey & Degand, 2013), 2) their high frequency in the PDTB corpus, and 3) their relatively high frequency in the corpus at hand. Their translations were retrieved with *ParaConc*. The rough data provided by this analysis tool were further processed by the author so as to discard the non-connective uses of the conjunctions at hand, as described in the literature (Halliday & Hasan, 1976; Degand, 2000; Zufferey & Degand, 2013). Moreover, the study draws on the *translation spotting* technique, i.e. “an annotation method that makes use of the translation of specific lexical items in order to disambiguate them” (Cartoni, Zufferey & Meyer, 2013, p. 68).

Findings

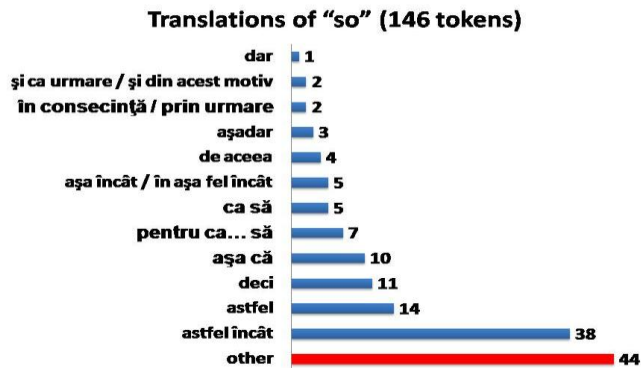
Corpus analysis revealed a wide array of possible translations for each of the five English connectives taken into account, ranging from 15 different items in the case of the connective *so*, to 7 in the case of *but*. For each DC, we also counted the instances in which the source DC was expressed by other means in the target language: e.g. omission (1), non-finite structures as in (2), punctuation (3). These instances are highlighted in red in each graph shown below.

- (1) That **because** there's WiFi N and a high-speed broadband option built in.
Sunt incorporate tehnologia WiFi N și o opțiune de bandă largă de mare viteză.
- (2) Use the tether to attach the stylus to the computer **so** you will not lose it.
*Atașați stiloul de computer, folosind dispozitivul de fixare, **pentru** a nu-l pierde.*
- (3) Do not remove the outer cover, **as** this may result in electric shock.
Nu îndepărtați stratul izolator; pericol de electrocutare.

So

The English connective *so* produced the greatest number of occurrences in the corpus, i.e. 146 tokens. According to the PDTB manual, this DC is basically associated with just one type of discourse relation, i.e. “CONTINGENCY: Cause: result”. However, its Romanian translations in the corpus show a slightly different picture. Although the compound *so that* was excluded from this analysis, its closest Romanian translation, *astfel încât* (Fr: *de sorte que*), was actually the most frequent translation of *so* in our corpus, with 38 tokens. Thus, there seems to be a functional subdivision within the “result” sense subtype described for *so* in the PDTB manual: 1) *așa încât/ în așa fel încât/ ca să/ pentru ca (să)/ astfel încât* seem to correspond to a purpose-

oriented meaning of *so*, as in (4) and (5) below, whereas 2) the other Romanian connectives shown in the graph seem to signal a conclusive/result meaning of *so* (Fr. *donc/par conséquent*), as in (6) and (7).



(4) ...you can simultaneously charge your mobile device so you never run out of power halfway

...puteți să vă încărcați simultan dispozitivul mobil astfel încât să nu vă lase fără alimentare la mijlocul drumului

(5) ...and has a line-in jack and headphone jack so you can use it with an mp3 using and for private listening

...și mai au o mufă line-in li una

pentru casti, ca să le puteți folosi cu un mp3 player și pentru audiotii private

(6) The software default is to use the fastest setting so no user-intervention is required.
Software-ul are ca opțiune implicită utilizarea celei mai rapide setări, deci nu este necesară intervenția utilizatorului.

(7) Flash memory card specifications constantly change so compatibility may change without warning.

Specificațiile cardului de memorie flash se schimbă în mod constant, prin urmare compatibilitatea se poate schimba fără avertizare prealabilă.

In terms of distribution, 55 translations of *so* signal a relation of *purpose* whereas 44 other instances convey a conclusive meaning, similar to that described by *therefore* in English.

Another interesting aspect which seems to be worth noting in the case of *so* is the great number of cases in which it was translated by other means in Romanian. In fact, in 36 out of the 44 instances accounted for in the graph above, the source DC was actually translated by a Romanian non-finite clause, i.e. the structure *pentru+infinitive*:

(8) Set up your online accounts so you can send and receive email, and more.

Configurați-vă conturile online pentru a putea trimite și primi e-mailuri și altele.

On the one hand, seeing that this structure is mainly used to mark a *purpose* relation, this shows that, in the corpus at hand, *so* is mainly used to convey causal relations referring to *purpose* (in 62,3% of its occurrences). This is not surprising, since a large part of the textual genres included in the corpus have a strong directive component (e.g. user manuals). On the other hand, this also shows that, in the case of this DC, there is a tendency to translate English finite clauses by non-finite structures in Romanian. In turn, this raises the issue of the minimal units that should be taken into account as significant in a future project to annotate Romanian texts, i.e. should Romanian non-finite clauses be seen as arguments for connectives or not?

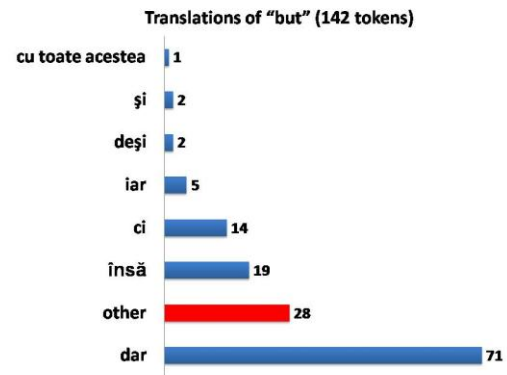
But

The polysemous nature of the English connective *but* becomes immediately apparent in its translations into Romanian. In the PDTB manual, *but* is held to mark a wide array of discourse relations, which may be roughly divided into three main categories: the class of COMPARISON, with its “Contrast” and “Concession” types, and the class of EXPANSION, with its “conjunction” subtype. All these possible meanings of *but* are present in its translations in our corpus. The category of contrast relations is represented by the Romanian conjunctions: *dar*, *însă*, and *iar*, with 95 tokens or ~70% of all occurrences (9). The concessive meaning encoded by *but* justified its being translated by *deși* and *cu toate acestea* (10), whereas its function as a marker of *conjunction* (as described in the PDTB) seems to be rendered by the Romanian conjunctions *și* and *ci* (11).

- (9) *The machine prints, **but** the text is wrong, garbled, or incomplete.*
*Mașina imprimă, **dar** textul este greșit, deformat sau incomplet.*
- (10) *No operators have yet announced plans to launch WiMax 2 networks, **but** the demonstration was an impressive glance into the future of mobile data.*
*Niciun operator nu a anunțat până în prezent planuri pentru lansarea de rețele WiMax 2, **deși** demonstrația a fost o vedere în viitorul rețelelor mobile de date wireless.*
- (11) *...will not only get access to our technology for free, **but** will be champions for better broadband across Europe*
*...vor beneficia nu numai de acces gratuit la tehnologia noastră, **ci** vor fi **și** susținători ai îmbunătățirii serviciilor în banda largă din întreaga Europă*

It seems that just as in the case of *but* in English, the two Romanian connectives usually described as strictly *adversative* in traditional grammars (or as markers of a relation of *contrast* according to the PDTB framework), i.e. *dar* and *însă*, may also render a *concessive* meaning, as in the following example from our corpus:

- (12) *Enterprises increasingly need to achieve organization-wide compliance, **but** the end-goal often requires an unrealistic amount of time and resources.*
*Comaniile au tot mai multă nevoie să obțină o conformitate cu reglementările la nivelul întregii organizații, **însă** scopul final necesită adesea o cantitate nerealistă de timp și de resurse.*



In this particular example, in which the two segments seem to be linked by a concessive relation, *însă* could be just as well replaced by the Romanian *dar* or *deși*, the latter being traditionally associated only with *concessive* relations. This shows that there is a strong link between contrast and concession relations which, while being documented for other languages, such as English (see, for instance, Izutsu, 2008), is still poorly investigated as far as the Romanian language is concerned.

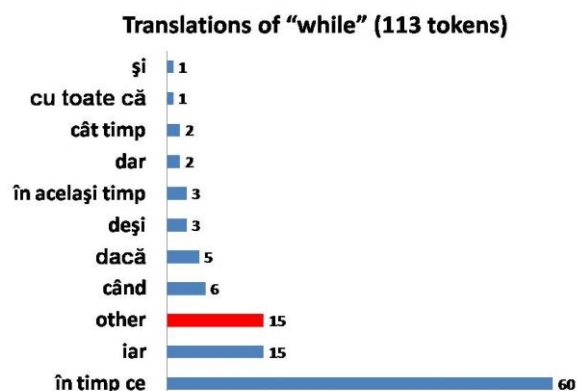
It should also be noted that the Romanian conjunction *ci* could also be seen as polysemous, at least according to the PDTB framework. As a translation of the English structure *not only... but also*, i.e. in the Romanian structure *nu numai/doar... ci și*, it seems to be the marker of a *conjunction* relation (13), whereas when used on its own it is usually a signal of *contrast* (14):

- (13) *The built-in memory card reader is **not only** convenient, **but also** faster than most other forms*
*Cititorul de carduri de memorie încorporat **nu** este **doar** ușor de utilizat, **ci** este **și** mai rapid decât majoritatea altor forme...*
- (14) *To resume, do not press the direct selection keys, **but** press any other key like Ctrl.*
*Pentru a relua funcționarea, nu apăsați direct tastele de selectare, **ci** apăsați o altă tastă, de exemplu Ctrl.*

While

In the corpus at hand, the results for the English *while* are similar to those reported by Cartoni, Zufferey & Meyer (2013) for its French translations. The 10 lexical items used in Romanian for the source connective may be divided into three categories: 1) items that are usually used with both a temporal (15) and non-temporal meaning (16), i.e. *în timp ce*, *în același timp*, *cât timp*, 2) items with only a temporal meaning, i.e. *când* (17), and 3) items that usually render only a non-temporal meaning, i.e. *iar*, *dacă*, *deși*, *dar*, *cu toate că*, *și* (18).

- (15) *Press and hold the key **while** clicking the trackpad.*
*Tineți apăsată tasta **în timp ce** faceți clic trackpad.*
- (16) *Highly colored areas consist of a large number of dots, **while** lighter areas consist of a smaller number of dots.*
*Suprafețele colorate intens sunt constituite dintr-un număr mare de puncte, **în timp ce** suprafețele mai deschise sunt constituite dintr-un număr mai mic de puncte.*
- (17) *To show the menu **while** you are in an app, swipe down from the top frame onto the screen.*
*Pentru a afișa meniul **când** sunteți într-o aplicație, treceți rapid cu degetul în jos de la rama superioară până pe ecran.*
- (18) ***While** the interface retains the same 'look and feel' across devices, it's tailored to the individual characteristics of each kind of device.*
***Deși** interfața are “același look și creează aceeași senzație” pentru toate sistemele, este adaptată caracteristicilor individuale ale dispozitivelor.*



These three categories of Romanian connectives also correspond to the three main senses attributed to *while* in the PDTB, i.e. “TEMPORAL: Synchrony”, “COMPARISON: Contrast”, and

“COMPARISON: Concession”, although they are not the only ones represented in the corpus. The translation-based analysis used in this study, reveals, once more, the polysemous nature of some other Romanian DCs. As shown in (15) and (16) above, within the first category, *în timp ce* may have a contrastive and/or temporal-synchrony meaning. This explains why it is the most frequent translation of *while* in the corpus, since it covers two of its basic meanings. Although it may be used to link synchronous events, *în același timp* is mainly used to render *conjunction* or *contrast* relations (19), whereas *cât timp* expresses the same combination of duration and condition as the English *as long as* or the French *tant que* (20).

(19) ...to also record programs directly to an external hard disk, **while** other content that is already saved onto USB devices can likewise be viewed...

...permite utilizatorilor să-și înregistreze emisiunile preferate direct pe HDD-ul portabil, **în același timp** conținutul deja înregistrat poate fi oricând redat...

(20) ...you'll see the Internet Sharing icon **while** you're sharing your cellular data connection.

...va fi vizibilă pictograma de partajare a conexiunii la Internet **cât timp** partajați conexiunea celulară de date...

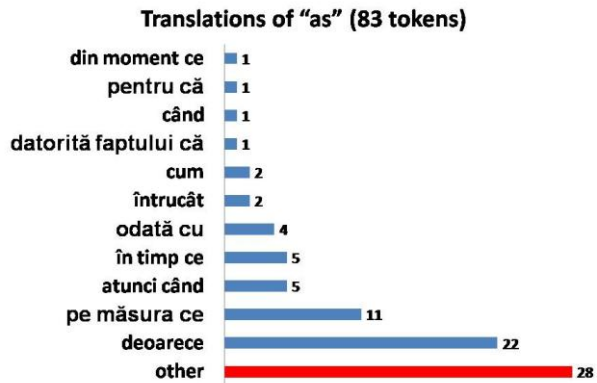
Within the third category of Romanian translations for the connective *while*, *iar* and *dar* have a primarily contrastive meaning whereas *deși* and *cu toate că* are usually used only for concessive relations (18). *Dacă* may render both a contrastive and a condition meaning of *while*, as in (21):

(21) **While** many-core is more of a design perspective, [...] it's reinventing chip design based on the assumption that high core counts is the new norm.

Dacă „many-core” este mai degrabă o îmbunătățire de design, [...] multi-core reinventează designul cipurilor pornind de la ideea că noua regulă constă în importanța numărului mare de nuclee.

As

Just like in the case of *while*, the temporal/non-temporal dimensions of the English connective *as* are easy to distinguish in its Romanian translations. On the one hand, *deoarece*, *întrucât*, *cum*, *datorită faptului că*, *pentru că*, and *din moment ce* have no temporal meaning in Romanian, being mainly markers of the “CONTINGENCY: Cause:reason” category of meaning (22). On the other hand, *pe măsură ce*, *atunci când*, *odată cu*, and *când* are only used for temporal relations, with the first three items rendering a notion of synchrony (23). As discussed above, *în timp ce* has a twofold contrastive/temporal semantic breadth.



- (22) *Do not dispose of batteries in a fire **as** they may explode.*

*Nu aruncați bateriile în foc **deoarece** pot exploda.*

- (23) *...word suggestions are displayed **as** you type.*

*... **pe măsura ce** tastați vi se afișează sugestii de cuvinte.*

It is worth noting that the instances in which *as* was translated by Romanian temporal connectives (26 cases, including *în timp ce*), non-temporal DCs (29 cases) or by other means (28 cases) are relatively evenly distributed in the corpus. Like in the case of *so*, there seems to be an important tendency to translate mainly the non/temporal, *causal* coherence relations signalled by *as* using other lexical or syntactic means (24) or simply by omission (25):

- (24) *Don't miss this distinguished model in the keyboard world, **as** everything is right at your fingertips.*

Nu ratați acest model excepțional de tastatură care vă pune toate funcțiile la îndemână.

- (25) *Hold the AC power plug by the head when removing it from the wall socket, **as** pulling the lead can damage internal wires.*

Pentru a scoate cablul din priză, apucați de ștecher; trăgând de cablu se pot distruge firele interioare.

Since

The phenomenon of *disambiguation through translation*, which seems to be apparent in most of the examples discussed so far, is also visible in the case of the English DC *since*. The distinction between the temporal and non/temporal meanings of the source unit becomes quite clear when considering its translations from the corpus, with *deoarece*, *având în vedere (faptul că)*, *pentru că*, *dar*, and *întrucât* having only (mainly causative-reason) non-temporal senses (26) and all the other items having only a temporal semantic span (27).

- (26) *Do not use benzene, thinner, or rubbing alcohol **since** it may adversely affect the surface causing discoloration, etc.*

*Nu folosiți benzen, solvenți sau alcool pentru frecare **deoarece** aceste substanțe pot afecta suprafața producând decolorarea acesteia, etc.*

- (27) ***Since** 1992 the TCO certification program has had a significant influence on improved... **Începând cu anul** 1992 programul de certificare TCO a avut o influență semnificativă...*

An interesting fact is that Romanian has no connective per se to express the temporal relation of succession rendered by *since* in English (or Fr. *depuis*). This explains the various alternative structures used in the corpus to translate it, mainly through reformulations: *începând/ datând de la/din/cu* (starting/ dating from/with), *de la + noun* (from + noun), *de atunci* (from

Translations of "since" (37 tokens)



then), etc. Moreover, this raises some interesting questions about the status of *since* as a temporal connective, at least within the framework put forth by the PDTB, seeing that in many cases it takes just one chunk of discourse as its argument, thus seemingly flaunting the basic definition of DCs and acting as a preposition. Additional criteria seem to be needed in order to better differentiate between the connective and non-connective uses of *since*. However, these issues are not within the scope of this paper.

Conclusions

The small study conducted in this paper seems to confirm, at least provisionally, the two hypotheses set down initially. The translations of polysemous English DCs into Romanian may be used as a “heuristic to uncover the meaning of Discourse Markers” (Degand, 2009), both in the source and target language. As far as the source language is concerned, the *translation spotting technique* seems to reveal straight away the polysemous or non-polysemous nature of the source DCs, since different connectives, which are usually non-interchangeable, are used to translate the various coherence relations at work in the source text. In turn, the translation-based study of DCs may also reveal interesting data about the target language, since some target language DCs are used to translate relations with which they have not been associated in traditional approaches (as in the case of *dar* and *însă* used to translate the *concession* meanings of *but*).

On the other hand, it seems that the process of translation itself results in a type of explicitation in the target language, understood here as *disambiguation through translation*. In this process of explicitation, after having interpreted the meaning of the source DC in its original context, the translator chooses the target DC that seems to best convey the source coherence relation in the target language. When the target DC is clearly monosemous in the target language (i.e. *deși* is only used to mark concessive relations in Romanian), explicitation seems to take the shape of an overt, obligatory choice, which narrows down the larger range of possible interpretations of the source coherence relation to just one possible interpretation in the target text (e.g. *so* translated as *astfel încât*). However, when the target language disposes of an equally polysemous equivalent (e.g. the couple *while* – *în timp ce*), this kind of explicitation seems to become only optional.

Further, fine-grained analyses are needed to shed more light on these phenomena. This study represents only a first and tentative step towards a more in-depth and systematic analysis into the translation phenomena that accompany the transfer of discourse relations across languages.

Acknowledgement

This research was carried out within the COST Action IS1312, *TextLink: Structuring Discourse in Multilingual Europe*, which benefits from the joint support of the European Cooperation in Science and Technology (COST) programme and the European Science Foundation.

BIBLIOGRAPHY:

- Aijmer, K., Foolen, A., & Simon-Vandenberg, A.-M. (2006). Pragmatic markers in translation: a methodological proposal. In K. Fischer (Ed.), *Approaches to discourse particles* (pp. 101-114). Amsterdam: Elsevier.
- Blum-Kulka, S. ([1986]2004). Shifts of cohesion and coherence in translation. In L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* (S. Kitron, Trans., Taylor & Francis e-Library ed., pp. 298-313). London and New York: Routledge.
- Cartoni, B., Zufferey, S., & Meyer, T. (2013). Annotating discourse connectives by looking at their translation: The translation-spotting technique. *Dialogue and Discourse*, 4 (2), 65-86.
- Cuenca, M. J. (2013). The fuzzy boundaries between discourse marking and modal marking. In L. Degand, B. Cornillie, & P. Pietran (Eds.), *Discourse Markers and Modal Particles. Categorization and description* (pp. 191-216). Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
- Degand, L. (2009). Describing polysemous discourse markers: What does translation add to the picture? In S. Slembrouck, M. Taverniers, & M. Van Herr (Eds.), *From will to well. Studies in Linguistics offered to Anne-Marie Simon-Vandenberg* (pp. 173-183). Gent: Academia Press.
- Degand, L. (2000). Prepositional causatives or causal connectives? Discursive constraints. *Journal of Pragmatics*, 32 (6), 687-707.
- Fraser, B. (1999). What are discourse markers? *Journal of Pragmatics* (31), 931-952.
- Halliday, M., & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. London: Longman.
- Izutsu, M. N. (2008). Contrast, concessive, and corrective: Toward a comprehensive study of opposition relations. *Journal of Pragmatics* (40), 646-675.
- Noël, D. (2003). Translations as evidence for semantics: an illustration. *Linguistics*, 41 (4), 757-785.
- Pavel, A. N. (2013). Discursive markers in Romanian. Terminological and conceptual aspects. In I. Boldea (Ed.), *Studies on literature, discourse and multicultural dialogue* (pp. 214-224). Tîrgu Mureş: Arhipelag XXI.
- PDTB-Group. (2007). The Penn Discourse TreeBank 2.0 Annotation Manual. <http://www.seas.upenn.edu/~pdtb/PDTBAPI/pdtb-annotation-manual.pdf>.
- Prasad, R., Dinesh, N., Lee, A., Miltsakaki, E., Robaldo, L., Joshi, A., et al. (2008). The Penn Discourse TreeBank 2.0. *Proceedings of the 6th International Conference on Language Resources and Evaluation*, (pp. 2961-2968). PLACE.
- Sanders, T., Spooren, W., & Noordman, L. (1992). Towards a taxonomy of coherence relations. *Discourse Processes* (15), 1-36.

- Zufferey, S., & Cartoni, B. (2014). A multifactorial analysis of explicitation in translation. *Target*, 26 (3), 361-384.
- Zufferey, S., & Degand, L. (2013). Annotating the meaning of discourse connectives in multilingual corpora. *Corpus Linguistics and Linguistics Theory*, 1-24.

ASPECTS FROM THE CONTEMPORARY HISTORY OF TRANSLATION

Simona Constantinovici, Assoc. Prof., PhD., West University of Timișoara

Abstract: I started to develop this work on the reason that translation, as many definitions and argumentation would receive over time, no matter how complicated it would be the mechanism of production and operation, it remains an event which could not be ignored. Each translation consolidates, even though, at a first approach, unconscious, the huge network of cultural events, on a map of universal spirituality. As an event, as an act of culture, translation is measured in time, so it has a history, a well-defined sequencing. Or, in other words, translation makes history.

Keywords: *translation, language, culture, history, event*

Translation remains a complex activity despite of all the definitions and mechanisms of translation that have evolved over the time. Each translation encodes a series of cultural events, a universal map of the world. Translation is an act of culture. The objective of this study is to demonstrate that there is a strong relation between author, publisher and translator which involves even the reader who becomes an active partner in the shaping of a universal culture.

As an editorial event, translation stands for challenge, policy, direction, strategy, and story. After 1989, publishers were in the natural process of transformation, of reinvention, with the almost inevitable aim to make Romanian literature available to the foreign book market. At the same time one wanted to bring the works of authors from all over the world into Romanian bookstores and libraries. To guarantee publishing and financial success, the choice of the works to be translated must be based on the reader's interest and curiosity. In this context the manner in which publishers attract their readers is important. Therefore, every publishing house should have a translation strategy. In other words, respectable publishers have works translated systematically and not randomly. They continuously shape the author profile by translation.

Polirom and Humanitas are two of the Romanian publishing houses who have managed to make their way in the international publishing scene. Concerning the editorial phenomenon focused on the mission and the art of translating, we can see that Polirom introduces Romanian writers (especially novelists) on the international book market (being, more than other publishing houses, interested in the emergence of new names in Romanian literature), while Humanitas brings foreign writers on the Romanian book market. Of course, the publishing scene might undergo changes. A publisher may change their policy at any time and concentrate on other works and authors.

In the XXI century, where people try to live up to the idea of multilingualism, an author exists only if he is translated. The position of the author in the literature market depends on the number of translations. Hierarchies are established, bets are placed. Literary geography is traced. The following two examples illustrate this with regards to translations from Romanian into a foreign language: Mircea Cărtărescu and Dan Lungu. Concerning the translation from foreign language into Romanian, Herta Müller must be mentioned. There are two reasons why she is special: First, she speaks Romanian, and, second, she has been recently awarded with the Nobel Prize.

Each of the authors mentioned above are faced with different situations of reception, interpretation and translation of their literary work. “Because translation is, after all, only one of the privileged, public and documentable forms of reception” (CONSTANTINESCU 2006: 5; transl. SC).

Dan Lungu confessed in an interview given to a Romanian magazine, that, for example, what lead to the selection of his creations for future translations into a European language was the applauses he received after a public lecture. It seems that the enthusiasm with which an author is applauded works like a magnet, appeals to foreign editors; it is a kind of barometer that measures, in advance, popularity, success, power of assertion on the autochthon book market. The success of the still young novelist Dan Lungu culminated when he received the order *Ordre des Arts et des Lettres* (Order of Arts and Letters) in 2011. This would not have been possible if his novels had not been translated into French – a language well-known by the author.

Dan Lungu is translated into 10 languages and is very present on book fairs all over the world.

Romania was special guest during the International Book Fair of Torino in 2012. The book fair revealed a record of the number of translations which appeared in Italy within one year. From 2011 to 2012 not less than 22 individual volumes were translated, mostly supported by the Translation and Publication Support Program developed by the Romanian Cultural Institute. Here are some of the book titles released at the Romanian stand in Torino: *Essere o non essere Ion*, by Herta Müller, translated by Bruno Mazzoni at Transeuropa; *Il mondo sillaba per sillaba*, by Ana Blandiana, translation by Mauro Barindi, at Saecula Edizioni; *L'immagine irrafigurabile della scienza sacro-santa*, by Dimitrie Cantemir, translated by Igor Agostini and Vlad Alexandrescu, with an introductory study and notes by Vlad Alexandrescu, at Le Monnier Universita/ Mondadori Education Publishing; *Una mattinata persa*, by Gabriela Adameşteanu, translated by Cristiana Francone and Roberto Merlo at Atmosphere Libri Publishing; *Coma*, by Ruxandra Cesereanu, translated by Giovanni Magliocco at Aracne Publishing House; *Un altro giro, sciamano*, by Lucian Dan Teodorovici, translated by Ileana M. Pop at Aisara Publishing House; *L'omino rosso* by Doina Ruşti, translated by Roberto Merlo at Nikita Editore. We can see that all the translated authors, except Dimitrie Cantemir, are alive and some of them are young.

A corpus of Dan Lungu's translations' can be found below. It must be noted that, just like for the other two authors covered in this study, we will have an incomplete list, meaning that it remains open in the process of being enriched. Also, we do not know for sure which are the two

books in progress at foreign publishing houses. It is normal that this field remains not strictly limited, because it deals with contemporary writers, in full creative power, whose literary activity is likely to stretch over decades from now on. Information related to translations were mostly collected from Polirom's Publishing site, from the author's site, from Dan Lungu's Facebook page and, where possible, from the magazines where he published, over time, various interviews. Books which were in foreign publishing sight are: *Raiul găinilor. Fals roman de zvonuri și mistere*, collection Ego. Proză, Polirom, 2004; (2nd Edn., collection Ego Proză, Polirom, 2007); *Băieți de gașcă*, collection Ego Proză, Polirom, 2005; *Sunt o babă comunistă!*, collection Ego Proză, Polirom, 2007; *Proză cu amănuntul*, 2nd Edn. collection Ego Proză, Polirom, 2008 (short novel); *Cum să uiți o femeie*, collection Fiction LTD, Polirom, 2009. The novel *Raiul găinilor* is one of the seven books that started the program "Vote young literature". The book has been acclaimed by Romanian and foreign critics and has been translated into various European languages. We don't mention now the collective volumes, written in collaboration with Lucian Dan Teodorovici and Florin Lăzărescu, although they would deserve special attention. With five books of literature, some republished by Polirom Publishing House, due to the public success (circulation being exhaustive in an accelerated rhythm), Dan Lungu succeeds to climb sharply in the top of the European writers, approaching Mircea Cărtărescu.

He has been translated, until now in French, Italian, Spanish, German, Turkish, Serbian, Bulgarian and Polish: *Je suis une vieille coco*, France; *Sono una vecchia comunista!*, Italy; *Soy un vejestorio comunista!*, Editorial Pre-textos, Spain; *Die Rote Babuschka*, Residenz Verlag, 2009; *Komunist bir Kocakariyim*, Çeviren Leila Ünal, Apollon, Istanbul, 2009; *Jestem komunistyczna babą!*, Inna Europe, Inna Literatura, 2009. (with 6 reviews in the local press); *Le paradis des poules*, translated by Laure Hinckel, Editions Jacqueline Chambon, 2005, France; *Das Hühner-Paradies. Ein falscher roman aus Gerüchten und Geheimnissen*, Residenz Verlag, 2007, Germany; *Douze écrivains roumains: Les Belles Etrangères*, Les Editions L'Inventaire, 2005.

The last book mentioned *Douze écrivains roumains: Les Belles Etrangères*, is the product of the effort to infiltrate Romanian literature on the foreign market. A group of 12 Romanian authors were invited to Paris. This cultural journey, an act of connecting to what is written abroad, has resulted in the publication of this collective volume. The texts were translated in French by Laure Hinckel.

Mircea Cărtărescu is a writer who was enrolled for some time in the race for winning the Nobel Prize in Literature. However, today things are different. He uncovers, almost step by step, the mechanism of the translations of his own books. His journal traces the relationship between editor and translator etc. He describes what happens with his translated books, how a book gets on the table of the translator, which role the editor has but also the author himself, how long the translation process takes, why sometimes everything seems to be simple, achievable and, sometimes everything gets complicated, how satisfied the author is to become part of the circle of universal literature etc.

We also note some fragments of the journal in which Mircea Cărtărescu is not immune to the phenomenon of translation and reception of his books: “April, 11 (1995, n.n.) Was also the week of release in French of *Lulu*, between some brown and impoverish covers, additionally, full of typographical errors. However, it is an important fact. I have the second book of fiction in the West. I do not make this time so many illusions, like at the first book, but I’m still waiting amused to see how it will be received. I received the first sign: *Le Monde* will publish this week a full-page about *Lulu*, with a picture of a quarter page.» (CĂRTĂRESCU I, 2007: 374, transl. SC). Cărtărescu speaks in this fragment of his journal about the appearance of the book *Travesti*, in French. Can be misleading, of course, the changed title, *Lulu*.

Other annotations in the same register: “May, 5 (1997 – n.n.) (...) I will have the third edition of *Nostalgia* in June, probably at the same time with the Hungarian edition. The German one comes in September” (Cărtărescu II, 2007: 18); “September, 15 (1998 – n.n.) (...) I refused to be published in France, at a small publishing house. What I had and what I lost. I will not get off suddenly from Gallimard, Actes Sud and Plon to... what is its name? No name” (CĂRTĂRESCU I, 2007: 36, transl. SC)

We assist a variety of registers that display the indignation of the writer – just as any creator full of ambition faces it in one way or another. It would have been interesting to see how the other two selected authors, Dan Lungu and Herta Müller, would have described the experiences they made being translated. Unfortunately, the few statements, they made are scattered in the interviews they gave different magazines. Cărtărescu insinuates that being translated at a small publishing house is useless nor would he would he wanted to be published by a niche Romanian publishing house. The impact is the same: short runs, reduced visibility, if not non-existence because of poor distribution, deprivation of subsequent assessments or critics in press (in important magazines that circulate and can be found in academic libraries). The phenomenon is well-known but the authors are not always willing to give up publishing immediately for a hypothetical later editing. Once the value of an author is recognized, publically important publishing houses will get interested. But, in 1998, Cărtărescu did not have enough success to take a gamble when it came to be published.

“October, 26 (1998 – n.n.) Alfred Knopf Publishing House, from USA (from the group Random House), is interested in O. This in order not to forget the pure information, or else it would be at least inexplicable to note this here – after a phone call – right after I stopped myself from reading Seymour in Romanian, (...)” (CĂRTĂRESCU I, 2007: 49, transl. SC).

“January, 12 (2000 – n.n.) (...) A chronic in *La Quinzaine*.... about *Orbitor*, favorable and insipid, brings me the hope that maybe the book will be read by someone else then Edgar Reichmann, to whom I owe so much. I am waiting for the German and Hungarian editions this year. Maybe the next decade will bring an improvement of my situation of an almost known world author” (CĂRTĂRESCU I, 2007: 111, transl. SC).

“June, 23 (2001 – n.n.) Abroad: poems in Germany, by autumn, *Orbitor*, in German, by next autumn; *Nostalgia* in Poland (I do not know if it will be done; there aren’t translators); *Travesti* in Hungary (I don’t know where and when); *Travesti in France* (I don’t know if it will

be done). As it can be seen, there are plenty of promises; some of them (as many as possible, I hope) will become reality. Maybe then I will climb into the top (from my mind, for moment) of authors who somehow matter” (CĂRTĂRESCU I, 2007: 231, transl. SC).

“November, 15 (2002 – n.n.) Regarding the translations, nothing moves, everything is stuck in nails, I didn’t sign with Bonniers, nor with Suhrkamp, nor with Poles, nor with Yankees, or with Italians. Niente, niente. Certain is only the Italian *Nostalgia*, promised from the time of Arvanites” (CĂRTĂRESCU I, 2007: XX, transl. SC).

“February, 11 (2003 – n.n.) Albert Bonnier accepted *Orbitor*. It will be released in the spring of 2004. The answer from Wissenssch. I have it around the 1st of June. The beginning of this year brought me a lot of gold pars at my cage” (CĂRTĂRESCU I, 2007: 367, transl. SC).

“May, 20 (2003 – n.n.) They always tell me: you use so many words. For the God sake, from where do you take them? And I am always surprised by this reaction. Is this the problem? Here is my “originality”? “More than sure, you know too little things”, I should answer. It is less surprising how many words I “use”, than how limited is the knowledge about world of those who read me. My translators send long lists of words which they do not understand or haven’t met before” (CĂRTĂRESCU I, 2007: 385, transl. SC).

“June, 16 (2003 – n.n.) Brief meeting with Steiner, not so blond, nor so tall as I knew him. In Norway and Sweden, *Nostalgia* is a “cult book”. You have an established reputation.” And further: “A Norwegian writer said that I will have the same destiny as Kafka. I will be discovered only after death... But, as I have said before, I have always been the opposite of Kafka: unhappy in happiness (fortunately unhappy) – it is the only thing, I hope – strangely might be equivalent” (CĂRTĂRESCU I, 2007: 393-394, transl. SC)

The list of examples could be continued because the author notes scrupulously different details related to the publication of his books by foreign publishers. It’s a kind of permanent engine; the anxieties of a writer who aims very high and thinks that the reader is always the one who decides if a book is worth to be translated or not. The relation between author and reader is developing gradually. The one between editor and author depends enormously on the circumstances. It is almost an unidirectional relationship: the editor chooses the author to publish and, thereafter, promotes him while the author assists in investing his international writer status and is, sometimes, surprised by his own ascent. Thus, the phenomenon of translation, that often readers do not perceive the real value of the book, or the author of the book. Its value increases or decreases, depending on the impact it has on different receptors. This is also because of the different geographical and cultural space the readers relate to. There are books that will not have access to public reception other than in its own culture because the communication code is missing. On the other hand, there are human universals for all readers. Romanița Constantinescu, a translator-interpreter, always concerned with the act of reception of translations of books in general states: “The issue which is raised by translation and any other reception of literary work is, therefore, the general one of translatability of the literary work in the consciousness of the reader. The question about the translatability of the literary work is essential, of course, for those theories that exclude from the beginning the possibility of a pure transposition of the work in

another consciousness like a foreign nest. Are literary works translatable? What is a reader doing when he reads? What does a translator when he offers to the original text another language? Does follow the author's design? Is it hopelessly entangled in it? It reaches a point such infinitesimally like the tangent touching the circle in passing to follow its own path to infinity then, in respect of foreign fidelity? How much freedom do we have thinking a thought which is not ours?" (CONSTANTINESCU2006:5-6). Her opinion is hesitant. In fact, she prefers a series of relevant interrogations, with implicit reference to the act of translation: There are a lot of great books (respectively authors which are extremely good, great stylists, aesthetes, concerned with improving their own style) which remain almost unknown because they either missed the right point in time to be place on the national or international book market or because they are considered, at the time of their publishing, hard to read for various reasons.

The selection criteria of a book in order to be translated later, depends, undoubtedly, on multiple factors. Among them, the entry of the author into an international, especially European reading horizon is a veritable launch pad, attracting editors and translators. If they are doubled by a constant participation at national and, subsequently, international book fairs, it is better. A network of potential translators is thus created. Then, the inclusion of an author in a schoolbook or in the Bachelor or Master of Faculty of Letters program may be another step towards translation. Chance plays also a role, but not a very large one compared to the factors mentioned above.

A review of Mircea Cărtărescu's translated books would look like this: *Le rêve* (Visul/The Dream), Paris, Climats Publishing, 1992 (nominalized for the Medicis award for the best book written by a foreign author); *El sueño* (Visul/ The Drea), Barcelona, Seix Barral Publishing, 1992; *Travesti*, Meulenhoff Publishing, Amsterdam, 1994 (translated in Dutch by Jan Willem Bos); *Poetry at Annaghamakerrig*, Dublin, Dedalus Press, 1994; *Lulu*, Paris, Austral, 1995; *Nostalgia*, Berlin, Volk und Welt, 1997; *Sóvargás* (Nostalgia), Pécs, Editura Jelenkor, 1997; *Travesti*, Oslo, Editura Bok Vennen, 1998 (translated in Norwegian by Steinar Lone); *Orbitor*, Paris, Denoël Publishing, 1999; *Bebop Baby*, New York, Meeting Eyes Bindery, 1999 (translated in English by Adam J. Sorkin); *Nostalgien*, Oslo, Bokvennen Publishing, 2000 (translated in Norwegian by Steinar Lone); *Vakvilág - A bal szárny* (Orbitor. Aripa stângă), Pécs, Jelenkor Kiadó, 2000; *Selbstportrait in einer Streichholzflamme* (Autoportret într-o flăcărie de brichetă), Deutscher Akademischer Austauschdienst, 2001 (translated in German by Gerhardt Csejka); *Orbitor*, Gallimard, 2002 (translated in France by Alain Paruit); *Nostalgia*, Stockholm, Albert Bonniers Förlag, 2002 (translated in Sweden by Inger Johansson); *Orbitör. Vänster vinge*, Stockholm, Albert Bonniers Förlag, 2004 (transalted in Seedan by Inger Johansson); *L'oeil en feu*, Paris, Denoël, 2005 (translated in Franch by Alain Paruit); *Por qué nos gustan las mujeres* (De ce iubim femeile), Madrid, Funambulista, 2006; *Orbitör. Kroppen* (Orbitor. Corpul), Stockholm, Albert Bonniers Förlag, 2006 (translated in Sweden by Inger Johansson); *Die Wissenden*, (Orbitor. Aripa stângă), Wien, Zsolnay Verlag, 2007 (translated in German by Gerhardt Csejka); *Travesti*, Wolowiec, Czarne, 2007 (translated in Polish by Joanna Kornas-Warwas); *Travesti*, L'Association, 2007 (translated in French by Baudoin); *Носталгия*, Sofia,

Faber-Print Ltd., 2007 (translated in Bulgarian by Ivan Stankov); *Europa hat die Form meines Gehirns* (Europa are forma creierului meu), Akademie Schloss Solitude, 2007 (translated by Eva R. Wemme, Ernest Wichner and Gerhardt Csejka); *Mesavner vol. 1* (Orbitor vol. 1), Tel Aviv, Editura Nymrod, 2007 (translated in Hebrew by Yotam Reuveny); *De ce iubim femeile*, Tel Aviv, Nymrod Publishing, 2007 (translated by Yotam Reuveny); *Pourquoi nous aimons les femmes* (De ce iubim femeile), Paris, Editura Denoël, 2008 (translated in French by Laure Hinckel); *Orbitor. Venstre vinge* (Orbitor. Aripa stângă), Oslo, Bokvennen Publishing, 2008 (translated in Norwegian by Steinar Lone); *Warum wir die Frauen lieben* (De ce iubim femeile), Frankfurt am Main, Suhrkamp Publishing, 2008; *Dlaczego Kochamy Kobiety*, (De ce iubim femeile), Wolowiec, Czarne Publishing, 2008 (translated in Polish by Joanna Kornas-Warwas); *Orbitör. Höger vinge*, (Orbitor. Aripa dreaptă), Stockholm, Albert Bonniers Förlag Publishing, 2008 (translated in Sweden by Inger Johansson); *L'Aile tatouée*, (Orbitor. Aripa dreaptă), Paris, Denoël, 2009 (translated in French by Laure Hinckel); *Cegador* (Orbitor. Aripa stângă), Madrid, Funambulista, 2010 (translated in Spanish by Manuel Lobo Serra); *El Ruletista* (Ruletistul), Madrid, Impedimenta Publishing, 2010 (translated in Spanish by Marian Ochoa de Eribe); *Orbitor. Kroppen* (Orbitor. Corpul), Oslo, Bokvennen, 2010 (translated in Norwegian by Steinar Lone); *De Wetenden* (Orbitor. Aripa stângă), Amsterdam, De Bezige Bij Publishing, 2010 (translated in neerlandeză by Jan Willem Bos); *Der Körper*, (Orbitor. Corpul), Wien, Zsolnay Verlag, 2011 (translated in German by Gerhardt Csejka); *Lulu* (Travesti), Madrid, Impedimenta Publishing, 2011 (translated in Spanish by Marian Ochoa de Eribe); *Blinding*, (Orbitor), New York, Archipelago Books, 2013 (translated in English); *Γιατί αγαπάμε τις γυναίκες* (De ce iubim femeile), Atena, Allotropo Publishing, 2011 (translated in Greek by Panos Apalidis).

We mention the translation of some articles and collective volumes aiming not only at Mircea Cărtărescu: *Romanian Fiction of the '80s and '90s. A concise anthology*, Pitești, Editura Paralela 45, 1999 (antologie îngrijită de Alexandru Vlad; ediție în engleză, franceză și germană); *Romanian Poets of the '80s and '90s*, Pitești, Editura Paralela 45, 1999 (antologie coordonată de Andrei Bodiu, Romulus Bucur și Georgeta Moarcăș; ediție în engleză, franceză, germană și italiană); *Literatur Total: Autoren lesen in der daadgalerie*, audiobook, Editura Deutscher Akademischer Austauschdienst, 2002 (antologie în care mai apar Zsófia Balla, Bora Cosic, Hugo Hamilton, etc.); *Comme dans un dessin d'Escher: Huit poètes roumains* (Ca într-un desen de Escher: 8 poeți români), Editions PHI, 2002 (anthology which comprises also Daniel Bănuțescu, Ileana Mălăncioiu and Mariana Marin); *Nabokov u Brašovu: Antologija rumunjske postrevolucionarne kratke priče (1989-2009)* (translation by Marina Gessner, Luca-Ioan Frana, Ivana Olujić), Zagreb, Meandar Media, 2010. In the case of collective volumes it would be interesting to see how important his name is, in other words, how hard does it weight into the editorial evaluation, which, of course, is made before a book follows the translation process. This, of course, only if the translation wasn't done in Romania. If the volumes were published, under such circumstances at a Romanian publishing house the discussion would obviously be different.

Translated in more than 20 languages, Herta Müller had all it was necessary to receive, in 2009, the Nobel Prize in Literature. German ethnic, exiled from a former communist country, established in Berlin, translated to a huge extent – these are some compelling aspects of an artistic personality which is successful in the public.

A review of translations of her works may include a slightly different view in comparison to the other two writers mentioned above. Herta Müller was translated into some “rare” languages which proves that she currently benefits from a very high rate of critics’ appreciation. The fact that she won the Nobel Prize made this author become a guiding figure, her books acting as a universal currency of cultural exchange. There have been numerous translations into Romanian: *Încă de pe atunci Vulpea era Vânătorul* (Der Fuchs war damals schon der Jäger), Editura Univers, București, 1995; 2d edition, Humanitas, București, 2009; *Animalul inimii* (Herztier), 1997, (2d edition), Polirom, Iași, 2006; *Regele se-nclină și ucide* (Der König verneigt sich und tötet), Polirom, Iași, 2005; *În coc locuiește o damă* (Im Haarknoten wohnt eine Dame), 2006; *Este sau nu este Ion*^[20], 2005; *Leagănul respirației* (Atemschaukel), Humanitas Fiction, 2010 (published on 12 June 2010, released at Bookfest 2010, translated by Alexandru Al. Șahighian); *Călătorie într-un picior* (Reisende auf einem Bein), translated by Corina Bernic, Humanitas, 2010; *Omul e un mare fazan pe lume* (Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt), Humanitas, 2011. The following ones, in what concerns the number and the impact on readers, are the translations in Swedish: *Flackland* (Niederungen), 1985; *Människan är en stor fazan på jorden* (Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt), 1987; *Barfota februari* (Barfüßiger Februar), 1989; *Resande på ett ben* (Reisende auf einem Bein), 1991; *Redan då var räven jägare* (Der Fuchs war damals schon der Jäger), 1995; *Hjärtdjur* (Herztier), 1996; *Kungen bugar och dödar* (Der König verneigt sich und tötet), 2005; *Idag hade jag helst inte velat träffa mig själv* (Heute wär ich mir lieber nicht begegnet), 2007; in English: *The Passport* (Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt), 1989; *The Land of Green Plums* (Herztier), 1996; *Traveling on One Leg* (Reisende auf einem Bein), 1998; *Nadirs* (Niederungen), 1999; *The Appointment* (Heute wär ich mir lieber nicht begegnet), 2001, in Italian: *Bassure* (Niederungen), Editori Riuniti, 1987; *In viaggio su una gamba sola* (Reisende auf einem Bein), Venezia, 1992; *Il paese delle prugne verdi*, Rovereto, Keller, 2008; *Lo sguardo estraneo, ovvero la vita è un peto in un lampione*, Sellerio, Palermo, 2009; *Cristina e il suo doppio ovvero Ciò che (non) risulta nei fascicoli della Securitate* (Cristina und ihre Attrappe oder Was (nicht) in den Akten der Securitate steht), Sellerio, Palermo, 2010; *L’altalena del respiro* (Atemschaukel), Feltrinelli, 2010, in Dutch: *Barrevoets in februari*, De Geus, 1987; *De mens is een grote fazant* (Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt), 1988; *Reizigster op één been* (Reisende auf einem Bein), 1992; *De vos was de jager* (Der Fuchs war damals schon der Jäger), 1993; *Hartedier* (Herztier), De Geus, 1996, 2009; *Vandaag was ik mezelf liever niet tegengekomen* (Heute wär ich mir lieber nicht begegnet), 1999; *Ademschommel* (Atemschaukel), De Geus, 2009, in Polish: *Sercątko* (Herztier), 2003; *Dziś wolalabym siebie nie spotkać* (Heute wär ich mir lieber nicht begegnet), 2004; *Dziś Król kłania się i zabija* (Der König verneigt sich und tötet), 2005; *Lis już wtedy był myśliwym* (Der Fuchs war damals schon der Jäger), 2005; *Człowiek jest*

tylko bazantem na tym świecie (Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt), 2006; *Niziny* (Niederungen), 2006, in Danish: *Lavninger* (Niederungen), 1985; *Rejsende på et ben* (Reisende auf einem Bein), 1990; *Ræven var allerede dengang jægeren* (Der Fuchs war damals schon der Jäger), 1990; *Dyret i Hjertet* (Herztier), 1997; *Kongen bukker og dræber* (Der König verneigt sich und tötet), 2005, in French: *L'homme est un grand faisan sur terre* (Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt), 1998; *Le renard était déjà le chasseur* (Der Fuchs war damals schon der Jäger), 1997; *La convocation* (Heute war ich mir lieber nicht begegnet), traducere de Claire de Oliveira, Éditions Métailié, Paris, 2001 (new edition, 2009); *La bascule du souffle* (Atemschaukel), Éditions Gallimard, coll. « Du monde entier », Paris, 2010, in Spanish: *En tierras bajas* (Niederungen), 1990; *El hombre es un gran faisán en el mundo* (Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt), 1992; *La piel del zorro* (Der Fuchs war damals schon der Jäger), 1996; *La Bestia del Corazón* (Herztier), 1997.

Some of Herta Müller's books were translated in Greek: (Reisende auf einem Bein), 1993; in Icelandic: *Ennislokkur einvaldsins* (Der Fuchs war damals schon der Jäger) Ormstunga, Seltjarnarnes, 1995; in Hungarian: *A rókák csapdába esnek* (Der Fuchs war damals schon der Jäger), 1995; in Japanese: 狙われたキツネ (Der Fuchs war damals schon der Jäger), 1997; in Chinese: *Feng-zhong-lü-li* (Herztier), 1999, China Times, Taiwan; in Galician: *O Home é un grande faisán no mundo* (Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt), 2001; in Slovenian: *Zivalsko Srce* (Herztier), 2002; in Czech: *Rozhoupaný dech* (Atemschaukel), translated by Radka Denemarková, 2010. Two of her books were translated in Croatian: *Remen, prozor, orah i uže* (Herztier), 2002; *Da mi je danas bilo ne susreti sebe* (Heute war ich mir lieber nicht begegnet), 2005 and in Turkish: *Yürekteki Hayvan* (Herztier), 1996; *Tilki daha o zaman avacıydı* (Der Fuchs war damals schon der Jäger), 1998. She has three books translated in Finnish: *Matala maa* (Niederungen), 1989; *Ihimen on iso faaani* (Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt), 1990; *Sydäneläin* (Herztier), 1996; in Norwegian: *Mennesket er en stor fasan i verden* (Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt), 1990; *Reven var alt dengang jeger* (Der Fuchs war damals schon der Jäger), 1993; *Hjertedyr* (Herztier), 1996 and in Portuguese: *O homem é um grande faisão sobre a terra* (Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt), translated by Maria Antonieta C. Mendonça, Cotovia, 1993; *A Terra das Ameixas Verdes* (Herztier), translated by Maria Alexandra A. Lopes Difel, 1999; *O Compromisso* (Heute war ich mir lieber nicht begegnet), translated by Lya Luft, Globo, 2004.

In *Regele se-nclina și ucide*, Herta Müller meditates on the meaning of the words, native or foreign, built, from birth to death, in the author's body. Captured in two linguistic systems, the German mother tongue and Romanian, the language of the country where she was born, Herta Müller understands how hard, almost impossible, sometimes, is to express oneself, to translate from one language into another, because this is what happens, often, in the mind of the one who thinks in more languages. There is no language which enfolds perfectly in somebody's blood, feeling or voice. There are no words to be completely faithful to reality. Forced by the communist regime she left the country in 1987. Since she was a child she has experienced how it is to live crooked, abnormal, in relation with the world, with others, but also with herself. But

maybe it is better to let her text talk, where she seeks a supra-language, a shield, a way to survive: “Is not true that there are words for everything and we always use them when we think. Even today many things cannot be mapped down to words: I have not found the most appropriate ones neither in the German of the village, nor in the city German, in Romanian, in East Germany or West Germany. Not in any book. Inner areas do not overlap with languages, they crawl in where words cannot be dwelling. And, often, you just cannot say anything about the essential things. The impulse to talk about them works well just because they miss the target. That word would be able to handle crooked things – this belief I have met only in the West. Words make order neither in the cornfield life, nor in the pavement life. So, only in the West I have heard that man is not able to endure senseless things. What could words do? When life, largely, is not as it should be, words also collapse. I saw the words that I had collapsing. And I am confident that together with them, the ones I do not have would also collapse. Non-existent words would have the same faith as the existing one, which collapsed. I have never known how many words you need to fully cover the dismayed rush under the leading. A rush moving away again, as you blink, from the particular words especially found for her. But which are these words and how quickly they should sit at your fingertips and alternate with other, in order to catch your thoughts? And then, what does it mean “to catch up”? Just thinking speaks quite differently with herself than the words are talking to her” (Müller 2005: 13-14). Reading this it becomes obvious how hard the work of a translator is. The author explains, in fact, what, from the first writings, writers have tried to convey. She explains the fact that we do not have allies in the words, no matter how attractive they may be, but that they put a distance between us, the others and ourselves. To conclude in an optimistic note, we would like to say that due to multiple translations in and from Romanian, the writer of the XXI century considers himself a privileged individual, a product of universal culture, without affiliation to any bitter ethnic or geographic area. Nowadays writers are extremely mobile. Today they are in Tokyo, tomorrow in Barcelona, the day after tomorrow in Moscow. They have overcome the geographical borders. Today the only borders seem to be the frontiers of creation: “[...] Identity does not work by giving, but by taking. Imre Kertész (winner of the Nobel Prize in Literature, 2002, n.n) brilliantly confirmed this assertion when he states that he refused to be incorporated into a collective identity. He doesn’t consider himself either Hungarian, nor Jewish, and defines himself as a product of European culture, uprooted and decadent” (Răileanu 2010:7). Has he always thought like this? Or is it because of the fact that he has been translated in many languages, that received the Nobel Prize and managed to travel to another cultures through his books. The connection to the pulse of the universe has changed the writer and has made him a universal “currency”.

BIBLIOGRAPHY:

Cărtărescu, Mircea, 2007, *Jurnal (Journal)*. I. 1990-1996, second edition, Bucharest: Humanitas.
Idem, 2007, *Jurnal (Journal)*. II. 1997-2003, second edition, Bucharest: Humanitas.

Constantinescu, Romanița, 2006, *Libertatea lecturii*, Preface at Wolfgang Iser, *Actul lecturii. O teorie a efectului estetic*, Pitești: Paralela 45.

Iser, Wolfgang, 2006, *Actul lecturii. O teorie a efectului estetic*, Pitești: Paralela 45.

Müller, Herta, 2005, *Regele se-nclină și ucide*, Iași: Editura Polirom.

Răileanu, Petre, februarie 2010, anul V, *Scriitori fără patrioți!*, in „Dilemateca”, nr. 45.

http://ro.wikipedia.org/wiki/Mircea_C%C4%83rt%C4%83rescu

http://ro.wikipedia.org/wiki/Herta_M%C3%BCller

WHEN THE AUTHOR IS ABSENT: THE USE OF PASSIVE FORMS IN A CORPUS OF ROMANIAN TEXTS ON ECONOMICS

Teodora Ghivirigă, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Scientific writing in general and academic writing in particular are centered round the ideal of impersonality and objectivity, with a focus on theories, applications and data and not on the person of the scientist, who is supposed to be self-effacing and detached. This effect is achieved – in English at least – mainly through the use of passive forms, also resulting in a different type of information packaging; the passives also lend the discourse an extra degree of formality. The present paper investigates to what extent – and in what manner – passive forms are used by writers of scientific texts in Romanian. Quantitative data extracted from a corpus of PhD theses on Economics and analysed with a view to identifying the most frequent structures (pasiv in Romanian), other ways of achieving impersonalization (metonymy), indicate that while the Active voice is still the prevalent form, indirectness is achieved through consistent use of the prototypical passive and also passive reflexive and impersonal verb phrases to an almost equal degree.

Keywords: *academic writing, passive voice, corpus, Economics, Romanian.*

Scientific writing in general and academic writing in particular are centered round the ideal of impersonality and objectivity, an ideal that can be traced back to Francis Bacon and which later developed in the Letters to the Royal Society, whose motto, *nullius in verba* (take nobody's word for it), not only voiced the belief that the study of Nature should rely primarily on experiment and observation and not on textual, possibly spurious, argumentation (Skouen & Stark, 2015:2), it was also an indirect invitation to doubt the author himself. One of the consequences of this new trend was to establish the persona of the scientist as self-effacing and detached, focusing on methods and results rather than on personal convictions and opinions, since the author's/scientist's identity was – ought to be – irrelevant for the results. While initially this model was intimately connected to English, it spilled over and informed or influenced to various degrees other cultures/languages.

The passive voice in scientific texts. This type of "author evacuated prose" (Geertz, 1988, in Hyland, 2002:1095) has been subject to extensive research over the years and the linguistic mechanisms through which impersonality is achieved in scientific prose have been studied from various perspectives: rhetoric (contrastive, later intercultural, but not only), pedagogical (LSP, Academic Writing), semantic (cognitive). The repertoire of forms includes pronominal constructions with a passive voice value, the use of the pronoun *on* in French (in the

KIAP project), of *one* and *one's* in English, impersonal phrases with *il*, the middle voice (*voix moyenne*) in French (see Reutner, 2010:95), nominalization, dummy “it” subjects (see Tarone et al., 1998), metonymy or “the personification of the textual elements and sections” (see Fløttum, Dahl and Kinn, 2006:212), the construction of “abstract rhetors” which nominalize a personal projection (see Hyland, 1996:444) and other deagentivizing constructions. Top of the list in the set of such instruments are the passive phrases with or without the agent mentioned (although in the case of the research article there is little doubt as to who the agents are, i.e. the author/authors themselves or the team producing the findings presented in the text.)

The passive has been found to be used for various purposes: Hinkel (1997:362, following Myers, 1989, and Cherry, 1988) considers that authors may see it as a politeness strategy aimed at minimizing attitudes that can be construed as an imposition on the reader and also relates it to the possibility of establishing a relation of solidarity between the reader and the author; Hyland (2005: 363-364) also discusses passivization in relation to stance as a way of engaging the reader in the process of creating knowledge. In using passive forms thus distancing themselves from the text, authors may seek various results: on the one hand, they may try to create vagueness and avoid precision (Channel, 1994, in Hinkel, 1997:362) and to reduce responsibility regarding the statements they make, as passive constructions are effectual hedging devices (Hyland, 1996: 444), that is, they limit personal commitment and do not increase the precision of claims (Hyland, 1996:443); or, in Biber's terms (2006:103), can serve avoiding the identification of the responsible party. All in all, it may be said that its potential to pass a subjective content under an impersonal form can be seen as leaving room for “suspicious manoeuvres” (Reutner, 2010:89) and for “inequitable relations of power between the writers and readers (Norton, 2010:xi, quoting Fairclough, 2003).

On the other hand, however, the removal or de-emphasizing of the agent (usually the author/researcher) results in increased author anonymity, pragmatically “translated” as signs of credibility, reliability, objectivity, and ultimately authority (Rundblad, 2007:251). One of the most important purposes of scientific prose is thus facilitated: the semantic constraints identified in the type of verbs that undergo passivization suggest that, in English at least, this pattern is chosen to convey abstract information (Cao and Xiao, 2013:219); Biber (2009: 131) gives examples of cases when it allows an abstract concept (for instance, the findings of research) to become the topic/ subject of the discourse. Passive clauses reorganize the informational content and in doing so add to textual cohesion (Baratta, 2009:1410; Cao and Xiao, 2013:219) and facilitate the densification of meaning in scientific prose (Biber, 2009:123). Through the shift between theme and rheme, appropriately used passive structures assist the reader in following the argumentation in a prototypical writer-responsible culture such as the Anglo-Saxon. Passive is not, in fact, actually used without at least one of these ends in mind: as every other linguistic choice, it can reveal attitudes, social experience and even feelings (Baratta, 2009) and it can ultimately contribute to the construction of identity (Ivanič, 1994, Tardy, 2012).

The array of sometimes co-existing purposes results in different distributions of passive structures at discourse level. The difference between spoken and written language (studies refer

to English) has been widely documented: according to Biber (2006:64), spoken registers use active voice verbs up to 95%; in the written registers, differences have been noted between fiction (Robinet, 1980, in Tarone et al., 1998: 114, with figures roughly confirmed by Master, 1991, *ibid.*), with a comparatively smaller ratio (29% cases of passive forms of all verbs), and scientific texts, where the percentage rises up to almost a half (46%). While it has been found that authors prefer the passive over the active in scientific texts in French as compared to general purpose texts in the same language, it appears that this voice is by no means dominant (in medical texts, according to Rouleau, 1993:444, with other options such as the pronoun *on* or the active 1st person plural or certain hortative forms also operative). In Spanish texts results seem to indicate the reverse trend, with less than half (41.25%) passive forms compared to a steep 86.25% in English and “a very clear preference for the use of the active voice” (in experimental social sciences abstracts, according to Martín Martín, 2003:37). The same was found in a study of Russian passive vs active frequency, with 74% active verbs and a dominant combination of 1st person plural *we* and active verbs *FOR* (Tarone et al., 1998:128). Outside the area of (Indo) European languages, in a comparison between English and Mandarin Chinese, Xiao et al. (2006) find a disparity of ten to one in the use of passive forms. Variation has been detected in the study of learner corpora of English native and non-native authors writing in English, with the hypothesis that overuse of passive forms is the result of transfer of native language strategies (for Spanish, see van Aertselaer, 2008, in Paquot and Granger, 2012; for Chinese, see Teng and Tan, 2004, in Xiao et al., 2013).

Among the several subtypes of scientific texts, variation has been noted and researched in terms of genres and/or discipline. In terms of genre, research articles reveal an increased frequency of impersonal passivized forms compared to textbooks (Biber, 2009:128). Discipline also appears to influence preference for passive phrases: on the one hand, in science and engineering texts such forms are much more common than in humanities (Biber, 2009:46), while degrees can also be detected outside the so-called “soft sciences”: in textbooks in engineering, this type of phrases those in natural sciences (Biber, 2006:65). Within the same genre, they have been found to cluster in certain sections of the text (interpretation of data, presentation of methodology or research procedure etc.) (see Cao and Xiao, 2013; Hyland, 2002). Regarding frequency of passive forms and disciplinary variation, an interesting set of findings come from a study by Tarone et al. (1998), according to which, although extensive use in the “hard sciences” is highly expected, articles in astrophysics display an uncharacteristic pattern; the explanation suggested lies in the different rhetorical structure and argumentation, i.e. in texts where the methodology does not rely on experiment and directly observable phenomena, but rather on logic, on appeal to previously established procedure and mathematical calculations describing objects outside the observable universe. Other authors (Reutner, 2010, Vassileva, 1998, Clyne, 1987) point out that detected differences may also be accounted for by factors ranging from the idiolectal to the variable national discursive traditions and intellectual styles.

Among – and along with – other devices through which the scientific discourse achieves impersonalization and indirectness, the passive is expected in the academic text and its presence

is considered a mark of the academic discourse to such an extent that its overuse has been decried and deterred (“*Never* [added emphasis] use the passive where you can use the active,” peremptorily advises Orwell in *Politics and the English language*, 1946, cited in Pullum 2014). A relatively recent trend redefines the notion of academic modesty, which no longer represents a central value (Reutner, 2010) and encourages directness and conciseness through the use of the active voice in parallel with bolder assertion of the “I”. With such oscillations and a number of factors to play a role in the scientists’ choice whether to appear as linguistic actors in their own text or to extricate themselves by means of various impersonalizing devices, I have asked myself if the Romanian researchers in Economics choose to absent from the text and what happens when they do so, in other words: to what extent are passives used by Romanian writers of academic texts, whether they are preferred over the active voice and what other – if any – strategies they may employ in their effort of creating their scientific persona.

Corpus and methodology. To answer these questions, quantitative data were extracted from a corpus of texts on Economics in Romanian. Use of the passive verbs and other instruments of passivization are expected throughout a scientific text, balancing active forms. However, as shown above, the range and frequency may differ depending on several factors. One is the language: Romanian, as a member of the Romance group, has the active – passive opposition, but also has a reflexive voice, which in some cases may add a passive meaning that is used to deagentivize and generalize the content. Discipline also influences the author’s linguistic behaviour, in the sense that the distinct epistemological position of Economics at the crossroads between the social sciences, whose object it studies, and the hard sciences, whose ability to formulate universal laws with predictive power it aspires to, and whose mathematical apparatus it appropriates, brings an element of interdisciplinarity that the economists do not willingly admit, or, in the view of such rhetoricians of specialized discourse as Mc Closkey (1986, 1993), may not even be aware of, which results in characteristic lexical and structural choices. While most interest has focused on the research article, larger texts – with the possible exception of textbooks (mentioned in Biber, 2006, 2007, 2009), such as the MA dissertation or the PhD thesis – have not made the object of investigation on such a large scale. However, the genre has also been shown to have a bearing on information packaging; in the present case, the PhD theses may be said to have a different pragmatic orientation (in terms of the status of the authors, intended target audience and the overall communicative purpose). Given the large size of the finite text, density / densification of information may be expected to differ from the very compressed nature of the research article. This, in turn, results in distinct narrative patterns with distinct linguistic solutions to such problems as the presence/absence of the author in the text, and caveats have been issued regarding groundless generalizations in this respect (Rundblad, 2007:256). The corpus used for the present investigation consists of PhD theses, mainly theoretical in nature, some of which discuss economic theories and the scientists who proposed – or refuted – them, therefore much of the discourse is expected to be – and indeed is – narrative rather than argumentative in the sections where the emergence of these theories/theorists is presented.

In Romanian – a member of the group of Romance languages – indirectness is achieved mainly by means of passive structures; the prototypical passive (auxiliary *be*+participle, which in Romanian displays gender and number agreement with the grammatical subject) has the strongest pragmatic force; it allows the topicalization of the element whose referent is the most familiar within the discourse, while the agent is moved to a postverbal position, peripheral in terms of communicative force, and thus can be – and often is – omitted (Guțu-Romalo, 2005II:140); the auxiliary can be omitted, too, in some non-finite phrases, with the retention of the passive meaning (ibid., 133). Infrequently, other verbs (a *veni* “to come”, some other copulas and modal operators) can also occur as auxiliaries. The passive is preferred when the subject is seen as “individualized”; however, with a generic, non-individualized, usually non-personal, subject, the passive reflexive is preferred (ibid.136). Given the multiple functions of the clitic *se*, the common marker for the passive-reflexive, for the reflexive and for the reciprocal voice – in some authors also for the dynamic (see Irimia, 1997:206), the interpretation of certain phrases as reflexive has been the subject of arguments (Bidu Vranceanu, 1997:404). In impersonal phrases (impersonal voice, see Irimia, 1997:206) the personal subject is omitted and the object is placed in subject position, with a passive meaning in the case of tranzitive verbs; such phrases can be created around both tranzitive verbs used impersonally and intranzitive verbs, and in both cases the marker *se* is used (Bidu Vranceanu, 1997: 244); this form is regarded as conveying the meaning of indetermination (Irimia, 1997:206). For this reason, and considering the fact that searches were performed with wild cards on the raw corpus, counts have covered all forms containing the clitic *se*, while passive forms included all phrases containing the auxiliary *be* and a participle, with the exception of aux. *a fi* (to be) + adjectives and other parts of speech that have been manually eliminated. This is in line with the methodology presented in Hinkel (2004) and in Rouleau (1993), who include non-finite forms (infinitives) and modals. However, even if as shown before participles with auxiliaries omitted retain their passive meaning, they have been excluded from counts since each would have necessitated individual consideration, which was not feasible, given the size of the corpus; the same treatment received other infrequently occurring forms interpreted as passives: “supin”, postverbal *-bil* derivational adjectives, nominal infinitives. After true reflexive forms have been manually removed, the count of verbs marked with the clitic *se* have been compared with the total of passives as they have also been regarded as instruments to impersonalize the discourse and shift the focus to content and away from the agents.

One other instrument used by authors to avoid mentioning themselves, metonymy, has been separately analysed, since it involves nominals, not verbs. While it has not received the same amount of attention in the specialized literature (Rundblad, 2007:251), it has been shown to be frequently used (ibid., 250) and to serve purposes of anonymization, generalization, and generally impersonalization. It has been defined as the situation where the personal subject – the author – is substituted by an inanimate nominal phrase such as *model*, *chapter*, *source* etc. as metatextual elements; metonymy has not been added to the count of passive forms since it may co-occur with some of these (see Rundblad, 2007) and would alter the results. The corpus

consists of 13 PhD theses in Economics, totalling a little over 1 million words (tokens, types). It was investigated with the specialised concordancer AntConc 3.4.3 for Windows. All figures have been normalized for 10,000 words.

Results and discussion. The forms counted were the passive and active verbs in the 3rd person singular and plural of the Present Indicative, “Perfect Compus” (Past) *a/au* (“has/have”) + (Past) Participle, Future *va/vor* (“will”) + Infinitive, Conditional (“conditional”) *ar* morpheme (“would”) + Infinitive/Perfect Infinitive and Gerunziu (non-finites ending in *-înd-* / *-ând-*). The data are presented in both table and graph form. There is a preference for the active voice in all cases

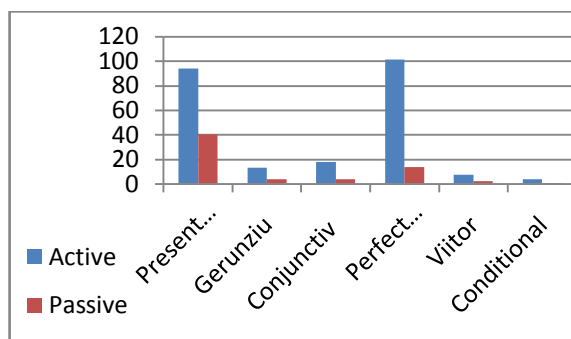


Figure 1. Verb forms in the Active and Passive Voice

considered, with a larger difference between the counts in the case of the Past Tense (Perfect Compus) and a less significant one in the case of the Present (Simple). Tense and voice have been studied in combination, along with their distribution in the various sections of the research article and/or the types of content they are used to convey: in English academic prose, past tense(s) are most frequently associated with narratives, while the present occurs in sections dealing with generalizations, and the relatively scarce future forms are employed occasionally to refer to future outcomes and conditions (in Hinkel, 2004). In abstracts of research articles in Spanish, the combination of Past and Passive has been found to be employed mainly, although not exclusively, in discussing methodology (Martín Martín, 2003); in the corpus of abstracts in Spanish, there is a clear preference for active forms (ibid.). While no comparison can be drawn due to the difference in genre, the same tendency is found in the Romanian corpus: active forms are prevalent (67%), with the passives (18%) and impersonal and passive reflexive forms marked with the clitic *se* (16%) rising to a total 34%. The ratio of active vs passive for the verb forms counted with the omission of the last category is 236.93 to 63.38/10,000 words, which is close to the almost 30%, “moderately frequent”, Biber (2006) gives for scientific texts (this is in engineering; the values for the closest discipline the English linguist offers, namely Social Sciences, are 100 to 80 per 1,000 words, ibid., Figure 4.9, 2006:65).

Verb form	Active forms (per 10,000)	Passive forms (per 10,000)
Present Indicative 3rd singular and plural	93.94	39.95
“Gerunziu” (non-finite ending in <i>-înd-</i>	13.04	3.38

/ <i>ând</i>)		
“conjunctiv” (<i>să</i> morpheme + specific verb form)	17.79	3.79
Perfect Compus (Past have + Participle)	100.96	13.52
Future (<i>va/vor</i> “will” + Infinitive)	7.4	2.28
“conditional” (<i>ar</i> “would”) + Infinitive	3.8	0.46
TOTAL	236.93	63.38

Table 1. Verb forms in the corpus (values normalized per 10,000)

The impersonal and passive forms with the clitic *se* are an interesting class within the general picture. *Se* can be compared to some extent with the generic *one*, with the remark that it is less formal than its counterpart in English; in the case of the impersonal forms, grammarians agree that its reference is *people, everyone* (Guțu-Romalo, 2005:141). Sentences containing it are most often translated into English by passive phrases. (ex. *În acest hotel se vorbește engleza și franceza* “English and French are spoken in this hotel”) and sentences with *it* subjects (ex. *Se consideră/estimează că...* “It is said/estimated that...”). Similar impersonal constructions in French are formed with the pronoun *on* or impersonal phrases with *il* (*il est à craindre que...*). The figure for such phrases in the Romanian corpus is 55.93 / 10,000 words (16%), which is to that for passives (63.68 per 10,000, or 18%): this renders it as an important element in the repertoire of impersonalizing instruments. The result is largely the same with respect to the way information is presented to the reader: the subject in the case of both the passives and the impersonal is placed after the verb and the two types of phrases are interchangeable (syntactically synonymical, see Guțu Romalo, 2005:144): ex. [6533]. *Astfel, se vor avea în vedere cele patru aspecte* [9].txt can be paraphrased as *Astfel, vor fi avute în vedere cele patru aspecte* (translation “Thus, the four aspects will be considered”). It can, however, be sometimes overused, which may result in tortuous sentences that add to the impression of formality: e.g. [3321] *Toate cerințele care se necesită a fi îndeplinite pentru desfășurarea r...* [9].txt (approx. translation “All the requirements that are needed to be met for the development...”). The author’s option for one or the other may be influenced by the fact that the prototypical passive still leaves open the possibility to express the agent in prepositional form, *de către* (“by”), while the forms with the clitic *se*, through its parallel use in phrases with intransitive verbs, may render this possibility as more remote or entirely unnecessary, thus making the agent’s identity even more abstruse.

As shown previously, one other instrument an authors can deploy in order to avoid self mention is metonymy, a linguistic device by which the person of the author is referred to indirectly by metatextual elements such as *chapter, section, part, thesis, graph, formula* etc. and associated with verbs in the 3rd person. A preliminary investigation of the corpus in this respect at the level of just one item – the noun *chapter* – reveals a more than occasional use of metonymy. While the norm appears to be a personal subject expressed by a pronoun in the 1st person plural combined with the presence of the noun *chapter* in prepositional phrases (e.g. [321] *Așa cum am afirmat la începutul acestui capitol, Termodinamica ...*[8].txt) (translation “As we

have stated at the beginning of this chapter, Thermodynamics...), around one sixth of the total 311 instances extracted from the corpus (16.7%) introduce the noun *chapter* in subject position with textual verbs (in Thompson and Ye's taxonomy, 1991): e.g. [326] De aceea, capitolul trei se concentrează pe o modalitate cer [13].txt (translation "that is why Chapter three focuses on a way...), which could equally have been expressed as "that is why in Chapter three we have focused on a way..." The examples from the corpus seem to indicate that there is a constant swing from the author's presence marked by the pronoun *we* and the verbs in the active voice to his withdrawal from the discourse; moreover, in around another 12% of the cases the noun *chapter* occurs in sentences with a verb in the passive, as Rundblad (2007:251) also found in her corpus of medical texts.

Conclusions. Given the nature of communication in the specialized scientific discourse, I started from the premise that economists will use available linguistic/rhetoric instruments to create the effect of formality and an impersonal, detached academic voice in their texts: my purpose was to find to what degree and by what means this is achieved; while no comparison was possible, since no similar research has been done so far for Romanian, a parallel was drawn between the frequency of the various choices: active, prototypical *be* + *participle* passive, as well as other means such as reflexive passive and impersonal forms marked by the clitic *se* and, finally, metonymy, the device by which the personal subject is substituted by a metatextual element (*chapter* was used as an example). While the figures definitely indicate a preference for the actives (66%), impersonal forms rise to a total of 34%, with almost equal figures for the other two options (18% and 16% respectively). Counts for the use of metonymical nouns have not been added, since such forms may co-occur with the passive verb phrases, but the 16.7% instances when the noun *chapter* is used as a metonym point out that this process of impersonalization is not left unexplored. It appears thus that the Romanian researcher of Economics will make full use of the possibilities the language offers in terms of indirectness strategies; considering the almost total avoidance of the 1st person singular and the dominant use of verbs and pronouns in the 1st person plural (34.16/10,000 words, Ghivirigă, forthcoming), they seem to be comfortable in a peripheral position and willing to direct the focus on the content: not absent, but cautiously away.

Acknowledgment. The present paper is in partial fulfillment of the requirements for the postdoctoral project POSDRU/159/1.5/S/133652 *Profilul autorului de text de specialitate – utilizarea formelor autoreferențiale și referința la alți autori în discursul științific (economic) în limba română*.

BIBLIOGRAPHY:

Anthony, L. 2014. AntConc (Version 3.4.3) [Computer Software]. Tokyo, Japan: Waseda University. Available from <http://www.laurenceanthony.net/>

- Baratta, Alexander M. 2009. Revealing stance through passive voice, in *Journal of Pragmatics* 41, pp. 1406–1421.
- Biber, Douglas. 2006. *UniversityLanguage. A corpus-based study of spoken and written registers*, John Benjamins.
- Biber, Douglas. 2009. *Register, Genre and Style*, Cambridge University Press.
- Biber, Douglas, et al. 1999, 2007. *Longman Grammar of Spoken and Written English*, Longman.
- Bidu Vranceacu, Angela, et al. 1997. *Dicționar general de științe ale limbii*, Editura Științifică, București.
- Clyne Michael. 1987. Cultural Differences in the Organization of Academic Texts. English and German, in *Journal of Pragmatics* 11 (1987), pp. 211–247.
- Cao, Yan, Richard Xiao. 2013. A multi-dimensional contrastive study of English abstracts by native and non-native writers, in *Corpora* Vol. 8 (2), pp. 209–234.
- Fløttum, Kjersti, Trine Dahl and Torodd Kinn. 2006. *Academic Voices: Across languages and disciplines*, John Benjamins Publishing Company.
- Ghivirigă, Teodora (forthcoming). Author identity in scientific texts on Economics.
- Guțu-Romalo, Valeria et al. 2005. *Gramatica limbii române* (I, II), Editura Academiei Române, București.
- Hinkel, Eli. 2004. Tense, aspect and the passive voice, in L1 and L2 academic texts, in *Language Teaching Research* 8,1, pp. 5–29.
- Hinkel, Eli. 1997. Indirectness in L1 and L2 academic writing, in *Journal of Pragmatics*, 27, pp. 361–386.
- Hyland, Ken. 2005. Representing readers in writing: student and expert practices, in *Linguistics and Education*, 16 (4), pp. 363–377.
- Hyland, Ken. 2002. Authority and invisibility: authorial identity in academic writing, in *Journal of Pragmatics*, 34, pp. 1091–1112.
- Hyland, Ken. 1996. Writing Without Conviction? Hedging in Science Research Articles, in *Applied Linguistics*, Vol 17 (4), Oxford University Press, pp. 433–454.
- Irimia, Dumitru. 2005. *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iași.
- Ivanič, Roz. 1994. I is for Interpersonal: Discoursal Construction of Writer Identities and the Teaching of Writing in *Linguistics and Education* 6, pp. 3–15.
- Martín Martín, Pedro. 2003. A genre analysis of English and Spanish research paper abstracts in experimental social sciences, in *English for Specific Purposes*, 22, pp. 25–43.
- McCloskey, Donald. 1986. *The Rhetoric of Economics*, Wheatsheaf Books Ltd.
- McCloskey, Donald. 1994. *Knowledge and Persuasion in Economics*, Cambridge University Press.
- Norton, Bonny. 2010. Preface, in David Nunan and Julie Choi (eds.), *Reflective Narratives and the Emergence of Identity*, 2010, Routledge.
- Paquot, Magali, Sylviane Granger. 2012. Formulaic Language in Learner Corpora, *Annual Review of Applied Linguistics*, 32, pp. 130–149.

- Pullum, Geoffrey K. 2014. Fear and Loathing of the English Passive, in *Language and Communication*, published online 22 January 2014 at Science Direct <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0271530913000980>, 31.03.2015.
- Reutner, Ursula. 2010. *De nobis ipsis silemus?* Les marques de personne dans l'article scientifique, in *Lidil*, 41, Énonciation et rhétorique dans l'écrit scientifique, pp. 79 - 102.
- Rouleau, Maurice. 1993. La voix passive dans les textes médicaux et paramédicaux, in *Meta*, no 3 vol 38, pp. 440-448.
- Rundblad, Gabriella. 2007. Impersonal, General, and Social The Use of Metonymy Versus Passive Voice in Medical Discourse, in *Written Communication* 24, pp. 250 – 277.
- Skouen, Tina, Ryan J. Stark (eds.). 2015. *Rhetoric and the Early Royal Society. A Sourcebook*, Brill.
- Tarone, Elaine, Sharon Dwyer, Susan Gillette, and Vincent Icke. 1998. On the Use of the Passive and Active Voice in Astrophysics Journal Papers: With Extensions to other Languages and other Fields, in *English for Specific Purposes*, Vol. 17, No. 1, pp. 113 – 132.
- Thompson, Geoff, Ye Yiyun. 1991. *Evaluation in the Reporting Verbs Used in Academic Papers*, in *Applied Linguistics*, Vol. 12, No. 4, pp. 365 – 382. Downloaded from <http://applij.oxfordjournals.org/> at Memorial University of Newfoundland on May 27, 2014

THE FIRST COMPLETE TRANSLATIONS OF THE OLD TESTAMENT IN ROMANIAN. BIBLICAL AND PHILOLOGICAL PERSPECTIVES

Elena Emanuela Chitic Ciurciun, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: This paper attempts to draw the attention to two manuscripts of great importance for the Romanian biblical tradition: manuscript 45, or „Milescu's translation” and manuscript 4389, or „Panoneanu's translation”. These texts represent the first complete translation of the Old Testament into Romanian language. Manuscript 45 and Manuscript 4389 reflect the two major lines that frames the Romanian biblical tradition: the first one for the earlier Greek influence, and the second one for the Slavonic linguistically and cultural influence.

My target is to show that these texts have a great artistic and historical value. The ultimate purpose of the Romanian biblical and philological studies is the production of a critical edition containing a text most closely approximating the original. Therefore, these manuscripts represent major objectives of the textual critic's work. The objective of this overview is to serve as a point of departure for further research.

Keywords: *manuscript 45, manuscript 4389, Septuagint, Old Testament, translation*

1. Introducere

Lucrarea de față își propune să prezinte stadiul actual al cercetării a două texte de referință din domeniul biblico-filologic românesc. Este vorba despre studiul primelor traduceri integrale ale Vechiului Testament în limba română, păstrate în manuscrisele: 45 de la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române și 4389 de la Biblioteca Academiei Române. În prezenta cercetare, urmăresc evoluția și schimbările succesive pe care le-au suferit textele din cele două manuscrise până la nașterea variantei finale care va fi tipărită la București în anul 1688. Raporturile existente între cele două texte supuse cercetării incită la numeroase discuții de ordin filologic, traductologic, lingvistic, teologic, precum și de istorie a limbii. Astfel, lucrarea de față își propune să analizeze stadiul actual al cercetării acestor texte dintr-o triplă perspectivă: una filologică, una istorică și una traductologică.

Primele traduceri integrale ale Vechiului Testament în limba română, cele cuprinse în Ms.45 și Ms.4389, reliefează cele două linii majore în care se încadrează tradiția biblică românească: linia de influență culturală și lingvistică slavonă – Ms.4389- și linia de influență grecească, mai modernă – reflectat în Ms.45. Cu toate că traducерile din limba slavonă, a căror tradiție începe din secolul al XVI-lea și continuă până la sfârșitul secolului al XVII-lea, sunt considerate conservatoare, ele reprezentând direcția oficială a unei biserici ortodoxe de autoritate, se pare că

traducătorii epocii au preferat mai mult raportarea la universul lingvistic elen. În urma comparației textuale dintre cele două manuscrise, s-a observat că aportul lingvistic al *Septuagintei* a fost mult mai profund decât s-a bănuț și decât lasă să se înțelegă autorul manuscrisului 4389.

Având în vedere că vocabularul primar intelectual al limbii române s-a format începând cu secolele al XVI-lea și al XVII-lea, în mare parte în cadrul procesului de traducere, prin transfer lingvistic, cercetarea comparativă a celor două texte reliefează modalitatea prin care limba română reușește spre sfârșitul secolului al XVII-lea să devină un instrument de expresie adecvat pentru a fi acceptat, în cîteva decenii, ca limba oficială de cult.

În cele ce urmează, vom prezenta o sinteză asupra vieții culturale din secolul al XVII-lea, pentru a putea identifica factorii care au determinat schimbarea de perspectivă dinspre slavonismul tradițional, către elenismul care va predomina în acest secol. Vom face referire la elemente de ordin filologic, sociologic, politic dar și traductologic, acest element fiind extrem de important în creionarea metamorfozelor care au loc în cultura românească. Metodele de traducere adoptate de cărturarii români, ne ajută să determinăm una din ramurile importante care au stat la baza formării limbii române literare

2. Secolul al XVII-lea românesc, epocă a trecerii spre elenism. Consecințele acestui proces asupra tradiției textuale biblice român

Prin conceptul de *tradiție biblică românească* (Munteanu, 2012, 11-3) se înțeleg totalitatea corpusului de texte reprezentând versiuni scripturistice românești, manuscrise sau tipărituri, parțiale sau integrale, create de-a lungul timpului, în orice context cultural sau confesional. Primele texte din tradiția biblică românească sunt eminate de sorginte slavonă. Începând cu secolul al XVI-lea, putem vorbi de traduceri biblice fundamentale, precum *Psaltirea* sau *Apostolul*, păstrate posterității în manuscrisele rotacizante. Acest secol are un rol decisiv atât în formarea tradiției literare românești, cât și în consolidarea liniei conservatoare a tradiției slavone, considerată ca fiind direcția oficială a unei biserici ortodoxe de autoritate. Abia spre sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea tradiția biblică românească va cunoaște o orientare din ce în ce mai accentuată spre orizontul cultural și lingvistic ele (Chitic Ciurciun, 2014, 760-768). Care au fost factorii care au determinat această schimbare de perspectivă?

Aparent, viața culturală românească de la începutul secolului al XVII-lea nu se deosebește mult de cea din secolul trecut, influența slavă fiind încă semnificativă. Un fragment dintr-un articol al Arhimandritului Scriban, mi s-a părut revelator pentru a descrie situația din această perioadă: „În țara noastră, se petrec atâtea lucruri ciudate, că nu știi de care să te miri mai întâi. Pe de o parte, ai zice că umblăm să ne însușim metodele luminoase ale vieții din Apus, că dorim să ne scuturăm de năravurile turcești ale omului care nu are altă cărmă în viață decât chefurile și trăsnelile care-l cuprind din când în când; pe de altă parte, însă vezi că nici gând nu este de primit felul de lucru al civilizațiunilor apusene, ci o luăm razna, pe unde nici tu te gândești. Teoretic, ne mărturisim către cutare principii; practică, călcăm sălbatec peste ele. Odată uităm de toată

atingerea cu Apusul și o luăm tihui peste dealuri și coclauri” (Scriban 1933,1). Descrierea mi s-a părut foarte potrivită și pentru contextul nostru, unde în aceeași perioadă apar două traduceri monumentale pentru tradiția biblică românească, manuscrisul „Milescu” și manuscrisul „Panoneanul”. Cele două versiuni veterotestamentare reprezintă două direcții diferite prin raportarea lor la textul sursă: primul este de influență greacă, iar cel de al doilea urmărește Biblia slavonă de la Ostrog.

Revenind la manifestarea slavonismului în cultura română de secol al XVII-lea, observăm că aceasta începe să pătrundă acum pe filieră ungară și polonă, și nu prin Bulgaria și Serbia ca în secolul al XVI-lea. Rolul acestora din urmă, ca furnizori ai unei culturi puternice este mult diminuat din cauza ocupației Otomane sub care se aflau, de o lungă perioadă de timp. Udriște Năsturel ia exemplul Mitropolitului Kievului Petru Movilă, care caută să împropăteze Ortodoxia prin asimilarea culturii latine, fapt ce avusese deja loc în Europa sub influența curentului renascentist. În Moldova, Miron Costin și Mitropolitul Dosoftei sunt puternic impresionați de literatura barocă și umanistă, pătrunsă prin Polonia și devin conștienți de importanța studiilor în școlile polone (Hitchins, 2014, 50-53). Următorul pas important pe care îl realizează cărturarii români este cel de a transforma limba greacă în limba elitei românești. În Moldova și în Țara Românească școala prinde viață datorită ofensivei limbii grecești asupra limbii slavone. Succesul acesta este cu atât mai important cu cât adevăratul câștigător este elementul autohton (Țurcanu, 2007). Astfel, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea româna devine limba oficială în Biserică, iar greaca limba elitei culturale.

Schimbarea opticii din cadrul tradiției biblice românești ce are loc în acest secol, determină importante manifestări și în domeniul cultural, cultural și lingvistic românesc. Începând cu traducerea Vechiului Testament realizată de Nicolae Milescu și continuând cu traducerea integrală reprezentată de *Biblia de la București din 1688*, alegerea textului - sursă pentru traducători este unanim exprimată de textul grecesc al *Septuagintei*. În cadrul tradiției biblice românești, începând cu secolul al XVII-lea putem afirma cu tărie că asistăm la nașterea și evoluția unei adevărate *tradiții septuagintale* românești, care își are debutul odată cu traducerea spătarului Milescu și continuă cu: *Biblia de la Blaj*, din 1795 și revizuirile ei succesive de la Buzău și Sibiu, Ediția sinodală din 1914, versiunea Galaction-Radu- Nicodim, din 1936, versiunea Patriarhului Nicodim (1944) și reviziile ei succesive în cadrul edițiilor sinodale, traducerea Bartolomeu Anania din 2001, precum și traducerea de la Colegiul Noua Europă (2004).

Prin însușirea unei tradiții septuagintale în cultura românească, se produs metamorfoze atât la nivel textual cât și la nivel conceptual în cadrul textului sacru, prin transferul lingvistic dintre textul-sursă grecesc și traducerea în limba română. Intervențiile cu miză conceptuală din cadrul *Septuagintei* și evident în traducerile ei în limba română, își găsesc explicațiile în însuși scopul pe care l-a avut traducerea sacră a Bibliei în limba greacă.

Astfel, țelul pe care autorii acestei traduceri l-au avut a fost deosebit de complex, deoarece se naștea din nevoia edificării într-o greacă inteligibilă pentru întreaga lume elenică, a întregului mesaj scripturistic într-o formă cât mai clară și mai ușor de înțeles pentru mintea receptorului. De

aceea, traducătorii sunt atenți la lămurirea constantă a conținuturilor și a semnificațiilor textului care pleacă spre cititor. Atunci când consideră că textul ebraic conține incoerențe, intervin în text pentru ai oferi coerență. De asemenea, în cazul în care apar termeni pe care autorii *Septuagintei* îi consideră nepotrivii deoarece pot lăsa loc interpretării, sau înțelegerii diferite a textului sacru, intervin din nou, adăugând termeni care înlătură echivocul sau fac diferite înlocuiri. Traducătorii *Septuagintei* realizează astfel mai mult decât luminarea conținutului textual, ei înlocuiesc practic textul ebraic, cu cel grecesc (Cf. Gafton, 2012, 71-73).

Prin studiul comparativ al *Septuagintei* cu alte ediții ale *Vulgatei* și ale Bibliei în engleză, franceză și germană, precum și cu al unor texte ebraice, s-a ajuns la concluzia că textul grecesc se distanțează de cel ebraic în diferite feluri. Textul devine mai mult decât o traducere din limba ebraică, el este în fapt o nouă *Torah*, adaptată la mentalitatea grecească. Aceste diferențe conceptuale sunt moștenite și în cultura română, ca rezultat al interferențelor între textul grecesc și traducerea în limba română.

Astfel, odată prezentate manifestările ce au loc în secolul al XVII-lea în cultura română, precum și impactul pe care îl au în evoluția tradiției biblice românești, vom prezenta pe rând, o sinteză a stadiului actual al cercetării asupra celor două versiuni veterotestamentare avute în vedere: *manuscrisul 45* și *manuscrisul 4389*.

3. Manuscrisul 45 al Bibliotecii Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române

Manuscrisul 45 al Bibliotecii Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române reprezintă o copie revizuită a traducerii lui Nicolae Milescu din Vechiul Testament, copie care, din nou revizuită, a văzut lumina tiparului la București în 1688 sub denumirea de *Biblia lui Șerban*. Autorul traducerii din manuscris este spătarul Nicolae Milescu. Izvorul principal folosit de acesta în actul traducerii este versiunea grecească a *Septuagintei* (variantea aldină), într-o ediție protestantă apărută la Frankfurt pe Main în 1587. Ca versiuni auxiliare, Milescu se oprește asupra *Bibliei de la Ostrog*, tipărită în anul 1581, *Vulgata latină* în cel puțin două din edițiile apărute în epocă. Este posibil să se fi servit de ediții de la sfârșitul secolului al XVI-lea începutul secolului al XVII-lea, apărute după Conciliul din Trident, din 1546, care a determinat o mai mare corectitudine în imprimarea textului *Vulgatei*. Edițiile reputate ale acestei perioade sunt: Ediția Plantin (Anvers, 1583), Ediția Sixt V (Roma, 1590) și Ediția Clement VII (Roma, 1592). De asemenea, a mai folosit și o altă traducere latină umanistă, a originalului ebraic al Vechiului Testament. Ar fi putut fi una din următoarele ediții: a lui Tremellius și Junius (Frankfurt, 1575-1579), a lui Piscator (Herborn, 1601-1618), Ediția ebraică de la Geneva (1609, 1618), sau Ediția Leyden (1613).

Manuscrisul are 457 de file și este scris pe o hârtie de bună calitate, cu două tipuri de cerneală. Ornamentația aleasă, legătură somptuoasă, în piele cu impresiuni de aur, marginile înflorate și aurite arată importanța acordată volumului de către primul posesor. Acesta este Theodosie Veștemeanu, mitropolitul Țării Românești, cunoscut pentru activitatea sa cărturărească. Scriitorul codicelui este un anume Dumitru Dlăgoposcolm (de la Câmpulung).

Aspectul manuscrisului precum și semnătura sa includ codicele între lucrările scrise de elevii școlii domnești de la Câmpulung.

Data acestui manuscris a fost stabilită între anii 1683-1686. De știut că în aceeași perioadă se tipăreau alte traduceri ale Noului Testament: *Evanghelia* (1682) și *Apostolul* (1683). Manuscrisul 45 începe cu o predoslovie către mitropolit, obișnuita prefață în care se relevă importanța traducerii Vechiului Testament prin evocarea lui Ptolemeu Filadelful, patronul traducerii *Septuagintei*. Aici face referire la două texte umaniste de mare importanță: în primul rând la Thucidide cu *Războiul peloponeziac*, iar apoi face un citat din *Republica* lui Platon, care reproduce cuvintele lui Socrate către Glaucon despre necesitatea pregătirii filozofice a conducătorilor cetății. Predoslovie cuprinde de asemenea și argumentul de origine protestantă pe care s-a întemeiat traducerea Vechiului Testament în limba română: „această carte iaste mai presus decât toate alte cărți câte sunt, că dentru aceasta să isvorăsc toate (mai presus decât alte cărți) și toată legea noastră cu aceasta să întemeiază”. La fel se va argumenta publicarea și *Bibliei de la 1688* în prefața semnată de Șerban Cantacuzino. Urmează apoi textul Vechiului Testament, cuprinsul și în ordinea menționată în *Catastih*, aceleași ca și în ediția din 1688.

Despre motivele care l-au îndemnat pe tânărul Milescu să realizeze o lucrare de o asemenea amploare și dificultate nu putem fi siguri. Această idee este susținută de Eugen Munteanu, care afirmă că metoda literală utilizată de autor și revizorii săi succesivi ne împiedică să aflăm resorturile și motivele pentru care Milescu face traducerea (Munteanu, 2008, 117-118). Pe de altă parte, Virgil Cândea susține că traducerea lui Milescu nu s-a datorat unor motive confesionale, nici catehetice și nici rituale, deoarece nici unele din acestea nu impuneau traducere și publicarea în grabă a Vechiului Testament în limba română, în acea perioadă. Motivul este interesul de ordin cultural pentru aceste texte (Cândea, 1963, 29-76). Ipoteza pare a fi veridică deoarece, Milescu, cu toate că a studiat teologia la Academia Patriarhală din Constantinopol, nu a fost cu adevărat interesat de teologia dogmatică. În viziunea sa prezentată în *Enchiridion*, adevăratul creștin nu face parte nici dintre teologi, nici dintre Papi și nici dintre principii creștini. El este încarnarea unui simplu soldat *benevole excipiat is viri orationem...quia et hoc ad gloriam Dei fecimus* („un simplu soldat în slujba credinței cele adevărate și întru slava lui Dumnezeu”), care practică o *devotio moderna* și care a preferat să rămână anonim asemenea „unei semințe îngropate în pieptul lui Christos” (Cernăutescu, 2013).

Indiferent de motivele pe care le-a avut, un fapt este sigur: Nicolae Milescu este un reprezentant fundamental al culturii românești de la jumătatea secolului al XVII-lea. El însușează calitățile unui așa-zis „man of his time” care a reușit să infuzeze în cultura română acea viziune greco-latină care va privilegia în Țările Române un „umanism popular” (Virgil Cândea). Denumirea utilizată de Cândea se datorează destinației date unui întreg șir de texte reprezentative, care erau îndreptate către întreaga obște românească.

Revizia manuscrisului a avut rolul de a definitiva traducerea inițială. Conform studiilor lui N. A. Ursu, ea a fost realizată de către Dosoftei. Aparatul traducerii cuprinde: împărțirea textului în versete (prin punct sau virgulă în cerneală roșie); cuvintele din alte ediții ale Bibliei și deslușiri în plus față de ediția Frankfurt; cuvintele din ediția engleză a *Septuagintei*, în plus față de ediția

Frankfurt; cuvintele nesigure sau deosebite între izvoare; cuvintele sărite (completate în margine: se trimite prin brevă cu punct dedesubt); ordinea corectă a cuvintelor (se notează deasupra cu o virgulă, având ca exponent numărul de ordine al cuvântului, în roșu); referințe la locuri paralele, notate marginal; referințe christologice (prin *mână* în roșu). Acest aparat critic are o mare importanță deoarece ajută, prin înlăturarea adaosurilor din celelalte ediții grecești, la restabilirea versiunii inițiale a lui Milescu. Această eliminare a adaosurilor celor care au revizuit textul, ne apropie tocmai de textul imprimat al *Bibliei lui Șerban*.

4. Manuscrisul 4389 al Bibliotecii Academiei Române

Manuscrisul 4389 a fost descoperit în anul 1915 și a reușit să trezească imediat interesul multor personalități ale vremii, precum Ion Bianul sau lui Nicolae Iorga, care îl considera ”o mare descoperire literară”(Iorga, 1915-1916). Traducerea se încadrează în linia conservatoare a tradiției, reluând astfel legătura cu traduceri din limba slavonă. Textul manuscrisului 4389 reprezintă o încercare separată de a reda conținutul *Vechiului Testament* în limba poporului român, dar și o manifestare puternică a tradiției slavone față de curentul elenizant din cultura română. O traducere slavonă reprezenta direcția oficială a unei biserici ortodoxe de autoritate, o asemenea ediție soluționând și problemele canonicității cărților pe care le cuprindea(Câdea, 1979, 129-130).

În ceea ce privește translatorul acestei versiuni a *Vechiului Testament*, N. A. Ursu emite ipoteza că autorul acestei traduceri muntene a fost cărturarul muntean Daniil Andrean Panoneanul(Ursu, 1981, 5), traducătorul *Îndreptării legii*, de la Târgoviște, 1652. Versiunea este în mod surprinzător terminată imediat după încheierea traducerii lui Milescu și făcută înainte de revizia din manuscisul 45, adică în jurul anilor 1665-1672, conform afirmațiilor lui Virgil Câdea(Câdea, 1963,131). Data este modificată puțin de N. A. Ursu, el vorbind despre perioada anilor 1665-1670.

Izvoarele folosite de autor sunt foarte bine surprinse în *Cuvânt înainte către cetitor*: 1. *Biblia de la Ostrog*, tipărită de cneazul Constantin Constantinovici Ostrojskii, 1581, retipărită la Moscova în 1663, fără prea multe modificări; 2. *Biblia ad vetustissima exemplaria castigata*, ediția Plantin, Anvers, 1565, originalul sau poate o reeditare (1583, 1645); 3. *Traducerea lui Nicolae Milescu*, efectuată la Constantinopol (1661-1664) și în anii următori, în timpul călătoriilor sale europene, până la 1668, când părăsește definitiv Moldova(Arvinte,1988, 14). Ediția Plantin a Bibliei se bucura de o mare acuratețe a tiparului, a împărțirii în versete, a referințelor la locurile paralele, fiind de asemenea apreciată și pentru scurta concordanță și explicarea numelor proprii (ebraice, chaldaice, grecești și latinești) adăugate cărții(Câdea, 1963, 131). Astfel, din una din aceste ediții plantiniene sunt reproduse în Ms.4389: împărțirile în versete, locurile paralele și titlurile ebraice ale cărților veterotestamentare. Acest lucru reiese din faptul că în ediția Ostrog cărțile sunt împărțite pe capitole dar nu în versete. De asemenea, la locurile paralele date de ediția Ostrog traducătorii le-au adăugat pe acelea din ediția Anvers. Titlul este și el combinat după cele două ediții, după cum urmează: ”Cartea dentîi a lui Moisi *Bîtiia* (ediția Ostrog), ovreiește *Berezit*” (ediția Anvers).

Referințele la locurile paralele sunt copiate din ediția Anvers fără a fi adaptate la paginația manuscrisului românesc: apar astfel și diviziunile paginilor din ediția latină (a 3, b 12, etc.). Tot din această ediție fac parte și titlurile originale (ebraice sau grecești) ale tuturor cărților *Vechiului Testament* (Câdea 1963, 131-132).

Scopul acestei traduceri a Vechiului Testament îl descoperim tot în acest *Cuvânt înainte către cetitor*: "Ce însă și izvodul acesta pentru multa pripă a acelui pre<puitor>iu, care se-au grăbit curând a și tălmăci și a și scrie, aflatu <-s-au multe gre>șale și prea mare învăluială, care era lucru foarte greu a î<nțelege>". Astfel, versiunea "Panoneanul" s-a născut din nevoia stringentă de a suplini lipsa unui text integral religios, de o importanță capitală. Mai mult, autorul își susține motivarea demersului său, subliniind neajunsurile încercării predecesorului său, Nicolae Milescu, pe care le inventariază cu foarte multă seriozitate. Interesant este că, deși a fost profesor la școala greacă și latină de la Târgoviște, condusă de Panteleon Ligaridis, Daniil Andrean Panoneanul, refuză să adere la curentul elenist ce se manifesta în secolul al XVII-lea în cultura română.

Tot în predoslovie sa aflăm și faptul că traducătorul ms. 4389 își declară pregătirea insuficientă, precum și lipsa "științei" sau a "dascăliei cea desăvârșită a vreunei limbi streine". Singura preocupare a autorului este cea de a copia modelul slavon, cu toate că, după cum arată o comparație a textelor, traducerea românească suferă o influență destul de importantă din partea manuscrisului spătarului Milescu. Astfel, criteriul anunțat în predoslovie sa: "iar totuși mai mult ne-am ținut de izvodul slăvănesc", este încălcat deseori de către autor. De exemplu, în Facerea 1:8 deși trebuia tradus "osebi Dumnezeu între (sl. *meΩdu*) apa care era sub întăritură și între (sl. *meΩdu*) apa care era deasupra întăriturii", autorul preferă traducerea "între mijlocul apei carea era deasupra întăriturii", care reproduce fidel pe cea a spătarului, fidel la rândul său versiunii grecești: *ajnaV mevson* (Câdea, 1963, 133). Puternica influență a modelului slavon asupra traducerii nu poate fi însă contestată, această fidelitate față de ediția Ostrog fiind demonstrată și prin traducerea unei cărți care nu se găsea în bibliile grecești: este vorba despre *IV Ezdra*, pe care însă traducătorul ms. 4389 o numește a III-a, eliminând de la numărătoare cartea *Nehemia* sau *II Ezdra*.

În ceea ce privește aspectul manuscrisului 4389, putem afirma faptul că traducerea cuprinde 922 de pagini, textul biblic fiind prezentat pe două coloane, cu un scris regulat și relativ curat, în grafia chirilică semicursivă specifică jumătății secolului al XVII-lea. Este folosită o cerneală neagră-cafenie în textul de bază și o cerneală roșie în scrierea titlurilor cărților biblice, a numărului capitolelor, a literei ornamentale cu care începe un capitol, precum și, rareori, la scrierea unor indicații marginale mai speciale.

BIBLIOGRAPHY:

1. Izvoare și instrumente de lucru

SEPT.NEC. = Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Dan Slușanschi (coord.), *Septuaginta, Volumele...* Editura Polirom, Colegiul Noua Europă.

- ANANIA = *Biblia sau Sfânta Scriptură. Ediție jubiliară a Sfântului Sinod (...)*, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, București, 2001.
- BIBL. ENGL. = *The New English Bible with the apocrypha*, Oxford, University Press, 1970.
- SEPT. FRANKF. = *Divinae Scripturae nempe Veteris ac Novi Testamenti omnia, Graece, a viro doctissimo recognita et emendata, variisque lectionibus aucta et illustra, Frankfurti ad Moenum, apud Andreae Wecheli haeredes.*
- BIBL. OSTROG = *Bibli• sirêç' knjigŷ Vetxago i Novago Zaveta po •zŷku slovensku (...)* Ostrog, 1581.
- BIBL. 1688 = *Biblia, adecă Dumnezeiasca Scriptură a ceii Vechi și ale ceii Noao Leage, toate care s-au tălmăcit după limba elinească spre înțelegerea limbii rumânești, cu porunca preabunului Domn Ioan Șărbăntăz Cantacuzino Basărabă Voievod...*, București, 1688 [ed. modernă: Institutul Biblic și de Misiune al BOR, București, 1988].
- MS. 4389 = Biblioteca Academiei Române, *Manuscrisul românesc nr. 4389* [c. 1665-1672]. Conține traducerea integrală a *Vechiului Testament*, efectuată după slavonă și latină de un anonim muntean (probabil Daniil Andrean Panoneanu), în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.
- MS. 45 = Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Române, fondul Blaj, *Manuscrisul românesc nr. 45* [c. 1683-1686]. Conține traducerea integrală a *Vechiului Testament*, efectuată de Nicolae Milescu și revizuită de un anonim moldovean (probabil Dosoftei) în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.
- STRONG 1973: James Strong, *The Exhaustive concordance of the Bible (...)*, Ed., Nashville, New York, 3rd.

2. Literatură secundară

- Arvinte, Vasile, (1988a.), *Studiu lingvistic asupra primei cărți (Facerea)*, din **Biblia de la București (1688)**, în comparație cu Ms. 45 și cu Ms. 4389, în BIBIL. 1688- Doc., I, Iași.
- Arvinte, Vasile, (1988b.), *Studiu lingvistic asupra cărții a doua (Ieșirea)*, din **Biblia de la București (1688)**, în comparație cu Ms. 45 și cu Ms. 4389, în BIBIL. 1688- Doc., II, Iași.
- Cândea, Virgil, (1963), *Nicolae Milescu și începuturile traducerilor umaniste în limba română*, în *Limba și literatură*, vol. 7, Societatea de științe istorice și filologice din R.P.R., București.
- Cândea, Virgil, (1979), *Răsturnarea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
- Cernăutescu, Radu, (2013), *Literatura Luciferică. O istorie ocultă a literaturii române*, Polirom.
- Densusianu, Ovid, (1977), *Opere*, III, Editura Minerva, București.
- Even-Zohar, Itamar, (1990), *The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem* Poetics Today 11:1.
- Gafton, Alexandru, (2012), *De la traducere la norma literală. Contribuția traducerii textului biblic la constituirea vechii norme literare*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
- Gheție, Ion, (1972), *Bibliade la București și procesul de unificare a limbii române*, în vol. „Studii de limbă literară și filologie”, II, București.

- Harrison, R. K., (1980), *Leviticus. An Introduction and Commentary*, Intervarsity Press.
- Hayes, J., H., (1974), *Old Testament Form Criticism*, San Antonia.
- Hitchins, Keith, (2014), *A Concise History of Romania*, Cambridge, University Press.
- Iorga, Nicolae, (1915), *În legătură cu Biblia de la 1688 și Biblia de la 1667 a lui Nicolae Milescu*, în AAR, Istorie, 1, II, t. XXXVIII.
- Moldovanu, Ioana, (2003), *Structura lingvistică a Bibliei de la București și problema contribuției sale la dezvoltarea limbii române literare*, ALIL, t. XXXIX, 1999-2001, București, 2003.
- Munteanu, Eugen, (2008), *Lexicologie biblică românească*, Editura Humanitas, București.
- Munteanu, Eugen, (2012), *Tradiție biblică românească. O prezentare sintetică*, ALL., t. LII, București.
- Arh. Scriban, (1933), *Ne supără Biblia?*, „Epoca”, 16 mai, 1933, articol preluat de pe situl <http://vaisamar.wordpress.com>
- Suttner, Ernst, Cristoph, (2011), *Teologie și biserică la români. De la încreștinare până în secolul XX*, Editura Galaxia Gutenberg, Tîrgu-Lăpuș.
- Țurcanu, Ion, (2007), *Istoriaromânilor. Cu o privire mai largă asupra culturii române*, Editura Istros, Brăila.
- Ursu, N.A., (1981), *Un cărturar puțin cunoscut de la mijlocul secolului al XVII-lea, Daniil Andrean Panoneanu*, în „Cronica”, XVI, nr. 43.
- Ursu, N.A., (2003), *Contribuții la Istoria culturii românești în secolul al XVII-lea Studii filologice*, Iași.
- Ursu, N. A., (1988-1989), *Noi informații privitoare la manuscrisul autograf și la textul revizuit al Vechiului Testament tradus de Nicolae Milescu*, (I), în LR, XXXVII (1988), nr. 5, p. 455-468; (II), *idem*, XXXVII (1988), nr. 6, p. 521-534; (III), *idem*, XXXVIII (1989), nr. 1, p. 31-46; (IV), *idem*, XXXVIII (1989), nr. 2, p. 107-121; (V), *idem*, XXXVIII (1989), nr. 5, p. 463-470.

IDENTITE CORPORELLE. LA PHILOSOPHIE DU LANGAGE EROTIQUE DES MESSAGES DANS LE DECHIFFREMENT DE L'EROTISME FEMININ

**Mădălina Camelia Ingram (Țintea), PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași, Université
Paris 12 Est-Creteil France**

Abstract: If we speak of female identity, we must also talk about a sexual autonomy in relation to the body identity. The subject of eroticism is often analyzed in these novels, but it appears more distinct from Anaïs Nin and Nelly Arcan. In "Inceste" of Anaïs Nin and also in "Putain" of Nelly Arcan there are several images of women such as married women, adulterous wife and prostitutes women, but we still speak of the body as a source of interest and also men's happiness, the body as source of pleasure and pain.

The image of the Other and as well our own image, is formed in the early years of childhood. The paternal image of the Other is the concept which also introduces the male/ female distinction. Parental education with its coding process is given by society in which children and parents live, it is even related to representations that parents choose to dress their children. For girls the focus is mostly on the sensitivity and beauty in the education process, while for the male counterpart is transmitted combativeness and virility. Psychoanalysts Lacan and Freud, spoke of the phallic image that instils in small children from infancy, and according to this, we also organizes the parental speech.

It is especially important to emphasize that there is a feminine identity constructed by social representations or performances that appeal to a reality of the environment where the woman lived, and also by the education she received throughout her life. Childhood and the relationship between the girl's mother and father, are also important to this construction of female identity, and also for those bodily and sexual constructions. Things are more complicated when it comes to all these representations of the world and then the representation of each woman on herself.

Keywords: erotic, sexual identity, cultural identity, sexuality, parental education.

Si l'on parle de l'identité féminine, on doit parler aussi d'une autonomie sexuelle en relation avec l'identité corporelle. Le sujet de l'érotisme est souvent analysé dans ces romans, il apparaît plus distinct chez Anaïs Nin et Nelly Arcan. Dans les romans : "Putain" de Nelly Arcan et "Journal d'amour" (Journal inédit et non expurgé des années 1932- 1939) de Anaïs Nin, les aspects de sexualité sont très importants et visent aussi la nature féminine ou la nature de la femme. C'est la mise en écriture du corps féminin qui nous fait interroger tout le temps si la femme est moins ou plus dénigré que les hommes. Toujours c'est le corps féminin qui donne la

naissance des pleins des questions en ce qui concerne l'idée de sexualité, et non pas le corps masculin. L'identité corporelle est un sujet qui nous donne l'image de la femme, même dans son absence.

- «L'identité tant féminine que masculine pour la psychologie notamment d'orientation psychanalytique ne se réduit pas à l'anatomie sexuelle, même si, bien sûr, elle fait cas de cette dernière. Il s'agit avant tout de la penser en termes de construction psychique qui s'opère en trois temps, des temps bien plus logiques que chronologiques. Afin de distinguer anatomie sexuelle et identification à l'un des deux sexes, Lacan (1973-74) parlait de sexuation. Aussi serait-il plus pertinent de parler d' "identité sexuée" ». ¹

Mais comment l'identité féminine (sexuelle) est-elle née? On ne parle pas ici de la construction de l'image de Soi, des premières années de l'enfance, ni d'une certaine relation entre mère et fille, même si l'on a besoin aussi de ces informations d'enfance, mais c'est la sexuation surtout qui est plus ou moins analysée: la sexuation d'un individu, d'une part, et des agissements sexuels entre femmes et hommes, de l'autre.

C'est comme Nelly Arcan, dans " Putain ", elle s'interroge à soi-même de ce qui signifie la femme :

- « Et je ne saurais pas dire ce qu'ils voient lorsqu'ils me voient, ces hommes, je le cherche dans le miroir tous les jours sans le trouver, et ce qu'ils voient n'est pas moi, ce ne peut pas être moi, ce ne peut être qu'une autre, une vague forme changeante qui prend la couleur des murs, et je ne sais pas davantage si je suis belle ni à quel degré, si je suis encore jeune ou déjà trop vieille, on me voit sans doute comme on voit une femme, au sens fort, avec des seins présents, des courbes et un talent pour baisser les yeux, mais une femme n'est jamais une femme que comparée à une autre, une femme parmi d'autres, c'est donc toute une armée de femmes qu'ils baisent lorsqu'ils me baisent, c'est dans cet étalage de femmes que je me perds, que je trouve ma place de femme perdue. » ²

En ce qui concerne l'apparition de l'érotisme, les faits montrent que les femmes ne sont pas aussi libres de penser à leur sexualité à cause d'une telle éducation reçue et aussi à cause des choses qui sont liées à un passé où les femmes n'ont pas eu la possibilité d'analyser leur vie sexuelle. Normalement, les femmes ont été obligées de séparer la sexualité de l'amour.

- « Le véritable changement se situe du côté des femmes. Traditionnellement, seule une petite minorité d'entre elles- les femmes de " petite vertu " ou les courtisanes de rang social élevé- se permettaient des conduites sexuelles sans contrainte affective. Aujourd'hui elles sont beaucoup plus nombreuses à opter pour le plaisir à l'état brut et à séparer la sexualité de l'amour. De la même façon, la plupart des conduites que l'on

¹ Alexandra Olivero- Alvarez, *Les formes contemporaines de l'identité féminine, entre déboires et utopies*, dans la revue *Sciences Croisées*, Numéro 2-3: L'identité

² Nelly Arcan, *Putain*, Editions du Seuil, septembre 2001

considérerait perverses il n'y a pas si longtemps deviennent de simples variantes érotiques à la condition qu'elles aient lieu en privé et entre adultes consentantes. »³

C'est ici que Nelly Arcan dispute et montre les relations entre femmes et hommes, parce qu'elle parle souvent de la manque même de désir, la sexualité vue comme obligation à la fois, ou celle qui la libère. Plutôt pas nécessairement d'elle. Anaïs Nin a une vie amoureuse très riche, la multiplicité des sentiments qu'elle a pour chaque homme de sa vie, son mari Hugh, la relation avec Henry ou avec Allendy à la fois et plusieurs d'autres nous montre une liberté de la sexualité consentie mais aussi des analyses très vastes et intéressantes de l'âme féminine.

L'image d'Autrui et l'image de l'Autre, de même que notre propre image, se forment dès les premières années d'enfance. L'Autre parental est le concept qui introduit aussi la distinction masculin/féminin. L'éducation parentale avec ses codifications est donnée par la société où l'enfant et les parents vivent, elle est liée même aux représentations que les parents choisissent pour habiller leurs enfants. Pour les filles on met l'accent le plus souvent sur la sensibilité et la beauté dans le processus d'éducation, tandis qu'aux garçons on transmet la combativité, la virilité. Les psychanalystes comme Lacan, Freud, ont parlé de l'image phallique qui s'installe chez les petits enfants dès leur première enfance, et en fonction de cette image on organise aussi le discours parental.

- « Freud (1923) pointe en effet chez le sujet l'élévation de l'attribut masculin, non plus réduit à l'organe pénien, au rang de représentant symbolique de la différence des sexes, portant alors le nom de Phallus. Pour qu'il y ait différenciation des sexes, il faut qu'à la perception visuelle d'une différence anatomique s'adjoigne une parole, énonciatrice de la valeur de l'attribut masculin d'une part, véhiculant le manque maternel d'autre part. Ce discours véhicule l'idée que les femmes, à commencer par maman, sont marquées par le manque, là où les hommes, à commencer par le père, en sont exempts. Il s'agit bien là du temps de l'Oedipe où apparaît au sujet que combler la mère relève de l'impossible, en tant qu'elle est manquante, au vu d'une conception phallogénique de la différence des sexes »⁴

Est-ce que, dans ce cas de « manque » - pour reprendre le mot ci-dessus -, dans cet ordre phallique, les femmes sont privées d'une sorte de liberté d'être? Est-ce qu'on a bien une identité féminine de même qu'une identité masculine qui se forme, et à quel moment? Et si ces deux identités se forment, comment se développent-elles? Quand on parle d'identité, on a une identité culturelle comme on l'a déjà vu, mais on a aussi l'identité de notre espace qui est liée à l'identité d'appartenance à une catégorie, ces deux identités étant très importantes. Tout aussi important c'est qu'on a cette identité sexuelle ou de sexuation qui nous rappelle les différences surtout biologiques, premièrement, mais les différences de mentalité et de perception aussi.

³ Claude Crépault, *Les fantasmes, l'érotisme et la sexualité - L'étonnante étrangeté d'Eros*, Editions Odile Jacob, Paris, avril 2007

⁴ Alexandra Olivero- Alvarez, *Les formes contemporaines de l'identité féminine, entre déboires et utopies*, dans la revue *Sciences Croisées*, Numéro 2-3: L'identité

- « Comme Lacan (1954-55) le démontrera, la constitution de l'image de soi puis de l'identité sexuée dépend d'une identification aux traits qui vont être prélevés dans le regard du Père, traits constitutifs de l'Idéal du moi. Ce regard paternel incluant un manque concernant le désir de la mère en tant que femme, négativant l'imaginaire, offre au sujet ses assises identitaires, mais ce tout en conservant à l'identité féminine sa part de mystère.»⁵

Il faut surtout souligner qu'il y a une identité féminine construite par les représentations sociales ou les représentations qui font appel à une réalité de l'environnement où la femme a vécu, et aussi par l'éducation qu'elle a reçue tout au long de sa vie. L'enfance et la relation entre la fille, la mère et le père, sont également importantes pour cette construction de l'identité féminine, puis pour celles corporelle et sexuelle. Les choses sont plus complexes quand on parle de toutes ces représentations sur le monde et puis de la représentation de chaque femme sur soi-même.

On apprend dès le début (nos mères elles-mêmes nous en offrent l'exemple) qu'on doit être belles, remarquables, jolies, qu'on doit prendre bien soin de nous-mêmes, pour plaire aux hommes. C'est donc la faute à l'éducation que l'on a reçue si les femmes sont tributaires – le jouet – d'une mentalité avilissante.

Etant souvent image et non pas cerveau, la femme doit montrer au cours de sa vie qu'elle n'est pas une poupée, et qu'elle peut aussi gagner presque autant d'argent qu'un homme, qu'elle peut être indépendante et organiser sa vie selon ses désirs. Les femmes personnages de nos livres sont aussi des êtres "terrifiants", certaines pouvant vivre à la limite d'entre femme et homme.

- « Le sentiment d'être femme implique donc l'assomption du manque-à-dire masculin quant à l'être féminin. Dès lors, la zone d'ombre entourant l'identité féminine prend une tournure bien spécifique : si un homme ne peut tout dire d'une femme, c'est parce qu'il est dépassé par une identité féminine à jamais entourée d'une part de mystère à laquelle il n'a pas accès. La parole d'amour, avec le ratage qu'elle implique, ouvre le champ à la conception de l'être féminin et de sa jouissance comme dépassant l'ordre masculin, phallique. C'est ce qui amena Lacan (1972-73) à évoquer la jouissance féminine comme une jouissance supplémentaire, dont le champ se situerait au-delà de la jouissance phallique, masculine.»⁶

La lutte pour l'égalité entre les femmes et les hommes ne fait que dissiper l'identité féminine dans l'identité masculine en l'obligeant, lui, d'oublier les faits discriminatoires concernant les femmes. L'estime de soi dans le cas des femmes souffre quelquefois à cause du manque d'un je ne sais quoi imaginé par les femmes, c'est de leur faute si elles n'ont pas de succès. En même temps, les hommes ne se sentent pas incomplets, les insatisfactions d'ordre personnel leur sont inconnues, et si quelque chose ne va pas pour eux, la faute en est toujours aux autres.

⁵ Alexandra Olivero- Alvarez, *Les formes contemporaines de l'identité féminine, entre déboires et utopies*, dans la revue *Sciences Croisées*, Numéro 2-3: L'identité

⁶ Alexandra Olivero- Alvarez, *Les formes contemporaines de l'identité féminine, entre déboires et utopies*, dans la revue *Sciences Croisées*, Numéro 2-3: L'identité

- « Mais si une part de l'identité masculine se définit par le féminin comme objet de possession, alors que ce féminin n'est jamais tout défini, nous pouvons donc considérer l'identité masculine comme concernée par le manque. La différence majeure réside dans le fait que du côté féminin, le manque est en soi, alors que du côté masculin, il est en l'autre que l'on cherche à posséder. Lacan (1978-79) énonce le fait que de ce ratage dans la rencontre amoureuse, concernant aussi bien l'homme que la femme, surgit le fantasme d'une transcendance sexuée absolue, celle de "l'Autre sexe ", ou " troisième sexe " ». ⁷

De toute façon, la notion fondamentale de *conception féminine* est extrêmement intériorisée par l'être masculin, mais, en même temps, complètement différente, car l'être féminin est indispensable à l'homme, mais surtout très vague et mystérieuse, avec des variations de langage, même corporel, qui exige une certaine ambiguïté, mais qui est claire et unique, plus ouverte que celle masculine.

De même, la sexualité humaine est liée surtout à des centres corticaux supérieurs qu'elle fait appel à l'imagination et aussi à un type de pensée symbolique et aussi au langage. Ce n'est pas nécessairement seulement un construit psychique, mais la pulsion sexuelle sera différente en fonction des impulsions et significations psychiques, conscients et inconscients aussi, que les personnes reçoivent.

- «La littérature sexologique traditionnelle assimilait le plaisir érotique à la fonction strictement génitale, à l'excitation génitale et à l'orgasme. Freud en a donné une définition beaucoup plus large en le reliant à l'ensemble des plaisirs corporels. D'ailleurs, dans la dernière version de la théorie freudienne, Eros renvoie à l'ensemble des pulsions de vie. Si l'Eros des sexologues classiques était trop confiné à la génitalité, l'Eros freudien m'apparaît trop éloigné de la fonction génitale. » ⁸

Chez Anaïs Nin on apprend surtout le plaisir sexuel qui est tout d'abord une sexualité aussi riche et accablante mais pour Nelly Arcan, le personnage principal (les deux œuvres sont racontées à la première personne) vit aussi seulement le sentiment d'obligation (la prostituée qui a plein des rencontres avec les clients et qui n'arrive pas à sentir le plaisir dans les relations sexuelles qu'elle a).

- «Et il suffit de quelques jours pour créer une habitude, quelques mois à putasser ici et là avec monsieur tout le monde dans un meublé sur Doctor Penfield où je me rends chaque matin ou presque, de deux ou trois clients pour comprendre que voilà, c'est fini, que la vie ne sera plus jamais ce qu'elle était, il a suffi d'une seule fois pour me trouver prise dans la répétition d'une queue dressée sur laquelle je bute encore, ici dans cette chambre, le petit soldat mécanique qui n'a pas la notion des murs, qui continue sa marche vers la mort même tombé sur le côté, les pieds dans le vide, mais quelle ténacité, et quelle conviction, et là toujours je poursuis ma jacasserie, dans ma tête, dans les larmes sans tristesse qui glissent sur les queues qui fouillent ma gorge, dans l'attente de l'orgasme et

⁷ Alexandra Olivero- Alvarez, *Les formes contemporaines de l'identité féminine, entre déboires et utopies*, dans la revue *Sciences Croisées*, Numéro 2-3: L'identité

⁸ Claude Crépault, *Les fantasmes, l'érotisme et la sexualité -L'étonnante étrangeté d'Eros*, Editions Odile Jacob, Paris, avril 2007

même après, dans l'âpreté du sperme que je n'ai pas su ne pas prendre dans ma bouche, il faut bien que je fasse mon travail, d'ailleurs le plus souvent rien n'annonce la décharge, ils font le mort, ils font comme s'ils n'attendaient plus rien, comme s'ils y renonçaient pour un plaisir plus durable, et ça arrive toujours dans ces moments morts, lorsqu'ils sont morts, sans bruit ni secousse, à ma grande joie tout de même car c'est fini, ça marque la fin de tout, la gymnastique, la feinte, les larmes, la souplesse, et quelquefois je dois le faire une deuxième fois, de préférence une sodomie, alors on me caresse pour me préparer, du bout des doigts ou avec la langue, et je ne peux que céder car ni la perspective de la douleur ni celle du dégoût ne saurait renverser chez eux la certitude du plaisir que j'y trouve, et je dis non et ils disent oui, et je dis ça fait mal et ils disent j'y vais doucement, tu verras, ça fait du bien, mais oui c'est vrai, ça fait du bien, ça fait mal doucement »⁹

Au moins, Anaïs Nin, dans la première partie de son journal, elle raconte la dualité de ses sentiments pour quelques hommes et aussi pour June, pour la femme de Henry. Et aussi son amour (même aussi la relation sexuelle) avec Allendy :

- « Grâce à Allendy je peux renoncer à une simple victoire. J'aime. Je les aime tous les deux, Hery et June. »¹⁰
- «Allendy est l'amour de demain . Demain peut signifier dans des années. Je ne veux pas préétablir d'espaces ou de distances. Je me laisse vivre. Aujourd'hui, mes nerfs sont ébranlés. Mais je suis indomptable. »¹¹

L'influence de Lacan se retrouve aussi dans les œuvres de Luce Irigaray, qui reprend les notions d'aliénation, de manque et de décentrement du sujet. Ayant un point commun avec Derrida, elle dénonce le phallocentrisme des théories philosophiques (Platon, Nietzsche, Descartes, Hegel, etc.) et psychanalytiques (Freud et Lacan)¹². La conception lacanienne du sujet ne montre pas la spécificité féminine. On y trouve aussi la conception que les femmes représentent l'envers du miroir, "l'autre du même", de même que l'idée selon laquelle l'être masculin serait indispensable comme sujet. Les femmes sont, dans ce cas, plutôt passives qu'actives, entraînées dans une trame patriarcale qui a au centre les créations et les désirs masculins.

Il existe une grande différence entre Irigaray et Kristeva, Irigaray définissant la féminité selon la spécificité biologique, et aussi à partir d'éléments spécifiquement sociaux et culturels, ses théories sur les femmes dépassant quelque peu les théories psychanalytiques de la sexualité.

⁹ Nelly Arcan, *Putain*, Editions du Seuil, septembre 2001

¹⁰ Anaïs Nin, *Journal de l'amour- Journal inédit et non expurgé des années 1932- 1939*, Editions La Pochothèque, Paris, novembre 2003

¹¹ idem

¹² Luce Irigaray, *Speculum de l'autre femme*, Paris, Minuit, 1974; *Ce Sexe qui n'en est pas un*, Paris, Minuit, 1977 apud Jeannette Laillou Savona - *Le féminisme et les études littéraires en France et en Amérique du Nord*, dans *Littérature*, N°69, 1988. Intertextualité et révolution. pp. 113-127

Elle envisage la littérature féminine avec des caractéristiques de liquidité, avec une ouverture que les écritures masculines n'ont pas. Sa théorie reste même tributaire d'un point de vue biologique et de la valorisation de l'aspect maternel de la vie d'une femme, et aussi des rapports entre mères et filles.

- « Pour pouvoir s'affirmer en tant que sujets, les femmes sont forcées de s'adapter aux systèmes existants mais il leur faut tenter de les subvertir ou de les déranger de l'intérieur en exprimant leur altérité. Selon Irigaray, le féminin se caractériserait par l'importance accordée au toucher et à la contiguïté, par la pluralité et la fluidité de ses formes et par son ouverture sur un univers qui ne serait pas fondé sur des relations d'échange et de pouvoir. Au lieu de tendre vers une inversion des rapports masculins/ féminins, les femmes devraient partir de ce zéro qui leur a été assigné pour le faire jouer à rencontre des structures sociales, familiales et linguistiques. »¹³

Une sorte d'image poétique féminine, qui fait la différence entre les écritures féminines et celles masculines se retrouve aussi chez Hélène Cixous :

- « Celle-ci occupe une position stratégique de premier plan dans le féminisme francophone actuel parce qu'elle est à la fois théoricienne et praticienne d'une écriture au féminin. Influencée, elle aussi, par Derrida, Cixous travaille au niveau de "l'entre", de la marge et de la "différance" en pratiquant une déconstruction souvent ironique de la relation binaire **homme/ femme**. Elle valorise la pluralité des expériences sexuelles, psychiques et oniriques des femmes et insiste sur la création d'un imaginaire féminin où la "jouissance" pourrait s'exprimer librement sans passer par le regard réifiant des hommes »¹⁴

Un autre théoricien, Teresa De Lauretis, dans son livre *Technologies of Gender*¹⁵ essaie d'établir une sorte de rapport entre les femmes - objets de désir et corps, mais aussi femmes qui peuvent avoir un autre rôle dans la société à partir de la mère des enfants jusqu'à la femme qui travaille, et l' image de la femme qui peut recevoir plusieurs sens. Elle montre comment se construit l'image de la femme, basé sur un processus d' intériorisation et aussi comment se construisent les perspectives d'une femme contre elle- même mais aussi les autres perspectives d' autres acteurs face aux femmes:

¹³ Jeannette Laillou Savona - *Le féminisme et les études littéraires en France et en Amérique du Nord*, dans *Littérature*, N°69, 1988. Intertextualité et révolution. pp. 113-127;

¹⁴ Hélène Cixous, *Le Rire de la Méduse*, L'Arc, n°61, 1975, p. 39-54; *Le Sexe ou la tête*, Les Cahiers du Grif, n° 13, 1976, p. 5-15. Voir aussi Hélène Cixous et Catherine Clément, *La Jeune Née*, Paris, 10/18, 1975. C'est dans ses oeuvres de fiction - *Ananké*, *Le Livre de Prométhée*, etc. - que Cixous crée de véritables mythes, apud Jeannette Laillou Savona - *Le féminisme et les études littéraires en France et en Amérique du Nord*, dans *Littérature*, N°69, 1988. Intertextualité et révolution. pp. 113-127

¹⁵ Teresa de Lauretis, *Technologies of Gender*, Bloomington, Indiana University Press, 1987, sous presse apud Jeannette Laillou Savona - *Le féminisme et les études littéraires en France et en Amérique du Nord*, dans *Littérature*, N°69, 1988. Intertextualité et révolution. pp. 113-127

- « de Lauretis montre comment la construction du genre sexuel passe par des pratiques discursives et des processus de représentation qui incluent l'autoreprésentation des sujets eux mêmes, celle-ci étant d'ailleurs tributaire et constitutive de la représentation sociale du genre sexuel (...). Les femmes seraient donc diversement affectées par l'idéologie sexuelle dominante, selon leur situation sociale et ethnique et leur orientation sexuelle (...) Elle ne peut se faire que par l'introduction de contre représentations et de contre pratiques sociales subversives s'opposant aux technologies officielles du pouvoir»¹⁶.

C'est de là que proviennent les contradictions de certains discours féministes que de Lauretis essaie d' expliciter, de même que les passages concernant l 'identité féminine et son existence sexualisée, qui ne signifie pas le concept de sexualité qu'on pourrait trouver chez les femmes.

Quand on parle de l 'érotisme, "Putain" de Nelly Arcan montre une autre réalité : la prostitution comme esclavage, comme punition, comme le double de la vie et comme recherche de son père absent. Un père qui était absent dans son enfance, absent aussi pour sa mère qui était tellement seule et dépressive, un père qui l 'avait oubliée chaque fois et qui peut être retrouve dans chaque client qui lui passe dans le lit.

En même temps, pour Anaïs Nin c'est la recherche de la sexualité exacerbée tout d'abord grâce à un désir vraiment plus que naturelle d' avoir l' âme des hommes. Elle vit parallèlement plusieurs vies et histoires d' amour pas avec un seul amant, mais avec plusieurs d' autres en même temps. En écrivant dans son journal de tous ces amours, elle a la conscience d' avoir trouvé une grande amour, et cette amour ce n'est pas l'amour de son mari .

- « C 'est bien connu, les amants sont seuls dans le monde; trempés dans la poésie de l'amour, ils se vitalisent mutuellement en s' idéalisant. Ce lien fusionnel est propice aux mouvements régressifs. Comme dans la symbiose mère- enfant, l 'amoureux s' abandonne entièrement a son objet d' amour. On assiste non seulement à un échange des cœurs, mais aussi à un désir puissant de rapprochement corporel. Le lien amoureux n'est pas toujours génitalité- à preuve les amours platoniques-, mais, quand les amants font entrer Eros dans leur vie, ils accèdent à des voluptés incomparables, à des orgasmes quasi nirvaniques. En règle générale, la relation amoureuse dynamise le désir érotique. Seulement voila: l'amour passion est assez éphémère... »¹⁷

Cette amour passion on la voit chez Anaïs Nin. Il y a plein de passion même dans sa relation intime avec son père retrouvé, l' "Inceste" qui se produit aussi parce qu' elle vit au sein

¹⁶ Jeannette Laillou Savona - *Le féminisme et les études littéraires en France et en Amérique du Nord*, dans *Littérature*, N°69, 1988. Intertextualité et révolution. pp. 113-127

¹⁷ Claude Crépault, *Les fantasmes, l'érotisme et la sexualité -L'étonnante étrangeté d' Eros* , Editions Odile Jacob, Paris, avril 2007, p.48

du passion installée dans son âme toujours dans une dynamique de l'érotisme très vivante. La recherche d'une grande amour est à la fois aussi sa tristesse quand cette amour expiré. Seul, son mari y en reste le pilon de base de sa vie, mais pour Hugh elle n'a pas des sentiments de passion et elle cherche se libérer de cette relation officielle.

Conclusion

L'univers intérieur des femmes est très riche, d'une richesse qui est à la fois triste, d'une tristesse qui est aussi la première explication pour toutes les expériences pleines de frustrations personnelles.

La diversité de langage et même la diversité des sentiments, les thèmes abordés dans des écritures sensibles mais lucides, signifient la diversité des caractères et des personnalités, la diversité de l'environnement culturel où elles vivent. Essayant de retrouver la possibilité de communiquer le message intime de chaque femme écrivain, les romans choisis pour l'analyse sont l'image d'un univers intérieur extrêmement riche et extraordinaire du point de vue narratif. C'est un univers qui pourrait représenter le début d'un changement de mentalité, jouant le rôle d'ouverture dans l'espace mondial qui ne finit pas de changer et où l'exploitation du Moi ne cessera jamais. Ces deux femmes nous font voir et imaginer le monde A VENIR.

Bibliographie ¹⁸:

Œuvre/ CORPUS

- Arcan, Nelly: " [Burqua de chair](#) " ; 2011
- Arcan, Nelly: " [Folle](#) " ; 2004
- Arcan, Nelly: " [Paradis, Clef en main](#) " ; 2009
- Arcan, Nelly: " [Putain](#) " ; Seuil, 2001
- ***
- Nin, Anais: " Henry si June"/"Henry et June (Cahiers secrets)"- Editions Orizonturi, Bucuresti, 1986
- Nin, Anais: " Incest" (Din jurnalul dragostei)/ " Incest (Du journal de l'amour)"- Editions Humanitas Fiction, Bucuresti, 2003
- Nin, Anais: " Un spion in casa dragostei"/ "Un espion dans la maison de l'amour" - Editions Orizonturi, Bucuresti, 1982
- Nin, Anais: Journal de l'amour, journal inédit et non expurgé des années 1932-1939, volume réunissant :
- Nin, Anais : Incest (1932-1934)
- Nin, Anais : Le Feu (1935-1936)
- Editions La Pochothèque, Le livre de poche, Paris, 2013
- ***

¹⁸ les titres en roumain traduits en français font partie de notre traduction

Bibliographie critique :

- Alexandra Olivero- Alvarez, *Les formes contemporaines de l'identité féminine, entre déboires et utopies*, dans la revue *Sciences Croisées*, Numéro 2-3: L'identité
- Claude Crêpault, *Les fantasmes, l'érotisme et la sexualité -L'étonnante étrangeté d'Eros*, Editions Odile Jacob, Paris, avril 2007
- Hélène Cixous, *Le Rire de la Méduse*, L'Arc, n°61, 1975, p. 39-54; *Le Sexe ou la tête*, Les Cahiers du Grif, n° 13, 1976, p. 5-15. Voir aussi Hélène Cixous et Catherine Clément, *La Jeune Née*, Paris, 10/18, 1975. C'est dans ses oeuvres de fiction - *Ananké*, *Le Livre de Prométhée*, etc. - que Cixous crée de véritables mythes, apud Jeannette Laillou Savona - *Le féminisme et les études littéraires en France et en Amérique du Nord*, dans *Littérature*, N°69, 1988. Intertextualité et révolution. pp. 113-127
- Jeannette Laillou Savona - *Le féminisme et les études littéraires en France et en Amérique du Nord*, dans *Littérature*, N°69, 1988. Intertextualité et révolution. pp. 113-127;
- Luce Irigaray, *Speculum de l'autre femme*, Paris, Minuit, 1974; *Ce Sexe qui n'en est pas un*, Paris, Minuit, 1977 apud Jeannette Laillou Savona - *Le féminisme et les études littéraires en France et en Amérique du Nord*, dans *Littérature*, N°69, 1988. Intertextualité et révolution. pp. 113-127
- Teresa de Lauretis, *Technologies of Gender*, Bloomington, Indiana University Press, 1987, sous presse apud Jeannette Laillou Savona - *Le féminisme et les études littéraires en France et en Amérique du Nord*, dans *Littérature*, N°69, 1988. Intertextualité et révolution. pp. 113-127

SORIN STATI'S THEORIES: PROBLEMS OF THE PHILOSOPHY OF LANGUAGE

Lucian Dumitru Băiceanu, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Analyzing Sorin Stati's scientific works, we find that for him the language is „a highly complex of investigation object with many heterogeneous sides and multiple functions”. This paper focuses mainly on the volume: Linguistic interferences - From the history of the linguistics relations with other sciences, in which we can find of Sorin Stati's theories about various issues in the philosophy of language. Nonetheless the Romanian linguist writes about: „the philosophy of language”, the role of language in shaping the thoughts, the arbitrary form of words, the syntactic homonymy (construction), problems of philosophy of language in the era of rational grammars, the variety of languages and the problem of knowledge.

Keywords: linguistics, Sorin Stati, language, linguistic sign.

1. Despre obiectul limbajului

Contribuțiile majore aduse lingvisticii ca știință, atât de pe teritoriul României, cât și prin lucrările publicate în Italia sau Franța, fac din Sorin Stati unul dintre cei mai importanți lingviști români, care a reușit să se impună prin teoriile formulate, acestea cunoscând un impact răsunător. Poate nu lipsit de interes este și modul în care se caracterizează lingvistul român în incipitul ultimei sale lucrări publicate în România, *Douăzeci de scrisori despre limbaj* :

A fost odată un lingvist pe care familia, toți prietenii și cunoscuții îl necăjeau neconținut. Se făceau că nu pricep cu ce se ocupă, deși activitatea lui era publică și explicită. Îl întrebau dacă însușirea lingvisticii îi poate face pe oameni mai fericiți, se mirau că el, doctor în vorbire, se exprimă ca orice muritor, îl compătimeau pentru zelul și istovirea dăruire cu care cercetează sunetele și cuvintele, niște obiecte atât de mici, și-l acuzau că obligă societatea să-l hrănească fără a da nimic în schimb. (S. Stati, 1973: 7).

Atunci când discutăm despre limbaj, Sorin Stati consideră că e nevoie să răspundem la o întrebare extrem de importante: „Care este obiectul pe care îl etichetăm cu termenul limbaj? Care este?” (Stati, 1973: 8). Lingvistul este de părere că răspunsul la întrebarea „Care e obiectul denumit inițial limbaj?” este simplu de oferit: *vorbirea oamenilor*. El afirmă că „limbajul este o facultate umană, numai oamenii au limbaj, numai ei vorbesc (așa suna răspunsul logic cândva)” (Stati, 1973: 12). Dar oamenii comunică și prin gesturi, fapt ce ne face să numim limbaj și gesticulația, trecând cu vederea detaliul anatomo-fiziologic care stabilește o legătură între *limbaj* și *limbă* – ca organ al exprimării orale. Mimica, jocul privirii ajută și ele la comunicare, deci merită deopotrivă

numite limbaj. Dar limbajul depășește sfera umană: putem vorbi despre „limbajul animalelor”, căci și ele comunică (de exemplu, „limbajul delfinilor”), mai mult termenul e preluat chiar și de artă (de exemplu, „limbaj pictural”). Dacă la început nota definitorie a conceptului de „limbaj” era vorbirea, deci folosirea sunetelor articulate, proprie omului, se pare că astăzi rolul acesta îl joacă ideea de „comunicare”: orice mijloc de comunicare, uman sau nu, este limbaj.

Limbajul este pentru Sorin Stati „obiect de investigație deosebit de complex, cu multe laturi eterogene și cu funcții multiple”(Stati, 1973: 13). Lingvistul român identifică însă o serie de categorii de probleme ale limbajului care interesează pe filosof și le prezintă în volumul *Interferențe lingvistice – Din istoria relațiilor lingvisticii cu alte științe*:

- a) limbajul în general, ca facultate comună tuturor oamenilor;
- b) limbajul ca mijloc de formare și de exprimare a gândirii: rolul limbajului în cunoașterea și activitatea oamenilor;
- c) vocabularul și gramatica limbilor particulare, în măsura în care reflectă (sau condiționează) o anumită mentalitate, o anumită concepție despre lume;
- d) limbajele formale, limbajele științelor; raportul dintre limbile naturale și limbile artificiale (științifice, tehnice).

Pe de altă parte, lingvistica e, în același timp, studiul *limbajului* (ca facultate comună tuturor oamenilor) și studiul *limbilor* (realități particulare prin care se actualizează facultatea generală numită limbaj). Reflecția filosofică asupra limbajului s-a numit „filozofia limbajului” și urmărește ideea potrivit căreia problemele filosofice pot fi soluționate fie aprofundând limbajul, fie reformulându-l. Încă din antichitate limba era obiect de speculație și nu de observație, interesul gânditorilor greci asupra problemelor limbajului fiind de natură exclusiv filosofică. Principala problemă pe care Sorin Stati o dezbată și căreia încearcă să îi ofere o rezolvare o reprezintă *logicismul*, prezent în idei precum: limba este mijlocul de exprimare a gândirii, semnul lingvistic este arbitrar, limbile naturale prezintă imperfecțiuni din punctul de vedere al logicienilor.

Oamenii – pare a spune bunul simț (crede, pe bună dreptate, Sorin Stati)- mai întâi au gândit despre obiectele înconjurătoare și, printr-un efort de generalizare și abstractizare, au construit conceptele și numai într-o epocă ulterioară au vorbit despre obiecte, fiindcă trăiau în societate și gândurile trebuiau comunicate într-un mod oarecare semenilor. Această concepție simplificatoare despre limbă și gândire a fost mult timp dominantă. Ideea că „limbajul are un rol important în formarea gândurilor și că nu este o simplă nomenclatură contravine *bunului simț* al profanilor”(Sorin Stati, 1971: 76). Wilhelm von Humboldt este printre primii care afirmă cu tărie rolul activ al limbii în cunoaștere: limba nu pleacă de la un dat exterior, pe care să-l exprime, ci participă la elaborarea cunoașterii: conceptul nu e posibil fără limbaj, obiectul nu capătă realitate deplină pentru cunoașterea umană decât prin mijlocirea conceptului, deci, implicit, prin limbaj. Realizarea unei exprimări corecte este apreciată, mai întâi după două criterii: *claritatea* (adică transparența ideilor) și *frumusețea* (adică apropierea de idealul estetic întrupat în scrierile clasicilor). Limba admite totuși exprimări corecte care contravin cerințelor logicii. Acestea sunt excepții, anomalii și se datorează tiraniei uzului; deci un cuvânt, o formă gramaticală, o construcție sintactică sunt admise de limba literară pentru că le-a consacrat uzul.

2. Despre arbitrarul semnului lingvistic

Cuvintele au o formă arbitrară, perpetuată prin tradiție și care nici la origine n-a fost justificată de sensurile lor, ci de o convenție socială. Oamenii au căzut de acord asupra unor denumiri sau acestea le-au fost impuse de un *legislator* sau *legiutor* (cum își imaginează Platon). Cuvintele sunt arbitrar din punct de vedere genetic și din punct de vedere funcțional. Sorin Stati consideră că expresia aristotelică *kata syntheken* ar putea fi tradusă în mod *arbitrar* – traducerea curentă fiind *prin convenție*. În *Logica* de la Port-Royal ideea arbitrarului apare în forma următoare: „există semne stabilite prin convenție (*qui ne sont que d'institution et d'établissement*), fie că sunt în vreo legătură îndepărtată cu lucrul exprimat (*la chose figure*), fie n-au nicio legătură” (S. Stati, 1971: 127). F. de Saussure folosește expresia *arbitrarul semnului lingvistic*, iar prin semn înțelege unitatea lingvistică cu două laturi: conceptual (semnificat) și imaginea acustică (semnificant); ele fuzionează în cuvânt. Saussure, constată Stati, a căzut în confuzia sens-obiect în explicarea arbitrarității semnului lingvistic. Două cuvinte din limbi diferite nu pot să aibă același semnificat (ex. Fr. *livre* > ro. *carte*, dar semnificatul termenilor nu e identic: *carte poștală* nu se traduce prin *livre postal*). Sorin Stati consideră că în analiza funcției semiotice a cuvântului trebuie să pornim de la „triumghiul lui Ogden și Richards” (Sorin Stati, 1971) cu cele trei laturi ale sale: *obiect denumit* (referent, denotatum, eng. „thing-meant”), *sens* (semnificat) și *complex sonor* (semnificant). Caracterul arbitrar intervine în următoarele relații:

- a) sens – complex sonor (semnificat-semnificant) – în principiu, orice semnificat se poate cupla cu orice complex sonor și invers.
- b) obiect - complex sonor (denotatum – semnificant) – „în principiu, orice denotatum poate fi numit cu orice complex sonor, și tocmai de aceea, în limbi diferite, unul și același obiect are nume diferite, obiecte diferite poartă același nume, de exemplu: ro. *pom* și fr. *pomme*, iar în aceeași limbă pot exista denumiri diferite pentru același obiect: le vom numi nu *sinonime*, ci *cuvinte coreferente*.” (S. Stati, 1971, p. 45)
- c) obiect – sens (denotatum – semnificat) – relația aceasta e denumită și „*semnificație – sens*” și constituie o preocupare majoră a logicienilor. În glosematică e formulată ca „relația dintre substanța și forma conținutului lexical” (S. Stati, 1971, p. 45).

3. Despre omonimia sintactică

Omonimia sintactică (construcțională) este o problemă care, consideră Sorin Stati, apare foarte frecvent în vorbire și scriere, fiind favorizată de unele caracteristici morfologice (cazuri, numere cu formă identică) sau de topică ale diverselor limbi. Lingvistica structurală și matematică acordă acestei probleme o importanță deosebită și n-o tratează ca pe o greșeală de stil de care trebuie să ne păzim cu mare grijă. Lingvistul român prezintă patru tipuri de situații de omonimie sintactică:

- a) un cuvânt plasat între alte două cuvinte poate fi raportat la ambele; într-un text ABC, cuvântul B intră fie în sintagma AB, fie în sintagma BC (de exemplu, *am rezolvat problema de ieri*,

unde ambele interpretări sintactice duc la soluții semantic verosimile – *problema de ieri și am rezolvat de ieri*).

- b) un cuvânt se poate raporta la un cuvânt precedent sau la o sintagmă precedentă; în textul ABCD, cuvântul D determină fie pe A, fie pe BC.
- c) o propoziție relativă poate fi pusă în legătură cu două (eventual mai multe) cuvinte precedente.
- d) adjectivul posesiv de persoana III-a (fr. *son*, engl. *his*, rom. *său* etc.) trimite fie la subiectul propoziției, fie la alt substantiv exprimat sau subînțeles (ex. *Ion s-a întâlnit cu prietenul său*; prietenul lui Ion sau al altcuiva?).
- e) adjectivul posesiv combinat cu anumite substantive poate fi interpretat și ca subiect și ca obiect: *alegerea mea* înseamnă „alegerea făcută de mine” sau „alegerea mea de către cineva”?

Sorin Stati amintește o idee a lui P. Sartre potrivit căreia ambiguitatea limbajului se explică prin faptul că cuvintele desemnează când lucrurile, când conceptul lor. Ambiguitatea e sporită și de faptul că un cuvânt se poate desemna pe sine însuși sau e numele noțiunii pe care o exprimă.

4. Probleme de filozofie a limbajului în epoca gramaticilor raționale,

Pentru Sorin Stati este importantă discutarea și analizarea unor *probleme de filozofie a limbajului în epoca gramaticilor raționale*, astfel încât dedică un capitol întreg acestui subiect în lucrarea sa din 1971, *Interferențe lingvistice*.

Epoca gramaticilor raționale (numite și generale sau universale) cuprinde activitățile lingvistice din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, moment caracterizat prin încercarea de a demonstra natura logică a limbajului și existența unor principii imuabile și generale ale cuvântului vorbit sau scris în orice limbă. Semnul sub care se dezvoltă acum știința limbii este integrarea, și nu autonomizarea. O idee fundamentală a gramaticilor raționale este că elementele vocabularului au funcția logică de a analiza gândirea și de a materializa în corpuri fonetice rezultatele acestei operații de analiză. Orice gând este un întreg, pe care cuvintele îl descompun. Doctrina care stă la baza gramaticilor raționale e cunoscută sub denumirea de „*paralelismul logico-gramatical*” și e acuzată, ca și filosofia antică a limbajului, de eroarea de a fi confundat categoriile limbii cu categoriile gândirii, subordonându-le pe cele dintâi acestora din urmă. Critica acestei doctrine a pus în lumină lipsa unei corespondențe univoce între gramatică și logică. Lucrul acesta fiind stabilit, filozofii limbajului au urmat una din următoarele direcții principale: (a) izolarea gândirii de limbaj, (b) dizolvarea gândirii în limbaj.

Sorin Stati consideră că atunci când se vorbește despre lipsa de corespondență dintre logică și gramatică se au în vedere următoarele fapte:

- a) categoriile gramaticale nu sunt universale (de exemplu, se cunosc limbi fără genuri).
- b) aceeași categorie gramaticală poate exprima mai multe categorii logice, aceeași categorie logică poate fi exprimată prin mai multe categorii gramaticale.
- c) deosebiriile dintre limbi la nivelul categoriilor gramaticale sunt atât de mari, iar identitatea de gândire la toate popoarele e atât de evidentă, încât nu se poate considera ca se pot influența reciproc.

- d) există, fără îndoială, o *logică a limbajului*, dar aceasta nu trebuie confundată cu esența logică (substratul logic) a(l) limbajului, presupusă de doctrina raționalist- universalistă.

5. Varietatea limbilor și problema cunoașterii: posibilitatea traducerilor

O altă problemă dezbătută de lingvistul român în lucrarea sa din 1971 o reprezintă *varietatea limbilor și problema cunoașterii*. Limbajul, în relația sa cu gândirea, are și un rol activ, de aceea formele de organizare ale limbilor pot fi concepute nu ca reflectare a formelor de organizare a gândirii, ci ca linii formative pentru organizarea gândirii. Gândirea oamenilor, în general, a unui popor, în special, sau chiar a unui filosof ar fi deci condiționată de limbaj, de o anumită limbă, respectiv de limba maternă a filosofului. Ideea că limbajul determină cunoșterea și că pluralitatea limbilor generează o pluralitate de interpretări ale realității este susținută și de unii lingviști¹. Realitatea formează limba, iar la rândul său formează imaginea noastră despre realitate. Structura limbii și aceea a gândirii sunt strâns legate între ele și amândouă se află într-o relație de dependență cu structura realității reflectate.

În cadrul problemei discutate apare o alta, ca o subgrupă a celei principale: posibilitatea traducerilor. Lingviștii sunt de acord asupra următoarelor puncte:

- a) nu există un stoc universal de sensuri lexice.
- b) sensurile gramaticale nu constituie un fond comun tuturor limbilor.
- c) aceeași idee transpusă în mai multe limbi nu trebuie să se muleze neapărat în același tipar sintactic.

Sorin Stati crede că, dacă, în linii generale, traducerea este o operație realizabilă, faptul are o dublă explicație: (1) experiența umană comună, (2) existența câtorva asemănări fundamentale de ordin sintactic.

Lingvistul român amintește de ideea lui Humboldt care afirma că: „toate cuvintele, chiar cele mai concrete și mai clare, sunt departe de a deștepta ideile, emoțiile, amintirile pe care le are în minte cel ce le povestește”. Această idee e cunoscută și prin expresia – „tragedia limbajului”.

6. Concluzii

Sorin Stati consideră că „omul nu e prizonierul limbii sale materne (căci poate învăța și alte limbi și – în felul acesta – alte modalități de decupare a realității), nici al limbajului în general (pentru că acesta este destul de suplu și elastic, de variat și de bogat ca să permită exprimarea unei infinități de gânduri și sentimente). Limbajul înseamnă pentru cunoaștere o anumită organizare, o structurare”(Stati, 1972). Astfel, dedică în 1971 un volum întreg consacrat studiului problematicii limbajului (pe care l-am analizat în articolul de față), pornind de la motto-ul : „*Limba-
jul trebuie să existe, de vreme ce există oameni.*”.

¹ Limba laponilor are circa douăzeci de cuvinte cu care denumește diferite feluri de *gheață*, unsprezece termeni pentru noțiunea de *rece*, douăzeci și unu de cuvinte pentru *zăpadă*, douăzeci și șase de verbe din sfera semantică a *înghețului* și a *dezghețului*. (exemplul îi aparține lui Sorin Stati).

BIBLIOGRAPHY:

Stati, Sorin, 1973, *Douăzeci de scrisori despre limbaj*, Editura Științifică, București.

Stati, Sorin, 1971, *Interferențe lingvistice – Din istoria relațiilor lingvisticii cu alte științe*, Editura Științifică, București.

Stati, Sorin, 1972, *Educație și limbaj*, cap. *Omul prizonier al limbajului*, Editura didactică și pedagogică, București.

CONTROVERSIAL ASPECTS OF PREDICATIVE VERBS

Maria-Laura Rus, Assist. Prof., PhD, “Petru Maior” University of Tîrgu Mureş

Abstract: In Romanian grammar the classification of verbs and moods in predicative and non-predicative generated a series of controversial issues, such as confusion among predicative verbs/ copulative verbs/ predicative auxiliaries. The primary opposition predicative/ non-predicative reflects a double determination: the first one referring to verbs, the second one referring to moods. In order to understand the implication of such controversies, we shall discuss about three aspects: identification of predicative marks, definition of predicative category from a syntactic point of view.

Keywords: *predicative, mood, verb, syntactic, copulative verb*

Clasificarea verbelor și a modurilor în predicative și nepredicative a suscitat numeroase controverse în rândul lingviștilor români. Sub aspect teoretic, concepte precum cele de „predicație”, „predicativitate”, „predicativ” sunt luate în discuție în cazul problematicei avute în vedere, dar în același timp și modalitățile concrete de realizare a acestora în limba română contemporană au fost așezate sub lupa analizei în studiile de specialitate: „verbe predicative”, „verbe copulative”, „auxiliare morfologice”, „auxiliare sintactice”, „semiauxiliare” etc.

Conținutul lexical-semantic și funcția sintactică înscriu verbul drept membru al unei propoziții. Așa cum se cunoaște, gramaticile tradiționale vorbesc despre existența a două categorii de verbe atunci când este luat în considerare criteriul înțelesului și anume:

- a. Verbe care nu au înțeles lexical și care poartă, în acest sens, numele de verbe asemantice (aici intră auxiliarele propriu-zise – cele ce contribuie la formarea modurilor analitice, a timpurilor analitice și a diatezelor, precum și verbul „a fi”)
- b. Verbe care au înțeles lexical și care poartă denumirea de verbe semantice.

Această a doua categorie de verbe cuprinde, la rândul ei, două subgrupe, în funcție de autonomia (sau suficiența) lexicală:

- b1. Verbe care au înțeles lexical de sine stătător
- b2. Verbe care sunt dependente din punct de vedere lexical de alți termeni prezenți în enunț¹ (de tipul „a deveni”, „a părea” etc.)

Tot două sunt și categoriile care privesc clasificarea verbelor după criteriul sintactic și anume:

- a. Verbe cu funcție predicativă
- b. Verbe cu funcție apredicativă²

¹ Clasificare redată după G.G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale: distincții și ... distincții*, Ediția a II-a revăzută, adăugită și îmbunătățită, Editura Paralela 45, Pitești, 2007, p. 205 și urm.

Problemele implicate de tema în discuție (clasificarea verbelor și a modurilor în predicative și nepredicative) nu sunt raportate, însă, la aspectul semantic sau numai la aspectul semantic. Pentru a înțelege mai bine aceste probleme trebuie să avem în vedere următoarele aspecte: identificarea și ierarhizarea indicilor care definesc predicativitatea; definirea teoretică a conceptului de predicativitate ținând seama de acești indici; analiza mărcii de incluziune/excludere a indicilor predicativității la nivelul clasei morfologice, indiferent de natura „semantică sau asemanică – minus auxiliare morfologice”³. Primele două aspecte vizează problemele comune corelate predicției în prezența și prin prezența componentei sintactice, în timp ce ultimul aspect se concentrează asupra problemelor care fac diferența între aspectul predicativ corelat verbului de cel corelat modului.

Sub aspect general, predicția se referă la un proces de atribuire a unei proprietăți sau la stabilirea unei relații. În acești termeni, lipsa predicției sintactice, ca și conjuncție între predicția logică și mărcile sintactice tipice, are drept consecință nerealizarea actului de comunicare intenționat de către vorbitor.

Tratarea în paralel a verbului și a modului nu poate fi susținută fără a întâmpina dificultăți de ordin sintactic și în egală măsură, logic.

Dihotomia predicat verbal/ predicat nominal duce, fără nicio îndoială, la o alta, derivată practic din prima: verb predicativ/verb copulativ. Faptul sau ideea că la nivelul acestora funcționează indicii predicativității ca factori de incluziune/excluziune, pentru o anumită clasă unitară, nu poate fi susținută decât de factori de natură extrasintactică, de cele mai multe ori, semantici.

Opoziția pe care o avem în vedere – predicativ vs. nepredicativ – este supusă unei duble determinări: prima este valabilă în cazul verbului, iar a doua funcționează în cazul modurilor verbale. Din punct de vedere sintactic, relația este cea care ordonează termenii, astfel încât dificultățile de ordin semantic nu sunt relevante pentru aspectul la care ne-am oprit, fapt constatat și afirmat clar de Hazy: „Considerăm că distincția verbe predicative și verbe nepredicative, recunoscută de majoritatea gramaticilor, este una ce se poate defini în termeni sintactici”⁴. În felul acesta, opoziția menționată are în vedere două tipuri de relații, care pot fi diferențiate prin modalitatea de instaurare a relației și nu prin natura lor intrinsecă. D.D. Drașoveanu afirmă în acest sens: „Nominativul impus de verb reprezintă un determinant obligatoriu, raportat la subiect nu prin verb, ci în prezența verbului, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că avem de-a face cu o relație condiționată”⁵.

D.D. Drașoveanu a fost lingvistul care a afirmat predicativitatea tuturor verbelor la mod personal, idee susținută și continuată de G.G. Neamțu. Confuziile, dificultățile, controversele intervin întrucât relației predicție – predicat i se atribuie diverse accepțiuni. Suficienți lingviști consideră că verbele copulative au doar rol de indice de predicție, deoarece sunt insuficiente

² Ibidem.

³ D.D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1997, p. 195.

⁴ Ștefan Hazy, *Predicativitatea: determinare contextuală analitică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997, p. 30.

⁵ D.D. Drașoveanu, *Sintagma „Verb+adjectiv” – o certitudine?*, în CLXVIII, 1973, nr. 2, p. 274.

pentru a realiza un predicat, solicitând la dreapta lor un termen (numele predicativ) pentru a realiza actul de comunicare⁶. La alți lingviști, numele predicativ este definit ca un „auxiliar extrapredicativ”; Drașoveanu vorbește astfel despre „adjunct predicativ”, Drăganu despre „complement în nominativ” sau Pană-Dindelegan despre „atributiv”.

Ne alăturăm opiniei exprimate de Drașoveanu conform căreia predicativitatea verbului „a fi”, pe care, prin extrapolare o putem extinde la toată clasa verbului, este o relație ce constă în „mobilizarea tuturor elementelor esențiale și neesențiale ale predicăției”⁷ încât verbul „este singur predicativ și deci, prin flectivul de acord verbal, populează și epuizează, fără rezerve sau excepții, sfera predicatului verbal, trăsătură pe care plenitudinea sau atrofierea, fie aceasta parțială sau totală, a sensului lor lexical nu au cum o modifica”⁸. Se elimină, astfel, opoziția predicativ/nepredicativ instaurată pe considerente exclusiv semantice. Prin urmare, distincția în cauză se poate analiza din perspectivă sintactică („comunică prin cuvinte cu indici de predicăție o judecată logică sau o idee cu caracter afectiv ori volițional” – GLR 1966; în GALR 2005 se înțelege prin predicativitate „atașarea morfemelor predicativității, adică a morfemelor deictice de mod, timp, persoană și număr [= morfemele unui mod personal]”). Păstrarea ierarhiei propoziționale și recunoașterea „lanțului elementelor” (Chomsky) propoziției în raportul subiect – predicat reprezintă un recurs obligatoriu la o metodă de abordare sintactică.

În acest punct al demersului nostru, se impune revederea ipotezelor privind relația elementelor baze⁹ ale propoziției unul față de altul, aceasta întrucât relația dintre subiect și predicat ordonează termenii cuprinși și chiar definiți în și prin acea relație. Modalitatea de ierarhizare poate da seama de modul în care legătura pe care o considerăm definitivă între subiectul și predicatul unei propoziții face apel la predicativitate acceptată ca definiens plus o serie de categorii gramaticale care ordonează și susțin relația fundamentală de „atribuire a unei proprietăți obiectelor/indivizilor sau stabilirea unei relații între obiecte/indivizi” prin intermediul mărcilor sintactice. Astfel se pot defini și ierarhiza indicii de predicativitate, precum și recunoaște funcționarea sintactică a acestor indici: „un enunț absurd poate fi recunoscut de vorbitori ca structură, dar numai prin raportarea acestuia la enunțuri acceptabile semantic, adică prin echivalare cu structuri corecte”¹⁰.

Lingviștii vorbesc despre patru astfel de posibile relații/raporturi, fiecare aducând argumente în sprijinul susținerii uneia sau alteia: relația/raportul de coordonare, de independență, de inerență, de subordonare (a subiectului față de predicat; a predicatului față de subiect). Vom recurge la argumentele aduse de Hazy pentru a infirma sau confirma aceste relații:

1. Relația de coordonare

⁶ A se vedea și Ștefan Hazy, *op. cit.*

⁷ D.D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1997, p. 146.

⁸ Idem.

⁹ Subiectul și predicatul.

¹⁰ Șt. Hazy, *op. cit.*, p. 30.

Acest tip de relație se realizează în principal prin joncțiune, prin intermediul conectivelor. Subiectul și predicatul nu pot actualiza aceste tipuri de raporturi: adversative, disjunctive etc. Despre juxtapunere nu se poate vorbi decât sub aspect etimologic¹¹.

2. Relația de independență

Predicatul este cel care „califică, ele este acela care afirmă ceva, or, calificarea presupune existența elementului calificat” (Hazy), de unde imposibilitatea acestei relații. Drașoveanu este de aceeași părere, concluzionând asupra acestei relații: „ipoteza independenței nu-și găsește sprijin nici în fapte gramaticale, nici în fapte de conținut”¹².

3. Relația de inerență

Faptul că există o definiție reciprocă la nivelul „lanțului esențial” al propoziției nu conduce înspre acceptarea ipotezei că se instaurează între termenii bazici o relație gramaticală specială și specifică exclusiv în cazul lor. Acest tip de relație ar trebui să presupună subordonarea lor reciprocă, „ceea ce ar fi imposibil de admis” (Drașoveanu, Neamțu).

4. Relația de subordonare

Subordonarea subiectului față de predicat poate fi funcțională pentru unele cazuri particulare de limbă, dar nu se poate infirma calitatea subiectului de parte principală de propoziție. Discuția în sine are ca scop clarificarea acelor cazuri particulare în care subiectul nu are un predicat al său, ci apare în relație cu un verb la infinitiv sau gerunziu, „moduri a căror capacitate predicativă este negată în general”¹³.

Subordonarea predicatului față de subiect. Întrucât subordonarea intrapropozițională se poate realiza doar prin joncțiune, juxtapunere, flexiune și acord, este evident că primele două sunt eliminate de la bun început când este vorba despre raportul dintre subiect și predicat. Acordul este expresia raportului gramatical de subordonare: „întrucât în determinarea raportului gramatical este decisiv mijlocul prin care se realizează acest raport și fiindcă, în cazul subiectului și predicatului acesta este acordul, rezultă că predicatul este subordonat subiectului” concluzionează și Hazy. GALR 2005 precizează foarte clar, de asemenea: „Prin acord, verbul-predicat preia de la subiect informațiile gramaticale de număr și persoană, iar numele predicativ realizat adjectival, informații suplimentare de gen”¹⁴.

Ultimul aspect la care ne vom opri este cel al tratării semiauxiliarelor și a modului în care acestea satisfac cerința de a servi ca bază predicativă (și astfel de a îndeplini funcția de predicat) într-o propoziție. Pentru a îndeplini această funcție, este nevoie ca verbul să aibă o autonomie semantică; să fie determinat sub raport modal și temporal; să implice în realizarea respectivei transformări un autor, un obiect sau o circumstanță. Drașoveanu și Neamțu consideră obligatorie interpretarea analitică a sintagmei semiauxiliar + formă verbală. Hazy include în lista semiauxiliarelor de mod *a putea*, *a trebui*, *a avea*, *a fi*, *a-(i) veni*, care se diferențiază de semiauxiliarele de aspect *a porni*, *a începe*, *a sta*, *a (se) apuca* etc. Convenind că verbele

¹¹ „Când între doi termeni intervine un alt mijloc de exprimare a raporturilor (cum se întâmplă în cazul subiect – predicat)” nu se poate vorbi de juxtapunere.

¹² D.D. Drașoveanu, *op. cit.*, p. 177-178.

¹³ Șt. Hazy, *op. cit.*, p. 19.

¹⁴ GALR 2005, p. 352.

predicative și cele nepredicative nu sunt diferențiate semantic, susținând presupoziția unui unic tip de predicat (diferențiat semantic, desigur)¹⁵, în cazul semiauxiliarelor se impune precizarea „criteriului semantic distribuțional” (Hazy). Astfel semiauxiliarele de mod impun distincția față de verbele predicative și cele nepredicative, dar și față de auxiliarele morfologice. Nu mai insistăm asupra situațiilor în care acestea au valoare predicativă, întrucât sunt fapte foarte cunoscute.

În concluzie, abordarea clasei lexico-gramaticale a verbului poate fi făcută din diverse perspective. Din punct de vedere semantic verbul reprezintă clasa care susține în cel mai înalt grad predicția logică. De asemenea, el are categorii și mecanisme capabile să transforme organizarea sintactică într-un fapt de enunțare. Indicii sintactici ai predicției asigură referirea la un eveniment extralingvistic. Persoana și numărul, ca indici de predicție, asigură prin acord legătura sintactică a verbului cu un grup nominal. Hazy sublinia atât avantajele, cât și dezavantajele unui asemenea demers: „... în general, conceptul sintactic de predicat se bazează în exclusivitate pe principiul morfologic, acesta fiind înțeles ca un V1 (predicativ) la unul din modurile personale, sau un V2 (copulativ) la mod personal urmat de un Pr/ nume predicativ. De aici rezultă că se încearcă de fapt unificarea unităților sintactice cu cele morfologice ceea ce duce la morfologizarea excesivă a sintaxei și implicit, la nerecunoașterea existenței semiauxiliarelor drept clasă distinctă de verbe, la negarea funcției de predicat a verbelor la gerunziu și infinitiv”.

Modul verbal reprezintă dimensiunea pragmatică a clasei lexical-morfologice, instaurând raportul dintre un semn și interpretantul său. „Modul trimite la locutor exprimând atitudinea acestuia în legătură cu evenimentul descris pe care locutorul și-l asumă ca realitate sau posibilitate” (*Dicționarul de Științe ale Limbii*). Definiția acesta se referă, însă, numai la modul personal. Drașoveanu remarcă faptul că definirea reciprocă a categoriilor gramaticale de mod și persoană „deosebite atât prin conținut cât și prin flectivele lor” nu poate fi acceptată. Practic, nu e logic ca o categorie gramaticală precum cea a persoanei să fie „considerată notă a celeilalte”.

Întrebarea care pune este dacă modul verbal definește predicativitatea sau el este definit în funcție de aceasta? Drașoveanu considera că „personale/ nepersonale aplicate modurilor le vom înțelege ca arătând compatibilitățile – incompatibilitățile modului cu persoana”. Astfel, modul nu este definiens și deși este parte a definiției, nu este una dominantă. Concluzia la alternativele personal pentru că predicativ? sau predicativ pentru că personal? este: sunt predicative pentru că sunt personale, idee susținută și de Hazy. Rămân însă problemele referitoare la modurile nepersonale (gerunziul și infinitivul), la care ne vom opri într-un articol viitor.

BIBLIOGRAPHY:

*** *Gramatica limbii române, II Enunțul*, Editura Academiei Române, București, 2005

¹⁵ Ex. Mama este veselă.
Mama cântă veselă.

-
- Dimitriu, Corneliu, *Tratat de gramatică a limbii române. Morfologia*, Institutul European, Iași, 1999
- Drașoveanu, D.D., *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1997
- Hazy, Ștefan, *Predicativitatea: determinare contextuală analitică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997
- Neamțu, G.G., *Predicatul în limba română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986
- Neamțu, G.G., *Teoria și practica analizei gramaticale: distincții și ... distincții*, Ediția a II-a revăzută, adăugită și îmbunătățită, Editura Paralela 45, Pitești, 2007
- Nemțuț, Alina-Paula, *Modurile nepersonale ale verbului în limba română contemporană*, Editura Universității din Oradea, 2011

ENGLISH IDIOMS OF MYTHOLOGICAL ORIGIN

Zoltan Ildiko, Assist., PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: As in most European languages, in English we still encounter phrases and expressions that contain references to stories, characters or creatures from ancient Greek or Roman mythology. Most of these have acquired a more general meaning and are today idioms applied to situations, events or relationships because they depict or characterise them so suggestively. As linguistic devices they also make the phrasing more colourful and expressive. Discovering their origin and background helps us understanding them better and use them more effectively.

Keywords: idiom, phrase, origin, language, mythology

In classical Greek and Roman mythology the Trojan War is one of the major events, subject of a long oral tradition and a cycle of epic poems from which only fragments have survived. It then became the theme of Homer's *Iliad* from around the 8th century BCE, narrating a part of the final year of the ten-year-long siege of Troy. The poem ends with the funeral rites of Hector. Homer's other epic poem, the *Odyssey*, records the adventures of Odysseus (Ulysses) on his long voyage home. Virgil's *Aeneid* (written between 29 and 19 BCE) picks up the story where the *Iliad* left it and tells the story of the wooden horse, describes the sacking and burning of Troy and the subsequent flight of the few survivors who managed to escape, notably of Aeneas, who eventually settled in Latium, in present day Italy, to become the ancestor of the Romans.

More recent historical and archeological evidence seems to suggest that the story of the Trojan War, much doubted in the 19th century, has a real historical basis and took place in Anatolia sometime in the Bronze Age, during the 13th or 12th centuries BCE. The present paper tries to discover the origins of English idioms which contain references to these events and their literary depiction.

the apple of discord = a cause of dispute, argument, rivalry; something to contend about

the Judgment of Paris = a difficult case or argument to decide, especially one in which there is no solution that would satisfy all parties

The story of Trojan War reaches back to the marriage of the sea-nymph Thetis and the hero Peleus (later the parents of Achilles), where all the gods and goddesses had been invited except Eris, the goddess of strife and discord. She took umbrage at being left out and, in a fit of pique, "crashed" the wedding and threw a golden apple with the inscription 'for the most beautiful' on the table. Hera, Pallas Athene and Aphrodite (Juno, Minerva and Venus, respectively), each felt they were entitled to the apple and a heated argument ensued. Eventually Zeus decided

that Paris, prince of Troy, should be the judge. When he couldn't make up his mind, the goddesses reverted to bribes: Hera promised him power, Athena wealth and Aphrodite the love of the most beautiful woman in the world. Paris decided in favour of the latter. Thus Hera and Athena became sworn enemies of the whole Trojan race and as a vengeance they actively contributed to the fall of Troy.

a/the face that launched a thousand ships = a very beautiful woman

The expression is rather literary (possibly even pompous-sounding). The original face belonged to Helen of Troy, the daughter of Zeus and Leda, whose love Aphrodite had promised to Paris. Unfortunately, Helen was already married to King Menelaus of Sparta, who became understandably upset when she eloped with Paris. He and his brother Agamemnon, king of Mycenæ, convinced all the Greek chieftains to gather a fleet of more than a thousand ships and set out on an expedition to retrieve her from the Trojan king Priam and avenge Paris's insult.

In Christopher Marlow's 'The Tragical History of Doctor Faustus' (1590-1604) Faustus greets her with the words: "Was this the face that launch'd a thousand ships/ And burnt the topless towers of Ilium?"

More recently the expression has also been 'paraphrased' in a facetious, if irreverent manner into *a face that sank a thousand ships*.

There were brave men before Agamemnon / Brave men lived before Agamemnon = the saying implies that we are not to suppose that our own age or locality has the monopoly on all that is good, on achievement or glory

In Horace's *Odes* (IV, ix) the original Latin is "*Vixere fortes ante Agamemnona*", which Byron paraphrased in *Don Juan*:

"Brave men were living before Agamemnon
And since, exceeding valorous and sage,
A good deal like him too, though quite the same none;
But then they shone not on the poet's page,
And so have been forgotten."

Agamemnon was in Greek legend the King of Mycenæ, brother of Menelaus, and the leader of the Greeks in the Trojan War.

(an) Achilles' heel = a weak or vulnerable spot in something or somebody who is otherwise strong

According to Greek mythology, the nymph Thetis held her young son Achilles by the heel while dipping him into the river Styx to make him invulnerable. His heel, however, was not touched by the water and remained his only weakness. After years as a brave warrior, Achilles was ultimately killed during the siege of Troy by a poisoned arrow which pierced his heel. His deadly enemy Paris had learned of his weakness and aimed at his weak spot.

a Cassandra = a person who makes correct statements about unpleasant future events but is never believed by anyone

The prophetess Cassandra was the daughter of Priam, king of Troy and his second wife, Hecuba. She was loved by the god Apollo but refused his advances and the jilted lover cursed her in his anger that nobody should believe her predictions, although they always proved to be correct.

the wooden horse of Troy – a Trojan horse = something that is intended to subvert or defeat from within: a disguised way of introducing something dangerous or harmful

a Greek gift = a treacherous, dangerous gift

The story of the Trojan horse features in Virgil's *Aeneid*. In the last year of the decade they had spent besieging Troy, after the death of Hector, the Greeks were advised by the shrewd Odysseus (Ulysses) to indicate that they had had enough and would withdraw. He also had a monster wooden horse made by Epios, allegedly an offering to the gods to secure a prosperous voyage back to Greece. It was offered the people of Troy as a (parting) gift. Some of the wiser Trojans (among them Laocoön, their priest and Cassandra, Priam's daughter) urged the people to reject it, saying, "*Beware the Greeks, even when they bear gifts*" or "*I fear the Greeks, even when they offer gifts*". (In Virgil's *Aeneid* it appears as "*Timeo Danaos et done ferentes*") However, the horse was accepted and the Trojans dragged it within their city. The Greek soldiers hidden in it, including Menelaus, emerged unexpectedly during the night, killed the guards, opened the city gates, sacked and set fire to Troy, thus victoriously completing their prolonged assault on it. Unfortunately, they also desecrated the temples and thus incurred the wrath of the gods. Few of the surviving Greeks returned home safely; it took Odysseus ten years to get back to Ithaca. His voyage and adventures on the way are described in Homer's *Odyssey*.

siren voices / song / call = the temptation or appeal of something that seems very attractive but which is also dangerous and, if yielded to, will have bad results

Sirens (from the Greek *sirens*, meaning 'entanglers') are mythical monsters, either half woman and half bird, or half woman and half fish who can tempt unwary seamen with their sweet alluring song to sail towards them and then perish on rocks or dangerous waters. The other possible outcome of listening to their song is that you forget everything and eventually die of hunger. Thus a 'siren' can be an attractive but deceitful woman.

Odysseus (Ulysses), however, was curious to hear their song so he filled the crew's ears with wax and made them tie him to the mast of his ship to make sure he wouldn't succumb to their enticements.

between Scylla and Charybdis = between two courses of action, alternatives or dangers when trying to avoid either of them would mean risking the other

These two monsters lived on either side of the Strait of Messina, on the coasts of Italy and Sicily and Odysseus managed to pass between them on his way home, which was no mean

feat. There are two variants of the story which tells how Scylla, originally a beautiful nymph, was turned into a monster. It was either done by the goddess Amphitrite, who was jealous of her husband, Poseidon, god of the sea, or by Circe who saw her as a rival for the affections of Glaucus. Thus Scylla became a hideous creature with twelve legs and six dog's heads, each with three rows of teeth, constantly barking and devouring the sailors on the ships that passed in front of her. On the opposite bank under a huge fig tree dwelt the formless Charybdis who swallowed the waters of the sea, sucking ships into the depth, and threw them up again three times a day. Presumably they were the personification of a dangerous rock side and a whirlpool on the two sides of the strait. Sailors who tried to avoid one danger fell into the other one.

lotus eaters = lazy dreamy people who are concerned only with their own pleasures and comfort and can afford to live in ease and luxury

In Homer's *Odyssey* the eponymous hero encounters a people, the Lotophagi, who eat the fruit of the lotus tree and so forget about their friend and homes, lose all desire of returning to their native country, their only wish is to live in an inactive dreamy state in Lotus-land.

BIBLIOGRAPHY:

- Flavell, Linda & Roger 2002, *Dictionary of Idioms and their Origins*, London: Kyle Cathie Ltd.
 Manser, Martin 1990, *Dictionary of Word and Phrase Origins*, London: Sphere Books Ltd.
 Seidl, Jennifer and W. McMordie 1991, *English Idioms*, Oxford: Oxford University Press
The Longman Dictionary of English Idioms 1998, Longman Group UK Limited
The Oxford Dictionary of Idioms 2005, New York: Oxford University Press Inc.
The Wordsworth Dictionary of Idioms 2006, Hertfordshire: Wordsworth Editions Ltd.
The Wordsworth Dictionary of Phrase & Fable 2004, Hertfordshire: Wordsworth Editions Ltd.
 dictionary.reference.com
<http://en.wikipedia.org>
<http://www.phrases.org.uk>

FALSE FRIENDS ENCOUNTERED IN THE NAVAL ARCHITECTURE LANGUAGE

Anca Trișcă (Ionescu), PhD Student, “Dunărea de Jos” University of Galați

Abstract: International terms acquire different basic or additional meanings when they enter Romanian. This led to false friends or false cognates. Having a similar form in English and Romanian, one has the tendency to use the Romanian form with the English meaning or vice versa. The present study illustrates this tendency through examples from naval architecture texts.

Keywords: *false friends, false cognates, naval architecture language, semantics*

Introduction

There are many definitions of the category of word pairs that is traditionally called **false friends** or **false cognates** (and known under the rather loose term **prieteni falși** in Romanian). David Crystal he offers the following definition:

In COMPARATIVE LINGUISTICS, a term describing words in different languages which resemble each other in FORM, but which express different meanings; also called false cognates. . . . Examples include French demander, which translates into English as ‘to request’ not ‘to demand’, and Italian caldo which translates as ‘warm’ not ‘cold’. (Crystal 2003, 176)

Robert Hill has pointed out in his *Dictionary of False Friends* (1982: i) that false friends are particularly treacherous words when it comes to understanding what somebody speaking another language actually means:

Since the early 1960s, when I began teaching English as a foreign language, there has been a marked shift in emphasis in the way we teach, from detailed studies of texts, to methods which encourage the students to talk more. From the beginning, I remember noticing how the meaning of certain English words was repeatedly misunderstood: the context might offer no hint of the fact that words like sympathetic, smoking, or control meant something quite different in English from the similar word in other languages. I am ashamed too, when I think how many times I have used fastidious as a reasonable synonym for fussy before I discovered that the former was likely to be understood by all Latins (i.e. speakers of Portuguese, Spanish, French and Italian) as irritating, troublesome, or annoying.

Since “the context might offer no hint”, a pragmatic strategy is needed to resolve this sometimes hidden semantic problem. This can be especially problematic when reading a (badly)

translated text. Translations of false friends can lead to certain ambiguities which can, however, be exploited themselves in literature to achieve certain effects (cf. for example, Sender, 1994; Daninos, 1990).

Mistakes, misunderstandings, and the humorous exploitation of **false friends** are ubiquitous when translating technical texts from English to Romanian, as we did. Since **false friends** are perhaps the main enemy of technical translators, they must know their enemies thoroughly so as to be able to beat them.

Corpus

At this time there is no English-Romanian dictionary of naval architecture false friends produced so far. We have gathered a naval architecture corpus (university courses, catalogues, documents in English and Romanian) from which false friends can be withdrawn. Considering the increasing number of Romanian engineers who work in English speaking shipyards, the necessity of false friends entrances in general dictionaries as well as the production of a specialized ones arises.

Method

In order to discover the most frequent false friends in our corpus, we have studied the English words present in Romanian textbooks and counted their occurrence. Moreover, we have studied their meaning and usage in English and Romanian.

Findings

The present study shows the most frequent false friends encountered in our corpus. However, the presence of false friends in Romanian naval architecture texts is the proof that a technical translator must be proficient in both languages as well as the technical field he/she translates from/into. To illustrate our point of view, we have analyzed the following false friends:

Control / Monitoring. *Control* can easily lead to mistranslations because it indicates either the act of regulating/commanding or the act of monitoring. One illustrative error is translating *this device monitors the voltage* as *acest dispozitiv monitorizează tensiunea*. The proper translation is to write *acest dispozitiv monitorizează tendința de tensiune* or, through appropriate paraphrasing, to indicate that the device is *undetector de tensiune*. The right choice of the term to use for *control*: *de control*, *comandă*, depends greatly on the subject of the translation and on the degree of internal consistency needed. If the system operates only through direct human intervention or if its output can change, you use *control*. Sometimes clarity can be improved using *comandă* rather than *control*. For example, *control circuit (of a machine; the circuit used to regulate the machine's operation)* would be *circuitul de comandă*. Other times *control* is the established term used in the technical literature, so you need to know that you must use a “false friend”. For example, a *control valve* (like a throttle valve, which regulates the flow of a liquid) is *supapă de control*. And sometimes you do not need to translate *control*. For

example, almost always the context makes unequivocally clear that a *control board* (or *control panel*) is simply *tablou*.

Keyed. This term appears often in texts on computer hardware or electrical equipment, where it refers to various designs (a specially made slot/projection in each connector, a particular arrangement of the connectors pins/receptacles, etc.) for which two connectors can be inserted into each other only in one way. The false friend *codat* is a double false friend. First of all, in the mechanical field (where *keyed* comes from), when you have a rotating piece secured to another piece through keys, slots, etc., the correct term is *încuiat*. Secondly, there is already a well-established term for plugs and sockets, so that the proper solution is to write that the connectors are *polarizat* (a less specialized expression, which may be more appropriate depending on the technical knowledge of the intended audience, is *cuplare ireversibilă*).

Measurement. Here we have an example of a word, *măsurătoare* which is appropriate in several technical contexts (as in the medical field), but which becomes a false friend in a specific technical context, the electrical field. Naval architecture uses constantly *măsură*. The usage of *determinare* in an electronic related text may signal the reader that the text has been written by an outsider.

Versus. This term may accompany charts (A versus B, where A and B are two physical quantities; e.g., power versus rpm, for an engine). A typical mistranslation is *împotriva*. *Versus* means that there is a functional relation between the two quantities; consulting English-only engineering manuals shows that it is used interchangeably with *as a function of*.¹ Therefore, the correct Romanian translation is *în funcție de*.

Strain relief. Even the most popular hardcopy technical bilingual dictionaries do not include this term; in dictionaries available on the Web we found *Element de susținere, de relief de scurgere/tulpina*, and *anti-aliasing glandei*. How can one determine which (if any) of these answers is right or if all of them are false friends? Here is a procedure: First, if the document we are translating does not give us enough information, we should use the web search engines to find relevant English pages with descriptions and illustrations. These will allow you to figure out that strain relief indicates a special fitting (it can be quite complex) which protects a cable from rubbing, and seals it against liquids and oils. Thus it cannot be *șaiă de cauciuc* (a simple rubber seal ring), *eliminare* (this is an action, not a device) or *presgarnitura* (packing, which is used for shafts). Secondly, one should consult relevant Romanian reference materials (preferably catalogues and ad pages) on cables and related devices where it would be possible to find a figure and possibly a description of a strain relief.

¹ Mechanical Engineers' Handbook (1998, John Wiley & Sons).

Contact. Consider *Tighten until gasket contacts sealing surface on mounting base*. It may seem correct to translate it with *Strânge până când garnitura este în contact cu suprafața de etanșare*. But would you have used *contact* if the writer had written instead *until the gasket and the sealing surface on mounting base match* (or fit together)? or *se sprijină*. This last term is perfect when your readers do not have a specific background in mechanics (for example, medical device operators). If you are writing for mechanics, machinists, etc., the best translation is *până garnitura se sprijină pe suprafața de etanșare*.

Technical translators weigh the logic of the expression. How to deal with absolute modifiers? These are expressions such as *most unique*, *more complete*, *more perfect*, etc. They often appear in marketing contents where writer's intention is to extol the products and services of a company. Academic authors and communication consultants argue about the correctness and validity of absolute modifiers. The following is a possible solution for an expression more often encountered in a "purely technical" context: *Bring the vehicle to a complete stop before unlocking the attachment*. The writer wants to say: *Do not unload the attachment while the vehicle is moving!* To avoid the false friend and simultaneously highlight appropriately and effectively the required part of the warning, you could write: *Before unlocking the attachment, stop the vehicle*.

Rotate (knobs, wheels, etc.). Technical English documents (not necessarily as a translator) are "contaminated" by the false friend *roti*. As a transitive verb, *a roti* means to cause to turn around fast and with energy. In correct Romanian, when you rotate knobs, wheels, keys, etc., you say *înșuruba*.

Procedure. The frequency of its occurrence in software documentation—for which loan translations are often used in Romanian—has spread the use of *procedură* even in texts that are not software-related. An examination of all the meanings presented in English and Romanian dictionaries shows that procedure also means *practică*. (Sometimes *instrucțiuni* may be more appropriate than *procedură*). Unfortunately, *procedeu* is also being pushed aside by *proces*, which closely follows process. However, *procedeu* is still used in technical sources.

Conclusion

With the previous example we tried to show an effective procedure (which unfortunately can be quite time consuming) to find solutions for technical false friends not included in the usual resources: consulting relevant English sources (hardcopy or on line, but not bilingual dictionaries), comparing them with corresponding Romanian materials, and making the appropriate parallelisms. We stress that a monolingual dictionary is better, as opposed to a bilingual dictionary, because by reading about the meaning and etymology of the Italian words as you translate, you can fight the "language contamination" due to the constant exposure to English vocabulary and syntax.

BIBLIOGRAPHY:

- CRYSTAL, D. (2003) *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. 5th ed. Oxford: Blackwell Publishing.
- DANINOS, P., (1990) *Les carnets du major W. Marmaduke Thompson. De'couverte de la France et des Français*, Hachette: Paris
- SENDER, R.J., (1994) *La Tesis de Nancy*, Magisterio Espanol : Madrid.
- BIBICESCU, G., et. al.(1971) *Lexicon maritim englez român*, Bucuresti: Editura științifică.
- CARLTON, J., S., (2006) *Marine Propellers and Propulsion*, Elsevier.
- DUMITRESCU, H., GEORGESCU, A., CEANGA, V., (1990) *Calculul elicei*, Editura Academiei Române.
- MANDEL, P., (2012) *Principles of Naval Architecture – Ship Maneuvering and Control*, Ed. SNAME, New-York.
- POPA, E., (1993) *Geometrie Descriptivă Și Desen Tehnic*, Universitatea din Brașov
- WILEY, J. (1998) *Mechanical Engineers' Handbook* John Wiley & Sons, Inc., Hoboken : New Jersey

**EXPANDING THE BORDERS OF LINGUISTIC RESOURCEFULNESS THROUGH
CONLANGS : A STUDY ON H.C. ANDERSEN'S "THE LITTLE MERMAID",
TRANSLATED INTO ESPERANTO BY L.L. ZAMENHOF**

Norica-Luminița Butnaru, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Finding viable means of facilitating linguistic comprehension at a worldwide level has been a major preoccupation for linguists and anthropologists alike well before the boom of the globalization phenomenon. The search for a true "lingua universalis" which would facilitate international understanding, thus enabling all of humankind to establish better connections both linguistically and culturally has been the primary goal of many scholars. But perhaps the closest anyone has gotten in this respect was Ludwik Lazarus Zamenhof through the invention of Esperanto, the language that would later become known as the most widely spoken auxiliary language. This article strives at showcasing that a constructed language can fulfill all the functions of a naturally developed one and that the translations from and into such codes act as genuine tools of communication, in which the translator can choose to maintain or disregard the author's intention, thus influencing the perlocutionary effect the target text will have on the target culture readers. Starting from Christiane Nord's documentary, interlineal translation typology as displayed in "Translating as a Purposeful Activity" (1997) and Andrew Chesterman's translation strategies presented in "Memos of Translation" (1997), this paper features a brief translation analysis on H.C. Andersen's "The Little Mermaid", translated into Esperanto by Zamenhof himself.

Keywords: *Constructed languages, Esperanto, L.L. Zamenhof, "The Little Mermaid", translation strategies.*

Introduction:

While the purpose of most constructed languages is that of hindering the conveyance of communicative messages, some conlang creators aim at facilitating communication through the creation of an easy-to-learn language and the best example of a conlang that fits this description is Esperanto, the most widely spoken constructed international auxiliary language, created by Dr. Ludwig Lazarus Zamenhof, an ophthalmologist of mixed cultural heritage from Białystok, Russia. Zamenhof's goal was to create a linguistically accessible and politically neutral language that would transcend nationality and would foster peace and international understanding between people with different regional or national languages. At present, some people see Esperanto as a positive alternative to the growing use of English

throughout the world, being found as an ethical solution for the threat about the cultural and linguistic diversity related to the expansion of English, as well as an economical alternative, given the fact this language could be learned fairly easily. In terms of its use, there have been numerous contexts in which Esperanto was employed, amongst which I would like to mention: military phrase books, radio communications, the working language of several non-profit international organizations, Esperanto music, literature and cinematography. As a constructed language, Esperanto is not genealogically related to any ethnic language, being described as "a language lexically predominantly Romanic, morphologically intensively agglutinative, and to a certain degree isolating in character" (Blank, 1985:94). Yet, having set aside the fact that it is an invented language, Hungarian researchers have reached the conclusion that Esperanto fulfills all the requirements of a living language.

Bearing in mind the idea that a target text should convey for its target culture audience as much of the original text's communicative impact as possible, I strongly consider that any satisfactorily translated work should ideally be a collaborative effort between the original author and the translator. And although I am well aware of the fact that there is no perfect correspondence between a source language and a target language, it is my belief that any aspiring translator should try to convey as much of the original meaning as possible. For this very reason, when it comes to translating Hans Christian Andersen's fairy tales into a conlang, the translator must be aware of the stylistic and linguistic techniques that the author used in the source text, and create them anew in the translation. For the purpose of paper, I have chosen to submit to analysis a short fragment of H.C. Andersen's fairy tale, "The Little Mermaid", translated by the creator of the Esperanto language himself, Dr. L.L. Zamenhof.

Before we can move on with presenting the actual translation analysis, I strongly believe in the unfathomable importance of setting out a disclaimer by stating that, albeit Esperanto is a fairly comprehensible language, in no way do I consider myself an expert in this constructed code, being fully aware of the fact that I have not acquired the skills necessary to truly and skillfully translate from and into this language.

The sole endeavour I set out to accomplish was based on the following attempt: drawing on L.L. Zamenhof's constant effort of enriching and systematizing the language he created, I will make use of the linguistic materials I was able to retrieve, trying to perform what I consider to be a documentary, interlineal translation (according to Christiane Nord's translation typology), in the sense that I will take the first fragment of Andersen's fairy tale, *The Little Mermaid* and, using a glossary I have specially put together for the analysis of this literary piece, I will try to "break down" the source text by giving each English lexical unit its Esperanto correspondent, thus attempting to reproduce the syntactical and lexical structures of the target language. I will also provide Zamenhof's personal version of Esperanto translation, with all the required modifications in terms of word order, semantics and so on. After doing so, I will add a few personal remarks for each of these alterations, thus conducting a translation analysis, paying a special attention to the strategies made in order to preserve its communicative value.

Documentary, interlineal translation from English into Esperanto

Before displaying Hans Christian Andersen's original source text, together with my "raw" translation of the fragment, whose sole purpose is that of gaining insight into the internal mechanisms and operating principles of the Esperanto language, I would like to mention that the fragments from my translation which appear in bold font make reference to certain areas of Zamenhof's translated text where several deviations from the original text have been made. In doing so, I consider that the translation hurdles and the strategies that have ensued from this predicament will be easier to follow in my version of translation into Esperanto. My translation can be found immediately below the ST:

"Far out in the ocean, where the water is as blue as the prettiest cornflower, and as clear as crystal, it is very, very deep; so deep, indeed, that no cable could fathom it: many church steeples, piled one upon another, would not reach from the ground beneath to the surface of the water above. There dwell the Sea King and his subjects.

We must not imagine that there is nothing at the bottom of the sea but bare yellow sand. No, indeed; the most singular flowers and plants grow there; the leaves and stems of which are so pliant, that the slightest agitation of the water causes them to stir as if they had life. Fishes, both large and small, glide between the branches, as birds fly among the trees here upon land. In the deepest spot of all, stands the castle of the Sea King. Its walls are built of coral, and the long, gothic windows are of the clearest amber. The roof is formed of shells, that open and close as the water flows over them. Their appearance is very beautiful, for in each lies a glittering pearl, which would be fit for the diadem of a queen.

The Sea King had been a widower for many years, and his aged mother kept house for him. She was a very wise woman, and exceedingly proud of her high birth; on that account she wore twelve oysters on her tail; while others, also of high rank, were only allowed to wear six. She was, however, deserving of very great praise, especially for her care of the little sea-princesses, her grand-daughters". (Andersen, 2012:85)

"Malproksime en la oceano, **kie** la akvo estas tiel blua, **kiel la plej bela cejanoj**, kaj klara, kiel kristalo, ĝi estas tre, tre profunda; tiel profunda, **ja, ke neniu kablo povus kompreni ĝin**: multaj **preĝejaj** turoj, amasiĝis unu sur la alian, ne estas longaj de la tero sub la surfaco de la akvo pli supre. **Tie loĝas la Maro Reĝo kaj liaj aferoj.**

Ni ne devas imagi ke **ekzistas nenio en la fundo de la maro sed nuda flava sablo**. Ne; la plej rimarkindajn florojn kaj plantojn kreski tie; la folioj kaj tigoj de kiuj estas tiel flekseblaj, ke la plej eta agitiĝo de la akvo kaŭzas ilin vigligi kiel vivaj estaĵoj. Fiŝoj, ambaŭ grandaj kaj malgrandaj, glita inter la branĉoj, **kiel birdoj flugas inter arboj tie sur tero**. En la plej profunda loko staras la kastelo de la reĝo de la maro. Ĝiaj muroj estas konstruitaj en **korala**, kaj la longa, **gotikaj** fenestroj estas de la plej klaraj ambro. La tegmento estas farita el ŝeloj, kiuj sin fermas kaj malfermas kiel la akvo fluas super ili. **Ilia aspekto estas tre bela**, ĉar en ĉiu kuŝas brilantaj perloj, kiuj estis konvenaj por la diademo de reĝino.

La reĝo de la maro estis vidvo dum multaj jaroj, kaj lia maljuna patrino **mastrumis la domon**. Ŝi estis tre saĝa virino, kaj tre fiero de sia alta naskiĝo; sur tiu konto ŝi portis dek du ostrojn sur la vosto; dum aliaj, ankaŭ de alta rango, estis nur permesita porti pli ol ses. Ŝi estis, tamen, merita de tre granda laŭdo, speciale por lia zorgo de la malgranda **apudmara princinoj**, ŝiaj nepinoj”.

Glossary of lexical and morphological items

Before I move on to providing L.L. Zamenhof’s perfected Esperanto version of *The Little Mermaid* and continue with the translation analysis per se, let us have a closer look at the glossary I have put together, as it would have been impossible to suggest any form of translation from English into Esperanto without it. I would also like to note that some of the words, both from English and Esperanto, have been separated into morphemes, so as to facilitate the comprehension of the manner in which the grammatical and syntactic structures function within the Esperanto language. As a final remark, I shall only specify the entirety of the sources I used as guidelines in the section dedicated to the bibliographical references, as the list would be quite tedious to incorporate into this section of the paper.

far out (prep. phrase, acting as an adv.) – *mal/proksima(e)* (denotes contraries or the opposition of ideas: *proksima(e)* – “close” (root) + “mal” – oppositional prefix)

in (prep.) - *en*

the (definite article) - *la*

ocean (n.) - *oceano*

where (adv.) - *kie*

water (n.) - *akvo*

is (v., ind. mood) – *estas* (“*esti* - infinitive mood + “-as” – suffix indicative of the present tense)

as... as - (adv., used in comparisons to refer to the extent or degree of something)

– *tiel ... kiel*

blue (adj.) - *blua*

pretti/est (adj.) – *la plej* (superlative) + *bela*

cornflower (n.) - *cejanoj*

and (conj.) - *kaj*

clear (adj.) – *klara, hela*

crystal (n.) - *kristalo*

it (pron.) - *ĝi, ĝin*

very (adv.) - *tre*

deep (adj.) - *profunda*

so (adv.) - *tia*

indeed (conjunctive adv.) - *do, efektive, ja*

that (conj.) - *ke*

no (adj., pre-modifies a noun, conveying its opposite meaning) - *ne*

cable (n.) - *ŝnurego*

could (mod. v.) - *povi*

fathom (v.) - *sondi*

many (adj.) – *multa, multaj*

church (n.) - *preĝejo*

steeple (n.) - *preĝeja turo*

piled (past part.) - *amasigis*

one upon another (adj. prep. phrase) – *unu sur la alian*

would (mod. v.) - *benvoli*

reach (v.) - *atingi*

from ... to (prep.) – *inter... kaj*

ground (n.) – *fundo, bazo*

beneath (prep.) – *sub, al sub, mal supre de*

surface (n.) - *surfaco*

of (prep.) – *de*
above (adv.) – *super*
there (adv.) – *tie, tien*
dwell (v.) – *loĝi*
king (n.) – *reĝo*
his (poss. adj.) – *lia, sia*
subjects (n.) – *aferoj, temonj, regatoj*
we (pron.) – *ni*
must (mod. v.) – *devi*
imagine (v.) – *imagi*
nothing (neg. pron.) – *nenio, nenion, neniaĵo*
bottom (n.) – *fundo, malsupro*
but (conj.) – *sed*
bare (adj.) – *nuda, dezerta, kalva*
yellow (adj.) – *flava*
sand (n.) – *sablo, areno*
most (adj.) – *plej, ekstreme*
singular (adj.) – *singular, unumombro*
flowers (n.) – *floroj*
plants (n.) – *plantoj*
grow (v.) – *kreski*
leaves (n.) – *folioj*
stems (n.) – *tigoj, venas*
which (relative pron.) – *kiu, kiuj*
are (aux. v.) – *estas*
pliant (adj.) – *elesta, fleksebla*
slightest (adj.) – *plej eta, plej minimuma*
agitation (n.) – *agitacio, agitado, agitiĝo*
causes (v.) – *kaŭzas, determinas*
them (pron.) – *ili*
to stir (v., inf. mood) – *movi, eskciti, inciti*
as if (conj.) – *kvazaŭ*
they (pron.) – *ili*
had (aux. v.) – *havis*
life (n.) – *vivo*
fish[es] (n.) – *fiŝoj*
both (conj.) – *ambaŭ, kaj*
large (adj.) – *grandaj*

small (adj.) – *mal/grandaj* (denotes contraries or the opposition of ideas: *grandaj* – “large” (root) + “*mal*” – oppositional prefix)
glide (v.) – *gliti, glisi*
between (prep.) – *inter*
branches (n.) – *branĉoj*
birds (n.) – *birdoj*
fly (v.) – *flugas*
among (prep.) – *inter*
trees (n.) – *arboj*
here (adv.) – *tie, tien*
upon (prep.) – *sur, super*
land (n.) – *tero, lando*
deep/est (adj., superlative) – *plej profunda*
spot (n.) – *loko*
all (n.) – *ĉiuj, tuta*
stands (v.) – *staras*
castle (n.) – *kastelo*
its (poss. adj.) – *lia, liaj*
walls (n.) – *muroj*
built (past part.) – *konstruitaj*
coral (adj.) – *korala*
long (adj.) – *longaj*
gothic (adj.) – *gotikaj*
windows (n., pl.) – *fenestroj*
clear/est (adj., superlative) – *plej klaraj*
amber (n.) – *sukceno, ambro*
roof (n.) – *tegmento*
formed (past part.) – *formata*
shells (n., pl.) – *konkuloj, ŝeloj*
open (v.) – *mal/fermas* (denotes the opposition of “fermas”)
close (v.) – *fermas*
flows (v.) – *fluas*
over (prep.) – *super, sur, pli*
their (poss. adj.) – *iliaj*
appearance (n.) – *aspekto, vidigxo*
beautiful (adj.) – *bela*
for (conj.) – *ĉar*

each (indefinite pron.) - *ĉiu*
lies (v.) - *kuŝas*
a (indefinite article) – not used in *Esperanto*
glittering (adj.) - *brila*
pearl (n.) - *perlo*
be fit for (phrasal v.) - *esti tauxgas por, esti konvena por*
diadem (n.) - *diademo*
queen (n.) – *reĝ/in/o* (the suffix “in” denotes the feminine genre: “reĝo” (masc.) + “in” = *queen*)
widower (n.) - *vidvo*
years (n.) - *jaroj*
aged (adj.) – *mal/juna* (denotes the opposition of “juna”, i.e. “young”)
mother (n.) – *patr/in/o* (the suffix “in” denotes the feminine genre: “patro” (masc.) + “in” = *mother*)
kept house (idiomatic expr., past sp.) - *mastrumis*
she (pron.) – *ŝi, li*
wise (adj.) - *saĝa, saĝema*
woman (n.) - *virino*
exceedingly (adv.) - *treege* , *eksterordinare*
proud (adj.) – *fiera, vanta*
high (adj.) - *alta*
birth (n.) - *naskiĝo*
account (n.) – *rakontas, konsideri*
wore (v., past sp.) - *portis*
twelve (cardinal number) – *dek du*
oysters (n., pl.) - *ostros*
her (poss. adj.) - *ŝia*
tail (n.) - *vosto*
while (adv.) - *kvankam*
others (indef. pron.) - *aliaj*
also (conj.) - *ankaŭ*
rank (n.) - *rango*
were (aux. v., past sp.) - *estis*

only (adv.) - *sola*
allowed (past part.) - *permesis*
to wear (v., inf. mood) – *porti, vesti*
six (cardinal number) - *ses*
however (prep.) – *tamen, sed*
deserving of (prep. phrase) - *merecedores de*
great (adj.) - *granda*
praise (n.) - *laŭdo*
especially (adv.) - *precipe*
care (n.) - *zorgo*
little (adj.) - *mal/grandaj* (denotes contraries or the opposition of ideas: *grandaj* – “large” (root) + “mal” – oppositional prefix)
princesses (n., pl.) – *reĝid/in/o/j* (the suffix “in” denotes the feminine genre: “reĝido” (masc.) + “in” + “j”- mark of plural)
grand-daughters (n., pl) – *nep/in/o/j* (the suffix “in” denotes the feminine genre: “nepo” (masc.) + “in” + “j”- mark of plural)

Translation analysis on L.L. Zamenhof's rewording of "The Little Mermaid" into Esperanto

Before we move on with our personal commentaries, let us first examine Zamenhof's reinterpretation of the interlineal translation, which I have only provided in order to show how the Esperanto language works in terms of internal structure.

"Malproksime en la maro la akvo estas tiel blua, kiel la plej pura vitro, sed ĝi estas tre profunda, pli profunda, ol povas atingi ia ankro; multaj turoj devus esti starigitaj unu sur la alia, por atingi de la fundo ĝis super la akvo. Tie loĝas la popolo da maro.

Sed ne pensu, ke tie estas nuda, blanka, sable fundo; ne, tie kreskas la plej mirindaj arboj kaj kreskaĵoj, de kiuj la trunketo kaj folioj estas tiel flekseblaj kaj elastaj, ke ili ĉe la plej malgranda fluo de la akvo sin movas, kiel vivaj estaĵoj. Ĉiuj fiŝoj, malgrandaj kaj grandaj, traglitas inter la branĉoj, tute tiel, kiel tie ĉi supre la birdoj en la aero. En la plej profunda loko staras la palaco de la reĝo de la maro. La muroj estas el koraloj, kaj la altaj fenestroj el la plej travidebla sukceso; la tegmento estas farita el konkoj, kiuj sin fermas kaj malfermas laŭ la fluo de la akvo. Tio ĉi estas belega vido, ĉar en ĉiu sola jam estus efektiva beligaĵo en la krono de reĝino.

La reĝo de la maro perdis jam de longe sian edzinon, sed lia maljuna patrino kondukis la mastraĵon de la domo. Ŝi estis saĝa virino, sed tre fiera je sia nobeleco, tial ŝi portis dekdu ostrojn sur la vosto, dum aliaj nobeloj ne devis porti pli ol ses. Cetere ŝi meritis ĉian laŭdon, la plej multe ĉar ŝi montris la plej grandan zorgecon kaj amon por la malgrandaj reĝidinoj, ŝiaj nepinoj". (Andersen, 2001:80)

Before proceeding to the translation analysis of Zamenhof's translated version of "The Little Mermaid", together with our commentaries based on the morphological and syntactic alterations that the language creator/translator considered fit to employ whenever the linguistic and social norms of the target language required so, I would like to mention that the translation of children's literature, more specifically, that of fairy tales, requires a sound understanding of both developmental factors and the world of childhood. In the second edition of the Routledge Encyclopedia of Translation Studies (2009), Francesca Billiani offers us Peter Hollindale's definition of translation of children's literature: "This type of translation underpins the fine balance of affective content, creativity, *simplicity of expression* (my italics) and linguistic playfulness." (Baker, 2009:31-32) Furthermore, Ritta Oittinen (2000) argues that the translation for children constitutes a series of playful and subversive social interactions which take place between the translator and the ST, between the translator and the potential child reader, and between the child reader and the TT. She encourages the translator to be creative, stating that his goal should be the production of a child-friendly translation that constitutes a 'positive' manipulation of the source text. These definitions are given in order to support some of the decisions Zamenhof had made in translating the fairy tale I have submitted to investigation into Esperanto and, more specifically, to offer a plausible justification for the global strategies he had

implemented throughout the target text. As we shall soon discover, the translator has simplified to a considerable extent the communicative value of the ST, employing numerous information changes (through the use of omissions), as well as certain illocutionary changes.

Having said this, before we proceed to the actual translation analysis, I would like to mention that all the indefinite articles from the original text cannot be found either in my documentary, interlineal translation, or in the perfected target text belonging to Zamenhof, the reason behind this simply consisting in the fact that, in Esperanto, there is no correspondent to this grammatical category. Another general remark I would like to make before breaking down Zamenhof's decisions regarding his translational approach centers around his excessive employment of the commas within the Esperanto version, thus performing one of Andrew Chesterman's translation strategies (1997), namely a cohesion change. From a personal standpoint, the fact that the TT is riddled with commas has a harmful effect on the TC readers' ability to read the text leisurely.

We shall now move on to analyzing the very first fragment of Andersen's original text, namely *"far out in the ocean, where the water is as blue as the prettiest cornflower, and as clear as crystal."* My interlineal translation for this sequence, which I have been able to put together through the use of the glossary of syntactic and morphological items I had previously set up, is *"malproksime en la oceano, kie la akvo estas tiel blua, kiel la plej bela cejanoj, kaj klara kiel kristalo"*. On the other hand, Zamenhof's version is *"malproksime en la maro la akvo estas tiel blua, kiel la plej pura vitro."* Without even having any knowledge of the Esperanto language, any reader could ascertain that the TT is much more simplified than the ST. The first translation strategy we can observe is a case of hyponymy, in the sense that the translator changes the ST superordinate "ocean" into the TT hyponym "maro" meaning "sea." Even though the translator probably thought that the TC children would be more familiarized with the concept of "sea" than the one of "ocean", it is hard not to wonder whether or not Zamenhof's decision lessens the potency of the rhetorical image created in the ST, thus restricting the children's ability of picturing the vastness of the ocean.

The next sequence we shall discuss is the ST similitude *"[...] wherethe water is as blue as the prettiest cornflower"* (interlineal translation: *"[...] kie la akvo estas tiel blua, kiel la plej bela cejanoj"*). Zamenhof's translation reads as follows: *"[...] la akvo estas tiel blua"*, choosing to omit the similitude altogether. If, instead of a fairy tale, we would have dealt with a poem, where the stylistic devices play an important role in the translation process, we could have easily considered that Zamenhof's omission was made for the sake of linguistic economy, given the existence of certain prosodic restrictions, but this was not the case. On a personal note, I consider that, by translating this stylistic device, the perlocutionary effect the comparison between the intense blue colour of the ocean and the one of the cornflower should have been kept in the translation as well, thus aiding the TC readers in their process of picturing the marine scenery.

Next, we shall focus our attention on the fragment *"[...] and as clear as crystal, it is very, very deep; so deep, indeed [...]"* (interlineal translation: *"[...] kaj klara, kiel kristalo, ĝi estas tre, tre profunda; tiel profunda [...]"*), translated by L.L. Zamenhof as *"[...]kiel la plej*

pura vitro, sed ĝi estas tre profunda, pli profunda [...]. First, we can notice that the alliteration “clear crystal” was not translated as “kristalo klara” but rather as “pura vitro”, Zamenhof thus performing a trope change by choosing to dismiss the figurative expression. Moreover, he transforms the precious crystal into plain glass, interfering with the author’s intention. However, the translator decided to simplify the ST structure “very, very deep; so deep, indeed” with an Esperanto construction which back translates into English as “but it is very deep, deeper than...”, which enabled him to get rid of the redundancy from the ST.

The next sequence I would like to bring into question is “[...] *so deep, indeed, that no cable could fathom it*” (interlineal translation: “[...] *tiel profunda, ja, ke neniu kablo povus kompreni ĝin*”), which was translated by Zamenhof as “[...] *pli profunda, ol povas atingi ia ankro*”, which translates back into English as “so deep that it could not be reached by any anchor”. By replacing the noun “cable” (which does not necessarily make us think of an underwater landscape) with “anchor”, the translator performs a coherence change, increasing the degree of relevance of the target text. Nevertheless, given the fact that the translated text should preserve as much of the original meaning of the source text as possible, by choosing to enhance the functionality of the TT and influencing both the illocutionary force of the translation and the perlocutionary effect it has on the target readers, did the translator manage to remain faithful to the original text or did he rather come closer to proving the famous Italian aphorism “traduttore, traditore”?

Some other minor changes that the translator has performed within his translated version are replacing the “church steeples” from the original text with “towers” in the TT, the fact that the “yellow sand” from the ST becomes “white” in the TT, or the replacement of the original structure “the sea king and his subjects” with “the sea people” (Esp: “la popolo da maro”), thus losing the idea of a monarchical structure.

Moving on with our analysis, let us consider the following ST fragment “*fishes, both large and small, glide between the branches, as birds fly among the trees here upon land*” which, according to my documentary, interlineal translation translates into Esperanto as “*fîŝoj, ambaŭ grandaj kaj malgrandaj, glita inter la branĉoj, kiel birdoj flugas inter arboj tie sur tero*”. However, Zamenhof opts for “*ĉiuj fîŝoj, malgrandaj kaj grandaj, traglitas inter la branĉoj, tute tiel, kiel tie ĉi supre la birdoj en la aero*”. The last bit of this sequence translates back into English as “just like the birds fly in the air” and, by making this translatorial decision, Zamenhof loses the degree of symmetry H.C. Andersen had in mind when he compared the underwater life (the image of the fish swimming between the marine plants) to the terrestrial one (the image of the birds flying above the trees).

Next, we shall consider the English fragment “*this appearance is very beautiful*”, which, according to the glossary we have elaborated, translates into “*ilia aspekto estas tre bela*”. However, the translator employs the Esperanto phrase “*tio ĉi estas belega vido*”, which means “this is a beautiful sight”. In terms of semantic appropriateness and linguistic fluency of the TT, I consider Zamenhof’s version to be much more suitable in this context.

I would also like to note that, instead of employing literal translation for the sequence “*the sea king had been a widower for many years*” (interlineal translation: “*la reĝo de la maro estis vidvo dum multaj jaroj*”), and thus keeping the nominal structure within the translated text, L.L. Zamenhof opts for “*la reĝo de la maro perdis jam de longe sian edzinon*”, meaning “the sea king had lost his wife a long time ago”, therefore, he chose to employ a predicative structure which, in my opinion, increases the communicativeness of the TT.

As a final remark, if we were to compare the raw version that I obtained when I interlineally translated “The Little Mermaid” (which must also have been the crude form L.L. Zamenhof came up with before rewording it) with the perfected translation, which, as I was able to demonstrate, suffered a fair number of modifications, we could consider that this entire alteration represents a strategy in itself, namely an interpersonal change, in the sense that, by adapting the Esperanto version, Zamenhof managed to change the relationship between the author and the readers (mainly children) by slightly changing the overall style of the translated text, thus simplifying the information content.

I hope to have brought a significant contribution by conducting this study on the inaugural fragment from Hans Christian Andersen’s fairy tale, “The Little Mermaid”, translated into Esperanto by the very creator of the most widely spread constructed language, L.L. Zamenhof. After displaying the source text and rendering my personal documentary, interlineal translation constructed after Christiane Nord’s translation model (1997), I presented the glossary of lexical and morphological items which I have specially put together both for my own translation product and for the translation analysis on L.L. Zamenhof’s rewording of “The Little Mermaid” into Esperanto. This study was drawn up in order to prove that conlang translations can certainly be considered as an act of communication, thus bringing me one step closer to being able to prove the possibility of translating constructed languages and codes.

Conclusions:

By conducting this investigation, I hope I was able to bring further proof in support of the idea that the translation activity does not involve unaware, arbitrary instances of transcoding from one language into another, that all the decisions a translator takes have to be in tune with the socio-cultural background in which both the source text and the target text have been produced, and that taking too many liberties can have a seriously harmful effect on the translation as a product.

Translating involves much more than simply “knowing and using a foreign language”, since the translator must also have a strong knowledge of the morphosyntax and semantics of the source and target language, plus a thorough initiation in cultural studies. Translators should also be aware of and respect the author’s intention, so as not to negatively influence the source text’s illocutionary force. In addition, a proficient translator should always strive to find a balance between the amount of explicitations he performs and the cases in which presuppositions are best left unaltered. Having said that, I consider that the study I have conducted mainly showcases what can happen when the translator adopts an extreme target-oriented approach.

Acknowledgements: This work was supported by the strategic grant POSDRU/159/1.5/S/133652, co-financed by the European Social Fund within the Sectorial Operational Program Human Resources Development 2007 – 2013.

BIBLIOGRAPHY:

- Andersen, Hans Christian (2001) *Fabeloj, Una Libro*, Translated by L.L. Zamehof, Stockholm: Elibro
- Andersen, Hans Christian (2012) *Fairy Tales*, London: Usborne Publishing
- Baker, Mona and Gabriela Saldanha, (eds.) (2009) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies - Second Edition*, London/ New York: Routledge
- Blank, Detlev (1985) *Internationale Plansprachen. Eine Einführung (International Planned Languages. An Introduction)*, Hamburg: Axel Springer
- Chesterman, Andrew (1997) *Memes of Translation*, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins
- Chierchia, Gennaro and Sally McConnell-Ginet (2000) *Meaning and Grammar: An Introduction to Semantics*, Cambridge and Massachusetts: MIT Press
- Hatim, Basil and Mason, Ian (1997) *The Translator as Communicator*, London/ New York: Routledge
- Jacob, François (1982) *The Possible and the Actual*, Seattle and London: Washington University Press
- Kalocsay, Kálmán and Waringhien, Gaston (1980) *Plena Analiza Gramatiko de Esperanto (Complete Analysis of Esperanto Grammar)*, Rotterdam: Universala Esperanto-Asocio
- Korzhnikov, Aleksandr (2009) *Zamenhof: The Life, Works and Ideas of the Author of Esperanto*, Kaliningrad-Kaunas: Sezonoj
- Libert, Alan (2000) *A priori artificial languages (Languages of the world)*, München: Lincom Europa
- Nord, Christiane (1997) *Translating as a Purposeful Activity*, Manchester: St. Jerome
- Wennergren, Bertilo (2005) *Plena Manlibro de Esperanta Gramatiko (Complete Manual of Esperanto Grammar)*, El Cerrito: ELNA
- <http://blog.longnow.org/02009/06/01/klingon-elvish-and-esperanto-linguist-takes-a-serious-look-at-invented-languages/>
- <http://blogs.transparent.com/esperanto/start-reading-esperanto-literature/>
- <http://inthelandofinventedlanguages.com/index.php?page=excerpts>
- <http://librivox.org/dr-esperantos-international-language-introduction-and-complete-grammar-by-ll-zamenhof/>
- <http://onpoint.wbur.org/2009/06/01/invented-languages>
- [http://www.esperantic.org/dosieroj/file/LLZ-Bio-En\(1\).pdf](http://www.esperantic.org/dosieroj/file/LLZ-Bio-En(1).pdf)
- <http://www.esperanto-panorama.net/vortaro/eoen.htm>
- http://www.genekeyes.com/Dr_Esperanto.html
- <http://www.gutenberg.org/files/16967/16967-h/16967-h.htm>
- <http://www.lexicool.com/esperanto-dictionary-translation.asp>

FOREIGN LANGUAGE LEARNING AS INTERCULTURAL DIALOGUE

**Florentina Alexandru, Assoc. Prof., PhD, “Dimitrie Cantemir” Christian University,
Bucharest**

Abstract: In an increasingly international global system individuals are more often confronted with cultural and linguistic diversity. In order to adapt to new communication situations, to understand and to cooperate with people from any continent, ethnic origin or culture they need to relativize their cultural background and to develop very different mentalities and attitudes. Teaching and learning languages is a first step in preparing for mobility and interaction with people of another culture. The main goal of the modern language learning process is the competent use of the target language in various communicative situations. The key component of the communicative act/dialogue is the intercultural communicative competence which is based on two important components: language proficiency and knowledge of the ways language and culture interact and of how this interaction operates across cultures. The present paper presents findings from a survey of foreign language teachers and learners regarding the intercultural dimension of foreign language learning in an ethnically, culturally and linguistically homogenous context.

Keywords: *foreign language learning, dialogue, interculturality, intercultural communicative competence, cultural homogeneity*

Sprachenlernen als Grundlage zum Erwerb interkultureller Kompetenz

Die von kultureller und sprachlicher Diversität geprägte moderne Gesellschaft steht deutlicherweise vor neuen Herausforderungen. Unter den schon im Jahre 2000 vom Europarat festgelegten Kompetenzen werden der fremdsprachlichen bzw. der interkulturellen kommunikativen Kompetenz eine sehr wichtige Bedeutung beigemessen. Es ist offensichtlich, dass der Europarat der wesentlichen Rolle der sprachlichen und interkulturellen Kompetenzen in der wirtschaftlichen, politischen und kulturellen Entwicklung der gegenwärtigen Europäischen Union völlig bewusst ist. In dieser Hinsicht sind die Forderungen ganz klar: Jeder europäische Bürger soll neben der Muttersprache zwei weitere Fremdsprachen beherrschen, das Sprachenlernen soll schon im Kindergarten beginnen und die Fremdsprachen sollen so viel wie möglich im Unterricht verwendet werden.

Auch der *Gemeinsame europäische Referenzrahmen für Sprachen* legt ein wichtiges Lehrziel, und zwar die Ausbildung des kompetenten interkulturellen Sprachbenutzers, fest. Dieses Ziel bezieht sich nicht nur auf die Fähigkeit, eine Fremdsprache grammatisch richtig zu benutzen, sondern auch auf die Fähigkeit, die wegen der kulturellen Unterschiede entstandenen

Missverständnisse zu bewältigen. Im Fremdsprachenunterricht findet also eine Akzentverschiebung statt. Das Erlernen von Fremdsprachen für einen mehrsprachigen Kontext bedeutet jetzt das Erlernen von Fremdsprachen für interkulturelle Kommunikation.

Die Sprachenpolitik ist ein grundlegender Faktor bei der Aufrechterhaltung der sprachlichen und kulturellen Vielfalt, und die Mehrsprachigkeit/Vielsprachigkeit¹ könnte zu einer fremd-sprachlichen Kompetenz, die eigentlich in dem mehrsprachigen Europa gewünscht und nicht auferlegt sein sollte, führen. Jede beliebige Sprache erleichtert eigentlich den Weg zur Toleranz und Offenheit gegenüber anderen Kulturen.

Die Fremdsprachenlehrkräfte als professionelle interkulturelle Vermittler tragen wesentlich zum Erwerb der interkulturellen kommunikativen Kompetenz bei, indem sie für bewusste Wahrnehmung und Sensibilität beim Sprachenlernen und -gebrauch (*language awareness*) und für die Förderung des interkulturellen Dialogs sorgen.

Die Aufnahme der Fremdsprachen als Pflichtfach in den Lehrplan führt zur Entwicklung neuer theoretischer Modelle zum Erwerb der Fremdsprachen, die ein Hauptziel berücksichtigen: Die Ausbildung eines Sprachbenutzers, der mehrerer Sprachen mächtig ist und der aufgrund der interkulturellen kommunikativen Kompetenz leicht mit der sprachlichen und kulturellen Heterogenität umgehen kann. Mit den integrativen Modellen, die die Fremdsprachen als ein Ganzes betrachten, können die Lernenden der lexikalischen, morphologischen und sogar syntaktischen Ähnlichkeiten unterschiedlicher Sprachen bewusst werden. Dadurch werden Brücken zwischen der/den beherrschte(n) Sprache/n und einer weiteren unbekannten Sprache geschlagen. Das ermöglicht die Anwendung der schon erworbenen Sprachkenntnisse, das Gelernte wird auf neue Fragestellungen übertragen und die auf Transfer beruhende Lernsituation entspannt sich, auch wenn das Neue, das Unbekannte Angst macht. Der gesamte Lehr- und Lernprozess baut man schrittweise auf, indem die erworbenen Kenntnisse und Erfahrungen ständig berücksichtigt werden. Deklaratives und prozedurales Wissen wird weiter und bewusst entwickelt. Die Vergleiche zwischen der eigenen Sprache/Kultur und der fremden Sprache/Kultur, die Sensibilisierung für Ähnlichkeiten zwischen der beherrschten Sprache, der Muttersprache und einer unbekannten Sprache und die Sensibilisierung für unterschiedliche soziokulturelle Kontexte, sodass Stereotype, Vorurteile und Klischees vermeiden werden können, sind bedeutende Stufen in der Entwicklung des deklarativen Wissens.

Das Fremdverstehen im monokulturell geprägten schulischen Kontext

Die vor allem sprachlich-kulturelle homogene Gesellschaft, die das menschliche Zusammenleben so regelt, dass es den Individuen einen relativ berechenbaren Handlungs- und Verhaltensrahmen bietet, unterliegt schon in vielen Ländern der Welt starken Veränderungen. Die ethnische und gleichzeitig sprachliche, religiöse und kulturelle Heterogenität ist eigentlich kein Merkmal der letzten Jahrzehnte. Ethnische Minderheiten leben seit eh und je in den geographisch begrenzten Räumen anderer größeren menschlichen Gruppen, die als Mehrheit

¹Mehr- und Vielsprachigkeit betrachte ich nicht als Synonyme. Ich unterscheide zwischen der Vielsprachigkeit als Kompetenz eines Individuums mehrere Sprachen zu beherrschen und der Mehrsprachigkeit als Spracherfahrung in einem multikulturellen Kontext.

bezeichnet werden. Die Angehörigen der nationalen Minderheiten identifizieren sich aber, in den meisten Fällen, mit dem Nationalstaat, in dem sie leben.

Fragt man, was die homogene Gesellschaft einer jeweiligen Nation ausmacht, so wird es selbstverständlich auf gemeinsame Sprache, Religion und Kultur verwiesen. Über Kultur als soziales Bindemittel und vor allem über die Definitionen dieses Begriffs kann man natürlich lange debattieren, da das Spektrum der Analyseschwerpunkte von Herders traditionalistischem Kulturbegriff, der die Kultur als ein vereinheitlichendes Konzept betrachtet, bis hin zu den kulturellen Hybridisierungsmodellen mit offenen, fließenden Grenzen offensichtlich sehr breit ist.

Unsere Kulturen haben de facto längst nicht mehr die Form der Homogenität und Separiertheit, sondern sind weitgehend durch Mischung und Durchdringung gekennzeichnet. Diese neue Struktur der Kulturen bezeichne ich, da sie über den traditionellen Kulturbegriff hinaus- und durch die traditionelle Kulturgrenzen wie selbstverständlich hindurchgeht, als transkulturell.² (Welsch, 2009:42)

Die Frage, wie man das Verstehen einer fremden Kultur und des Fremden in einem sprachlich-kulturellen homogenen Unterrichtskontext lehren und lernen kann, in dem die alltägliche Erfahrung der sprachlichen und kulturellen Heterogenität nicht möglich ist, beantwortet man ganz einfach: Mithilfe der Fremdsprachen, die *per definitionem* die Begegnung zwischen einer Ausgangs- und einer Zielkultur, zwischen Eigenem und Fremdem ermöglichen. Die Sprach- und Kulturvergleiche, die jeder beim Kontakt mit einer fremden Welt unwillkürlich anstellt, regen eigentlich zum Perspektivenwechsel und zur Perspektivenkoordination an.

Das Verstehen des Denkens, Fühlens und Handelns der Menschen aus unterschiedlichen kulturellen Kontexten, einfacher gesagt, das interkulturelle Verstehen bezieht sich auf die Fähigkeit eines Menschen kulturelle Wertmaßstäbe zu relativieren, die eigene Norm zu hinterfragen, Distanz zum Eigenen zu gewinnen, Offenheit, Verständnis und Toleranz gegenüber der anderen Lebenswirklichkeit, den fremden Normen und Wertvorstellungen von Angehörigen der fremden Kultur zu entwickeln, andere sprachliche, kognitive und attitudinale Verhaltensweisen zu experimentieren. Es geht um die Fähigkeit eines Menschen sich in die fremde Person zu versetzen. Das interkulturelle Verstehen ist „*ein Wechselspiel von Innen- und Außenperspektiven*“ (Bredella, 2010:28), soweit der Mensch fähig ist, eine Innenperspektive einzunehmen.

Das Fremdverstehen setzt die interkulturelle Begegnung voraus und dadurch findet in dem Zwischenraum des Dialogs eine „*Verschmelzung der Horizonte*“ im Sinne Gadammers statt, indem jeder Aktant durch die Anerkennung und die Akzeptanz der Diversität und des Fremden etwas Neues zu seinem Hintergrundwissen hinzufügt und seine Identität bereichert. Dieser

²Welsch, Wolfgang (2009): Was ist eigentlich Transkulturalität? In: Darowska, Lucyna /Lüttenberg, Thomas / Machold, Claudia (Hrsg.): Hochschule als transkultureller Raum? Kultur, Bildung und Differenz in der Universität. Bielefeld: transcript-Verlag, 39-67.

Verschmelzungsraum der Kulturen und der Sprachen, wie er auch immer heißen mag³, weist aber auch darauf hin, dass das Verhältnis zwischen dem Eigenen und dem Fremden keinen kategorischen Gegensatz ist, sondern dass es auf Übergängen, Transgressionen und Austauschprozessen beruht, denn nur so ist der Perspektivenwechsel möglich.

Die Akzeptanz des strukturellen und kulturellen Wandels und die Integration in den neuen Lebenskontext, den interkulturellen Kontext, setzten drei grundlegende Aspekte voraus: Erstens eine Offenheit des Denkens gegenüber der anderen Lebenswirklichkeit und den fremden Normen, Wertvorstellungen und Verhaltensweisen von Angehörigen einer fremden Kultur, indem man die Alterität und die multiple Identität anerkennt, zweitens eine Relativierung „*des eigenen kulturellen Habitus*“, wobei es einerseits um eine Hinterfragung von gewohnten Denk- und Verhaltensweisen und andererseits um eine Aushandlung von Bedeutungen geht, und drittens eine Kommunikationsfähigkeit, die viel umfangreicher sein soll als die für die interpersonale und intrakulturelle Kommunikation benötigte Kompetenz. Die Voraussetzung des interkulturellen Verstehens und der Horizontverschmelzung ist also der Dialog/die Dialogfähigkeit.

Für Gadamer gehört die Frage, was das Verstandene für unsere Sicht- und Handlungsweisen bedeutet, wesentlich zum Verstehen. Wer nur zur Kenntnis nimmt, was ein Anderer sagt, versteht nicht wirklich, was dieser sagt. Man versteht es nur, wenn man darauf antwortet. (Bredella, 2010:31)

Der Fremdsprachenunterricht sollte vor allem in sprachlich-kulturellen homogenen Vermittlungskontexten eben das Interesse für andere Kulturen erwecken, sodass die Ausgangskultur und die Zielkultur zu einer neuen Einheit verbunden werden können. Eine Fremdsprache eröffnet den Zugang zu anderen Welten und dadurch kann neues Weltwissen erworben werden. Das Verstehen einer Fremdkultur bedeutet also Anerkennung und Perspektivenwechsel, die die Folgen einer Auseinandersetzung mit der fremden und eigenen Kultur sind.

Ausgangspunkt und Untersuchungskontext: Sprachenlernen als interkultureller Dialog in einem monokulturell und -lingual geprägten schulischen Kontext

Die Orientierung des Fremdsprachenunterrichts am Bedarf und an den Bedürfnissen einerseits der multikulturellen Gesellschaft und andererseits der Lernergruppen verlangt nach Lehrenden, die ein entsprechend bedarfsgerechtes Unterrichtsangebot erstellen können.

³ „*Dazwischen/Interkultur*“ (Bolten, Jürgen, 1999: Interkulturelle Wirtschaftskommunikation. In: Wirtschaftsdeutsch international. 1/99. Heidrun Popp Verlag: Waldsteinberg, 9-26.); „*der dritte Ort zwischen dem Eigenen und dem Fremden*“ (Kramsch, Claire (1995): Andere Worte – andere Werte. In: Bredella, Lothar, 1995, Hrsg., 51-66.); „*die dritte Position/der dritte Ort*“ (Bachmann-Medick, Doris, 1999: Andersheit in der Selbsterfahrung. In Frankfurter Rundschau 17.08.1999.); „*Pufferzone*“ (Alexandru, Florentina, 2002/2003: Aspekte der Kommunikation in internationalen Verhandlungsgesprächen. In: Zeitschrift der Germanisten Rumäniens, 11. und 12. Jg., Heft 1-2 (21-22), 1-2 (23-24), București: Editura Paideia, 529-537.)

Dies wirft zum einen die Frage, ob sowohl die Lernenden als auch die Lehrenden die *interkulturelle Dimension des Fremdsprachenunterrichts wahrnehmen* und zum anderen stellt sich die Frage, *inwieweit sie dessen bewusst sind, dass Fremdsprachenlehren und -lernen ein interkultureller Dialog ist, auch wenn der Vermittlungskontext kulturell und sprachlich homogen ist*. Ich gehe von der Hypothese aus, dass der Fremdsprachenunterricht unabhängig von dem Homogenitätsgrad des Vermittlungskontextes eine interkulturelle Dimension involviert, weil der fremdsprachliche Lehr- und Lernprozess nicht nur auf der Vermittlung bzw. dem Erlernen der Zielsprache, sondern auch auf der Erklärung bzw. dem Verstehen der Zielkultur aufgebaut wird.

Die empirische Studie – Profil der Umfrageteilnehmer/-innen

Um zu prüfen, ob sich meine Grundannahmen mit denen der Lehrenden und Lernenden decken, habe ich eine empirische Untersuchung durchgeführt. Meine Analyse beruht auf einer Befragung von 650 Personen, die in einem fremdsprachlichen Lehr- und Lernprozess und in einem 100% sprachlich-kulturellen homogenen Unterrichtskontext tätig sind. Die Stichprobe besteht aus 50 Hochschullehrern/-innen, 200 Lehrern/-innen, 200 Studenten/-innen und 200 Schülern/-innen. Die Befragten sind Bestandteile des rumänischen nationalen Bildungssystems, das einheitliche Lehr- und Lernziele für den Fremdsprachenunterricht hat. Die Studie fand im Zeitraum von Januar bis Juni 2009 statt.

Die untersuchte Stichprobe wurde mittels eines standardisierten Fragebogens befragt. Ich benutzte dieses Mittel, weil es die Befragung von einer Vielzahl von Personen erlaubt. Die gesammelten quantitativen und qualitativen Daten können für fachdidaktische und bildungspolitische Entscheidungen auf nationaler Ebene relevant sein, insbesondere beim Ergreifen von Maßnahmen zur Verbesserung der Ausbildung der Fremdsprachenlehrer/-innen, damit auch interkulturelle Fähigkeiten neben den sprachlichen Fertigkeiten entwickelt werden können, und bei der Festlegung der geeigneten Zielvorgaben für die interkulturellen Fertigkeiten, die die Schüler/-innen, Studierenden bzw. die angehenden Sprachlehrkräfte erwerben sollen.

Im Mittelpunkt dieses Beitrags steht nicht der theoretische Begriff des interkulturellen Dialogs, sondern die Relevanz dieses Begriffs für den Fremdsprachenunterricht, vor allem für seine Umsetzungsmöglichkeiten in die Bildung der interkulturellen kommunikativen Kompetenz und in das interkulturelle Verstehen. Die Befragten haben weder über das Sprachenlernen als interkulturellen Dialog noch über die interkulturelle kommunikative Kompetenz in einem formalen Kontext gesprochen.

Das Profil der Befragten, die freiwillig an der Erhebung teilgenommen haben und deren Antworten im Rahmen dieses Beitrags ausgewertet wurden, sieht folgenderweise aus:

- Die Hochschullehrer/-innen unterrichteten an Fakultäten für Fremdsprachen und -literaturen an der Universität Bukarest, an der „Dimitrie Cantemir“ Christlichen Universität Bukarest, an der Alexandru Ioan Cuza Universität Iași und an der Universität Craiova. Das Durchschnittsalter der Befragten liegt bei 44 Jahren und 38,64% der Dozenten/-innen haben zwischen 5 und 15 Jahren Berufserfahrung.

- Die 200 Lehrer/-innen unterrichteten Fremdsprachen (Englisch, Französisch und Deutsch) an Primarstufe und Sekundarstufe I und II im Kreis Dâmbovița. Die meisten befragten Lehrer/-innen (76,65%) haben ihr Studium nach dem Jahre 1990 abgeschlossen, was auch den Mittelwert einer Berufserfahrung von nur 12 Jahren erklärt.
- Die 200 Studenten/-innen besuchten die Fakultät für Fremdsprachen und -literaturen an der „Dimitrie Cantemir“ Christlichen Universität Bukarest bzw. an der Universität Bukarest. Mit dem Bestehen der Staatsprüfung (vor der Einführung der Bologna-Reform nach vier Studienjahren, jetzt nach einem dreijährigen Bachelorstudium) erwirbt man die Lehrbefähigung für die jeweilige studierte Fremdsprache an Primarstufe und Sekundarstufe I und II. Das Studium umfasste eine sprachpraktische, eine wissenschaftliche und eine fachdidaktische Ausbildung. Diese Struktur ist auch jetzt gültig. Nach dem Studiumjahr waren: 82 Studenten/-innen (41%) im 1. Studiumjahr, 59 Studenten/-innen (29,5%) im 2. Studiumjahr, 39 Studenten/-innen (19,5%) im 3. Studiumjahr und 20 Studenten/-innen (10%) im 4. Studiumjahr. 75% der Befragten waren zwischen 19 und 22 Jahren alt.
- Die 15- bis 19-jährigen Schüler/-innen besuchten die Klassen 9 bis 12 eines allgemeinbildenden Lyzeums aus der Stadt Târgoviște, Kreis Dâmbovița. Ihre Anzahl nach Klasse war: 55 (27,5%) Klasse 9, 61 (30,5%) Klasse 10, 34 (17%) Klasse 11 und 50 (25%) Klasse 12.

Datenauswertung

Für das interkulturelle Verstehen braucht man sowohl gute Kenntnisse der Zielsprache als auch interkulturelle Kompetenzen. Vor diesem Hintergrund wird im Folgenden zwei Fragen nachgegangen:

1. Wird der Fremdsprachenunterricht als interkultureller Dialog wahrgenommen, auch wenn der schulische Kontext monokulturell und -lingual ist?
2. Welche Faktoren tragen zu der Entwicklung des interkulturellen Dialogs im Fremdsprachenunterricht bei?

Die vorliegende Analyse geht von einem sprachlich-kulturellen homogenen Vermittlungskontext⁴ aus, und obwohl ein solcher Kontext die Interaktion zwischen Vertretern derselben Kultur voraussetzt, sind 93,12% der Befragten⁵ der Meinung, dass der Fremdsprachenunterricht ein interkultureller Dialog ist (Tabelle 1). Das weist darauf hin, dass einerseits die Lehrkräfte sich selbst als Vertreter der Zielsprache und -kultur in dem eigenen sprachlich-kulturellen Kontext betrachten und andererseits die Schüler/-innen bzw. Studenten/-innen die Fremdsprachenlehrkräfte als professionelle transkulturelle Vermittler wahrnehmen. Zwischen den Lehrenden und Lernenden findet eine interkulturelle Begegnung statt, auch wenn die Interaktanten dem gleichen kulturellen und sprachlichen Raum angehören. Der Dialog

⁴ Alle Befragten sind rumänischer Herkunft und in den schulischen Kontexten, in denen sie lehren /studieren / lernen, sind keine Personen mit einem anderen kulturellen Hintergrund. Die nationalen Minderheiten bilden vor allem in dem Kreis Dâmbovița, woher die meisten Befragten kommen, keine regionale Mehrheit.

⁵ Die Frage: „Entsteht im Fremdsprachenunterricht ein interkultureller Dialog?“

bezieht sich vor allem auf die kulturellen Elemente, auf Ähnlichkeiten und Unterschiede, die durch Fragen und Antworten geklärt werden sollen.

Variante	Anzahl der Befragten (Struktur %)			
	Dozenten/-innen	Lehrer/-innen	Studenten/-innen	Schüler/-innen
Ja	44 (88%)	196 (98,49%)	188 (94%)	184 (92%)
Nein	6 (12%)	3 (1,51%)	12 (6%)	16 (8%)
Gesamt	50	199	200	200

Tabelle 1: Fremdsprachenunterricht als interkultureller Dialog

Das Erlernen von Fremdsprachen für einen mehrsprachigen Kontext bedeutet in erster Linie die Bildung und die Entwicklung der interkulturellen kommunikativen Kompetenz. Je enger ein Individuum mit seiner Muttersprache und dadurch mit der eigenen Kultur und den Denk-, Wertens- und Handlungsmustern zusammenhängt, desto schwerer fällt ihm eine andere Kultur zu akzeptieren und die kulturelle und sprachliche Vielfalt als natürliches Phänomen zu betrachten. Dem Fremdsprachenunterricht und implizit den Fremdsprachenlehrkräften stehen eben die Schlüssel-funktion zu, den Lernenden die kulturelle Sensibilität beizubringen, die Ähnlichkeiten und die Unterschiede zu klären, sodass ihnen die Entfernung von einem gefährlichen Ethnozentrismus ermöglicht wird.

Aus dieser Perspektive ist es ganz wichtig, die Kompetenzen, die die professionellen Fremdsprachenlehrer/-innen brauchen, zu bestimmen. Die Frage „In welchem Maß bestimmen folgende Kompetenzen das Profil der Fremdsprachenlehrkraft, die für einen multikulturellen Kontext und einen interkulturellen Dialog ausgebildet wird?“ ist auf einer fünfstufigen Likertskala von (1) „sehr wichtig“ bis (5) „gar nicht wichtig“ von den Dozenten/-innen, Lehrer/-innen und Studenten/-innen⁶ beantwortet worden.

Variante	Mittelwert			Variationskoeffizient %		
	Dozenten	Lehrer	Studenten	Dozenten	Lehrer	Studenten
1. Interaktionskompetenz	1,29	1,29	1,44	34,67	38,14	38,21
2. interkulturelle kommunikative Kompetenz	1,20	1,28	1,59	33,33	35,16	38,10
3. Mehrsprachigkeitskompetenz	1,69	1,65	1,73	39,66	37,79	38,20
4. Dezentrierungs- und Selbstreflexionskompetenz	1,94	1,93	2,13	42,97	40,09	32,40
5. Analyse-, Interpretations- und Kategorisierungs-kompetenz ausgehend	1,72	1,75	1,63	41,65	45,40	44,50

⁶ Unter den 200 befragten Studenten/-innen waren 45 angehende Fremdsprachenlehrkräfte.

von der vergleichenden Methode						
6. die Kompetenz, sich an verschiedene kulturbedingte Lehr- und Lernstile anzupassen	1,46	1,40	1,59	36,68	39,85	44,82
7. die Kompetenz, die Theorien in interkulturelle Didaktik umzusetzen	1,34	1,48	1,77	43,44	41,18	40,90
Total	1,52	1,54	1,70	43,86	43,37	41,49

Tabelle 2: Kompetenzen, die das Profil der Fremdsprachenlehrkraft bestimmen

Wie der Tabelle 2 zu entnehmen ist, sind die Meinungen der drei Befragtengruppen nahezu identisch, was eigentlich auch die Mittelwerte und die Variationskoeffizienten verdeutlichen. Sie betrachten *die Interaktionskompetenz* und *die interkulturelle kommunikative Kompetenz* als die wichtigsten Kompetenzen, als Grundlage für den interkulturellen Dialog.

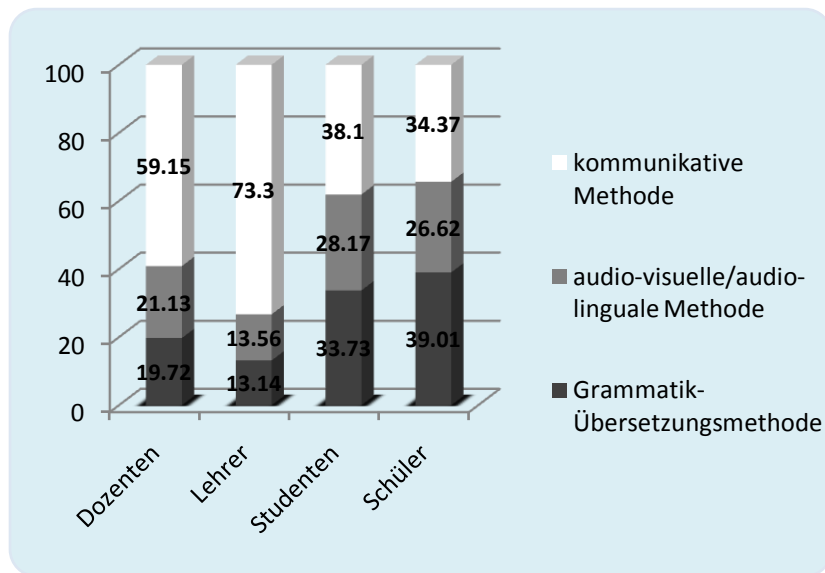
Dass beim Erwerb einer Fremdsprache auch eine soziokulturelle und linguistische Reflexivität stattfindet, ist ein Aspekt aber, dem nur eine geringe Bedeutung von den Befragten beigemessen wird. *Dezentrierungs- und Selbstreflexionskompetenz, Analyse-, Interpretations- und Kategorisierungskompetenz ausgehend von der vergleichenden Methode* und *Mehrsprachigkeitskompetenz* sind die Varianten, die die letzten Stellen auf der Rangliste der angegebenen Kompetenzen belegen. Sprachbewusstheit und Selbstreflexivität ermöglichen zum einen das interkulturelle Verstehen, das sowohl einen individual-psychologischen wie einen gesellschafts-politischen Bestandteil hat, und zum anderen die Gewinnung von Dialogkompetenz, indem man sich aus der ethnozentristischen Begrenzung löst. Das Fremdenverstehen bedeutet gleichzeitig eine dialogische Introspektion, die sich aber nur während einer authentischen interkulturellen Begegnung entwickeln kann. Im hier untersuchten Fall überwiegt aber immer noch die monolinguale und -kulturelle Vermittlungssituation, auf die hin ausgebildet wird. Unterschiede, Differenzen sind eigentlich nur im interkulturellen Kontext sichtbar und erlebbar, und nur solche Situationen ermöglichen Vergleiche zwischen dem Eigenen und dem Fremden. Die kontrastive Methode und der Dialog über die kulturellen Unterschiede können zu einer besseren Fremd- und Selbstwahrnehmung, zu einer Bewusstmachung der eigenen Identität und der eigenen kulturellen Werte beitragen.

Trotz des monokulturell geprägten schulischen Kontextes sind sowohl die amtierenden als auch die angehenden Fremdsprachenlehrkräfte dessen bewusst, dass ihr Beruf noch eine wichtige Komponente – *das interkulturelle Lernen* – umfasst. Die Theorie hilft aber nicht sehr viel, wenn man keine oder nur geringe berufliche Erfahrung mit der multikulturellen Gesellschaft hat.

Die Entstehung des Dialogs hängt hauptsächlich von der Unterrichtsmethode (Abb. 1) ab. Sowohl die Dozenten/-innen als auch die Lehrer/-innen sind der Meinung, dass *die*

*kommunikative Methode*⁷, eine führende Rolle im modernen Fremdsprachenunterricht einnimmt, was eigentlich eine Schwerpunktverschiebung bedeutet. Die hohen Prozentsätze, die die *kommunikative Methode* bei den Lehrkräften im Vergleich zu den anderen zwei Methoden einerseits (59,15% - 21,13% und 19,72% bei Dozenten/-innen bzw. 73,30% - 13,56% und 13,14% bei Lehrer/-innen) und im Vergleich zu den Lernenden andererseits (59,15% bei Dozenten/-innen und 73,30% bei Lehrer/-innen bzw. 38,1% bei Studenten/-innen und 34,37% bei Schüler/-innen) erreicht hat, zeigen ganz deutlich, dass die Lehrenden die Kommunikation und den Dialog in den Mittelpunkt des Lehr- und Lernprozesses stellen. Das bedeutet auch, dass die Lehrkräfte wissen, welches die im *Gemeinsamen europäischen Referenzrahmen für Sprachen* festgelegten Hauptlehr- und lernziele (darunter die Ausbildung eines kompetenten interkulturellen Sprachbenutzers) sind und wie sie erreicht werden können.

Bei den Lehrern/-innen erkennt man aber auch die Tendenz, dass sie die *kommunikative Methode* überwiegend im Unterricht benutzen, was zu einer Vernachlässigung der anderen zwei Methoden führen kann. Die Perspektive der Lehrer/-innen entspricht nicht total den Erwartungen der Lernenden, die sich entweder im Prozess der Vertiefung der Sprachkenntnisse (Studierende) oder erst im Prozess des Erwerbs der Sprachkenntnisse, wie der Fall der Schüler/-innen ist, befinden. Obwohl die *kommunikative Methode* auch für die Lernenden die wichtigste ist, sind sie der Meinung, wie auch die Abb.1 ganz klar zeigt, dass nur ein integrativer Fremdsprachenunterricht⁸ als Synergie aller drei Methoden zu den gewünschten Ergebnissen führen könnte.



⁷Für die Frage „Welche Methode entspricht Ihrer Meinung nach am besten dem modernen Fremdsprachenunterricht?“ sind folgende Varianten angegeben worden: Grammatik-Übersetzungsmethode, audio-visuelle/audio-linguale Methode und kommunikative Methode.

⁸Siehe Piepho, Hans Eberhard, 1974: Kommunikative Kompetenz als übergeordnetes Lernziel im Englischunterricht. Limburg: Frankonius.

Abb.1: Unterrichtsmethoden

Fazit

Der interkulturelle Dialog ist eine immense Herausforderung vor allem in sprachlich-kulturellen homogenen Vermittlungskontexten, die keine alltägliche Erfahrung mit der sprachlichen und kulturellen Vielfalt ermöglichen. Deswegen kommt den Fremdsprachenlehrkräften als professionellen transkulturellen Vermittlern eine wichtige Rolle zu. Nur ausgehend von einer entsprechenden Ausbildung, die Wert auf die interkulturelle kommunikative Kompetenz und auf den interkulturellen Dialog legt, können die Lehrkräfte Kommunikationssituationen schaffen, die den Lernenden erlauben, dass sie ihre monolinguale Wirklichkeit überwinden und auf Mehrsprachigkeit und Multikulturalität orientierte Haltungen und Handlungen ausprobieren.

BIBLIOGRAPHY:

BREDELLA, Lothar (1994): *Interkulturelles Verstehen im Fremdsprachenunterricht – zwischen Relativismus und Universalismus*. In: Bausch, Karl-Richard /Christ, Herbert /Krumm, Hans-Jürgen (Hrsg.): *Interkulturelles Lernen im Fremdsprachenunterricht*. Tübingen: Narr, 21-30.

BREDELLA, Lothar (2010): *Trans- oder Interkulturalität als Bildungsziel des Fremdsprachenlehrens und -lernens*. In: ForumSprache (Online), Nr.4, 21-43, unter www.hueber.de

BYRAM, Michael (1999): *Developing the intercultural speaker for international communication*. In: Chambers, Angela /Baoill, D. P. Ó. (Hrsg.): *Irish Association for Applied Linguistics: Intercultural Communication and Language Learning*. Dublin: Irish Association for Applied Linguistics, 17-35.

HOUSE, Juliane (1996): *Zum Erwerb interkultureller Kompetenz im Unterricht des Deutschen als Fremdsprache*. In: *Zeitschrift für interkulturellen Fremdsprachenunterricht*. (Online), Nr.1(3) unter <http://zif.spz.tu-darmstadt.de>

KRAMSCH, Claire (1995): *Andere Worte – andere Werte*. In: Bredella, Lothar (Hrsg.): *Verstehen und Verständigung durch Sprachenlernen?* Bochum: Brockmeyer, 51-66.

KRUMM, Hans Jürgen (1993): *Grenzgänger – das Profil von Deutschlehrern in einer vielsprachigen Welt*. In: *Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache*, 19, 277-286.

NEDELICU, Anca (2005): *Pedagogia diversității culturale – aspirații și realizări*. In: Bârlogeanu, Lavinia (ed.): *Identitate și globalizare*. București: Humanitas Educational.

TRANSLATING METAPHORS IN THE NEWS: THE UKRAINIAN CONFLICT

Anca Bratu, PhD Student. "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: This paper is a case study that explores the Romanian translation of metaphors used in the British news regarding the Ukrainian conflict, which started in November 2013. Metaphors occurring in articles of well-known English newspapers have been analyzed by clarifying their meanings and establishing their types, and then translated into Romanian according to some of the strategies proposed by Peter Newmark (1981). The results of the study show that the translatability degree of metaphors varies from one occurrence to another but, in principle, they can be preserved in translation in a proportion of over 50%. However, much more research is needed in order to obtain more accurate statistics for the translation of metaphors in the press.

Keywords: *metaphor, news, strategy, translatability, Ukraine*

Ever since the time of Aristotle, scholars have investigated the figurative dimension of language and distinguished it from its literal side. The topic has kept its interest to this day – covering a wide range of (related) disciplines such as linguistics, stylistics, rhetoric, literary and cultural studies, etc. Moreover, figurative expression has crossed the borders of literature and penetrated non-literary texts as well, which have mainly an informative purpose. However, rhetorical figures have proved their usefulness even in such types of texts, as they can compress information and render it in a more concise manner. Therefore the present paper analyses particular instances of metaphor occurring in British newspaper articles on the Ukrainian conflict, started in November 2013, and then provides possible Romanian translation equivalents in order to obtain clarifying results, or at least approximate ones, with regard to the degree of metaphor translatability in the aforementioned type of text. The analysis of metaphors implies elucidating their meanings and establishing the categories they fit in according to the classifications proposed by George Lakoff and Mark Johnson (1980) and by Peter Newmark (1988). During the Romanian translation process of the metaphors examined, we also intend to identify the metaphor translation strategy employed in each case among those suggested by Newmark (1981). Consequently, before starting the actual analysis, a brief overview of the theoretical background previously mentioned has to be given..

Lakoff and Johnson (1980) distinguished three categories of metaphors: ontological, structural, and orientational metaphors. Ontological metaphors “have a physical world entity in the source and an activity (e.g. *He put a lot of energy into his attack*), emotion (e.g. *He has fear*) or idea (e.g. *We have a problem*) in the target” (Pérez Hernández & Ruiz de Mendoza, 2011:164).

Structural metaphors consist of the expression of a concept by means of another one, which is better defined and structured. The mapping ‘ARGUMENT IS WAR’ is an example of structural metaphor. Orientational metaphors refer to concepts which are spatially related to each other, as in ‘HAPPY IS UP’ / ‘SAD IS DOWN’ (e.g. *I’m feeling up*) (ibid).

Newmark (1988:106-112) distinguishes between six types of metaphors - dead, cliché, stock, recent, adapted and original metaphors – and illustrates this typology in the following figure:

Dead ... Cliché ... Stock – Recent Adapted Original

The dots between the first three types of metaphors point out that these are examples of lexicalized metaphors and that there is not a clear-cut distinction between them. *Dead metaphors* can be hardly recognised because they usually refer to space and time, body parts, general ecological features and the main human activities. *Cliché metaphors* “have perhaps temporarily outlived their usefulness” and are employed “as a substitute for clear thought, often emotively, but without corresponding to the facts of the matter”. *Stock metaphors* are established metaphors and in an informal context are concise ways of covering a physical and/or mental situation both referentially and pragmatically. These metaphors have particular emotional warmth which does not disappear with overuse. *Recent metaphors* are metaphorical neologisms, often ‘anonymously’ created, which have quickly circulated in the language. *Adapted metaphors* imply an adaptation of an existing stock metaphor. *Original metaphors* are non-lexicalized and non-adapted.

When it comes to translation, Newmark (1981:88) suggests seven metaphor translation strategies:

1. reproducing the same image in the TL;
2. replacing the image in the SL with a standard TL image;
3. translating the metaphor by a simile;
4. transferring the metaphor by simile plus sense;
5. converting the metaphor into sense;
6. deleting the metaphor;
7. translating the metaphor by the same metaphor combined with sense.

Once the prerequisite for the case study presented, it is time to discuss, in alphabetical order, a number of fifteen metaphors extracted from British newspaper articles and then draw the subsequent conclusions.

▪ *bitter pill*

A Crimean secession would be a *bitter pill* for a new Ukrainian government to accept. (BBC Mar. 2014)

In this case, we have a metaphorical idiom referring to a very unpleasant situation that must be accepted.¹ The idiom is based on an analogy between the bitter taste of medicine and discomfort caused by an unpleasant event, in the present context the Crimean secession. Given that the bitter of a pill is transferred to the Crimean secession, the metaphor can fit in the

¹Cambridge Dictionaries Online.

category of structural metaphors. Its already established meaning in the dictionary suggests that it may be seen as a stock metaphor as well. The existence of the Romanian figurative expression *pastilă amară* makes it possible to reproduce the same image in the TL (Newmark's first translation strategy):

O secesiune în Crimeea ar fi o *pastilă amară* pentru un nou guvern ucrainean.²

▪ *blink*

For weeks, the president was the one who wasn't answering the phone, so to speak - refusing categorically to listen to the protesters' demands. But as of Saturday night, Mr Yanukovych has officially *blinked*. (BBC Jan. 2014)

As seen in the explanatory context provided here, in addition to the literal meaning, the verb *blink* means to "react to something with surprise or disapproval".³ Considering that reaction is perceived in terms of blinking, we have to do with another structural metaphor. On the grounds of its use as a substitute for clear thought, one can equally regard it as a cliché. Nevertheless, the previous remark on the impossibility of a clear-cut distinction between dead, cliché and stock metaphors is also valid for this occurrence. The Romanian literal equivalent of the verb *blink* – *a clipi* – lacks such a figurative sense, and therefore we will resort to the translation strategy of converting the metaphor into sense:

Săptămâni întregi, preşedintele Ianukovici nu a răspuns la telefon, altfel spus a refuzat categoric să asculte solicitările protestatarilor. Însă, sâmbătă seară, acesta a avut primele *reacţii* oficiale.

▪ (the) *clouds darkened*

But the *clouds darkened* on Monday when the Ukrainian authorities also detained Tymoshenko's chief lawyer for questioning about alleged domestic violence. (The Guardian Nov. 2013)

Clouds darkened represents a negative metaphor, according to which bad events are expressed in terms of clouds. In other words, one concept is mapped into another, i.e. WORSE IS CLOUDS (RAIN), which indicates a structural metaphor. However, the same expression can stand as an original metaphor due to its absence in the dictionary, which shows that it is non-lexicalised and its meaning must be interpreted according to the context. When trying to translate it into Romanian, we realise that we cannot reproduce the same image, neither replace it with a standard TL image. Therefore, we will convert it into sense so as to provide the compressed information:

Luni *lucrurile au luat o altă întorsătură*, deoarece autorităţile ucrainene l-au reţinut pentru interogatoriu şi pe avocatul şef al Iuliei Timoşenko, suspectându-l de violenţă domestică.

² All the Romanian translations belong to the present author.

³ Oxford Dictionary online.

- *half-asleep country*

[...]Ukraine has shifted into a different category of *country* – from that of the peaceful and *half-asleep* to the category characterised by a highly radicalised population. (BBC Jan. 2014)

The metaphor *half-asleep country* suggests that the population of Ukraine have not reacted or taken political measures so far, because they may have not realised that politicians were looking after their own interests instead of those of the entire nation. According to Andrey Kurkov, the author of the BBC article containing the metaphor in question, in Ukraine “politics is about power and using that power to get rich”. Consequently, the concept of ‘unawareness’ is expressed through the concept of ‘sleep’, i.e. UNAWARENESS IS SLEEP, which indicates, on the one hand, a structural metaphor. This metaphor has a negative connotation, being a form of criticism towards the Ukrainian people, who have trusted politicians without being aware of their intentions until this moment. On the other hand, due to its overuse and obvious meaning, the metaphor *half-asleep country* also falls in the category of dead metaphors. The Romanian translation does not pose any problems and the same image can be reproduced literally in the TL. In this way, nothing is lost in translation and the same source text effect is preserved:

[...] Ucraina a trecut într-o altă categorie de *țară* – din pașnică și *pe jumătate adormită* a devenit o țară cu o populație extrem de radicală.

- *play hardball*

It was when that deal collapsed, violence broke out, and the conflict spread, that Putin started to *play hardball*. (The Independent Mar. 2014)

The literal meaning of *hardball* is that of baseball, especially in American English. However, there is also the informal idiom *play hardball*, meaning “to be firm and determined in order to get what you want”.⁴ Consequently, Putin’s actions are seen as a very difficult game that he is determined to win. In other words, the mapping of this metaphor is DETERMINATION IS A GAME. Having in view this interpretation, we can conclude that we have encountered a structural metaphor once again. Moreover, the fact that it covers a mental situation, both referentially and pragmatically, sends us to the category of stock metaphors as well. The existence of the Romanian expression *a juca dur* paves the way to the second translation strategy proposed by Newmark, i.e. replacing the image in the SL with a standard TL image:

Însă odată cu eșuarea înțelegerii, cu izbucnirea violențelor și cu răspândirea conflictului, Putin a început *să joace dur*.

- *power vacuum; fill the vacuum*

A *power vacuum* opened up on 22 February when police suddenly abandoned their posts around government buildings and Mr Tanukovych’s palatial residence, and huge crowds continued to throng the streets. Parliament moved quickly to *fill the vacuum*. It appointed a

⁴ Cambridge Dictionaries Online.

close ally of former prime minister Yulia Tymoshenko – Oleksandr Turchynov – as interim president. (BBC Feb. 2014)

According to Cambridge Dictionary, a power vacuum refers to “a condition that exists when someone has lost control of something and no one has replaced them”, and it is illustrated through the following sentence: “She was quick to *fill the power vacuum* that was left by the sudden death of the managing director”. The same interpretation also makes sense in the context cited above, as after Yanukovich had fled the country, Ukraine needed another president. The vacant position of president viewed as a *power vacuum* implies that the head of the country is the most powerful person in Ukraine, and he “vacuums” power the way a vacuum cleaner collects dust or other things. As a result, *power* (abstract) is conceptualised by means of a *vacuum* (concrete), and this points to a structural metaphor, while its presence in the dictionary leads to a lexicalised stock metaphor. Unfortunately, in the Romanian translation, we will have to convert it into sense:

În data de 22 februarie, *funcția de președinte a ramas vacantă*, iar forțele de ordine și-au părăsit posturile din jurul clădirilor guvernamentale și a palatului rezidențial al lui Ianukovici, și mulțimi imense de oameni au continuat să se îmbulzească pe străzi. Parlamentul a acționat *repede în vederea ocupării funcției vacante*. L-a desemnat ca președinte interimar pe Oleksander Turcinov, un aliat apropiat al fostului prim-ministru Iulia Timoșenko.

▪ *‘rebooting’ of the political power*

Now the demonstrators are demanding early presidential elections and a complete *‘rebooting’ of political power*.

It is highly important to mention that the italics have been added by the present author, as in the case of all the examples discussed, but the inverted commas belong to the source text and signal the metaphor from the very beginning, drawing readers’ attention. If we look at the literal meaning of the verb *reboot*, provided by Cambridge Dictionary, “when a computer reboots, it switches off and then starts again immediately, and when you reboot a computer, you make it do this”, we deduce that the Ukrainian demonstrators want a new start of their political power, i.e. a new president and politicians who can represent the interests of the whole nation. With all the above in view, we understand that politics is conceptualised by means of a machine, which can be rebooted any time (POLITICS IS A MACHINE). Thus the characteristics of a computer are mapped into the domain of politics, more precisely into the concept of political power. Following this line of thought, *‘rebooting’ of the political power* is, on the one hand, a structural metaphor, and, on the other hand, an original metaphor for its figurative sense appearing in the Ukrainian context is not lexicalised and it may have been recently coined. Therefore the Romanian translation raises difficulties and we will convert it into sense, with the risk of losing the effect created in the source text. Still, it is common knowledge for translators that in informative texts content prevails over style, and for this reason the conversion into sense might be a satisfying option:

Acum manifestații solicită alegeri prezidențiale anticipate și o *reorganizare completă a puterii politice*.

- *returning relations ... to the freezer*

Though Mr Putin knows full well that instability in Europe and *returning relations* between Russia and the West *to the freezer* could have a significant impact upon economic recovery in the West. (BBC Mar. 2014)

Evidently, the metaphor in question has been employed to highlight the distant relations between Russia and the West due to their opposite views. It can be noticed that relations between countries, which are abstract to some extent, are thought in terms of food (concrete), which can be put in the freezer, i.e. RELATIONS ARE FOOD. Hence, we infer another instance of structural metaphor. In the other classification, it falls in the category of original metaphors, owing to its absence from the dictionary and, implicitly, its lack of lexicalization. It might have been created by the journalist who wrote the press article in order to lay more emphasis on the conveyed message. The metaphor can be rendered in Romanian by replacing it with a TL image, although we obtain a lower degree of expressiveness and a higher degree of formality, and we lose the ironical effect:

Cu toate acestea, președintele Putin știe foarte bine că instabilitatea din Europa și o *nouă răcire a relațiilor* dintre Rusia și Occident ar putea avea un impact semnificativ asupra refacerii economice din Europa de Vest.

- *right-hand man*

She [Yulia Tymoshenko] has no official post, but Mr Turchinov is *her right-hand man*...(The Economist March 2014)

At first glance, one may not be aware that *right-hand man* is actually a metaphor due to its overuse and evident meaning. Furthermore, as stated on the onset of the paper, parts of the body usually form dead metaphors, which is also the case here. In Lakoff and Johnson's classification, the same metaphor fits in the category of orientational metaphors for it is about the right side / right hand. The Romanian translation does not raise any problems for this language comprises the metaphor *mâna dreaptă*, utilised in similar contexts. Thus a translator is able to apply Newmark's first translation strategy and reproduce the same image in the TL:

Iulia Timoșenko nu are o funcție oficială, însă Turcinov este *mâna sa dreaptă*...

- *right-wing groups*

Some radical *right-wing groups*, like Right Sector and Common Cause, have been at the forefront of clashes with police, though it is not clear how much support they have. (BBC Feb. 2014)

Thanks to its pervasiveness in political discourse, the metaphor *right-wing* has become common knowledge and can be regarded as a dead metaphor, referring to the political right,

which supports “conservative or traditional ideas and policies”.⁵ At the same time, it is an orientational metaphor of the type POLITICS IS ON THE RIGHT or even a structural metaphor of the type POLITICS IS A BIRD, as it contains the noun ‘wing’, which literally relates to birds. As this example shows, there is not always a clear-cut distinction between particular categories of metaphors. The Romanian language allows translators to put into practice Newmark’s second translation strategy, i.e. replacing the image in the SL with a standard TL image:

Unele *grupuri* radicale *de dreapta*, precum Sectorul de Dreapta și Cauza Comună, sunt în fruntea conflictelor cu poliția, însă nu se știe în ce măsură vor fi susținute.

- *slice themselves off from Ukraine*

So if Russian-speakers in Crimea (which already has the status as an “autonomous republic”) vote to *slice themselves off from Ukraine* next week and *throw themselves into the arms of the Russian Federation*, no international court will raise much of a fuss... (The Economist March 2014)

If one knows the literal meaning of *slice* (to cut something), it becomes quite simple to interpret the allusion to Crimea’s separation from Ukraine, with the help of the explanatory context. Yet, the verb *slice* mainly occurs in food contexts and here Ukraine appears as ‘something to eat’ that can be ‘sliced’ by Russia. In other terms, A COUNTRY IS FOOD, and we deal again with a structural metaphor in Lakoff and Johnson’s classification and a stock one in Newmark’s. Unfortunately, we are forced to translate it by sense conversion:

Prin urmare, dacă vorbitorii de rusă din Crimeea (care are deja statutul de „republică autonomă”) votează *să se separe de Ucraina* și *să se arunce în brațele Federației Ruse*, nicio instanță internațională nu se va sesiza.

- *snatch Ukraine out of the European Union’s embrace*

Mr Putin, who quite publicly has no love for Mr Yanukovich, managed to *snatch Ukraine out of the European Union’s embrace*, promising the country, which is on the edge of default, \$15bn (11bn euros) in credit.

This instance of metaphor is quite suggestive for Mr Putin’s actions with respect to Ukraine, as he forced this country’s hand to cancel the signing of the agreement with the EU by making the aforementioned promises. Concerning the type of metaphor, it seems to have been formed in order to point out Russia’s reactions to the relations between Ukraine and the EU, and for this reason it could correspond to the class of original metaphors. Despite its originality, it can be preserved in translation, by reproducing the same image in the TL:

Președintele Putin, care și-a arătat public lipsa de simpatie față de președintele Ianukovici, a reușit *să smulgă Ucraina din brațele Uniunii Europene*, cu promisiunea unui împrumut de 15 miliarde de dolari.

- *throw themselves into the arms of the Russian Federation*

⁵ Merriam Webster Dictionary online.

Although the source context and translation of this metaphor are already provided above, as it appears in the same paragraph with the expression *slice themselves off from Ukraine*, it is also worth a brief analysis. In addition to its high degree of expressivity, we note a significant dosage of irony. Furthermore, the Russian Federation is perceived as a person, i.e. A COUNTRY IS HUMAN for it has arms, and this infers a structural metaphor. At the same time, its outlived usefulness and emotive side indicate a cliché metaphor. As seen in translation above, the metaphor is fully translatable into Romanian and the same image has been reproduced in the TL (*să se arunce în brațele Federației Ruse*).

- *uncharted waters*

Ukraine is in *uncharted waters* after President Viktor Yanukovich fled the capital Kiev and parliament voted to oust him. (BBC Feb. 2014)

The explanatory context confirms that the journalist does not literally speak of waters, as areas of water such as the sea or a lake. Additionally, according to Cambridge Dictionary, the expression *uncharted waters* refers to “a situation that is not familiar or may be dangerous”. This explanation also corresponds to the Ukrainian context because the president’s leave and the proposal of ousting him brought Ukraine in a dangerous situation. More precisely, danger is conceptualised in terms of water, and this analysis indicates a structural metaphor. Thanks to its emotional warmth and ability of covering the situation explained above both referentially and pragmatically, the syntagm *uncharted waters* may equally fall in the category of stock metaphors. Although particular Romanian newspapers translated the metaphor in question by reproducing the same image in the TL (*în ape neexplorate*), a conversion into sense would be more appropriate because the idea would be clearer in this way:

Ucraina se află într-o *situație critică fără precedent*, după ce președintele Ianukovici a părăsit capitala Kiev și parlamentul a votat pentru înlăturarea sa.

- *(the) upper house and lower house*

“If the people of Crimea take the decision in the referendum to join Russia, we, as the *upper house*, will of course support such a decision”. The speaker of the *lower house*, Sergei Naryshkin, concurred. “We support the free and democratic choice of the population of Crimea”, he said. (BBC Mar. 2014)

The designations in italics stand for the two chambers of Parliament: the Senate and the Chamber of Deputies. Their power and status differ from one country to another, but according to Oxford Dictionary the *upper house* is “the higher house in a bicameral parliament or similar legislature”, whereas the *lower house* is “the larger of two sections of a bicameral parliament or similar legislature, typically with elected members and having the primary responsibility for legislation”. On the one hand, we can regard them as orientational metaphors, because THE SENATE IS UP and THE DEPUTIES ARE DOWN (LOWER). Moreover, it goes without saying that the present metaphors are lexicalised, which is demonstrated by their presence in the dictionary as well. Then, due to their pervasiveness in political discourse, one can hardly perceive them as metaphors and therefore they fit in the category of dead metaphors. When

translating them by using the already established Romanian equivalents – *Camera Senatului* and *Camera Deputaților* – we actually employ Newmark's second translation strategy, replacing the image in the SL with a standard TL image. An important remark in this respect is that English conceptualises the two parts of Parliament by means of the noun *house* and Romanian by means of the noun *camera*. In addition, the idea of *upper and lower* has been lost in Romanian and thus the meaning may be a little clearer than in English:

„În cazul în care locuitorii Crimeei decid la referendum să se alăture Rusiei, noi, *Camera Senatului*, sigur că vom sprijini această decizie”. Serghei Narîșkin, purtătorul de cuvânt al *Camerei Deputaților*, a exprimat același punct de vedere. „Sprijinim alegerea liberă și democratică a locuitorilor Crimeei”, a declarat acesta.

Following the above discussion of the metaphors selected, needless to say, metaphors play a significant part in newsreporting, economising on space and expressing certain thoughts and perceptions in a more accurate manner. Except for the neutral examples, such as *right-hand man*, *right-wing group* or *upper-house*, particular metaphorical expressions carry a certain degree of irony, thus revealing a dosage of criticism towards the Ukrainian events and Russia's involvement (*blink*, *clouds darkened*, *half-asleep country*, *throw themselves into the arms of the Russian Federation*, etc). Another vital remark is that structural and stock metaphors appear to predominate among the occurrences investigated here, which means that abstract concepts have been clarified by the intermediary of concrete concepts, and most of the metaphors are lexicalised and therefore explained in dictionaries, and thus they do not pose comprehension difficulties (*play hardball*, *power vacuum*, *uncharted waters*, etc). As far as the degree of translatability is concerned, we have managed to avoid Newmark's most radical metaphor translation strategy, i.e. deleting the metaphor, and rendered, entirely in some cases and partially in others, the information and effect of the source metaphors. More precisely, as seen throughout the paper, three translation strategies have been applied: reproducing the same image in the TL for five metaphors, replacing the image in the SL with a TL image for four metaphors, and converting the metaphor into sense for six instances of metaphor. That being said, the present study, which is on a very reduced scale and generalisations should not be made, shows that more than 50% of the metaphors analysed here could be preserved in the Romanian translation, although certain losses have been inevitable, including at register level for the British press tends to write more informally than the Romanian one, and this turned out to be valid for some cases of metaphors as well. Last but not least, it is imperative to say that more extensive research would be necessary to obtain more accurate statistics for the translation of metaphors in the press, and the possible translation solutions or strategies employed may equally depend, to some extent, on one's subjectivity and expertise in the area.

BIBLIOGRAPHY:

Lakoff, George & Johnson, Mark (1980) *Metaphors we live by*, Chicago/London: The University of Chicago Press.

- Newmark, Peter (1981) *Approaches to Translation*, Oxford: Pergamon Press.
- Newmark, Peter (1988) *A Textbook of Translation*, London: Prentice Hall.
- Pérez Hernández, L. & Ruiz de Mendoza, F. J. (2011) "The Contemporary Theory of Metaphor: Myths, Developments and Challenges", Routledge.
- "Can Ukraine find any leaders who will live up to the aspirations of its battered, victorious but sceptical protesters?" *The Economist*, March 2014.
- "Crimea: Putin's mission accomplished", *BBC*, March 2014.
- "Crimea's Russia vote tests Western nerves", *BBC*, March 2014.
- Nato 'betrayal' and Brussels rhetoric pushing Vladimir Putin to act", *The Independent*, March 2014.
- "President Yanukovich blinks first over protests", *BBC*, January 2014.
- "Russia MPs welcome Crimea referendum", *BBC*, March 2014.
- "Ukraine's 'stalling' on EU trade pact seen as victory for Vladimir Putin", *The Guardian*, November 2013.
- "Viewpoint: Ukrainian writer Andrey Kurkov on the protests", *BBC*, January 2014.
- "What next for Ukraine?" *BBC*, February 2014.
- "Whether secession in Crimea would be legal", *The Economist*, March 2014.
- "Why is Ukraine in turmoil?" *BBC*, February 2014.

AKNOWLEDGEMENTS

My grateful thanks to all the professors who contributed to my specialisation in translation and terminology by means of their lectures and seminars.

My very special thanks to Dr. Rodica Dimitriu for carefully guiding my steps throughout my BA, MA and now my PhD., but also for having supported and encouraged my interest in translation.

**“WHY, SOMETIMES I’VE BELIEVED AS MANY AS SEVEN IMPOSSIBLE THINGS
BEFORE BREAKFAST.” SEVEN FACTORS OF THE ST ANALYSIS OF FUNCTIONAL
RELEVANCE TO THE STUDY OF THE TT**

Olivia-Cristina Rusu, PhD Student, “Al. Ioan Cuza” University of Iași

*Abstract: The guidelines of this paper illustrate the functional principle of loyalty in translations, namely translators’ onus towards both authors and target readers. More specifically, in this article I aim to investigate extra and intratextual factors of relevance in the Romanian translations of *Alice in Wonderland*. Christiane Nord’s analysis model of the source text is used retrospectively in the identification of potential challenges that might be encountered in heterofunctional translations. I will predominantly focus on specific textual and linguistic issues, highlighting creative translation strategies used in the transfer of cultural terms such as interjections.*

Keywords: *Alice’s functional target-oriented Romanian translations*

After exactly 150 years from its appearance, *Alice’s* fantastic world still surprises and charms children and adults alike. The nonsense realm created by the English writer Charles Lutwidge Dodgson under the pseudonym Lewis Carroll explores the common theme of children’s dream-like and free-association attempt to understand and access the strange grownup world of inexplicable habits. A functional research on an inventory of sixteen Romanian translations of *Alice’s Adventures in Wonderland* in parallel with the source text, sparks relevant questions about the factors that must be considered regarding the quality of a translation. The study also fuels relevant solutions related to the theoretic debate on the “puzzling” change of form and meaning in translation, and to the identity of the *same text* conveyed – differently - in a target language. Alice’s following thoughts seem to reflect upon these considerations:

“(…) I almost think I can remember feeling a little different. But if I’m not the same, the next question is, *Who in the world am I? Ah, that’s the great puzzle!*” And she began thinking over all the children she knew that were of the same age as herself, to see if she could have been changed for any of them” (Carroll, 2000:19)

According to Cernăuți-Gorodețchi (2002), *Alice’s Adventures in Wonderland* was translated in Romanian in the 20th C, after more than 70 years from its original publication. Based on the same study, six Romanian translations of *Alice’s* first journey ‘down the rabbit hole’ appeared from 1939 till 1997, of which the first three are considered of low value.

The 16 translation editions reflected upon in this research range from 1940 till 2010 and are considered at macro and micro levels, from Christiane Nord's functional typology on translation - both a catalyst and a tool for TC communicative interaction based on a SC communicative interaction pattern. Analysis aspects particular for *Alice's Adventures* include possible editorial notes and requirements, clarity and relevance of fore and/or afterword, translator's overt manifestation via educational footnotes, presence and quality of (original?) illustrations, value of calligram reproductions or loss of their significance caused by unfortunate sectioning. All these features are divided and enriched by reference to Considering Nord's terminology of extra and intertextual factors that can influence the translation.

From Christiane Nord's target oriented model of translation, it can be affirmed that the all studied editions of *Alice's* translations are instrumental: they are to be read as originals, since they intend to perform among readers similar functions as those of the ST. Mostly because of cultural and linguistic differences (e.g. *Alice's* abundance of 'processed' puns and nursery rhymes emblematic for the English idiom) not all functions can be reproduced completely. Therefore *Alice's* heterofunctional translations carry out *similar functions* in the TC. Although ST functions cannot be wholly reproduced, it has been observed that in all Romanian TT translations most text functions are either transferred or replaced with "their respective metafunctions" (Nord: 2006:43). This is illustrated in the last part of this research by a more specific micro-level study of the text itself. The proposed analysis factors for the bottom-up perspective refer to the translation of interjections. Focusing on the translation and interference of interjections in two Romanian versions of *Alice's Adventures in Wonderland* - belonging to Frida Papadache ([1976] 2014) and Mirella Acsente (2007) - it will be further on shown that in both translations the particular ST interjectional functions have been pragmatically conveyed into the TT.

Seven - extra and intertextual - factors of Nord's ST analysis model will be retrospectively taken into consideration in translation in the following examination of *Alice's* above mentioned translations editions. The first factor to be considered in *Alice's* translations is the extratextual 'translation time' aspect.

According to a chronological approach it appears that *Alice* entered the Romanian language through Nora Galin's seriously blamed translation¹, having an uncertain year of publishing - 1940 (?²). On the one hand, the translator's clear oscillation between domestication and foreignisation is a strong argument for finger pointing this translation. This unnatural indecision is noticeable especially at a textual level, in the translation of proper names. For instance, characters in *Alice's Adventures in Wonderland* receive specific Romanian names such as "Petre" or "Vasile", but the cat in *Through the Looking Glass* remains "Kitty". Nevertheless, on the other hand, the translator's creativity and interest are also observable. For instance in *Through the Looking Glass*, Galin aptly brings *Tweedledum* and *Tweedledee* on Romanian soil,

¹ See Cernăuți-Gorodețchi, 2002. Although severely controversial, this edition has at least one positive aspect in addition to its pioneering character, namely John R. Crossland's thought-provoking *Introduction*;

² The only chronological reference of this book is its first-page registration in the library catalogue: "14 March 1940, Iași University Library" (my translation);

as *Hopa* and *Țopa*, two Romanian referential interjections that suggest *hopping*. A second entry is the 1958 translation by Elisabeta Gălățeanu. This edition stands out for the beautiful – and partly colored – replica of Attwell's illustrations which directly address the primary target readers: children of any nationality. Bogdan Popescu's translation published in 1971 is notable due to the significant number of translator's notes. Placing the fifty-one notes at the end of the book, the translator simultaneously preserves his invisibility in the actual text, and enlightens and edifies interested readers on subtler aspects of the original. Only a 2014 edition of Frida Papadache's 1976 translation was traceable, and, regrettably, this edition lacks all nonverbal elements of the original. This salient flaw of this 2014 edition proves to be an impediment to the reception of Papadache's enthralling translation.

A more recent cluster of *Alice's* translations in Romanian includes:

(1) four versions from 2010, belonging to George Huzum, Mihaela Istrati and Elena Theodora Antoniu, Irina Spoială, and Radu Tătărucă;

(2) four translations from 2007, belonging to Eugen B. Marian, Dumitru Vornicu, Mirella Acsente, and Roxana Radu, and

(3) a 2003 translation by an unspecified translator at Herra Publishing House, a 2001 translation by Victor Emanuel Blaga, and two 2000 versions, one by Aura Brais, with lyrics translated by Vasile Poenaru, and a second one by Tanți Antoniu.

Most translations from 2010 and 2007 reflect the translators' awareness of their work. A particular case is represented by the Chișinău special edition which is seriously, naively, and unnecessarily embellished as compared to the original in terms of both textual and nontextual elements. It is important to signal that the latter version of 2000 is suspiciously similar in all respects to Frida Papadache's translation. Moreover, serious inaccuracies have been identified in Tanți Antoniu's translation, especially at a textual level. I exemplify with a singular appalling error that appears in *Alice's* starting poem. The Romanian numeral “*tustrele*” referring to the three little terrors asking persistently for a nonsense story to a ‘weary’ narrator, is misspelled (?) as “*turtele*”, meaning “*the tarts*”:

En ST	1 st Ro TT	2 nd Ro TT
"And ever, as the story drained The wells of fancy dry, And faintly strove that weary one To put the subject by, “The rest next time—” “It is next time!” The happy voices cry." (Lewis Carroll, 1875)	„Și ori de câte ori secau Fântânile închipuirii, Neputincios, cel slab <i>cerând</i> Sa pună capăt fericirii, Nu era chip! „Ce altă dată?!” Acum, acum!” Voios strigau <i>tustrele</i> , zbirii! (translation by Frida Papadache, [1976], 2014, București: Litera)	„Și ori de câte ori secau Fântânile închipuirii, Neputincios, cel slab <i>cercând</i> Să pună capăt fericirii, Nu era chip! „Ce altă dată?!” Acum, acum!” Voios strigau <i>turtele</i> , zbirii!” (translation by Tanți Antoniu, [2000] 2012, București: Cartex)

Chart 1. Contrastive display of the English ST and two *almost* identical Romanian TTs said to belong to two different translators

The second extratextual factor refers to the emitter (the author, in our case) and to his authorial intention. From *Alice's* very beginning poem, Carroll himself clearly specifies his intention: to entertain and capture the imagination of three little girls, on an outing, despite his idleness. In the Romanian editions where the starting poem is omitted (e.g. Gramar, Astro, Steaua Nordului Publishing Houses) or where the three little girls wrongfully turn into 'tarts' (Cartex Publishing House), this authorial intention is obviously half lost or compromised. The same authorial intention is resumed in the last paragraphs of the book, with reference to all "other little children, [who] make their eyes bright and eager with many a strange tale, perhaps even with the dream of Wonderland of long-ago" (Carroll, 2000:192). The deeper levels of the author's overall intention bring about profounder issues related to the significance of language and its infinite possibilities, relativity of perceptions, logic reasoning, initiatory journey into adulthood, and obsession of imminent death. These are transmitted in all identified TTs with different degrees of accuracy.

The third extratextual factor of great importance is the receiver. The primary target 'readers' are, of course, children. In her book *The Role of Translators in Children's Literature: Invisible Storytellers* Lathey points out that contemporary translators should be aware of the dissimilarities that translations for children imply as opposed to those for adults, especially when dealing with culture specific words (such as interjections), puns or nonsense, which require creative way outs in order to be seized by the little ones (2010:190). The fourth extratextual factor to be considered in Alice's translations is related to the function, purpose and effect of the text itself. These are closely correlated with the authorial factor of intention, as Alice is indeed a refined entertainment in thinking for the receptor, child or adult alike.

From a fifth viewpoint, Nord's category of simultaneous extra and intratextual factors link the text to its audience. Regarding *Alice's Adventures* in Romanian distinctions can be made referring to: forewords (existent in the 1940, 1958 and the Sedcom Libris 2007 editions), translator's afterword (the only and surely inspired one that exists, belongs to Bogdan Popescu, in the 1971 edition), translator's notes (the most remarkable belong to Bogdan Popescu, in the 1971 edition - and to Victor Emanuel Blaga, in the 2001 edition -, and author's chronology (the most complete list appears in the 2014 edition). It is important to note here Victor Emanuel Blaga's obvious interest in finding ways of substituting source functions. The translator addresses directly the adult target readers via footnotes which notify and explain lexical and phonological ambiguities that function as puns in the original.

The sixth factor of analysis refers to a textual bottom-up perspective, namely to the study of intertextual factors such as subject, content, presuppositions, composition, non-verbal elements, lexis, phrase / sentence structure, and suprasegmental features such as italics, capitalization. The ST subject is preserved in all Romanian versions, throughout a constant number of twelve chapters. Nevertheless, in terms of content the most visible differences appear in the transposition of nonverbal elements. The English editions contain beautiful illustrations (either by John Tenniel, or by Mabel Lucie Attwell), ten lyrics sequences (seven poems, two songs and one calligram), three sets of three line textual separators by stars [*] that appear when

Alice drinks or eats something that will make her body increase or decrease, letter capitalization especially when there is something for Alice to eat or drink in order to grow or shrink. Bearing in mind the authorial intention transposed into Alice's very first words: "*what is the use of a book without pictures or conversations*", translations that do not preserve these nonverbal elements definitely lose value (e.g. Gramar, Herra, Cartex Publishing Houses, SedcomLibris, Litera). Regarding nonverbal elements several Romanian editions stand out. The 1958 edition identically preserves Attwell's cute, innocent, eye-catching drawings, while the 2010 Corint Junior edition accurately preserves Tanniel's 42 illustrations. As for the mouse-tail calligram, it is beautifully preserved in six editions belonging to: Editura Tineretului (1958, translation Elisabeta Gălățeanu), Editura didactică și pedagogică (1971, translation Bogdan Popescu), Coresi (2000, translation Aura Brais), Anthropos (2001, translation Victor Emanuel Blaga), Regis (2007, translation Eugen. B. Marian), and Corint Junior (2007, translation Mirella Acsente). In the other editions the mouse-tail calligram is absent, turned into regular stanzas or split on two pages, which considerably dilutes the visual effect and the "long tale" connotation.

Unfortunately, I also have to comply with Chernnăuți-Gorodețchi's discontent regarding *Alice's Adventures* in Romanian. Despite her criticisms published in 2002, the same mistakes are perpetuated and reprinted. For instance, in the case of the Caterpillar that appears in Chapter V, although Attwell's illustrations clearly present a gentleman, and Alice refers to "it" using the politeness marker "Sir", there is a Ms. Caterpillar who stubbornly insists to appear in some Romanian translations (e.g. the 1958 Editura Tineretului and the 2007 Regis editions).

The seventh analysis factor refers to a specific micro study, i.e. the translation of interjections, from a quantitative approach. This verifies Toury's second law of translational behavior. The 'exemplary' *law of interference* proves valid for the case of interjections. Before proceeding to the quantitative examination I had two different types of translation expectations in terms of interjection interference. On the one hand I expected that approximately the same number of different interjections-terms appears in the TTs, as compared to the ST. On the other hand, I anticipated that the whole number of interjectional occurrences in the ST is comparable to the sum of TT interjectional incidences. In terms of qualitative expectations, I estimated that the Relevance Theoretic contextual and procedural roles of interjections, as well as most of their pragmatic characteristics (i.e. deictic character, possible implicatures or presuppositions) and functions in conversational structures to be transferred in the TT.

The following chart contrastively presents the number of interjectional occurrences in the ST of *Alice's Adventures in Wonderland* and in two translations in Romanian – belonging to Frida Papadache (TT1, from [1976] 2014) and to Mirella Acsente (TT2, from 2007). As shown, statistically speaking the figures confirm the above translation expectations in terms of both total number of interjectional occurrences and total number of different interjectional utterances.

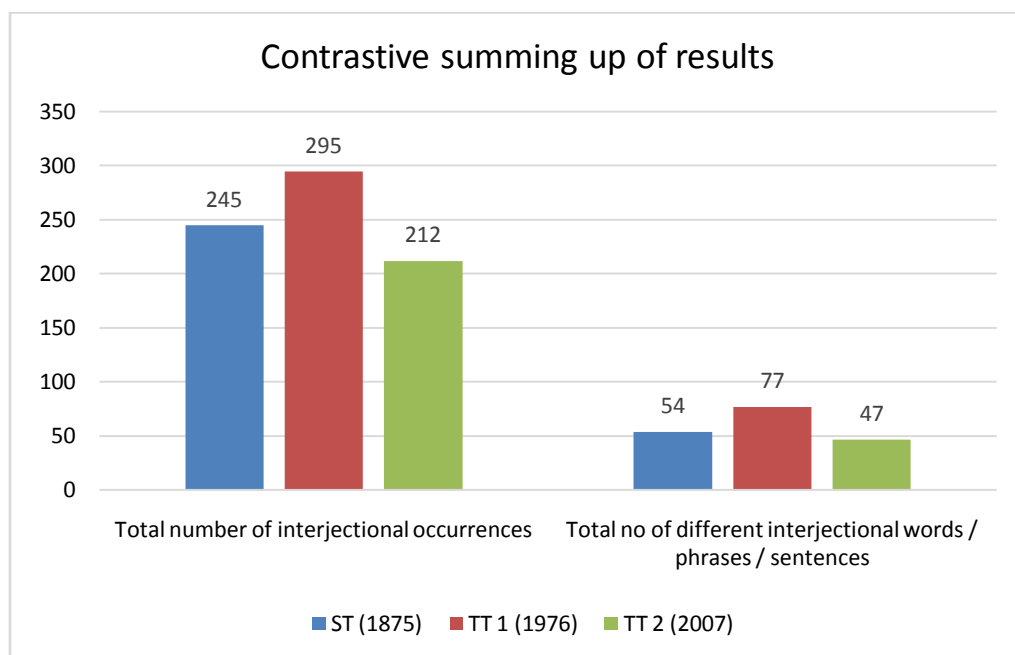


Chart 2. Frequency Data of Interjectional Occurrences

From a qualitative standpoint, in Saussurian terms the interjection lacks the ‘signified’ component of the linguistic sign, not having a clear and firm referent. Interjections do not denote, but signify inward feelings, being *surface expressions* of inner desire, feeling, appeal, and the like. Therefore, in order to understand the meaning an interjection conveys in a source language, the auditor should firstly *translate* it into the source language itself. Hence, translating interjections into a target language would imply understanding the deeper levels of their meanings, in a *second level of contextual and pragmatic translation* process.

For instance, the first interjection in Carroll’s *Alice’s Adventures in Wonderland* appears in the starting poem of the story that tells how ‘the childish tale of Wonderland grew’. One sunny afternoon of silence and ‘dreamy weather’, on a boating, three little tyrant voices enjoin a ‘poor’ lethargic adult to tell them a tale with ‘nonsense in it, anon’. His first reaction is a mild protest, under the form of a cry for mercy, as he does not want his peace disturbed: *Ah!*

Interjectional word	Alternate/ similar to	Translation in SL	Example	Contextual meaning	Procedural (communicative) function	Pragmatic functions - translation in SL Deixis Implicature Presupposition
<i>h!</i>	ah! aaah,	Help! / Come on!	“Ah, cruel Three”	Mild protest, disapproval	Affective interjection, puts the speaker in the	- implies person and time deixis

	aaaah				foreground	and the message: “Leave me alone, please!”

Chart 3. Description of the SL interjection *Ah!* from *Alice's* initial poem

All Romanian editions – those in which the poem appears! - convey different degrees of contextual and pragmatic meaning for this particular interjection. The following translation illustrations for the ST stanza :

“*Ah*, cruel Three! In such an hour,
Beneath such dreamy weather,
To beg a tale of breath too weak
To stir the tiniest feather!
Yet what can one poor voice avail
Against three tongues together?

include three editions that appeared in 1958, [1976] 2014 and 2007:

Ro TT 1 (1958)	Ro TT 2 ([1976] 2014)	Ro TT 3 (2007)
[Ø] Să povestesc? <i>Păi</i>, cum vreți voi Din toropeală să mă smulg Cînd sînt atît de moleșit Că n-aș putea urni un fulg? Dar ei în juru-mi se adun Căci vor povestea să le-o spun. (1958:11, translation by Elisabeta Gălățeanu)	O, cruzi micuți! În ăst ceas molcom, În astă tihnă și visare, Pe-un ins topit, ce-abia răsuflă, Să-l îmboldiți la „un basm mare”!... Dar cum să-nvingă bietu-i glas, Unite când îs trei glăscioare? (translation by Frida Papadache)	Oh, Trio nemilos! Să-mi smulgeți o poveste L-această oră blîndă de visare, Cînd vocea-mi este mult prea slabă Și-un fulg pentru a pune în mișcare! Dar biata-mi voce ce putea să facă, Trei glăscioare cum oare să întreacă? (2007:5, translation by Mirella Acseente)

Chart 4. Three translations of the source interjection “ah”

It is obvious that in these examples the most diluted mild protest appears in Elisabeta Gălățeanu’s translation where the English affective interjection is omitted and where the second part of the first line is introduced by a one-word discursive utterance launcher, “*păi*”. This interjection introduces here a question that demands children’s complicity, or this shade is not observable in the original. Furthermore, this paper favours the third Romanian version of the above, at least due to the translation of the source post-interjection appellative “cruel Three!” with “Trio nemilos!”, where the choice of the Romanian term *trio*, brings about musical nuances, and means “a group of three people who are always together”, exactly how three little sisters should be.

In conclusion, the study of the intra and extra textual factors of impact on several translations of the same source text in a target language reveals and illustrates the functional principle of loyalty in translations. By highlighting seven functional factors I have shown that although

‘puzzling’ different, in their essence all translations (should) reflect the original, both in content and form, and that any deviation or disregard might have serious repercussions on the overall transmission of *Alice’s* message.

BIBLIOGRAPHY:

- Carroll, L. ([1865] 2000) *Alice’s Adventures in Wonderland*. London: Macmillan, [online] text from project Gutenberg, Chicago, Illinois:VolumeOne Publishing, A BookVirtual Digital Edition, v.1.2. www.bookvirtual.com;
- Carroll, L. ([1976] 2014) *Alice în Țara Minunilor*. Translation by Frida Papadache. București: Litera;
- Carroll, L. (1971) *Aventurile lui Alice în Țara Minunilor*. Translation by Bogdan Popescu. București: Editura didactică și pedagogică;
- Carroll, L. (1958) *Alice în Țara Minunilor*. Translation by Elisabeta Gălățeanu. București: Editura Tineretului;
- Carroll, L. (1940?) *Alice în Țara Minunilor și la oglindă*. Translation by Nora Galin. Cover and illustrations by Rub. București: Editura Națională Ciornei;
- Carroll, L. (2010) *Alice în Țara Minunilor*. Translation by George Huzum. București: Astro;
- Carroll, L. (2010) *Alice în Țara Minunilor*. Translation by Mihaela Istrati, Elena Theodora Antoniu. București: Gramar;
- Carroll, L. (2010) *Alice în Țara Minunilor*. Translation by Irina Spoială. Constanța: Steaua Nordului;
- Carroll, L. (2010) *Aventurile lui Alice în Țara Minunilor*. Translation in Moldavan language by Radu Tătărucă. Chișinău: Cartier;
- Carroll, L. (2007) *Alice în Țara Minunilor*. Translation by Eugen B. Marian. București: Regis;
- Carroll, L. (2007) *Alice în Țara Minunilor*. Translation by Dumitru Vornicu. București: SedcomLibris;
- Carroll, L. (2007) *Alice în Țara Minunilor*. Translation by Mirella Acsente. 2nd ed. București: Corint Junior;
- Carroll, L. (2007) *Alice în Țara Minunilor*. Translation by Roxana Radu. Constanța: Steaua Nordului;
- Carroll, L. (2003) *Alice în Țara Minunilor*. Unspecified translator. București: Herra;
- Carroll, L. (2001) *Alice în Țara Minunilor*. Translation by Victor Emanuel Blaga, Oradea: Anthropos;
- Carroll, L. (2000) *Aventurile lui Alice în Țara Minunilor*. Translation by Aura Brais. Lyrics translation by Vasile Poenaru. București: Coresi;
- Carroll, L. ([2000] 2012) *Alice în Țara Minunilor*. Translation by Tanți Antoniu. București: Cartex;
- Cernăuți-Gorodețchi, M. (2002) *Aventurile lui Alice în limba română*. In *Convorbiri literare*, 10/2002. Iași: Junimea [online] Available at: <http://convorbiri->

literare.dntis.ro/MCERNAUTIoct.html;

Dimitriu, R. (2006) *The Cultural Turn in Translation Studies*, Iași: Institutul European, Colecția Academică, Seria Traductologie;

Hornby, A. S. ([1948] 2010) *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, International Student's Edition, 8th ed. Oxford: Oxford University Press, abbreviated as OALD;

Lathey, G. (2010) *The Role of Translators in Children's Literature: Invisible Storytellers*. London and New York: Routledge.

Nord, Ch. (2006) "Translating for Communicative Purposes across Culture Boundaries". In *Journal of Translation Studies* 9(1), 43–60;

Acknowledgments: This work was supported by the strategic grant POSDRU/159/1.5/S/133652, cofinanced by the European Social Fund within the Sectorial Operational Program Human Resources Development 2007-2013

THE INTERNATIONALISATION OF LANGUAGE IN TRADE. NAMES OF FIRMS

Iustina Burci, Scientific Researcher II, Romanian Academy, “C.S. Nicolăescu-Plopșor”

Institute of Social Research and Humanities, Craiova

Abstract: Globalisation is the phenomenon that involves the establishing of an interconnected world, in which the purposes and the objectives are common, without damaging the identity of the local community.

From the linguistic point of view, its effects are visible especially in the modification of the lexical structure of the national languages, which assimilated rapidly numerous borrowings, particularly in the domain of informatics, economics, industry, physics or medicine. Once with the progress registered in these areas, it has also been noticed the need for a globalisation of terminology, English filling the position of international communication language.

In the present paper we are intending to bring forward the way in which English influenced the vocabulary used in the Romanian trade, by means of an analysis realised in several domains.

Keywords: globalization, terminology, borrowing, trade, subdomain

Fenomenul *globalizării*¹ a devenit astăzi unul dintre cele mai discutate subiecte la scară mondială, în timp ce termenul *globalizare* este nelipsit din descrierile care privesc stadiul de evoluție în care se găsește societatea contemporană: are loc de ceva vreme un proces de unificare, ca urmare a progresului științific și tehnologic al omenirii, al evoluției sale la nivel socio-cultural și psihologic, ceea ce atrage după sine și o modificare a structurii lexicale – în cazul multora dintre limbile naționale² –, aceasta evoluând rapid pentru a răspunde inovațiilor care apar permanent; de altfel, este binecunoscut faptul că vocabularul reprezintă partea cea mai mobilă a limbii, pentru că este strâns legată de evoluția societății³, o evoluție „concomitentă, inegală ca ritm și amploare, a numeroase zone, mereu altele. Limba realizează, în recunoscuta ei continuitate și stabilitate, o imperceptibilă dar neîntreruptă și ineluctabilă schimbare”⁴. Însă, în epoca pe care o traversăm – una a prefacerilor alerte (în domeniul tehnicii mai ales) și a „instantaneității comunicării, ceea ce înseamnă difuzare rapidă, chiar instantanee a cuvintelor noi”⁵ schimbarea nu mai este (cel puțin în lexicul românesc, pentru că la acesta ne referim) deloc imperceptibilă, ci, în multe domenii, de-a dreptul invazivă.

¹Care nu este unul nou, fiind simțit, în timp, de popoarele care s-au aflat, la un moment dat, sub diferite influențe: latină, greacă, slavă, turcă, spaniolă, germană, franceză etc. și, desigur, în momentul actual, cea engleză.

²În special a celor din fostele țări comuniste.

³Al. Graur, *Tendențele actuale ale limbii române*, București, Editura Științifică, 1968, p. 271.

⁴Valeria Guțu Romalo, *Corectitudine și greșală. Limba română de azi*, București, Editura Humanitas, 2002, p. 19.

⁵G. Scurtu, D. Dincă, *Typologie des emprunts lexicaux français en roumain*, Craiova, EUC, 2011, p. 12.

În momentul de față, engleza îndeplinește rolul de „lingua franca”⁶ a întregii comunități umane, fiind limba societății moderne, a informaticii, a economiei, a descoperirilor științifice etc.; După cum spunea Henri Gottlieb⁷, anglicismele reprezintă poate cel mai puternic factor de unificare a limbilor lumii, fiind utilizate în toate domeniile, la nivel global. Lingvistul britanic David Crystal⁸ făcea, în anul 2001, o estimare a numărului vorbitorilor de limbă engleză, arătând cât de răspândită era aceasta (nu doar ca limbă maternă), la acea dată, în întreaga lume.

Crearea Uniunii Europene (prin tratatul de la Maastricht, în 1993) și, mai apoi, extinderea sa treptată a determinat și ea schimbări importante în viața economică a multora dintre țările membre (în special a celor care au făcut parte din fostul bloc est-european), și care a impus, totodată, și dezvoltarea așa-numitului „limbaj al integrării”⁹, utilizat nu doar în documente oficiale, ci și în comunicarea publică curentă, reflectat fiind, cu grade diferite de intensitate, la nivelul tuturor straturilor societății. Astfel, noua terminologie științifică, provenind din limba engleză¹⁰, își justifică existența în economie, în sistemul bancar, financiar, management, asigurări, în administrație și științe etc., locuri din care presa a preluat o serie de apelative, utilizându-le în limbajul jurnalistic, căci, „dincolo de discursul strict specializat, termenul admite extinderi textuale și contextuale... supunându-l riscurilor impreciziei semantice prin determinologizare și prin ambiguitate...”¹¹.

Și, dacă în trecut aceeași presă fusese identificată ca fiind cel mai important canal prin care erau introduse în limbă neologismele franceze – deoarece „ea pune masele de cetitori în contact cu cultura apuseană și le obișnuia cu cuvântul european, care pentru noi era cel francez; ... pune în circulație noutățile și deci și cuvântul nou; gazetarul, trebuind să scrie repede, nu avea răgaz să caute cuvântul cel mai potrivit și mai literar, ci îl alegea pe cel mai apropiat, care era, mai ales când se alimenta din presa străină, cel străin”¹² –, astăzi canalele sunt multiple: presa scrisă și audiovizuală, internet, școală, libertatea de a circula și de a lucra peste hotare etc., toate contribuind la o internaționalizare a limbajului, cerută de „necesitățile prezentului”¹³ în multe domenii (unele deja enumerate), altele, în alte domenii, de dorința de a imita și de a fi în pas cu moda.

Despre una dintre ramurile care se încadrează ultimei categorii am vorbit pe larg în articolul *Neologizarea prenumelor românești în contextul evoluțiilor actuale. Cauze, surse,*

⁶<http://www.hse.ru/data/> (accesat la 26.03.2015).

⁷<http://www.inter-disciplinary.net/wp-content/uploads/2012/02/khoutyzipaper.pdf> (accesat la data de 26.03.2015).

⁸ D. Crystal, *Global Understanding for Global English*, Вестник МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация, 2001, no. 4, c. 13-15.

⁹ Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, București, All, 2007.

¹⁰ Acum două secole, „modernizatoarea” vocabularului românesc era limba franceză. Numeroși termeni „politico-sociali, militari, administrativi, economici, juridici, filosofici, medicali și științifici în genere, sunt în marea lor majoritate de origine franceză” (Theodor Hristea, *Sinteze de limba română*, ediția a III-a, București, Albatros, 1984, p. 138).

¹¹ Angela Bidu Vranceanu, *Lexicul specializat în mișcare de la dicționare la texte*, București, Editura Universității din București, 2007, p. 114.

¹² Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. I, Privire generală, București, Editura Minerva, 1976, p. 386.

¹³ Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, *101 greșeli de lexic și de semantică*, Colecția „Viața Cuvintelor”, București, Editura Humanitas, 2011, p. 24.

*modalități*¹⁴, în care am arătat ce deformări au suferit criteriile de acordare a numelor de botez în anii de după 1990 și care este gustul estetic, în materie, al epocii contemporane.

În lucrarea de față ne propunem să prezentăm un alt sector, puternic „afectat” de influența limbii engleze, și anume, cel comercial. O analiză – la modul general – am făcut-o în *Nume actuale de firme, înregistrate în județele Olteniei*¹⁵, în care arătăm că opțiunile proprietarilor de firme „au evoluat către alegerea unui alt tip¹⁶ de nume – sonore, memorabile, unice / existente în dicționare, inventate, prescurtate, combinate, din română sau dintr-o limbă străină – care să trezească sentimente pozitive în subconștientul consumatorilor, să comunice emoțional cu aceștia, să-i impresioneze, determinându-i să devină clienți fideli ai unui singur brand”¹⁷.

Constrânși de legislația în vigoare, care prevede că rezervarea unei denumiri se face la nivel național¹⁸ (și nu județean), fapt care restrânge considerabil numărul opțiunilor dar, în același timp, înclinați spre originalitate și modernitate, patronii au utilizat adesea cuvinte și sintagme împrumutate. Și aici, engleza¹⁹, „limba comerțului de pretutindeni”²⁰, ocupă primul loc: *All Times, Blue Eyes, Avalon Mith, Com Tu My, Dreamers, Dreams Party, Edelweiss, Eg Light For You, Flying Fish, Glow, Good Luck, Green Park, Happy Halidays, Inspiration, Marine Mount, Nevergone Web, Numero Uno Informatica, Ok, Old Town, Only Kids Here, Queen of Hearts, Regal Sun, Remember, Silvergold, Simplicity, Spirits Online, Together, Touch of Beauty, Wanted, Woodland, World is Yours, Yellow, Queen* etc.

Însă, de această dată, vom proceda la o scurtă analiză pe domenii de activitate. Scopul este acela de a avea o imagine clară a sectoarelor care „au suferit” în mai mare măsură de pe urma influenței limbii engleze. Ne-am bazat, în acest demers, pe materialul existent în *Lista firmelor din România*²¹, care cuprinde 21 de ramuri de activitate – împărțite pe subramuri –, unele tradiționale și obișnuite în societatea noastră (agricultură, industria extractivă, construcții etc.), altele care au cunoscut o extindere largă în ultimii 25 de ani (industria alimentară, hotelieră, transporturi etc.), iar altele nou apărute (activități de investigații și protecție, servicii sociale, închiriere și leasing etc.).

¹⁴ Apărut în Iulian Boldea (Editor), *The Contexts of Communication. Identity and Interculturality Today*, Arhipelag XXI Press, Târgu-Mureș, 2014, pp. 836-845.

¹⁵ Publicat în „Proceedings of the 2nd International Conference on Onomastics “Name and Naming” Onomastics in Contemporary Public Space”, Edited by: Oliviu Felecan, Baia Mare, Editura Meda, Editura Argonaut, 2013, pp. 91-106.

¹⁶ Spre deosebire de cele existente înainte de 1990.

¹⁷ *Op. cit.*, p. 95.

¹⁸ <http://www.reinventconsulting.ro/model-generativ-de-sugestii-pentru-denumire-de-societate-comerciala.html> (accesat în 16.03.2013).

¹⁹ Urmată de italiană (*Adoro, Alegria, Amigo, Avanti, Bambini, Bella, Caprice, Cara, Cassa D'Amici, Dolce Vita, Inamorati, Insieme, La Bella Vista, La Dolce Vita, La Excelentza, La Rosa Bianca, La Vita e Bella, Mercato, Mi alma, Miadona, Miangelo, MIO, Senza Paura, Solo Anima Mia, Splendissimo, Vivere* etc.), spaniolă (*Construendo, Los Dos Cabalos, Pamoha Vitendo, Suenos de Plata, Tanamera* etc.), franceză (*Ambiance, Beaujardin, Fleurs de Temps, La Jeunesse, La mer, Merci, Mon Cher, Noblesse* etc.), germană (*Achtung*) și, nu în ultimul rând, de latină (*Alter Ego, Amicus quo Vadis, Axis Mundi, Carpe Diem, Cogito, Coliseum, E Pur și Move, Fiducia, Novus, Ovatio, Rara Avis, Vinivici* etc.) (exemplele au fost extrase de pe situl www.listafirme.ro – accesat în perioada ianuarie-martie 2015).

²⁰ A. E. Mihali, *Antroponime în denumirea firmelor din Sighet Marmăției*, în „Numele și numirea. Actele Conferinței Internaționale de Onomastică”, Ediția I: Interferențe multietnice în antroponimie, Oliviu Felecan (editor), Cluj Napoca, Editura Meda, 2011, p. 556.

²¹ http://www.listafirme.ro/firme_domenii.asp (accesat în perioada martie-aprilie 2015).

Informația cercetată ne permite să facem afirmația că serviciile din ultimele două categorii, în special cele „importate” ori intrate în legalitate după 1990 sunt și cele care dispun de cel mai mare număr de denumiri care au la bază apelative, de asemenea „importate”, un procent foarte ridicat fiind reprezentat de anglicisme.

Astfel, dacă avem în vedere activitățile cu jocuri de noroc și pariuri, vom observa că din numele acestora, *game, games, gaming, gambling* și *bet* sunt aproape nelipsite. Ele apar mai ales în structuri binare, de regulă în combinație cu alte cuvinte care au aceeași proveniență ca și primele: *Beautiful Games, Bell Games, Biggame, Fair Play Games, Five Games, Game Master, Game Play, Games Land, Gaming Activity, Gaming Hause, Hot Games, Las Vegas Games & Fun, Mind Games, Newline Games, Nord King Games, Queen Game, Safety Games, Silver Game, World Games; Free Bet, River Bet, Bet Master* etc. Dorința de originalitate, inventivitatea²² celor care dețin astfel de afaceri, la care se adaugă criteriul unicității, impus de legislația în vigoare, care presupune că nu trebuie să existe firme diferite cu nume identice, au dat naștere unor denumiri hibride, româno-englezești (*Alex Games, Andrei Games, Aristocrat Gaming, Babaco Games, Bogdan Games, Crys Games, Cumetrii Games, Gamesmania, Parol Games, Puf & Puffy Gaming, Transilvania Gold Games* etc.), „partea” românească fiind reprezentată atât de apelative, cât și de nume proprii²³. Denumirile integral românești sunt puține: *Cafeneaua Pariorilor, Jocuri și Vise, Lotcom Noroc, Pariuri Jocuri, Roșu și Negru*. Alteori, acestea reprezintă imitații, așa cum este cazul lui *Gaminator*, după celebrul film *Terminator*.

Situația este aproximativ identică și în cazul altor activități. Astfel, în numele serviciilor de poștă și curierat vom găsi, pe lângă apelativul *courier* – cel care îl înlocuiește pe „demodatul” *curier* – substantive și adjective care indică rapiditatea (*Arrow, Eagle, First, Fly, Ideal, Speed, Sprint, Sprinter, Urgent* etc.), în timp ce firmele care se ocupă de curățenie utilizează, pe lângă aproape nelipsitele *cleaning* și *clean*, cuvinte care exprimă promptitudinea (*Clean Speed Services, Fast Clean, Instant Clean, Top Clean Rapid*), destinatarul serviciului (*City Cleaning, Hause Keeping Clean, Home & Office Clean, Medical Cleaning, Services Industrial Cleaning, Universal Cleaning Services*), modul în care se desfășoară acesta (*Bio Clean, Eco Cleaning, Ecoquality, Fresh Clean, Organic Clean, Stil Cleaning 2002*), eficacitatea rezultatelor (*Garanty Cleaning, Perfect Clean, Perfectly Clean Serv*), profesionalismul celor care îndeplinesc munca (*Clean Expert Business, Clean Leader, Clean One Group, Cleaning Specialist, Genial Clean, Master Clean*, dar și *Cleanmaster, Professional Clean Service*), frecvența desfășurării ei (*Everyday Cleaning*), starea de spirit (*Enjoy Cleaning, Happy Cleaning*) etc. Câteva dintre denumiri conțin apelative care creează imagini hiperbolice (*Clean Earth Solution, Cleaning Moon, Cleaning Terra, Urban Era Clean*) sau fac apel inclusiv la magie (*Magic Mop Cleaning*). Nici în această zonă numele „curat” românești nu se fac remarcate prin prezență (*Curat Lună, Curat Murdar Expert, Igiena, Locuința Curată, Postolache*), cele hibride fiind și ele, de asemenea, puține la număr (*Albăcazăpada Cleaning Services, Alex & Sorin Clean, Alexa*

²² Sau poate tocmai lipsa ei.

²³ Ordinea poate fi și inversă: nume proprii + apelativ(e): *Johnny Pariuri Sportive*.

*Cleaning Art, Bianca Cleaning Company, Gaby*²⁴ *Clean Total, Lefter Derato & Clean, Mary Power Cleaning, Perla Eco Clin, Premiant Cleaning Plus, Profi Clean*).

Odată cu informatizarea societății a apărut și s-a dezvoltat, după anii 1990, un domeniu nou: cel al (producerii) și reparațiilor de calculatoare și telefoane mobile. La nivelul întregii țări, lista denumirilor de firme care prestează astfel de servicii este una cu mult mai bogată decât cea referitoare la activitățile menționate anterior. Cu deosebire aici, vocabularul englezesc²⁵ a fost „exploatat” la maximum, elementele sale lexicale fiind utilizate atât în mod individual, ca nume ale unor afaceri (*Defrag, Forever, Gold, King, Sower, Speed, User, Winner* etc.), cât și în structuri mai complexe, care conțin, pe lângă apelative sau abrevieri conforme specificului muncii desfășurate (*computer, electronics, IT, net, network, PC, serv, service, soft*), alte cuvinte aparținând limbajului tehnic (*Bitlocker, Copiprint, Copy Tech, Copytech, Copyzoom, Digitech Solution, Escape, Ledlight, Mouse, Offnet, Open Systems, Output Input, Pikxel, Restart, Tehno Fusion, Touchscreen, Upgrade* etc.), ori care le furnizează celor interesați date diferite despre: rapiditatea serviciului (*Easy Repair, Fast GSM Unloker, Fast IT, Run IT, Speed Total, Winfast* etc.), calitatea lui și profesionalismul celor care îl oferă (*Best Copiers Services, Best IT, Best Toner, Complete Solutions, Expert Computer & Communication, Leader Service, Lucky Computers, Master Phone, Master S, Professional Service, Save PC, Speed & Quality, Top Myservices Team, Total Quality Services, Xpert Service* etc.), alegerea bună făcută de către clienți (*Smart Choise, Smart Computers, Tehno Smart* etc.).

Alți patroni au optat pentru apelative care nu au neapărat legătură cu domeniul tehnic, alegând lexeme care reprezintă: metale prețioase (*Gold, Silver, Silver Gold*), culori (*Blue, Black, Green*), mediul înconjurător (*Oxygen, Moon*), dar prin intermediul cărora au vizat obținerea unor efecte pozitive în subconștientul celor care le trec pragul, ori cuvinte care indică anumite relații interumane (*Cool Master Team, Cousins & The Best Co, Friend Computers, IT Partners, Team it Force, Twin Business Solution, Twins Computers*) etc.

Nici denumirile hibride nu sunt puține. Acestea sunt reprezentate de:

1. Prenume românești + apelative englezești: *Claudiu Electronics, Dalila Softare, Diana Service, Marius Soft Service, Petronius Service, Traian Trading Company* etc.;
2. Hipocoristice românești + apelative englezești: *Adrinet, Christehnology, Cris Doctor Laptop, Cris Professional Services, Cristi Micro Slim, Danysoft Sistems, Dydy & Daddy Company, Edy Smartnet, Mary Computer, Teby Services, Teo Complete Design, Teo Copier* etc.;
3. Prenume + hipocoristic + apelative englezești: *Dancris Services* etc.;
4. Hipocoristic + prenume + apelative englezești: *Crisanda Electronics* etc.;
5. Inițiale + apelative englezești: *A & M Connection Services, C & C Upgrade, D & T Net Computers & Service* etc.;
6. Nume de familie + apelative englezești: *Șchiopu Service, Ursulache Service* etc.;
7. Apelative din ambele limbi: *Luck Mania Company, Neamu Service*.

²⁴De multe ori, deși numele este autohton, grafia este împrumutată. Astfel, *i* s-a transformat în *y* (*Ady, Alyna, Naty, Ylyana*), *ț* în *tz* (*Mitza, Nutzy*), *ș* în *sh* (*Alinush*), unele consoane (*Dănușu, Vanessa*) și vocale (*Nykool*) au fost dublate etc.

²⁵Cuvinte din alte limbi sunt puține: *Fortissimo, Encanto, Dictum Factum, Mas por Menos* etc.

Firmele cu denumiri românești sunt, în acest sector, extrem de puține, dar, uneori, foarte pitorești: *Clubul Reparacioșilor PC & Laptop, Soluții Complete, Servis Ireproșabil* etc.

În general, apelativele pe care le conțin denumirile din această sferă de activitate sunt extrem de variate atât din punctul de vedere al semnificației, cât și ca structură²⁶, ele fiind greu de încadrat într-un anumit tipar. Cele două aspecte – obligația de a funcționa sub un nume unic, precum și dorința de originalitate – determină adesea imaginația proprietarilor să creeze nume singulare, ca asociere a cuvintelor și modalitate²⁷ de exprimare. Din această cauză, destul de frecvent ele trebuie analizate separat.

O altă ramură care a cunoscut un proces de înflorire după 1990 este cea a agroturismului²⁸. Statisticile efectuate în ultimii ani arată că acest tip de turism, ca alternativă la turismul clasic, s-a aflat constant pe o pantă ascendentă, fiind susținut atât de stat, interesat de dezvoltarea zonelor cu potențial turistic, cât și de toți cei dornici să se elibereze, chiar și pentru puțin timp, de stresul urbanismului.

Analizând numele pensiunilor, în special pe ale celor cu capacitate mică de cazare – reprezentând afaceri de familie –, am constatat că aici denumirile care provin din limbi străine nu au, nici pe departe, aceeași pondere ca în celelalte domenii enumerate. Împrumuturile din engleză (*All Times, Blue Eyes, Edelweiss, Empire, Flying Fish, Green Park, Happy Inn, Happy Day, House of River, Marine Mount, Milenium Residence, Mysterious Spa, Natur Haus, Old Town, President, Red Rose, Regal Sun, Remember, Skipass, Smida Park, Sunset, The Garden Resort, Vip Residance, Wanted, Woodland, Yellow, Queen* etc.), ca și cele din franceză (*Ambiance, Fleurs de Temps, La mer, Noblesse*) ori italiană (*Adoro, Alegria Bella, Caprice, Cara, Cassa D'Amici, La Bella Vista, La Dolce Vita, La Excelentza*) sunt puține în comparație cu numărul denumirilor românești. Am observat, astfel, urmărind informația afișată pe patru dintre siturile²⁹ de profil, că există, în principal, două mari categorii de denumiri în acest domeniu:

1. Cele care au în componență numele proprietarilor (ori ale membrilor familiilor acestora), antroponime³⁰, în general;

2. Cele descriptive, în a căror structură se regăsesc frecvent elemente lexicale care descriu mediul natural în care se află amplasată pensiunea.

Dacă ne referim la prima categorie, vom observa că locul central îl ocupă prenumele³¹ simple, în special cele feminine (propriu-zise: *Adriana, Agnes, Alexia, Anastasia, Anett, Angela,*

²⁶ Ele pot porni, după cum am văzut, de la singur cuvânt și pot ajunge la propoziții: *IT Solution For All, I See Solution, Unlock for All, Say Andu O.K., Create Rainbow Center* etc.

²⁷ *Elements4Future, 2Na Quality IT Services, Xtreme Web Network, 4 PC, Sky4You, Net4All* etc.

²⁸ Încercări în acest sens au existat și înainte de data menționată. Astfel, în anul 1973, printr-un ordin al Ministerului Turismului, erau introduse, experimental, în circuitul turistic intern și internațional, un număr de 14 localități rurale (<http://www.referatele.com/referate/geografie/online15/Proiect-AGROTURISMUL-Rural-referatele-com.php> – accesat la 06.04.2015).

²⁹ <http://www.lapensiuni.ro/>; <http://www.infopensiuni.ro/>; <http://www.turistinfo.ro/>, www.booking.com (consultate în perioada ianuarie – februarie 2015).

³⁰ Numărul toponimelor utilizate în denumirile pensiunilor este mai mic decât cel al antroponimelor și reprezintă, de regulă, numele localităților în interiorul sau în preajma cărora funcționează unitățile de cazare, ori cel al obiectivelor turistice naturale învecinate (*Arieș, Carpați, Darabani, Cornești, Fundățica, Retezat, Slănic, Voinești* etc.).

³¹ Împrumutate din onomastică occidentală sau tradițională. Multe dintre acestea din urmă „îmbracă” și ele, pentru a fi în pas cu moda timpului, aceeași grafie occidentală (*Christiana, Edy, Krisztian, Flory, Marya, Sânziana* etc.).

Aniela, Anna, Antonia, Aurica, Beatrice, Camelia, Cassandra, Cristina, Christiana, Daiana, Daria, Dochia, Ecaterina, Ellen, Eliza, Felicia, Georgeta, Ileana, Iozefina, Isabella, Julia, Katharina, Larissa, Laura, Lucreția, Magdalena, Margareta, Maria, Marya, Melisa, Nadine, Narcisa, Niculina, Olga, Otilia, Patricia, Raluca, Rebecca, Riana, Rita, Sandra, Sânziana, Sânzyana, Sarah, Saveta, Smaranda, Tereza, Valentina, Vasilica, Vivianne, Zamfira etc.; diminutive: Angelica, Irinuca, Lizuca etc.; hipocoristice: Didi, Dora, Eli, Flory etc.), dar și masculinele (propriu-zise: Albert, Călin, Christian, Constantin, Dan, Hubert, Krisztian, Marcello, Mario, Mihnea, Oliver, Patric, Sebastian, Ștefan, Traian, Tudor, Raul etc.; diminutive: Fănel, Florinel, Irinel etc.; hipocoristice: Edy, Tibi, Sebi etc.), și mai puțin numele de familie (Bălan, Berbecaru, Constantinescu, Danciu, Enescu, Fekete, Georgescu, Iacob, Lungu, Munteanu, Pamfiloiu, Popescu, Kiss, Timișoreanu, Vasilescu etc.). Se mizează, prin alegerea numelor de botez, pe crearea unei legături de familiaritate cu potențialii clienți, lucru care se întâmplă, cu atât mai mult, în cazul denumirilor care conțin formule populare de denotație: *Acasă la Moș Vasile, La Moară la Niculai, La Nea Ștefan, În Deal la Ancuța, Ion de la Cruce* etc.

Cea de-a doua categorie este chiar mai bogată decât prima, incluzând apelative simple din clase lexicale diferite: pietre prețioase (*Amethyst, Cristal, Crystal, Onix, Perla, Saphir, Smarald* etc.), lunile anului (*Aprilie, Mai, Septembrie*), puncte cardinale (*Nord*), figuri geometrice (*Octogon, Rotunda*), jocuri (*Șah-Mat*), apartenența etnică sau locul de proveniență (*Oșencuța, La Spaniolu*³², *La Turcu, La Americanca, La Bucovineanca, La Nemțoaica; Casa Moțească, Curtea Brăneană, Casa Ardeleană, Casa Germană* etc.), apelative abstracte (*Fortuna, Poveste, Speranța, Vacanța, Viitorul, Zodiace* etc.), floră și faună (*Bujorul, Crizantema, Gențiana, Iedera, Rozmarin; Broșcuța, Cerbul, Rândunica, Vulturul* etc.) etc.

Denumirile compuse din acest domeniu cuprind, de regulă, pe lângă apelative generice (*balta, cabana, casa, coliba, conacul, creasta, drumul, grădina, izvorul, lacul, muntele, pădurea, pensiunea, piscul, valea* etc.), cuvinte care descriu la modul concret pensiunea respectivă: culoare, amplasare în mediul natural, persoane cărora le este destinată, amănunte diverse care o particularizează față de celelalte: *Balta Albastră, Casa Bunicii, Casa cu Flori, Casa cu Șemineu, Casa dintre Sălcii, Cabana Moșneagului, Coliba Drumețului, Conacul dintre Vii, Creasta de Vis, Drumul Dragostei, Grădina de sub Soare, Izvorul Păstrăvilor, Izvorul Căprioarei, Lacul de Argint, Lacul Liniștit, Muntele Rece, Pădurea de Smarald, Pensiunea Albă, Pensiunea Albastră, Pensiunea cu Ceas, Piscul Alb, Valea Lupului* etc.

Analiza celor câteva sectoare de activitate prezentate mai sus ne îndreptățește să afirmăm că procesul globalizării nu are peste tot aceeași intensitate. Efectele sale domină anumite sfere lexicale – așa cum sunt cele care au legătură cu tehnologia și industrializarea –, în timp ce, în altele – în care se pune accentul mai ales pe realizarea unei conexiuni de „suflet” cu potențialul consumator – acestea se resimt mult mai puțin.

Globalizarea „naturală”³³, ca urmare a evoluției științifice și tehnologice a omenirii este un fenomen normal, util atunci când vine vorba despre facilitatea comunicării la nivel

³² Numele din categoria (La) *Spaniolu*, (La) *Turcu*, (La) *Americanca*, (La) *Nemțoaica* pot fi porecle.

³³ <http://www.philology.ru/linguistics1/kirilina-yatsenko-laletina-12.htm> (accesat la 06.04.2015).

internațional prin crearea unui limbaj specializat comun în anumite sectoare de activitate, și mai puțin util și indicat în domenii care țin de viața „intimă” a unei comunități. Teama că ar putea fi șterse granițele lingvistice și culturale ale diferitelor popoare supuse fenomenului globalizării apare, de altfel, în mediul specialiștilor.

BIBLIOGRAPHY:

- Bidu Vrânceanu, Angela, *Lexicul specializat în mișcare de la dicționare la texte*, București, Editura Universității din București, 2007.
- Burci, Iustina, *Neologizarea prenumelor românești în contextul evoluțiilor actuale. Cauze, surse, modalități*, în Iulian Boldea (Editor), *The Contexts of Communication. Identity and Interculturality Today*, Arhipelag XXI Press, Târgu-Mureș, 2014.
- Burci, Iustina, *Nume actuale de firme, înregistrate în județele Olteniei*, în „Proceedings of the 2nd International Conference on Onomastics “Name and Naming” Onomastics in Contemporary Public Space”, Baia Mare, Edited by: Oliviu Felecan, May 9-11, 2013, pp. 91-106, Baia Mare, Editura Meda, Editura Argonaut.
- Crystal, D., *Global Understanding for Global English*, Вестник МГУ, Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация, 2001, no. 4.
- Dragomirescu, Adina, Nicolae, Alexandru, *101 greșeli de lexic și de semantică*, Colecția „Viața Cuvintelor”, București, Editura Humanitas, 2011.
- Gaur, Al., *Tendențele actuale ale limbii române*, București, Editura Științifică, 1968.
- Guțu Romalo, Valeria, *Corectitudine și greșeală. Limba română de azi*, București, Editura Humanitas, 2002.
- Hristea, Theodor, *Sinteze de limba română*, ediția a III-a, București, Albatros, 1984.
- Mihali, A. E., *Antroponime în denumirea firmelor din Sighetu Marmației*, în „Numele și numirea. Actele Conferinței Internaționale de Onomastică”, Ediția I: Interferențe multietnice în antroponimie, Oliviu Felecan (editor), Cluj Napoca, Editura Meda, 2011, p. 556.
- Pușcariu, Sextil, *Limba română*, vol. I, Privire generală, București, Editura Minerva, 1976.
- Scurtu, G., Dincă, D., *Typologie des emprunts lexicaux français en roumain*, Craiova, EUC, 2011.
- Stoichițoiu-Ichim, Adriana, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, București, All, 2007.
- <http://www.hse.ru/data/> (accesat la 26.03.2015)
- <http://www.inter-disciplinary.net/wp-content/uploads/2012/02/khoutyzipaper.pdf> (accesat la data de 26.03.2015).
- <http://www.reinventconsulting.ro/model-generativ-de-sugestii-pentru-denumire-de-societate-comerciala.html> (accesat în 16.03.2013).
- www.listaфирme.ro (accesat în perioada ianuarie-martie 2015).
- http://www.listaфирme.ro/фирме_домени.asp (accesat în perioada martie-aprilie 2015).

<http://www.referatele.com/referate/geografie/online15/Proiect-AGROTURISMUL-Rural-referatele-com.php> – accesat la 06.04.2015).

<http://www.lapensiuni.ro/> (accesat în perioada ianuarie – februarie 2015).

<http://www.infopeniuni.ro/> (accesat în perioada ianuarie – februarie 2015).

<http://www.turistinfo.ro/> (accesat în perioada ianuarie – februarie 2015).

www.booking.com (accesat în perioada ianuarie – februarie 2015).

<http://www.philology.ru/linguistics1/kirilina-yatsenko-laletina-12.htm> (accesat la 06.04.2015)

LA SUBJECTIVITÉ EN TRADUCTION. ÉTUDE COMPARATIVE DES VERSIONS EN ROUMAIN DE L'HOMME RÉVOLTÉ D'ALBERT CAMUS

Mariana-Vica Ciupu, PhD Student, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: A new translation is not necessarily the consequence of the aging of one or more existing translations. Two translations of the same work are sometimes separated by a period of time that does not allow talking about aging or are almost written simultaneously. This is the case of two Romanian translations of Albert Camus philosophical essay "L'Homme révolté" published the same year. The present study aims to outline through a comparative approach a translational analysis of the two Romanian versions of this writing, namely the version belonging to Mihaela Simion, published in 1994 by Rao Publishing Group, București, and the version signed by Ligia Holuță, published in 1994 by Sophia Publishing, Oradea. Our paper aims to identify traces of the manifestation of the subjectivity of translators in the two Romanian versions through an analysis of translation strategies and observe to what extent the adopted translative positions led to a coherent text that preserves the meaning, tone and argumentative networks of the original.

Keywords: *Albert Camus, translation, retranslation, subjectivity, strategy*

Subjectivité, traduction et retraduction

L'acte du retraduire suppose, au sens large du terme, une nouvelle traduction d'un texte littéraire, en fonction de l'évolution de la langue, d'une nouvelle lecture et compréhension du texte original, du changement du niveau d'attente du public cible. Une nouvelle traduction n'est pas forcément la conséquence du vieillissement d'une ou plusieurs traductions existantes ou de l'évolution des goûts du public, pas plus qu'elle ne se veut en être une amélioration. Nous devrions voir une série de traductions avant tout comme « coexistence de plusieurs textes liés par un lien originel : l'œuvre originale, "fondatrice" de la famille que ces textes forment. » (Skibinska, 2007 : 2) Deux traductions d'une même œuvre sont parfois séparées d'une période de temps qui ne permet pas de parler de vieillissement, ou se font presque simultanément.

C'est le cas des traductions en roumain de *L'Homme révolté* d'Albert Camus. La présente étude se propose d'esquisser dans une approche comparative une analyse traductologique des deux versions en roumain de cet essai philosophique, à savoir la version appartenant à Mihaela Simion, publiée en 1994 aux Éditions Rao, București, et la version signée par Ligia Holuță, publiée en 1994 aux Éditions Sophia, Oradea.

Notre article vise à identifier les traces de la manifestation de la subjectivité des traductrices dans les deux versions en roumain de l'essai camusien à travers l'analyse des stratégies de traduction utilisées et d'observer dans quelle mesure les positions traductives adoptées ont mené à un texte cohérent qui préserve le sens, la tonalité et les réseaux argumentatifs de l'original. Nous nous concentrerons sur la construction des phrases, la tonalité et l'atmosphère du texte, aux figures de style et de rhétorique, à la structure et l'organisation du texte dans les deux versions par rapport à l'original. Une attention particulière sera accordée en premier lieu à la traduction de l'épigraphe, ensuite à celle des titres et des sous-titres de chaque partie pour arriver dans la dernière section à l'analyse de quelques passages du corps textuel représentatifs par rapport à la spécificité de chaque position traductive.

Selon Skibinska, le traducteur cumule deux rôles accomplis en deux étapes : tout d'abord, en tant que récepteur du texte original, il mobilise ses compétences linguistiques, stylistiques, rhétoriques, encyclopédiques qui lui permettront de comprendre les contenus à transmettre, ou d'interpréter l'œuvre. La lecture qu'il en fait, marquée par le caractère individuel de sa culture générale, le travail particulier de son imagination, laisse une « empreinte de subjectivisme » (Skibinska, 2007 : 5). Le travail du traducteur dans cette première étape pourrait être comparé au travail d'un critique qui fait aussi sa propre interprétation de l'œuvre. Mais il présente cette interprétation dans un texte critique, extérieur à l'œuvre, alors que le traducteur inscrit la sienne dans le texte de sa traduction. Celle-ci est destinée à des lecteurs qui lui dictent ses choix. Ainsi, la subjectivité du traducteur est plus évidente dans la deuxième étape de l'acte de traduire : faire comprendre. Faire comprendre, c'est créer un nouveau texte dans la langue d'arrivée qui corresponde aux horizons d'attente du public de la langue cible.

Ce nouveau texte est en même temps une création nouvelle, puisqu'il est censé remplacer un autre texte, l'original, tel qu'il a été compris par le traducteur qui choisit sa stratégie de traduction et ses solutions qui témoignent de sa propre manière de percevoir le texte original, qu'il « re-crée » (*idem*, 2007 : 9). Sa nouvelle lecture du texte, empreinte de sa subjectivité, transforme la retraduction dans une réécriture, voire une « re-crée », car selon Irina Mavrodin :

Ce n'est pas toujours parce qu'une traduction existante est mauvaise ou désuète qu'on désire retraduire : ce peut être tout simplement parce que, en tant que traducteur, on interprète autrement le texte, comme un metteur en scène propose un nouveau spectacle, un exécutant musical une nouvelle interprétation d'un morceau (Mavrodin, 1990 : 77)

Les versions en roumain de *L'Homme révolté* d'Albert Camus

Albert Camus ne reconnaît pas son statut de philosophe dans le sens où sa pensée ne relève pas d'un système philosophique propre. Irina Mavrodin, poète, exégète et traductrice, l'inclue dans la catégorie des écrivains existentialistes. En même temps, elle perçoit Albert Camus comme un moraliste plutôt qu'un philosophe, tel qu'il est libellé par les exégètes de son

époque : « Dans le cas de cet écrivain, le philosophe cède le pas au moraliste. »¹(Mavrodin, 2011 :10). Pour comprendre l'œuvre de Camus, Irina Mavrodin conseille au lecteur de ne pas oublier que la dimension philosophique et esthétique de son œuvre est doublée par la dimension éthique. Elle fait une comparaison entre Albert Camus et Jean-Paul Sartre d'où relève une similarité au niveau de la conception de leur démarche littéraire qui complète les réflexions philosophiques participant à la création du littéraire. Les essais philosophiques sont la clé de la compréhension des sens des écrits littéraires. Par conséquent, l'essai et l'œuvre littéraire forment une unité, l'essai étant un « mode d'emploi » (*ibid.*) pour les œuvres littéraires appartenant au même cycle. L'essai philosophique *L'Homme révolté* est le *mode d'emploi* du roman *La Peste*, appartenant au cycle de la révolte.

L'Homme révolté a été publié en 1951 aux Éditions Gallimard. C'est l'œuvre la plus controversée de Camus qui a suscité de nombreuses polémiques dont la plus célèbre et la plus violente est celle entre Camus et Sartre, survenue après la publication dans *Les Temps modernes* (1952) d'une critique acide. À travers cet essai, Camus tente de libérer la pensée philosophique française de l'influence de l'idéologie allemande qui aurait ouvert la voie au totalitarisme. Il condamne les procès truqués, les camps de concentration et la violation des droits fondamentaux. En revanche, il soutient une morale de la mesure et du refus du compromis.

Le texte de l'essai philosophique *L'Homme révolté* n'englobe pas un nouveau système philosophique mais abonde en allusions culturelles, références littéraires et philosophiques. Camus a été un lecteur assidu des philosophes existentialistes et il étudie dans son essai les conceptions de Lucrèce, Épicure, Sade, Vigny, Dostoïevski, Nietzsche, Stirner, Marx, Rousseau, Saint-Juste, Hegel et de Maistre. Il soumet de nouveau à l'exploitation des thèmes comme la dialectique du maître et de l'esclave, la révolution marxiste, l'athéisme ou l'antithéisme et la révolte.

La traduction d'un texte philosophique suppose la préservation dans la langue cible de la structure argumentative et des distinctions conceptuelles. Jean-René Ladmiraal parle de « la spécificité de la traduction philosophique » (Ladmiraal, 1981 : 22) dans le sens où celle-ci ne relève pas complètement de la traduction littéraire, ni de la traduction technique mais elle serait assimilée à une sorte de « spécialité excentrique de la traduction littéraire » (*ibid.*).

L'Homme révolté a été traduit en roumain en 1994. La version signée par la traductrice Mihaela Simion fait partie du volume collectif *Fața și reversul. Nunta. Mitul lui Sisif. Omul revoltat. Vara*, publié aux Éditions Rao, București, dans la collection « Opere XX ». Cette édition comporte également une Introduction d'Irina Mavrodin. Pour la présente étude, nous avons utilisé l'édition de 2011, parue à la même maison d'édition, ayant la même structure. L'autre version appartient à Ligia Holuță, pseudonyme littéraire de Ligia Sălăgeanu, poète et traductrice depuis le français et l'allemand. Sa traduction a été publiée en 1994 aux Éditions Sophia, Oradea et comporte une préface signée par Michel Joseph. Dans notre analyse, nous

¹ Notre traduction. Introducere de Irina Mavrodin la traducerea volumului *Fața și reversul, Nunta, Mitul lui Sisif, Omul revoltat, Vara*, Albert Camus, Editura Rao, 2011.

avons marqué le texte original par « (O) », la version de Mihaela Simion par « (V1) » et celle de Ligia Holuță par « (V2) ».

Analyse des exemples

1. La traduction de l'épigraphe

L'essai est précédé par une épigraphe constituée d'un fragment traduit en français par Philippe Jaccottet, de *La mort d'Empédocle*, un drame en vers de Friedrich Hölderlin, poète allemand, représentant du romantisme. L'épigraphe en français est un texte en prose :

(O) Et ouvertement je vouai mon cœur à la terre grave et souffrante, et souvent, dans la nuit sacrée, je lui promis de l'aimer fidèlement jusqu'à la mort, sans peur, avec son lourd fardeau de fatalité, et de ne mépriser aucune de ses énigmes. Ainsi, je me liai à elle d'un lien mortel. (Hölderlin dans Camus, 1951 : 9)

Au premier abord, nous remarquons la différence significative au niveau prosodique entre les deux traductions en roumain, car le texte de Mihaela Simion garde la structure en prose du texte de l'épigraphe en français, tandis que celui de Ligia Holuță est en vers, renvoyant à l'organisation prosodique du texte original allemand.

La version de Mihaela Simion préserve la coupure des phrases et ne contient que très peu d'ajustements au niveau de leur structure syntaxique, sa touche personnelle étant plus évidente notamment au niveau de la restitution des épithètes. Ainsi, l'épithète double « terre grave et souffrante » est rendue en roumain par « pământului trist și chinuit », l'épithète « la nuit sacrée » par « noaptea fermecată » et l'unité « un lien mortel » est restituée par le biais de l'explicitation et la modulation : « m-am legat de el pe viață ». La créativité de la traductrice devient plus visible dans la traduction de l'unité « ouvertement je vouai » par « am adus [...] drept ofrandă », solution interprétative à valeur poétique, et du terme « énigmes » par « tainele », solution qui contribue à la conservation de l'atmosphère lyrique du texte source.

(V1) Și am adus pământului trist și chinuit inima mea drept ofrandă și, adesea, în noaptea fermecată, i-am jurat că îl voi iubi cu credință, până la moarte, fără teamă, cu povara sa apăsătoare de hazard, și că nu voi disprețui nici una dintre tainele sale. Astfel, m-am legat de el pe viață. (Hölderlin dans Camus, 2011 : 233)

La version de Ligia Holuță est douée d'un caractère lyrique plus intense par rapport à l'original. La structure en vers blanc témoigne de l'intention de la traductrice de reproduire la forme prosodique du texte original allemand. D'autre part, au niveau lexical, nous observons la fidélité au texte de l'épigraphe en français par un recours constant au calque. Par exemple, l'épithète « la terre grave et souffrante » est rendue littéralement par l'unité « pământului grav și suferind ». Il en va de même pour l'unité « la nuit sacrée », restituée par « noaptea sfântă ». Plus loin, nous remarquons le recours à l'explicitation pour traduire le terme « lourd » rendu par le syntagme « întreaga, uriașă », solution qui contribue au rythme et à la tonalité lyrique du texte. Un autre appel à l'explicitation est peut être observé dans la traduction du terme « fatalité » par l'unité « destinului ce i-a fost hărăzit », formule trop rallongée, à notre avis, qui s'éloigne du rythme du texte source. Dans le cas de la restitution de l'épithète « lien mortel » que Mihaela

Simion rend par la recatégorisation et la modulation, supprimant ainsi l'épithète dans le texte d'arrivée, Ligia Holuță opte pour la préservation de l'effet stylistique au détriment du sens, car elle opère une adaptation qui rajoute une valeur poétique au texte mais s'écarte complètement du sens de l'original. Ainsi, l'unité « lien mortel » devient en roumain « o nemăsurată iubire ».

(V2) Și mi-am oferit inima, larg deschisă,
pământului grav și suferind, și-adesori,
în noaptea sfântă, i-am promis că-l voi iubi,
fără teamă, statornic, până la moarte,
cu întreaga, uriașă povară a destinului
ce i-a fost hărăzit,
și că nu-i voi disprețui nici o taină –
Astfel, m-am legat de el
cu o nemăsurată iubire.

(Hölderlin dans Camus, 1994 :9)

Les deux traductions essentiellement différentes de l'épigraphie qui précède l'essai préfigurent la divergence des deux stratégies de traduction abordées dans la traduction du texte proprement dit de l'essai. Celle de la traductrice Mihaela Simion vise une version très proche de l'original au niveau formel et sémantique, alors que celle de Ligia Holuță annonce une position traductive influencée par son style poétique qui marque de manière plus visible sa subjectivité dans le texte cible.

2. La traduction des titres et des sous-titres des chapitres

La subjectivité propre à la position traductive dans les deux versions est pleinement saisissante au niveau de la traduction des titres des parties et des sous-parties de l'essai, qui comporte un grand nombre de différences. D'une part, les solutions de Mihaela Simion passent notamment par la traduction littérale et le calque, d'autre part celles de Ligia Holuță sont obtenues par l'explicitation accompagnée de notes en bas de page, par l'équivalence et la traduction littérale.

L'explicitation est employée dans la version V2 pour rendre en roumain le terme « meurtre » par « actul de a ucide » dans la traduction du titre du premier chapitre intitulé « L'absurde et le meurtre ». Pour les autres occurrences du terme « meurtre » et son dérivé « meurtrier », la traductrice de la version V2 révèle sa préférence lexicale pour les termes « asasinat » et « asasin ». Donc, elle rend le titre « Les meurtriers délicats » par « Asasinii delicăți » tandis que dans la version V1, cette unité est traduite par « Ucigașii delicăți ». Suivant le même modèle, les titres « Révolte et meurtre », « Le meurtre historique » et « Le meurtre nihiliste » ont été rendus par « Revoltă și crimă » (V1)/ « Revoltă și asasinat » (V2), « Crima istorică » (V1)/ « Asasinatul istoric » (V2) et « Crima nihilistă » (V1)/ « Asasinatul nihilist » (V2).

Pour la traduction de certains titres des chapitres, Ligia Holuță recourt à l'explicitation accompagnée d'une note en bas de page à la différence de Mihaela Simion qui appelle à la traduction littérale. Ainsi, le titre « Les régicides » est rendu dans la version (V2) par « Execuția

regilor » et dans la version (V1) par le calque « Regicizii ». Le même modèle est utilisé pour la restitution de « Déicides » par « Uciderea zeilor » (V2) et « Deicizii » (V1).

Un cas de figure intéressant est constitué par la traduction du titre « La révolte des dandys » qui ne se soumet pas à la stratégie de traduction utilisée antérieurement dans (V2), car Ligia Holuță réduit le syntagme dans la traduction à un seul terme emprunté et acclimaté « Dandysmul », alors que Mihaela Simion procède de nouveau à la traduction littérale : « Revolta filfizionilor », où le terme « filfizion » est l'équivalent de « dandy ».

Un aspect important dans la traduction des textes philosophiques est le polysémantisme des langues qui rend complexe le processus de la traduction des unités ou des termes désignant des concepts. Dans ce sens, une différence de registres de langue est visible au niveau de la traduction du titre « Le refus du salut » rendu dans la version (V1) par « Refuzul salvării » et dans (V2) par « Refuzul mîntuirii », où les termes « salvării » et « mîntuirii » sont employés pour rendre le nom « salut », le premier neutre, issu du registre courant, à la différence du deuxième qui connote le discours religieux.

Le terme « midi » est un autre exemple révélateur dans ce sens, car il définit le « Milieu du jour, entre matin et après-midi. » mais également « L'un des quatre points cardinaux, sud. ». (Le Petit Robert, 2008 :1594) Mihaela Simion traduit le titre du chapitre V, « La pensée de midi », par « Gîndirea de la amiază ». La version de Ligia Holuță offre la solution « Gîndirea de miazăzi », version plus appropriée, syntagme utilisé également par Ioan Lascu, exégète de l'œuvre camusienne, dans son ouvrage *Albert Camus și exigența unității*, où il décrit les deux dimensions de la pensée chez Camus, à savoir la pensée du sud ou « la pensée de midi », et la pensée du nord. (Lascu, 2002 : 232). Par conséquent, le terme « midi » ne désigne pas ici un moment de la journée, sens transmis à un premier abord par la version de Mihaela Simion, mais fait référence à la civilisation méditerranéenne, d'où Camus prend ses origines, et celle du nord, où il puise son inspiration.

3. La traduction du corps textuel

L'extrait suivant fait partie de la section « Révolte et meurtre » qui ouvre le chapitre « La pensée de midi » et fait référence au concept de la *vertu*. Au niveau lexical, les différences de traduction visent la restitution en roumain du terme « s'aigrit » rendu dans la traduction de Mihaela Simion par l'équivalent « se alterează » et dans celle de Ligia Holuță par le calque « se acrește ». Un autre aspect qui diffère dans les deux versions est la traduction du terme « ignoble » omis dans la première version, ce qui débouche sur une sous-traduction, et rendu de manière adéquate par « nedemne » dans la deuxième. De même, les deux versions offrent des solutions distinctes pour la traduction du terme « salut », restitué par, respectivement, « salvarea » et « mîntuirea ». Le premier terme se caractérise par neutralité stylistique et discursive tandis que le deuxième comporte une connotation religieuse, faisant preuve de la position traductive de Ligia Holuță, qui tente à orienter le texte vers une forme plus expressive et poétique.

(O) Un jour vient où elle s'aigrit, la voilà policière, et, pour le salut de l'homme, d'ignobles bûchers s'élèvent. (Camus, 1951 : 335)

(V1) Într-o bună zi, se alterează, iat-o devenind polițienească și iată ridicându-se ruguri întru salvarea omului. (Camus, 2011 : 515)

(V2) Vine o zi când se acrește, iat-o devenind polițienească, și pentru mîntuirea omului, nedemne ruguri se înalță. (Camus, 1994 : 297)

L'intertextualité représente un autre aspect important dans la traduction en roumain de l'essai camusien. L'extrait suivant comporte une séquence tirée du Nouveau Testament de la Bible, une phrase prononcée par Jésus en araméen lors de sa crucifixion : « *Lama sabactani* », signifiant « Pourquoi m'as-tu abandonné ? ». La première version reprend la formulation complète : « *Eli, eli, lama sabakhtani* » (« Mon Dieu, mon Dieu, pourquoi m'as-tu abandonné ? »), à la différence de la deuxième où la traductrice rend cette unité par le report : « *Lama sabactani* ». De même, au niveau de la traduction du nom propre « Christ », qui provient du grec « Χριστός », translitéré en roumain par deux formes : *Hristos* et *Cristos*, l'une étant plus proche à la structure phonétique grecque, tandis que l'autre à celle latine.

(O) On s'explique ainsi le *Lama sabactani* et le doute affreux du Christ à l'agonie. (Camus, 1951:50)

(V1) Astfel se explică *Eli, eli, lama sabakhtani* și îndoiala înfricoșătoare a lui Hristos în agonie. (Camus, 2011: 266)

(V2) Astfel se explică *Lama sabactani* și îndoiala teribilă a lui Cristos în agonie. (Camus, 1994: 44)

Traduire un texte philosophique est une tâche complexe vu la spécificité du discours philosophique caractérisé notamment par l'organisation logique du réseau argumentatif et le caractère abstrait des termes qui se constituent dans un appareil conceptuel utilisé tout au long du texte et dont le traducteur est censé offrir une traduction linéaire, uniforme afin d'éviter les sens erronés. Un cas de figure intéressant se révèle au début du sous-chapitre intitulé « La poésie révoltée » où l'auteur traite de *la révolte métaphysique*. Nous remarquons la restitution par recatégorisation dans la version de Mihaela Simion des verbes « paraître » et « laisser-faire » rendus par des formes nominales en roumain, à savoir « *aparență* » et « *delăsarea* » et le verbe « faire » rendu par l'équivalent « *să făptuiască* ». Ligia Holuță recourt à la traduction littérale mais elle insère également dans le texte cible les unités du texte source, obtenant dans quelques endroits des passages bilingues. Cette démarche alourdit la lecture du texte et pourrait transmettre un sentiment d'insécurité de la part de la traductrice quant à ses choix traductifs.

(O) Si la révolte métaphysique refuse le oui et se borne à nier absolument, elle se voue à paraître. Si elle se précipite dans l'adoration de ce qui est, renonçant à contester une part de la réalité, elle s'oblige tôt ou tard à faire. Entre les deux, Ivan Karamazov représente, mais dans un sens douloureux, le laisser-faire. (Camus, 1951 : 104)

(V1) Dacă revolta metafizică refuză *da-ul* și se mărginește să nege în mod absolut, ea se condamnă la *aparență*. Dacă se precipită în adorarea a ceea ce este, renunțând să conteste o parte a realității, mai devreme sau mai târziu este obligată să făptuiască. Între acestea două, Ivan Karamazov reprezintă, dar într-un mod dureros, *delăsarea*. (Camus, 2011:314)

(V2) Dacă revolta metafizică refuză da-ul și îmbrățișează negația absolută, ea se consacră lui a părea / se voue à paraître /. Dacă se cufundă în adorarea lumii date, renunțând să conteste o parte a realității, atunci ea se obligă, mai devreme sau mai târziu, la a face / à faire. Între acestea două, Ivan Karamazov reprezintă, dar într-un sens dureros, non-intervenția / le laisser-faire /. (Camus, 1994 : 93)

Un autre exemple met en évidence la même position traductive inattendue de Ligia Holuță. Ainsi, l'unité « remplaçaient l'au-delà par le plus tard » est restituée en roumain par « înlocuiesc amândoi lumea de apoi cu mai târziu » dans la version de Mihaela Simion, alors que Ligia Holuță opte pour la solution « înlocuiesc tărîmul de dincolo prin cel de mai târziu / remplacent tous les deux l'au-delà par le plus tard / ». La même stratégie de traduction est mise en œuvre pour traduire la séquence « remplaçaient l'au-delà par le tout de suite » rendue dans le texte d'arrivée de la première version par « înlocuia lumea de apoi cu imediatul » par rapport à la deuxième version qui offre de nouveau une solution bilingue : « înlocuiau tărîmul de dincolo cu imediatul / remplaçaient l'au-delà par le tout de suite / ».

(O) Nietzsche, du moins dans sa théorie de la surhumanité, Marx avant lui avec la société sans classes, remplacent tous deux l'au-delà par le plus tard. En cela, Nietzsche trahissait les Grecs et l'enseignement de Jésus qui, selon lui, remplaçaient l'au-delà par le tout de suite. (Camus, 1951 : 102-103)

(V1) Cel puțin, Nietzsche în teoria asupra supraomului și Marx, mai înaintea lui, cu societatea fără clase, înlocuiesc amândoi lumea de apoi cu mai târziu. Prin asta, Nietzsche îi trăda pe greci și învățătura lui Iisus care, după el, înlocuia lumea de apoi cu imediatul. (Camus, 2011: 312)

(V2) Nietzsche, cel puțin în teoria sa despre supraom, Marx, înainte de el, cu societatea fără clase, amândoi înlocuiesc tărîmul de dincolo prin cel de mai târziu / remplacent tous les deux l'au-delà par le plus tard /. Prin aceasta, Nietzsche îi trăda pe Greci și învățătura lui Iisus, care, după el, înlocuiau tărîmul de dincolo cu imediatul / remplaçaient l'au-delà par le tout de suite /. (Camus, 1994 : 91)

Conclusions

Les deux traductions de l'essai philosophique *L'Homme révolté* d'Albert Camus, réalisées simultanément la même année, renforcent l'idée selon laquelle la caducité d'une traduction n'est pas la seule condition qui détermine la réalisation d'une traduction nouvelle. Une série de traductions de la même œuvre font de la traduction et de la retraduction un espace qui privilégie la manifestation de la subjectivité du traducteur. Les stratégies de traduction de Mihaela Simion et Ligia Holuță témoignent de la divergence de leurs positions traductives. La version de Mihaela Simion vise une version très proche de l'original, fidèle au niveau de la forme et du sens, alors que celle de Ligia Holuță est douée d'expressivité étant donné l'influence de son style poétique qui marque de manière plus visible sa subjectivité dans le texte cible. Les deux versions en roumain de l'essai philosophique camusien, empreintes de la spécificité des positions traductives et des stratégies de traduction adoptées constituent des textes cohérents qui préservent le sens, la tonalité et les réseaux argumentatifs de l'original.

BIBLIOGRAPHY:

- CAMUS, Albert, 1951, *L'Homme révolté*, Gallimard, Paris
- CAMUS, Albert, 1994, 2011, *Omul revoltat* dans le volume collectif *Fața și reversul. Nunta. Mitul lui Sisif. Omul revoltat. Vara*, traduction en roumain de Mihaela Simion, coll. « Opere XX », Editura Rao, București
- CAMUS, Albert, 1994, *Omul revoltat*, traduction en roumain de Ligia Holuță, Editura Sophia, Oradea
- BALLARD, Michel, 2003, *Versus : la version réfléchie. Repérages et paramètres*, Ophrys
- BERMAN, Antoine, 1990, *La retraduction comme espace de traduction*, in „Palimpsestes” no. 15, *Pourquoi donc tout retraduire ?*, Presses de la Sorbonne Nouvelle, Paris
- CONSTANTINESCU, Muguraș, 2013, *Pour une lecture critique des traductions. Réflexions et pratiques*, L'Harmattan, Paris
- CONSTANTINESCU, Muguraș, BALAȚCHI, Raluca-Nicoleta, 2014, *Critique des traductions. Repères théoriques et pratiques*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca
- HÖLDERLIN, Friedrich, 1967, *Œuvres*, trad. Philippe Jaccottet, La Pléiade
- KAHN, Robert, SETH, Catriona, 2010, *La Retraduction*, Publications des universités de Rouen et du Havre
- LADMIRAL, Jean-René, 1981, « Éléments de traduction philosophique » in *Langue française*, no. 51
- LASCU, Ioan, 2002, *Albert Camus și exigența unității*, Editura Universitaria, Craiova
- Le Nouveau Petit Robert de la langue française, Le Robert, 2008
- MAVRODIN, Irina, 1990, « Retraduire Dickens », table ronde, in : Septièmes Assises de la traduction littéraire, Arles, Actes Sud, pp. 76-80
- MAVRODIN, Irina, 2006, *Despre traducere: literal și în toate sensurile*, Editura Scrisul Românesc, Craiova
- SKIBINSKA, Elzbieta, « La retraduction, manifestation de la subjectivité du traducteur », in *Doletiana, revista de traducció literatura i arts*, no. 1/2007, <http://webs2002.uab.es/doletiana/English/Doletiana1-e/Doletiana1e.html>

Note:

Cet article a été financé par le projet «**SOCERT. Société de la connaissance, dynamisme par la recherche**», n° du contrat POSDRU/159/1.5/S/132406, cofinancé par le Fonds Social Européen, par le Programme Opérationnel Sectoriel pour le Développement des Ressources Humaines 2007-2013. **Investir dans les Gens!**

THE WAY TO ORIGINALITY: BRÂNCUȘI'S UNEXPECTED SEPARATION FROM RODIN

Minerva-Teresa Lăcătușu, PhD Candidate, West University of Timișoara

Abstract: Being considered to be the sculptor who pioneered the extreme simplification of forms, Brâncuși was mostly influenced by Rodin in the first part of his artistic career.

The main purpose of this paper is to point out Brâncuși's originality, but also the way that the artist had to follow, at the sophistication and simplicity edge, in order to defy imitation, succeeding to set out the standard for the Modern sculpture. In addition, this paper aims to emphasize the importance of Brâncuși's external biography upon his work and to demonstrate the slight influences of Rodin regarding his art, after he left his mentor in order to seek recognition, sculpting works of art which had to become the most appreciated masterpieces of the modern era.

Keywords: sculpture, Rodin, modernity, originality, art.

Cunoscut pentru sculpturile sale cu forme și tăieturi abstracte, caracterizate de eleganță și simplitate, originalitate și universalitate, precum și prin reprezentările clasice ale formelor umane și organice, Brâncuși este unul dintre cei mai apreciați sculptori români, care prin operele sale a revoluționat arta sculpturii moderne, contribuția sa fiind de o valoare inestimabilă.

Anii 1907-1918 sunt considerați a fi anii revoluționari din întreg parcursul artistic al marelui sculptor român, deoarece sunt anii în care acesta își schimbă complet stilul, stabilind un nou trend privind sculptura modernă.

Cu opera sa numită *Rugăciunea*, Brâncuși intră într-o așa-zisă *polemică secretă* cu lumea veche a artei sculpturale; *Rugăciunea* diferită întru totul și este privită ca fiind *prima operă revoluționară* dintre cele care s-au născut din mâinile maestrului Brâncuși. Aceasta este prima lucrare care demonstrează noua direcție pe care acesta o abordase, oferind noțiunii de rugăciune un sens universal, figura femeii reprezentate devenind anonimă, fără să exprime o alegorie sau o realitate tradițională plină de conformism.

În căutarea unui stil definitoriu și a originalității, Brâncuși trece prin atelierul sculptorului Vladimir Hegel, iar după aventuri și frustrări, ajuns în cele din urmă la Paris, acesta înfruntă autoritatea academică și severă a sculptorului Antonin Mercié. Poate că din instinct și intuiție, Brâncuși are un moment în activitatea sa artistică, care se definește prin schimbare, prin îndepărtarea de tot ceea ce înseamnă preferința pentru tradiție și realism în sculptură, respingând patentismul și sentimentalismul.

În 1906, Brâncuși expune prima operă în fața lumii bune de la Paris, având ocazia să fie remarcat de maestrul Auguste Rodin, un sculptor apreciat al vremii, care a revoluționat limbajul sculpturii prin opera sa, urmărind exprimarea adevărului uman și având ca punct de reper experiența directă; Rodin se arată dispus să îl primească pe Brâncuși în atelierul său.

Cu toate că îl admirase și suferise influența lui Rodin, refuză să îi mai fie alături, iar doar după câteva luni petrecute alături de acesta, Brâncuși părăsește atelierul maestrului, justificându-se rostind faimoasele cuvinte: *nimic nu se poate înălța la umbra marilor arbori*.

După acest episod care va avea să îi marcheze pentru totdeauna evoluția artistică, Brâncuși se refugiază în atelierul său, de la numărul 54, pe Rue de Montparnasse, unde cioplește în calcar *Sărutul*, operă care este recunoscută a fi, fără îndoială, o versiune modernă a *Săruturilor* lui Rodin. Prin *Sărutul*, Brâncuși reușește pentru prima dată să sugereze sentimentul *eternității*.

Odată cu Brâncuși, o serie de artiști au recurs la un alt mod de expresie, iar schimbarea concepției sale artistice îl face pe acesta să fie mai apropiat de Picasso, Matisse sau Degas, care, la fel ca Brâncuși, încearcă un stil artistic care pendulează între irațional și întoarcerea la originile culturale, cu scopul de a căuta adevărul secret. În același timp, „Brâncuși a descoperit că esența lucrurilor poate fi exprimată prin puritatea formei.”¹

Două principii vor influența pentru totdeauna întreaga operă brâncușiană, așa cum și Constantin Zărnescu menționează în *Brâncuși și civilizația imaginii*: „*tăietura directă*, în piatră, sau în marmură (*la taille directe*) și *fidelitatea și respectul față de materiale*. (Iar ca modalitate a gândirii formale, principiul *stilizării*, inițiat odată cu *Rugăciunea*, care va duce la părăsirea aproape completă a modelului uman, în sculptura sa).”²

Aceste două principii aparțineau artelor populare arhaice, în timp ce *stilizarea* intră în sfera artei populare românești. Considerând că este *o crimă împotriva naturii* să fie folosit un material la care se adaugă pentru modelare, Brâncuși acționează asupra acestuia prin scădere.

Într-un volum colectiv dedicat lui Brâncuși, Ionel Jianu spunea că „Rodin se preocupă să redea aspectul strălucitor al trupului viu... Pe când Brâncuși recurge la o tradiție ancestrală.”³ Ideea pe care o transmite autorul se referă la faptul că Brâncuși credea în miraculos și credea că există spirite care sălășuiesc în anumite lucruri. Dorea ca arta să fie un alt miracol al vieții, astfel că ajunge să urmărească cu o foarte mare atenție tradițiile artei primitive și populare, care exprimau prin estetica și funcția lor miturile și prezența ideii de sacralitate.

Semnele transmise prin toate aceste forme, aveau, în viziunea lui Brâncuși, o anumită semnificație și formau un limbaj. Așadar, Brâncuși și-a propus să folosească acest limbaj printr-o revenire la sursele primordiale, unde se putea observa cu ușurință simplitatea și esența lucrurilor. Scopul artei brâncușiene era să elibereze omul de toate obsesiile lui și să îl facă să se apropie de absolut, dar și, prin această eliberare, să rezulte acea stare de bucurie pură. Brâncuși recurge la

¹ *Românul Brâncuși*, album realizat de Editura Thausib în colaborare cu Departamentul Informațiilor publice al Guvernului României, Sibiu, 1996, p. 34.

² Constantin Zărnescu, *Brâncuși și civilizația imaginii. Anii revoluționari 1907-1918*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 15.

³ Petre Comărnescu, Mircea Eliade, Ionel Jianu, *Mărturii despre Brâncuși*, cuvânt înainte, traducere și note de Nina Stănculescu, Ediția a doua, Editura Fundației „Constantin Brâncuși”, Târgu-Jiu, 2001, 60.

tradiția ancestrală și se folosește de vechile obiceiuri din zona Olteniei pentru a crea o operă originală prin estetica sa.

Pentru *Sărutul*, ideea principală este inspirată dintr-o datină: „pe mormintele apropiate a doi tineri îndrăgostiți se planta câte un copac. Ramurile acestora, pe măsură ce se dezvoltau, se împleteau, evocând astfel sentimentul ce-i unise pe cei doi morți.”⁴ În același context, Ionel Jianu mai vorbește și despre principiul *dualității care naște viața* și care, în *puritatea lui absolută*, proclamă așa-zisul *triumf al dragostei asupra morții*. Prin apelarea la tradiție, Brâncuși scapă de acea stare de solitudine și își reia, într-o oarecare măsură, legăturile cu lumea lui țărănească și cu arta populară românească.

În încercarea de a crea opere inedite, dar în același timp extrem de simple, care aveau ca izvor mituri și legende și transformarea acestora în obiecte de artă autentică, Brâncuși adoptă un stil clasic prin refuzarea dominației modelului. Toate operele brâncușiene au în componența lor trăsături specifice formelor primordiale, forme care se justifică prin preocuparea lui Brâncuși pentru miturile indiene, mitologia greacă și eroii acesteia, precum și pentru legende sau obiceiurile românești.

Prin arta sa, putem spune că Brâncuși era într-o continuă căutare în vederea depășirii granițelor pe care le exprimă lucrurile, într-o eternă încercare de a înțelege esența acestora, ca mai apoi să exprime „ceea ce nu e supus morții.”⁵

Totodată, putem observa că originalitatea operelor sale își are originea în substratul subiectelor pe care acesta le-a abordat, majoritatea dintre acestea fiind întâlnite în legende și mituri: „originea lumii, mitul ascensiunii, tema dragostei și a fertilității, mitul morții și al somnului, nostalgia infinitului. Ele exprimă intenția artistului de a descifra destinul care, în general, scapă trecătorului în atmosfera obișnuințelor sale cotidiene. Calea sigură de a atinge secretele destinului este bucuria descoperirii.”⁶ În încercarea de a-l înțelege pe Brâncuși, putem spune că în multe dintre lucrările acestuia, s-au identificat surse arhaice de factură populară românească, iar prin aceste surse putem explica ineditul pe care acesta îl aduce în sculptură, precum trecerea de la real la simbol sau tendința spre puritatea formei.

Brâncuși este considerat a fi un adept al noului și al vechiului, al tradiției și inovației, un original, un sălbatic, oferind o perspectivă novatoare și îndrăzneță a epocii prin arta sa.

Concluzionând, putem spune că Brâncuși ajunge să fie original și, implicit, universal prin trei metode diferite: prin căutarea neobosită a absolutului, prin dialogul cu lumea acestuia și prin tradiția care are rădăcini în originea timpurilor, aici făcând referire la pasiunea acestuia pentru lumea orientală, dar și pentru tradiția populară românească.

BIBLIOGRAPHY:

COMĂRNESCU, Petre, ELIADE, Mircea, JIANU, Ionel, *Mărturii despre Brâncuși*, cuvânt înainte, traducere și note de Nina Stănculescu, Ediția a doua, Editura Fundației ”Constantin Brâncuși”, Târgu-Jiu, 2001.

⁴ Petre Comărnescu, Mircea Eliade, Ionel Jianu, *op. cit.*, p. 61.

⁵ *Ibidem*, p. 68.

⁶ *Românul Brâncuși*, p.52.

DABA, Dumitru, *Brâncuși*, Editura de Vest, Timișoara, 1995.

Românul Brâncuși, album realizat de Editura Thausib în colaborare cu Departamentul Informațiilor publice al Guvernului României, Sibiu, 1996.

ȚUGUI, Pavel, *Dosarul Brâncuși*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

ZĂRNESCU, Constantin, *Brâncuși și civilizația imaginii. Anii revoluționari 1907-1918*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

LANGUAGE, IMAGE, PHOTOGRAPHY – THE EFFECTIVENESS OF PICTURES

Lavinia Hulea, University of Petroșani

Abstract: With the instauration of abstract art in the cultural environment, literature and verbal discourse appear to have been repressed in order to let free course to visuality; in terms of perception, abstract art, unconstrained by temporal sequences, allegories or anecdotes, and relying on intuition and “pure vision” has come to be considered as a reaction against the inclusion of the literary elements in painting, “in the long struggle of painters to attain the respectability enjoyed by poets.” Meanwhile, photography has been termed as a paradoxical entity, where two-fold messages coexist and determine its peculiar character: that of being a “natural”/ codeless/ objective message as well as a “cultural”/ code-possessing/ “invested” message, a condition which subsequently might determine questions regarding the overlapping of photography and language. The issue is, partly, dealt with in terms of the determination of both photography and language to maintain their distinctive features and resist to image-text transfer, in an attempt at preserving their purity, and partly, in terms of visual and verbal interactions – so evident in mass media – that allow unconstrained exchanges.

Keywords: *language, image, photography, distinctive features, interaction*

In the opinion of Gilles Deleuze (1988: 60-1), the apparently irreconcilable relation between image and word resurfaces whenever representation and discourse are called under all-encompassing auspices (be they mimesis, semiotics, etc.), in an attempt at finding grounds for a unitary and interdisciplinary code:

“Speaking and seeing, or rather statements and visibilities are pure Elements, *a priori* conditions under which all ideas are formulated and behaviour displayed, at some moment or other. ...

In Foucault, the spontaneity of understanding, ..., gives way to the spontaneity of language ..., while the receptivity of intuition gives way to that of light (a new form of space time). ...

... one of Foucault’s fundamental theses is the following: there is a difference in nature between the form of content and the form of expression, between the visible and the articulable (although they continually overlap and spill into one another in order to compose each stratum or form of knowledge). ... But ..., Foucault, contrary to what we might think at first glance, upholds the specificity of seeing, the irreducibility of the visible as a determinable element.”

In the twentieth century, one of the approaches attempting at finding out the commonalities shared by language/ words and images, the comparative method, carried out its strategy, founded on the criticism of the “Sister Arts”, relying on several arguments that strengthened the idea that

formal analogies were inherent in all arts and that dominant historical styles display structural similarities between texts and images. (W. J. T. Mitchell, 1994: 57)

Meanwhile, other scholars (Hagstrum, 1993: 16-45), exploiting the same critical trend, limited their assertions to outlining the part played by the comparisons between the visual and the verbal arts in poetics and rhetoric and their influence on artistic and literary practice. The operational framework accordingly theorized comprised a series of differentiations between the iconic and the symbolic signs that represented the foundation of the comparative analysis itself.

Although the comparative method aimed at rendering a thorough synthesis of both the visual representation and the verbal discourse, there are theoreticians (W. J. T. Mitchell, 1994: 87) who considered that the approach had its own limitations which could not be overlooked:

“The first is the presumption of the unifying, homogeneous concept (the sign, the work of art, semiosis, meaning, representation, etc.) and its associated ‘science’ that makes comparative/differentiating propositions possible, even inevitable”, which is paired with the inability to notice alternate histories or durable practices that are not congruent with the main pattern of historical periods (for instance, the antirealist theories of the sign):

“Recent attempts to connect verbal and visual arts, for example, tend to suffer from unreflected transfers, or they painstakingly translate the concepts of the one discipline into the other, inevitably importing a hierarchy between them. ... Alongside the official records of reception, one must posit another world of looking, even before it can be specified in order to make it legible; against the ‘monotheism’ of synecdoche, and its molar constructions, analysis has to assume the persistence of a ‘polytheism’ of hidden and dispersed practices of looking at works of art, which while never giving rise to the consolidated forms of the review, the essay, the treatise, nevertheless constituted ‘reception’ and ‘context’ as historical realities.” (Bal, Bryson 1991: 174-187)

With theorists having long been arguing on the need of a comparative approach required by the study of the relations between texts and images, a shift towards questioning the relations between media has surfaced and stressed the necessity of regarding such relations not only in terms of their analogy or resemblance, but also in terms of difference and opposition. The main issue, here, appears to involve the already fixed patterns that have strived to delineate a typology of “interpretative protocols” and summary of situations allowing the deployment of the relation text/ image.

It is perhaps worth mentioning some of the twentieth-century considerations upon the text-image relation in film and theatre that has turned out to be governed not only by its technical conditioning, but has asserted itself as a representation that implied social, political, and institutional antagonisms. Certain critical opinions (W. J. T. Mitchell, 1994: 91) consider that, when analyzing the possible relations between texts and images, what really matters is not to term such connections as a difference or resemblance between the two items; instead, it would be more relevant to show how such resemblances or antagonisms operate and why it is significant to perceive the meaning – if any – of the manner words and images share similarities or are definitely opposed.

According to Mitchell, literary and visual media comprise a large variety of relations that may range from disjunction (involving visual representations that have no textual reference) to the fully identification of the two codes (the verbal and the visual), which abolish distinction between writing and drawing, as it is the case of certain of Blake's image-text combinations. The common-place image-text relations (the manner they are displayed by illustrated newspapers, for instance), setting forth the relation of subordination between the two media, are opposed to what the theorist has called the "experimental" relations between words and images:

"The image/ text problem is not just something constructed 'between' the arts, the media, or different forms of representation, but an unavoidable issue *within* the individual arts and media. In short, all arts are 'composite' arts (both text and image); all media are mixed media, combining different codes, discursive conventions, channels, sensory and cognitive modes." (W. J. T. Mitchell, 1994: 95)

Though part of the twentieth-century criticism emphasized the prevalence of unmixed (that is, strictly visual or verbal) media and the need of discussing the image/text division in connection with mixed media (illustrated books, film, and television), pure visual representations have nonetheless been perceived by others as recipients for textuality, as long as writing literally becomes part of the visual representation and pure texts, at their turn, literally acquire visibility, owing to the fact that they possess a written visible form:

"Viewed from either side, from the standpoint of the visual or the verbal, the medium of *writing* deconstructs the possibility of a pure image or pure text, along with the opposition between the 'literal' (letters) and the 'figurative' (pictures) on which it depends. Writing, in its physical, graphic form, is an inseparable suturing of the visual and the verbal, the 'imagetext' incarnate... That images, pictures, space, and visibility may only be figuratively conjured up in a verbal discourse does not mean that the conjuring fails to occur or that the reader/ listener 'sees' nothing. That verbal discourse may only be figuratively or indirectly evoked in a picture does not mean that the evocation is impotent, that the viewer 'hears' or 'reads' nothing in the image." (W. J. T. Mitchell, 1994: 95)

The defenders of purism in painting support the avoidance of all contamination of the visual medium by language and contingent media that represent the "textual" items, which disturb the purity of visual arts and should be, as a consequence, eliminated. Frequently, pure visual representations of this sort have been connected to abstract painting, which claimed its supremacy over a whole range of mixed visual representations. And, as it has been already asserted by critics, the same is true for the literary medium, which is considered, by purists, legitimate to display the same quest for purity and dismissal of visibility.

American criticism has pointed out that comparing the visual medium with the literary medium should not be considered a compulsory operation focusing on distinct systems interconnected either by similarities or by differences. Instead, they have shifted attention from the purist to the composite media and started approaching the issue by analyzing the manner language enters painting (via paintings' titles, for instance, that are supposed to give answers to a series of interrogations regarding its type, location, relation with the image, etc.) and visual

representations are “immanent in the words”. While it has been asserted that the main characteristic of visual representations is a mixed medium incorporating histories, discourse, and institutions, words are also considered to possess an appropriate visuality that is incumbent in the discourse itself and includes represented places and objects, formal arrangements, printing, etc. Nonetheless, it has been inferred that painting usually acquires textuality easier than language, which, in order to “become visible”, has to resort to writing or to the gesture.

With the instauration of abstract art in the cultural environment, literature and verbal discourse have been repressed in order to let free course to visuality. Yet, while one of the main doctrines of abstract art stipulates the elimination of the represented object, it, nonetheless, continues to preserve content and subject matter.

Clement Greenberg (1989: 133-4) operates a differentiation between content and subject matter and asserts the idea that content represents what the artists have in mind at the moment they elaborate the work of art. In his opinion, all works of art should have content, although abstract art has to leave aside “literature” (the narrative elements in traditional painting), in its strife to outline a clear delimitation between the arts of vision and the art of language. The aim of abstract painting appears, consequently, not to be an artistic strife, void of all content, ranging the work of art within the field of the formal and the decorative:

“The tendency is to assume that the representational as such is superior to the nonrepresentational as such; that all other things being equal, a work of painting or sculpture that exhibits a recognizable image is always preferable to one that does not.” And while ‘quality’ is the only matter that is important in art, “The presence or absence of a recognizable image has no more to do with value in painting or sculpture than the presence or absence of a libretto has to do with value in music. ... it is granted that a recognizable image will add conceptual meaning to a picture, but the fusion of the conceptual with aesthetic does not affect quality. ... The critic doubting whether abstract art can ever transcend decoration is on ground as unsure as Sir Joshua Reynolds was when he rejected the likelihood of the pure landscape’s ever occasioning works as noble as those of Raphael.”

In order to understand the shift operated by abstract art, it is important to evaluate the manner such paintings, without represented objects, might possess a subject and initiate theoretical concepts. One of the most obvious changes operated by abstract art is acknowledged to be the shift from the manner traditional art used to deal with temporality; in terms of perception, abstract art, unconstrained by temporal sequences, allegories or anecdotes, is perceived instantaneously.

Such a perception relying on intuition and “pure vision” has been considered as a reaction against the inclusion of the literary elements in painting “in the long struggle of painters to attain the respectability enjoyed by poets. This objective attained, painting was ready to ... shed its reliance on literature and turn its attention to the unique problems of its own medium.” (Mitchell, 1994: 227)

If abstract art appears to have narrowed the interference with the word element, when dealing with photography, critics generally support a two-fold presentation of the relations existing

between language and photography: one of them approaches the differences between the two fields, emphasizing the concept of photography as an objective transposition of “visual reality”, while the other one stresses the idea that, in fact, photography has been incorporated by language.

In the opinion of Victor Burgin (1986: 51), it is language, actually, which assaults photography, beginning with the moment viewers look at photographs; the result is a permanent mixing of words and images that are recurrent in the viewers’ memory. And he goes further by asserting that the permanence of two separate forms of communication, images and words, whose origins he finds in the Neo-Platonist belief that the language of things is more profound than the language of words, represents a shortcoming in viewers’ perception of photography.

Roland Barthes (1977: 17-9), on the other hand, sets forth a dual character of photography which, he claims, involves the fusion of two types of messages: a code-possessing one, identified with the “art” of the photograph, and a codeless one, the equivalent of the photographic analogue. Barthes subsequently develops a conception of the message in photography divided into denotation, representing the non-verbal character of the photograph perceived as an analogy of reality, and connotation, pointing to the photograph’s textuality or the reasons for having taken the photograph, the choice of the subject matter or of the technical parameters. This equation is considered to have set forth at least two valid assertions: the first one states that a permanent connotation of a photograph is that it is a plain denotation without a code; the second one connects photograph’s denotation/ representation with its meaning/ textuality. And, while photographs are considered to transmit literal reality, the “reduction” operated by photography should not be perceived as a transformation:

“In order to move from the reality to its photograph it is in no way necessary to divide up this reality into units and to constitute these units as signs, substantially different from the object they communicate; there is no necessity to set up ... a code between the object and its image. Certainly the image is not the reality but at least it is its perfect *analogon* and it is exactly this analogical perfection which, to common sense, defines the photograph. Thus can be seen the special status of the photographic image: *it is a message without a code*; from which proposition an important corollary must immediately be drawn: the photographic message is a continuous message. ... This purely ‘denotative’ status of the photograph, ..., in short its ‘objectivity’, has every chance of being mythical. ... In actual fact, ..., the photographic message too – at least in the press – is connoted. ... The photographic paradox can then be seen as the co-existence of two messages, the one without a code (the photographic analogue), the other with a code (the ‘art’... of the photograph); ... here the connoted (or coded) message develops on the basis of a message *without a code*.”

Photography is termed as a paradoxical entity, where two-fold messages coexist and determine its peculiar character: that of being a “natural”/ codeless/ objective message as well as a “cultural”/ code-possessing/ “invested” message, which has subsequently led to questions regarding the superimposing of photography and language. The issue is, partly, dealt with in

terms of the determination of both photography and language to maintain their distinctive features and resist to image-text transfer in an attempt at preserving their purity, and partly, in terms of visual and verbal interactions – so evident in mass media – that allow unconstrained exchanges.

Photography has also brought about the assertion that it could be analyzed from the perspective of its being a copy/ an analogy of reality, dispossessed of any “investments in value”, and hence, whenever objectiveness is looked for, reality should be thoroughly copied. Yet, opposite considerations find the prospect of photography as an analogy of the world inappropriate because “what it represents is fabricated, because the photographic optic is subject to Albertian perspective (entirely historical)” and because three-dimensionality is transformed into two-dimensionality. (Barthes, 1977: 88)

Visual representations may also be discussed in terms of the power they exert on audiences. In the opinion of Mitchell (1994), there are two manners, according to which pictures may exert their power: the first one has been designated “illusionism” and is considered to represent the capacity of pictures to take power over the viewer, through simulating the existence of objects, spaces, and actions, as it is the case of the *trompe-l'oeil* or of cinematographic effects. Despite various verbal constructions tending to merge the different meanings of illusionism and illusion (for instance, “aesthetic illusion”), theorists appreciate that illusionism should not be mistaken for illusion, as it stands for a self-conscious use of illusion, while illusion itself is to be interpreted as delusion, arising from animal dissimulation and imitation. The second manner, called “realism”, has been acknowledged as an immersion into reality that does not capture its spectators under its power, but allows them to make use of the representation itself, with a view to exert power over the world.

In other words, illusionism has come to be considered as an action “directed at a free subject that has to be addressed, persuaded, entertained, deceived” (Mitchell, 1994: 326) and may be understood as operating according to a manner similar to that of ekphrastic processes. As far as realistic representations are concerned, their power is asserted as being directed towards objects. And, while illusionism theories are acknowledged to address to an audience, whose responses are perceived as sentimental, impressionable, and intuitive, realism theories appear to address to a rational and scientifically sceptical spectator.

Despite their resistance in time as theoretical approaches, neither the comparative method nor the concept of the medium, as a mixed and heterogeneous entity, appear to represent ultimate answers to the issue of the existing relations between visual representations and texts (W. J. T. Mitchell, 1994: 103). If, on the one hand, the effectiveness of pictures emerges as a dominant characteristic of the visual medium, composite representations or images-texts appear to require an analysis of the representations themselves, assumed as metapictures of their media, in order to reveal their heterogeneity. Meanwhile, the emphasis on the pure media, set forth by the modernist aesthetics, with both the visual arts and the literary art preserving their distinctive identities, is counterbalanced by the strengthening of the twenty-first-century assertion that all

media are, in fact, mixed media and all arts are composite arts, determining unconstrained exchanges between the visual and the verbal.

BIBLIOGRAPHY:

- Bal, Mieke; Bryson, Norman. 1991. "Semiotics and Art History", in *Art Bulletin* 73, no. 2, June, College Art Association, New York, http://www.ithaca.edu/faculty/wells/201/bal_bryson.
- Barthes, Roland. 1977. "The Photographic Message", in *Image Music Text*, Essays selected and translated by Stephen Heath, Fontana Press, London.
- Burgin, Victor. 1986. "Seeing Science", in *The End of Art Theory: Criticism and Post-Modernity*. Atlantic Highlands, Humanities Press, New Jersey.
- Deleuze, Gilles. 1988. *Foucault*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Greenberg, Clement. 1989. *Art and Culture. Critical Essays*. Beacon Press, Boston.
- Greenberg, Clement. 1979. *Modern and Postmodern*. William Dobell Memorial Lecture, Sydney, Australia, October 31st, 1979, <http://www.sharecom.ca/greenberg/postmodernism.html>.
- Hagstrum, Jean. 1993. *The Sister Arts: The Tradition of Literary Pictorialism and English Poetry from Dryden to Gray*. University of Chicago Press, Chicago.
- Mitchell, William, John, Thomas. 1994. *Picture Theory: Essays on Verbal and Visual Representation*. University of Chicago Press, Chicago.

BRILLAT-SAVARIN EN TRADUCTION ROUMAINE

Muguraş Constantinescu, “Ștefan cel Mare” University of Suceava

*«Etant donné qu'il existe **des séries indéfinies de saveurs simples** qui peuvent se modifier par leur adjonction réciproque en tout nombre et en toute quantité, il faudrait **une langue nouvelle** pour exprimer tous ces effets et des montagnes d'in-folio pour les définir. »* (c'est nous qui soulignons).

(Physiologie du goût, Anthelme Brillat-Savarin)

Abstract : What we aim at in our communication is to reflect on the translation strategies used to translate food and cookery vocabulary from French into Romanian while taking into account their cultural dimension as well as their local specificity.

*Our corpus of study is made up of a book which lays the foundation of gastronomical discourse, a somewhat atypical book, half way between theory and literature, which is *La Physiologie du goût* by Brillat-Savarin.*

This fundamental work facilitates a double exploratory analysis: on the one hand, an analysis of the gastronomical terms proper and, on the other hand, a second level analysis which envisages the inherent spectacular and savory metalanguage used by the author. The book also allows for a distinction and comparison between specialised terms and terms used in everyday speech, their interchangeability which refreshes and fosters the gastronomical and metagastronomical discourse.

The strategies the translator uses in order to render this cohabitation and harmonisation of term and word, of first level discourse and second level discourse prove to be difficult enough to lead to the right translation.

Keywords: (meta)gastronomical discourse, term, word, translation strategies.

Introduction :

Nous nous proposons dans ce qui suit une réflexion sur les difficiles stratégies de traduction du lexique de la nourriture et de la cuisine, en prenant en compte leur charge culturelle et leur spécificité locale qui les situent souvent dans la zone de l'intraduisible. Notre corpus d'étude est constitué d'un texte atypique, théorique et littéraire, à la fois, par ses nombreuses anecdotes et digressions ; il s'agit de l'ouvrage fondateur de la gastronomie *Physiologie du goût* (1825) de Brillat-Savarin (1755-1826), qui permet une double exploration du langage

gastronomique et du métalangage afférent, spectaculaire et non moins savoureux chez l'auteur qui a proposé au public de son siècle des « méditations » sur la gastronomie.

Vu que l'ouvrage du fondateur de la gastronomie en tant que science/art spécifique a une ouverture encyclopédique, nous mettrons aussi en valeur ses réflexions sur la manière de traduire. Le gastronome se montre assez sévère envers les traducteurs en affirmant que : « Aussi, dans tous les sujets qui admettent la profondeur et l'énergie, nos traducteurs ne font-ils que des copies pâles et décolorées. » (41). Ce commentaire, (excessif, sans doute) nous intéresse particulièrement comme vision sur le traduire car provenant d'une personnalité à qui la gastronomie doit un renouvellement complet de statut.

Sur Brillat-Savarin et la gastronomie :

Le désir d'Anthelme Brillat-Savarin de donner à la gastronomie le statut et la reconnaissance d'une science à travers son ouvrage de référence *Physiologie du goût* a éveillé l'intérêt des gens de lettres roumains dès la première moitié du XIX^e siècle, en conduisant à sa traduction fragmentaire dès 1842. Un silence traduisant de plus de cent quarante ans s'est installé entre cette traduction-introduction et la retraduction de 1988 ; comme on va le voir, chacune de ses deux versions roumaines est marquée par l'esprit de son époque, localisant, dans le premier cas, modernisant, dans le dernier.

On le sait bien, l'ambition d'un savoir encyclopédique, facilitée par la connaissance de quelques langues étrangères, ses voyages et séjours dans différents espaces culturels - France, Suisse, Hollande, Angleterre, États Unis - ont donné à Brillat-Savarin une ouverture d'esprit, qui lui a permis de placer sa physiologie du goût dans un large contexte. Comme il l'avoue lui-même, il a pour but « quelque chose de mieux [à faire] que les livres de cuisine » (39) et cela à l'aide de plusieurs sciences – physique, chimie, physiologie – et avec « un peu d'érudition ». Malgré l'aspect scientifique, le plaisir reste essentiel car le savant gastronome veut considérer « le plaisir de la table sous tous ses rapports » (39), dont « la santé », « le bonheur », « les affaires » (39)¹.

Lorsqu'il souligne que son ouvrage est « mieux » qu'un livre de cuisine, il envisage les aspects théorique, historique et même philosophique de la gastronomie, dénombrés par le sous-titre, *Physiologie du Goût, ou Méditations de Gastronomie Transcendante; ouvrage théorique, historique et à l'ordre du jour, dédié aux Gastronomes parisiens, par un Professeur, membre de plusieurs sociétés littéraires et savantes*. L'aspect professionnel et scientifique est renforcé par les destinataires spécialisés du livre, « gastronomes parisiens » et non pas un large public tandis que, symétriquement, le destinataire appartient au monde scientifique, étant professeur et membre de plusieurs sociétés savantes. Cet aspect professionnel de l'ouvrage se voit aussi par le nombre de termes, censés être spécifiques et définitoires pour la gastronomie, qu'il propose, en valorisant avec fraîcheur et inventivité son érudition.

Cette ouverture d'esprit et « une curiosité louable » (39) expliquent les quelques réflexions de l'auteur sur la langue, la manière de l'enrichir et même sur la traduction, qui nous intéressent

¹Partout dans cet article les citations de Brillat-Savarin renvoient à Brillat-Savarin, Anthelme, Barthes, Roland (avec une lecture de), *Physiologie du goût*, Hermann, Paris, 1975.

justement dans la perspective d'une analyse comparative de l'original et ses versions roumaines. Lire et traduire Brillat-Savarin suppose également connaître sa conception sur la langue, le style, la traduction, sa volonté d'encyclopédisme, comprendre sa « gourmandise » de mots rares ou « étrangement savants » (Barthes, 1975 :18), nommés « termes » de nos jours et adressés au public averti, pour les opposer aux « mots » de la langue courante et adressés au large public.

L'horizon linguistique est donné à l'auteur par la connaissance de plusieurs langues et un bagage lexical placé sous le signe de la diversité : « Je connais, plus ou moins bien, cinq langues vivantes, ce qui m'a fait un répertoire immense de mots de toutes livrées » (41)

La familiarité avec les langues et un regard comparatif entre elles le conduit vers des solutions d'enrichissement lexical encore contestées à l'époque et à une mise en sourdine de l'orgueil national : « Je suis intimement persuadé que la langue française dont je me sers est comparativement pauvre. Que faire dans cet état ? Emprunter ou voler. » (41)

Pour lui l'emprunt est lié, même si ironiquement, à la traduction : « Quand j'ai besoin d'une expression, et que je ne la trouve pas dans la case française, je prends dans la case voisine, et de là, pour le lecteur, la *nécessité de me traduire ou de me deviner* : c'est son destin. » (41)

En fait, il n'y a pas de différence réelle entre emprunt et vol sur le plan linguistique, mais il s'agit plutôt de faire la comparaison entre l'attitude conservatrice de la part des contemporains et celle « très moderne » et téméraire de l'auteur (Barthes, 1975 : 17) : « On aura une idée de mon audace quand on saura que j'appelle *volante* (de l'espagnol) tout homme que j'envoie faire une commission » (41, souligné par l'auteur)

Malgré ses lectures solides et une bonne formation classiques, Brillat-Savarin est un esprit ouvert, quelque peu révolutionnaire pour son époque qui se laisse tenter, en égale mesure, par les néologismes et par les archaïsmes, qu'il prend plaisir à exhumer dans la langue ancienne et qu'il transforme en termes gastronomiques ou métagastronomiques : « Je suis donc du parti des *néologues* et même des *romantiques* ; ces derniers découvrent les trésors cachés ; les autres sont comme les navigateurs qui vont chercher au loin les provisions dont on a besoin. » (41, souligné par l'auteur)

Sa modernité est plus manifeste encore dans ses idées sur les solutions d'expression d'une langue, emprunt ou création, solutions qu'il va pratiquer, comme on va le voir, avec plaisir, car il en a la « langue gourmande » (Barthes, 1975 : 18) : « Les peuples du Nord, et surtout les Anglais, ont sur nous, à cet égard, un immense avantage ; le génie n'y est jamais gêné par l'expression ; *il crée ou emprunte*² (41).

Ces quelques idées de Brillat-Savarin nous servent de préambule à notre analyse comparée entre original et traduction de la *Physiologie du goût*.

Lire, savourer et traduire Brillat-Savarin :

La traduction des « Aphorismes du professeur », publiée par Mihail Kogalniceanu dans *Almanahul de învățătură și petrecere* (Almanach d'instruction et divertissement) en 1842 montre une tendance à la localisation, attitude courante à l'époque dans l'espace roumain mais,

²Partout dans les citations de l'original et des traductions, sauf mention particulière, c'est nous qui soulignons.

également, dans l'Occident. L'écrivain et homme politique roumain, intéressé lui-même par la gastronomie (il écrit avec Negruzzi un livre de cuisine³) interprète un peu le titre, le rend plus explicite, car pour celui qui se vante d'avoir introduit l'art culinaire en Moldavie, il devient « Aforisme pentru cei ce iubesc a mânca bine » (Aphorismes pour ceux qui aiment bien manger). Une bonne preuve de localisation est que l'aphorisme numéro XIV – « Un dessert sans fromage est une belle à qui il manque un œil » – est rendu en roumain avec deux modifications importantes : « *O masă fără mezelicuri este ca o femeie căreia'i lipsește un ochiu* » (1842 : 22). La première est la substitution du terme « masă » (repas) à celui de « dessert », car dans l'espace roumain de l'époque le dessert est constitué de mets sucrés - « zaharicale » - et l'absence du fromage à la fin du déjeuner n'était pas un fait inacceptable mais courant et normal. La deuxième modification concerne la substitution du terme exprimant le « comestible »⁴ préféré des Français – le fromage - par celui préféré des Roumains, à l'époque, - les « mezelicuri ». Ce terme d'origine turque, entré en roumain dès le XVII^e siècle (Net, 1988, 12), signifie entrées froides et frugales qui précèdent le plat principal, chaud, et éveillent l'appétit.

Dans le même esprit localisant, le traducteur parle du devoir du maître de la maison d'assurer aux conviés non pas des « liqueurs de premiers choix » (38), comme le voulait le gastronome français mais « *vutca* » « de cea mai bună calitate » (1842 : 22) [vodka de la meilleure qualité]. Vraisemblablement⁵, le mot roumain, d'origine polonaise signifie depuis le XVII^e siècle, une eau-de-vie assez forte mais on lui connaît aussi le sens plus ancien de boisson sucrée et aromatisée.

Malgré cette tendance localisante, dominante à l'époque, la traduction du jeune érudit roumain est nuancée et élaborée. Lorsqu'il doit traduire dans le sixième aphorisme le terme clef « gourmandise », sans équivalent précis en roumain, il commence par le rendre par « *lăcomie* » (gloutonnerie) mais continue par une périphrase explicite, absente dans l'original, en corrigeant et atténuant le premier terme proposé car il dit : « *Lăcomia sau mai drept iubirea de a mânca bine* » (*idem*, 21), (la gloutonnerie ou mieux dit le plaisir de bien manger ». D'ailleurs ni aujourd'hui ce terme spécifique à la culture française n'a pas trouvé un bon équivalent en roumain, car le terme « *gurmanderia* », proposée par la traductrice de 1988 ne s'est pas imposé ; comme Brillat-Savarin l'avait lui-même prévu et conseillé :

La *gourmandise*, telle que le professeur l'a caractérisé dans cet article, n'a pas de nom qu'en français ; elle ne peut être désigné ni par le mot latin *gula*, ni par l'anglais *gluttony*, ni par l'allemand *lüsternheit* ; nous conseillons donc à ceux qui serait tentés de traduire ce livre instructif de conserver le substantif et de changer seulement l'article ; c'est ce que tous les peuples ont fait pour la coquetterie et tout ce qui s'y apporte. (103)

A plusieurs reprises, il procède par des ajouts et des incrémentialisations qui rendent le texte traduit plus clair : ainsi pour rendre l'unité « soin personnel » qui caractérise l'attitude du

³ Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi, *200 de rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești*, [Iași, 1841] Dacia, Cluj, 1973.

⁴ Avec le mot employé par le Professeur.

⁵ Selon le <http://dexonline.ro/definitie/vutca>, le terme renvoie à une boisson forte; selon Scriban le terme renvoie à une boisson sucrée.

véritable hôte envers ses invités, le traducteur l'explicite-t-il et reformule : « se îngrijește chiar în persoană » (il prend soin lui-même personnellement) (1942 : 22). Pour rendre le plus court des aphorismes du professeur – « On devient cuisinier ; mais on naît rôtiisseur » -, Kogălniceanu ne réprime pas son penchant à l'explicitation et le rend plus long : « *Prin silință cineva se poate face bucătar*, dar fripturarul se naște. » (par diligence quelqu'un peut devenir cuisinier) (*ibidem*). En échange, il n'hésite pas à « créer » le terme « fripturar » pour rendre celui de « rôtiisseur », terme qui n'a pas résisté en roumain, ce qui embarrasse la traductrice du XX^e siècle qui préfère le traduire par « gratargiu » (1988 : 25), mot récent et familier, avec des connotations péjoratives.

Comme il a fait ses études en France, des traces du français se glissent dans sa traduction comme le vocable « affront » (écrit avec deux f comme dans une citation) (22) par lequel il rend l'unité « le manque d'égards » (38) dans le dix-septième aphorisme.

L'intérêt du futur premier ministre et diplomate pour la gastronomie n'est pas du seul ordre de l'amusement ou de la gourmandise mais fait partie de sa vision sur la civilisation. Kogălniceanu a soutenu l'idée éclairée que l'instruction (dont celle culinaire) peut contribuer à la civilisation du peuple et s'est considéré lui-même un pionnier dans l'art culinaire en Moldavie. La plupart des deux cents recettes proposées avec son ami dans leur livre qui comprend aussi des conseils pour les affaires domestiques sont d'inspiration française et des termes français y sont gardés tels quels ou adaptés à la phonétique roumaine (pui au cotton, supă frantuzească, budinca cu soto, bezele, blamanje, sufle, consome). Cela montre que l'intérêt du traducteur pour l'ouvrage de Savarin, renforcé par son séjour d'études en France, agrémenté par des échanges gastronomiques (il apprend à ses amis français des recettes de confiture roumaine) a laissé des traces dans son œuvre littéraire et dans celle d'instruction et de civilisation qu'il a entreprises en homme éclairé de son époque.

Rendre Brillat-Savarin pour le public contemporain :

Si la personnalité forte de Kogălniceanu couvre plusieurs domaines, nous connaissons peu de choses sur la traductrice de la *Physiologie du goût* de 1988, Doina Pașca Harsanyi. Comme vraisemblablement elle soutient sa thèse de doctorat en 2001, à l'époque de la publication du livre traduit elle est jeune, peut-être même débutante. Sa vision sur la traduction va vers une modernisation du style et lexicale si nuancé de l'auteur ; son attention envers le lecteur moderne la conduit, souvent, vers le sacrifice des mots rares, néologiques ou créatifs de l'auteur. Elle ne semble pas avoir le plaisir de l'esculence des mots, comme l'a son auteur, ni son audace, ni son inventivité.

Voyons quelques exemples dans ce sens. Pour rendre l'aphorisme numéro X - « Ceux qui s'indigèrent ou qui s'enivrent ne savent ni boire ni manger » (37) la traductrice procède à une dilution des termes et dit : « Cei care fac indigestie sau se îmbata *nu se pricep* nici la mâncare, nici la băutură » (25). Le sens des termes « savoir boire » est dilué par le rendu « a se pricepe la » (s'y connaître) car on enlève ainsi toute idée de savoir et savoir-faire, ce qui nous fait croire que la traduction littérale que nous proposons - « nu știu nici să bea nici să mănânce » - sert

mieux l'original. C'est d'ailleurs le type de solution adoptée par Kogalniceanu qui traduit « nu știu nici a mânca, nici a bea », en utilisant l'infinitif, selon, sans doute, l'usage de son temps.

L'aphorisme XII, « L'ordre des boissons est des plus tempérées aux plus fumeuses et aux plus parfumées » (38), pose des problèmes à la traductrice par le terme « fumeux », ayant dans ce contexte le sens de « capiteux » ; elle le traduit par « compliqué », qui ne contraste pas avec « tempéré », comme chez son auteur : « Ordinea băuturilor este de la cele mai moderate la cele mai *complicate* si mai aromate. » (25) ; nous pensons que le mot le plus adéquat serait ici « tari » (qui enivre, monte à la tête). Ce mot/terme a gêné aussi le traducteur de 1842 qui a préféré le rendre par « spumoase » (22) (mousseuses).

Dans l'aphorisme XIII, le professeur de gastronomie explique pourquoi ne pas changer de vin est une hérésie : « après le troisième verre, le meilleur vin n'éveille plus *qu'une sensation obtuse*. » (38). La solution de traduction est assez étonnante « si dupa al treilea pahar chiar cel mai bun vin nu mai stîrnește decât o *senzație tocită* » (25) (sensation émoussée). Nous proposons le terme « sărăcăciosă » ayant le sens de « pauvre », « médiocre ». Embarrassé par le même vocable, Kogalniceanu a préféré recourir à une incrémentialisation et a dit : « senzație proastă și obicinuită » (sensation médiocre et commune).

Doina Pașca Harsanyi procède parfois par report pour des termes très spécifiques à la gastronomie et ayant la marque de Brillat-Savarin, ce qui constitue une solution adéquate : elle garde « arrière-goût » mais l'accompagne d'une parenthèse explicite (55), parfois le terme « sapide » (47, 51), rendu ailleurs par des équivalences neutralisantes (39) ; « gourmet » (59), jouit aussi de ce régime citationnel, tout comme « osmazomă », « fisipede », adaptés phonétiquement (77, 96). A cela s'ajoutent les termes en latin, anglais, espagnol, que l'auteur français cite avec un vrai plaisir de langue.

Quelques mots de mets difficile à traduire reportés sont déplacés en notes : « pot au feu », « potage », « blanc manger » (79) « friture » (132).

Les stratégies de la traductrice sont décevantes pour deux termes clefs, que l'auteur de la *Physiologie* emploie de façon systématique et qui accomplissent bien son désir de « scientificité », notamment *sapide* et *esculent*.

Dans l'unité à valeur stratégique dans le texte, « Le goût par lequel nous apprécions tout ce qui est *sapide ou esculent* : » (43) les deux termes spécifiques sont neutralisés et aplatis par les équivalents roumains pour « saveur » et « succulent » : « Gustul datorită căruia luăm seama la tot ce are *savoaresau succulență* : » (39). « Esculence » est rendu tantôt par « succulență », tantôt par une périphrase, le point maximal de l'épanouissement du goût – punctul maxim de dezvoltare a gustului (59, 65). Les deux termes sont rares et le *Trésor de la langue française* les illustrent précisément par des citations de l'écrivain qui nous préoccupe et qui a provoqué par son style l'admiration d'un Balzac et, de nos jours, d'un Barthes. Ainsi, par exemple, à l'entrée « esculence », on trouve : subst. fém. Rare. Qualité d'un aliment propre à la consommation et à la dégustation. (Quasi)synon. succulence, saveur. « C'est la gastronomie qui fixe le point d'esculence de chaque substance alimentaire; car toutes ne sont pas présentables dans les mêmes circonstances (BRILLAT-SAV., *Physiol. goût*, 1825, p. 55)

En ce qui concerne le terme « sapide », adjectif avec le sens « qui a du goût, de la saveur. » et antonyme de « fade », « insipide », Savarin lui-même traduit ce terme pour son lecteur par une périphrase explicite : « Car si on demande ce qu'on entend par corps sapide, on répond que c'est tout corps soluble et propre à être absorbé par l'organe du goût » (50). Comme le français et le roumain sont des langues d'origine latine, la solution du report avec adaptation phonétique - « sapid », « esculent » -, aurait mieux rendu service à l'auteur qui se vante avoir « un répertoire immense de mots de toutes livrées ».

Un autre mot, vieux et rare, qui aurait mérité un report par adaptation phonétique est le « génésique » ou amour physique (43) rendu en roumain par « simțul genitor » (39) et non pas par « genesic », ce qui ne permet pas au lecteur roumain d'apprécier le plaisir de l'écrivain-gastronome d'« exhumé » des mots de sa propre langue.

Avec ironie et un grain de ludicité, Brillat-Savarin remarque son penchant à bavarder : « On pourrait bien me reprocher encore que je laisse quelquefois trop courir ma plume, et que, quand je conte, je tombe un peu dans la *garrulité* » (40). Ce dernier terme qui renvoie au cri du geai a un équivalent roumain dans un registre familier « ca o gaita » qui permet d'évoquer le même oiseau mais en faisant perdre l'allure savante du terme, exhumé, sans doute, du latin. De façon étonnante, la traductrice change de registre et dit « cam bat cîmpii » (battre la campagne) (34), mais sacrifie toute allusion à l'oiseau bavard ; nous proposons soit « ca o gaiță » dans le registre familier, soit « ma las pradă volubilității », (je me laisse aller à la volubilité) pour le registre soutenu. Un autre exemple d'autoironie, est la création du terme « gastrophore » et « gastrophorie » pour parler de ceux qui ont un ventre proéminent, sont donc « porteurs d'un gros ventre » et dont il fait partie, terme rendu par une solution littérale et juste dans ce contexte, « gastrofor », respectivement, « gastroforie ».

Un dernier exemple porte sur un terme sans équivalent en roumain – arrière-bouche - et l'incrémentalisation proposée par la traductrice - « dans la partie arrière de la bouche » - est une solution acceptable ; l'unité « *L'odoration* qui s'opère dans *l'arrière-bouche* » (48) est traduite par : « *Adulmecarea* care se produce în partea dinapoi a gurii » (49) (48). En revanche, rendre l'« odoration » par « adulmecare » c'est sacrifier le registre soutenu, le terme scientifique par l'emploi d'un mot courant et enlever quelque chose de l'ambition de l'auteur de donner à la gastronomie sa noblesse théorique.

Conclusion

A titre de conclusions, nous retenons que la solution de la dernière traductrice en date de Brillat-Savarin vers le roumain de moderniser le texte de son auteur est, dans une certaine mesure, justifiée et le respect du principe qu'il faut traduire pour un public contemporain est juste. Mais recourir à des termes pâles, neutres ou explicatifs, lorsque le contexte est suffisamment éclairant et lorsqu'on a affaire à un auteur qui regrette lui-même la pauvreté de sa langue dans ce domaine et propose plusieurs solutions pour y remédier signifie lui enlever la « profondeur et l'énergie » d'expression qu'il évoque et envisage lui-même.

Si c'est correct et raisonnable de traduire « pour » son public, ce n'est ni correct ni raisonnable de traduire « contre » son auteur, en lui enlevant sa marque spécifique et dont il se réclame avec fierté. En revenant à l'idée d'un lexique « spectaculaire » qui caractérise l'auteur français, nous pensons que par certaines solutions de la traductrice, ce dernier est atténué, assagi, bref, « déspectacularisé ».

En échange, Kogălniceanu semble avoir compris et surtout savourer l'écriture de son auteur et l'a rendue de façon nuancée, savoureuse et parfois inventive, tout en s'incrinant dans la tendance à la localisation de son époque.

D'une façon ou d'une autre, les versions roumaines, plus ou moins justes, de l'ouvrage fondateur et fondamental de Brillat-Savarin pour le langage gastronomique et métagastronomique montre que le traducteur par sa version dans une autre langue doit contribuer lui aussi à la quête et à la création de cette « langue nouvelle », apte à faire sentir les « mille séries de saveurs », projetée et proposée par Brillat-Savarin.

BIBLIOGRAPHY :

- Barthes, Roland, « Lecture de Brillat-Savarin », Brillat-Savarin, Anthelme, Barthes, Roland (avec une lecture de), *Physiologie du goût*, Hermann, Paris, 1975, pp. 7-31.
- Brillat-Savarin, Anthelme, Pasca Harsanyi, Doina, (traducere de), *Fiziologia gustului*, Editura Meridiane, București, 1988, 429 p.
- Brillat-Savarin, Anthelme, Barthes, Roland (avec une lecture de), *Physiologie du goût*, Hermann, Paris, 1975.
- Grigorescu, Dan, prefață la Brillat-Savarin, *Fiziologia gustului*, Editura Meridiane, București, 1988, p. 5-22
- Kogălniceanu, Mihail, « Aforisme pentru cei ce iubesc a mânca bine », in *Almanahul de învățătură și petrecere*, Iași, 1842.
- Kogălniceanu, Mihail, Negruzzi, Costache, *200 de rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești*, Iași, 1841 Dacia, Cluj, 1973.
- Net, Mariana, *Cărțile de bucate românești. Un studiu de mentalități*. București : Editura Academiei, 1998, 12p.
- Net, Mariana, „Gatit (Gastronomie și mentalități), in *Șocurile cotidianului*, Ideea europeana, col: Istoria mentalităților, București, pp. 157- 176.
- Zaciu, Mircea, Prefață, *200 de rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești*, Iași, 1841 Dacia, Cluj, 1973, pp. 5-19.

NOUN STRINGS USED IN NAVAL ARCHITECTURE TEXTS-AMBIGUITY IN MEANING

Anca Trișcă (Ionescu), PhD Student, “Dunărea de Jos” University of Galați

Abstract: The comprehension problems that noun strings (complex nominal) may give rise to is a common experience shared not only by readers of technical writings but also by lexicographers, lexicologists, terminologists and technical translators. An examination of the reader's difficulties in comprehension may reveal that certain linguistic and discourse features are more liable to misunderstandings. Noun strings are a usual way of expressing concepts in the naval architecture language despite the problems of ambiguity they may convey. For this purpose, a survey has been conducted from a corpus of these structures extracted from naval architecture texts, i.e. DNV-GL and Norsok sites.

Keywords: *naval architecture texts; noun strings; technical terminology.*

Introduction:

Technical communication involves content that is highly technical both conceptually and sometimes terminologically. Just as scientific knowledge progresses, language in science experiences an evident change. The extension of the scope of knowledge, mainly in scientific and technological fields, has resulted in the need for its linguistic representation through the creation of a wide terminology capable of describing the new improvements and discoveries. In this way, scientific language has acquired its own syntactic and discursive characteristics. Once the validity of a new concept has been agreed on by specialists in the field, standardization takes place in a process of widening its areas of usage through its generalized use in oral and written sources which eventually contributes to its settling in the language.

When translating specialized texts, especially highly specialised ones, a very difficult issue is the length of the Noun Phrases. English complex noun phrases, called “noun strings” by Trimble (1985), were usually made up of juxtaposed nouns without any preposition that would identify their semantic connections. The advantage of using noun phrases was that they were presenting the information in a shorter, more condensed way. Yet, the disadvantage was that the semantic explicitness was sacrificed on behalf of linguistic economy.

Noun-noun combinations occur with high frequency in technical writing. A large number of noun phrases occurs in textbooks of natural and social science subjects, including genetics, biology, political science, and history (Cohen et al. 1988). In addition to science textbooks, engineering textbooks also show up numerous nominal groups (Ward, 2007; Wasuntarasophit, 2008). A similar phenomenon occurs in the text in the plastic field (Pueyo & Val, 1996). This

syntagmatic group in which the head–language is a noun whose own characteristics are determined by the presence of modifiers is referred to as a complex nominal.

Corpus and methods:

The point of departure of this study is an empirical survey based on an analysis of a corpus of 1000 noun strings collected from Norsok and DNV-GL sites. The noun strings have been listed and classified according to the number of nouns. In our analysis of these lexical units, 515 (82, 9%) were composed of two elements, 31 (14, 89%) of three elements, 84 (1, 9%) of four elements and the remaining 5 (0, 1%) of five elements. The head, the last element in the noun strings, was always a noun directly modified by another noun (10, 48%) or by prepositions or phrasal verbs (9, 62%), which in turn were modified by other nouns. Generally speaking, the steps were as follows: creating a list of noun-noun combination from the corpus, examining the taxonomy, classifying the agreed taxonomy, and calculating the frequency of relation.

Findings:

The analysis resulted in a list of 9 common types of noun strings. These 9 types of noun strings illustrate the naval architects' preference for nominalization in order to achieve briefness and conciseness. Let us present some examples of noun strings encountered in our corpus.

Noun strings made of three nouns:

HULL CAPACITY PLAN
HULL LINES PLAN
OFFSET TABLES REPORT
MODEL TESTING BASIS
OPEN DRAINS DIAGRAM
DECK WASH DIAGRAM

Noun strings made of two nouns:

HOSPITAL LAYOUT
LER ARRANGEMENT
HELIDECK ARRANGEMENT
HELISHELTER ARRANGEMENT
NAVAIDS SPECIFICATIONS
HAZOP REPORT

Noun strings made of four nouns:

DESIGN ACCIDENTAL LOADS SPECIFICATION
REGULATORY COMPLIANCE DATA BASE
SCENARIO BASE RISK ASSESSMENT
HAZARDOUS EQUIPMENT TABLE LIST

Noun strings made of five nouns:

FAST RESCUE BOAT SYSTEM LAYOUT
FIXED DELUGE PIPING LAYOUT DRAWING
CRYOGENIC SERVICE CONTROL VALVES DATA SHEET
MULTIPHASE FLOW METER DATA SHEET
PRESSURE SAFETY VALVES DATA SHEET
SEVERE SERVICE CONTROL VALVES DATA SHEET

Noun strings made of six nouns:

DIRECT-OPERATED SELF ACTING PRESSURE REGULATOR DATA SHEET

Noun strings made of seven nouns:

PILOT-OPERATED SELF ACTING PRESSURE REGULATOR DATA SHEET

Noun strings with FOR:

DATA SHEET FOR AIR FAN FOR HPU ROOM FORWARD
DATA SHEET FOR AIR FAN FOR BOW THRUSTER ROOM
SPECIAL PART LIST FOR MACHINERY NEW PIPE LINES
DETAILED DRAWINGS FOR CATHODIC PROTECTION - EXTERNAL HULL
DETAILED DRAWINGS FOR CATHODIC PROTECTION - BALLAST TANKS (PLAN VIEW)
DETAILED DRAWINGS FOR CATHODIC PROTECTION - BALLAST TANKS (SECTION & ELEVATION VIEWS)
TECHNICAL SPECIFICATION FOR SURFACE PROTECTION
TECHNICAL SPECIFICATIONS FOR INSULATION
TECHNICAL SPECIFICATION FOR EARLY SMOKE DETECTION
TECHNICAL SPECIFICATION FOR INSTRUMENT POWER DISTRIBUTION
TECHNICAL SPECIFICATION FOR JUNCTION BOX
TECHNICAL SPECIFICATION FOR TELECOMMUNICATION CONTRACTOR ITEMS
TECHNICAL SPECIFICATION FOR CABINET TELECOMMUNICATION SYSTEMS
TECHNICAL SPECIFICATION FOR TELECOMMUNICATION CABLES
TECHNICAL SPECIFICATION FOR TELECOMMUNICATION JUNCTION BOX

Noun strings with AND:

NEW PIPES MATERIAL AND NEW VALVES SPECIFICATIONS MARINE AND PROCESS VALVES SPECIFICATIONS
SYSTEM VALVING AND ISOLATION PHILOSOPHY
NEW PIPES FABRICATION, INSTALLATION, INSPECTION AND TESTING REQUIREMENTS

PIPE ROUTING STUDIES / INCLUDING PIPE DIAMETERS 2" AND ABOVE - SECTIONS
 PIPING AND PIPELINE WALL THICKNESS CN
 PROCESS PIPING CLASSES SPECIFICATIONS MARINE AND PROCESS PIPING
 CLASSES SPECIFICATIONS
 VESSELS, DRUMS AND TANKS SPECIFICATIONS
 VESSEL TYPE AND MATERIAL SELECTION

Noun strings with phrasal verbs:

BULK MATERIAL TAKE OFF ALL ITEMS INCLUDING SURPLUS
 BULK MATERIAL TAKE OFF FABRICATED ITEMS
 BULK MATERIAL TAKE OFF SHIPPED LOOSE

The noun -language- either acting as subject or object, is liable to complementation so as to extend or specify its meaning. Heads together with their modifier/s form a compound structure or complex nominal, which has the same grammatical status as the head; the structure whose head is represented by a noun, acts as a noun in the whole sentence, i.e., as subject or object. Different operations are performed in the process which ends in the formation of a compound, e.g: **device used for input operations**, such as:

1. Loss of grammar elements: **device [used for] input operations**
2. Alteration in the order of elements implied, together with the absence of grammar and lexical elements (**input device**)

In this way, the use of nominal structure with pre-modification becomes certainly more economical, as prepositions, relatives or verbs are removed; on the other hand, the semantic potential of this structure is greater, although it may sometimes imply, for example, the loss of the referent, which may cause serious difficulties to the reader. Generally speaking, scientific register is more prolific in using noun strings than other registers in the English language, as Quirk (1985) states:

“Scientific writing differs greatly from the other varieties in having a distinctly higher proportion of noun phrases with complexity (and multiple complexity); a distinctly lower proportion of names and pronouns among its simple noun phrases; and the weakest association of simple with subject and complex with nonsubject.”

and B.L. Dubois (1981) admits:

“Extensive prehead modification in the noun phrase has been assumed to be the defining characteristic of written scientific English. “

The use of noun strings can be indicative of the degree of formality or specialization of the language; in fact, the more specialized the text is, the more frequent and complex the nominal

structures. Salager (1983:142) establishes a parallelism between poetry and scientific discourse when considering the recourse to nominal groups so as to transmit new ideas: *"The scientific or technical writer resorts to compounds in the same way and for the same reason as the poet has recourse to metaphors or alliterations"*.

In general, complex nominals very often show ambiguity and may need re-reading to enable the meaning to be puzzled out. If a head is premodified by more than one word:

- *the technical specification for earhting* could be understood as:
 - *the technical specification for earthing*:
- *[(technical ((specification for earthing (protocol)))]*
 - *the earthing for a technical specification*:
- *[(technical specification (for earhting))]*

Therefore, paying more attention to ideals than reality, B. Warren writes:

"Performance constraints in the analysis of multimember combinations are the reason why structures consisting of more than two compounds (i.e) two N +N combinations, are not common." (Warren , 1978:40)

Conclusion:

Extralinguistic knowledge related to the semantic content of their components and the way they relate syntagmatically is required to interpret noun strings adequately. Even so, we find many noun strings in which their components can interrelate in more than one possible way and will therefore require the context in order to be interpreted and classified; and even this final check is not always effective unless the reader has an adequate technical knowledge, especially when many modifiers are involved.

BIBLIOGRAPHY:

- Cohen, A., Glasman, H., Rosenbaum-Cohen, P., Ferrara, J., & Fine, J. (1988). Reading English for specialized purposes: Discourse analysis and the use of student informants. In P. Carrell, J. Devine & D. Eskey (Eds.), *Interactive approaches to second language reading* (pp. 152–167). Cambridge: Cambridge University Press.
- DUBOIS, B.L. (1981) The Construction of Noun Phrases in Biomedical Slide Talks. In: J.Hoedt et al. (eds.).
Pragmatics in ESP. Copenhagen.
- Pueyo, I. G., & Val, S. (1996). The construction of technicality in the field of plastics:A functional approach towards teaching technical terminology in *English for Specific Purposes*, 15(4), 251-278.
- Salager, F. (1983). The lexis of fundamental medical English: classification framework and rhetorical function--a statistical approach in *Reading in a Foreign Language* 1(1), 54-66.

-
- Trimble, L. (1985) *English for Science and Technology. A Discourse Approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ward, J. W. (2005). *The lexical aspect of reading English as a foreign language for engineering undergraduates*. Unpublished doctoral thesis, Birmingham University
- Warren, B. (1978). Semantic Patterns of Noun-Noun Compounds in *Gothenburg Studies in English* 41, Goteburg, Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Wasuntarasophit, S. (2008). Technical and Academic Vocabulary in *Electrical Engineering Textbooks*. Suranaree University of Technology, Nakhon Ratchasima.
- <https://exchange.dnv.com/publishing/stdcert/2013-05/Standard2-7-2.pdf>
- <https://www.standard.no/en/sectors/energi-og-klima/petroleum/norsok-standards/#.VT5vDWAcTIU>

THE RECEPTION OF IRONY IN LITERARY TRANSLATION

Oana Momîță (Babîi), PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: This study aims to present a new approach to translation analysis through the effect that a concept such as irony has on the target readers. It focuses on the receiver of the translated literary works, for the purpose of conducting a comparison of the effect - considered as a direct result of the quality of the translation - of irony on several categories of readers. For this purpose, a survey was carried out which offered numerical findings leading to objective conclusions as regards the reception of irony in translation. In actualizing the translated literary texts, this study shows that an essential mission belongs to the translator who plays a double role: that of reader/interpreter of the original work and writer of the translated literary work.

Keywords: *literature, translation, irony, reception, actualization*

Introduction:

In the past, it was believed that authors made deliberate use of irony in order to encode a message and interwove just the right amount of clues within the literary work to coordinate the readers on the right path towards assuming his intention. Aware of the literary context in which they were writing, as well as of the reading habits of the audience they were writing for, even the authors complied with the norms of the time and acted as the sole conveyors of meaning by creating liaisons that were clear indicators of their true intention in order to make interpretation possible. But times have changed and nowadays the modern theories have found a much more active use for the readers which has inevitably reduced the authority of the author in the interpretive process. The intentionalist position of the authoritarian ironist, followed by the antithetic position of the authoritarian reader, is now, according to irony theorist Linda Hutcheon (Hutcheon 2005: 114), completed by a third position of "shared responsibility for both in the use and attribution of meaning".

Irony has been studied in the context of reader-response theories before, but in original form, never in translation. My intention in what follows is, therefore, to discuss critically the impact of irony in the translation of literary works, on the basis of the main reader-response theories. The survey carried out for this purpose on two groups of students of different levels of studies, will offer numerical findings that will allow me to draw objective conclusions as regards the reception of irony in translation. I shall start from the hypothesis that if the texts are recognised as ironic and the subjects motivate their decision on the right grounds, the irony in translation has had the same effect as the original.

The reception of irony in translation, a process of re-negotiation of meaning:

The reader-response theory is an integral part of the literary theory that focuses its attention on the reader and on the way in which s/he receives the literary work, unlike other more traditional theories that focus primarily on the author or on the structure of the literary work. In this context of reader-response theories, irony widens the scope of the process of interpretation because it inevitably offers the receiver more than one possible meaning in reconstructing the message in the act of reading. Irony is an indirect kind of communication, therefore its interpretation can be regarded as a continuous *negotiation* of meanings between ironist, text and receiver. In translation, however, a fourth actor is involved, namely the translator, who has a very important role in dictating the manner in which the translated ironic text is *re-negotiated* by the receiver. Nevertheless, there has not been carried out any study to date on the reception of irony in translation.

Survey:

1. Aim - The study below aims to verify to what extent irony is opaque or transparent in translation, and how the translation of ironic excerpts from the authors I have chosen are received by the target readers. Based on literary criticism on the authors chosen, I shall start from the presumption that if the texts are recognised as ironic and the subjects motivate their decision on the right grounds, the irony in translation has had the same effect as the original. Given the fact that the area of ironical interaction is "ill-explored, and even less understood as opposed to the traditional analyses of irony, which focus almost exclusively on the ironical utterance itself" (Eisterhold, Jodi 2006: 1240), I shall first describe the sociolinguistic variables of the subjects, i.e. gender, age, setting, education, etc., in order to have a better understanding of the results.

2. Methodology - This study will focus on the receiver of the translated literary works, for the purpose of conducting a comparison of the effect - considered as a direct result of the quality of the translation - produced by the translation of irony on several categories of readers: students in translation studies at undergraduate and master levels. For this purpose, I have applied a laboratory method of data collection in order to test the comprehension of irony in translation, namely creating a survey and observing the participants while completing it. The survey contains titles, short dialogues or ironic passages in translation from the corpus of texts chosen, in order to be analysed by the participants, the latter having full freedom in answering the question *is(n't) it ironic?* and motivating their responses without being conditioned by other criteria than irony. Their comments are written down in the column dedicated to their observations. The numerical results obtained will serve to objectively support the validity of the hypotheses, analyzes and conclusions through the qualitative method.

3. Material - The present survey is based on twenty one texts collected from the translation into Romanian of some of the literary works, originally written into English, the titles and authors of which shall be revealed in the analysis of results. Due to the space limitation imposed upon this

article, however, I shall quote only fifteen of the texts. The literary works belong to different authors from different periods of time, and convey different types of irony, in an attempt to study the reception of irony in translation in all its complexity, not particular or limited to one author or literary work.

4. Participants - Thirty students attending "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași have kindly volunteered to take part in this survey. Fifteen of them were at the moment the survey was taken in their second year of LMA English-French studies, aged 20-21, and the other fifteen were in their first year of MA in Translation Studies and Terminology English-French, aged 23-37. Despite the fact that the audience is mixed-gendered, most of the participants are women, in number of 13 (86%) in the first group and 14 (93%) in the second one.

5. Setting - The data was collected in classroom interaction in two separate sessions, one for each group of students. Both meetings, which took place on 16 and 26 May 2014 were, however, designed to take place under very similar conditions to ensure the same level of comfort, intimacy, silence, etc., in order to reproduce a natural reading environment.

6. Survey

No	Texts from various authors	Is it ironic?(yes /no / not sure)	Comments [what made you think it is(n't) ironic?]
1.	- Doar așa, ca să vă dau o idee generală, le explică el. Firește că trebuia să capete o idee generală, de vreme ce urmau să-și îndeplinească inteligent munca - deși prea multe nu trebuia să știe; <u>mai bine zis era convenabil să știe cât mai puțin, ca să poată ajunge membri adevărați și fericiți ai colectivității.</u>	Group 1: 100% yes 0% no 0% not sure	1. The irony is accomplished by using terms which give a different connotation to the literal meaning as well as subtleties. 2. Being a happy member of the community doesn't really imply knowing less than necessary. Or does it?
		Group 2: 100% yes 0% no 0% not sure	1. The less you know, the happier you are; that's an irony. 2. They are supposed to do their job intelligently though they should not know too much. 3. Describing the "intelligent" way they should have worked, while knowing as less as possible, in order to be "true, happy members of the society". 4. I can envision what the original would sound like in English. The use of "firește" greatly contributes to preserving the irony.
2.	DOAMNA PEARCE (<i>netulburată</i>): Nu, domnule Higgins, nu sunteți deloc atent la ce	Group 1: 77.7% yes 22.2% no 0% not sure	1. The antithesis between what he claims (that he doesn't swear) and what he in fact does; as well as the stage directions between brackets ("outraged" and "with emphasis")

No	Texts from various authors	Is it ironic?(yes /no / not sure)	Comments [what made you think it is(n't) ironic?]
	spuneți când nu găsiți un lucru sau când sunteți cam nerăbdător. În ce mă privește, nu are nici o importanță, m-am învățat. Dar în fața fetei nu trebuie să vorbiți urât. HIGGINS (<i>indignat</i>): <u>Eu să vorbesc urât! (Cu emfază:)</u> Eu nu înjur niciodată. Detest obiceiul acesta! Ce dracu vrei să spui?	Group 2: 100% yes 0% no 0% not sure	2. The irony is accomplished through the fact that Mr. Higgins contradicts his sayings through his deeds. 1. The man swears he doesn't swear, but in fact he does just that. 2. She doesn't accept the fact that he talks the way he does, so she cannot get used to that. 3. The construction conjunctive + exclamation mark. 4. Irony enhanced by the addition between brackets. 5. The irony consists in the fact that the character affirms very convincingly that he does not swear by actually swearing.
3.	În camera ei, domnișoara Fulkes luă loc și începu să citească - pentru a-și îmbogăți cunoștințele. Cartea se numea <i>Avuția națiunilor</i> . Știa că Adam Smith e celebru. O carte pe care trebuia s-o citești. O culme a gândirii și a scrisului. Familia domnișoarei Fulkes era săracă, dar instruită. <u>Trebuie să iubim lucrurile înălțătoare când le întâlnim.</u>	Group 1: 33.3% yes 55.5% no 11.1% not sure Group 2: 50% yes 12.5% no 37.5% not sure	1. The fact that she was reading this book only because its author is famous (and in order to "enhance her knowledge"). "Must" from the last sentence may make one think of a half-learned person. 2. The author underlines Mrs. Fulkes' superficiality. 3. Contrast between Mrs. Fulkes's status and her desire to enrich her knowledge. 1. It implies that one must do something if everybody else does it, without needing to analyse the situation, and think for oneself. 2. I think the author makes reference to the persons who think they are very intelligent and above everyone just because they have read certain books. 3. The author is ironic with regard to the character's choice of reading and the reasons why she is reading that particular book.
4.	ALGERNON: Adevărul este rareori pur, și niciodată simplu. Altminteri, viața modernă ar fi foarte plictisitoare, iar literatura modernă cu totul	Group 1: 100% yes 0% no 0% not sure	1. Very widely spread behaviour, especially in Romania. 2. Algernon is surely against the journalists and considers them very uneducated. 3. The sentence "better leave it..." makes us realize that the next sentence is ironic. 4. The irony is achieved through the contrast be-

No	Texts from various authors	Is it ironic?(yes /no / not sure)	Comments [what made you think it is(n't) ironic?]
	imposibilă. JACK: N-ar fi nici o pagubă. ALGERNON: Dragul meu, nu ești tare în critică literară. Nu te hazarda. <u>Mai bine las-o pe seama celor care nu au dat pe la universitate. Ei critică atât de bine prin gazete.</u>	Group 2: 100% yes 0% no 0% not sure	tween the two characters' opinions. 5. Irony against the intelligence of students. 1. It implies that the ones who always criticize are usually not the right people to do so. 2. Jack doesn't seem to appreciate the modern literature. Obviously they don't believe that the ones who didn't go to university could do better. 3. Irony referring to modern life and literature ("so well"). 4. Algernon uses irony to criticize those who tend to comment and pretend to know everything even though they are not accomplished enough to do that.
5.	- Oricum, de un lucru putem fi siguri: oricine o fi fost, cât a trăit a fost fericit. Acum toată lumea e fericită. - Da, " <u>acum toată lumea e fericită</u> ", îl îngână Lenina. <u>Amândoi auziseră aceste vorbe repetate de o sută cincizeci de ori în fiecare noapte, vreme de doisprezece ani.</u>	Group 1: 88.8% yes 11.1% no 0% not sure Group 2: 75% yes 25% no 0% not sure	1. The narrator's exaggeration; maybe it was a verbal tic. 2. The characters are pretending to be happy; they are part of the same ritual and they are sick of it every single time they mention it. 3. The repetition of a said line in a text gives the impression of slight irony and low level of education at the same time. 1. He's obviously not happy anymore, as he's no longer alive. Both of them are being sarcastic. 2. The irony comes from the repetition, time related words. 3. Insufficient data.
6.	JACK: Avocații familiei Cardew sînt domnii <u>Markby</u> , <u>Markby și Markby</u> . LADY BRACKNELL: Markby, Markby și Markby? O firmă cu prestigiu de prim rang în această branșă. După cum mi s-a spus, <u>unul din domnii Markby poate fi văzut din cînd</u>	Group 1: 87,5% yes 0% no 12,5% not sure Group 2: 25% yes 25% no 50% not sure	1. The repetition of Markby's name. This shows their lack of personality and the fact that they don't stand out through anything. 2. The author could have abbreviate the name or make an allusion to this "treble alliance". 3. The firm's prestige is judged according to its members' presence at parties. 1. The text is funny, but it doesn't seem to be ironic. 2. One cannot identify the Markby from the three lawyers. 3. It is either Lady Bracknell who is being ironic towards Jack's belief that there are three lawyers

No	Texts from various authors	Is it ironic?(yes /no / not sure)	Comments [what made you think it is(n't) ironic?]
	<u>în cînd la serate.</u>		called Markby of the author is emphasizing Lady Bracknell's gullibility.
7.	Ei bine, unul dintre lucrurile pe care <u>nu le va face</u> pe timpul șederii în Anglia este o vizită la mormântul scriitoarei. Probabil că a gândit cu voce tare, fiindcă Mary Makepeace îl întreabă dacă Jane Austen e numele bunicii sale. <u>Răspunse că i se pare extrem de improbabil.</u>	Group 1: 33.3% yes 33.3% no 33.3% not sure Group 2: 30% yes 30% no 40% not sure	1. The fact that it is written with italics. In general, this is a clue of irony in a text. 2. The irony intended in the source text was probably lost in translation. 3. He obviously knows the name of his grandmother. 4. Mary Makepeace did not know that Jane Austen was a famous writer. 1. The entire conversation seems ironic. 2. One usually knows the name of his/her grandmother. 3. Perhaps the emphasis on his not visiting the writer's grave is ironic because it seems rather over-reacted.
8.	Ce înseamnă să fii onest	Group 1: 44.4% yes 33.3% no 22.2% not sure Group 2: 12.5% yes 62.5% no 25% not sure 1 - yes and no	1. Probably a rhetorical question. 2. Depending on context, it could have consequences. 3. It's a plain sentence. 4. This statement makes me think the opposite. 1. It depends on the context. 2. There should be an exclamation night as a sign of irony. 3. Lack of context.
9.	Nizar a zîmbit ca să mă liniștească. (Așa îl cheamă pe consultantul meu ortoped, domnul Nizar. <u>Eu îi spun Abdul Rotul. Nu cînd e de față, normal.</u> E din Orientul Apropiat, din Liban, Siria, sau așa ceva și, din cîte știu, nu-l bate gîndul să se întoarcă.)	Group 1: 66.6% yes 11.1% no 22.2% not sure Group 2: 50% yes 25% no 25% not sure	1. The fact that he calls him names behind his back. But this is a milder, friendlier irony. 2. Using the nickname without Nizar's knowledge. 3. An ironic reference to a bone of a human body, associated with the name Abdul, resulting in a funny construction. 4. The nickname used could give the impression of irony, but I don't believe so. 1. The nickname, his relationship with the one to which it is attributed and the assurance of the interlocutor of the fact that the doctor does not know about it. 2. Situational irony / word pun: "ortoped" - "Rotul".

No	Texts from various authors	Is it ironic?(yes /no / not sure)	Comments [what made you think it is(n't) ironic?]
10.	- Tată! Tatăl meu!Cuvântul (căci tată nu era chiar atât de obscen- cu conotațiile sale ceva mai șterse decât scârboșenia și imoralitatea nașterii copiilor - nu doar ordinar, mai degrabă scatologic decât propriu-zis pornografic), cuvântul comic-porcos făcu să se descarce ceea ce devenise între timp o încordare insuportabilă. Izbucniră râsete, hohote imense, aproape isterice.	Group 1: 22.2% yes 22.2 % no 55.5% not sure	1. Maybe the line "Tată! Tatăl meu!" should be spoken out loud in a play of some sort for it to be regarded as funny or ironic.
		Group 2: 25% yes 25% no 50% not sure	1. I think the narrator really means what he says. 2. An almost grim irony, resulted from the classification of some concepts and ideas - such as "father" and the child birth - as pornographic and disgusting things - the opposite of what they really are. 3. The feelings that the word "father" gives birth to are weird. 4. Unclear from context.
11.	Cuvântul pe care eu îl traduc prin “insulă zburătoare” sau “plutitoare” în limba lor este Laputa, a cărei etimologie adevărată n-am putut s-o aflui. Într-o limbă veche și de mult uitată <i>lap</i> înseamnă înalt, iar <i>untuh</i> , cârmuitor, deci Laputa – spun ei – vine de la <i>Lapuntuh</i> . Personal nu sînt de acord cu această derivare, ce <u>mi se pare cam trasă de păr</u> . Am îndrăznit să le împărtășesc <u>învățaților</u> o părere a mea și	Group 1: 33.3% yes 44.4% no 22.2% not sure	1. Informative; the author is being honest which makes him a bit funny. 2. A shade of irony in the unsure origin of the word "Laputa". 3. In the final lines, the game of words reveals the real intention of the author/speaker and his/her irony.
		Group 2: 87.5% yes 12.5% no 0% not sure	1. Jonathan Swift is renowned for his fine irony, and the irony consists in the fact that, during his time, the so-called scientists were very narrow-minded. 2. He thinks that he knows the meaning of Laputa better than those living there, although he has no basis for what he says. 3. He/she just expresses his/her opinion. 4. Explanation which the Lilliputians give to the name "Laputa" is much more plausible than the one suggested by Gulliver. However, he seems the think the contrary and this opposition attracts the irony. The contradiction between what Gulliver says and does provokes humour and irony.

No	Texts from various authors	Is it ironic?(yes /no / not sure)	Comments [what made you think it is(n't) ironic?]
	anume că Laputa ar veni aproximativ de la <i>Lap outed</i> , <i>lap</i> însemnând, propriu-zis, jocul razelor de soare în apele mării, iar <i>outed</i> – aripă, părere pe care totuși nu vreau s-o impun neapărat, ci doar s-o spun cititorului judicios.		5. The underlined words show the speaker's frustration. 6. What I find ironic is not necessarily the content of the fragment, but the way in which the narrator supports his point of view and in which he wants to influence the reader. 7. Gulliver is being ironic when implying that he did not dare tell the scientists that they could be wrong even though he's sure they are.
12.	Grijuliu, m-am ridicat în picioare. (Ar fi trebuit să spun “în mod grijuliu”? Nu, m-am uitat adineauri în dicționar, adjectivul și adverbul au aceeași formă.) Grijuliu, m-am ridicat în picioare, mi-am sprijinit greutatea pe un genunchi și am făcut câțiva pași în față (ciudat cuvânt, dacă stau să mă gândesc, n-are nici o legătură cu ghimbirul; întotdeauna mi-am zis că înseamnă felul cum guști ghimbirul măcinat, foarte atent, cu un deget umezit și încercându-l apoi pe vârful limbii, dar nu, cică ar veni din franceza veche, de la <i>genson</i> , adică <u>finuț</u> , sau <i>gent</i> , adică de viță nobilă.	Group 1: 77.5% yes 0% no 22.2% not sure	1. Irony addressed at himself. 2. Not sure, it's funny though. 3. Interruption of ideas by explaining some words in order to emphasize the character's giddy character. 4. Mild forms of irony. 5. I think that he actually knows [that the adjective and adverb have the same form] and means to satirize [by claiming he doesn't].
		Group 2: 87.5% yes 0% no 12.5% not sure	1. The irony points to the etymology of the word "ginger" and its grammatical category, both adjective and adverb, which is not very common in English. 2. He keeps questioning what he's thinking. 3. The character doesn't seem to be noble or highly intelligent and he doesn't even mean to be like that. 4. The reflection on metalanguage produces irony. The pauses in discourse, the brackets, the observations of an unexpected nature. 5. The questions addressed to himself. The construction "nu, cică ar veni". 6. Irony triggered by the addition between brackets. 7. The careful process through which the character chooses his words. 8. He is expressing irony towards himself with his care for correct speech and towards language itself.

No	Texts from various authors	Is it ironic?(yes /no / not sure)	Comments [what made you think it is(n't) ironic?]
	<u>dintre care nu mi se potrivește nici unul).</u> 1. În original “ginger”, care, ca substantive, înseamnă ghimbir.		
13.	- Fie-mi iertată curiozitatea, revine <u>blonda</u> cu o întrebare. Ați plătit tot tacâmul - călătoria dus-întors, onorariul chirurgului, cinci zile cu asistență medicală la dispoziție și excursiile la Stratford-upon-Avon? - Ce legătura are asta cu Stratford-upon-Avon, pentru numele lui Dumnezeu? - Se presupune că-ți reface moralul după operație. Și mai vezi și o piesă. - <u>Totul e bine când se termină cu bine?</u> îi dă Zapp, fulgerător, replica.	Group 1: 88.8% yes 0% no 11.1% not sure Group 2: 100% yes 0% no 0% not sure	1. The writing in italic and the preconception according to which blondes are not exactly intelligent. 2. I need more context to understand if it is or isn't ironic. 3. The well-known line from the end used as a question is ironic. 1. Maybe the irony consists in the fact that the girl who asks the question is blonde. But the last line points to a very well known play by Shakespeare, born in Stratford-upon-Avon. 2. Zapp asks if the play is "All's well that ends well" but in fact he's speaking about the outcome of the surgery. 3. The blonde woman doesn't believe that a play could do you well after a surgery. She doesn't believe that all that is worth the money. 4. The last line, from one of Shakespeare's plays fits the dialogue perfectly. It is a hint that the situation hasn't ended too well for the blonde. 5. Zapp is being ironic by not clarifying whether he was referring to the play "All's well when it ends well" or whether he was serious about her idea that Stratford-upon-Avon is therapeutic after a surgery.

Results and discussions:

I shall begin by naming the authors and the literary works from the translation of which I have extracted the excerpts analysed in the survey above: (1), (5) and (10) Aldous Huxley, Brave New World; (2) G.B. Shaw, Pygmalion; (3) Aldous Huxley, Point Counter Point; (4), (6) and (8) Oscar Wilde, The Importance of Being Earnest; (7) and (13) David Lodge, Changing Places; (9) and (12) David Lodge, Therapy; and finally (11) Jonathan Swift, Gulliver's Travels. The results stand thus: in 9.5% of the cases (texts 1 and 4), the irony in the translation of the literary texts chosen has had the same effect on the students at BA and MA level. In almost half of the cases, 42.8% to be exact, there has been a similarity of effect between the two groups. In 23.8%

of the cases the results show a different effect and in the remaining 23.8% there has been an incongruity of effect, or else situations in which the discrepancy of effect was much bigger than what I have already rated as “different”.

Perfect agreement of effect, therefore, was unrelated to author or literary work, due to the fact that the texts included in this category of results belong to different authors and literary works, respectively, Huxley's Brave New World and Wilde's The Importance of Being Earnest. The other excerpts from Huxley's novel were included in the category of “similarity of effect”, while the other two texts from Wilde's very same play have been included in the last two categories of “different effect” and “incongruity of effect”. In the case of the other novel written by Aldous Huxley, Point Counter Point, the effect of the irony in translation was equally divided within the last three categories of similarity, difference and incongruity of effect. Moreover, the other two excerpts from Oscar Wilde's second play, An Ideal Husband, which were not presented in this article but which did make part of the survey, were included in the category labeled “similarity of effect”. The fact that four out of four texts by the same author have had a different effect of irony in translation proves that the author's style of writing does not influence the reception of irony in translation. The fact that three out of three texts from the same literary play (Wilde, The Importance of Being Earnest) and three out of three texts from the same literary novel (Huxley, Point Counter Point) have had a different effect in translation proves, as well, that the literary work alone does not influence the reception of irony in translation.

Among the texts that received similar response as regards the translation of irony, three of them are from David Lodge's novels. Text number twelve from Lodge's novel Therapy, considered ironic by 77.7% of group one and 87.5% of group two, is in my opinion, an example of poor translation of irony. Let us have a comparative look at the original text, in English, and its translation into Romanian for a better understanding:

<u>Therapy</u> , David Lodge 1996, p.4	<u>Terapia</u> , David Lodge 2002, p.12
Gingerly I got to my feet. (Should that be ‘gingerlyly’? No, I’ve just looked it up, adjective and adverb both have the same form). [...] funny word actually, nothing to do with ginger.	Grijuliu, m-am ridicat în picioare. (Ar fi trebuit să spun “în mod grijuliu”? Nu, m-am uitat adi-neauri în dicționar, adjectivul și adverbul au aceeași formă.) [...] ciudat cuvânt, dacă stau să mă gândesc, n-are nici o legătură cu ghimbirul ¹ . 1. În original “ginger”, care, ca substantiv, înseamnă ghimbir.

The translation has diminished the ironic effect considerably: the addition of “-ly” to the adjective “gingerly”, which already ends in “-ly”, to obtain the adverb makes the sound and appearance of the word “gingerlyly” not only humorous, but also an instance of self-deprecating irony. The main character of the novel, Laurence “Tubby” Passmore, is a self-taught man who makes frequent use of the dictionary for complicated words. This particular word, however, shouldn't have caused him trouble, as it does not belong to the category of complicated words which require academic studies. Lodge is attempting, quite successfully, to mock the practice of his character who wants to be sure of the correctness of every word he uses, fact which is lost in the

Romanian translation: “în mod grijuliu” is not incorrect in Romanian. Moreover, the difference of sound and meaning between “grijuliu” and “ghimbir” is too extraordinary to allow comparison. Thus, whether or not the translator has made the best choice by going with a literal translation in this passage is, in my opinion, highly debatable.

Conclusions:

All the literary texts in the survey to which I have subjected the two groups of subjects in section five of this article were ironic. The results show that the group of fifteen students of BA level considered 63% of the text as being ironic, while 18% were regarded as not ironic, and 19% were unclear. On the other hand, the second group of fifteen MA-level students recognised 69% of the texts as being ironic, while 15% were deemed not ironic, and 16%, again, ambiguous.

On average, in the process of re-negotiating ironic meaning in translation, the receivers recognised 66 percent of the literary texts as being ironic, in 17.5 percent of the cases they were unsure and in 16.5 percent they did not regard the texts as ironic. Moreover, in 9.5 percent of the cases, the irony in translation has had the same effect on the students at BA and MA level. In 42.8 percent of cases, there has been a similarity of effect between the two groups. In 23.8% of the cases there has been a different effect and in the remaining 23.8 percent there has been an incongruity of effect.

The results of the survey show the fact that irony is not always recognised in translation, but this does not necessarily imply that the translation is poor or that the receivers are the at fault; sometimes they misunderstand the ironical intent or interpreted it differently due to the fact that they are part of a different discursive community than the original author. Even if modern reception theories claim that the reader has full freedom of interpretation and actualization of the literary work, in the case of irony, the survey I have carried out proves that this is not always the case. There are examples of instances of language-based irony that only allow one interpretation, not more, therefore any other interpretation than the one intended by the author is not correct. There have also been cases which, on the contrary, allowed diversity of interpretation, therefore, even if the ironic meaning intended by the original author was misunderstood, the text was nonetheless perceived as ironic, but for a different reason. The readers perceived the ironies on a different layer than those intended by the ironist in cases in which the ironies were strictly culture-related. In order to be understood universally, therefore, across discursive communities, across ages, irony requires background knowledge.

According to the results of the survey, the fact that all the texts written by the same author have had a different effect of irony in translation proves that the author's style of writing does not influence the reception of irony in translation and neither does the literary work, as perfect agreement of effect was caused by texts belonging to different authors and literary works. To conclude, in actualizing the translated literary texts, an essential mission belongs to the translator as well, who plays a double role: that of reader / interpreter of the original work and that of writer of the translated literary work. Irina Mavrodin (1982: 19) claimed that the reader is the author of the work created in the act of reading and that reading entails, by means of intertextual-

ity, ranging oneself in relation to all the text of which one has previous knowledge. I would like to adapt this claim to the area of translation and to add the fact that, in the context in which the literary work is translated, Irina Mavrodin's "reader" is, first of all, the translator. Thus, the translator becomes the author of the literary work created in the act of translation and the translation entails, by means of intertextuality, ranging oneself in relation to all the text of which one has previous knowledge. The responsibility of reconstruction in order to ensure successful ironic communication is, therefore, shared between all agents involved in the ironic act of creation of meaning: author as ironist, translator as the first receiver of the original literary work and writer of the translation, and receiver.

BIBLIOGRAPHY :

- Huxley, Aldous. *Minunata lume nouă*. Trad. Suzana și Andrei Bantaș. Iași: Editura Polirom, Colecția TOP 10+, 2011.
- Huxley, Aldous. *Punct contrapunct*. Trad. Const. Popescu. Iași: Editura Polirom, 2003.
- Lodge, David. *Schimb de dame*. Trad. Virgil Stanciu. București: Editura Univers, 1999.
- Lodge, David. *Terapia*. Trad. Radu Paraschivescu. Iași: Polirom, 2009.
- Lodge, David. *Therapy*. London: Penguin Books, 1996.
- Hutcheon, Linda. *Irony's Edge. The Theory and Politics of Irony*. London: Routledge, 2005.
- Eisterhold, Jodi, Salvatore Attardo, Diana Boxer. "Reactions to Irony in Discourse: Evidence for the Least Disruption Principle" in *Journal of Pragmatics* 38, pp. 1239-1256, 2006.
- Mavrodin, Irina. *Poietica și poetica*. București: Univers, 1982.
- Shaw, George Bernard. *Cezar și Cleopatra. Ucenicul diavolului. Pygmalion*. Trad. Petru Comarnescu. BPT: Editura pentru literatură, 1963.
- Swift, Jonathan. *Călătoriile lui Gulliver, Povestea unui poloboc și alte satire*. Trad. Leon Levițchi și Andrei Brezianu. București: Editura Univers, 1985.
- Wilde, Oscar. *Teatru. Lady Windermere și evantaiul ei, O femeie fără importanță, Un soț ideal, Ce înseamnă să fii onest, Salomeea*. Trad. Andrei Bantaș. București: Editura Pentru Literatura Universală, 1967.

“RE-TRANSLATING” THE EXOTIC ROMANIA. FOREIGNIZING STRATEGIES THROUGH LITERAL TRANSLATION IN WALDECK’S “ATHENE PALACE”

Andi Sîsîiac, PhD Student, “Al. Ioan Cuza” University of Iași

Abstract: Travel books carry imagological messages par excellence. The images of Romania, a more and more fashionable topic both inside and outside the country, have begun to be studied thoroughly in the last years. Due to various reasons, there are few translations into Romanian of such books. The purpose of this brief exercise of translation criticism is to show how literal translation can enhance the image of an ethnic group and generate effects of estrangement upon the Romanian readers, who now regard themselves as being ‘the Other’. Such translations address the growing demand of Romanian readers to see themselves through the Westerners’ eyes.

Keywords: *imagolgy, ethnic groups, cultural translation, foreignization, exoticising*

From a strictly linguistic viewpoint, literal translation implies a one-to-one transfer from the SL into the TL. The broader framework of *translating images* expands the word for word/interlinear translation procedure (which, most of the times, is not possible or appropriate anyway) to the transfer of the image into the target language as it appears in the ST. In other words, we might assume that images are literally translated when the translator interferes as little as possible not only in the linguistic structure of the text, but also in its meaning in relation with the images that are presented. In Vinay and Darbelnet’s opinion, literal translation is not acceptable when the literally translated message gives another meaning, or has no meaning, (...) or has a corresponding expression, but not within the same register (1995: 34).

The decision of translating images literally, i.e. resorting to the exoticizing strategy, impacts on the readers cognitively, as it enhances the author’s intention of presenting their culture as foreign and different. Leerssen (2007: 325) also speaks of *auto-exoticism*, a term used to describe the self-image of countries who have interiorized the exotic terms in which they were habitually represented for (and by) dominant outsiders. We may well consider that Romanians have continuously adopted, starting with the 1990s, an auto-exoticist perspective. Deletant (in Beller&Leerssen, 2007:224) explains, for instance, that self-denigration is an essential component of the Romanian self-image and is deeply rooted in the matrix of the national culture. This auto-exoticist perspective is likely to be decisive when choosing a book to be translated, and the approach is likely to be preserved in translation. Dyserinck (cited in Soenen, 1992: 129) argues that, since images influence the selection of literary works to be translated, the conformity to the fixed images of a country is an essential feature of the target text.

The following analyses seek to show that the literal translation of images is linked to auto-exoticism and to the strategy of ‘further- foreignization’, a term which refers to a strategy through which culture-bound lexical items which had been explicitated in the foreign text, were once again explicitated for the target readership, thus obtaining effects of strangeness and defamiliarization

Rosa Goldschmidt Waldeck, an American writer of Jewish-German descent, was also a journalist and had a doctoral degree in sociology. She spent seven months in Romania, during the Second World War, as a correspondent of the American weekly *Newsweek*. Her book, first published in 1942, became a best-seller in New York and London. According to Lăcătușu (2000: 209), it presents a precise (by no means idyllic) radiogram of the Romanian society, highlighting the unfortunate consequences that Nazism had had on Romania in an extremely tumultuous period, full of tragic events. Although I agree with the fact that the descriptions are by no means idyllic, I have to disagree with the framing of the book as a ‘radiogram of the Romanian society’. Waldeck spent most of her time in Bucharest, and the capital could not be typical for the whole Romanian society. Moreover, the author did not encounter a wide variety of people, the same as the other authors did.

As Latham jr. mentions in the translated version’s afterword, the period of Waldeck’s stay in Romania coincides with the most appalling political events in Romanian history: the loss of territories accounting for 100000 km² of surface (the regions of Bessarabia, Northern Bukovina and the Hertza province; North-western Transylvania and Southern Dobrudja, all accounting for a population of six million inhabitants). As the American historian states, Romania suffered both from the Soviet aggression and from the violation of German military presence on its territories. Waldeck’s coming to Romania related to the fall of France; many British and American journalists settled in Bucharest for, according to Latham jr., Romania was still a safe yet full of relevant information zone. Therefore, as Latham jr. (2012: 218) shows, dozens of the best Anglo-American journalists representing newspapers, radio stations and wire services were sent to the Romanian capital. *Athene Palace* was released two months after USA entered the war, being the last American testimony before the Nazi-dominated Europe closed its doors. Consequently, it was positively (and widely) reviewed by American publications such as *Atlantic*, *Time*, *The Saturday Review of Literature*, *Saturday Evening Post* and others. Kaplan (1993: 81) considers the book as providing a gossipy memoir of sexual intrigue inside the hotel and an exquisitely detailed closeup of Romanian manners.

The translated version of the book (by Ileana Sturdza), *Athenée Palace*, was released in 2000 by the same Humanitas Publishing House, in the *History* collection – the *Performance of History* series (thus, with no apparent connection to the issue of the Romanian version of Sitwell’s *Roumanian Journey* eleven years later). Ileana Sturdza has a certain experience in translating history books and memoirs from English and French into Romanian, among which I mention *Confessions d’un vieux diplomate* (Le Conte de Saint-Aulaire).

After fourteen more years (in September 2014), a French translation (by Danièle Mazingarbe, who also wrote the book’s preface) was published by Éditions de Fallois, Paris. In

this case, we might once again refer to the theoretical approaches to journalism, i.e. a situation in which journalists are said to be acting as “frames”¹. Journalists can choose to present a story from a certain perspective. Some aspects of the situation come into focus while others fade into background. Why would a translation of a book dealing with the Romanian pre-war circumstances appeal to the French public is a fairly raised question. The book’s preface points out that the *Athenée Palace* Hotel served as host for French journalists and diplomatic staff, including the writer and ambassador Paul Morand. Moreover, Danièle Mazingarbe reminds that R.G. Waldeck’s coming to Bucharest coincided with the fall of Paris, and the Romanian capital, through its intellectual elite, utterly empathized with the French cause:

TT : Pour l’élite roumaine, qui ne jure que par la France depuis la Révolution française, parle français, collectionne les éditions françaises les plus rares et les créations des grands couturiers, la catastrophe est totale (p.9).

This quotation is also relevant, as it speaks about the French social model that the Romanian higher classes had adopted, in terms of both cultural and fashion habits. The situation was also acknowledged by other writers who had dealt with Romania, such as Olivia Manning: “For Bucharest, the fall of France was the fall of civilization. France was an ideal for all of those who struggled against their peasant origin. All culture, art and fashion, liberal opinion and concepts of freedom were believed to come from France. With France lost, there would be no stay of force against savagery”(1960: 272). The arrival of the Germans at the hotel is also relevant for the French public due to familiar historical circumstances. Overall, as it is stated in the afterword, the book is framed as a “firsthand testimony of a crucial period in the French history – *témoignage de première main sur une période cruciale de notre histoire*”. The way in which the French version is framed is illustrated in a book review from *L’Express Culture* (11.10.2014): L’élite roumaine Francophile est bouche bée. Que va devenir la Grande Roumanie sans Paris, cet allié généreux qui lui a permis, grâce au traité de Trianon, de doubler sa superficie ?²

The French translator expresses her own opinion concerning the Romanians, saying that they enjoy bombastic ceremonies similar to Nazi masses, such as the reburials of the Iron Guard members: “les Roumains aiment ces cérémonies grandiloquentes qui ressemblent aux grandes messes nazies” (p.11). Finally, she admits that the diplomats interested in Romania are the usual readers of the book, a book which she considers a firsthand document dealing with Hitler’s expansionist politics, a *human comedy* and a homage to Romania - finally regarded as a martyr. Besides the French involvement in Romania, the book - first published in 1942 - is also framed as a premonition of Hitler’s defeat, of which Waldeck came to be sure. Actually, the book is advertised as “*un livre prémonitoire*” – a premonitory book, as is written on its bookmark.

Having been framed as such, the French version obviously had no reason to use any other dominant translation strategy than literal translation. Sentences referring strictly to France were,

¹ For further reference, see Haenggli, *Key Factors in Frame Building: How Strategic Political Actors Shape News Media Coverage* in American Behavioral Scientist, March 2012, pp. 300-317

² the Romanian elite is speechless. What will the Greater Romania become without Paris, this generous ally who allowed it, through the Treaty of Trianon, to double its surface?.

however, ideologically altered through translation. Since the ideological functions of a translation on the representation of France is not of our concern, I will limit our approach to the following example:

ST: The prestige of France was still very high with the Romanians (p.37).

TT: Le prestige de la France demeurerait intact auprès des Roumains (p.49).

The idea that the prestige was still high (although it changed) was replaced with that of it having remained intact.

My purpose in this subchapter is to demonstrate how literal translation results into ‘further-foreignization’ in the Romanian version of Waldeck’s novel. I assume that, whatever strategy had the French translator applied, the elements regarding the Romanian culture as presented by a British author would have been exotic enough for the French public. Therefore, the French target text will serve as a means of assessing the degree of ‘foreignization’ by regarding the alternative solutions that were used in order to address a more neutral public, a public which is less sensitive to the image of Romania.

We could not say that ‘further foreignization’ is the main translation strategy in the Romanian edition. In many cases, the source text does not even allow for it, as the author used very accurate transcriptions of toponyms and other proper names, and only made few cultural explications for her own public. For instance: “Henri knows everything. For 2000 lei he tells a true story and for 1000 lei he tells a very plausible story” (p.31).

Of course, very few people, even among the Romanians, would understand what is implied by these statements, so the literal translation of such sentences provides no more meaning to Romanian readers than the original did for the English speaking public. However, the translator, whenever it was needed, also used footnotes explaining that Romanian toponyms and other culture-bound terms (such as *duduia*, a term meaning *maiden*, used when referring to Elena Lupescu) were originally written in Romanian. In doing so, she managed to prevent the annihilation of the author’s strategy of foreignising (through the loan transfer of the Romanian words – a way of introducing the *flavour of the source culture into the target language*, according to Vinay and Darbelnet (1995: 31). Since the author’s voice was not left unmarked, this solution involves ‘further-foreignization’. The same procedure was used in the French version of the book, but in this case, the explanatory addition was made within the text.

ST : But hardly had he moved on when the Bratianu-beard said, “Voilà le gigolo le plus dangereux de Bucarest” (p. 32)

TT1: Dar de-abia se depărtase, când bătrînul cu barbă îmi spuse: “*Voila le gigolo le plus dangereux de Bucarest !*” [in footnote: “Iată gigoloul cel mai periculos din Bucureşti”]

TT2 : Mais il s’était à peine éloigné que le Bouc-à-la-Bratianu remarquait **en français** : « Voilà le gigolo le plus dangereux de Bucarest » - p.44).

There are, however, many instances in which images of Romania are translated literally creating ‘further foreignising’ effects in *Athenée Palace*. We will consider a few such examples:

ST: “You ate ciorbă, a sour soup seasoned with lemon, with fowl or game or boiled beef in it” (p.259)

TT: “Mîncăi ciorbă, o supă acrită cu lămîie, cu carne de pasăre sau de vînat sau de vită fiartă în ea” (p.274).

The cultural explication / intratextual gloss was kept in the TT, although Romanians are well aware of what *ciorbă* is. In this case, the other option would have been to simply omit the (seemingly redundant) explication. Moreover, the same paragraph also mentions “*chopped meats, rolled in vine leaves*”. Although this dish is commonly known by Romanians as *sarmale*, the TT provides a literal translation: “*carne tocată înfăşurată în foi de viţă*”. Undoubtedly, the literal translation of this sentence (instead of replacing it with the Romanian culture-specific term) dazzles the readers and dissociates them from something that is, otherwise, familiar to them.

The literal approach with a ‘foreignizing’ feature is also used in the French version:

TT2 : Vous mangiez *ciorbă* [italics in original], une soupe aigre au citron, avec dedans du gibier à plume ou tout autre gibier ou encore du bœuf bouilli, et un peu de crème aigre (p.277).

The above mentioned effect is achieved through maintaining the Romanian word and the use of italics

We notice the same procedure in the following sequence:

ST: At times, a severe wind coming from Russia, the crivăţ, which the Bucharestians say “has teeth”, drew tears from your eyes (p.258).

TT: Cîteodată, un vînt tăios, venind din Rusia, crivăţul, despre care bucureştenii spuneau că ”are dinţi”, îţi înlăcrima ochii (p.273).

TT2: Par moments, un vent violent venant de Russie vous faisait pleurer; c'était le crivets, dont les Bucarestois disent qu'il a « du mordant » (p.276).

These examples illustrate how explications originally used by the author in order to domesticate the information for her public become elements of foreignization for the target readership. We could not say the same thing about the French translation, whose literal approach, this time, is closer to the ST in terms of impact on the readers.

At the micro-level of the linguistic surface structures of *Athene Palace*, troublesome situations such as making a suitable correspondence between two different education systems was dealt with by the translator through the procedure of equivalence, in Vinay and Darbelnet's acceptance of the term, i.e. a procedure which replicates the same situation as in the original, whilst using completely different wording (1995: 342).

ST: Together with twenty-four others picked from all walks of life, he [King Michael] went through the private equivalent of junior College and had only a few weeks before taken his final examination. (p.147)

TT: Împreună cu alţi douăzeci şi patru de băieţi aleşi din toate straturile sociale, terminase liceul şi trecuse bacalaureatul cu cîteva săptămîni înainte. (p.157)

Indeed, the King's biography clearly shows that the above mentioned situation refers to his secondary education. The translator followed the historical truth and adapted her TT to the Romanian education system, using specific terms such as ‘liceu’ or ‘bacalaureat’, although the

American ‘junior college’ refers to post-secondary education. This solution renders the meaning of the sentence and ensures a similar effect on the target audience to the effect of the original.

The French TT once again sticks to the ST and provides a domesticating (literal) solution:

TT2: Avec vingt-quatre autres jeunes triés sur le volet, il avait fréquenté une école privée qui était l'équivalent d'un établissement d'enseignement supérieur, et avait passé ses derniers examens quelques semaines plus tôt seulement (p.162).

The sequence referring to King Michael's education shows how the French translator culturally explicitated, based on the original (English) version, the kind of schooling that the king took, despite the historical inaccuracy. We can see here that the American cultural term ‘junior college’ has been replaced with l'équivalent d'un établissement d'enseignement supérieur (the equivalent of a higher education institute), thus no correspondence between the American – French – Romanian education systems being made. It is needless to say that, in order to be precise, some further research could have resulted into a translator's note explaining that the exam that the king took, the Romanian Bacalaureat, is the equivalent of the French Baccalauréat.

However, even in this case, we might still consider a ‘further-foreignizing’ solution, such as the following possible version of the same paragraph in which literal translation is used in the Romanian TT:

TT3: Împreună cu ceilalți douăzeci și patru aleși din toate straturile societății, urmasa echivalentul privat al colegiului și promovase examenul final cu doar câteva săptămâni înainte.

The author's wrong piece of cultural information could be explained through a footnote, the way the translator did in the case of some other inaccuracies (such as, for instance, the days in which Orthodox Christians celebrate different saints). In a different order of ideas, although there aren't any attitudes inscribed in the words and phrases from these texts, a positive evaluation is noticeable in the form of an attitudinal token.

Another aspect worth mentioning is that of the clichés and stereotypes by which Romanians are described. As one would expect by now, the negative ones refer to corruption, while the arguably positive ones are related to resilience. Let us consider the following examples:

ST: Things “written on paper”, they said, had a shorter life in Romania than anywhere else. After a few weeks, the best laws were forgotten or lost their zip because everybody had learned to get around them. This, the Excellencies said, was the Romanian way of life (p.100).

TT1: Lucrurile ”scrise pe hîrtie” au o viață mai scurtă în România decît în orice altă țară, spuneai ei. După cîteva săptămîni, chiar și legile cele mai bune erau uitate sau își pierdeau eficacitatea pentru că toată lumea învățase cum să le ocolească. Așa era felul de a fi al românilor, spuneau Excelențele (p.107)

TT2: Les choses <<écrites sur le papier>>, disaient-ils, avaient une vie plus breve en Roumanie qu'ailleurs. Au bout de quelques semaines, les meilleures lois étaient oubliées, ou vidées de *leur* substance, car les gens avaient appris à les contourner. D'après Leurs Excellences, tout cela était typiquement roumain (p.115).

ST: The Romanians possess to the highest degree the capacity of receiving the blows of destiny while relaxed. The secret of the art of falling is, of course, not to be afraid of falling and the Romanians are not afraid, as Western people are (p.288).

TT1: Românii posedă în cel mai înalt grad capacitatea de a primi relaxat loviturile soartei. Secretul artei de a cădea este, desigur, să nu-ți fie frică, și românii nu se tem, așa cum se tem occidentalii (p.303).

TT2 : Les Roumains ont une extraordinaire capacité à encaisser les coups du sort tout en restant détendus. Le secret de l'art de la chute est, bien sûr, de ne pas avoir peur de tomber, et les Roumains n'ont pas peur, à différence des Occidentaux (p.306).

The first paragraph, referring to law abiding, is eloquent in what concerns auto-exoticism, as it is an example of Romanians providing their own clichés about themselves. Negative evaluations in the form of attitudinal inscriptions are obvious both in the ST and in the TTs; the 'auto-exoticist' approach was preserved in the TTs through literal translation. The literal translation used in these two paragraphs (as well as in others) testifies to a constant fidelity in rendering the author's stereotyped opinions. Thus, the translators do not make any compromise so as to attenuate the deprecatory stereotypes or the potential culture shock. According to Dimitriu (2012: 13), this strategy of 'foreignization' / 'auto-exoticising' would, no doubt, highlight the difference in cultural perception between the authors and the Romanian target readers.

The use of the French target text as an alternative perspective showed us that the 'domestication' (achieved, in this case, through literal translation) turns into 'further foreignization' in the Romanian target text (again, through literal translation). Thus, the same strategy provides antithetical effects, and the most striking culture shock is, in this case, suffered by the Romanian readership who finds itself regarded as *the Other*.

There is a significant, 58 year, gap between the publication of *Athene Palace* and its translation into Romanian. The Romanian reader from the contemporary era would probably assume, from a diachronic perspective, that many (if not most) of the realities described in the war-time Romania have changed. Though less reliable than a historical document, *Athene Palace* (and travel books in general) represents a source of (recent) history and will be regarded as such by the Romanian readers, especially given the dreary context of the Second World War. However, the book describes attitudes and beliefs that have been present in the Romanian mentality to this day.

The Romanians' 'auto-exotic' perspective that both the English and Romanian versions of the book provide is discernible in most of the travel books on Romania published after 1990. From this viewpoint too, the decision of translating the book in the year 2000 is by no means surprising.

BIBLIOGRAPHY:

Waldeck, R.G. (1942), *Athene Palace*, New York: McBride&Co

- Waldeck, R.G. (2000), *Athenée Palace* (trad. Ileana Sturdza), București: Humanitas
- Waldeck, R.G. (2014), *Athenée Palace* (trad. Daniele Mazingarbe), Paris : Editions de Fallois
- Deletant, Dennis (2007), "Romanians" in Beller&Leerssen *Imagology – The cultural construction and literary representation of national characters* (pp.223-226), Amsterdam/New York: Editions Rodopi B.V.
- Haengli, Regula (2012), "Key Factors in Frame Building: How Strategic Political Actors Shape News Media Coverage" in *American Behavioral Scientist*, pp. 300-317
- Kaplan, Robert D. (1993), *Balkan Ghosts. A Journey through History*, London: Picador
- Lăcătușu, Tamara (2000), *Cultură și comunicare. Raporturi literare româno-engleze 1900-1950*, Iași: Junimea
- Latham Jr., Ernest H. (2012), *Timeless and Transitory. 20th Century Relations between Romania and the English Speaking World*, Bucharest: Vremea
- Leerssen, Joep (2007), "Exoticism" in Beller&Leerssen, *Imagology – The cultural construction and literary representation of national characters* (pp.325-326), Amsterdam/New York: Editions Rodopi B.V.
- Manning, Olivia (1960), *The Great Fortune*, London: Heinemann
- Soenen, Johan (1992), „Imagology and Translation” in *Linguistica Antverpiensia* (pp. 127 – 139), Antwerpen: Rijksuniversitar Centrum
- Vinay, Jean Paul, Jean Darbelnet (1995), *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*, Philadelphia: Benjamins

GENERIC ANTHROPONIMES OR THE DENOMINATION OF THE “WHOEVER INDIVIDUAL”

Viorica Răileanu, PhD, The Institute of Philology of the Moldavian Academy of Sciences

Abstract: During the interpersonal communication, the interlocutor's calling is not always realized through the official name (the one which was conferred by the originally act of baptism), but often it's resorting to an extremely rich and varied arsenal of nominal substitutes serving as informal / non-conventional anthroponyms. One category is formed by the names realized at the individual level of the language which suppose the transformation of some official anthroponyms, already attested in the Romanian onomastic system, in pseudo - proper names, which we call conventionally generic anthroponyms. These nominal products rated more or less depreciatory, become characterizing labels, specific for more people. The ideal candidates for the position of generic anthroponyms were and are the first names most common in popular environment: Gheorghe, Mitică, Ion, Vasile etc. The relevance of this surnames is supported by several factors, seemed destined to the symbolization and allegories of names: the oldness of name, the frequency of use, the general spread of equivalents, the social environment which includes the name, the mentality of epoch which it belongs, the analogy with the value of generic names in other European languages etc. In terms of socio-cultural, the generic anthroponyms have semantic associative, descriptive, of differentiation, of individualization, evocative values. A similar mechanism is often used to produce the nicknames. Or, as in the case of the nickname, the surprise is equally great, because the assigning of the name has a motivation, is the result of a process of naming subsequently the official act and referring to a special component of the called humans' life, parallel to the daily life.

The creation of such names succeeds to surprise by its variety, by its originality and, especially, by the gratuity of the process. With this marginal, but quite stable and productive proceeding, the ingenuity of the oral and unconventional variants of the language demonstrates once again, the ludic and aesthetic trends.

Keywords: *official name, nominal substitute, unconventional anthroponym, generic anthroponym, pseudo-name.*

Pe parcursul procesului comunicativ (mai ales verbal, dar și nonverbal), participanții la interacțiune determină modificări în lumea înconjurătoare. Obiectele realității capătă nume.

Numirea este rezultatul unui *act de vorbire*, întrucât, printr-o secvență lingvistică, vorbitorul intenționează să transpună în limbaj o realitate extralingvistică, acționând asupra sistemului de cunoștințe ale interlocutorului.

În ultimele decenii procesul denominației personale¹ a luat amploare. În comunicarea interumană, apelarea interlocutorului nu se realizează întotdeauna prin intermediul numelui *oficial/convențional*, conferit în actul de botez în biserică/consemnat în Registrul Stării Civile, ci se recurge adesea la un arsenal extrem de bogat și de variat de *denominații propriale*², atribuite în afara proceselor instituționalizate, declinându-și astfel convenționalitatea (caracteristică intrinsecă numelui propriu), fapt ce ne permite a le desemna drept *antroponime neconvenționale*. *Formulele antroponimice*³ *neconvenționale* constituie un produs al creativității lingvistice libere a vorbitorului; el este cel care îi decide structura și creează noi unități „care capătă statut de antroponime numai dacă toată colectivitatea sau numai o parte a ei acceptă uzul referențial stabil și constant al formulelor în care apar” (Ionescu Perez 2007: 220).

Formulele antroponimice neconvenționale împrumută comportamentul semantic, pragmatic și gramatical al numelui propriu și dobândesc statut propriu numai în context. Aceste nume poartă cu ele un set de informații tipizante și sociologizante, devenite etichete caracterizante, mărci de identificare pentru mai multe persoane. Ele fac referire la o componentă specială a vieții persoanei/persoanelor numite, paralelă cu existența cotidiană, „sunt o prescurtare a unui mănunchi de descriții definite” (Kripke 2001: 34-35, 56), de proprietăți comportamentale care spun ceva despre referent. Din această perspectivă, formulele antroponimice în discuție funcționează ca nume generice, fapt pentru care le vom numi *antroponime generice/tipice*. *Antroponimele generice* tind să devină depreciative, pentru că lipsa de individualizare e un handicap.

„Pornind de la intenția de a categoriza, de a reuni într-o formulă indivizi care aparțin, în virtutea unui cumul de caracteristici morale și fizice, aceluiași gen proxim” (Felecan 2011: 239), antroponimele generice au caracter motivat și semnificativ (numele devine purtător de semnificație contextuală). Vom lua în discuție doar numele care provin din alte nume proprii și nu din apelative care s-au onimizat prin utilizare în discursuri, „în întrebuințare” (Coates 2006: 29).

Rezultatele atribuirii antroponimelor generice pot fi comparate cu metoda tradițională de motivare semantică a numelor din onomastica literară. Funcția lor însă e cu totul diferită, căci dacă numele din operele literare sunt referințe prototipice, sublimând și orientând receptarea felului de a fi al ființelor zămislite de creatorul textului, atunci, sub forma de antroponime generice, sunt desemnate, cel mai des, persoane reale. Un mecanism asemănător folosit și pentru *producerea poreclelor*. Ca și în cazul poreclei, surpriza e la fel de mare, pentru că atribuirea numelui are o motivație.

¹ Se impune lărgirea sferei semantice de cuprindere a noțiunii nume propriu de persoană/antroponim (cf. Manu 2011: 508).

² Felecan, Daiana, *Nume proprii și denominații propriale, între monovalență și polifonie. (Abordare pragmalingvistică)* http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari5/IETM5_Part39.pdf, vizitat pe 20.04.2015.

³ „Unități discursive prin care se realizează funcția de individualizare și de identificare a membrilor unui grup uman și a grupului considerat ca unitate” (cf. Ionescu Perez 2007: 218-219).

Cu două sute de ani în urmă, „românul tipic”, „reprezentat adesea în ipostaza caracteristică a „țăranului român”, purta nume specifice: *Bucur* și *Oprea*⁴, *Crăciun*. [...] În decursul timpului aceste nume au devenit cele mai potrivite pentru un cioban.” (Zafiu 2003)

În diferite perioade și în diferite regiuni istorice, denumirea „insului oarecare” pare a fi suferit oscilații considerabile. În momentul de față, limba română e reprezentată „de o serie întregă de nume de persoană devenite emblematice. [...] Cum românul mediu trebuia – statistic vorbind – să fie de extracție rurală, candidații ideali pentru acest rol au fost numele cele mai răspândite în mediile populare. [...] Numele tipice au fost și sunt în continuare *Ion* și *Gheorghe*” (Zafiu 2014). Relevanța acestor prenume este sprijinită de răspândirea generală a echivalentelor lor în spațiul creștin și de analogia cu valoarea lor de nume generice în alte limbi europene.

„La funcția de reprezentare ar mai putea candida, dintre prenume, *Vasile* sau *Ilie*; în plus, anumite proverbe și expresii populare, examinate cândva de Tagliavini, ar mai sugera incerta genericitate contextuală a unor nume ca *Vlad*, *Matei* etc.” (Zafiu 2003)

Ca aplicație a celor spuse, am ales exemplificarea cu cel mai răspândit și mai frecvent nume de persoană nu numai la români, ci la toate popoarele europene: *Ion*. Forma românească *Ion* reproduce un vechi nume de persoană ebraic *Johanan*, la origine o formulă de mulțumire adresată divinității care a favorizat nașterea unui copil. „Popularitatea de care se bucură acest nume a făcut ca diferitele lui forme să devină tipice pentru popoarele care le folosesc, așa încât *Ivan* a ajuns să însemne «rus», *Janos* «maghiar», *Ion* «român» etc.” (Ionescu 1993: 173).

„Numele *Ion*, fiind cel mai răspândit printre români, ar putea fi considerat neutru din perspectiva diferitelor conotații posibile, dar și pentru că este printre numele cu cea mai largă circulație în lumea creștină, îmbrăcând expresii diferite de la o limbă la alta sau chiar în interiorul aceleiași limbi (*Ioan*, *Iovan*, *Ivan*, *Ian*, *Iohann*«es», *Iános*, *Jean*, *Jan*, *Juan*, *John*, *Giovanni* etc., mai toate cu forme hipocoristice). Dezvoltă pentru vorbitorii de limbă română mai multe valori, printre care: ființă umană, de sex bărbătesc, creștin etc. Acolo erau toți *Ionii* trimite la o colectivitate de oameni simpli, numele *Ion* fiind generic pentru oamenii simpli, ca cel mai obișnuit printre aceștia.” (Moldoveanu 2010: 13)

Cu origini grecești și la fel de răspândit la români și la popoarele europene este prenumele *Gheorghe*, viitorul *Gigel*, *Gogu*, *Ghiță* etc. Popularitatea lui se datorează Sfântului Gheorghe, vestitul luptător cu balaurul (dragonul). Cu timpul prenumele *Gheorghe* a devenit, din purtător de biruință, „omul de pe stradă”, „românul mediu” (Zafiu 2001: 11) și a dobândit, în mod ironic, sensul peiorativ „a fi țărănoi” (<http://www.123urban.ro/def/a%20fi%20gheorghe>). Această evoluție a semnificației prenumelui poate fi explicată prin mai mulți factori, inclusiv cel al frecvenței întrebuintării numelui. Or, potrivit statisticilor existente la Ministerul Tehnologiei Informației și Comunicațiilor, în Republica Moldova sunt mulți bărbați cu numele *Gheorghe* ori nume derivate din acesta. 45 463 de persoane poartă numele *Gheorghe*, 10 467 – *Gheorghe*, 2 – *Ghiorghe* și 1 – *Ghiorghe*. Acestora li se adaugă cei numiți *George* – 119, *Georgi* – 5, cei 14

⁴ Numele, care azi funcționează mai ales ca patronimic, e într-adevăr atestat de documentele vechi. *Oprea* apare ca un nume laic specific românesc (folosit de obicei ca masculin, dar uneori și ca feminin). N.A. Constantinescu, autorul *Dicționarului onomastic românesc*, într-o exprimare destul de eufemistică, sugerează că ar fi vorba de un nume ce reprezenta o tentativă magică de oprire a șirului nașterilor într-o familie, cu sensul „să fie ultimul copil dorit”.

alintați *Gheorghiiță*, 61 de *Gicu*, 2 *Gică*, 1 *Gigel* etc. Numele este răspândit și printre femei. Cele mai multe au fost botezate cu numele *Georgeta* – 984 de persoane, *Gheorghina* – 444, *Geta* – 36, *Gina* – 13, *Gheorghita* – 2 etc. Sensul decadent al numelui *Gheorghe* este accentuat și de formulele antroponimice neconvenționale răspândite: *Nu te face Gheorghe! Nu fi Gheorghe!* (<http://www.123urban.ro/def/a%20fi%20gheorghe>), *nea Gheorghe!* (Zafiu 2014), rostite în situații de nervi, când lipsa de o necesitate duce la frustrare.

„În momentul de față, valoarea emblematic-depreciativă e asociată destul de stabil numelui *Gigel*, folosit tot mai des fără inițială majusculă. Dacă *nea Gheorghe* omul simplu, de la țară, *Gigel* (hipocoristic de la *Gheorghe/George*, în forma împrumutată *Gigi*, adaptată prin diminutivare) e «mitocanul», cel mutat la oraș, cu pretenții de ascensiune socială. Conotațiile ironic-depreciative ale numelui sunt accentuate de statutul său de diminutiv” (Zafiu 2014). Tot din numele *Gheorghe* provin (pe filieră balcanică) hipocoristicele *Gogași Gogu* (cf. Constantinescu 1963: 66). „De la un tânăr prost, tont, neghiob, care purta prenumele *Goga* sau *Gogu*, prin metaforizarea acestor trăsături de caracter, *gog* a devenit nume comun, atribuit tinerilor cu asemenea metehne” (Cosniceanu 2004: 95). Sensul generic și depreciativ al lui *Gogua* fost înregistrat și explicat în *Dicționarul explicativ al limbii române*: „băiat sau tânăr prost, tont” (DEX 1998: 428). Este prezent și în uzul colocvial, păstrându-și sensul negativ.

Seria de panouri publicitare *Ce așteaptă Ghiță? De ce este fericit Ghiță?*, care împânzeau capitala Chișinăului acum câțiva ani, l-a transformat pe *Ghiță* în nume comun al fericitului deținător al cardului de reduceri *Fidesco* (lanț de alimentare).



Italianul Alfredo Lorenzo Ferrari a fotografiat panourile și le-a postat pe internet, însoțindu-le cu un text în italiană. Astfel, el le spunea tuturor italienilor și italiencelor că, la Chișinău, punctele „strategice” ale orașului sunt „tapetate” cu billboarduri ciudate (<http://www.zdg.md/diverse/circ-in-tramvai/ce-asteapta-ghita-de-ce-este-fericit-ghita>).

De ce totuși *Ghiță*? E știut faptul că utilizarea unui nume propriu în calitate de cuvânt-cheie în textul publicitar poate avea un impact puternic asupra beneficiarului. Numele proprii au capacitatea să influențeze destinatarul prin intermediul său denotativ și în special prin frecvența și notorietatea sa. Cunoaștem că *Ghiță*, hipocoristic prin trunchiere de la *Gheorghiiță*, s-a încetățenit la noi ca un nume „neonorabil”: *Ghiță* e nume de personaj al anecdotelor moldovenești, nume de personaj al cântecelor populare persiflante (cf. Pavel Stratan, „Liza și Ghiță”, „Ghiță” etc.), prin extindere, făcându-se comparații cu ființele umane, e nume atribuita-

nimalelor etc.Or, organizatorii campaniei, necunoscând conotațiile ironic-depreciative ale numelui, au redus din start numărul doritorilor de a deveni posesori ai acestui card.

Astăzi se crede că *Mitică* este un om al timpului său, că alt timp nu are. Numele *Mitică*, care are în spate un *Dumitru* (< gr. *Demetrios* „iubitor al pământului”), este unul dintre cele mai vechi și mai populare nume purtate de români în trecut, devenit aproape un simbol al românismului sau, în orice caz, al unei bune părți a acestuia: în Republica Moldova 35 825 de persoane poartă numele *Dumitru*. Prima atestare a numelui în texte românești este la 1387, sub forma *Dimitru*; varianta *Dumitru* o găsim pentru prima dată la 1429 (Ionescu 1993: 115). După 1500, apar o serie de derivate de la numele *Dumitru* (vezi Ionescu 1993: 114-115). Până și denumirea populară a sărbătorii *Sămedru*, *Sâmedru*, *Sânedru* vine tot de la *Dumitru*, mai exact din forma latină *SanctusDemetrius*. Din cauza frecvenței, numele lui *Dumitru* se micșorează până la dimensiunile hipocoristicului *Mitică*. Revistele umoristice din trecut au popularizat numele *Mitică* pentru „cel care face glume proaste”. Conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, cuvântul care derivă din numele propriu *Mitică* „este o persoană superficială și neserioasă” (DEX 1998: 641). Forma de plural *mitici* este denumirea peiorativă folosită pentru locuitorii Bucureștiului cu sensul de „bucureșteni” (Milică 2011: 190-191). Ex.: *No oameni nesimțiți ca miticii ăștia mai rar vezi*. (<http://www.123urban.ro/def/mitic>)

Mitică, personajul generic, cu preocupări lingvistico-culturale, se naște în paginile *Universului* la 14 ianuarie 1900. E vorba de pândalnicul *Mitică* al lui Caragiale! El este un personaj colectiv, mai bine zis doar colectiv. Un *Mitică* individualizat și solitar este de neimaginat, căci numele e prea frecvent pentru a-l particulariza. „*Mitică* e Lache și e Mache, e Domnul și e Feciorul, e Costăchel și e Iordăchel, e șeful de cabinet și e impiegatul, e amicul X și e «eu». El nu e „nici tânăr, nici bătrân, nici frumos, nici urât, nici prea-prea, nici foarte-foarte; e un băiat potrivit în toate. Îl vedem pretutindeni în lumea de azi. Îl întâlnim atât de des „în prăvălii, pe stradă, pe jos [...], pe bicicletă, în vagon, în restaurant [...], – în fine, pretutindeni.” (<http://ro.wikisource.org/wiki/Mitică>)

Astăzi *Mitică* este o dulce calamitate națională. Ceea ce-l distinge, ceea ce-l face să aibă un caracter marcat este spiritul lui original și inventiv. Știe de toate câte nimic. *Mitică* este omul care pentru fiecare ocazie a vieții găsește un cuvânt de spirit la moment. *Mitică* are o magazie, un arsenal, o comoară de vorbe, de întrebări, de răspunsuri, care fac deliciile celor ce au fericirea să-l cunoască și pentru asta este foarte căutat și plăcut în societate. El trăiește prin cuvinte „memorabile” spuse și transmise din gură-n gură. „Și dacă acum o sută de ani era franțuzit, acum vorbește engleza, că așa e *trendy-flendy*. Nu spune că vorbește la celular, ci *lamolecular*. A sărbătorit mileniul și în 2000 și în 2001, de fiecare dată spunând cănu *te-a văzut de un mileniu*. Oamenii pe care îi întâlnește sunt fie *pafariști* (pe dinafară), fie *alifiști* (unși cu toate alifiile). Pentru el, pluralul lui *blog ebloage*, iar al lui *euro* e *euroi*. Are pe mașină lipite abțibilduri cu citate filosofice, precum *În frâne și în femei să nu te încrezi*.” (<http://www.mcworld.org/neclasificat/murit-a-oare-mitica/>Posted on 13 September, 2007)

„Tot ce există în lumea lui *Mitică* e pe măsura numelui său, adică diminutivat. Este o lume în care nu se petrec drame, ci dramolete, unde nu există Binele, dar totul se obține cu binișorul, unde multe rele mici te împiedică să vezi vreun Rău mare...

În lumea *Miticilor* nu există dragoste. Avem doar presimțirea unor amoruri care creează mai ales obligații sociale, intervenții, lanțuri și plase ale slăbiciunilor. [...]. În viața de zi cu zi, câte un *Mitică* înamorat ar putea face declarații imense sau calcule semisentimentale, semipolitice sau demersuri publice pentru pacea familială, dar îndărătul avalanșei vorbelor și gesturilor mari, amorul nu e nici cât o mărgică. Nici prietenie nu există în lumea *Miticilor*. Poate doar o prietenie la foc mic, asemănătoare până la confuzie cu simpla familiaritate. Amiciția este cea mai mică formă de prietenie. Fidelitatea, sacrificiul, bucuria de a împărtăși celuiilalt sau cu celălalt sunt, în țara *Miticilor*, fie lipsite de vlagă, fie exagerate grotesc.” (Pârvulescu 1999)

– Mitică... și mai cum?

– E destul atâta: *Mitică* – de vreme ce și dumneata îl cunoști tot așa de bine ca și mine.

Mitică al nostru. Al dracului *Mitică*!

Numele feminine sunt mai puțin atestate ca nume generice. Ca prototip al performanței în treburile casnice le atestăm pe *Marița*, *Veta*, *Bubulina* (v. Felecan 2012). Orice soție modernă îi poate reproșa soțului său că a devenit *Marița* lui.

Maria, uneori *Măria*, este nevasta lui Ion din glumele autohtone. Ion nu apare în bancuri fără *Măria*, cum nu apare nici *Ițic* fără amicul său *Ștrul*.

Stephen Henighan consemnează, într-un articol publicat în cotidianul canadian *The Globe and Mail* (www.globeandmail.com), apariția volumului *The Natashas: The New Global Sex Trade*, semnat de Victor Malarek, în care protagoniste sunt femeile din Europa de Est: Rusia, Ucraina, Moldova și România, ce poartă un nume generic *Natasha* (<http://moldovaworld.deca.md/?p=468>). Doar o precizare seimpune: deși nu are deficiențe de vorbire, *Natașa*, care s-a născut și a trăit până acum în Moldova, încă nu știe românește.

Astăzi, mai mult ca niciodată, platitudinile și clișeele sunt mai la modă decât oricând. În vorbirea noastră își găsesc loc nume proprii care devin denumiri generice, desemnând categorii întregi de persoane. Adunate de la lume, se întorc la noi pline de savoarea unor semnificații speciale, caracterizante. Crearea unor astfel de nume e interesantă prin ingeniozitatea și, mai ales, prin gratuitatea procedului. Numele investigate reușesc să surprindă prin varietate, originalitate, iar uneori chiar și prin lipsa lor de originalitate. Prin utilizare repetată, cu valorile semnificate, în contexte identice, aceste formațiuni tind să se pragmaticalizeze, devenind mărci comunicative. Cei care se numesc realmente așa nu au nicio vină.

Nu poate fi vorba de o listă completă a numelor de persoane folosite ca nume generice, căci această listă e nesfârșită. În fiecare an, în fiecare zi aproape, apar exemple noi, unele dintre ele nu durează mult mai mult decât timpul necesar pentru nașterea lor, ele se primesc neconținut. Cu acest procedeu marginal, dar destul de stabil și de productiv, ingeniozitatea variantelor orale și neconvenționale ale limbii demonstrează, o dată în plus, tendințele ludice și estetice.

BIBLIOGRAPHY:

- Manu, Magda 2011, *Pragmatică și antroponimie (considerații teoretice referitoare la sistemul apelativelor în limba română actuală)*. În *Numele și numirea. Actele Conferinței Internaționale de Onomastică, ediția I, Interferențe multietnice în antroponimie*, Felecan, Oliviu (coord.), Baia Mare, 19-21 septembrie 2011, Cluj-Napoca, Editura Mega, 503-513.
- Coates, Richard 2006, *Some consequences and critiques of The Pragmatic Theory of Properhood*. În „Onoma”, Journal of the International Council of Onomastic Sciences, vol. 41, Uppsala (Sweden), 27-44.
- Constantinescu, N.A. 1963, *Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române.
- Cosniceanu, Maria 2004, *Nume de familie*, Chișinău, Pontos.
- Felecan, Daiana 2011, *O categorie de apelative neconvenționale recente: numele comune atribuite persoanelor feminine din domeniul showbizului românesc*. În *Numele și numirea. Actele Conferinței Internaționale de Onomastică, ediția I, Interferențe multietnice în antroponimie*, Felecan, Oliviu (coord.), Baia Mare, 19-21 septembrie 2011, Cluj-Napoca, Editura Mega, 233-250.
- Felecan, Daiana 2012, *Antroponime cu valoare generică în limba română*. În *Limba română: direcții actuale în cercetarea lingvistică. Vol. II. Lexic, semantică, terminologii. Stilistică, pragmatică, retorică și argumentare. Actele celui de al XI-lea Colocviu Internațional al Departamentului de Lingvistică*, (București, 9-10 decembrie 2011), Rodica Zafiu, Ariadna Ștefănescu (eds.), București, Editura Universității din București, 79-93.
- Ionescu Perez, P. C. 2007, *Concepte, metodologie și terminologie în antroponimia romanică*. În *Limba română, limbă romanică*, S. Reinheimer Rîpeanu și I. Vintilă Rădulescu (coord.), București, Editura Academiei Române, 215-230.
- Ionescu, C. 1993, *Mică enciclopedie onomastică*, Chișinău, Știința.
- Kripke, Saul A. 2001, *Numire și necesitate*, trad. de Mircea Dumitru, București, Editura All.
- Milică, Ioan 2011, *Agresarea numelui în discursul public*. În *Mass-media și democrația în România postcomunistă*, Iași, Institutul European, 183-204.
- Moldoveanu, Gheorghe C. 2010, *Antroponimia, parte integrantă a tradițiilor culturale românești (I)*. În: *Revista română*, nr. 3 (61), 13-15.
- Pârvulescu, Ioana 1999, *Alfabetul Domnilor: În Țara Miticilor*. În *România literară*, nr. 33. http://www.romlit.ro/n_tara_miticilor.
- Zafiu, Rodica 2001, *Curiozități onomastice*. În *România literară*, nr. 3, 11.
- Zafiu, Rodica 2003, *Păcatele limbii: Oprea, Bucur, Onea....* În *România literară*, 2003, nr. 9. http://www.romlit.ro/oprea_bucur_onea.
- Zafiu, Rodica 2014, *Cuvinte nepotrivite: Stan Păpușă*. În *Dilema veche*, 2014, nr. 532. <http://dilemaveche.ro/sectiune/tilc-show/articol/stan-papusa>, vizitat pe 27.04.2015
- DEX 1998 = *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Univers Enciclopedic.

http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari5/IETM5_Part39.pdf

<http://www.123urban.ro/def/a%20fi%20gheorghe>

<http://www.zdg.md/diverse/circ-in-tramvai/ce-asteapta-ghita-de-ce-este-fericit-ghita>

<http://www.123urban.ro/def/mitic>

<http://ro.wikisource.org/wiki/Mitică>

<http://www.mcworld.org/neclasificat/murit-a-oare-mitica/>Posted on 13 September, 2007

www.globeandmail.com

<http://moldovaworld.deca.md/?p=468>

TRANSLATION OF THE REGISTERS OF LANGUAGE IN THE PLAY “LA CANTA-TRICE CHAUVE” BY EUGENE IONESCO: FROM THE WRITTEN TEXT TO THE TEXT PLAYED ON STAGE

Violeta Cristescu, PhD Student, “Ștefan cel Mare” University of Suceava

Abstract: The authors of theater in the second half of the nineteenth century were concerned with theatrical conventions change. It's the case of Samuel Beckett, Arthur Adamov, Jean Genet, the French avant-garde theater initiators, also called absurd theater. Jean-Paul Sartre, Jean Anouilh or Albert Camus treated in their plays the problem of the absurd of life. Eugène Ionesco is often compared with these authors, because they treat similar ideas, but each of them in their own style. Ionesco and Beckett had unique perspectives in their plays. For Ionesco, is preferable to use the term "anti-theater", as the author himself chose. Our analysis takes as a starting point the following works: Anatomie de l'art dramatique (Martin Esslin) and Lire le théâtre (Anne Ubersfeld) to highlight the translation of the registers of language and how this is manifested in the text played on stage.

Keywords : *Ionesco, anti-communication, language, written text, played text*

Introduction:

Les dramaturges de la deuxième moitié du XX^e siècle ont mis en question les conventions théâtrales. C'est le cas de Samuel Beckett, Arthur Adamov, Jean Genet, les chefs du théâtre d'avant-garde français ou le théâtre de l'absurde. Ionesco est souvent comparé avec ces auteurs, car il traite des idées similaires, mais chacun a son propre chemin. Dans le cas spécifique d'Ionesco, au lieu d'utiliser le mot « absurde », il est préférable d'utiliser le mot « anti-théâtre », comme lui-même l'a d'ailleurs fait. La dramaturgie ionescienne bouleverse les stéréotypes et constitue une parodie du théâtre traditionnel, de ses personnages et du langage. L'auteur met en scène un langage qui transgresse les règles et les normes « le verbe lui-même doit être tendu jusqu'à ses limites ultimes, le langage doit presque exploser, ou se détruire, dans son impossibilité de contenir les significations » (Ionesco, 1966 : 63).

Lorsqu'on parle de la (re)traduction, la problématique des niveaux de langue est évidente, surtout quand sont en cause des formes nonstandard, caractéristiques du langage ionescien. Ces formes « rendent saillantes deux difficultés pour le traducteur : la cohérence et l'équivalence culturelle » (Gadet, 1996 : 33). La question des registres et niveaux de langue n'est plus à démontrer, « elle a une longue tradition dans l'histoire de la linguistique,

remontant [...] à la rhétorique grecque, où l'on faisait la distinction entre les différents tons (sublime, moyen, bas) » (Balațchi, 2012 : 15).

Après une brève présentation des questions d'ordre terminologique, nous allons nous rapporter, dans le cadre de cet article, aux stratégies que supposent pour le traducteur les caractéristiques d'une langue et surtout le passage du registre d'une langue dans une autre, notamment dans les traductions en roumain de *LaCantatrice chauve*. Notre analyse vise de mettre en valeur la traduction des registres de langue et sa façon de se manifester dans la représentation, dans les versions roumaines de cette pièce, réalisées par : Radu Popescu et Dinu Bondi (1968) ; Dan C. Mihăilescu (1998) ; Vlad Russo et Vlad Zografi (2010).

Quelques précisions d'ordre terminologique

Il y a toute une discussion par rapport à la manière dont les dictionnaires de référence expliquent le métalangage utilisé à propos des différents niveaux de langue. Le concept de « registre de langue » est en rapport étroit avec d'autres termes issus également de la sociolinguistique : « type de langue » et « variété des usages » (Ardeleanu ; Balațchi, 2005 : 73). Étant encore très loin d'un consensus, il faut dire que le problème réside moins dans les modalités du classement que dans la « pertinence d'une démarche qui consiste à attribuer des étiquettes à ce dont on est loin d'avoir pu montrer qu'il s'agissait de variétés de langue » (Gadet, 1996 : 21). On parle plutôt du terme de « niveau », qui est plus répandu dans les écrits français, par rapport aux termes « style », « genre » ou « registre ». On parle aussi de « variations linguistiques », de « niveaux de langue » ou de « marques stylistiques », mais il y a des voix qui considèrent que le terme « registre » a des acceptations plus ou moins larges, par rapport à « niveau » et à « style ».

En interaction verbale, le locuteur choisit le registre qui lui semble le plus approprié pour arriver à atteindre ses objectifs dans l'échange communicationnel. Le problème apparaît au moment où il faut reconnaître la diversité des usages de la langue, car cela impose une réévaluation du statut de la « langue standard », qui n'est, en réalité, qu'« un point de repère, par rapport auquel l'usage de chaque locuteur peut être situé » (Ardeleanu ; Balațchi, *Op. cit.* : 72). Le terme « registre » définit « les usages de la langue ou du discours selon les milieux où l'on l'emploie ou selon les situations psychologiques dans lesquelles se trouve l'émetteur » (Balațchi, 2012, *Op. cit.* : 16). Il désigne aussi « une variété isolable d'une langue employée dans des situations sociales définies » (*Ibidem*), tandis que « la catégorie du style se trouve à la croisée de l'ensemble des sciences humaines, la stylistique ayant de nombreuses interférences avec l'analyse du discours » (*Idem* : 17).

Reconnaître les registres de langue et pouvoir y avoir recours font partie de la compétence linguistique des locuteurs (Ardeleanu ; Balațchi, *Op. cit.* : 71). On ne peut pas avoir un « diagnostic incontournable » (*Idem* : 75) au point de vue « registre » pour tel ou tel discours ou pour différentes structures langagières. Il est assez difficile de tracer des frontières nettes entre les registres (où l'on ne retrouve pas l'argot), « néanmoins, on en reconnaît quatre en français » (*Ibidem*) : soutenu, moyen (ou non marqué), populaire, vulgaire.

Stratégies de la traduction des registres de langue

L'histoire de la traductologie a prêté depuis toujours une attention à part à la question des registres. Il suffit de jeter un regard sur les différentes approches (pédagogique, prescriptive, descriptive) pour constater combien cette dimension est importante. Les théories de la traduction établissent, parmi les « 'lois' absolues d'une bonne traduction, la préservation du style de l'écriture du texte original » (Balațchi, *Op. cit.* : 18). Le traducteur doit rechercher et identifier « les *indicateurs de la relation entre l'émetteur et le récepteur, le canal sélectionné pour la transmission du message et la fonction du discours* » (*Ibidem*).

On a affirmé que le domaine lexical joue un rôle évident dans la caractérisation du niveau de langue et on parle de la difficulté d'éviter une part de subjectivité lorsqu'il s'agit de déterminer si « un mot est vulgaire ou simplement relâché » (Muller, 1996 : 54). De plus, le discours oral et familier évolue rapidement et certains mots, considérés inacceptable à une époque, se généralisent jusqu'à devenir courants, tandis que d'autres se démodent au point qu'ils ne sont plus compris (*Ibidem*). La « non correspondance des variétés de langues socio-situationnelle » (Cristea, 2000 : 176) mène à la difficulté de faire équivaloir les variétés de deux langues telles qu'elles apparaissent dans les dictionnaires actuels. Tout traducteur se heurte à des difficultés « soulevées par les barrières que la charge civilisationnelle oppose à la traduction » (*Idem* : 178) : difficultés de compréhension, difficultés provenant de la non correspondance des niveaux et de registres de langue, difficultés de l'emploi figuré de certaines expressions, difficultés provenant de la non transparence des allusions historiques, littéraires, anecdotes, etc. Si nous partons de l'idée, soutenue par Nida, que le but d'une traduction doit concerner non pas la reproduction de la forme d'un message (n'étant pas une opération d'identité) mais la réponse que le récepteur du texte traduit est censé donner (étant plutôt une opération d'équivalence), il faut dire que la traduction est « forcément infidèle, quelque part, à des degrés différents » (Trabelsi, 2000 : 473). Elle doit produire une « équivalence formelle », question qui est incluse dans l'établissement des « priorités » de l'étape de préparation d'une traduction. Selon Nida, la traduction du style d'un texte reste au second plan, par rapport au contenu.

Il y a d'autres voix qui soutiennent que, lorsqu'on parle du rapport registre / style, on doit prendre en considération le fait que, « par le traitement particulier des coordonnées linguistiques et extralinguistiques » (Balațchi, *Op. cit.* : 19), le traducteur impose son style au texte qu'il traduit. Le côté subjectif de l'acte traduisant est une réalité que les théoriciens n'ignorent point : « Le traducteur n'est pas un opérateur neutre, mais un individu, avec à la fois son histoire linguistique et culturelle, sa compétence linguistique et sa propre conception de la traduction » (Hewson, 1996 : 89).

La Cantatrice chauve en roumain. (Re)traduction des registres de langue

Il est bien connu que la traduction des textes littéraires est particulièrement sensible à la problématique des registres, les problèmes surgissant surtout au niveau des particularités de la situation d'énonciation. C'est pourquoi « la notion de *contexte* doit être perçue en tant que dynamique et non pas statistique, s'adaptant aux besoins conversationnels » (Balațchi, *Op.*

cit. : 21). Il est évident que nous avons tous plusieurs langages à notre disposition : l'un correct et officiel, un autre familier, un troisième vulgaire, un quatrième argotique ; nous passons, comme a montré Pergnier, avec la plus grande facilité d'un style à l'autre, parfois au beau milieu de la phrase (1993 : 197). On sait bien que le dialogue représente le mode d'expression par excellence. C'est exactement dans ce domaine qu'Ionesco a bouleversé les règles de la parole et de sa circulation, son dialogue rompant la logique propre à la dramaturgie traditionnelle.

Dans la pièce *La Cantatrice chauve*, l'auteur a recours à plus d'un registre de langue. Nous pouvons facilement remarquer le français recherché, soutenu, littéraire que tout lecteur francophone comprend sans difficulté. Mais, il y a aussi un second niveau de langue informel, plus familier du point de vue expression, lexicale et même morphologie et syntaxe. Dans l'exemple ci-dessous, nous observons que l'expression « s'en mettre plein la lampe » a été traduite, dans toutes les versions, par « a trage la măsea », les différences se remarquant surtout au niveau de la ponctuation. Il y a aussi une différence dans la traduction du verbe « vouloir » (« bien vouloir ») qui devient « a avea chef », chez Mihăilescu, qui ne néglige pas l'adverbe « bien » du texte source, et, en même temps, préfère introduire un adverbe pour traduire le futur simple : « il aimera », qui donne la forme populaire : « o să-i cam placă », dans le texte cible :

<i>La Cantatrice chauve</i> , Gallimard, 1954.	<i>Cîntăreața cheală</i> , traducere de Radu Popescu și Dinu Bondi, Editura pentru Literatură Universală, 1968	<i>Cîntăreața cheală</i> , traducere de Dan C. Mihăilescu, Univers, 1998	<i>Cântăreața cheală</i> , traducere de Vlad Russo și Vlad Zografi, Humanitas, 2010.
M ^{me} SMITH Notre petit garçon aurait bien voulu boire de la bière, il aimerait s'en mettre plein la lampe, il te ressemble. (p. 13)	DOAMNA SMITH : Băiețelul nostru ar fi vrut să bea o bere, o să-i placă să tragă la măsea, îți seamănă. (p. 70)	DOAMNA SMITH : Băiețelul nostru ar fi avut chef de-o bere. O să-i cam placă să tragă la măsea : îți seamănă. (p. 328)	DOAMNA SMITH : Băiețelul nostru ar fi vrut să bea bere, o să-i placă să tragă la măsea, cu tine seamănă ... (p. 8)

Un autre exemple qui met en relief la traduction du niveau de langue montre des différences de traduction autant au niveau lexical qu'aux niveaux morphologique et syntaxique. Ainsi, « un poème » devient « un poem » / « o poezie » ; « c'est entendu ? » devient « de-acord ? » ou une phrase indépendante (annoncée par l'adverbe « da », introduit par le traducteur) : « Ne-am înțeles. » ; l'adverbe « alors » est traduit (« atunci » / « așadar ») ou on renonce à le traduire ; le futur proche est traduit par le futur simple (Popescu et Bondi) ou par le présent (Russo et Zografi), tandis que Mihăilescu ne s'éloigne pas du texte source. Il préfère les énoncés réduits au GN (« În onoarea căpitanului. »), qui assurent un débit plus rapide et sont fréquents dans la variante orale, familière de la langue, la simplicité de la

structure syntaxique reproduisant bien le rythme de la langue parlée. Nous observons aussi des différences par rapport à l'ordre des mots :

<i>LaCantatrice chauve</i>	<i>Cîntăreața cheală</i> (Radu Popescu ; Dinu Bondi)	<i>Cîntăreața cheală</i> (Dan C. Mihăilescu)	<i>Cîntăreața cheală</i> (Vlad Russso; Vlad Zografi)
MARY Je vais vous réciter un poème, alors, c'est entendu ? C'est un poème qui s'intitule « Le Feu » en l'honneur du Capitaine. (p. 68)	MARY : Atunci vă voi recita un poem, de-acord ? E un poem care se intitulează « Focul », în onoarea Căpitanului. (p. 97)	MARY : Așadar, am să recit un poem, da ? Ne-am înțeles. Poemul se intitulează <i>Focul</i> . În onoarea Căpitanului. (p. 352)	MARY: Vă recit o poezie, de-acord? E o poezie care se intitulează <i>Focul</i> și am dedicat-o căpitanului. (p. 42)

Le jeu de mots est assimilable au divertissement et met en pratique une sorte de jonglerie verbale. Ionesco crée des jeux de mots en s'appuyant sur l'ambiguïté et sur le potentiel polysémique d'une forme verbale. Ainsi l'expression figée « donner froid dans le dos », pour « effrayer », en opposition avec « une certaine chaleur », a-t-elle été traduite « a lua cu frig pe șira spinării ». Russo et Zografi allongent la phrase avec l'interjection « brrr », pour accentuer l'opposition avec « o anumită căldură » et favoriser l'effet de surprise (Cristescu, *Op. cit.* : 313), tandis que Mihăilescu préfère la traduction « a cam da fiori de frig pe șira spinării ». Pour le démonstratif « ces » (« ces vers »), les traducteurs ont choisi des formes différentes en roumain : « astea » (« versurile astea ») / « aceste » (« aceste versuri »), Popescu, Bondi et Mihăilescu préservant, dans cette situation, l'expression populaire, caractéristique du discours oral. L'expression impersonnelle « il y a » (« il y a pourtant ») devient « e » (« e totuși ») ou « există » (« există totuși »). De plus, Mihăilescu choisit d'ajouter la conjonction « și » (« și totuși, există ») et de changer de ponctuation. Quant à la syntaxe, nous remarquons des différences concernant l'ordre des mots (par exemple, « și totuși, există » ou « aceste versuri ») et la répétition du sujet « versurile » (chez Mihăilescu) :

<i>LaCantatrice chauve</i>	<i>Cîntăreața cheală</i> (Radu Popescu ; Dinu Bondi)	<i>Cîntăreața cheală</i> (Dan C. Mihăilescu)	<i>Cîntăreața cheală</i> (Vlad Russso; Vlad Zografi)
M ^{me} MARTIN Ça m'a donné froid dans le dos... M. MARTIN Il y a pourtant une certaine chaleur dans ces vers. (p.69)	DOAMNA MARTIN : M-a luat cu frig pe șira spinării... DOMNUL MARTIN : E totuși o anumită căldură în versurile astea. (p. 98)	DOAMNA MARTIN : Versurile astea mi-au cam dat fiori de frig pe șira spinării... DOMNUL MARTIN : Și totuși, există o anumită căldură în versurile astea... (p. 353)	DOAMNA MARTIN : Brrr... Mă ia cu frig pe șira spinării... DOMNUL MARTIN : Există totuși o anumită căldură în aceste versuri. (p. 42)

L'exemple qui suit relève toujours de la dimension du registre. Il s'agit d'une interrogation avec structure emphatique, détachement et reprise, spécifique du discours oral,

qui porte sur un constituant de la phrase, notamment « la Cantatrice chauve ». Il paraît que « le français ait un goût bien marqué » (Balațchi, *Op. cit.* : 23) pour les énoncés réduits au GN, ce qui apporte des « difficultés accrues » (*Ibidem*), lorsqu'il s'agit de les transposer dans une autre langue. Nous constatons que les trois versions donnent des solutions différentes au cas de l'interrogation partielle (« À propos, et la Cantatrice chauve ? »). Ainsi, l'expression « à propos » devient « a ! bine că mi-am adus aminte » chez Popescu et Bondi, qui se trouvent, dans ce cas, plus près du discours oral en roumain, tandis que Russo et Zografî préfèrent un mélange de registres : « Apropo, că tot veni vorba ». Le choix que Mihăilescu réussit à faire se trouve plus près du texte source, mais nous considérons qu'il s'éloigne de l'intention de l'auteur (« Apropo : ce-i cu cîntăreața cheală ? »). D'ailleurs, il continue de nous surprendre par le respect de l'original quand il opte pour le verbe « a se coafa » (« se coafează » / « elle se coiffe »), tandis que les autres traducteurs choisissent le verbe « a se pieptăna » (« se piaptănă » / « umblă pieptănată »). On connaît bien l'idée que, lors d'une traduction, c'est exactement ce jeu subtil qui doit être surpris, surtout au cas du théâtre, où la réplique doit concentrer et transmettre le sens voulu par l'auteur.

<i>LaCantatrice chauve</i>	<i>Cîntăreața cheală</i> (Radu Popescu ; Dinu Bondi)	<i>Cîntăreața cheală</i> (Dan C. Mihăilescu)	<i>Cîntăreața cheală</i> (Vlad Russo; Vlad Zografî)
LE POMPIER se dirige vers la sortie, puis s'arrête. À propos, et la Cantatrice chauve ? Silence général, gêne. M ^{me} SMITH Elle se coiffe de la même façon ! (p. 70)	POMPIERUL (se îndreaptă spre ieșire, apoi se oprește) : A ! bine că mi-am adus aminte, și Cîntăreața cheală ? Tăcere generală, stînjnire. DOAMNA SMITH : Tot în același fel se piaptănă ! (p. 98)	POMPIERUL (îndreptîndu-se către ieșire, se oprește) : Apropo : ce-i cu cîntăreața cheală ? Tăcere generală, puțin jenată. DOAMNA SMITH : Se coafează și astăzi la fel cantotdeauna ! (p. 354)	POMPIERUL, se îndreaptă spre ieșire, apoi se oprește : Apropo, că tot veni vorba, și cîntăreața cheală ? Tăcere generală, stînjeneală. DOAMNA SMITH : Umblă pieptănată la fel ! (p. 43)

Du texte écrit à la représentation

Une première contradiction que recèle l'art du théâtre, c'est « l'opposition texte-représentation » (Ubersfeld, 1996 : 12). On doit absolument prendre en considération la distinction texte-représentation, surtout que ce ne sont pas les mêmes outils conceptuels qui sont requis pour faire leur analyse. Nous tenons à rappeler que le texte théâtral est analysable, comme le dit Ubersfeld, selon les règles de la linguistique et le procès de communication, tandis que la représentation théâtrale est un ensemble (ou un système) de signes de nature diverse, relevant d'un procès de communication. Le théâtre n'a pas la même autonomie que la peinture, par exemple, raison pour laquelle la pièce écrite dépasse le travail de l'auteur, car il n'est pas, comme l'on sait, le seul créateur. C'est la forme d'art la plus sociale, car le théâtre constitue une « création collective » (Esslin, 1979 : 38). La représentation inclut la

contribution de toute une équipe : le metteur en scène, les comédiens, les techniciens, etc., le théâtre étant une forme d'art basée sur la collaboration. De plus, chaque performance inclut la présence des spectateurs.

Ionesco dit qu'il ne fait pas de littérature : « Je fais une chose toute à fait différente ; je fais du théâtre. Je veux dire que mon texte n'est pas seulement un dialogue mais il est aussi 'indications scéniques' » (Ionesco, 1966 : 289). Il a voulu présenter sur scène quelques aspects auxquels il s'est confronté dans la vie. Ses pièces mettent en question certaines idées et insistent sur l'« anti » (l'anti-puissance, l'anti-société, l'anti-vie, etc.). *La Cantatrice chauve* traite l'idée de l'anti-communication. L'auteur emploie l'absurde comme un outil, une technique. Les pièces d'Ionesco ont inspiré une nouvelle optique sur la représentation théâtrale. Cependant, il faut remarquer que ce dramaturge ne néglige pas le récepteur de son œuvre et il atteste de sa présence par différents procédés. Par exemple, une phrase prononcée par l'un de ses personnages peut suffire à situer l'action, ou même toute la pièce, dans un certain contexte reconnu par le lecteur : « [...] Moi, je suis originaire de la ville de Manchester ! Mais je ne me souviens pas très bien, Monsieur, je ne pourrais pas dire si je vous y ai aperçu, ou non ! » (Ionesco, 1954 : 24). En tant que lecteurs, nous comprenons tout de suite qu'il s'agit d'un dialogue du couple, même si le texte ne l'indique pas explicitement. L'auteur dévoile en quelque sorte ses intentions au lecteur qui devance le spectateur en prenant connaissance des indications scéniques. C'est par les didascalies qu'on souligne le souci de la réception que le lecteur doit avoir des textes, comme dans la Scène XI de la pièce *La Cantatrice chauve* : « À la suite de cette dernière réplique de M. Smith, les autres se taisent un instant, stupéfaits. On sent qu'il y a un certain énervement. Les coups que frappe la pendule sont plus nerveux aussi. Les répliques qui suivent doivent être dites, d'abord, sur un ton glacial, hostile. L'hostilité et l'énervement iront en grandissant. À la fin de cette scène, les quatre personnages devront se trouver debout, tout près les uns des autres, criant leurs répliques, levant les poings, prêts à se jeter les uns sur les autres ». Le fait qu'on assiste ici à une sorte d'interrogation sur le texte mène à une communication privilégiée entre le dramaturge et le lecteur. On peut dire que le lecteur est privilégié, par rapport au spectateur, car il arrive à connaître des informations qui ne sont accessibles que par la lecture et qui ne sont pas forcément révélées aussi nettement dans le spectacle. Même si le texte source « est fixé une fois pour toute [...], chaque représentation de ce texte mis en scène est différente » (Esslin, *Op. cit.* : 38), car, chose bien connue, les acteurs réagissent différemment face au public et même aux modifications de leur propre état d'esprit. C'est exactement cette fusion de deux composantes, l'une fixe (le texte) et l'autre fluctuante (la représentation) qui fait l'avantage le plus notable du théâtre, par rapport à d'autres sortes d'art dramatique (cinéma, pièce radiophonique ou télévisée). L'acteur reste « l'élément essentiel de toute représentation dramatique » (*Idem* : 39), par lui, « le verbe se fait chair, 's'incarne' au sens le plus tangible du terme » (*Ibidem*). D'ailleurs, on parle depuis beaucoup de temps de « la puissance de la composante érotique » (*Ibidem*) qui est présente dans toute représentation, car, si l'on continue d'aller au théâtre, dit Esslin, c'est avant tout, à cause du charme magnétique des comédiens. Il

arrive que le spectateur ne veuille entendre ni l'auteur, ni le metteur en scène, ni même le personnage, mais la comédienne (Cristescu, *Op. cit.* : 313) ou le comédien. Tout le monde sait que les comédiens donnent une réalité physique au texte, mais, il faut dire qu'ils ne sont pas entièrement libres dans l'interprétation ; le style de l'auteur reste un moyen efficace pour leur imposer le genre d'interprétation qu'il souhaite. Nous nous rallions à l'idée que le niveau de langue, le style dans lequel la pièce est écrite (et, par conséquent, interprétée) influe énormément sur la façon dont le public situera les personnages (Esslin, *Op. cit.* : 44). Cela veut dire que l'auteur peut modifier le niveau de langue en fonction de la manière dont « il souhaite nous voir appréhender un personnage ou une scène » (*Idem* : 45). Le langage est l'un des moyens dont dispose l'auteur pour évoquer une atmosphère générale et pour définir la personnalité de ses personnages, mais le comportement et les réactions des comédiens restent indispensables pour la façon dont un personnage prend forme.

Au théâtre, « les mots *sont* l'action » et « le langage *devient* l'action » (*Idem* : 47). Nous nous intéressons à « *ce que dit* » un personnage (au contenu sémantique des mots), mais également à « *ce qu'il fait* » avec ces mots. C'est la raison pour laquelle les acteurs et les critiques parlent de « texte » et de « sous-texte », tout dialogue invitant à nous mettre à la place du personnage et à vivre avec les personnages ce qui se passe sur la scène. Tout ce qui se situe au-delà des mots tient du « non-dit » et, au théâtre, ce qui n'est pas dit est aussi important que ce qui est dit. Pour le traducteur, c'est exactement ce jeu du dit et du non-dit qui représente un vrai enjeu.

L'analyse que nous avons proposée s'arrête en particulier sur les difficultés que suppose la double lecture du texte théâtral pour la scène et pour la lecture, le lecteur se confrontant avec un texte dont la théâtralité ne se révèle pas nécessairement à la lecture. L'étude des versions parues en roumain avec un certain écart temporel permet de déceler si, dans la vision des traducteurs, ce qui domine est un texte pour la lecture ou un discours pour le spectateur (Cristescu, *Op. cit.* : 313).

Conclusion :

Parler de la traduction, c'est parler d'une correspondance à l'original, afin de rendre la pluralité d'une œuvre, pluralité moins par le sens (la polysémie), qu'en vertu de l'élasticité de la lettre d'une œuvre, de la lettre d'une phrase, des formules et des strophes (Bayen, 1996 : 12). Cette idée est bien visible dans les traductions de la pièce de théâtre que nous avons analysée.

Pour ce qui tient de la traduction des registres de langue, il y a des problèmes à part, comme les traductologues le soulignent, et comme les traducteurs de différents types de discours le témoignent. Par conséquent, la traduction des registres reste, pour tout traducteur, un problème assez sensible. La connaissance du fonctionnement des registres dans les deux langues mises en contact par l'acte traductif est essentielle. C'est par une bonne compréhension du contexte et de la relation interpersonnelle des participants à la situation de communication (Balațchi, *Op. cit.* : 23) que ce problème trouve des solutions possibles. Il faut aussi tenir compte du rapport du registre au style. Il arrive que la façon particulière de

traitement des coordonnées linguistiques et extralinguistiques mène le traducteur à imposer son style au texte traduit. On peut même conclure que la traduction des registres équivaut à un vrai exercice de style.

BIBLIOGRAPHY:

- Ardeleanu, Sanda-Maria; Balațchi, Raluca, 2005, *Éléments de syntaxe du français parlé*, avec un Avant-propos de Vasile Dospinescu, Iași, Institutul European, pp. 33-39
- Balațchi, Raluca, 2012, « Style et registre de langue en traduction », in *Écho des études romanes*, revue semestrielle de linguistique et littérature romanes, publiée par l'Université de Bohême du Sud de České Budějovice, Institut de langue et littérature romanes (République Tchèque), Volume VIII, N° 2, 2012, pp. 15-25.
- Bayen, Bruno, 1996, « Texte prononcé à l'occasion d'une soirée autour du livre d'Antoine Berman, *Pour une critique des traductions : John Donne* », in *Palimpsestes*, N° 10, « Niveaux de langue et registres de la traduction », Paris, Presses de la Sorbonne Nouvelle, pp. 9-15.
- Cristea, Teodora, 2000, *Stratégies de la traduction*, București, Editura Fundației României de Mâine.
- Cristescu, Violeta, 2013, « Analyse des traductions en roumain de la pièce *La Cantatrice chauve* de la perspective de la double lecture », in Boldea, Iulian (Sous la coordination de), 2013, *Studies on Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*, Secțiunea « Language and Discourse », Tîrgu-Mureș, Arhipelag XXI Press, , pp. 313-327.
- Esslin, Martin, 1979, *Anatomie de l'art dramatique / An anatomy of drama*, traduit de l'anglais par Nicole Tisserand, Paris, Éditions Buchet/Chastel.
- Gadet, Françoise, 1996, « Niveaux de langue et variation intrinsèque », in *Palimpsestes*, N° 10, « Niveaux de langue et registres de la traduction », Paris, Presses de la Sorbonne Nouvelle, pp. 17-40.
- Hewson, Lance, 1996, « Le niveau de langue repère », in *Palimpsestes*, N° 10, « Niveaux de langue et registres de la traduction », Paris, Presses de la Sorbonne Nouvelle, pp. 77-93.
- Ionesco, Eugène, 1966, *Notes et contre-Notes*, Paris, Gallimard, coll. « Idées ».
- Pergnier, Maurice, 1993, *Les fondements sociolinguistiques de la traduction*, Lille, Presses Universitaires.
- Trabelsi, Chédia, 2000, « La traduction des niveaux de langue et des régionalismes de l'arabe en français dans le roman de Taïeb Salah, *Saison de la Migration vers le Nord* », in *Meta : Journal des traducteurs / Meta : Translators' Journal*, vol. 45, n° 3, 2000, pp. 465-474.
- Ubersfeld, Anne, 1996, *Lire le théâtre I*, Paris, Éditions BELIN SUP.

CORPUS D'ANALYSE

Ionesco, Eugène, 1954, *La Cantatrice Chauve*, Éditions Gallimard, Paris.

Ionesco, Eugène, 1968, *Teatru*, Volumul I, traduceri de : Marcel Aderca, Dinu Bondi, Radu Popescu, Elena Vianu, Studiu introductiv de B. Elvin, București, Editura pentru Literatură Universală.

Ionesco, Eugène, 1998, *Călătorie în lumea morților, Teatru, Volumul V (Macbett. Ce formidabilă încurcătură. Omul cuvalizele. Călătorie în lumea morților. Nepoata-soție. Viconte. Cântarea cheală)*, traducere și notă asupra ediției de Dan C. Mihăilescu, București, Editura Univers.

Ionesco, Eugène, 2010, *Cântarea cheală. Lecția. Scaunele. Regele moare*, traducere din franceză de Vlad Russo și Vlad Zografi, București, Humanitas.

Aknowledgement : Cet article a été financé par le projet « SOCERT. *Société de la connaissance, dynamisme par la recherche* », n° du contrat POSDRU/159/1.5/S/132406, cofinancé par le Fonds Social Européen, par le Programme Opérationnel Sectoriel pour le Développement des Ressources Humaines 2007-2013. Investir dans les Gens!

THE ROLE OF NEOLOGISMS IN THE PRESENT CATHETIC TEXT

Alexandra-Ioana Dângă, M.A., "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca and Dana-Alexandra Dolgu-Ursuleanu, PhD Student, "Ştefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: The dynamics of the contemporary world reveals both the updating of the lay language and the clerical language. The neologisms are an innovation indicator, therefore the clerical language uses neologisms on the one hand because they replace the former words, although not totally; on the other hand neologisms can't restore the authentic meaning. Moreover, in a catechism these new words may subtly change the doctrine. All in all, two catechisms belonging to different confessions, orthodox and protestant, will be analysed comparatively and it will be discussed the semantics of the neologisms.

Keywords: neologism, contextual meaning, catechism, etymology, conservatism.

1. Preliminarii:

Conservatorismul lingvistic, respectiv doctrinar al Bisericilor tradiţionale reprezintă o defensivă faţă de inovaţiile stricăcioase/găunoase, care pot altera sensul dogmatic al confesiunii. Aparent paradoxal, inovaţiile pot prezenta şi avantaje, deoarece urmăreşte îndeaproape dinamica limbajului bisericesc, demonstrând capacitatea de adaptare a cultelor la necesităţile ontologice şi epistemologice ale contemporaneităţii. În studiul de faţă ne propunem să demonstrăm că varianta bisericească a limbajului nu constituie „încremenire în proiect”, ci o selecţie a împrumuturilor în măsura necesităţii (în textul catihetic ortodox), pe când, la popul opus, învăţătura de credinţă neoprotestantă abordează un limbaj prin excelenţă neologic, în mod special datorită apariţiei târzii ale acestor culte. Tematicile comune acestor catehisme evidenţiază expunerile referitoare la Botez şi la Duhul Sfânt.

Între cele două variante ale românei literare actuale, scrierea laică şi scrierea bisericească, există o multitudine de variaţii morfosintactice, stilistice analizate deja de prof. Dana-Luminiţa Teleoacă¹; noutatea studiului prezent constă în analizarea inovaţiilor lexicale la nivelul celor două texte de învăţătură creştină, ortodoxă, respectiv neoprotestantă. Deşi inovaţia este privită cu

¹ Vezi studiile *Aspecte morfosintactice în textul catihetic actual*, în *Lucrările celui de-al doilea Simpozion Internaţional de Lingvistică*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2009, p. 489-501, *Particularităţi morfosintactice ale textului actual de rugăciune (I şi II)*, în *LR Chişinău*, nr. 3-4, 11-12, XXI/2011, XXII/2012, *Morfosintaxa textului biblic actual: Evanghelia după Matei*, în *LR*, LXI/2012, Structuri sintactice cu valenţe stilistice în literatura veterotestamentară a Psalmilor, în *Anuar de lingvistică şi istorie literară*, Iaşi, LIV, 2014, p. 111-134.

suspiciune în textul bisericesc ortodox², având ca posibil efect distorsionarea, răstălmăcirea mesajului transmis³, în scrierea religioasă neoprotestantă⁴ termenii și construcțiile frazeologice sunt predominante și guvernează întregul discurs științific bisericesc, vom vedea în schimb care sunt și riscurile. În studiul de față, etimologia neologismelor a fost indicată prin confruntarea informațiilor din următoarele surse lexicografice: CDDE, CDER, DEX 1998, DÎL-R, DN, MDN, MDA (I, II), pentru discuția noastră fiind luat în calcul conceptul de *etimon direct*, iar nu cel de *etimon îndepărtat*.

2. Aspecte lexicale:

În economia textului bisericesc ortodox referitor la problematica despre Duhul Sfânt, observăm o recurență a termenilor formați prin mijloace interne – derivare, compunere – și se optează de multe ori, ca dovadă a conservatorismului lingvistic, pentru arhaisme lexicale și nu pentru împrumuturi, echivalente semantice neologice; spre exemplu, în structura „decî, de oameni *atîrnă* cî Dumnezeu...” (CO 2003: 121), arhaismul *atîrnă* este folosit în detrimentul lui *depinde* „dacă unii nu se mîntuiesc, aceasta n-ar fi din *pricina* lor, ci a harului care nu-i *silește*” (*ibid.*, 120), și în acest caz, dubletele neologice *cauza*, *obligă* nu înlocuiesc termenii vechi, care rămân consecvenți (arhaisme și elementele populare/regionale nu au rolul de a reda o culoare locală și temporală, avînd efect stilistic, ci sunt strict o expresie a conservatorismului; expresivitatea conotată de acești termeni este involuntară⁵). Există, de asemenea, varianta introducerii termenului neologic, dar a numirii între paranteze a termenului vechi „Aceasta e înșă o învățătură a calvinilor numită *predestinație* (*mai-înainte-rînduire*)” (*ibid.*, 120). Ultimul exemplu conchide cî substituția se realizează în mod gradual, este vorba, așadar, de o „apropiere treptată a limbajului bisericesc de cel laic”⁶.

Derivarea cu ajutorul prefixului *ne-* este foarte productivă în textul catihetic ortodox și este o dovadă cî este preferată metoda de îmbogățire a vocabularului prin mijloace interne: *neclintit*, *neconținut*, *necreată*, *negrăit*, *nemijlocit*, *nenumărate*, *neobișnuită*, *nesfârșită*, *nesticăciune* (CO 2003: 111-127), păstrînd astfel etimoane latinești moștenite sau cuvinte de origine slavă. De reținut este derivatul cu prefixul *în-*, care creează termenul *a îndumnezei* „ne unim cu Dumnezeu în aceeași lucrare a Lui, ne *îndumnezeim* prin lucrarea Lui” (*ibid.*, 117), termen de o rară finețe și rafinată teologie. De asemenea, derivarea cu sufixul *-ință* este prolifică,

²*Credința ortodoxă*, Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei Trinitas, Iași, 2003 (în continuare CO), Mitropolitul Mihălcescu, Irineu, *Dogmele Bisericii creștine ortodoxe*, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, 1994 (în continuare DBCO), Sfântul Velimirovici, Nicolae, *Credința sfinților. Catehismul Bisericii Ortodoxe*, Ed. Biserica Ortodoxă, București, 2004 (în continuare CBO).

³ Dana-Luminița Teleoacă, *Discursul religios catihetic: o abordare din perspectiva teoriei comunicării*, în *Lucrările celui de-al treilea Simpozion Internațional de Lingvistică*, București, Editura Universității din București, 2010, p. 171-179.

⁴Daniel G. Reid, *Dicționarul Noului Testament, Un compendiu de învățătură biblică contemporană într-un singur volum*, traducere de Ciupe, Lucian și Manta, Timotei, Ed. Casa Cărții, Oradea, 2008 (în continuare DNT).

⁵ Dana-Luminița Teleoacă, *Conservatorism și expresivitate în literatura religioasă. Posibile repere de definire a unui stil științific (didactic) în context religios*, în LR 1/2013, p. 46-63.

⁶Gheorghe Chivu, *Civilizație și cultură. Considerații asupra limbajului bisericesc actual*, Editura Academiei, București, 1997, p. 15.

astfel termenii *trebuință*, *stăruință*, *neputință*, (CO 2003: 111-127), rămân viabili, în ciuda posibilității echivalării neologice (vezi *necesitate*, *insistență*, *capacitate*).

În textul de învățătură creștină neoprotestantă cu privire la concepția despre Duhul Sfânt, nu se remarcă o redundanță a derivatelor sau a compuselor, dimpotrivă, sunt preferate împrumuturile lexicale, fraza complexă, uneori ambiguă datorită redării doctrinei prin traducere. Am selectat o listă de neologisme corect folosite contextual, pe care am secționat-o gramatical: substantive (*arhetip*, *emisar*, *epexegetică*, *extaz*, *glosolalie*, *presupoziție*, *umanitate* etc); infinitive lungi (*afirmare*, *confirmare*, *depravare*, *edificare*, *experimentare*, *identificare*, *ignorare indignare*, *inspirare*, *interpretare*, *mărturisire*, *proclamare*, *reflectare*, *restaurare*, *revizuire*, *sfidare*, *validarea* etc); adjective și adverbe (*asigurat*, *coruptibil*, *existențial*, *explicit*, *ezoteric*, *imanent*, *imatur*, *implicit*, *inextricabil*, *inferior*, *internalizat*, *interschimbabil*, *neregenerat*, *similar*, *salvific*, *triadic*, *ulterior* etc); verbe (*a capitula*, *a comunica*, *a contamina*, *a dezvolta*, *a direcționa*, *a extinde*, *a facilita*, *a se fundamenta*, *a impulsiona*, *a incomoda*, *a invoca*, *a organiza*, *a percepe*, *a persista*, *a promova*, *a se relaționa*, *a realiza*, *a suprapune*, *a transforma*, *a transcende* etc.)(DNT: 341-351).

Vocabularul neologic al textului catihetic ortodox cu privire tematica studiată în ambele scrieri este restrâns: „toți trei au o singură ființă, voință, putere și slavă, o singură Dumnezeuire, arătată în trei *ipostasuri*”, „oamenii au libertatea să-l primească și să *conlucreze* cu el”(CO 2003: 120), „iar impulsul spre păcat *servește*, mai degrabă, în cel îndreptat, ca mijloc de *exercitare* a forțelor morale”, „*pervertirea* voinței”, „aplecarea voinței spre păcat, a *concupiscentei*”, „în străduința de a săvârși în chip tot mai *regulat* faptele bune”, „omul se întărește în așa fel, încât nu mai este *asaltat* sau amăgit ușor” (*ibid.*, 125), „*dogma* despre Sfânta Treime se găsește tainic sau *simbolic* și în Vechiul Testament”(DBCO: 28), „persoanele dumnezeiești sunt de aceeași ființă sau substanță, adică *consubstanțiale*”(ibid., 29), „toți Sfinții Părinți, *fără excepție*, vorbesc despre Sfânta Treime”(ibid., 29), „aceasta este taina despre *armonia* absolută a celor Trei Persoane în aceeași ființă dumnezeiască”(CBO: 56). Fiind vorba de un text doctrinar, echivalarea termenilor noi este mai dificilă decât în cazul altor tipuri de texte religioase, iar procesul de modernizare a limbajului bisericesc presupune receptarea mesajului la nivelul său cel mai profund și respectarea Tradiției, pentru că, în caz contrar, inovațiile nepotrivite sau excesive ar putea dăuna sensului dogmatic⁷. Limbajul se subordonează dogmei fiecărei confesiuni, scrierea catihetică neoprotestantă se sincronizează cu limba literară laică, pe când textul catihetic ortodox își menține anumite particularități arhaice, datorită, probabil, dorinței de exprimare corectă a conținutului semantic, și doar în privința unor termeni vechi s-a decis înlocuirea cu un neologism (fie că prezentau frecvență ridicată, fie că a fost găsit un echivalent, care, conform exemplelor de mai sus, este așezat în apozitie sau disjuncție).

Nu întotdeauna însă aceste inovații sunt și cele mai adecvate, într-o serie de situații nu se justifică sensul, în altele neologismele sunt impropriu folosite, iar alte construcții sunt străine spiritului limbii române. În textul de învățătură neoprotestantă putem urmări câteva fapte de limbă discutabile (structuri lingvistice artificiale, distorsionări semantico-conceptuale): „punctul

⁷ Dana-Luminița Teleoacă, *Limbajul bisericesc actual între tradiție și inovație*, Ed. Academiei, București, 2008, p. 6.

de vedere al lui Pavel, care îl vedea pe Duhul *ca o parte normală* a vieții”(DNT: 341), verbul tranzitiv folosit ca intransitiv „Pavel *nu tratează* niciodată în mod direct *despre problematica* personalității Duhului”(ibid., 342), „duhul să inspire nu doar cuvântul vorbit, ci și *aptitudinile*”(ibid., 343), „slujirea altora în acord cu *caracterul* Stăpânului”, „Isus *se relaționează* la Biserica Sa și la lume prin intermediul Duhului” (ibid., 344), „Îl vedem pe Duhul *împuternicind, organizând și direcționând... închinarea creștină*”(ibid., 345), „venirea Duhului este asociată cu începutul proclamării Evangheliei după înviere cu *infuzia* Sa de putere”(ibid., 346), „[Trupul lui Cristos] înseamnă chemarea la o existență *corporativă*”, „duhul este forța unificatoare și *creativă*, care aduce în ființă comunitatea creștină”, „Pavel susține că duhul cuprinde în Sine *caracterul etic* al lui Dumnezeu”(ibid., 348).

Ceea ce este extrem de important în cazul textelor catihetice este faptul că limbajul științific trebuie să fie în perfectă concordanță cu știința. Astfel, abuzul de neologisme ilustrează, pe de o parte, inadecvarea semantico-stilistică, dar și conceptuală, pe de altă parte, ține de domeniul evidenței că eforturile de sincronizare cu varianta literară laică trebuie să respecte unele limite, iar traducerea trebuie să se realizeze cu mult discernământ. Incoerența semantică și conceptuală se datorează fie insuficienței cunoașterii a limbii, fie comodității.

3. Concluzii:

Există totuși câteva lexeme comune celor două scrieri confesionale, în ciuda doctrinelor diferite: *binecuvântare, credință, cruce, a călăuzi, doxologie, duhovnicesc, Evanghelie, a pecetlui, persoană, sfânt, suflet, vrăjmaș*. Grosso modo, termenii care denumesc elemente fundamentale ale religiei creștine sunt întâlnite în toate cultele aparținătoare. Conceptele creștine sunt exprimate de ortodocși cu termeni mosteniti din latina, dar, mai ales, de sorginte bizantino-slavă. Această influență este detectabilă în paginile textelor catihetice investigate.

Frecvența întrebuințării cuvintelor de origine slavă este foarte ridicată în cultul creștin-ortodox, pentru că acestea denumesc concepte, obiecte legate de ritualul confesiunii. Am constatat într-un studiu anterior⁸ că terminologia slavonă se referă preponderent la elementele de organizare a Bisericii ortodoxe (*blagoslovenie, Ceaslov, duh, duhovnic, dveră, jertfă, a izbăvi, maslu, a milui, mirean, mitră, molitvă, mucenic, odajdie, pomană, post, prapore, pravilă, predică, predoslovie, prestol, prohod, praznic, (Maica) Precista, sfeștanie, slavă, spovedanie, stareț, strană, taină, a târnosi, tipic, troiță, Utrenie, Vecernie, vlădică* etc), pe când cuvintele latinești denumesc noțiuni fundamenale ale creștinismului panconfesional (vezi *a binecuvânta, biserică, colindă/corindă, Crăciun, creștin, a cuminca, cruce, duminică, închinare, înger, lege, mormânt, naștere, Paște, Rusalii, Sânt, templu* etc).

Într-adevăr, pare puțin probabil că românii ortodocși vor renunța în mod facil la acești termeni (arhaici, slavoni) în favoarea celor neologici, de proveniență latino-romană, deși, precum am observat, literatura neoprotestantă de învățătură creștină este mult mai sincronizată, din punct de vedere lingvistic, cu varianta literară laică.

⁸ Vezi Alexandra-Ioana Gâță (Dângă), *În terminologia bisericească predomină latina sau slavona*, în Palenikova, Jana, Sitar-Taut, Daniela, *Zilele studiilor romanice*, vol. II, Ed. Universita Komenského v Bratislave, 2012, p. 132-138.

BIBLIOGRAPHY:

Credința ortodoxă, Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei Trinitas, Iași, 2003.

Mitropolitul Mihălcescu, Irineu, *Dogmele Bisericii creștine ortodoxe*, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, 1994.

Reid, Daniel G., *Dicționarul Noului Testament, Un compendiu de învățătură biblică contemporană într-un singur volum*, traducere de Ciupe, Lucian și Manta, Timotei, Ed. Casa Cărții, Oradea, 2008.

1. Sfântul Velimirovici, Nicolae, *Credința sfinților. Catehismul Bisericii Ortodoxe*, Ed. Biserica Ortodoxă, București, 2004.

Chivu, Gheorghe, *Civilizație și cultură. Considerații asupra limbajului bisericesc actual*, Editura Academiei, București, 1997.

Gâță (Dângă), Alexandra-Ioana, *În terminologia bisericească predomină latina sau slavona*, in vol. Zilele studiilor romanice, Bratislava, 2011.

Palenikova, Jana, Sitar-Taut, Daniela, *Zilele studiilor romanice*, vol. II, Ed. Univerzita Komenskeho v Bratislave, 2012.

Teleoacă, Dana-Luminița, *Aspecte morfosintactice în textul catihetic actual*, în *Lucrările celui de-al doilea Simpozion Internațional de Lingvistică*, București, Editura Universității din București, 2009.

Teleoacă, Dana-Luminița, *Conservatorism și expresivitate în literatura religioasă. Posibile repere de definire a unui stil științific (didactic) în context religios*, în LR 1/2013.

Teleoacă, Dana-Luminița, *Discursul religios catihetic: o abordare din perspectiva teoriei comunicării*, în *Lucrările celui de-al treilea Simpozion Internațional de Lingvistică*, București, Editura Universității din București, 2010.

Teleoacă, Dana-Luminița, *Limbajul bisericesc actual între tradiție și inovație*, Ed. Academiei, București, 2008.

Teleoacă, Dana-Luminița, *Morfosintaxa textului biblic actual: Evanghelia după Matei*, în LR, LXI/2012, *Structuri sintactice cu valențe stilistice în literatura veterotestamentară a Psalmilor*, în *Anuar de lingvistică și istorie literară*, Iași, LIV, 2014.

Teleoacă, Dana-Luminița, *Particularități morfosintactice ale textului actual de rugăciune (I și II)*, în LR Chișinău, nr. 3-4, 11-12, XXI/2011, XXII/2012.

CDDE: Candrea, Ion Aurel, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine* [ediție îngrijită și Prefață de Gr. Brâncuș], Editura Paralela 45, București, 2003.

CDER: Ciorănescu, Al., Dicționarul etimologic al limbii române [ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin], Editura Saeculum I.O., București, 2007.

DEX 1998: Dicționar explicativ al limbii române, Academia Română, Institutul de Lingvistică Iorgu Iordan, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

DÎL-R: Chivu, Gheorghe, Buză, Moraru, Emanuela, Roman, Alexandra, Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421-1760), Ed. Științifică, București, 1992.

DN: Marcu, Florin, Maneca, Constant, Dicționar de neologisme, Editura Academiei Române, București, 1986.

DOOM 2005: Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

MDA I: Mic dicționar academic, Editura Univers Enciclopedic, București, 2010.

MDA II: Mic dicționar academic, Editura Univers Enciclopedic, București, 2010.

THE FUTURE INDICATIVE PARADIGM IN ROMANIAN LANGUAGE OF THE 16TH, 17TH, 18TH CENTURIES AND NOWADAYS

Larisa Bulai, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The structure of the Romanian Future tense has known different forms from the very first written texts dated back in the 16th century and until the end of the period of language evolution in the 18th century. In Modern Romanian language, this verbal tense presents more forms and each form of the Future tense has an analytical structure which may be constructed with diverse auxiliaries like "a vrea", "a voi" or "a avea" as well as with variants of these auxiliaries (obtained from the aphaeresis of the initial letter "v"). In Old Romanian language there were variations in using one or another form of this verbal tense. We will analyse this variation and we will conclude on the predominance in texts belonging to the period contained between the 16th and the 18th century. The result will be compared with the situation in the present-day Romanian language in order to observe the general evolution of the paradigm of the Future tense in Romanian language.

Keywords: *Romanian Future tense, Old Romanian Language, Modern Romanian Language, evolution, analytical structure.*

Introducere:

Lucrarea de față prezintă situația structurilor care constituiau paradigma timpului viitor în limba română veche și a celor care constituie această paradigmă în limba română modernă. Vom observa modul analitic de construcție a fiecărei structuri specifice timpului viitor, acestea fiind exclusiv structuri compuse cu ajutorul unui auxiliar și al unui verb de conjugat la infinitiv sau conjunctiv. Analizând diacronic situația structurilor paradigmei timpului viitor din perioada secolelor al XVI-lea – al XVIII-lea, dar și de astăzi, putem observa preferința limbii române pentru unele structuri în defavoarea altora în fiecare perioadă, dar și evoluția formelor acestui timp verbal pe parcursul intervalului investigat.

1. Viitorul 1:

Paradigma viitorului se concretizează prin mai multe structuri, toate analitice, compuse, menționate de majoritatea autorilor de gramatici din perioada de debut a acestui tip de lucrări științifice.

Denumirea oferită acestui timp verbal nu este foarte diferită de la un autor la altul. Întâlnim astfel structuri de viitor 1 sub numele de *fiitoriu* (*neexactu*) (Loga 1821: 89; Câmpeanu 1848: 94), *futuru(m)* sau *fietoriu* (Șincai 1805: 50; Loga 1821: 89; Cipariu 1855: 43; Cipariu 1866: 179), *fiitorul I* (Manliu 1880: 99) sau *Denique Tempus Futurum* (Alexe 1826: 78).

Structură și utilizare

Construcția alcătuită din auxiliarul *a vrea* și infinitiv scurt este frecventă în textele analizate, în perioada veche fiind prezentă uneori în structuri unde a fost înlocuită ulterior de alte timpuri (de exemplu de prezentul indicativ pentru acțiuni viitoare mai apropiate de momentul vorbirii sau cu un moment de desfășurare cunoscut).

Timp exclusiv analitic, *viitorul I* prezintă forme cu auxiliar flexibil, în funcție de persoană și număr. În exemplele selectate pentru persoana I singular, se remarcă „formele cu *voi(u)* - *infinitiv* sau *infinitiv* + *voi(u)*” (Frâncu 2009: 115), inversiunea dintre auxiliar și verb principal fiind frecventă în limba secolului al XVI-lea:

1.1. Secolul al XVI-lea

Oferim spre exemplificare următoarele fapte de limbă română veche:

„Până cându *voiu fi* întru voi, până cându vă *voiu răbda*?” (Coresi 1581: 76).

„Iară de *voi făgădui* vreun bine, să nu fiți fără de grije pentru făgăduința.” (Coresi 1581: 214).

„Veniți cătră mine toți usteniții și îngreioiații, și eu *răposa-voi* pre voi!” (Coresi 1581: 5).

„Dereptu aceaia îndrăzniți, că cu voi *fi-voiu* împreună până în vecie” (Coresi 1581: 130).

Textele secolului al XVI-lea furnizează fapte de limbă care atestă existența unei variante speciale a auxiliarului *a vrea* pentru persoana a II-a singular, aflat atât în poziție antepusă, cât și în poziție postpusă verbului de conjugat:

„auxiliarul *a vrea* are în toate variantele literare numai forma mai apropiată de etimon *veri* (lat. *velis*) cu varianta *ver*, cu excepția variantei din Banat-Hunedoara, care prezintă alături de această formă și forma nouă, *vei*, impusă de normele limbii literare” (Frâncu 2009: 115):

Oferim următoarele exemple selectate din textele analizate în această lucrare:

„Până cicea *veni-veri* și *nu veri* mai treace” (Coresi 1581: 267).

„avuție *veri avea* în vistiariu în ceriure” (Coresi 1581: 288).

Paradigma *viitorului I* prezintă structuri diverse construite cu auxiliare diferite și cu forme diferite ale verbului de conjugat,

„1) cu auxiliarul *a vrea* la prezent, urmat sau precedat de infinitiv (...); 2) forme de tipul *am a cânta* (...); 3) forma de tipul *am să cînt*, rezultată din forma de tipul *am a cînta*, prin înlocuirea infinitivului prin conjunctiv” (Frâncu 2009: 115).

Aceste structuri alternează în limba secolului al XVI-lea, coexistând uneori chiar și în aceeași frază. Exemplele enumerate în cele ce urmează ilustrează alternanța continuă, în text, a acestor trei structuri temporale de *viitor*:

„«Cine va *veni* cătră mine, *nu-l voiu scoate* afară». Și: «Bucurie *fi-va* la ceriu de un omă păcătosă ce se pocăiaște!»” (Coresi 1581: 5).

„acicea de *veri lăcui* bine, iară acolo, întru împărăția ceriului, tu *veri fi* moșteană” (Coresi 1581: 5).

„neștiindă că, s'amă fi și mai derepți de toți, e alaltii *vămu osândi*, vinovați osândeii *fi-vămă*” (Coresi 1581: 18).

„că și adoara *se vrea întoarce* într'ânsulă” (Coresi 1581: 81).

„nu căce că-lă *vrea putea* da acelă duhă necurat pre moarte” (Coresi 1581: 81).

„*da-voră* elă, și *ucide-voră* elă; și a treia zi *învie-va*” (Coresi 1581: 88).

„Ce *va amu fi* noao?” (Coresi 1581: 201).

„Doamne, de *va durmi*, mântuitu *va fi*.” (Coresi 1581: 95).

„iară deaca *veri îmbătrâni*, tu *te veri pocăi*.” (Coresi 1581: 74).

„Așa *are a face* voao părintele mieu alu ceriului, de nu *veți lăsa* cineșu vecinului său den inimile voastre greșalele lui” (Coresi 1581: 287).

„Ia să socotimu amu cumu *are a ne fi*, cându nici cunoscuții, nici liubovnicii iubimu” (Coresi 1581: 340).

„iară de alaltii frați ce pieru uită-șu, nici o drăznire *n'are a strânge* cătră Dumnezeu.” (Coresi 1581: 341).

„sântu unii de aceștea ce stau acicea, ce *n'au a gusta* moarte, până *voru vedea* împărăția lu Dumnezeu, viindu în tărie” (Coresi 1581: 75).

„Dă-mi ceasta de acmu, iară lu Dumnezeu *veri da* ceaia ce *va să fie*” (Coresi 1581: 74).

„Și aceștea mainte *va să-i judece*, că cu nevoe *va să fie* creștiniloru” (Coresi 1581: 40).

„Și de vămu putea răbda, atunce *avea-vămu a auzi* strigându-ne și grăindu-ne” (Coresi 1581: 270).

În ceea ce privește structura de viitor construită cu auxiliarul *a avea* la prezent și infinitivul prepozițional, Constantin Frâncu menționează că

„Viitorul de tipul *am a cânta* este mai puțin frecvent, dar se întâlnește în tot felul de texte. Formația *avea* o pronunțată valoare modală, exprimând probabilitatea sau posibilitatea” (Frâncu 2009: 117).

Oferim spre exemplificare:

„Voi amu, feciorii lu Zevedeiu, *a mărturisi aveți* pentru mine, și pentru dreptate *aveți a muri*.” (Coresi 1581: 90-91).

„Cine va creade întru mine, *n'are a muri* în vecie” (Coresi 1581: 98).

„Și aiurea grăiaște că «cine va păzicuvintele mele, moarte *n'are a vedea* în vecie».” (Coresi 1581: 98).

Constantin Frâncu menționează că „mai frecventă este construcția cu *a vrea* + conjunctivul, care primește și valoare de viitor”, în defavoarea construcției de „viitor popular” de tipul *am să fac* (Frâncu 2009: 117), exemplele fiind numeroase, am selectat următoarele:

„ceaia ce *va să fie*, ce o știa Dumnezeu” (Coresi 1581: 39).

„să ne izbăvimă de aceale temnițe, ce *voră să fie*” (Coresi 1581: 43).

„începu lorăa grăi ce *vrea* lui *să fie*” (Coresi 1581: 88).

„Dă-mi ceasta de acmu, iară lu Dumnezeu *veri da* ceaia ce *va să fie*.” (Coresi 1581: 74).

„Ce-i *vrea* fi lui *a fugi* și *a se apăra* de ce spunea elu că *va să se tâmple* lui” (Coresi 1581: 84).

După cum se deduce din exemplele enumerate mai sus, forma cea mai frecventă de *viitor* din secolul al XVI-lea este cea construită cu „auxiliarul *a vrea* la prezent urmat sau precedat de infinitiv (*voi(u) cânta* <lat *voleo cantare* sau *cânta-voi(u)*)” (Frâncu 2009: 115). Auxiliarul prezintă, în perioada secolului al XVI-lea, următoarea paradigmă: „*voi(u), vei (și veri); va*, foarte rar și *a; vom(u), și văm(u)*, dar, rar, și *vrem; veți (și văți)*, dar, rar, și *vreți; vor (și, sporadic or)*” (Frâncu 2009: 115). Totuși, am observat că această formă alternează frecvent cu celelate structuri analitice de *viitor* prezente în textele secolului al XVI-lea.

1.2. Secolul al XVII-lea

În secolul al XVII-lea, structurile de *viitor 1* apar în cele mai dese cazuri cu auxiliarul antepus, cea mai frecventă formă fiind înregistrată cea cu auxiliarul *a vrea* în varianta literară (*voi, vei, va, vom, veți, vor*), ca în exemplele:

- „*voiu scrie* pe leaspezi cuvintele care era pre leaspezile ceale dentîiu” (BB, *Ieș*, 34, 1).
- „și cuiuburi *vei face* în sicriiu, și-l *vei zmoli*” (BB, *Fac*, 6, 14).
- „în frica Dumnezăului nostru *veț mearge*” (BB, *Nee*, 5, 9).
- „Pentru că nu vă *veți închina* la alți dumnezei” (BB, *Ieș*, 34, 14).
- „Fi-i-vatruda ne'ncetată - Că la iad nu *va fi* plată - Acolo *n'a vedea* moarte - Să gîndească că-l *va scoate*” (Dosoftei 1673: 160).

Înregistrăm rar și forme cu auxiliarul postpus, situație moștenită din secolul anterior, unde era mult mai frecventă:

- „*Fi-i-va* truda ne'ncetată - Că la iad nu *va fi* plată” (Dosoftei 1673: 160).

Identificăm și structuri de *viitor* construite cu auxiliarul *a vrea* și conjunctivul verbului de bază:

- „Ce bleasteme pre ea cel ce bleastemă ziua aceea, cea ce *va să prinză* chitosul cel mare!” (BB, *Iov*, 3, 8).

1.3. Secolul al XVIII-lea

În secolul al XVIII-lea, *viitorul 1* prezintă, aproape exclusiv, forme cu auxiliar antepus infinitivului. Cea mai frecventă structură utilizată în această perioadă este cea construită cu auxiliarul *a vrea* și infinitivul scurt al verbului de conjugat. Oferim câteva exemple sugestive:

- „Nepriceperea minții mele îi *voiu asemîna* cu cei doi luminători mari” (Ivireanul 1972: 57).
- „Veniți după mine și *voiu face* pre voi pascari de oameni” (Ivireanul 1972: 3).
- „Căroră *veți lăsa* păcatele, lăsate *vor fi* și căroră *veți ținea*, ținute *vor fi*” (Ivireanul 1972: 99).

Se înregistrează și situații în care verbul de conjugat precede auxiliarul, ca în exemplele:

- „și-l *va scula* pre el Domnul, măcar și păcatele de *va fi* făcut *erta-se-vor*/lui” (Ivireanul 1972: 375).

Înregistrăm și structuri de *viitor* construite cu auxiliarul *a avea* și infinitivul analitic al verbului de conjugat construit cu prepoziția particulă-morfem de infinitiv *a*, ca în exemplele:

- „Și pentru căci *avem a merge* la război asupra vrăjmașului sufletelor noastre” (Ivireanul 1972: 36).

1.4. Perioada contemporană

Structură și utilizare

În limba română literară modernă, timpul *viitor* al modului indicativ prezintă o structură analitică, putând fi exprimat prin folosirea uneia dintre cele două construcții pe care le cunoaște:

„una cu auxiliarul *a voi* (*a vrea*) în sintagmă, cealaltă cu auxiliarul *a avea*; una cu verbul sub forma temei de *infinitiv*, iar cealaltă cu verbul la *conjunctiv*” (Irimia 2008: 273).

În ceea ce privește formele verbale folosite în presa scrisă pentru exprimarea *viitorului*, constatăm o preferință pentru variantele populare folosite în limba vorbită, în contextul în care „Termenii popular/cult, vorbit/scriș sunt relativi în analiza limbajului în general, implicit în analiza limbajului publicistic (...) presa, radioul, televiziunea, comunicarea pe internet și-au creat un limbaj propriu. Deși este caracterizat prin accesibilitate și caută să informeze un public larg, avînd chiar tendința de a impune o normă, stilul publicistic prezintă atît în varianta scrisă, cît și în cea audiovizuală o mare deschidere spre elementele de limbă vorbită” (Stanciu 2004: 1).

Exemplificări

„ministru Educației *o să dea* o lege prin care cei ce vor lua examenul la facultate, *vor fi* declarați destul de studenți” (AC, 1.08.2014).

„*O să fie* greu la liceu” (AC, 19.07.2014).

„Se-ngroașă gluma: a trecut Gâdea în opoziție. Și Ponta *o să facă* Sinteza zilei” (DV, 31.07.2014).

„dacă mergeți pînă atunci, sigur *o să găsiți* o masă liberă” (DV, 7.08.2014).

„După ce *o să finalizăm* discuția cu cei de la CE *o să dăm* exemple multe publicului larg” (AP, 3.08.2014).

„Nu știu ce *or să obțină*, dar totul se va baza pe neseriozitatea noastră” (A, 23.08.2014).

„Îmi doresc, dar nu cred că *o să apuc*, nici eu, nici copiii mei” (A, 23.08.2014).

Înregistrăm și numeroase structuri de *viitor* literar

„Ziua Limbii Române *va fi* sărbătorită duminică în Parcul Titan printr-o serie de evenimente” (SS, 31.08.2014).

„În următorii douăzeci de ani *vom descoperi* viață extraterestră” (DV, 31.07.2014).

„românii *vor alege* o Evită pe peronul prezidențialelor din noiembrie” (AC, 26.08.2014).

Pe lângă aceste structuri de *viitor* popular și cult, regăsim frecvent în limbajul publicistic, *viitorul* perifrastic format cu *a avea*:

„*Am să introduc* personal un proiect de lege printre colegii mei” (AC, 26.07.2014).

„*Am să te iubesc* pînă la sfârșitul lumii” (JN, 22.08.2014).

„Dacă pierde o să-l apăr, dacă câștigă *am să-l înjur*” (SS, 22.08.2014).

„*Ai să îl regreți* pe Băsescu. O să îl regreți dintr-un singur motiv, acela că eu, dacă ajung președinte, nu fac pact de coabitare” (AP, 22.08.2014).

„Diferențele de preț la medicamente *n-au să dispară*” (TMD, 22.08.2014).

2. Viitorul anterior:

Nu apare menționat în primele lucrări de gramatică (Șincai 1805, Loga 1821, Alexe 1826). Atestat prima dată în lucrarea lui Heliade-Rădulescu (1828: 41): „și felurile viitorului sînt două: viitoru-întîiu cum: voi scri, și viitoru al doilea cum: voi fi scris”, *viitorul II* este menționat ulterior și sub nume precum *fiitoriul (exact)* sau *fiitoriul trecut I* (Câmpeanu 1848: 91, 94) sau *fiitorul II* (Manliu 1880: 99).

Structură și utilizare

Construcție temporală cu structură analitică compusă, alcătuită din auxiliarul *a fi* la *viitor 1* și participiul verbului de conjugat, *viitorul anterior* este folosit pentru a exprima o acțiune viitoare finalizată mai aproape de momentul evocării și anterioară acțiunilor exprimate prin *viitorul 1*. Ordinea elementelor auxiliare variază, fără vreo influență asupra semanticii structurii (Manliu (1880: 99) menționează că forma de *viitor anterior* poate apărea astfel: *fi-voi-jurat*, sau astfel: *voi fi jurat*, însă nu specifică vreo diferență de sens între cele două construcții sinonime din punct de vedere morfologic).

Viitorul anterior reprezintă un „timp de relație (deictic relațional) (...) ocurența viitorului anterior impune prezența unui antecedent temporal care este totdeauna un verb cu formă de viitor propriu-zis” (GALR I 2008: 446). Astfel, el apare în textele limbii române concurat de structura omonimă de prezumtiv perfect.

2.1. Secolul al XVI-lea

În secolul al XVI-lea, foarte frecvente sunt structurile de *viitor* construite cu varianta veche pentru persoana a III-a singular a auxiliarului *a vrea*¹ (*vrea fi mers* în loc de *va fi mers*):

„Gura amu a Elisavthei numai ce slujia, ca și gura feateei de slujia celuia ce era în mațele ei, fiulu lu Dumnezeu, că de *nu vrea fi feciorulu jucatu-se, nu vrea fi prorocitu* Elisavtha.” (Coresi 1581: 493).

„Iară acea stea ce se ivi *nu vrea fi arătat* pre Hristosu, de *nu vrea fi deștinsu* aiavea și desupra capului coconului să stea.” (Coresi 1581: 503).

Întâlnim și forme de *viitor anterior* construite cu forma literară a auxiliarului:

„Încă iară să se leapede cine *va fi viatu* în ceastă lume viața lui, mainte” (Coresi 1581: 69).

„și cineșu alu său răspunsu va să dea înaintea lu Dumnezeu, de toate lucrurile ce *va fi lucratu* pre ceastă lume, oare cu cuvântulu, oare cu lucrulu.” (Coresi 1581: 113).

„Și împreună numai înaintea judecătorulu sta-vămu cu frică și cu cutremuru multu, să *va fi fostu* și bogatu, sau și săracu” (Coresi 1581: 538).

2.2. Secolul al XVII-lea

Structurile de *viitor anterior* sunt întâlnite frecvent în textele secolului al XVII-lea, concurând, ca și în perioada anterioară, cu structurile omonime morfologic de prezumtiv perfect.

¹ A se vedea paradigma auxiliarului *viitorului 1*, de la pagina 3.

„Iară de *va fi* fost vreun taur împungătoriu de ieri sau de alaltaieri, și-l vor mărturisi stăpânului săuși nu-l va omorî pre dînsul, și va omorî bărbet sau muiare, taurul cu pietri să să omoară” (BB, *Ieș*, 21, 29).

„Iară de să *va fi știut* că iaste taurul împungătoriu mai denainte, de ieri, de alaltaieri, și *vor fi mărturisit* stăpînului și nu-l va omorî pre dînsul, va plăti taur pentru taur, iară stîrvul va fi al lui” (BB, *Ieș*, 21, 36).

„Așa vei face: vițelul tău, și oaia ta, și înjugătoriul tău, 7 zile *vor fi supt* mumă-ș, iară a op-ta zi Mi le vei da pre eale” (BB, *Ieș*, 22, 30-31).

2.3. Secolul al XVIII-lea

Fără a prezenta vreo particularitate deosebită față de secolele anterioare, structurile de *viitor anterior* apar în secolul al XVIII-lea, însă sunt depășite numeric de structurile omonime morfologic de prezumtiv perfect.

„Las cu mare blestem ca cine va sluji la această casă, veri om bun va fi, veri rău, nici cu un mijloc să nu i să oprească simbriia pre cît *va fi slujit*” (Ivireanul 1972: 334).

„de să va întâmpla carea cumva să piară vreun zapis, să se poată îndrepta acel lucru ce *va fi* fost scris înr-însul cu acel zapis ce va fi scris în carte, fiind pecetluit cu pecetia domnească” (Ivireanul 1972: 336).

2.4. Perioada contemporană

Concurat de forma omonimă de prezumtiv perfect, *viitorul anterior* este întâlnit destul de rar în limba română actuală, fiind construit analitic cu ajutorul formei de *viitor* a auxiliarului *a fi* și participiu verbului central al structurii verbale.

„Nu știm, în realitate, cîți cititori *vom fi avut* în vremea aceea, și nici nu mai contează.” (DV, 3.02.2015)

3. Viitorul în trecut:

Timpul *viitor* mai este redat în limba română și printr-o „construcție perifrastică, alcătuită din verbul *a avea* (cu paeadigma completă de imperfect) și conjunctivul prezent al verbului care redă procesul comunicat: *aveam să vin, aveai să vii, avea să vină, aveam să venim, aveați să veniți, aveau să vină*. Această construcție exprimă posterioritatea (ca și *viitorul*), având însă o distribuție limitată – apare doar în context cu verbe cu timpul de referință „trecut”. de aceea este denumită și *viitorul în trecut*.” (GALR I: 441-443).

3.1 Perioada veche

Formele de *viitor în trecut* sunt destul de rar întâlnite în limba română veche, astfel explicându-se faptul că acest timp verbal nu este consemnat în primele gramatici ale limbii române. Oferim spre ilustrare, următorul exemplu:

„Că cestu orbu, niminea *nu avea să derepteze* pre elu, nici putea să vază pre Domnulu” (Coresi 1581: 443).

3.2 Perioada contemporană

În limba română contemporană, *viitorul în trecut* este folosit mai frecvent decât în perioada anterioară. Oferim spre ilustrare următoarele exemple:

„Mai târziu, fetele și băieții ăștia ordonați *aveau să devină* poate cetățeni la fel de cuminți, corect încheiați la cămăși, oameni care fac toate lucrurile în ordine, fără grabă și după rînduială” ([DV, 5.02.2015](#))

„Aceștia voiau să se spele pe mâini pentru că *urma să intre* pe mîna Miliției” ([DV, 5.02.2015](#)).

„După lege, *urma să fie* eliberat, căci nu se mai putea prelungi” ([DV, 5.02.2015](#)).

Concluzii:

Paradigma timpului *viitor* conține mai multe forme cu structură analitică atestate încă din primele texte de limbă română scrisă. Fie că se constituie în serii sinonime din punct de vedere morfologic în paradigma *viitorului 1* (forma *a vrea* + infinitiv este sinonimă morfologic cu forma *a vrea* + conjunctiv, cu forma *a avea* + conjunctiv, dar și cu forma *a avea* + infinitiv), fie că se constituie în forme de exprimare a altor tipuri de acțiuni viitoare decât cea exprimată de *viitorul 1* (formele *viitorului al doilea* și ale *viitorului în trecut*), construcțiile existente în limba română și folosite pentru exprimarea acțiunilor posterioare momentului evocării lor sunt în totalitate analitice și prezintă paradigme asemănătoare în toată perioada analizată, atât în limba veche, cât și în limba modernă. Chiar dacă preferința pentru o formă sau alta variază pe parcursul perioadei investigate, observăm prezența constantă a tuturor structurilor timpului *viitor* în textele suport consultate în lucrarea de față.

BIBLIOGRAPHY:

- Alexe 1826 = Alexe, Joannis, *Gramatica daco-romana sive valachica*, Viena, 1826.
 Câmpeanu 1848 = Câmpeanu, P. M., *Gramatica românească*, Iași, 1848.
 Cipariu, 1855 = Cipariu, Timotei, *Compendiu de gramateca limbei române*, Blaj, 1855.
 Cipariu, 1866 = Cipariu, Timotei, *Principia de limbă și de scriptură*, Blaj, 1866.
 Diaconovici Loga, 1822 = Diaconovici Loga, Constantin, *Gramatica românească*, Buda, 1822.
 Frâncu 2009 = Frâncu, Constantin, *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009.
 GALR (I și II) 2008 = *** *Gramatica Limbii Române*, Valeria Guțu Romalo (coord.), Tiraj nou, revizuit, vol. I, Cuvântul, vol. al II-lea, Enunțul, Editura Academiei Române, București, 2008.
 Heliade Rădulescu, 1828 = Heliade Rădulescu, Ion, *Gramatică românească*, 1828.
 Irimia 2008 = Irimia, Dumitru, *Gramatica limbii române*, ediția a III-a revăzută, Editura Polirom, Iași, 2008.

- Manliu, 1880 = Manliu, I., *Curs elementar și gradat de gramatică română. Etimologia și compozițiunile*, Editura Librăriei Socec & Comp., București, 1880.
- Stanciu 2004 = Stanciu, Nicolae, *Elemente sintactice populare în stilul publicistic* în Pană Dindelegan 2004, <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/dindelegan/18.pdf>.
- Șincai, 1805 = Șincai, Gheorghe, *Elementa Linguae Daco-Romanae sive Valachicae*, Buda, 1805.
- BB = *** *Biblia 1688*, ediția Mitropoliei Bucureștilor – sursa <http://www.archive.org>
- Coresi 1581 = Coresi, 1581 - Coresi, *Carte cu învățătură*, 1581, Publicată de Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici, Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate anonimă, București, 1914.
- Dosoftei 1673 = Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, 1673, Publicată de I. Bianu, Tipografia Academiei Române, București, 1887.
- Ivireanul 1972 = Ivireanul, Antim, *Opere*, Ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1972.
- A = Adevărul <http://adevarul.ro/>
- AC = Academia Cațavencu <http://www.academiakatavencu.info/>
- AP = Agerpres <http://www.agerpres.ro>
- DV = Dilema Veche <http://dilemaveche.ro>
- JN = Jurnalul Național <http://jurnalul.ro/>
- SS = Știri pe surse <http://www.stiripesurse.ro>
- TMD = Timpul.md <http://www.timpul.md>

Acknowledgments: Această lucrare a fost publicată cu sprijinul financiar al proiectului „Sistem integrat de îmbunătățire a calității cercetării doctorale și postdoctorale din România și de promovare a rolului științei în societate”, POSDRU/159/1.5/S/133652, finanțat prin Fondul Social European, Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

INTERNATIONAL SCIENTIFIC TERMS OF THE 20TH CENTURY (1900-1910)

Dragoș Vlad Topală, University of Craiova

Abstract: The 20th century is characterized by unprecedented cultural development. The entire social and scientific evolution is reflected in the words that occur in different decades of this century. While studying some specific fields (medicine, psychology, biochemistry), we have identified certain international neologisms illustrating the scientific developments between 1900 and 1910.

Keywords: international neologism, Anglicism, etymology, semantics, scientific fields.

Perfecționarea și modernizarea terminologiilor este un proces complex, urmare a creșterii nivelului de specializare¹ a termenilor. Mulți cercetători, precum Gheorghe Chivu, Ion Gheție, Ioan Oprea, Angela Bidu-Vrăncianu², consideră că acest proces se face în etape. Dacă în secolul al XIX-lea exista un anumit stadiu al cunoașterii și condiții extralingvistice propice asimilării noțiunilor noi, fapt consemnat în studiile de istorie a limbii române literare³, după anul 1900, stilul științific se consolidează din punct de vedere terminologic. Modernizarea se observă în diversificarea specializării, în modalitățile variate de origine și expresie (împrumuturi latino-romanice, calcuri, neologisme internaționale). Interesante pentru terminologia științifică a limbii române sunt nu numai problemele de etimologie, ci și integrarea propriu-zisă a lexicului specializat în fondul de termeni științifici internaționali.

Din această categorie, am selectat pentru analiză șapte termeni științifici internaționali din câteva domenii specifice (medicină, psihologie, biochimie), creați în decada 1900-1910, având drept referință limba engleză.⁴

adrenalină <fr. *adrénaline*, împrumutat din engl. *adrenalin*, cf. lat. *ad* „lângă” + *renal* „de rinichi”+ -suf. *-in*, descoperit în anul 1901 în SUA de chimistul japonez Jokichi Takamine. Substanța a devenit marca înregistrată *Adrenalin*, denumire sub care a fost comercializată de către Parke, Davis & Co. Din aceste motive s-a folosit ca echivalent termenul *epinefrină* (engl. *epinephrine* < gr. *epi* „pe”, *nefros* „rinichi”, *-ine*), cuvânt creat de John Abel în 1897, care nu este supus vreunei restricții legale, deși există încă dispute asupra sinonimiei dintre cei doi termeni (*epinefrina* reprezintă extractul preparat din glandele suprarenale, în timp ce *adrenalina* reprezintă extractul adrenal purificat. În limba română este folosit pentru prima dată de C. I.

¹Gheție, 1982: 117.

²Chivu, 1981 V: 513; Gheție, 1982: 120-121; Oprea, 1996: 49, Bidu-Vrăncianu, 2010: 192.

³Munteanu, Țara, 1978: 129-130, 214; Gheție, 1982: 154, 169-170; Ursu, Ursu, 2004: 174, 263.

⁴Cf. John Ayto, *A Century of New Words*, Oxford University Press, 2007, p. 11-31.

Parhon (1948).⁵ Termenul are semnificația de „hormon produs de glandele suprarenale sau fabricat pe cale sintetică, utilizat ca medicament datorită proprietăților vasoconstrictoare și stimulative ale mușchiului cardiac” (MDA, I, 24).

empatie <engl. *empathy*, fr. *empathie*, cf. gr. veche *év* „în, în interior” și *πάθος* „suferință, ceea ce suferi”, termen înregistrat pentru prima dată în limba română la Lucian Blaga⁶, cu mai multe semnificații: 1. „intuire a realității prin identificare afectivă”; 2. „tendință a receptorului de a trăi afectiv, prin transpunere simpatetică, viața eroilor din opere literare, filme etc.”; 3. „formă de cunoaștere a altuia, în special a eului social, apropiată de intuiție”; 4. „interpretare a eului altora după propriul nostru eu”; 5. „transpunere a noastră simpatetică în obiectele exterioare” (MDA, II, 289). Termenul a fost introdus în terminologia esteticii sub forma germ. *Einfühlung* „simpatie estetică”, de către filosoful german Theodor Lipps (1903), care identifică patru forme de empatie;⁷ engl. *empathy* datează din 1904.

genetică <fr. *génétique*, cf. gr. *γενετικός* „propriu generației”, termen înregistrat în DLR⁸, cu sensul „ramură a biologiei care studiază fenomenele și legile eredității și ale variabilității organismelor” (MDA, II, 522). Termenul este introdus de biologul britanic William Bateson în anul 1906, derivat de la engl. *genetic*. Acesta redescoperă și verifică legile eredității lui Mendel⁹, prin studiul încrucișării plantelor și a animalelor domestice, cercetează legăturile dintre cromozomi, numind genetica „știința eredității”.¹⁰ Prin cercetările lui J. D. Watson, F. H. C. Crick și alții, în deceniile 5-6 ale secolului al XX-lea genetica devine știință de sine stătătoare, cu legi și metode proprii de cercetare.¹¹ Este o știință cu largi aplicații în medicină, agronomie, demografie etc., la studiul sistemelor vii, de la virusuri și bacterii, la plante și animale domestice și apoi la om.

hormon <fr. *hormone*, germ. *Hormone*, rus. *гормоны*, atestat în limba română în anul 1940¹², un termen care se definește drept „substanță secretată în glandele endocrine sau de alte țesuturi, care stimulează și controlează activitatea anumitor organe sau a întregului organism” (MDA, II, 659). Sensul primar trimite la gr. *πορμόνῃ* „a pune în mișcare”, „a trezi”¹³, „a excita”¹⁴. Hormonii contribuie la dezvoltarea și la funcționarea normală a organismului. Descoperiți inițial de Arnold Bertholt (1849), sunt studiați de Ch. Darwin, Johannes Fitting, W. M. Bayliss, Ernest Starling; ultimul fixează denumirea în terminologia medicală (1905). Hiponimia generată este complexă: în medicină se disting mai multe tipuri de hormoni, în funcție de raza de acțiune (*hormoni endocrini*, *paracrini*, *autocrini*, *neurohormoni*), solubilitate (*hormonihidrosolubili*,

⁵ C. I. Parhon, *Bătrânețea și tratamentul ei. Problema reîntineririi*, București, Editura de Stat pentru Literatură Medicală, 1948, p. 42 (MDA, I, 24).

⁶ Lucian Blaga, *Zări și etape*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 210.

⁷ Empatia generală sau apercetivă, empatia naturală sau empirică, empatia dispoziției și empatia de transpunere (<http://ro.wikipedia.org>, accesat 1.05.2015).

⁸ Apud MDA, II, 522.

⁹ Călugărul austriac Gregor Mendel este considerat părintele geneticii: observațiile sale au permis stabilirea legilor transmiterii caracterelor ereditare (Legile lui Mendel).

¹⁰ PR, 225.

¹¹ DE, II, 426.

¹² *Marea enciclopedie agricolă*, vol. III, 1940, p. 32 (MDA, II, 659):

¹³ Cf. „a excita”, „a stimula” (DE, III, 114).

¹⁴ Le Nouveau Petit Robert, Dictionnaire de la langue française, Paris, Dictionnaire le Robert, 1993, p. 1101.

liposolubili), structura chimică (*hormoni derivați din aminoacizi, polipeptidici, proteici și glicoproteici, steroizi, eicosanoizi*), locul de sinteză (*hormoni hipotalamici, hipofizari, gastrointestinali, pancreatici, trombocitari, limfocitari, suprarenali, secretați de rinichi, din țesutul miocardic atrial*), interdependența dintre sistemul endocrin și cel nervos (*hormoni structurați pe 3 niveluri ierarhice*). Hormonii sintetici au utilizări importante în medicina genetică și în agricultură.¹⁵

libidou <lat., fr. *libido* „pofță, dorință, capriciu, senzualitate”, termen atestat la George Călinescu¹⁶ și care se definește drept „dorință necontrolată de satisfacere a instinctului sexual” (MDA, III, 359). Discipolul lui Freud, psihiatrul și psihologul Jung¹⁷ vede în libido „orice formă de energie psihică”;¹⁸ acesta consideră libidoul totalitatea instinctelor și a impulsurilor creative, precum și forța de motivație a omului. Termenul provine din locuțiunea de origine latină *ad libitum* „după voie, după plac”, consacrată în frazeologia internațională, iar prima atestare în engleză datează din 1909.

narcisism <fr. *narcissisme*, termen înregistrat pentru prima dată în limba română la Dimitrie Anghel¹⁹ care se definește prin „admirație și dragoste exagerată față de propria persoană fizică, constituind adesea o stare patologică” (MDA, III, 675). Ca trăsătură de personalitate, se manifestă prin egoism, vanitate, dragoste exagerată, patologică, pentru propria persoană. Se observă la adolescenți în perioada identificării cu modelele, când are loc supraestimarea de sine, la părinții posesivi care se iubesc pe ei înșiși în copii, la artiști etc.²⁰ Sexologul Havelock Ellis a sugerat în 1898 analogia cu personajul Narcis, care, în mitologia greacă, era un tânăr beotian frumos, fiul nimfei Liriope și al râului Cephios. Insensibil la dragostea lui Echo și a altor nimfe, el este pedepsit de Nemesis; îndrăgostit de propria imagine reflectată în apă, el se apleacă și lânzește cu disperare înaintea idolului său. Legenda spune că aproape de locul unde a pierit, a crescut floarea care îi poartă numele.²¹ Termenul a fost conceput în 1899 de Paul Năcke (germ. *Narzissmus*), dar primele utilizări curente în engleză datează din 1905. Cuvântul a devenit cunoscut prin cartea lui Freud (*Zur Einführung der Narzissmus*, 1914). Termenul aparține psihanalizei, dar apare și în literatură, în pictură (*Narcissus* de Caravaggio).

psihanaliză <fr. *psychanalyse*, termen folosit pentru prima dată de Gala Galaction,²² care se definește prin 1. „ansamblu al concepțiilor lui S. Freud privind viața psihică conștientă și inconștientă, după care tendințele sau dorințele profunde ale individului vin în conflict cu convingerile sale morale și sunt refutate în subconștient, de unde tind să apară sub o formă travestită”; 2. „metodă de analiză psihologică și de tratament al bolilor neuropsihice care își propune, prin diverse probe, asociații de cuvinte, relatări de vise, interpretări de figuri confuze etc., să descopere cauzele nevrozelor și ale psihozelor și să vindece aceste boli prin defulare”

¹⁵ DE, III, 114.

¹⁶ George Călinescu, *Cronicile optimistului*, București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 359 (MDA, III, 359).

¹⁷ Carl Gustav Jung publică *Métamorphoses et Symboles de la libido* (1912).

¹⁸ DE, IV, 104.

¹⁹ D. Anghel, *Opere complete. Proză*, București, Editura Cartea Românească, 1924, p. 113 (MDA, III, 675).

²⁰ Cf. DE, IV, 534.

²¹ În altă versiune, imaginea fetei îi amintește de sora sa geamănă, a cărei moarte prematură l-a afectat profund (PR, 1595-1596).

²² Gala Galaction, *Opere alese I. Doctorul Taifun, Roxana, Papucii lui Mahmud*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956, p. 124 (MDA, IV, 73).

(MDA, IV, 73). Termenul este creat de Sigmund Freud la începutul secolului al XX-lea, ca teorie generală a inconștientului.²³ Sintagmele inițiale au fost germ. *psychische Analyse*, respectiv germ. *Klinischpsychologische Analyse*, iar în 1906 este atestat engl. *psychoanalysis*. Psihanaliza este un domeniu cu largă aplicație: în literatură, sociologie, antropologie, etnologie, religie și în mitologie, supus dezbaterilor media prin radio, televiziune, cunoscut prin cinematografie. În ultimul timp, s-a dovedit util pentru înțelegerea iraționalității fenomenelor de dezvoltare socială.

Acești termeni sunt reprezentativi pentru evoluția științifică din prima decadă a secolului al XX-lea. Alte sectoare care au contribuit la dezvoltarea lexicului științific internațional vizează industria auto, aviația, radioul și cinematografia. Dincolo de relevanța lingvistică, aceste cuvinte reliefează o parte esențială din istoria socială a mileniului trecut.

BIBLIOGRAPHY:

- Academia Română, *Micul dicționar academic* (MDA), București, Editura Univers Enciclopedic, vol. I (A-C), 2001, vol. II (D-H) 2002, vol. III (I-Pr) 2003, vol. IV (Pr-Z) 2003.
- Ayto, John, *A Century of New Words*, Oxford University Press, 2007.
- Bidu-Vrăncianu, Angela, *Modernizarea lexicului specializat. Puncte de vedere*, în *Limba română. Controverse, delimitări, noi ipoteze*, I, Actele celui de-al 9-lea colocviu al catedrei de limba română, editori Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, București, Editura Universității din București, 2010, p. 191-196.
- Blaga, Lucian, *Zări și etape*, București, Editura pentru Literatură, 1968.
- Chivu, Gheorghe, *Stilul textelor filosofice*, în „Limba română”, XXX, Nr. 5/1981, p. 505-514.
- Gheție, Ion, *Introducere în studiul limbii române literare*, București, Editura Științifică, 1982.
- Munteanu, Ștefan, Țara, Vasile, *Istoria limbii române literare*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
- Oprea, Ioan, *Terminologia filosofică românească modernă*, București, Editura Științifică, 1996.
- Popa, Marcel D. (coordonare generală), *Dicționar enciclopedic* (DE), București, Editura Enciclopedică, vol. I (A-C), 1993, vol. II (D-G), 1996, vol. III (H-K), 1999, vol. IV (L-N), 2001, vol. V (O-Q), 2004, vol. VI (R-Ș), 2006, vol. VII (T-Z), 2009.
- Popescu-Sibiu, Ion, *Psihanaliza lui Freud*, București, Editura Cartea Românească, 1947.
- Ursu, N. A., Ursu, Despina, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare*, I, II, Iași, Editura Cronica, 2004.
- *** *Le Robert encyclopédique des noms propres* (PR), Le Robert, Paris, 2009.
- *** *Le Nouveau Petit Robert, Dictionnaire de la langue française*, Paris, Dictionnaire le Robert, 1993, p. 1101.
- <http://ro.wikipedia.org>, accesat 1.05.2015

²³ În România, psihiatrul Ion Popescu-Sibiu promovează doctrina lui Freud (*Psihanaliza lui Freud*, 1947).

A PROBLEMATIC STRUCTURE: "ÎN JURU-MI"

Cristina Corla (Hanț), PhD Student, "Aurel Vlaicu" State University of Arad

Abstract: This paper aims at examining a lack of update of the genitive prepositional government, namely the constructions consisting of a preposition in the genitive followed by a pronominal clitic in the dative. The first part of our study focuses on the specific grammatical features of the analyzed structure - the association between a prepositional phrase with a genitive government and a pronominal clitic in the dative, the double meaning: the possessive one (imposed by the personal pronoun) and the locative one (required by the prepositional phrase), the presence of the hyphen which connects the unstressed form of the pronoun and the phrase, which is a syntactic group centre. The second part includes an overview of the previous analyses. The last part represents a suggestion of "reading" the structure from the point of view of the generative grammar - we will prove that the syntactic group subject to analysis has double morphological characteristics - it behaves both as a prepositional group (a unitary meaning, coerciveness of the dominated term, fixed word order, the nature of syntactic island, etc.), and as a nominal group (the possessive meaning, the elimination of the "article" from the structure of the phrase).

Keywords: *preposition, prepositional phrase, case, syntactic island, pronominal clitic*

1. Structura „în juru-mi” – particularități gramaticale

Specificul structurii analizate constă în asocierea atipică a unei locuțiuni prepoziționale ce impune cazul genitiv, cu un clitic pronominal de dativ. Legătura dintre cele două elemente se stabilește obligatoriu prin cratimă. Privită îndeaproape, construcția ridică o serie de întrebări atât în ceea ce privește funcționalitatea locuțiunii prepoziționale, cât și în ceea ce privește rolul pronumelui personal.

Pentru a evidenția abaterea de la regula regimului prepozițional, vom lua ca punct de reper comportamentul prototipic al locuțiunii prepoziționale analizate. Provenită din locuțiune adverbială (*în jur*), având în componență un formant omonim cu articolul hotărât (*în jurul*), locuțiunea prepozițională supusă analizei poate governa numai un nominal, căruia îi impune restricții gramaticale și rol tematic. Dacă nominalul este un substantiv, acesta va avea obligatoriu formă articulată (direct sau indirect): *În jurul casei creșteau brazi. În jurul noii case creșteau*

brazi.¹ De asemenea, locuțiunea dirijează forma gramaticală a nominalului, impunând cazul genitiv: *S-au adunat în jurul candidatului/lui/celor doi/unuia dintre ei/aceleia* etc. Rolul tematic impus este fie Locativ (*Nu mai vedea nimic în jurul ei.*), fie Temporal (*Ne întâlnim în jurul Crăciunului.*). Un alt specific al grupului prepozițional îl reprezintă topica fixă – locuțiunea prepozițională de genitiv stă întotdeauna înaintea termenului regizat: **Crăciunului în jurul ne întâlnim.* Grupul prepozițional formează o insulă sintactică, rezistentă la diferitele transformări. Sunt permise însă inserări ale determinanților între locuțiunea prepozițională-centru de grup și termenul dominat: *Au căutat lucrurile pierdute doar în jurul acelor clădiri.*

Revenind la structura analizată, se poate observa că locuțiunea prepozițională nu mai impune cazul genitiv – singurele forme de pronume personal în genitiv, recunoscute de gramaticile oficiale sunt *lui/ei/lor*. Se știe că, în limba română, paradigma pronumelui personal este defectivă – pronumele personal nu are forme la persoana întâi și a doua în cazul genitiv. Totodată, sensul locativ al prepoziției pare să fie în contradicție cu sensul posesiv al pronumelui.

Considerăm că lectura acestei construcții are implicații multiple în analiza și interpretarea gramaticală: fie considerăm că valențele locuțiunii prepoziționale nu se mai actualizează (situație în care se poate vorbi de anularea/suspendarea regimului prepozițional și trebuie pusă în discuție calitatea de grup prepozițional a construcției), fie admitem teoria regimului mobil al prepoziției în limba română (aceeași prepoziție poate impune genitiv/dativ/acuzativ în funcție de termenul pe care îl domină), fie reevaluăm statutul prepozițiilor și locuțiunilor cu regim de genitiv (din cauza formei „articulate”, păstrează valențe substantivale).

2. Interpretări anterioare

Am organizat explicațiile date abaterii în trei categorii: teorii care susțin ideea regimului multiplu al prepoziției în limba română, teorii ce reconsideră paradigma cazuală a pronumelui personal, respectiv teorii care admit că regimul prepozițional de genitiv se poate anula, atunci când termenul dominat stă în alt caz decât genitivul.

2.1. Regimul prepozițional mobil

În primele gramatici academice, se vorbește despre regimul prepozițional de genitiv, dar se admite că, în anumite condiții sintactice, prepozițiile „se pot construi” cu un adjectiv posesiv în acuzativ (*contra noastră, înaintea noastră, din pricina noastră*), sau cu „pronume personal în dativ, formă neaccentuată, cu valoare posesivă” (*înainte-ți, împotriva-ți, în fața-i*) (GLR I 1966: 327). Interpretarea este preluată în gramaticile de autor (Hristea 1981, Avram 1986, Mihut 1995, 1996, 2007) și în manualele școlare: „Cazul dativ înaintea unui pronume personal (în jurul *mi*) și cazul acuzativ înaintea unui adjectiv pronominal posesiv (în jurul *său*)” (Crișan, Dobra, Sâmbăian 2013: 162). Teoria regimului prepozițional multiplu este formulată explicit de

¹ În situațiile în care substantivul se asociază cu un determinant neflexibil, antepus, regimul prepozițional de genitiv este blocat la nivelul formei, prin inserarea prepoziției funcționale (*a, la*), urmate de nominal în acuzativ: *În jurul a doi ploi a crescut iarbă.* În schimb, sensul relației de genitiv se păstrează, dată fiind posibilitatea echivalării construcției cu structură în genitiv: *În jurul celor doi ploi a crescut iarbă.*

Rădulescu (1995: 10): „[...] au regim mobil, ceea ce înseamnă că pot cere cazuri diferite în funcție de partea de vorbire cu care se combină.”. Alexandru Metea (2003: 139-140) susține că prepozițiile pot impune mai multe cazuri: „Unele prepoziții și locuțiuni prepoziționale își pot schimba regimul cazual: cele care cer cazul genitiv pot fi urmate de pronume în cazul dativ, forme neaccentuate (*înaintea-mi, în fața-i* etc.) sau de adjective pronominale posesive în cazul acuzativ (*înaintea noastră, în fața voastră* etc.)”.

Gramaticile academice actuale acceptă implicit abaterea de la normă. În GALR I 2008, se observă că pronumele cu formă neaccentuată în dativ pot avea ca suport sintactic prepoziții cu regim de genitiv. Regimul prototipic de genitiv al prepozițiilor și locuțiunilor prepoziționale (*înaintea, contra, împotriva, în jurul, în fața* etc.) este argumentat prin imposibilitatea asocierii cu un clitic de dativ formă accentuată:

Aceste cazuri (dativ și genitiv n.n.) sunt realizate prin forme omonime în flexiunea substantivului și a celor mai multe pronume. Faptul că în contextul unor prepoziții precum *deasupra, îndărătul, înaintea (înaintea lor/elevilor)* nu poate apărea forma de dativ a pronumelui personal (**înaintea mie*) permite interpretarea ca genitiv a formei substantivului. (GALR I 2008: 613).

În GBLR 2010, se face distincția dintre formele de pronume care au drept centru locuțiunile adverbiale – forma acestora este „nearticulată” – și structurile care depind de prepoziții/locuțiuni prepoziționale – cu formă „articulată: „Argumentul care conduce la această interpretare este paralelismul dintre construcțiile: *Îmi stă împotriva. – Împotriva-mi se ridicaseră mulți., A ieșit înainte-mi.,* care evidențiază «autonomia» formei «articulate» (posibilitatea de a apărea și singură), de unde și interpretarea adverbială.”(p. 308). În aceeași lucrare, se precizează faptul că structura cu clitic de dativ este „savantă” și, de aceea, se întâlnește rar în limba română contemporană. Interpretarea atomizată duce la atribuirea a două funcții sintactice în cadrul acelorași construcții. Astfel, se apreciază că pronumele personal îndeplinește funcție sintactică de complement indirect atunci când are ca suport un adverb/locuțiune adverbială, dar întregul grup adverbial ocupă poziția sintactică de circumstanțial: *Am adunat mulți curioși [GAdvînainte-mi]CI[CircLoc.*

2.2. Reinterpretarea termenului dominat de locuțiunea prepozițională

Analizând receptarea propusă de GLR I 1966, Iordan și Robu combat teoria regimului prepozițional mobil, susținând că este contradictorie. Ei propun nu doar o reșezare a elementelor din paradigma pronomelui personal, ci și o reevaluare a statutului locuțiunii în asemenea contexte: „Noi vom considera că formele neaccentuate ale pronomelui personal atunci când au poziție adnominală și funcționează ca determinante ale numelor care intră în sintagmă, sunt forme ale cazului genitiv.” (Iordan și Robu 1978: 414). Dumitru Irimia 1978 completează interpretarea cu distincția dintre pronumele personal formă neaccentuată în genitiv, respectiv pronumele reflexiv, formă neaccentuată în genitiv. Omonimia creată este rezolvată prin apelul la context: dacă se subordonează direct verbului, pronumele funcționează drept complement în dativ (*Îmi spune minciuni. Îmi spun minciuni.*), dacă stă lângă prepoziție, va fi în cazul genitiv

(*În juru-mi am trasat un cerc.* – pronume reflexiv; *În juru-mi ai trasat un cerc.* – pronume personal).

2.3. Neactualizarea regimului cazual de genitiv

Argumente privind anularea regimului prepozițional de genitiv se aduc în gramatica clujeană (Neamțu 1999, 2006-2007). G. G. Neamțu afirmă că formele pronominale stau în dativ (numai dativul și acuzativul au forme neaccentuate de pronume personal) și nu sunt impuse de prepoziție cu regim de genitiv: „Româna are numai prepoziții cu regim monocazual, respectiv cu regim genitival, datival, acuzativ. Nu există, ca în unele limbi, prepoziții care, în funcție de natura verbului cu care se construiesc, să impună dativ sau acuzativ.” (Neamțu 1999: 158). Apariția formelor conjuncte de pronume personal nu se datorează, așadar, prepoziției, ci altor factori gramaticali. Avem de-a face, prin urmare, cu un caz de rangul 1 (caz flexionar), fără legătură propriu-zisă cu prepoziția. De asemenea, sensul posesiv al pronomelului duce la lectura acestuia drept dativ posesiv. Ideea este reluată în articolul „O clasificare categorial-relațională a atributului. Cu adnotări”, unde autorul propune două citiri ale structurii: dativul este relator în interiorul structurii, în timp ce prepoziția funcționează ca element subordonator față de un regent extern grupului; trebuie avută în vedere posibilitatea reconsiderării statutului morfologic al unității-centru de grup – prepozițiile și locuțiunile prepoziționale de genitiv își consolidează trăsăturile nominale și pot fi considerate substantive semiindependente.

3. Alternativă de interpretare – locuțiune prepozițională + pronume personal sau substantiv cu prepoziție + pronume în dativ posesiv?

Pornim de la observația că locuțiunea prepozițională „în jurul” are în componență o prepoziție cu regim de acuzativ și un substantiv provenit din latinescul „gyrus”: „JUR, jururi, s.n. Spațiu în mijlocul căruia se află cineva sau ceva; împrejurime; vecinătate” (DEX 1998: 551). Cu același sens, termenul se regăsește în structura unor cuvinte sau a unor locuțiuni: *în/prin jur* – locuțiune adverbială (din împrejurimi, dimprejur), *de jur împrejur* – locuțiune adverbială (din toate părțile), *împrejur* – adverb de loc (*îm+pre+jur*), *împrejurul* – prepoziție cu regim de genitiv, *de jur împrejurul* – locuțiune prepozițională cu regim de genitiv etc. Diferența dintre locuțiunea adverbială și cea prepozițională se realizează formal prin prezența elementului omonim cu articolul hotărât „(u)l”. Acesta a primit în gramatica românească interpretări diferite: articol propriu-zis cu funcție de diferențiere (GLR I 1966), deictice (Iordan și Robu 1978), segmente cu valoare derivativă (Ciompec 1985), formant (Pană Dindelegan 2003).

Se știe că locuțiunea reprezintă un grup de cuvinte cu grad mare de stabilitate, aspect evident atât la nivel formal (proba inserției, proba schimbării topicii), cât și la cel al semnificației (echivalența cu un alt cuvânt). În ceea ce privește specificul locuțiunii prepoziționale, trebuie remarcat faptul că aceasta face parte din categoria elementelor lexicale, dat fiind sensul puternic și comportamentul gramatical: „[...] grup fix de cuvinte, incluzând elemente străine de clasa prepoziției (adverb, substantiv etc.), care funcționează ca neanalizabil, îndeplinind global, funcțiile prepoziției: de legare a două componente în cadrul propoziției și de ierarhizare, adică de

așezare a unuia dintre ele într-o poziție de subordonare.” (DȘL 1997: 380). Este cert că transformarea grupurilor de cuvinte în locuțiuni prepoziționale se produce în timp, fapt ce determină păstrarea caracteristicilor morfologice ale termenilor ce o alcătuiesc. În cazul analizat, prepoziția simplă *în* reprezintă centrul sintactic în cadrul locuțiunii, regizând un termen care are, cel puțin formal, trăsături nominale². Comportamentul substantival se relevă și la nivel sintagmatic: asocierea cu pronume personal în dativ₁ este similară structurii formate din substantiv + clitic de dativ cu sens posesiv: *În juru-i gânduri se înalță. – Pe fața-i zâmbete se văd*. De asemenea, așa-zisa locuțiune prepozițională poate guverna un adjectiv pronominal în acuzativ cu aspect acordat: *În jurul său plutesc roiuri de fluturi*.³ O altă caracteristică nominală se relevă în construcțiile cu pronume semiindependent dublant: *În jurul tău și al ei plutesc roiuri de fluturi*.⁴ Dublarea nu este posibilă atunci când structura este urmată de dativ posesiv: **În juru-mi și al ei plutesc frunze*. la fel ca în construcțiile cu substantiv **Pe fața-i și a ta zâmbete se văd*. Totodată, relația de genitiv este redată cu ajutorul prepoziției funcționale atunci când termenul dominat este neflexibil sau este însoțit de un determinant cu formă fixă, antepus: *În jurul a foarte mulți pomi s-au pus pietre. !În jurul la trei pomi s-au pus pietre*. Similar se concretizează această relație în cadrul grupurilor nominale: *Este mama a doi copii/la doi dintre ei*.

²Lucrările de gramatică mai vechi sesizează comportamentul substantival al prepozițiilor/locuțiunilor cu regim de genitiv: Tim. Cipariu notează în 1854 că unele adverbe primesc articol, ceea ce le conferă „regimea” propriu substantivelor. Pentru ilustrarea afirmației alege structuri formate din prepoziție și adjective pronominale posesive, sesizând prezența acordului: „in.deretulu meu, lui, de-desuptulu meu, in-launtrulu meu (cu articol masculin); in aintea mea, in apoia mea, a supr’a mea” (p. 195); G. Hill și Tikin observă conversiunea de la adverb la prepoziție, explicând forma de genitiv a substantivului asociat cu prepoziția prin receptarea termenului ca substantiv: „[...]când nu avem prepositii pentru a exprima unele raporturi, luăm adverbe, precum sînt: *înainte, îndărăt, în sus, în jos, asupră, dedesupt, împotrivă*, șcl., și punem lîngă dînsese articolul nominalu și le dăm cu chipul acesta forma de substantive, din care causă se și pune substantivele după dînsese în cazul genitivu,” (Hill 1861: 107); „Unele adverbe se întrebuițează drept prepoziții, fiind urmate de altă prepoziție, ca *aproape de, afară de, alătura cu, împreună cu, afară din, acasă la*, parte articulându-se ca și cum ar fi substantive și cerând după ele genitivul (sau un pron. posesiv), ca *înlăuntrul, deasupra, dedesuptul, înaintea, înapoia, îndărătul, împotriva* (modern *încotră*), *în jurul, jur împrejurul*.” (Tikin 1945: 136);

³ Posesivul din structura cu prepoziție-centru de grup a este citit de gramaticile actuale ca pronume în genitiv, ceea ce înseamnă că această construcție nu mai este considerată o abatere: „În GPrep, posesivul care apare după prepoziție are statut de pronume (nu de adjectiv), funcționând contextual ca un pronume personal în genitiv: *contra mea, dedesubtul său*.” (GBLR 2010: 530).

⁴ Gramaticile impun ca normă utilizarea pronumelui semiindependent: „În construcțiile cu două complemente în genitiv aflate în relație de coordonare, impuse de prepoziții/locuțiuni prepoziționale precum *dedesubtul, deasupra, înaintea, înapoia, în fața, în jurul, împotriva, contra*, este necesar să se utilizeze marca *al (a)* la al doilea membru al relației: *Dedesubtul mașinilor și al carelor erau instalate bombe*. (incorect: *Dedesubtul mașinilor și carelor erau instalate bombe*.)” (GBLR 2010: 330). Considerăm că această coordonare a prepoziției cu pronumele semiindependent reprezintă un argument pentru reevaluarea statutului așa-ziselor prepoziții de genitiv – pronumele își procură referința din termenul exprimat anterior pe care îl dublează. Totodată pronumele reprezintă centrul de grup pentru al doilea nominal cu formă de genitiv, prin urmare, acesta nu este „complement” al prepoziției.

În loc de concluzii:

Structura „în juru-mi” prezintă în limba română actuală, atât particularități prepoziționale, cât și trăsături substantivale. Calitatea de locuțiune prepozițională este dată de coeziunea primelor elemente – prepoziția cu regim de acuzativ „în” și substantivul „juru” –, de sensul unitar pe care îl are, de capacitatea de a governa nominale cărora le impune cazul genitiv, formă articulată și topica fixă. Asocierea cu un clitic pronominal de dativ cu sens posesiv relevă faptul că structura își păstrează valențele substantivale. În sprijinul acestei ipoteze, am adus următoarele argumente: capacitatea grupului de a governa un adjectiv pronominal posesiv în acuzativ, necesitatea inserării unei prepoziții de tip funcțional în situația în care nominalul guvernat are formă neflexibilă sau se asociază cu un termen invariabil antepus, dublarea locuțiunii prin pronume semiindependent în situațiile de falsă coordonare a termenilor dominați de structura „în jurul”.

BIBLIOGRAPHY:

- DEX 1998 = *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, Editura univers enciclopedic, București.
- DȘL 1997 = Bidu-Vrânceanu, Angela, Călărașu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela (1997), *Dicționar general de științe ale limbii*, Editura Științifică, București.
- GALR I 2008 = Pană Dindelegan, Gabriela (coord.) (2008), *Gramatica limbii române*, vol. I-II, Editura Academiei Române, București.
- GBLR 2010 = Pană Dindelegan, Gabriela (2010) (coord.), *Gramatica de bază a limbii române*, Editura Univers enciclopedic gold, București.
- GLR I 1966 = *** (1966), *Gramatica limbii române*, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București.
- Avram, Mioara (1986), *Gramatica pentru toți*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
- Ciompec, Georgeta, Dominte, Constantin, Forăscu, Narcisa, Guțu Romalo, Valeria, Vasiliu, Emanuel (1985), *Limba română contemporană. Fonetica. Fonologia. Morfologia*. (sub coordonarea acad. Ion Coteanu), Ediție revizuită și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Cipariu, Tim. (1854), *Elemente de limba română după dialecte și monumente vechi*, Tipariulu Sem. Dicesanu, Blasiu.
- Crișan, Alexandru, Dobra, Sofia, Sâmișăian, Florentina (2013), *Limba română. Manual pentru clasa a VII-a*, Editura Humanitas, București.
- Hill, G. (1861), *Gramatica limbei latine în comparația cu limba Română*, Ediția a IV-a, Imprimeria Statului numită Nifon, București.
- Hristea, Theodor (1981), (coord. și autor principal), *Sinteze de limba română*, Editura Didactică și Pedagogică, București, Ediția a II-a.

- Iordan, Iorgu, Robu, Vladimir (1978), *Limba română contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Irimia, Dumitru (1987), *Structura gramaticală a limbii române. Numele și pronumele. Adverbul*, Editura Junimea, Iași.
- Metea, Alexandru (2003), *Limba română esențială*, Ediție revăzută și adăugită, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea.
- Mihuț, Lizica (1995), *Limba Română Contemporană. Morfologia. Sinteze* Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, Facultatea de Teologie, Seria Cursuri Universitare.
- Mihuț, Lizica (1996), *Gramatica limbii române. Sinteze. Exerciții*, Editura Multimedia, Arad.
- Mihuț, Lizica, Miuța, Bianca (2007), *Limba Română. Sinteze și exerciții*, Editura Universității Aurel Vlaicu, Arad.
- Neamțu, G. G. (1999), *Teoria și practica analizei gramaticale*, Editura Excelsior, Cluj-Napoca.
- Neamțu, G.G. (2006-2007), „O clasificare categorial-relațională a atributului în limba română. Cu adnotări”, în *Dacoromania*, p. 111-145.
- Până Dindelegan, Gabriela, (2003), *Elemente de gramatică; Dificultăți, controverse, noi interpretări*, Humanitas Educațional, București.
- Rădulescu, Mariana (1995), „Despre regimul sintactic al prepozițiilor și locuțiunilor prepoziționale”, în *Limba și literatura română*, Anul XXIV, nr. 1 (ianuarie-martie), București, p. 9-13.
- Tiktin, H (1945), *Gramatica română, Etimologia și sintaxa*, Ediția a III-a revăzută de I.-A. Candrea, Editura Tempo, București

LINGUISTIC CONSIDERATIONS ON SOME ASPECTS OF TERMINOLOGY USED IN THE STUDY OF CERTAIN HYMENOPTERA

**Alina-Mihaela Pricop, Research Assist., PhD and Emilian Pricop, PhD, Post-PhD
Researcher, POSDRU/159/1.5/s/133391, “Al. Ioan Cuza” University of Iași**

Abstract: Standardization of the international scientific terminologies, which stipulates that a scientific term defines a particular content, simplifies the dialogue between experts of different sciences. Many international scientific terms, generally from English, Italian and/ or French, are borrowed by other languages with slight modifications related to phonetic adaptation. However borrowing does not delete the linguistic identity of the specialized language of those languages. In support of this idea can be brought at least two examples of the terminology used by entomologists in the study of the Hymenoptera. First, to the French polysemantic word article corresponds in Romanian, as historical language, the variants articol/ articul, a problematic variation at least in the Romanian entomological language. Second, the French term hyménoptère is a masculine noun, while in Romanian the corresponding term himenopter is neuter. This study aims to present linguistic considerations on the grammar of Romanian nouns such as: himenopter, mimarid, mimaromatid etc., but also on the linguistic variation of the term articol/ articul used to describe the external morphology of the Hymenoptera and the morphology of insects in general. This interdisciplinary study is based on relevant terminological and general dictionaries, on an academic grammar and on some titles from the Romanian entomological literature.

Keywords: scientific terminology, entomology, Hymenoptera, Rom. himenopter “hymenopteran, hymenopterous insect”, Rom. mimarid “fairy fly, mymarid wasp”, Rom. articol/ articul “article”

Introducere:

Dezvoltarea progresivă a științelor naturale în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea este reflectată în Țările Române prin intermediul textelor de popularizare a științei, majoritatea traducerii. Aceste texte sunt deosebit de importante pentru formarea terminologiei științifice românești (Ursu 1962; Soare 2013: 134), al cărei studiu lingvistic sistematic începe abia în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Interesul lingviștilor români pentru terminologiile științifice românești a crescut în ultimul timp mai ales în ceea ce privește raportul acestora cu limbajul comun (Bidu-Vrănceanu 2010) și cu terminologiile populare (Florescu 2011, 2014).

Interesul specialiștilor pentru propriile terminologii este unul pur tehnic, în general terminologiile sunt standardizate internațional și național, iar fiecare termen/ sintagmă terminologică delimitează clar o anumită realitate/ noțiune. În cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în zoologia românească se dezvoltă o serie de științe speciale, cum este, de exemplu, entomologia. Primul text, relevant pentru formarea terminologiei specifice entomologiei, în care insectele sunt numite generic *gândaci*, este *Gramatica de la învățătura fizicii*, tradusă din italiană în 1790 de Amfilohie Hotinul (Soare 2013: 134-135). Printre primele preocupări de entomologie care au ca obiect studiul microhimenopterelor de pe teritoriul României, a calcidoidelor în special, se numără: lucrarea din 1873 a lui Mocsary, *Zur Hymenopteren Fauna Siebenburgens* (cf. Pricop 2012: 21), urmată de o lucrare a lui Kieffer. În România, studiul mimaridelor (Familia Mymaridae) este inițiat de biologii Varvara Radu și Margareta Boțoc, care publică în 1958 lucrarea *Calcidide și Proctotrupide din împrejurimile orașului Cluj* (Radu 1959, Pricop 2012: 21). Ne propunem în acest studiu cu caracter interdisciplinar, prezentarea variației terminologice în descrierea structurii anatomice a unor insecte și a câtorva considerații asupra genului gramatical al zoonimelor – nume de ordine, genuri, specii. Avem în vedere: variația *articol/ articul* în descrierea structurii membrelor insectelor (antene, tarse etc.) și genul neutru al unor termeni precum: *himenopter*, *mimarid* etc.

1. Variația *articol/ articul*:

Pentru a descrie morfologia externă a mimaridelor, a himenopterelor, a insectelor în general, specialistul entomolog are nevoie de o terminologie tehnică și de specialitate standardizată, precisă, monosemantică. Pentru a înțelege ce este un mimarid propunem cititorului non biolog clasificarea de natură științifică de la general la particular: animale – nevertebrate (fără coloană vertebrală) – artropode – insecte – himenoptere – (calcidoide –) mimaride. Mimaridele sunt insecte de talie foarte mică (mai mici de 2 mm), de culoare neagră, brună, brun-roșieată cu diferite nuanțe de galben sau alb (Pricop 2012: 65), parazitoizi care își depun ouăle în ouăle unor paraziți, limitând astfel populațiile unor insecte dăunătoare (Pricop 2012: 5). Utilizarea termenilor *articol/ articul* sau *segment* etc. în descrierea membrelor mimaridelor este strâns legată de înțelegerea noțiunii și termenului *artropode*. În dicționarele românești de biologie, sub intrarea *artropode*, este notată în paranteză etimologia: gr. *arthron* „articul” (Crăciun 1989, s.v., aceeași situație într-un dicționar de limbă: SCRIBAN, D., s.v.), „articulație” (Andrei 2009, s.v.) + *pous, podos* „picior” (Crăciun 1989, s.v., Andrei 2009, s.v.). În dicționarele generale, termenul românesc *artropod* este considerat, aproape în unanimitate, un împrumut din fr. *arthropode* (DEX²), care la rândul său este un compus pe teren francez: *arthro-* + *-pode* (TLFi). Într-un dicționar de neologisme, explicația este întregită: împrumut din fr. *arthropodes*, cf. gr. *arthron* „articulație” + *pous, podos* „picior” (DN). Ce este de reținut din acest scurt excurs etimologic este atestarea indirectă a termenului *articul* ca traducere a gr. *arthron* (SCRIBAN, D., s.v., Crăciun 1989, s.v.). În ceea ce privește definirea termenului *artropod(e)*, dicționarul lingvistic concordă ca nivel de specializare cu dicționarul de biologie:

ARTROPÓD, *artropode*, s. n. (La pl.) Încrengătură de animale nevertebrate, cu corpul format din inele articulate, cu membre perechi, simetrice și articulate, și cu schelet extern, chitinos; (și la sg.) animal făcând parte din această încrengătură (DEX², s.v.).

ARTROPODE – încrengătură (*Arthropoda*) de nevertebrate, cea mai mare din regnul animal, cu cel puțin un milion de specii, printre care trilobiți, păianjeni, insecte etc. A. reprezintă primul grup de animale la care, în evoluția lor, apar picioare, denumite apendice (câte o pereche de fiecare metamer) care sunt articulate, de unde și denumirea de artropode (Crăciun 1989, s.v.).

După cum reiese din definiții, caracteristica artropodelor este de a avea membre perechi, mai bine zis apendice, simetrice și articulate (membrile inferioare sau picioarele, antenele, palpii maxilari etc.). Așadar apendicele sau membrele artropodelor (insecte – himenoptere – mimaride) sunt formate dintr-o serie de elemente care se articulează. Aceste elemente sunt numite: fie *articole* cel mai adesea, fie *articule* destul de rar, fie *segmente*, un termen tehnic foarte general, utilizat în literatura de specialitate internațională, cu dezavantajul de a fi utilizat și pentru alte tipuri de elemente sau structuri morfologice ale capului, toracelui, abdomenului (ex.: segmente toracice, segmente abdominate etc.), dar cu avantajul de a evita variația problematică *articol/articul*. Citatele identificate în lucrări de referință din entomologia românească sunt extrase și redactate după principii lexicografice, cu notarea (în paranteze pătrate) a informațiilor despre familia, genul sau specia insectei (în italic) la care se face referire, și cu eliminarea (marcată prin puncte de suspensie) a informațiilor de detaliu, fără a afecta ilustrarea termenilor care ne interesează. În paginile care urmează vom prezenta câteva exemple concludente. Termenul *segment* este frecvent în literatura de specialitate din Republica Moldova, probabil în tradiția școlii ruse, și în traduceri:

[La] gândacul din Surinam sau al orezului *Oryzaephilus surinamensis*... antene împărțite în 11 segmente se termină în formă de măciucă (Untersteiner 2008: 32). [La] gândacul capucin sau cariul cerealelor *Rhizopertha dominica*... antenele, compuse din mai multe părți, se termină în formă de măciucă mare, împărțită în trei segmente și care este mai lungă decât restul antenei (Untersteiner 2008: 36). Antenele... sunt foarte variate atât după culoare, cât și după formă și structură. Pteromalidele pot avea antenele total de culoare galben-pal... După structură pot fi alcătuite din 10-13 segmente (Manic 2010: 71). Picioarele sunt compuse din coxă, trohanter, femur, tibie și tars... Tarsul la majoritatea pteromalidelor este format din 5 segmente (Manic 2010: 80). Entomofagul *Trichogramma* are dimensiuni foarte mici (0,3-0,9 mm). Numărul de segmente la antene este de 4-6 (Gavrilița 2014: 93).

Termenul *articol* este utilizat prin excelență în lucrările românești de entomologie, relevantă fiind abundența citatelor:

Capul [diplurelor] este sau patrulater..., sau oviform..., dar totdeauna prognat. Antenele sînt lungi și de tip moniliform, iar articolele antenelor sînt prevăzute cu peri lungi și fini (Ionescu 1955: 9). Al doilea articol al tarsului posterior [la Subfamilia Cynipidae] nu poartă spin (Ionescu 1957: 47). Antenele [la Subfamilia Cynipidae] au 13-14 articole (Ionescu 1957: 51). Antena [la specia *Neuroterus aprilius*] este destul de groasă, compusă din 14 articole; articolul 2 este ceva mai gros decît lung (Ionescu 1957: 58). Antena [la specia *Adleria kollari*] e compusă din 13 articole. Uneori articolele 12 și 13 sînt concrescute împreună (Ionescu 1957: 108-109). Antenele Ichneumonidelor sînt formate dintr-un mare număr de articole, nu mai puțin de 16 (excepțional numai 14, ca la unele Plectiscini) (Constantineanu 1959: 36). Articolele tarselor anterioare [la genurile subtribului *Ichneumonides oxygygi*] nu sînt lățite (Constantineanu 1959: 113). [La] Fam. Mymaridae... Articolul III antenar este foarte mic și trunchiat oblic, celelalte articole sînt aproape egale între ele, cu excepția măciucii care este mai lungă (Boțoc 1961: 139). Tarsele [speciilor din Fam. Mymarommatidae Debauche 1948] sînt formate din 5 articole (Andriescu 1962: 252). Palpii maxilari [ai calcidoidelor] pot avea 1-4 articole de diferite lungimi, se inseră în partea externă distală a stipesului și sînt prevăzuți cu cîțiva peri (Boțoc 1964: 29). În general la calcidoide, antenele sînt geniculate și au flagelul filiform... Ele pot fi scurte, cu un singur articol flagelar, dar pot avea și 12 articole ale funiculului (Boțoc 1964: 29-30). [La calcidoide] Pintenul primei perechi de picioare este recurbat, bifid sau uneori trifid; el formează împreună cu un pieptene de peri de pe primul articol tarsal, un dispozitiv de curățat antenele (Boțoc 1964: 40). Antenele [insectelor din Fam. Eurytomidae] înserate [sic!] în mijlocul feței au 13 articole (Boțoc 1965: 33). Familia Mymaridae Hal. Cuprinde calcidoide mici... [cu] antenele din 8-14 articole în general cilindrice (Boțoc 1965: 44). Antenele [la Subfamiliile Fam. Ichneumonidae] prezintă cel puțin 16 articole (Constantineanu 1965: 36). Antenele [insectelor] sînt alcătuite dintr-un număr variabil de articole (pînă la 40 sau chiar mai multe), purtînd următoarele denumiri... : scapul sau articol bazal... ; pe acesta se înseră [sic !] al doilea articol, numit pedicel... ; urmează un grup de articole, care formează flagelul sau funiculul (Manolache 1969: 23-24). Rostrul sau labiul este inserat la limita posterioară a capului... El se prezintă ca o piesă unică, formată din 1-4 articole (Dobreanu 1969: 14). Antenele. Sînt în general filiforme, compuse din 4-15 articole (Dobreanu 1969: 18). După prima năpîrlire, larvele de Aleyrodoidea au picioarele scurte, cu articole puține și cu discuri adezive dezvoltate la pretarse (Dobreanu 1969: 31). Gîndacii [familia Elateridae] sînt de talie mijlocie,... capul mic, cu antene din 10-12 articole setiforme, serate sau pectinate (Marcu 1976: 296). Picioarele [insectelor], în număr de șase la adulți, alcătuite din mai multe articole, sînt fixate cîte o pereche la fiecare segment toracic, la limita dintre sternum și pleure (Ionescu 1988: 7).

Antenele [speciei *Cerobasis guestfalicus*] sunt formate din 23 de articole (Mustață 2001: 34). Antena [la specia *Systole coriandri*] are o măciucă formată din 3 articole (Mustață 2006: 192). Articolele antenale [la specia *Rosalia alpina*] au câte o tufă apicală de peri lungi, deși și negri (Tatole 2009: 104). De cap se inseră antenele [coleopterelor]... alcătuite de regulă din 11 articole, mai rar numărul lor se poate reduce la 2-4 articole... Tarsele alcătuite dintr-un număr de 3-5 articole (Gîdei 2012: 7).

Termenul *articul* este întrebuințat și practic reintrodus (cel puțin, nu avem deocamdată alte informații) de câțiva biologi ieșeni, care se influențează reciproc în privința terminologiei:

Antena [insectelor] se compune din: scapus sau articol bazal... ; pe scapus se inseră al doilea articol numit pedicel... ; urmează un grup de mai multe articule care formează flagelul sau funiculul (Pisică 1973: 20). La unele specii [din tribul Ephialtini], ultimul articol al tarselor este lățit (Constantineanu 1977: 17). Antenele [speciei *Mesochorus altissimus*] sînt lungi cît corpul, cu flagelul format din 30 de articule (Constantineanu 1982: 52). Antenele [speciei *Mesochorus crassipes*] sînt curbate, cu articulele flagelului distincte (Constantineanu 1982: 66). Antenele [speciei *Mesochorus femoralis*] sînt lungi cît corpul și formate din 29 de articule (Constantineanu 1982: 76). Capul [speciei *Scolopendra cingulata*] este lenticular, cu antenele lungi, formate din 17-21 articule (Pisică 2002: 78). Antenele sunt apendice perechi, articulate pe cap sub marginea laterală a clipeului... O antenă este alcătuită dintr-un articol bazal (scapus), un pedicel și flagelul (funiculul) (Pisică 2002: 83). În funcție de forma și structura articulelor care alcătuiesc flagelul, se deosebesc mai multe tipuri de antene (Pisică 2002: 86). Picioare adezive... sunt picioarele anterioare de la *Dysticus*, care au tibia scurtă și groasă. Primele 3 articule tarsale sunt puternic lățite și prezintă numeroase ventuze, din care două sunt mai mari pe primul articol tarsal (Pisică 2002: 92). [La] Subclasa Pterygota... Tarsele sunt formate dintr-un singur articol... Antenele din 4 articule asemănătoare (homonome) (Pisică 2002: 100). Antenele [speciei *Encyrtoscelio apterus*] sunt alcătuite din 12 articule și sunt lipsite de clavă (Fabritius 2007: 12). Antena [la specia *Gyron solutus*] este alcătuită din 12 articule, clavată (Fabritius 2007: 21). Antenele [speciei *Gyron misellus*] sunt măciucate; al 2-lea articol antenal este 1,75X mai lung decât al 3-lea, fiind de 1,5X mai lung decât lat (Fabritius 2007: 27).

La artropode, elementele componente ale apendicelor ambulatorii (membrelor inferioare) se numesc *podomere* sau *articule* (Turculeț 1994, s.v. *podomere*), cu precizarea că în acest caz *articule* este utilizat exclusiv pentru descrierea membrelor inferioare. Din analiza corpusului de citate selectate reiese faptul că nu există un termen tehnic standard pentru a descrie structura membrelor, în special a antenelor, insectelor studiate. Specialiștii nu își explică în studii opțiunea pentru un anumit termen, dar este cel puțin interesantă și promițătoare pentru studiul lingvistic

opțiunea pentru varianta *articul*. Cuvântul polisemantic *articol*, cunoscut publicului larg, se află la intersecția mai multor terminologii și în grade diferite de specializare: publicistică, juridică, comercială, a gramaticii și a zoologiei:

ARTÍCUL, *articole*, s. n. 1. Expunere scrisă (de proporții mai reduse) cu caracter publicistic, pe o temă politică, economică, științifică etc. ♦ *Articol de fond* = articol care exprimă punctul de vedere al redacției unei publicații periodice în cele mai importante probleme ale actualității. *Articol-program* = articol care cuprinde concepția generală și programul de activitate al unei publicații periodice la începutul apariției sale. 2. Diviziune într-un document oficial, marcată de obicei printr-un număr de ordine sau printr-o literă. ♦ Diviziune într-un buget, într-un plan financiar etc., care conține denumirea sursei de venit sau a motivului de cheltuieli. ♦ (Jur.) Diviziune într-un act normativ. ♦ (Inform.) Unitate elementară de organizare a unui fișier. ♦ (Zool.) Segment component al unor organe. 3. Obiect care se vinde în comerț. 4. Parte de vorbire flexibilă care individualizează substantivul, adjectivul sau (mai rar) alte părți de vorbire și care marchează diverse funcții gramaticale ale cuvintelor pe care le însoțește. (DEX³, s.v.)

Cuvântul *articul*, înregistrat cu marca „învechit” în dicționarul tezaur, este împrumutat pe cale savantă din lat. *articulus* „articulație, încheietură, articol”, fiind îmbogățit ulterior cu alte sensuri după fr. *article* (DA, s.v.). Prima atestare a cuvântului *articul* este considerată a fi din 1683 (DELR, s.v. *articol*). Aceeași formă este atestată la începutul secolului al XVIII-lea, cu sensurile „articulație, încheietură” (CANT. IST. 8¹, ap. DA), „articulare a cuvintelor”:

Din gura ei altă ceva nu se auzea fără numai bolbăitura carea de la moșii și strămoșii săi învățase, și prin glasul fără articule din piept și din gârtan acestea îi clocotea: r.r.r.a.a.a (CANT. IST. 175, ap. DA).

La sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, cuvântul este atestat cu sensurile juridic, publicistic, comercial, gramatical:

Vizirul..., iscăbind și el și toate ortalele toate articulele păcii..., au încheet pace la 1774 Iulie 17, îndatorindu-se ca să păzească toate ponturile păcii (M. KOGĂLNICEANU, LET. III, 281/13, ap. DA); Dacă acest giurnal... ar fi cetit cu atenție reproducerile..., nu s-ar fi alunecat a înșira în coloanele sale articuli ce ating de drepturile țerei noastre (URICARIUL, V, 194/16, ap. DA); Articlele... supuse la vămi (I. IONESCU, D. 286, ap. DA, în varianta articlu); Din pronumele latinesc „ille, illa, ”... pre încetu au izvorât articulii cei italienești (CANT. IST. 8, ap. DA).

Având în vedere caracterul istoric al dicționarului tezaur, reflectat inclusiv în dispunerea cronologică a sensurilor, primul sens „articulație, încheietură” este marcat „învechit”, cu precizarea specializării în vederea descrierii artropodelor:

¹Siglă (v. și urm.) din bibliografia DA.

(Spec.) Fiecare din „bucățelele”, „inelele”, sau „segmentele” membrelor unor anumite animale inferioare (care formează o „despărțire” zoologică deosebită). „Artropodele” sânt animale ale căror membre par formate din bucățele sau articule (DA).

Dacă, potrivit informațiilor din DA, limba franceză a exercitat o anumită influență asupra semanticii cuvântului, limba italiană (cf. it. *articolo*) influențează fonetismul acestuia (SCRIBAN, D.), determinând deschiderea vocalei finale (cf. *articul* – *articol*), fiind vorba de un cuvânt de origine italiană, cu etimologie multiplă (Mocanu 2006: 253). Forma inovatoare *articol* se impune și preia sensurile formei etimologice, devenită între timp învechită (DA). Întreaga familie lexicală actuală a lui *articol*, alcătuită în marea ei majoritate din împrumuturi din familia lat. *articulus* (*articulare*, *articulatio*, DA): *a articula*, *articulat*, *articulație*, prezintă vocala etimologică *-u-* în rădăcină, față de *articol* cu care coexistă în limba română contemporană. Trebuie amintit faptul că forma *articul* era încă întrebuințată, dar rar, la începutul secolului al XX-lea în vestul României (cf. DA). Trebuie menționat că articolul lexicografic *articol/ articul*, publicat în primul volum al primei serii din DA, deci în 1913, informativ și bogat în date semantice, analitice, etimologice, este în prezent depășit² (nu este indicată clar prima atestare a variantei *articol* și nici etimologia acesteia, cum de altfel nu există astfel de informații nici în dicționarele ulterioare). De asemenea, trebuie menționat faptul că în dicționarele de biologie nu este înregistrată intrarea *articol* sau *articul*, în schimb este tratat termenul corelativ *articulație*.

Sensul specializat astăzi, care exprimă sensul inițial al cuvântului, este redat de majoritatea specialiștilor în biologie, subdomeniul zoologie, ramura entomologie, prin varianta actuală *articol*. Totuși, într-o terminologie atât de specializată, unde termenii trebuie să fie neechivoci, cu un conținut bine delimitat, uzul prea larg și de aceea probabil resimțit drept vag și nepotrivit al formei *articol*, determină pe unii specialiști să caute un termen adecvat sensului specializat, restrâns. Se poate spune astfel că unii biologi, în mod special profesorii M. Constantineanu și C. Pistică (din centrul universitar ieșean), reîmprumută lat. *articulus* (într-o încercare de relatinizare a termenului), și reintroduc, și în acest fel resuscitează varianta învechită *articul*, în acord cu familia lexicală din care face parte. Aceasta este mai apropiată de sensul anatomic inițial și etimologic: „articulație, încheietură” și mai potrivită semantic pentru redarea sensului entomologic: cf. „fragmente articulate între ele care alcătuiesc diferite părți ale corpului crustaceelor, insectelor și acarienilor” (DN, s.v. *articol*). Opțiunea, motivată semantic (v. caracterul neechivoc, monosemantic al oricărei terminologii științifice), practică de o serie de specialiști entomologi (v. supra citate), este destul de rară. Sensul principal al lat. *articulus* este sensul anatomic „articulație, încheietură (a mâinii)”, atestat la Cato (234-149 î.Hr.; cf. REW³, OLD). Relația terminologică a biologilor cu limba latină este specială și foarte strânsă (v. sistemul binomial și statutul de *lingua franca* al acesteia, cf. Bursuc 2012: 117), iar opțiunea pentru varianta *articul* este motivată și din acest punct de vedere. Majoritatea biologilor însă nu utilizează varianta *articul*, preferând pentru sensul specializat forma *articol* a termenului,

² În prezent, litera A este revizuită, conform planului academic de actualizare a literelor din seria DA.

comună mai multor domenii. Această fluctuație terminologică este simptomatică pentru standardizarea neunitară a unor termeni entomologici românești. Pe de altă parte, cercetările în domeniu sunt destul de recente, iar studiul mimaridelor se află în derulare (cf. Pricop 2012).

2. Genul neutru al termenilor *himenopter* și *mimarid*:

Revenim la seria terminologică de la care am pornit: *animale* – *nevertebrate* – *artropode* – *insecte* – *himenoptere* – *mimaride*. După cum se observă din această succintă clasificare, ordonată de la general la particular, elementele limbajului comun ocupă o poziție periferică (cf. Florescu 2011: 193) în terminologia entomologică. Astfel, doar doi termeni (*animale*, *insecte*) fac parte din limbajul comun, restul (*nevertebrate*, *artropode*, *himenoptere*, *mimaride*) sunt proprii limbajului științific. Termenul *animal* este un substantiv de genul neutru, iar *insectă* un substantiv de genul feminin. Vorbitorul obișnuit, puțin sau deloc familiarizat cu termenii de specialitate, poate fi oarecum bulversat de faptul că termenii: *artropod*, *himenopter*, *mimarid*, sunt, morfologic vorbind, substantive de genul neutru, ca de altfel și mai cunoscutul *animal*. În limba română, substantivele animate se încadrează în principiu la genurile masculin și feminin, iar substantivele inanimate la genul neutru. Însă sunt situații în care concordanța dintre genul natural și genul gramatical nu este respectată (Irimia 2000: 44, GRAM. ROM.² I: 57, GA GRAM. ROM.³ I: 66), substantive animate regăsindu-se la genul neutru și substantive inanimate la genurile masculin și feminin. O astfel de excepție este reprezentată de câteva substantive generice, cu funcție de clasare: *animal*, *dobitoc*, *mamifer*, *gasteropod* etc. (Irimia 2000: 44, GRAM. ROM.² I: 57, GRAM. ROM.³ I: 66), exemplele date în gramaticile citate, aparținând ambelor limbaje, comun și științific. Lista poate fi completată cu o serie întreagă de termeni entomologici: *artropode*, *himenoptere*, *lepidoptere*, *coleoptere*, *ichneumonide*, *mimaride*, *mimaromatide*, *calcidoide*, *cinipide*, *euritomide*, *pteromalide*, *tetracampide*, *eulofide* (Suprafam. Chalcidoidea); *platigastride*, *proctotrupide* (Suprafam. Proctotrupeoidea), *diptere* (cf. Pricop 2012) etc. Exercițiul elementar al numărării: (un) *himenopter* (rar: o *himenopteră*), (două) *himenoptere*, sau (un) *mimarid*, (două) *mimaride*, sau (un) *coleopter*, (două) *coleoptere*, este clar pentru categorizarea morfologică, dar insuficient pentru asimilarea conținutului științific al celor două forme (singular și plural). O parte dintre acești termeni, este vorba în special de cei care denumesc, cu un termen general, animale studiate în amănunt și popularizate către anumite tipuri de public, se găsesc și în dicționarele generale, indiciu al tendinței de despecializare și de socializare a cunoașterii (cf. Bidu-Vrănceanu 2010: 15; Florescu 2014: 229). Termeni precum: *mimarid* și *mimaromatid*, denumind insecte al căror studiu este în curs, deci parțial cunoscute de specialiști și practic necunoscute publicului larg, nu se regăsesc în dicționarele generale. Precizăm, în treacăt, faptul că nu există (încă) un dicționar tipic de termeni entomologici, iar în dicționarele de biologie sunt tratați selectiv termeni precum cei enumerați mai sus. Trebuie remarcată o oarecare diferență de conținut între singular și plural, cu un uz actual predominant al pluralului, singularul fiind mai degrabă întâlnit în limbajul comun, și acest aspect este evident din tratamentul lexicografic al termenului, de exemplu, *himenopter*:

HIMENOPTÉR,*himenoptere*, s. n. (La pl.) Ordin care cuprinde insecte cu două perechi de aripi membranoase, cu metamorfoză completă, femelele având la vârful abdomenului un ac cu venin, și care trăiesc adesea organizate în colonii; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. (DEX², s.v. *himenoptera*)

HIMENOPTERE – ordin (*Hymenoptera*) de insecte holometabole, cu două perechi de aripi membranoase, transparente și foarte fine, cu peste 40000 de specii, printre care albinele, bondarii, viespile, furnicile etc. (Crăciun 1989, s.v. *himenoptere*)

Prin dicționarul general, de tip mediu (DEX²), se transmit publicului larg informații științifice, într-o definiție în două părți, în care privilegiat este conținutul „ordin” al pluralului, urmând conținutul singularului „insectă din acest ordin”. Importanța pluralului în limbajul științific este evident prin cuvântul intrare la plural: *himenoptere*, urmat de definiția enciclopedică (mult mai detaliată), într-unul din dicționarele de biologie consultate (cf. și Andrei 2009, s.v. *himenoptere*). Forma de singular este extrem de rară în literatura de specialitate, pe când pluralul, în cazul de față, *himenoptere* (v. și *ihneumonide* etc.) este utilizată des și în paralel cu denumirea latinizantă internațională: Ord. Hymenoptera. La fel, termenul *mimarid* (sg.) apare foarte rar, de exemplu în explicarea ilustrațiilor, iar *mimaride* (pl.) este utilizat des și, mai ales, în paralel cu sintagma Fam. Mymaridae:

Fig. 10 Etape din creșterea, conservarea, etalarea, examinarea și depozitarea mimaridelor:... g – etalarea mimaridului în lichid Faure, rezultând realizarea lamei microscopice (Pricop 2012: 60).

Familia Mymaridae este încadrată în Superfamilia Chalcidoidea, din Ord. Hymenoptera, Subord. Apocrita, Infraordin Parasitica. Mimaridele sunt în exclusivitate parazitoizi oofagi ce limitează populațiile unor insecte dăunătoare cu regim de hrană fitofag etc. (Pricop 2012: 5).

Toți acești termeni generici, deoarece denumesc nediferențiat animale de ambele sexe, situându-se din punct de vedere lingvistic în afara identității de gen (Irimia 2000: 44), se încadrează în clasa substantivelor epicene. Totuși, atât în limbajul comun, cât mai ales în cel științific, genul natural al animalelor poate fi actualizat contextual (în concordanță sau în discordanță cu genul gramatical; GRAM. ROM.³ I: 68) prin intermediul perechii specializate pentru descrierea animalelor, *mascul*, respectiv *femelă*:

Ochii compusi redau funcția vizuală, în unele cazuri sunt mai mari la masculi decât la femelele aceleiași specii (Pricop 2012: 68).

Se manifestă în limbajul comun, însă destul de slab, tendința adecvării conținutului semantic corespunzător genului natural, la forma gramaticală. În acest mod, dar și prin substantivizarea adjectivului, se explică crearea substantivului feminin singular *lepidopteră* (DLR, s.v. *lepidopter*), sub influența femininului plural *lepidoptere* sau prin derivare moțională de la *lepidopter*.

Concluzii:

În literatura entomologică românească, pentru descrierea morfologiei externe a insectelor (himenoptere – mimaride etc.) se utilizează termeni precum: *segment*, *articol*, *articul*, în corelație cu *articulație*. Varianta *articul*, cel mai probabil un (re)împrumut din limba latină, pentru care optează o serie de entomologi, se prezintă drept o încercare de revitalizare a mai vechiului *articul* (atestat încă din secolul al XVII-lea), la rândul lui un împrumut pe cale savantă din latină. Întrebuințarea formei *articul* evidențiază efortul specialiștilor de a găsi termenul cel mai adecvat pentru a defini respectiva structură morfologică. În paralel cu termenii latinizați, de tipul: Ord. Hymenoptera, sunt utilizați termenii generici, neologici, adaptați la limba română: *himenoptere*, *mimaride* etc. Aceștia se încadrează din punct de vedere morfologic în categoria substantivelor animate de genul neutru, cu diferențe de conținut la plural față de singular. Studiul de față doar pune problema unor aspecte ce țin de variația terminologică din domeniul entomologiei românești, rămânând să fie dezvoltate în studii viitoare.

Aknowledgment: Această lucrare a fost parțial finanțată din contractul POSDRU/159/1.5/S/133391, proiect strategic „Programe doctorale și post-doctorale de excelență pentru formarea de resurse umane înalt calificate pentru cercetare în domeniile Științele Vieții, Mediului și Pământului”, cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

BIBLIOGRAPHY:

- Andrei 2009: Marin Andrei (coord.), Cosmina Monica Dobre, Cristina Soare, *Dicționar de biologie clasică și actuală*, București, Editura Victor B Victor, 2009.
- Andriescu 1962: Ionel Andriescu, Ioan Suci, *Mymaromma anomalia*(Blood et Kryger), *reprezentantă a unei familii de himenoptere (Chalcidoidea) nouă pentru fauna R.P.R.*, [Comunicare prezentată în sesiunea științifică a Universității „Al. I. Cuza” din 25-28 octombrie 1962].
- Bidu-Vrănceanu 2010: Angela Bidu-Vrănceanu (coord.), *Terminologie și terminologii*, București, Editura Universității din București, 2010.
- Boțoc 1961: Margareta Boțoc, *Noi contribuții la studiul calcidoidelor din R.P.R.* (V), în *Studia UBB*, Seria II, Biologia, Cluj, p. 139-152.
- Boțoc 1964: Margareta Boțoc, *Studiul sistematic și ecologic al calcidoidelor din Transilvania* [Lucrare de disertație pentru obținerea titlului de candidat în științe biologice], Cluj, [s.n.], 1964.
- Boțoc 1965: Margareta Boțoc, *Studiul sistematic și ecologic al calcidoidelor din Transilvania* [Autoreferat al lucrării de disertație pentru obținerea titlului de candidat în științe biologice], Cluj, [s.n.], 1965.

- Bursuc 2012: Alina Bursuc, *Terminologia botanică din perspectivă coșeriană*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară” (Alil), Tom LI, 2011, *Lucrările Colocviului internațional «Eugeniu Coșeriu – 90 de ani de la naștere» (Iași – Bălți, 27-29 iulie 2011)*, p. 111-119.
- Constantineanu 1959: Mihai I. Constantineanu, *Fauna R. P. R., Insecta*. IX (4), *Familia Ichneumonidae. Subfamilia Ichneumoninae. Tribul Ichneumoninae stenopneusticae*, București, Editura Academiei R.P.R., 1959.
- Constantineanu 1965: Mihai I. Constantineanu, *Fauna R. P. R., Insecta*. IX (5), *Familia Ichneumonidae. Subfamiliile Phaeogeninae și Alomyinae*, București, Editura Academiei R.P.R., 1965.
- Constantineanu 1977: Mihai I. Constantineanu, Constantin Pisiță, *Fauna R. S. R., Insecta*. IX (7), *Hymenoptera. Familia Ichneumonidae. Subfamiliile ephialtinae, Lycorininae, Xoridinae și Acaenitinae*, București, Editura R.S.R., 1977.
- Constantineanu 1982: Mihai I. Constantineanu, Gheorghe I. Mustăț, *Fauna Republicii Socialiste România. Insecta*, Volumul IX, Fascicula 10, *Hymenoptera, Familia Ichneumonidae, Subfamilia Mesochorinae*, București, Editura Academiei R.S.R., 1982.
- Crăciun 1989: Teofil Crăciun, Luana-Leonora Crăciun, *Dicționar de biologie*, București, Albatros, 1989.
- DA = Sextil Pușcariu (coord.), *Dicționarul limbii române*, Tomul I. Partea I: A–B. București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, 1913.
- DELR = (Academia Română), *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Editura Academiei Române, 2011.
- DEX² = Ion Coteanu, Lucreția Mareș (coord.), *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, [¹1975] ²1998.
- DEX³ = (Academia Română), *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
- DLR = Marius Sala, Gheorghe Mihăilă (red. resp.), *Dicționarul limbii române*. Serie nouă, Tomul IV, Litera L (*L-Lherzolită*), București, Editura Academiei, 2008.
- DN = Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, București, Editura Științifică, 1986.
- Dobreanu 1969: Ecaterina Dobreanu, Constantin Manolache, *Fauna Republicii Socialiste România. Insecta*, Volumul VIII, Fascicula 4, *Homoptera. Partea generală*, București, Editura Academiei R.S.R., 1969.
- Fabritius 2007: Klaus Fabritius, Alin Popovici, *Tribul Gryonini (Hymenoptera, Scelionidae) din România*, București, Gee, 2007.
- Florescu 2011: Cristina Florescu, *Eugen Coșeriu și cheștiunea relației dintre terminologiile științifice și cele populare*, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. LI, 2011, p. 187-195.
- Florescu 2014: Cristina Florescu, *Terminologii științifice și populare. Considerații contrastive*, în Marijana Aleksoska-Čatroska et al. (ed.), *Romanistika i balkanistika: zbornik na*

- trudovi vo čest na prof. dr. Petar Atanasov po povod 75 godini od život*, Skopje, Universitatea din Skopje, 2014, p. 227-235.
- Gavrilița 2014: Lidia Gavrilița, *Metode și procedee de înmulțire și aplicare a entomofagului Trichogramma pentru protecția plantelor*, Chișinău, [s.n.], 2014.
- Gîdei 2012: Paul Gîdei, Irinel Eugen Popescu, *Ghidul coleopterelor din România*, Vol. I, Iași, Editura PIM, 2012.
- GRAM. ROM.² I = Alexandru Graur, Mioara Avram, Laura Vasiliu, *Gramatica limbii române*, vol. I, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Academiei, 1963.
- GRAM. ROM.³ I = Valeriu Guțu-Romalo (coord.) *Gramatica limbii române*, vol. I: *Cuvântul*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- Ionescu 1955: M. A. Ionescu, *Fauna Republicii Populare Romîne. Insecta*, Volumul VII, Fascicola 2, *Diplura*, București, Editura Academiei R.P.R., 1955.
- Ionescu 1957: Mihail I. Ionescu, *Fauna Republicii Populare Romîne. Insecta*, Volumul IX, Fascicola II, *Cynipidae*, București, Editura Academiei R.P.R., 1957.
- Ionescu 1988: Vasile Ionescu, Maria Apetrei, *Îndrumător practic pentru cunoașterea insectelor. Colectare – preparare – conservare*, Piatra Neamț, [s.n.], 1988.
- Irimia 2000: Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române*, Iași, Polirom, 2000.
- Manic 2010: Gheorghe Manic, *Diversitatea și ecologia pteromalidelor din Republica Moldova*, Chișinău, Î.E.P. Știința, 2010.
- Manolache 1969: C. Manolache, A. Săvescu, Gh. Boguleanu, Fl. Paulian, D. Balaj, P. Pașol, *Entomologie agricolă*, București, Editura Agrosilvică, 1969.
- Marcu 1976: Olimpia Marcu, Ion Tudor, *Protecția pădurilor*, București, Editura didactică și pedagogică, 1976.
- Mocanu 2006: Marin Z. Mocanu, *Influența italiană asupra limbii române*, Pitești, Editura Paralela 45, 2006.
- Mustăț 2001: Mariana Mustăț, *Insecte dăunătoare cărților*, [s.l.], Editura Corson, 2001.
- Mustăț 2006: Mariana Mustăț, Gheorghe Mustăț, Ionel Andriescu, Mircea-Dan Mitroiu, *Biologia dăunătorilor animalii*, Iași, Editura Junimea, 2006.
- OLD = P. G. W. Glare (ed.), *Oxford Latin Dictionary*, Oxford, Clarendon, 1968–1982.
- Pisică 1973: Constantin Pisică, *Curs de entomologie. Partea generală*, Iași, [s.n.] [dactilografiat], 1973.
- Pisică 2002: Constantin Pisică, Ioan Moglan, Ion Cojocaru, *Zoologia nevertebratelor. Lucrări practice de laborator*, Vol. II, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2002.
- Pricop 2012: Emilian Pricop, *Diversitatea mimaridelor (Hymenoptera, Chalcidoidea, Mymaridae) din ecosisteme naturale și antropizate, din zona de est a României*, [teză de doctorat], Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2012.
- Radu 1958: Varvara Radu, Margareta Boțoc, *Calcidide și Proctotrupide din împrejurimile orașului Cluj*, București, 1958, p. 61-70.

- REW³ = Wilhelm Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, Winter, [1911–1920]³1935.
- SCRIBAN, D. = August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Edițiunea întâia, Iași, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939.
- Soare 2013: Liliana Soare, *Din istoria terminologiei zoologice în limba română: Gramatica fizicii*, în „Analele Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași. Secțiunea IIIe. Lingvistică”, Tomul LIX, 2013, p. 133-143.
- Tatole 2009: Victoria Tatole, Alexandru Iftime, Melanya Stan, Elena-Iulia Iorgu, Ionuț Iorgu, Vasile Oțel, *Speciile de animale Natura 2000 din România*, București, Editura Imperium Print, 2009.
- TLFi = *Le trésor de la langue française informatisé*: <http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>.
- Turculeț 1994: Ilie Turculeț, *Dicționar de paleontologie. Metazoare. Nevertebrate*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1994.
- Untersteiner 2008: Hubert Untersteiner, *Dăunători în casă și în grădină: identificarea, prevenirea și combaterea apariției dăunătorilor*, trad. Monica Stan, București, Editura M.A.S.T., 2008.
- Ursu 1962: N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, Editura Științifică.

THE COMPLEXITY OF THE NONVERBAL IN ADVERTISING DISCOURSE

Adriana Maria Robu, PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The discussion about the nonverbal elements in advertising discourse is focussed on the complexity of advertising image and gestural behaviour. The application in this paper highlights the importance of contextual analysis of the speech acts. We demonstrate that advertising discourse makes use of the different strategies accessing the deepest areas of the consciousness, which relates to materiality by means of the perceptive visual capacity. The domination of visual and iconic sign hints, in this type of discourse, to the projection of some possible worlds. The gesture shows a certain intention of the speaker towards the receiver, being a good way to achieve the phatic function of the nonverbal communication. The argumentative potential of the message sent by the advertising image is the result of the interaction between the facial expression of the speaker and the visual contact established with the receiver, to which there are added dynamic effects, given by the general movement of the body and by the type of attitude they want to communicate.

The link between the verbal and the nonverbal aspect of communication is guaranteed by what R. Barthes (2008 [1964]) calls "relay function", namely that interaction between concepts, words and images. The complexity of the nonverbal aspect in advertising is analysed with the help of examples from TV, printed and on-line advertising.

Keywords: context, image, nonverbal communication, visual sign.

1. Începuturile analizelor asupra discursului publicitar stau sub semnul abordărilor semiotice, care s-au oprit în special la specificul imaginii publicitare în relație cu textul. Stadiul actual al cercetării acestui tip de discurs dovedește faptul că ponderea cea mai mare a exegezelor este deținută de perspectiva semiotică, dată fiind natura discursului publicitar, construit pe baza cooperării dintre codurile semiotice. De la primele abordări de sorginte semiotică (Barthes 1964, 1970, Eco 1968, Williamson 1978, Durand 1987), până la cele mai recente lucrări, străine și românești, din aceeași sferă de cercetare (Semprini 1996, Adam/Bonhomme 1997, Dâncu 1999, Boutaud 2004, Corjan 2004, Cmeciu 2010), analizele au scos în evidență, pe de o parte, varietatea tehnicilor care stau la baza construcției discursului publicitar, iar pe de altă parte, impactul decisiv al imaginii asupra individului absorbit de invazia vizualului, căruia îi anulează în bună măsură rațiunea, determinându-l să cumpere.

Una dintre cele mai ample definiții ale imaginii¹ este enunțată de J.-J. Wunenburger, care o consideră

o reprezentare concretă, sensibilă (ca reproducere sau copie) a unui obiect (model, referent), fie el material (un scaun) sau ideal (un număr abstract), prezent sau absent din punct de vedere perceptiv, și care întreține o astfel de legătură cu referentul său, încât poate fi considerată reprezentant al acestuia și ne permite așadar să-l recunoaștem, să-l cunoaștem sau să-l înțelegem. În acest sens, imaginea se distinge atât de lucrurile reale în sine, considerate în afara reprezentării lor sensibile, cât și de reprezentarea lor sub formă de concept, care, la prima vedere, nu pare a întreține nici o legătură de asemănare sau de participare cu ele, de vreme ce este separat de orice intuiție sensibilă a conținutului lor (Wunenburger 2004: 13).

În ceea ce privește imaginea publicitară, Barthes vorbește pentru prima dată despre categorii de semne care contribuie la conturarea semnificației globale: semne lingvistice, iconice și plastice. Semnele din cadrul imaginii publicitare au structură similară semnului lingvistic: semnificant și semnificat, imaginea publicitară fiind compusă din două subsisteme, percepute de receptor în mod simultan: nivelul *denotației* și al *conotației* (Barthes 1964, în Cook ed. 2008, vol. III: 9 - 22). Această perspectivă va fi ulterior intens exploatată de cercetările asupra discursului publicitar care vor studia modul de articulare a figurilor retorice la nivelul imaginii, cum ar fi metafora, ironia, metonimia etc. (Williamson 1978, în Cook ed. 2008, vol. I: 63 - 87, sau Forceville 2008, în Cook ed. 2008, vol. III: 88 - 106). Iată un exemplu reușit de *ironie* la nivel vizual, utilizată într-o reclamă difuzată în Franța, pentru un produs de marcă românească. Este vorba de noul model Dacia Lodgy, lansat de curând pe piața din țară și din străinătate.



Imaginea 1

Ironia la nivel nonverbal din acest exemplu, subliniază atuurile mașinii Dacia Lodgy (produsă în colaborare cu Renault) – spațiul generos și confortul – printr-o comparație ironică cu un bolid sport.²

¹ Trei sunt în opinia lui Wunenburger direcțiile importante care s-au oprit asupra studiului imaginii: transcendentalismul imaginii (începând de la Kant), hermeneutica simbolică (Dilthey) și fenomenologia imaginii (Husserl).

² Sursa imaginii: <http://www.promotor.ro/>.

Forța conotativă a imaginii este conferită și de acțiunea figurilor retorice, care la nivelul imaginii (ca și la cel al textului) pot fi de două tipuri: *in praesentia* și *in absentia*. Cele mai frecvente sunt în publicitate metaforele *in praesentia*, identificabile, de exemplu, în spoturile publicitare în care jucăriile de pluș reprezintă membrii familiei, atunci când serviciile promovate se referă la copii, sau în cazul relaționării dintre imaginea unui izvor și a unui anumit tip de apă minerală, ca în următorul exemplu.



Imaginea 2

Un alt exemplu de figură *in praesentia* recunoaștem în imaginile publicitare ca întrebuintează *hiperbola vizuală*, cum e cazul imaginii următoare.



Imaginea 3

Acest tip de publicitate neconvențională utilizează simbolul „scaun” de dimensiuni uriașe pentru a sugera, după cum enunță textul scris („ING pentru oameni mari”) statutul nobil al clienților care folosesc serviciile băncii în cauză.

Tot pe baza hiperbolei este construit următorul billboard publicitar remarcabil atât pentru dimensiunile extreme caracteristice, cât și pentru forma de tip tunel.



Imaginea 4

Elipsa este figura care se remarcă în următoarea imagine extrasă dintr-un spot publicitar al unei campanii împotriva folosirii telefonului la volan.



Imaginea 5

Sugestia acestei imagini relevante este aceea că folosirea telefonului mobil la volan înseamnă a conduce „fără cap”. Sunt exploatare aici resursele semantice ale expresiei care semnifică „a fi irațional”.

Utilizarea figurilor retorice *in absentia* (relație dialectică stabilită în absența unei entități) este mai redusă în discursul publicitar datorită caracterului puternic conotativ al acestora.³ Acestea se regăsesc la nivelul izotopiilor proiectate contextual, cum ar fi, de exemplu, sugestiile erotice prin imagini ale obiectelor care denotă forme ale unor organe sexuale. Modalitatea de decodare a figurilor de la nivel iconic diferă de cea specifică figurilor exprimate lingvistic, întrucât, în cazul primei categorii intră în acțiune percepția vizuală care acționează simultan cu acea competență de tip cognitiv, facilitând decriptarea subînțelesului. J.-J. Wunenburger discută, pe linia lui Bergson, problema activității perceptive prin prisma relației dintre memorie și realitatea materială. Înainte de a fi imagine concretă, aceasta există la nivel psihic prin conservarea integrală a amintirilor, fiind, totodată, consubstanțială ființei înseși a corpurilor naturale. Activitatea perceptivă va fi, astfel, rezultatul joncțiunii de imagini obiective și imagini subiective într-un punct dat al spațiului, și anume cel în care corpul uman întâlnește corpuri

³ Procesul de creare a imaginilor publicitare are la baza așa-numita „negociere a vizualului”, considerată de către Camelia Cmeciu „o contopire între *a vedea* și *a privi*”, în funcție de care sunt stabilite cele două tipuri de receptori ai discursului publicitar vizual: participanții privitori care *nu văd* (nu înțeleg sensurile) și participanții interactivi care sunt capabili să decripteze sensurile ascunse (cf. Cmeciu 2010: 59).

exterioare, ca urmare a reorientării conștiinței odată cu vizualizarea corpurilor plasate în câmpul vizual. Nașterea percepției se produce „prin îngustarea a două iconosfere, cosmologia și psihologia, condiție ca o experiență a prezentului să fie posibilă” (cf. Wunenburger 2004: 224 – 225). Aceste implicații de ordin psihic și vizual sunt exploatate de discursul publicitar, accesând, zonele cele mai adânci ale conștiinței eu-lui care se raportează la materialitate prin capacitatea perceptivă de tip vizual.

2. Comunicării nonverbale realizate prin imaginea statică sau în mișcare i se adaugă un alt tip intens exploatat în publicitate – comportamentul gestual – prin care se transmit semnificații cu implicații psihologice dintre cele mai profunde. Ceea ce numim generic aici prin „comportament gestual” înglobează câteva dintre tipurile de canale ale comunicării nonverbale amintite de D. K. Orban: *expresia feței, gesturile și mișcarea generală a corpului, contactul vizual* (apud Larson 2003: 271). În opinia lui C. Sălăvăstru, gestul are cel puțin două înțelesuri diferite față de accepția din vorbirea curentă. În *înțeles restrâns*, gestul privește raportul dintre corp și ceea ce receptează cei din jur din poziționările lui diferite, iar în *înțeles larg*, se referă la raportul dintre actul uman (fizic, psihic sau moral) și relevanța lui pentru comunitate (cf. Sălăvăstru 2006: 361). Cât privește prezența gestului în discursul publicitar, observăm că acesta asociază ambele sensuri amintite, întrucât sunt manifestate, atât gesturi prin care se evidențiază intențiile vorbitorului (cum ar fi gestul de a arăta cu mâna spre ceva/cineva pentru a exprima concentrarea atenției asupra lui), cât și gesturi cu relevanță socială generalizată, de tipul semnelor unanim cunoscute (care exprimă, de exemplu, aprobarea, prin ridicarea degetului mare în timp ce pumnul este strâns). Potrivit autorului amintit, temeiurile actului gestual sunt de cinci feluri: de ordin *metafizic* (modul de a fi al individului se bazează pe gest), de natură *psihologică* (dat fiind faptul că exprimă reacțiile, trăirile individului într-un context psihologic dat), de natură *culturală* (unele gesturi au semnificație culturală), de ordin *gnoseologic* (vizează transmiterea de informații) și de natură *praxiologică* (vizând conectarea receptorului la o anumită acțiune). Ultimul tip de motivare relevă, în fond, finalitatea ultimă a gesticii, caracteristică pe care discursul publicitar o exploatează în cea mai mare măsură. Instrument al eficienței acționale, gestul manifestat în publicitate marchează o anumită intenție a vorbitorului⁴ față de receptor, constituindu-se, totodată, într-o formă de realizare a funcției fatice a limbajului nonverbal.

2.1. *Expresia feței* constituie una dintre cele mai elocvente modalități de stabilire a raportului cu alteritatea. Denumită și „afișarea afectelor” (D. Leathers 1986, apud Larson 2003: 271), mimica deține întâietatea în ceea ce privește percepția mesajului de către receptor, având implicații semantice extrem de ample și subtile. Citându-l pe D. Leathers, autorul Ch. U. Larson amintește zece categorii de clase generale de expresii ale feței: dezgust, fericire, interes, tristețe, uimire, dispreț, surpriză, furie, hotărâre și frică (Larson 2003: 272). Dacă ne uităm cu atenție la tipurile de expresii ale feței relevate prin discursul publicitar, observăm tendința de a asocia

⁴ În funcție de intenția dominantă, C. Sălăvăstru discută cinci tipuri de gesturi: *ilustrative* (gesturi prin care sunt approximate obiectele despre care se vorbește), *reglatoare* (prin care se reglează comportamentul verbal sau acțional al celorlalți), *adaptive* (cu privire la o anumită situație), *semnalizatoare* (prin care sunt trădate anumite trăiri ale persoanei) și *emblematic* (instituite în urma unor influențe culturale) (Sălăvăstru 2006: 374).

mimica ce exprimă trăiri pozitive în relație cu receptorul, dar mai ales cu produsul promovat, și predilecția relaționării unor tipuri de expresii dezaprobatore ale feței emițătorului cu referire la obiecte concurente și la persoanele care le folosesc. În general, în publicitate, fața, ca sursă a gestualității, exprimă anumite tipuri de atitudine sau calități ale personalității prin semnificațiile pe care le transmite aceasta în integralitatea ei, constituită de ochi, sprâncene, zâmbet. Iată un exemplu care exprimă, prin expresia feței, o mare calitate umană, și anume onoarea:



Imaginea 6

Imaginea face parte dintr-o campanie publicitară a unui tip de vin recent premiat la nivel internațional datorită calității produsului, dar și a modului de prezentare original. Decodarea mesajului transmis prin intermediul imaginii în ansamblul ei este facilitată de textul citat din Socrate (cu valoare de maximă) referitor la onoare: „Pe lumea asta, singura cale de a trăi în onoare este să fii cu adevărat ceea ce pretinzi că ești”.

De o importanță majoră în discursul publicitar este *zâmbetul*. Peter Colett, specialist în psihologie care s-a ocupat de problematica gestualității consideră că „zâmbetele autentice sunt ca niște magneti – acționează de la distanță, restructurând sentimentele oamenilor și concentrându-le pe toate în aceeași direcție. De aceea sunt atât de eficiente ca arme defensive în politică” (Colett 2008: 117), și am putea adăuga, de mare eficiență în publicitate, întrucât simulează autenticitatea zâmbetului prin imagine.



Imaginea 7

În această imagine zâmbetul discret evidențiază satisfacția utilizatoarei unui produs cosmetic ale cărui proprietăți contribuie la crearea stării de bine, deoarece acesta răspunde exigențelor de mediu în care trăiește consumatoarea, după cum enunță sloganul („Tenul tău respiră în aerul orașului”).

2.2. Privirea este un alt indicator care oferă informații în legătură cu atenția, interesul și intensitatea emoției trăite de emițător. Potențialul argumentativ al mesajului transmis de imaginea publicitară este rezultatul interacțiunii dintre expresia feței emițătorului și *contactul vizual* stabilit cu receptorul. Ch. Larson precizează existența a șase funcții ale privirii: *funcție de atenție* (concentrarea vizuală asupra unui element din câmpul vizual), *funcție regulatoare* (indicând începerea și terminarea unei conversații), *funcție a puterii* (evidențiată de privirea insistentă), *funcție efectivă* (indicând emoții pozitive sau negative), *funcție de formare a unei impresii* (prin care se comunică starea emițătorului) și *funcție persuasivă* (relevând credibilitatea emițătorului atunci când acesta menține un contact vizual de durată, spre deosebire de lipsa de credibilitate pe care o transmit cei care feresc continuu privirea) (cf. Larson 2003: 272). Toate aceste funcții pot fi identificate în imaginea publicitară, însă locul cel mai important este deținut de funcția persuasivă. Un exemplu relevant în acest sens este următoarea imagine publicitară.

2.3. Gesturile și mișcarea generală a corpului sau kinezica se remarcă la nivelul discursului publicitar prin utilizarea anumitor tipuri de posturi cunoscute în general și a căror semnificație se dezvăluie contextual. Dinamica fizică a „actorilor” din cadrul spoturilor publicitare video, sau postura dreaptă a corpului denotă un anumit tip de atitudine a emițătorului față de un fapt sau față de o persoană. Iată un exemplu ce relevă, printr-o imagine grăitoare, caracterul dominator⁵ pe care îl poate căpăta clientul, ca urmare a utilizării unui produs de marcă.

⁵ Modalitatea de a domina prin postură a fost studiată de P. Colett care afirmă că: „Un mod de a domina este creșterea înălțimii aparente, ajungând să ne postăm deasupra altor persoane. Psihologii au descoperit că oamenii care adoptă o postură ce le permite să își țină coloana vertebrală dreaptă tind să fie considerați mai dominanți decât cei care stau cocoșați sau cu umerii căzuți, iar cei care sunt învățați să stea drept au mai multă încredere în ei și sunt mai optimiști” (Colett 2008: 34).



Imaginea 8

Postura este completată aici de îmbrăcămintea personajului de notorietate din imagine, precum și de seriozitatea privirii care denotă sobrietatea. De altfel, îmbrăcămintea constituie unul dintre factorii extrem de importanți în constituirea reclamei, întrucât aceasta completează aspectul fizic atrăgător, esențial în imaginile publicitare. Nenumărate spoturi publicitare utilizează cu predilecție conceptul de frumusețe, mai ales feminină, conferită de imaginea corpului uman, dar și de podoabele care îl încarcă, sugerând eleganța, rafinamentul, luxul etc. Cercetările asupra strategiilor de comunicare publicitară au evidențiat faptul că imaginea femeii predomină în reclame întrucât aceasta atrage privirile receptorilor. Totodată, ținuta și îmbrăcămintea femeii, consideră R. Barthes, în publicitate, sunt constituite de privirea bărbatului, care reprezintă o unitate de măsură în această privință.

Caracterul dominator al autorității emițătoare este evidențiat și prin modalitatea abilă de a utiliza *proxemica* (spațiul fizic). Distingem, cu referire la publicitate, două tipuri de folosire a spațiului: pe de o parte, spațiul fizic destinat obiectului publicitar, care poate varia de la un simplu semn de carte sau pliant și până la afișele uriașe de tip billboard, iar pe de altă parte, spațiul fizic de stabilire a relațiilor interpersonale, care ne interesează aici. Cele patru tipuri de distanțe identificate de Edward T. Hall sunt utilizate cu abilitate de comunicarea publicitară. Este vorba despre *distanța publică* (mai mare de patru metri), *distanța socială* sau formală (între 2 și 3,5 metri), *distanța personală* sau informală (1 – 1, 2 metri) și *distanța intimă* (15 – 45 centimetri) (cf. Larson 2003: 274). Primele două tipuri de distanțe sunt utilizate în cadrul acțiunilor publicitare de prezentare directă a unor produse și servicii în spații publice, prin intermediul unor reprezentanți ai companiilor, care intră în dialog cu clienții în magazine și saloane de prezentare. Celelalte două tipuri care vizează *distanța personală* și *distanța intimă* sunt intens exploatate de publicitatea vizuală. Unele imagini fac uz de distanța intimă pentru a releva familiaritatea și chiar conotațiile erotice care se stabilesc între utilizator și obiectul promovat. Nu de puține ori reclamele de pe afișele publicitare sau de la televizor se disting prin imagini care surprind invazia obiectelor sau personajelor în spațiul personal al receptorului care devine neputincios în fața acestora.

Așadar, implicațiile de ordin psihic și vizual sunt exploatate de discursul publicitar, accesând zonele cele mai adânci ale conștiinței eu-lui, care se raportează la materialitate mai ales prin

capacitatea perceptivă de tip vizual. Utilizarea *semnului vizual* și *iconic* țintește în acest tip de discurs la proiectarea unor lumi posibile, iar *gestul* marchează o anumită intenție a vorbitorului față de receptor, constituindu-se, totodată, într-o formă de realizare a funcției fatice a limbajului nonverbal. Potențialul argumentativ al mesajului transmis de imaginea publicitară este, de asemenea, susținut de elemente precum *expresia feței* emițătorului și *contactul vizual* stabilit cu receptorul, la care se adaugă efectele de dinamică, conferite prin mișcarea generală a corpului și tipul de atitudine transmisă.

BIBLIOGRAPHY:

- Adam/Bonhomme 2005 [1997]: Jean-Michel Adam/Marc Bonhomme, *Argumentarea publicitară. Retorica elogiului și a persuasiunii*, traducere de Mihai-Eugen Avădanei, prefață de Camelia Grădinaru, Iași, Editura Institutului European.
- Barthes 1988 [1970]: Roland Barthes, *The Old Rhetoric: An Aide - Memoire*, în *The Semiotic Challenge*, Hill / Wang, p. 11 - 93
- Barthes 2008 [1964]: Roland Barthes, *Rhetoric of the Image*, în Cook ed. 2008, vol. III, p. 9 – 22.
- Boutaud 2004: Jean-Jacques Boutaud, *Comunicare, semiotică și semne publicitare. Teorii, modele și aplicații*, traducere de Valentina Pricopie, București, Editura Tritonic.
- Cmeciu 2010: Camelia Cmeciu, *Semiotici textuale*, Iași, Editura Institutului European.
- Collett 2008 [2003]: Peter Collet, *Cartea gesturilor. Cum putem citi gândurile oamenilor din acțiunile lor*. Traducere din limba engleză de Alexandra Borș, București, Editura Trei.
- Cook (ed.) 2008: Guy Cook, *The Language of Advertising. Major Themes in English Studies*, vol. I, II, III, IV, London and New-York, Routledge.
- Corjan 2004: I.C. Corjan, *Semiotica limbajului publicitar. Textul și imaginea*, Suceava, Editura Universității Suceava.
- Dâncu 2009: Vasile Sebastian Dâncu, *Comunicarea simbolică. Arhitectura discursului publicitar*, ediția a II-a revizuită, Cluj-Napoca, Editura Eikon.
- Durand 1987: Jaques Durand, *Rhetorical Figures in The Advertising Image*, în “Marketing and Semiotics: New Directions in the Study of Sign for Sale”, New-York, De Gruyter, p. 295 – 318.
- Eco 1972 [1968]: Umberto Eco, *La structure absente*, Paris, Mercure de France.
- Eco 1982 [1976]: Umberto Eco, *Tratat de semiotică generală*, traducere de Anca Giurescu și Cezar Radu, postfață și note de Cezar Radu, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

-
- Forceville 2008 [1996]: Charles Forceville, *Pictorial Metaphor in Advertisements and Billboards*, în Cook ed. 2008, vol. III: 88 - 106.
- Larson 2003 [2001]: Charles U. Larson, *Persuasiunea. Receptare și responsabilitate*, traducere de Odette Arhip, Iași, Editura Polirom.
- Sălăvăstru 2006: *Mic tratat de oratorie*, Iași, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”.
- Semprini 1996: Andrea Semprini, *Analyser la communication. Comment analyser les images, les médias, la publicité*, Paris, L'Harttman.
- Sperber & Wilson 2009 [1986]: Dan Sperber and Deirdre Wilson, *Relevance. Communication and Cognition*, Blackwell Publishing.
- Wunenburger 2004 [1997]: Jean-Jaques Wunenburger, *Filozofia imaginilor*, traducere de Muguraș Constantinescu, ediție îngrijită și postfață de Sorin Alexandrescu, Iași, Editura Polirom.
- Williamson (2008 [1978]): Judith Williamson, *A Currency of Signs [Decoding Advertisements]*, în Cook ed. 2008, vol. I, p. 63 – 87.

ASPECTS REGARDING THE TRANSLATION OF MUSICAL INSTRUMENTS' NAMES IN OLD ROMANIAN BIBLICAL TEXTS

Roxana Vieru, Assist. Prof., PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Any translator finds himself / herself confronted in his / her job with a lot of problems generated by causes among the most diverse: the unequal material (in terms of quantity and quality) offered by the source-language and the target-language, the different manners in which two languages refine the rendering of some concepts, the difference between two communities' mentalities, cultures and degree of civilization etc. This article refers to the translation, in Romanian, of the names of the musical instruments mentioned in the Bible. Some of the Jewish musical instruments existed only within the community which invented them, while others were similar to instruments used by other populations; so, the translation of the Holy Scriptures in Greek, Latin and from there on in other languages dealt with a number of difficulties, some of them concerning these concepts. We are going to present here the way in which some Romanian translators of the Biblical books chose equivalents for the names of the musical instruments, considering also that the Romanian religious texts followed up intermediate texts, not the originals themselves.

Keywords: Bible, old Romanian texts, translation, musical instruments, percussion

Rhythmic sounds produced in various ways (clapping hands, stamping feet, snapping fingers etc.) accompanied at first magical practices and all sorts of rituals performed during wars and hunting. Gradually, they have been associated with states of mind and feelings and so they came into being musical. Their artistic (in a more restricted sense) nature developed later.

Musical instruments have a history almost as old as humanity's; they evolved from the primitive forms (represented by natural objects such as the horns of some animals or the stalks of some plants) to really complex ones (nowadays we have electric and electronic instruments). Different populations conceived them differently according to the materials available to them and also according to their skills and imagination. Sometimes, even far away from one another, two populations could have created a similar type of item, at the same time, independently; other items were specific to the populations living in a quite restricted area.

Due to Jews' contacts with Egyptians, Babylonians, Romans and the Arab world, borrowings of instruments from one population to another was a normal situation. Still, having in mind that an instrument differs in details from one producer to another, then we can easily accept the fact that there may be changes in the features of the same instrument produced by different

communities in different times. That is why the name given to an instrument created by a group of people at some point in time does not necessarily correspond to the exact same reality some time later or to the object made by a nearby group that might have borrowed the signifier together with the signified object or might have created its own word to designate it. So, at the same time, the names and the objects fluctuate in time and space. Since the Bible is a collection of books written along many centuries, the name given to a musical instrument in the first books may be associated to a (slightly) different instrument referred to in the last books. The translation in different languages during the ages might lead, thus, to a mere approximation (or even distortions). It is not to be forgotten that most of the translators used as sources not the original books, but intermediate texts, in their turn translations which probably had as sources other translations and so on. This generates a “chain reaction”: one mistake at some point led to another, any approximation involved some other(s).

We analyzed some of the Romanian translations of the Biblical texts to see whether the Hebrew realities presented in the Biblical texts were well understood and correctly expressed in Romanian and, if not, what happened “on the road”. We focused only on percussion instruments since the material offered by the Bible in terms of musical instruments is huge. We looked in 5 *Psalters* from the 16th century (*Psaltirea Șcheiană*, *Psaltirea Voronețeană*, *Psaltirea Hurmuzaki*¹; Coresi’s *Psalters*²), and also in *Palia* (Orăștie, 1581-1582, *PO*), the two *Psalters* Dosoftei wrote (*Psaltirea în versuri*, Unieș, 1673, *Ps. v.*; *Psaltirea de’nțăles*, Iași, 1680, *DPS.*), the *Bible* written in Bucharest (1688, *BB*), Petru Pavel Aron’s version of the *Bible* (Blaj, 1760-1761, *BPPA*), Samuil Micu’s version (Blaj, 1795, *BSM*) and Heliade Rădulescu’s version (Paris, 1858, *BHR*). As we wanted to explain unusual lexical and / or semantic occurrences in the Romanian texts, we also searched the Frankfurt *Septuagint* translated in 1597 and Pezzana’s *Vulgata* – not the translation printed in 1690 at Venice, the one Aron had as his source, but one of its later editions, published in 1720. *BB* started from the Greek translation that had been done in 1597; in the following centuries, translators of the *Bible* based their works mainly on *BB* or on other versions that were based on *BB* (*BSM* has *BB* as its main source). *BPPA* started from the Venetian *Vulgata* printed in 1690. It was interesting for us to see the revised edition of Ion Heliade Rădulescu since it was much criticized for its strange forms and structures (so far from Romanian, mixed with foreign forms); we wanted to see whether the names of musical instruments have been somehow distorted or adopted from another language. For Coresi’s *Psalters*, we observed the forms in the Slavonian text that is presented in the bilingual edition; since there were no differences between the forms used in all the searched *Psalters*³, we didn’t look for other Slavonian text.

We began our research with the Hebrew version and, so, we are going to start the presentation of each notion from the Hebrew name of the instrument.

¹There are lots of controversies in what concerns the year and the place these translations had been done, but we shall connect them to the 16th century. We referred to them as *PȘ*, *PV*, *PH*.

²We considered the Romanian version, from 1570 (*Ps. rom.*), and the bilingual one, from 1577 (*Ps. sl.-rom.*).

³*Psaltirea în versuri* is a little bit different (leaving aside some parts or reformulating some others) since it had to fit the structure of a “poem”.

1. **Tof** is a membranophone used in the Semit space, a drum which didn't have sticks to hit, nor any object attached to it that could rattle. In their books, Curt Sachs (2012 : 108-109) and Valeriu Bărbuceanu (see his dictionary) have written that women were normally the ones who played the *tof*. The drum is among the first instruments that have been created by the man and it is spread all around the Globe; though the shape, the size and the materials differ, the concept of *drum* is, nevertheless, the same. However, the instrument called *tof* with its local characteristics was also known in the Greek-Roman world. The names given by different communities vary a lot, even when the object referred to is basically the same, if any of the communities didn't have a great influence on the others; but if two or more communities shared interests of any kind or one community had a great impact over another, then the name (as it always happens) given to a referent knew no ethnic borders. So it happens that the Greeks named almost the same kind of drum *τυμπανον* and the Romans *tympalum*; from Greek directly and from old Slavonian as an intermediate (since Slavonian got it from Greek) the word passed in old Romanian as *tâmpănă* (for etymology see *MDA*, Scriban; in *DER* it is explained as possibly coming only from Sl.) and, after some time, Romanian has developed another form which sounds more like its Greek, Latin, French and Italian etymons (*timpan*)(see *MDA*; for comparison see also Scriban's dictionary, where the Greek word is indicated as the only source).

Older Romanian translations of Biblical texts (*PŞ*, *PV*, *PH*, *Ps. sl.-rom.*, *Ps. rom.*, *PO*, *Ps. v.*, *DPs.*, *BB*) register *tâmpănă* as an equivalent for the Hebrew *tof* / Lat. *tympalum* / Gr. *τυμπανον* / Sl. **týmpanyj**⁰ and newer translations (*BHR*) use *tympal* / *timpan*, a phonetism which stays closer to the etymons. *BBSM* and *BPPA* (chronologically written in between these texts) present an oscillation between the two above-mentioned phonetic forms⁴.

Petru Pavel Aron sometimes chose to change these forms (in 2 Kings 6:5, 1 Chronicles 13:8, Iov 21:12) with a synonym, *dobă* (still a valid solution); yet, the change cannot be explained since the consulted *Vulgata* has a constant use of *tympalum* in all those paragraphs in which *tof* was used in the Hebrew text (Hieronymiana and Clementiana *Vulgata* present the same situation). The translation of the extracanonical books also present oscillations here – *tâmpănă* / *dobă*⁵ – though there is no change in the use of *tympalum* in Pezzana's translation; contrasting with Aron's text, *BB* and *BSM* consistently present *tâmpănă* in those fragments.

2. **Msiltayim** is a percussion instrument, an idiophone made-up of two small plates; Sachs (2012 : 122) starts from the root *ṣalāl* "to clash" and the ending *-ayim* which expresses the idea of plurality and, by putting things together, he comes to the conclusion that the instrument must have been *thecymbals* played in one hand in two possible ways: either attached to the thumb and middle-finger and played like castanets or „fastened inside the prongs of a flexible split cane, as cymbals on clappers" (Sachs 2012 : 123). Translators' options for *κymbαλου* (in *Septuagint*) and *cymbalum* (in *Vulgata*) are perfect. One can observe in the Romanian texts (*BB*, *BSM*, *BPPA*)⁶ records of either *ṭimbal* or *chinval* (with a phonetical version, *chimval*), both

⁴See Gen. 31:27; Ex. 15:20; Jud. 11:34; 1 Sam 10:5, 18:6; 2 Sam. 6:5; 1 Chron. 13:8; Ps. 67:26, 80:2, 81:2, 149:3, 150:4; Isaiah 5:12, 24:8, 30:32.

⁵Judith 3:7, 16:1, 3 Ezd. 5:2, 1 Mac. 9:39.

⁶1 Chron. 13:8, 15:16, 15:19, 15:28, 16:5, 16:42, 25:1, 25:6; 2 Chron. 5:12, 5:13, 29:25, 1 Ezd. 3:10, Neem: 12:27.

words converging to the same root. Dictionaries indicate the form *țimbal* as an older form of the present *țambal* and the latter is indicated as being a *cimbal*, while a *cimbal* is either a *chinval* (the percussion instruments consisting of two platters) or a *ceteră* (which is a stringed instrument) (Scriban, Bărbuceanu, MDA, Tiktin). What one can infer from here is that some forms of practically the same word had designated the same thing up to a certain point and, with influences exerted by other languages, another meaning was added and, thus, the word stopped being so clear (in the absence of a larger context or the object itself).

Though most of the words in the European languages descend from forms like *κymbalon* or *cymbalum*, we still find the Hungarian *cimbalom* and the German *zimbal* designating a chordophone. The solutions found for the etymology of the Romanian words vary from one dictionary to another, but the last mentioned two words were sometimes indicated as actual etymons of some Romanian forms and, if it is so, than the explanation for a second meaning of Rom. *cimbal* has been found.

Grove dictionary shows that, during the Middle Ages, *cymbala* started to designate a group of bells put on a string and hit with a little hammer, a modification in the meaning of the word that was done on German grounds. MDA, on the other hand, indicates that, seldom, Romanian *chinval* states for a bell, an observation that may lead us to the conclusion that this meaning may have been borrowed from the Saxon population living in Romania.

Going back to the Romanian translations, we observed that *BB* has exclusive records of *țimbal* wherever *msiltayim* was used in the Hebrew text, *BPPA* presents exclusively *chinval* and *BSM* has both (even in the limits of the same chapter; see 1 Chron. 15:16, 15:19, 15:28). This situation extends to extracanonical works⁷, where *κymbalon* matches *țimbal* in *BB* and *țimbal* / *chinval* in *BSM*, while *cymbalum* was paralleled to *chinval* in *BPPA*. The use of *tâmpene* in *BB* (in 1 Chron. 25:1) instead of *țimbale* draw our attention; by analyzing the *Septuagint* edition from 1597, we discovered that the choice for *tâmpănă* in *BB* was motivated by the use of *τυμπανον* in the Frankfurt text.

3. *Šelšelim* is described by Curt Sachs (2012 : 122) as an idiophone made-up of two big platters that are bumped into each other in order to produce powerful sounds. Since the previously mentioned instrument and this one are not mentioned in the same texts, Sachs (2012 : 123) considers that, after all, they might have referred to one and the same thing. Yelena Kolyada has the same point of view (see diagram 3 in chapter 1 of her book). The instrument has been presented in older translations (*PȘ*, *PV*, *PH*, *Ps. sl.-rom.*) as *clopot* (Ps. 150:5) where the Slavonian text has ***cimbal1*** (see the bilingual version, for instance). This takes us to what was said above about the meaning “bell” of the word *cymbala* in the Germanic space. One other possible way to interpret things is that, for some, the almost bell-shaped platters could have been associated with actual bells. *BB* has *țimbale* in the same verse, whereas *BSM* and *BPPA* have *chinvale*, so that the two words equal *κymbalon* and *cymbalum* in the source-texts. *Chinval* is also attested in *BPPA* in 2 Sam. 6:5 because the translator found in the original text *cymbalis*; but *BB* names the instrument *fluier* after the Gr. *αυλος* found in the source-text and *BSM*, which took

⁷ 1 Mac. 4:54, 13:51; 3 Ezd. 5:81.

as one of the main sources the 17th century translation of the *Bible*, has interpreted the instrument also as a flute (*fluier*). The change in the Biblical text could have been made even earlier than the Frankfurt translation (and to find out one should search that edition's sources). One thing is certain: Romanian translators complied with the texts they had before their eyes.

4. **Šališim** is described by Yelena Kolyada (2014 : 138) as “probably an ancient Jewish idiophone of the sistrum type, a variety of m^ena'an'im”. Curt Sachs presents it as “the most disputed musical term of the Hebrew language; as *šālišim* is clearly connected with *šlošā*, ‘three’, and *šalóš*, ‘thrice’, translators of the Bible suggested now triangles, now triangular harps, three-stringed lutes and even fiddles” (Sachs 2012 : 123); he considers it must have been the name of a dance (based on number three) since the text clearly separates it from *tof* and “poets and chroniclers never separate coherent notions” (*Ibidem*). The *Theological Dictionary of the Old Testament* (vol. XV, p. 124-125) presents the many arguments surrounding this word; it was even seen as onomatopoetic. The only problematic fragment is 1 Sam. 18:6, because other contexts are a little bit clearer, offering the possibility to interpret it as connected with either military functions and ranks (though the precise meaning has not been deciphered) or with measures.

BB translated the *κμβαλον* written in *Septuagint* (the Frankfurt edition) as *ṭimbal* (a constant choice). Samuil Micu opted for *alăută* (a stringed instrument made of a pear-shaped wooden box and a broad short neck which has a gutter attached to it perpendicularly – see Bărbuceanu's dictionary for explanations and drawings) and so he took a distance from his main source (the influence must be from one of his other sources). The Venetian *Vulgata* refers to a *sistrum* and BPPA translates it (well) as *clopoṭeale* “little bells”; a *sistrum* is a tennis-racket shaped instrument with parallel wires instead of the net and little plates, bells or other little objects (such as shells) are bound to these wires so as when the instrument is shaken, the little objects jingle.

5. **Mnaanim** is only mentioned once, in 2 Sam. 6:5. Sachs (2012 : 121) considers that “the name might have applied to a rattling vessel” or, better, to a *sistrum* of the kind Egyptians used to have. Yelena Kolyada starts from the verb *nûa* “to shake”, “to swing”, “to move from one place to another” and decides it is an idiophone, a *sistrum* or any kind of rattle (Kolyada 2014 : 112); she observes that different translations treated this word (m^ena'an'im) as a percussion instrument (either membranophone or idiophone), an aerophone or even a chordophone (see p. 114-115).

Since *mnaanim* is interpreted in *Vulgata* (1690, Venice) as a *sistrum*, Petru Pavel Aron chose to use in his text the word *clopoṭei*, a solution he got for *sistrum* in 1 Sam. 18:6 (where it stood for *šališim*). The Frankfurt *Septuagint* contains *κμβαλον* in the above-mentioned Biblical fragment and the word passed in BB as *ṭimbal* and from there in BSM as *ṭimbal* as well.

6. **Pa'āmon** is defined in *Grove* dictionary as a percussion instrument, an idiophone, namely a bell or a jingle. Sachs (2012 : 109-110) defines it exactly the same and specifies that bells are normally used as a defence against evil forces; he also says that it was an indispensable accessory of the wealthy people's clothes in the 14th and 15th centuries.

The musical instrument is registered in two chapters of the same book (Ex. 28:33-34; Ex. 39:25-26). In these places, the presence of *tintinnabulum* is attested in *Vulgata* (1690); *BPPA* has *clopoțel*, a good translation of the Latin word which means “an idiophone, a type of bell used in old Rome” (see Bărbuceanu’s dictionary). *BB* and *BSM* followed closely the Greek text, where *κώδωνα* is presented (“Term for bell, also sometimes applied to the Salpinx (...) because of the bell-shaped flare at the end of the instrument” – *Grove* dictionary), and so, the two Romanian texts contain the word *clopoțel*. Interesting is the use of *tintin(n)abulum* in *BHR*; Heliade Rădulescu inserted a foreign word, though it was definitely not necessary.

Conclusions:

1. The interpretation of some of the names of musical instruments that one finds in the Hebrew text can be very tricky. Since the words are really archaic and old translations (more connected to the roots) interpreted them in various ways, confusion has been created along centuries. The truth must be that the real meaning is completely unknown and there are only speculations. See, for instance, *šališîm*.
2. Somewhere in the chain of translations, mistakes or confusions sometimes were made and the results could be seen on paper. Records of these deviations can then be observed in the texts that had as main sources the texts containing errors (see *šelšêlîm* – *αυλος* – *fluer*).
3. In some cases, two or more instruments found in the Hebrew text were translated in Greek with the same word (approximating things, either because Greeks didn’t have all those objects or they didn’t have distinct words to differentiate similar instruments at the time when the translation was being done). Latin texts did the same. The situation extended then to other languages, Romanian included. See *chinval* – *țimbal*.
4. Polysemantic words can lead to misunderstandings in decoding a text. A word like Rom. *țimbal* found in a text can be interpreted as either an older form of *țambal* (hence, a chordophone) or as the synonym of *chinval* (hence, a percussion instrument); unless one checks another text in a different language or even the Hebrew text, one cannot be sure what the fragment is about. And there comes another problem: even if the translator equaled *cymbalum* (for example) with *țimbal*, no one can be sure that the translator was really aware of the content of those words and that he/she didn’t mix up signifiers and signified concepts in his/her head.
5. The Romanian translators (except for Heliade Rădulescu – consider his option for *tintin(n)abulum*) have made good choices in translating the names of percussion instruments, following the sources precisely and proving a keen understanding of concepts.

BIBLIOGRAPHY:

Bărbuceanu, Valeriu, *Dicționar de instrumente muzicale*, Editura Teora, București, 1999
Theological Dictionary of the Old Testament, Eerdmans, 1983, Edited by Botterweck, Johannes; Ringgren, Helmer; Fabry, Heinz-Josef (for some of the volumes)

- Ciorănescu, Alexandru, *Dicționarul etimologic al limbii române*, Editura Saeculum I. O., București, 2002 [= DER]
- Grove Dictionary of Music and Musicians, Second Edition, Edited by Stanley Sadie, Executive Editor John Tyrrell, Macmillan Publishers Limited, 2001 [= Grove] *Mic dicționar academic*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010 [vol. 1 A-Me, vol. 2 Mi-Z] [= MDA]
- Scriban, August, *Dicționarul limbii românești*, Institutu de Arte Grafice „Presa Bună”, Iași, 1939 [edițiunea întâia]
- Tiktin, H., *Dicționar român-german*, Imprimeria statului, București, 1903 [vol. I A-C]; București, 1911 [vol. II D-O]; București, 1925 [vol. III P-Z]
- Kolyada, Yelena, *A Compendium of Musical Instruments and Instrumental Terminology in the Bible*, Routledge, London and New York, 2014
- Sachs, Curt, *The history of musical instruments*, Dover, 2012
- Arvinte, Vasile; Caproșu, Ioan; Gafton, Alexandru; Guia, Sorin, *Palia de la Orăștie (1582). Textul*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2005
- Bianu, I., *Psaltirea Scheiană*, București, Tipografia Carol Göbl, 1889
- Dosoftei, *Psaltirea de-năles*, Text stabilit și studiu lingvistic de Mihaela Cobzaru, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2007
- Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, Editura Litera Internațional, București-Chișinău, 1998
- Gheție, Ion, Teodorescu, Mirela, *Psaltirea Hurmuzachi*, Editura Academiei Române, București, 2005
- Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*, Text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976
- Biblia Vulgata, Blaj, 1760-1761*, 5 vol., coordonatori Ioan Chindriș și Niculina Iacob, Editura Academiei Române, București, 2005.
- Psaltirea românească (1570) – Coresi's Psalter*
- Psaltirea Voronețeană*
- Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură ale cei vechi și ale cei noao leage. Toate care s-au tălmăcit după limba elinească spre înțeleagerea limbii rumânești*, București, 1688 http://digitoool.dc.bmms.ro:8881/R/B9ITI5C4A2IVCD7RRKGQIXN29ETXL2AUBN88QV9D KGFQ5HX1AG-03892?func=results-jump-full&set_entry=000002&set_number=002253&base=GEN01
- Biblia de la Blaj, 1795*, Ediție jubiliară, Roma, 2000 <http://www.history-cluj.ro/Biblia/pag4.htm>
- Biblia Sacra Vulgatae Editionis*, Venetiis, MDCCXX, apud Nicolaum Pezzana <https://archive.org/stream/bibliasacravulga00pezz#page/n0/mode/2up>
- Biblia Sacra que coprinde Vechiul si Noul Testament* tradusa din Hellenesce după a quellor septedeci de I. Heliade R., Paris, in Typographia lui Preve si Comp., 1858 <https://archive.org/stream/IonHeliadeRadulescuBibliaSacraQueCoprindVechiulSiNuoulTestament1858/Ion%20Heliade%20Radulescu%20->

%20Biblia%20sacra%20que%20coprinde%20Vechiul%20si%20Nuoul%20Testament%201858#
page/n1/mode/2up

THΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ, ΠΑΛΑΙΑΣ ΔΗΛΑΔΗ ΚΑΙ ΝΕΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ, ΑΠΑΝΤΑ, Francofurti, MDXCVII

<https://books.google.ro/books?id=GKxeAAAACAAJ&pg=PA233&dq=Divinae+Scripturae+nempe+Veteris+ac+Novi+Testamenti+omnia&hl=ro&sa=X&ei=efAwVefnA6jhywOptlCoAg&ved=0CB8Q6AEwAA#v=snippet&q=Divinae%20Scripturae%20nempe%20Veteris%20ac%20Novi%20Testamenti%20omnia%20&f=false>

Clementiana *Vulgata* <http://vulsearch.sourceforge.net/html/index.html>

Hieronymiana *Vulgata*

https://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lspost04/Hieronymus/hie_vv00.html

THE CREATION OF A NATIONAL LANGUAGE IN THE LINGUISTIC WORKS OF ION HELIADE RĂDULESCU

Petra Denisa Tcacenco, Phd Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Creating a national language was one of the main objectives predominant in the literary ideology of the Romanian nineteenth century. Ion Heliade Rădulescu (1802-1872) remained less known as a theoretician in the field of language, even though he has important ideas and contributions in the theory of language. Therefore, the paper proposes an insight into the building of the national language theorized by Ion Heliade Rădulescu in articles such as his "Preface" to the Romanian Grammar from 1828, or his letters to C. Negruzzi and others. The lack of terms and rules of writing and speaking was something common in this period, therefore, the difficulty of writers to form a language. So, they had to create it from rudimental material such as the vocabulary used in churches and the rural dialects, which were of different derivation and very fragmented. Also, because a language represents the perfect image of a national identity construct, it must be purified from the foreign words considered by Ion Heliade Rădulescu to be those of French, Slavonic, Greek or Turkish origin. Instead of these expressions, the writer considers that the formation of the Romanian national language has to start mainly by borrowing words from the Latin vocabulary, remembering and stressing in this way the Romanic origins of our history. So, the fight for a unified language became a fight for a noble and heroic past.

Keywords: *national language, identity, theories, Ion Heliade Rădulescu*

În contextul romantismului revoluționar al secolului al XIX-lea, crearea unei limbi unitare, supradialectale devine un factor important în lupta națiunilor pentru emancipare și autodeterminare. Cum fiecare popor își caută identitatea în limba pe care o vorbește, este esențial să se cunoască acest început, iar acolo unde nu există, să se creeze. Originile unei limbi vorbesc implicit despre noblețea acesteia și despre calitățile celui care o utilizează. Limba devine, în această epocă, un argument pentru perenitatea istorică a popoarelor. În acest sens, se intensifică preocupările cărturarilor pentru descoperirea originii limbii, a statutului și a specificului inherent spiritului limbajului. Începutul de secol XIX românesc cerea o dezvoltare social-politică și instituțională imediată într-o societate majoritar rurală și asuprită, lipsită de educația dată de un sistem de învățământ unitar, dar și de o cultură și o limbă naționale.

Ion Heliade Rădulescu a fost poet, filolog, om politic, „unul dintre suporturile cele mai puternice ale culturii române din secolul al XIX-lea”¹. Latura sa de lingvist a rămas, însă, mai puțin cunoscută decât cea de poet, cu toate că intuițiile lui teoretice au influențat în mare parte dezvoltarea limbii literare de mai târziu. Heliade era conștient de lipsurile secolului în care trăia precum și de importanța creării unei limbi naționale, semn al modernizării statale: „limba este mijlocul prin care ne arătăm cunoștințele și cugetările noastre, și prin urmare, cu cât unui om i se întind și i se înmulțesc cunoștințele, cu atâta i se înmulțesc și zicerile prin care își numește ideile sale”². A vorbi limba națională însemna, în viziunea lui Heliade, a fi român: „îndrepteză-te dar, domnule, și dumneata, oricine ești, fii Român cum te cere partea cea sănătoasă a nației, cum te va cere viitorimea. Cel puțin învață o gramatică oarecare; scrie cel puțin limba bisericeii, că e prea după o logică”³. Limba română a epocii era fragmentată dialectal, fără o gramatică care să-i dea norma, de unde necesitatea impetuoasă pentru crearea unui sistem lingvistic unitar. Primul pas, după întărirea latinității limbii, era „educarea” acesteia: „Limba noastră e romană ca și cea latină însă sub o altă fază: și acum e vorba numai de a o cultiva și a o cultiva va să zică a o curăța, a o înnobila, a-i da o educație după natura ei, și la educația aceasta să fim cu luare aminte ca la orice educație. Nu din toate familiile ies copii buni; nu din penele tutulol scriitorilor iese limba cum se cade să iasă. În casele unde tata împlă într’o parte și mama într’alta, copiii zău, au fel de fel de fizionomii, și cum or ieși când s-or face mari, Dumnezeu mai știe. Scriitorilor ce dau și prin ungurie și prin slavonie, și prin franțozie, și în dreapta, și în stânga, ce aruncă pe hârtie ce le-o veni la cuget, fără unime, fără întregime, cum le sunt urmările așa le este și limba”⁴.

De asemenea, Heliade cunoștea valoarea națională a luptei sale pentru crearea unei limbi unitare. În acest sens, îi scria lui P. Poenaru, în 1839 următoarele rânduri: „Cînd vin streinii în țările noastre, cercetează legile noastre, așezămintele noastre; și întreabă pe urmă care este gramatica și dictionarul, și care sunt autorii sau cărțile românești; parcă ar întreba care este averea națională? Și pînă cînd ne vor afla fără aceasta totdeauna vor zice că suntem pe calea de a înceta într-o zi a mai fi națiune”⁵.

Studiile de filologie din prima parte a activității sale: *Gramatica* din 1828, *Repede aruncătură de ochiu asupra limbii și începutului românilor*, *Geniul limbilor în genere și al celei române în parte*, *Vocabular de vorbe străine în limbaromână*, *Corespondența* cu C. Negruzii, P. Poenaru, G. Bariț au adus contribuții la evoluția limbii naționale. Pe lângă italianismul său excesiv, Heliade Rădulescu a avut intuiții bune în dezvoltarea limbii, precum aceea conform căreia cuvintele noi intrate în limbă trebuie adaptate după însușirile românei. Apoi, considera necesară o operație de simplificare ortografică, precum și scrierea fonetică, în locul celei etimologice. Direcția principală a teoriilor sale lingvistice era îndreptată spre moștenirea latină. Mai mult, acesta credea că limba română nu împrumută termeni străini, ci ia ceea ce i se cuvine

¹ D. Popovici, *Romantismul românesc*, ed. îngrijită de Ioana Em. Petrescu, București, Editura Tineretului, 1969, p.219.

² Ion Heliade Rădulescu, *Repede aruncătură de ochiu asupra limbii și începutului românilor*, partea a II-a, în Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, tom II, ed. critică de D. Popovici, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 206.

³ Ion Heliade Rădulescu, *Vocabular de vorbe streine în limba română*, în *Idem*. p. 331.

⁴ *Ibidem*, p. 335.

⁵ Ion Popescu-Sireteanu, *Scrisori către P. Poenaru*, în I. Heliade Rădulescu, *Scrieri lingvistice*, ed. de Ion Popescu-Sireteanu, București, Editura Științifică, 1973, p. 174.

de la străbunii ei latini: „Materia ei este romană, adică a sa, forma îi e romană, adică a sa, averea ei maternă este mare și îndestulată, însă ea e lipsită, căci nu știu cine a făcut-o să creadă că ce a rămas dela mumă-sa nu este al ei, și se împoțonează cu *cinste străină fără să aspire la onoarea maternă*. Și cei care îi apără drepturile și vor să o reîntrege în averile sale sunt considerați ca niște visători și înnoitori. Starea limbii noastre nu e ca acelei fete orfane: limba noastră își are averile materne, și o face necunoscută numai vestmintele străine, niște petice ce o fac ridicolă”⁶. Însă, această teorie va fi dusă la extrem în a doua parte a vieții sale, când italianizează limba română în *Paralelism între limba română și italiană* (1840) și *Paralelism între dialectele rumîn și italian sau forma ori gramatica acestor două dialecte* (1841). Purificarea limbii de orice termen care nu este latin o poate deforma: „Neîncercător în capacitatea de reacțiune a organismului limbii române, Heliade îi administra, ca să combată morbul galic, antidotul italian; dar, dozat imprudent, efectul era pe punctul de a deveni fatal”⁷. Ca urmare, toate celelalte elemente lingvistice venite dinspre alte civilizații, precum slavii, turcii, francezii, grecii sunt evitate, fiind considerate dăunătoare dezvoltării firești a limbii. Cu toate acestea, teoreticianul Heliade nu refuză total împrumutul de termeni străini, recomandând prudența pentru păstrarea caracterului limbii române: „Trebuie să ne împrumutăm, dar trebuie foarte bine să băgăm seamă să nu pătimim ca neguțători’i aceia cari nu-și iau bine măsurile și rămân bancruți (mofluzi). Trebuie să luăm numai acelea ce ne trebuie și de acolo de unde trebuie, și cum trebuie. Vorbele streine trebuie să se-îmfățoseze în haine Rumînești și cu mască de Rumîn înaintea noastră”⁸. Așadar, împrumuturile străine sunt tolerate atât timp cât nu dăunează firii limbii: „Putem în cele după urmă avea vorbe străine pe atât cât vom vedea că limba nu devine nici aspră nici monstruoasă, după natura și întregul ei. Vezi o damă parisiană, investită în soctumul său național sau după moda epoei; vezi însă și o brătară antică, o colană sau niște cercei gotici, un șal asiatic, o conciură chineză, când aceste ornamente eterogene sunt singuratice la un întreg omogen, de multe ori sunt mai picante și mai interesante, dacă dama are aceea ce se numește gust, fără combinare, fără regulă, fără știință, în totd’auna face o caricatură. Fie și la noi vorbe străine pe cât poate a le ierta istoria nației și arta, pe cât acestea să n’aducă paralizie limbii și naționalității noastre”⁹.

Ion Heliade Rădulescu nu își revendică în mod direct ideile despre cum trebuie să arate o limbă națională, ci le pune pe seama unui construct artificial, o metaforă: *geniul* limbii. Cu toate acestea, Heliade teoretizează și exprimându-și impresiile direct, mărturisind ce îi place în materie de limbă: „Mie îmi place armonia sonurilor și a culorilor, clasicul, tot ce e artă cu un cuvânt, îmi place și ador tot ce este veritatea, doresc să ajungă limba Românilor acolo unde o duce geniul ei. Îmi displac desordinea, discordurile, cacofoniile; îmi displac în limbă vocalele

⁶ Ion Heliade Rădulescu, *Vocabular de vorbe streine în limba română*, în Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, tom II, ed. critică de D. Popovici, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 323.

⁷ D. Popovici, *Studii literare, III*, ed. critică I. Em. Petrescu, Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 296.

⁸ Ion Heliade Rădulescu, *Gramatică românească*, ed. de Valeria Guțu Romalo, București, Editura Eminescu, 1980, pp. XXVII-XXVIII.

⁹ *Ibidem*, p. 337.

guturăiate și gușate, le doresc sănătate și reîntregire”¹⁰. Desigur, acest *geniu* al limbii urmărește direcțiile lingvistice ale filologului, așadar, va respinge cuvintele străine, barbare „ce vin a o disforma și desnobilă limba și conservă pe cele omogene și nobile. Au fost titluri imitate dela străini după moda timpilor, ca pani sau jupani, și geniul limbii le-a respins și le-a lăsat pe seama precupeților străini, ce și ei le resping, și le vine mai bine a se zice *domni* decât *jupâni*. (...) Tot Românul este un domn și un dumneata sau dumnealui. Geniul limbei a făcut ca orice vorbă străină s’a introdus într’ânsa să-și plece capul și să se decline și conjuge după formele latine. (..) El ne-a dat de știre a ne feri de cacofonii, de întâmpinul strident și discord al sonurilor antipatici”¹¹. Și, totuși, ce este acel *geniu al limbii*? Heliade transferă conceptul de *geniu*, tipic romantic, din sfera literaturii înspre lingvistică, *geniul limbii* devenind muza inspiratoare a poetului sau femeia: „Ce să fi fost oare acea Muză, acel angel tutelar al poetului dacă nu va fi fost personificația acelei puteri ce noi modernii o numim geniul unei limbi?”¹² Rațiunea acestei alegeri este previzibilă: femeia este muza poetului, dar și păstrătoarea limbii pure, străbune, latine.

Heliade propune construcția unei limbi naționale care să pornească de la limba bisericească, o limbă unitară pe cuprinsul țării: „Singurul mijloc ca să ne unim la scris și să ne facem o limbă generală literară este să urmărim limbii cei bisericești...”¹³. Pe lângă aceasta, considera necesară o selecție de termeni și din limba populară. Intuițiile sale lingvistice se nasc câteodată în spațiul epistolar dintre două scrisori, așadar, în dialog. Corespondența literară cu Negruzzi tratează, de cele mai multe ori, problemele limbii, normele de scriere corectă, selecția termenilor potriviți care să intre în uz, în fondul lexical. Unele scrisori conțin în corpul lor, încadrate de formulele de început și final, termeni de proveniență diferită, paralelisme între limba română și limbi neolatine, conjugări, cuvinte cu terminații sau fără. Așadar, o întreagă teorie despre cum trebuie să arate limba națională se naște în corespondență: „Viind vorba despre ortografie, se face întrebare și despre *e* și *ie*. Mulți zic că noi avem două feluri de *e*: unul *e* curat și altul care se pronunță ca diftongul *ie*. Eu însă aș zice că bine ar fi să lăsăm literele în pace, și *e* să fie *e*, și *ie* fie diftong *ie*. Adică voi să zic: *îndoiesc*? Să văz că vine dela *doi* și are un *i*, și să nu-l scriu după cum scriu unii *îndoes*; voi să zic ierni, să nu scriu erni, pentru că vine dela iarnă și zicerea are un *i*; voi să zic *ghiețe*, *pietre*, să nu scriu *ghețe*, *petre*, pentru că vine de la *gheață*, *piatră* și are un *i*; voi să zic *voie*, să nu scriu *voe*, pentru că aici la mijloc este acel *i* ce îl înmuiem noi ca și Francezii; *voie* să zic *iepure*, să nu scriu *epure*, pentru că și aici este acel *i* înmuiat”¹⁴.

Vocația de poet a lui Heliade Rădulescu îi colorează artistic teoria despre limbă, care primește astfel o putere ce depășește capacitatea creatorului ei, ea fiind cea care îi arată drumul

¹⁰ Ion Heliade Rădulescu, *Geniul limbilor în genere și al celei române, în parte*, în Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, tom II, ed. critică de D. Popovici, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, pp. 402-403.

¹¹ *Ibidem*, pp. 386-387.

¹² *Ibidem*, p. 370.

¹³ Ion Popescu-Sireteanu, *Scrisori către C. Negruzzi*, în I. Heliade Rădulescu, *Scrieri lingvistice*, ed. de Ion Popescu-Sireteanu, București, Editura Științifică, 1973, p. 94.

¹⁴ Ion Heliade Rădulescu, *Corespondența cu C. Negruzzi*, în Ion Heliade Rădulescu, *Opere*, ed. critică de D. Popovici, tom, II, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 228.

pe care trebuie să îl urmeze. În acest sens, Heliade îi mărturisea lui Negruzzi într-o scrisoare: „Limba am aflat-o destoinică, căci ea mi-a fost dascălul și ea singură m-a povățuit cum trebuie să o mîi; și cine o va asculta cine nu va ieși din regulile prescrise ale naturei ei, va ajunge în scurtă vreme departe, căci, nerătăcit niciodată, merge d-a dreptul, fără a se abate”¹⁵. Compară limba în etapele dezvoltării ei cu viața omului de la naștere până la moarte. Vârstele omului sunt puse în paralel cu vârstele limbii. Astfel, începutul este precum copilul din fașă, atunci când toate limbile sunt asemănătoare, apoi, încep să se vadă diferențele, născându-se dialectele: „Când limba este la începutul ei, sau în pruncia ei, este tot aceea, se aseamănă la toți popolii care o vorbesc. Tot asemenea sunt și pruncii când sunt în fașe și mai vîrtos când sunt în stare de făt; unul de altul nu se distinge. Cu cât însă cresc, cu atîta fiecare începe să aibă oarecare semne distinctive și caracteristice. Feții și pruncii se aseamănă: copiii și junii se disting”¹⁶. Primul stadiu al limbii este numit *gură*, *buză* sau *glossă*: „Limba, la începutul ei, așa cum o au putut-o vorbi oamenii primitivi, ce îi zicea gură sau buză, pe când popolii n’avea nici cărți, nici litere, fu numită de toți bărbații de litere cu numele arhaic *glossă* ce însemnează tot limbă. Glossa reprezintă începutul sau pruncia limbilor, într’nsa se vede dimpreună cu neștiința și inocența. Tot este natural într’nsa și necorupt încă ca și în pruncie”¹⁷. De aici se desprind dialectele, care reprezintă faze ulterioare de dezvoltare a limbii: „Dialectele dară reprezintă copilăria și junețea limbilor”¹⁸.

Pentru Heliade, limba primordială era una a semnelor și a gesturilor, urmată de exclamații care exprimă „mișcări vagi ale sufletului”, mai pe urmă, de imitarea obiectelor: „Până a-și exprima oamenii cugetarea prin vorbe, se serviră prin alte semne mai puțin expresive, prin semne sau gesturi mimice din mâini sau din cap, după cum fac până astăzi mușii surzi și după cum se văd în teatre pantomimele. (...) Primele sonuri fură ca și la prunci vocalele. (..) Pruncii la ocazia de a exprima sau a cere mîncare zic, *pa-pa*, imitînd sonul mișcării buzelor la mîncare. (...) Cu cât limbile sunt mai primitive, ieșite din sânul naturii, cu atîta abondă mai mult în asemenea vorbe imitative și se înaușesc apoi din derivatele lor ca din niște rădăcini”¹⁹. Teoria lui Heliade despre evoluția limbilor conține reflexe herderiene prin punerea în prim plan a climei ca factor de influență în dezvoltarea limbii.

Potrivit lui Johann Gottfried Herder, omul nu are o limbă naturală, specifică, ci el este nevoit să-și creeze limbajul. Și, datorită acestei aptitudini, el devine o ființă suverană. Originea limbii stă, așadar, în capacitatea creatoare a omului, care a fost înzestrat de divinitate cu organe de captare a sunetelor și cu o sensibilitate care l-a făcut să rămână uimit în fața grandorii din jurul său și să asculte glasul naturii. Prin urmare, conform teoriei acestuia, un element important în crearea limbajului este Natura ca Muză: „Întreaga natură divină, cu bogăția ei de sunete îl învață pe om să vorbească și-i este Muză. Ea perindă prin fața lui toate făpturile, fiecare își trece numele ei în limbă prezentîndu-se ca un vasal și servitor în fața acestui zeu ascuns și

¹⁵ Ion Popescu-Sireteanu, *Scrisori către C. Negruzzi*, în *Scrieri lingvistice*, ed. de Ion Popescu-Sireteanu, București, Editura Științifică, 1973, p. 88.

¹⁶ Ion Heliade Rădulescu, *Geniul limbilor în genereși al celei române, în parte*, în Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, tom II, ed. critică de D. Popovici, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 379.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 377-378.

¹⁸ *Ibidem*, p. 379.

¹⁹ *Ibidem*, pp. 368-369.

vizibil. Fiecare făptură îi oferă, pentru cartea împărăției sale, cuvântul ei de reper, ca un tribut, pentru ca la numele acesta să-și amintească de ea, s-o cheme în viitor și să se bucure de ea.”²⁰. Pe măsură ce creează limbajul, ființa umană evoluează, devine istorie. Herder se opune teoriei originii supranaturale a limbajului, punând în circulație ideea conform căreia omul a fost făcut tocmai pentru a inventa limbajul. Acesta este o creatură a auzului și a memoriei formate pentru limbaj: „Omul este așadar o făptură care aude și ia aminte, creat fiind în chip natural pentru limbă, și chiar un orb sau un mut ar trebui să invente limba, dacă nu e lipsit de simțire sau surd”²¹. Primele elemente ale limbii au fost, consideră Herder, verbele sonore, de la care s-au format, apoi, substantivele. Acestea s-au dezvoltat ca urmare a conjuncției privirii, auzului și uimirii sau, altfel spus, ochiului, urechii și sufletului sensibil al sălbaticului în fața descoperirilor mediului ce-l înconjură²². Auzul, ca mediere între văz și simțul tactil, devine la Herder simțul uman fundamental pentru invenția limbajului.

Potrivit teoriei lui Herder, limba s-a fragmentat în dialecte datorită unui cumul de factori printre care cei climatici mai ales, care au influențat dezvoltarea organelor lingvistice. Pe lângă aceștia, mediul geografic, hrana, moravurile sociale, obiceiurile, conflictele și războaiele dintre triburi au condus la posibilitățile și limitele fiecărui popor de a-și crea limbajul, de a-l transmite și perfecționa.

Heliade vehicula ideea că limba s-a format după imitația sunetelor ce auzim în natură, (...), după convenție sau învoire, după niște întâmplări oarecare, (...) prin deducție sau cum am zice prin tragere de urechi sau de nas (...), prin împrumutare”²³. Împrumuturile care au dus la dezvoltarea limbilor s-au făcut prin amestecul popoarelor în cadrul schimburilor comerciale. Cum descrie Heliade acest fapt lingvistic? „S’au făcut câteva limbi ici și colea și popoarele neastâmpărate, începură a-și da bună ziua unul altuia când cu căciula când cu sabia în mână, când cu țopii, făioară, tivilichii și oglinzoare, când cu pehlivăanii, când cu oase de măgar, când cu descântece, când cu protecții (pentru că s’au aflat oameni și cu inimă ca aceea), și începură a avea între sine ale păcate de dar’ avere, încuscrindu-se, supuind, supuindu-se, când d’asupra când dedesubt, și aceasta se numi comerț și relații între popoare, din acest amestec sau bună ziua începură oamenii a-și împrumuta și vorbe, și de aici începură a ieși și alte limbi curcite mai mult și mai puțin după cum le-a fost și amestecul mai mult și mai puțin”²⁴.

Herder vedea limba ca o creație a unei comunități, un produs cultural, un bun transmis din generație în generație, care în mediul social se dezvoltă mai repede decât în singurătatea omului. Heliade apără ideea limbii pure, prezervate de femei și transmise de mame în sânul familiei.

Înscrind-se în tradiția ideilor lingvistice herderiane, Heliade își expune teoria climatică a limbii într-un limbaj colorat, metaforic, expresiv: „Se cuvine a observa încă, că după

²⁰ Johann Gottfried Herder, *Scrieri*, traducere de Cristina Petrescu, București, Editura Univers, 1973, p. 63.

²¹ *Ibidem*, p. 62.

²² Johann Gottfried Herder, *Traité sur l’origine des langues*, traduit de l’allemand par Lionel Duvoy, ÉDITIONS Allia, 16, RUE CHARLEMAGNE, PARIS, IV, 2010, p. 76.

²³ Ion Heliade Rădulescu, *Vocabular de vorbe streine în limba română*, în Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, tom II, ed. critică de D. Popovici, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, pp. 319-321.

²⁴ *Ibidem*, p. 321.

cum barbarii schilodesc limbile, climatele aducând morburi sau boli și afectând organele vorbirii, fac a ieși vorbele ca din gâtul gușăților, ca din nasul celor guturăiați. Gușătura hârâie și corupe consoanele; guturaiul face a pronunța vocalele pe nas. Românii în Dacia, fiind nevoiți de frig a lepăda toga și a se revesti cu sarica dacă, ca Francezii în Algeria cu burnusul arab, din cauza căldurii nu putură scăpa de desul guturau și începură a pronunța toate vocalele când pe nas, când cu gura închisă. La popoli Nordului dispar adesea vocalele din cauza frigului ce nu lasă a se deschide gura, în vorbele germane și slave se văd câte patru și cinci consoane și abia câte o vocală. La frig consoane mai dulci devin aspre; *scribere* devine *schreiben*, *passaport* devine *pașaport*, *servu* devine *șerbu*; *spiritus*, *spiriduș*; *serpe*, *septe* devin *șarpe*, *șapte*; *b* și *v* labiali se schimbă în guturali: *bine* se face *ghine*, *movilă* se face *moghilă*; *p* labial se preface în *k* guttural, ca la *kept*, *kicior*; *t* dantal se face asemenea *guttural*, *c*, ca la *putincios*, *năciune*, *lepciune*, și vice-versa ca la *patru* în loc de *quatu*, *pept* în loc de *pectu*²⁵. Omul este influențat direct de condițiile de climă în care trăiește. Așadar, geografia spațiului de naștere a unui idiom devine esențială pentru dezvoltarea sau decăderea acestuia: „Să n’asteptăm dela un instrument discordat din ale timpului sau delabrat or stricat de trântiturile neomenoase și profanatoare ale barbarilor, să n’asteptăm sonurile juste cerute daca nu de arta, cel puțin de auzul natural. Să n’asteptăm asemenea nici dela acest instrument sau organ ce se numește om, expus frigului și tuturilor infirmităților provenite din cauza schimbării climatei în contact cu barbarii și dominat, maltratat de dâșii, să nu mai așteptăm acele sonuri pure, exacte ale clasicității climatei natale”²⁶. Care e locul propice în care se poate forma limba națională? Centrul țării, consideră teoreticianul, fiindcă aici se amestecă diferite dialecte, dând naștere ideilor și cunoștințelor. Pe lângă acest spațiu, trebuie să se adauge niște subiecți de gen masculin dotați cu gust, care să cunoască legile proporției și ale armoniei, ale frumosului. Numai astfel se va crea o limbă unitară, vorbită în toate provinciile țării. În centru, „langagiul devenind un amestec de toate dialectele, bărbații de gust și meniți spre a cunoaște legile proporțiunilor și armoniei, a afla și a da regulile frumosului, ajung printr’un eclectism din toate dialectele a înființa o limbă înțeleasă și a le adopta de toți, o limbă unitară, ce începe a se vorbi și a se scrie în toate urbele și care devine limbă națională. (...) Cum se formă o limbă, aceasta crește și se mărește cu cât mai mult se cultivă într’insa artel și științele și dură pe cât dură și nația în independința ei. Limba întregită și cultivată reprezintă bărbăția, maturitatea, unitatea, independența unei națiuni”²⁷.

Heliade își expune sistemul lingvistic într-un limbaj artistic, îl preface de multe ori într-o poveste moralizatoare sau didactică, ce vrea să instruiască publicul cititor. Compară limba cu etapele destinului uman, apoi îi dă un fundament romantic, poetic, apelând la puterea creatoare a geniului, pe de o parte, și a muzei feminine, pe de altă parte. Despre vorbele străine împrumutate de la turci se exprimă în termeni etici: „De le-am luat în promut cată să le dăm înapoi, dacă vrem să fim oameni de omenie. De ni le-a împus cineva cu forța, n’a auzit nimeni de nici un arestat să-i fie scumpe fiarele și butucii. Iar dacă ni le-a dăruit și ne-au închelbărat limba cu dânsel, închipuiți-vă o fată săracă și despuiată înțorțolată cu leimosină streină, pe spate cu o

²⁵ Ion Heliade Rădulescu, *Geniul limbilor în genere și al celei române în parte*, în *Idem*, p.383.

²⁶ *Ibidem*, p. 377

²⁷ *Ibidem*, pp.380-381.

ie, dinainte cu șorț și fotă, în picioare cu cisme roșii sau galbene țuțuite or cu catări scâlciați, cu părul vâlvoi și în desordin, în cap cu capelă și în frunte înferată cu o pecetie oarecare. (aici nu zic sigiliu). Adevărat că nu i se vede goliciunea, poartă vestimente de pomană; însă este de dorit o asemenea stare?”²⁸

Așadar, contribuția adusă de Ion Heliade Rădulescu în normarea supradialectală a limbii române din prima parte a activității sale nu poate fi trecută cu vederea, fiind deosebit de importantă pentru evoluția de mai târziu a limbii. Lucrările sale de filologie ilustrează un sistem lingvistic cu contradicții și exagerări pe alocuri, dar și cu idei pertinente, pozitive. Prin urmare, suntem martorii unui efort de imagineare a nașterii unei limbi unitare care ne arată rolul esențial jucat de aceasta în contextul apariției statului modern în societatea românească a secolului al XIX-lea.

*Notă: *Această lucrare a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/140863, cu titlul „Cercetători competitivi pe plan european în domeniul științelor umaniste și socio-economice. Rețea de cercetare multiregională (CCPE)”*

Bibliografie

1. Anghelescu, Mircea, *Ion Heliade Rădulescu, O biografie a omului și a operei*, București, Editura Minerva, 1986
2. Cornea, Paul, *Oamenii începutului de drum*, București, Editura Cartea Românească, 1974
3. Herder, Gottfried, Johann, *Scrieri*, București, Editura Univers, 1973
4. Herder, Gottfried, Johann, *Traité sur l'origine des langues*, traduit de l'allemand par Lionel Duvoy, ÉDITIONS Allia, 16, RUE CHARLEMAGNE, PARIS, IV, 2010
5. Popovici, D., *Romantismul românesc*, ed. îngrijită de Ioana Em. Petrescu, București, Editura Tineretului, 1969
6. Popovici, D., *Studii literare*, vol. III, *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu*, Cluj-Napoca, editura Dacia, 1977
7. Rădulescu, Heliade, Ion, *Gramatică românească*, ed. de Valeria Guțu Romalo, București, Editura Eminescu, 1980
8. Rădulescu, Heliade, Ion, *Opere*, ed. de D. Popovici, tom, II, București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1943
9. Rosetti, Al. și Cazacu, B., *Studii de istoria limbii române literare, secolul al XIX-lea*, București, Editura pentru Literatură, 1969
10. Scarlat, Mircea, *Istoria poeziei românești*, vol. I, București, Editura Minerva, 1982
11. Sireteanu, Popescu, Ion, *Ion Heliade Rădulescu, Scrieri lingvistice*, ed. de Ion Popescu București, Editura Științifică, 1973

²⁸ Ion Heliade Rădulescu, *Vocabular de vorbe streine în limba română*, în Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, tom II, ed. critică de D. Popovici, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943, p. 323.

THE ARGUMENTATIVE CONSTRUCTION OF POLITICAL DISCOURSE IN COMMUNISM: A CASE STUDY FROM ROMANIA

Adrian Toader, PhD Student, "Transilvania" University of Braşov

Abstract: The study focuses on identifying instances of wooden language in publicly delivered Romanian political speeches. The aim of the paper is to present, through the aid of discourse analysis, pragmatic categories in which typical forms of address specific to the communist regime are found within public discourse. I analyze the linguistic constituents through which instances of wooden language are present and define their pragmatic roles and functions by looking at eight speeches belonging to Nicolae Ceauşescu, the former president of the Socialist Republic of Romania. The purpose of the study is to observe the extent to which such forms of communication are present in the communist discourse and to identify patterns and typologies that contribute to ill-constructed argumentative structures found in public forms of address.

Keywords: *wooden language, argumentation, political discourse, clichés, pragmatics*

1. Introduction:

The paper examines the presence of wooden language in political forms of discourse. Through the use of discourse analysis, the work will identify instances of wooden language found at syntactic, lexical and stylistic levels. The purpose of this study is to observe the extent to which these forms of communication are subject to specific linguistic typologies and patterns which create a form of communication that lacks consistency and credibility in the argumentative constructions of such discourses.

The first chapter introduces the concept of wooden language through a socio-historical contextualization of the term. It is followed by a description of the methodological framework used for the study and the discursive analysis of the afore-mentioned political speeches.

2. Defining the wooden language :

Wooden language is a linguistic phenomenon characterized by a “number of grammatical, lexical and stylistic features.” (Thom, 2005:39). The term comes from the French expression *langue de bois* used to criticize the discursive practices of the Bolshevik regime. It can be argued that the public forms of communication delivered in the Romanian communist period are subject to pragmatic particularities of language (i.e. impersonality, ambiguousness of arguments, repetitions, abundance of adjectives) and well define a communication pattern that

was specific to the political discourses of the afore-mentioned socio-historical era. Wooden language lacks content and coherent argumentative constructions which are often replaced by an abundance of adverbs used to denote impersonality and offer imprecise information to mass audiences. Cernicova (199:128) argues that the structure of this linguistic phenomenon that manifested in the Romanian political discourse after the end of the Second World War degrades language and transforms it into syntactic, semantic and lexical patterns that significantly restrict the communicative processes.

The oversimplification of the political lexicon is viewed differently by Tatiana Slama-Cazacu who defines wooden language as a “subsystem of a language” (1999: 584-585) in her field of specialty known as psycholinguistics. This pragmatic approach deals with the relation between messages and the psychological traits of humans who interpret the information that they receive through political speeches. In other words, psycholinguistics studies “the processes through which the intentions of the speakers are transformed into the interpretations of the listeners.” (Cazacu, 1980:128). The use of lexical, syntactic and semantic patterns becomes an instrument of power, a strategy of imposing ideological beliefs that are propagated through this medium to mass audiences. The political discourses crafted through the wooden language “lose their senses and are instrumented as to create a false image of a universal competency.” (Mărcușan, 2011: 215)

3. Methodology:

Wooden language creates communicative patterns that are specific to socialist ideology. According to Thom (2005) the intrinsic features of the communist discourse associated with wooden language are identified at syntactic, lexical and stylistic levels. The study is conducted on eight speeches belonging to former Romanian communist leader Nicolae Ceaușescu (between 1962 and 1989) held on different occasions and delivered within the institutional settings of the communist party or in the forms of public addresses.

These speeches were given on different occasions and focused on various socio-economic aspects that were publically delivered to mass audiences and to the members of the Great National Assembly. The analysis looks at the extent in which instances of wooden language can be identified in the pragmatic construction of language employed in the dialogical communication process.

4. Wooden language in the speeches of Nicolae Ceaușescu:

The public discourses of former Head of State and leader of the Socialist Republic of Romania provide strong evidence that instances of wooden language are an integral linguistic category of his public speech.

On a lexical level, different typologies can be identified. The impersonality of a political address is given by phrases and expressions through which the speaker constructs argumentative structures with imprecise temporal information. An abundance of passive expressions are identified within Ceaușescu’s speeches:

- (1) a. *În tot **ce s-a împlătit** în acești ani este incorporată munca generațiilor tinere.*
 ‘**Everything that has been accomplished** during this time incorporates the work of young generations.’
- b. *Din datele de care **se dispune** până în prezent **se poate declara** cu deplină certitudine că aceste acțiuni (...) au fost organizate și declanșate în strânsă legătură cu serviciile de spionaj din diferite țări străine.*
 ‘From the data currently available **it can be declared** with undeniable certainty that these actions were orchestrated and initiated in close cooperation with the espionage agencies of various foreign countries’.

These impersonal constructions contribute to an ineffective communication process where factual information is being replaced with the ambiguousness of temporal, social, political, cultural and economic data presented to mass audiences. As a result, the political speeches of Nicolae Ceaușescu often take a formal rather than informative role. These instances are also identified in the use of third person pronouns:

- (2) a. *În această piață au avut loc mai multe adunări ale **poporului nostru**.*
 ‘Many of **our people’s gatherings** have taken place in this square.’
- b. *De la această tribună a celui mai înalt forum democratic al țării adresez cele mai vii multumiri Comitetului Central al partidului, Consiliului National al Frontului Democratiei și Unității Socialiste, Marii Adunări Naționale, care, în consens cu voința oamenilor muncii, **a întregului nostru popor**, au hotărât realegerea mea ca președinte al Republicii Socialiste România.*
 ‘From the tribune of the country’s highest democratic forum I extend my gratitude to the Central Committee of the party, the National Council of the Democratic Front and Socialist Unity, The National Assembly, who, in general consensus with the will of the working people, **the entirety of our people**, decided upon my re-election as the president of the Socialist Republic of Romania.’
- c. *Iată de ce, și în aceste momente solemne, primele mele gânduri se îndreaptă spre **minunatul nostru popor** - adevăratul făuritor al noii istorii a României socialiste.*
 ‘This is why, in these solemn moments, my first thoughts go out to **our wonderful people**- the true forger of the new history of socialist Romania.’
- d. ***Patria noastră** a străbătut un drum glorios de împlătuiri, parcurgând, într-o perioadă scurtă, mai multe etape istorice în înaintarea sa neabătută spre înaltele piscuri ale societății comuniste.*
 ‘**Our nation** has crossed a glorious path of accomplishments, treading, in a short amount of time, many historical stages in its relentless progress towards the highest peaks of communist society.’

From a rhetorical standpoint, these forms of public communication are used as a strategy of relating to the audiences, of creating strong cohesion between the addresser and the addressee, of trying to promote “the unity of the people the party and the government” (Thom, 2005:43). Ceaușescu’s speeches are also dominated by an authorial presence observed in the often use of imperative structures:

- (3) a. (..) **trebuie** să fim pe deplin conștienți că, dacă nu am fi înfăptuit industrializarea și dezvoltarea socialistă a agriculturii (..)poporul nostru ar fi rămas în vechea stare de înapoiere.
 ‘**We must** fully be aware that if we had not accomplished the industrialization and socialist development of agriculture (..) our people will have remained in the old state of underdevelopment.
- b. **Trebuie** să înțelegeți cu toții, tovarăși studenți că vă pregătiți pentru munca practică, pentru activitatea creatoare și locul acesteia este producția bunurilor materiale și spirituale pentru întregul popor.
 ‘You **must** all understand, comrade students, that you are preparing yourselves for practical work, for creating activity and its place is in the production of spiritual and material goods made for our entire people.’
- c. “**Trebuie** să demonstrăm cu toată puterea, forța și unitatea în apărarea independenței, integrității și suveranității României.
 ‘We have to prove with all our power, the strength and unity in our defense of independence, integrity and the sovereignty of Romania.’
- d. **Doresc** în primul rând să mă adresez dumneavoastră participant ai marii adunări generale.
 ‘**I wish** to first of all address you as a participant of the Great National Assembly.’

Another integral characteristic identified in the lexical construction of Nicolae Ceaușescu’s speeches is the constant use of manicheism. The concept categorizes the world as being created in a binary opposition. Ceaușescu’s political doctrines glorify the same principles by underlining the idea that Socialism (incorporating the forces of progress and evolution) is in a constant battle against capitalism (which is perceived as an ineffective socio-economic system that abuses its citizens). Different expressions are used by Ceaușescu to refer to Communism as a progressive movement that improves the wellbeing of its people through different accomplishments:

- a. dacă nu am fi înfăptuit **industrializarea și dezvoltarea socialistă a agriculturii**, dacă nu am fi așezat la baza acestor **mărețe realizări** cele mai **noi cuceriri ale științei, învățământului și culturii, ale cunoașterii umane în general**, poporul nostru ar fi rămas în vechea stare de înapoiere.

'If we had not accomplished the industrialization and socialist development of agriculture, if we had not built these grand achievements upon the newest conquests of science, education and culture, of human knowledge in general, our people would have remained in the old state of underdevelopment.'

*b. asigurăm întregul partid, întregul popor că vom face totul pentru realizarea în cele mai bune condiții a programului de dezvoltare economico-socială, că întreaga activitate a partidului, a poporului nostru va avea ca țel suprem **dezvoltarea continuă a patriei, ridicarea bunăstării generale a poporului, întărirea continuă a independenței și suveranității.***

'We assure the entire party, our entire people that we will do everything in our power to establish the best conditions for the socio-economic development programme, that the party's, our people's entire activity will have the continuous development of the country, enhancing the general wellbeing of the people, the continuous independence and sovereignty as its supreme goal.'

It can be observed that in wooden language, the factual information of nouns is diluted by the overuse of adjectives and adverbs that convey opinions rather than 'proof' to support argumentative constructions: "înflorirea științei, învățământului și culturii" (= the flourishing of science, education and culture), "dezvoltarea continuă a industriei" (= the continuous development of industry), "ridicarea bunăstării generale a poporului" (=improving the general wellbeing of the people), "dezvoltarea socialistă" (= socialist development).

Through his discourses, the political leader uses an abundance of adjectives and adverbs that are associated to the communist doctrine or to the relentless actions that the political leaders does to improve the wellbeing of the country:

Expressions such as: "istorice hotărâri" (= historical decisions), "vibrantă expresie" (=vibrant expression), "glorios partid" (=glorious party), "remarcabile realizări" (=remarcable achievements), "muncă entuziastă" (=enthusiastic work) replace the use of factual information and are used to define the socio-economic evolution of the country under the political regime.

Stylistic instances of wooden language in Ceaușescu's speeches can also be identified in the use of clichés and repetitions. Through their excessive presence within political discourses, these perlocutionary acts lose their original meaning and become a pattern in the dialogical construction of socialist discourse. Forms of addressing the audiences such as "dragii tovarăși" (dear comrades) transforms itself in a typical way of initiating a speech thus losing its affective function and its rhetorical purposes. Expressions used to define the unity of the party and its people lose their content informational level through excessive repetitions: "societate multilateral dezvoltată" (=multilaterally developed society), minunatul nostru popor (our wonderful people), deplină unitate (united front).

Ceaușescu's speeches are dominated by instances of wooden language. His discourse makes constant positive references to Socialism through the excessive use of adjectives and adverbs that praises and promotes this political system as an efficient ideology far superior to the

ideologies of other political systems in what regards the improvement of the general wellbeing of the country and the lives of its citizens. The political discourses of Nicolae Ceaușescu do not offer clear, precise informations. The speaker does not construct argumentative structures but rather ambiguous, formal forms of address meant to glorify the relentless actions and results of the activity conducted by him and his political party.

The public discourses, often crafted in such a way as to leave room for applause inbetween statements has the purpose of strenghtening the relation between the addresser and the addressee by underlining the general idea that the everyone is fighting for a common goal. From a stylistic standpoint, Ceaușescu's speeches are dominated by clichés and repetition that lose their value becoming typologies of wooden language.

5. Conclusions:

The most important thing worth mentioning in regard to wooden language is its undeniable presence within the political discourse of the former Socialist Republic of Romania. This form of public communication creates communicative typologies identified on different pragmatic levels. In what regards the speeches of Nicolae Ceaușescu we can observe the lack of arguments supported by verbs and instances of first person pronouns which are replaced with a rather descriptive dialogue dominated by adverbs, adjectives, repetitions and cliches. Every public address becomes a formal practice of the political leaders, with diluted content and empty phrases which only serve to glorify a regime, an ideology and a leader. While the rhetorical purposes of wooden language, manifested through different modalities (i.e. intonation, use of imperative structure, emphatics, pauses for applause during a political speech) contribute to the effect propagated by the political speech it can be argued that this rather typicized form of communication loses its rhetorical function by being overused and as a result does not achieve its desired effects on mass audiences.

Wooden language must be regarded as the highlight of the communist power, a part of the Romanian political history and as such deserves further investigation in the field of pragmatics and political science.

BIBLIOGRAPHY:

Ceaușescu, Nicolae, Political Speech- July 15, 1989. Accessed January 15, 2015.
<https://www.youtube.com/watch?v=f-ASFBCx7uA>

Ceaușescu, Nicolae. 1969. "Cuvântarea rostită la mitingul din Piața Romană la 1 octombrie 1969 cu prilejul deschiderii noului an universitar 1969-1970", in *A.B.C. Brașovean Pentru Tineret*, ed. by *Comitetul Județean Brașov al U.T.C., Brașov: Înteprinderea Poligrafică Brașov*.

- Ceașescu, Nicolae. 1969. "Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea Partidului Comunist Român în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea și sarcinile de viitor ale Partidului Comunist Român", in *A.B.C. Brașovean Pentru Tineret*, ed. by Comitetul Județean Brașov al U.T.C., Brașov: Întreprinderea Poligrafică Brașov.
- Ceașescu, Nicolae. Political Speech- March 29, 1985. Accessed April 20, 2015. <http://lege5.ro/Gratuit/g44tgmjq/discursul-nr-1-1985-rostit-de-tovarasul-nicolae-ceausescu-cu-prilejul-realegerii-sale-in-functia-suprema-de-presedinte-al-rsr>
- Ceașescu, Nicolae. Political Speech- 24 November, 1989. Accessed January 8, 2015 <http://jurnalul.ro/scinteia/din-arhiva-cc-al-pcr/discursul-lui-ceausescu-la-mitingul-din-piata-republicii-528173.html>.
- Cernicova, Buca. 1999. *Stilul Publicistic Actual. Cu Privire Specială Asupra Interviuului*. Timișoara: Augusta.
- Cesereanu, Constantin. 2011. "Limba de Lemn" în *Mass-Media Românească Actuală*. Iași: Artemis.
- Cesereanu, Ruxandra. 2006. *Comunism și Represiune în România: Istoria Tematică a unui Fratricid Național*. București: Polirom.
- Freeley, Austin, and David, Steinberg. 2012. *Argumentation and Debate: Critical Thinking for Reasoned Decision- Making*. Boston: Wadsworth.
- Frumușelu, Mihai. 2010. "Pseudo-parliamentary discourse in A Communist Dictatorship: Dissenter Pârvolescu vs. Dictator Ceașescu". *Journal of Pragmatics* 42: 924-942.
- Manolache, Stelian. 2009. *Dualismul Gnostic și Maniheic din Perspectivă Teologică*. Brașov: Editura Universității Transilvania.
- Pipes, Richard. 2001. *Communism: A history of the Intellectual and Political Movement*. London: Phoenix.
- Prosan, Nicolae and Ștefan, Rab (eds.). 1970. *A.B.C. Brașovean pentru Tineret*. Brașov: Întreprinderea Poligrafică Brașov.
- Slama, Cazacu. 1980. *Lecturi de Psiholingvistică*. București: Editura Pedagogică.
- Slama, Cazacu. 1999. "Psiholingvistică- O Știință a Comunicării", in "Limba de Lemn" în *Mass-Media Românească Actuală*, ed. by Cesereanu Constantin, 13. Iași: Artemis.
- Slama, Cazacu. 2000. *Stratageme Comunicative și Manipularea*. Iași: Polirom.
- Thom, Francoise. 2005. *Limba de Lemn*. București: Humanitas

VALUES OF PREFIXES/PREFIXOIDS IN THE NOVEL “ORBITOR” BY MIRCEA CĂRTĂRESCU

Cristina- Eva Sauciuc (Holca), ”Ștefan cel Mare” University of Suceava

Abstract: The paper aims at the observation of the morphological, lexical and stylistic value of some words (especially neologisms), formed with prefixes and pseudoprefixes in Mircea Cartarescu's novel Orbitor.

Keywords: *prefix, pseudoprefix, neologism, the neologism science, figures of speech, Mircea Cartarescu*

Constantă a literaturii postmoderne, utilizarea abundentă a neologismelor se regăsește atât în poezia, cât și în proza lui Mircea Cărtărescu.

O productivitate semnificativă se observă în cazul prefixelor neologice care exprimă ideea de superlativ, derivatele rezultate fiind, de cele mai multe ori, marcate stilistic. În această categorie intră prefixele *arhi-*, *supra-*, *sur-*, *super-*, *hiper-*, *extra-*, *ultra-* ale căror derivate sunt variabile în funcție de tiparul lexico-semantic: unități adaptate diferitelor tipuri de limbaje: *supraponderal*, *supraetajat*, *supraefort* (etimologia cuvintelor bază este franceză) și unități terminologice formate după model francez/englez sau împrumutate. În romanul *Orbitor* se întâlnesc numeroase astfel de formații lexico-semantice, cu o paletă largă de valori stilistice, formații adaptate sau împrumutate, dar și create pe teren românesc, după cum vom vedea în continuare.

Atunci când exprimă valoarea de superlativ, prefixele de tipul: *super-*, *supra-*, *mega-*, *ultra-*, *macro-*, *micro-*, *mini-* sunt de fapt prefixoide. Procedul se dovedește, după cum menționam, extrem de productiv și la nivelul textului literar din perioada postmodernistă, în primul rând datorită dinamicii sistemului și fenomenului de creativitate lingvistică.

Raluca Ionescu este de părere că prefixoidele cu valoare superlativă „au rolul de a reda și de a intensifica impresiile produse asupra oamenilor de elemente oarecare. Natura lor concisă și expresivă, posibilitatea evitării perifrazelor sunt explicații ale utilizării lor pe scară largă, în locul mijloacelor lexicale obișnuite de marcarea a gradării. Fenomenul, eminent lexical, are consecințe importante la nivel sintagmatic, în cadrul grupului nominal, funcționând ca mijloc de economie sintactică”¹. Aceste elemente formative prezintă valori lexicale concrete și, în plus, posedă valori superlative pe care le transferă cuvântului-bază. Formația sau structura rezultată devine, astfel, o unitate cu individualitate semantică și morfologică.

¹ Raluca Ionescu, *Valori superlative ale prefixoidelor în limba română actuală – utilizări cu baze substantivale*, în vol. Gabriela Pană-Dindelegan (coord.), *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, vol. I, Editura Universității, București, 2003, p. 159.

Tendința actuală a limbii române este, însă, aceea de a transfera valorile superlative și substantivelor, nu numai adjectivelor la care se atașează, aceste tipuri de prefixe. În cazul în care transferul este posibil, „structurii create nu i se mai poate substitui, în nici un context, structura echivalentă cu morfemul de comparație”². De exemplu, substantivul *supershow* conține ideea de superlativ, dar nu mai poate fi înlocuit prin superlativul **foarte** *show*, așa cum se întâmplă în cazul adjectivului: *superdezvoltat*, *superfin* – *foarte dezvoltat*, *foarte fin*.

Formațiile cu *super-* manifestă o frecvență relativ mare la nivelul limbii actuale, contextele cu astfel de structuri fiind dintre cele mai variate. Specifice limbajelor specializate, ele au devenit foarte cunoscute și în celelalte stiluri funcționale, mai ales în cel publicistic, preluate din limbajul familiar. Uneori, în stilul beletristic, unii scriitori, începând cu optzeciștii, le preferă datorită impactului pe care substantivele gradate îl pot avea asupra cititorului, din dorința exacerbată de modernitate expresivă (așa-numita metaforă „științifică”, din domenii precum astronomia, anatomia, neurologia, matematica, fizica, lingvistica, filozofia, psihologia etc.), sau a încadrării propriului discurs într-un foarte la modă ton familiar-ironic și argotic-licențios.

În continuare, ne limităm la extragerea câtorva prefixe și prefixoide neologice din romanul *Orbitor*, majoritatea dezvoltând sensuri superlative:

Super-

super-artist: „Existau și *super-artiștii*” (*Corpul*, p. 360);

supercarte: „un fel de *supercarte* apărută la granița cărților cu mintea mea” (*Aripa stângă*, p. 27);

super-cunoscător: „E drept că trebuia să fii tu însuși un *super-cunoscător* ca să-i poți distinge de vagabonzii de doi bani care făceau pe statuile” (*Corpul*, p. 361);

supergalaxie: „[...] împreună cu imensa curbura a pământului, împreună cu ceasul de aur al galaxiei, împreună cu spuma *supergalaxiei*, curbată în ea însăși și zvâcnind ca un embrion” (*Aripa stângă*, p.86);

„N-ar fi nimic deosebit: dintr-o dată galaxiile și *supergalaxiile* ar dispărea.” (*Corpul*, p. 434); „[...] fiecare dintre noi poate spune, o dată cu boaba de rouă, firul de iarbă și *supergalaxia*, o dată cu eonii și lumile lumilor, cu lumina din lumină: *Sunt Totul! Sunt cel care sunt, etern, neschimbător, desăvârșit. Sunt Unul.*” (*Aripa dreaptă*, p. 360);

supernovă: „era ca și când o *supernovă* ar fi explodat în abisurile constelate” (*Aripa stângă*, p. 196);

„violetul sumbru al *supernovelor*” (*Aripa dreaptă*, p. 205);

„Și puterea lor de gândire scânteia ca *supernovele*.” (*Aripa stângă*, p. 312);

superordine: „Suntem remodelați, reprogamați, dar nu ca în uter, unde creștem linear, pe axa timpului, ci cu toate datele deodată, lunecând concentric de la haos la ordine și *superordine*, până când devenim altă ființă [...]” (*Corpul*, p. 436);

super-organ: „*super-organul* de simț al gândirii” (*Aripa stângă*, p. 58);

²*Ibidem*.

super-simetrie: „*super-simetrii*, structuri încolăcite în ele însele și care anulează, la un nivel mai înalt, curgerea dinspre trecut spre viitor, dinspre tot spre nimic.” (*Aripa stângă*, p. 58);

super-minte: „se reflectă-n el însuși, într-o *super-minte*, al cărei fundament este memoria” (*Ibidem*);

super-umbră: „Și dacă viața noastră întreagă nu este decât umbra proiectată pe timp a corpului nostru, avem poate și o *super-umbră*, o proiecție mai adevărată și mai complexă decât obiectul însuși” (*Aripastângă*, p. 63);

superroi: „ca să se piardă și ea în roiul ei din Sagittarius, și roiul în *superroiuri*, descriind în forma intelectului nostru patternuri de fagure și de presărare” (*Aripa dreaptă*, p. 104);

Superman: „Alexandru Ioan Cuza cu mântăluță ca de *Superman*” (*Ibidem*, p. 279).

Supra-

Formațiile cu prefixoidul *supra-* prezintă o oarecare asemănare cu cele realizate cu *super-* atunci când există anumite contexte comune care exprimă ideea de superlativ, dar cele mai multe cazuri prezintă contexte în care semnificațiile acestor elemente de compunere prezintă deosebiri, dezvoltând construcții diferite, cu sensuri diferite.

Frecvența acestor compuse e mai redusă față de cele formate cu *super-*:

supraadăugat: „Spatele, cât îl putea vedea, purta triumphiurile omoplaților așa de vizibil, încât ele păreau două plăci subțiri *supraadăugate*.” (*Aripa stângă*, p. 26);

suprarenal: „capsule *suprarenale*” (*Ibidem*, p. 235);

supradimensionat: „mă pomeneam pe un palier străin, tăcut, *supradimensionat*, unde nu mai ajunsesem niciodată” (*Corpul*, p. 269);

supraexpus: „albit de o lumină transfinită, ca-ntr-o fotografie enorm *supraexpusă*” (*Aripa dreaptă*, p. 203);

supranatural: „Nu există nimic *supranatural*.” (*Ibidem*, p. 262);

suprauman: „O dusese în interior, pe vastele culoare și pe scările monumentale, de dimensiuni *supraumane*” (*Aripa stângă*, p. 148).

Rodica Ocheșeanu semnalează procedeul prefixării superlative a unor substantive, pentru a marca intensificarea însușirilor sau a noțiunilor exprimate: „Pentru a produce un efect mai puternic se recurge la acest procedeu, pentru că se referă la datele concrete ale simțurilor exterioare (prefixele superlative fiind la origine adverbe sau prepoziții locale)”. Mai mult decât atât, aceasta mai consideră că „din nevoia de a exprima unele stări afective momentane au apărut formații spontane, fără pretenția de a supraviețui, dar considerate necesare”³.

Construcțiile cu aceste elemente de compunere sunt din ce în ce mai des concurate de utilizarea lui *hiper*-⁴, respectiv *ultra*-, alte două prefixoide cu același sens de superlativ absolut.

³ Rodica Ocheșeanu, *Prefixe superlative în limba română*, în *Studii și Materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română* (SMFC), I, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1959, p. 48.

⁴ Elena Carabulea și Cristina Gherman vorbesc de statutul neologic al lui *hiper*-, de origine grecească, împrumutat de limba română din limbile moderne, mai ales din franceză. Majoritatea compuselor cu *hiper*- aparțin terminologiei științifice (medicale), la fel ca *hipo*-, prefixul fiind simțit ca un element savant (*Formarea cuvintelor în limba română*, vol. II, Editura Academiei, București, 1978).

Majoritatea acestor formații reprezintă creații ad-hoc, spontane, expresive, dependente de un anumit context referențial, fără pretenția de a fi asimilate de lexicul românesc.

Hiper-

hipersomniac: „Fotbalistul, *hipersomniacul*, epilepticul și cu mine eram «grădinița» și ne petreceam vremea împreună, mai ales jucând cărți” (*Aripa stângă*, p. 264);

hipercreier, *hipersex*, *hiperspațiu*, *hipertimp*, *hipergândire*, *hiperiubire*: „[...] la extrem, în extremele cămărilor de bură, *hipercreierul*, care e spațiul, nu-i decât *hipersexul*, care e timpul. Iar *hiperspațiul*, care-i gândirea, nu-i decât *hipertimpul*, care e dragostea. Iar *hipergândirea*, care e totul, nu-i decât *hiperiubirea*, care-i nimic.” (*Corpul*, p. 13);

hipergalaxie, *ultrahipergalaxie*: „formând structuri celulare și stringuri, metagalaxii și *hipergalaxii* și *ultrahipergalaxii*, adunându-se mereu în spațiul vizual ca să contureze” (*Ibidem*, p. 90);

hiperorganizat: „o umplu până în vârful bolții cu pasta aceea *hiperorganizată*, care deveni atât de grea-n rezervor, încât se prelinse în țeava dintre vertebre” (*Ibidem*, p. 284);

hipersferă: „De ce *hipersfera* universului nostru a trebuit să străbată pelicula, intrând în lume cu polul Big-Bang-ului [...]?” (*Ibidem*, p. 430);

hiperspațiu: „Iar dacă universul în eternă expansiune avea să se răcească treptat, până la stingerea finală, oamenii-aveau să treacă, prin *hiperspații* și găuri de viermi, în universuri paralele, universuri-copii” (*Aripa dreaptă*, p. 9);

hiperlume: „spectacolul *hiperlumii*, așa cum o vede, poate, Dumnezeu.” (*Ibidem*, p. 45); „creierul său este *hiperlumea* înfășurată în foița străvezie a lumii noastre” (*Ibidem*, p. 444);

hipertext: „un *hipertext* care unește manuscrisul meu și scriitura ce urzește povestea, necongruente, deși identice, asemenea triumphiurilor sferice care nu pot fi suprapuse vreodată.” (*Ibidem*, p. 168);

hipertimp: „Acest obiect care trăiește în *hipertimp* e cel ce cu adevărat există pe lume.” (*Ibidem*);

hipermanganat: „un miros puternic și neplăcut de *hipermanganat*.” (*Corpul*, p. 136); „de ce-mi făcea mama baie-n *hipermanganatul* violet, de ce-mi dădeau Quilibrex?” (*Aripa dreaptă*, p. 451);

hiperabundent: „Păreau că navighează pe sub o mare femeie goală, înfășurată într-un val de plete roșii, *hiperabundente*, sprijinită pe cearșaful boțit al Alpilor și pe oglinda lacului Como, ce-o răsfângea-ntunecat.” (*Ibidem*, p. 297);

hyper-nimic, *ultra-vid*: „La rândul ei un accident al *hyper-nimicului*, al *ultra-vidului*, al morții la puterea morții și-al alefului la puterea alef.” (*Corpul*, p. 11).

Ultra- și Infra-

Formațiile superlative cu prefixoidul *ultra-* sunt relativ puține în romanul lui M. Cărtărescu:

ultramarin: „Fiecare cută adăpostea în adâncul ei un reflex mătăsos de *ultramarin*, mai închis decât azurul rochiei și curgător ca apa” (*Aripa stângă*, p. 83);

„Între stâlpi se zăreau ferestrele cu obloane de scânduri *ultramarin*.” (*Ibidem*, p. 100);

„de un albastru *ultramarin* intens, ireal și fluid ca văzut într-un vis.” (*Ibidem*, p. 339);

ultramodern: „tipografii *ultramoderne*” (*Ibidem*, p. 281);

ultrasecret: „băiatul fusese anchetat în condiții *ultrasecrete*” (*Aripa dreaptă*, p. 197).

Ultra- apare, de cele mai multe ori, în antiteză cu *infra-* (< lat. *infra*, fr. *infra-*), un element de compunere cu etimologie multiplă, având semnificația „dedesubt”, „sub”, cu rol în formarea unor substantive și a unor adjective: „detectorul de *infraroșii*” (*Aripa dreaptă*, p. 554).

De asemenea, *infra-* intră în construcția unor formații create pe teren românesc, acest element dobândind și el, în această situație, rolul de prefixoid cu valoare superlativă, numai că în sens invers, exprimând profunzimea sau adâncimea maximă a realității denumite prin substantivele la care este atașat. De obicei, substantivele acestea sunt, fie din limba latină (de exemplu: *cuvânt*, *infern*, *naștere*, *moarte*, *seară*, *sunet*, *viață*), fie împrumuturi cu etimologie multiplă (*paradis* < din fr. *paradis*, germ. *Paradies*), fie cuvinte formate prin derivare regresivă (*gândire* < *gândi* < magh. *gând*; *durere* < lat. *durea*), sau provenite din locuțiuni adverbiale: *de* + lat. *manitia* < *dimineață*):

ultragândire, *infragândire*, *ultradurere*, *infradurere*: „Ce-seamnă *ultragândire* sau *infragândire*, *ultradurere* sau *infradurere* – asta doar ne putem închipui, printr-o infimă geană de penumbră, înainte de-a trece în ardere și în noapte.” (*Corpul*, p. 399);

infranaștere, *ultramoarte*, *ultra-viață*: „Suntem orbi la *infranaștere* și la *ultramoarte*.” (*Aripa dreaptă*, p. 175);

„[...] realul simțurilor în realul de dincolo de simțuri, viața în *ultra-viață*.” (*Ibidem*, p. 210);

infradimineață, *ultraseară*: „Țin în palma albastră un nor, aud, cu cohleea mea sedefie, murmurul grav al *infradimineații*, acutele *ultraserii*.” (*Ibidem*, p. 444);

ultrasunet, *ultraviață*, *infrainfern*, *ultraparadis*: „De ce nu pot auzi *ultrasunetele*, de ce nu înțeleg *ultraviața*? Mi s-a dat să văd lumina, dar dincoace de roșu și dincolo de violet am fost orb ca o stâncă. Mi-a fost sortit să am inimă, dar n-am putut percepe cu ea *infrainfernul* și *ultraparadisul*.” (*Ibidem*, p. 554);

infra-cuvânt, *ultra-cuvânt*: „[...] strigau inaudibil, pe cine știe ce limbă necunoscută *infra-* sau *ultra-cuvinte*.” (*Ibidem*, p. 562).

Valoarea superlativă apare și în situația în care prefixoidul se atașează unui derivat românesc sau unui cuvânt latinesc, care ajută la crearea unui neologism:

suprafiresc – cuvânt compus creat pe terenul limbii române din pref. *supra* + *firesc*: „Curând se pierdea într-o *suprafirească* lumină.” (*Ibidem*, p. 149);

ultraîndepărtat – *ultra* + *îndepărtat*: „Maria cobora de ore-n șir, și aproape că uitase unde se afla, când zări, la capătul *ultraîndepărtat* al diagonalei scării, un dreptunghi minuscul de lumină.” (*Aripa stângă*, p. 111); „galaxiile *ultraîndepărtate*” (*Aripa dreaptă*, p. 571);

supraom – *supra* + *om* (după germ. *Übermensch*, fr. *surhomme*): „în care-l vedeam pe maseur în mijlocul unui fel de lojă angelică de *supraoameni*, toți înalți și blonzi, cu strălucitori ochi azurii...” (*Aripa stângă*, p. 275).

Într-o situație similară se află prefixoidul *arhi-* (de exemplu, *arhi-amintire*), acesta fiind un compus tematic: „Pentru că nu le pot localiza, vreo două fac, poate, trecerea între *arhi-amintirile* de mai-nainte și întâmplările mai umile cu micul, inimaginabilul Mircișor, ale cărui codițe cu perișor blond și moale, păstrate tot în geanta mamei, sunt ultima dovadă că a existat o dată cu-adevărat.” (*Corpul*, p. 97).

Mega-

Un alt element de compunere cu valoare de superlativ este prefixoidul *mega-*. E un împrumut neologic, de circulație internațională, cu etimon francez [din fr. *méga*, gr. *megás*, *megálos*], specific terminologiilor științifice și tehnice. În ultima perioadă însă, prefixoidul cunoaște o creștere intensă a productivității și a receptivității, mai ales în limbajul publicistic și în cel artistic datorită caracterului internațional și predispoziției către intelectualizare a lexicului românesc contemporan.

De altfel, impactul stilului tehnico-științific asupra celorlalte stiluri funcționale nu trebuie neglijat, el constituind un factor important în dinamica limbii actuale, după cum argumentează Valeria Guțu-Romalo: „limbajul științific exercită, datorită prestigiului domeniului pe care îl reprezintă, o puternică influență asupra celorlalte variante ale limbii literare: uzul lingvistic marchează o evidentă preferință pentru termenii și, mai rar, structurile acestui stil funcțional, care pătrund în varianta standard și își extind utilizarea – adeseori cu accepții figurate – dincolo de limitele domeniului specific”⁵.

Compusele cu valoare superlativă formate cu *mega-* sunt, în mare parte, substantive, după cum arată și Raluca Ionescu: „Atașarea prefixoidelor cu valoare superlativă la baze substantive rămâne un argument care susține ipoteza extinderii categoriei gradării la substantiv”⁶.

De obicei, acest element de compunere se atașează unor neologisme sau unor cuvinte românești, dând naștere la formații lexicale cu caracter efemer, sau cum le mai numește Louis Guilbert „hibride” sau „alogene”, termeni utilizați cu scopul de a denumi „la formation qui consiste à faire suivre un élément d'origine grecque d'un nom français jouissant d'une autonomie lexicale”⁷. Un singur exemplu cu prefixoidul *mega-* am găsit în romanul *Orbitor*, sfera acestuia fiind restrânsă la nivelul textului literar:

megașantier: „Zeci de mii de sclavi trudiseră ani în șir pe *megașantierul* noului faraon, amestecând betonul cu oase și sânge, îngropându-și umbra la temelia monstroasei monastiri.” (*Aripa dreaptă*, p. 477).

⁵ Valeria Guțu-Romalo, *Corectitudine și greșală. Limba română de azi*, Humanitas, București, 2000, p. 229.

⁶ Raluca Ionescu, *op.cit.*, p. 159.

⁷ Louis Guilbert, *La créativité lexicale*, Larousse, Paris, 1975, p. 228.

Micro-

Alte două prefixoide cu semnificația de superlativ absolut sunt *micro-* și *macro-*. Adeseori, aceste două elemente de compunere dau naștere la formații perechi, aflate în opoziție. Prefixoidul *micro-* este un element prim de compunere savantă cu semnificația „microscopic”, „a milioanea parte”, „mic”, care ajută la formarea unor substantive, având etimon francez [fr. *micro-*, cf. gr. *mikrós*]. Acesta apare atât în limbajul de specialitate, în termeni tehnico-științifici, cât și în formații din limbajul curent, actualizându-și sensul „de mici dimensiuni” (echivalent semantic și funcțional cu *mini-*): *microgranule*, *microsinteză*, *microstructură* etc.

În romanul *Orbitor* se întâlnesc puține exemple cu prefixoidul *micro-*, iar cu *macro-* n-am identificat nici unul.

microfon: „Prezentatorul urla ceva în *microfon* și din boxele butucănoase nu ieșea mai mult decât un hurea ca de camion greu.” (*Aripa stângă*, p. 290);

microscop: „Îl puteai pune sub *microscop*” (*Ibidem*, p. 82);

„Lupele, binocurile, *microscopale*, caleidoscopaleși lunetele îi plăceau mult, pentru că schimbau forma și mărimea lumii sau o făceau bucăți.” (*Corpul*, p. 231);

microtom: „*microtomul* mecanic” (*Aripa stângă*, p. 330);

„un preparat *microtomic* dintr-o peliculă ce, derulată rapid pentru un ochi din afara lumii, a fost tragicul, derizoriul film al vieții mele.” (*Aripa dreaptă*, p. 552).

Sub-

Existența prefixelor care exprimă inferioritatea în limbajul textelor literare nu este nici ea de neglijat. De pildă, prefixul *sub-* apare frecvent în roman, formând derivate substantive și adjectivale:

subacvatic: „Stângul vedea însă o stranie cavernă verzuie, în care volumele moi oscilau ca pielea unor animale *subacvatice*.” (*Aripa stângă*, p. 27);

subconștient: „Urme ale adevărului ar fi putut persista în *subconștient*” (*Ibidem*, p. 299);

subliminal: „amestec pervers, *subliminal*, de plăcere și suferință.” (*Ibidem*, p. 9); „Navigator singuratic, creierul se apropia de soare, alunecând parcă pe un pliu *subliminal*, pe un tub de ghidaj ascuns în altă dimensiune.” (*Ibidem*, p. 343);

„Era tăcere, dar un fel de muzică înfricoșătoare, *subliminală*, se făcea auzită din ce în ce mai tare” (*Corpul*, p. 423);

submarin: „*submarine* monstruoase” (*Aripa stângă*, p. 147);

subsol: „Ușa de fier înnegrit, foarte grea, bine unsă, lăsa să se vadă o încăpere goală și un șir de trepte de piatră ducând spre *subsol*.” (*Ibidem*, p. 111);

„Dar nu acela era *subsolul*” (*Aripa dreaptă*, p. 155);

subteran: „Acolo, în visele mele, încep *subteranele*.” (*Aripa stângă*, p. 11);

„caută adânc în *subteranele*, în beciurile, pivnițele, carcerele și grotile timpului” (*Ibidem*, p. 61);

„Și alții, și alții, umplând străzile, animând stațiile de metrou, umanitate a *subteranelor* crescând ca o apă amenințătoare.” (*Ibidem*, p. 91);

„rețea de canale *subterane*” (*Ibidem*, p. 275);

„[...] pulsau lent în ritmul arterelor unei unanime inimi *subterane*” (*Aripa dreaptă*, p. 68);
 „Ne duceam viața în *subteran* ca niște insecte livide și oarbe” (*Ibidem*, p. 132);
suburban: „cele mai triste însăilări *sub-sub-urbane* de pe fața pământului” (*Ibidem*, p. 262).

Termenii din *Orbitor* creați cu ajutorul prefixelor și prefixoidelor neologice nu intră doar în componența metaforei „științifice” și a altor figuri de stil precum hiperbola, litota, epitetul neologic, antiteza, oximoronul, ironia etc.; principalul lor rol în constituirea sensului textului este cel de a crea impresia unui stil polimorf și de a pune în evidență totodată un stil individual construit pe terenul beletristicii cu mijloacele lexicale ale stilului științific.

BIBLIOGRAPHY:

- Cărtărescu, Mircea, *Orbitor*, vol.1: *Aripa stângă*, vol. 2: *Corpul*, vol. 3: *Aripa dreaptă*, Editura Humanitas, București, 2007.
- Actele Colocviului internațional *Tratatamentul neologismelor în limba română în mileniul III*, București, 23-24 septembrie 2004, în rev. „Studii și cercetări lingvistice”, nr. 1-2, 2005.
- Andrei, Nicolae, *Dicționar etimologic de termeni științifici*. (Elemente de compunere greco-latine), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987.
- Formarea cuvintelor în limba română*, vol. II, Editura Academiei, București, 1978.
- Ghioroceanu, Alina, *Structura unor neologisme terminologice greco-latine*, în *Analele Universității din Craiova*. Lingvistică, anul XXVI, nr. 1-2, 2004, p. 99-102.
- Guilbert, Louis, *La créativité lexicale*, Larousse, Paris, 1975.
- Guțu-Romalo, Valeria, *Corectitudine și greșeală. Limba română de azi*, Humanitas, București, 2000.
- Hristea, Theodor, *Conceptul de „neologism” în lingvistica românească*, în vol. Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Tradiție și inovație în studiul limbii române*, Editura Universității din București, București, 2004, p. 23-35.
- Ionescu, Raluca, *Valori superlative ale prefixoidelor în limba română actuală – utilizări cu baze substantivale*, în vol. Gabriela Pană-Dindelegan (coord.), *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, vol. I, Editura Universității, București, 2003.
- Marcu, Florin, *Marele dicționar de neologisme*, Editura Saeculum I.O., București, 2002.
- Moroianu, Cristian, *Dicționar etimologic de antonime neologice*, Editura Universității din București, București, 2008.
- Ocheșeanu, Rodica, *Prefixe superlative în limba română*, în *Studii și Materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română* (SMFC), I, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1959, p. 29-50.
- Ploae-Hanganu, Mariana, *Neologia românească, încotro?*, în „Luceafărul”, nr. 15, 2003.
- Sala, Marius (coord.), *Enciclopedia limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.

Stoichițoiu-Ichim, Adriana, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Editura Universității, București, 2006.

Stoichițoiu-Ichim, Adriana, *Un prefixoid „la modă”: MEGA-*, în vol. *Creativitate lexicală în româna actuală*, Editura Universității din București, București, 2006, p. 95-118.

Stoichițoiu-Ichim, Adriana, *Vocabularul limbii române actuale: dinamică, influențe, creativitate*, Editura All, București, 2001.

VERBAL IRONY IN POLITICAL DISCOURSE: THE COOPERATIVE PRINCIPLE REVISITED

Maria-Teodora Creangă, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The aim of the present paper is twofold. On the one hand, it intends to review and critically analyze the theoretical incursions into the concept of verbal irony in general that a number of remarkable linguists have attempted so far. On the other hand, it strives to break with a certain tendency of tackling verbal irony in situations which are either more or less constructed or perhaps still anchored in the realm of the written discourse and, conversely, attempts to explore the manifestations of verbal irony in the political discourse, highlighting the extent to and the manner in which real-life political discourse resorts to the usage of verbal irony in the arena of political debates.

Keywords: *verbal irony, political discourse, relevance, speech acts, Cooperative Principle*

Introduction:

As I am writing this article, the British political arena is in the turmoil of what has been described by analysts and the media as one of the most unpredictable elections in modern history. With the two leading political parties, the Conservatives and the Labour Party, accounting for approximately 33% of the votes each according to the latest polls, Cameron and Miliband are struggling to attract whatever there is left of the so-called 'floating' and 'shy' voters in a final attempt to snatch victory from the jaws of defeat, build whatever favourable political alliances necessary, and form Her Majesty's Government. The range of verbal instruments and the degree of subtlety used by the "political animals as articulate mammals" (Chilton 1) vary from countering, persuading, and negotiating to manipulating and even insulting. However, what the British politicians in particular seem to have always excelled at is the use of irony. In fact, so refined has become the art of using irony in the British culture in general and the British political discourse in particular – whether we speak of parliamentary debate, interviews or public addresses – that the typical description of the term as "the expression of one's meaning by using language that normally signifies the opposite [...]" (The New Oxford Dictionary of English 965) is no longer satisfactory and needs reconsidering.

Verbal irony revisited:

Over the years, irony has been approached from a number of different perspectives relevant to the field of linguistics: from the semantic and cognitive linguistics to the socio-pragmatic aspects (Dynel 537), covering a wide variety of discourse types, the most productive of which seems to be the oral ones. Indeed, whether we refer to everyday personal and professional inte-

reaction or to public discourse types such as interviews, adverts, political debates, etc. irony has provided researchers of all kinds with a virtually inexhaustible corpus of linguistic data, giving rise to a number of alternative approaches to the subject matter. Of these, Wilson and Sperber's echo-mention approach developed in the mid 90's and revised in 2007 in a seminal article entitled "On Verbal Irony", Clark and Gerrig's Pretense Theory of Irony, and Herbert L. Colston's article "On Necessary conditions for Verbal Irony Comprehension" seem to capture and accommodate in their theoretical framework both some of the typical and the atypical instances of irony. However, perhaps as further proof of the complexity of the issue, none of the above - or any other approaches that have not been mentioned here - seem to have been able to explain or provide coverage for all the linguistic phenomena associated with irony so far. In what follows I will attempt a short critical analysis of the above-mentioned theories as well as try to accommodate irony in a more comprehensive Gricean framework, i.e. one in which irony emerges not only as a result of flouting the Quality maxim, but also the Quantity, Manner and Relevance ones as well, perhaps even several of them at the same time.

In Grice's traditional description, verbal irony can be roughly described as a type of implicature emerging from flouting the quality maxim which makes specific reference to the truthfulness of the utterance (53). While it may be true that most instances of irony in everyday communication may be described as such and assuming that intentional failures to observe the Quality maxim do not make the object of a pragmatic approach, at least two objections may be voiced. Firstly, as Wilson and Sperber remark, irony emerges not only as a result of flouting the quality maxim but of other maxims as well (50), which I will discuss later on in this article. This being said, one cannot help wondering what it is that helps the participants in an instance of communication distinguish between implicature and irony. This particular issue has already been discussed in a number of studies with different perspectives bringing up different features of irony serving specific theoretical purposes.

The Echo-Mention theory, as it is known, essentially rejects Grice's definition of irony as expressing the opposite, negation or reversal of what is actually said. Instead, the common feature of all ironical utterances is the attitude – most probably one of disapproval - expressed by the speaker to create a specific effect in the hearer. In other words, an utterance such as "You can tell he's upset" produced on seeing an angry person manifest himself publicly does not produce an effect of irony by means of a contradiction between propositional content and intended meaning, but rather by virtue of the fact that it says less than what is meant, thereby conveying an attitude of disapproval (36). While the afore-mentioned example seems to be quite a reasonable one in terms of authenticity and reasonable frequency in real-life interaction, it is clearly not the case of other examples employed by the authors. For example, "He deliberately provoked controversy" and "He deliberately mispronounced 'controversy'" (39) are clearly a type of situational constructs that are most probably unlikely to occur in everyday communication, although they obviously reflect the use-mention distinction which produces the effect of irony intended by the second speaker by means of echoing the first.

In their turn, Clark and Gerrig also argue that the echo-mention theory is rather unsatisfactory in revealing certain features of irony in a transparent manner, in particular the asymmetry of affect, the existence of two potential victims of irony, and the use of the ironic tone of voice which is the equivalent – the authors argue – of a caricature or an exaggeration in the tone of voice used by the speaker (27). Instead, they develop on Grice's theory attaching the so-called 'pretense' element to it:

In being ironic, the theory goes, a speaker is pretending to be an injudicious person speaking to an uninitiated audience; the speaker intends the addressees of the irony to discover the pretense and thereby see his or her attitude toward the speaker, the audience, and the utterance. The pretense theory we argue, is superior to the mention theory of irony proposed by Sperber and Wilson (25).

As convenient as this newly emerging theory may seem, it is still unclear to the reader whether the speaker is only 'pretending' to be an unscrupulous participant in an instance of communication - as Clark and Gerrig remark – or he can really be described as such. In other words, does the speaker use irony in order to put himself in a more advantageous position - a 'power' position as one may call it - or is there a more subtle reason attached to using irony?

In attempting to answer this question, Laura Alba Juez uses Leech's Principle of Politeness and Brown and Levinson's developments on it to account for irony occurring by flouting all of the maxims in Grice's Cooperative Principle. According to the latter, irony may be regarded as an 'off-the-record' act of communication since the speaker's intentions are not immediately evident. Hence, Juez argues, irony becomes a strategy used in the act of communication to avoid a potential Face Threatening Act (25) and thus offer the interlocutor the chance to use his reply as a face-saving one. Nevertheless, Juez's paper seems to be unsatisfactory at least in two respects: on the one hand, the author does not develop on this particular issue to further support this assumption which has proven particularly productive over the years; on the other hand, the thesis that irony emerges not only as a result of flouting all of Grice's maxims, but also while not flouting any maxims at all is not supported by examples and discussed in detail. As a matter of fact, so deprived is this research paper of them that it is unclear for the reader how it is that the author has reached the above-mentioned conclusion apart from an occasional mention in an end note that there has been further research on the subject matter.

Finally, Colston warns that the reception and decoding of verbal irony cannot depend exclusively on one instrument. Instead, he suggests two such toolkits, one of which he identifies as the allusion to violated expectations, and the other as pragmatic insincerity. While the former refers to instances when the speaker refers to expectations, statements, desires which a current state of things does not allow (98-99) or to the rules imposed by generally accepted norms, etc.; pragmatic insincerity, on the other hand, is used "to account for comments that are not insincere on a propositional level, but that instead are insincere on a speech level" (101). In other words, in this case, irony emerges not as a result of an opposition between what is actually said and what is

meant – a situation described as semantic insincerity – but rather as an insincere illocutionary force (idem).

The second objection to Grice's traditional description of irony is that it does not make it clear why it is used anyway since both the speaker and the listener are aware of its occurrence – the former because he intends to express it, the latter since he is expected to decode it. In fact, Wilson and Sperber argue that failure to detect irony is not such an uncommon occurrence even with more sophisticated audiences. The authors embed their theory of irony in their much-acclaimed Theory of Relevance to explain how this is possible:

Relevance [...] is a matter of contextual effect and processing effort. On the effect side, it is the interest of hearers that speakers offer the most relevant information they have. However, speakers have their own legitimate aims, and as a result may choose to offer some other information which is less than maximally relevant. [...] On the effort side, there may be different ways of achieving the intended effects, all equally easy for the speaker to produce, but requiring different amounts of processing effort from the hearer (48).

At this point it is still not possible for the reader to determine what the means are by which the hearer manages to decode a type of irony that has emerged as a result of the speaker's flouting the maxim of relevance which is precisely the one that gives the addressee access to the background context and assumptions triggering the inferences. In other words, by blocking access to background information, the speaker deprives the hearer of the only key the latter has at his disposal to unlock the meaning of this particular type of irony. Nevertheless, Wilson and Sperber argue that, by virtue of the nature of communication, there is basically no point in the speaker's making an effort to claim the hearer's attention unless there is a message to communicate:

Hence, to communicate is to imply that the stimulus used (for example, the utterance) is worth the audience's attention. Any utterance addressed to someone automatically conveys a presumption of its own relevance. This fact, we call the *principle of relevance*" (idem).

In other words, irony in this case emerges by virtue of the nature of any act of communication whose existence crucially depends on the speaker's having a message to convey.

In a nutshell, irony is a linguistic phenomenon that cannot be accounted for by one single theory. In fact, as it has already become evident from the present study, the more varied the perspectives on the subject matter, the higher the chances to obtain a well-rounded picture of this incredibly complex phenomenon under all its aspects.

Instances of verbal irony in political discourse

Up to this point, the theoretical insights and their pitfalls as concerns the concept of irony in pragmatics have been analysed. In this part of the paper, various instances of irony occurring in the political discourse will be examined from the point of view of their type, depending on which maxim(s) of the Cooperative Principle they flout, what the contextual factors that contribute to them are and how the audience identifies them as such and attempts to respond to them. In doing this, I have relied heavily on recorded parliamentary sessions that have been made public by the British Parliament site via You Tube, as well as on a much acclaimed documentary featuring the country's former Conservative Prime Minister Margaret Thatcher.

On November 27th 1990, following her resignation, Margaret Thatcher participated in a Questions to the Prime Minister session in the House of Commons. Within the first minute of the session, one of her Conservative colleagues congratulated the Iron Lady as follows:

Mr. Speaker, Sir, if this is to be the last occasion on which my Right Honourable friend answers questions from that dispatch box, may I express the appreciation of this side of the House [*members of the opposition begin to show signs of unrest while the Tories approve in anticipation*] and, hopefully, the whole House [*protests from the opposition; Speaker calls for order in the House*], for the skill, command and courtesy with which she has dealt with questions over the last eleven years from that dispatch box.

The irony in this introductory piece of discourse is evident and even enhanced by other MPs' reaction, which seems to be common practice in the House. It may be described as consisting of two distinct parts: the former acts as a presupposition, thus "the appreciation of this side of the House" meaning that 1. there is also another side of the House and implicating that 2. perhaps that other side is less eager or unwilling to express their appreciation. Since presuppositions are used to render utterances optimally relevant and since this particular presupposition observes the rule of logical truthfulness, it may be argued that the Relevance maxim is not violated and, consequently, there is no instance of irony in the above-quoted discourse. However, the presupposition (1) here is in fact a means of hinting at the opposition who clearly do not wish to congratulate the PM on her performance. These being said, it follows that the Relevance maxim is still flouted by means of the conversational implicature (2). What is more, the speaker does not stop here, but wishes to make sure that his irony has been interpreted as such and chooses to reinforce his opinion that, hopefully, the whole House wishes to congratulate the former PM, thereby over-generalizing a state of affairs and violating the maxim of Manner which requires the speaker to be perspicuous.

Earlier on, when she was still in the office, Margaret Thatcher herself made use of irony when she referred to her fellow male cabinets as "the not so grand grandees" in response to their calling her "that woman" (Margaret Thatcher – The Downing Street Years, episode 1). At that time, i.e. the late 70's and the early to mid 80's, politics was still the playground of male representatives with very few women to have ever participated in the political debate. "The not so grand grandees" is therefore quite meaningful in the context described above, which Thatcher

used to hint at her ‘inferior’ social status both as a woman and as the daughter of a grocer by referring to the higher social birth status of her cabinets. By using hint, the speaker flouts the maxim of Relevance, in a similar manner as in the example analysed previously. Looking further into the phrase, one also notices the use of contradiction which flouts the maxim of Quality. Finally, the use of two words - one of which derives from the other - creates an echoing effect which, according to Wilson and Sperber, is the source of many an instances of irony. In this particular case, it is used to point at the inability of her colleagues whose refusal to reform the economic system and readiness to embrace compromise at all times exasperated Thatcher.

A far more recent Questions to the Prime Minister session in the House of Commons, which took place on March 25th 2015 right before this year’s elections, has proved an equally rich source of irony – this time the protagonist being David Cameron. At the beginning of the session, Ann McKechin of the Labour party addressed the following question to the Prime Minister:

Mr. Speaker may I join the Prime Minister in expressing sympathies to all families affected by yesterday’s tragedy. In 2014 the number of people working on zero-hour contracts increased by 19%, the secured borrowings rose by 9% and the percentage of living in relative poverty was at the highest levels since 2001. Will the PM agree that, under his watch, the future of our young people is only getting darker?

In this particular case, McKechin’s intervention may seem to be an accusation rather than a piece of irony directed at the Prime Minister. However, with so much well-researched data preceding the question proper, the latter is skillfully turned into a rhetorical question, i.e. one which does not invite an answer proper but rather requires explanations for a given state of affairs. Hence, the maxim of Quality is thus violated, giving rise to this particular instance of irony. The reason for which I find this particular contribution even more interesting is a certain tendency on the part of the MP to over-generalize the data in the question whereas the part preceding it tends to be rather well-documented and fully informative. Therefore, I will also argue, that the maxim of Manner has also been flouted although the violation of the Quality maxim takes precedence.

In replying McKechin, Cameron uses irony in a far more subtle manner:

What has happened under my watch is that there are 174.000 more people employed in Scotland! Zero-hours contracts account for one in fifty jobs and it is this government that has outlawed exclusivity in zero-hours contracts after 13 years of inaction from the party opposite! In her own constituency, the claim account has fallen by 32% since the election! That is evidence that our economic plan is working in Scotland as throughout the rest of the United Kingdom!

Indeed, except from the instance of irony used in the first part of his answer, which results from echoing his political opponent’s words, Cameron prefers to use facts rather than accuse the op-

position without proof. However, to such an extent does he use facts that his discourse tends to become slightly over-informative thereby violating the maxim of Quantity and creating an effect of contradiction between what he argues his government has achieved and what the previous one failed to. Thus, his entire reply to the Scottish MP is in fact irony that manifests in a more subtle way than in the case of his interlocutor.

On the other hand, in the same session, the Prime Minister and the leader of the opposition, Ed Miliband, confronted each other in what turned out to be a display of irony, part of which I include in the transcript below:

E.D.: [...] Mr. Speaker, on Monday, the Prime Minister announced his retirement plans [*laughter in the House including Cameron*] ... and he said it was because he believed in giving straight answers to straight questions. Now, after five years of Prime Minister's questions that was music to my ears, Mr. Speaker. So here's a straight question: will he rule out our rise in VAT? [*Opposition acclaims*]

D.C.: In 43 days' time I plan to arrange his retirement, Mr. Speaker! But he's right: straight answers deserve straight questions, and the answer's 'Yes!' [*Acclaim from the Tories, protests from the opposition*]

Judging by the reaction of the parliament when the Speaker announces Ed Miliband's turn to ask questions as well as by the acclaim on both sides of the House of Commons, the confrontation between the two political leaders competing for the position of Prime Minister is a much expected one. As a result, irony occurs in its most evident forms: in Miliband's case as a figure of speech flouting the maxim of Quality ("...the PM announced his retirement plan"), and in Cameron's case by echoing his interlocutor's words, both of which prove to be extremely humorous to the audience. In addition to that, Cameron produces the required answer to his opponent's question, only that it is unexpectedly short, unconvincing and certainly far less informative than Miliband and the rest of the MPs would have liked it to be. Hence, Cameron is yet again ironic in his discourse, this time by virtue of his using too little, rather than too much information – as in the previous example.

Conclusions:

As it has been explained and exemplified, irony is a multifaceted linguistic phenomenon. This reflects in the multitude of theories that have emerged over the time, in the amount of research that has been conducted and in the huge variety of perspectives on the subject matter. Therefore, it is impossible to accommodate all the linguistic phenomena associated with irony in one comprehensive theory, thereby reducing it to one particular perspective.

As far as the discourse type that I have selected for the purpose of this research paper is concerned, it has turned out to provide a much more fertile ground for study than written discourse or ready-made examples designed to suit the purpose of a particular theoretical approach. In saying that, I'm referring in particular to the irony types which occur in political discourse -

sometimes several of them at the same time that seldom manifest to the same degree – and tend at times to be extremely elusive when the researcher attempts to fit them into a well-established pattern.

BIBLIOGRAPHY:

- Attardo, S. “Irony As Relevant Inappropriateness”. Gibbs Jr., R.W. and Colston, H.L. (eds.) *Irony in Language and Thought. A Cognitive Science Reader*. (2007): 135-171. New York and London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Chilton, P. *Analysing Political Discourse. Theory and Practice*. London and New York: Routledge. 2004.
- Clark, H.H. and Gerrig R.J. “On the Pretense Theory of Irony”. Gibbs Jr., R.W. and Colston, H.L. (eds.) *Irony in Language and Thought. A Cognitive Science Reader*. (2007): 25-34. New York and London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Colston, H.L. “On Necessary Conditions for Verbal Irony Comprehension” Gibbs Jr., R.W. and Colston, H.L. (eds.) *Irony in Language and Thought. A Cognitive Science Reader*. (2007): 97-134. New York and London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Dynel, M. “Linguistic approaches to (non)humorous irony”. *Humor* 27 (4) (2014): 537-550. De Gruyter Mouton.
- Grice, H.P. “Logic and Conversation”. Cole, P. and Morgan, J. (eds.) *Syntax and Semantics*. Vol.3. (1975): 41-58. New York: Academic.
- Juez, L.A. “Verbal Irony and the Maxims of Grice’s Cooperative Principle”. *Revista Alicantina de Estudios Ingleses* 8 (1995): 25-20. ?
- Wilson, D. and Sperber, D. “On Verbal Irony”. Gibbs Jr., R.W. and Colston, H.L. (eds.) *Irony in Language and Thought. A Cognitive Science Reader*. (2007): 35-56. New York and London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Blakeway, Denys, prod. *Margaret Thatcher: The Downing Street Years. Part 1: Woman at War*, BBC, 1993. Documentary.
- UK Parliament, Prime Minister’s Questions – 27 November 1990 <https://www.youtube.com/watch?v=-lSIdJlSHQQ>
- UK Parliament, Prime Minister’s Questions – 25 March 2015 <https://www.youtube.com/watch?v=QF8pM4wiLaY>

TRANSLATING W.S. MAUGHAM'S AND D.H. LAWRENCE'S NOVELS DURING COMMUNISM: SCENES, FRAMES AND TRANSLATORS' (IN)VISIBILITY

Ana-Maria Păcleanu, PhD Student, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: It is known that, when translated in communist contexts, controversial texts were often domesticated. Since a required (or even imposed) level of precision had to be achieved, translations became a sort of re-writing of the originals. In the communism context, one of the key elements in this process was the translator, whose intervention was complemented by other elements in the control mechanism. The frames and scenes in censored literature are also crucial for analysing the controversial concepts, structures and the methods used in order to eliminate subversive elements or to diminish their effects. The present paper aims at analysing the status of translators who dealt with novels written by D.H. Lawrence and W.S. Maugham, as well as considering the scenes and frames employed by the two authors inasmuch as the novels under consideration were either banned or re-translated.

Keywords: *translator's status, censorship, illusion of transparency, loss, target culture.*

A phenomenon that often occurred in the cultural environment, during communism in Romania, was censorship. It was also very much related to norms. In the literature dedicated to the field of translation, Gideon Toury's norms have been very important for establishing the elements crucial to the process of translation. Norms, referring both to the linguistic facet of a text (operational norms) and to the socio-political dimension (preliminary norms) are of avail also when analyzing translations produced during communism. The effect of what Toury called preliminary norms (in Munday 2008: 112), for instance the translation policy functioning in the target system at the time, is of great importance for establishing the extent to which the matricial norms (removing, moving or adding pieces of text) functioned at the linguistic and literary level i.e. determining the intervention of the translator on the text for diminishing the effect of controversial texts.

Establishing the reasons and the extent to which certain texts were considered controversial requires knowledge of the censorship criteria employed, but also of the extralinguistic reality depicted in some literary texts, a reality that might have included elements that a communist regime could not accept. Consequently, it is necessary to clear up some aspects related to the activity of translators and censors in communist Romania and look at their role in a system where censorship prevailed. Moreover, details on the activity and the themes in the prose of the two writers— W. S. Maugham and D. H. Lawrence — are necessary for establishing the reason for censoring their works, hence criteria for censoring were applied due to specific elements depicted in their novels.

The translations of the novels *The Painted Veil* and *The Razor's Edge* by W.S. Maugham and *The Plumed Serpent* by D. H. Lawrence are target versions that were:

- (1) produced before communism and banned according to the criteria mentioned in the brochures and the instructions for censoring;
- (2) produced during communism by eliminating controversial concepts.

In the first category, we have also included a novel translated in 1946 (*The Razor's Edge* by W.S. Maugham), but banned during communism with no other version provided until 2010. In this case, the translation analyst would be forced to identify the language and translation elements that lead to the censoring of this text by issuing hypotheses on linguistic and extralinguistic aspects, the analysis being limited to a S.T- T.T pair where the T.T is the pre-communist version. For all these categories, an analysis of the originals and the translations, but also of the different target versions would be a further step for establishing the impact of the censorship criteria achieved through application of norms. Since in all written texts, frames and scenes are inseparable and the integration of linguistic and literary concepts has been acknowledged in translation studies, we shall establish how the extra-linguistic reality presented in the novels determined the preservation or distortion of the aesthetic features and, most important, the meanings of the originals in the target versions.

Tackling *ticklish* subjects in literature.

The censorial actions applied to the published matters in Romania consisted in purging libraries, bookshops and antique shops in view of eliminating anything that did not fit the ideology at the time (Petcu 1999: 166). Even though the intensity of censorship was not constant during the communist period, the censorship criteria – that followed the pattern of the Soviet ones (Corobca 2014: 1) – were constantly applied. Despite being considered a product of imagination, literature was not spared and this makes us reflect on why literature was a threat to the stability of the regime. Since authors live in societies and they are often inspired by reality, the scenes they presented and the frames they used to this purpose became controversial if they referred to concepts, ideas or facts that make up extralinguistic reality presented in the literary texts. Consequently, it is worth investigating into the reasons for which target texts provided before communism were banned and the reasons for which the frames (“the linguistic forms of the utterances”) that referred to the scenes (“the personal experience that gives rise to the frame”) (Lefevere 1992: 100) were omitted or replaced in the case of texts translated during communism. The censorship criteria stated in the brochures and instructions for censoring are, in fact, lists of concepts that were removed from books. This might also explain the banning of versions translated before communism or the omission of many paragraphs and pages that referred to *ticklish* subjects during communism. The identified subjects refer to aspects like politics (ideologies), social issues, religion and eroticism. The categories of delicate subjects were identified after a careful reading (by considering the censorship criteria presented by authors like Petcu and Corobca) and analysis of the source texts (a translation-oriented-like text analysis) useful for foreseeing – or more precisely – making assumptions about the difficulties translators

working under communism might have faced when having to translate what was called subversive literature.

The target texts produced before communism and banned during communism are *Fumul amăgirilor* (the 1943 translation of *The Painted Veil* by W. S. Maugham, translated by Jul Giurgea, Remus Cioflec Publishing House), *Tăiș de briciu* (target version by Jul Giurgea of Maugham's *The Razor's Edge*, 1946, Remus Cioflec Publishing House), and *Șarpele cu pene* (the 1943 translation by Iulian Vesper of the novel *The Plumed Serpent* by D.H. Lawrence). These were included in the lists of censored texts (see the complete list of censored texts in Prof. Paula Caravia's *Scrieri cenzurate*). The target versions produced during communism but partially censored are *Vălul pictat* by Radu Lupan (1972) and *Șarpele cu pene* (1989) by Antoaneta Ralian. Consequently, in the sections below we shall focus on the translators as rewriters of the original texts in the languages of the target systems and also on the reasons for censoring W.S. Maugham and D. H. Lawrence's works.

Facets and Degrees of (In)visibility. The translator's Status during Communism

As it is known, Romanian communism and the effects of its censorial measures at the cultural level are a copy of the Soviet model. The phenomenon of censorship is just a component in the macrosystem of the translation in the East-European space. As Baer points out, East Europe and Russia was "a unique translation zone with its own culture of translation". Translation was said to have "retrieved the communal identity" by serving as "heroic metaphor representing the triumph over perceived backwardness and as a way to survive the onslaught – or flood – of foreign influences" hence they have even been called "cultures of translations". Consequently, "the target text was expected to stand on its own and compete with – or even surpass – the source text (Baer 2011: 10). It is, therefore, obvious why the approach to translation in this area of Europe at the time was generally target oriented. This tendency of being target-oriented could be a summary of the communist translation policy in the communist states in general and in Romania in particular.

As regards literary translations, translators and their role of re-creators (of the scenes of the original by choosing the proper frames) is as important as any of the other piece in the puzzle of the translation process. In this case, the most relevant factor might be the role of the translators as 'model readers'. By activating individual culture-specific scenes, they were supposed to understand the text and find proper frames for rendering these scenes in a way that would fit the readers' expectations or, as is the case of the controversial texts, the expectations specific to a certain cultural, political and social system like the communist one, where censors had an important role. Thus the translation as a text should first be activated and approved of by the censors' and then accessed by the readers, hence the importance of foreseeing potential intricacies of rendering culture-specific scenes that do not conform to the (social or political) norms at work and of using improper frames. Therefore, the translator is only one of the link in the whole process. The 'communist translator' was an intermediary between the source system and the target system, but obliged to see his work subsequently mutilated by other professionals

or institutions within or outside the literary system (editors, redactors, censors from the Ministry of Culture etc). As Denisa Comănescu states, censorship functioned on various levels in which editors were supposed to be the first censors (in Vianu 1998: 219), but they were often against censorship and tried to avoid it for the books to be published by keeping at least a few features of the originals. However, the translators and editors' roles were *undermined* by the censors. The latter were individuals who represented various authorities or institutions whose main interest was keeping people away from products (in particular cultural) that would countervail the communist ideology. The same Denisa Comănescu, editor of the English department for the Univers publishing house between 1978 and 1993, recalls the involvement, or more precisely immediate measures taken by a representative of the Ministry of Culture, a direct intervention in the editing process by providing his own *solutions* for translating particular elements. Antoaneta Ralian, one of the most prolific Romanian translators remembers that, when she was working for the Ministry of Culture (the department for the *purging* of literature), before getting the imprimatur, the drafts used to circulate as follows: publishing houses (after being translated or written)- General Administration of Press and Publications-publishing house. After careful reviews and checks for critical, allusive or interpretable elements. The Administration of Press would send many of the books back with big question marks or removed paragraphs, or would not send them back at all. Even after being approved, some of the manuscripts were checked again and even the published books were sometimes "chopped" for removing inappropriate words, paragraphs or pages (Petcu 1999: 182). The removal was, of course, done by applying the censorship criteria. In fact, Ralian also recalls the types of concepts that were often removed—elements referring to religion, erotic or anti-socialist, pro-capitalist etc.

In the case of translations, this could have meant disregarding both authors and translators. Therefore, the concept *translator's invisibility* might acquire two meanings in the present study. On the one hand, it could refer to the undermining of the translator on the part of the censors and the institutions they represented. On the other hand, the concept might acquire a more positive meaning as in Venuti's definition, but applied to the Romanian, not the Anglo-American context. Venuti's concept is very relevant inasmuch as it refers to the translator's skills of creating the **illusion of transparency**, a result of "translators' effort to insure easy readability by adhering to current usage, maintaining continuous syntax, fixing a precise meaning", a fact that makes the text a faithful rendering of the original and its author's intentions, in other words, a translation that does not seem a translation (Venuti 1994: 1). Making the author more visible through a high level of fluency in translation diminishes the translator's importance or visibility. The scholar also points at one of the possible drawbacks of this apparently positive fact – the impossibility for audiences to see beyond the product, acknowledge the role of the translator and the complexity of the whole process. Unfortunately, as far as the translation during communism is concerned, this dimension of translator's invisibility would not work at its best. The illusion of transparency was often achieved, but, from the point of view of a multilingual readers (also called "double readership") it would not have been enough since the differences between the target text and the source text were significant.

The interventions were often done at the linguistic level for diminishing the subversive effects that were found in almost everything. It was the role of the **patronage outside the literary system** (Ministries and Departments like the Ministry of Propaganda) that regulated the activity of the **professionals within the target system** (terms used by Lefevere to refer to the holders of power and the relations between them and the other participants in the act of translation). Interventions were identified by considering sources, as suggested by Toury (1995: 55, 65), like the products and the confessions of the professionals involved. Unfortunately, the last source is not always available since the translators have not provided consistent and detailed ‘testimonies’ of the censorship that was exercised on their texts. Nevertheless, an overview of the activity of the translators of the analysed novels as professionals in the literary field will enable us to understand their (in)visibility.

The two philologists who translated the controversial novels *The Painted Veil* and *The Plumed Serpent* during communism are Radu Lupan (1972) and Antoaneta Ralian (1989), respectively. The only one who admitted that her translations were censored was the latter and this is also confirmed by Comănescu (in Vianu 1998: 219) who narrated the censorship episode above (the modified text was, in fact, the translation of *Sons and Lovers* done by Antoaneta Ralian). Before starting to translate, the philologist had the task to ‘cleanse’ libraries (in the Literature Department of the Ministry of Culture). The censoring of publications started with her reports on the publications that displayed subversive features, but the key decisions were made by the censors in the department mentioned above and known also as Cenzură (***The Censorship***). As an intermediary between publishing houses and the Press Administration, first in the department Epurarea Bibliotecilor and then at Direcția Generală a Editurilor și Difuzării Cărților (before being employed as editor at the Univers publishing house and becoming a translator), she often removed, paraphrased and changed the words in order to save the texts from the crippling the censors from the Press Administration often did. Then her status changed. From a censor – inasmuch as she often foresaw possible elements that would have been considered subversive and censored texts herself for protecting at least some of the aesthetic features of texts (Paraschivescu 2011: 17-18) – she became a censored translator. The love for this craft was discovered when the ex-employee at the Ministry started working as an editor at the Univers Publishing House. The ability to modify texts for misleading censors seemed to have paved the way of a great activity as translator with more than 112 translated books. The *Plumed Serpent*, *Sons and Lovers* and *Women in Love* are just a few of the novels translated by Antoaneta Ralian. As regards the first novel, the translator managed to compensate the loss of expressivity – that is often said to occur in target texts – but also by the removal of many paragraphs and structures according to criteria imposed by authorities. Ralian herself admits in many interviews that her translations were amputated, that her texts were crochet books. The art of achieving the illusion transparency, the ability to offset losses by exploring the expressivity of the target language is what makes the translator a good writer (Ionescu 2004: preface), or – in Lefevere’s terms – a re-writer, and Antoaneta Ralian managed to acquire the quality of invisible translator (here bearing the positive connotation) despite the censorial constraints by achieving the level of precision

required by the authorities inasmuch as she often avoided translating controversial terms. Compared to the version of Julian Vesper published in 1943 (Cultura Românească publishing house) her version of the novel *The Plumed Serpent* is obviously marked by censorship. The following is only one of the instances when substitution or omission are used as prevalent strategies for concealing elements related to politics. The term “socialiștilor” that appears in Vesper’s translation, as a faithful rendering of the elements in the original, was replaced by a more general „politicienilor” by means of which reference to a particular political regime is avoided.

To the socialist and agitators he wrote: What do you want? Would you make all man as you are? (Lawrence, 1981: 376)

“Socialiștilor și agitatorilor, Ramon le scrie astfel: “Ce doriți dumneavoastră? Doriți ca toți să fie creați după chipul vostru?” (Lawrence 1943:466)

“Politicienilor și agitatorilor demagogi le scria: “Ce urmăriți voi? Să-i transformați pe oameni după chipul și asemănarea voastră? (Lawrence 1989: 462) Nevertheless, as regards the *required precision*, her translation of *The Plumed Serpent* seems to be divided into two parts – one where many controversial concepts were avoided and another in which some structures (in particular the ones referring to religion) do explicitly appear in the translation (starting from page 341). A possible factor that triggered this shift of translation strategy might be that it was published by Cartea Românească run by Marin Preda, (from the 1970) the publishing house of the Writers’ Union, that even under the careful surveillance of the Press Administration (DGPT), managed to fool Censorship and publish many subversive books (<http://www.cartearomaneasca.ro/despre-noi/>).

Radu Lupan’s career as a translator was not as prolific as Ralian’s (only twenty translations, mostly Anglo-American literature), but his activity as editor-in-chief at Redacția publicațiilor pentru străinătate and Editura de Stat pentru Literatură și Artă (the State Publishing House for Literature and Art) is evidence of the status he had in the literary system (Panayiotis 2002: 362), of the overlapping roles of the translator, who, as a representative of these state institutions could not have done other than producing translations that would not have gone beyond the required level of precision, a *precision* imposed by the regime. This might account for the fact that his translations and essays on American and English literature were published, for instance *Vălul pictat*, his Romanian version of *The Painted Veil* that replaced the censored *Fumul amăgirilor* translated in 1943 by Jul Giurgea. His translation ‘shows symptoms’ of censorial measures, sometimes with slight and at times with major changes of meaning in particular as regards elements related to religion. Furthermore, *Vălul pictat* was published by the Eminescu Publishing House, created in 1969 as an institution of national interest, one of the many

institutions where the “socialist culture” was to be spread (Petcu 1999: 172) as a next step for eliminating alien ideologies and beliefs.

Scenes and Frames in W. S. Maugham and D.H. Lawrence’s novels. The functions of the source texts and translations

The answer to the question “What were the reasons for censoring the translations into Romanian of Maugham’s and Lawrence’s novels?” can be provided by analysing the translations (as Toury suggests), but also the source text in its system. The purpose of establishing how the censorship criteria functioned and how translators achieved the *required level of precision* in translations that were expected to conform with the ideology, cannot be reached without considering the source texts and the source system. Consequently, we shall explore the connection between the two authors’ world, their literary works for determining why the cultural-specific scenes depicted in their works resulted in controversial frames to be removed from the texts. These are, in fact, two elements of Margret Ammann’s functional model of translation critique (that might be employed for a further analysis of the censored texts) – the function of the source text in the source culture and the function of the translation in the target culture.

One of the hypotheses on which this study is based (and that takes into account literary critics’ arguments) is that the facts and actions depicted by the writers are to a certain extent related to the reality they witnessed (the scenes), a presentation of reality not tolerated in a communist system.

As regards W. S. Maugham, literary critics are convinced that most of the facts and stories that Maugham and his secretary (the journalist Gerald Haxton) witnessed or heard when they were travelling to the South Seas, China, South-East Asia and Mexico “appeared almost verbatim in Maugham’s fiction and plays” (Drabble 1995: 654). Moreover, Maugham was included in the category of realistic fiction writers from the late 1890s to the Edwardian period who “wrote about modern life and often portrayed subjects such as extreme poverty, sexual misadventure, or the remote reaches of the British Empire” (Drabble 2000: 682). Therefore, it was agreed that “to read Maugham and to read about Maugham translate into learning about the world from the thirty-seventh year of Victoria’s reign to the thirteenth year in the reign of Elizabeth II. To view the world of Maugham and his work is to view the tensions of the Boer War, World War I, and World War II [...] and to grasp the subtleties weaving through the inner weaknesses of a supposedly strong British colonial system in such romantic places as China, Malaya, Borneo, and India. Maugham lived through all of that, observed it all, played a part in it all, and wrote about all of that—and more” (Rogal 1997: vii-viii). Maugham’s books are also on the list of most often censored books (the index of banned books in the Encyclopaedia) and on the blacklists of organizations like the National Organization for Decent Literature (Green and Karolides 2005: 260). For instance, *The Painted Veil* was banned by the Irish Board of Censors under the Censorship Acts of 1929/1946 on obscenity grounds (Green and Karolides 2005: 296). The essay *The Summing Up* “distilled into a single volume the observations of a lifetime devoted to successful authorship” (Curtis in Scott-Kilvert: 374). The author explained his attachment

towards men for the sake of his work, by looking at them as material that was useful to him as a writer (Maugham 1951: 4) and he admits that the facts and people he depicted in his novels were often inspired by real people:

“In one way or another I have used in my writings whatever happened to me in the course of my life. Sometimes an experience I have had has served as a theme and I have invented a series of incidents to illustrate it; more often I have taken persons with whom I have been slightly or intimately acquainted and used them as the foundations for characters of my invention. Facts and fiction are so intermingled in my work that now, looking back on it, I can hardly distinguish one from the other. It would not interest me to record the facts, even if I could remember them, of which I have already made a better use [...]” (Maugham 1951:I).

Indeed, many of his novels appeared shortly after visiting remote places. Literary critics agree on the fact that as a storywriter and novelist, Maugham picked up plenty of ideas along his journeys in the south of France, on his regular travels with Haxton, in the Far East, and among his many friends in America. For instance, he wrote *The Razor's Edge* in 1944, while he was in America, hence the novel is one of his “malicious achievements” of describing the life of a snobbish American “socialite” of the Riviera. Moreover, the mysticism in this novel, the questions about life and the absolute that haunt the protagonist, could be connected to the extensive tour of India in 1936 with Huxley and Gerald Heard, a journey also described in the essays *The Saints* and *Points of View* (Curtis in Scott-Kilvert 1984: 376). The same can be noted in the case of *The Painted Veil*, a novel about a remote place in Asia, more precisely in a British colony. The novel was originally set in Hong-Kong, but the names of places and people had to be changed because of “threats of libel action” (Curtis 1997: 12). These were caused by the resemblance between the fictional elements and the reality at the time inasmuch as the material was gathered during the journeys Maugham undertook in 1919-1920 (Curtis 1997: 160), a fact that he states in the preface to the novel.

The Painted Veil was published in 1925. The novel was being serialised in *Nash's Magazine*, but two libel actions (by a family and the colonial secretary in Hong Kong) followed the publication because of the resemblance between the fictional elements and the reality in the colony. This brought about changes in the name of the main character from Lane to Fane and in the name of the colony from Hong Kong to Tching Yen (Curtis 1997: 160). In the preface of the Heinemann 1935 edition the author revealed the intricacies of having used certain names, but he also admitted that he had been inspired by events (witnessed during his voyage to China) not by characters as in the case of other novels. In fact, as regards the function of the text, critics agree on the fact that it is a *story* and some of them identify the potential type of reader:

“His style is sharp, quick, subdued, casual. It never heaps his story with efflorescences: it is neither rank nor cultivated. It tells a story.” (unsigned review cited in Curtis 1997: 165)

“Mr Somerset Maugham continues, by his studies of sexual frailty, to exploit the perennial interest in that subject ... perhaps, not addressing himself to adult intelligences, but rather to those for whom a story of illicit love and salutary disillusionment may still possess some freshness and piquancy” (unsigned review in *Times literary supplement* cited in Curtis 1997: 167)

“in *The Painted Veil* he reveals himself again as expert craftsman, knowing what many novelists never learn—the simple art of telling a story” (*New York Times* unsigned review cited in Curtis 160-161).

Other critics seem to criticize the fact that the novel functions as a story of the British people's life in the colony, not of the Chinese life and culture (Rogal 1997: 22).

The Razor's Edge was published in New York, by Doubleday and Company, and in London by William Heinemann, reprinted by Penguin Books (1978). It is a novel inspired by the mysticism of Hindu religion and philosophy. The criticism defines it as a collection of a short stories about characters in the pursuit of salvation. The very title (taken from the Kaska-Upanishad) reveals the theme of this novel. Nevertheless, the text is also a description of materialistic and snobbish American characters' life, of an “affluent and worldly post-World War I American family” (Rogal 1997: 230-231), representatives of a state and society aware of its power and welfare.

As far as Lawrence was concerned, critics describe him as a writer that “hated art that kept its distance from humanity; in a central line of English Romanticism, he wanted literature to enlarge and extend human sympathies, to make people more fully alive to themselves and each other” (Rogers 1992: 383). By studying his works and life, scholars have noticed that “almost everything he wrote after *The White Peacock* (1911) reflects his personal odyssey. Consequently, many of his novels – *The Plumed Serpent* (1926), *Women in Love* (1920), *Sons and Lovers* (1913) – contain allusions to his own life and experiences. Niven argues that

“many elements in Lawrence's life story found their way into his writing , for he hardly ever wrote about things he has not witnessed or about situations that did not ultimately derive from personal experience. [...] his mother became the basis for Mrs. Morel in *Sons and Lovers*” (Niven in Scott-Kilvert 1984: 88).

Nevertheless, the artist in him “never allowed his imagination to be dominated by documentary accuracy. Specific details about Lawrence's life can be found in his writing only when he thought them useful to mention” (Niven in Scott-Kilvert 1984: 88).

In the context of Anglophone modernism that “rejected the recent past [...] in favour of remoter periods of history”, the author was inspired by “the primitive consciousness of American Indians

or ancient Etruscans” (Rogers 1992: 373). The Mexican reality was illustrated in *The Plumed Serpent* that was defined by critics as a travel writing (Niven in Scott-Kilvert 1984: 116). Lawrence travelled to Mexico where he witnessed a religious revival in 1926 (the year the novel was published) when the church and the state were in conflict. The most interesting aspects that the writer depicted in the novel are the ritual incantations in honour of the ancestral gods and the removal of Christian images from the churches that had actually happened as described in the novel. Lawrence knew details about both the Christian and the pagan religion of Quetzacoatl fighting for supremacy in Mexico at the time. In addition, like his female protagonist, he was supposed to choose between staying in Europe and “settling in an unsophisticated community” (1984: 110). The proofs are in his correspondence where he often described the way he felt for the first time in Mexico (like the protagonist) or the resemblance of the minor characters in the novel with the people he socialized with. Since in the twenties and the thirties fascination with politics was a prevailing aspect, Ramon, one of the characters, refers (among other concepts) to the desire of great individuals to dominate and control the masses. Critics also agree on the fact that the author argues through his characters about “the need for regeneration of mystery in the world”, a “prophetic tone” of the novel that alienates people more than the content. This prophetic tone is materialized by “stretching the language” i.e. by using “a heap of rhetorical, repetitive and inflated utterance” when describing mystical ceremonies or sexual acts, a thing that not too many English novelists have dared (1984: 109- 109). By pleading for this regeneration of mystery in the world, the idea implied by Lawrence as a man living in the European society was to fight against the age of the machine and the tyranny of materialism. According to Niven, the author’s travel writings “contain some of his finest prose moments, bringing to life alien landscapes and other cultures” (1984: 109- 109). In addition, his correspondence contains comments and ideas about the places he visited from his first travels to Germany to his last days in France, meant to supplement both his travel documentaries and his imaginative prose.

In an article published in *Secolul XX* in 1978 Popescu pointed at the necessity of a constant translation activity (of valuable literary texts) that became the main goal of the publishing policy of the socialist state. Publishing houses like *Univers* and *Eminescu* (publisher of *Vălul pictat*) were praised for having great importance in promoting foreign literature and the figures presented by the author of the article are overwhelmingly pointing at the number of translations published after 1944 until 1978. Moreover, he praises the translators for offering models and having paved the way of the Romanian writers and their literature (Popescu 1978: 260). Nevertheless, to a translation analyst, the existence of *communist translations* that replaced the censored target texts is, first of all, a proof of the intention to conceal certain features of original texts.

Conclusions:

The task we have undertaken was, in fact, to follow Lefevere's theory of considering the culture, the cultural or ideological constraints on the text and some features of the source texts that might have caused the censoring of translations. In this framework, Toury's method of identifying norms can be applied despite it starting from the text towards the cultural intricacies in the target system. This step should precede and enable the analysis of the target texts for identifying the problems from an empirical perspective. The importance given to the function of the source texts is justified by the fact that the present article dealt with translations and the existence of translations on the market is a result of the production of texts that have already come into being. The status of the originals can, under no circumstances, be disregarded. Therefore, by identifying the function of the target texts in the communist system, the translators' status and the scenes and frames employed in the English authors' works we prepare the ground for understanding translators' decisions and investigating into the linguistic peculiarities and translation aspects that could make translators *traduttori traditori* in a communist context.

BIBLIOGRAPHY:

- Baer, B.J. (2011) *Contexts, Subtexts and Pretexts. Literary Translation in Eastern Europe and Russia*, Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins.
- Caravia, P. (2000) *Gândirea interzisă. Scrieri cenzurate. România 1945-1989*, București: Editura Enciclopedică.
- Drabble, M. Ed. (2000) *The Oxford Companion to English Literature*. Oxford: Oxford University Press.
- Hermans, T. (1985) *The Manipulation of Literature*, Croom Helm.
- Ionescu, G. (2004) *Orizontul traducerii* 2nd edition, București: Editura Institutului Cultural Român.
- Lawrence, D.H. (1981) *The Plumed Serpent*, Middlesex: Penguin Books Ltd.
- Lawrence, D.H. (1943) *Șarpele cu pene* translation by Iulian Vesper, București: Editura Cultura Românească. S.A.R.
- Lawrence, D.H. (1989) *Șarpele cu pene* translation by Antoaneta Ralian, București: Editura Cartea Românească.
- Lefevere, Andre (1992) *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*, London / New York: Routledge.
- Maugham, W.S (1947) *The Painted Veil*, London and Paris: The Albatross Ltd.
- Maugham, W.S. (1943) *Fumul amăgirilor* translation by Jul Giurgea. București: Remus Cioflec.
- Maugham, W.S. (1972) *Vălul pictat* translation by Radu Lupan. București: Editura Eminescu.
- Maugham, W.S. (1964) *The Razor's Edge*. London: Heineman
- Maugham, W.S. (1946) *Tăiș de briciu*. București: Remus Cioflec.

- Munday, J. (2008) *Introducing Translation Studies. Theories and Applications* 2nd edition, London New York: Routledge.
- Panayiotis, V. ed. (2002) *Who's Who in Romania*, București: Pegassus Press.
- Paraschivescu, R. (2011) *Toamna decanei. Convorbiri cu Antoaneta Ralian*, București: Humanitas.
- Petcu, M. (1999) *Puterea și cultura. O istorie a cenzurii*, Iași: Polirom 260-263.
- Rogal, J. S. (1997) *A William Somerset Maugham Encyclopaedia*. Connecticut.London: Greenwood Press.
- Rogers, P. (1992) *An Outline of English Literature*, Oxford.New York: Oxford University Press.
- Scott-Kilvert, I. ed. (1984) *British Writers* vol. VI, New York: Charles Scribner's Sons.
- Scott-Kilvert, I. ed. (1984) *British Writers* vol. VII, New York: Charles Scribner's Sons.
- Toury, G. (1995) *Descriptive Translation Studies and Beyond*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
- Venuti, L. ed. (1994) *The Translator's Invisibility*, London New York: Routledge.
- Vianu, L. (1998) *Censorship in Romania*, Budapest: Central European University Press.
- *** <http://www.cartearomaneasca.ro/despre-noi/> [15.03.2014]
- *** <http://www.edituraeminescu.ro/despre.php>[16.03.2014]

LOS MARCADORES DE ESTRUCTURACION DISCURSIVA. ESTUDIO ESPAÑOL-RUMANO

Aurelia Nicoleta Pavel (Dicu), University of Bucharest

Abstract: The discourse markers play an important role in the unfolding of any kind of discourse on logical and argumentative basis. Among them, those of discourse structure act directly on the information by ordering and organizing it, achieving occasionally in the process additional argumentative values. It is the complete understanding of the relations between the discourse parts these markers advert to that the success in communicating with other individuals depends on. Therefore, a contrastive study appears to be fully justified since, by establishing equivalences between markers of discourse structure, it enables the communication between the discourse participants of different languages. Hence, our objective in the present work is to find the most appropriate semantic and syntactic correspondences between the most common ordering linguistic units used in Spanish as well as in Romanian that are part of this functional subclass.

Keywords: *markers of discourse structure, functional equivalence, contrastive analysis, information ordering and organization, inference.*

1. INTRODUCCIÓN

Como se sabe en los últimos seis decenios el estudio de la lengua ha cambiado de rumbo pasando de teorías centradas en el sistema de la lengua, a una visión centrada en el papel que la misma desempeña en el acto de la comunicación. Esta nueva aproximación ha hecho que el nuevo objeto de estudio sea la lengua en su actuación, dinámica y contextualizada según las intenciones comunicativas de sus usuarios¹. Y como hablar significa a menudo influir en los demás, las teorías argumentativas han ido ganando terreno entre los lingüistas.

Ya es sabido que persuadir supone que el acto de la comunicación verbal sea exitoso. Pero ello depende, entre otras cosas, de cómo el hablante organiza su discurso, la cohesión de sus partes, la coherencia de los argumentos, qué registro e idiolecto utiliza y si estos se ajustan a la capacidad intelectual del interlocutor. Las estrategias de las que los usuarios de una lengua echan mano para lograr tal cometido suponen muy a menudo acudir a la vez a recursos que pertenecen a niveles distintos de manifestación de la lengua: fónico (rasgos suprasegmentales), gramatical, semántico, pragmático. En este sentido, los marcadores del discurso², elementos lingüísticos que

¹ Aplicamos la diferencia ya tradicional entre: 1) **lenguaje** como facultad psicofisiológica del ser humano que le permite aprender lenguas, 2) **habla** como concretización de la lengua a través del uso y 3) **lengua** como abstracción, es decir sistema cuyos elementos – los signos lingüísticos –, al relacionarse entre sí, están sometidos a ciertas leyes combinatorias sintagmáticas y paradigmáticas, tanto de naturaleza gramatical como semántica. Por lo tanto, sería más apropiado decir que el objeto de estudio para los pragmatistas es el habla, mientras que para los gramáticos y semantistas sigue siendo la lengua.

² Para dejar claro lo que entendemos por marcadores del discurso, reproducimos la definición de María Antonia Martín Zorraquino y José Portolés Lázaro recogida en la Gramática Descriptiva de la Lengua Española (GDLE de aquí en adelante):

guían las inferencias en la comunicación, cobran un papel muy importante, pues ofrecen indicios acerca de la actitud subjetiva de los hablantes respecto al contenido de la comunicación, contribuyen a organizar el discurso y aseguran su progresión temática.

La presente contribución tiene por objeto el análisis contrastivo de los marcadores de estructuración discursiva, tanto en español como en rumano, desde un ángulo semántico y sintáctico. Los marcadores que forman esta subclase «permiten regular la organización informativa de los discursos, esto es, la creación de tópicos y comentarios» (Portolés 1998: 137) y reúnen bajo su marbete a los *ordenadores*, *comentadores* y *digresores* según la clasificación de la GDLE³. Auténticos «asideros» del discurso, según Briz e Hidalgo⁴, metadiscursivos por su naturaleza, a pesar de no tener valor argumentativo en sí, ellos pueden intervenir en la argumentación debido a sus funciones básicas, esto es, la organización y ordenación del discurso, ya que, antes de convencer, la información debe encadenarse de manera coherente y las partes del discurso deben ser percibidas por los destinatarios como un conjunto unitario.

A continuación nos ocupamos de los marcadores llamados *ordenadores*.

2. LOS ORDENADORES DISCURSIVOS

Según la GDLE⁵, los *ordenadores* «son estructuradores de la información con dos funciones primordiales: en primer lugar, indican el lugar que ocupa un miembro del discurso en el conjunto de una secuencia discursiva ordenada por partes; y, en segundo lugar, presentan el conjunto de esta secuencia como un único comentario y cada parte como un subcomentario». Según distribuyen los subcomentarios que introducen dentro de la unidad informativa a la que pertenecen, Martín Zorraquino y Portolés Lázaro los clasifican como: *marcadores de apertura* (inician una serie en el discurso: por ejemplo, *en primer lugar*), *marcadores de continuidad* (indican el miembro al que acompañan como distinto del que ha iniciado la serie y como parte de una enumeración: por ejemplo, *después*), *marcadores de cierre* (señalan el miembro que concluye la serie: por ejemplo, *por último*), clasificación adoptada también por Estrella Montolío en su trabajo *Conectores de la lengua escrita* (Montolío 2001). Pero la autora, a diferencia de los otros dos lingüistas, da preferencia a la función aditiva de los *ordenadores* tomando en consideración el hecho de que «introducen una información que constituye un mismo bloque temático junto con la información aparecida previamente en el discurso»⁶, por lo cual los incluye en la subclase de los *conectores aditivos organizadores de la información*.

«Los marcadores del discurso, son unidades lingüísticas invariables, no ejercen una función sintáctica en el marco de la predicación oracional - son pues, elementos marginales - y poseen un cometido coincidente en el discurso: el de guiar, de acuerdo con sus propiedades morfo-sintácticas, semánticas y pragmáticas, las inferencias que se realizan en la comunicación.» (Coincide en buena parte esta definición con la que ya recoge Portolés 1998).

³ Nos referimos a la clasificación que Martín Zorraquino y Portolés Lázaro proponen en el Capítulo 63, *Los marcadores del Discurso* de la GDLE. Esta clasificación recoge con algunas modificaciones y añadidas la clasificación que proponía Portolés en su monografía *Marcadores del discurso* (Portolés 1998). Teniendo en cuenta que se trata de un trabajo fruto de la colaboración de los autores antes mencionados, las referencias y las citas que remiten al mencionado capítulo se harán con las siglas GDLE y la página o las páginas de la siguiente forma: (GDLE: _).

⁴ Acerca del valor metadiscursivo de los marcadores véase Briz e Hidalgo (127-128).

⁵ Encontramos la misma definición en José Portolés (1998).

⁶ Véase Montolío (2001: 144).

La motivación semántica que subyace a estos marcadores tiene que ver, según el caso, con la numeración – en ese caso, el núcleo será un numeral ordinal – (*primero/ en primer lugar; segundo/ en segundo lugar; tercero/ en tercer lugar*, etcétera), con la distribución espacial (*por un lado/ por otro lado; por una parte/ por otra parte...*), con la sucesión temporal (*ante todo; después; luego; finalmente*, etc.), o con la relación de equivalencia (*asimismo; igualmente; de igual forma/ modo/ manera; del mismo modo; de la misma manera*, etc.)

Hemos comentado ya que nos interesa averiguar si existen problemas de afinidades semántico-pragmáticas entre el español y el rumano para esta clase de marcadores discursivos (es decir, si pueden identificarse equivalencias en dicho ámbito entre ambas lenguas, o si los dos idiomas muestran diferencias – y de qué tipo –, etc.). En principio, el análisis contrastivo entre los ordenadores españoles y los rumanos no plantea problemas mayores en cuanto a la traducción entre una y otra lenguas: hasta cierto punto la equivalencia puede establecerse “uno a uno”. Sin embargo, como vamos a tratar de mostrar, junto a claras afinidades (semejanzas), algunos rasgos separan a las dos lenguas en el terreno que nos ocupa.

No pretendemos ser exhaustivos en nuestra exposición. Vamos a centrarnos en algunos aspectos que nos parecen especialmente significativos.

2. 1. Algunas afinidades y diferencias semánticas, en el ámbito de los ordenadores con base numérica, entre el español y el rumano

En el caso de los ordenadores con base numérica ordinal, las dos lenguas, como era esperable, echan mano de sintagmas muy similares: *en primer lugar/ în primul rând; en segundo lugar/ în al doilea rând; en tercer lugar/ în al treilea rând*, etc. Con todo, deben destacarse algunas diferencias de naturaleza gramatical y léxica.

Primero, el español no necesita algún formante en este tipo de partículas discursivas, mientras que el rumano sí: *en _ primer lugar/ în primul rând; en _ segundo lugar/ în al doilea rând*.

Ello se debe a las peculiaridades del sistema numeral rumano, que forma la mayoría de sus numerales ordinales añadiendo al numeral cardinal dos tipos de formantes de género, uno antepuesto *al* (m.)/ *a* (f.) y el otro enclítico *-lea* (m.)/ *-a* (f.) de la siguiente manera: *al patruleafiu (el cuartohijo)/ a patracasă (la cuartacasa)*. Constituye excepción a esta regla el primer término del paradigma de los numerales ordinales, que conoce la alternancia *primul*(m.) – *prima* (f.)/ *întâiul*(m.) – *întâia* (f.). Los dos llevan el artículo definido de acusativo sufijado a la base léxica, que ha heredado del latín tanto su forma como su significado⁷. Resulta que, a diferencia del sistema español de los numerales ordinales, al rumano le falta un paradigma invariable (el único caso de uso adverbial es *întâi*). Por lo cual, de entrada, para sus signos numerales de ordenación (ordinales) no tiene otra opción que el uso adjetivo, demostrativo o anafórico/catafórico (que remita al núcleo nominal determinante de la ordenación), a diferencia del español, que puede adverbializarlos (*primero, segundo*, etc.), como veremos.

⁷ Tanto *primul* como *primero* tienen etimología latina común. El lexema rumano radica en *primus* mientras que el español tiene su origen en *primarium*, que se ha derivado del primero (*primus* + *-arius*). En cuanto al ordinal *întâi*, este también procede del latín, pero de *antaneus*.

Segundo, en cuanto al elemento nominal del marcador de ordenación, aunque tanto el signo *lugar* (*loc* en rumano) como *rând* (*fila* en español) comparten el rasgo [+espacio], ellos difieren en el rasgo [+demarcación] que tiene el sustantivo español y el rasgo [+sucesión lineal] que caracteriza al sustantivo rumano.

Tercero, el español se muestra más rico, empleando también el sustantivo *término* –cf. ejemplo (1) –, lo que hace que haya una correspondencia semántica y funcional dos a uno: *en primer lugar/ en primer término; en segundo lugar/ en segundo término* – *în primul rând; în al doilea rând*.

- (1) “A partir de 1979, dos tipos de factores dificultaron la tarea de los nuevos equipos de gobierno. En primer término, la agudización de la crisis económica en España al entrar definitivamente en una fase de elevada inflación y débil crecimiento de la renta, incidió muy negativamente sobre una hacienda municipal especialmente rígida por lo que se refiere a los ingresos. En segundo término, la debilidad política y el descontrol administrativo de los últimos consistorios no democráticos, que en muchas ocasiones -y sin que este juicio suponga poner en cuestión a priori la valía personal y la honestidad de las personas que los dirigieron- cedieron a presiones de diverso signo aumentando el endeudamiento o incrementando los gastos de personal más allá de límites razonables.”

(*Balance y perspectivas de la hacienda municipal / 1* – El País – 12/05/1983)

Cuarto, en lo que difiere el rumano del español aún más es en el uso de los marcadores numerales ordinales, lo que es consecuencia directa del modo en que el rumano forma sus numerales ordinales que ya hemos mencionado. Mientras que el español echa mano, tanto de los marcadores invariables procedentes de los numerales ordinales (*primero, segundo, tercero, cuarto*, etc.)⁸ –cf. ejemplo (2) –, como también de adjetivos ordinales que concuerdan con el núcleo nominal determinante de la ordenación – cf. los ejemplos (3) y (5) –, el rumano, por tener el paradigma adverbial de los numerales formado solo por dos términos, tiene a su disposición solo al invariable (*mai*) *întâi* (*primero*)– combinado lo más a menudo con el ordenador de continuidad *apoi* (*luego*) – véase el ejemplo (14) – y la variante con un adjetivo ordinal, como en los ejemplos (4) y (6).

- (2) “La caída de audiencia y de prestigio de Telemadrid se debe al menos a tres **razones**. Primero, a la pérdida de los derechos sobre el fútbol. Segundo, a que la programación es una porquería. Y tercero, a que se ha entregado en cuerpo y alma al gobierno de su comunidad. Telemadrid está, como advirtió Aguirre ante las cámaras, para vender los argumentos de su partido, no para "comprar los del enemigo".”

(*Algo huele a podrido en Telemadrid* – El Mundo – 06/12/2006)

⁸ El uso de los numerales ordinales como ordenadores lo encontramos también en el italiano: *primo, secondo, terzo*, etc. El francés obtiene la variante invariable por derivación adverbial del adjetivo: *première>premièrement, deuxième>deuxièmement*, etc. Al rumano no solo le falta este procedimiento (los adverbios carecen de un sufijo en *-ment* o en *-mente*), sino que sería imposible utilizarlo, debido a la manera particular de construir el numeral ordinal que ya hemos discutido.

- (3) “La productividad resultante de este marco es menor que en otros países por tres **razones**: primera, porque los nuevos trabajadores temporales que son contratados suelen tener una cualificación superior a la del puesto de trabajo que se les ofrece, desperdiciándose su mayor nivel de cualificación. Segunda, porque las empresas, al no saber si van a necesitar despedir a estos trabajadores temporales más adelante, no les dan formación suficiente dentro de la compañía, condición necesaria para aumentar su productividad. Tercera, porque ante su permanente sobrecualificación e incertidumbre sobre su futuro en la empresa, los trabajadores temporales tienden lógicamente a mostrar un menor interés y esfuerzo en su trabajo y un mayor absentismo que si fuesen indefinidos.”

(*Problemas del mercado laboral español* – El País – 18/10/2009)

- (4) “Astfel, comparând piața muncii de la sfârșitul anului 1997 cu sfârșitul anului 2007 vedem ca s-a trecut de la aproape 13,5 milioane de angajați la peste 20 milioane. Această creștere de aproape șapte milioane de noi angajați are trei **cauze**: prima, scăderea ratei șomajului (care reprezenta 20,1 % la sfârșitul anului 1997, si 8,6 % la sfârșitul anului 2007); a doua, creșterea ratei feminine de angajare (de la 28,3 % la sfârșitul anului 1997 la 43,9 % la sfârșitul anului 2007); și a treia, imigrația.”

(*Mircea Drăghici atrage atenția asupra situației românilor din Spania*– Bitpress – 28/04/2010)

En ambas lenguas *primera/ prima, segunda/ a doua, tercera/ a treia*, etc., no se pueden tomar en consideración como elementos conectivos discursivos debido a que, por su categoría adjetiva, marcan, de hecho, una elipsis anafórica (se sobreentiende *primera razón / prima cauză*), lo que significa que siguen siendo integrados sintácticamente y que carecen de la independencia que caracteriza a los marcadores. En este punto, aunque muy útil didácticamente, la definición de los marcadores discursivos determina una delimitación demasiado drástica ya que, desde el punto de vista del papel desempeñado en el discurso, esto es ordenar el contenido informativo, estos elementos de categoría adjetiva desempeñan la misma función que los ordenadores que les corresponden, lo que explica la existencia de textos híbridos en que, tanto unos procedimientos ordenadores como los otros, coexisten, como se verá a continuación en los siguientes dos fragmentos extraídos de la prensa:

- (5) “Al menos, por tres **razones**: primera, la crisis que sobre el conjunto de la Unión proyectó Alemania con su acelerada unificación con elevadísimos costes económicos. Inflación al alza, crisis del Sistema Monetario de cambios, subidas en los tipos de interés, retrocesos del PIB y déficits públicos, fue el precio que el resto de países europeos pagamos, entre 1992 y 1995, por la manera en que se llevó a cabo la integración del Este tras la caída del muro de Berlín. Segundo, la prioridad en la construcción europea se trasladó desde la “profundización” en la integración, incluso mediante geometría variable, hacia la ampliación a los antiguos países comunistas que era el interés de la nueva Alemania. Tercero, los fracasos en los referéndums sobre los nuevos Tratados, incluyendo la casi derrota en Francia, que encerraron a los gobiernos en un repliegue estatal que paralizó los avances previstos en comunitarización de políticas.”

(*Odiseo, también era griego* – Mercados de El Mundo – 19/09/2011)

- (6) “Din 1990 încoace, România s-a manifestat ca unul dintre cei mai fervenți candidați la cea mai importantă organizație mondială în care influența SUA este decisivă: NATO. Rațiunile pentru aplombul României pro-NATO (citește pro-american) are, în esență, trei **cauze**. Pri-ma ține de mentalul colectiv și sănătoasa obsesie postbelică românească: „vin americanii!”. Ea este cea care a funcționat ca busolă politică și geopolitică a românilor după 1990 încoace. În al doilea rând, poziție geopolitică de hotar euroatlantic, dublată de reticență istorică față de URSS prelungită, nu o dată, față de legatara Federația Rusă. Și, în al treilea rând, performanță scăzută în parcursul european, care s-a dorit a fi compensată, oarecum, prin exces de activism pro-NATO.”

(*Busola geopolitică* – Adevărul – 02/11/2008)

2. 2. Algunas afinidades y diferencias semánticas, en el ámbito de los ordenadores con base distributiva espacial, entre el español y el rumano

Los ordenadores con base distributiva espacial tampoco plantean problemas mayores de equivalencia semántica y funcional. El valor distributivo espacial tiene que ver con el elemento nominal determinante de la ordenación. En este aspecto, el español se muestra más rico que el rumano, en el sentido de que puede echar mano tanto del sustantivo *lugar* como del sustantivo *parte* mientras que el rumano usa el segundo como única opción. Aún más, el español manifiesta una alternancia entre las preposiciones núcleos de sintagmas *por* y *de* – **por un lado/ de un lado** mientras que el rumano las usa a las dos en el mismo sintagma: **pe de altă parte**. Se explica de esta manera por qué a cuatro parejas correlativas españolas – *por un lado/ por otro lado; por una parte/por otra parte; de un lado/ de otro lado; de una parte/ de otra parte* – en rumano les corresponde únicamente la pareja *pede o parte/ pe de altă parte*.

Los ordenadores con base distributiva espacial funcionan, sea como marcadores de apertura y continuación, a menudo en pares correlativos – cf. los ejemplos (7) y (8) –, o como ordenadores de cierre – *en último lugar/ în ultimul rând* – cf. los ejemplos (8) y (9) –.

- (7) “Los economistas tratan de entender y explicar la realidad por medio de modelos económicos. La modelización económica, a su vez, satisface dos condiciones deseables: por una parte, plantea el razonamiento económico en un lenguaje, el matemático, que impone una gran disciplina lógica, estableciendo un claro hilo conductor desde los supuestos iniciales a las conclusiones finales y, por otra parte, facilita la contrastación empírica, es decir, la confrontación cuantitativa de la teoría y los datos.”

(*Economistas y hechiceros* – El País – 17/04/2015)

- (8) “În nici un alt concern german legăturile dintre cercurile politice, economice și cele sindicale nu sunt mai strânse decât la Volkswagen. Cel mai bun exemplu este Peter Hartz, pe de o parte sindicalist IG Metall, pe de alta parte membru în conducerea VW, și în al treilea (dar nu în ultimul) rând consilier al cancelarului Gerhard Schröder.”

(*Firme-fantomă și curve de lux la VW* – România Liberă – 06/07/2005)

- (9) “La capacidad real de maniobra del Ejecutivo griego es limitada debido a tres factores: el primero, la propia falta de liquidez, pero también la condición expresa impuesta por el Eu-

rogrupo de que ninguna de sus políticas tenga impacto fiscal —por ejemplo, el paquete de medidas para afrontar la crisis humanitaria, o la reapertura de la televisión pública, que se financia a través de un canon de tres euros en la factura de la luz—, y, en último lugar, las cuatro líneas rojas de Syriza, que teóricamente están haciendo encallar el diálogo con los socios: la reforma del mercado laboral (Atenas quiere restablecer la negociación colectiva); las pensiones (donde los socios plantean posibles recortes), la subida del IVA en las islas, que hasta ahora gozan de una tasa reducida y que el Eurogrupo demanda, y, en fin, las privatizaciones.”

(*La negociación con Europa hipoteca los primeros 100 días de Tsipras* – El País – 06/05/2015)

Dos marcadores españoles con base distributiva espacial que nos han llamado la atención por los problemas que plantean en cuanto a sus equivalencias semánticas y funcionales en rumano (y al revés), son *por su parte* y *a su vez*. “El hecho de que ambas expresiones conectivas presenten en su formación un elemento ligado con la persona gramatical, el posesivo, – que puede, por tanto variar de forma de acuerdo con cuál sea la persona gramatical con la que concuerda –, limita sus posibilidades de aparición.” (Montolío: 2001). En pocas palabras, esta falta de gramaticalización, impide el uso de estos marcadores cuando hay referentes de primera y segunda persona, limitándolo a los de tercera.⁹

Pero, si bien hasta este punto de nuestro análisis se nota cierta semejanza en la construcción y significación de los ordenadores españoles y rumanos con base distributiva espacial, solo *a su vez* sigue en la misma línea, porque *por su parte* no tiene en rumano contrapartida con posesivo, como, por ejemplo, tienen *por una parte / por otra parte* (*pe de o parte / pe de altă parte*).

Otra es la situación del ordenador *a su vez* que registra tres equivalentes en rumano, que incluyen un pronominal posesivo¹⁰: *la rândul său / la rândul ei / la rândul lor*. Esta situación se debe a que el rumano tiene la posibilidad de expresar la posesión de tercera persona a través de morfemas especializados, tanto para el singular masculino y femenino, como para el plural.

La misma restricción acerca de la que advierte Montolío vale también para los ordenadores rumanos mencionados anteriormente.

En este sentido, en el siguiente ejemplo (10), el marcador *la rândul ei*, sustituible con *pe de altă parte*, remite por su contenido gramatical (tercera persona del singular, femenino) a la restauradora de arte cuyas cualidades vienen a respaldar al segundo argumento introducido por *în al doilea rând*, siguiendo la misma línea argumental del profesionalismo de los participantes al proyecto «Inventând adevărul. Despre ficțiune și realitate».

(10) “Alegerea proiectului «Inventând adevărul. Despre ficțiune și realitate» a fost motivată de câteva argumente irefutabile. În primul rând, trebuie menționată dimensiunea teoretică convingătoare cu care este articulat proiectul. Conceptul, care dezvoltă tema istoriei recente, es-

⁹ Véanse los ejemplos y los comentarios al respecto en Montolío (2001: 153-155).

¹⁰ Llamamos la atención sobre el hecho de que en rumano el paradigma del posesivo es complejo, en el sentido de que hace doble acuerdo en número (con el poseedor y también con el objeto poseído). Pero en la tercera persona, por ser incompleto, el paradigma toma prestadas del pronombre personal las formas: *ei* para el femenino de tercera del singular, y *lor* para la tercera de plural de ambos géneros.

te în acord cu tema generală a bienalei. În al doilea rând, selecția artiștilor este convingătoare: Michele Bressan, Carmen Dobre - Hametner, Alex Mirutziu, Lea Rasovsky, Ștefan Sava și Larisa Sitar fac parte din «noul val» al artei vizuale contemporane românești; deși tineri, toți au un palmares interesant și convingător. Curatorul, **Diana Marincu**, face parte, la rândul ei, din generația tânără de critici de artă, având o cultură temeinică și o bună experiență curatorială. Proiectul este sustenabil, încadrându-se în limitele admise ale bugetului, iar strategia de promovare este bine articulată și eficientă.”

(*Un proiect realizat de Adrian Ghenie va reprezenta România la Bienala de la Veneția 2015* – Mediafax.ro – 21/01/2015)

En cuanto al marcador *por su partenos* parece muy oportuno comentar el siguiente ejemplo que proporcionan Martín Zorraquino y Portolés (GDLE: 4088) a la par con el (11) extraído de la prensa rumana, y eso, porque tienen estructuras argumentales y contenidos informativos muy parecidos:

“Los berberechos poseen un contenido en hierro tres veces superior al de las lentejas. **Las legumbres**, por su parte, son una excelente fuente de carbono y una alternativa a las grasas tan válida como los derivados de la harina.”

(ABC, 75 – 21/03/1996)

- (11) “Cantitatea de carbohidrați pe care o conțin fructele este mai mare decât cea din legume, ceea ce face ca aceste alimente să confere mai multă energie. **Legumele**, pe de altă parte, au un conținut scăzut de calorii, aproape 80% din compoziția lor fiind apa.”

(*Fructe și legume care te scapă de celulită!* – Ce se întâmplă doctore ? – 19/08/2014)

En los dos textos se presentan las ventajas de las legumbres para la salud. En el español el marcador *por su parte* introduce un nuevo comentario (el contenido en carbón de las legumbres) que le añade al precedente (el contenido en hierro de los berberechos y de las lentejas) información pertinente desde el punto de vista de la argumentación. En el texto rumano, el segundo argumento (el contenido bajo en calorías de las legumbres) introducido por *pe de altă partet* también completa la información anterior (el contenido mayor en carbohidratos de las frutas que dan más energía). Aunque, a diferencia del texto español, en el texto rumano se nota cierto contraste entre los argumentos¹¹, los dos marcadores apoyan la correlación que se da entre dos comentarios que forman parte del mismo bloque temático.

Por otra parte, el siguiente ejemplo con estructura argumental y contenido informativo parecido a los ejemplos anteriores, muestra que *por su parte* puede intercambiarse con *a su vez*:

- (12) “Las patatas y las legumbres aportan hidratos de carbono complejos. **Las legumbres**, a su vez, son un alimento de origen vegetal con proteínas de elevado valor biológico y gran aporte de fibra.”

(*Alimentación y nutrición: manual teórico-práctico*, 65 – Clotilde Vázquez Martínez, Ana Isabel De Cos Blanco, Consuelo López Nomdedeu)

¹¹Para más información sobre el valor de contraste que puede adquirir el ordenador *por su parte* según su interacción con el contenido informativo, véase Montolio (2001:154).

Se explica de esta manera porque *la rândul lor* – que lleva el posesivo en tercera de plural en concordancia con el referente que hemos puesto de relieve en los textos por las negritas –, y *pe de altă parte* constituyen equivalencias adecuadas para el ordenador *por su parte*.

2. 3. Algunas afinidades y diferencias semánticas, en el ámbito de los ordenadores con base distributiva temporal, entre el español y el rumano

En este apartado nos ocupamos de algunos ordenadores con base distributiva temporal de uso frecuente en las dos lenguas. Según inciden en la ordenación de los argumentos que introducen, estos marcadores pueden abrir una secuencia argumentativa (*ante todo/ înainte de toate*), continuarla (*después; luego/ după aceea; apoi*) o cerrarla (*finalmente, por último*).

Desde el punto de vista del significado¹², los sintagmas *ante todo* y *înainte de toate* no manifiestan diferencias ya que las dos son resultado de la asociación de los adverbios *antes/ înainte* con los pronominales indefinidos *todo/ toate*. Ya que tienen origen en el latín común (el primero de *ante* y el segundo de *in ab ante*), comparten los mismos rasgos [+tiempo] [+anterioridad]. Pero en el nivel sintáctico y morfológico se notan algunas diferencias. Primero, porque el adverbio rumano requiere una complementación preposicional, mientras que el español no. Segundo, porque morfológicamente el rumano, debido al proceso de gramaticalización, usa el plural femenino del indefinido *tot (todo)*, esto es *toate*, según mostramos a continuación: *înainte de toateacestelucruri* ‘antes de todas estas cosas’ (las negritas marcan la concordancia en tercera de plural femenino con el núcleo nominal subrayado) → *înainte de toateacestea* (el demostrativo guarda la forma de femenino del adjetivo de partida) → *înainte de toate* (el adjetivo indefinido engloba en su hipostasis pronominal toda la información semántico-gramatical del núcleo elidido). La razón que subyace a esta evolución es el doble uso del lexema *lucruri*: uno referencial que remite a objetos concretos, y otro genérico que hace referencia a hechos y estados de cosas.¹³

En cuanto a los marcadores de continuidad, el origen común en latín da razón de la coincidencia de significado entre *după aceea, apoi* y *después* – el primero procede de *de post*, el segundo de *ad post*, y el tercero de *de ex post* –. La presencia de *post* justifica los rasgos [+tiempo] [+posterioridad] que estos tres marcadores comparten. El único que ha sufrido un cambio drástico en su evolución diacrónica es *luego*, que partiendo del significado original del ablativo *loco* –‘en lugar oportuno, a tiempo, inmediatamente’¹⁴, ha conseguido valores adicionales de conjunción ilativa de consecuencia y adverbio de tiempo que expresa posterioridad. Se explica, de esta manera, porque en los ejemplos que siguen los ordenadores *luego* y *apoi* pueden cambiar de lugar con *después* y *după aceea* sin alterar el contenido

¹² Mantenemos la diferencia entre el significado de un signo lingüístico y su sentido, como otros autores (por ejemplo, Anscombe / Ducrot, 1983).

¹³ Se recoge el mismo valor no referencial del demostrativo de tercera plural femenino en el contraargumentativo *cu toate acestea (con todo esto)*.

¹⁴ Para más información véase Esther Hernández.

semántico del texto.¹⁵ Nos queda una precisión más: en la locución adverbial *după aceea* el núcleo semántico temporal pertenece a la preposición *după* que se combina con el demostrativo de tercera persona del singular femenino de uso genérico *aceea*.

- (13) “Muy pronto aprendí que en la misma medida yo soy muy dueño de lo que escribo, el director del periódico es quien decide lo que se publica, porque ése es su trabajo. La libertad de expresión pura no existe, primero porque está el Código Penal y luego porque la mayor parte de las veces los columnistas no somos los propietarios de los medios en los que colaboramos, y aunque a nuestra vanidad le cueste aceptarlo, hay un orden, y una jerarquía, y eso es algo que todos sabemos cuando firmamos nuestros contratos.”

(La piel fría – El Mundo – 04/03/2015)

- (14) “Și tot pentru că nu sunt politician și nu urmăresc să câștig capital electoral prin orice mijloace, n-o să mă apuc să propovăduiesc marea Reunire a Basarabiei cu țara. Mai întâi, pentru că majoritatea moldovenilor fie nu consideră asta o prioritate, fie chiar sunt împotriva. Apoi, pentru că, dincolo de panglici politice patriotarde, știrile despre Republica Moldova nu fac aproape deloc prima pagină în presa din România – publicul manifestă un interes scăzut pentru ele.”

(La vot, și Internetul fie cu noi! – Gândul – 28/11/2014)

En cuanto a las equivalencias entre los ordenadores de cierre *al final*, *finalmente*, *por último*, *en definitiva*, *a fin de cuentas* y *în sfârșit*, *în/ la final* y *finalmente*¹⁶, no hay duda de que la base léxica *fin* (procedente del latín) o *sfârș* de significado [+tiempo] [+limite final], que se recoge en todos, es la responsable del uso sinonímico y la posibilidad de sustitución entre las dos lenguas. Otras expresiones que pueden cumplir la misma función son *en último lugar*, *în cele din urmă/ în ultimul rând* que se caracterizan [+espacio] [+sucesión] [+limite final]. Creemos que este estado de cosas se debe al hecho de que los signos que incluyen el rasgo [+demarcación] tienden a aplicarlo tanto al ámbito espacial como al temporal. Se explicaría así por qué no hemos notado problemas de sustitución de los marcadores con base distributiva espacial dentro del paradigma de los marcadores con base distributiva temporal.

2. 4. Algunas afinidades y diferencias semánticas entre el español y el rumano, en el ámbito de los ordenadores con base léxica que expresa equivalencia

Forman parte de esta categoría semántica ordenadores como: *asimismo*; *igualmente*; *de igual forma/ modo/ manera*; *del mismo modo*; *de la misma manera*, *de manera/ modo similar*, *en la misma línea*, etc. “La semejanza del significado entre todas estas expresiones se entiende mejor si se advierte que todas ellas presentan en su formación algún elemento que alude a las relaciones de equivalencia”. (Montolio: 149). En rumano la situación es muy parecida, ya que en las equivalencias para la serie española presentada más arriba de manera ejemplificativa – de

¹⁵La misma función la puede desempeñar también el marcador *pe urmă* al que no hemos incluido en nuestro análisis por no cumplir con el criterio semántico que hemos tenido en cuenta, esto es, contener una base léxica que exprese una relación temporal.

¹⁶ En cuanto al préstamo en discusión, debemos llamar la atención de que el procedimiento de derivación adverbial por sufijación con el morfema *-mente*, que caracteriza al francés, al español y al italiano, no es propio del rumano, pero debido a los préstamos, se registra el uso de adverbios como: *mentalmente*, *generalmente*.

asemeni/ de asemenea; la fel; în același fel/ mod; în aceeași măsură/ manieră/ direcție; în mod similar, etc. – se identifican elementos que, por remitir a nociones como semejanza (*asemeni*), identidad (*aceeași/ același*), similitud (*similar*), también forman parte del campo léxico de la relación de equivalencia.

Este peculiar contenido semántico se refleja en la instrucción pragmática de los marcadores en discusión, esto es, introducir una nueva información “como de igual nivel argumentativo que las informaciones anteriores”¹⁷ junto a las que forma un bloque temático. Esta es la razón por la que cualquier otro ordenador de las series presentadas más arriba puede sustituir exitosamente los marcadores subrayados en los siguientes textos.

- (15) “Un politólogo estadounidense comparó hace años el sistema electoral con el *sheriff* de Nottingham, el villano en la leyenda de Robin Hood que entregaba a los ricos lo que robaba a los pobres. De modo similar, señalaba, los sistemas electorales ayudan a que los partidos grandes obtengan más escaños que su parte proporcional de votos a costa precisamente de los partidos pequeños, que reciben menos escaños por sus votos. Todos los sistemas electorales se ajustan a esta lógica, bien que algunos roben más que otros.”
(*Podemos y el ‘sheriff’ de Nottingham – El País – 05/02/2015*)

- (16) “În timp ce semnalele din Europa rămân amestecate, semnale politice pozitive de pe mai multe piețe sunt în măsură să genereze un impact pozitiv în anul care vine. Franța a urcat pe locul șapte, ca urmare a progreselor înregistrate de politica sa energetică care au generat o mult așteptată certitudine privind ambițiile legate de energiile regenerabile ale țării până în anul 2030, mai scrie în raport.
În mod similar, amendamentele suplimentare introduse în legislația privind licitațiile competitive din Polonia, dar și angajamentul Suediei de a renunța la energia nucleară în favoarea energiilor regenerabile în proporție de 100%, trimit un semnal clar pieței în ansamblul ei.”

(*DOVADA că investitorii ocolesc România. DOCUMENTUL care arată cum ne-am automarginalizat în domeniul energiei – Evenimentul zilei – 12/03/2005*)

En cuanto al aspecto sintáctico, notamos que hay cierto paralelismo de construcción respecto a los sintagmas encabezadas por las preposiciones *de/ în*: preposición/ + adjetivo de identidad + sustantivo. Las diferencias consisten en que el español tiene alternancia entre el adjetivo invariable *igual* y el variable *misma/ mismo* mientras que el rumano usa solo el adjetivo demostrativo de identidad *aceeași/ același*. Otra diferencia es que, en contraste con *misma/ mismo*, *aceeași/ același*, por su valor demostrativo inherente, no requieren el artículo definido.

3. CONCLUSIÓN

En nuestro sucinto análisis hemos partido del propósito de dar cuenta de los aspectos semánticos y sintácticos más significativos, en nuestra opinión, que caracterizan a los ordenadores contrastados (las afinidades que los asemejan y las diferencias que los separan). Para

¹⁷ Véase más en Montolio (2001: 148)

ello, nos hemos centrado en los que más se utilizan en ambas lenguas. Y, aunque en el nivel etimológico no hemos sido exhaustivos en nuestro análisis por no contrastar sino algunos de los signos que entran en la estructura de dichos marcadores – esto es, los que incidían más en nuestro estudio a pequeña escala –, creemos que las afinidades que hemos mostrado tienen que ver, por una parte, con el origen románico común de las dos lenguas, y, por otra parte, descansan en la función ordenadora de dichas partículas discursivas, lo que les confiere cierta universalidad en el nivel del significado. En cuanto a las diferencias, la mayoría son de naturaleza morfosintáctica, que, al combinarse con las de tipo semántico (sobre todo, de índole léxica, en razón de algunos de los componentes de los marcadores estudiados), han determinado variaciones cuantitativas entre los marcadores de cada lengua y han generado, como hemos mostrados, series funcionales más o menos amplias de ambas partes. Este estado de cosas viene a justificar nuestra aserción de partida: los ordenadores no plantean grandes problemas de traducción en estas dos lenguas, pero sí encierran diferencias notables en la manifestación de su configuración interna (morfosintáctica, pues, y, en especial, en la composición del signo complejo que refleja cada partícula discursiva, resultado de un proceso de fijación o lexicalización específico en cada una de las lenguas sometidas a análisis).

Acknowledgements:

This work was supported by the strategic grant POSDRU/159/1.5/S/140863, Project ID 140863 (2014), co-financed by the European Social Fund within the Sectorial Operational Program Human Resources Development 2007–2013.

BIBLIOGRAPHY:

- Jean-Claude ANSCOMBRE y Oswald DUCROT, *La argumentación en la lengua*, Gredos, Madrid, 1994 (1983).
- Antonio BRIZ y Antonio HIDALGO, *Conectores pragmáticos y estructura de la conversación*, en María Antonia MARTÍN ZORRAQUINO y Estrella MONTOLÍO DURAN (Coords.), *Los marcadores del discurso. Teoría y análisis*, Arco Libros, Madrid, 1998.
- Gramática descriptiva de la lengua española*, vol.III, Espasa Calpe S.A., Madrid, 1999.
- Gramatica limbii române*, vol.II, Editura Academiei Române, București, 2005.
- Esther HERNÁNDEZ, *La variación de luego y su evolución histórica*, artículo en línea, academia.edu.
- Estrella MONTOLÍO, *Conectores de la lengua escrita*, Ariel, Barcelona, 2001.
- José PORTOLÉS, *Marcadores del discurso*, Ariel, 2011 (1998)

DIFFICULTIES IN TEACHING IDIOMS AND PROVERBS

Andreea Năznea, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The purpose of this article is to reveal the difficulties which idioms, proverbs and metaphors might bring about when the students learning a foreign language choose to work with them. More precisely, the socio-pragmatic characteristics of foreign language teaching will be taken into account by offering the necessary information in the investigated field.

Keywords: *translation, idioms, language, proverbs, metaphors*

According to the online Merriam Webster Dictionary, an idiom is "an expression that cannot be understood from the meanings of its separate words of its own; a form of a language that is spoken in a particular area and that uses some of its own words, grammar, and pronunciations; a style or form of expression that is characteristic of a particular person, type of art, etc." (<http://www.merriam-webster.com/dictionary/idiom>)

When we introduce idioms in an English class with emphasis on translation activities, we might be surprised to see how many alternatives the students might suggest for the translation of such expressions. I used the following examples selected from *Cambridge International Dictionary of Idioms*, published in 1998 by Cambridge University Press, in my attempt to help the students better understand the use and the meanings of the idioms with the help of translation.

The following worksheet is the one I gave my students in the 11th grade and the results were quite surprising. I gave them the idioms, but I also gave them their explanations and an example; the students had to translate the examples into Romanian. The class includes 30 students and all of them solved this worksheet. Of the total of 30 students, 13 got very good marks, between 9 and 10 (43.3%), 11 got marks between 6 and 8 (36.6%) and 6 students got marks of 4 and 5 (20%).

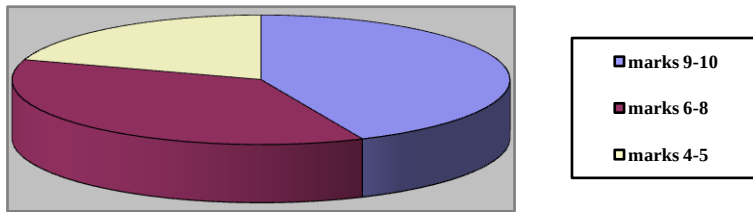


Figure 1. Results of the 11th grade test

CLASS: 11E, 17 year olds, 11th year of study
Philology, Bilingual English, 5 English classes/week
WORKSHEET

Translate the following idioms into Romanian:

1. **“be up in the air”**: if a matter is up in the air, no decision has been made, often because other matters have to be decided first.

I may be moving to New Zealand, but it’s still up in the air. (1998: 5)

.....

2. **“the balloon goes up”**: if the balloon goes up, a situation suddenly becomes very serious or unpleasant.

The balloon went up last Friday when the scandal became public. (1998: 21)

.....

3. **“an earth mother”**: a woman who has children and who has a natural ability as a mother. My older sister’s a real earth mother. She has four kids and she’s completely happy to stay at home all day with them. (1998: 111)

.....

4. **“go the extra mile”**: to make more effort than is expected of you; (often + **for**)

He’s a nice guy, always ready to go the extra mile for his friends. (1998: 119)

.....

5. **“a laughing stock”**: someone who does something very stupid which makes other people laugh at them; (usually + **of**)

I can’t cycle around on that old thing! I’ll be the laughing stock of the neighborhood. (1998: 221)

.....

6. **“part and parcel”**: if something is part and parcel of an experience, it s a necessary part of that experience which cannot be avoided.

Being recognized in the street is all part and parcel of being famous. (1998: 291)

.....
 7. **“a straight arrow”**: someone who is very honest and careful to behave in a socially acceptable way.

Friends describe Menendez as a straight arrow who rarely drank and was close to his family. (1998: 373)

.....
 8. **“Truth will out”**: something that you say which means the truth will always be discovered.

They’re bound to find out what you’ve done. Truth will out, you know. (1998: 404)

.....
 9. **“up- and-coming”**: becoming more and more successful in a job; (always before noun)

She founded a summer school for up-and-coming musicians. (1998: 410)

.....
 10. **“ways and means”**: methods of achieving something; (often + of).

Surely there are ways and means of achieving our objectives which don’t involve spending quite so much money. (1998: 418)

.....
 The words that constitute the Romanian equivalent are different from those in English. A word-by-word translation of the Romanian idiom into English might have no meaning to a speaker of English, while an equivalent word-by-word translation of the English idiom into Romanian would also have no sense to an English speaker. For this reason, students need a lot of practice before they are assigned translation exercises with focus on idioms, since they need lexical knowledge and also to be conscious of the fact that accurate translation is not possible, but they need to find an adequate meaning which has the same impact on the target reader as the source sentence has on the source reader.

Proverbs are also fairly difficult to be introduced in translation activities, but, on the other hand, the students like such assignments because they have the chance to seek for alternatives and compare the meanings of the source sentences with the ones of the target sentences. I made use of the following worksheet in one of my translation classes with the students in the 10th grade, after having solved similar exercises for more than a week.

The class includes 28 students and all of them translated the following proverbs into Romanian. Of the total of 28 students, 16 got very good marks, between 9 and 10 (57.14%), 9 got marks between 6 and 8 (32.14%) and 3 students got marks of 4 and 5 (10.7%).

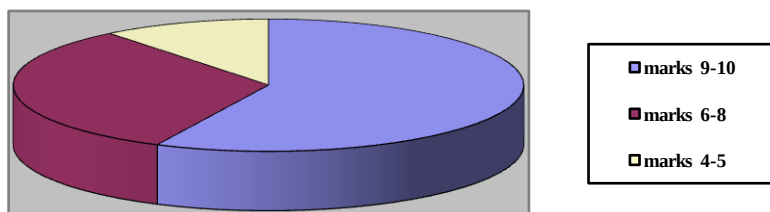


Figure 2. Results of the 10th grade test

CLASS: 10A, 16 year olds, 10th year of study

Mathematics-Computer Science, Bilingual English, 5 English classes/week

WORKSHEET

Translate the following proverbs and their explanations into Romanian:

(<http://www.phrasemix.com/collections/the-50-most-important-english-proverbs>)

1. “The pen is mightier than the sword.”

Trying to convince people with ideas and words is more effective than trying to force people to do what you want.

2. “When in Rome, do as the Romans.”

Act the way that the people around you are acting. This phrase might come in handy when you're traveling abroad notice that people do things differently than you're used to.

3. “No man is an island.”

You can't live completely independently. Everyone needs help from other people.

4. “People who live in glass houses should not throw stones.”

Don't criticize other people if you're not perfect yourself.

5. “There's no such thing as a free lunch.”

Things that are offered for free always have a hidden cost.

6. “A watched pot never boils.”

If something takes time to finish, don't watch it too closely because it will seem like it's taking forever.

7. “One man's trash is another man's treasure.”

Different people have different ideas about what's valuable

8. “There's no time like the present.”

If you need to do something, don't wait until later. Do it now

9. “Beauty is in the eye of the beholder.”

Different people have different ideas about what's beautiful.

10. “Don't put all your eggs in one basket.”

Have a backup plan. Don't risk all of your money or time in one plan.

Very often, proverbs cannot be translated into Romanian accurately because they might cause misinterpretations and every translation might not provide the Romanian or English specific correspondents.

The metaphor is a figure of speech in which a word or a phrase that usually means a specific thing is used to refer to or describe something completely different, consequently making an implied association. One of the most famous metaphors is the one that Shakespeare wrote: “All the world's a stage” meaning that men and women play various parts in this life.

Nevertheless, when we introduce exercises in our classes with focus on metaphors, we need to make sure that the students have solved such exercises before; they need certain practice and experience in order to be able to work with metaphors and to understand them. Nowadays here are many ways we can find tasks based on metaphors, there are both many books and many websites we can use when we want to develop such exercises in class. I gave my students in the 11th grade the following worksheet with emphasis on metaphors after we had solved similar exercises for almost two weeks and the results were fairly good.

The class includes 31 students and all of them solved the task. Of the total of 31 students, 15 got very good marks, between 9 and 10 (48.3%), 12 got marks between 6 and 8 (38.7%) and 4 students got marks of 4 and 5 (13%).

The following exercise is taken from the website: <http://www.englishdaily626.com/similes-metaphors.php?002>

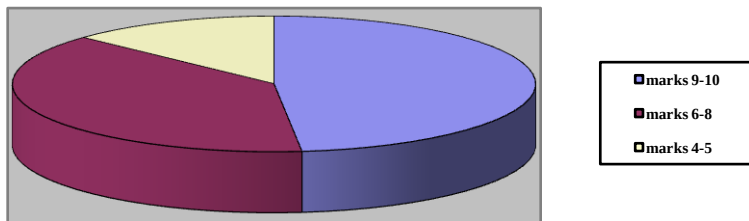


Figure 3. Results of the 11th grade test

CLASS: 11D, 17 year olds, 11th year of study

Social Studies, intensive English, 4 English classes/week

WORKSHEET

Find the correct answer and translate the sentences into Romanian:

1. My mother does not like me to go out with him because he is as wily as a.....
 a) wolf b) wizard c) fox d) lily
2. The child was as hungry as a..... . He ate up a full bowl of rice in minutes.
 a) dog b) wolf c) fox d) pig
3. This bus is as slow as a..... We may not be able to reach there on time.
 a) bear b) clock c) tortoise d) snake
4. She likes spoiling people's fun. She is really a.....
 a) couch potato b) wet blanket c) hard nut d) hard bargain
5. She exercises regularly and keeps herself as fit as a.....
 a) flower b) fiddle c) fish d) falcon
6. I find him extremely annoying; he is getting under my.....
 a) brain b) arms c) back d) skin
7. Her heart..... when she learnt that she had not been given the job.
 a) jerked b) sank c) jumped d) shattered
8. The boxer was fighting like a..... and overpowered his opponent.
 a) tiger b) gorilla c) snake d) wolf
9. His punches were as..... as lightning and caught his opponent by surprise.
 a) sharp b) dazzling c) brilliant d) quick
10. This is a..... scheme. No way am I going to be part of it.
 a) lily-livered b) blood red c) hare-brained d) greenhorn

Nevertheless, metaphors, in comparison to idioms and proverbs, are not so complicated to teach and learn as they can basically be comprehended using various sentences exemplified in appropriate situations.

Conclusion:

Acquiring the competence in the field of metaphorical language is one of the many difficulties in the teaching of a foreign language. All features illustrating idioms, proverbs, and metaphors give the impression that they cause intricacy for students.

As a result of the previously described activities with emphasis on idioms, proverbs and metaphors, we can conclude that we must help our students grow to be communicatively qualified in the foreign language if we want them to become proficient in its use. Successful communication involves both exercising and also identifying the suitable situations when the use of the foreign language is required.

BIBLIOGRAPHY:

- Bassnett, S. (2002), *Transaltion Studies*, London and New York: Routledge
- Chesterman, A. (2000) "Teaching Strategies for Emancipatory Translation" in C. Schäffner and B. Adab (eds.), *Developing Translation Competence*, Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins
- Dollerup, C. (2006), *Basics of Translation Studies*, Iași: Institutul European
- Harmer, J. (2007), *The Practice of English Language Teaching* (4th edition), Harlow, England: Pearson Education Limited
- Mccarthy, M. and Press, C. U. (1998), *Cambridge International Dictionary of Idioms*. 4th edn. Cambridge: Cambridge University Press
- <http://www.englishdaily626.com/similes-metaphors.php?002>
- <http://www.phrasemix.com/collections/the-50-most-important-english-proverbs>
- <http://www.merriam-webster.com/dictionary/idiom>

STORIES, STORY-BASED TEACHING AND STORYTELLING IN A GLOBALIZED WORLD

Carina Ionela Brânzilă, PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: In the actual context of globalization many things change, however some remain stable and their value unaltered. One of these is education, unanimously considered of great importance for future generations. So, in this general context of globalization, could apparently benign topics like stories and storytelling as educational tools have importance anymore? Some would argue in favour of it, and this paper aligns with such opinions, based on the fact that stories, despite their national characteristics, constitute a global treasure that children worldwide enjoy from time immemorial. Nowadays, just like in the past, stories and the art of storytelling have a real educational value, internationally recognized and widely used. This paper aims to approach this issue and underline the global nature of stories, their common features and values and also their importance in teaching, both by promoting the cultural diversity and the universal patterns as well.

Keywords: stories, story-based teaching, young learners, education, language acquisition

The purpose of this article is to explore recent research into the field of story-based teaching and story-telling worldwide and the extent to which it is being considered by teachers of foreign languages, particularly EFL teachers, as well as linguistic studies. After a brief introduction in the history of story-telling and story-based teaching, the article will look into more detail at developments in the field along with more detailed discussions of some key points and research projects, as well as the debate around them. The article will address next the implications of story-based teaching and story-telling for the very young and young students and will include some hands-on material and personal research done regarding this topic. Finally, the conclusion, apart from summing-up on the ideas presented in the article, will also raise a number of questions that remain to be investigated in future research.

Stories are as old as the world. From time immemorial, people have used stories to entertain, educate and connect. Oral tradition is a very important part of the human tradition and a prerequisite of all cultures around the world. From stories told by the eldest to the young sprang a tradition of story-telling as old as history, which has kept unaltered over time and is as valuable today as it used to be hundreds of years ago. Stories collectors, who set up the basis of the current stories heritage in most cultures we know are as famous as can be, the Grimm brothers being perhaps one of the most familiar to generations of readers. Furthermore, the value of a good story is well-known and well-recognized by all educators and teaching has benefit greatly from the use of stories in classes of all types, from literature in foreign languages classes

to anecdotes in physics and mathematics classes. Everyone loves a good story and teaching in general should take advantage of this, as learning tends to become more and more a pleasant experience, particularly in the field of foreign languages and especially for the challenging young ages who respond well only to enjoyable activities. Selecting the appropriate activity and setting the right pace is not an easy task for an educator and the article will highlight some key points underlined by my personal research with young learners.

Authors like Brewster, Ellis and Girard^{1, 2} have lengthily researched the value of stories and story picture books in young learners' classroom of EFL with a focus on developing teaching techniques and activities suitable for each group in particular. Storytelling has important benefits for children's affective development, as well. These authors have underlined in their studies that young students identify with the characters in the stories they are exposed to, a fact that basically personalizes the teaching process and also are eager to get involved in the action of the story itself. The distinguished linguist Stephen Krashen has extensively researched the systems of second language acquisition, discussing the 'acquired system' and the 'learned system'. The first one, named 'acquisition' is more of a subconscious process almost identical to the manner in which a child acquires his or her native language. As a method of teaching, it implies meaningful interaction with the target language and natural communication, with the learners focusing on the communication itself, not its form or structure. According to Krashen, 'learning' is less important than 'acquisition': for example, the only way for grammar teaching to result in successful language acquisition is if students' interest in the subject is aroused and the target language, namely EFL is used as a medium of instruction. Krashen's theory applies very well, from the point of view of this article, to story-based teaching, especially in the case of young ages.³

Language acquisition does not require extensive use of conscious grammatical rules, and does not require tedious drill.

Acquisition requires meaningful interaction in the target language - natural communication - in which speakers are concerned not with the form of their utterances but with the messages they are conveying and understanding.

The best methods are therefore those that supply 'comprehensible input' in low anxiety situations, containing messages that students really want to hear. These methods do not force early production in the second language, but allow students to produce when they are 'ready', recognizing that improvement comes from supplying communicative and comprehensible input, and not from forcing and correcting production.⁴

The methods discussed by Krashen above are common facts of story-based teaching: stories offer the low anxiety teaching situation mentioned above, as they are a pleasant tool for educating, familiar to students; furthermore, the stories themselves, however different or lengthy they might be, are something the students like to hear and work with. The activities based on any

¹ Brewster J., Ellis G. and Girard D. (2002), *The primary English teachers' guide*, England, Penguin

² Ellis, G. and Brewster, J. (1991), *The storytelling handbook for primary teachers*, London, Penguin

³ Krashen, Stephen D. (1987), *Principles and Practice in Second Language Acquisition*, Prentice-Hall International

⁴ Krashen, Stephen D. (1988), *Second Language Acquisition and Second Language Learning*, Prentice-Hall International

text, when well selected, appropriate to the level of the students and interesting, allow students to learn better, often without realizing it and to acquire the target language in an enjoyable manner. Referring to this, in the present globalized context of the internet, available worldwide as a very useful tool for educators and learners alike, the learning environment changes on a regular basis and the pace of progress is growing more and more. The theory of second language acquisition of Krashen mirrors in various theories of teaching around the world, one of them being the more and more popular idea of 'Learning without realizing'. Basically, this is what Krashen suggests and this is what often takes place in the EFL classroom, particularly with young learners. One of the most important methods of teaching the young, and not only the young, is extensive language exposure, meaning the teacher only speaking the target language. Another important aspect is that of selecting appropriate stories and follow-up activities suitable to the age groups. And last, but not least, to set up a challenging yet pleasant class environment that would help students thrive without even realizing it.

Nowadays, the world wide web provides exciting examples of this, for example artists working with learners in order to transform storefront environments into lively public classrooms. These experimental spaces serve as interesting models for creative environments that offer easy access to the public and that generate enthusiasm and participation in a wide range of experiences.⁵ Mark Allen, Sean Dockray, and Adam Lerner are some modern artists who used their compelling work to help others learn art without knowing it. This real trend in the modern world is rapidly expanding with success and it is a live example, directly drawing upon everyday world, of how EFL teaching may work, obviously on a different level and with different target groups. In the same line with the new expanding concept of 'learning without knowing', H. Palmer argued, as early as the beginning of the 20th century, that 'in learning a second language, we learn without knowing what we are learning' while in teaching a second language 'we must design forms of work in which the student's attention shall be directed towards the subject matter and away from the form in which it is expressed'⁶.

The TEMOLAYOLE European project- in other words: Teaching modern languages to young learners: teachers, curricula and materials⁷- is yet another significant and quite recent study comprising valuable research from various European researchers and teachers regarding the topic of storytelling in EFL classes. This study, funded by the European Centre for Modern Languages, aimed to study the value of stories and their impact on children's affective, cognitive and linguistic development as well as the potential of stories as a learning tool in L2 classes⁸. Even more, the TeMoLaYoLe book comprises the outcome of experimental studies regarding the implementation of story-based teaching in several European countries, underlining the globalized characteristic of this educational tool. What the studies revealed is that the story-based input could easily be integrated in the general syllabus of primary schools, while teachers involved in

⁵ <http://www.exploratorium.edu/knowning/pdfs/LearningWithoutKnowing.pdf>

⁶ Palmer, Harold E., (1968), *The scientific study and teaching of languages*. Vol. 18. Oxford UP,

⁷ *The TeMoLaYoLe book, Teaching modern languages to young learners: teachers, curricula and materials* (2007), Council of Europe Publishing

⁸ Ibidem

the research were involved in various tasks related to stories with a high degree of success. The study reflects on the results of this input in at least three different countries, such as Greece, the Czech Republic and Hungary and discusses the similarities and differences in the three educational contexts. First of all, the same input sessions was used in all three countries and the outcome was encouraging, proving once more the value of stories as an educational tool. Secondly, there were certain differences emerging during this study, distinctions attributed to the educational background and different culture of the participants.

Some general conclusions were that stories, used as in ESL classes, 'tend to provoke emotional reactions, such as laughter, sadness, disappointment, anticipation and this helps children develop both socially and emotionally'.⁹

The use of narratives and storytelling in the L2 classroom, as named in the cited paper, has proven, according to this co-joint study, to also have important benefits for children's linguistic development. The three teachers involved in the research draw upon the work of Brewster, Ellis and Girard¹⁰ who state that storytelling can create ideal learning conditions as it provides comprehensible input, also meaningful, capable of activating and promoting the English as a second language acquisition. Although, as it was indicated above, the comprehensible input is a necessary condition for L2 acquisition, it may not be enough. The three authors-teachers further mention the interactionist theories¹¹ stating that learners need to engage in post-listening or post-reading tasks and language-related activities in which they talk and write about what they have listened to or read¹². Follow-up activities can make the story more comprehensible and also help learners move from the receptive competence needed for listening and reading to the productive competence necessary for talking and writing¹³. Stories can, according to the study, be the stimulus of a wide variety of language-related activities and allow teachers to introduce or revise vocabulary and structures. Additionally, listening to stories provides young learners with the opportunity to become aware of the rhythm, intonation and pronunciation of L2. The authors conclude that stories may be very useful in young learners' classrooms as they provide an enjoyable opportunity to be exposed to the segmental and suprasegmental features of the foreign language at an early age, particularly in EFL classes taught by native teachers of English who are able to provide an accurate pronunciation and language model.

Drawing upon significant and useful studies as the one mentioned above and as part of the PhD research, I initiated a project research of my own, consisting in teaching English to a small number of classes of primary and secondary level in the local public schools, over a 3

⁹ Mattheoudakis Marina, Dvorakova Katerina and Lang Katalina, *Story-based language teaching: an experimental study on the implementation of a module in three European countries*, (2007), Council of Europe Publishing

¹⁰ Brewster J., Ellis G. and Girard D. (2002), *The primary English teachers' guide*, England, Penguin

¹¹ Larsen-Freeman, D. and Long, M.H. (1991), *An introduction to second language acquisition research*, London, Longman

¹² Renandya, W.A., and Jacobs, G.M. (2002), *Extensive reading: Why aren't we all doing it?*, in Richards, J.C. and Renandya, W.A. (eds.), *Methodology in language teaching*, Cambridge, Cambridge University Press

¹³ Ibid.

years period. The teaching was planned, carried out, and reviewed regularly by a teacher trainer and an university teacher in the field of English and American literature, supervising the study and its publication in the form of a thesis- the First Degree of English Teaching Certificate, as existing in the Romanian education system nowadays. The stimulus for this personal research was a strongly-felt pedagogic intuition, arising from experience and wishing to meet the requirements of teaching learners of young ages in large groups of mixed abilities. The main purpose of the study was to investigate the outcome of story-based teaching of English as a second language to students from 6 years old to 10 years old. It had in view the compulsory school curriculum in case of the 3rd grades onward, while for the younger students an optional curriculum was devised with the approval of the local school inspectorate. The frequency of the story-based teaching, the rationale of the entire research and, very importantly, the response of the students were in view at all times. The selected stories were first of all appropriate for the age groups and international in their selection, to encourage a global perspective from an early age. The chosen stories ranged from very familiar stories like 'Red Riding Hood', 'Cinderella', 'The ugly duckling' for the youngest students to typical folk stories, including Romanian ones, for the following age group, while more elaborate stories, like real-life anecdotes or excerpts from longer books like 'Pinocchio', 'The Wizard of Oz', 'Alice in Wonderland' were selected for the older students of 9 or 10. A first conclusion, quickly drawn, was that young students were almost unanimously delighted with the use of stories in class, a fact they perceived as fun, amusing and as a welcome diversion from their regular curriculum, which in Romania can be quite overwhelming. Next, it is important to mention that Krashne's theory could not be entirely respected, particularly with the youngest students of 6 or 7 years old, as they had no previous knowledge of English, or very little so they had to be addressed occasionally in their native language, Romanian, in order to understand. This was also due to the fact that large classes of mixed abilities can prove to be challenging to handle at such young ages, instructions being therefore given in their native language. Apart from that, the students generally responded very well to this teaching approach and were eager to listen to the story, read or presented via images, pictures, short films or with puppets. The youngest students benefited most, the study revealed, from familiar stories they could recognize and follow easier even if in English, while the older students tended to prefer new, unfamiliar stories that would catch their attention and made them think. A very important part of the story-based teaching was obviously represented by the follow-up activities, a wide selection of these being used, from drawing and colouring with the youngest students, to listening comprehension, working with the text or even acting and miming in the case of older students. A very important aspect was, at all times, the way the story was presented. Story-telling skills can prove very useful to a teacher using this educational tool, but there is always the possibility of using a recording of a story read either by an actor or a professional story-teller, of presenting a power-point, short film or puppet theatre or even non-verbal teaching tools like illustrations. Sometimes, stories need to be adapted a bit and story adaptation can prove a bit demanding; therefore teachers should practice beforehand. The more imaginative the presentation of the story, the better for the students. Follow-up activities need to

be suitable for the age group, the story itself and at all times interesting, challenging and covering the language item in view- productive language learning activities in the case of older students. If these two aspects are conveniently covered, results showed that story-telling is always welcome by learners and that its outcome is positive and encouraging.

In conclusion, it can be said that although the use of stories with young learners is still uncommon in educational contexts around the world, particularly in Romania where a traditional methodology is implemented, story-based teaching as a regular activity benefits younger students greatly and it should be encouraged and utilized as much as possible around the classes of English as a foreign language worldwide.

BIBLIOGRAPHY:

- Brewster J., Ellis G. and Girard D. (2002), *The primary English teachers' guide*, England, Penguin
- Ellis, G. and Brewster, J. (1991), *The storytelling handbook for primary teachers*, London, Penguin
- Krashen, Stephen D. (1987), *Principles and Practice in Second Language Acquisition*, Prentice-Hall International
- Krashen, Stephen D. (1988), *Second Language Acquisition and Second Language Learning*, Prentice-Hall International
- Larsen-Freeman, D. and Long, M.H. (1991), *An introduction to second language acquisition research*, London, Longman
- Mattheoudakis Marina, Dvorakova Katerina and Lang Katalina, *Story-based language teaching: an experimental study on the implementation of a module in three European countries*, (2007), Council of Europe Publishing
- Renandya, W.A., and Jacobs, G.M. (2002), *Extensive reading: Why aren't we all doing it?*, in Richards, J.C. and Renandya, W.A. (eds.), *Methodology in language teaching*, Cambridge, Cambridge University Press
- Palmer, Harold E., (1968), *The scientific study and teaching of languages*. Vol. 18. Oxford UP,
- The TeMoLaYoLe book, Teaching modern languages to young learners: teachers, curricula and materials* (2007), Council of Europe Publishing
- <http://www.exploratorium.edu/knowning/pdfs/LearningWithoutKnowing.pdf> : retrieved 5th of May 2015
- <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/elt/article/viewFile/27258/16551>: retrieved 5th of May 2015

PROBLEMATIQUE DE LA TRADUCTION DES BANDES DESSINEES

Speranța Doboș, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract : Recently there have been many studies trying to define comics. Some critics consider them a part of sequential art while others think they are the ninth art, after architecture, sculpture, dance, music, poetry, cinema and television. Other theorists argue that comics are a sequence of images conceived to transmit information and to provoke an aesthetic reaction in the reader. The comic strip is often seen as a mixed art at the crossroads of literary and graphic writing. Thus, the problem of translating comics becomes obvious when rising from the structure and nature of this type of text itself. Moreover, comics were included in the field of children literature. Consequently, this has affected the attitudes towards comics and many of their features such as subject matter and the language used in the speech balloons. From the functionalist point of view, comics are an audio-medial text type, due to the interdependence between text and image. Translating this type of text is difficult because the translator needs to render the same effect upon the target reader as in the source text. Sometimes, the translator may rewrite the original in order to obtain a text that accomplishes the same function in the target language as the original text had in the source language. The translation of comics ultimately becomes a question of adaptation.

Keywords: comics, functionalist approaches, the audio-medial text, sequential art, the norms of translating comics

Souvent considérée comme une partie intégrante de l'art séquentiel, la bande dessinée, les *comic strips*¹ ou simplement les *comics*, est généralement conçue comme le neuvième art, après l'architecture, la peinture, la sculpture, la danse, la musique, la poésie, le cinéma et la télévision. « Narration figurative » ou « art séquentiel », la bande dessinée est souvent définie comme une forme d'art visuel consistant en images qui sont en général combinées avec des textes, souvent sous la forme de bulles de langage ou de cases. La bande dessinée (appelée encore BD, ou bédé) est définie par Scott McCloud comme la « juxtaposition volontaire d'images picturales et autres en séquences destinées à transmettre des informations et/ou à

¹cf. wikipedia.org/wiki/Comic_strip, Les *comic strips* sont des bandes dessinées formées de quelques cases qui constituent parfois des histoires « à suivre ». Aux États-Unis, le *comic strip* est une véritable industrie avec ses réseaux de distribution tels que le King Features Syndicate (*Pim, pampoum, Mandrake...*) ou United Media (*Peanuts, Dilbert...*). Un équivalent japonais du *comic strip* est le *yonkoma*. Une partie importante des *comic strips* les plus célèbres est centrée sur l'humour. Ils ont pour vocation de faire rire le lecteur en un minimum de cases (en général trois, mais certains *strips* en utilisent plus). Les *comic strips* quotidiens sont aussi appelés *daily strips*. On rencontre de plus en plus fréquemment sur la toile les WebComics qui sont donc des *comic strips* mis gratuitement et régulièrement en ligne, généralement quotidiennement. Au niveau de la France, ce procédé est rare mais le site des éditions *Lapin* publie et traduit librement des *strips* chaque jour.

provoquer une réaction esthétique chez le lecteur. Par métonymie, le terme désigne aussi souvent l'album de bande dessinée²».

De toute manière, si les dictionnaires se mettent d'accord, en général, précisant que définir la bande dessinée est un problème très simple (par exemple, Henri Filippini la considère « *une succession d'images qui raconte une histoire, amusante ou non, et dans laquelle les personnages s'expriment à l'aide d'une bulle³* »), la majorité des chercheurs qui ont étudié ce genre ou même les créateurs de bande dessinée ne se sont pas mis d'accord sur la signification de la bande dessinée. Par exemple, James Sturm, membre NACAE (National Association of Comic Art Educators) déclare que « *c'est une tâche impossible de définir ce que c'est la bande dessinée. Pour certains, c'est n'importe quelle image dessinée dans un certain modèle « cartoony », pour d'autres c'est n'importe quelle combinaison d'image et de texte qui peut inclure les livres d'enfants ou les cartes de sûreté de vol⁴* ».

Certains les considèrent comme des images telles que les peintures des cavernes ou des bandes dessinées médiévales des tapisseries, auxquelles ils ajoutent humour et imagination. Sturm considère que c'est exactement cette ambiguïté dans la tentative de définir les bandes dessinées qui devrait être prise en considération et exploitée : « *Tandis que je suis hésitant au sujet de mettre en avant une définition définitive de ce qu'est un comique, la question, néanmoins, devrait être posée. Elle conduit à une discussion animée. Dans la salle de classe elle donne à chacun une occasion d'exprimer ses propres définitions et d'en écouter d'autres⁵* ».

Will Eisner, dans son « *Graphic Storytelling* », a défini la bande dessinée comme « *un arrangement de dessins et de bulles imprimés dans un certain ordre, particulier pour les bandes dessinées⁶* » et dans son « *Art Séquentiel* » il décrit les bandes « *comme un arrangement d'images et de mots pour relater une histoire ou pour dramatiser une idée⁷* », tandis que Scott McCloud, affirme que l'art séquentiel et les bandes dessinées « *ont juxtaposé l'illustré et d'autres images dans l'ordre délibéré, prévu pour donner l'information et/ou pour produire une réponse esthétique chez le lecteur⁸* ». Cependant, on lui reproche que cette définition exclut des formes de bandes dessinées telles que les illustrations d'un simple panneau (*The Far Side*, *The FamilyCircus*) ou la plupart des bandes dessinées à thème politique (également incluses dans cette catégorie). Le journal comique américain « *100 Best Comics of the 20th Century* » a inclus les travaux de plusieurs réalisateurs de dessins animés et d'un caricaturiste sur de simples panneaux. Dylan Horrocks a essayé d'expliquer plus en détail le travail de McCloud ; dans sa tentative, il admet que le travail de McCloud intitulé *Understanding Comics : The Invisible Art* est un texte de polémique puissante, le considérant « *quelque chose, comme un manifeste pour beaucoup dans*

² Scott McCloud (trad. Dominique Petitfaux), *L'art invisible, comprendre la bande dessinée*, Vertige Graphic, 1999. *Understanding Comics, the Invisible Art*, Édition originale Harper Collins, 1999.

³ Henri Filippini, *Dictionnaire de la bande dessinée*, Bordas, Montrouge Cedex, 1989.

⁴ James Sturm, (2006) *A Definition of Comics*, cf. www.teachingcomics.org/exercises/view_exercise.php?exercise_id=22. (notre traduction)

⁵ James Sturm *ibidem*. . (notre traduction)

⁶ Will Eisner, *Le Récit graphique : narration et bande dessinée*, Vertige Graphic, 1998, traduction de *GraphicStorytelling and Visual Narrative*

⁷ Will Eisner, *La bande dessinée, art séquentiel*, Vertige Graphic, 1997, traduction de *Comics and Sequential Art*.

⁸ Scott McCloud, *op. cit.*

la communauté des bandes dessinées. Il construit une manière de parler dans les bandes dessinées qui affirme et soutient notre désir ardent pour la respectabilité critique et semble offrir une évasion du ghetto culturel⁹».

Eddie Campbell, dessinateur de B.D résidant en [Australie](#), fournit la définition suivante de la bande dessinée : « l'art d'employer des images dans un certain ordre, une langue propre, des formes et des techniques raffinées, un art qui a résisté à travers les siècles, un art plein d'humour [...] venu embrasser non seulement des dessins animés mais aussi des strips¹⁰ ».

Dans sa tentative de définir les bandes dessinées, Jean Bruno-Renard essaie, dans son ouvrage intitulé *Clefs pour la bande dessinée*, de prendre en compte tous les travaux qui sont considérés des bandes dessinées depuis le milieu du XIX-e siècle jusqu'à l'époque actuelle.

Dans son raisonnement inductif, Jean Bruno-Renard recherche un dénominateur commun aux bandes dessinées existantes afin de les définir. Il exclut clairement l'utilisation de la bulle qui est antérieure aux bandes dessinées. Par exemple, des bandes dessinées françaises célèbres comme *La Famille Fenouillard* (parue dans *Le Journal de la Jeunesse* en 1889, dont l'auteur est Christophe, qui marquera toute une époque par son humour), ou *Bécassine* (Caumery & Pinchon, qui marque la naissance de la bande dessinée moderne, la transition entre les histoires illustrées et la vraie B.D.), généralement reconnues comme les pionniers de ce secteur, n'emploient pas la bulle. Des critères tels que la juxtaposition de l'image et du texte sont rejetés aussi par le critique français Jean Bruno-Renard, parce que cette juxtaposition ne se rapporte pas aux bandes dessinées, ayant seulement l'image et aucun texte ou vice-versa. Pour la situation ci-dessus, le critique français fournit l'exemple des réalisateurs de dessins animés tels qu'André Daix avec sa bande dessinée « *Le professeur Nimbus* » et Hashimoto & Tanaka dans le « *comic strip* » « *Coq de combat* ».

Le panneau (« *la case rectangulaire* ») et la bande comique (« *la planche* ») ne peuvent pas être considérés comme des critères éligibles pour définir des bandes dessinées.

Ni le récepteur (*le public*) ne peut être considéré un composant valable dans la tentative de définir des bandes dessinées, car il y en a pour presque tous les âges où chacun d'entre nous peut trouver une lecture en fonction de ses goûts, ni le genre ne peut être considéré comme essentiel, en raison de la variété des B.D. (*drôles, fantastiques, historiques* et ainsi de suite).

Pour résumer, Jean Bruno-Renard prend en compte seulement trois éléments qui sont définitoires pour les bandes dessinées : *l'histoire* (le récit) représentée par *des images* qui sont *imprimées* (ou susceptibles d'être). La dimension d'impression distingue les bandes dessinées des œuvres d'art considérées comme leurs sources d'inspiration telles que *La tapisserie de Bayeux*¹¹

⁹ <http://inventors.about.com/od/cstartinventions/a/comics.htm> (The Comic Page, TheComicsBooks.com) (*notretraduction*).

¹⁰ cf. http://fr.wikipedia.org/wiki/Eddie_Campbell.

¹¹ *La Tapisserie de Bayeux* n'est pas, à proprement parler, une *tapisserie* ; en effet, elle relève de la *broderie*, ayant huit teintes naturelles de laines sur des pièces de lin bis. Elle a été confectionnée entre 1066 et 1082, peut-être en Angleterre, pour décorer le palais épiscopal de Bayeux. Elle est divisée en une série de panneaux, d'une longueur totale de soixante-dix mètres pour une hauteur de cinquante centimètres. Chaque scène est assortie d'un commentaire en latin. Il faut aussi remarquer que la broderie est amputée. Sa fin est perdue mais elle devait se terminer, d'après tous les historiens, par le couronnement de Guillaume. Six cent vingt-six personnages, deux cent deux chevaux et mules, cinq cent cinq animaux de toutes sortes, trente-sept édifices, quarante-neuf arbres sont recensés. Au total, mille cinq cent quinze sujets variés fournissent un corpus de renseignements sur le XI^e siècle. (cf. http://fr.wikipedia.org/wiki/Tapisserie_de_Bayeux).

les rapprochant de la littérature ou du cinéma. À cette définition, il ajoute également le fait que la majorité des bandes dessinées ont au centre un héros qui donne, dans la plupart des cas, son nom à la série comique qui présente ses aventures.

Les positions roumaines semblent être similaires, bien que les bandes dessinées dans notre pays ne soient pas si développées qu'à l'étranger. Ion Manolescu définit la bande dessinée comme « *un art et un genre littéraire hybride qui combine l'image et le texte sous une forme imprimée. Les caractères s'expriment habituellement dans une bulle, sont lus de gauche à droite ou de haut en bas et leurs lignes ne dépassent pas l'intérieur du panneau [...]. Les images sont arrangées sous la forme de strip ou de microfilm*¹² ». Dodo Niță (cité par Manolescu), le principal spécialiste roumain en bandes dessinées, fournit une définition semblable à celles qui ont été énoncées avant lui, « *une histoire en images, avec une ligne épique, s'étendant sur des panneaux le long de quelques pages et dont les personnages s'expriment dans des bulles*¹³ ».

L'histoire des bandes dessinées est habituellement liée à l'histoire de l'art séquentiel qui commence à partir des peintures des cavernes (Altamira et Lascaux), des hiéroglyphes égyptiennes ou des découpages de marbre romains et grecs, y compris la colonne de Trajan. On fait également référence aux copies japonaises de « *Ukiyo-e*¹⁴ » - « *images du flottement du monde* » produites par le peintre Hokusai et aux manuscrits précolombiens d'Amérique centrale.

Dans le monde européen, on considère que les bandes dessinées descendent des œuvres d'art telles que « *La tapisserie de Bayeux* » du XI-e siècle, que Jean Bruno-Renard considère comme étant le premier *strip* de 70 mètres de long, ou des publications populaires satiriques. Les bandes dessinées sont également liées à la caricature des XVIII-e et XIX-e siècles, illustrée par Thomas Rowlandson, James Gillray et George Cruikshank et aux innovations de l'art imagé apportées par Georges Méliès, les frères Lumière ou D.W. Griffith. La lithographie (inventée par le bavarois Aloys Senefelder en 1796) est aussi considérée un antécédent technique du *strip*.

Le critique français Jean Bruno-Renard cite également, dans son ouvrage *Clefs pour la bande dessinée*, un moment important dans la préhistoire des bandes dessinées : la coexistence, aux XII-e et XIII-e siècles, de l'image et du texte sur les vitraux des églises européennes où l'on peut voir aussi des banderoles écrites. Dans la plupart des cas on y écrit le texte sacré de la bible. Cette banderole ou bannière, dont s'est inspirée la bulle, s'appelle également *le phylactère*¹⁵.

¹² Ion Manolescu, & Mihai Martin, « *O călătorie în lumea benzii desenate* » in *Dilemateca. Scrieri. Autori. Lecturi*, anul I, nr. 7, 14-21, Satiricon, București, 2006. (notre traduction).

¹³ Ion Manolescu, et Mihai Martin, *op. cit.*

¹⁴ *Ukiyo-e* est un [terme japonais](#) signifiant « image du monde flottant », utilisé durant [l'époque d'Edo \(1603-1868\)](#) pour désigner les [estampes](#) japonaises gravées sur bois, mais aussi la peinture populaire et narrative (cf. <http://fr.wikipedia.org/wiki/Ukiyo-e>).

¹⁵ Un *phylactère* (du grec *phylactérion*, antidote) est un morceau de parchemin portant un passage de l'« écriture », ou une petite boîte cubique enfermant des bandes de parchemin ou de vélin sur lesquelles sont inscrits des versets de la Bible, que les Juifs s'attachent au bras gauche (lié au cœur) et sur le front (lié à l'esprit), pendant la prière du matin. Dans l'art chrétien médiéval, c'est un moyen graphique semblable à une petite banderole, sur laquelle se déploient les paroles prononcées par le personnage que l'on représente. Un *phylactère* est aussi un moyen graphique utilisé en illustration puis en [bande dessinée](#) pour attribuer des paroles aux personnages. Il est habituellement constitué d'une forme [ovale](#) ou [rectangulaire](#) avec des coins plus ou moins arrondis. Le lien entre la [bulle](#) et le personnage est fait de façon continue à l'aide d'une extension pointue pointant de la bulle vers le personnage lorsqu'il s'agit de paroles ou à l'aide de plusieurs cercles de grandeur décroissante dont l'ensemble pointe vers le personnage lorsque le personnage réfléchit. Dans ce dernier cas, les cercles peuvent être remplacés par des formes de [nuages](#). (cf. <http://fr.wikipedia.org/wiki/Phylact%C3%A8re>)

Roger Sabin affirmait que l'invention de la presse typographique est « *le moment où la forme moderne de bandes dessinées a commencé à se cristalliser*¹⁶ », précisant que le monde des bandes dessinées a été lié d'une manière intrinsèque avec l'impression.

La tradition française est illustrée par les langages figurés populaires des villes d'Epinal, de Toulouse, de Lille, de Chartres, de Nancy, d'Orléans, de Rouen et de Cambrai qui combinent l'image avec le texte sous une forme imprimée, afin de rendre aux citoyens non cultivés de l'époque une série de sujets bibliques et non religieux familiers, tels que ceux traitant de différents procédés pour avoir une vie meilleure, des prévisions astrologiques, des traitements médicaux et même des fictions populaires.

L'artiste suisse francophone, Rodolphe Töpffer, pédagogue, écrivain, politicien et auteur de [bande dessinée](#) suisse, est considéré le créateur et le premier théoricien de cet art. La notion d'« *inventeur de la bande dessinée* » est controversée, un art n'étant pas un procédé technique. Cependant, le caractère inédit des histoires en images que Töpffer commence à créer en 1827, cette nouvelle manière d'articuler texte et images montées en séquences et surtout la perception qu'il faisait quelque chose de nouveau, le pressentiment qu'on utiliserait dorénavant ce mode d'expression inédit font que tout le monde le considère comme le premier auteur de bande dessinée occidentale.

Dans sa mise en scène Töpffer fut influencé par le théâtre : les personnages sont généralement représentés de plain-pied, comme face à un public, les textes ont une certaine longueur - les histoires de Töpffer ne sont pas de simples romans illustrés car « *les composants de la narration verbo-iconique sont indissociables*¹⁷ ». Sans le dessin, le texte n'aurait pas de sens, mais ce dernier aide à mieux faciliter la compréhension de l'histoire. Loin d'être une simple juxtaposition entre textes et images, ces histoires sont intéressantes par leur caractère mixte (narration-illustration), ce qui suffit à les caractériser comme bandes dessinées, bien que la narration soit encore fortement assujettie au texte.

La bande dessinée est souvent vue comme « *un art à la croisée de l'écriture littéraire et de l'écriture graphique*¹⁸ ». C'est la vision de l'inventeur de la bande dessinée Töpffer : « *Ce petit livre est de nature mixte. Il se compose de dessins accompagnés d'une ou deux lignes de texte. Les dessins, sans texte, n'auraient qu'une signification obscure ; le texte, sans dessins, ne signifierait rien. L'ensemble forme une sorte de roman d'autant plus original qu'il ne ressemble pas à un roman, mais plutôt à autre chose*¹⁹ ».

L'artiste même exprime ses pensées sur l'histoire en image dans son « *Essai sur le beau dans les arts* », « *Construire une image-histoire [...] signifie que vous devez réellement inventer un certain genre de jeu, où les pièces sont arrangées selon un plan et forment un entier*

¹⁶ Roger Sabin, *Comics, Comix and Graphic Novels*, Phaidon Press Ltd, London, 1996. (notre traduction)

¹⁷ Thierry [Groensteen](#), « *Au commencement était Töpffer* », in [Le Collectionneur de bandes dessinées](#) n°64, 1990.

¹⁸ Marjori Alessandrini, (sous la direction de), *Encyclopédie des bandes dessinées*, Albin Michel, Paris, 1986.

¹⁹ Rodolphe Töpffer, *Préface à « L'Histoire de Monsieur Jabot »*, Genève, 1837 (cf. http://fr.wikipedia.org/wiki/Rodolphe_T%C3%B6pffer#Bandes_dessin.C3.A9es).

satisfaisant. Vous ne placez pas simplement une plaisanterie ou ne mettez pas un refrain dans des couplets. Vous faites un livre : bon ou mauvais, sobre ou idiot, fou ou sain dans l'esprit²⁰ ».

Les dessins satiriques dans les journaux étaient également populaires, traversant une grande partie du XIX-e siècle. Selon Jean Bruno-Renard, les journaux français tels « *La Caricature* » (1830), « *Le Charivari* » (1832), « *Le magasin pittoresque* » (1833) faisaient concurrence au célèbre « *Punch* » britannique (1841). En 1843 il s'est rapporté à son « *penchant* » vers des histoires pleines d'humour, comme les dessins animés, faisant des références satiriques au Parlement, qui organisait une exposition de dessins animés à cette époque-là. Les magazines européens semblables, qui contenaient des bandes dessinées, ont inclus la production allemande « *Max et Moritz* » (1865) bande dessinée traduite en 1971 en roumain sous le nom de « *Plici și Plum* », tandis qu'aux Etats-Unis « *Judge et Puck* » étaient très populaires.

La première bande dessinée reconnue dans le monde entier comme « *strip* » est liée à la culture et à l'espace américain. Ici, la bande dessinée s'est développée vers la fin du XIX-e siècle et elle est à l'origine un outil pour divertir les clients de l'édition de dimanche des journaux locaux, de ce fait devenant une icône de culture Américaine.

Dans l'histoire de l'art comique, le développement de la bande dessinée est directement lié à cinq personnes, bien qu'il y ait beaucoup d'autres qui ont contribué à son format et à son existence. Il faut mentionner Richard Felton Outcault, William Randolph Hearst, Joseph Pulitzer, James Swinnerton et Rudolph Dirks.

Filippini²¹ remarquait que les deux magnats de la presse américaine, Joseph Pulitzer et William Randolph Hearst (propriétaire de « *The New York Journal* ») étaient en concurrence et essayaient d'offrir à leurs lecteurs les travaux des meilleurs artistes comiques. Le dernier engage James Swinnerton et produit un grand panneau appelé « *Little Bears* », comme réplique à « *The Yellow Kid* » d'Outcault. La bulle a été employée par Rudolph Dirk en « *Katzenjammer badine* », bande dessinée parue en « *The New York Journal* » en 1897. « *Katzenjammer badine* » a combiné l'aspect du dialogue interne avec la continuité des panneaux et ce processus a mis au point la forme de la bande narrative visuelle moderne.

Si la définition de la B.D. s'avère une tâche presque impossible, la traduction de la bande dessinée suscite aussi beaucoup de problèmes. Katharina Reiss, l'une des principales représentantes de l'École Fonctionnaliste de la Traduction, dont la théorie du « *skopos* » a été influencée dans son activité de traducteur de textes par les fonctions du langage de Karl Buhler, inclut les bandes dessinées dans la catégorie des textes « *multi-médiaux* ». Karl Buhler a proposé en 1918 un modèle « *par couches* » des [fonctions du langage](#). Il distingua trois fonctions du langage : *expressive*, *de signal*, *de description*. [Karl Popper](#), dont il fut le professeur à Vienne, en ajoutera une quatrième : *la fonction argumentative*²².

²⁰ Rodolphe Töpffer, *Essai sur le beau dans les arts*, Éditions Jacques-Julien Dubochet, Paris, 1848 (cf. http://fr.wikipedia.org/wiki/Rodolphe_T%C3%B6pffer#Bandes_dessin.C3.A9es).

²¹ Henri Filippini, *Dictionnaire de la bande dessinée*, Bordas, Montrouge Cedex, 1989.

²² cf. http://fr.wikipedia.org/wiki/Karl_B%C3%BChler

Reiss souligne la nécessité de distinguer plusieurs catégories de texte-types, de délimiter et d'évaluer différents critères à appliquer aux différents textes qu'on veut traduire : « *le traducteur doit réaliser quel type de texte il a à traduire avant qu'il commence à travailler (...); ce serait une erreur d'employer les mêmes critères et les mêmes techniques à un texte de fiction qu'à un texte de littérature sérieuse, à un livret d'opéra et à un texte de mémoires*²³ ».

Elle fait la distinction entre les *textes expressifs* (dont *la forme* est focalisée) : essais, biographies, prose imaginative (courtes histoires, anecdotes), poésie sous toutes ses formes, etc., les *textes instructifs* (dont *le contenu* est focalisé) : communiqués et commentaires de presse, documents officiels, correspondance commerciale, livres de fiction, etc. et les *textes opératifs* (dont *l'appel* est focalisé) : textes de publicité, de propagande, polémiques ou satiriques.

Reiss ajoute également une quatrième catégorie appelée d'abord *audiomédiale ou scripto-sonore*²⁴. Plus tard, elle change le nom de ces textes en « *multimédial* », en précisant que ce type de texte a un statut auxiliaire fourni réellement par les facteurs extralinguistiques associés. Elle considère que « *ces types de textes sont écrits pour être parlés (ou chantés) et par conséquent ne sont pas lus par le public mais ils sont entendus souvent dans un certain milieu extralinguistique, qui lui-même joue un rôle dans la médiation du mélange littéraire complexe*²⁵ ». Reiss note aussi que « *les textes multi-médiaux ne représentent pas la simple transcription des communications orales, mais (...) ils sont distincts par l'interdépendance entre la manière d'expression de type non-linguistique (technique), le média et la graphique, l'acoustique et le visuel*²⁶ ».

Katharina Reiss, fait plus loin une *classification* des texte-types audio-médiaux en *types focalisés sur le contenu*; *type focalisés sur la forme* et *types focalisés sur l'appel*. Les bandes dessinées sont incluses dans le texte de type audio-médial en raison de l'interdépendance entre l'image et le texte. Katharina Reiss remarque la difficulté de traduire ce type de texte particulier et ne croit pas qu'une traduction des textes multi-médiaux puisse avoir le même effet sur le lecteur que le texte original a dans la langue source. Les circonstances peuvent demander des écarts entre le contenu et de la forme de l'original et le contenu et la forme de la traduction. La traduction d'un texte focalisé sur *le contenu* exige la fidélité au niveau du contenu. Un texte focalisé sur *la forme* exige la similitude de la forme et de l'effet esthétique. Un texte focalisé sur *l'appel* exige l'accomplissement d'une réponse identique. Les traductions qui correspondent aux textes multi-médiaux sont jugées en comparant l'ampleur de l'original et celle de la traduction, en intégrant les contributions des médias non-linguistiques et d'autres composants sous une forme littéraire complexe.

La traduction de la bande dessinée est une question d'adaptation, selon Valerio Rota, chercheur italien qui, dans son article « *Extérieur nuit – Notes autour de quelques récits courts de Gipi* » paru dans la revue « *Labyrinthe* » nr. 25 du décembre 2006, semble intrigué par le fait que la plupart des études sur la traduction des bandes de bandes dessinées sont concentrées sur l'effort de « *trouver des équivalences dans la langue cible pour les calembours trouvés dans le*

²³Katharina Reiss, *Translation Criticism – the Potentials and Limitations*, St Jerome Publishing Ltd, 2000, (notretraduction)

²⁴cf <http://www.fabula.org/revue/cr/383.php>.

²⁵Katharina Reiss, *op. cit.*

²⁶Katharina Reiss, *op. cit.*

texte original²⁷ ». Il déclare que traduire ce genre est « *un problème plus complexe et la partie imagée devrait être prise en considération plus sérieusement*²⁸ ». Il dit que la traduction d'une bédé signifie évidemment traduire le texte contenu dans les bulles ; cependant, il y a d'autres priorités qui doivent être prises en compte. Chaque genre de traduction implique une adaptation et une « *réécriture* » de l'œuvre à traduire ; ce problème est plus évident dans les bandes dessinées traduites, en raison de leur élément imagé. En fait, même le texte dans les bandes dessinées est une partie de l'image, car il doit remplir un espace déterminé dans la page. Rota parle d'ailleurs en faveur de la supériorité de l'image sur le texte, le texte étant dans une contrainte physique continuelle face à l'image ; avant d'être quelque chose à lire (c'est-à-dire un texte), il est quelque chose à voir : une image qui contribue à l'équilibre visuel de la page. En fait, sa particularité graphique vient avant sa qualité textuelle. Autrement dit, les mots des bandes dessinées sont utilisés surtout pour représenter et évoquer des sentiments, par la modulation des éléments comme leur taille, leur forme, leur couleur, et leur disposition dans l'espace. Même la couleur et la forme des bulles, qui sont les récipiends physiques des mots, contribuent à la création des effets particuliers.

Cependant, il y a des spécialistes qui déclarent le contraire, c'est-à-dire la supériorité incontestable du texte sur l'image dans les bandes dessinées ; c'est le cas d'Ascension Sierra Soriano, auteur d'une étude contrastive sur la traduction de Tintin en Espagnol et de l'emploi des interjections chez Hergé. Le chercheur espagnol remarque : « *les bandes dessinées sont caractérisées par le mélange entre le texte, l'image et les éléments onomatopéiques (visuels ou écrits) ; le texte et l'image coexistent afin de refléter la vie, de rendre le mouvement, le discours et la psychologie des personnages*²⁹ ». L'image certifie « *l'importance de la partie imagée pour l'exactitude et le réalisme de l'histoire*³⁰ » ; cependant, à son avis, « *le texte est plus propre pour que les personnages de bande dessinée s'expriment*³¹ ».

Une position plus adéquate serait celle du chercheur tchèque Ludek Janda. Dans son intervention intitulée « *La traduction de la bande dessinée* » présentée à l'occasion des « *Journées des professionnels* », sur le thème : « *La littérature pour la jeunesse – une littérature sans frontières ?* », Janda critique l'idée de M. Will Eisner selon laquelle « *l'essentiel du message de la BD se trouve encodé dans l'image et les paroles n'y jouent qu'un rôle secondaire*³² ». Selon cette théorie, la circulation de la BD à travers les frontières devrait être facile et réalisable par un traducteur médiocre, parce que les images sont accessibles à tous, sans besoin d'intermédiaire.

En réalité, la difficulté de la traduction de la BD équivaut celle de la traduction de n'importe quel livre écrit. « *C'est justement leur caractère visuel qui constitue l'obstacle à la circulation des BD parmi les nations*³³ », déclare Janda dans son intervention.

²⁷ cf. <http://www.revuelabyrinth.org/document1413.html>.

²⁸ *ibidem*.

²⁹ Sierra Ascension Soriano, « *L'interjection dans la BD: réflexions sur sa traduction* » in *META*, XLIV, 4, Les Presses de l'Université de Montréal, Montréal, 1999, p. 582 – 603.

³⁰ Sierra Ascension Soriano, *art. cit.*

³¹ Sierra Ascension Soriano, *art. cit.*

³² apud Ludek Janda, http://www.salondulivredemontreal.com/PDF/2004/janda_slm_journees_pro_191104.pdf

³³ cf. http://www.salondulivredemontreal.com/PDF/2004/janda_slm_journees_pro_191104.pdf

Quels sont les problèmes que le traducteur doit affronter pour faire passer l'œuvre originale dans la culture cible ? Tout d'abord c'est le principe même de la lecture de la BD qui ne peut pas être toujours conservé. Selon la convention, les cases de la page sont lues de gauche à droite et de haut en bas. Cette organisation des cases semble même dicter le récit et le mouvement de l'action dans chaque case. Si la culture cible de la traduction organise d'une autre façon la lecture, il faut publier la version miroir de la BD originale où toutes les pages sont verticalement traversées (par exemple la version arabe de « *Tintin* », ou le « *manga* » japonais).

Le texte de la BD se trouve inscrit dans les bulles et les bandeaux. En ce qui concerne les paroles, la traduction pose les mêmes problèmes que tout autre texte littéraire, bien que la difficulté de cette traduction peut être quelque fois supérieure (par exemple, la traduction des noms propres, pleins de signification du point de vue sémantique, des compagnons d'Astérix : Idéfix, Assurancetourix, Panoramix, etc.) C'est surtout l'espace limité des bulles et des bandeaux qui pose problème à la traduction littérale de la partie textuelle de la bande dessinée. Le traducteur doit trouver l'équivalent dans la langue cible qui correspond aux exigences graphiques de l'original pour que le nouveau texte puisse être inscrit dans la bulle originale. Ludek Janda affirme même que « *le souci du mètre du texte fait rapprocher la traduction de la BD de la traduction de la poésie*³⁴ ».

Le dernier obstacle est la police de caractères. Ce trait, qui est souvent arbitraire dans la composition des textes littéraires, joue un rôle primordial dans la bande dessinée. Janda ajoute que « *la BD ne peut pas, à la différence du cinéma, exprimer les sons, qui sont, faute de mieux, illustrés par les caractères qui pénètrent dans l'image*³⁵ ».

Benoît Peeters précise que « *...le texte, souvent, dit autant par sa taille, sa forme, sa position dans l'image que par son seul contenu*³⁶ ». En plus, il arrive souvent que la police soit choisie expressément pour exprimer l'ambiance et l'humour.

De même, la traduction des « *idéographies*³⁷ » exige un travail coordonné entre le traducteur et l'artiste qui fait le lettrage du texte traduit. En réalité, l'image source est remplacée par sa nouvelle copie réalisée par un artiste de la langue cible. Par exemple, comme les onomatopées insérées dans les dessins sont difficile à remplacer, les auteurs des pays non anglophones préfèrent utiliser les onomatopées anglaises (« *bang* », « *smach* » etc.) pour faciliter les possibles publications étrangères et la circulation de leur œuvre.

Janda conclut que « *... le caractère visuel du genre et l'utilisation prédominante des images exigent un travail minutieux du traducteur et une collaboration avec l'artiste qui, à la fin, contribuent au succès de la BD dans d'autres pays*³⁸ ».

Maarit Koponen, qui a consacré ses *Mémoires d'étude* au jeu de mots et aux éléments d'humour des bandes dessinées, en fournissant une étude sur la bande dessinée de Disney, *Donald Duck* et sa traduction en finlandais, exprime l'opinion « *qu'il est facile à traduire des*

³⁴ *ibidem*.

³⁵ *ibidem*.

³⁶ Benoît Peeters, *Lire la bande dessinée. Case, planche, récit*. Flammarion, Paris, 2002

³⁷ Benoît Peeters., op. cit.

³⁸ cf. http://www.salondulivredemontreal.com/PDF/2004/janda_slm_journees_pro_191104.pdf

*bandes dessinées, souvent en raison du langage qui contient rarement les structures complexes ou poétiques de la phrase, la terminologie spécialisée ou des structures très abstraites*³⁹». Cependant, elle est d'accord que la traduction des bandes dessinées est un travail très exigeant et elle cite Heiskanen qui met en évidence les difficultés rencontrées par un traducteur qui a affaire avec ce genre particulier : l'espace limité dans les bulles et la nature iconique des éléments onomatopéiques, plutôt des schémas que des écritures. Le problème est que les traducteurs ne considèrent pas ce type de texte très provoquant ou ils n'accordent pas le temps et les ressources nécessaires pour accomplir leur tâche.

Koponen souligne également l'importance de l'interdépendance entre l'image et le texte des bandes dessinées et la manière dans laquelle les deux sont combinés ; elle prétend que « *les deux systèmes sémiotiques interagissent afin de créer une expérience complète de lecture et dans la plupart des cas, un effet plein d'humour*⁴⁰ », tandis que Heiskanen convient qu'il serait utile d'améliorer la capacité de compréhension des traducteurs des bandes dessinées par une étude plus systématique et plus analytique de leurs dispositifs et des éléments de détail, surtout du rapport entre le mot et l'image. Ulla Kankaanpää, précise « *qu'un bon traducteur devrait avoir toujours un intérêt personnel pour ce genre, c'est-à-dire suivre activement ce type de publications et détenir une compréhension particulière de la langue des bandes dessinées ; le traducteur doit être capable de percevoir naturellement les nuances les plus profondes de la langue source et produire une traduction adéquate*⁴¹ ».

Dans l'article cité ci-dessus, Valerio Rota partage le point de vue de Katharina Reiss. En se rapportant aux textes multi-médiaux, il souligne l'importance « *...de produire le même effet sur les lecteurs et la culture cible que l'original a eu sur les lecteurs et la culture source ; ces éléments préparent le terrain pour l'effet du texte lui-même ; c'est-à-dire, les mots jouent leur rôle seulement quand leur qualité graphique a déjà créé une certaine atmosphère dans l'esprit du lecteur*⁴² ». Ainsi, dans les bandes dessinées, le texte est subordonné aux images ; pour soutenir son point de vue, il fournit l'exemple des bandes dessinées sans mots : Masashi Tanaka avec « *Gon* » au Japon ou Lewis Trondheim avec « *La Mouche* » en France.

La dimension culturelle est également très importante dans la traduction des bandes dessinées parce que, comme Rota l'affirme, la spécificité des bandes dessinées varie d'un pays à l'autre : « *Chaque culture produit de différents genres de bandes dessinées : la taille et le contenu des publications, pour des raisons historiques et pratiques, varient de la nation à la nation, s'adaptant aux goûts et aux attentes différents du public lecteur. Les différences culturelles apparaissent non seulement de la manière différente de concevoir la bédé, dans la disposition des pages, des bandes et des panneaux, de la manière d'utiliser les techniques de graphique et de récit disponibles, mais également dans la préférence pour le noir et le blanc ou pour les couleurs afin d'illustrer les histoires, dans leur longueur, dans la taille des publications*

³⁹Maarit Koponen., *Wordplay in Donald Duck comics and their Finnish translations*, Department of English, University of Helsinki, Helsinki, 2004. (notre traduction)

⁴⁰Maarit Koponen, op. cit. (notre traduction)

⁴¹Apud Maarit Koponen, op. cit. (notre traduction)

⁴² cf. <http://www.comic-art.com/history.htm> (notre traduction)

*et même dans leur prix et leur périodicité. Ce sont tous les signaux d'une attitude et d'une attente différentes vis-à-vis de cette forme d'art*⁴³».

Les problèmes de traduction peuvent résulter du détail de format dans chaque pays : si les lecteurs américains sont habitués aux livres de bandes dessinées mensuels, de 32 pages, en couleurs, qui contiennent un épisode sur 22 pages, continué d'habitude dans l'apparition suivante, les lecteurs italiens préfèrent les bandes dessinées *Bonelli*, petits livres noirs et blancs de cent pages, qui contiennent une longue histoire en bloc. En France, les bandes dessinées sont principalement publiées dans des *albums*, format géant, couverture dure, qui coûtent en moyenne 15 euros chacun. Ceci change l'horizon des attentes de chaque culture; par exemple, Rota remarque le fait que les lecteurs italiens hésiteraient de dépenser la même somme d'argent que les Français sur les bandes dessinées et il fournit deux raisons: premièrement, il s'agit de la réputation des bandes dessinées qui est plus grande en France qu'en Italie et deuxièmement, l'existence des bandes dessinées de qualité dans des publications moins chères.

Herkman et Kaindl⁴⁴ remarquaient que les bandes dessinées ont été souvent considérées de la littérature pour enfants (bien qu'il y ait des sous-genres destinés à tous les âges) et cela a affecté la perception générale sur les BD, sans compter leurs dispositifs (langue, thèmes) qui ont dû être appropriés. Selon Koponen, les normes de traduction et de publication des bandes dessinées suivent la classification des normes élaborée par Gideon Toury. Maarit Koponen se rapporte aux *normes préliminaires* et elle considère que la politique de la traduction est significative pour la traduction des *strips* parce que, malheureusement, les bandes dessinées n'ont pas été toujours considérées comme un matériel digne à être lu ou traduit. Koponen a précisé qu'elles ont une mauvaise influence sur des enfants. Tuliara (cité par Koponen) déclare que les «*bandes dessinées ont été accusées de manœuvrer les idées des enfants, favorisant le comportement agressif et détériorant l'utilisation de leur langue. Ceci a mené les éditeurs à pratiquer la censure, à censurer les scènes de violence verbale ou visuelle, à ou suggérer des améliorations stylistiques aux traductions*»⁴⁵.

Aux Etats-Unis *The Comic Code Authority* (l'Autorité du Code de la Bande Dessinée) a imposé des lois et règlements en raison des sous-genres violents qui circulaient sur le marché des années '50. Koponen fournit l'exemple des bandes dessinées de *Donald Duck* et en particulier celui de l'histoire du pyromane (l'histoire qui n'a pas été traduite en finlandais jusqu'en 1993), où Donald est sévèrement frappé sur sa tête et devient un pyromane. La fin originale de l'histoire, où Donald est emprisonné pour ses actions, a été éliminée par l'éditeur parce qu'on l'a considérée inappropriée. Un autre artiste a été invité à dessiner les deux derniers panneaux dans lesquels Donald se réveille dans son lit, change l'histoire et tout devient simplement un mauvais rêve. Une situation de ressemblance est celle de l'album «*Tintin au Congo*» auquel Hergé a dû refaire la page 56, une fois que la traduction fut effectuée pour le public scandinave, en raison de la violence exagérée envers les animaux ; les panneaux illustraient en effet la chasse impitoyable

⁴³Valerio Rota, "The Translation's Visibility: David B.'s *L'Ascension du haut mal* in Italy" in Belphegor. Littérature Populaire et Culture Médiatique, vol IV, no. 1, 2004, cf. <http://etc.dal.ca/belphegor/> (notre traduction)

⁴⁴Maarit Koponen, op. cit.

⁴⁵Pekka Tuliara, in Maarit Koponen, op. cit.

des grands animaux africains. D'ailleurs les études récentes montrent que « Les Aventures de Tintin » traitent du racisme et de l'incorrection politique dans « Le Lotus Bleu »⁴⁶.

Les normes opérationnelles se rapportent à la spécificité des bandes dessinées, c'est-à-dire le rapport entre l'image et le texte. Koponen inclut ici la limitation de l'espace dans des bulles et des bandes de parole réservées au récit. En ce sens Pia Toivonen précise comment de temps en temps les bulles de parole ou l'espace réservé au texte peuvent être modifiées légèrement, mais souvent le traducteur doit adapter sa traduction à l'espace. Cela rend le texte plus court et plus concis. Le raccourcissement du texte ne s'avère pas sans complications, car le traducteur ne devrait omettre aucune information essentielle à l'action, et la brièveté de l'espace peut provoquer la perte de certaines nuances dans le texte. En se rapportant à la langue finlandaise, les choses se compliquent parce que les mots sont considérablement plus longs que les mots français ou anglais (constatation valable pour toutes les langues scandinaves). L'espace réduit contraint le traducteur à limiter les explications, l'utilisation des notes, des glossaires extratextuels (Koponen inclut les apostilles parmi des techniques éditoriales) ou les commentaires du traducteur qui ne s'adaptent pas toujours à la présentation des bandes dessinées. Elle fournit l'exemple des bandes dessinées françaises *Astérix* qui contiennent beaucoup de notes en bas de page mais elles sont des notes plutôt générales et non pas des notes de traducteur.

Les normes d'attente sont considérées par Koponen plus intéressantes pour une étude diachronique parce qu'elles changent sans cesse conformément à ce que les lecteurs attendent des textes traduits. Koponen donne l'exemple du traducteur finlandais des *Aventures de Tintin* et de leur personnage controversé, Capitaine *Haddock*. La première traduction a été effectuée dans les années '60, une période où des bandes dessinées étaient adressées exclusivement aux enfants et les règles étaient très strictes du point de vue moral ; le traducteur finlandais des albums a considéré que toutes les références au Capitaine *Haddock* qui appréciait le whiskey ont dû être changées en boisson sans alcool, en raison d'une conduite bonne et morale du personnage central et sympathique. Cependant, les normes d'attente se rapportant strictement aux thèmes appropriés des bandes dessinées ont changé avec le temps et beaucoup d'histoires interdites auparavant ont été éditées et publiées plus tard.

Selon Chesterman *les normes professionnelles* affectent, également la traduction et particulièrement *la norme de responsabilité* qui est liée au public lecteur cible, dans la plupart des cas les enfants, qui ne peuvent pas savoir beaucoup sur la culture source. La tendance générale va vers le maintien de la couleur locale, autant que possible. Par exemple, les noms des personnages tendent à être adaptés afin de mieux s'intégrer dans la langue cible. Mădălina Cocea donne comme exemple les noms des détectives *Dupond* et *Dupont* dans la bande dessinée *Tintin* qui deviennent : *Thomson* et *Thompson* en Angleterre, *Schultze* et *Schulze* en Allemagne,

⁴⁶Petraru, A.M., "Instances of Political (In)Correctness in *The Adventures of Tintin*", lucrare publicată în volumul de conferință *Language, Culture and Change*, Editura Timpul, Iași, 2009, ISBN 978-973-612-345-0, p. 122-135 (<http://www.uaic.ro/wp-content/uploads/2014/01/buletininfo2010iulaug.pdf>) et "Functionalist Approaches Applied to the Translation of Comics article publié dans le volume de conférence *Identity, Alterity, Hybridity (IDAH)*, Editura Universității "Dunărea de Jos", Galați, 2009 ISBN 978-606-8008-31-8, p. 515-528

Hernández et *Fernández* en Espagne, *Jansen* et *Janssen* en Hollande et enfin *Popescu* et *Popesco* en Roumanie. Jusqu'au début des années '50, précise Koponen en citant Toivonen, les noms des personnages des bandes dessinées ont été traduits sans exception, mais de nos jours les noms des personnages des bandes dessinées d'aventures ont été laissés dans la forme originale. Toivonen remarque également qu'on traduit d'habitude les noms si la bédé vise clairement les enfants. Cependant, parce que les normes diffèrent d'un pays à l'autre, la traduction des bandes dessinées est également différente. En ce qui concerne l'adaptation des noms des personnages, il y a des pays qui les traduisent en totalité, il y en a d'autres qui adaptent ces noms ou les laissent sous la forme originale. Par exemple, les noms des neveux de *Donald Duck* sont adaptés dans les traductions françaises : *Huey*, *Dewey* et *Louie* deviennent *Riri*, *Fifi* et *Loulou*, tandis que dans les traductions roumaines ils ne sont pas changés, mais on a gardé la version publiée par *Egmont Publishing House*.

La norme de communication peut être appliquée à la traduction des bandes dessinées si nous pensons que ce genre particulier ne vise pas à communiquer un message strict mais, comme le chercheur finlandais précise, il a une visée plutôt esthétique, essayant de transmettre un jeu de mots ou le rapport entre l'image et le texte, par exemple. De même le type de texte représenté par des bandes dessinées établit ses propres normes de relation. Une traduction appropriée doit donner, peut-être, la priorité à la similitude avec le modèle, d'autant plus qu'il est très probable qu'une norme d'attente est que les bandes dessinées aient un certain niveau d'humeur.

Comme nous l'avons montré, l'interdépendance entre les deux systèmes sémiotiques est essentielle pour la réception de la bande dessinée et elle devrait être traitée avec le plus grand soin du point de vue de la traduction, car elle impose ses propres conditions. Koponen précise que les normes sont différentes non seulement dans des périodes différentes, mais également dans des pays différents, tout comme les normes d'attente concernant les thèmes des bandes dessinées ne sont pas les mêmes dans la culture originale et dans la culture cible. Elle cite Kaindl qui propose une attitude plus restrictive en ce qui concerne les bandes dessinées dans les pays qui ont une production réduite de bédé propre et se basent surtout sur le matériel traduit.

Cristina Sousa, attire l'attention que si le public cible est principalement composé d'enfants, le traducteur doit prendre en compte la richesse des connaissances culturelles que le petit lecteur de la langue cible possède. Elle emploie la terminologie spécifique de la théorie de réception en remarquant que le lecteur implicite des bandes dessinées, le lecteur que l'auteur attend à lire son histoire, est un enfant. Le vrai lecteur peut être identique au lecteur implicite, ou simplement un lecteur accidentel, par exemple un adulte qui lit l'histoire à haute voix à un enfant. Sousa souligne le fait que les lecteurs doivent s'adapter à chaque texte qu'ils lisent car le texte lui-même ne peut pas s'adapter à chaque lecteur. Le problème est que l'enfant ne s'adapte pas aussi facilement que l'adulte au texte. Cependant, selon l'opinion de Sousa, « *la traduction est bien plus intéressante parce qu'elle implique non seulement deux textes mais également deux ensembles de lecteurs (implicites, attendus et vrais, accidentels). Le traducteur doit considérer deux ensembles de lecteurs, de texte source et de texte cible, en prenant des décisions au sujet de la traduction. Celle-ci peut devenir encore plus compliquée par le fait que les lecteurs implicites*

et vrais du texte source et du texte cible ne sont pas nécessairement identiques⁴⁷». Elle fournit l'exemple du magazine *Aku Ankka* (*Donald Duck* en finlandais) qui inclut un grand nombre de lecteurs adultes. Koponen précise également qu'il est important que le traducteur évalue le niveau de connaissances culturelles des lecteurs prévus et attendus, parce que cela affectera la manière dont les lecteurs agissent sur le texte et l'interprètent. Tandis que cette question est importante également pour l'auteur de littérature pour enfants, elle devient encore plus intéressante pour le traducteur, parce que le lecteur de la langue cible, particulièrement jeune, peut savoir relativement peu de choses sur la culture source. Sousa déclare que la compréhension insuffisante du fond culturel entraînera la perte du plaisir dans la lecture du texte, alors que la question principale de la littérature de fiction est, probablement, le plaisir et la satisfaction d'un travail bien fait. C'est pourquoi il est important d'essayer de compenser le manque des connaissances de base du lecteur de sorte que son plaisir ne soit pas diminué. Puisque l'une des questions principales dans la lecture des bandes dessinées est l'humour, le traducteur devrait viser à compenser les éléments qui sont trop étroitement liés à la culture source pour devenir amusants au lecteur de langue cible.

En résumant les normes du traducteur, le chercheur finlandais croit qu'il n'est pas utile d'offrir des conseils normatifs, car les situations de traduction sont toujours différentes. Elle cite dans son travail Riitta Oittinen, dont elle partage le point de vue, qui précise que « *la traduction, comme le dialogue, signifie liberté et responsabilité pour le traducteur. Dans un dialogue, le traducteur devra écouter et respecter des voix en interaction : l'auteur original et le texte original, l'illustrateur et les images, ainsi que le lecteur*⁴⁸ ».

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- EISNER, Will, *Comics & Sequential Art*, Poorhouse Press, Florida, 1985.
- FILIPPINI, Henri, *Dictionnaire de la bande dessinée*, Bordas, Montrouge Cedex, 1989.
- GOUADEC, Daniel, *Le traducteur, la traduction et l'entreprise*, Éd. Afnor, Paris, 1989.
- GOUADEC, Daniel, *Profession traducteur*, La Maison du Dictionnaire, Paris, 2002.
- [GROENSTEEN](#), Thierry, « *Au commencement était Töpffer* », in [Le Collectionneur de bandes dessinées](#) n°64, 1990.
- GRUN, Maria, DOLLERUP Cay, 'Loss' and 'Gain' in *Comics in Perspectives. Studies in Translatology* Volume 11: 3, Multilingual Matters Ltd, Cleveland, 2003.
- HAMALAINEN, Mervi, *A Short Guide to the X-Men Comics*, Department of Translation Studies, University of Tampere, 2002.
- KOPONEN, Maarit, *Wordplay in Donald Duck comics and their Finnish translations*, Pro gradu thesis, Department of English, University of Helsinki, 2004.
- KUNZLE, David, *Rodolphe Topffer: The Complete Comic Strips*, University Press of Mississippi, Jackson, U.S., 2007.

⁴⁷Cristina Sousa in Maarit Koponen, *op. cit.*

⁴⁸Riitta Oittinen, *Translating for Children*, Garland Publishing, Londres, 2000, (*notre traduction*).

- LERAT, Pierre, *Les langues spécialisées*, Presses Universitaires de France, Paris, 1995.
- MANOLESCU, Ion, MARTIN, Mihai, « *O călătorie în lumea benzii desenate* » in *Dilemateca. Scrieri. Autori. Lecturi*, anul I, nr. 7, 14-21, Satiricon, București, 2006.
- MANOLESCU, Ion, *Benzile desenate și canonul postmodern*, Polirom, Iași, 2011.
- MARGOT, Jean-Claude, *Traduire sans trahir*, Éd, l'Age d'Homme, Suisse, Lausanne, 1969.
- McCLOUD, Scott, *Understanding Comics The Invisible Art*, HarperCollins Publishers, New York, 1994.
- MEJRI, Salah, *Traduire, c'est gérer un déficit*, revue Meta, L 1, Les Presses de l'Université de Montréal, Montréal, 2005.
- MESKIN, Aaron, *A Note on Defining (or Not Defining) Comics* in American Society for Aesthetics, Annual Meeting, 2005.
- MOUNIN, Georges, *Les problèmes théoriques de la traduction*, Gallimard, Paris, 1963.
- NIDA, Eugene, *Comment traduire la Bible*, Alliance Biblique Universelle, New York, 1961.
- NIȚĂ, Dodo, TOMULEȚ, Virgil, *Dicționarul benzii desenate din România*, ed. a II-a, Ed. MJM Craiova, 2005.
- OITTINEN, Riitta, *Translating for Children*, Garland Publishing, Londres, 2000.
- PARVAN, Gabriel, *Traductions dirigées*, Ed. Pygmalion, Pitești, 1997.
- PEETERS, Benoît, *Lire la bande dessinée. Case, planche, récit*. Flammarion, Paris, 2002.
- REISS, Katharina, *Translation Criticism – the Potentials and Limitations*, St. Jérôme Publishing Ltd, 2000.
- RENARD, Jean-Bruno, *Clefs pour la bande dessinée*, Seghers, Paris, 1985.
- RICŒUR, Paul, *Despre traducere, traducere și studiu introductiv* de Magda Jeanrenaud, Polirom, Iași, 2005.
- ROBERT, Paul, *Le Nouveau Petit Robert, dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Dictionnaires Le Robert, Paris, 2004.
- ROTA, Valerio, *The Translation's Visibility: David B.'s L'Ascension du haut mal in Italy in Belphegor. Littérature Populaire et Culture Médiatique*, vol IV, no. 1, 2004.
- SABIN, Roger, *Comics, Comix&Graphic Novels*, Phaidon, Paris, 1999.
- SORIANO, Sierra Ascension *L'interjection dans la BD: réflexions sur sa traduction* in *META*, XLIV, 4, Les Presses de l'Université de Montréal, Montréal, 1999.
- SOUBRIER, Jean, *Dimensions culturelles des langues techniques et scientifiques*, in « *Traduire* », nr. 202, Paris, 2004.
- STANOMIR, Ioan, *Camera obscură, vis, imaginație și bandă desenată*, Polirom, Iași, 2014.
- TABER, Charles R., *La traduction : théorie et méthodes*, Alliance Biblique Universelle, Londres, 1971.

- VINAY, Jean-Paul et DALBERNET, Jean-Louis, *Stylistique comparée du français et de l'anglais*, Didier, Paris, 1973.

ENGLISH VS. FRENCH: HISTORICAL AND POETIC COMPARATIVE ARGUMENTS

Violeta Negrea, Prof., PhD, "Dimitrie Cantemir" Christian University, Bucharest

Abstract: The developing status of the English as the world-wide instrument of communication is irreversible. The debate on the English language priority to the status of lingua franca has been developed for more than one hundred years. The article makes an account of the inadequacy of arguments for the debate on the language as culture identifier against the language as an instrument of communication that were developed by a French symbolist poet Stephane Mallarmé and Nicolae Iorga¹, a Romanian historian in early 20th century to support the linguistic national policies of the twenty first century.

Keywords: *lingua franca; communication instrument; culture identifier, linguistic denativization,*

Motto: *It is not difficult to find the truth. It is difficult to make it shine. Nicolae Iorga*

Language is not debatable and it is not an object of competition

The distinction between the concepts of *language as a communication instrument* and *culture identifier* aims to freeze out the arguments on language superiority and priority to the status of the world *lingua franca*. The pros and cons raised by Stephane Mallarmé and Nicolae Iorga stretch from linguistic arguments to political ones, but they ignore facts and make the debate go away from reality: the growing number of non-native English speakers using it to communicate across the world, extension of the science and technology domains promoting it, the official or special status that many least developed countries awarded it, etc. The short historical account on the two languages structure and their linguistic opposite policies opens way to modern-time evidence.

Concepts and operating principles

The arguments that our research brings forward on English as the language of global communication refers to the choice that the world has made for English as a linguistic instrument to carry out social and professional interaction. Accuracy is needed to the immediate access to the process of reasoning of our point of view on the operating concepts and principles of our paper.

The *language of communication* is defined as the language of progress and personal creative development, the language of knowledge and good practices dissemination to the

¹ Romanian professor of history, member of the Romanian Academy and a minister in the Romanian government (1871-1940)

stakeholders. The language that facilitates communication is the essential key for learning, building relationship with others and enabling individuals to make sense of the world and of themselves. As communication expands throughout the world, people choose a language to meet their global communication needs. The globalization process draws the attention to the English phenomenon which has become, by facts, the *language franca*, the language that the world has chosen to communicate because it is "inextricable from the social relationships and identities of its users". (Graddol, 2006; 51-56)

The concept of *the language of culture identification* belongs to a set of culture identifiers which include also location, gender, race, history, nationality, religion, ethnicity, aesthetics, etc. that give the individual the sense of a shared citizenship and social values and beliefs. [Gans, Chaim, 2003]. The language as a culture identifier is learnt for the integration and identification with the respective speech community [Knapp, 2008:133] but the language of communication expresses a communicative and referential function, i.e. the culture associated to the natural language is not activated by its users. French is also used as a language of communication, but in the sense of the political context of the European Union.

Both English and French identify themselves with their original culture. The question is which one is entitled to the role of the world instrument of communication.

Why English?

English has become the corporate language, and meetings go smoothly when no native speakers are present [...] because few native speakers belong to the community of practice which is developing among *lingua franca* users. (Graddol, 2006: 567-59)

The rapid economic and technological development results in a high rate process of urbanization which changes the old life-style patterns mainly in the metropolitan cities all over the world. English is now associated with the growing middle class population and the multilingual ethnic mix in the developed countries that strive against separateness. English is no longer a monolithic and hegemonic voice², a language belonging exclusively to its native speakers due to the process of *nativization*³ which diversified it into many non-native varieties because of its functional flexibility. English has ceased to be a divisive social force in the sense of a shared citizenship, but a social cohesive force. The double ended process of *nativization* makes the language divert into varieties of English as a result of its contact with different languages (Kachru, 1985: 11-30) and turns the original language into a non-native linguistic variant, a *denativized* one which is adaptable to the global needs of communication.

Two languages, two histories

Both modern French and English languages started their modern emergence in the time of Renaissance when the classical learning was defined and fueled by the Protestant Reformation.

² Juliane House, [Guardian Weekly](#), Thursday 19 April 2001

³ Linguistic process by which a second language gains parent native speakers and becomes native to their children

The printing press installed at the University of Sorbonne by the German Heylin von Stein⁴ in 1450 and by William Caxton⁵ who laid the first publishing house in England in the same time, contributed extensively to the rapid uniformity process of the two languages in the Medieval times through the development of the reading taste and literary writing, raising them to the status of vernacular in relation to the usage of Latin which was used until the 16th century for science and academic scholarship. (Palad, 2013:18)

The construction of roads, canals and bridges enabled commercial trade development and national unity for both countries mainly due to the extension of trade and movement of armies and specialized working people that made the most geographically-distant and politically-resistant regions of the countries stick together through their languages that turned into *languages of culture identification*.

Following the *industrial revolution*⁶ of the early eighteenth century, the move from a cottage industry towards an industrial society had a major impact on the language (Bragg, 2004: 238) by the new display of the vocabulary. The machine age powered the language as empathic as Tyndale's Bible⁷ sets. The major steps of English as a global language followed the technological⁸ and scientific revolution and continued with the modern-day fast revolutions in all the domains of human activity⁹. The scientists, innovators, managers have appealed to Greek and Latin as a linguistic source¹⁰ to coin new words naming their industrial and technological novelties and make them easily understood and acknowledged by Europeans and by different other language speakers in the world.

The reconstruction of the Indo-European ancestor language opened largely a new space and time vision of the linguistic revolution. The progress of the etymological history reveals the language geological strata and the subject of comparative grammar opens vision on the mechanisms of the phonetic transformation leading to new language developments¹¹.

Although the first French speaking peoples were the Franks, a Germanic origin tribe, the Germanic vocabulary in modern French ranges from 500 words (1%) to 7500 words, 15% ,

⁴ His French name was Jean de la Pierre, as he was born in a German place named Stein, and he established the first printing house of the university of Sorbonne

⁵1415 –1492) English merchant, diplomat, writer and the first who introduced printing in England in 1476 and the first retailer of his printed books (his London contemporaries in the same trade were all Flemish, German or French)

⁶ The term *revolution* is used to outline the transition from the hand production methods to the manufacturing processes in the period from about 1760 to sometime between 1820 and 1840 that started in Great Britain. It marked a major development of the human life-standards which spread to the Western Europe and the United States within a few decades.

⁷ the body of biblical translations made by William Tyndale, possibly after 1522, which is credited with being the first English translation to work directly from Hebrew and Greek texts. It was the first biblical mass product as a result of the advances in the art of printing. The work was inspired by Martin Luther's New Testament and published first in Cologne, after having been labeled as heretical in his country.

⁸It proceeded in the latter half of the 19th century until the World War I when electrification, mass production, production line were developed and vehicled by their linguistic correspondents.

⁹ We make reference to the modern day fast developments that are carried out in all major new domains of human activity under the name of revolution: scientific, information, digital, green, nano and bio technology, etc

¹⁰ We make reference to the Latin and Greek roots, stems, prefixes and suffixes that made possible the development of specialized terminology (note of the author)

¹¹ the 19th century witnessed a vast linguistic work devoted to the reconstruction of Proto-Indo-European and its daughter proto-languages such as Proto-Germanic and Proto Romanic family using the historical linguistic techniques.

according to various researchers. (Walter, H. 1998). *Les Chansons des Geste*¹² made the language literary and King Francis I made it official to his administration and court proceedings in 1539. The process of the language standardization started in the 17 century which became consistent with the linguistic policy of the French Academy in 1634. From that moment on the linguistic policy of the two nations split into two different directions: the academic body established by the Cardinal Richelieu¹³ insisted on the preservation of the French language purity which goes on even today, contributing to the adaptation of the loan words. It was the time when French turned into the *language of culture identification*, although the Enlightenment made it the *lingua franca* of the European diplomacy, arts and literatures, when the Russian, German, Scandinavian courts used it as their official language. Nowadays, the purity of the language is manifested in the recent modifications of *software* into *logiciel*, *packet-boat* into *paquetbot*, and *computer* into *ordinateur*.

It is the linguistic *cultural component* that led to the communicative inequality of French against English when compared to the nativized latter capacity to communicate (Phillipson, 2003: 40). It is the *linguistic policy* that made the difference between the social roles that English and French play in the world: the communication capacity of English does not minimize the cultural impact of French distinguishness.

Stephane Mallarmé and Nicolae Iorga: a Case-study

Our project rejects the critical arguments and criteria used by Stephane Mallarmé and the Romanian historian Nicolae Iorga in their evaluation of the social roles of the two languages. Their confusion between the concepts mentioned before brings out arguments against the Indo European and Germanic origins of the English language. Stephane Mallarmé advocates his theory that the Norman occupation stopped the English language evolution, as its speakers were forbidden to use it and made it decay by dropping its inflections. His structuralist treatment of English reveals Cratylus¹⁴ language consideration as natural rather than conventional. His theories and linguistic themes are sampled by English grammar and lexical developments from a fragment of the Bible translated by Ulfilas¹⁵ which displays a mature language by a *perfect orthography, regularity in phrases, making its speaking nation and the race authentic*. The "historical adventure" of the English language started with its contact with the Normans in 1066 that made it change completely and made it the mother-tongue of modern English, i.e. a twisted Norman French. He strongly denies the continuity of the English language use and evolution from the introduction of the Norman French on the conquered territory as the language of the new rulers. He states that this was the stage that made the language decay. The Norman French continued the process of making the language analytical, while English took the path of a degenerated language by acquiring a synthetic grammatical structure.

¹² Old French for "song of heroic deeds (from *gesta*: Latin: "deeds, accomplished actions

¹³ the chief minister to King Louis XIII

¹⁴ Ancient Athenian philosopher from the mid-late 5th century BCE

¹⁵ *Ulfilas, Orphila* (ca. 311 – 383), bishop and Christian missionary

His lexical subjective arguments ignore the different development of Latin source of *palacium* into *palais* > *palace*, and *castrum* into *château* > *castle*¹⁶. The stylish Latin lexical source is compared to the humble Anglo Saxon origin words, such as *home* and *heart*. When the "*Lois de permutation*" made French musical and fit to poetry, English language acquired more roughness and rudeness.

He goes further into his personal linguistic research by trying to find French suffixes and prefixes in English grammar which he considers to have been deliberately changed into different grammatical categories to trace the language back to a false Germanic Anglo-Saxon origin.

Series of words like:

- beef - boeuf
- sheep - mouton
- swine -pork
- deer - venison
- fowls - poulet
- calf - veal

do not evidence the linguistic arguments of Stephane Mallarmé for the native English used in parallel with the Norman French on the British territory.

He does not understand why the English are proud of their language which is nothing else but pure bad French. The English should better follow its real French tradition and make the language what it really is. He gives samples of the words that are claimed to be English, but they proved to be nothing but mispronounced French words.

It is only the British vanity that makes the two languages sound differently... His authorized opinion in English linguistics is that English should preserve the French original pronunciation of the English words as recognition of the superiority of the French language. Here are some words that he provides as being samples of what he calls Norman English.

abot, abash, aunt, battler, carol, challenge, creak, cabbage, cheer, dab, dean, earnest, especial, frisk, gabble, garret, hoard, Jew, label, match, nice, pressure, paint, pall-mall, random, sorrel, etc.

The following word samples show the differences of the two languages development originating the same Latin roots.

Latin	English	French
brevis	abbreviate	abreger
negare	deny	negation
adjudicate	adjudicate	adjudger
quarere	conquer	acquérir
pretium	appreciate	apprecier
prehendit	apprehend	appredre

¹⁶ http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=castle&searchmode=none

Valuable arguments of the scientific research of *Grimm's Law* or the method of *historical comparative study of grammar* of Germanic languages initiated by *Frantz Bopp*¹⁷ are to be used against theoretical linguistic adventures.

The historic terms made Nicolae Iorga conclude that a French type of society on the British Isles developed up to the fourteenth century due to the absence of a British history and tradition. He considers Wace¹⁸, Gautier Map¹⁹, Jourdain Fantosme²⁰ contributions to the Norman language as long as English writers were proud to have been born on the continental France:

"Mes language as buens, car en France suis nez".

Further English author is quoted to apologize that he did not know French better, for he was just an English man:

Jeo sui Englois, si quier per tele voie

*Estre excuse*²¹...

The Romanian historian argumentation goes on: the English grammar books were published in French on the British territory that made its speakers aware of their low national identity profile making their literary work but only French imitations: *Amis et Amiles*²², *Ywain*²³, etc. Even *The Canterbury Tales* of G. Chaucer are suspected to be of French origin (*chaucer, chaucier, chaussser*). Nicolae Iorga claims "that his book is an imitation of the style, joke and craftsmanship of the French fabliaux, and it displays the irony of the neighboring literature which contains many noble things".

Conclusions

We consider Stephane Mallarmé's and Nicolae Iorga's work collections of linguistic prejudices persuasively advocated not to be taken into consideration. Is it vanity that makes the two languages different? The Romanian linguist Alexandru Duțu²⁴ considers the historian's commentaries excusable, but not the French linguist's as he makes his statements proofs. Pieces of works like this give us the measure of learned and charming dilettantes rather than that of scientists.

Bibliography

Bragg, Melvyn (2004), *The Adventure of English, The biography of a language*, Hodder and Stoughton

Chaim, Gans (2003) *The limits of Nationalism*, Cambridge University Press

Duțu, Alexandru (1979). *Modele, imagini, priveriști. Incursiuni în cultura europeană modernă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca

Graddol, D. (2006). *English Next. Why global English may mean the end of English as a foreign language*, London: British Council

¹⁷ German linguist (1791 –1867) known for his extensive comparative work on Indo-European languages

¹⁸ Robert Wace (1110 –1174) Norman poet who was born in Jersey and brought up in mainland Normandy

¹⁹ Gautier Map (Walter Map - (1140-1208-1210) English writer known for his literary production of *De nugis curialium*, and the prose poem, *Lancelot-Graal*.

²⁰ Historian and Anglian-Norman chronicler that wrote between 1158 and 1174

²¹ John Gower, English poet, 1330 –1408

²² old French Romance

²³ Sir Ywain also called Owain, Yvain, Ewain or Uwain, a knight of the Round table in the Arthurian legend.

²⁴ Romanian historian, linguist and theologian (1928-1999)

Iorga, Nicolae (1968) Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și legăturile lor: Epoca modernă (de la 1600 până în zilele noastre), Ed. pentru Literatură Universală

Kachru, B. (1985) Standards, codification and linguistic realm: The English language in the outer circle. In R. Quirk and H. Widdowson (eds.) English in the world. Cambridge. Cambridge University Press

Knapp, H. (2008) Entretien avec Karlfried Knapp (Propos recueilles par Chantal Cali, Martin Stegu et Eva Vetter (interview with Karlfried Knapp by Chantal Cali, Martin Stegu et Eva Vetter) Synergies Europe, 3

Mallarmé, Stéphane, (1878. 1978) Les mots anglais, Montreal, Presses de l'Université de Montreal

Palad, Isabelle (2013) Historical Timeline of the French language in Francophonie, Justice in Official languages and Legal Dualism

Phillipson, R. (2003) English-only Europe. Challenging language policy. London/New York, Routledge

Walter, Henriette (1998) *L'aventure des mots français venus d'ailleurs*, Robert Laffont

ISTRO-ROMANIAN WORDS OF ITALIAN ORIGIN REGARDING CLOTHING AND FOOTWEAR ITEMS

Ana-Maria Radu-Pop

Assist. Prof., PhD, West University of Timișoara

Abstract: In terms of the share of borrowings, the Istro-Romanian dialect lexicon contains, besides numerous Slavic words (mainly Croat) also words of Italian origin (Italian literary language, especially the Venetian dialect). As a result of the influences exerted during certain time periods and following an active, long-term plurilingualism, the Italian elements (strictly of lexical nature) are well-represented in the Istro-Romanian language – in terms of both quantity and thematic domains. This study focuses on a variety of Istro-Romanian words of Italian origin – borrowed either directly or through the intermediary of the Croatian language – which denote clothing and footwear items.

Keywords: Istro-Romanian, Italian language, Venetian dialect, clothing, footwear items

Dialect istoric al limbii române, istroromâna a suferit după despărțirea dialectală mai multe influențe străine, cea mai importantă fiind cea a limbii croate (sub forma dialectului čakavian, în primul rând, dar și a croatei literare štokaviene). Chiar dacă nu a avut amploarea celei croate, o altă influență importantă care s-a exercitat asupra acestui idiom românesc sud-dunărean (în special asupra istroromânei vorbite la sud de Monte Maggiore) este cea a limbii italiene, manifestată cu precădere sub forma dialectului venețian, dar și a italienei literare. Așa cum am arătat și cu alte ocazii, termenii de origine italiană din istroromână sunt rezultatul influențelor care s-au exercitat în anumite perioade de timp¹, precum și al unui plurilingvism activ și de lungă durată și sunt relativ bine reprezentați atât din punct de vedere cantitativ, cât și tematic. Astfel, împrumuturile de origine italiană denumesc atât *meserii*, *funcții publice*, *titluri nobiliare*, realități cu privire la *învățământ*, *cultură*, *viața religioasă*, *armată*, *administrație*, *justiție*, *economie și comerț* – explicabile prin faptul că în timpul stăpânirii austriece asupra Peninsulei Istria, precum și în timpul ocupației italiene dintre cele două războaie mondiale, limba italiană a fost folosită în administrație și în afacerile publice, cât și *alimente*, *mâncăruri* și

¹ Vezi, în acest sens, Kovačec, *Istroromâna*, p. 552; idem, *Élém.*, p. 159, 160; Radu Flora, *Gli italianismi, passim*; Sârbu-Frățilă, p. 31.

*băuturi*², *plante de cultură sau de grădină*³, *ateliere și spații în care se desfășoară diverse activități profesionale*⁴, *îmbrăcăminte, încălțăminte și alte accesorii* etc. Cei mai mulți dintre acești termeni se regăsesc și în croată și slovenă (de altfel, numeroși termeni de origine italiană au intrat în istroromână prin intermediul croatei), fapt care evidențiază prestigiul Italiei și rolul ei de centru din care s-au propagat noutățile în materie de gastronomie, modă, tehnică etc.

În continuare, ne vom opri asupra unora dintre termenii istroromâni de origine italiană care denumesc articole de îmbrăcăminte și încălțăminte, termeni pe care îi vom prezenta în ordine alfabetică. Materialul lexical a fost excerptat din glosare, culegeri de texte, atlase lingvistice, dar și din diverse studii și articole, titlurile acestora regăsindu-se în bibliografia de la sfârșitul lucrării, alături de titlurile lucrărilor consultate pentru secțiunea de etimologie.

baréte s.f. „acoperământ pentru cap de diferite forme”⁵ Byhan 191; Popovici II 91: *barétă*, -a, -e, -le; Pușcariu SI III 304; Morariu, *Lu frați noștri* 30: *E ie mere pre o visoca ielve și hite bareta și mere ă n če bânđe iuve cazut-a bareta*. (S); Kovačec, *Élém.* 165: ~; Kovačec, R. 36: ~, -a (sud); Sârbu-Frățilă 190: *baréta*, -e (S); Dianich 84: *baréta*, -e, -ele; BA 13, 612: *baréta* (J), *barèta* (S, B); ALR s.n., IV, h. 944 1): *baréta* (J); MALGI, h. 18: (o) *baréta*, (do) *baréte*; *barétele* (J, L, S, N, Sc, B); ALIr 426: *baréta* (o *baréta*, do *baréte*) [...] (Șc); **baréte** Cantemir 158: ~, -e: *Čire va šti če uare uomu sup baréte!*; **boréta** ALR s.n., IV, h. 944: 1) *boréta* (J); 2) *boréta soldăcca* (J); **varéta** Sârbu-Frățilă 295: ~, -e. **Et.:** ven. *baréta*, it. *baretta*, cr. *barëta*; cf. și slov. *barëta*.

blúza s.f. „bluză, haină de damă” Dianich 86: ~, -e, -ele; BA 13, 626: *blùça* (J); ALIr 673 b): o ~ (do *blúze*) (J, Sc, L, B, Șc, T, Z, M, C); o *blúze* (do *blúze*) (S, N). **Et.:** ven. *blu[a]*, it. *blùsa*, cr. *blüza*; cf. și slov. *blüza*.

bragëși s. pl. tt. „pantaloni” Pușcariu SI III 107, s.v. *coase*: *crpí betäre brageși* (J); Morariu, *Lu frați noștri* 52, 53: ~, -le (S); Morariu, *De-ale cirebirilor* (I) 352: *brageșile* (S);

² Vezi Ana-Maria Pop, *Termeni istroromâni de origine italiană referitori la bucătărie, alimente, mâncăruri și băuturi*, în *Istroromânii: repere cultural-istorice*, Sibiu, Editura Muzeului Astra, 2008, p. 85-102.

³ Vezi idem, *Termeni istroromâni de origine italiană referitori la nume de plante cultivate*, în *Lucrările celui de-al XIII-lea Simpozion internațional de dialectologie*, Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2009, p. 285-299.

⁴ Ana-Maria Radu-Pop, *Istro-romanian words of italian origin denoting professions, military ranks, public office positions and noble titles*, în *Globalization and Intercultural Dialogue. Multidisciplinary Perspectives. Section Language and Discourse* (Editor: Iulian Boldea), Târgu-Mureș, Arhipelag XXI Press, 2014, p. 727-739.

⁵ „Mütze” (Byhan 191); „căciulă” (Popovici II 91); „beretă” (Pușcariu SI III 304); „căciulă, șapcă” (Cantemir 158); „bonnet” (Kovačec, *Élém.* 165); „kapa” (Kovačec, R. 36); „șapcă, bască” (Sârbu-Frățilă 190).

Dianich 87; BA 13, 627: ~ (J); *bragésile* (S); ALR s.n., IV, h. 1177: *brayéși* (J); MALGI, h. 20: *bragésile* (L, S, N, B); ALIr, p. 310, nota 277: *bragési*, *bragésile* (N); **bragési** Byhan 199: ~, -le; Kovačec, *Élém.* 165; Kovačec, *R.* 41: ~, -le (S); BA 13, 627: *bragésile* (B); **bragése** Popovici II 94; Morariu, *Lu frați noștri* 56: ~ (S); MALGI, h. 20: *bragésele* (Sc); **bragësh** Cantemir 159; Kovačec, *R.* 41: ~, -ile (B); Sârbu-Frățilă 193: ~ (*brayësh*); Dianich 87: ~, -ile; **bragișile** MALGI, h. 20: ~ (J). **Et.:** cr. *brageși*, *brageše* < ven. *braghese*; cf. și slov. *brgeše*.

bùštu s.m. „corset” BA 13, 641: ~ (B). **Et.:** it., ven. *bùsto*; v. și cr. *büšt* „1. struk; 2. steznik; poprsje”.

buștîn s.m./s.n. „corsaj, corset” Dianich 88: ~, -u; ALIr 678⁶: *un ~ (doi ~)* (L, T, Z, M); *un ~ (doi ~, do buștine)* (B, C); *un ~ (do buștine)* (Șc). **Et.:** cr. *buštîn*, it. *bustino*.

calțete s.f. „ciorap” Byhan 237: ~, -e; Popovici II 96: ~, -e; ALIr 659: *calțetele (o calțeta, do calțete)* (L). **Et.:** ven. *calzeta*, it. *calzetta*, cr. *kalcëta*.

camijolë s.f. 1. „bluză, cămașă” (Byhan 237; Popovici II 96; Morariu, *Lu frați noștri* 87: *Tarversu roișu [...]. E desupra camijola de pân cu mărečile.*; Dianich 110⁷; BA 13, 626); 2. „vestă bărbătească” (ALIr 653); 3. „veston țărănesc”⁸ (Byhan 237); 4. s.n. „combinezon” (Cantemir 160). ♦ Byhan; Popovici: ~, -e; Pușcariu SI III 119, s.v. *larg*: *camijola lărga* (C); Morariu: *camijola* (B); Dianich: *camijolă*, (pl.) -e, -ele; BA: *camijola* (B); ALIr: *o camijolă (do camijole)* (L). **Et.:** ven. *camisòla*, *camijòla*, cr. *kamižòla*; cf. și slov. *kamižòla*.

cantiéra s.f. „tricou fără mâneci (de marinar)” Sârbu-Frățilă 195: ~, -e; **canotiéra** Dianich 110: ~, -e, -ele. **Et.:** ven. *canotiera*, it. *canottiera*, cr. *kanotijera*, *kanotjera*.

capelín s.n./s.m. „pălărie (de damă)” Kovačec, *Élém.* 165; Kovačec, *R.* 46: ~, -u, -e, -ele (S); *capelín za pre căp*; Dianich 110: ~, -u, (pl.) -e, -ele. **Et.:** ven. *capelin*, cr. *kapelîn*; vezi și it. *cappellino*.

capót s.m./s.n. 1. „manta, pelerină, palton”⁹ (sens general atestat); 2. în expresia *făče capuótu* „a câștiga tot (la un joc)” (Dianich 111). ♦ Morariu, *Lu frați noștri* 30: *Ontrat Abram ănmeștit-s-a ăn capot și ăn școrîi ăncațât-s-a [...]*. (S); Morariu, *De-ale cirebirilor* (I) 383: ~ (S); Morariu, *De-ale cirebirilor* (II) 458: ~u (B); Cantemir 160: ~, -ure; Kovačec, *Élém.* 165;

⁶ Deși în ALIr 678 este trecut, pentru limba română, sensul „pieptar, ilic”, credem, dacă ținem cont de sensul dat în croată („ženski prsluk, pršnjak (jelek)”), respectiv în italiană („corpetto da donna”), că termenul istroromân are, mai degrabă, semnificația „corsaj”.

⁷ „Blusa, camicetta, canottiera”.

⁸ „Jacke” (Byhan 237); „căput” (= „veston țărănesc, mintean, laibăr”) (Pușcariu SI III 183).

⁹ „Capot, surtuc” (Morariu, *De-ale cirebirilor* 386); „capot” (Cantemir 160); „manteau” (Kovačec, *Élém.* 165); „ogrtač, kaput” (Kovačec, *R.* 46).

Kovačec, R. 46: ~, -u (J); Dianich: *capuót*, -u, (pl.) -e, -ele; BA 13, 652: *capòtu* (S); *capótu* (B); ALIr 648: *ăn ~ (doḡ capóte)* (J); *un ~ (doḡ ~)* (S, N, Sc, L, B, T, Z, M, C); *un ~ (do capóte)* (Șc); **capút** Byhan 239; Popovici II 96, s.v. *capoto*; **capóto** Popovici II 96. **Et.:** cr. *kapòt*, *kapùt*, ven. *capòto*, it. *cappòtto*.

capùč s.m. 1. „glugă” (BA 13, 654; Dianich 111); 2. „căciuliță” (ALIr 649). ♦ Dianich: ~, -u; BA 13: *capúču* (J, B); ALIr: *un ~ (doḡ ~)* (M); *un capúć (doḡ capúć)* (L, T); **capúčo** ALIr: *ăn ~ (doḡ capúči)* (J). **Et.:** cr. *kapüč*, *kapüčo*, ven. *capucio*, it. *cappuccio*.

catârț s.m. „obiect de îmbrăcăminte nedefinit clar” Sârbu-Frățilă 196: *De jos ȳe óbruba róıșe și prénča cu čéle băĳere če čă catârț lărj și cu cānița se-nčínje, cu cānița*. **Et.:** cf. it. *catarzo* „mătase brută, neprelucrată”.

colarín s.m./s.n. 1. „guler” (Byhan 244; Popovici II 99; Dianich 114; BA 13, 636; ALIr 652 **a, b**); 2. „manșetă” (BA 13, 638: *colarínu de-m'ra*); 3. „zgardă” (BA 16, 2982); 4. „jerseu cu guler” (MALGI, h. 22). ♦ Byhan: ~; Popovici: ~, -u, -i; Dianich: : ~, -u, (pl.) -i; BA 13, 636: *colarínu* (J); BA 13, 638: *colarínu [...]* (J); BA 16, 2982: *colarínu* (S); MALGI: ~(u) (B, II); ALIr 652 **a, b**: *un ~ (doḡ ~)* (Sc, T, C); *un ~ (do colaríne)* (Șc); ALIr 652 **a**: *un ~ (doḡ ~)* (Z). **Et.:** cr. *kolarin*, ven. *colarin* „1. guler; 2. zgardă”.

colét s.m. „guler” Dianich 114: ~, -u, (pl.) -i; BA 13, 636: *colètu* (B); ALIr 652 **a, b**: *ăn ~ (doḡ coléte)* (J); *un ~ (doḡ ~)* (S, Sc, L, B, M); **culét** ALIr 652 **a, b**: *un ~ (doḡ ~)* (N); BA 13, 636: *culètu* (S). **Et.:** ven. *colet*, -eto, it. *colletto*, cr. *kolět*.

combiné s.m./s.n. 1. „jupă, jupon” (BA 13¹⁰, 631; ALIr 677); 2. „furo, combinezon” (Cantemir 162; Dianich 114). ♦ Cantemir; Dianich; ALIr: *un ~ (doḡ ~)* (N); *un ~ (do combinéle)* (Șc); **cumbiné** BA 13: ~ (B); ALIr: *un ~ (doḡ cumbinél)* (L); **combinél** ALIr: *un ~ (doḡ ~)* (S, B, T, Z, M, C); **cumbinél** ALIr: *un ~ (doḡ ~)* (Sc). **Et.:** ven. *combiné*, cr. *kombinè*.

cótulę s.f. 1. „fustă” (Byhan 249; Morariu, *Lu frați noștri* 49: *Omu neca portę mundănte și neveșta cotulę*; Kovačec, R. 54; Dianich 116, 120; BA 13, 630; MALGI, h. 19; ALIr 671); 2. „rochie” (Kovačec, *Élém.* 165); 3. „jupon” (BA 13, 631: *cótula de čos* (B); ALIr 677); 4. „furo, combinezon, cămașă scurtă” (Cantemir 163; Sârbu-Frățilă 200; ALIr 680). ♦ **cótula lu-fratėru** „rasă călugărească” (BA 13, 655). ♦ Byhan: ~, -e; Morariu: ~ (S); Kovačec, *Élém.*: ~; Kovačec, R.: ~, -a, -e, -le (S); Sârbu-Frățilă: *cótula*, -e; Dianich: *cótula*, *cuótula*, (pl.) -e, -ele; BA 13, 630: *cótula* (S); *cótula* (B); BA 13, 631: *cótula* (J), *cótula* (B); BA 13, 655: *cótula [...]* (B);

¹⁰ *Cumbiné* este varianta modernă a lui *cótula de čos*.

MALGI: (o) *cótula*; *cótule*, *cótulele* (S); ALIr 671: o ~ (*do cótule*) (S, N); o *cótula* (*do cótule*) (Sc, L, B, Șc, T, Z, M, C); ALIr 677: o *cótula* (*do cótule*) (J); ALIr 680: o *cótula* (*do cótule*) (J, M); **cotúle** Cantemir 163: ~, -l'. **Et.:** cr. *kõtula*, ven. *cotula*, *còtola*.

craváta s.f. „cravată” Sârbu-Frătilă 201: ~, -e; **craváta** Dianich 116: ~, (pl.) -e, -ele. **Et.:** ven. *cravata*, it. *cravatta*, cr. *kravata*; cf. și slov. *kraváta*.

crujât s.m./s.n. „haină de lână”¹¹ Kovačec, R. 56: ~, -u, -e, -ele (J); **crujât** Sârbu-Frătilă 201: ~, *crujâče*; **crojât** Byhan 255. **Et.:** cr. *kružat* (< ven.); ven. *cro[ato]*.

fațól s.n./s.m. 1. „batistă” (Byhan 213; Popovici II 108; Pușcariu SI III 310; Morariu, *Lu frați noștri* 162; Sârbu-Frătilă 211; ALR s.n., IV, h. 1202; BA 13, 460); 2. „basma” (Byhan 213; Popovici II 108; Morariu, *Lu frați noștri* 56, 114; Cantemir 165; Sârbu-Frătilă 211; ALR s.n., IV, h. 1164; BA 13, 614; ALIr 670) ■ în construcția *fazólu óculi de gut* (S) / *fațólu ócoli-de-gùt* (B) are sensul „eșarfă” (BA 13, 615); 3. „pânză” (Pușcariu SI III 127); 4. „creastă (de jos) la cocoș” (ALIr 1325 a) ♦ Cantemir: ~, -l'; ALIr 670: *ăn* ~ (*doj fațóle*) (J); *un* ~ (*doj* ~) (S, N, Sc, L, B, T, Z, M, C); *un* ~ (*do fațóle*) (Șc); ALIr 1325 a): *un* ~ (*doj* ~) (L); **fațó** Byhan: ~, -lu; Popovici: ~, -lu, pl. -li; Pușcariu SI III 310: ~, -lu; Morariu, *Lu frați noștri* 162: ~ (J); Cantemir: ~, -l'; Sârbu-Frătilă: ~, -l' (J); **fațólu** Pușcariu SI III 127: ~ (S); Morariu, *Lu frați noștri* 56: *fațole*¹² (S) [...]; 114: ~ (J); ALR s.n., IV, h. 1164; ALR s.n., IV, h. 1202: ~; *fațolele* (J); BA 13, 614: ~ (B); BA 13, 615: ~ (B); **fa'z'ó** BA 13, 460: ~ (J); **fazólu** BA 13, 460: ~ (S); BA 13, 614: ~ (J); ~ (S); BA 13, 615: ~ (S); **fa'sólu** BA 13, 460: ~ (S). **Et.:** cr. *facol*, ven. *fazol*, it. *fazzólo* „batistă; basma”.

fruntín s. „cozoroc” ALR s.n., IV, h. 1162: *fruntínu* (J). **Et.:** cr. *fruntin*, *frontin*, ven. *frontín*.

fúdra s.f. „căptușeală (la haină)” ALR s.n., II, h. 527: ~ (J); BA 13 620: ~ (J, S, B). **Et.:** ven., cr. *fudra*.

guânti 1. s.m. pl. „mănuși” (Pușcariu SI III 311); 2. „îmbrăcăminte, haine” (*odjeća*) (Kovačec, R. 88: *ân câț guânti t-ai ânveștít* ?) ♦ Pușcariu; Kovačec: *guânti* (J). **Et.:** it., ven. *quanto*, pl. *quanti*.

¹¹ „Vestă sau haină impermeabilă cu mâneci, confecționată din lână și produsă în Lanišć (it. *Lanischie*)” („convneni nepromočivi prsluk ili kaput s rukavima (kakav se proizvodio u Lanišću)”) (Kovačec, *Rječnik* 56); „haină de lână” (Sârbu-Frătilă 201).

¹² Fiind vorba de forme de plural, articulate sau nu, nu se poate deduce dacă la sg. nearticulat acestea se pronunță *fațó* sau *fațól*, astfel că le-am încadrat separat.

gilé s.m. 1. „vestă bărbătească” (ALIr 653); 2. „jerseu” (MALGI, h. 22) ♦ ALIr: *un ~, doi ~* (Sc); **delé** MALGI: (*ur*) ~; (pl.) *del^l, déleli* (Sc): *délele is cálzi*. **Et.:** it., ven. *gilé*, cr. *gilè*.

jakéte s.f. „haină bărbătească, jachetă, veston”¹³ Byhan 231: ~; Morariu, *Lu frați noștri* 54: ~ (S); 87, 147: *jaketa* (B, J); Kovačec, *Élém.* 165: *jakéte*; Kovačec, *R.* 94: ~ (Sc), *jakéta, -e* (J); Sârbu-Frătilă 217: *jakéta, -e*; ALR s.n., IV, h. 1182: *jakéta* (J); BA 13, 617: *jak-éta* (J); *jakéta* (S, B); ALIr 651: *o jakéta (do jakéte)* (J, Sc, L, B, Șc, T, Z, M, C); *o ~ (do jakéte)* (S, N); **iakéte** Popovici II 115: ~, -a; Cantemir 168: ~, -e. **Et.:** ven. *iacheta*, cr. *jakéta*.

lă'strike s. „jartieră (panglică de elastic care menține ciorapul întins pe picior)” BA 13, 644: ~ (J). **Et.:** ven. *làstrico (de le scarpe)*.

măia s.f. 1. „piesă de îmbrăcăminte (de lână) purtată pe sub sau peste cămașă” (Sârbu-Frătilă 225; ALR s.n., IV, h. 1183; MALGI, h. 22); 2. „maiou, tricou” (Popovici I 149; Morariu *Lu frați noștri* 147: *De jos avem măie și coșule. Atunče ăi lăibățu și desupra jaketa.*; Kovačec, *R.* 111; BA 13, 639) ♦ Popovici; Morariu, *Lu frați noștri*: *măie* (J); Kovačec, *R.* 111: *măie, -a, măi* (J); Sârbu-Frătilă: ~¹⁴, -e; ALR: ~; *măi* (J); BA 13: *m^aăia* (J), *m^oăia* (S), *m^oăia* (B); MALGI: (*o*) *mă.ie, mă.ia; (do)* *măi, mă.ile* (J); (*o*) *mă.ia; (pl.) mă.irle* (!) (L); (*o*) *mă.ia; (pl.) mă.ie, mă.iele* (N); (*o*) *mă.ia, mă.ie* (B). **Et.:** ven. *maia*¹⁵, cr. *maja*; cf. și slov. *maja*.

mundănte s.f. pl. „izmene” Popovici II 82: *mundănte*; Morariu, *Lu frați noștri* 49: ~ (S); Morariu, *De-ale cirebirilor* (I) 359: *mundănte* (S); **mundònte** BA 13, 640: *mundònte* (B); **mundánte** Morariu, *Lu frați noștri* 147: *mundante* (J); BA 13, 640: ~ (J); **mūdánte** ALR s.n., IV, h. 1169: *mūdánte* (J); **mūd^tánte** ALR s.n., IV, h. 1170: *mūd^tánte* (J); **mudánte** ALIr 676: *ure ~* (J); *ure ~ (túda mudánte)* (S); *ure ~ (čúda ~)* (N, B, T, Z, M, C); *ure ~ (dvóje ~)* (Sc); *ure ~ (čúda mudānč)* (Șc); **mudánta** BA 13, 640: *mudánte* (S); ALIr 676: *o ~ (do mudánte)* (L). **Et.:** cr. *mudante, mundante, mudánte, mudònte*; ven. *mudande, mundande*.

panțera s.f. „corset” ALIr 679: *o ~ (do panțere)* (B, Șc, T, Z, M, C); **panțjera** ALIr 679: *o ~ (do panțjere)* (Sc, L). **Et.:** cr. *pancjêra*; v. și it. *panciêra*.

pașamontáne s.f. „căciuliță” ALIr 649: *o ~, do pașamontáne* (Sc). **Et.:** it. *pasamontàgna*.

reğipéto s.m. „sutien” ALIr 681: *un ~, doi reğipéti* (N, Sc, L, B, Șc, T, Z, M, C); **reğipét** ALIr 681: *ăn ~ (doi reğipéti)* (J); **rezipéto** ALIr 681: *un ~ (doi rezipéti)* (S). **Et.:** cr. *reğipet, it. reggipétto*.

¹³ „Jäckhen” (Byhan 231); „veste, veston” (Kovačec, *Élém.* 165); „kaput, sako” (Kovačec, *R.* 94).

¹⁴ În *Glosar*, Sârbu-Frătilă notează *máia*, însă în *Texte*, p. 68, apare forma *măia*.

¹⁵ V. și Rosamani 569.

scapín s.n./s.f./s.m. 1. „ciorap, șosetă” (Byhan 339; Popovici II 147¹⁶; *Lu frați noștri* 87: *E postolele ș-a lasat de frikē e a rescuț ăn scapine kâ scapât [...]*; BA 13, 642: *mùške șcapine* ; ALR s.n., IV, h. 1210: *pletē șcapina* ; ALIr 659; 2. „căpută” (Kovačec, *Élém.* 165); 3. „tureată, carâmb” (ALIr 668) ♦ Byhan; Popovici; Morariu: *șcapine* (B); **șcapín** Kovačec; ALIr 668: *un ~ (doi ~)* (Sc); **șcapina** BA 13, 642: *șcapine* (J); ALR s.n., IV, h. 1210: *~* (J); ALIr 659: *șcapínele* (*o ~, do șcapine*) (J). **Et.:** cr. *skapin(a)* „ciorapi bărbătești”, ven. *scapin(o)* „căpută, parte a încălțăminte care acoperă piciorul”, it. *scappino* „căpută”.

șârpa s.f. 1. „eșarfă” (Morariu, *Lu frați noștri* 87: *[...] e la gut o märe șârpa de svile ăbe*; BA 13, 616: *șârpa dîpa-gût*); 2. „cravată” (BA 13, 637) ♦ Morariu, *Lu frați noștri* 87: *~* (B); BA 13, 616: *~* (B); **șoârpa** BA 13, 637: *~* (B); *ș^oârpa* (S); **șjárpa** BA 13, 637: *~* (J). **Et.:** ven. *siarpa*, cr. *šijarpa* „eșarfă, fular”.

șjâl s. „șal” BA 13, 656: *șjâl* (B); **șjâl** BA13, 656: *șjalu* (S). **Et.:** cr. *šal*, it. *sciàllo, sciàlle*.

tabâr s.n. „manta, palton” Byhan 358; Popovici II 157: *tabâru, -urle: ćela mârle capot*. **Et.:** cr. *tabár*, ven. *tabaro*, it. *tabarro*.

traversón s.m. „șorț” ALIr 672: *un ~ (doi ~)* (Z). **Et.:** ven. *traverson*, cr. *traverson*.

vešta s.f. „vestă” Sârbu-Frățilă 297: *~, -e*. **Et.:** cr. *vešta*, it. *vesta, veste*.

veštâl'e s.f. „rochie” ALIr 461 a: *o ~ (do veštâl'e)* (S, N); *o veštâl'a (do veštâl'e)* (M); ALIr 674: *o veštâl'a (do veštâl'e)* (L, M). **Et.:** cr. *veštâlja* „haljina, vestă”, *veštâlja* „(moderna) haljina”, *veštâlja* „duga kućna haljina”; it. *vestàglia* „1. capot; 2. halat”.

veštíd s.m./s.n. 1. „haină, îmbrăcăminte” (Cantemir 185; Kovačec, *Élém.* 164); 2. „costum (bărbătesc)” ALIr 461 b); ALIr 642 ♦ Cantemir; Kovačec; ALIr 461 b): *un ~ (doi ~)* (S, N, Sc, L, B, T, Z, M, C); *un ~ (doi ~, do veštíde)* (Șc); ALIr 642: *un ~ (doi ~)* (N, Sc, L, T, Z, C); *un ~ (do veštíde)* (Șc); **veštít** ALIr 642: *un ~ (doi ~)* (S); *muški veštít (doi ~)* (B). **Et.:** cr. *veštíd, veštít, veštít*, ven. *vestido*, it. *vestito*.

tirâke s.f. „bretea” BA 13, 629: *tirâke* (J), *tirâkele* (B); ALIr 657: *tirâkele (o tirâca, do tirâke)* (J, Sc, L, Z, M, C); *tirâkele (o ~, do tirâke)* (S, N); **dirâke** pl. BA 13, 629: *~* (S). **Et.:** ven. *tiraca*, cr. *tirâke*.

scârpe s.f. „pantof, gheată” Byhan 341. **Et.:** it., ven. *scârpa*, cr. *skarpa, škarpa*.

șcarpuzin s. „încălțăminte joasă” BA 13, 645: *șcarpuzinu* (S). **Et.:** v. ven. *scarponsin, -zin* „scarponcino, scarpetta”.

¹⁶ Popovici îl glosează „partea de jos a ciorapului”, însă îl traduce prin germ. *Socke* (= „șosetă (bărbătească)”).

În loc de concluzii:

1. Împrumuturile de origine italiană din istroromână nu ridică probleme speciale de adaptare – nici formală, nici semantică, acestea găsindu-se cu forme și sensuri sensibil asemănătoare și în celelalte idiomuri vorbite în apropiere: croata și slovena. Foarte puține dintre împrumuturile în discuție au păstrat terminația italiană de masculin -o, preluând, totodată, și modul în care formează pluralul aceste substantive, și anume în -i¹⁷: *ăn capúčo* (*doi capúci*), respectiv: *un reğipéto*, *doi reğipéti*.

2. Și termenii de origine italiană din istroromână care denumesc articole de îmbrăcăminte și încălțăminte confirmă, chiar dacă la scară redusă, faptul că în istroromâna vorbită la sud de Monte Maggiore (cr. Učka Gora) influența italiană este mai puternică¹⁸ decât în varianta vorbită la nordul acestui lanț muntos: *panțéra* „corset” (sud) / *fașa* (< lat.) (nord); *traversón* „șorț” (sud) / *firtuh* (< cr. < germ.); *veștâl’ę* „rochie (de mireasă)” (sud) / *kikl’a* (< cr.) (nord); *buștín* „corsaj, corset” (sud) / *casíč* (< cr.) (nord) etc.

ABREVIERI:

B = Bârdo
 C = Costârcean
 cf. = confer
 f. = feminin
 Gb = Grobnic
 germ. = german(ă)
 h. = hartă
 ir. = istroromân(ă)
 it. = italian(ă)
 J = Jeian
 L = Letai
 m. = masculin
 M = Miheli
 N = Noselo
 n. = neutru
 p. = pagină
 pl. = plural
 S = Sușnievița
 s. = substantiv
 s.v. = sub voce
 Sc = Sucodru

¹⁷ Vezi Ana-Maria Radu-Pop, *Istro-romanian words of italian origin denoting professions, military ranks, public office positions and noble titles*, p. 734

¹⁸ Vezi idem, *ibidem*, nota 23.

cr. = croat(ă)
 sg. = singular
 slov. = sloven(ă)
 Șc = Șcabici
 T = Tărkovți
 ven. = dialectul venețian
 Z = Zankovț

BIBLIOGRAFIE. SIGLE ȘI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- ALIr = Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas. Atlasul lingvistic istroromân. Atlante linguistico istroromeno*, Pula, 2002.
- ALR s.n., II = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, vol. II: A. Creșterea vitelor. B. Carul, căruța, sania. C. Păsări de curte. D. Păstorit. E. Lâna, torsul, țesutul. F. Meserii. G. Pădurărit, [București], EA, 1956.
- ALR s.n., IV = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, vol. IV: A. Școala. B. Armata. C. Conflicte, justiție. D. Bani, comerț. E. Măsuri, greutate. F. Bucătărie, mâncăruri, băuturi, alimente, coloniale. G. Tutun. H. Îmbrăcămintă, încălțăminte, farduri, podoabe, lucru de mână. I. Culori. J. Spălat, călcat, igienă, [București], EA, 1965.
- Boerio = Giuseppe Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano*, Venezia, Reale Tipografia di Giovanni Cecchini edit., 1867 (<http://books.google.com/>).
- Brumgnach = Milan Šarić, Edward Brumgnach, *Istrian – Croatian – Italian – English Dictionary. Istarsko – Hrvatski – Talijanski – Engleski Rječnik. Istriano – Croato – Italiano – Inglese Dizionario. Istrijski – Hrvacki – Talijanski – Ingleški Besidarnik* (<http://www.brumgnach.us/uploads/ICIE%20Rev3%20final.pdf>).
- Byhan = Arthur Byhan, *Istrorumänisches Glossar*, în „Sechster Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig”, herausgegeben von dem Leiter des Instituts Prof. Dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1899, p. 175-396.
- Cantemir, Traian, *Noi date istorice referitoare la istroromâni*, în LL, XIX, 1968 [1969], p. 91-110.
- Cantemir = Traian Cantemir, *Texte istroromâne*, București, EA, 1959.
- Dianich = Antonio Dianich, *Vocabolario istroromeno-italiano (La varietà istroromana di Brian)* („Bërščina”), Pisa, Edizioni ETS, 2010.
- Flora, *Gli italianismi* = Radu Flora, *Gli italianismi nell'istroromeno*, în „Italice Belgradensia”, I, Belgrad, 1975, p. 45-63.
- Frățilă, Vasile, Bărdășan, Gabriel, *Dialectul istroromân. straturi etimologice*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2010.
- Kovačec, *Élém.* = August Kovačec, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, în „Linguistica”, XXXII (1992), II, Ljubljana, p. 159-175.
- Kovačec, *Istroromâna* = August Kovačec, *Istroromâna*, în *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1984, p. 550-591.
- Kovačec, R. = August Kovačec, *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik (s gramatikom i tekstovima)*, Pula, 1998.
- MALGI = Radu Flora, *Micul atlas lingvistic al graiurilor istroromâne (MALGI)*, București, EA, 2003.
- Morariu, *De-ale cirebirilor* (I) = Leca Morariu, *De-ale Cirebirilor*, I. *Texte din Susnevița*, (extras din „Codrul Cosminului” VI, 1929, Buletinul Institutului de Istorie și Limbă de la Universitatea din Cernăuți), Cernăuți, Institutul de arte grafice și editură „Glasul Bucovinei”, 1929.
- Morariu, *Lu frați noștri* = Leca Morariu, *Lu frați noștri. Libru lu rumeri din Istrie. Cartea românilor din Istria. Il libro degli rumeni istriani*, Susnevița (Valdarsa) – Jaiän (Seiane), Suceava, Editura revistei „Făt-Frumos”, 1928.

- BA 13 / 16 = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Le inchieste istro-rumene di Ugo Pellis*. Parte prima: questioni 1-1512, în „Balkan Archiv. Neue Folge”, 13, 1988, p. 209-281; Parte seconda: questioni 1513-3338, în „Balkan Archiv. Neue Folge”, 16, 1991, p. 107-137.
- Pop, Ana-Maria, *Termeni istroromâni de origine italiană referitori la bucătărie, alimente, mâncăruri și băuturi*, în *Istroromânii: repere cultural-istorice*, Sibiu, Editura Muzeului Astra, 2008, p. 85-102.
- Pop, Ana-Maria, *Termeni istroromâni de origine italiană referitori la nume de plante cultivate*, în *Lucrările celui de-al XIII-lea Simpozion internațional de dialectologie*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2009, p. 285-299.
- Popovici II = Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, Partea a II-a (*Texte și glosar*), Halle a.d. S., 1909.
- Popovici I = Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, Partea I (*Referințele sociale și gramatică*), Halle a.d. S., 1914.
- Pușcariu SI III = Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu Matteo Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan, III, *Bibliografie critică – Listele lui Bartoli – Texte inedite – Note – Glosare*, București, 1929.
- Radu-Pop, Ana-Maria *Istro-romanian words of italian origin denoting professions, military ranks, public office positions and noble titles*, în *Globalization and Intercultural Dialogue. Multidisciplinary Perspectives. Section Language and Discourse* (Editor: Iulian Boldea), Târgu-Mureș, Arhipelag XXI Press, 2014, p. 727-739.
- Rosamani, Enrico, *Vocabolario giuliano dei dialetti parlati nella regione giuliano-dalmata*, Trieste, Edizioni Lint, 1990.
- Sârbu-Frățilă = Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân. Texte și glosar*, Timișoara, Editura Amarcord, 1998.
- Skok I = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I, A – Jüzbaša, Zagreb, Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, 1971.
- Skok II = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, II, K – Poni¹, Zagreb, Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, 1972.
- Skok III = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, III, Poni² – Ž, Zagreb, Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, 1973.
- Tomici II = Mile Tomić, *Srpsko-rumunski rečnik (Dicționar sârb-român)*, II, Lj-P, Temišvar, Savez Srba u Rumuniji, 1999.
- Treccani = *Il vocabolario Treccani*, <http://www.treccani.it/Portale/homePage.html>.